

Den verlore, benauwde en afgeweke Zondaer, alleen in Christo
Jesu geregtvaardigt, en door den Geest geloovig gemaekt,
om, met afzien van al zyn eige Wettisch Werk, des Verlos-
fers aengebragte Geregtigheid te aenvaerden.

Onbetwistbaer en eigenaerdig voorgestelt in een Uitgebreide

VERHANDELING
OVER
PAULUS BRIEF
AEN DEN

GALATEN,

Door den Godzaligen Verkondiger van de Geregtigheid des Geloofs
DOCTOR MARTIN LUTHER,

*Van woord tot woord uit zyn mond byeen vergaderd, en door
's Mans VOORREDENEN bekrachtigt.*

En nu, om deszelfs Nuttigheid en Dierbaerheid uit het Latyn getrou-
welyk in't Nederduitsch overgezet, en met weinige AENMERKINGEN
op onze dagen toepasselyk, vermeerderd:

*Door een zondaer, die alleen door Christi bloed, Verzoeninge wenscht te zoeken,
en door 's Heilands verworven Geest geloovig, en heilig tragt te wandelen.*

In welk Boek wydlyftig verklaerd word de Glorieryke Genade Gods, met
het onderscheid tusschen de Wet en het Euangelium, nevens de uit-
werking des Geloofs: Ter vertroosting en versterking van alle ware
Christelyke Geloovigen, inzonderheid voor zodanigen, welke
inwendig zynde benauwt en aengevogten, hongeren en dorsten
naer de Regtvaardiging in Christo Jesu.

Myn kragt word in zwakheid volbragt, 2 Kor. XII: 9.

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

TE ROTTERDAM,

By HENDRIK VAN PELT, Boekverkooper in 't
Hang, by de Groote Markt 1743.

**Het rechtvaardigend geloof verklaard en bevestigd
in een verhandeling over Paulus' brief aan de Galaten**

Door de vermaarde

MAARTEN LUTHER

Theologisch doktor en professor te Wittenberg

**Geboren 10 november 1483 te Eisleben
en overleden aldaar 18 februari 1546**

**Om haar nuttigheid in het Nederlands vertaald, en met enige
aanmerkingen op onze dagen toepasselijk vermeerderd.**

**Met een Voorrede, dienende tot besvestiging van de nuttigheid van
dit doorwrocht werk zo ter vertroosting van rechte hongerigen en
dorstigen naar de rechtvaardiging die in Christus Jezus is als ter
beantwoording van allen die deze Leer tot zaligheid niet aannemen.**

**Naar de uitgave van: A. Fisscher, Utrecht, 1871
gebonden XXXIII/647 pp.**

Jubileum-uitgave van

**LINDENBERG's ANTIQUARIAAT EN BOEKHANDEL
Rotterdam 1964**

**Digitale uitgave
Stichting de Gihonbron, Middelburg
2015**

TOELICHTING

De Heere stelt een diep beschamende vraag aan het volk van Israël in Zacharia 1:5, *Uw vaders waar zijn die? En de profeten, zullen zij in eeuwigheid leven?* Israël stond op een keerpunt in de historie. Een gedeelte van het volk was teruggekomen uit Babel. Ze begonnen de tempel te herbouwen maar dat stuitte op heel veel verzet. Zacharia doet een beroep op hun geweten. *Uw vaders* hebben de Heere niet gehoorzaamd. Ze leefden in afval en grove afgoderij. De Heere zond *profeten* om hem op te roepen tot berouw en terugkeer tot hun Verbondsgod. Maar zij weigerden. Daarom voorzegden de profeten de wegvoering naar Babel als straf op hun zonden. Maar de profeten spraken ook over de terugkeer van Israël en het herstel van de tempeldienst. Zacharia wijst op de zonden van de *voorvaders* en de trouw van Gods beloften gesproken door de *profeten*.

Luther stond in 1517 op een keerpunt in de historie van de kerk en de wereld. Luther werd door de Heere geroepen tot de gemeenschap van Jezus Christus. Hij werd ook geroepen om het Evangelie te preken naar de wil van God. De vloek over de goddeloze, hetzij een werelds of godsdienstig mens; en de vrije rechtvaardigmaking en vergeving van zonden voor allen die in Jezus Christus geloven. En het eeuwige leven als genadegift, zonder de minste inmenging van eigen werken.

Wat Luther betekent heeft en hoeveel vrucht zijn preken en geschriften hebben nagelaten, weet niemand. Die intensief de eerste 50 jaar van de kerkgeschiedenis bestudeert vanaf 1517, krijgt een globaal inzicht in de grote betekenis van deze man Gods. Hij was met andere Reformatoren de grondlegger van de kerk van Christus in Europa.

De Galatenbrief door Luther gedoceerd in 1515 en naderhand gepubliceerd, werd het sprekend monument van de Reformatie. De volledige verklaring van dit standaardwerk is nu voor het eerst in het Nederlands digitaal beschikbaar. Wij hebben praktisch al de Nederlandstalige werken van Luther op internet mogen publiceren. De Galatenbrief is de kroon op het werk. Dat belang is zoveel te groter omdat het in 2017 500 jaar is geleden dat er in Wittenberg een doorbraak plaatsvond door het publiceren van de 95 beroemde Stellingen van Luther.

Wij staan nu als het ware in de kanteling der eeuwen. Is de kerk van de Reformatie in een groot aantal landen niet veel dieper gezonken dan de Rooms-katholieke kerk ten tijde van Luther? Maar, toen het onmogelijk scheen, toen alles als het ware in de dood lag, toen de waarheden van de Heilige Schrift voor een groot deel als begraven lagen, klonk de stem van de almachtige God: *leef! Ik zal u uit uw graven doen opkomen, o Mijn volk!*

En zouden wij nu ook niet kunnen zeggen zoals Zacharia:... *En uw profeten zullen zij in eeuwigheid leven?* Hun leven werd beëindigd, maar hun werk niet. Het werd gezegend, maar ook veracht. De leer van de rechtvaardigmaking door het geloof is de grondslag van de dogmatiek. Daarin wordt Christus verhoogd door de Geest Die van Hem getuigt, dat de Vader in Zijn Zoon volkomen voldaan is. Dat geeft zijn uitstraling door de Geest van heiligmaking tot in het eeuwige leven. *God is het die rechtvaardig maakt, wie is het die verdoemt?* Eeuwig zullen de verlost zingen: *Het Lam dat geslacht is, is waard te ontvangen, de lof, de roem, de aanbidding en de dankzegging tot in eeuwigheid; want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar bloed.* Geen duivel, noch enige sterveling kan dat tegenhouden.

De Reformatoren hebben opgeroepen om terug te keren tot de levende God. En een groot aantal knechten van God die daarna leefden hebben hetzelfde gedaan en daarbij hun hoop en verwachting uitgesproken dat de God van Luther nóg leeft. Dat Hij doden levend maakt en roept de dingen die er niet zijn, alsof ze er waren. Deze beloften van het Genadeverbond vervult de Heere ongetwijfeld met de bekering van Israël, wat nieuw leven geven zal in Christus' kerk, wereldwijd.

De Heere, de almachtige en trouwe Verbondsgod zegene de geschriften van Luther, die nu voor ieder toegankelijk zijn, om Zijn eeuwig Verbonds wil.

Middelburg, 17 februari 2017.

Willem Westerbeke

THEODORUS VAN DER GROE EN LUTHERS GALATENBRIEF

In hoever is hij een Nadere Reformator en schrijver van reformatieprogramma's?
door Drs. L.D.A. Hartevelt.

Overgenomen van www.dewoesteweg.nl

Inleiding

Al enige tijd houden we ons bezig met onderzoek van de geschriften van ds. Theodorus van der Groe. Deze oude schrijver is onder ons bekend, meest om zijn hoofdwerk: *Toetssteen van ware en valse genade*, om zijn *Catechismusverklaring* en om zijn *preken*.

De veelzijdigheid van deze achttiende-eeuwse theoloog is echter minder bekend. Om een aantal zaken te noemen, we weten iets over zijn tuchtuioefening, zijn vertaalwerk, zijn deelname aan de discussie inzake de rechten van de kerk tegenover de overheid, zijn pastorale contacten en ook over zijn reformatieprogramma.

We weten dat de zuivere Gereformeerde leer voor ds. Van der Groe een zeer belangrijk punt is geweest dat in vrijwel al zijn geschriften naar voren komt. Maar als we dat alleen zouden stellen, doen we hem geen recht. Ook het leven dient Gereformeerd te worden. In alle facetten van het leven dient de Wet des HEEREN zijn beslag te krijgen en daar zag ds. Van der Groe in zijn tijd een groot manco. In enkele artikelen hopen we in te gaan op de reformatieprogramma's die ds. Theodorus van der Groe in reactie hierop geschreven heeft.

De bekering van ds. Theodorus van der Groe

De naam van Theodorus van der Groe is ongetwijfeld bekend. We zullen in het kort iets van deze belangrijke theoloog schetsen. Hij leefde in de achttiende eeuw en wel van 1705 tot 1784. Van 1730 tot 1740 was hij Gereformeerd predikant te Rijnsaterwoude, daarna diende hij tot aan zijn overlijden in 1784 de gemeente Kralingen.

Halverwege zijn ambtsbediening in zijn eerste gemeente Rijnsaterwoude is hem het grootste wonder te beurt gevallen dat een mens kan overkomen: in 1735 is hij bekeerd. Een Godzalige vrouw uit de omgeving, waarschijnlijk *Geertje Raaphorst*, is hier het middel toe geweest. Zij beluisterde onder de preken een onbekeerde Van der Groe en gevoelde zich gedwongen de pastorie te Rijnsaterwoude te bezoeken. Zij wees er met ernst op dat hij zich bedroog op weg naar de eeuwigheid en alleen een denkbeeldige Christus kende.

De oprechte en getrouwe waarschuwing van deze Geertje Raaphorst droeg vrucht. Als eerste is zus Eva middels deze vrouw in het hart gegrepen en vervolgens is Theodorus zelf tot God bekeerd. Dat gebeurde in de herfst van 1735.¹

---

¹ In *Nederlands laatste ziener*, door John Exalto en Fred van Lieburg, wordt Van der Groe's bekering als volgt weergegeven: "...Hoewel Eva de bekering van Theodorus dateerde als een duidelijke ervaring die kort na 25 september 1735 plaatsvond, moet het voorafgaande veranderingsproces al eerder in zijn prediking merkbaar zijn geweest. Zelf schreef Eva in de zomer van dat jaar in de studeerkamer van haar broer een preek over Jesaja 57: 10 te hebben gelezen 'tot ontdekking van haar droggronden'." Hoelang Van der Groe in zijn overtuigingsweg heeft geleefd, is onbekend. Het schijnt niet zo lang geduurd te hebben. Als van der Groe spreekt over *zijn bekering*, dan bedoelt hij daarmee de doorbraak van het geloof in Jezus Christus en de verzoening van zonden. De voorafgaande werkzaamheden noemt hij o.a. *overtuigingswerk* enz.; soms ook *het werk bij zwak- en kleingelovigen*.

De gevolgen van zijn bekering

Na zijn bekering preekte ds. Van der Groe anders. Dat werd opgemerkt door zijn hoorders en uit zijn overgeleverde preken is het nog op te maken. Ook las ds. Van der Groe met steeds meer lust de geschriften uit de tijd van de Reformatie. Zo kwam hij ertoe om zijn geloofsstandpunt duidelijk en klaar uiteen te zetten. De achttiende eeuw, waarin hij leefde, maakte dat noodzakelijk. Er was namelijk veel twijfel en strijd over de zekerheid des geloofs.

Ds. Van der Groe stelde als zijn "waere en eigentlijke gevoelen" het volgende: "Ik beleide geen ander oprecht en zielsaligend geloove te kennen, dan het geen onse Catechismus doorgaens en bisonder Zond: 7 uitdrukkelijk leerd (...) Zoo als de Catechismus en alle onse sijmbolische Boecken of formulieren etc: en de eerste Reformateurs, en genoegsaem eenparig alle onse oudtste godtsgeleerden van het geloove leeren en gevoelen, soo gevoele en leere ik daer ook van, en wijke geen hair breedt daer van af".

En in een brief, gedateerd 1742, schreef hij: "Maer ik agte de oude Theologanten nog boven haer allen. Een Calvijn, Luther, Melanchthon, Zanchius, Teellink, Lodenstein en diergelijke wegen bij mij nogal enige ponden swaerder".

Deze voorliefde is te merken uit zijn geschriften, omdat die meer dan van andere Nadere Reformatoren overeenkomen met de leer van de Reformatie. In dit verband hebben we een belangrijke ontdekking gedaan.

Luthers verklaring van de Galatenbrief

Bij ons onderzoek naar de bronnen die ds. Van der Groe mogelijk gebruikt heeft, hebben we gebruikgemaakt van het zojuist genoemde gegeven dat hij dicht bij de Reformatorische leer heeft willen blijven. Wanneer hij een Calvijn en Luther waardeerde en veel onderzocht, zal hij ze ook wel verwerkt hebben. Zo kwamen we bij de geschriften van Luther terecht. Luthers verklaring van de Galatenbrief nam wat betreft het thema: *'de rechtvaardiging door het geloof'*, een belangrijke plaats in. Aangezien dit thema ook voor Van der Groe belangrijk was, probeerden we de uitgave te achterhalen die Van der Groe mogelijk gelezen zou kunnen hebben. Al zoekend bleek een van de oudste Nederlandstalige vertalingen van Luthers verklaring van de Galatenbrief uit het jaar 1743 te stammen. Het is een vertaling vanuit het Latijn. De titel van deze uitgave trok gelijk onze aandacht, omdat we deze opvallend lang en bijzonder van inhoud vonden.

Deze luidt als volgt: Den verlore, benauwde en afgeweke Zondaer, alleen in Christo Jesu geregtvaardigt, en door den Geest geloovig gemaekt, om, met afzien van al zyn eige Wettisch Werk, des Verlossers aangebragte Gerechtigheid te aenvaerden. Onbetwistbaer en eigenaerdig voorgesteld in een Uitgebreide Verhandeling over Paulus Brief aen den Galaten 6.

Deze titel trok temeer onze aandacht, omdat het ook de enige vertaling van Luthers Galatenbrief in het Nederlands is met een dergelijke lange titel. Het bleek dat deze uitgave uit 1743 in de veilingcatalogus van de boeken van ds. Theodorus van der Groe vermeld staat. De betrokkenheid van ds. Van der Groe bij deze uitgave bleek zelfs, naar onze mening, nog veel groter te zijn.

De Nederlandse vertaling van 1743

De vertaler van de Galatenbrief is anoniem gebleven onder de omschrijving van "een

---

zondaer, die alleen door Christi bloed, Verzoeninge wenscht te zoeken, en door 's Heilands verworve Geest geloovig, en heilig tragt te wandelen." Ook dat valt op. De omschrijving van de titel en het lange pseudoniem van de vertaler staan in nauw verband met elkaar. Uit deze gegevens blijkt duidelijk dat de anonieme vertaler zeer betrokken is geweest bij dit geschrift van Luther. Het wekt tevens de indruk van een egodocument waarin hij zijn diepste gevoelens met de woorden van Luther wereldkundig heeft willen maken. Tussen haken heeft hij in de tekst van Luthers verklaring toevoegingen en verklaringen ingelast om de inhoud van Luthers geschrift voor het Gereformeerde kerkvolk aanvaardbaar te maken. Aanstootgevende zinnen heeft hij aangepast. Bovendien heeft deze persoon maar liefst 156 "weinige Aenmerkingen" in voetnoten toegevoegd. Daarin geeft hij zijn visie op sommige uitlatingen van Luther en werkt dit verder uit. Het is dus niet voor niets een "uitgebreide verhandeling" van Luthers Galatenbrief geworden. Alleen al door de gegevens van titel, omschrijving van de vertaler, de toevoegingen in de tekst en de 'weinige aanmerkingen' is het een uiterst interessante uitgave.

Het autobiografische bewijs dat ds. Van der Groe de vertaler is

Het staat voor ons vast dat de anonieme vertaler van Luthers verklaring van de Galatenbrief niemand anders is geweest dan ds. Theodorus van der Groe. Als bewijsgrond hiervoor citeren we de 'aanmerking' onderaan pagina 742. Het betreffende gedeelte van deze 'aanmerking' laat ik hier volgen: "(...) zo het de HEERE na het Vrye van Zyne Genade niet behaegt hadde, nu circa agt jaren geleden, my in myn verderffelyke loop te stuiten, en tot myn eeuwige Behoudenis te bepalen; om eerst en boven alles het Koninkryke Gods en Christi Gerechtigheid tot verzoeninge te zoeken, aen welk heugelyk en lieffelyk Euangelie Gebod ik wensch te gehoorzamen, en daer toe de leidinge des Geestes affsmeeke."

Deze vermelding van de vertaler en tevens schrijver van de aanmerkingen is doorslaggevend. Het boek is in 1743 gedrukt. Dus acht jaar geleden was het jaar 1735. Dit gegeven komt exact overeen met het vermoeden dat in het najaar van 1735 ds. Theodorus van der Groe tot bekering is gekomen. Deze ontdekking werpt nieuw licht op het Van-der-Groe-onderzoek.

De anonieme, vertalende "zondaer" is dan ds. Van der Groe en de autobiografische boodschap van de merkwaardige titel uit 1743 kunnen we dan zo verklaren dat ds. Theodorus van der Groe de verloren, benauwde en afgeweken zondaar is die alleen in Christus Jezus gerechtvaardigd is en door de Heilige Geest gelovig is gemaakt om met afzien van al zijn eigen wettische werk de aangebrachte gerechtigheid van de Verlosser te aanvaarden. Hij is dan ook - volgens het pseudoniem - de zondaar die alleen door het bloed van Christus verzoening wenst te zoeken en door de verworven Heilige Geest van de Heiland gelovig en heilig tracht te wandelen.

Het is mooi dat we hierin Luthers *simul justis et peccator* (tegelijk rechtvaardig en tegelijk zondaar) terugzien. In een 'aanmerking' bevestigt ds. Van der Groe zijn standpunt en sluit zich bij Luther aan. Hij schrijft: "Zoo dat Luther ook hooge prys zette op de zekerheid des Geloofs, welke wezenlyke eigenschap ook voor myn ziele heuggelyk en wenschelyk is".

Nog enige kenmerken die naar ds. Van der Groe kunnen wijzen

We zullen nog enkele kenmerken van Luthers verklaring van de Galatenbrief noemen zoals deze in 1743 is verschenen, om aan te tonen dat Van der Groe volgens ons de vertaler is.

Ten eerste is het boek in 1743 uitgegeven door Hendrik van Pelt te Rotterdam. Deze

als rechtzinnig bekendstaande drukker behoorde tot de kennissenkring van ds. Van der Groe. Een aantal boeken van ds. Van der Groe zijn later bij deze drukker uitgegeven, vooral in samenwerking met een andere Rotterdamse drukker: Adrianus Douci.

Vervolgens is Van der Groe in 1743 al drie jaar als predikant verbonden aan de gemeente Kralingen, een dorp onder de rook van de stad Rotterdam. Dat gegeven maakt het op zijn minst aannemelijk dat er makkelijk contact tussen vertaler en uitgever kan geweest zijn.

Ten derde heeft Van der Groe in 1742 in een brief aan Jacob Groenewegen, die ons overgeleverd is, verantwoording afgelegd van zijn verandering zowel wat betreft zijn bekeringservaring als zijn theologisch standpunt. Hij gaf duidelijk aan de Reformatoren dagelijks te lezen en te onderzoeken. Jacob beschuldigde Van der Groe van dwalingen aangaande zijn geloofsstandpunt. Luthers boek met de toegevoegde aanmerkingen kan gezien de titel en het pseudoniem als een nadere bevestiging van zijn geloofsstandpunt aangemerkt worden.

Ten slotte zouden we meer bewijzen kunnen noemen, maar deze hebben we vermeld in het 'voorwoord' op de reprint van *Luthers Galatenbrief uit 1743 die binnenkort Deo volente bij 'Boekbinderij en uitgeverij F. N. Snoek'* zal verschijnen. Het is de beste en meest complete uitgave van Luthers verklaring van de Galatenbrief die tot nu toe verschenen is. Daarom raden we deze uitgave iedereen aan (zie noot 13).

Herdrukken

Al in 1750 komt de tweede druk van de Galatenbrief op de markt, wederom bij Hendrik van Pelt te Rotterdam. Het is een bewijs dat de uitgave in de smaak valt en dat er vraag naar is. De meest opvallende verschillen tussen de eerste en de tweede druk zijn het ontbreken van de uitvoerige titel en het toevoegen van een voorrede van de anonieme vertaler in de tweede druk. De titel luidt vanaf 1750: *Het Regtveerdigend geloof verklaart en bevestigt, in eene verhandeling over Paulus Brief aan den Galaten*. Uitgever Van Pelt richt zich in de eerste druk tot de lezers, terwijl dat vanaf 1750 de vertaler zelf doet. De inhoud van het boek is behoudens correcties gelijk. Het is een identieke herdruk.

Dan volgt een herdruk in 1871. Deze is uitgevoerd in de nieuwe Latijnse drukletter door uitgeverij A. Fisscher te Utrecht. Deze uitgave heeft een groter formaat en daarom minder pagina's. Op de drukletter na is deze uitgave een inhoudelijk correcte herdruk van de uitgave van 1750.

De laatste keer dat de Galatenbrief in deze vorm verscheen, was in **1964 als jubileumuitgave van Lindenberg** in Rotterdam. Er staat voorin vermeld dat dit een herdruk is van 1871. Het formaat is ook nu weer groter en daarom zijn er ook nu minder pagina's. De oude drukletter is vervangen door de nieuwe drukletter. Ik heb nauwelijks veranderingen opgemerkt. De spellingaanpassingen zijn van wijlen ds. J. van der Haar, zo bleek later. Er zijn dus in totaal drie herdrukken van de eerste druk uit 1743 verschenen, die allen inhoudelijk vrijwel ongewijzigd de tekst van Luther en van de aanmerkingen weergeven. Enige verschillen zijn er wel. De herdrukken betreffen de jaren 1750, 1871 en 1964.

Overigens zijn er ook nog meer recente uitgaven van de Galatenbrief in het Nederlands, maar die zijn opnieuw vertaald en wel uit het Duits (!) en missen de kracht van de uitgaven die we tot nu toe behandeld hebben. De uitgaven die na 1964 verschenen zijn, laten we hier verder buiten beschouwing. Enz.

*{In de herdruk verzorgd door A. Fisscher te Utrecht, - of in de editie van 1750 - zijn in de tekst toevoegingen verwerkt die ingelast zijn met haken [ ] en ( ).
Of deze in alle gevallen verhelderend zijn kan de lezer beoordelen.}*

Verhandeling over

Paulus' Brief aan de Galaten

Een merkwaardige getuigenis van de grote Calvijn, omtrent de persoon van Doctor Martinus Luther.

De Eerw. Fl. Costerus, in zijn Geestelijke Mens, pg. 16, verhaalt van **Calvijn**, die aan Bullinger schreef: *Al was het dat Luther mij een duivel noemde, zo zal ik hem nochtans die eer geven, dat ik hem erken voor een groot dienstknecht Gods.*

Een ander merkwaardig getuigenis van 't Boek van Luther over de Galaten.

De Eerw. Joh. **Bunjan**, in zijn bekerings-verhaal, achter de Komst en Welkomst tot Christus, bl. 402, zegt:

God, in Wiens macht al onze dagen en wegen zijn, liet mij eens op zekere tijd in de hand komen, een boek van Martinus Luther, zijnde een Uitlegging van PAULUS' BRIEF aan de GALATEN, en was zo oud dat het bijna in stukken viel, als ik het maar verleggen wilde. Met dit boek, zo oud als het was, was ik wonderlijk in mijn schik. Want ik vond, zodra ik het maar een weinig had ingezien, mijn staat in zijn ondervinding zo breed en wijdlopig behandeld, alsof zijn boek uit mijn hart geschreven was. Dit deed mij vreemd aan; want ik hield het ervoor, dat deze man niets kon weten van de staat der tegenwoordige Christenen, maar noodzakelijk moest schrijven en spreken van de ondervinding der voorgaande dagen. Bovendien bracht hij in dat boek zeer voornaam naar voren: de oorsprong van deze verzoeking, namelijk lastering, wanhoop, en dergelijke; aanwijzende, dat de wet van Mozes, zowel als de duivel, dood en hel grotelijks hun hand daarin had; hetgeen mij aanvankelijk nogal wat vreemd voorkwam, maar met overdenken, en nauwkeurig achtgeven, bevond ik dat het waar was. Maar van bijzonderheden te spreken, is mijn voornemen niet; dit dunkt mij, moet ik hier evenwel ronduit zeggen, dat ik dit boek van Doctor Martinus Luther over de Galaten, stel (uitgezonderd de Heilige Bijbel) boven alle boeken, die ik ooit gezien heb, als het meest bekwaam voor een gewonde consciëntie.

Een derde merkwaardig getuigenis omtrent de Leer van Luther, hoe hem de Heere verwaardigd heeft, om vele zaken te leren ter zaligheid.

M. du Bois in zijn Christelijke Annotatie, pag. 198, verhaalt van R. **Greenham**, die de onderschrijving der Ceremoniën weigerde; en toen hem tegengevoerd werd, dat Luther dacht, dat sommige Ceremoniën in de Kerk verdraaglijk waren, gaf hij dit merkwaardige ten antwoord: *ik eer meer de geopenbaarde Wijsheid Gods, in Luther zoveel nodige dingen ter zaligheid te leren, dan dat ik wil onderzoeken 's Heeren verborgen oordeel van aan hem niet te openbaren dingen van minder gewicht.*

(Overgenomen uit de eerste editie)

VOORREDE AAN ALLE VERSLAGEN HARTEN,

die zuchten om zalige verlossing, en worstelen onder het kruis, opdat het Koninkrijk van Christus kome:

Genade, Vrede en Overwinning, in de HEERE Jezus Christus, onze Zaligmaker.

Om met weinig woorden te melden, hetgeen dient ter aanprijzing van dit werk, hoewel alles naar waarde zo kort niet kan uitgedrukt worden, teneinde nochtans het hoognodigste aan te raken, zo dient dit tot uw bemoediging, Godvruchtige lezer, dat hoezeer in deze onze dagen veel andere Godvruchtige boeken gedrukt en overgezet zijn, gij nochtans er weinige zult vinden, waarin gij óf uw tijd beter besteed zult achten, óf uw moeite beter beloond ten nutte van uw ziel, óf waarin ge meer zult kunnen ontdekken de geest en eigenaardige levendige werkzaamheden van Paulus, dan in de naartige doorlezing van deze tegenwoordige Verhandeling over de Brief van Paulus aan de Galaten, waarin Gij als in een tafereel, - of spiegel, of liever gelijk als Stefanus, wanneer hem de hemelen geopend werden, - zult kunnen zien, en van nabij beschouwen: de wonderbare Heerlijkheid Gods, en alle Hemelse rijkdommen, Uw zaligheid genadiglijk om-niet, en alleen door het geloof in Christus, Zijn liefde en genade jegens u zodanig opengelegd, uw Overwinning en verkregen buit in Hem zodanig voorgesteld, de Toorn Gods zodanig bevredigd, aan Zijn Wet voldaan, het volle Koninkrijk des levens opengezet, de dood, hel en helse poorten, hoe sterk die ook mochten zijn, met al de macht der zonden, vlees en wereld overwonnen; uw consciëntie ontlast, alle slaafse vrees en verschrikkingen weggenomen, uw Geestelijke mens zodanig verkwikt, en in vrijheid gesteld, dat al was uw hart zwaarder dan lood, zo zou echter het lezen van dit Boek u opvoeren boven uzelf, en zal u datgene van Christus te zien geven, dat gij zelf zult bekennen nooit tevoren gekend te hebben, hoezeer gij al bij aanvang Hem recht mocht gekend hebben.

Zodanige Geestelijke vertroosting, zo'n Hemelse leer, zulke ondervinding en beoefening des Gemoeds is hierin bevat, zodanig een triomf over de Satan en al zijn helse macht, zo'n beneden-stelling der wet, wanneer die tegenover het Evangelie van een waar gelovig mens (, die hij hier invoert als een Geestelijk persoon, een kind van God, een Erfgenaam van de gehele aarde, een Overwinnaar van de wereld, zonde, dood en duivel) met dergelijke wijdlustige uitdrukkingen vol van Geestrijke beschouwing aangaande Christus, de Genade, Rechtvaardiging, en het Geloof, (welk Geloof, zegt hij, een mens met Christus verenigt, en hem nauwer aan Christus verbindt, dan de man aan zijn vrouw verbonden is, en een mens meer dan een mens maakt) in zulke en andere allerkrachtigste bewoordingen vol van Hemelse luister en Majesteit, als sedert der Apostelen tijd bij geen enkele Schrijver zal gevonden worden, ook zou hij ze nooit hebben durven gebruiken, ten ware grote ondervinding, en beoefening des gemoeds door inwendige bestrijdingen en diepe hel-angsten hem daartoe vrijmoedig gemaakt en aangezet hadden, en hem nuttig en dienstbaar geweest waren, beide tot deze bevindelijke kennis in zijn geest, en ter vrijmoedigheid in het spreken.

En dit is doorgaans de werking en voortgang van Gods Roeping, door tegengestelde dingen de zaken uit te werken, uit ongeloof het geloof voort te brengen, uit armoede de rijkdom te formeren, in ellende barmhartigheid te betonen, benauwdheid in troost te veranderen, treurigheid in blijdschap, uit verdrukkingen de roem te bevorderen, van de hel tot de hemel te brengen, van dood tot leven, van duisternis tot licht van

slavernij tot vrijheid, in de woestijn wateren te geven, de onvruchtbare vruchtbaar te maken, uit de dingen die niet zijn, te maken dat ze zijn, in één woord: alles uit niet voort te brengen.

Op zodanige wijze begon God eerst te werken, zo gaat Hij voort, en dat is zo zijn weg en wil tot de voleinding der wereld. Het eerste zaad der belofte naast Eva was gegeven aan Sara, maar in wat toestand was Eva voordat zij de belofte had?, in wat onherstelbare onvruchtbaarheid was Sara, eer zij haar welgeliefde Izak verkreeg? Hetzelfde kan gezegd worden, aangaande de twee Moeders van die twee allertuimantendste kinderen Samuël en Johannes de Doper, en nochtans wat versmadingen en bekommernissen troffen haar hart, zijnde beide gebracht buiten alle hoop volgens de loop der natuur, eer Gods Goedheid de uitwerking deed? 2 Sam. 1, Jes. 41, 2 Kor. 1. Hoelang heeft de Patriarch Jacob in een ellendige slavernij gediend om zijn Rachel? In wat uitmuntende heerlijkheid werd Jozef verheven? Nochtans wat leed hij tevoren van zijn broederen, en hoelang was hij in de gevangenis? In welk een zware en lange slavernij bevonden zich de kinderen Israëls, eer Mozes tot hen gezonden werd? Wat werden zij daarop van alle kant in benauwdheden gebracht, toen de zee gedwongen werd hun opening te geven, en plaats ter ontkoming te maken? Wat werd daarop aan hen een uitnemend Land beloofd en gegeven, overvloeiende van melk en honing?, maar wat werden zij tevoren in de woestijn gestraft en getuchtigd, en zelfs nog kregen zij in hun personen dat Land niet, maar hun kinderen?

Om voorbij te gaan vele zaken, die ons hier ontmoeten, wat een uitmuntend werk Gods was het David in zijn koninkrijk te bevestigen? Wat waren hem ook uitmuntende beloften gegeven tot zijn Troon, nochtans hoe bezwaarlijk redde hij dikwijls zijn leven, hoe heeft hem de HEERE verootmoedigd, verbrijzeld en gelouterd, om hem tot Zijn hand te gebruiken, eer Hij hem in rust plaatste? Er zou geen eind aan komen, indien men alles ophaalde. In al de werkingen Gods ziet men dit doorgaans dat Hij altoos de bijzonderste grote daden uitvoert door zeer geringe werktuigen, en welke schijnen daartoe het minste geschikt te zijn. Wie van alle Apostelen zouden ooit gedacht hebben, toen Christus zo vernederd was, en aan het kruis gehecht, dat zij Hem ooit weder zouden gezien hebben?, hoezeer Hij hun tevoren Zijn Opstanding voorzegt had; hetwelk zover ging, dat Thomas het nauwelijks geloofde, toen hij zelfs de opgestane Jezus met zijn ogen zag en aanschouwde. Wat mens zou ooit gedacht hebben, dat Paulus, in de razende verbittering van zijn boze en vervolgende geest, zou zijn bekeerd en veranderd geworden van een vervolger, tot zo'n grote belijder, van zo'n ongelovigheid tot zo'n sterk geloof? In zover, dat Ananias bezwaarlijk de HEERE wilde geloven, toen Die hem dit bekendmaakte. Zo groot is de Almacht van de HEERE onze God doorgaans bij ongeschikte en tegengestelde middelen werkende, bijzonder dan, wanneer Hij een uitmuntend Werk tot Zijn eigen Eer wil voortbrengen.

Op gelijke wijze mogen wij denken van Maarten **Luther**, die, wanneer hij eerst een monnik was, in wat blindheid, bijgeloof en duisternis, in welke dromerijen en vuiligheden van paapse afgoderij hij toen is verzonken geweest, geeft zijn Historie te kennen, en getuigt voor een gedeelte ook dit Boek, wiens gehele Godsdienst bestond in paapse Ceremoniën, in zijn ijver zonder verstand, kennende geen andere Rechtvaardiging, dan in eigen werken van de Wet, en de verdiensten van zijn eigen maaksel; alleenlijk gelovende de geschiedenis (gelijk velen doen) van Christus' dood en opstanding, doch geen kennis noch bevinding hebbende van haar kracht en uitwerking.

Nadat hij nu op deze weg lang gedwaald had, meer op zijn Farizees in deze monniken-

gezindte ijverende dan het algemene soort van zijn orde, heeft het tenslotte de Almachtige God behaagd dus met deze man te beginnen. Eerst door zijn consciëntie aan te raken met enige wroeging over, en gevoel van zonden, zijn gemoed met vreze en twijfelmoedigheden te bezetten, waardoor hij aangezet werd tot nader zelfonderzoek, zodat onder het lezen en nauwkeurig inzien van Paulus, de ene plaats met de andere vergelijkende, in hem ontdekt werden enige uitspruitselen en beginselen van beter en van tijd tot tijd toenemende kennis; doch hier gebeurde het, gelijk 't gewoonlijk met alle ware Christenen gaat, dat hoe meer de Waarachtige kennis van Christus toeneemt, dat des te meer ook de Satan de Vijand daartegen zijn vurige pijlen schiet door vertwijfelde inwerpingen, ongegronde verschrikkingen en listige aanvechtingen, zoekende op allerlei wijze hoe de ziele inwendig te benauwen, die het ernstig te doen is om alleen haar rust in Christus te zoeken.

In deze Geestelijke Worstelingen en inwendige bestrijdingen, hoe zwaar hij geperst werd, te strijden hebbende tegen Ongeloof, dwaling en wanhoop kan niet licht nagegaan worden in zo ver, dat hij drie dagen en nachten na elkaar op zijn bed lag zonder eten, drinken of enige slaap, gelijk een dood mens (zoals enigen van hem schrijven) met alle vermogens van zijn geest werkzaam zijnde over een zekere plaats van Paulus in het derde Hoofdstuk aan de Romeinen, aldus luidende, *ad Ostendendam Justitiam suam*, ter betoning van Zijne rechtvaardigheid, denkende dat Christus tot geen ander einde gezonden was, dan om Gods Rechtvaardigheid te openbaren, als een Uitvoerder van Zijn wet; totdat hij eindelijk hebbende een gemoedsbevredigend Antwoord gekregen van den HEERE betreffende de rechte betekenis van deze woorden, welke aanduiden: dat de Rechtvaardigheid Gods moest uitgericht worden op Zijn Zone, om ons (voor zo velen wij Uitverkoren Gelovigen zijn of nog bevonden zullen worden) van haar gestrengheid te verlossen; hij sprong daarop terstond van zijn bed, zodanig versterkt en bevestigd in het Geloof, dat naderhand niets in staat was om hem van dat Geloof af te brengen, of te doen wankelen.

Om nu niet te melden van nog andere menigvuldige smartelijke aanvechtingen van allerlei soort, uitgezonderd van gierigheid, met welke zonde alleen hij nooit bestreden was, gelijk die van hem hebben geschreven, die met hem gemeenzaam hebben verkeerd.

Intussen gedurende deze aanvechtingen en worstelingen van M. Luther, die hem nochtans niet hinderlijk waren, maar eerder hem meewerkten tot zijn verdere bevordering in geestelijke kennis, schreef Paus Leo X een Jubileum uit met zijn aflaten, over alle christen-koninkrijken en mogendheden; waarmee hij onnoemelijke rijkdommen en schatten bijéén raapte, de Collecteur daarvan beloofde aan een ieder, wie hij ook zijn mocht, die slechts tien schellingen in zijn doos stak, vrijheid om vlees te mogen eten in de Vastentijd, en macht om wat ziel hij ook maar wilde, uit het Vagevuur te verlossen, en bovendien volkomen vergiffenis van al zijn zonden, hoe hatelijk zij ook zijn mochten, doch zo het maar één duit minder was dan tien schellingen, zo preekten zij, dat het hun geen enkel nut zou doen. De verfoeilijkheid daarvan was zo verschrikkelijk, dat wanneer iemand anders daartegen dorst kijken, zo kon nochtans Luther van zijn gemoed niet verkrijgen om te zwijgen, maar enige Grondstellingen (Theses) openbaar hebbende laten aanplakken, zo begeerde hij openhartig over de stof te handelen, en de zaak publiekelijk te verdedigen; schrijvende met een eerbiedige vermaning aan de Paus, zich op een wettige wijze onderwerpende aan zijn bestraffing en oordeel, doch de Paus menende zich hogelijk beledigd te zijn, door zo'n sobere Monnik te worden aangesproken om rekenschap van zijn doen te geven, nam de zaak zo ernstig op, dat hij met al zijn kardinalen, met al de aanhang van

monniken en papen, bisschoppen en aartsbisschoppen, collegiën en universiteiten, koningen en prinsen, ja met de keizer zelf allen zich tegen hem aankantten.

Ten ware de Almachtige Voorzienigheid des HEEREN hem had ondersteund, hoe zou het voor zo'n arme Monnik enigszins mogelijk geweest zijn, om te hebben kunnen wederstaan tegen alle scherpe aanvechtingen des Satans, tegen al het geweld van de ganse wereld, niet minder tegen zich hebbende dan de zon, maan en de zeven sterren, gelijk men gewoon is te zeggen?, zijnde gehaat bij de mensen, aangevochten van de duivels, van gehele natiën verworpen, bij openbaar gezag veroordeeld, door zwakheden afgemarteld, en door allerlei soorten van aanvechtingen geoefend en beproefd; en nochtans onder alle deze aanvallen was zijn leven zo loflijk, dat (gelijk Erasmus schrijvende aan de Kardinaal Wolsey bevestigt) geen van zijn vijanden hem ooit iets wezenlijks heeft kunnen ten laste leggen; daarenboven waren zijn aanhalingen uit het Woord zodanig krachtig, en ter zake dienende, dat Roffensis schrijvende aan Erasmus, ronduit erkent, dat hij daarover verbaasd stond.

En dit bij wijze van Voorrede, betreffende de aanvechtingen en moeilijkheden van deze man, hetgeen wij goedgeacht hebben de Christelijke Lezer mee te delen om deze bijzondere redenen.

1. Om aan te tonen de Goedertieren Meedogendheid van Christus onze Zaligmaker, in de roeping van zo'n bijgelovige en afgodische Monnik, zo gunstrijk tot dusdanig een licht van Zijn Evangelie.

Zijn Genade in hem te rechtvaardigen, Zijn Macht in hem te bewaren.

Zijn bijstand in hem te versterken.

Zijn Roem in hem voorspoedig te maken.

Eén Enige tegen zo grote menigte gelukkig staande houdende, zodat het ganse Pausdom geen macht heeft gehad, noch om hem te wederstaan, noch om zichzelf tegen hem te beveiligen.

2. Opdat de Lezer in overweging nemende de wondervolle werking van de HEERE in deze Man, des te meer achting hebbe voor de Leer, die hij hier voorstelt. En hoezeer zijn gevoelen betreffende een kleine omstandigheid van het Bondszeegel niet gevoeglijk kan verdedigd worden, echter is dat in hem zozeer niet te verwonderen als die zich afslovene in gewichtiger Geloofsstukken, zo geen bekwame tijd had in zich bezig te houden tot het nauwkeurig onderzoek van deze stof, ook behoorde dit niet het minste vooroordeel te geven tegen al het overige, dat hij zo rechtzinnig geleerd heeft betreffende gewichtiger zaken en grondwaarheden van het Evangelie van Christus, en inzonderheid nopens onze Rechtvaardiging, alleen door het Geloof in Christus. En zelfs nopens het stuk van het Sacrament, hoezeer hij hier wat van Zwingli verschilt, het al te nauw bij de letter zoekende, nochtans heeft hij zich zo nauw niet bij de papist gehouden, dat hij enige transsubstantiatie of afgoderij daarin geduld heeft, en daarom, dewijl de zwaarigheid niet groter is, noch regelrecht strijdt tegen enig Artikel van ons Geloof (Lees hierover verder in de Apologie van de Engelse Kerk, en in het Boek der Monumenten, Fol. 902. Col. 2.), laat ons zo kieskeurig niet zijn dat wij om een klein wratje het gehele lichaam zouden willen verwerpen. Het ware zeker te wensen, dat in een goed Leraar en Prediker van Christus geen gebreken of onvolmaaktheden waren, maar wie niets kan verdragen met zijn gebrek, laat hem, zo hij kan, noemen enig Leraar of Schrijver (de Heilige Schrift alleen uitgezonderd), hetzij Griekse of Latijnse, Oude of Nieuwe, aan gene of deze zijde van de Alpen, of zichzelf, hoe groot man hij ook wezen mocht, die niet wel eens gedwaald heeft in de één of andere uitdrukking of

in enige verklaring van de Heilige Schrift, maar is hem zulks onmogelijk te doen, laat zoéén dan leren zichzelf met anderen te verdragen, het beste uit alles te nemen, en het slechtste daar te laten (hoewel er in dit Boek zozeer geen reden is, om daarvoor bevreesd te zijn, want wij acht genomen hebbende op de eenvoudigen, hebben met opzet verzacht zulke plaatsen die bedenkingen tot aanstoot zouden geven, hoewel die zeer weinige zijn) en laat men God danken voor alle goeds, en inzonderheid voor hetgeen ons door Luther gegeven is, openbarende aan ons Zijn Genade, Goedertierenheid en goede wil in Zijn Zoon, zo klaar en wijd- lustig door de Prediking van deze grote Man, die, indien hij niet klaar geleerd had en openbaar gemaakt het onderscheid tussen de Wet en het Evangelie, en onwraakbaar aan ons uitgebreid onze Rechtvaardiging, Overwinning en Vrijheid in Christus, alleen door het Geloof, en dat zo klaar volledig, en aan het Gemoed ontwijfelbaar, gelijk hij gedaan heeft. Wie, zeg ik, zou ooit zo stout hebben durven wezen, om zijn mond te openen in zulke bewoordingen, of met een onwankelbaar vertrouwen hebben gestaan in deze leer des Geloofs en der Genade?

Want indien er iemand geweest was sedert Luthers tijd of zo er nog in het vervolg dezulken opkwamen, die openlijk staande en met geweld vast wilden houden dat de werken nodig waren ter zaligheid, hoezeer hij ook tevoren het tegengestelde wel dapperlijk geleerd had, wat zou zoéén niet al veld winnen, indien er Luther niet geweest was, die ons ook voor datzelfde gewaarschuwd heeft, voorzeggende, dat na zijn tijd de leer van Rechtvaardiging uit de Kerk bijna zou uitgedoofd worden, gelijk men in sommige plaatsen bij ondervinding al aanvankelijk gewaar wordt.

Laat ons daarom door Gods genade kloekmoedig de troostvolle Leer van het Geloof, en de Rechtvaardiging vasthouden en ons niet laten ontnemen hetgeen de HEERE ons zo genadiglijk geschonken heeft, biddende tot God met alle gehoorzaamheid en naarstigheid ons ook, gelijk aan Paulus geschied is, genade te willen vergunnen, dat wij die Goedertierenheid niet klein achten of verwerpen, waarmee Hij ons begunstigd heeft, nog minder dat wij zouden geërgerd worden door deze troostrijke leer, zoals het velen gaat, en dus gelijk het van onze kant onze lust was, dit Traktaat in het licht te geven, zo raden wij ook niet minder aan een ieder Heilbegerige Lezer van dit nuttig Boek, dat hij naar Genade sta, om recht te verstaan, wat hij leest, want anders tenzij de bijzondere Genade van Christus hem helpe, zo is deze geheimnolle leer, alleen door het Geloof, voor vlees en bloed hard te verstaan. Zo vreemd is die zaak voor het vleselijk begrip, zo duister voor de wereld, zoveel vijanden komen daar tegen op, dat tenzij de Geest Gods van Boven het openbare, zo kan men daartoe door menselijke leer niet geraken, de eigen wijsheid of het natuurlijk verstand wordt geërgerd, de natuurstaat verbaasd, de duivelen zijn er onkundig van, de mensen vervolgen het, in één woord, gelijk er geen weg is zo gemakkelijk om tot het leven te geraken, zo is er ook geen zo moeilijk: gemakkelijk voor wie het van Boven gegeven is, moeilijk voor het vleselijk begrip, dat nog niet door de Geest is verlicht. De onkunde hiervan is de wortel van alle dwalingen, sekten en verdeeldheden, niet alleen het gehele Christendom door, maar ook op de gehele aardbodem.

Een Jood denkt, dat hij de zaligheid zal verkrijgen door de wet van Mozes, de Turk door zijn Koran, de wijsgeer door zijn zedelijke deugden. Behalve deze is er nog een ander soort van volk, niet zo boos als een Jood noch zo heidens als een wijsgeer, maar van beide iets hebbende: die uiterlijk nog wel de naam van Christus willen aannemen, maar met Christus tegelijk paren: deels de wet van Mozes, deels de zedelijke of gemene-volks-lering, waaronder zij zich bevinden, deels ook hun eigen gewoonten en overleveringen, en daardoor zoeken zij zich een volmaakte weg naar de Hemel te

banen. De zodanigen nu worden in dit traktaat genoemd, Papisten van de Paus hun Auteur in meer dan honderd verschillende gezindten, ordes en belijdenissen onder elkaar dan nog verdeeld zijnde, van kardinalen, priesters, monniken, nonnen, heremieten, en andere devotiemenzen, al hetgeen uit niets anders schijnt voort te komen, dan alleen wegens onkunde van deze leer. En geen wonder. Want neem deze leer "Door het geloof in Christus alleen" eens weg, en laat een mens overgegeven worden aan zijn eigen uitvindingen, waar zal het einde te vinden zijn van zijn verzinningen? Zo'n gevaarlijke zaak is het te dwalen in de eerste grondwaarheden, en hoe hoger men op die dwaling bouwt, des te groter is de val. En toch zijn deze bouwers niet zonder hun ingebeeelde houvasten, om hun eigen werkheiligheid staande te houden tegen deze Leer van 't Rechtvaardigend Geloof, zich behelpende tot hun verdediging met het getuigenis van de Apostel Jacobus, waar hij schijnt de rechtvaardiging toe te kennen aan het eigen werk en niet alleen aan het Geloof.

Wat betreft dit Stuk der **Rechtvaardiging**, terwijl de Auteur van dit Boek hierover zeer breedvoerig gesproken heeft, zal het niet nodig zijn, hiervan nu veel te zeggen. De Christelijke Lezer, wie hij ook zij, dient hier maar in het kort gewaarschuwd te worden. Wie dit Boek ter hand neemt, om het met nut en oordeel te lezen, dat hij deze twee zaken bijzonder in acht neme:

1. Dat hij het geheel en al van het begin tot het einde doorleze, en zo niet bij stukken en brokken nu en dan hier en daar wat, maar zoals het ligt, in een goede orde op te vatten de ene plaats met de andere vergelijkende, om daardoor te beter te bevatten de rechte bedoeling van de Schrijver, hoe en in wat zin hij de goede werken uitsluit, en hoe niet, hoe hij de wet van de hand wijst, en hoe hij die wederom op zeer hoge prijs stelt. Want in de zaak van Rechtvaardiging voor God laat de vrije belofte des Evangelies geen voorwaarde toe maar alleen het Geloof in Christus Jezus. Doch in de zaak van schuldige Gehoorzaamheid, zo sluit Luther hier de goede werken geenszins buiten, maar spoort aan en wekt veeleer de mens daartoe op, en dat op verscheidene plaatsen. Zo moeten tijden en gevallen met oordeel onderscheiden worden.

2. Wordt hier vereist om dit met vrucht te lezen, dat men dezelfde gemoedsgestalte moet meebrengen, als de auteur had, toen hij deze zaak voorstelde, dat is: hij moet zijn zinnen enigszins geoefend hebben in zulke geestelijke worstelingen, en tevoren wel verootmoedigd zijn, door de vreze Gods, en inwendig berouw; anders zal hij bezwaarlijk smaken de uitnemende zoetheid van deze Schrijver of ook van iemand anders.

Want hoezeer het onweersprekelijk is, dat er geen groter troost voor de ziel eens mensen in enig boek kan gevonden worden naast de Heilige Schrift, dan in deze verhandeling van M. Luther, zo vindt nochtans deze troost weinig ingang, dan alleen, waar het gemoed in grote benauwdheid geraakt, de hulp van de Medicijnmeester nodig vindt. Anderen, die zichzelf gezond verbeelden te zijn, en in hun ziel niet geraakt zijn met enige bekommering, gelijk zulken weinig achting hebben voor dit soort van boeken, zo hebben zij ook weinig verstand van deze Leer, wanneer zij die al lezen, en dit is mijns inziens de oorzaak, waarom de Paus met zijn aanhang zo weinig indruk van- en goedkeuring voor Luthers leer hebben. Alles komt daarvandaan, omdat zij zeer zelden in hun gemoed aangevochten worden door enige hooggaande benauwdheid, maar eerder belachen en bespotten zij dezulken, die terneergeslagen zijn met zodanige bestrijdingen en aanvechtingen des satans, gelijk zij ook Luther gedaan hebben, van wie ze zeiden: omdat hij onder Gods toelating met vuistslagen des satans benauwd en beproefd werd, dat hij zijn geleerdheid van de duivel gehaald had.

Maar hoe hij zijn theologie geleerd heeft, laat ons van hemzelf horen, wanneer hij zegt in dit boek: "Zo wij niet uitwendig geoefend waren geweest door geweld en list van tirannen en sektariërs, en inwendig door verschrikkingen en vurige pijlen des satans, Paulus zou bij ons zo duister en onbekend gebleven zijn, als hij in vorige tijden voor de wereld geweest is, en nu nog is voor de papisten en Wederdopers, en voor onze andere vijanden, waarom de gave van de uitlegging der Schrift, en van onze studie gepaard met onze uit- en inwendige aanvechtingen, openen ons de mening van Paulus, en de zin van al de Heilige Schriften".

Doch laten deze onkundige Papisten, en wie zij ook mochten zijn, iets van diezelfde aanvechtingen gevoelen of soortgelijke, als Luther is gewaar geworden, en dan zullen wij zien, wat zij te zeggen hebben. De eigen ondervinding is de beste leermeester. Want hoe menigeen onder hen zien wij, die wegens al hun bijzondere oorbiechten, zichzelf verheffen in allerlei vleselijke geruststellingen, maar op het laatst, wanneer zij aan de oever des doods liggen, waar de dood aan de ene zijde en de Goddelijke gerechtigheid aan de andere zijde hun onder het oog, en op het hart komt, zo raken de meesten aan het wanhopen, of anders, van al hun vurige hoop, en andere hulpmiddelen afziende, zo snakken zij alleen naar het geloof, en het bloed van Christus Jezus, en in der waarheid, velen van hen zijn blijde, wanneer zij nog als Lutheranen mogen sterven, hoezeer zij ook tevoren Luther mochten gehaat hebben.

En wat zullen wij dan zeggen, nopens deze leer van Luther?, zo de Papisten zelfs nog verblijd zijn, wanneer zij daarin sterven mogen. Waarom zijn zij dan onwillig, om in die leer te leven, en is het op een tijd een waarheid, hoe kan verwisseling van tijd een zaak vals maken, die eens waarheid geweest is?

En dus waar die mensen zo halsstarrig deze leer van Rechtvaardiging alleen door het Geloof tegenstaan, zijn zij grotelijks bedrogen, en wanneer zij voor hun gevoelen de Apostel Jacobus bijbrengen, daarop kan gemakkelijk geantwoord worden, indien wij nauwkeurig onderscheiden het oogmerk van Jacobus, en dat van Paulus. Terwijl de eerste spreekt van menselijke rechtvaardiging, of de rechtvaardigmaking alleen voor de mensen, die is een waarachtig bewijs van een oprecht Geloof, of van een waar gelovige voor de mensen. En niet zozeer is het een waarheid, hetgeen de Apostel Jacobus zegt, hoe het geloof zonder de werken niet rechtvaardigt. Wiens doelwit niet is ons te betogen, wat er toe behoort om een mens voor God te rechtvaardigen, maar alleen om aan te tonen, het onafscheidelijk verband van goede werken in zo iemand, die door Geloof gerechtvaardigd is.

De andere (n.l. Paulus) spreekt van de Gerechtigheid of Rechtvaardiging niet die bij de mensen plaats heeft, maar alleen voor God; hij bedoelt dus geenszins de goede werken uit te sluiten van het waarachtig Geloof, dat die niet zouden moeten verricht worden. Maar hij heeft vóór om ons te leren, waarin de vaste grond en hope voor onze zaligheid moet gevestigd worden, n.l. alleen in het Geloof. En dus is evenzo waarachtig, dat de Apostel Paulus zegt, dat het Geloof alleen zonder de werken rechtvaardigt. Om welke uitdrukking van Paulus des te beter te verstaan, en te kunnen overéénbrengen met die van de Apostel Jacobus, zo dient nader aangemerkt te worden, ter mondstopping voor de twistgierige partij, dat het voorstel (propositie) volledig en geheel moet opgevat worden, gelijk het de Apostel gemeend heeft, zodat hij bij het rechte onderwerp (Subjectum) voegt het rechte gezegde daarvan (Praedicatum), gelijk men in de school spreekt, zodat Geloof in Christus ter rechtvaardiging altoos betrekking heeft op een waar verootmoedigde, en verbrijzeld zondaar.

En dus is deze Stelling volkomen waar, *dat het geloof alleen zonder de werken*

rechtvaardigt. Maar wie rechtvaardigt het?, de wereldling, de losbandige booswicht, de wellustige Epicurist, die de Evangelische Genade in vleselijke ontuchtigheden verandert? Paulus meent niets minder dan zulke dingen, maar bedoelt alleen de treurige en verslagen zielen. Een bekommerd gemoed, een gaarne zich bekerend hart, een weder-wijswordende zondaar, en in zo iemand is het voorgestelde waarachtig, overeenkomstig de leer van Paulus: *Die gelooft in Hem, Die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof tot rechtvaardigheid gerekend* (Rom. 4 : 5, Jac. 2 : 24.). Daarentegen, laat het Geloof in aanmerking komen met de halsstarrig blijvende en moedwillige afwijker, die tegen beter weten in voortgaat, en zijn vermaak in de zonden neemt, zo is met betrekking tot zulkéén ook waarachtig, wat de Apostel Jacobus zegt: En niet alleen uit het Geloof, daardoor verstaande, dat het geloof niet bevordert ter rechtvaardiging, dan alleen in zodanige personen, die een vernieuwde wil hebben, en een voornemen om hun leven te beteren. Niet dat zulk berouw en bekering van boosheid hen kan zaligmaken, maar dat het geloof in Christus, in niemand de rechtvaardigheid uitwerkt, dan alleen in dezulken, die van harte boetvaardig worden, en gewillig tot bekering, ja dat "gelooft het Evangelie", altoos samen gepaard gaat met Bekeert u en betert u! (Mark. 1 : 5, Matth. 3 : 2) Niet dat de bekering een enig zondaar van de wet bevrijdt, maar de bekering dient tot bewijs, dat men zo'n persoon is, die het Geloof in Christus alleen moet zaligen en rechtvaardigen.

En dus ophoudende om u moeilijk te vallen, Edelmoedige lezer, met een uitgebreider voorrede, gelijk wij dit voortreffelijk werk uw Godvruchtige studie aanbevelen, zo dragen wij ook u en uwe studiën op aan de Genade van Christus Jezus de Zone Gods, van harte biddende en smekende bij Zijne Majesteit, dat gij geen minder nut en troost door de lezing hiervan moogt trekken. Al ons oogmerk is geweest, om u goed te doen in dit werk voort te zetten tot uw troost en opbouw. Dat geve God. Amen. Amen.

Voorrede van Doctor Martinus Luther, over zijn Uitbreiding van Paulus' Brief aan de Galaten.

Ik kan nauwelijks zelf geloven, dat ik zo uitgebreid in woorden geweest ben, toen ik in het openbaar sprak over deze Brief van Paulus aan de Galaten, zoals ik nu in dit Boekje zie. En toch bemerk ik, dat dit alle mijn eigen gedachten zijn, die in dit geschrift, door de Broeders, met zoveel naarstigheid bijéénverzameld zijn, zodat ik gehouden ben te bekennen, of dat alle deze zaken, of mogelijk nog meer, in dit openbaar Opstel door mij gezegd zijn. Want in mijn hart heeft deze Grondregel alleen de overhand, te weten: Het geloof van Christus, uit Wie, door Wie en in Wie al mijn theologische gedachten en werkzaamheden, bij dag en nacht afstromen en weder invloeiën. Echter ondervind ik, dat ik van zo'n hoge, brede en diepe wijsheid, nog niet meer begrepen heb, dan enige zwakke en nog maar kleine beginselen, en als het ware fragmenten of afgebroken gedeelten. Waarom ik mij schaam, dat deze mijn sobere en armoedige aantekeningen over zulk een groot Apostel, en een uitverkoren vat Gods, in het licht gebracht worden. Maar de schaamte zelf wordt gedwongen schaamteloos te worden, en zonder omzien stoutmoedig te zijn, door de oneindige en verschrikkelijke ontheiliging en boosheid, die altoos in Gods gemeente gewoed heeft, en geenszins ophoudt nog heden ten dage te woeden, tegen deze enige en wezenlijke Rotssteen, die wij in het Artikel der Rechtvaardiging noemen, daarin bestaande, hoe wij, niet door ons zelf [ongetwijfeld ook niet door onze daden, als nog minder zijnde dan wijzelf], maar door de hulp van een ander, namelijk door de eniggeboren Zoon Gods Jezus Christus, verlost zijn geworden van zonden, dood en duivel en met het eeuwige leven beschenken.

Op deze Rotssteen is de satan al in het Paradijs aangevallen, toen hij onze eerste voorouders overreed heeft, dat zij door hun eigen wijsheid en deugd God zouden gelijk worden, met nalating van het gelovig vertrouwen in God, Die hun het leven gegeven en het altoos durende beloofd had.

Terstond daarop, wegens diezelfde geloofsoefening, heeft die leugenaar en mensenmoorden, die altoos aan zichzelf gelijk zal zijn, de broeder tot moord zijns broeders aangezet, om geen andere reden, dan omdat de vrome broeder door het geloof een betere offerande opgebracht had, en hij onvroom zijnde, zijn eigen werken zonder geloof offerende, Gode niet behaagd had. Later is een gedurige ondragelijke vervolging, van de satan in de kinderen van Kaïn doorgebroken tegen datzelfde geloof, totdat God als gedwongen werd de aardbodem door een zondvloed eens geheel te doorzuiveren en Noach die prediker des geloofs en der gerechtigheid te beschermen en in het leven te behouden. De satan heeft nochtans ook zijn zaad in het leven behouden in Cham, de derde zoon van Noach.

Doch wie kan alles ophalen? De ganse wereld heeft zich later tegen dit geloof verzet. Waartoe zij oneindig veel afgoderijen en bijgeloof uitgevonden hebben, waardoor iederéén [zoals Paulus zegt] zijn eigen weg ingeslagen en nagewandeld is, elk hopende door hun eigen werken te verzoenen, de ene een god, de ander een godin, of goden en godinnen, daarop uitkomende, dat zij buiten toedoen van een ander, namelijk van Christus, door hun eigen werken zich hebben zoeken te bevrijden van het kwade en de zonden, gelijk dat genoegzaam getuigen aller volkeren daden en geschriften.

Maar die alle komen nog niet te pas, bij dat volk Gods Israël of Synagoge, welke boven anderen begiftigd zijn, niet alleen met een vaste onfeilbare belofte der Vaders, daarna door een Goddelijke wet, door Engelen overgeleverd, maar daarenboven, van tijd tot tijd, nog door de getuigenissen der tegenwoordige Profeten, en hun

wondertekenen en voorbeelden bevestigd. En toch heeft de satan, dat is die razernij van eigengerechtigheid, zodanig onder hen gewoed en de overhand behouden, dat zij velen der profeten, ook zelfs de Zone Gods, hun beloofde Messias, gedood hebben, nl. om diezelfde oorzaak, dat hun door die Profeten en door Christus aangekondigd werd: dat de mensen met God verzoend werden, en Gode aangenaam waren door de genade Gods, niet door onze eigengerechtigheid. En dit is de voornaamste grondregel, van de satan en de wereld geweest, van de beginne af: Wij willen de naam niet hebben, dat wij kwaaddoeners zijn, en al wat wij doen, moet door God goedgekeurd worden, en daarmee moeten al zijn profeten overéénstemmen; willen zij zulks niet doen, zij moeten van kant. Abel moet uit de wereld, Kaïn daarin voorspoedig zijn; dat is onze wet, en het geschiedt zo.

Edoch in de verzameling der heidenen is en wordt die zaak nu nog zo rigoureuus en ernstig behandeld: dat de razernij der Joodse Synagoge daarbij vergeleken maar louter spel geweest schijnt te zijn. Want die hebben hun Christus [volgens Paulus' zeggen] niet gekend, en daarom hebben zij de Heere der heerlijkheid gekruisigd. Doch de verzameling der heidenen neemt de leer aan, en belijdt, dat Christus de Zone Gods, onze Gerechtigheid geworden is; en galmt dat in het openbaar uit met leer, lezing en onderwijzing, en niettegenstaande deze belijdenis blijft duren, zo komen diezelfde mensen, die de Kerk willen uitmaken, dezulken te doden, te vervolgen en te verwoesten, die, niet anders geloven, en door leer en leven bevestigen, dan dat Christus datzelfde is, hetgeen zij met mond en geveinsde daad, gedwongen worden te belijden. Want onder de naam van Christus hebben zij heden ten dage de overhand, welk gebied, indien zij zonder de naam van Christus konden stand houden, zouden zij zich uitwendig zodanig vertonen, zoals zij Hem in het hart hebben.

Want zij hebben nog veel minder achting voor Hem, dan de Joden, die tenminste Hem nog voor een Oproermaker of Beroerder gehouden, en daarom de kruisiging waardig geoordeeld hebben. Maar de onzen houden Hem voor een fabel, als de één of andere versierde god onder de heidenen, zoals te Rome in 't Papistisch gebied, en bijna door heel Italië, kan gezien worden. Omdat derhalve Christus een spot is onder Zijn Christenen, [want zo willen zij toch genoemd worden], en dat Kaïn Abel onophoudelijk dood slaat, en dat die boosheid des satans nu vooral de overhand heeft, zo is het nu hoognodig, dit Artikel eens nauwkeurig te behandelen; en tegen de satan staande te houden, hetzij wij stamelende kinderen, of welsprekende, hetzij geleerde of ongeleerde lieden zijn. Want deze sterke zuil (des geloofs) moet verder geopenbaard worden, en door de stenen en harde rotsen zelfs uitgeroepen, ofschoon alle mensen zwegen. Derhalve wil ik hierin mijn post volvaardig waarnemen, en mag wel lijden dat dit ampel betoog het licht zie, om de Broeders in Christus op te wekken, tegen de listen en kwaadaardigheid van satan, die in het laatste dezer dagen, in zo'n razernij is uitgebroken, tegen deze heilzame kennis Christi, nu weder opnieuw levendig en openbaar is geworden, dat gelijk als dusverre, de mensen schijnen door razende duivels bezeten te zijn geweest, nu de helse geesten zelfs door anderen, nog erger dan zichzelf zijn, schijnen gedreven te worden, en nog boven de furie der helse razernij te woeden.

Waaruit een groot bewijs te halen is, dat die vijand van waarheid en leven, bemerkt, dat die tijd voor hem kort en nabij is, die wegens zijn ondergang voor hem wel verschrikkelijk, maar voor ons wegens de verlossing beminnelijk, wenselijk en troostrijk is. Dewijl daardoor zijn dwingelandij een einde zal hebben. Want hij is niet zonder reden zo verschrikt, aangezien al zijn leden en krachten vernield worden, gelijk een dief of overspeler, de dageraad opkomende en hem verradende, bij de kop wordt gevat. Want wie heeft ooit gehoord, [opdat ik de verfoeilikheden des Pausdoms

voorbijga], dat er tegelijk zoveel gedochten voor de dag gekomen zijn, als wij heden ten dage zien in de Wederdopers alleen?, waarin voorwaar de Satan, als de laatste adem van zijn Koninkrijk zullende uitblazen, met verschrikkelijk geweld, de zijnen overal aanzet, alsof hij door hen eensklaps niet alleen de wereld onderste boven zocht te brengen, met verschrikkelijk geweld, maar ook door onnoemelijk vele sekten, de gehele Christus met de Gemeente poogde te vernielen.

Op die wijze woedt en raast hij niet tegen andere levensverrichtingen der mensen of hun gevoelens. Bij voorbeeld: tegen overspelers, dieven, moordenaars, meinedigen, goddelozen, kerkschenders, en ongelovigen; ja die zal hij, als onder zijn juk en gebied zijnde, zachtjes strelen en alles toelaten; gelijk hij vanouds in de opkomst van de Kerk, alle afgoderijen en bijgelovigheden van de gehele aardbodem, niet alleen onaangeroerd en gerust heeft laten blijven, maar dezelve wel degelijk gekoesterd heeft, en behulpzaam is geweest. Doch de Kerk en de Godsdienst van Christus alleen heeft hij van alle kant gekweld. In het vervolg van tijd alle bijgelovige gevoelers in rust latende, heeft hij alleen de Algemene (Katholieke) leer ontrust. Dus heeft hij ook heden ten dage geen andere bezigheid, daar hij er alleen maar op uit is, hetgeen ook altoos zijn hoofdwerk is geweest, n.l. om onze Christus [Die onze Gerechtigheid is, zonder onze werken] te vervolgen, zoals ook van de satan geschreven is: Gij zult zijn ziel belagen, Gen. 3 : 15, Gij zult het Zaad der Vrouwe (dat is: Christus) de verzenen vermorzelen.

Maar deze onze gedachten over die Brief van Paulus, komen niet zozeer in het licht tegen dezulken, als wel ten voordele van onze Broederen, die mij, in de Heere, of zullen bedanken voor mijn arbeid, of anders mijn onmacht en vrijpostigheid verschonen. Edoch, ik zou gans niet wenschen, dat dit werk door de onvromen goedgekeurd werd. Maar liever, dat zij daardoor met hun god getart werden, aangezien ik enkel en alleen deze mijn arbeid heb aangewend voor de zodanigen, voor wie Paulus deze Brief geschreven heeft, nl.: voor ontroerden, bekommerden, voortgedrevenen en verzochten, [want die alleen verstaan deze zaken] in het geloof ellendige Galaten; welke van zulk soort niet zijn, laten die hun oren wenden naar Papisten, Monniken, Wederdopers, en meer zulke voorstanders van diepe wijsheid en eigen uitgevonden godsdienst; en laten zij slechts meesterlijk ons werk verachten, en zich de moeite niet geven om onze zaken te verstaan.

Daarin toch spannen de Wederdopers en Papisten heden ten dage met elkaar tezamen, tegen de Kerke Gods [hoezeer zij het in woorden ontveinzen], dat Gods Werk afhangt van de waardigheid des persoons. Want dit volgende is de leer der Wederdopers: *De doop is niets tenzij de persoon gelovig zij*. Uit dit voorstel (zoals men in de School spreekt) moet noodzakelijk volgen, dat al het werk Gods niets is, indien de mens niet goed is. De Doop nu is een werk Gods. Doch een boos mens maakt, dat het geen werk Gods is. Daaruit volgt nog al verder; het Huwelijk, Magistraatsbestelling, Dienstbaarheid zijn Werken (Instellingen) Gods. Maar omdat de mensen boos zijn, daarom zijn zij geen werken Gods. De zon, de maan, aarde, lucht en wat verder tot dienst van de mens is, hebben ook de goddelozen. Maar dewijl die goddeloos en niet vroom zijn, daarom is zon geen zon, de maan, aarde, lucht enz. zijn niet, wat ze zijn.

De Wederdopers hebben lichamen en zielen gehad voor hun Wederdoop. Maar omdat zij toen nog niet vroom waren, daarom hebben zij noch ware lichamen noch zielen bezeten. Ook hun Ouders zijn geen eigenlijke echtgenoten geweest, [zo zij belijden] omdat zij niet opnieuw gedoopt waren. Daarom zijn zij, Wederdopers allen hoerenkinderen, en al hun Ouders zijn overspelers en hoereerders geweest.

Desniettemin erven zij de goederen hunner Ouders, daar zij zichzelf belijden te zijn bastaarden en onwettige erfgenamen. Wie merkt hier niet in de Anabaptisten, dat ze geen bezeten mensen zijn, maar duivelen, zelf van nog erger duivelen bezeten.

Zo ook houden de Papisten niet op, heden ten dage nog staande te houden, en aan te dringen op de eigen werken en waardigheid des persoons, in tegenstelling van de genade, en dus staan zij hun Broederen de Wederdopers [althans in woorden] dapper bij. Want die vossen zijn met hun staarten samengevoegd, doch met hun hoofden vanéén gescheiden. Zij veinzen zich, voor het uitwendige, volslagen vijanden, daar zij toch van binnen hetzelfde gevoelen, leren en bestrijden tegen die enige Zaligmaker Christus, Die alleen onze Gerechtigheid is. Die dan kan, laat hem aan dit Artikel blijven vastkleven, de overigen, die schipbreuk lijden, moeten wij laten drijven, daar de wind en zee hen hebben willen, totdat zij weer tot het schip keren, of naar het strand zwemmen.

De voorname inhoud en einde van het verschil is, geen rust te wensen, of einde van de strijd, zolang Christus en Belial niet overéénstemmen. Het ene geslacht gaat, het andere komt. Gaat de ene gezindheid tegronde, terstond komt er weer een andere op, omdat de duivel niet slaapt noch sluimert.

Ik [hoewel ik niets ben], die in de dienst van Christus nu *twintig jaar* geweest ben, kan met waarheid getuigen, dat ik meer dan door twintig sekten bestreden ben, waarvan sommige geheel en al te gronde zijn gegaan, sommige nog, gelijk afgescheiden ledematen van insekten (gestorven dieren) enige beweging overhouden. Maar dagelijks verwekt de satan weer nieuwe [sekten], als zijnde de god van twistzieke en aanhang- zoekende mensen. En nu onlangs ook deze, die ik de minste van alle tegemoet gezien of gehoopt had, nl. een sekte van zodanige mensen, die leren, dat de Wet der Tien Geboden uit de Kerk moet weggenomen worden, en dat de mensen door geen Wet moeten verschrikt worden, maar dat zij door de genade Christi lieflijk en zachtjes moeten vermaand worden, ter vervulling van het zeggen van Micha, de profeet (Micha 2 : 6, of mogelijk Amos 7 : 16, waar die woorden wel gevonden worden; doch in een tegengestelde zin dan die hier door de Antinomianen bijgebracht worden.): Gij zult niet profeteren noch druppen tegen ons; alsof wij niet wisten, of nooit geleerd hadden, dat de bedroefde en verlegen zielen door Christus moesten opgebeurd worden, doch dat de verstokte Farao's, aan wie tevergeefs de genade wordt aangeboden, door de wet moeten verschrikt worden. Daar zijzelf gedwongen worden voor te houden de openbaring des toorns over de bozen en ongelovigen, alsof de wet niets anders was of kon zijn dan de openbaring van toorn. Zo groot is de verblindheid en verwaandheid van die lieden, die hun eigen vonnis meebrengen.

De bedienaars des Woords behoorden dus daarvan overreed te zijn, indien zij getrouw en voorzichtig willen geacht worden in die dag Christi, dat het woord van de Apostel Paulus. Want daar moeten ook² *dwalende sektes* onder ulieden zijn, opdat degenen, die oprecht zijn openbaar mogen worden. Laat, zeg ik, een dienaar Christi weten, dat, zolang hij Christus zuiver verkondigt, het hem aan geen kwade tegenstanders zal ontbreken, die de Kerk zullen zoeken te ontrusten, zelfs uit de onzen, en laat hij zich met deze troost versterken, dat er geen vrede met Christus en Belial is, of tussen het zaad der slang en der vrouw. Ja, laat hem blijde zijn in de moeilijkheden, die hij ondergaat door de sektes en oproerige dwaalgeesten, de één voor, de ander na opkomende. Want dit is onze roem, het getuigenis van ons geweten, dat wij bevonden

---

² Zo wilde ik liever het Griekse woord Hairesis verduitsen, en niet ketter, dewijl Katharos nergens in het Griekse Testament in een hatelijke zin geplaatst is; maar Matth. 5 : 8 worden zij zalig gesproken. Zie ook Tit. 1 : 15.

worden te staan en te strijden aan de zijde van het Vrouwenzaad, tegen het zaad der slang. Laat hem ons maar in de hielen bijten, en daarmee niet ophouden. Wij zullen aan onze zijde ook niet ophouden zijn kop te verpletteren door Christus, die Vorst Die hem verpletterd heeft, Welke eeuwig geloofd zij. Amen.

Vijftig Bewijzen en Uitwerkselen van eigengerechtigheid, uit de Werken aangetoond door de Apostel Paulus aan de Galaten.

HOOFDSTUK I.

1. De mensen af te brengen van de roeping der genade.
2. Een ander Evangelie te omhelzen.
3. Der Gelovigen gemoederen te beroeren.
4. Het Evangelium Christi te verkeren.
5. Vervloekt te zijn: Anathema, of een vervloeking te zijn.
6. Aan menselijke Inzettingen onderdanig te zijn.
7. Mensen te behagen.
8. Geen dienstknecht van Christus te zijn.
9. Uit de mensen te zijn, niet uit de openbaring.
10. Dat de beste Gerechtigheid der wet niets is.
11. De Gemeente Gods te verwoesten.

HOOFDSTUK II.

12. Iemand te leren, dat hij door de Werken gerechtvaardigd wordt, betekent: te leren dat hij gerechtvaardigd wordt door iets dat onmogelijk is.
13. De Gerechtvaardigde in Christus tot zondaars te stellen.
14. Christus een dienaar der zonde te stellen.
15. De verbroken zonde wederom op te richten.
16. Tot een overtreder gesteld te worden.
17. De Genade van God te verwerpen.
18. Te oordelen dat Christus tevergeefs gestorven is.

HOOFDSTUK III.

19. Onzinnige Galaten te worden.
20. Betoverd te worden.
21. De Waarheid niet gehoorzaam te zijn.
22. Christus te kruisigen.
23. Te stellen, dat men de Geest uit de werken ontvangen heeft.
24. De Geest verlaten hebbende, met het vlees te voleindigen.
25. Onder de vloek te liggen.
26. De Belofte van Gods krachteloos te maken, en Zijn Verbond te verwerpen.
27. Te maken dat de zonden overvloedig worden.
28. Onder de zonden besloten te worden.

HOOFDSTUK IV.

29. Onder de zwakke sobere eerste Beginselen (Elementen) dienstbaar te zijn.
30. Dat het Evangelie tevergeefs alom verkondigd is.
31. Dat de Gelovigen alles tevergeefs geleden en gewrocht hebben.
32. Dienstbaar en een zoon van de slavin te worden.
33. Met de zoon van de slavin uit de erfenis gesloten te worden.

HOOFDSTUK V.

34. Dat Christus niet nut is.
35. Schuldenaars te zijn om de gehele Wet te doen.
36. Christus is u ijdel geworden.
37. Gij zijt van de Genade vervallen.

- 38. In de goede loop der deugd verhinderd te worden.
- 39. Een ander gevoelen dan God te hebben.
- 40. Nog de oude zuurdesem des verderfs te hebben.
- 41. Wie dit gevoelt, zal het oordeel dragen.
- 42. Elkaar te verbijten en verteerd te worden.
- 43. Zich nog onder de werken des vleses te bevinden, of daarvoor gehouden te worden.

HOOFDSTUK VI.

- 44. Zich inbeelden iets te zijn, daar hij niets is.
- 45. In andere zaken dan in God te roemen.
- 46. Vleselijk aan de vleselijke mensen te behagen.
- 47. De vervolging des kruises te haten.
- 48. Zelfs de wet niet te gehoorzamen..
- 49. In de meester en verkondiger van vleselijke dingen te roemen.
- 50. Nergens toe nuttig te zijn, en dat alles tevergeefs is.

XXIII

EEN ANDERE EN KORTERE VOORREDE VAN DOCT. M. LUTHER,
 behelzende, waarom hij nader op zich genomen heeft deze BRIEF VAN PAULUS
 uit te breiden.

Nunquam satis dicitur, quod nunquam satis discitur.

In de Naam van God hebben wij nog al eens weer ondernomen, de Brief van Paulus aan de Galaten te ontvouwen. Niet omdat wij nieuwe of onbekende zaken willen voortbrengen, daar door Gods genade nu de gehele Paulus voor ons bekend en gemeen is; maar aangezien, zoals ik dikwijls waarschuw, dit grote en naderend gevaar voorhanden is, dat de satan, met wegneming van de zuivere Leer des Geloofs, weer in zal voeren leringen van eigen werken en menselijke overleveringen. Het is dus hoogst nodig en nuttig, dat deze Geloofsleer in openbare en gedurige beoefening, door lezen en horen, bewaard en levend gehouden wordt. En hoe nabij ook die Leer gekend, en door en door geleerd wordt, toch is de satan onze vijand, ons altoos omwandelende en ons zoekende te verslinden, niet dood. Daarenboven leeft ons vlees ook nog. Voorts allerlei verzoeking en dwalingen drukken ons van alle kant. Daarom kan deze Geloofsleer nooit genoeg behandeld en ingescherpt worden. Wanneer die Leer vervalt en vernietigd wordt, vervalt en gaat tegelijk alle kennis verloren. Doch deze Leer stand houdende, komt al het goede tegelijk ook weer voor de dag. Dan bloeit de ware Godsvrucht en Godsdienst, de Ere Gods, een gegronde kennis van alle toestanden en zaken. Opdat wij dus niet ijdel zouden zijn, zullen wij daar weer beginnen, waar wij opgehouden waren. Volgens het gezegde: *Wanneer een mens alles verricht zal hebben, moet hij weer van voren af aan beginnen.*

De Inhoud van Paulus' Brief aan de Galaten.

Eerst moet voor alles gesproken worden van de voornamelijk inhoud, waarover Paulus in deze Brief handelt; welke daarin bestaat: Paulus heeft voor, onwrikbaar vast te stellen, en te bevestigen die Leer des geloofs, genade en vergeving der zonden, of van de Christelijke gerechtigheid, opdat wij een volkomen kennis en onderscheiding zouden hebben tussen de gerechtigheid Christi en alle andere gerechtigheden. Want de Gerechtigheid is van verschillende soort. De ene is Politiek of burgerlijk, welke de keizer, de vorsten der wereld, wijsgeren en rechtsgeleerden behandelen. De andere is Ceremonieel, of plechtig, welke de menselijke Overleveringen leren. Bij voorbeeld: bevelen van de Paus en dergelijke. Daarover handelen zonder gevaar de huisvaders en leermeester, omdat zij aan die Gerechtigheid geen kracht toeschrijven, om voor de zonden te voldoen, om God te verzoenen, en genade te verdienen. Maar zij stellen die Ceremoniën voor, als alleen maar noodzakelijk tot beoefening der zeden en zekere onderhouding. Behalve deze is er nog een andere Gerechtigheid der wet of 'der Tien Geboden, welke Mozes leert; daarvan doen ook wij onderrichting na de Leer des geloofs.

Boven en behalve alle deze, is er nog een Geloofs- of Christelijke Gerechtigheid, welke met grote oplettendheid moet onderscheiden worden van de andere, hierboven gemeld. Want die voornoemde zijn aan deze geheel tegengesteld, zo, omdat zij voortkomen uit de wetten der keizers, overleveringen van de Paus, en de Geboden Gods, alsook dewijl zij met onze eigen werken gemeenschap hebben, en door ons kunnen verricht worden, hetzij uit de zuivere natuurstaat [zoals de Sofisten spreken], hetzij door de gave Gods, [want deze Gerechtigheden der eigen werken zijn ook geschenken van God, gelijk andere goederen, die wij hebben]. Edoch, deze allervoortreffelijkste Gerechtigheid des Geloofs, welke God ons door Christus zonder de

werken toerekent, is noch burgerlijk, noch plechtig, noch de gerechtigheid van Gods wet; heeft ook gans geen plaats in onze eigen werken, maar is geheel onderscheiden, dwz.; zij is te enenmale een lijdelijke Gerechtigheid, [zoals die bovengenoemde dadelijke of werkzame zijn]. Want hierin werken wij niets, of geven aan God niets wederom. Doch wij ontvangen alleenlijk, en laten een ander in ons werkende, nl. God. Daarom dunkt het mij goed, die Geloofs of Christelijke Gerechtigheid te noemen een Lijdelijke Gerechtigheid, en dat is die Gerechtigheid in een onbegrijpelijke verborgenheid opgesloten, welke de wereld niet kent; ja de Christenen zelf verstaan die niet volkomen genoeg, en kunnen daar nauwelijks gebruik van maken in de aanvechtingen. Dus moet die lijdelijke Gerechtigheid ingescherpt worden zonder ophouden, en door een gedurige gebruikmaking beoefend. En wie in de aanvechtingen of vervaarnissen van zijn gemoed, deze Gerechtigheid niet verstaat of omhelst, kan niet staande blijven. Want er is geen andere zo vaste en zekere vertroosting voor de gewetens, dan deze lijdelijke Gerechtigheid.

Maar zo groot is de zwakheid van een mens, en zijn ellende, dat wij in de angsten van ons geweten, en in gevaar des doods, niets anders in aanmerking nemen dan onze eigen werken, onze waardigheid, en de Wet, welke, wanneer zij onze zonde aanwijst, zo komt ons terstond te binnen, dat wij niet wel geleefd hebben. Daarop begint dan de arme zondaar met een grote wroeging te zuchten, bij zichzelf denkende: ach, hoe rampzalig heb ik geleefd!, werd het mij gegeven nog langer te leven, dan wilde ik mijn leven verbeteren. Het menselijk begrip kan ook niet anders, aangezien dit kwaad zo in ons ingekankerd is, zich van dat spook van werkzame of eigengerechtigheid ontdoen, en zich opbeuren tot het wezenlijk beschouwen en omhelzen van de lijdelijke Gerechtigheid, maar blijft zich louter in de dadelijke ophouden. En deze bedenkingen vermeerderd en voedt de satan, als zijn voordeel nemende van de menselijke zwakheid, waardoor het niet anders kan, of het geweten moet nog meer ontroerd, bevreesd, en verschrikt worden. Want het is onmogelijk, dat het menselijk gemoed uit zichzelf vertroosting kan ontvangen, en enkel en alleen op de genade zien, om het gevoel en de schrik der zonde; of dat hij edelmoedig van zich zou werpen de verdediging van zijn eigen werken. Want dit is iets hetgeen ver boven en buiten de krachten, gedachten, en vatbaarheid van mensen gelegen is, en dus ook buiten de wet Gods. Welke wet wel de Hoofdzaak is van al wat in de wereld is, evenwel is het daar zover vandaan, dat de wet een beroerd gemoed weer tot rust zou doen keren, dat zij daarentegen meer bedroeft en tot wanhoop brengt. Want door de wet wordt de zonde bij uitnemendheid zonde. Rom. 7.

Dus heeft een benauwd en beroerd gemoed, geen redding tegen de wanhoop en eeuwige dood te wachten, tenzij hij aanvaarde en zich toeëigene de belofte van genade, in Christus aangeboden, dat is deze Geloofs-lijdelijke of Christelijke Gerechtigheid, welke aangegrepen zijnde, zo kan het gemoed daarop zich tot rust begeben en met standvastig vertrouwen zeggen: Ik zoek geen werkelijke of dadelijke Gerechtigheid; ik behoorde die wel te hebben, en te verrichten, en het zij al eens zo, dat ik die had en deed, zo kan ik daar toch geenszins op vertrouwen, noch durf daarmee niet ter verantwoording komen in het gerichte Gods. Derhalve zo werp ik mij buiten alle dadelijke Gerechtigheid, zowel de mijne, als die van Gods wet, en ik omhels alleen eenvoudig die lijdelijke, welke is de Gerechtigheid van genade, barmhartigheid en vergeving van zonden, in één woord: die van Christus en de Heilige Geest; welke wij niet verrichten, maar ons toegepast wordt; wij niet hebben, maar ontvangen, daar God de Vader door Jezus Christus ons dat geschenk geeft. Gelijk de aarde zelf geen regen voortbrengt, noch door haar arbeid, aankweking of krachten die

verkrijgen kan, maar alleen door een hemels geschenk van Boven ontvangt, evenzo wordt, buiten onze arbeid of verdiensten, die hemelse Gerechtigheid ons van God geschonken. Zoveel dan de dorre en uitgedroogde aarde van zichzelf kan uitwerken, om voor zich te verkrijgen een gewenste overvloed van regen, evenzoveel kunnen wij mensen, ook door onze arbeid en krachten uitwerken, om voor ons te verkrijgen die Goddelijke, Hemelse en Eeuwige Gerechtigheid, tenzij wij die Gerechtigheid ontvangen door een genadige toerekening, hetwelk is een onuitsprekelijk geschenk van God. Het is dus de grootste kunst en wijsheid der Christenen, onkundig van de wet te zijn, zijn eigen werken niet te kennen, en de ganse dadelijke Gerechtigheid, bijzonder dan, wanneer het gemoed te worstelen heeft met het oordeel Gods. Zoals het voor degenen, die van Gods volk niet zijn, de grootste wijsheid is, de wet te kennen, die in te zien en voor te staan, naast de eigen werken en dadelijke Gerechtigheid.

Het is toch een wonderlijke zaak, en vreemd voor de wereld, dat men onder de Christenen voorstelt: dat zij moesten leren onkundig van de wet te zijn, en dat zij zo voor God moeten leven, alsof er in het geheel geen wet was. Nochtans, als gij van de wet onkundig zijt, en in uw hart voor vast houdt, dat er geen wet en toorn Gods is, maar louter genade om Christus' wil, zo kunt gij niet behouden worden. Want door de wet is de kennis der zonde, Rom. 3 : 20; 7.

Daarentegen in de wereld moet zodanig op de wet en eigen werken aangedrongen worden, alsof er helemaal geen belofte of genade was; en dat wegens de hardnekkigen, hoogmoedigen en verharden, aan wie men niet anders voor ogen moet stellen dan de wet, opdat zij verschrikt en verootmoedigd worden. Want de wet is gegeven, opdat dezulken zouden verschrikt en gedood worden, en de Oude mens daardoor getemd. Beide zaken van genade en toorn moeten recht onderscheiden worden, volgens de Apostel in 2 Tim. 2.

Hier wordt dan vereist een voorzichtige en getrouwe uitdeler van Gods verborgenheden, die zodanig de wet modereert (weerhoudt), dat zij binnen haar palen blijft. Wie leert, dat de mensen, door de wet, voor God gerechtvaardigd worden, gaat de palen van de wet te buiten, en mengt die twee afzonderlijke gerechtigheden, de lijdelijke en dadelijke dooréén, en hij is een kwade redenaar, omdat hij geen rechte verdeling maakt. Daarentegen, wie aan de Oude mens de wet en werken, doch aan de Nieuwe mens de genade en belofte voorstelt, maakt een goede onderscheiding. Want het vlees of de Oude mens moet met de wet en eigen werken samengevoegd worden, de geest of de Nieuwe mens moet ook zo met de belofte en genade verenigd worden. Dus wanneer ik een mens zie, die genoeg verslagen is, dat hij door de wet onderdrukt wordt, door de zonde verschrikt, en naar vertroosting dorst, dan is het de rechte tijd, dat ik de wet van voor zijn ogen wegdoe, met zijn eigen werkzame gerechtigheid, en hem door het Evangelie voorstel de toegebrachte lijdelijke Gerechtigheid, welke, met uitsluiting van Mozes en zijn wet, de belofte van Christus openbaart, die voor de vermoeiden, verslagenen en zondaren gekomen is. Daar wordt dan die mens opgebeurd, en krijgt hoop. Hij is dan ook niet meer onder de wet, maar onder de genade, zoals de Apostel zegt, Rom. 6 : 14, Nu zijt gij niet onder de wet, maar onder de genade. Hoe niet onder de wet? Naar de Nieuwe mens, die met de wet niets van doen heeft. Want de wet strekt zich niet verder uit, dan tot Christus, zoals Paulus in het vervolg zegt, Rom. 10 : 4, De wet is tot op Christus, Welke gekomen zijnde, zo houdt Mozes op met zijn wet, besnijdenis, offerande, sabbati en alle Profeten.

Dit is onze Godgeleerdheid, door welke wij leren nauwkeurig te onderscheiden, deze tweeërlei gerechtigheid, de werkzame en de lijdelijke; opdat er geen vermenging

gemaakt worde tussen de zedelijke plichten en het geloof, de eigen werken en de genade, de burgerlijke plichten en de ware Godsdienst. Want zowel de één als de ander zijn wel nodig, doch elk moet bijzonder binnen zijn palen gehouden worden. De Gerechtigheid Christi behoort tot de Nieuwe mens, doch de Gerechtigheid der wet tot de Oude mens, welke uit vlees en bloed geboren is. Die moet als de ezel last opgelegd worden, waardoor hij onderdrukt worde, hij moet ook niet bevoorrecht worden met de vrijheid van Geest of van genade, tenzij hij de Nieuwe mens aangedaan heeft, door het geloof in Christus [hetgeen in dit leven niet volkomen geschiedt]. Laat hem dan eerst het Koninkrijk genieten, en het geschenk van die onuitsprekelijke Genade.

Dit zeg ik daarom, opdat niemand denke, dat wij de goede werken verwerpen, of verbieden, zoals de Papisten ons valselyk beschuldigen, niet verstaande noch hetgeen zijzelf zeggen, noch wat onze leer is. Zij weten nergens van, dan alleen van de gerechtigheid der wet, en toch willen zij hun oordeel vellen over een leer, die zich uitstrekt ver boven en buiten de wet, waarover het onmogelijk is, dat een vleselyk mens zou kunnen oordelen. Dus moeten zij zich noodzakelyk daaraan ergeren, omdat zij niet hoger kunnen zien dan in de wet; al wat dus boven de wet is, is voor hen de grootste aanstoot.

Doch wij stellen, als het ware, twee werelden, de éne hemels, de andere aards, waarin wij plaatsen die twee onderscheiden en van elkaar zo ver afgescheiden Gerechtigheden. De Gerechtigheid van de wet is aarde, en behandelt aardse dingen. Door haar verrichten wij goede werken. Maar zoals de aarde geen vruchten voortbrengt, tenzij ze eerst door de Hemel besproeid en vruchtbaar gemaakt is, [want de aarde kan de hemel niet verhoren, vernieuwen of regeren; maar integendeel: de Hemel verhoort, vernieuwt, regeert en maakt de aarde vruchtbaar, opdat zij verrichte, wat de HEERE geboden heeft], zo ook door de Gerechtigheid der wet, met veel te doen, doen wij niets, en door de wet te vervullen, vervullen wij niet, tenzij wij tevoren, zonder ons eigen werk en verdienste, door de Gerechtigheid Christi gerechtvaardigd zijn; welke in het allerminste enige betrekking heeft tot de Gerechtigheid der wet, of tot de aardse en eigene werkzame Gerechtigheid.

Maar de Christelyke Gerechtigheid des geloofs, is hemels en passief, of van buiten aangebracht, welke wij niet in onszelf hebben, maar uit de hemel ontvangen; die wij zelf niet werken, maar door het geloof aannemen, door welke Geloofs-Gerechtigheid wij boven alle wetten en werken klimmen. Gelijk wij dan, zoals Paulus in 1 Cor. 15 : 49 "het beeld van de aardse Adam gedragen hebben, zo laat ons ook het beeld van de Hemelse dragen"; welke de Nieuwe mens is in de nieuwe wereld, waar geen wet, zonde, wroeging van geweten of dood is, maar een volkomen blijdschap, Gerechtigheid, genade, vrede, leven, behoud en heerlijkheid. *Doen wij dan niets, werken wij niets, om die Gerechtigheid te verkrijgen?*

Ik antwoord: *Niets*. Omdat die Gerechtigheid daarin bestaat, in het geheel niets te doen, niets te horen, niets van de wet of eigen werken te weten, maar dat alleen te weten en te geloven, dat Christus tot de Vader gegaan is, en nu niet gezien wordt, dat Hij in de Hemel zit aan 's Vaders rechterhand, niet als Rechter, "maar dat Hij ons van God geworden is: tot wijsheid, Gerechtigheid, heiligmaking en verlossing". 1 Kor. 1 : 30. In één woord, dat Hij onze Hogepriester is, voor ons instaaende of Borg-blijvende, en over ons en in ons regerende door de Genade. Daar wordt geen zonde gezien, geen schrik, geen wroeging van geweten gevoeld. In die Hemelse Gerechtigheid kan geen zonde plaats hebben, "want waar geen wet is, daar is geen overtreding", Rom. 4 : 15. Daar dus de zonde hier geen plaats heeft, zo is er zeker geen geweten van zonde, geen wroeging, geen droefheid. Hier zegt Johannes in zijn eerste Brief, Hfdst. 3 : 9, "Die uit

God geboren is, kan niet zondigen". Maar is er nog een schrik of beschuldiging van de consciëntie, dan is dat een teken dat deze Gerechtigheid geweken is, dat de Genade uit het gezicht verloren is, en dat Christus van verre staande niet gezien wordt. Edoch, waar Christus in waarheid gezien wordt, moet noodzakelijk bij zijn een volkomen vreugde, die in de Heere volmaakt is, en een vrede des gemoeds, dit volgende vast en onwrikbaar stellende: Hoezeer ik een zondaar ben, in de wettische gerechtigheid, toch wanhoop ik daarom niet, daarom sterf ik niet, aangezien Christus leeft, Die mijn Gerechtigheid en mijn eeuwig en hemels Leven is. In die gerechtigheid en in dit leven heb ik geen zonde, noch benauwing der consciëntie, noch dood. Ik ben wel een zondaar volgens het tegenwoordige leven, en der wets-gerechtigheid, als een kind Adams. Daar beschuldigt mij de wet, heerst de dood, en zal mij eindelijk verslinden. Maar buiten en behalve dit leven, heb ik een andere Gerechtigheid, een ander Leven, welke Christus is, de Zone Gods, Die geen zonde noch dood kent, maar Gerechtigheid en het eeuwige Leven is, om Wiens wil ook dit mijn lichaam gestorven zijnde, en tot as gebracht, weder opgewekt zal worden, en verlost van de slavernij der wet, en der zonde, en tegelijk met de geest (of ziel) zal verenigd en geheiligd worden.

Zodat die aardse en hemelse gerechtigheden, beide blijven, zolang wij hier leven. Het vlees wordt beschuldigd, wordt benard door aanvechtingen, wordt bedroefd, afgemat en versleten door de werkzame gerechtigheid der wet. Doch de geest overwint, wordt verblijd en behouden door de lijdelijke (aangebrachte) Gerechtigheid, omdat zij bewust is, een Heere te hebben, zittende aan de rechterhand des Vaders, Die de wet, zonde en dood vernietigd heeft, en alle rampen onder Zijn voeten vertreden, gevangen genomen, en daarover in Hemzelf getriomfeerd heeft, Kol. 2 : 14, 15.

Dus is Paulus in deze Brief erop uit, opdat hij ons nauwkeurig onderwijze, versterke, en een volkomen kundigheid doe hebben van deze zeer uitmuntende en Christelijke Gerechtigheid. Want indien wij het Artikel van Rechtvaardigmaking kwijt zijn, of misvatten, zo is tegelijk verloren de ganse Christelijke Leer. En zoveel mensen als er ook in de wereld zijn, die haar niet verstaan, zijn of Joden of Turken of Papisten, of Onrecht- zinnigen. Aangezien tussen die twee gerechtigheden, namelijk de werkzame van de wet, en de lijdelijke van Christus, geen derde of middenweg is. Wie dus van de Christelijke Gerechtigheid afdwaalt, moet noodzakelijk vervallen tot de werkende, dat is: hij moet, daar hij Christus mist, noodwendig vervallen tot het vertrouwen op eigen werken.

Dat zien wij in onze dagen in de dwaalgeesten, die uitvinders en voorstanders der sekten, die niets leren, noch recht kunnen leren van die Gerechtigheid der Genade. Zij hebben wel uit onze mond en geschriften de woorden aangehaald, en daarom zo spreken en schrijven zij ook maar alleen de woorden, doch de zaak zelf kunnen zij niet voorstellen, aandringen, ophelderen, of inscherpen; aangezien zij die niet verstaan of verstaan kunnen, alzo zij maar blijven hangen aan de Gerechtigheid der wet. Zij zijn en blijven dus voorstanders van eigen werken, niet kunnende klimmen boven die werkzame gerechtigheid. Dus blijven zij dezelfde, die zij waren onder de Paus, behalve dat zij nieuwe namen voeren, en nieuwe werken verrichten; de zaak nochtans blijft dezelfde. Bij voorbeeld, de Turken verrichten andere werken dan de Papisten, de Papisten doen andere werken dan de Joden, enz.

Maar hoe uitmuntend ook de één boven de ander die werken verricht, hetzij dat die werkzaamheden voortreffelijker en moeilijker zijn, het is en blijft nochtans hetzelfde substantiële wezen van de zaak. De omstandigheid is maar anders, dat is: de werken veranderen slechts in schijn en naam, inderdaad zijn (en blijven) zij echter eigen-werkzaamheden, en die ze verrichten, zijn geen christenen, maar zijn en blijven

werkers van eigengerechtigheid, hetzij zij genoemd worden Joden, Mohammedanen, Papisten, Wederdopers, enz. Daarom herhalen wij zo dikwijls, en dringen zo sterk aan op die zaak van het geloof of de Christelijke Gerechtigheid, opdat die door een gedurig gebruik in wezen blijve, en nauwkeurig van de eigen-werkelijke gerechtigheid der wet onderscheiden worde; anders kunnen wij de ware Theologie niet behouden, (want door die waarheid alleen is de Kerk gegrond, en blijft dezelve nog bestaan), maar wij worden dadelijk Juristen, plichtplegers, wettische knechten, papisten. Christus wordt verduisterd, en niemand kan in de kerk recht onderwezen, of opgebouwd worden. Dus willen wij voorgangers en leraars van anderen zijn, zo behoren wij de grootste zorg voor die zaken te dragen, en eenvoudig die onderscheiding staande te houden, namelijk tussen de Gerechtigheid der wet, en die van Christus. Het is gemakkelijk, die onderscheiding te noemen, maar hoogst moeilijk, die door bevinding en gebruikmaking eigenaardig en van nabij te kennen. Hoezeer men ook alle krachten inspant, om die onderscheiding op te klaren, en te beoefenen, omdat in de ure des doods, of andere gemoedsaanvechtingen, die twee gerechtigheden nauwer in elkaar komen, dan men wel zou wensen of willen.

En daarom vermaan ik u, vooral de zodanigen, die zielen zullen behandelen, en voorts ieder mens in het bijzonder, dat gij uzelf hierin oefent, door studeren, lezen, overdenken en bidden, opdat gij in uw aanvechtingen van uw en anderer gemoed, zoudt kunnen bestieren en vertroosten, en van de wet tot de genade, van de eigen, werkzame, tot de lijdelijke of toegerekende Gerechtigheid overbrengen, in één woord: van Mozes tot Christus. Want de satan is gewoon in bekommering en aanvechting des gewetens, ons door de wet te verschrikken en de ziel te bezwaren met de vuilheid onzer zonden, en dat wij ons leven zeer slecht hebben doorgebracht, ons dan voor ogen houdende de toorn en het oordeel Gods, de hel en eeuwige dood; opdat de vijand ons aldus in wanhoop brenge, en dat wij ons dus aan hem zouden onderwerpen, en hij ons van Christus aftrekke.

De duivel is eindelijk ook gewoon, ons plaatsen uit het Evangelie voor te stellen, waar Christus van ons de plichten eist, en aan dezulken met uitdrukkelijke woorden de verdoemenis bedreigt, die ze niet zullen gedaan hebben. Indien wij dan hier niet weten te onderscheiden tussen die twee gerechtigheden, indien wij hier niet in het geloof Christus aannemen, zittende ter rechterhand Gods, Die ons leven en onze Gerechtigheid is, Die ook voor ons ellendige zondaren bij de Vader intreedt, dan zijn wij onder de wet, niet onder de genade, en dan is Christus niet langer een Zaligmaker, maar een Wetgever. Daar kan dan geen behoudenis meer overblijven, maar een gewisse wanhoop en eeuwige dood zal daarop volgen.

Laat ons dan met alle nauwkeurigheid de kunst leren, om onderscheid te maken tussen deze twee gerechtigheden, opdat wij mogen weten, hoever wij aan de wet moeten onderdanig zijn. Want wij hebben hierboven gezegd, dat de wet in een christen niet buiten zijn palen mag gaan, doch dat de wet maar heerschappij voert over het vlees, hetwelk ook aan de wet moet onderdanig zijn, en daar ook moet onder blijven. Wanneer dat geschiedt, dan blijft de wet binnen haar palen. Maar wil zij bezit nemen van de consciëntie, en daarover heersen, zie dan toe, dat gij een verstandig oordelaar zijt, en recht en gepast onderscheid maakt, en aan de wet niet meer gezag toerekent, dan haar toekomt.

Maar zeg dan: Gij o wet!, wilt uw gebied uitbreiden over het geweten, en daar heerschappij voeren, en haar van zonde beschuldigen en de blijdschap der ziele wegnemen, die ik door het geloof in Christus heb; en aldus zoekt gij mij in wanhoop te brengen, opdat ik het opgeve en verloren ga. Dit doet gij buiten uw post. Blijf

binnen uw palen, en voer alleen uw gebied over het vlees. Doch de consciëntie moet ge mij niet aanraken. Want ik ben gedoopt, en door het Evangelie geroepen, tot de gemeenschap der gerechtigheid en des eeuwigen levens, tot het koninkrijk van Christus, waarin mijn gemoed volkomen berust, alwaar geen wet is, maar een loutere vergeving der zonden, vrede, rust, blijdschap, behoudenis en het eeuwige leven. Aangaande die zaken moet ge mij niet in het minste ontrusten. Want ik zal niet toestaan, dat gij als een harde tiran, en een ondraaglijke beschuldiger in mijn geweten zoudt regeren, also die is de zitplaats en inwoning van Christus, de Zone Gods; Die een Koning der Gerechtigheid en des Vredes is, en mijn allerdierbaarste Behouder en Middelaar, Die zal mijn gemoed vrolijk en bevredigd doen blijven, in de gezonde en zuivere leer des Evangelies, en in die bevindelijke kennisse van die lijdelijke of toegebrachte Gerechtigheid.

Wanneer ik deze Gerechtigheid des geloofs binnen in mij heb, zo daal ik uit de hemel, als de regen die de aarde bevochtigt, dat is: ik verricht uitwendig het werk, onder een ander gebied staande, en ik doe die goede werken, die mij voorkomen en te doen staan. Ben ik een bedienaar des Woords, ik verkondig dat, ik vertroost de kleinmoedigen, ik bedien de Sacramenten. Ben ik een huisvader, ik bestuur of bezorg mijn huis en huisgezin. Ben ik een magistraat, zo volg ik de last op, mij van God opgelegd. Ben ik een dienstknecht, zo behartig ik getrouwelijk de zaak van mijn heer. In één woord, alwie met verzekering weet, dat Christus zijn Gerechtigheid is, die volhardt niet alleen met vreugde, en getrouwheid in zijn beroep, maar hij onderwerpt zich ook in liefde aan Overheden, en aan hun wetten, ofschoon zij onrechtvaardig mochten zijn; en, indien het de zaak zo vereist, aan alle lasten en gevaren van dit tegenwoordige leven, omdat hij weet zulks Gods wil te zijn, en dat die onderdanigheid de HEERE welbehaaglijk is.

Tot dusver de Inhoud van de Brief, waarover Paulus hier handelt, daartoe aanleiding gekregen hebbende door de valse leraars, die de Gerechtigheid des geloofs voor de Galaten hadden verduisterd, tegen wie hij zijn gezag en bediening, zending en roeping staande en heerlijk maakt.

DOCTOR MARTIN LÜTHERS,
UITBREIDING
 VAN
PAULUS BRIEF
 AEN DEN
GALATEN.

C A P I T T E L I.

Vers 1. Paulus, een Apostel, (geroepen) niet van menschen, nog door een mensche, maer door Jesum Christum, ende God den Vader, die hem uit den dooden opgewekt heeft.

Erwyl wy nu den voornamen Inhoud van De aenlei-
 dezen Brief aen de Galaters open gelegd ding tot
 hebben / zullen wy vooz af laten gaen / het schry-
 alvorens tot de zaek zelfs te komen / wat ven van
 aen Paulus aenleiding gegeven heeft / om den Brief
 dezen Brief te schryven : Hy zelfs had de aen den
 zuivere Leere des Euangeliums en van Galaten.
 de Gerechtigheid des Geloofs geplant on-
 der de Galaters, dog terstond na zyn ber-
 trek waren daer op ingedzongen valsche De Duivel
 Leeraers, welke alles / 't gene Paulus haer ber-
 geplant / en na waerheid geleerd hadde / ondermpnd / en om bezre Euange-
 geworpen hebben : Want de Satan kan anders niet doen / als lium, en
 deze Leere heftig te bestryden door geweld en bedrog; rust ook zet de bo-
 niet vooz dat hy die Leere onderdzukke / of dooz Tyranen / of zen daer
 ten minste zoekt hy die Leere vooz dwaelzicke geesten te bederven / tegens
 ofte aen.

De Leere
des Euan-
geliums.

ofte eindelyk / in plaets van die Leere / zoekt hy / nogtans onder schyn van Godsbuyt / een valsche en Godloze Leere aen de geruste en ronkende menschen op te dzingen: En om deze oorzaak alleen / dat wy de Leere des Euangeliums zuiverlyk verkondigen, hebben wy hedenlaegs den Duivel tot een partij / die tegens ons de woede van de Waereld / en de allerbitterste haet van de Onrechtzinnigen aanzet: Het Euangelium is zodanig een Leere / 't welk iets wat verhevenier leert / als de wysheid des waerelds / eige Gerechtigheid / Godsdienst / en wat dier meer is / ontdekt: Namentlyk / genadige vergevinge der zonden dooz Christus; nogtans laet die Euangelieleere het andere in zyn waerdy blyven / en pypst die zaken aen als goede schepselen Gods; maer de waereld sield die schepselen boven den Schepper, en wil eindelyk dooz dezelve de zonde verzoenen / van de dood bevynd worden / ende het eeuwige leven verdienen / welke stelling dooz het Euangelium afgekeurt word: In tegendeel kan de waereld niet verdzagen / dat hare beste dingen veroordeelt worden, daerom leggy aen het Euangelium die lak op / dat het een oproerige en dwalende Leere is, die de Gemeene Besten / Koninkryken en allerlei Staten verwoest / en diensvolgens / tegens God ende den Keizer zondigt / de Wetten afschaft / de goede Zeden bederft / en aen pder bypheid geeft / ongestraft te doen wat hy wil: Diensvolgens vervolgt de waereld deze Euangelieleere met de allezrechtvaardigste pber / en als 't ware met de uitterste gehoorzaamheid aen God / en haet desselfs Leeraers en Doostanders als de pest / als of er niets schadeliker op de aerde zyn konde. [Joh. 16: 2.]

De Uit-
werking
des Euan-
geliums.
Col. 1: 13.

Wydery dooz de Leere des Euangeliums / werd den Satan ook den kop vertreden, zyn Ryk verwoest, hem word ontnomen / Het / zonde en dood / (waer dooz hy / als dooz de magtigste / en onoverwinnelyke Tyrannen het gansche menschelyk geslagt / onder zyn overheersching gebzagt heeft) eindelyk worden zyne gevangenen overgebracht uit het Ryk der duisternis en slaverny, in het Ryk des ligts ende des vryheids. Zoude dat de Satan

Dwael-
zieke gee-
ften bren-
gen meer
schade toe
aen de
Euange-
lieleer als
Koningen,
Vorsten,
Bisschop-
pen, enz.

zoo ongevoelig verdzagen kunnen? Zoude hier dien Leugenbader niet alle kragten en listen gebzuiken / om deze Leere van zaligheid en eeuwig leven, te verduistern / bederven en tot de grond toe uit te roeien? Doozwaer Paulus klaegt in deze / en in alle zyne andere Brieven / dat de Satan daer op meesterlyk toegelegt heeft / dooz zyne suppoosten / terwyl hy [zelfs] nog leefde.

Ober het zelve klagen en treuren wy ook hedenlaegs / dat de Satan meer nadeel heeft toegebzagt aen ons Euangelium / dooz zyne onderhorigen / welke die dwaelzieke geesten zyn, als dooz alle Koningen / Doosten en Bisschoppen / die dat met geweld vervolgt hebben / en nog verholgen; en indien wy niet hier te

HOOFDSTUK 1.

Vers 1: *Paulus, een apostel, geroepen niet van mensen, noch door een mens, maar door Jezus Christus, en God, de Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft.*

Terwijl wij nu de voorname Inhoud van deze Brief aan de Galaten opengelegd hebben, zullen wij vooraf laten gaan, alvorens tot de zaak zelf te komen, wat Paulus aanleiding gegeven heeft, om deze Brief te schrijven. Hij zelf had de zuivere Leer des Evangelies en van de Gerechtigheid des Geloofs geplant onder de Galaten. Maar terstond na zijn vertrek waren daarop ingedrongen valse Leraars, die alles, wat Paulus geplant en naar waarheid geleerd had, ondermijnd, en omver geworpen hebben. Want de satan kan anders niet doen, dan deze Leer heftig te bestrijden door geweld en bedrog; en hij rust ook niet, voordat hij die Leer onderdrukt, of door Tirannen of tenminste door dwaalzieke geesten die Leer te verderven, en eindelijk, in plaats van die Leer, zoekt hij, nochtans onder schijn van Godsvrucht, een valse en goddeloze leer aan de geruste en ronkende mensen op te dringen. En om deze oorzaak alleen, dat wij de Leer des Evangelies zuiver verkondigen, hebben wij heden ten dage de Duivel tot een (tegen-)partij, die tegen ons de woede van de wereld, en de aller- bitterste haat van de Onrechtzinnigen aanzet.

Het Evangelie is zodanig een Leer, die iets verheveners leert, dan de wijsheid der wereld, eigengerechtigheid, godsdienst en wat dies meer zij; namelijk: genadige vergeving der zonden door Christus. Weliswaar laat die Evangelieleer het andere in zijn waardij blijven, en prijst die zaken aan als goede schepselen Gods. Maar de wereld stelt die schepselen boven de Schepper, en wil eindelijk door dezelve de zonde verzoenen, van de dood bevrijd worden, en het eeuwige leven verdienen; welke stelling door het Evangelie afgekeurd wordt. Daarentegen kan de wereld niet verdragen, dat haar beste dingen veroordeeld worden. Daarom leggen zij het Evangelie die lak op, dat het een oproerige en dwalende leer is, die de gemenebesten, koninkrijken en allerlei staten verwoest, en dus tegen God en de keizer zondigt, de wetten afschaft, de goede zeden bederft, en aan ieder vrijheid geeft, ongestraft te doen, wat hij wil. Dus vervolgt de wereld deze Evangelieleer met de aller-rechtvaardigste ijver, en schijnbaar, met de uiterste gehoorzaamheid aan God, en haat haar Leraars en voorstanders als de pest, alsof er niets schadelijker op de aarde zijn kon [Joh. 16 : 2]. Verder wordt door de Leer der Evangelies de satan ook de kop vertreden, zijn rijk verwoest, hem wordt ontnomen wet, zonde, en dood, (waardoor hij, als door de machtigste en onoverwinnelijkste Tirannen het ganse menselijke geslacht onder zijn overheersing gebracht heeft), kortom, Zijne gevangenen worden overgebracht uit het rijk der duisternis en slavernij in het rijk des lichts en der vrijheid. Zou dat de satan [zo ongevoelig] verdragen kunnen? Zou hier die leugenvader niet alle krachten en listigen gebruiken, om deze Leer van zaligheid en eeuwig leven te verduisteren, bederven en tot de grond toe uit te roeien? Voorwaar, Paulus klaagt in deze en in al zijn andere Brieven, dat de satan daarop meesterlijk toegelegd heeft, door zijne suppoosten, terwijl hij [zelf] nog leefde.

Over hetzelfde klagen en treuren ook wij heden ten dage, dat de satan meer nadeel heeft toegebracht aan ons Evangelie, door zijn onderhorigen, die dwaalzieke geesten, dan door alle koningen, vorsten en bisschoppen, die dat met geweld vervolgd hebben en nog vervolgen. En indien wij niet hier in Wittenberg zo ijverig en naarstig gewaakt en gearbeid hadden in deze Geloofsleer te planten en voor te stellen, zo zouden wij zo lang niet eendrachtig gebleven zijn, maar van over lang zouden onder ons ook sekten ontstaan zijn. Doch omdat wij onverzettelijk in deze Leer blijven, en zij aanhoudend

door ons aangedrongen wordt, worden wij door die Evangelieleer bewaard in de innigste eendracht en vrede. Anderen, die of haar verwaarlozen, of, zoals zij zichzelf inbeelden, iets verheveners willen leren, vallen in verscheidene en verderfelijke dwalingen en sekten, waar geen einde aan komt, en gaan verloren. Wij hebben hier in het voorbijgaan willen aanwijzen, dat het Evangelie zodanig een Leer is, die alle eigengerechtigheid veroordeelt, en die Christus alleen verkondigt en dat zij voor degenen, die de Geloofs-gerechtigheid omhelzen, aanbrengt een Vrede der consciëntie en alle goeds, en dat nochtans de wereld die zeer bitter haat en vervolgt.

Ik zei, dat aan Paulus gelegenheid gegeven was, om deze Brief te schrijven, aangezien valse leraars terstond na zijn vertrek bij de Galaten omver geworpen hebben, hetgeen hijzelf met veel moeite in lange tijd opgebouwd had. De verkeerde leraars nu, of valse apostelen zijn mannen geweest van groot gezag, uit de besnijdenis en Farizeeërs, die onder het volk erop roemden, dat zij van het heilig en uitverkoren geslacht der Joden waren, dat zij Israëlieten uit het zaad Abrahams waren, dat bij hen de beloften der Vaders waren, enzovoorts. Kortom, dat zij dienaars van Christus waren, en discipelen van de Apostelen, en dat zij met hen hadden verkeerdt, en hun wondertekens gezien. Mogelijk hadden zij ook zelf wel mirakelen gedaan. Want Christus getuigt in Matth. 7 : 22, dat de Ongelovigen ook tekens doen. Daarenboven hebben zij ook met zoveel arglistigheid als hun doenlijk was, het gezag van Paulus verzwakt, zeggende: *Waarom verheft en eerbiedigt gij Paulus zodanig?*

Het is onwedersprekelijk, dat hij de laatste van allen tot Christus bekeerd is. Wij zijn discipelen en gemeenzame vrienden van de Apostelen. Wij hebben Christus [op aarde] zien wonderen doen, en hebben Hem horen prediken. Paulus is jonger en minder dan wij. Het is ook niet mogelijk, dat God ons zoude toelaten te dwalen, ons die van het heilige Volk zijn, dienstknechten van Christus, en wij hebben de Heilige Geest ontvangen. Daarenboven zijn wij meer in getal. Paulus staat alleen, die noch met de Apostelen omgegaan heeft, noch Christus gezien heeft, ja die lange tijd de gemeente Christi vervolgd heeft. Zou nu God om een enkele Paulus zoveel Gemeenten laten dwalen?

Wanneer mannen van zo groot gezag en aanzien in een stad of land komen, zal men zich terstond over hen verwonderen, en met die schijn van godsvrucht imponeren zij niet alleen de harten van eenvoudigen, maar zelfs ook van de Geleerden, en enigszins ook van de gesterkten in het geloof. Vooral wanneer zij zich beroemen, gelijk dezen, op de afkomst der Aartsvaders, en dat zij zijn dienaars Christi, en discipelen van de Apostelen. Zoals heden ten dage de Paus, hoewel hij niets in Gods Woord vindt, waarmede hij zich kan verdedigen, gebruikt hij gedurig dit enige Argument tegen ons: de Kerk, de Kerk! Meent gij dat God zo vergramd is, dat Hij, ten behoeve van enige weinige ketterse Lutheranen Zijn ganse Kerk zoude verwerpen? Meent gij, dat Hij Zijn Kerk zoveel eeuwen achteréén zou laten dwalen? En dit houdt de Paus heftig vol, dat de Kerk niet kan uitgeroeid worden. Gelijk nu heden ten dage de meesten door dat argument vervoerd worden, zo hebben ook de valse Apostelen ten tijde van Paulus het gemoed der Galaten ingenomen, door de wonderbaarlijkste ophef van hun eigen lof, opdat Paulus onder hen zijn gezag zou verliezen, en zijn Leer verdacht zou gemaakt worden.

Tegen deze ijdele snorkerij en ophef van de valse apostelen, zet Paulus met een grote standvastigheid en vrijmoedigheid zijn Apostolische autoriteit, en verheft met een heilige hoogmoed zijn roeping en bediening, boven alles uit; en, - wat hij nergens anders doet - hij wil voor niemand wijken, zelfs niet voor de Apostelen, veel minder nog voor hun discipelen. En om hun Farizeese hoogmoed en harde onbeschaamde

voorhoofden te verbreken, haalt hij op de geschiedenis te Antiochië voorgevallen, waar hij zelfs Petrus tegengestaan had. Daarenboven niets ontziende, al zouden zij ten hoogste aan hem geërgerd worden, zo zegt hij duidelijk in de tekst: Dat hij heeft bestaan Petrus zelfs, die het Hoofd der Apostelen gehouden werd, welke Christus had gezien, en met de Heere Jezus gemeenzaam was omgegaan, te beschuldigen en te bestraffen. [Gal. 2 : 11].

Ik ben een Apostel, zegt hij, en wel zulkéén, die er niet om geeft, wat anderen zijn, in zover, dat ik zelf niet geschroomd heb, de pilaar der Apostelen te bestraffen.

En om kort te gaan, in de twee eerste Hoofdstukken doet hij bijna niet anders, dan zijn roeping, bediening en zijn Evangelie voor te staan, dat het niet van een mens is, of dat hij het van mensen niet ontvangen heeft, maar door de openbaring van Jezus Christus. ***Alsook, zo hijzelf, of ook een Engel uit de Hemel, een ander Evangelie verkondigt, dan hij verkondigd heeft, die zij vervloekt.***

De zekerheid van zijn Roeping.

Maar wat heeft Paulus voor met deze zijn ophef? Ik antwoord: Deze gemeenplaats dient daartoe, dat ieder Bedienaar van Gods Woord van zijn roeping moet verzekerd zijn, opdat hij voor God en mensen, met een vast vertrouwen mag roemen, dat hij het Evangelie verkondigt als zoéén, die geroepen en gezonden is. Gelijk een afgezant des koning daarop trots is en zich verheft, dat hij niet komt als een particulier of gemeen persoon, maar als een afgezant eens konings, en wegens die waardigheid, dat hij een gezant des konings is, wordt hem eer aangedaan, zodat hij de voorrang heeft, en hem de hoogste plaats ingeruimd wordt; wat hem niet overkomen zoude, zo hij slechts als een privé-persoon tegenwoordig was. Derhalve moet een verkondiger des Evangelies wel degelijk verzekerd zijn, dat hij een Goddelijke roeping heeft. En het is nuttig, dat hij naar het voorbeeld van Paulus, [Rom. 11 : 13] deze zijn roeping groot en heerlijk make, voor het volk, en bij de toehoorders zich gezag opeise, gelijk als eens konings gezant op zijn ambassade [zending] zich beroemt. Dit is werkelijk geen ijdel pochen, maar een noodzakelijke roem, omdat hij geen roem draagt op zichzelf, maar op de koning, die hem afgezonden heeft, wiens gezag hij zoekt geëerd en voor heilig gehouden te worden. En wanneer hij iets in 's konings naam door de onderdanen wil uitgevoerd hebben, zegt hij niet: wij verzoeken, maar: wij gebieden, wij begeren dat zulks geschieden zal. Edoch, in zijn eigen persoon sprekende, zegt hij: Wij bidden, wij verzoeken. Zo ook wanneer Paulus zo roemende spreekt van zijne bediening, verheft hij zichzelf niet op vermetele wijze, gelijk de meesten menen, maar door een noodzakelijke en heilige hoogmoed maakt hij zijn bediening heerlijk. Gelijk aan de Romeinen, 1 : 13, Zolang ik der heidenen Apostel ben, zegt hij, zal ik mijn bediening heerlijk maken; dat is: ik wil, dat mij de mensen ontvangen, niet als Paulus van Tarsen, maar als Paulus, een gezant of Apostel van Jezus Christus. En dat doet hij, genoodzaakt om voor zich gezag en aanzien te verkrijgen, opdat de hoorders zulks horende, aandachtig, toegenegen, en opmerkende zouden gemaakt worden. Want zij horen niet zomaar slechts Paulus op zichzelf sprekende, maar in Paulus: Christus Zelf, en God de Vader, Die de Heere Jezus zendt, Wiens gezag en Majesteit, gelijk de mensen schuldig zijn, heilig te eerbiedigen, zo moeten zij ook 's HEEREN gezanten met de hoogste eerbied aannemen, en gehoor geven, als die Zijn Woord hun aankondigen.

Deze plaats [en bewoording] is dus zeer merkwaardig, aangezien Paulus zo verheven spreekt, en roemt van zijne roeping, dat hij [daarbij vergeleken] alle andere gering acht. Indien iemand, gelijk de mensen doorgaans doen, alle anderen behalve zichzelf,

zo verachtte en alles zichzelf alleen aanmatigde, zo zoude hij niet alleen werkelijk raaskallen, en daarenboven zwaar zondigen. Maar hier is deze roem noodzakelijk, niet strekkende tot eer van Paulus, of de onze, maar tot glorie van God, aan Wie daardoor 'n offerande van lof en dankbaarheid opgedragen wordt. Want de naam, of de genade en barmhartigheid van God wordt door die roem aan de wereld openbaar. Aldus begint hij dan de Brief aan de Galaten.

Paulus een Apostel, niet van mensen, enz. Aanstands al in het begin, striemt hij die valse Leraars, die erop pochten, dat zij discipelen der Apostelen en van hen uitgezonden waren, doch Paulus verachtten, als iemand, die noch een discipel van de Apostelen, noch van hen uitgezonden was, om het Evangelie te verkondigen, maar die van elders ingekropen was, en op zijn eigen goeddunken, zichzelf in de bediening ingedrongen had. Tegen dezen verdedigt Paulus zijn Roeping, zeggende: Mijn roeping komt aan uw leraren verachtelijk voor, doch wie zij ook mogen zijn, die tot u gekomen zijn, zijn of van mensen, of door een mens gezonden, dat is: Of zij zijn van henzelf gekomen, niet geroepen zijnde, of door anderen daartoe geroepen. Maar mijn roeping is noch van mensen, noch door een mens, doch is boven alle roeping, welke geschieden kan na de [roeping der] Apostelen, want die is gedaan door Jezus Christus, en God de Vader.

Diegenen, begrijp ik, van de mensen geroepen te zijn, die zichzelf roepen en indringen, die noch van God, noch van een mens geroepen of gezonden zijn, maar uit zichzelf lopen en spreken, gelijk heden ten dage de dwaalzieke geesten, die of langs de hoeken bedekt inkruipen, en plaatsen zoeken, waar zij hun venijn kunnen uitspuwen; zij verschijnen niet in de openbare kerken, [of gemeenten], of zij komen daar, waar het Evangelie tevoren al geplant is. Dezen noem ik van mensen geroepen.

Doch door een mens geroepen te zijn, noem ik diegenen, die een Goddelijke roeping hebben, doch door middel van een mens.

Er is derhalve 'n tweeërlei Goddelijke roeping. De ene *middellijk*, de andere onmiddellijk. God roept ons heden ten dagen allen tot de bediening des Woords, door een middellijke roeping, nl. door een roeping, die geschiedt door een middel [tussenkunst], dat is: door een mens.

Doch de Apostelen zijn *onmiddellijk* geroepen door Christus Zelf, zoals de Profeten in het Oude Testament, door God Zelf. De Apostelen hebben naderhand hun discipelen geroepen, zoals Paulus Timotheüs en Titus geroepen heeft, en die weer de opzieners [bisschoppen], gelijk aan Titus 1. De Bisschoppen hebben hun opvolgers geroepen. Deze roeping heeft geduurd tot op onze tijden, en zal aanhouden tot het einde der wereld, en is middellijk, omdat zij door een mens geschiedt, en toch is zij Goddelijk.

Dus, wanneer een vorst of een magistraat of ik iemand roep, zo heeft die een roeping door een mens. En dat is, na de Apostelen, de algemene roeping over de ganse wereld. Ze mag ook niet veranderd worden, maar moet in hoogachting gehouden worden, wegens de dwaalgeesten, die haar verachten, en op een andere, die beter zou zijn, stoffen, waardoor zij voorgeven van de Geest gedreven te zijn, om te onderwijzen. Maar die [verkeerde] mensen liegen. Zij worden wel gedreven door een geest, niet door een goede, maar door een kwade. Het is mij niet geoorloofd te gaan, buiten deze mijn post, in een andere stad, waar ik niet geroepen ben, als een bedienaar des Woords, en daar te prediken, voor zover ik predikant ben, (voor zover ik doctor ben, zou ik 't hele Pausdom kunnen prediken, mits ze mij verdroegen), al hoorde ik dat er valse dingen geleerd werden, dat de zielen vervoerd, en veroordeeld werden, en al kon ik hen, door mijn gezonde leer, uit die dwaling en veroordeling verlossen. Maar ik moet de zaak aan God toevertrouwen, die op Zijn tijd gelegenheid zal vinden, om

wettelijk dienaars te beroepen en Zijn Woord te verkondigen. Want God Zelf is de Heere des oogstes, Die arbeiders in Zijn oogst zal zenden. Het is onze taak dat te bidden (Matth. 9 : 38). Daarom zag men niet lopen en zich indringen in eens anders oogst, gelijk de duivel zijn onderdanen pleegt aan te zetten, dat zij ongeroepen maar uitbreken zouden, en deze brandende ijver voorwenden, dat het hun smart, dat de mensen zo jammerlijk misleid worden, doch dat zij de lieden zijn, die de waarheid zullen leren, en degenen, die door de strikken des satans vervoerd zijn, daaruit zullen verlossen. Ja indien iemand zelfs met een heilige ijver en een goede bedoeling, door een gezonde leer, de vervoerden zoekt te verlossen uit de dwaling, toch ontstaat daardoor een kwaad voorbeeld, waardoor er gelegenheid aan de onvrome leraars gegeven wordt, om zichzelf in te dringen, door wie de satan naderhand de predikstoel beklimt, en zeer veel schade veroorzaakt.

Doch wanneer een vorst of een andere magistraat mij beroept, dan kan ik met zekerheid en met vertrouwen mij beroemen tegen de satan en vijanden des Evangelies, dat ik op het bevel van God, door een menselijke stem geroepen ben. Want daar ligt het bevel van God, bij monde van de vorst, dat mij verzekering toebrengt, dat mijn beroeping waarachtig en Goddelijk is. Wij zijn dus ook op Goddelijk gezag geroepen, wel niet onmiddellijk door Christus, zoals de Apostelen, maar door een mens. Deze verhandeling betreffende de zekerheid der roeping, is zeer noodzakelijk tegen die verderfelijke en helse geesten, die bovenmate zich beroemen op de Geest en hemelse roeping, en onder die schijn velen bedriegen, en toch zeer onbeschaamd liegen. En daarom is het best, dat wij van de roeping verzekering hebben, opdat een ieder zou kunnen roemen met Johannes de Doper: Het Woord des Heeren is over mij geschied. [Matth. 3]. Dat ik dus het Woord Gods verkondig, en de Sacramenten bedien, verricht ik, daartoe gelast en geroepen zijnde, omdat Gods Woord over mij geschied is, niet in een hoek, of in het verborgen, zoals de geestdrijvers zwetsen, maar door de mond van een mens, die in een wettige [post en] bediening is. Doch indien de één of andere burger mij vroeg, dat ik in het openbaar Gods Woord zou verkondigen, zo mag ik die bijzondere roeping niet volgen. Omdat daardoor voet gegeven wordt aan de suppoosten des satans, die door dat voorbeeld naderhand schade toebrengen, zoals wij boven aangetoond hebben. Doch wanneer ik daartoe verzocht word, door degenen die openbaar gezag hebben, dan moet ik gehoorzamen.

Wanneer hij dus zegt: ***Paulus een Apostel, niet van mensen noch door een mens, ...*** beschaamt en beteugelt hij door die woorden de valse apostelen, alsof hij zeggen wilde: Hoezeer ook die serpente pochen, waarop kunnen zij hoger roemen?, dan dat zij gekomen zijn of van mensen, dat is: van henzelf - daar niemand hen riep -, of door een mens, dat is: van anderen gezonden. Aan al die dingen stoor ik mij niets, gij moet u daarmee ook niet ophouden. Doch ik ben niet van mensen, noch door een mens, maar onmiddellijk, dat is: door Jezus Christus geroepen en gezonden, en mijn roeping is in alles gelijk aan de roeping der Apostelen, en ik ben wel degelijk een Apostel. Dit Artikel dan, aangaande de roeping der Apostelen, behandelt Paulus met de uiterste nauwkeurigheid. En elders onderscheidt hij de rang der Apostelen van de andere [bedieningen], als 1 Kor. 12 : 28, Ef. 4 : 11, wanneer hij zegt: En Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen, sommigen tot Profeten, enz.

In de eerste plaats stellende de Apostelen, zodat diegenen eigenlijk Apostelen zijn, die onmiddellijk van God Zelf gezonden zijn, zonder tussenkomst van enig persoon. Zo is Matthias eenvoudig door God geroepen. Want toen de Apostelen er twee voorgesteld hadden, durfden zij niet deze of gene uit te kiezen, maar wierpen het lot, en baden, teneinde God Zelf zou aantonen, wie van beide Hijzelf verkozen had. Want het was

betamelijk, dat hij Goddelijk geroepen zou worden, daar hij een Apostel stond te wezen. Zo is Paulus een Apostel der heidenen genoemd. Hiervandaan is het ook, dat de Apostelen heiligen genoemd worden. Want zij hebben verzekering van hun roeping en leer, en zijn in hun bediening getrouw, en standvastig gebleven, en niemand van hen is een verworping geworden, dan alleen Judas, omdat hun roeping heilig is.

Hier is de eerste aanval van Paulus tegen de valse apostelen, die alles afliepen, hoewel hen niemand uitzond. De roeping moet dus niet licht geacht worden. Want het is niet genoeg het Woord te hebben, en een zuivere leer. Het betaamt ook dat de roeping zeker is. Wie zonder haar tevoorschijn komt, komt om te slachten en te vernielen. Want God maakt het werk van de zodanigen nooit voorspoedig, die niet zijn geroepen. En hoezeer zij al iets heilzaams bijbrengen, toch bouwen zij niets op. Zo hebben in onze dagen onze dwaalgeesten het Woord des geloofs in de mond, nochtans brengen zij geen enkele vrucht voort, maar zij zijn voornamelijk erop uit, om de mensen hun dwalende gedachten op te dringen. Vervolgens moeten degenen, die een vaste en heilige roeping hebben, verschillende en zeer zware bestrijdingen te boven komen; evenals zij, wier leer eenvoudig, zuiver en gezond is; opdat zij pal blijven staan in hun heilzame bediening, tegen de menigvuldige en onophoudelijke [listen en] lagen des duivels, en de woede der wereld. Hoe zou het hier degene kunnen uithouden, wiens roeping onzeker en wiens leer onzuiver is? Wij dus, die in de bediening des Woords zijn, hebben deze troost, dat wij hebben een heilig en hemels ambt. En daartoe wettelijk beroepen, roemen wij tegen alle poorten der hel. Daarentegen is het verschrikkelijk, wanneer de consciëntie zegt: Gij hebt dat zonder roeping gedaan. Daar wordt dan het gemoed doorgaans met zodanige schrik bevangen, dat zoéén die niet geroepen is, wel zou wensen, dat hij nooit het Woord gehoord had, hetwelk hij leert; omdat de ongehoorzaamheid alle werken kwaad maakt, hoe goed zij ook in zichzelf zijn, zodat zelfs de grootste [beste] daden en werken de grootste zonden worden. Gij ziet dus, hoe goed en nodig deze verheffing en roem voor onze bediening is.

Eertijds, toen ik nog een nieuweling, een pas aankomende theoloog en doctor was, scheen mij Paulus te beuzelen, dat hij in al de Brieven zo dikwijls ophef maakte van zijn roeping.

Ik verstond zijn bedoeling niet. Want ik was onkundig, dat de bediening des Woords zulk een gewichtige zaak was. Ik begreep nog niets van de leer des geloofs, en van een rein geweten. Omdat daarvan niets met zekerheid geleerd werd noch in de Scholen noch in de kerken, maar alles was vervuld met letterwijze [duisterheden,] dubbelzinnigheden en beuzelingen van menselijke regelen en spreuken. Daarom heeft niemand kunnen verstaan de waarde en kracht van die heilige en geestelijke hoge ophef aangaande de roeping. Deze strekt allereerst tot de ere Gods, voorts tot ere onzer bediening, alsook tot behoudenis van ons en van het volk. Want wij betrachten niet door deze ophef iets groots in de wereld te zijn, wij zoeken geen roem bij mensen, geen geld, geen vermaak, geen gunst van de wereld. Maar omdat wij in een Goddelijke roeping, en in het werk Gods staan, en voor het volk de verzekering van onze roeping hoogst nodig is, opdat het volk wete dat ons woord Gods Woord is, daarom verheffen wij die roeping met een heilige hoogmoed. Daarom is het geen ijdele, [verwaande], maar een zeer heilige hoogmoed tegen de satan en de wereld, en een ware vernedering voor God.

En [door] God de Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft.

Paulus is zodanig in ijver brandende, dat hij zich geen tijd geeft om te wachten, totdat hij in de zaak zelf komt, Maar al in het begin van het Opschrift, komt hij voor de dag, en openbaart wat hij in het hart heeft. Want hij heeft het daar toch op gezet, om in deze Brief van de Gerechtigheid des Geloofs te handelen, en die te verdedigen, en de wet, nevens de gerechtigheid der werken af te zonderen, en uit de consciënties te verbannen. Met die gedachten is hij vervuld. Uit deze wonderlijke en onuitputtelijke volheid van die voortreffelijke wijsheid en kennis van Christus in zijn hart, spreekt zijn mond. Die vlam en geheel ontstoken brand zijns harten kan niet verborgen blijven, en laat hem niet toe te zwijgen. Daarom kon hij niet volstaan met te zeggen, dat hij als Apostel gezonden was door Jezus Christus, maar hij voegt daar ook bij: door God de Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft.

Het zou nu bij de eerste oog opslag schijnen, dat deze bijvoeging "en door God ae Vader enz." niet nodig was, maar, gelijk ik gezegd heb, Paulus spreekt uit de overvloed zijns harten. Zijn gemoed brandt, en zet hem daartoe aan, om al aanstonds in het begin uit te stallen de onnaspeurlijke rijkdom Christi, en te openbaren die Gerechtigheid Gods, welke genoemd wordt: de *Opstanding der doden*. De levende Christus, en nu uit de doden weder opgewekt zijnde, spreekt door hem, en dringt hem. Daarom is het niet zonder reden, dat hij er bijvoegt, dat hij ook een Apostel is, door God de Vader, Die Jezus Christus uit de doden heeft opgewekt. Alsof hij zeide: Ik heb te doen met de satan, en zijn arglistige serpente en suppoosten, die mij ondermijnen, en zoeken afhandig te maken de Gerechtigheid van Christus, door God de Vader uit de doden opgewekt zijnde; door welke Gerechtigheid wij alleen gerechtvaardigd worden, en wij ook tot het eeuwige leven uit de doden weder zullen opgewekt worden in die Dag. Wanneer zij dus de Gerechtigheid van Christus omver zoeken te werpen, zo wederstaan zij de Vader en de Zoon, en hun Beider werk.

Dus in zijn eerste uitdrukking ontvalt hem al de ganse zaak, waarover hij in deze Brief handelt. Hij nu, gelijk ik gezegd heb, handelt van de Opstanding van Christus, Die te onzer rechtvaardiging weder opgestaan is, Rom. 4 : 15, en daardoor wet, zonde, dood en al het schadelijke en verderfelijke overwonnen heeft. Dus is de Overwinning van Christus een triomf over de wet, zonde, ons vlees, wereld, satan, dood, hel, en over al wat schadelijk is. En deze Zijn overwinning heeft Hij aan ons geschonken. Hoezeer dan deze geweldenaars en onze vijanden ons beschuldigen en verschrikken, toch kunnen zij ons tot geen wanhoop brengen, noch ons verdoemen. Want Christus, door God de Vader uit de doden opgewekt zijnde, is onze Gerechtigheid en Overwinning. Gode zij dus dank, Die aan ons de Overwinning gegeven heeft door Jezus Christus, onze Heere. Amen, [1 Kor. 15 : 57, Rom. 8 : 1. Want daar is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn].

Overweeg derhalve en let eens op, hoe verstandig Paulus spreekt. Hij zegt niet "door God", Die hemel en aarde geschapen heeft, Die een Heer is der Engelen, Die Abraham geboden heeft uit zijn land te gaan, Die Mozes tot Farao gezonden heeft, Die Israël uit Egypte gevoerd heeft, gelijk als de valse apostelen deden, welke roemden op de God hunner vaders, als Schepper, Onderhouder en Werker van alles, en Die wonderen onder dat volk deed. Maar Paulus lag iets anders op zijn hart, namelijk de Gerechtigheid van Christus, welke hij leerde en voorstond, als een Apostel van Christus.

Daarom spreekt hij woorden, die op zijn zaak betrekking hadden; zeggende: *Ik ben een Apostel [afgezonden], niet van mensen, noch door een mens, maar door Jezus Christus, en God de Vader, Die Hem uit de doden heeft opgewekt*. Gij ziet dus met wat voor een ijver en aandrang des Geestes hij in deze zaak gaande gemaakt wordt,

welke hij voort wil planten en beschermen tegen het ganse Rijk der duisternis, tegen alle machtigen en wijzen van de ganse wereld, tegen de satan, en zijn suppoosten.

Vers 2: *En al de broeders, die met mij zijn.*

Ook dit doet hij, om deze valse leraars klem te zetten. Want al zijn redeneringen zien daarop, om zijn bediening aan te prijzen en groot te maken. En daarentegen, om de hunne verdacht te maken. Als wilde hij zeggen: Hoezeer het openbaar genoeg is, dat ik door een Goddelijke roeping, als een Apostel gezonden ben door Jezus Christus, en door God de Vader enz., nochtans, opdat ik niet alleen zou zijn, zo voeg ik daar ten overvloede bij "alle de broederen", die wel geen Apostelen zijn, maar mededienstknechten, [medestrijders en arbeiders]. Die schrijven deze Brief met mij, en betuigen dat mijn leer waarachtig en Goddelijk is. Daarom zijn wij verzekerd, [en hebben bewustheid], dat Christus met ons tegenwoordig is, leert en spreekt in het midden van ons, en in onze gemeente. [En wat betreft de valse apostelen], indien zij nog iets zijn, zijn ze slechts gezonden van mensen, of door een mens. Ik echter ben gezonden door God de Vader, en Christus, Die ons leven en opstanding is. Mijn andere broeders zijn Goddelijk door een mens gezonden, namelijk door mij. Opdat zij dus niet zeggen, dat ik mij alleen verhef tegen zovelen, zo heb ik met mij eensgezinde broederen, getrouwe getuigen, die hetzelfde met mij gevoelen, schrijven en leren. Tot dusverre de onderschrijving [of ondertekening]. Nu volgt het Opschrift:

Aan de Gemeenten van Galatië.

Paulus had gans Galatië door, het Evangelie gepredikt; hoewel hij dit landschap niet geheel tot Christus bekeerd heeft, heeft hij toch aldaar vele gemeenten gehad, in welke alle de valse apostelen, de dienaars van de satan, ingekropen waren. Zo wenden ook heden ten dage zich de dwaalgeesten niet tot die plaatsen, waar de bestrijders van het Evangelie de overhand hebben, maar waar Christenen en goede mensen zich bevinden, die het Evangelie beminnen. Tot de zodanigen wenden zij zich ook in de heerschappijen der dwingelanden, die het Evangelie vervolgen. Aldaar heimelijk de huizen binnensluipende, en die in beroering brengende, spuwen zij hun venijn uit. Waarom gaan zij niet liever in de steden, landschappen en vorstendommen der Papisten, en doen daar openbare belijdenis en verantwoording van hun leer, in de tegenwoordigheid van onvrome [goddeloze] vorsten, bisschoppen en doctores aan de Academiën? Gelijk wij door de genade Gods gedaan hebben. Deze eigenzinnige en gemakkelijke mensen willen het gevaar niet ondergaan, maar begeven zich daarheen, waar reeds een plaats voor het Evangelie is; alwaar zij zonder gevaar in de grootst mogelijke vrede en rust zich kunnen ophouden. Zo zijn de valse apostelen niet, tot hun eigen gevaar, gekomen te Jeruzalem bij Kájafas, te Rome bij de Keizer, of in andere plaatsen, waar tevoren niemand gepredikt had, gelijk Paulus en de andere Apostelen gedaan hadden, maar in Galatië, welke plaats nu al door de moeilijke en gevaarlijke arbeid van Paulus gewonnen en voor Christus bereid [gemaakt] was; in Azië, in Korinthe, enz., waar goede lieden en Christenen waren, die niemand vervolgden, maar alles met lijdzaamheid verdroegen. Daar konden die vijanden van het kruis van Christus in de grootste gerustheid, zonder de minste vervolging hun rol spelen.

Leer nu hier ter plaatse, dat dit het lot is der vrome leraren, die, behalve dat zij vervolging uitstaan van een goddeloze en ondankbare wereld, en met grote moeite en gevaar gemeenten stichten, ook lijden moeten, dat hetgeen zij een geruime tijd, recht en zuiver geleerd hebben, in één ogenblik door de dwaalzieke geesten onder de voet geworpen wordt, en dat die daarop in het vervolg het gezag voeren en boven hun

hoofd gesteld worden. Dit kwaad smart de vrome bedienaars des Woords meer dan enige vervolging, hun door de tirannen toegebracht. Wie dus schroomt om veracht te zijn, of zulke wederwaardigheid niet kan uitstaan, laat die geen dienaar des Evangelies worden; of is hij er één, laat hij aan een ander zijn bediening opdragen. Wij ondergaan heden ten dage hetzelfde. Wij worden bovenmate veracht en gekweld, vanbuiten door tirannen, vanbinnen door degenen zelfs, die wij door het Evangelie tot vrijheid gebracht hebben, alsook door de valse broederen. Maar dit is onze troost en roem, dat wij Goddelijk geroepen zijnde, de belofte hebben des eeuwigen levens, en die beloning verwachten, die geen oog gezien, geen oor gehoord, noch in eens menschen hart opgeklommen is, [1 Kor. 2 : 19]. Want wanneer die Opperste Herder Christus Zelf zal verschenen zijn, zo zullen wij die onverwelkelijke kroon der heerlijkheid ontvangen, [1 Petrus 5 : 4], en Die zal ons intussen alhier van honger niet laten vergaan.

Hieronymus oppert hier een zware kwestie, waarom Paulus gemeenten of kerken noemt diegene, die geen gemeenten zijn. Omdat Paulus, zegt hij, aan de afgeweken Galaten schrijft, en aan dezulken, die vervoerd waren van Christus en de genade, tot Mozes en de Wet.

Daarop antwoord ik: Paulus noemt de gemeenten der Galaten, bij een gedeelte voor het geheel [synecdoche], waarvan in de Heilige Schrift dikwijls gebruik gemaakt wordt. Bij voorbeeld: Paulus schrijvende aan de Korinthiërs, (1 Kor. 1 : 5), wenst hun zegen en geluk met de genade Gods, hun in Christus gegeven, namelijk, dat zij in alle woord en kennis rijk waren geworden door Hem. En toch velen uit hen, door de valse apostelen vervoerd, geloofden aan geen opstanding der doden. Zo ook noemen wij in onze dagen de Roomse gemeente heilig, en de bisschoppen met hun suppoosten onvromen. Want God heerst in het midden Zijner vijanden. Alsook; de Antichrist zit in de tempel Gods, [2 Thess. 2 : 4], en de satan is in het midden der kinderen Gods, [Job 1 : 6]. Daarom, een gemeente, alhoewel die is in het midden van een krom en verdraaid geslacht, gelijk Paulus tot de Filippensen zegt, [Fil. 2 : 15], hoezeer die is in het midden van verwoesters en wolven, dat is: van geestelijke tirannen, is desniettemin een gemeente. In de stad Rome, hoewel die slechter is dan Sodom en Gomorra, blijven toch [in wezen] de Doop, 't Sacrament, het Woord en de inhoud des Evangelies, de Heilige Schrift, de bedieningen, de Naam van Christus, de Naam van God. Wie dat hebben, hebben het; wie dat niet hebben, zijn niet te verontschuldigen, want de schat is daar. Dus is de Roomse gemeente heilig, omdat zij de heilige Naam Gods heeft. Zij heeft het Evangelie, de Doop, enz. Wanneer die zaken onder een volk gevonden worden, wordt het heilig genoemd. Zo onze stad Wittenberg. En wij zijn in waarheid heiligen, omdat wij gedoopt zijn, onderwezen en Goddelijk geroepen, en 's Heeren Tafel deelachtig; wij hebben de Goddelijke werken bij ons, namelijk het Woord, en de Sacramenten, waardoor wij geheiligd worden.

Deze dingen zeg ik daarom, opdat wij de Christelijke vrijheid van de andere [recht en] nauwkeurig zouden onderscheiden. De Monniken hebben hun orden heilig genoemd, (echter durfden zij zichzelf geen heiligen noemen), want zij zijn geen heiligen; omdat, gelijk ik boven gezegd heb, de christelijke heiligheid geen werkende, maar een lijdelijke heiligheid is. Daarom laat zich toch niemand heilig noemen, wegens zijn levenswijze, om zijn eigen werken, zo hij vast, zo hij bidt, zo hij zijn lichaam kastijdt, zo hij aan de armen aalmoezen uitdeelt, enz. Anders zou de Farizeeër, bij Lukas, ook heilig, zijn.

De werken van God geboden, zijn weliswaar goed, en God eist die gestreng van onze handen, doch zij maken ons geenszins heilig voor God. Maar ik, gij, wij zijn heilig, de

gemeente, de stad, het volk is heilig. Niet door onze of hun eigene, maar door eens anders heiligheid, omdat wij Goddelijke en heilige zaken hebben, namelijk de roeping der bediening, het Evangelie, de Doop enz., waardoor wij geheiligd worden.

Hoezeer nu de Galaten vervoerd waren, toch is onder hen gebleven de Doop, het Woord, de Naam van Christus, enz. Daar zijn ook sommige goeden onder hen geweest, die van de leer van Paulus niet zijn afgevallen. Dezen hadden het rechtzinnige gevoelen van het Woord, en de Sacramenten, en maakten daar het rechte gebruik van. Bovendien konden die zaken wegens de afgewekenen, niet bezoedeld worden. Want de Doop, het Evangelie enz. worden daarom niet ontheiligd, omdat er vele onreinen, en onheiliger zijn, en goddeloos daarvan gevoelen. Maar die zaken blijven heilig en [altoos] dezelfde, hetzij die in het midden der vromen of goddelozen zijn, door welke zij niet kunnen bezoedeld noch ontheiligd worden. Die zaken worden wel bezoedeld of geheiligd voor de heidenen, door ons kwaad of goed gedrag, door onze kwade of goede zeden, [of burgerlijke wandel], maar niet voor God. Daarom is een gemeente heilig, alwaar zelfs dwaalzieke geesten het oppergezag hebben, indien zij maar het Woord en de Sacramenten niet loochenen. Want indien die geloochend worden, zo kan er geen gemeente zijn. Daarom, waar ook ter plaatse het Woord en de Sacramenten wezenlijk blijven, daar is de gemeente heilig, niettegenstaande dat de antichrist daar regeert, die, zoals de Schrift getuigt zit, niet in een stal der duivelen, of in een varkenskot, of onder een menigte van ongelovigen, maar in de edelste en allerheiligste plaats, namelijk in de tempel Gods, 2 Thess. 2 : 4. Dus moet er een tempel Gods wezen, zelfs waar geestelijke tirannen regeren, en die moet nog onder hen bewaard worden. Wij zullen dus in het kort op dat geschil antwoorden: dat de gemeente de ganse wereld door verspreid is, waar het Evangelie, en de Sacramenten zijn. De Joden, Turken en dwaalgeesten zijn van de gemeente niet, omdat zij die zaken bestrijden en ontkennen. Nu volgt de groet.

Vers 3: ***Genade zij u en vrede van God de Vader, en onze Heere Jezus Christus.***

Ik hoop niet, dat gij onkundig zijt, wat genade en vrede is, daar deze woorden bij Paulus dikwijls voorkomen, en nu niet duister. Maar omdat wij deze Brief behandelen, niet zozeer uit noodzaak, of wegens haar moeilijkheid, maar opdat onze gewetens mogen gesterkt worden tegen de opkomende dwalingen, zal het niet moeilijk zijn, die dingen te herhalen, die wij bij alle gelegenheden onderwijzen, verkondigen, schilderen, bezingen en schriftelijk verklaren. Want de leer der rechtvaardiging [liggende, of] vervallende, vervalt alles. Dus is het hoogst noodzakelijk, dat wij dat Artikel gedurig aandringen en inscherpen, gelijk Mozes van zijn wet zegt. Want die kan niet genoeg of teveel ingeprent en aangedrongen worden. Ja, hoe vromelijk ook wij dat Artikel leren en vasthouden, toch is er niet één, die het volkomen bevatten, of met een volle genegenheid en hart geloven kan. Zo zwak is ons vlees, en het onderwerpt zich aan de gehoorzaamheid des Geestes niet.

Deze apostolische groet nu is nieuw en ongehoord voor de wereld, eer dat het Evangelie verkondigd was. En deze twee woorden genade en vrede, behelzen het gehele Christendom. Genade vergeeft de zonde, Vrede brengt het geweten tot rust. Onze twee duivels, die ons pijnigen, zijn de zonde en een [wroegende] consciëntie. Maar deze twee monsters heeft Christus overwonnen en onder Zijn voeten vertreden, in deze en in de toekomstige eeuw. Dat kent de wereld niet. Dus kan zij niets met zekerheid onderrichten, hoe men zonde en [knagende] consciëntie, en de dood te boven komt. De Christenen alleen hebben deze soort van leer, en daardoor worden zij geoefend, [beproefd] en gewapend ter overwinning tegen de zonde, wanhoop en eeuwige dood. En het is een soort van leer, van God geschonken, en door geen eigen

vrijwillige keuze, door geen mensen-verstand of -wijsheid uitgevonden.

Deze twee woorden nu: **Genade en Vrede**, behelzen, gelijk ik gezegd heb, het ganse Christendom. Genade: Vergeving der zonden, Vrede: een [stil], bedaard, vrolijk geweten. Zeker kan er geen vrede plaats hebben in de consciëntie, indien de zonde niet [tevoren] vergeven is. Nu wordt de zonde niet vergeven wegens de vervulling der wet. Omdat niemand aan de wet voldoet. Maar de wet toont veeleer de zonde aan, beschuldigt en verschrikt de consciëntie, openbaart de toorn Gods, en brengt tot wanhoop. Veel minder wordt de zonde weggenomen door eigen werken en menselijke uitvindingen, zoals daar zijn: niet van God ingestelde zogenaamde godsdienstplichten, formuliergebeden, geloften, pelgrimages, enz. In één woord door geen eigen werken wordt de zonde weggenomen, maar veeleer daardoor vermeerderd. Want hoemeer de werkers van eigengerechtigheid [werkheiligen] tot zwetens toe arbeiden om de zonde weg te nemen, hoe meer het met hen tenachter raakt, aangezien zonde alleen door genade en eenvoudig op geen andere wijze weggenomen wordt.

Daarom stelt Paulus, in al de groetenissen zijner Brieven, tegen de zonde en een kwade, wroegende consciëntie: *de genade en vrede*. Dit moet met indruk overwogen worden. De woorden zijn licht en gemakkelijk. Maar in de verzoeking is het de allermoeilijkste zaak, in zijn hart vast te stellen, dat wij door de genade alleen, met uitsluiting van alle andere middelen, die in hemel en op aarde zijn, vergeving der zonden en vrede met God hebben.

De wereld verstaat die leer niet. Dus wil noch kan zij niet alleen die niet verdragen, maar zij veroordeelt die ook als een ketterse³ en goddeloze leer, bogende op haar vrije wilskeuze, op haar rede-licht, de zuiverheid van haar natuurlijke vermogens, en op haar goede werken, waardoor zij zich verbeeldt, dat genade en vrede, dat is: vergeving van zonden en een vrolijk [gerust] geweten, te verkrijgen is. Doch het is onmogelijk, dat het geweten kan bevredigd en tot blijdschap gebracht worden, tenzij het de vrede geniet door die genade, dat is: door de vergeving der zonden, in Christus beloofd.

Velen hebben wel met grote kommer daartoe gearbeid, tot dat einde uitgevonden hebbende velerhande orden en lichamelijke oefeningen, opdat zij hun geweten tot rust mochten brengen, maar daardoor hebben zij zich in zeer vele en nog groter ongemakken gewikkeld. Want dat zijn allemaal slechts uitvindingen, om de vertwijfeling en wanhoop te vergroten. Daarom zal er geen vrede voor uw en mijn beenderen wezen, tenzij wij onze harten en oren openzetten voor het Woord der genade, en wij standvastig en getrouw daarop steunen; dan zal het geweten stellig vrede verkrijgen. De Apostel onderscheidt nu zeer terecht deze genade en vrede van allerlei andere genade en vrede, aangezien hij de Galaten genade en vrede toewenst, niet van de keizer, koningen en vorsten. Want die vervolgen doorgaans de vromen, en stellen zich op tegen de HEERE en Zijn Gezalfde [Christus], Ps. 2 : 2. Hij wenst hun ook niet toe vrede van de wereld. Want in de wereld, zegt Christus, zult gij verdrukking hebben, Joh. 16 : 33. Maar hij wenst hun toe vrede van God onze Vader, Joh. 14 : 27, dat is een Goddelijke vrede. Dus zegt Christus: *Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u, niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u.*

---

³ Ik verwijs naar hetgeen ik boven van dit woord gezegd heb. Het is nog een oud zuurdeeg van het Pausdom, dat dit woord zo hatelijk onder ons is gebleven, waartoe, geloof ik, veel aanleiding heeft gegeven, dat onze Nederduitse Overzetters door onoplettendheid het Griekse woord *Hairetikon*, *Hereticq*, bijgelovige, Tit. 3: 10, door Ketter vertaald hebben, daar nochtans de Oude Vrome Martelaren, met die scheldnaam, hun door de onkundige en botte vijanden opgelegd, pronkten, en die onbezonnenheid volgen wij al mede, bij mankement van attentie, en zo dwaalt men al mede met de grote menigte.

De vrede der wereld geeft niets meer, dan vrede van goederen, en des lichaams, opdat wij in het vlees vrolijk en gerust zouden leven. Zo doet de genade of gunst der wereld ons onze goederen genieten, stoot ons niet uit onze bezittingen, enz., maar in nare angst, overtuiging van consciëntie, en in de ure des doods, kan die genade en vrede der wereld niet helpen, zij kan ons uit die angst, wanhoop en dood niet verlossen. Wanneer nu de genade en vrede Gods in het hart tegenwoordig is, dan is een mens sterk, zodat hij noch door tegenspoed gebroken wordt noch door voorspoed hoogmoedig, maar [altoos] de koninklijke weg opgaat. Want hij krijgt zijn kracht en sterkte in de overwinning van de dood Christi, en het vertrouwen op de Heere Jezus. En die begint in zijn geweten te regeren over zonde en dood, omdat hij door Christus een gewisse vergeving van zonden heeft, en als hij die verkregen heeft, geraakt zijn geweten in rust, en wordt door het Woord der genade opgebeurd. De mens die aldus door de genade Gods getroost en levendig gemaakt is, dat is: door de vergeving der zonden, en door de vrede in het geweten, kan standvastig dragen en te boven komen: alle bestrijdingen en ontroeringen, ja de dood zelf. Deze vrede Gods is aan de wereld niet gegeven, omdat die haar niet begeert, noch verstaat; maar aan de gelovigen, en wordt door geen ander middel teweeg gebracht dan alleen door de genade Gods. Deze stelling is in acht te nemen. *Dat men zich wachten moet, van het al te diep indringen in Gods Majesteit.*

Maar waarom voegt er de Apostel bij, *en van onze Heere Jezus Christus?* Was het niet genoeg te zeggen: *Van God onze Vader?* Waarom voegt hij dan Jezus Christus bij de Vader?

Gij hebt dikwijls van ons gehoord, dat deze grondregel in de Heilige Schrift nauwkeurig moet aangemerkt worden, dat wij ons onthouden van al te diep indringen in Gods Majesteit, welke voor 's mensen lichaam ondragelijk is, nog veel meer voor zijn verstand. Geen mens, zegt God, zal Mij zien en leven, Ex. 33 : 20. Het Pausdom, Turken, Joden en alle werkers van eigengerechtigheid, verwaarlozen deze grondregel. Dus Christus, de Middelaar uit hun ogen wegschuivende, spreken zij van God alleen [buiten Christus]. Voor God bidden zij, leven zij, en doen al hun werken. Als bij voorbeeld: Een monnik denkt, deze werken, die ik doe, zijn Gode aangenaam. Deze mijn geloften zal God aanzien, en, om die geloften zal God mij zaligmaken en behouden. Een Turk [zegt]: zo ik onderhouden zal hebben hetgeen in de Koran geboden is, zal God mij aannemen en het eeuwige leven geven. Een Jood: Indien ik gedaan zal hebben, hetgeen mij de wet gebiedt, zo zal God mij genadig zijn, en ik behouden worden. Zo ook tegenwoordig de dwaalgeesten, die voorgeven, de Geest, verlichtingen, openbaringen en weet ik al wat wonderlijks meer, te hebben, zij wandelen in onbegrijpelijke dingen, boven zichzelf, Deze nieuwe Monniken denken een nieuw kruis, en andere eigen-werken uit. En deswege dromen zij, dat zij Gode behagen. In één woord, zovelen als er nog onkundig zijn van het geloofs-punt der Rechtvaardigmaking, nemen Christus, Die de verzoening heeft teweeggebracht, uit het midden weg, en willen God in Zijn Majesteit, door het licht van hun verdorven verstand, bevatten, en Hem bevredigen door hun eigen werken.

Doch de Christelijke en ware Theologie, gelijk ik dikwijls meld, stelt ons God niet voor in Zijn Majesteit, [zoals die buiten Christus vreselijk en ongenaakbaar is], gelijk Mozes en andere leerstukken. Deze Christelijke Evangelie-leer gebiedt ons niet de natuur van God te doorzoeken, maar leert ons Zijn wil te erkennen, zoals die in Christus geopenbaard is, van Wie de HEERE gewild heeft, dat Hij het vlees zou aannemen, geboren worden, om onze zonden sterven, en dat dit onder alle volkeren zou verkondigd worden. Want hoewel God wist, dat de wereld God in de wijsheid niet

kende door de wijsheid, zo heeft het Hem behaagd, door de dwaasheid der prediking zalig te maken, die geloven, [1 Kor. 1 : 21].

Daarom is niets gevaarlijker, wanneer men in ziele-worsteling tegen de wet, zonde en dood met God van doen heeft, dat wij dan met onze spektlatiën in de hemel zouden omzwerven, en God op Zichzelf aanmerken in Zijn onbegrijpelijke macht, wijsheid en Majesteit, hoe Hij deze wereld geschapen heeft en regeert. Indien gij God aldus aanmerkt, en Hem wilde verzoeken, met uitsluiting van de Middelaar Christus, u zoekende aangenaam te maken, toegang en vrede bij God te verkrijgen, door uw eigen werken, vasten en monnikskappen, en geschoren kruinen enz., dan kan het niet anders, of gij zult de val van Lucifer maken, en in een verschrikkelijke wanhoop zult ge God, en alles kwijt raken. Want God, gelijk Hij in Zijn natuur onmetelijk, onbegrijpelijk en oneindig is, zo is Hij ook ondragelijk voor de menselijke natuur.

Daarom, zoekt gij veilig te zijn, en buiten gevaar van een ongeruste consciëntie, om behouden te worden, verwerpt die beschouwende gedachten, en merkt God aan, zoals Paulus leert, [dat God aangemerkt moet worden], 1 Kor. 1 : 23, 24: Wij prediken Christus de Gekruisigde, de Joden wel een ergernis en de Grieken een dwaasheid, maar hun die geroepen zijn, beiden Joden en Grieken,⁴ prediken wij Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods. Begin dus daar, waar Christus Zelf begint, namelijk bij de baarmoeder der maagd, bij de kribbe, bij de borsten Zijner Moeder, enzovoorts. Want daar is Hijzelf neergekomen, is geboren, heeft onder de mensen verkeerd, geleden, is gekruist, gestorven, opdat Hij Zich op allerlei wijze ons voor ogen zou vertonen en de ogen onzes harten op Hem zou vestigen, om daardoor te beletten het opklimmen in de hemel, en [ons af te wenden van] het beschouwen van die hooggeduchte Majesteit Gods. Dus wanneer gij u oefent in het stuk van Rechtvaardigmaking, en bij uzelf overlegt, hoe God te vinden, Die zondaars rechtvaardigt of aanneemt, waar, en hoe Die te zoeken is, wil dan geen andere God kennen buiten deze Mens Jezus Christus. Omhels Hem, en kleef Hem met uw ganse hart onafscheidelijk aan, terzijde zettende de beschouwing van de ongenaakbare heilige Majesteit. Want de onderzoeker van die Majesteit wordt door de glorie verbijsterd. Ik weet bij ondervinding hetgeen ik zeg. Maar [opgeblazen] dwaalgeesten, die God buiten de Middelaar beschouwen, geloven mij niet. Christus zegt Zelf, Joh. 14 : 6: *Ik ben de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij.* Buiten deze weg dan, die eenvoudig Christus is, zult gij geen andere weg tot de Vader vinden, maar dwaling, geen waarheid, maar geveinsdheid, schijndeugd, en leugen; geen leven, maar eeuwige dood. Daarom moet ge u in de zaak van rechtvaardigmaking nauwkeurig herinneren, daar wij allen te maken hebben met wet, zonde, dood, duivel en alle rampen, om die ten onder te brengen, dat men geen God mag begeren te kennen, dan deze in het vlees gekomen God-mens [Christus Jezus].

Anders, buiten dit stuk van Rechtvaardigmaking, wanneer men te redeneren heeft met Joden, Turken, Onrechtzinnigen over de wijsheid, macht en andere eigenschappen Gods, gebruik dan al uw schranderheid, en zoveel ge kunt, wees een subtiel en scherpzinnig disputeerder. Want dan zijt ge in een andere omstandigheid van redenering. Doch in de zaak van consciëntie, van Gerechtigheid, van leven, (hetgeen ik het nadruk zeg) tegen wet, zonde, dood en duivel, of in de zaak betreffende de voldoening, vergeving der zonde, verzoening en eeuwig behoud, zo trek uw hart en gedachte geheel en al af van alle beschouwing van de Majesteit Gods, en zie eenvoudig alleen op die Mens, Die Zichzelf aan ons als Middelaar voorstelt, en zegt:

---

⁴ Grieken betekenen in 't Woord allerlei soort van Heidenen in tegenstelling van de Joden.

Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven, (Matth. 11 : 28). Wanneer gij dit zult gedaan hebben, zult gij zien de liefde, de goedheid, de zoetheid Gods; dan zult gij zien, dat de wijsheid, macht en Majesteit Gods verzacht en naar uw vastbaarheid gematigd is, en gij zult alles [met vermaak] in dat aanminnelijk uitgedrukte Beeld [van 's Vaders zelfstandigheid] vinden, volgens dat zeggen van Paulus, Kol. 2 : 3,: Alle schatten van wijsheid en kennis zijn in Christus verborgen. Alsook Kol. 2 : 9,: Want in Hem woont al de volheid der Godheid lichamenlijk. Dit is aan de wereld onbekend. Daarom speurt ze tot haar grootste gevaar [die Majesteit] de wil van God na, zonder de belofte aangaande Christus: Want niemand kent de Vader dan de Zoon, en dien het de Zoon zal willen openbaren, Matth. 11 : 27.

En dat is de reden, waarom Paulus zo dikwijls gewoon is, Jezus Christus met God de Vader samen te voegen, opdat hij namelijk aan ons onderrichting en indruk geven zou van de Christelijke religie, welke niet begint met het hoogste, gelijk alle andere religiën, maar met het laagste. Hij gelast ons op te klimmen langs de ladder Jakobs, waar de HEERE Zelf op staat, waarvan het onderste gesteld is op de lage aarde, nabij het hoofd van Jakob, [Gen. 28]. Derhalve wanneer ge bezig zijt in de overdenking en betrachtning van uw zaligheid, wend u dan, met terzijdestelling van het beschouwen der hoge Majesteit, van alle gedachten aan eigen-werken, overleveringen, wijsbegeerte, en ook aan de Goddelijke wet, tot de kribbe; loopt tot de schoot der Moeder, en omhels dat kind der Maagd, zie op die geboren, zogende, en opwassende, onder de mensen verkerende, hen lerende, stervende, weder opstaande, opgenomen boven alle hemelen, over alle macht hebbende, [Matth. 28 : 15]. Door dat middel zult gij kunnen te boven komen alle dodelijke verschrikkingen, gelijk de wolken door de zon verdreven worden, en eindelijk alle dwalingen ontwijken. En die beschouwing houdt u op de rechte weg, langs welke Christus Zelf heengegaan is; volgt gij Hem daarop na.

Paulus dus, door de wens van genade en vrede, niet alleen van de Vader, maar ook van Jezus Christus, leert ons dit in de eerste plaats, dat wij ons zouden onthouden van het hoog beschouwen der Godheid [buiten de Mens geworden Middelaar Christus]. Want niemand kent God. Maar dat wij Christus zouden horen, Die in de schoot des Vaders is, en ons Zijn wil openbaart, [Joh. 1 : 18], Die ook daartoe van de Vader tot Leraar is aangesteld, opdat wij Hem allen zouden horen.

Christus van nature God.

Het andere, dat Paulus hier onderwijst, is een bevestiging van ons geloof, dat Christus waarachtig God is. En dergelijke uitdrukkingen, betreffende de Godheid van Christus, moet men nauwkeurig bijéénzamelen, en in acht nemen; niet alleen tegen de ongelovigen, Arianen en anderen, die er geweest zijn, en nog zullen opstaan, maar ook om ons zelf te [versterken en te] bevestigen; omdat de satan zal aanhouden alle Geloofsartikelen in ons te bestrijden, zolang wij leven. Hij is een volslagen vijand des geloofs, omdat hij weet, dat het geloof de Overwinning der wereld is, [1 Joh. 5 : 4]. Derhalve moeten wij nacht en dag arbeiden, dat ons geloof zeker is, en dat het groeie en bevestigd worde op het aanhoudend onderzoek des Woords en vurig gebed, opdat wij de satan zouden kunnen weerstaan.⁵

---

⁵ Zodat Luther ook op hoge prijs stelde de zekerheid des Geloofs, welke wezenlijke eigenschap ook voor mijn ziele heugelijk en wenselijk is, zie de beste verklaring van een Oprecht Gelove, in onze 22ste Vraag, en die verzegelende troostrijke Geloofswerkzaamheid in leven en sterven, en die lieve Eerste Vraag. Deze oude beproefde Waarheid, die alle opkomende nieuwigheden wel zal verduren, vinden wij uit den Woorde Gods aangetoond, in die voortreffelijke Reformateur en mede-opsteller van onze

Christus van Nature God.

Het andere dat Paulus hier onderwysft / is een bevestiging van ons Geloof / dat Christus waeragtig God is; en diergeleijke uitdrukkingen / betreffende de Godheid van Christus, moet men nauwkeurig byeen zamelen en in agt neemen / niet alleen tegens de Ongeloofbigen / Arrianen, en anderen / die'er geweest zyn / en nog zullen ophomen; maer ook om ons eige zelve te versterken en te bevestigen: Om dat de Satan zal aenhouden alle de Geloofsartikelen in ons te bestrepen / zoo lang wy leven / hy is een volstake byand des Geloofs / om dat hy weet / dat het Geloof een Overwinninge des Waerelds is; 1 Joh. 5: 4. Derhalven moeten wy nacht en dag arbeiden, dat ons (*) Geloof zeker zy, en dat het groeije en bevestigt worde op het aenhoudend onderzoek des Woords en vierig gebed, op dat wy den Satan zouden kunnen wederstaen.

Dat nu Christus de Ware God zy / word hier uit haer aengetoond / om dat Paulus aen de Heere Jesus de zelfde dingen opgeleijde wyze toerekiend / welken hy aen de Vader toeschryft / namentlyk / Goddelyke Kragt; dat hy Genade schenkt / vergevinge der zonden, Vrede des Gemoeds, het Leven, Overwinning over de zonde, dood, Duivel en hel: Dat zoude op geen lei wyze gedozloft zyn / ja het zoude heilighschennis wezen / ten zy Christus Waeragtig God was; volgens dat zeggen / Jes. 42: 8.

(*) Zoo dat Luther ook hooge prys zette op de zekerheid des Geloofs, welke wezentlyke eigenschap ook voor myn ziele heuggelyk en wenschelyk is, zie de beste verklaring van een Oprechte Geloof in onze 21ste Vrage, en die verzegelende troostryke Geloofswerkzaamheid in leven en in sterven, in die lieve Eerste Vrage: Deze oude beproefde Waerheid, die alle opkomende Nieuwigheden wel zal verdueren, vinden wy uit den Woorden Gods aengetoond, in dien voortreffelyke Reformateur en mede Opsteller van onzen dierbare Heidelb. Catechismus, Caspar Olevianus in zyn Verklaring der Apostolische Geloofsbelydenis en andere Verhandelingen: Welk nuttig Boek nu onlangs uit het Latyn in ons Nederduits vertaald is, door den Eerw. O. Coppinga. Die onwraekbare Waerheid begint hy voor te stellen pag. 446. §. 18. en eindigt 458. Indien de Christenen dit eens biddende, met bedaertheid, zonder het verfoeilijk Vooroordeel nalazen en overdagten, vertrouwe ik, dat zy voor veel slingeringen zouden bewaerd worden; wensche voor my en haer Geest, Licht en Genade, om met de nieuw modische Leere niet verwoertte worden: Mogten wy liever met Maria dat beste deel verkiezen, ende de verzegeling en verzekering des Geestes genieten, 't welk alleen aen de voeten van de Heere Jesus te krygen is.

dierbare Heidelb. Catechismus, Caspar Olevianus in zijn Verklaring der Apostolische Geloofsbelydenis, en andere Verhandelingen. Welk nuttig Boek nu onlangs uit het Latijn in ons Nederduits vertaald is, door de Eerw. O. Coppinga. Die onwraakbare Waarheid begint hij voor te stellen pag. 446, par. 8, en eindigt 458. Indien de Christenen dit eens biddende, met bedaertheid, zonder het verfoeilijk Vooroordeel lezen en overdachten, vertrouwe ik, dat zij voor veel slingeringen zouden bewaerd warden; wens voor mij en hen Geest, Licht en Genade, om met de nieuw-modische Leer niet verwoert te worden. Mochten wij liever met Maria dat beste deel verkiezen, en de verzegeling en verzekering des Geestes genieten, 't welk alleen aan de voeten van de Heere Jezus te krijgen is.

Dat nu Christus de ware God is, wordt hieruit klaar aangetoond, dat Paulus aan de Heere Jezus dezelfde dingen op gelijke wijze toerekent, die hij aan de Vader toeschrijft, n.l. Goddelijke kracht; dat Hij genade schenkt, vergeving der zonden, vrede des gewetens, het leven, overwinning over de zonde, dood, duivel en hel. Dat zou geenszins geoorloofd zijn, ja het zou heiligschennis wezen, indien Christus niet de waarachtige God was; volgens dat zeggen, Jes. 42 : 8, Ik geef Mijn eer aan geen ander. Daarenboven niemand geeft aan een ander iets, dat hijzelf niet heeft. Aangezien nu Christus genade schenkt, vrede en de Heilige Geest, verlost van de macht des satans, van zonde en dood, zo staat het vast, dat Hij een onbepaalde en Goddelijke macht heeft, in alles gelijk aan de macht des Vaders.

Christus schenkt ook geen genade en vrede, zoals de Apostelen door het Evangelie te verkondigen, maar Hij schenkt die als de oorsprong en de Schepper. De Vader schept en geeft het leven, genade, vrede en alle goeds. Diezelfde gaven schept en deelt de Zoon ook uit. Het schenken nu van genade, vrede, eeuwig leven, zonden te vergeven, te rechtvaardigen, levend te maken, te verlossen van dood en satan, zijn geen werken van enig schepsel, maar enkel en alleen van een Opper-Majesteit. De Engelen kunnen die zaken niet scheppen noch schenken. Dus strekken die werken alle tot eer van de Hoogste Majesteit, de Schepper van alles. Dewijl nu Paulus aan Christus toerekent dezelfde en gelijke macht mét de Vader, van scheppen en al deze zaken te schenken, volgt daaruit, dat Hij in waarheid en van nature God is. Zulke redeneringen zijn er vele bij Johannes, alwaar uit de werken, die gelijkelijk aan de Zoon met de Vader toegerekend worden, getoond en onwrikbaar vastgesteld wordt, dat de Godheid van Vader en Zoon dezelfde is. Dus hebben wij geen andere zaak of geen ander geschenk van de Vader, dan van de Zoon maar één en hetzelfde komt van de Vader en van de Zoon. Anders zou Paulus op een andere wijze gesproken hebben, namelijk zo: de genade van God de Vader, en de vrede van de Heere Jezus Christus. Maar het beide tesamenvoegende, rekent hij het gelijkelijk aan Beide toe, zo aan de Vader als aan de Zoon.

Daarom waarschuw ik dit zo nauwkeurig [en onderscheidenlijk], omdat er gevaar bestaat dat in zo vele dwalingen en in zo'n grote verscheidenheid en verwarring van zaken, en verleidende geesten, Arianen, Eunomianen, Macedonianen, en zulks soort meer, zich zullen opdoen, die met hun gauwigheid de gemeenten schade zullen toebrengen. De Arianen zijn voorwaar doortrapte mensen geweest. Zij hebben toegegeven, dat Christus twee naturen had, dat hij God genoemd werd, van de ware God, maar slechts bij overdraging, of in naam. Christus is het edelste en volmaaktste Schepsel, zeiden ze, boven de Engelen, door wie God naderhand de hemel, aarde en alles geschapen heeft. Zo ook geeft Mohammed van Christus hoog op. Maar al die uitdrukkingen zijn niet anders, dan schoonschijnende bedenkingen en woorden, die aan het verdorven menselijk vernuft aangenaam en aannemelijk voorkomen, waardoor de dwaalziekte geesten de onbedachtzame mensen betoveren en bedriegen.

Maar Paulus spreekt anders van Christus. Gij, zegt hij, zijt geworteld [opgebouwd] en bevestigd in die kennis, dat Christus niet is het aller-volmaaktste Schepsel, maar de Ware God, omdat Hij die dingen voortbrengt, die God voortbrengt. Hij heeft Goddelijke werken, niet van een schepsel, maar die aan de Schepper alleen eigen zijn, omdat Hij genade en vrede geeft. Die dingen nu te geven, betekent: de zonde ten onder te brengen, de dood te vernietigen en de duivel te verpletteren. Die dingen kan geen Engel teweegbrengen. Maar nu [bewezen is, dat] het eigenschappen van Christus zijn, zo volgt noodzakelijk, dat Jezus Christus van nature God is.

Vers 4. *Die Zichzelfen gegeven heeft voor onze zonden.*

Paulus handelt bijna in ieder woord van de Inhoud zijns Briefs. Hij geeft nergens van op, dan van Christus. Daarom vindt men in elk woord kracht van Geest en leven. Geeft nu eens acht, hoe [deftig], gepast, [en onderscheiden] hij spreekt. Hij zegt niet: Die uit onze handen onze eigen werken aangenomen heeft; niet: Die ontvangen heeft de offeranden van Mozes' wet, kerkplichten, godsdienstoefeningen, [zogenaamde] Missen, geloften, pelgrimages, bedevaarten en wat dies meer zij; maar: Die gegeven heeft. Wat? Geen goud, geen zilver, geen vee, geen Paaslammeren, geen Engel, maar: Zichzelf. Waarvoor? Niet voor een kroon, niet voor een koninkrijk, niet voor onze heiligheid of gerechtigheid, maar voor onze zonden. Deze woorden zijn volkomen hemelse donderslagen tegen alle eigen-gerechtigheden, zoals ook die spreuk, Joh. 1 : 29, Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt. Op ieder woord daarvan moet men nauwkeurig acht geven, niet zomaar koeltjes inzien en lichtvaardig voorbijlopen, omdat deze woorden wonderbaarlijk de belaste en beladene gemoederen vertroosten en versterken [Matth. 11 : 28].

De vraag is, hoe wij verkrijgen kunnen de vergeving der zonden, zo van anderen als de onze?

Paulus antwoordt, dat de mens, die Jezus Christus, de Zone Gods genoemd wordt, Zichzelf voor hen heeft overgegeven. Dat zijn voortreffelijke en vertroostende woorden, en beloften van de oude wet, dat onze zonden om geen andere redenen weggenomen worden dan door de overgave van Gods Zoon in de dood. Door dusdanige bombarderingen, beproefd wapentuig en stormrammen moet het pausdom uitgeroeid worden, en onder de voet geworpen; al de afgodische en bijgelovige godsdienstverrichtingen, van allerlei volkeren, kerkplechtigheden en allerlei eigenwerk-heiligheden en verdiensten. Want kunnen onze zonden weggenomen worden door onze eigen werken, voldoening en verdiensten, waartoe was het nodig, dat de Zone Gods voor hen werd overgegeven? Daar Hij nu voor onze zonden overgegeven is, zullen wij dus de zonde niet uitdelgen door onze eigen werken.

Verder wordt ook door deze uitdrukking, [die wel een Gulden spreuk mag genoemd worden] aangetoond, dat onze zonden zo groot, oneindig, menigvuldig, en onoverwinnelijk zijn dat het voor de ganse wereld onmogelijk is, voor een enige te voldoen. En voorwaar, de grootheid van het rantsoen [losprijs], (namelijk Christus, de Zone Gods, Die Zichzelf voor onze zonden gegeven heeft), geeft genoeg te kennen, dat wij voor de zonden niet kunnen voldoen, noch die ten onder brengen.

Het geweld en de macht der zonde wordt zeer krachtig uitgedrukt door deze woorden: *Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven*. Men moet dus inzien de grootheid en oneindigheid, (om zo te zeggen) van de prijs, daarvoor opgebracht, dan zal volkomen openbaar worden, dat de kracht en het geweld der zonde zo groot is, dat die door geen eigen-werk kon uitgewist worden, maar dat de Zone Gods daarvoor heeft moeten overgeleverd worden. Wie deze dingen recht overweegt en begrijpt, dat het woord zonde de eeuwige toorn Gods en het ganse rijk des satans in zich bevat, en dat die een verschrikkelijker ding is, dan uitgesproken kan worden, hetgeen ons werkelijk met bedaardheid moest aandoen, en ons moest verslagen maken...., toch zijn wij weinig bekommerd over zonden, en kunnen het daar gemakkelijk onder stellen, als een lichte zaak, van geen belang. Zelfs al komt de beschuldiging van het geweten, toch menen wij, dat de zonde zo gewichtig niet is, of ze kan door het één of andere werkje van eigen verdiensten wel verzoend worden.

Deze spreuk dan geeft te kennen, dat alle mensen gevangen en en slaven zijn der zonde, en gelijk Paulus elders zegt: verkocht onder de zonde, Rom. 7 : 14. Alsook, dat de zonde is de wreedste en machtigste tiran over alle mensen in de ganse wereld, die

niet overwonnen noch uitgedreven kan worden door enige macht van alle schepselen met elkaar, hetzij van Engelen of mensen, doch alleen door de oneindige, alles te boven gaande macht van Jezus Christus, de Zone Gods, Die Zichzelf voor de zonden heeft overgegeven.

Voorts stelt deze spreuk ook een grote troost voor, aan alle gewetens, die door de grootheid der zonde verslagen zijn. Want hoezeer de zonde een onoverwinnelijke tiran is, toch kan zij, aangezien Christus die door Zijn dood overwonnen heeft, aan de gelovigen in Christus geen schade toebrengen. Verder, indien wij met dat geloof gewapend, met ons ganse hart die Mens Jezus Christus aankleven, dan wordt ons een licht geopend, en wij worden door een gezond oordeel onderricht, vernieuwd en bevestigd, zodat wij volkomen zeker en vrijmoedig oordelen kunnen betreffende alle soorten van levensverrichtingen. Want wanneer wij horen, dat de zonde zo'n heersende tiran is, en de ganse wereld aan haar onderworpen, zo besluiten wij terstond met een onvermijdelijk gevolg: Wat doen dan de Papisten, monniken, nonnen, priesters, Turken, Wederdopers, en alle werkers van eigengerechtigheid, die met hun overleveringen, voorbereidingen, genoegdoeningen, overtollig-goede werken enz. de zonde uitwissen en overwinnen willen? Daar oordelen wij dan terstond, dat die gezindten of sekten alle goddeloos en verderfelijk zijn, waardoor de Ere Gods en Christi niet alleen verduisterd wordt, maar geheel weggenomen, en onze eigen-eer ingevoerd en op de troon gezet.

Overweeg nu nauwkeurig ieder woord van Paulus, en vooral merk wel aan, en blijf wat gevestigd met indruk op het aanduidend woord "onze". Want de ganse kracht is daarin gelegen, dat iemand een goed gebruik maakt van de voornaamwoorden, die in de Heilige Bladen zeer dikwijls voorkomen, alzo daar doorgaans een grote nadruk en aandrang in opgesloten is. Gij zoudt gemakkelijk kunnen zeggen en geloven, dat Christus de Zone Gods overgegeven is voor de zonden van Petrus en Paulus, en andere Heiligen, die gij deze genade waardig oordeelt geweest te zijn, maar het is de moeilijkste zaak, dat gij uzelf deze genade waardig oordeelt, en van harte zoudt zeggen en geloven, dat Christus overgegeven is voor uw onoverwinnelijke, oneindige en hooggaande zonden. Dus is het gemakkelijk, in het algemeen, en zonder voornaamwoord, de weldaad van Christus roemrijk en loffelijk te verkondigen, en uit te breiden, te weten, dat Hij wel overgegeven is voor de zonden, maar voor de zonden van anderen, die dat waardig geweest zijn.

Doch wanneer het voornaamwoord "voor onze" daar moet bijgedaan worden, dan deinst onze zwakke natuur en [verdorven] rede [of eigen menselijke verstands-bevatting] terug. Daar durft men dan niet tot God te naderen, noch zichzelf toepassen en beloven zo'n grote schat, die hun om-niet geschonken moet worden. Derhalve wil men dan ook niet met God in onderhandeling komen, tenzij men tevoren zuiver en zonder zonde is. Daarom, ofschoon zulkéén ook al deze spreuk leest en hoort, "die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven", of dergelijke, past hij tóch het voornaamwoord "voor onze" niet voor zichzelf toe, maar voor anderen, die waardiger en heiliger zijn. Doch hij, of zij wil voor zichzelf liever nog wat wachten, totdat men door zijn eigen werken daartoe waardig gemaakt wordt.

Dat is dan niet anders dan dat het menselijk begrip gaarne zou willen, dat de kracht der zonde niet groter of sterker was, dan zijzelf droomt. Daarvandaan komt het, dat de heidenen, die Christus niet kennen, alhoewel zij de knaging der consciëntie over hun zonde gevoelen, toch denken, dat zij gemakkelijk door eigen-werken, en -verdiensten dat zullen uitwissen. En zij wensen heimelijk bij henzelf, dat deze woorden "Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven" slechts woorden mochten zijn in

nederigheid gesproken, en gaarne hadden ze, dat hun zonden niet wezenlijk en waarachtig waren, maar slechts ijdel en verzonnen. In één woord, de [verdorven] menselijke rede zou gaarne aan God een verzonnen en versierde zondaar willen voorstellen, die in het geheel niet verbrijzeld is, die geen gevoel van zijn zonde heeft, maar heel gemakkelijk daarin leven, en het in de zonde wel stellen kan; zij zouden tot de Medicijnmeester wel een gezonde willen brengen, die geen genezing behoeft, en die dan, wanneer hij geen zonde gevoelde, het nog wel zou willen geloven, dat Christus overgegeven zou zijn om onze zonden.

De ganse wereld is daarmee besmet, inzonderheid degenen, die boven anderen willen uitblinken in godsdienstigheid en heiligheid, zoals zij dromen, te weten Monniken, en alle werkers van eigengerechtigheid. Dezen belijden wel met de mond, dat zij zondaars zijn, evenzo belijden zij, dat zij dagelijks zonden begaan, maar niet zo groot en menigvuldig dat zij die niet door hun goede werken zouden kunnen uitwissen. Ja, behalve dat, willen zij eigen-gerechtigheden en hunne verdiensten toebrengen voor de Rechterstoel van Christus, en daarvoor van de Rechter de vergelding des eeuwigen levens eisen. Intussen evenwel, gelijk zij quasi- nederige broeders zijn, opdat zij niet geheel zouden zuiver zijn, zo versieren zij sommige zonden, teneinde zij daarvoor vergiffenis zouden kunnen bidden met de woorden van de tollenaar zelf: O God, wees mij zondaar, genadig!, Luk. 18 : 13. Voor hèn zijn deze woorden van Paulus "voor onze zonden" geheel onnut en beuzelachtig, en daarom verstaan zij noch dezelve, noch in verzoeking, wanneer zij in waarheid en onwederstaanbaar de zonden hen voelen drukken, kunnen zij ook door die woorden enige verlichting krijgen; maar daar kunnen zij dan niet anders dan tot wanhoop vervallen.

Dit is dus de voornaamste wetenschap en ware Christelijke wijsheid, om deze woorden van Paulus voor de hooggewichtigste en allerwaarachtigste te houden, te weten, dat Christus in de dood overgegeven is, niet om onze gerechtigheid of heiligheid, maar om onze zonden, die waarachtig, groot, vele, ja oneindig en onoverwinnelijk zijn. Beeldt u dus niet in, dat uw zonden klein en gering zijn, dat die door uw eigen-werken uitgewist zouden kunnen worden. Wanhoop ook niet wegens haar grootte, wanneer gij te eniger tijd in uw leven, of in uw sterfuur daar een diep en hoog- drukkend gevoel van hebt; maar leer hier aan Paulus te geloven, dat Christus niet voor ingebeelde of verzonnen, maar voor waarachtige, niet voor kleine, geringe, maar voor de allergrootste, niet voor de één of andere, maar voor alle, niet voor reeds ten onder gebrachte (aangezien geen mens, ook geen Engel de allerminste zonde overwinnen kan), maar voor onoverwinbare zonden overgegeven is.

En als gij onder het getal van diegenen niet behoort, die zeggen kunnen "voor onze zonden", dat is: die deze Leer-des-Geloofs bezitten, haar onderwijzen, horen, leren, liefhebben, en daaraan geloven, dan is het geheel met uw zaligheid gedaan.

Bevljigt u dus ten zeerste, dat gij niet alleen buiten de tijd van aanvechting, maar ook in gevaar en bestrijding des doods, wanneer de consciëntie beroerd wordt door de herinnering aan verleden zonden, en wanneer u de duivel met groot geweld aanvalt, en door de zwaarte, golven, en zondvloed van zonden, u wil bedekken en overrompelen, om u te verschrikken, van Christus af te trekken, en tot wanhoop te brengen, dat gij dan, zeg ik, met een standvastig vertrouwen kunt zeggen: Christus de Zone Gods, is overgegeven niet voor rechtvaardigen en heiligen, maar voor onrechtvaardigen en zondaren.

Indien ik rechtvaardig was, en geen zonde had, dan zou ik geen Christus nodig hebben, tot Middelaar ter verzoening. Waarom wilt gij dan, o boze, schijnheilige satan!, van mij een heilige maken en gerechtigheden eisen, waar anders niet dan

zonden bij mij te vinden zijn, en die ook zelfs wezenlijk en inderdaad zware zonden zijn, heel geen versierde, lichte of geringe? Als daar zijn mijne zonden tegen de eerste Tafel, nl. de grootst mogelijke ontrouw, twijfel, wanhoop, verachting Gods, haat, onkunde, Godslastering, ondank, ijdel gebruik of misbruik van Gods Naam, onachtzaamheid, een tegenzin, afkeer, verachting van Gods Woord. Voorts ook mijn vleselijke zonden tegen de tweede Tafel, als daar zijn: zijn ouders niet te eren, aan de Overheid ongehoorzaam zijn, zijns naasten goed, leven, huisvrouw enz. te begeren (hoewel dat lichte zonden zijn, met betrekking tot bovengenoemde), en het zij eens zo, dat ik metterdaad niet begaan heb doodslag, overspel, diefstal, en dergelijke soorten van zonden meer tegen de tweede Tafel der Wet, toch heb ik die zonde met mijn hart begaan. En dus ben ik een overtreder van al Gods geboden, en mijn zonden zijn zo menigvuldig, dat zij niet kunnen geteld worden, want mijne zonden gaan het getal van het zand der zee te boven. Behalve dat, is de satan zo'n doortrapte vos, dat hij ook van mijn goede werken en mijne gerechtigheid de grootste zonden kan maken.

Aangezien dus mijn zonden zo zwaarwichtig, waarachtig, groot, oneindig, verschrikkelijk en onverwinnelijk zijn, zodat mijne gerechtigheid voor God mij geen voordeel, maar eer nadeel brengt, daarom is Christus de Zone Gods voor die zonden in de dood overgegeven, om dezelve [te verzoenen en] uit te delgen, en opdat Hij mij en allen, die dat geloven, zou zalig maken. [Amen].

Daarin is dus de kracht van onze eeuwige zaligheid gelegen, dat die woorden voor wezenlijk gewichtig en waarachtig gehouden worden. Ik zeg dit met opzet en nadruk. Want ik heb dikwijls ondervonden en ondervind het nog dagelijks, hoe moeilijk het is, dat te geloven, vooral in de aanvechting der consciëntie, dat Christus overgegeven is, niet voor heiligen, rechtvaardigen, waardigen, vrienden; maar voor goddelozen, zondaars, onwaardigen, en vijanden, die de toorn Gods en de eeuwige dood verdiend hebben.

Laten wij dus ons hart versterken door deze en dergelijke spreuken van de Schrift, opdat wij aan de duivel, wanneer hij ons beschuldigt: Gij zijt een zondaar, en bijgevolg verdoemd, kunnen antwoorden: Omdat gij mij een zondaar noemt, daarom wil ik gerechtvaardigd en gezaligd worden.

Ja maar, gij zult verdoemd worden! Gans niet, want ik vlucht tot Christus, Die Zichzelf voor mijne zonden heeft overgegeven. Gij, satan, zult dus niet uitrichten, dat gij mij door de grootheid der zonde voor te stellen, mij poogt te verschrikken, en mij zo tot droefheid, wantrouwen, wanhoop, haat, verachting en lastering van God te brengen. Ja, daardoor dat gij mij een zondaar noemt, geeft gij mij wapenen in de hand, om daarmede tegen u te strijden, om u met uw eigen zwaard te doden, en te kunnen vertreden, aangezien Christus voor de zondaren gestorven is. Daarenboven: gijzelf maakt mij Gods ere bekend. Want gij brengt mij in gedachten die Vaderlijke Liefde Gods jegens mij, ellendige en verloren zondaar, Die de wereld zo lief gehad heeft, dat Hij Zijn eniggeboren Zone heeft overgegeven, Joh. 3 : 16. Alsook, zo dikwijls gij tegenwerpt, dat ik een zondaar ben, zo dikwijls brengt gij mij in de herinnering de weldaad van Christus, mijn Verlosser, op Wiens schouders en niet op die van mij, al mijn zonden liggen. Want de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen, Jes. 53 : 6. Evenzo: Om de overtreding des volks, is de plaag op Hem geweest, vs. 8. Derhalve, wanneer gij mij tegenwerpt, dat ik een zondaar ben, verschrikt gij mij niet, maar gij vertroost mij bovenmate zeer.

Wie deze kunst echt goed kende, zou, zonder moeite, alle listen van de duivel kunnen verijdelen, die anders de mens door de herinnering aan zijn zonde, tot wanhoop brengt

en doet omkomen, en ter helle varen, tenzij hij hem door deze kunst en Goddelijke wijsheid tegenkomt en wederstaat, waardoor alleen de zonde, de dood en de satan overwonnen worden. Doch de mens, die het gedenken zijner zonden niet [van zich kwijt raakt, en] wegwerpt, maar vasthoudt en zich met zulke eigene gedachten pijnigt, namelijk, hoe hij zich in eigen kracht verlossing kan toebrengen, of dat hij nog wat wil wachten, totdat zijn geweten bevredigd wordt....., zo iemand vervalt in de strikken des satans, doet zichzelf oneindige pijnen aan, en wordt tenslotte door zijn lange uitstel, en de aanhoudendheid der verzoeking, overwonnen. Want de satan houdt toch niet op, het geweten te beschuldigen. Tegen deze verzoeking moet men gebruiken de woorden van Paulus, waarin hij krachtig en eigenaardig Christus beschrijft, op deze wijze: Christus is de Zone Gods, en der maagd, overgegeven en gestorven om onze zonden. Indien nu hier de satan met een andere beschrijving van Christus voor de dag komt, zeg dan: de beschrijving en hetgeen gij verder van de zaak uitdrukt, is alles vals. Daarom neem ik deze beschrijving niet aan. Dit zeg ik niet zonder opzet. Ik weet, waarom ik het zo nauwkeurig aandring, opdat wij Christus naar waarheid, en eigenaardig - op grond van de woorden van Paulus - mogen leren onderscheidenlijk beschrijven. Want in waarheid: Christus is geen strenge Eiser, maar een Verzoener der zonden van de gehele wereld [te weten: de uitverkorenen uit de wereld]. Daarom, indien gij een zondaar zijt, gelijk wij waarlijk allen altoos zijn, stel u dan Christus niet voor als een Rechter op de wolken, dan zoudt gij bevreesd en wanhopig worden, maar neem uw toevlucht tot Zijn waarachtige, eigenaardige beschrijving, namelijk deze: dat Christus de Zone Gods en der maagd een Persoon is, Die géén verschrikking bijbrengt, geen droefheid veroorzaakt, ons zondaars niet veroordeelt, geen rekening van ons vordert, van ons kwalijk doorgebrachte leven; maar Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven, [Kol. 2 : 14]; en door die éne offerande de zonde van de ganse [uitverkoren] wereld heeft weggenomen, gekruisigd en in Hemzelf vernietigd.

Geef nauwkeurig acht op die beschrijving, en inzonderheid op dat voornaamwoord "voor onze", en oefen u zo lang daarin, tot dat deze twee lettergrepen "on-ze", geloofd zijnde, uwe zonde ook geheel wegnemen en verzwelgen, dat is: dat gij ten zekerste bewustheid hebt, dat Christus de zonden weggenomen heeft, niet alleen van sommige mensen, maar ook de uwe, en de zonden van de ganse [uitverkoren] wereld, [Joh. 1 : 29]. Ook al geloven dat alle mensen niet, toch is de overlevering geschied voor de zonde van de ganse [uitverkoren] wereld. Laten dan uwe zonden niet slechts zonden zijn, maar in waarheid uw eigen zonden; dat is: geloof dat Christus niet alleen voor de zonden van anderen overgegeven is, maar ook voor de uwe. Houd dit met hand en tand vast, en laat u van deze allerzoetste beschrijving van Christus, Die ook voor de Engelen in de Hemel aangenaam is, niet aftrekken. Namelijk, dat Christus volgens Zijn rechte eigenaardige beschrijving geen Mozes is, geen Eiser, geen strafoefenaar, maar een verzoening teweeg-brenger voor de zonden, Schenker van genade, Gerechtigheid, leven; Die Zichzelf heeft overgegeven, niet voor onze verdiensten, werkheiligheid, eigengerechtigheid, heilig leven, maar voor onze zonden. Christus verklaart wel de wet, maar dat is niet Zijn eigenlijke en voornaamste bediening.

Deze dingen, voor zover zij de woorden [of letter] betreffen, weten wij, en spreken daarvan, maar in de [aanvechting en] doodsbenauwdheid, wanneer de satan gewoon is, Christus voor ons te verduisteren en het Woord der genade uit ons hart weg te nemen, dan ondervinden wij, [en worden gewaar], dat wij deze dingen nog niet recht genoeg verstaan. Wie dan Christus naar behoren en recht eigenaardig kon onderscheiden, en Hem [naar rechte waarde en gepastheid bevatten, en] boven alles hoog-schatten, en op Hem zien als op zijn allerzoetste Verlosser en Hogepriester, (niet

als op een gestrenge Rechter), die zou alle kwaad te boven komen, en zou reeds in het Koninkrijk der hemelen zijn. Maar daartoe in zijn heftigste bestrijding te kunnen komen, is een allermoeilijkste zaak. Ik zeg dit uit eigen ondervinding. Want ik ken de listen satans, dat hij dan niet alleen de Wet tegen ons zoekt aan te zetten, opdat die ons verschrikke, alsook dat hij uit een splinter vele en grote balken, dat is: uit hetgeen geen zonde is, hel en verdoemenis maakt, (want hij is een groot kunstenaar, om de zonde te verzwaren, en het geweten te ontroeren, zelfs in de goede daden), maar ik weet ook, dat de duivel gewoon is, ons te verse rikken door de Persoon des Middelaars Zelf, waarin hij zich verandert, en ons een of andere plaats uit de Schrift voorgeworpen hebbende, of het één of ander gezegde van Christus, ons hart daardoor plotseling ontroert, en zo komt hij ons voor, alsof hij de ware Christus Zelf was, en laat ons dan in die beschouwing blijven hangen; zodat het geweten zweren zou, dat het Christus Zelf was, Die dit tot ons sprak.

Daarenboven is de list van die lasteraar en leugenaar zo groot, dat hij maar een gedeelte van de Christus, niet de gehele Christus voorstelt. Bij voorbeeld, dat Hij is de Zone Gods, uit een mens geboren, uit een maagd. Daarop voegt hij gauw een andere zaak tussenbeide, die daarvan afwijkt dat is: hij stelt daartegenover het één of ander gezegde van Christus. waardoor de Heere Jezus de [onboetvaardige] zondaars verschrikt, zoal die plaats luidt: Indien gij u niet bekeert, gij zult allen insgelijks vergaan. Luk. 13 : 8. En hij, aldus de ware beschrijving van Christus, met zijn venijn bedervende, brengt dit teweeg, dat, ook al geloven wij dat Christus de Middelaar is, toch het geweten, werkelijk benauwd zijnde, Hem gevoelt en houdt voor een strenge tiran en Rechter. Wij, aldus door de satan misleid, verliezen heel ras dat allerzoetste beeld van Christus, als Hogepriester en Zaligmaker, en wanneer dat verloren is, zo zijn wij niet minder voor Hem bevreesd, als voor de duivel zelf.

En dit is de reden, waarom ik er zo ernstig op aandring, dat gij recht en eigenaardig Christus moogt leren onderscheiden, op grond van Paulus' woorden: Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven! Indien Hij Zichzelf voor onze zonden in de dood heeft overgegeven, dan is Hij waarlijk niet de tiran of Rechter, Die ons zal veroordelen en verdoemen vanwege onze zonden; dan brengt Hij aan de verslagenen van hart geen droefheid aan, maar Hij richt de gebogenen en gevallen op, [Ps. 146: 81. Hij is een Verlosser en vertrooster voor de verbrijzelden. Anders zou Paulus liegen, wanneer hij zegt, "Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven".

Wanneer ik Christus aldus voorstel, zo beschrijf ik Hem recht en ik aanvaard en bezit de ware Christus. En evenzo laat ik dan ook varen die beschouwingen van Gods Majesteit, dat is: om buiten Christus om tot God te naderen; en ik houd mij vast aan de mensheid van Christus, en ze leer ik werkelijk eerst recht de wil van God kennen. Daar is dan geen enkele vreze of verschrikking, maar enkel zoetigheid, vreugde, en allerlei hemelse goederen; en tegelijk gaat er een licht op, hetwelk openbaart: de kennis Gods, van mijzelf, van alle schepselen, en van alle boosheid van het rijk van de duivel, enz. Wij leren hier geen nieuwe dingen, maar oude zaken [beproefde waarheden], welke én de Apostelen voor ons, én alle godvruchtige leraars geleerd hebben: die dringen wij aan, en bevestigen wij.

En och!, mochten wij die op de rechte wijze kunnen aandringen en inscherpen, opdat wij ze niet alleen in de mond hadden, maar dat wij ze in het binnenste van ons hart wel overlegd [en beproefd] hadden, en vooral, dat wij er in aanvechtingen en doodsbenauwdheid een recht gebruik van konden maken.

Opdat Hij ons trekken zou uit deze tegenwoordige boze wereld [of eeuw].

En ook in die woorden stelt Paulus naar waarheid de hoofdzaak van deze Brief voor. Hij noemt deze ganse wereld, die geweest is, nog aanwezig is, en zijn zal, de tegenwoordige eeuw, in onderscheiding van de toekomstende en eeuwigdurende eeuw. Bovendien noemt hij ze "boos", omdat al wat er in deze wereld is, aan de boosheid des satans, die de ganse wereld regeert, onderworpen is. Daarvandaan komt het, dat de wereld het rijk des satans is. Want in de wereld is niet anders dan onwetendheid, verachting, lastering en haat Gods. Eveno: ongehoorzaamheid aan al de woorden en werken van God; in en onder dat rijk verkeren wij.

Hier ziet gij wederom, dat niemand door zijn eigen werken of krachten de zonden kan uitwissen. Omdat de tegenwoordige wereld boos is, en gelijk Johannes zegt, "in het boze ligt", 1 Jobs. 5 : 19. Zovelen als er daarom in de wereld zijn, zijn gevangen leden van satan, die gedwongen zijn hem te dienen, en alles naar zijn wil te doen. Waartoe is het dan nuttig geweest, zoveel orden in te stellen, om de zonden uit te wissen, zoveel zware en zeer moeilijke eigen werkzaamheden uit te denken, namelijk: haren en ruige kleren te dragen, zijn lichaam te geselen zodat het bloed eruit loopt, gewapend naar Sint Jakob te reizen, enz.? Hoezeer gij u daarin ook vermoeit, deze beschrijving blijft nochtans waar: "Gij zijt in deze tegenwoordige en boze wereld", en niet in het koninkrijk van Christus. Zijt gij niet in het koninkrijk van Christus?

Dan is het zeker, dat gij behoort tot het rijk van satan, hetwelk de boze wereld is. En alle gaven, die gij bezit, zowel geestelijke als lichamelijke, zoals eigen wijsheid, gerechtigheid, heiligheid, welsprekendheid, macht, schoonheid, rijkdom.... zijn het gereedschap en wapenen, die dienstbaar zijn aan die helse tirannie, en met die alle wordt gij gedwongen om de satan te dienen, en zijn rijk te bevorderen en uit te breiden.

Vooreerst, door uw eigen wijsheid verduistert gij de Wijsheid en Kennis van Christus, en verleidt gij de mensen door uw goddeloze leer, waardoor zij te minder tot de Genade en Kennisse Christi kunnen komen. Uw eigen gerechtigheid en heiligheid prijst gij, en maakt die ruchtbaar; maar die van Christus, waardoor wij alleen gerechtvaardigd en levend gemaakt worden, die veroordeelt en vervloekt gij als goddeloos en duivels. Kortom, door uw macht stoot gij het koninkrijk Christi omver, en misbruikt die, om het Evangelie uit te roeien, om de dienaars van Christus te doden en te vervolgen, en zovelen als er naar de discipelen van Jezus horen [en door de Genadeleer des Evangelies zoeken onderricht te worden]. Derhalve is deze uw wijsheid, indien gij buiten Christus zijt, een dubbele dwaasheid: uw gerechtigheid dubbele zonde en goddeloosheid, omdat zij onkundig is van de Wijsheid en Gerechtigheid Christi, en dan nog daarenboven haar verduistert, belet, lastert en vervolgt. Daarom noemt Paulus terecht de wereld "boos", omdat zij dan op haar ergst is, wanneer zij [op haar wijze] het best is. In [uiterlijk-]godsdienstige, wijze en geleerde mensen enz. is de wereld op haar best, en toch in waarheid op tweeërlei wijze kwaad.

Ik ga nu de grove zonden tegen de tweede Tafel voorbij, als ongehoorzaamheid aan de ouders, aan de Overheid, overspelen, hoererij, begeerlijkheden, dieverij, moord, gierigheid, nijd, kwaadspreken; in welke zonde de ganse wereld als verdrongen ligt, die evenwel lichte zonden zijn in vergelijking met de eigen wijsheid en -gerechtigheid en dergelijke zonden van de goddelozen, waardoor zij zondigen tegen de eerste Tafel. De witte duivel, die de mensen aandrijft tot geestelijke zonden, welke men wil doen voorkomen als rechtvaardige daden., is veel schadelijker dan de zwarte duivel, die alleen maar tot grove vleselijke zonden aanzet, welke ook de wereld voor zonden houdt en erkent.

Daarom toont Paulus door de woorden "Opdat Hij ons trekken zou enz." de inhoud van deze Brief aan: dat men namelijk Genade en Christus nodig heeft, en dat geen schepsel: noch mens, noch Engel, een mens kan trekken uit deze boze wereld. Want het zijn louter werken van de Goddelijke Majesteit, niet van de macht van mensen of Engelen, dat Christus de zonden vernietigd heeft, en ons getrokken uit de tirannie en het rijk des satans; dat is: uit de boze wereld, die een gehoorzame slaaf en een willige navolger is van haar god, de duivel. Al wat die mensenmoorder en vader-der-leugenen spreekt en doet, dat volgt en duet hem als een gehoorzame zoon de wereld volvaardig na, [en voert het getrouw uit]. Daarom is de wereld vol van onkunde inzake God, haat, leugen, dwalingen, lasteringen en verachting van God. Daarbij komen grove zonden: doodslagen, overspelen, hoererijen, dieverijen, roverijen en dergelijke, omdat de wereld haar vader, de duivel, volgt die een leugenaar en mensenmoorder is. En hoe meer de mensen wijs, rechtvaardig en heilig zijn buiten Christus, des te schadelijker zijn zij aan het Evangelie. Zo ook wij "religieuzen", wij waren, vóór het licht des Evangelies kwam, dubbel boos en goddeloos in het Pausdom, en toch onder de schijn van vroomheid en heiligheid. Weest er daarom van overtuigd en verzekerd, dat deze woorden van Paulus eenvoudig en waar zijn, niet opgesierd of verzonnen, te weten: dat de tegenwoordige wereld boos is. Laat het u niet vreemd voorkomen, dat er in een groot aantal mensen vele uitmuntende deugden zijn, dat er zo'n grote schijnheiligheid in de geveinsden is. Maar luister liever naar hetgeen Paulus zegt, uit wiens woorden gij deze spreuk vrijmoedig en zeker tegen de wereld kunt aanvoeren: Dat de wereld met al haar wijsheid, gerechtigheid en macht het rijk des duivels is, waaruit alleen God, door Zijn eniggeboren Zoon, ons verlossen kan.

Laat ons dus God de Vader loven, en Hem danken voor deze Zijn onnaspeurlijke goedertierenheid, dat Hij ons uit het rijk des satans, waarin wij gevangen gehouden werden, door Zijn Zoon verlost heeft; daar het onmogelijk was, dat zulks door onze eigen vermogens en krachten kon geschieden. En laat ons tegelijk met Paulus belijden, dat al onze eigen werken en gerechtigheden, waarmee wij aan de satan niet één haar afbreuk hebben kunnen toebrengen, maar schade en drek zijn. En laat ons eveneens onder de voeten vertreden en een walging hebben van alle kracht van eigen vrije wil, van alle wijsheid en farizeese gerechtigheid, alle [zogenaamde geestelijke] orden, missen, uiterlijke godsdienstplechtigheden, geloften, onthoudingen, ruige kleren dragen en dergelijke kramerijen; en ze van ons werpen, als het allervuilste maanstondige kleed, en het schadelijkste gif van de duivel. Laat ons daarentegen roemen, prijzen en grootmaken de glorie van Christus, Die ons, niet uit een goede, eenvoudige, oprechte, maar uit een béze wereld door Zijn dood getrokken en verlost heeft.

Met dit voorzetsel, of aanduidend woord "boze", geeft Paulus te kennen, dat het koninkrijk der wereld, of des duivels een koninkrijk van boosheid, onkunde, dwaling, zonde, dood, lastering, wanhoop en eeuwige verdoemenis is. Daarentegen is het Koninkrijk van Christus een Koninkrijk der billijkheid, rechtmatigheid, licht, genade, vergeving der zonden, vrede, vertroosting, behoud en het eeuwige leven, waarin wij overgezet zijn door onze Heere Jezus Christus, aan Wie Ere toekomt tot in alle eeuwigheid. Amen.

Naar de wil van onze God en Vader.

Paulus stelt elk woord zo gepast voor, en in volle kracht, dat ieder woord de valse apostelen bestrijdt, en het Artikel der Rechtvaardigmaking beschermt. Christus, zegt

hij, heeft ons getrokken uit dit allerslechtste koninkrijk des duivels, en der wereld; en dit heeft Hij gedaan naar de wil, het welbehagen en op bevel van de Vader. Daarom zijn wij niet getrokken door ons eigen willen of lopen, niet door ons goeddunken, raad of wil, maar door de ontferming en gunst van God, [Rom. 9 : 16]. Gelijk ook geschreven staat: *Hierin is de liefde niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad, en Zijn Zoon gezonden heeft, tot een verzoening voor onze zonden*, [1 Joh. 4 : 10]. Dat wij derhalve uit de boze wereld getrokken zijn, loutere genade, niet onze verdiensten. Paulus is zo boordevol, en in zo brandende ijver, om de vrije genade groot te maken, dat hij elk woord scherpt en richt tegen de valse apostelen.

Er is ook nog een andere reden, waarom Paulus hier gewaagt van de wil des Vaders, welke ook doorgaans in het Evangelie van Johannes te kennen gegeven wordt, waar Christus, bij het aanprijzen van Zijn bediening ons bepaalt tot de wil Zijns Vaders, opdat wij in Zijn woorden en werken niet zozeer Hem, als wel vooral de Vader zouden beschouwen. Want Christus is in de wereld gekomen, en heeft de menselijke natuur aangenomen, opdat Hij een verzoening zou worden voor de zonden van de ganse [uitverk.] wereld, en ons aldus met de Vader zou bevredigen; en dat Hij alleen Zelf dit aan ons zou bekend maken, dat zulks geschied is door het welbehagen des Vaders, opdat wij dus onze ogen op Christus gevestigd houden, en rechtstreeks zouden gebracht, en gevoerd worden tot de Vader. Want zoals wij hierboven hebben gewaarschuwd: men moet niet denken, dat door het beschouwen van het Hoge Wezen Gods iets zaligs van God kan geweten worden, indien men niet vooraf Christus aangenomen heeft, Die naar de wil des Vaders Zichzelf voor onze zonder in de dood heeft overgegeven.

Nadat gij deze wil des Vaders door Christus zult te weten zijn gekomen, zo houdt het ganse Wezen op te toorn en de schrik en de vrees gaan weg, en dan komt er geen andere God in d, consciëntie tevoorschijn, dan een Goedertierene en Barmhartige, Welk: door Zijn bepaalde raad gewild heeft, dat Zijn Zoon voor ons zou sterven opdat wij door Hem zouden leven. Die kennis verheugt het hart, zodat men dan vaststelt, dat God niet vertoornd is, maar ons ellendige zondaren zo lief heeft, dat Hij voor ons Zijn eniggeboren Zoon heeft overgegeven. Het is dus niet tevergeefs dat Paulus daarop blijft staan en aanhoudt, "dat Christus overgegeven is voor onze zonden, naar de wil des Vaders". Daarentegen, de gedachten van het Hooggeduchte Wezen Gods, aangaand, Zijn verschrikkelijke oordelen - namelijk, hoe de HEERE een gans wereld door de zondvloed heeft verloren doen gaan; hoe Hij Sodom uitgedelgd heeft; en dergelijke geduchte oordelen - zijn gevaarlijk, en brengen de mensen tot het uiterste, en tot wanhoop; en verslinden hen in het verderf, zoals ik hierboven vermeld heb.

Van God en van onze Vader. Het woord "onzes" moet op Beiden gebracht worden. Opdat de zin zij: "onzes Gods en onzes Vaders". Dezelfde is daarom de Vader van Christus, en van ons. Zie ook in Joh. 20 : 17 waar Christus tot Maria Magdalena zegt: Gaat heen, zegt Mijne broederen: *Ik vare op tot Mijn Vader en uw Vader, en tot Mijn God en uw God!* Zo is dan God onze Vader en onze God, maar door Jezus Christus, en dit is een Apostolische en werkelijk Paulinische spreekwijze, die met woorden spreekt, die helemaal niet hoogdravend en uiterlijk-schoon zijn, maar toch eigensoortig en zeer krachtig bevonden worden.

Vers 5: ***Denwelke zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.***

Het is een gebruik onder de Hebreëen, dat zij tussentijds in hun geschriften dankbetuigingen en lof- en eerbewijzen innemen. Dit nemen ook de Apostelen in

acht, zoals dikwijls bij Paulus te zien is. Want men moet de Naam des HEEREN in grote eere houden, en nooit zonder lof- en dankbetuiging noemen. En dit te doen, is een soort van aanbidding en godsdienstplicht. Evenals in de burgerlijke samenleving, wanneer wij de naam van koningen of van prinsen noemen: dat zijn wij gewoon te doen met een soort van eerbetuiging en knieval. Veel meer dan nog, wanneer wij van God spreken, moeten wij de knieën des harten buigen, en wij moeten de Naam van God met dank en de grootst mogelijke eerbied noemen.

Vers 6: *Ik verwonder mij.*

Gij ziet daar de heilige schranderheid en het verstand van Paulus, hoe hij zijn gevallen Galaten, die door de valse apostelen verleid waren, behandelt. Hij vaart niet met vinnige en scherpe, maar met werkelijk vaderlijke woorden tegen hen uit, door hun val niet slechts geduldig te verdragen, maar zelfs bijna te verontschuldigen. Bovendien zo koestert hij hen, als met een moederlijke genegenheid en spreekt hen zeer zacht aan; evenwel zo, dat hij hen hun schuld tegelijk onder de ogen brengt, maar met zeer uitgekozen en voorzichtig ter zake dienende woorden. Daarentegen valt hij met vertoornde ijver aan, en is hij met verontwaardiging vervuld jegens de valse apostelen, de verleiders van de Galaten, op wie hij heel de schuld legt. Daarom vaart hij al aanstonds, in het begin van de Brief, heftig tegen hen uit, als het ware met donderslagen en bliksemen, zeggende - vers 8 -: *Indien iemand u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt!* En hieronder. Hfdst.: 10 dreigt hij hun met het oordeel, "Maar wie u ontroert, zal het oordeel dragen, wie hij ook zij". Bovendien vervloekt hij hen met zeer heftige woorden: "Och, of zij ook afgesneden wierden, die u onrustig maken" [Gal. 5 : 12]. Dat zijn voorzeker verschrikkelijke uitdrukkingen tegen de gerechtigheid des vleses of der wet.

Hij kon ook de Galaten zelf, wel wat onvriendelijker behandeld hebben, en harder tegen hen uitvaren, op deze manier: Foei, schandelijke afvalligen, ik schaam mij over u. Het smart mij, wegens uw ondank. Ik betreur uw ondank, ik ontsteek in toorn op tragisch uitroepen: O tijden, o zeden!

Maar omdat hij de gevallen wederom zoekt op te richten en met een vaderlijke zorg uit de dwaling te redden, en hen tot de zuiverheid van het Evangelie wederom tracht te brengen, laat hij die harde woorden achterwege, voornamelijk omdat hij nog maar aan het begin van de Brief is, en spreekt hen met aangename en zachte woorden aan. Want het voegde niet, daar hij de gewonden weer zou herstellen, dat hij door het gebruikmaken van een hard hulpmiddel de nieuwe wonde meer zou doen smarten, en dat hij dus aan die gekwetsten meer schade dan voordeel zou bezorgen. Daarom heeft hij geen gepaster of zachter woord kunnen uitkiezen, dan "Ik verwonder mij". Hierdoor geeft hij te kennen, dat het hem droefheid, en tegelijk ook misnoegen veroorzaakte, dat zij van hem waren afgevallen.

En hier gedenkt Paulus aan zijn vermaning, zie Hfdst. 6 : 1. "Broeders. indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht!" Dat voorbeeld moeten wij navolgen, opdat wij omtrent ellendige en misleide leerlingen op gelijke wijze met deernis aangedaan zijn, als Ouders omtrent kinderen, opdat zij onze vaderlijke waakzame ijver en moederlijke liefde jegens hen op mogen merken. en verstaan, dat wij niet hun verderf, maar hun behoud zoeken. Doch jegens de duivel en diens aanhang, die de uitvinders en aanvoerders zijn van verleidingen, en scheuringen, moeten wij, in navolging van de Apostelen. ons niet inschikkelijk betonen, in niets toegeven, ons strak en onverzoenlijk betonen, en hun misleidende dwalingen en vuile bedriegerijen zeer verwoed in het licht stellen, verfoeien en vervloeken. Zo zijn Ouders gewoon, wanneer hun kind door een hond gebeten is, de

hond alleen maar weg te jagen, doch het schreiende kind liefkozen zij, en spreken het met lieve en zachte woorden toe. Zo is dan de Geest in Paulus een verwonderlijk Kunstenaar, om gevallen en aangevochten gewetens te behandelen.

Daarentegen breekt de Paus, omdat hij door een bóze geest gedreven wordt, als een dwingeland door, en dondert met zijn banbliksems tegen de ellendige en in hun gemoed ontroerde mensen, zoals te zien is uit zijn Bullen, voornamelijk in die van het Avondmaal. En de Bisschoppen voeren hun ambt niet beter uit: zij onderwijzen en verkondigen het Evangelie niet, zij zijn er niet mee bezig, hoe zielen te behouden, maar zij zoeken slechts te heersen. Daarom spreken en doen zij zo, om hun gezag te versterken en ongeschonden te bewaren. Met diezelfde gedachten gaan alle doktoren [en leraars] vervuld, die naar ijdele eer streven.

Dat gij zo haastelijk. Gij ziet hoe Paulus zelf erover klaagt, dat de val in het geloof heel gemakkelijk is. Daarom vermaant hij de Christenen: "Die staat, zie toe, dat hij niet valle", (1 Kor. 10 : 12). Ook wij ondervinden dagelijks, hoe bezwaarlijk het gemoed een sterk geloof aanneemt en dat behoudt. En ook, met hoe grote moeite de HEERE een volmaakt volk wordt toebereid. Tien jaar wordt er aan gewerkt, eer men een kleine gemeente zuiver en godvruchtig kan stichten. En wanneer dat werk tot stand gekomen is, breekt er de één of andere dwaalgeest binnen, en dat zelfs nog een totaal onkundige [idiot], die anders niet weet, dan smadelijk te spreken tegen de oprechte en eenvoudige leraars. Zo iemand gooit in één ogenblik alles weer onderste boven. Wie zou niet met smart aangedaan zijn over deze onbetamelijkheid?

Wij hebben hier, door de genade Gods, een gestalte van een Christelijke gemeente, te Wittenberg toebereid. Het Woord wordt zuiver onder ons onderwezen, de Sacramenten zijn in een recht gebruik, er worden [vermaningen en] opwekkingen gedaan, en ook wordt er gebeden voor allerlei Overheden. In één woord, alles geschiedt met zegen en voorspoed. Deze allergelukkigste loop van het Evangelie zou de één of andere dwaalzuchtige mens wel eens spoedig kunnen stuiten, en in één moment [verwoesten en] overhoop gooien, hetgeen wij in vele jaren met grote moeite opgebouwd hebben. Zo is het een Paulus, dat uitverkoren vat van Christus, overkomen. Hij had de gemeente te Galatië met veel moeite en arbeid toebereid. Na zijn vertrek hebben valse apostelen in korte tijd deze gemeenten onder de voet gelopen. Dit geeft ons deze, en andere Brieven, te kennen.

Zo groot is de zwakheid en ellende van dit leven, zodanig zijn wij in het midden van satans strikken verward en ingewikkeld, dat in zo'n korte tijd één enkele dwaalgeest deze zaken omver werpt, en met wortel en tak uitroeit, die vele, ware [getrouwe] dienaren, door er enkele jaren nacht en dag aan te werken, hebben opgericht [en geplant]. Dat leren wij door de ondervinding zelf heden ten dage, tot onze grote droefheid, en toch kunnen wij voor dit kwaad geen genezing vinden.

Aangezien daarom een gemeente een zo zachte en tedere zaak is, en zo gemakkelijk kan ongedaan en in beroering gebracht worden, moet men dus zorgvuldig waken tegen die dwaalgeesten, die, nadat zij enige prediciën gehoord hebben, of enkele weinige bladen in Gods Woord gelezen hebben, zich aanstonds tot leraars en meesters verheffen, zowel over degenen, die geleerd worden, als die zelf anderen onderwijzen, en dat tegen aller gezag in. Zodanigen zult gij heden ten dage bij menigten vinden, zelfs onder de gewone man, stoute en verwaande mensen, die daar ze door geen aanvechtingen beproefd zijn, nooit geleerd hebben God te vrezen, nooit enige smaak of beginsel van genade gehad hebben. Dezen, de Geest niet hebbende, [zegt de Apostel Judas, vers 19], leren hetgeen voor henzelf welbehaaglijk is, en der wereld aannemelijk voorkomt. Daarop komt dan het gewone volk, dat [met die van Athene]

begerig is, om wat nieuws te horen, [Hand. 17 : 21]: voegt zich bij hen, en hangt terstond dezulken aan. Ja zelfs worden velen, die menen, dat zij al heel vast staan in de leer des geloofs en die ook al enigszins door aanvechtingen beproefd zijn, door hen verleid.

Aangezien dan Paulus hier door zijn eigen ondervinding ons leert, dat de gemeenten zeer gemakkelijk, en binnen korte tijd verstrooid en omgekeerd worden, die met veel moeite gesticht waren, zo moeten wij met veel zorgvuldigheid waken tegen de satan, die rondom ons wandelt, opdat hij niet kome, terwijl wij slapen, en onkruid tussen de tarwe zaait. Want hoezeer de Herders waken, en ijverig zijn, desniettemin is de kudde van Christus in gevaar vanwege de satan. Want Paulus had, gelijk ik gezegd heb, met veel ijver de gemeenten in Galatië geplant. En nauwelijks had hij, zoals men zegt, zijn voet buiten de deur gezet, of terstond hadden de valse apostelen sommigen verleid, wier afval naderhand zulke verwoesting in de gemeenten der Galaten met zich gesleept heeft. Twijfel er niet aan, of: deze plotselinge en zo grote schade is de Apostel bitterder dan de dood geweest. Laat ons dan met ijver waakzaam zijn, eerst een ieder voor zichzelf in het bijzonder, daarna de leraars niet alleen voor henzelf, maar voor de ganse gemeente, opdat wij niet in verzoeking komen, [of: ingewikkeld worden].

Overgebracht wordt.

Hij gebruikt alweer geen hard, maar een zacht woord. Hij zegt niet: ik verwonder mij, dat gij zo ras afvalt, en uw geloof in de steek laat; dat gij zulke ongehoorzame, beweeglijke, onstandvastige en ondankbare mensen zijt; maar: dat gij zo licht overgebracht wordt; alsof hij wilde zeggen: gij zijt gans lijdelijk, gij hebt geen schade berokkend, maar hebt schade geleden. Opdat hij dus de gevallen herstelle, zo beschuldigt hij liever de verleiders, dan degenen die verleid zijn. Hij bestraft hen evenwel tevens schuchter, wanneer hij klaagt, dat zij vervoerd of verleid zijn. Alsof hij zeggen wilde: hoewel ik als een vader van u houd, en ik wel weet dat ge niet door uwe, maar door de schuld der valse apostelen gevallen zijt, zou ik toch wel gewent hebben en graag gezien hebben, dat ge wat meer kracht had aangewend in de gezonde leer. Gij hebt het Woord niet voldoende verstaan en begrepen. Ge hebt niet genoeg wortels geschoten; daarom wordt ge met zo'n licht, en zacht-waaiend windje omgevoerd en afgetrokken. Hieronymus meent, dat Paulus de Galaten [in hun oorsprong en gedrag] heeft willen verklaren, door zinspeling op het Hebreeuwse wortelwoord glh, Galaten, dat is, vervoerde, overgebrachte.

Sommigen menen, dat wij Duitsers⁶ van de Galaten afstammen, en mogelijk is dat vermoeden niet zonder grond. Want wij Duitsers, [ook Nederduiters, Hollanders] zijn van geen ongelijke natuur [met de Galaten]. En ik word gedwongen ook in de onzen wat meer waardigheid en standvastigheid te eisen. Want in alle zaken, in het eerste begin, zijn wij met grote ijver aangedaan, doch wanneer dat vuur van de eerste toewijding wat bekoeld is, zijn wij dadelijk kalmer; en met dezelfde onbezonnenheid, waarmee wij de zaken beginnen, laten wij ze weer varen, en verslappen erin.

Want aanvankelijk, na zo grote duisternis van menselijke overleveringen, ging het licht des Evangelies op; velen oefenden zich in godzaligheid, waren verlangend om het Woord te horen verkondigen; de bedienaars des Woords waren bij hen in achting. Nu, nadat het Woord verbreid is, een aanwas verkregen heeft, en daardoor de leer der godzaligheid op gelukkige wijze gezuiverd is, worden de meesten van leerlingen..

---

⁶ De aard der Duitsers, zowel Neder- als Hooglanders, wij Hollanders niet uitgesloten. De Engelse vertaler sluit zijn landaard, van die onbezonnenheid ook niet uit, en advouert de hedendaagse beklaglijke generale afzakking.

verachters en vijanden, die niet alleen het onderzoek des Woords verwerpen en de bedienaars ervan verachten, maar ook alle goede studiën en vrije kunsten haten; en worden geheel en al gulzige zwijnen en luie buiken; en, voorzeker, waardig dat zij met de onzinnige Galaten vergeleken worden.

Van degene, die u in de genade Christi geroepen heeft. Deze plaats heeft een weinig dubbelzinnigs in zich. Men kan daarom deze woorden in tweeërlei zin opvatten. De eerste betekenis is: Van die Christus, Die u in de genade geroepen heeft; de andere betekenis is: Van die God namelijk, Die u in de genade Christi geroepen heeft. Ik houd het met de eerste betekenis. Want het komt mij aannemelijk en gepast voor, dat gelijk Paulus even tevoren Christus aangemerkt had als Verlosser, Die ons door Zijn dood bevrijdt, en uit deze boze wereld trekt, ook als een Toepasser van genade en vrede, op gelijke wijze met God de Vader, Hem hier voorstelt als een Roeper in de genade. Want Paulus is er voornamelijk op uit, dat hij Christus' weldaad inscherpt, door welke wij tot de Vader komen. Er ligt ook in deze woorden, "Van Christus, Die ons in de genade geroepen heeft", een grote nadruk en tegenstelling; alsof hij zeide: Ach, hoe gemakkelijk laat gij uzelf van Christus aftrekken, Die u geroepen heeft, niet uit de wet, eigen werken, zonde, toorn, verdoemenis, zoals Mozes, maar uit louter genade.

Zo klagen ook wij in onze tijd met Paulus, dat de verblindende en verkeerdheid der mensen verschrikkelijk is; aangezien niemand de leer van genade en zaligheid wil aannemen. Of indien er nog enkelen zijn, die haar aannemen, toch weer schielijk daarvan afvallen. En dat nog wel, waar de leer van Christus alle goeds komt mee te brengen, zowel geestelijk, als lichamelijk, namelijk: vergeving der zonden, ware gerechtigheid, vrede des harten, en het eeuwige leven. Bovendien brengt die leer licht, en een vast [en gezond] oordeel over alle wetenschappen en levensverrichtingen. Z keurt goed en bevestigt de burgerstaat, de huishoudelijke regering en alle levenswijzen, die van Godswege zijn ingesteld en beschikt. De leer van Christus roeit de leringen van dwalingen, oproer en verwarring uit: zij neemt de schrik der zonde en des doods weg. Kortom, zij ontdekt al de list en werken des duivels, en openbaart de liefde en weldaden Gods jegens ons in Christus. Wat is dit, o ramp!, voor een razernij?, dat de wereld dit Woord, dit Evangelie, [of, verkondiging en aanbieding] van eeuwige troost, genade, behoud en eeuwig leven op zo bittere wijze haat en met zo'n duivelse verwoedheid lastert en vervolgt.

Paulus noemt hierboven, [vers 4], de tegenwoordige wereld "boos", dat is: een rijk des duivels. Anders zou zij de weldaad en barmhartigheid Gods erkennen. Maar omdat die wereld onder 's duivels macht is, vervolgt en veracht zij zonder schroom, en vijandig, die [heilzame] zaken, meer liefhebbende de duisternis, dwalingen, en het rijk des satans, dan het licht, de waarheid, en het koninkrijk van Christus, [Joh. 3 : 19]. En dat doet ze niet uit onkunde of dwaling, maar ten gevolge van satans boosheid. Hetgeen hieruit ten overvloede blijkt, dat Christus de Zone Gods daardoor, dat Hij Zichzelf overgegeven heeft in de dood voor de zonden van allen [de Zijnen], niet anders bij de boze en verloren wereld verdient, dan dat zij voor die onwaardeerbare weldaad, Hem lastert, Zijn heilzaam Woord vervolgt, en Hem gaarne nogmaals aan het kruis zou slaan, indien zij maar kon. Daarom handelt [en woelt] de wereld niet alleen in duisternis, maar is zelf duisternis, volgens Jobs. 1 : 5: ["En het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft hetzelfde niet begrepen."]

Paulus heeft daarom veel met deze woorden op: "Van Christus Die n geroepen heeft" enz., en bedekt dringt hij haar tegenstelling aan. Alsof hij zeide: Mijn prediking is niet geweest betreffende de harde wetten van Mozes, en ik heb u niet geleerd, dat gij slaven moest zijn onder het juk, maar ik heb u zuivere genade en vrijheid van de wet,

de zonde enz, aangekondigd. Namelijk, dat Christus u goedertieren in genade geroepen heeft, opdat gij onder Christus vrije lieden zoudt zijn, en geen dienst-knechten onder Mozes, wiens leerlingen gij wederom geworden zijt op gezag van uw valse apostelen, die door de wet van Mozes niet tot genade roepen, maar tot toorn, gramschap Gods, zonde en dood. Doch de roeping van Christus is enkel vrije genade, en eeuwige behoudenis toebrengeende. Want die door Hem geroepen zijn, ontvangen in plaats van de droevige wet het [heugelijke en] blijde Evangelie. Zij worden overgebracht van toorn in genade, van zonde in gerechtigheid, van de dood in het leven. En gij laat u weer zo snel en gemakkelijk [afleiden, en] vervoeren van zo'n levendige Fontein, waar genade en leven uit voortkomt, en opwelt, tot het tegengestelde? Indien nu Mozes door Gods wet tot toorn van God roept over de zonde., waar naar toe zal de Paus roepen door zijn Overleveringen? De andere betekenis, dat "de Vader roept in de genade van Christus", is ook goed, maar de eerste, aangaande Christus, is zoeter, en meer gepast om verslagen gewetens te troosten.

Tot een ander Evangelie.

Laat ons hier leren opmerken de bedrieglijkste listen des duivels. Geen dwaalgeest komt onder de [naam of] titel van dwaling en satan. De duivel komt zelfs niet als een duivel, [in zijn eigenaardige gedaante] voor, als die witte; ja ook de zwarte duivel, tot gruwelijke openbare zonde aanzettende, benevelt en verblindt de mens; zodat de zonde, die hij bedrijven zal, of die hij bedrijft, hem als gering en van geen belang voorkomt. Een doodslager ziet in zijn razernij niet, dat een doodslag zo'n grote en afgrijselijke zonde is, gelijk die inderdaad afschuwelijk is, omdat hij door een deksel beneveld en verblind is. Alsook overspelers, dieven, gierigaards, dronkaards en dergelijke [boze monsters], hebben ook hun aanloksele en bedekselen. Zodat de zwarte duivel, in al zijn schelmstukken en aansporingen te voorschijn komt onder een andere gedaante en vernis. Maar in geestelijke zaken, alwaar niet de zwarte, maar de witte satan, onder een engelachtige en goddelijke gedaante tevoorschijn komt, daar steekt hij boven zichzelf uit met de meest loze veinzing en arglistige kunsten, om te bedriegen. En hij is gewoon zijn schadelijkste venijn te doen voortkomen en uit te venten, alsof het de leer der genade, Gods Woord en het Evangelie van Christus was. Hiervandaan komt het, dat Paulus de leer der valse apostelen, die satans suppoosten zijn, ook een evangelie noemt, zeggende: "Tot een ander Evangelie". Maar [met verontwaardiging en] spottenderwijs. Alsof hij zeide: "Gij Galaten, hebt nu andere evangelisten; gij hebt een ander evangelie; het mijne is nu bij u veracht, en deugt nergens meer toe.

Hieruit is gemakkelijk af te leiden, dat de valse apostelen het Evangelie van Paulus bij de Galaten, veroordeeld [en afgekeurd] zullen met te zeggen: Paulus heeft wel een goed begin gemaakt, maar het is niet genoeg wel begonnen te zijn, want de zaken, die meer verheven [en van groter belang] zijn, blijven nog overig [en ongedaan]. Gelijk zij in Handelingen der Apostelen, Hfdst. 15 zeiden: Het is niet genoeg in Christus te geloven, het is niet genoeg gedoopt te zijn, maar gij moet besneden worden; "want indien gij niet besneden wordt naar de wet van Mozes, zo kunt gij niet zalig worden." Dat is zoveel gezegd als: Christus is een goed Bouwmeester, Die wel het gebouw begint, maar niet voleindigt; want dat moet Mozes doen!

Zo doen ook heden ten dage de dwaalgeesten, Wederdopers en anderen. Wanneer zij ons openlijk niet kunnen veroordelen, [of onze leer tegenspreken], zeggen zij: De Lutheranen hebben een geest van vreze, zij durven niet ronduit voor de waarheid uitkomen, en doorbreken. Zij hebben wel het fundament gelegd, dat het geloof in Christus onderscheidenlijk onderwezen...., maar het begin, het midden en einde

moeten samengevoegd zijn. God heeft de Lutheranen daartoe niet verwaardigd, dat grote werk is hun niet gegeven te brengen, maar aan ons!

Dus verheffen die verkeerde en duivelse mensen hun goddeloze leringen, en noemen dat het Woord Gods, en zo onder [schijn van] Gods Naam bedriegen zij veel mensen. Want de satan kan niet lelijk en zwart zijn in zijn dienaars [suppoosten], maar fraai en vroom en om als zodanig te verschijnen, stelt hij voor en schikt al zijn woorden en werken op, onder schijn van waarheid en in de Naam van God. Hiervandaan is onder de Duitsers dit gangbare spreekwoord gekomen: *in Gods Naam worden alle gruwelen en boze stukken aangevangen*.

Laat ons dus leren, dat dit de eigenaardige listigheid des duivels is, dat indien hij geen schade kan toebrengen door te vervolgen en te verwoesten, hij zulks doet door, [of onder de schijn van] te verbeteren en op bouwen. Zo vervolgt hij ons heden ten dage te vuur en te zwaard, opdat hij ons uitgeroeid hebbende, het Evangelie-licht niet alleen verduistert maar geheel en al uitblusse. Maar tot nog toe heeft hij geen voordeel [ermee] gedaan, omdat hij er velen gedood heeft, die standvastig beleden hebben, dat deze onze leer heilig en Goddelijk is, door wier bloed de gemeente niet uitgeroeid, maar door die besproeiing vruchtbaar gemaakt is. Daar hij dus in die weg niets gevorderd is, zo verwekt die boze geest onvrome en goddeloze leraars, die eerst onze leer goedkeuren en die niet ons, met algemene toestemming onderwijzen; doch naderhand zeggen zij, dat onze roeping hierin bestaat, dat wij zouden behandelen de eerste beginselen der Christelijke leer, maar dat aan hèn de ware, [verdere] Goddelijke verborgenheden van de Schrift geopenbaard zijn, en dat zij daartoe geroepen zijn, om die aan de wereld bekend te maken.

Op deze wijze verhindert de satan de loop des Evangelies, ter linker- en ter rechterzijde. Ter rechterzijde evenwel, gelijk ik gezegd heb, doet hij meer schade, onder schijn van op te bouwen en te verbeteren, dan ter linkerzijde door te vervolgen en te doden. Daarom is het onze taak te bidden zonder ophouden, [1 Thess. 5 : 17]; te lezen, Christus aan te kleven, ons bij Zijn Woord te houden, opdat wij de arglistigheden van de duivel, waarmee hij ons aanrandt ter rechter- en ter linkerzijde, mogen overwinnen. "Want wij hebben de strijd niet tegen vlees en bloed, maar tegen de Overheden, tegen de Machten, tegen de Geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht", Ef. 6 : 12.

Vers 7: *Daar er geen ander is, maar daar zijn sommigen die u ontroeren.*

Hij verontschuldigt alweer de Galaten, en bestraft op heftige wijze de valse apostelen. Alsof hij zeide: Men heeft u overreed, o Galaten, dat het Evangelie, hetwelk gij van mij ontvangen hebt, het waarachtige en echte Evangelie niet is. Daarom meent gij, dat gij wel doet, daar gij dat Nieuwe, hetwelk de valse apostelen verkondigen, en beter dan het mijne zou zijn, aanneemt. Deze misslag verwijt ik u niet zozeer, als wel die beroerders, die uw geweten ontrusten, en u uit mijn handen, [of: leiding] [met geweld] wegtrekken. Hier ziet gij wederom, hoe de Apostel brandt en ijvert tegen die verleiders, met wat strenge en heftige woorden hij hen behandelt, hen noemende "beroerders der gemeenten en der consciënties", die nergens anders op uit zijn, dan ontallijke gewetens te verleiden, ontrusten en verschrikkelijk nadeel toe te brengen in de gemeenten. Dat verderfelijke kwaad moeten wij ook heden ten dage tot grote zielsdroefheid zien; en toch kunnen wij daarin geen herstel aanbrengen, gelijk in die tijd Paulus ook niet kon doen.

Deze plaats toont aan, dat de valse apostelen Paulus ongetwijfeld een gebrekkig Apostel genoemd zullen hebben, ook een zwakke en dwalende prediker. Daarom noemt hij hen hier op zijn beurt "beroerders van de gemeenten, die het Evangelie van

Christus verdraaien en zoeken uit te roeien". Zo hebben zij elkaar over en weer veroordeeld en beschuldigd, volgens Spr. 29 : 27; de valse apostelen Paulus, en Paulus weer op zijn beurt de valse apostelen. En die twist en veroordeling ontstaat doorgaans altoos in een gemeente, vooral wanneer de leer des Evangelies in een bloeiende staat is; te weten, dat de onvrome leraars de vromen veroordelen, en onderdrukken; dat daarentegen op hun beurt de vromen de boze: veroordelen. De Papisten en dwaalgeesten haten ons tegenwoordig bitter en veroordelen onze leer als goddeloos en dwalende. Bovendien zoeken zij ons goed en leven schade toe te brengen. Wij wederom van onze kant haten en veroordelen hun goddeloze en lasterlijke leer met een volkome: haat, naar Ps. 139 : 19-22.

Intussen blijft het ellendig volk onzeker en tussen beide zweven, en is wankelmoedig en in twijfel waarheen zich te begeven, en naartoe te wenden, welke partij veilig te volgen; aangezien het niet aan een ieder gegeven is, om van zulke gewichtige zaken Christelijk te oordelen. Maar de uitkomst zal bewijzen, wie van tweeën de rechtzinnige leer heeft, en de anderen terecht veroordeelt. Wij vervolgen naar waarheid niemand, wij onderdrukken of doden niemand. Ook brengt onze leer niemands gemoed in verwarring, maar verlost de gewetens uit oneindige dwalingen en strikken van satan. Betreffende de waarheid van deze zaak hebben wij uit het getuigenis van vele goede lieden die God danken,⁷ dat zij een vaste troost van hun geweten uit onze leer verkregen hebben. Zoals het dus in die tijd Paulus' schuld niet was, dat de gemeenten verontrust werden, maar dat de valse apostelen daarvan de oorzaak waren, zo ook is het in onze tijd niet onze schuld, maar die van de Wederdopers, (Sacramentariërs), plichts- en wets-dienaars, en van andere dwaalgeesten, dat er zoveel en grote beroeringen in de gemeenten ontstaan.

Let hier met aandacht op, dat ieder voorstander van eigen werken en gerechtigheid der wet, een beroerder der gemeenten is, en der gewetens. Want wie zou ooit geloofd hebben, dat de Paus, kardinalen, bisschoppen, monniken en die ganse synagoge des satans, voornamelijk die stichters van heilige Orden, [waarvan evenwel God toch enkele door een wonderwerk heeft kunnen zaligen] beroerders der gemoederen zouden zijn? Ja, ze zijn zelfs nog erger, dan de valse apostelen. Want die hebben geleerd, dat behalve het geloof in Christus tot de zaligheid nog nodig waren de werken van de Goddelijke wet. Doch dezen (nl. de Paus, kardinalen enz.) hebben, met verzaking van het geloof, aangedrongen op menselijke overleveringen en werken, die door God niet geboden, maar door henzelf uitgedacht zijn buiten en in strijd met het Woord Gods, en die hebben zij niet alleen gelijkgesteld aan Gods Woord; maar hebben die beuzelingen nog ver boven het Woord verheven. Maar hoe heiliger de dwaalgeesten schijnen te zijn, des te meer schade brengen zij daardoor toe. Want indien de valse apostelen met bijzondere gaven [en vermogens], groot ontzag en schijnheiligheid begaafd waren geweest, en zich niet hadden uitgegeven voor dienaars van Christus, leerlingen der Apostelen en [eenvoudige] oprechte Evangelieverkondigers, zij zouden zo gemakkelijk niet het gezag van Paulus hebben kunnen krenken, [en ondermijnen], en evenmin de Galaten hebben kunnen vervoeren.

Daarom vaart hij nu zo heftig tegen hen uit, door hen ontroerders der Gemeenten te noemen; omdat zij leerden, dat behalve het Geloof in Christus, ook tot zaligheid nog nodig waren: de besnijdenis en de onderhouding der wet. Zoals Paulus zelf, hieronder in Hfdst. 5 getuigt, en Lukas in de Handelingen der Apostelen te kennen geeft, met

---

⁷ Onder anderen heeft dit die Eerw. Engelsman Bunjan mogen ondervinden, volgens zijn merkwaardige getuigenis, in zijn Bekeringsverhaal: Of Genade uitgebreid in de grootste der zondaren, pag. 401. Dit staat achter de Komst en Welkomst tot Christus.

deze woorden: "En sommigen, die afgekomen waren van Judea, leerden de broeders, zeggende: Indien gij niet besneden wordt naar de wijze van Mozes, zo kunt gij niet zalig worden", Hand. 15 : 1. Daarom hebben de valse apostelen met grote inspanning en halsstarrigheid aangedrongen op de Wet. Bij wie zich terstond gevoegd hebben de hardnekkige Joden, die staande hielden, dat de Wet onderhouden moest worden, en die naderhand met weinig moeite de [wankelenden en] niet erg bevestigden in het Geloof ervan hebben overreed, dat Paulus geen oprechte [zuivere] leraar was, aangezien hij de Wet verwaarloosde. Want het kwam hun zeer ergerlijk en onbetamelijk voor, dat de Wet van God te enenmale moest weggenomen, en dat de Joden verstoten [of verworpen] worden. Verder kwam het hun nog onverdragelijker voor, dat heidenen, goddeloze afgodendienaars, zonder besnijdenis, zonder werken der Wet, alleen door de genade en het geloof in Christus, tot die heerlijkheid en waardigheid moesten komen, dat zij Gods volk zouden zijn, enz.

Deze zaken hebben de valse apostelen zeer bitterlijk overdreven, [en alom daarvan op smadelijke wijze gesproken], opdat zij Paulus met nijd zouden bezwaren bij de Galaten. En om hun gemoed tegen hem te verbitteren, hebben zij gezegd: Dat hij tegen de Wet van God in, tegen de zede van het ganse Joodse geslacht, tegen het voorbeeld der Apostelen, kortom tegen zijn eigen voorbeeld, aan de heidenen verkondigde de vrijheid van de Wet, tot verachting en vernietiging van de Goddelijke Wet, en van het ganse Joodse Rijk; dat hij dus moest geschuwd worden als een openbare lasteraar tegen God, en een oproermaker tegen de ganse Joodse republiek; maar dat zij de mannen waren, die moesten gehoord worden, als dezulken, die behalve dat zij op rechte wijze het Evangelie leerden, bovendien ook leerlingen der Apostelen waren, met wie een Paulus nooit had omgegaan. Door die bedrieglijke kunst hebben zij Paulus bij de Galaten verachtelijk gemaakt, met die bedoeling, dat de Galaten van hem zouden afvallen. Paulus werd zo genoodzaakt, opdat de waarheid van het Evangelie bij de Galaten zou blijven, om met al zijn macht ziels tegen de valse apostelen te stellen, die hij met een standvastige kloekheid en op goede gronden veroordeelde, en van wie hij zegt, dat het "beroerders der gemeenten, en verkeerders van het Evangelie van Christus" zijn. Zoals volgt:

En het Evangelie van Christus willen verkeren.

Dat is, zij pogen niet alleen u te ontroeren, maar ook het Evangelie van Christus tot de grond toe uit te delgen, en te verkeren. Want op die twee dingen is de satan uit. Vooreerst is hij niet tevreden, dat hij er velen ontrust, en vervoert door zijn valse apostelen, maar bovendien tracht hij ook, door middel van hen het Evangelie geheel te verwoesten, en uit te roeien. Hij rust ook niet voordat hij zulks teweeg heeft gebracht. Evenwel, zulke beroerders van het Evangelie kunnen niets minder horen en verdragen, dan dat zij apostelen des duivels zijn, ja, zij beroemen zich, boven anderen, op de Naam van Christus, en geven zich voor de oprechtste [en eenvoudigste] verkondigers van het Evangelie uit.

Maar omdat zij de Wet met het Evangelie vermengen, kunnen zij niet anders zijn dan verkeerders van het Evangelie. Want óf Christus moet stand houden, en dan zal de Wet vallen, de Wet zal staande blijven, en dan moet Christus weg. Want Christus en de Wet kunnen in geen dele overéénstemmen en tegelijk in het geweten de heerschappij voeren. Waar de gerechtigheid der Wet de boventoon voert, daar kan de gerechtigheid der Genade het gezag niet behouden. en wederom, aan de andere zijde, waar de gerechtigheid der genade op de troon zit, blijft geen plaats meer over voor de gerechtigheid der Wet. De ene moet voor de andere plaats maken. Indien gij nu niet

kunt geloven. dat God, om de wille van Christus, Die Hij daartoe in de wereld gezonden heeft, om voor ons verzoening te doen, de zonden wil vergeven,... hoe zult gij, bid ik u, geloven dat Hij de zonden wil vergeven omwille van de werken der Wet, die gij nooit gedaan hebt, of vanwege uw eigenwerken, waarvan gij, willens of onwillens, moet toegeven, dat zij van zodanige aard zijn, dat ze onmogelijk gesteld kunnen worden tegen het oordeel Gods. Derhalve kan de leer der Genade in generlei wijze overéénkomen met de leer der Wet: deze [laatste] moet geheel geloofchend en afgeschaft worden, en de andere [de eerste] opgericht en bevestigd. Maar gelijk de Joden een schrik [en afkeer] hadden van de leer des Geloofs en der Genade, zo hebben wij evenzeer daarvan een afkeer.

Ik zou gaarne tegelijk handhaven willen die rechtvaardigmakende Gerechtigheid der Genade, en tegelijk die andere der Wet, om welke voldoening mij God zoude aannemen. Maar die met elkaar te vermengen, [dat is, de gerechtigheid der wet bij de genadige rechtvaardiging in Christus te voegen], is, zoals Paulus hier zegt: "Het Evangelie van Christus te verkeren". En toch, wanneer men daarover tot [onderzoek van en] verschil met anderen komt, dan worden de beste Rechtzinnigen, door de grote menigte [tegensproken en] overwonnen. Want Christus met de Zijnen is zwak. Evenzo is het Evangelie een dwaze prediking. Daarentegen is het koninkrijk der wereld en haar vorst [Apollyon] machtig. De voorzichtigheid en de [eigen] gerechtigheid des vlees heeft kortom een schone schijn. En zo raakt men de gerechtigheid des geloofs, en der Genade kwijt, en die andere, die der Wet en der eigen werken, wordt op de troon gezet, en verdedigd. Doch dit is onze troost, dat de duivel met zijn helpers niet kan uitvoeren al wat hij wil. Hij kan wel veel mensen ontrusten en beroeren, doch Christus' Evangelie kan hij niet omkeren. De waarheid kan in gevaar gebracht worden, doch niet ten onder gebracht. Zij wordt wel bestreden, doch niet overwonnen; omdat het Woord Gods in der eeuwigheid blijft.

Het schijnt nu een zaak van weinig belang te zijn, de Wet en het Evangelie onder elkaar te vermengen, evenals Geloof en werken; doch zulks brengt meer schade toe, dan het menselijk begrip bevroeden kan. Want het verduistert niet alleen de kennis der genade, maar neemt Christus met al Zijn weldaden weg, en het ganse Evangelie, zoals Paulus hier zegt, wordt daardoor verkeerd. Van dit nu zo grote kwaad is ons [verdorven] vlees de oorzaak, hetwelk, als in de zonden verzonken, geen ander middel [tot uitkomst] ziet, om van die zonden ontslagen te worden, dan door de eigen werken. Daarom wil het vlees leven in de gerechtigheden der Wet, en steunen op het vertrouwen van haar eigen werken. Derhalve is dat verdorven vlees geheel onkundig van de leer des Geloofs en der Genade, zonder welke het toch onmogelijk is, dat het geweten kan bevredigd worden. Het blijkt ook uit deze woorden van Paulus: "En die het Evangelie van Christus willen verkeren", dat de valse apostelen zeer vermetele en schaamteloze mensen geweest zijn, die met al hun macht zichzelf tegen Paulus hebben verzet; waarom de Apostel ook, op zijn geest en de volkomen verzekerdheid des geloofs steunende, op zijn beurt hen manmoedig aanvalt,⁸ en tegenover hen zijn bediening heerlijk maakt, op een wondere wijze, zeggende:

---

⁸ Welke volkomen zekerheid een heerlijke, en wenselijke eigenschap des Geloofs is, doch dewelke aan een ieder, en ten allen tijde niet vergund wordt. Nochtans dat er enige verzekering, en bijzondere toepassing voor de Ziel op de Belofte moet zijn, waaraan hij geloven zal, vind ik voor mij overredend, klaar en deftig voorgesteld in dat waardig Tractaatje van Erskines Predicatiën, in 't Nederduits uitgekomen, onder de Titel van *De Zwangere Belofte*, pag. 197; eveneens is het ook gelegen met het Evangelium, enz.

Vers 8: ***Doch al ware het ook, dat wij of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt.***

Paulus laat woorden als louter vlammen van zich uitgaan, en is zodanig met een [heilige], brandende ijver bezield, dat hij, als het ware, zelfs de Engelen begint te vervloeken. Al ware het ook, dat wijzelf, zegt hij: Ik en mijn broeders, Timotheüs, Titus en zovelen, als er met mij Christus op zuivere wijze verkondigen, (ik spreek nu niet van de verleiders der zielen), ja zelfs, indien een Engel uit de hemel u een ander, enz. toch zou ik liever hebben, dat ik, mijne broeders, ja zelfs een Engel uit de hemel, vervloekt ware, dan dat mijn Evangelie zou moeten veranderd [en uitgeroeid] worden. Dat is voorzeker een aller-brandendste ijver, dat hij zo vrijmoedig vervloeking durft uitspreken, niet alleen tegen hemzelf, tegen zijn broeders, maar zelfs tegen een Engel uit de hemel.

Anathema in het Grieks, in het Hebreeuws Harar, in het Latijn is het Maledictum, een vloek, verfoeiing, afkeuring, en eigenlijk een afzondering van het gebruik, samenleving, en gemeenschap van God. Zo zij de stad Jericho, zegt Jozua, een eeuwige vervloeking, verbanning, opdat zij nooit weer opgebouwd worde, Jozua 6 : 17, 26. En in Lev. 27 : 28, 29 staat geschreven: "zo een mens, of wat dier het ook zij tot een vervloeking overgegeven is, dat die gedood moet worden, en niet langer toegelaten te leven". Zo moesten Amalek en enige steden, die door de Goddelijke uitspraak, aan de vervloeking overgegeven waren, geheel en al uitgeroeid worden, 1 Sam. 15. Dus is de bedoeling van Paulus deze: ik zou liever hebben, dat ik, anderen, ja een Engel uit de hemel, vervloekt ware, dan dat er een ander Evangelie verkondigd werd, of door ons, of door anderen, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben. Dus spreekt Paulus de vervloeking en straf eerst tegen zichzelf uit. Immers zijn vrome en goede kunstenaars [in de leer] gewend om eerst zichzelf te beschuldigen, opdat zij later des te vrijer en te ernstiger aan anderen hun zonden voor ogen mogen stellen [en hun naasten getrouwelijk bestraffen, volgens des HEEREN bevel, in Lev. 19 : 17]. Paulus maakt daarom het besluit op, dat er geen ander Evangelie is, buiten hetgeen hij zelf verkondigd heeft. Hij nu heeft een Evangelie verkondigd, niet door hem zelf uitgedacht, maar hetzelfde, dat God voormaals beloofd had door Zijn profeten in de Heilige Schriften, Rom. 1 : 2. Daarom maakt hij niet de minste zwaarigheid om volmondig en onherroepelijk uit te roepen, dat hijzelf, anderen, ja al was het een Engel uit de hemel, vervloekt zijn, indien zij een ander Evangelie, van dat eerste onderscheiden, leren [en voortbrengen]. Want de stem des Evangelies [behelzende de verkondiging van het geloof in Christus, om met uitsluiting van alle eigen gerechtigheid, alleen die van de Heere Jezus deelachtig op te worden] eens uitgezonden [en verkondigd] zijnde, zal niet herroepen worden tot de Dag des oordeels.

Vers 9: ***Gelijk wij tevoren gezegd hebben, zo zeg ik ook nu wederom: indien u iemand een Evangelie verkondigt, buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt.***

Hij herhaalt hetzelfde, alleen maar met verandering van personen. Hierboven had hij zichzelf, zijn broederen, een Engel uit de hemel een vervloeking genoemd. Hier zegt hij: Indien er nog enige anderen zijn, buiten ons, die ook aan u iets verkondigen, buiten hetgeen gij van ons ontvangen hebt, dat die ook vervloekt zijn! Zo dan, zonder onderscheid te maken, verwenst en vervloekt hij hier eenvoudig alle leraren, zichzelf, zijn broederen, een Engel, en voorts alle anderen, namelijk partijdige [vijandige] Leraren. Deze ijver is zeer brandende in de Apostel, dat hij durft vervloeken alle

verkondigers de ganse wereld door, op aarde en ook in de hemel, die zijn Evangelie verkeren, en het tegenovergestelde leren. Want allen moeten zij voor het Evangelie wijken, hetwelk Paulus verkondigd heeft, óf een vervloeking worden, en de verdoemenis ondergaan. Och, of deze verschrikkelijke uitdrukking van de Apostel de schenders van het Evangelie van Paulus schrik mocht aanjagen, van welke beroerders - helaas - de wereld tegenwoordig vol is.

Op de verandering der personen moet hier gelet worden. Paulus spreekt anders in zijn éérste vervloeking, dan in zijn tweede. In zijn eerste zegt hij, vers 8 : "Al ware het ook dat wij of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben". In de tweede, vers 9: "Buiten hetgeen gij ontvangen hebt". En dat doet hij met opzet, opdat de Galaten niet zouden zeggen: Wij verkeren het Evangelie niet, hetgeen gij, o Paulus, aan ons verkondigd hebt; maar toen gij dat verkondigde, hebben wij het niet recht verstaan. Doch de leraars, die na u gevolgd zijn, hebben ons de rechte zin en mening van dat Evangelie aangetoond. Dit, zegt hij, zal ik geenszins toestaan. Zij zijn niet bevoegd iets aan toe te voegen, of in te verbeteren, maar hetgeen gij van mij hoort [en ontvangen] hebt, dat is het zuivere [en eenvoudige] Woord Gods; dat alleen moet standhouden. En ik wens ook geen ander Evangeliedienaar te zijn, of dat gij andere leerlingen zoudt wezen. Daarom, indien gij iemand gehoord mocht hebben, die een ander Evangelie naar voortbrengt, buiten hetgeen gij van mij gehoord hebt, of die er zich op roemde dat hij betere dingen zal leren, dan gij van mij ontvangen hebt die zij tesamen met zijn leerlingen, een vervloeking.

Dit nu is de aard van de volgelingen van satan, dat zij door deze wonderlijke bedriegerij weten in te sluipen, en zich aangenaam te maken bij het gemoed der mensen. Zij geven wel toe, dat degenen, die hen geleerd hebben, recht [en naar waarheid] zijn begonnen, doch zulks nog niet genoeg is, maar dat zij eerst de rechte lieden zijn, die zekerste zaken aan de dag brengen, welke zij zo willen doorgeven, dat toehoorders daaruit groot nut zullen kunnen wegdragen.

Dus kennen ons heden ten dage de dwaalgeesten deze lof toe, dat wij de zaak van het Evangelie recht begonnen zijn. Maar omdat wij hun lasterlijke leer verfoeien en verdoemen, noemen zij ons pluimstrijkers en nieuwe pausgezinden, nog eens zo erg als de Ouden. Door die list bereiden zich zulke dieven en rovers een ingang in de schaapskooi des Heeren, opdat zij daar zouden mogen stelen, slachten en verderven; namelijk door eerst [op geveinsde wijze] onze leer te bevestigen, later verbeteren ons, en drukken helderder uit, zoals zij zelf beuzelen, hetgeen wij e voldoende of minder juist verstaan hebben.

Op dezelfde wijze hebben valse apostelen zich een toegang geopend bij de Galaten. Paulus, zeggen zij, heeft wel een fundament gelegd van de Christelijke leer, maar de ware wijze van rechtvaardigmaking, daar is hij niet achter, omdat hij drijft dat men van de Wet moet afwijken. Laat u daarom van ons onderrichten in datgene, dat Paulus niet wèl heeft kunnen voorstellen.

Paulus wil van niemand - wie hij ook zij - iets anders geleerd hebben of iets anders gehoord, en van de Galaten aangenomen worden, hetgeen hij hen zelf eerst geleerd heeft, en zij van hem gehoord en aangenomen hadden. Doch zovelen, zegt hij, als er iets anders leren, of andere leer aannemen, zijn beide vervloekt.

De twee eerste hoofdstukken behelzen bijna niets anders dan verdedigingen en weerleggingen. Want in het laatste van het twee Hoofdstuk begint Paulus eindelijk eerst het stuk, [de wezenlijke eigenschappen en verhandeling] van de rechtvaardigmaking te behandelen.

Evenwel, deze [spreuk of] uitspraak van Paulus moet ons hier tot een waarschuwing dienen, [als een ontzaglijk en onwederroepelijk vonnis], dat zij een vervloeking zijn, zovelen als er gevoelen, dat de Paus een [onfeilbare scheidsman, of] uitlegger der Schriften is; alsook dat de Kerk⁹ [of Gemeente] gezag zou hebben boven Gods Woord; zoals goddelooslijk de Kanonisten en Sententiën-stellers geleerd hebben, op dit fundament steunende: De Kerk heeft maar vier Evangeliën goedgekeurd; bijgevolg zijn er maar vier; indien zij er meer goedgekeurd hadden, zouden er meer geweest zijn. Wanneer nu de Kerk, naar haar goevinden, de Evangeliën, welke en zoveel zij wilde, heeft kunnen aannemen en goedkeuren...., dan staat de Kerk boven het Evangelie. Doch wie ziet niet dit jammerlijk slecht gevolg: Ik keur het Woord Gods goed; derhalve sta ik boven de Schrift. Johannes de Doper erkent en belijdt de Christus, [Joh. 1 : 29, 36], en wijst met de vinger op Hem, derhalve staat hij boven Christus. De Kerk [of de Gemeente] keurt de Christelijke leer en het geloof goed, bijgevolg staat zij erboven.

Om deze hun goddeloze en lasterlijke leer tegenover God te weerleggen, hebt gij hier de aller-duidelijkste tekst, en [als een] bliksem uit de hemel. Dat Paulus eenvoudig zichzelf, een Engel uit de hemel, de leraars op aarde, en al wat naar onderwijzers zweemt, dat alles bij elkaar neemt, en die aan de Heilige Schrift onderwerpt. Deze koningin moet de heerschappij behouden, en aan haar moeten zij alle onderworpen en gehoorzaam zijn. Want zij moeten niet zijn meesters, rechters of scheidslieden over de Schrift, maar zij moeten daarvan eenvoudig getuigen, leerlingen en belijders zijn. Hetzij hij, de Paus, [papist], Luther, Augustinus, Paulus, of een Engel uit de hemel zij; en daar moet geen andere leer in de kerk geopenbaard of gehoord worden dan het zuivere Woord Gods, dat is: de Heilige Schrift, of [anders] zullen Doktoren en toehoorders met hun leer een vervloeking zijn.

Vers 10: ***Want predik ik nu de mensen of God?***

Die dingen worden met dezelfde ijver gezegd, als de voorafgaande. Alsof hij zeide: Ben ik dan Paulus, die openlijk in de gemeenten gepredikt heb, zo onbekend? Zijn dan mijn vurige pogingen, en zoveel [bestrijdingen en] twisten tegen de Joden, zo duister [en als in een hoek verborgen geschied]? Uit mijn openbare redeneringen, en zo verscheidene en zo grote [worstelingen en] aanvechtingen meen ik, dat het genoeg blijkt, of ik mensen zoek te behagen, of God? Want een ieder ziet, dat ik, door deze mijn prediking mij overal vervolging op de hals gehaald heb, de grootste en bitterste haat [en vijandschappen] van mijn geslacht, [nabestaanden], en van alle mensen. Ik maak daarom mijzelf genoegzaam bekend, [en toon voldoende aan], dat ik door mijn prediking niet de gunst en goedkeuring van mensen zoek; maar dat ik de weldaad en ere vat God probeer te verheffen.

Doch zij zoeken ook niet (laat ik dat zonder roem mogen zeggen) door onze leer de gunst van mensen. Want wij leren dat alle mensen van nature goddelozen zijn, kinderen des toorns, [Ef. 2 : 3]. De eigen vrije wilskeuze en eigen menselijke kracht, eigen wijsheid, gerechtigheid en alle eigenwillig godsdienst veroordelen wij. In één woord, wij zeggen, dat er in het geheel niets in ons is, dat machtig is om genade en vergeving van zonden te verdienen. Maar wij verkondigen, dat enkel en alleen door de vrije barmhartigheid Gods, om Christus' wil, ONS¹⁰ de Genade en vergeving var_

⁹ Zulk crediet en Oppergezag zouden velen ook hedendaags aan onze Synodes wel willen toeschrijven, doch dat zal nooit bij de Rechtzinnigen toegestaan worden, want 's HEEREN Woord is boven alles, en mag door geen menselijke macht bepaald worden.

¹⁰ Dit woord ONS moet het ganse Tractaat door in den gelove verstaan worden, voor zover wij

zonde toegepast wordt. Want aldus verkondigen de hemelen en de werken Zijner handen Gods ere, [Ps. 19 : 2], terwijl het ganse mensdom, en hur werken onder vloek en toorn liggen. Zodanig prediken is er waarlijk niet op gericht, om de gunst van de mensen en van de wereld te verkrijgen Want de wereld kan niet heftiger of bitterder in woede ontsteken, dar wanneer haar wijsheid, gerechtigheid, [eigenwillige] godsdienst en haar macht veroordeeld wordt. Deze beste en hoogste gaven der wereld te veroordelen betekent voorzeker niet die wereld te vleien, maar veeleer de haat en rampspoed [of, zoals het de heidense en afgodische wereldling noemt: 't kwade¹¹ fortuin], zich vanzelf op de hals te halen, zoals men wel spoedig ondervinden zal. Want indien wij de mensen en al hun schijnbaar beste verrichtingen en studiën veroordelen, kan het niet anders zijn, of wij zullen terstond gewaar worden en ondervinden hun bitterste vervolgingen, uitwerpingen uit hun kerken, [exkommunikatiën], veroordelingen en moorden.

Indien zij daarom, zegt Paulus, andere dingen [onderscheidenlijk] zien, waarom weten zij ook dit niet te onderscheiden: Dat ik Goddelijke dingen leer, geen menselijke? Dat is, dat ik door mijn leer niet de gunst van mensen zoek, maar dat ik zoek heerlijk te maken [en te verkondigen] de barmhartigheid van God, in Christus ons geopenbaard. Want indien ik de gunst der mensen zocht, zo zou ik al hun werken niet veroordelen. Want juist hierdoor, dat ik de werken der mensen [afkeur en] veroordeel; dat is: dat ik het Goddelijk vonnis uitsprak volgens Gods Woord (Wiens dienaar en Apostel ik ben) tegen het ganse menselijke geslacht, dat zij nl. zondaars, goddelozen, onrechtvaardigen, kinderen des toorns, gevangenen van de satan, en veroordeelden zijn; en dat zij gerechtvaardigd [moeten] worden, [zullen zij behouden worden] niet door de werken, niet door de besnijdenis, maar alleen door de Genade, en het Geloof in Christus ...., zo verwek ik mij een onverzoenlijke haat van alle mensen. Want niets kunnen zij minder aanhoren, dan dat zij zodanigen zijn, ja zij willen [gehouden en] uitgeroepen worden voor wijzen, rechtvaardigen, en heiligen. Daarom geeft die zaak voldoende te kennen, dat ik de mensen niet predik of hen zoek te behagen.

Op dezelfde wijze spreekt Christus in Joh. 7 : 7, "De wereld kan ulieden niet haten, maar Mij haat zij, omdat Ik van haar getuig, dat hare werken boos zijn". En Joh. 3 : 19, "En dit is het oordeel, dat het Licht in de wereld gekomen is, en de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het licht; want hunne werken waren boos".

Dat ik nu Goddelijke dingen leer, zegt de Apostel, kan daaruit genoegzaam verstaan worden, dat ik de Genade, barmhartigheid, weldaad en glorie van God alléén [roem en] verkondig. Voorts, wie die zaken verkondigt, zoals Christus zegt, die hem zijn Heere en Meester geboden heeft, die niet zichzelf, maar Hem roemt, Wiens Apostel hij is, zoéén verkondigt en leert het waarachtige Goddelijke Woord. Edoch, ik leer alleen maar die zaken, die mij van Godswege geboden zijn; en ik verheerlijk niet mijzelf, maar Hem, Die mij gezonden heeft. Daarenboven verwek ik mij toorn en verachting van Joden en heidenen. Dus is mijn leer waarachtig, zuiver, zeker en Goddelijk. Er kan ook geen andere, (veel minder een betere) zijn dan deze mijn leer. Daarom is een andere leer, hoe die ook mocht zijn, die niet op dezelfde wijze, als de

---

begenadigde uitverkorenen zijn; alsmede het woord WERELD, ongelovige en boze wereld, en dat eens voor al vastgesteld zijnde, kan Luther van de Godvruchtige Christenen met zegen, en onderscheid gelezen, en verstaan worden.

¹¹ Ik schrijf dit woord met tegenzin, alzo het de Christenen onbetamelijk, ja ongeoorloofd is, de naam van andere goden te gedenken. Want God gebiedt aan de Zijnen: Uit uwen mond en zal hij niet gehoord worden, Ex. 23 : 13.

mijne leert - dat alle mensen zondaars zijn, en dat men alleen door het Geloof in Christus gerechtvaardigd wordt - noodzakelijk vals, onzeker, goddeloos, lasterlijk, vervloekt en duivels. En zo zijn zij allen, welke die leer voorstellen, [aanhoren] en ontvangen.

Dus betuigen wij met Paulus zeer gerust en zeker, dat alle leer vervloekt die van de onze verschilt. Want wij zoeken ook door onze prediking geen toejuiching van mensen, of de gunst van vorsten, bisschoppen, [of van dergelijke schepselen]. Maar wij zoeken de gunst van God alleen. Wiens Genade en Barmhartigheid wij ook alleen verkondigen, na al het onze vertreden, verfoeid en veroordeeld te hebben. Wie dus een ander Evangelie of één, dat met het onze in strijd is, leert, van hem zeggen wij onbeschroomd, dat hij van de duivel uitgezonden en een vervloeking is.

Of zoek ik mensen te behagen? Dat is, ben ik dienstbaar aan mensen, of aan God? Voortdurend is Paulus bezig, de valse apostelen, in het voorbijgaan, aan te vallen. Deze zoeken noodzakelijk, zegt hij, mensen te behagen en die te vleien. Want hierdoor zoeken zij, dat ook zij op hun beurt in hun vlees kunnen roemen. Verder, omdat zij geen haat en vervolging van mensen willen verdragen, zo leren en dringen zij aan op de besnijdenis, om zulke zware vervolging des Kruises Christi te vermijden, Hfdst. 5. Zo zult gij er heden ten dage velen vinden, die mensen zoeken te behagen. En opdat zij met hen in vrede en vleselijke gerustheid mogen omgaan [en verkeren], prijzen zij menselijke dingen aan, dat is: zij leren goddeloze zaken, of zij stemmen tenminste, tegen hun geweten in, de lasteringen der vijanden toe, en de goddeloze [overleggingen en de] begrippen, die strijden met Gods Woord; opdat zij maar de gunst van vorsten en bisschoppen mogen behouden, en zij het hunne niet dreigen te verliezen. Doch wij - omdat wij Gode en geen mensen zoeken te behagen - halen ons een duivelse en helse nijd op de hals, en staan aan lasteringen, vervloeking der wereld, de dood en allerlei kwade bejelingen bloot.

Zo ook Paulus hier. Ik zoek niet, zegt hij, mensen te behagen, opdat zij mijn leer zouden prijzen, en mij voor de beste leraar uitbazuinen. Maar het is mij genoeg, als alleen aan God mijn leer behaagt. En daardoor maak ik de mensen bitter-vijandig tegen mij. En dat ondervind ook ik. Want zij belonen mij met smaad, lastering, gevangenis, zwaard en wat dies meer zij. Daarentegen houden zich de valse apostelen bezig met menselijke inzettingen en zaken, om die te leren, welke aangenaam zijn, en bij het verdorven verstand goedkeuring vinden. En dat daarom, opdat zij vrede mogen hebben, en de gunst en toejuiching van het volk mogen [wegdragen en] verdienen. En deze vinden, hetgeen zij zoeken. Want zij worden door een ieder geprezen, en met hoogachting bejegend. Zo zegt ook de Christus in Matth. 6 vs. 16, dat de geveinsden alles doen opdat zij van de mensen gezien en geroemd mogen worden. En in Joh. 5 : 44 bestraft Hij dezulken zeer: "Hoe kunt gijlieden, zegt Hij, geloven, gij, die, de eer van mensen neemt, en de eer, die van God alleen is, niet zoekt?"

Hetgeen Paulus tot dusverre gezegd heeft, zijn als 't ware nog maar korte schetsen. Intussen evenwel dringt hij op alle plaatsen zijn leer aan, dat die waarachtig, [oprecht] en zuiver is. Daarom wekt hij de Galaten er [geweldig en ernstig] toe op, dat zij niet, met verachting van die reine leer, een andere aannemen.

Want indien ik nog mensen behaagde, zo ware ik geen dienstknecht van Christus. Dat alles moet gebracht worden tot de ganse taak en bediening van Paulus, opdat er een soort tegenstelling [omwending] zou zijn tegen zijn vorige omgang [en gedrag, vóór zijn bekering] onder de Joden; als wilde hij zeggen: Gij meent, dat ik nog mensen behaag, gelijk ik tevoren gedaan heb? Zo ook hieronder, Hfdst. 5 (: 11), "Indien ik nog de Besnijdenis predik, waarom word ik nog vervolgd?" Alsof hij zeide: "Ziet, en hoort

gij niet mijn dagelijkse worstelingen, zeer grote vervolgingen, aanvechtingen en tegenspoeden?" Nadat ik bekeerd en tot het Apostelschap geroepen ben, heb ik nooit mensen gepredikt om hen te behagen, maar aan God alleen; dat is: door mijn bediening en leer zoek ik geen roem en gunst van mensen, maar van God.

Die dingen zegt Paulus om aan te tonen, hoe bedrieglijk en loos de valse apostelen erop toeleggen, om hem bij de Galaten tot een voorwerp van haat en nijd te maken. Zij hebben uit zijn predicates en geschriften tegenstrijdigheden opgezocht, (gelijk in onze tijd de vijanden uit onze boeken bijéénverzamen), en dus hebben zij hem willen overtuigen, dat hij tegenstrijdigheden geleerd had. En daarom zeiden zij, dat men Paulus geen geloof moest geven, maar dat men de Besnijdenis en Wet nog moest onderhouden. Hetgeen hijzelf ook door zijn eigen voorbeeld goedkeurde. Omdat hij, volgens de wet, Timotheüs besneden had; dat hij zich eveneens vier mannen in de tempel te Jeruzalem gereinigd had; dat hij te Kenchreën zijn hoofd geschoren had, en dergelijke; [vgl. Hand. 16 : 3, 18 : 18, 21 : 23]. De lasteraars hebben verzonnen, dat Paulus dit uit verplichting gedaan had, daartoe op het bevel en gezag van de Apostelen genoodzaakt. Welke zaken hij evenwel vrijwillig ondergaan had om de zwakken tegemoet te komen, die de Christelijke vrijheid nog niet recht verstonden, opdat zij niet geërgerd zouden worden. Op zulke lasteringen antwoordt hij op de volgende manier: de zaak zelf geeft genoeg te kennen, hoe die dingen met de waarheid kunnen bestaan, die de valse apostelen tegen mij opwerpen, om mijn Evangelie om te keren, en de wet en de besnijdenis wederom in te voeren. Want indien ik de wet en de besnijdenis predikte, en ik de eigen vermogens en inspanningen der mensen aanprees, zou ik niet bij de mensen gehaat, maar behaaglijk en aangenaam zijn.

Vers 11 en 12: ***Maar ik maak u bekend, Broeders, dat het Evangelie, hetwelk van mij verkondigd is, niet is naar de mens. Want ik heb het ook niet van een mens ontvangen noch geleerd, maar door de openbaring van Jezus Christus.***

Dit is het Ontwerp van de onderhavige plaats, dat zij een weerlegging en verdediging zal geven, tot aan het einde van het tweede Hoofdstuk. En dit is een aanéengeschakeld verhaal, dat Paulus hier vermeldt. In welke overéén te brengen, zich Hieronymus veel moeite geeft, [en daarover met bedeesdheid bezet is]. Maar het wezen van de voorname en grote zaak zelf, roert hij niet eens aan; omdat hij niet overweegt, wat Paulus zeggen wil, of waarop hij doelt. Want de geschiedenissen in het Woord zijn dikwijls verbrokkeld, en dooréén gemengd, zodat zij niet gemakkelijk met elkaar in overéénstemming kunnen worden gebracht. Gelijk daar is de verloochening van Petrus, en de geschiedenis van het lijden van Christus en dergelijke. Zo ook verhaalt Paulus hier niet de ongerepte geschiedenis, [zoals die in een geschikte orde in het geheel is voorgevallen]. Ik geef mij ook geen moeite of zorgvuldige bekommernis, om die zo overéén te brengen, maar ik laat mij hier alleen gelegen liggen aan wat Paulus' gevoelen en oogmerk is.

Dit nu is het Ontwerp van deze Verhandeling: *Mijn Evangelie is niet naar de mens, noch heb ik dat van een mens ontvangen, maar door de openbaring van Jezus Christus.* Dat voorstel dringt hij aan; daarin houdt hij zich wat op, en bevestigt dat met een eed; nl. dat hij zijn Evangelie niet geleerd heeft van enig mens, maar het ontvangen heeft door de Openbaring van Jezus Christus. En hij zweert uit overmacht, opdat de Galaten daaraan geloof zouden geven. Verder, opdat zij hun oren niet lenen zouden aan de valse apostelen, die hij als leugenaars bestraft, omdat zij gezegd hadden, dat Paulus zijn Evangelie ontvangen en geleerd had van de apostelen. Wat aangaat, dat hij nu zegt, dat zijn Evangelie niet is naar de mens: daarmee wil hij niet

aanduiden, dat zijn Evangelie niet menselijk zou zijn, omdat zulks vanzelf spreekt. Want ook [zelfs] de valse apostelen roemden erin, dat hun leer niet menselijk, maar Goddelijk was. Maar dat wil Paulus zeggen, dat hij door geen enkele dienst [of: toedoen] van mensen het Evangelie geleerd heeft, of door enig menselijk middel ontvangen, (gelijk wij het allen, of door de dienst van mensen leren, of door enig ander menselijk middel ontvangen, sommigen door horen, anderen door lezen, schrijven, schilderen en dergelijke hulpmiddelen), maar dat hij het enkel en alleen ontvangen heeft door de openbaring van Jezus Christus. Die dit anders wil onderscheiden, zulks staat hem, wat mij betreft, vrij.

De Apostel toont hier in het voorbijgaan aan, dat Christus niet alleen een Mens, maar tegelijk is de ware God en Mens, wanneer hij zegt, dat hij zijn Evangelie niet door een mens ontvangen heeft. Paulus nu heeft zijn Evangelie ontvangen, op de weg, toen hij naar Damaskus reisde, waar hem Christus verschenen is, en met hem gesproken heeft. Naderhand heeft Hij ook met hem in de tempel te Jeruzalem gesproken, [Hand. 22 : 17-21], maar op de weg heeft hij het Evangelie ontvangen, gelijk Lukas, in Handelingen 9 (: 6) de geschiedenis verhaalt. Sta op, zegt Christus tot hem, en ga in de stad, en aan u zal gezegd worden, wat gij doen moet. Hij gelast hem niet in de stad te gaan, opdat hij het Evangelie van Ananias zou leren, maar Ananias moest hem dopen, hem de handen opleggen, hem de bediening des Woords toevertrouwen, en hem aan de gemeente aanbevelen; doch hem het Evangelie niet onderwijzen. Dat heeft hij alleen door de Openbaring van Jezus Christus [in directe zin] - zoals hij hier roemt - al tevoren op de weg ontvangen. En dat betuigt en erkent Ananias zelf met deze woorden, zeggende: Wees gegroet, broeder, de Heere Die u op de weg verschenen is, heeft mij gezonden, opdat gij het gezicht wederom zoudt verkrijgen, enz. [Hand. 9 : 17]. Daarom ontving hij de leer niet van Ananias, maar reeds geroepen, verlicht, en door Christus geleerd op de weg, wordt hij gezonden naar Ananias, opdat hij ook het getuigenis zou hebben van mensen, dat hij van Godswege geroepen is, om het Evangelie van Christus te verkondigen.

Paulus is dus genoodzaakt van deze zaken gewag te maken, om de laster van de valse apostelen af te wenden, die het erop toelagden om door nijd het hem moeilijk te maken bij de Galaten, [en gehaat te maken]. Op deze manier deden zij dat: dat Paulus veel geringer en slechter was, dan de overige discipelen der Apostelen, die hetgeen zij leerden en onderhielden, van de Apostelen [zelf] ontvangen hadden; wier handel en wandel zij ook lange tijd hadden [bijgewoond, en nauwkeurig] gezien; en dat Paulus ook zelf diezelfde zaken, hoezeer hij het ontkende, van hen [overgenomen en] ontvangen had. Waarom zouden zij dus liever willen gehoorzamen aan een mindere en daardoor het gezag van de Apostelen zelf verachten, die niet alleen opzieners en leraars der Galaten waren, maar ook van alle gemeenten van de ganse aardbodem? Dit is wel degelijk een groot en bondig argument der valse apostelen geweest, ontleend aan, [en steunende op] de autoriteit der Apostelen, waardoor de Galaten voor een ogenblik als overrompeld en temeer geworpen waren, vooral in die zaak.

Ik zou nooit geloofd hebben, was ik niet geleerd door deze voorbeelden der kerken van Galatië, van de Korinthiërs, van Azië, en andere, dat ook diegenen, die het Woord met vreugde in het begin hebben ontvangen (onder wie vele uitmuntende mensen geweest zijn) zo snel konden vervoerd en veranderd worden. Goede God!, hoe licht wordt door een eni: Argument een verschrikkelijke en onnoemelijke schade berokkend, waardoor het geweten dusdanig overhoop geworpen [en gevangen] word: wanneer de Heere Zijn genade onttrekt, dat iemand in één ogenblik de ganse zaak

verliest.

De valse apostelen hebben dus met weinig moeite door dat vernis ds Galaten bedrogen, aangezien zij nog niet versterkt of vast-geworteld waren, maar nog zwak in het geloof.

Verder is de zaak der Rechtvaardigmaking ook enigszins onzeker, wel niet in haarzelf - want in haarzelf is zij uiterst vast en zeker -, maar met betrekking tot ons. Hetgeen ikzelf in eigen persoon dikwijls ondervind Want ik ben mijzelf wel bewust, in hoe menig uur der duisternis ik somtijds te worstelen heb. Ik weet, hoe menigmalen ik de stralen van Evangelie en Genade, als in de dikke wolken, schielijk verlies. Ik weet eindelijk zelfs, hoe de geoefenden en ver-gevorderden daar op gladde plaatsen staan. Wij hebben wel [een volkomen-zekere] kennis van die zaak, aangezien we die kunnen onderwijzen en voordragen, en dat is een zeker dat wij daar begrip van hebben. Want niemand kan aan anderen onderricht geven, waarvan hij zelf onkundig is. Het is een blijk van kundigheid zegt hij, te kunnen onderwijzen. Maar wanneer wij nu in de tegenwoordige strijd en worsteling ons bevinden, dan moeten wij gebruik maken van het Evangelie, dat een Woord van genade, vertroosting, en leven is; alwaar de wet, het Woord van toorn, droefheid en dood, het Evangelie overrompelt, en aldus grote verontrusting verwekt en geen minder schrik en beving in het hart veroorzaakt, dan het verschrikkelijk en vervaarlijk gedruis op de berg Sināi [Ex. 19 : 18]; zoals zelfs een enkele plaats van bedreiging uit de Schrift alle vertroosting bedekt en benevelt, en dus onze inwendige zielsgestalte zodanig aan het schudden [en waggelen] brengt, dat wij geheel en al vergeten de zaak van Rechtvaardigmaking, Genade, Christus en van het Evangelie.

Dus zoveel als ons aangaat, is het een gans onzekere zaak, omdat wij [wispelturig, twijfelzuchtig en] ongestadig zijn. Daarentegen onze wederhelft, namelijk het redelijk verstand zelf, en de kracht [of: de uitwerkselen] van ons verdorven begrip hebben wij tot onze vijanden. Daarenboven wederstaat het vlees de geest, welk vlees niet voor vast [en zeker kan houden, dat de beloften Gods waarachtig zijn. Daarom strijdt en kant het zich tegen de geest, en zoals Paulus zegt, neemt het vlees de geest gevangen, [Rom. 7 : 23]; zodat de geest zo standvastig en volkomen niet geloven kan, als die wel wilde.

Derhalve zoeken wij gedurig in te scherpen, dat de kennis van Christus en het Geloof geen zaak of werk van een mens is, maar eenvoudig een geschenk van God; welk geloof, gelijk God het schept, onderhoudt het de HEERE ook in ons. Zoals God nu door middel van het Woord eerst het geloof schenkt, zo oefent, vermeerderd, versterkt en volmaakt de HEERE dat Geloof, telkens opnieuw, door het Woord. Zodat de zuiverste godsdienst en aller sabbaten Sabbat is, zich te oefenen tot Godzaligheid, het Woord te behandelen en te horen. Daarentegen is er niets gevaarlijker dan een afkeer en walging van het Woord. Wie dus zodanig lauw, koud en onverschillig is, dat hij denkt genoeg ontvangen te hebben, en langzamerhand het Woord begint te geringschatten, en er een afkeer van te hebben, die heeft nu reeds Christus en het Evangelie verloren, [of blijkbaar nooit genoten], en datgene waarvan hij meent het te kennen, heeft hij maar met een uitwendige beschouwing, [zonder verlicht verstand] en met een verdorven oordeel begrepen. En hij is gelijk de man, zoals Jakobus zegt: *Welke zijn aangeboren aangezicht bemerkt, in een spiegel, en is weggegaan, en is terstond vergeten hoedanig hij was*, [Jak. 1 : 23, 24]. En zulke mensen worden uiteindelijk ijdele en dwaalzieke geesten.

Daarom, laat ieder oprechte, vrome en Godvruchtige met al zijn pogingen en krachten aanhouden en strijden om deze leer nauwkeurig meer en meer te onderscheiden, vast

te houden en te bewaren; en laat hem daartoe gedurig aanwenden een ootmoedig gebed voor God, en zich onophoudelijk bezig-houden in het oefenen, bestuderen en overdenken van het Woord; en hoe ijverig en naarstig wij ons ook daarin oefenen, zullen wij desniettemin werk en tegenstand genoeg vinden. Want wij hebben vijanden tegen ons, die gans niet klein en gering te achten zijn, maar het zijn grote, sterke, aanhoudende en zeer hardnekkige vijanden, namelijk ons eigen vlees, alle gevaren der wereld, evenals de Wet, zonde, dood, de Toorn en het Oordeel van God, en de duivel zelf, die nooit ophoudt inwendig door vurige pijlen en vanbuiten door valse apostelen ons te verzoeken, om zoal niet ons allen, dan toch velen uit ons te vervoeren en af te doen vallen.

Het is dus een fraai-schijnend en bij de grote massa ingang vindend argument van de valse apostelen geweest, waardoor ook tegenwoordig velen vervoerd worden, namelijk: De Apostelen, de heilige Vaders, en hun opvolgers hebben zo geleerd, de Kerk gevoelt en gelooft zo. Nu is het onmogelijk, dat Christus zo vele eeuwen achteréén Zijn Kerk zou laten dwalen. Gij alleen bezit waarlijk niet meer wijsheid dan zoveel heilige mannen en de ganse Kerk tezamen. Op zodanige wijze valt ons heden ten dage de duivel, zich in een engel des lichts veranderende, listig aan, door enige schadelijke schijnheiligen, die zeggen: Wij bemoeien ons niet met de Paus, Bisschoppen, die grote verachters en vervolgers van Gods Woord zijn; wij vervloeken ook de schijnheiligheid en bedriegerijen der Monniken. Maar wij begeren dat het gezag van de heilige Katholieke Kerk ongeschonden blijft. Die heeft zoveel eeuwen achteréén aldus gevoeld en geleerd; in dit gevoel en in deze leer zijn alle leraren der eerste Kerk geweest, die allerheiligste mannen, veel groter en geleerder dan gij. Wie zijt gij toch, dat gij [afwijkende gedachten durft voeren en openbaren, tegen al die brave mannen in, en] van die allen in gevoelen durft te verschillen, en ons een tegenstrijdig leerstuk durft opdringen? Wanneer de satan dit aandringt, en samenspannt met vlees en [verdorven] verstand, [of oordeel] wordt het geweten verschrikt en wanhopig, tenzij gij standvastig tot uzelf komt, en zegt: Hetzij de heilige Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, hetzij de H. Petrus, Paulus, Johannes, ja een engel uit de hemel anders leerde, ..., toch weet ik dit vast, dat ik geen menselijke dingen predik, maar Goddelijke; dat is, dat ik alles aan God toeken en aan de mensen niets.

Ik herinner mij, dat in de aanvang van mijn zaak **Doktor Staupitz**, in die tijd een waardig man en Vikaris van de Augustijner orde, tot mij zeide: Daarin - zeide hij - schep ik genoegen, dat deze leer, die gij voorstelt, de glorie en alles allèen aan God toekent, aan de mens in het geheel niets. Want aan God, ('t is klaarder dan de zon) kan men niet teveel glorie, goedheid en wat dies meer zij, toekennen. Dat woord vertroostte en versterkte mij toen ten hoogste. En het is waar ook, dat de leer des Evangelies alle roem, wijsheid en gerechtigheid aan de mensen ontnemt, en dat ze alles alleen aan de Schepper toekent, Die uit niets alles voortbrengt. Het is nu [onwedersprekelijk hierin] veel veiliger, teveel aan God toe te kennen dan aan de mensen. In dat opzicht kan ik met vertrouwen [stoutmoedig] zeggen: Het zij zo, dat de Kerk, Augustinus en andere Doktores, alsook Petrus en Apollos, ja zelfs een Engel uit de hemel anders leren, toch is mijn leer van die aard, dat zij roemt en uitgalmt alleen de Genade Gods, en aller mensen wijsheid, gerechtigheid (in het stuk van [behoudenis en] zaligheid) verdoemt, [en verzaakt].

Hier kan ik niet mistasten, [of mij bezondigen], omdat ik aan God en aan de mensen [ieder bijzonder] toeken, wat eigenlijk en naar waarheid aan elk van beiden toekomt. Maar - zegt gij [hiertegen] -, de Kerk is heilig, de Vaders zijn heilig. Het zij zo, maar de [gemeente of] Kerk, hoe heilig zij ook wezen mag, is echter verplicht, en gehouden

te bidden: *Vergeef ons onze schulden!*

Zo ook de Vaders, hoe heilig zij ook mogen geweest zijn, zijn toch door de vergeving van hun zonden gezaligd. Daarom moet noch aan mij, noch aan de Kerk, noch aan de Vaders, noch aan de Apostelen, noch aan een Engel uit de hemel enig geloof geschonken worden, zo wij [één van allen] iets tegen Gods Woord leren. Maar het Woord des HEEREN moet eeuwig tegen alles in, staande blijven. Anders zou dit argument van de valse profeten veel vermogen en kracht hebben tegen de leer van Paulus, omdat het voorzeker een grote, ja een gróte zaak - zeg ik - geweest is, de gehele Kerk te stellen naast de ganse vergadering der Apostelen, voor de Galaten, tegen één enige Paulus, die nog maar een nieuweling was, pas bekeerd en minder gezag had. Dit is dus een [schijn-] bondig argument geweest, en heeft veel ingang gevonden. Want niemand wil graag zeggen, dat de Kerk dwaalt, en toch moet het noodwendig gezegd worden, at zij dwaalt, zo zij buiten of tegen het Woord Gods in iets leert.

Petrus, de voornaamste der Apostelen, leefde en leerde buiten het Woord Gods, en bijgevolg dwaalde hij. Paulus heeft ook die dwaling, (hoewel zij voor de vorm gering scheen) niet ontkend of verzwegen, omdat hij bemerkte, dat dit strekken zou tot verderf van de ganse Gemeente; maar heeft hem in het aangezicht wederstaan, door hem te bestraffen, daarin, dat hij niet wandelde volgens de Waarheid van het Evangelie; in het vervolg: Hfdst. 2 : H, enz. Derhalve moeten noch de Gemeente of Kerk, noch de Oudvaders noch de Apostelen gehoord worden, tenzij zij komen mede te brengen en te leren het zuivere Woord van God.

Deze redenering geeft ook heden ten dage niet weinig vooroordeel aan onze zaak. Want moeten wij noch aan de Paus, noch aan de Vaders, noch aan Luther, noch aan enig schepsel geloof geven, tenzij die het zuivere Woord van God leren, wie moet men dan geloven? Wie zal intussen de gewetens gerust stellen, wie van beide het zuivere Woord van God leren, wij, of onze tegenstanders? Want zij beroemen zich er ook op, het zuivere Woord van God te hebben, en te leren. Wij geven aan de Papisten geen geloof, omdat zij het Woord Gods niet voorstellen, en ook niet kunnen leren; en zij, daarentegen, haten ons zeer bitter, en vervolgen ons als pestige ketters, [Geuzen] en verleiders. Wat hier nu te doen? Moet men aan elke dwaalgeest toestaan, om te leren, wat hij wil, daar de wereld noch onze leer aanhoren noch die verdragen kan? Want laat ons nog zo zeer met Paulus ons erop beroemen, dat wij het zuivere Evangelie van Christus voorstellen en leren, (en dat daarvoor niet alleen de Keizer, Paus, en de ganse wereld moeten wijken, maar zelfs met uitgestrekte handen, en ootmoedige dankbetuigingen dat aannemen en omhelzen; daarenboven dat zij nauwkeurig zorg moeten dragen, dat het Evangelie alom verbreid en geleerd worde; doch indien iemand het tegengestelde leert, [of daartoe aanleiding en toestemming geeft], hetzij hij de Paus is, hetzij een heilige Augustinus of een Apostel, of een Engel uit de hemel, dat die met zijn Evangelium een vervloeking zij), toch maken zij geen vorderingen, maar zijn gedwongen te horen, dat deze onze roem niet alleen trots, onbezonnen, ijdel, maar ook lasterlijk en duivels is. Doch indien wij het opgeven, en wijken voor de razernij der tegenstanders, dan worden beiden, én Papisten én dwaalgeesten [daarop laatdunkend en] hovaardig.

De dwaalgeesten willen wat nieuws voor de dag brengen, en leren wat de wereld tevoren niet gehoord heeft. De Papisten willen hun verfoeiselen wederom invoeren en bevestigen. Ieder zie dan toe, dat hij een volkomen verzekering heeft van zijn roeping en leer, opdat hij met Paulus in volkomen vertrouwen en zekerheid kan zeggen, "Hetzij dat wij, of een Engel uit de hemel, enz."

Tot dusver de voorname Inhoud van deze Verhandeling, daarin bestaande: "Ik heb mijn Evangelie van geen mens ontvangen, maar door de Openbaring van Jezus Christus". Deze openbaring zal hij nu uitgebreid bevestigen door vele geschiedenissen, [ontmoetingen], en daden.

Vers 13, 14: ***Want gij hebt mijn omgang gehoord, die eertijds in het Jodendom was, dat ik uitnemend zeer de gemeente Gods vervolgde, en haar verwoestte, en dat ik in het Jodendom toenam, boven velen van mijn ouderdom in mijn geslacht.***

Deze plaats heeft geen uitgebreide verklaring en toepassing nodig. Paulus brengt hier echter zijn voorbeeld bij, zeggende: Ik heb met meer ijver en standvastigheid de Farizeese sekte en het Jodendom verdedigd, dan gij en uw valse leraars. Daarom, indien de Gerechtigheid der Wet iets wezenlijks was of in had, dan zou ik zelf ook niet daarvan zijn afgegaan. In welke wet echter te volbrengen, [en op te volgen], voordat Christus aan mij geopenbaard en bekend geworden was, ik mij zodanig geoefend heb en ook gevorderd ben, dat ik velen mijner tijdgenoten zelfs voorbij gestreefd ben. Voorts om die Wet te verdedigen, heb ik zodanig geijverd, dat ik zelfs de [Gemeente of] Kerke Gods bitterlijk vervolgd heb, en [haar leden] verwoest. Want ik heb velen der heiligen, na de macht van de oversten der Priesters [daartoe] ontvangen te hebben, in de gevangenissen geworpen, en wanneer zij zouden gedood worden, heb ik het vonnis overgebracht en door alle Synagogen heen, hen dikwijls bestraffende, dwong ik ze te lasteren. En bovenmate tegen hen woedende, heb ik hen vervolgd, ook tot in de buitenlandse steden, [Hand. 26]. Zijnde overvloedig ijverig voor mijn Vaderlijke inzettingen [of: overleveringen].

Hier op deze plaats noemt hij de Vaderlijke Overleveringen, niet Farizeese of menselijke, gelijk Hieronymus wél opmerkt. Want hier handelt hij niet van Farizeese tradities, maar over een zaak van vrij wat hoger gewicht, en veel moeilijker. Zodat hij de heilige Wet van Mozes zelfs noemt Vaderlijke overleveringen, dat is: bij de Vaders ontvangen en overgeërfd. Door die overleveringen, zegt hij, heb ik in het Jodendom zeer geijverd. Op diezelfde wijze spreekt hij in zijn Brief aan de Filippensen, Hfdst. 3 : 5, 6: "Naar de Wet, zegt hij, was ik een Farizeeër, naar de ijver een vervolger der gemeente, naar de rechtvaardigheid, die in de Wet is, zijnde onberispelijk". Alsof hij zeide: Ik zou openlijk kunnen roemen, en hier het ganse Joodse geslacht uitdagen, de besten en aller-heiligsten uit de Besnijdenis, dat zij mij uit die allen één vertonen, die een groter ijveraar of heftiger voorstander is van de Wet van Mozes, dan ik voor deze geweest ben. Want ik was waarlijk een uitmuntend ijveraar der Vaderlijke overleveringen, dat is: de meest overgegevene van allen aan de Wettische gerechtigheid. Dat moest u, Galaten, ertoe bewegen om aan die verleiders geen geloof te geven, die de gerechtigheid der Wet zo hoog verheffen, als een zaak van het uiterste gewicht, aangezien, zo in die Wettische gerechtigheid enige roem te vinden was, zo zou ik met meer waarheid bij uitnemendheid kunnen roemen.

Op gelijke wijze zo heb ik althans, indien iemand anders voordat het licht des Evangeliums aan mij geopenbaard was, oprecht en eenvoudig gevoeld en geijverd voor de Paapse wetten en der Vaders overleveringen, en heb die met grote ernst als heilig en hun onderhouding als nodig ter behoudenis aangedrongen en voorgestaan; en heb die zelfs naar vermogen met grote naarstigheid getracht na te komen, en op te volgen door vasten, waken en bidden, naast andere lichamelijke oefeningen, mijn lichaam vermagerende, meer dan zij allen, die heden ten dage mij zo bitter haten en vervolgen; omdat ik aan die Paapse wetten en Overleveringen nu aftrek, en beneem de roem van eigengerechtigheid. Want ik was in de onderhouding van al die dingen zo naarstig en bijgelovig, dat ik aan mijn lichaam meer last oplegde, dan het buiten

gevaar van gezondheid dragen kon; de Paus heb ik zuiver aanbeden, geen prebende zoekende, geen ereambten of dergelijke beogende, maar wat ik gedaan heb, is geschied uit een eenvoudig hart, met een goede ijver, en tot eer van God: *Maar hetgeen mij gewin was, achtte ik met Paulus, schade en drek, om de uitnemendheid der kennis van Jezus Christus, mijn Heere*, [Fil. 3 : 7, 8]. Maar de tegenstanders, als vadsige [en ledige] mensen, door geen verzoeken en worstelingen beproefd en geoefend, geloven niet, dat ik, en vele andere zulke dingen uitgestaan en ondervonden hebben, als die met de grootst ernst en ijver zochten de Vrede des harten, welke nochtans in zodanig, duisternis onmogelijk was te vinden.

Vers 15, 16, 17: ***Maar wanneer het Gode behaagd heeft, Die mij van mijn Moeders lijf aan, afgezonderd heeft, en geroepen door Zijn Genade, Zijn Zoon in mij te openbaren, opdat ik Denzelve door het Evangelie onder de heidenen zou verkondigen, zo ben ik terstond niet te rade gegaan met vlees en bloed. En ik ben niet wederom gegaan naar Jeruzalem, tot degenen, die voor mij Apostelen waren, maar ik ging heen naar Arabië, en keerde wederom naar Damascus.***

Dit is de eerste reis, die Paulus [na zijn bekering] gemaakt heeft. Hieronymus geeft zich hier veel moeite, en zegt, dat Lukas in de Handelingen niet schrijft van 'n reis van Paulus naar Arabië. Alsof het nodig geweest was de daden en bezigheden van iedere dag in het bijzonder te schrijven, daar dit niet wel doenlijk was. Laat het ons genoeg zijn, dat wij enige bijzonderheden hebben, en als een korte inhoud der Geschiedenissen, waaruit wij voorbeelden en onderwijzing kunnen hebben. Hier nu betuigt Paulus, dat hij terstond, nadat hij door de Genade Gods geroepen is, om Christus onder de heidenen te verkondigen, naar Arabië gegaan is, zonder iemand daarin om raad te hebben gevraagd, tot het werk waartoe hij geroepen was. En deze plaats geeft te kennen, Wie zijn Leermeester geweest is, en door welke middelen hij gekomen is tot de kennis van het Evangelie, en van het Apostelschap.

Wanneer het Gode behaagd heeft.... zegt hij; als wilde hij zeggen: Niet daardoor heb ik het verdiend, dat ik met een onbezonnen drift ijverde voor de Wet Gods. Ja, die dwaze en goddeloze ijver verblindde mij zodanig, dat ik, onder de toelating van God, stortte [en verviel] in de razernij van de misdadigste schelmstukken. Ik vervolgde [de Gemeente, of] Gods Kerk, ik was een [openbaar; vijand van Christus, en ik lasterde Zijn Evangelie. Kortom, ik was oorzaak [en een middel], dat veel onschuldig [en onnozel] bloed gestort werd. Dat was mijn [bedrijf en] verdienste. In het midden van die razernij werd ik geroepen tot zulk een grote Genade. Was dat om mijn dolle driften? Allerminst! Maar de overvloeiende Genade van de roepende en ontfermende God heeft mij die lasteringen enz. kwijtgescholden, [en niet willen toerekenen], en in plaats van die verschrikkelijke zonden van mij, welke ik toen achtte de hoogste gerechtigheid te zijn, en een dienst, Gode zeer aangenaam, heeft Hij mij geschonken Zijne Genade, kennis der waarheid, en heeft Hij mij tot het Apostelschap geroepen.

Wij zijn heden ten dage door dezelfde verdiensten, [of: op gelijke onwaardige gedragingen] tot de kennis der Genade gekomen. Ik heb als Monnik Christus dagelijks gekruisigd, en door mijn [ongegrond] vals zelfvertrouwen, hetwelk mij gedurig aankleefde, gelasterd, [en de Heere Jezus smaadheid aangedaan]. Ik was wel niet uitwendig als andere mensen: rovers, onrechtvaardigen, [openbare boosdoeners], overspelers, maar ik oefende mij in kuisheid, gehoorzame onderwerping en armoede. Kortom, vrij van de zorgen voor het tegenwoordige leven, was ik gans overgegeven aan vasten, waken, bidden, Mis-lezen, enz. Intussen evenwel, onder al die schijnheiligheid, en vertrouwen op eigengerechtigheid, werd in mij aangekweekt een

aanhoudend wantrouwen, twijfel, [slaafse] vrees, haat en lastering van God. En die eigengerechtigheid van mij was anders niet dan een drekhuis, en het lieflijkste koninkrijk van satan. Want zulke heiligen heeft de satan lief, en houdt zulken voor zijn [boezemvrienden en] beste lekkernijen, welke hun lichamen en zielen [verliezen en] verderven, die zichzelf ontbloten en beroven van alle zegeningen van Gods gaven. Intussen zit echter bij dezulken de grootst-mogelijke onheiligheid, blindheid, twijfelzucht, verachting van God, onkunde van het Evangelie, ontheiliging van de Sacramenten, lastering, verwerping en vertreding van Christus, en een misbruik van al Gods goederen, [en genade-weldaden] op de troon. In één woord, zulke heiligen zijn geboeide slaven van de satan. Daarom worden zij gedwongen te denken, te spreken en te handelen, zoals die helse meester wil, opdat zij vooral vanbuiten schijnen andere mensen verre te overtreffen door goede werken, gestrengheid en heiligheid des levens. Zodanigen zijn wij onder het Pausdom geweest, waarlijk niet minder, [zoal niet meer]: versmaders en lasteraars tegen Christus en Zijn Evangelie, als Paulus zelf, vooral ik [Luther]. Zo groot was het gezag van de Paus bij mij, dat ik meende, dat indien ik maar in het minste van hem verschilde, dit een misdaad zou zijn, waarop de eeuwige verdoemenis te wachten stond. En die goddeloze mening werkte uit, dat ik geloofde, dat Johannes Hus zo'n vervloekte ketter was, dat zelfs aan hem te denken mij misdadig scheen. En om voor het gezag van de Paus te strijden, zou ik zelfs het vuur en zwaard bediend hebben, om hem te verbranden, en ik zou gemeend hebben, dat ik daardoor Gode een zeer grote [dienst en] gehoorzaamheid bewezen zou hebben. Daarom zijn tollenaars en hoeren zelfs niet zo erg, indien gij ze vergelijkt bij zulke geveinsde schijnheiligen. Want wanneer dezulken zondigen, hebben zij beschuldiging en wroeging in hun geweten, en zullen hun boze daden niet rechtvaardigen [en voor goed willen doen doorgaan]. Doch wat deze aangaat: zover is het er vandaan, dat zij hun gruwelen, afgoderijen en boze godsdienstplegingen zouden erkennen [en belijden] zonden te zijn, dat zij [integendeel] durven uitroepen, dat zulks gerechtigheid is, en de aangenaamste offerande voor God, en als de grootst mogelijke heiligheid aanbidden, en aan andere daardoor de zaligheid beloven, en die eigengerechtigheids-werken, als zaken die de behoudenis en zaligheid komen mee te brengen, aan anderen [overdoen en] verkopen voor geld.

Dit is nu die voortreffelijke eigengerechtigheid van ons, dit is nu onze geweldige verdienste, waardoor wij geraken tot de kennis der Genade. namelijk, dat wij zo vijandig en zo duivels vervolgd hebben, gelasterd vertrappt en veroordeeld: God, Christus, het Evangelie, Geloof, Sacrament al de Vromen, de ware Godsvereniging; en gans tegenstrijdige dingen geleerd en vastgesteld hebben. En hoe heiliger wij geweest zijn, des te mee: waren wij verblind, en des te zuiverder dienden en aanbaden wij de duivel. Niemand was er onder ons, of hij was een man des bloeds, zo niet in de daad, dan toch in het hart.

Maar wanneer het Gode behaagd heeft. Alsof hij zeide: Het is een zuivere en onschatbare Genade Gods, Die mij, zo'n booswicht, lasteraar, vervolger en heilighedschender, als ik ben, niet alleen verschoont [en naar verdiensten niet straft], maar nog daarenboven begiftigt met de kennis der behoudenis, met de Geest, met Christus Zijn. Zoon, met het Apostelschap, en het eeuwige Leven. Aldus zag God op ons, die aan soortgelijke zonden schuldig en onderworpen zijn, neder, en Hij heeft ons niet alleen onze goddeloosheden en lasteringen kwijtgescholden uit een zuivere goedertierenheid om Christus' wil. Maar daarenboven heeft God ons overladen en bewelddadigd met de grootst mogelijke goedertierenheden en geestelijke gaven. Maar velen uit ons zijn niet alleen ondankbaar voor die onuitsprekelijke Genade, en

vergeten de reiniging, zoals in 2 Petrus 1 : 9 gezegd wordt, van hun vorige zonden en geschonken Genade. Maar wederom een deur voor de satan openende, beginnen zij het Woord Gods te verachten en daarvan als een walg te hebben. De meesten verergeren ook, en zijn uitvinders van nieuwe dwalingen, dezer laatste werken worden erger dan de eerste, [Matth. 12 : 45].

Die mij van mijn Moeders lijf aan, afgezonderd heeft.

Het is een Hebreeuwse spreekwijze, dat is: mij geheiligd en bereid heeft, als wil hij zeggen: God had nu al vooraf beraamd, toen ik nog in mijns moeders lijf was, dat het geschieden zou, dat ik met zodanige razernij zou woeden tegen de Kerk, en dat God mij daarna uit loutere Genade, goedertieren zou terugroepen, en stuiten in het midden van de loop der wrede vervolging, en van mijn lastering; en mij brengen op de weg der waarheid en zalige behoudenis.

In één woord: Toen ik nog niet geboren was, was ik al een apostel in de ogen Gods; en wanneer de tijd daar was, zo ben ik een Apostel verklaard, en ook als zo één openbaar geworden voor de ganse wereld. Zo snijdt Paulus volkomen af, en werpt van zich alle verdiensten, en kent aan God alleen alle eer toe, doch aan zichzelf enkel verwarring en schaamte. Alsof hij zo wilde zeggen: Alle gaven, zo kleine als grote, geestelijke en lichamelijke, welke mij van God zouden geschonken worden, en alle goede verrichtingen, die ik ooit mijn ganse leven door doen zou, had God Zelf nu al voorbeschikt, toen ik nog in het lijf van mijn Moeder was, alwaar ik noch denken noch wensen noch iets goeds verrichten kon, maar was een ongeformeerde klomp. Dus is mij dat geschenk aangebracht, uit zuivere voorgeziene, en ontfermende Genade Gods, zelfs toen ik nog niet geboren was.

Voorts, toen ik nu reeds geboren was, heeft God mij gedragen, belast zijnde met onnoemelijke monsters van kwalen en zonden. En opdat de HEERE in mij meer openbaren zou Zijn overvloeijende en onnoemelijke grootte van Zijn barmhartigheid, heeft Hij uit loutere Genade kwijtgescholden mijn zeer grote en menigvuldige zonden. Voorts heeft de goede God mij met zodanige volheid van Genade overstelpt, dat ik niet alleen in mij zelf [onderscheidenlijk] kende, welke dingen ons in Christus geschonken waren, maar die ook aan anderen verkondigde en openbaarde. Van zulk soort zijn de verdiensten van alle mensen, vooral van die oude dwazen, die zich boven anderen in de drek van eigen menselijke gerechtigheid hebben afgesloofd.

En geroepen door Zijne Genade.

Zie hier de nauwkeurigheid van de Apostel, Die mij geroepen heeft, zegt hij. Op welke wijze? [Of waarom is die Roeping geschied?]. Om het Farizeeërschap, om mijn onberispelijk heilig leven, om mijn bidden, vasten en andere eigen werken? Nee; nog veel minder om mijn lasteringen, vervolgingen en woeden. Hoe en waarom dan? Door vrije Genade.

Vers 16: Zijn Zoon in mij te openbaren.

Hier hoort ge wat voor soort van leer aan Paulus gegeven en toevertrouwd is, namelijk de leer des Evangelies, welke een openbaring is des Zoons van God, en een leer is, onderscheiden van de Wet, welke Christus, de Zoon Gods niet ontdekt, maar de zonde aantoonde, de consciëntie verschrikt, en de dood, gramschap, toorn Gods, en hel openbaart; welke alle niet zijn de Zoon van God.

Dus is het Evangelie zodanig een leer, die geen Wet toelaat. O, die hier wel wist te onderscheiden, dat hij in het Evangelie geen Wet zocht, maar het Evangelie zo verre van de Wet afzonderde, als de hemel van de aarde afgescheiden is. De onderscheiding

- op zichzelf gemakkelijk, zeker en kenbaar, maar voor ons moeilijk, ja bijna onbegrijpelijk. Het is wel gemakkelijk te zeggen, dat het Evangelie niet anders is, dan een openbaring van de Zone Gods, en de kennis van Jezus Christus; dat het Evangelie niet is een openbaring, of kennis van de Wet.

Maar dat voor zeker, [vast en gewis] te houden in gemoedsbestrijding, en [niet slechts in de beschouwing, maar] in de beoefening zelf, is een moeilijke zaak, zelfs voor de meest ervarenen [en verst-gevorderden].

Indien nu het Evangelie een openbaring des Zoons Gods is, gelijk Paulus het hier beschrijft, dan beschuldigt en verschrikt het voorwaar de consciënties niet, noch dreigt met de dood, en brengt ook niet tot wanhoop zoals de Wet doet. *Maar het is een leer aangaande Christus, die voorwaar geen wet, noch eigen werk, maar onze Gerechtigheid, Wijsheid, Heiligmaking en Verlossing is*, 1 Kor. 1 : 30. Hoezeer dit nu meer dan zonneklaar is, toch is de dwaasheid en blindheid der Papisten zo groot geweest, dat zij van het Evangelie een wet van liefde, uit de mensen zelf voortkomende [chariteit], van Christus een Wetgever gemaakt hebben, die moeilijker geboden met Zich gebracht zou hebben, als Mozes zelf.

Maar de Evangelie-leer brengt mee, dat Christus niet gekomen is, om een nieuwe wet te brengen, en geboden der zeden zou overleveren; maar zegt daartoe gekomen te zijn, opdat Hij een verzoening zou worden voor de zonden van de ganse [uitverkoren] wereld; en opdat ons de zonden kwijtgescholden zouden worden, en het eeuwige leven geschonken, om Christus' Zelf niet om de werken der wet of om onze eigengerechtigheid. Het Evangelie wordt eigenlijk verkondigd betreffende die onwaardeerbare schat, ons om-niet geschonken.

Derhalve is het een soort van leer, die niet geleerd en verkregen wordt door enige studie, naarstigheid, of menselijke wijsheid. noch ook zelfs door de Goddelijke wet, maar door God Zelf geopenbaard wordt, zoals Paulus hier zegt; eerst door het uitwendige Woord, naderhand inwendig, door de Geest. Dus is het Evangelie het Woord Gods dat uit de hemel neergedaald is, en door de Heilige Geest geopenbaard. en bekend gemaakt wordt, en dat ook daartoe gezonden is. Zo evenwel. dat het uitwendige Woord voorafgaat. Want ook Paulus zelf heeft niet gehad een inwendige openbaring, vooraleer hij eerst gehoord had het uitwendige Woord uit de hemel, namelijk die stem: *Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij*, enz. (Hand. 9 : 4). Eerst heeft hij derhalve gehoord het uiterlijke Woord, daarop zijn gevolgd de openbaringen, de kennis des Woords, Geloof, en de gaven des Heiligen Geestes.

Opdat ik Dezelve [Jezus Christus] onder de heidenen zou verkondigen.

Paulus schikt zijn woorden in een zeer gepaste en bekwame orde. Het heeft Gode behaagd, zegt hij, Zijn Zoon in mij te openbaren. Waartoe? Niet alleen opdat ikzelf zou geloven in de Zone Gods, maar Dien ook aan de heidenen zou [verkondigen en openbaar] bekend maken. Waarom niet onder de Joden?

En dus ziet gij hier, dat Paulus eigenlijk een Apostel der heidenen is, hoewel hij ook onder de Joden Christus gepredikt heeft. Paulus omvat hier in zeer korte woorden zijn [ganse] Theologie, gelijk hij dikwijls gewoon is te doen; welke daarin bestaat: Het Evangelie van Christus onder de heidenen te verkondigen. Alsof hij zei: ik wil de heidenen door de Wet niet bezwaren, omdat ik een Apostel en Evangelist voor de heidenen ben, doch ik ben voor hen geen wet-aankondiger. Dus richt hij al zijn woorden in tegen de valse apostelen.

Als wilde hij zeggen: Gij hebt, o Galaten, van mij niet horen voorstellen de gerechtigheid der Wet, of der werken. Want dat is de taak van Mozes, en niet van mij, die Paulus, een apostel der heidenen ben. Want ik heb onder u het ambt, en de

bediening des Evangelies, opdat ik u aankondig dezelfde openbaring, die aan mij gedaan is. Dus moet gij aan geen één leraar gehoor geven, die de Wet voordraagt. Want onder de heidenen moet geen Wet, maar het Evangelie, geen Mozes, maar de Zone Gods, geen gerechtigheid der werken, maar des Geloofs verkondigd worden. Dat is de eigenaardige prediking tot de heidenen behorende.

Ben ik terstond niet te rade gegaan met vlees en bloed.

Hieronymus berispt hier ter plaatse Porphyrius en Julianus, die Paulus van vermetelheid beschuldigen, omdat hij zijn Evangelie niet heeft willen samenvoegen met de overige Apostelen. Eveneens, omdat Paulus de Apostelen genoemd zou hebben vlees en bloed. Maar om in het kort daarop te antwoorden: Paulus spreekt hier niet, wanneer hij gewag maakt van vlees en bloed, van de Apostelen; want terstond voegt hij erbij: Noch ben ik niet wederom gegaan naar Jeruzalem, tot degenen, die vóór mij Apostelen waren. Maar dit wil hij zeggen, dat na het ontvangen van de openbaring van Christus Zelf, hij met niemand der mensen daarover geraadpleegd heeft in Damaskus.

Veel minder van iemand verzocht heeft, om van hen het Evangelie te mogen leren. Evenzo, dat hij ook niet heengegaan is naar Jeruzalem, to: Petrus en andere Apostelen, om van hen het Evangelie te leren. Maar dat hij terstond te Damaskus, daar hij de Doop en de oplegging der handen van Ananias ontvangen had (want hij moest een uitwendig teken en een getuigenis van zijn roeping hebben) openbaar verkondigd [of: gepredikt] heeft, dat Jezus de Zoon van God is. Hetzelfde schrijft Lukas in Hand. 9.

Vers 17: En ik ben niet wederom gegaan naar Jeruzalem tot degenen, die voor mij Apostelen waren. Maar ik ging heen naar Arabië, en keerde wederom naar Damaskus.

Dat is, zonder de Apostelen vooraf gezien of met hen overleg te hebben gepleegd, ben ik naar Arabië gegaan, en ik heb terstond op mij genomen de post, om het Evangelie onder de heidenen te verkondigen, waartoe ik geroepen was, en een Goddelijke openbaring had ontvangen. Hieronymus onderzoekt dus tevergeefs, wat Paulus in Arabië uitgevoerd heeft. Want wat zou hij anders doen dan Christus te prediken? Daartoe toch, zegt hij, dat hem de Zone Gods geopenbaard is, opdat hij Hem onder de heidenen verkondigen zou. Dus begeeft hij zich terstond van Damaskus, een heidense stad, naar Arabië, waar zij ook heidenen waren; en neemt daar zijn post getrouw en kloekmoedig waar, niet eerst het Evangelie van enig ander mens lerende of van de Apostelen, maar tevreden zijnde en vertrouwend op zijn hemelse Roeping en [verschijning] Openbaring van Christus.

Daarom is dit ganse verhaal als 't ware een weerlegging tegen het Argument der valse apostelen, dat zij gebruikt hebben tegen Paulus. Want zij hebben gezegd dat hij een leerling en toehoorder van de Apostelen geweest is, die volgens de Wet leefden. Verder, dat Paulus zelf ook naar de Wet geleefd had, dat het dus nodig was, dat ook de heidenen zelf de Wet moesten onderhouden en besneden worden. Opdat hij dan de lasteraars de mond zou stoppen, verhaalt hij hier die lange geschiedenis: Voor mijn bekering - zegt hij - heb ik mijn Evangelie niet geleerd van de Apostelen, of van andere gelovige broederen, aangezien ik in bijzondere mate vervolgd heb die leer niet alleen, maar ook zelfs de [gemeente of] Kerke Gods, welke ik ook heb zoeken te verwoesten. Noch ook na mijn bekering: Omdat ik terstond gepredikt heb - niet Mozes met zijn Wet, maar - Christus, en dat wel te Damaskus; terwijl ik niemands raad daartoe ingewonnen heb, of zelfs de Apostelen ook maar gezien of bezocht heb.

Aldus kunnen ook wij roemen, dat wij van de Paus onze leer niet ontvangen hebben.

Wij hebben wel de Heilige Schrift en de uitwendige geloofsbelijdenis¹² van hem, doch geenszins de [Evangelie-] leer, die ons door een Goddelijk geschenk is toegekomen. Daarop is gevolgd de studie, ons lezen en onderzoeken. Het heeft dus niets te beduiden, dat onze tegenstanders redeneren: Wie zou, o Lutheranen, uw leer geloven, daar gij in geen openbare bediening zijt? Gij moet de leer van de Paus en van de Bisschoppen aannemen, die geordend en in een wettige bediening zijn; en dergelijke vleselijke redeneringen meer.

Vers 18, 19: ***Daarna kwam ik na drie jaren wederom te Jeruzalem, om Petrus te bezoeken, en ik bleef bij hem vijftien dagen, en zag geen ander van de Apostelen dan Jakobus de Broeder des Heeren.***

Paulus bekent, dat hij bij de Apostelen geweest is, doch niet bij allen. Hij geeft evenwel te kennen, dat hij te Jeruzalem tot hen gekomen is, niet uit bevel, of daartoe gelast en gedwongen zijnde, maar vrijwillig uit zichzelf. Verder niet om van hen iets te leren, maar alleen om Petrus te zien. Hetzelfde schrijft en getuigt Lukas, Hand. 9 : 27, dat Barnabas Paulus geleidde tot de Apostelen, en dat hij hun toen verhaald heeft, hoe hij op de weg de Heere gezien, en met Hem gesproken had. Eveneens, hoe hij te Damaskus vrijmoedig gepredikt had in de Naam van Jezus. Dat getuigenis geeft hem Barnabas. Alle woorden zijn dus zo geschikt, dat hij ontkent dat zijn Evangelie van een mens is; hij bekent wel, dat hij Petrus gezien heeft en Jakobus de broeder des Heeren; maar behalve deze twee niemand anders, doch dat hij niets van hen geleerd heeft.

Dus geeft hij toe, dat hij te Jeruzalem bij de Apostelen geweest is, en dat hebben de valse Apostelen naar waarheid verhaald; hij geeft daarenboven toe, dat hij geleefd heeft naar de wijze der Joden, maar dat hij zulks alleen gedaan heeft, toen hij bij hen was. Want die regel heeft Paulus opgevolgd: Indien gij te Rome zijt, zo leeft naar de Romeinse wijze, en dus betuigt hij in 1 Kor. 9 : 19-22, Want daar ik van allen vrij was, heb ik mijzelf aan allen dienstbaar gemaakt, opdat ik er meer zou winnen. En ik ben den Joden geworden als een Jood, opdat ik de Joden winnen zoude; dengenen, die zonder de Wet zijn, ben ik geworden als zonder de Wet zijnde, [Gode nochtans zijnde, niet zonder de Wet, maar Christo onder de Wet], opdat ik degenen, die zonder de Wet zijn, winnen zoude. Allen ben ik alles geworden, opdat ik immers enigen behouden zou.

Hij geeft dus toe, dat hij te Jeruzalem bij de Apostelen geweest is, maar hij ontkent dat hij zijn Evangelie van hen geleerd heeft. Evenzo ontkent hij, dat hij verplicht en gedwongen is, het Evangelie te onderwijzen, zoals de Apostelen dat voorgeschreven hebben. De kracht en nadruk ligt dan in het woord "zien" opgesloten, om Petrus te zien, zegt hij, ben ik opgegaan, niet om van hem te leren; dus zo heb ik noch Petrus noch Jakobus tot leermeesters gehad; wat de andere Apostelen aangaat, ontkent hij in het geheel, ze gezien te hebben.

Maar hoe is Paulus hier zo woordenrijk, dat hij tot walgen toe hier opdringt, dat hij zijn Evangelie van geen mens ontvangen heeft, noch ook van de Apostelen zelf geleerd heeft? Hij zoekt de gemeenten van Galatië, nu door de valse apostelen vervoerd, in volkomen zekerheid te stellen, dat zijn Evangelie een Goddelijk Woord is, Daarom drukt hij dat zo uitgebreid en ernstig uit. En tenzij hij hen daarvan

---

¹² Mogelijk verstaat Luther hierdoor de Twaalf Artikelen des Christelijken Geloofs, en zo de Roomsgezinden de woorden niet slechts, maar de zaken daarvan eenvoudig beleden, en Gods Woord zelf onderzochten, zouden zij wellicht zo ver van de Waarheid niet afgedwaald zijn. *Och, dat de HEERE de tijd hunner onwetendheid en verharding mocht overzien hebben, en de Geest der bekering, genade en gebeden alom uitzond, in Christus. Amen.*

overtuigd had, zou hij de valse apostelen niet hebben kunnen beteugelen. Want zij zouden hem tegengeworpen hebben: Wij zijn zo goed als Paulus, aangezien wij, zowel als hij, leerlingen van de Apostelen zijn. Daarenboven staat hij op zichzelf, en alleen, wij zijn meer in aantal; dus munten wij boven hem uit in gezag en meerderheid.

Hier was Paulus gehouden te roemen, te bevestigen, en te zweren dat hij het Evangelie nooit van enig mens geleerd had, noch van de Apostelen zelf ontvangen had; en hier was een grote noodzaak zo te roemen. Het was geen ijdel gezwets, gelijk Porphyrius en Julianus lasteren, die niet [opgelet of] gezien hebben, evenmin als Hieronymus, waarom het Paulus te doen was.

De Bediening van Paulus was hier in gevaar, ja alle gemeenten waren in gevaar, die door hem als leraar gesticht waren. Het gevaar en de noodlijdendheid van Paulus' bediening bracht het mee, alsook van al zijn gemeenten, dat hij met een afgeperste en heilige verheffing zijn Roeping, en de Openbaring, hem door Christus gedaan, moest heerlijk maken; opdat de gemoederen gerust mochten gesteld worden, en volkomen zekerheid verkrijgen, dat de leer van Paulus het Woord van God was. Hier was men bezig in een grote en gewichtige zaak; namelijk opdat alle gemeenten mochten bewaard worden bij de gezonde leer.

Kortom het kwam aan op het leven en eeuwige dood, Want wanneer het zuivere en zekere Woord weggenomen is, dan blijft er geen troost, behoudenis, leven, noch iets van die aard over. Waarom hij deze zaken tot dat doel voorstelt, om de gemeenten te bewaren bij de ware leer. Hij strijdt hier niet om zijn eigen glorie voor te staan, zoals Porphyrius lastert.

Paulus heeft dus door deze geschiedenis willen aantonen, dat hij eenvoudig nooit van enig schepsel zijn Evangelie ontvangen had; eveneens, dat hij enige jaren achter de andere, namelijk drie á vier jaar, hetzelfde Evangelie verkondigd heeft, dat de Apostelen verkondigd hebben, door een Goddelijke Openbaring, te Damaskus en Arabië, voordat hij één van de Apostelen gezien had.

Hieronymus houdt zich hier op in het onderzoek van deze vijftien dagen, alsof dat zo'n gewichtige verborgenheid was. Evenzo zegt hij, dat Paulus in die vijftien dagen, door Petrus onderwezen zou zijn in de verborgenheid van Oktoádes en Hebdoádes: deze dingen doen niets ter zake. Want Paulus zegt met nadruk, dat hij te Jeruzalem gekomen is, om Petrus te zien, en bij hem vijftien dagen gebleven is. Indien hij van Petrus het Evangelie had moeten leren, zou hij zich enige jaren aldaar opgehouden moeten hebben. In vijftien dagen zou hij zulk een groot Apostel en leraar der heidenen niet geworden zijn; opdat ik intussen zwijge, dat hij in die vijftien dagen, zoals Lukas, in Hand. 9 : 29, verhaalt: vrijmoedig in de Naam des Heeren Jezus gesproken heeft, en tegen de Grieken of heidenen, en Griekse Joden in het openbaar gehandeld en gedisputeerd heeft.

Vers 20: ***Hetgeen ik nu schrijf zie, ik getuig voor God, dat ik niet lieg.***

Waarom bevestigt hij het met een eed? Omdat hij een geschiedenis verhaalt, daarom heeft hem de nood gedwongen, het geloof der gemeenten met een eed te sterken; opdat de valse apostelen niet zouden zeggen: Wie weet of het waar is, hetgeen Paulus zegt? Hier ziet gij nu, dat Paulus zo'n uitverkoren vat van Christus, Hand. 9 : 15, in zulk een grote verachting is geweest, dat hij het nodig had, zelfs onder zijn Galaten, aan wie hij Christus gepredikt had, te zweren dat hij de waarheid sprak. Zo dit aan de Apostelen gebeurt! dat die zulke machtige tegenstanders hebben, die durven ondernemen hen te verachten, en van leugen te beschuldigen; wat wonder, indien in onze dagen ons hetzelfde gebeurt, ons die niet waardig zijn om bij de Apostelen

vergeleken te worden? Het zou dus bij de eerste opslag schijnen, dat hij omtrent een lichte zaak zweert, dat hij de waarheid spreekt. Namelijk, dat hij niet bij Petrus gebleven is, om van hem te leren, maar slechts om hem te zien. Doch indien gij de zaak nauwkeuriger overweegt, zo is het een grote en gewichtige zaak, zoals uit de vorige omstandigheden blijkt: Zo zweren wij ook, in navolging van Paulus; God weet, dat wij niet liegen.

Vers 21: ***Daarna ben ik gekomen in de gewesten van Syrië en Cilicië.***

Syrië en Cilicië zijn naburige landschappen. Dat heeft hier Paulus doorgaans in 't oog te betogen, dat hij voor en na de Apostelen gezien te hebben, altoos geweest en gebleven is: een leraar van dat Evangelie, hetwelk hij door de Openbaring van Christus ontvangen had, doch nooit een discipel [leerling].

Vers 22, 23, 24: ***En ik was van aangezicht onbekend aan de Gemeenten in Judea, die in Christus zijn; maar zij hadden alleenlijk gehoord, dat men zeide: degene die ons eertijds vervolgde, verkondigt nu het geloof, hetwelk hij eertijds verwoestte; en zij verheerlijkten God in mij.***

Dit voegt hij erbij, ter bevestiging van de geschiedenis, dat hij gepredikt heeft in Syrië en Cilicië, nadat hij Petrus gezien had; en dat zijn prediking die uitwerking gehad heeft, dat hij het getuigenis verkregen heeft, van alle gemeenten in Judea; alsof hij zeggen wilde: Ik beroep mij op het getuigenis van alle gemeenten, zelfs in Judea. Niet alleen te Damaskus, Arabië, Syrië en Cilicië, maar ook zelfs in Judea geven de gemeenten getuigenis, dat ik hetzelfde Geloof gepredikt heb, hetgeen ik eertijds vervolgde en bestreed.

En zij verheerlijkten God in mij; niet omdat ik de Besnijdenis geleerd heb, en dat de Wet van Mozes moet onderhouden worden, maar wegens mijn verkondigen en prediken van Geloof, en het stichten der gemeenten door mijn Evangelie-dienst. Gij hebt dus het getuigenis niet alleen van die van Damaskus, Arabië, enz., maar ook van de ganse Katholieke gemeente in Judea.

HOOFDSTUK II

Vers 1: *Daarom ben ik, na veertien jaar, wederom naar Jeruzalem opgegaan.*

Paulus' leer bracht mee, dat de heidenen alleen door het Geloof, zonder de werken der Wet, gerechtvaardigd werden. Nadat hij die leer op verscheidene plaatsen, onder de heidenen verspreid, en alom openbaar gemaakt had, is hij te Antiochië gekomen, en heeft daarvan aan de Discipelen kennis gegeven. Daar zijn toen diegenen tegen Paulus opgestaan, die nog van de oude zuurdesem der Wet doortrokken waren, ontevreden zijnde, dat Paulus aan de heidenen vrijheid der Wet verkondigde, en daar is ontstaan de bitterste twist, die in het vervolg nieuwe ontroeringen verwekt heeft. Paulus en Barnabas stonden hier kloekmoedig en onbeweeglijk, en gaven getuigenis, zeggende: Waar ter plaatse het ook geweest is, dat wij onder de heidenen gepredikt hebben, is de Heilige Geest gekomen, en is op hen neergevallen, die het Woord hoorden, en dat is voorgevallen door alle gemeenten der heidenen heen. Want wij hebben toch geen Besnijdenis gepredikt, noch de onderhouding van de Wet geëist, maar wij hebben alleen het Geloof in Christus verkondigd en gepredikt. En op die prediking des Geloofs in Christus, heeft God de Heilige Geest aan de toehoorders geschonken. Daarom keurt de Heilige Geest het Geloof der heidenen, zonder Wet en Besnijdenis, goed. Want indien God de Heilige Geest geen behagen had genomen in dat soort van prediking des Evangelies, en Geloof der heidenen in Christus, zo zou Hij niet neergedaald zijn met een zichtbaar teken¹³ op de onbesnedenen die het Woord gehoord hebben. Aangezien daarom de Heilige Geest op het gehoor [van de prediking] des Geloofs alleen op hen is neergedaald, zo is het volkomen zeker, dat door zulk een teken de Heilige Geest het Geloof der heidenen goedgekeurd heeft. Want dat is tevoren nooit bevonden gebeurd te zijn op de verkondiging der Wet; dit was de drangreden, en bewijs van Paulus en Barnabas.

Daar hebben toen de Joden en velen uit de Farizeeën, die gelovig geworden waren, en toch - om de roem der Wet te verdedigen - nog sterk ijverden en krakeelden, met een grote woede Paulus tegengestaan, aangezien Paulus onverzettelijk verdedigde en bevestigde, dat de heidenen alleen door het Geloof, zonder de werken der Wet, gerechtvaardigd werden. Waartegen zij beweerden, dat men de Wet moest onderhouden, en dat de heidenen moesten besneden worden; dat de heidenen anders niet zalig konden worden. Het was ook geen wonder. Want de naam alleen al van Gods Wet is heilig en vreselijk. Een heiden, die van de Wet Gods nooit iets geweten heeft, indien hij nochtans hoort: *deze leer is de Wet Gods!*, wordt dadelijk ontroerd. Hoe zouden die dan niet bewogen worden, en voor de Wet Gods met alle kracht strijden, die daar van kindsbeen in opgevoed en onderwezen zijn, en de Wet in hun bloed en merg ingezogen hebben?

Wij zien heden ten dage, met hoeveel koppigheid de Papisten in het geweer zijn, om hun Overleveringen en hun leer der duivelen voor te staan, [1 Tim. 4 : 1-3]. Veel minder was het dan te verwonderen, dat de Joden met zo veel ijver en ernst voor hun Wet, die zij van God ontvangen hadden, hebben gestreden. Zulke grote kracht bezit de gewoonte, die de natuur, door zichzelf geneigd tot de Wet, zo versterkt, dat wanneer de gewoonte daarbij komt, door een lange tijd en gebruik bevestigd, een dubbele natuur wordt. Daarom was het onmogelijk voor de Joden, die tot Christus bekeerd werden, zo terstond de Wet te verlaten. Zij hadden wel het geloof in Christus

---

¹³ Ik denk of Luther hier niet wel in 't oog zoude gehad hebben het Pinksterfeest, alwaar de Heilige Geest niet alleen gekomen is op de Apostelen, maar ook op de verdere gelovige Toehoorders, onder de gedaante van vurige tongen. Anders begrijp ik niet, wat de Auteur met dit zichtbaar teken zou bedoelen.

aangenomen, desniettemin dachten zij, dat tegelijk ook de Wet onderhouden moest worden. En God verdroeg inmiddels hun zwakheid, totdat de leer des Evangelies zuiver van de Wet onderscheiden werd. Zo heeft de HEERE de zwakheid in Israël verdragen, ten tijde van Achab, toen het volk hinkte op twee gedachten, [1 Kon. 18 : 21]. Ja zelfs heeft God onze zwakheid verdragen onder het Pausdom. Want God is lankmoedig en veel vergevende, barmhartig en groot van goedertierenheid, [Ps. 86 : 15]. Maar die goedheid Gods moeten wij niet misbruiken, noch in de zwakheid en dwaling volharden, aangezien door het licht des Evangelies de Waarheid openbaar wordt.

Voorts, zij die tegen Paulus beweerden, dat de heidenen moesten besneden worden, hebben voor zich gehad de Vaderlijke Wet, en evenzo het voorbeeld der Apostelen, en tenslotte het voorbeeld van Paulus zelf, die Timotheüs besneden had. Daarom, al zeide Paulus, dat hij zulks gedaan had, niet door dwang maar vrijwillig, en gedreven door een Christelijke liefde, opdat de zwakken in het Geloof niet zouden geërgerd worden, wie heeft dat willen verstaan of geloven? Hierop antwoordt hem slechts het ganse gros, aangezien het zonneklaar is, dat gij Timotheüs besneden hebt; wat gij daarop zeggen moogt, het is nochtans door u geschied. Want deze zaak gaat ver boven het menselijk begrip, en bovendien vindt een verdediging geen ingang, wanneer iemand de goedkeuring van het gemeen kwijt is, en in zo'n hatelijk geval. Aangezien daarom Paulus die strijd en twist bemerkte, dat ook dagelijks dat geschreeuw toenam, en hij daarenboven door een Goddelijke openbaring gewaarschuwd was, zo is hij na veertien jaar te Jeruzalem opgegaan (behalve die jaren nog dat hij in Damaskus en Arabië gepredikt had), met het voornemen om zijn Evangelie met dat der Apostelen te vergelijken, niet om zijns zelfs wil, maar omwille van het volk.

Doch deze onenigheid, over het verschil van de onderhouding der Wet, ontstaan zijnde, heeft Paulus later lang bezig gehouden, en hem grote moeite veroorzaakt. Echter geloof ik niet, dat het diezelfde twist is, waarvan Lukas, in Hand. 15, schrijft, welke blijkt dat al kort na de aanvang des Evangelies voorgevallen is, maar de geschiedenis, die Paulus hier verhaalt, schijnt lang daarna geschied te zijn, wanneer hij nu al bijna achttien jaren het Evangelie gepredikt had.

Met Barnabas, ook Titus medegenomen hebbende.

Hij neemt met zich twee getuigen, Barnabas en Titus. Barnabas was een metgezel van Paulus geweest, om de heidenen vrijheid van de Wet te verkondigen. Bovendien was hij ook een getuige van alle zaken, welke Paulus verricht had. Hij had gezien, dat de Heilige Geest aan de onbesneden heidenen gegeven was, die ook van de Wet van Mozes vrij waren, alleen maar op de prediking des Geloofs in Christus. En hij heeft alleen met Paulus pal gestaan in het verdedigen van die zaak. Dat het niet nodig was de heidenen de Wet op te leggen, maar dat het genoeg was, dat zij in Christus geloofden. Waarom Barnabas uit eigen ondervinding tegelijk met Paulus getuigde tegen de Joden, die voor de Wet ijverden, dat de heidenen kinderen Gods werden, en gezaligd, alleen door het Geloof in Christus zonder Wet en besnijdenis. Titus was niet alleen een Christen, maar ook een aartsbisschop,¹⁴ aan wie Paulus de zorg

---

¹⁴ Dat Titus een Christen was, is hem vrij zaliger en dierbaarder voorrecht geweest, dan zijn aartsbisschopschap. Want al was hij er nog Apostel bij geweest, kon hij nochtans met de genadeloze Apostel Judas zijn verloren. En daarom stelt Paulus vrij hoger prijs op zijn genade en zalving des Geestes, dan op zijn apostelschap, zeggende: Dat hem GENADE en het Apostelschap geschonken was. De Heere Jezus gelast ook Zijn discipelen, veel meer verblijd te zijn, dat hun namen in 's Levensboek ingeschreven waren, dan dat op hun prediken de duivelen uitgeworpen werden, Luk. 10:20.

toevertrouwd had, om de gemeenten op Kreta in orde te schikken, Tit. 1 : 5. Deze Titus is een heiden geweest.

Vers 2: *En ik ging op door een openbaring.*

Indien Paulus niet door een Openbaring vermaand was geweest, hij zou niet opgegaan zijn, maar omdat God door een bijzondere Openbaring hem vermaande en hem beval op te gaan, zo heeft hij gehoorzaamd. En dat daarom, opdat hij degenen, die uit de Besnijdenis gelovig geworden waren, en beweerden dat de Wet moest onderhouden worden, bedwingen zou, of tenminste verzachten, opdat de Waarheid des Evangelies hierdoor te meer in het licht gebracht en gesterkt zou worden.

En stelde hun het Evangelie voor. Gij hoort dus, dat Paulus eindelijk achttien jaar gekomen is te Jeruzalem, en daar met de Apostelen gesproken en overleg gehouden heeft.

Dat ik predik onder de Heidenen. Want onder de Joden verdroeg hij voor een tijd de "Wet en de Besnijdenis, zoals de overige Apostelen: "Allen ben ik alles geworden", zegt hij in 1 Kor. 9 : 22. Echter, met handhaving van de leer van zijn Evangelie, waarvoor hij eenvoudig heeft gewild, dat wijken en zich onderwerpen zou: Wet, Besnijdenis, Apostelen, Engelen in de hemel. Want zo spreekt hij tot de Joden, Hand. 13 : 38, 39: "Door de Christus wordt ulieden vergeving der zonden verkondigd"; en hij voegt er met nadruk bij: "en dat van alles, van welken gij niet hebt kunnen door de Wet van Mozes gerechtvaardigd worden".

Daarom dringt hij (Evangelie-leer op alle plaatsen aan, en verdraagt niet, dat die ergens betwist of in gevaar gebracht wordt. Hij is echter niet een ieder terstond op het lijf gevallen, maar heeft met de zwakken geduld gehad, en (rede plaats gegeven.

En opdat de zwakken niet geërgerd zouden wd den, zal hij ongetwijfeld op deze manier tot de Joden gezegd hebbe "zo gijlieden behagen schept in die onnutte onderhouding van Mozes' Wet, aangezien die tot de Gerechtigheid niet genoegdoende is, ik wil ulieden dat niet afnemen, houdt er aan vast. Dat maar de heidenen, die aan die Wet niet gebonden zijn, daarmee niet bezwaard worden!"

Paulus belijdt dus openhartig, dat hij met de Apostelen over het Evangelie gesproken [geconfereerd] heeft. Maar zij hebben ons niets, zei hij, meegedeeld, of geleerd. Ja wij hebben, om de Evangelie-vrijheid beschermen, in het aangezicht van de Apostelen degenen heftig tegengestaan, en bestraft, welke vorderden en aandrongen, dat de heidenen moesten bezwaard worden met de onderhouding van de Wet, en wij hebben ook hen overwonnen. Daarom liegen uw valse Apostelen, wanneer ze zeggen, dat wij Timotheüs besneden hebben, dat wij ons hoofd te Kenchreën geschoren hebben, en dat wij te Jeruzalem opgekomen zijn op bevel der Apostelen.

Ja, integendeel roemen wij, dat wij opgekomen zijn te Jeruzalem door een Openbaring van God, niet krachtens bevel der Apostelen, en aldaar met hen over het Evangelie handelende, wij geheel het tegendeel bewerkt hebben, dat is, dat wij het te boven zijn gekomen, dat de Apostelen ons goedgekeurd hebben, en niet hen, die ons tegenstonden en bestreden.

In deze onderlinge vergelijking van het Evangelie nu is deze kwestie ontstaan: *of de mensen zonder de Wet konden gerechtvaardigd worden? Dan of de onderhouding der Wet nodig was tot Rechtvaardigmaking?*

Daar heeft toen Paulus gezegd: Ik heb aan de heidenen, volgens mijn Evangelie, dat ik van God ontvangen heb, het Geloof in Christus gepredikt, en aangekondigd - en geen

Wet-, en op die Geloofs-prediking hebben zij de Heilige Geest ontvangen. En tot bevestiging der waarheid van deze zaak heb ik Barnabas tot getuige; waarom ik besluit dat de heidenen door de Wet niet bezwaard moeten worden, noch ook besneden. Ik verbied dit evenwel de Joden niet: willen die de Wet onderhouden en besneden worden, ik sta het hun toe, indien zij dat maar met een vrije consciëntie doen. En zo heb ik geleerd en geleefd onder de Joden: den Joden een Jood geworden zijnde; echter altoos met bewaring van mijn Evangelie.

En in 't bijzonder dengenen, die in achting waren. Dat is: ik heb niet alleen met de broeders overleg gehouden, maar ook met degenen, die de voornaamste en aldaar in achting en aanzien waren.

Opdat ik niet enigszins tevergeefs zou lopen of gelopen hebben. Niet dat er in Paulus enige twijfel is opgekomen, dat hij vergeefs liep, of mocht gelopen hebben, aangezien hij nu al achttien jaar gepredikt en het Evangelie verkondigd had. En terstond volgt daar in de tekst, dat hij aanhoudende standvastig en werkzaam gebleven is, en overwonnen heeft; maar omdat velen meenden, dat hij tevergeefs en zonder vrucht gepredikt moet hebben, omdat hij de heidenen van de Wet ontsloeg en bevrijdde. Bovendien groeide die mening dagelijks meer en meer aan, en won veld, dat de Wet noodzakelijk was tot Rechtvaardigmaking.

Daarom heeft Paulus door een Openbaring te Jeruzalem gekomen, dus dit kwaad zoeken te boven te komen, opdat door die vergelijking aan allen openbaar zou worden, dat zijn Evangelie niet verschilde van de leer der overige Apostelen, opdat hij dus aan de tegenstanders de mond zou stoppen, die anders gezegd zouden hebben, dat hij tevergeefs liep, of gelopen had. Gij kunt nu in het voorbijgaan opmerken, dat de kracht en uitwerking van eigengerechtigheid of der Wet is, dat die haar voorstaan en leren, tevergeefs lopen en wandelen.

Vers 3: *Maar ook Titus, die met mij was, een Griek [dat is een heiden] zijnde, werd niet genoodzaakt zich te laten besnijden.*

Dat woord (werd genoodzaakt) geeft genoeg te kennen, hoedanig de uitwerking van de vergelijking des Evangelies, en de verhandeling daarover met de Apostelen geweest is, namelijk zó: dat men aan de heidenen de Besnijdenis niet moest opleggen, of hun daarmee belasten, dat dit evenwel nog voor een tijd aan de Joden mocht worden toegestaan, niet zozeer als noodzakelijk tot de Rechtvaardigmaking, maar uit achting voor de Voorvaderen. Bovendien ook bij inschikking uit liefde, opdat de zwakken niet zouden geërgerd worden, totdat zij in het Geloof gesterkt zouden zijn. Want het zou tegen de burgerlijkheid zeer gestreden hebben, terstond de Wet en de Vaderlijke inzettingen of ceremoniën af te schaffen, welke met zoveel luister van Godswegen aan dat Joodse volk overgegeven waren.

Paulus verwerpt derhalve de Besnijdenis niet als een zaak die afgekeurd is, noch heeft hij de Joden met woorden en daden daarvan afgedreven. Want hij zegt: Is iemand besneden zijnde, geroepen, die late zich geen voorhuid aantrekken, 1 Kor. 7 : 18. Maar hij verwerpt de Besnijdenis als een zaak, die niet nodig is tot de Rechtvaardigmaking, aangezien ook zelfs de Vaders daardoor niet gerechtvaardigd zijn, maar hun alleen een teken of zegel der Rechtvaardigmaking geweest is, Rom. 4 : 11, waardoor zij getuigenis gegeven en hun Geloof geoefend hebben. Evenwel, de gelovige Joden die nog zwak waren, en voor de Wet ijverden, toen zij hoorden dat de Besnijdenis onnodig was tot de Rechtvaardigmaking, hebben zulks niet anders kunnen verstaan of begrijpen, dan dat de Besnijdenis geheel onnut, en daarom afgeschaft was. En de zwakgelovige Joden werden in deze verkeerde opvatting door de valse Joden bevestigd, opdat de leer van Paulus aan hen die in hun gemoed nu in het gemeen

verbitterd en beroerd waren, door die verontwaardiging der Wet zoals het hun voorkwam, gans mocht verdacht gemaakt worden.

En aldus verwerpen ook wij in onze dagen het vasten en andere godvruchtige oefeningen niet, als zaken die afgeschaft en ongeoorloofd zouden zijn, maar wij leren, dat wij door die godsdienstplichten geen vergeving van onze zonden kunnen verkrijgen. Wanneer dit het gewone volk hoort, oordelen zij terstond dat wij de goede werken afkeuren. En de Papisten bevestigen het volk in deze verkeerde opvatting, door hun prediken en schrijven, maar zij liegen en doen ons ongelijk. Want niemand heeft, vele eeuwen geleden, oprechter, ijveriger en vromer de goede werken voorgestaan, aangedrongen en aangeprezen dan wij in onze dagen doen.

Zo is dan de Besnijdenis op die wijze niet van Paulus afgekeurd, dat het een zonde zou zijn, die op zich te nemen of te onderhouden. Want dat zou voor de Joden zeer aanstotelijk geweest zijn. Maar in die vergadering en onderlinge vergelijking des Evangelies is vastgesteld en bepaald, dat de besnijdenis ter Rechtvaardiging niet nodig was, en dat die daarom aan de heidenen niet moest opgelegd worden. Zo is er dan een tussenweg, [bepaling] gevonden, dat de Joden nog voor een tijd de Wet en de Besnijdenis zouden onderhouden, om de hoogachting voor de Voorvaderen, en uit liefde jegens de zwakgelovigen, doch zij moesten niet menen, daardoor de Rechtvaardigmaking te verkrijgen; noch die aan de heidenen opleggen, omdat zulks voor hen een nieuwigheid, en een ongewoonheid zou zijn, en bovendien ook een ondraaglijke last, Act. 15.

Kortom, dat niemand gedwongen moest worden tot de Besnijdenis, noch ook iemand zo terstond met geweld van de Besnijdenis afgetrokken.

Er is een bittere twist tussen Hieronymus en Augustinus over deze plaats van Paulus. De uitdrukking: *Titus werd genoodzaakt*, strekt tot verdediging van Augustinus. Hieronymus heeft de zaak niet begrepen. Want hier wordt niet gedisputeerd over de vraag wat Petrus of Paulus gedaan heeft, met te besnijden of niet te besnijden, zoals Hieronymus meent, en hiervandaan komt het" dat hij zich verwondert, waarom Paulus in Petrus heeft durven berispen hetgeen hij zelf gedaan heeft. Omdat, zegt hij, Paulus Timotheüs besneden heeft, en met de heidenen op de heidense wijze, en met de Joden op de Joodse wijze geleefd heeft. Hieronymus begrijpt niet, dat hier over een ernstige en gewichtige zaak gehandeld wordt. Daarom maakt hij een besluit, dat zij geen van beide verkeerd gedaan hebben, maar geeft voor, dat zij beiden door een beroepsmatige leugen geveinsd hebben. Doch al deze twisten zijn geweest en zijn (nog) gemeend, en handelen over de gewichtigste zaken. Daarom hebben zij hier niets door veinzing gedaan.

Dit nu is de hoofdkwestie geweest, *of de Wet nodig is tot Rechtvaardigmaking al dan niet?*

Over dit voornamelijk onderwerp, waarin opgesloten ligt de ganse inhoud van de Christelijke leer, twisten hier Paulus en Petrus. Paulus was een al te ernstige man, dan dat hij om een geringe en beuzelachtige zaak, Petrus in de tegenwoordigheid van de ganse Antiocheense gemeente, zo vrijmoedig aanvallen en bestraffen zou. Hij tast hem daarom aan, ter zake van een voornaam stuk in de Christelijke leer. Want wanneer de Joden afwezig waren, zo at Petrus met de heidenen, doch wanneer zij tegenwoordig waren, onttrok hij zich. Daarover komt Paulus hem te berispen, dat hij door zijn veinzing de heidenen gedwongen heeft op de Joodse wijze te leven, [Gal. 2 : 14]. De gehele kracht ligt in het woord "dwingt gij?" Hier slaat Hieronymus geen voldoende acht op.

Paulus heeft daarom niemand, die besneden heeft willen worden, gedwongen om onbesneden te blijven, mits hij maar goed wist, dat de Besnijdenis niet nodig was tot Rechtvaardigmaking. Die dwang heeft Paulus willen wegnemen. Hij heeft daarom aan de Joden toegestaan, dat zij de Wet met een vrij en gerust geweten mochten onderhouden, aangezien hij zowel aan de Joden als aan de heidenen altoos geleerd heeft, dat zij in hun geweten vrij zijn van de Wet en Besnijdenis, gelijk al de Patriarchen en Heiligen [Gelovigen] in het Oude Testament in hun geweten vrij zijn geweest, en door het Geloof, niet door de Wet of de Besnijdenis gerechtvaardigd zijn. En Paulus zou wel hebben kunnen toestaan, dat Titus besneden werd; evenwel, omdat hij zag, dat zij hem daartoe wilden dwingen, wilde hij niet. Want indien zij zulks hadden bereikt, zouden zij terstond daaruit opgemaakt hebben, en als een vaste regel gesteld, dat de Besnijdenis nodig was tot Rechtvaardigmaking, en zouden daarom door die toelating de meester gespeeld hebben. Zo laten wij het aan ieders vrijheid over, de monnikskap op of af te zetten, in een klooster te gaan, of dat te verlaten, met vlees of met moeskruiden zich te voeden, indien hij zulks maar ongedwongen doet, zonder ergernis of bezwaring van de consciëntie, of om waarlijk zijn broeder tegemoet te komen, of tot een voorbeeld van liefde, niet van geloof; en mits hij weet, dat al deze dingen niet van doen hebben of ertoe krachtig zijn om voor de zonde te voldoen en om Genade te verdienen.

Maar zoals in die tijd de valse Apostelen, de Onderhouding der Wet en de Besnijdenis niet willekeurig lieten, of aan de bescheidenheid van de gelovigen overgaven, maar die noodzakelijk achtten ter zaligheid, zo ook nu heden ten dage twisten de tegenstanders heftig en beweren, dat de menselijke Overleveringen niet kunnen nagelaten worden, dan met gevaar voor de zaligheid. En dus maken zij uit het voorbeeld der liefde een voorbeeld des Geloofs, daar er nochtans maar een enig voorbeeld of voorschrift des Geloofs bekend en geopenbaard is, namelijk te geloven in Jezus Christus, en dat Geloof in Jezus Christus, gelijk het alleen, met uitsluiting van al het andere, ter behoudenis nodig is, zo strekt het zich tot alle mensen uit. Maar onze tegenstanders zouden eer de duivel tienmaal in plaats van God aanbidden, dan dat zij dit zouden toestaan.

Daarom worden er dagelijks meer en meer verhard, en willen hun ongodsdienstigheden [goddeloosheden] en lasteringen tegen God goedmaken en doen gelden, en die met geweld doordrijven, en voor ons zelfs niet een duimbreed wijken.

Laten wij daarom dan ook voortgaan en onverschrokken in de Naam des HEEREN der heirscharen, de Roem en Glorie van Christus heerlijk maken en verbreiden, in woord en geschrift biddende strijden tegen het rijk van de Antichrist. Opdat de Naam van God alleen geheiligd worde, Zijn koninkrijk kome en wil geschiede! En dat zulks hoe eer hoe liever mag uitspruiten, zuchtende van harte tot God: *amen, amen*.

Die overwinning van Paulus is derhalve zeer glorieus geweest, dat Titus, die een heiden was en zich in het midden der Apostelen bevond en der gelovigen, alwaar zo heftig over dat geschil gezintwist is, toch niet genoodzaakt is geweest, besneden te worden. Deze overwinning heeft Paulus weggedragen en zegt dat in die onderlinge Evangelie-vergelijking bepaald en besloten is, met toestemming van al de Apostelen, en goedkeuring van de ganse gemeente, dat Titus niet zou besneden worden. Het is een overredend en dringend Argument, en van groot gewicht tegen de valse apostelen. En Paulus wist daar een gepast gebruik van te maken tegen zijn tegenstanders, op deze wijze: *Maar ook Titus werd niet genoodzaakt zich te laten besnijden*, alsof hij zeide: wat raaskallen de valse apostelen met hun leugens tegen mij, dat ik gedwongen ben, mij bij de besnijdenis te houden, en dat nog wel op bevel van de Apostelen zelf! Daar

ik het getuigenis heb van al de gelovigen in Jeruzalem, en bovendien nog van de Apostelen zelf, dat op mijn voorstel het tegenovergestelde besloten is. Ik heb niet alleen aan alle plaatsen de overwinning behaald, dat Titus onbesneden zou blijven, maar heb die ook behouden, zelfs met toestemming en goedkeuring der Apostelen. Uw valse apostelen liegen derhalve, doordat zij mij in naam der Apostelen bij u proberen zwart te maken, en daardoor bedriegen en verleiden zij u, aangezien ik de Apostelen en al de gelovigen niet tegen mij, maar vóór mij heb gehad, en dat bewijs ik door het voorbeeld van Titus.

Paulus heeft echter niet, zoals ik nu al dikwijls gezegd heb, de Besnijdenis als een onnutte zaak afgekeurd, en ook daartoe niemand, om die te ondergaan, gedwongen. Omdat het noch tot zonde, noch tot gerechtigheid strekt¹⁵ besneden of onbesneden te zijn - gelijk het geen zonde of gerechtigheid is te eten en te drinken, "Want hetzij dat gij gegeten of niet gegeten hebt, zijt gij daar niet te beter of te erger om", 1 Kor. 8 : 8. Doch indien iemand kwam, en daar zonde of gerechtigheid aan verbond, en zeide: Zo gij eet, zondigt gij, zo gij u onthoudt, zijt gij rechtvaardig; of het tegenovergestelde: zou zó één dwaas en goddeloos zijn? Daarom is het goddeloosheid de ceremoniën [overleveringen en menselijke inzettingen] te willen verbinden aan zonde of gerechtigheid, gelijk de Paus doet, die in het formulier van de Ban dreigt, dat zij allen in zielsgevaar zullen geraken, die niet gehoorzamen aan de wetten van de Roomse Paus. Daarom stelt hij al zijn wetten noodzakelijk ter zaligheid. De duivel spreekt derhalve in de Paus, en in zodanige besluiten. Want is de zaligheid gelegen in het opvolgen van de Paus zijn wetten, waartoe hebben wij dan Christus nodig, als Rechtvaardigmaker en Zaligmaker?

Vers 4, 5: ***En dat om der ingekropen valse broederen wil, die van bezijden ingekomen waren, om te verspieden onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, opdat zij ons zouden tot dienstbaarheid brengen. Denwelken wij ook niet een uur zijn geweken met onderwerping, opdat de waarheid des Evangelies bij u zou verblijven.***

Hier openbaart Paulus de oorzaak, waarom hij te Jeruzalem opgeklommen is, zijn Evangelie met de Apostelen heeft vergeleken en waarom hij niet gewild heeft Titus te besnijden. Niet tot dat doel, om door de Apostelen verzekerd en bevestigd te worden in het Evangelie. Want daaromtrent was bij hem niet de minste twijfel meer over. Maar opdat de waarheid des Evangelies bij de Galaten zou blijven, en bij alle gemeenten [kerken] der heidenen. Daarom ziet gij dat deze moeilijkheid, tegenstand en verrichting van Paulus geen spel, of geringe zaak is geweest. Want wanneer hij spreekt van de waarheid des Evangelies, geeft hij te kennen, dat er een dubbel Evangelie is, een waar en een vals. Het Evangelie is op zichzelf enkel, eenvoudig, waar en zuiver. Maar door de boosaardigheid van de dienaars van de satan wordt het Evangelie bedorven en ondermijnd. Daarom, wanneer hij zegt: "de waarheid des Evangelies", wil hij dat het tegenovergestelde ook begrepen wordt. Alsof hij zeide: De valse profeten stellen ook voor, en prediken het Geloof, en Evangelie, maar het is allebei vals. En daarom heb ik mij zo ijverig tegen hen verzet, en door deze mijn voortdurende tegenstand, dat ik voor hen niet heb willen wijken, heb ik dit teweeg gebracht, dat de zuivere waarheid des Evangelies bij u zou stand houden, en verblijven.

Zo beroemen heden ten dage de Paus en dwaalgeesten, dat zij het Evangelie en Geloof in Christus leren en voorstaan. Zij leren die zaken wel, maar met dezelfde vruchten en

¹⁵ 't Zelfde zou men in een gezonde zin van Doop en Avondmaal kunnen zeggen. Want de Heere Jezus heeft de zaligheid niet gevoegd bij de Doop, maar bij het Geloof, Marc. 16 : 16.

uitwerkingen, als eertijds de valse apostelen, die van Paulus hierboven in het eerste Hoofdstuk genoemd worden: beroerders der gemeenten en omkeerders van het Evangelie van Christus. Daarentegen zegt Paulus, dat hij de waarheid des Evangelies, dat is: het zuivere en ware Evangelie leert, alsof hij zeide: de zaken, die de valse apostelen voortbrengen, hoezeer zij voorgeven dat het de zuiverste waarheid is, zijn evenwel volslagen leugens. Wie daarom naar hen luisteren en hun geloof geven, ontvangen van hen ijdelheid en leugens, in plaats van het Evangelie. Zo wenden al de ketterse dwaalgeesten de Naam van God, van Christus voor, en dat zij van de ware kerk zijn. Eveneens beloven zij, en verbinden zich, dat zij geen leugens en dwalingen, maar de zekerste waarheid en het zuiverste Evangelie willen verkondigen.

Dit nu is een Evangeliewaarheid: dat onze Gerechtigheid alleen uit het Geloof is, zonder de werken der Wet. De valsheid daarentegen, of de verbastering van het Evangelie is: Dat wij door het Geloof [wel] gerechtvaardigd worden, doch niet zonder de werken der Wet. Na toevoeging van deze voorwaarde, hebben de valse apostelen het Evangelie verkondigd. Ditzelfde hebben gedaan de Sofisten en onze Papisten; dat men namelijk in Christus moet geloven, dat het geloof het fundament der behoudenis is, maar dat het Geloof niet rechtvaardigt, tenzij het voltooid zij uit de Liefde, uit ons voortkomende. Dit is de waarheid niet, maar vernis en veinzing van het Evangelie. Doch het ware en zuivere Evangelie is, dat de eigen werken, of de liefde, uit ons eigen voortkomende, geen optooisel of volmaking des geloofs is, maar dat het geloof door, en op zichzelf is een Gave Gods, en een Goddelijk werk, en uitwerking in het hart, dat daarom enkel en alleen rechtvaardigmakend is, omdat het Christus Zelf, als Zaligmaker omhelst en aanneemt.

De menselijke rede, vleselijk begrip, of verstand, heeft tot zijn voorwerp de Wet: Dat heb ik gedaan, dat heb ik niet gedaan. Doch het geloof, wanneer het in zijn eigen post en werking is, en blijft, heeft in het geheel geen ander voorwerp dan Jezus Christus de Zoon van God, overgegeven voor de zonden der gehele wereld [namelijk de uitverkorenen]. Dat Geloof ziet geen Chariteit [eigen liefde] aan, en zegt niet: wat heb ik gedaan? Wat heb ik gezondigd? Wat heb ik verdiend? Maar, wat heeft Christus gedaan, wat heeft Hij verdiend? Daarop zegt dan de Evangeliewaarheid: Hij, [namelijk de Heere Jezus] heeft u verlost van zonde, duivel en eeuwige dood. Het Geloof erkent daarom dat zij in die [Goddelijke] Persoon van Jezus Christus vergeving der zonden heeft, en het Eeuwige leven. Wie dat voorwerp kwijt raakt en uit het oog verliest [of nooit gehad heeft], heeft het ware Geloof niet, maar een schijngeloof, en inbeelding, en wendt de ogen af van de belofte tot de Wet, die maar verschrikking en wanhoop meebrengt.

En daarom, al wat de Sofisten van het Rechtvaardigmakend geloof geleerd en gezegd hebben, indien het uit de Liefde uit ons voortkomende, ontworpen en samengesteld is zijn louter verzonnen en onwaarachtige woorden, misvattingen en droggronden. Want dat Geloof hetwelk Christus de Zoon van God aanneemt, en door de Geest en Genade van de Heere Jezus opgebouwd wordt, en geen liefde uit ons voortkomende insluit, rechtvaardigt. Want het Geloof, zal het zeker en vast zijn, mag niet dan Christus alleen omhelzen of aangrijpen; noch kan in worstelingen en benauwdheden der consciëntie op geen andere zaak steunen of zich vertrouwen dan op die vereniging. Daarom wie Christus door het Geloof omhelst, hoezeer hij door de Wet afgeschrikt wordt, en door de zwaarte zijner zonden beladen is, kan toch roemen dat hij rechtvaardig is. Op wat wijze of waardoor? Door het kostelijk juweel Christus, Dien hij door het geloof bezit. Dat verstaan de tegenstanders niet; daarom verwerpen zij dat kostelijk juweel Christus en in Zijne plaats stellen zij weer de Chariteit, welke, naar zij beweren, een juweel is.

Want daar zij onkundig zijn, wat het geloof eigenlijk is, is het onmogelijk dat zij het Geloof zouden hebben, veel minder kunnen zij aan anderen het Geloof voorhouden en leren. Doch hetgeen zij eigenlijk hebben, is droom, inbeelding, menselijk verstand, of vernuft, en geenszins voor Geloof te houden.

Dit zeg ik daarom, opdat gij moogt verstaan, dat Paulus met opzet en met een bijzondere nadruk zegt: *De waarheid des Evangelies*, ter afkeuring en verachting van het tegenovergestelde. Want door deze woorden striemt hij de valse apostelen, dat zij een vals, [en onwaarachtig] Evangelie geleerd hebben. Want zij drongen op Besnijdenis en onderhouding der Wet aan, als noodzakelijk tot behoudenis. Bovendien door wonderbaarlijke kunsten en bedriegerijen legden zij Paulus lagen. Want opletten verspieden zij, of hij Titus besnijden wilde; verder, of hij het zou durven wagen zich tegen hen te verzetten, in de tegenwoordigheid der Apostelen.

Daarom striemt hij hen met dringende woorden. Zij wilden, zegt hij, onze vrijheid, die wij in Christus hebben, verspieden, opdat zij ons tot dienstbaarheid zouden brengen. Daarom hebben de valse apostelen zich met alle ernst gewapend, en alles met drift tegen Paulus aangewend en in het werk gesteld, opdat zij hem op de één of andere manier bij de Gemeenten gehaat mochten maken en onderdrukken. En tot dat doel hebben zij nog bovendien het gezag der Apostelen, in wier tegenwoordigheid zij hem beschuldigd hebben, willen misbruiken; door te zeggen: Paulus brengt in de vergadering aller gelovigen Titus in, die nog onbesneden is. Hij verzaakt en keurt de Wet af, in tegenwoordigheid van u, die Apostelen zijt. Durft hij zulke dingen hier al bestaan, wat zou hij niet doen onder de heidenen, in uw afwezigheid?

Toen dus Paulus zag dat men door deze lagen het op hem gemunt had, zo heeft hij de valse apostelen wel dapper tegenstand geboden, zeggende: Wij hebben niet toegelaten, dat onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, in gevaar gebracht zou worden, hoezeer de valse broeders ons lagen legden, hinderden en drukten; maar wij hebben hen overwonnen, zelfs ten overstaan van de Apostelen, en hebben hen zelfs niet één uur willen wijken. (Want zij zullen ongetwijfeld gezegd hebben, althans voor een tijd, *o Paulus, moet ge deze vrijheid loslaten*). Want wij zagen dat zij de Wet aandrongen als een zaak, waaraan de zaligheid hing. Doch indien zij een broederlijke inschikking bijgebracht hadden, en daarop vriendelijk aangehouden, zou Paulus toegegeven, en wat overgestapt hebben. Maar het was hun om wat anders te doen, namelijk om Paulus, en allen die het met zijn leer hielden, weer tot dienstbaarheid te brengen; en daarom heeft hij zelfs niet één ogenblik voor hen willen wijken of hun het minste toegeven.

Evenzo bieden wij aan de Papisten aan, om in te schikken, zoveel ons mogelijk is, ja meer dan wij doen moeten. Wij zonderen alleen uit de vrijheid van geweten, die wij in Christus Jezus hebben. Want wij willen niet gedwongen zijn, of dat onze consciëntie gedwongen wordt aan enig eigen werk, waardoor wij met dat of iets anders te doen, gerechtvaardigden, doch indien wij zulks nalieten, verdoemden zouden zijn. Wij willen graag met hen dezelfde spijze gebruiken; wij zullen eveneens hun heiligen- en vasten-dagen in acht nemen, dat zij dan ook aan ons tenminste toelaten, dat wij al die dingen ongedwongen en met een vrije wil onderhouden; en laten zij ophouden die dreigende redenen en woorden te gebruiken, waardoor zij tot nog toe de gehele wereld verschrikt en onder hun bedwang gehouden hebben. Zoals: wij gebieden, wij gelasten bij verzwaring, wij brengen daar nog een verzwaring op, wij excommuniceren, of sluiten uit de gemeente, kerk en dergelijke antichristelijke uitdrukkingen. Maar dáártoe kunnen wij het niet brengen, dat zij ons deze vrijheid toestaan; zoals het ook Paulus in die tijd niet kon. Daarom doen wij ook hetzelfde, hetgeen hij gedaan heeft.

Want wanneer hij die vrijheid niet kon verkrijgen, zo heeft hij de valse apostelen zelfs niet één uur willen wijken.

Gelijk daarom de tegenstanders ons ook zelfs dat niet gewonnen geven, dat alleen het Geloof in Christus rechtvaardigt, zo willen wij ook niet, noch kunnen ook niet hun daarin toegeven, dat het Geloof door de liefde uit onszelf bewrocht [chariteit] zoude rechtvaardigen kunnen. Hier willen en moeten wij zijn tegenstanders, afvalligen en halsstarrigen. Anders zouden we de waarheid des Evangelies kwijtraken; wij zouden onze vrijheid verliezen, die wij hebben. 'n Vrijheid niet in de keizer, koningen, prinsen, niet in de Paus, wereld, vlees en bloed, eigen begrip of rede, en wat dergelijke machteloze rietstaven meer zijn, maar in Christus Jezus. Wij zouden het Geloof in Christus verliezen, welk Geloof, zoals ik hierboven gezegd heb, niet anders aangrijpt en vasthoudt dan die dierbare en kostelijke parel Christus.

Indien ons de tegenstanders maar ongeschonden en onbetwist lieten behouden dat Geloof, waardoor wij wedergeboren, gerechtvaardigd en in Christus ingelijfd zijn, dan bieden wij aan alles te willen doen, indien het maar niet strijdig is met dat Geloof. Doch omdat wij zulks van hen niet kunnen verkrijgen, willen wij ook van onze zijde niet één haar breed voor hen wijken. Want er wordt hier over een zeer gewichtige en grote zaak gehandeld, namelijk over de dood van Gods Zoon, Die door de wil en op bevel des Vaders vlees geworden is, gekruisigd en gestorven voor de zonde van de ganse [uitverkoren] wereld. Indien hier het Geloof bezwijkt, zo is die dood, Opstanding en wat dies meer zij, van de Zoon van God ijdel. Eveneens is het dan een verzinsel, dat Christus de Zaligmaker der wereld is. Bovendien zo zou God Zelf [met eerbied gesproken] een leugenaar bevonden worden, omdat de HEERE dan Zijn beloften niet nagekomen is.

Onze halsstarrigheid in deze zaak is daarom vroom en godvruchtig, want daardoor beogen wij dit, dat wij onze vrijheid bewaren, die wij in Christus Jezus hebben en opdat wij de Evangelische vrijheid mogen vasthouden. Wanneer wij die verloren hebben, zijn wij tegelijk kwijt: God, Christus, alle beloften, Geloof, Gerechtigheid en eeuwig leven. Maar, mocht iemand zeggen: de Wet is Goddelijk en heilig, [hierop antwoorden wij] laat de Wet vrij haar roem behouden. Doch geen Wet, hoe Goddelijk en heilig ook, moet mij leren, dat ik door haar kan gerechtvaardigd worden en leven. Ik sta de Wet wel toe, dat die mij leert en onderricht, dat ik God moet liefhebben, en mijn naaste; evenals ik in kuisheid en geduldige afhankelijkheid van God moet leven, enz.; doch zij moet mij niet aantonen, hoe ik van zonden, duivel, dood en hel verlost moet worden. Hier moet men te rade gaan met, en luisteren naar het Evangelie. Dát leert, niet, wat ik doen moet - want dat is eigenlijk de post van de Wet -, maar wat Jezus Christus, de Zoon van God, voor mij gedaan heeft, namelijk, dat de Heere Jezus voor mij geleden heeft, en gestorven is, opdat Hij mij van zonden en dood verlossen zou. Het Evangelie gelast mij dat aan te nemen, en te geloven; en dat is, en wordt genoemd: de Evangelie-waarheid. En dit is het hoofd-artikel van de Christelijke leer, waarin de kennis van de ganse godsvrucht bestaat. Daarom is er ons ten eerste aan gelegen dat hoofdpunt wel te kennen, en zich gedurig in te scherpen. Want gelijk dit zeer teder is, zo kan het ook licht verzwakt worden. Dit heeft ook Paulus wel degelijk ondervonden. Dat ondervinden ook alle vromen.

Om kort te gaan, Paulus heeft Titus niet willen besnijden; om geen andere reden dan - gelijk hij zegt - omdat er enige valse broeders ingekropen waren, om de vrijheid te verspieden. Deze mensen wilden Paulus dwingen, dat hij Titus zou besnijden. Zodra Paulus deze dwang en opdringing bemerkte, heeft hij zelfs in het geringste niet willen

wijken, maar heeft hun met groot geweld tegengestaan. En daarom zegt hij: noch ook Titus, die met mij was, werd genoodzaakt zich te laten besnijden. Hadden zij vriendschaps- en liefdes-halve of uit een broederlijke inschikkelijkheid, dat van hem verzocht, hij zou zulks niet geweigerd hebben. Maar omdat zij wilden en aandrongen, dat zulks geschieden zou tot een kwaad voorbeeld, als uit een consciëntiedwang en ter versmading en nederwerping van het gehele Evangelie, zo heeft hij zich stoutmoedig tegen hen verzet, hij is halsstarrig doorgebroken, en heeft bereikt, dat Titus niet zou besneden worden.

Het komt in het begin wel voor als een geheel lichte zaak, besneden of niet besneden te worden; maar wanneer daarbij komt een gerust vertrouwen of vrees, wegens de onderhouding, of nagelaten besnijdenis, dan wordt God, Christus, genade, en al de beloften Gods verloochend. Anders, indien de besnijdenis, zonder bijvoegsel, onderhouden werd, zou er geen gevaar in zijn. Zo, indien de Paus van ons zijn tradities eiste, als blote ceremoniën, zouden wij geen zwaarigheid maken die te onderhouden. Want wat zou dat voor een grote moeite zijn, een monnikskap te dragen, met een geschoren kruin voor de dag te komen, daar wij toch ook plechtigheden gebruiken. Maar dat afschuwelijk groot kwaad daarbij te doen, dat in die lichte, geringe, ja niet van enig belang zijnde zaak, zou opgesloten liggen leven, en behoudenis, of dood, en een eeuwige verdoemenis, zulks is duivels en godslasterlijk. Wie zich hiertegen niet verzet, zij een vervloeking. Ik zal eten, drinken, een monnikskap dragen, al wat mij de Paus voorschrijft, zal ik doen, mits hij maar toelaat, dat al deze dingen willekeurig zijn mogen. Maar wanneer hij al deze dingen zo zou willen eisen als nodig ter zaligheid en daaraan de consciënties te verbinden, en in die zaken stellen een offerande [of godsdienstplicht] Gode aangenaam, dan is het tijd, om [zonder omzien] zich met alle macht daartegen te kanten. Het zou geen schade toebrengen, een houten of stenen beeld te maken, maar daarmee een godsdienst op te richten, en aan dat hout, steen of dat opgericht beeld iets goddelijks toe te schrijven, dat is de afgod, in plaats van God te dienen.

Men moet dan nauwkeurig achtgeven, waarover Paulus handelt, opdat wij met Hieronymus niet beuzelen, die gemeend heeft, dat er verschil en twist was over de zaken zelf. Daarin heeft hij gedwaald. Want het verschil is niet, of hout *hout*, of een steen een steen is, maar omtrent hetgeen daaruit voortkomt, dat is het gebruik van de zaken, of namelijk dat hout God is? Of die steen enige godheid in zich behelst? Hierop antwoorden wij, dat hout *hout* is, enz., zo ook is de besnijdenis niets, de voorhuid niets, zegt Paulus. Maar Gerechtigheid, eerbied, vertrouwen, zaligheid, vreze des doods, in die dingen te stellen, dat is aan de kerkplichten goddelijkheid toe te kennen. Daarom moet men in het minste zijn tegenstanders niet toegeven, gelijk ook Paulus niet voor de valse apostelen geweken is, omdat noch besnijdenis, noch voorhuid, noch geschoren kruin, noch monnikskap in het minste iets met de gerechtigheid uitstaande heeft, maar de enige en zuivere Genade. Dit is de Evangelie-waarheid.

Vers 6: *En van degenen, die geacht waren wat te zijn, hoedanigen zij eertijds waren, verschilt mij niet.*

Dit is een afgebroken redenering. Want daaraan mankeert: heb ik niets ontvangen. Gods Geest, in Paulus sprekende, bekreunt zich niet om de grammaticale orde. Want hij spreekt met sterke ijver, die nu in ernst brandende is; let nu zozeer niet op de redeneerkunde. Deze weerlegging is echter zeer hevig en heilig-hoogmoedig. Want hij geeft aan de ware Apostelen zelfs geen hoogverheven eernaam, maar als met een soort van verkleining, zegt hij, die geacht waren wat te zijn [Luther, en de Engelse vertaler zeggen: *die wat schenen te zijn*], dat is: die in gezag en hoogachting waren, naar wier

wil en wenk zich alles boog. Toch was het gezag der Apostelen bij alle gemeenten in waarheid groot, en Paulus onttrekt hun ook niets van die eer. Maar aldus antwoordt hij, als met verontwaardiging, de valse apostelen, die tegenover Paulus overal in de gemeenten stelden het gezag, en de luisterrijke waardigheid der Apostelen, en van hun discipelen, opdat zij daardoor de autoriteit van Paulus verduisteren mochten, en zijn ganse bediening verdacht maken. Dit was voor Paulus in genen dele te verdragen. En daarom, opdat de waarheid des Evangelies, en de vrijheid der consciënties in Christus volstandig zouden blijven bij de Galaten, en al de gemeenten der heidenen, zo antwoordt Paulus aan al de Apostelen met een heilige trots, dat hij er niets om gaf, hoe groot de Apostelen waren, en wie zij ook eertijds mochten geweest zijn. Verder, dat hij er zich ook weinig aan stoorde, dat tegenover zijn persoon het gezag der Apostelen gesteld werd. Wel, dat inderdaad de Apostelen iets waren, en dat men hun gezag moest eerbiedigen. Doch dat men echter daarom niet mocht toestaan, dat om iemands naam of waardigheid, hoe groot die ook wezen mocht, hetzij van een Apostel, of Engel uit de hemel, het Evangelie en haar dienst in gevaar zou gebracht worden.

En dit argument is één van de aannemelijkste geweest, waarvan zich de valse apostelen, met zoveel aandrang, bediend hebben op deze wijze. De Apostelen hebben met Christus drie jaar lang zeer gemeenzaam omgegaan. Zij hebben al Zijn redenen, en wonderwerken gehoord en gezien. Ja, zij hebben zelf ook gepredikt, en mirakelen gedaan, terwijl Christus nog op de aarde omwandelde, terwijl Paulus de Heere Jezus nooit in het vlees [in Zijn vernedering, en omwandeling] gezien heeft, en lang na Christus' verheerlijking eindelijk is bekeerd geworden. Wie van beide nu naar hun oordeel het meest moest geloofd worden, of een enige Paulus, en die zelfs nog maar een discipel was, en dat nog wel een latere, of de voortreffelijkste en grootste Apostelen, die lang voor Paulus door Christus Zelf gezonden en bevestigd waren geweest?

Daarop antwoordt Paulus: wel wat volgt daaruit? Dat argument bewijst niets. Ik sta toe, dat zij grote Apostelen zijn, ja al waren zij Engelen uit de hemel, daar heb ik niets mee te maken. Wij handelen hier nu niet over de grootheid der Apostelen, maar over het Woord Gods, en de waarheid des Evangelies. Daar is zeer veel aan gelegen, dat zulks ongeschonden bewaard wordt. En die Evangelie-waarheid moet boven alles geacht en geschat worden, en de overhand behouden. Daarom bemoeien wij ons niet, hoe groot Petrus en de andere Apostelen mochten geweest zijn, hoeveel en hoe grote wonderdaden zij gedaan zullen hebben. [Hier komt het op aan, en] daar zijn wij nu op uit, dat de waarheid des Evangelies bij ons blijve. En die oplossing komt bij de eerste oogopslag wat zwak voor, dat hij met opzet het gezag der Apostelen, hem door de valse apostelen tegengeworpen, zo gering stelt, en dit hun krachtigste argument niet anders oplost, dan op deze wijze: het verschilt mij niet; hij voegt er echter de reden van zijn weerlegging bij.

God neemt de persoon des mensen niet aan. Deze plaats haalt hij uit Mozes aan, die haar meer dan eens heeft gebruikt: *Gij zult in het gericht de persoon des rijken en armen niet aannemen.* (Deut. 1 : 17). En het is een Bijbelse spreuk en stelregel: God neemt de persoon niet aan. En door dat zeggen, stopt hij de valse leraars de mond. Als wilde hij zeggen: Gij stelt tegenover mij die mensen, die wat schijnen te zijn. Maar God laat Zich aan zulken niets gelegen liggen. De HEERE slaat geen acht op het apostelschap, bisdom of prinsdom, hij ziet geen ere, of gezag aan. En ten bewijze van die zaak heeft hij toegelaten, dat één uit de hoofdapostelen, namelijk Judas, gevallen en verdoemd is; eveneens één uit de voortreffelijkste koningen, en dat nog wel de allereerste Saul. Ismaël en Ezau, allebei eerstgeborenen, heeft de HEERE afgekeurd

en verworpen. Zo zult gij de ganse Schrift door vinden, dat God doorgaans de beste en heiligste mannen, naar het uiterlijk, verworpen heeft. En God komt soms voor [met eerbied gesproken] als wreed in dergelijke voorbeelden. Maar het is geweest, en blijft nog hoogst nodig, om zulke verschrikkelijke voorbeelden aan te tonen en schriftelijk na te laten. Want van nature is die fout, en dat kwaad in ons gelegen, dat wij ons over de personen verwonderen, en daarop meer zien, dan op het Woord. Daarentegen wil God, dat wij aandachtig en onverschrokken zouden achtgeven en vertrouwen stellen op Zijn Woord. De HEERE wil dat wij het pit, en niet de uitwendige schors zouden verkiezen, en dat wij meer zouden achtgeven op de Vader des huizes dan op het huis. Hij wil niet, dat wij in Petrus en Paulus verwonderen en aanbidden het apostelschap, maar Christus in en door hen sprekende, en het Woord Gods zelf, hetgeen zij ons aankondigen, en door hun prediking openbaren.

De natuurlijke [of onwedergeboren] mens kan die dingen niet onderscheiden. De geestelijke mens alleen onderscheidt de uitwendige persoon van het Woord; het Goddelijke schepsel, [of gewrocht] van God Zelf. Dit uitwerksel of die vertoning Gods nu is het ganse schepsel. Daarenboven handelt of spreekt God niet met ons van aangezicht tot aangezicht, maar bedekt en achter het schepsel, Zijn gewrocht, vertoning verborgen¹⁶ dat is, gelijk Paulus zegt: Wij zien nu God door een spiegel in een duistere rede, maar dan zullen wij Hem zien van aangezicht tot aangezicht, 1 Kor. 13 : 12. Daarom kunnen wij die spiegels, [dat is: schepselen, uitwerkselen waardoor God Zich openbaart], niet ontberen, maar er wordt voorzichtigheid geëist, om God van dat schepsel, of uitwerksel te onderscheiden. Deze omzichtigheid heeft de wereld niet.

Een gulzige gierigaard, die hoort dat de mens bij brood alleen niet leeft maar bij alle Woord dat door de mond Gods uitgaat, [Deut. 8 10, Matth. 4], verzadigt en vervult zich wel met brood, maar in het brood ziet hij God niet, omdat hij maar let op de uitwendige vertoning van dat schepsel. Evenzo handelt hij met het goud en andere schepselen, hij stelt daar meer zijn vertrouwen en genoegen in, zolang hij die bezit, doch wanneer die hem ontbreken en ontvallen, zo raakt hij aan het wanhopen, en daarom eert, dient en aanbidt hij niet de Schepper, maar de schepselen, niet God, maar zijn buik. Deze dingen zeg ik daarom opdat niet iemand denke, dat Paulus geheel en al zou afkeuren de personen en de uitwendige vertoningen of schepselen. Want hij zegt niet, dat er geen uitwendigheden moeten zijn, maar dat er bij God geen aanneming der personen is. Er moeten personen en uitwendige afbeeldingen zijn, en God heeft die gegeven en die zijn Zijn goede schepselen, maar wij moeten die niet te hoog achten, of er Goddelijke eer of aanbidding aan toebrengen. De kracht en het nut voor ons ligt in het gebruik der zaken, niet in de zaken zelf, gelijk ik boven ook gezegd heb. De fout is niet gelegen in de besnijdenis of voorhuid (omdat noch voorhuid noch besnijdenis iets is), maar in het gebruik. De Besnijdenis te eerbiedigen en daaraan Goddelijke aanbidding te bewijzen, en daarin Gerechtigheid te willen stellen, de voorhuid als zondig aan te merken, is een veroordeeld gebruik, dat weggenomen moet worden. Wanneer er dit nu af is, zo zijn besnijdenis en voorhuid goede zaken.

Zo zijn de Overheid, Magistraten, keizer, koning, vorst, burgemeester, leraar, prediker, onderwijzer, leerling, vader, moeder, kinderen, heer, knecht enz. personen of uitwendige vertoningen, welke God, als van Hem voortgekomen en ingesteld, wil erkend en heilig gediend hebben, welke ook in dit leven nodig en nuttig zijn. Maar

---

¹⁶ Ik denke, dat Jakob onder die indrukken geweest is. Wanneer hij tot zijn tevoren vergramde, doch nu door Gods neiging verzachte broeder Ezau zeide: Ik heb uw aangezicht gezien, als had ik Godes aangezicht gezien, Gen. 33 : 10.

God wil niet, dat wij daaraan enige goddelijkheid zouden toekennen, dat wij hen zodanig zouden vrezen en eerbiedigen, en ons vertrouwen op hen stellen, dat wij God zouden vergeten. En opdat God ons des te lichter zou aftrekken van de verwondering¹⁷ der personen, laat de HEERE in hen nog zonden en struikelingen over, en zelfs wel zulke grote en schandaleuze, opdat die ons zouden waarschuwen, dat wij tussen persoon [uitwendige vertoning], en God zelf zouden onderscheiden. David de beste koning, opdat hij niet zou voorkomen als een persoon, waarop men vertrouwen moest, is gevallen in afgrijselijke zonden: overspel, manslag enz. Petrus, een Apostel, heeft Christus verloochend.

Deze en dergelijke voorbeelden, waarvan de Schrift vol is, moeten ons tot waarschuwing strekken, dat wij niet aan de personen blijven hangen, of dat, wanneer wij die uitwendige vertoning hebben, wij dan zouden menen alles te hebben (zoals in het Pausdom geschiedt, waar alles geoordeeld wordt naar de uitwendige persoons-vertoning, en daarom is het ganse Pausdom louter een aanneming, en verwondering van en over personen). God heeft alle schepselen gegeven tot nut en gebruik, niet om daaraan te veel eer te bewijzen, of afgoderij mee te plegen. Maak daarom nuttig en nodig gebruik van brood, wijn, kleren, bezitting van landgoederen, geld en wat dies meer zij. Maar stelt er uw vertrouwen niet op, noch roemt er in. Want in God alleen moet men roemen en zijn vertrouwen stellen; Die alleen moet bemind, gevreesd, gediend en geëerd worden. [Hierop is zeer toepasselijk de waarschuwing van Jehovah Zelf, Jer. : 23, 24. "Zo zegt de HEERE: een wijze beroeme zich niet in zijn wijsheid, en de sterke beroeme zich niet in zijn sterkheid; een rijke beroeme zich niet in zijn rijkdom. Maar die zich beroemt, beroeme zich hierin, dat hij verstaat, en Mij kent, dat ik de HEERE ben, doende weldadigheid, recht en gerechtigheid op de aarde. Want in die dingen heb ik lust, spreekt de HEERE"].

Hier nu noemt Paulus het apostelschap, of de bediening der Apostelen: de persoon des mensen. Welke Apostelen werkelijk vele wonderwerken verricht hadden: zij hebben geleerd, en velen tot het geloof en bekering gebracht, zij hadden gemeenzaam met Christus verkeerdt; in één woord, de persoon behelst in zich de ganse wandel der Apostelen, die heilig, en hun gezag, hetwelk groot en aanzienlijk geweest is. Evenwel al die dingen, zegt hij, ziet God niet aan. Niet dat God in het geheel daar geen acht op zou slaan, maar hoe groot en heerlijk die zaken ook mochten zijn, met betrekking op de Rechtvaardigmaking geeft de HEERE daar niet de minste acht op.

Want deze onderscheiding moet men nauwkeurig in acht nemen, dat wij geheel anders over de zaken spreken in de Theologie (Godgeleerdheid, vert.), dan in de politiek. In de burgerlijke wandel wil God, gelijk ik gezegd heb, dat men eerbiedigen zal die personen, zoals die Zijn beeld vertonen, en Zijn werktuigen zijn, waardoor de HEERE de wereld regeert en bewaart. Maar wanneer het aankomt op Godsdienst, consciëntie, vreze, vertrouwen, godsvrucht, en plichten - volgens het geopenbaarde Woord van God - dan moet niemand enig persoon vrezen, niemand mag daarop vertrouwen, niemand verwachte troost of hulp daarvan, dat niemand toch enige de minste hoop hebbe, dat hij lichamelijk of geestelijk daardoor kan verlost worden.

Hiervandaan is het, dat God in het gericht geen aanzien des persoons wil hebben. Want het gericht is een Goddelijke zaak. Daarom moet ik de rechter noch vrezen noch beminnen. Maar mijn vrees en vertrouwen moet berusten in God, Die de ware Rechter is. Ik moet wel de politieke [dat is: de wereldse of aardse] rechter, als die het beeld van God draagt, achting en eer toedragen om Gods wil. Maar mijn geweten moet haar vertrouwen niet stellen, of steunen op hun gerechtigheid of vroomheid, noch ontroerd

---

¹⁷ Dat afgodisch verwonderen over de Personen, beschrijft Apostel Judas in zijn Brief, vers 16.

of verschrikt worden door hun ongerechtigheid of dwinglandij, zodanig dat ik iets tegen God zou ondernemen, dat is: dat ik de HEERE zou vergrammen, door te liegen, valse getuigenis te spreken, de waarheid te ontkennen. Overigens zal ik volgaarne de rechter eerbiedigen.

Zo zou ik de Paus kunnen eerbiedigen en zijn persoon hoogachten, indien hij mijn consciëntie vrijliet, en mij niet dwong tegen God te zondigen. Maar hij wil zelf gevreesd en gediend worden, met belediging van de Majesteit Gods. Indien men hier één van beide verliezen moet, dat dan de persoon [dat is de Paus] verdwijne en dat God vastgehouden en aangekleefd worde. Wij zouden het gezag en bewind van de Paus gaarne verdragen, maar omdat hij die tegen ons misbruikt, en ons dwingen wil, dat wij hem alleen, met verzaking en lastering van God, als heer moeten erkennen, daarom wil hij onze consciënties binden en dwingen, tegen de vreze en vertrouwen op God in. Daarom worden wij door een bevel Gods gedwongen de Paus te weerstaan, zoals er geschreven is, "Men moet Gode meer gehoorzamen dan de mensen", (Hand. 4 : 19, 5 : 29). En daarom, zonder beschuldiging van ons geweten, hetgeen ons ten hoogste troost, verachten wij het gezag van de Paus. Mënzer en andere driftige mensen wilden wel, dat de Paus uitgedreven werd, maar dat wilden zij door de wapenen en niet door het Woord bewerken. Daarom hebben zij hem tegenstand geboden om de persoon, en niet om God. Wij zouden gewillig behemoth, en zijn schobben, al hun uitwendige vertoningen en waardigheden, kunnen verdragen, indien zij ons Christus maar lieten houden. Edoch, aangezien wij dat van hen niet kunnen gedaan krijgen, zo verachten wij hun persoon; en wij zeggen met Paulus, met een volkomen vertrouwen, "God ziet de persoon des mensen niet aan".

De kracht en nadruk ligt dan in het Woord van God. Want inzake Godsvrucht, en wanneer het op het Woord van God aankomt, mag men in genen dele de persoon aannemen. Doch wanneer men buiten de religie bezig is, in de burgerlijke omgang, buiten God, dan moet er een zeker aanzien of persoonachting waargenomen worden, en dan is een mens verplicht de persoon aan te zien, en te eerbiedigen. Opdat er geen disorde ontsta, en de achting en welgeschiktheid niet weggenomen worde. Want in deze omgang behaagt het God, dat in de menselijke samenleving bewaard worde de orde, het ontzag en onderscheid der personen. Anders zo zou een zoon, een discipel, een onderdaan, een knecht zeggen: ik ben in gelijke wijze een Christen, als mijn vader, meester, vorst en heer is. Waarom zou ik hem dan eer bewijzen? Voor God daarom houdt alle persoonsvertoning op, daar is noch Griek, noch Jood, maar zij zijn allen één in Christus, doch niet voor de wereld.

Zo heeft Paulus weerlegd en opgelost het argument van de valse apostelen, betreffende het gezag der Apostelen, zeggende, dat het ontijdig is, noch te dezer plaatse ingang kan vinden, als een ongeschikte en ongepaste reden, en niet tot het oogmerk behorende. Omdat hier over een zaak van veel hoger aanbelang, dan over het aanzien der personen gehandeld wordt; namelijk over een Goddelijke zaak, over God, over het Woord Gods, of men dat namelijk stellen moet boven het apostelschap, of het tegendeel? Daarop antwoordt Paulus, dat de waarheid des Evangelies volstandig blijve, dat het Woord van God, en de gerechtigheid des Geloofs ongeschonden en zuiver bewaard worde. Weg apostelschap, weg Engel uit de hemel, weg Paulus met Petrus.¹⁸

---

¹⁸ Het is met deze Geloofs Gerechtigheid en Evangelie Waarheid, daar alles voor wijken moet, zoals de Doper Johannes met betrekking op de Heere Jezus zeide: Hij moet wassen, en ik minder worden, Joh. 3 : 30.

Want die geacht waren, hebben mij niets toegebracht.

Alsof hij zeggen wilde, Ik heb mij zo aan de Apostelen niet overgegeven, en heb mij in gesprek zo diep niet ingelaten, om van hen onderwezen te worden. Want waarin toch zou ik van hen onderricht worden?, daar Christus mij door Zijn openbaring overvloedig genoeg in alles onderwezen had; en verder, aangezien ik toen al achttien jaar onder de heidenen het Evangelie verkondigd had, en Christus zoveel wonderen door mij gedaan had, waardoor de Heere Christus mijn prediking bevestigd, [en met goedkeuring als versterkt en verzegeld] heeft.

Daarom is het maar een vergelijking, geen redetwist geweest, waarin ik niet iets bij lering heb overgenomen, of iets van het mijne heb herroepen of verantwoord en voorgestaan, maar ik heb eenvoudig verhaald mijn verhandelde [voorgevallen] zaken en daden; namelijk, dat ik aan de heidenen het geloof alleen, in Christus, zonder de Wet gepredikt heb, en dat op deze prediking des Geloofs, de Heilige Geest op de heidenen gevallen is, die terstond met verscheidene talen gesproken hebben. Hetwelk de Apostelen van mij gehoord hebbende, hebben betuigd, dat ik wel en recht geleerd had. Daarom doen de valse apostelen mij ongelijk aan, die deze zaken verdraaien.

En deze heilige verheffing van Paulus, als hij zeide, dat de andere Apostelen hem niets toegebracht hebben, is niet zondig, [onnut, of overbodig], maar vooral hier hoognodig. Want indien hij hier gezwegen had, en niet voor de dag gekomen, zo zou de waarheid des Evangelies verloren zijn geraakt.

Veel minder moeten wij het aan onze tegenstanders gewonnen geven, die op het gezag van hun afgod de Paus stoffen, en hem tegen over ons stellen, daar Paulus het hier niet heeft willen opgeven tegen de valse apostelen, die tegen Paulus over stelden de autoriteit van de ware Apostelen, en daarop roemden. Ik weet wel, dat in de vromen een nederigheid moet wezen, maar tegen de Paus wil en moet ik met een heilige trots ingaan, op deze wijze namelijk: Paus, ik wil u niet onderworpen zijn, ik wil u voor geen meester of leraar gebruiken omdat ik verzekerd en gerust ben, dat mijn leer waar en van God is. Maar de Paus wil naar die leer niet luisteren, ja wil mij dwingen, dat ik zijn wetten en besluiten zal opvolgen en gehoorzamen, en zo ik mij daaraan niet onderwerp, zo sluit hij mij uit, en verdoemt mij als een ketter en verlater van de kerk. Daarom is onze trots tegen de Paus hoogst noodzakelijk. En indien wij op die wijze zo edelmoedig trots niet waren, en in de Heilige Geest verachtten de Paus, met zijn leer, en de duivel de vader der leugenen in hem sprekende, zouden wij in geen enkel opzicht staande kunnen houden het Artikel van Rechtvaardigmaking [of gerechtigheid] des geloofs. Daarom verachten wij het gezag van de Paus, niet met dat inzicht dat wij over hem heersen zouden; wij zijn daar ook niet op uit, om ons te verheffen boven de hoogste gezaghebbers; aangezien het openbaar is, dat wij leren dat een ieder mens moet onderdanig zijn en zich onderwerpen, ook de machten gediensig en gehoorzaam zijn. Maar dat zoeken wij, dat de eer en roem van God blijve, en dat de gerechtigheid des Geloofs ongeschonden bewaard worde, ten einde wij en zij behouden zijn mochten.

Indien dus de Paus ons toestaat, dat God alleen uit loutere genade door Christus de zondaars rechtvaardigt, willen wij niet alleen hem op de handen dragen, maar zelfs hem de voeten kussen. Omdat wij nu dat niet kunnen verkrijgen, zo zijn wij op onze beurt, onwrikbaar hoogmoedig in God, en willen ook geen vingerbreed wijken voor al de Engelen in de hemel, noch voor Petrus, of Paulus, noch voor honderd keizers, en duizend pausen, of papen, noch voor de ganse wereld.

Verre zij hier van ons geweerd alle neerslachtigheid en onderdanigheid. Omdat zij ons onze roem en eer willen ontnemen, en ons van God Zelf, Die ons geschapen en alles

gegeven heeft, van Christus Zelf, Die ons door Zijn bloed verlost heeft, willen aftrekken en beroven. Dit moet (ons) de hoofdzaak zijn: wij zullen onze goederen, naam, leven en alles wat wij hebben, laten afnemen; doch het Evangelie, het Geloof, Christus en verdere Goddelijke zaken, zullen wij niet lijden dat ons ontfroefd worden. En vervloekt zij de lafhartigheid die tot die laagte de moed laat zinken, en het hier opgeeft. Hier moet een ieder trots, hoogmoedig en onverschrokken halsstarrig zijn, tenzij hij Christus wil verloochenen. Daarom zal, met Gods hulp, hier mijn voorhoofd harder dan dat van alle anderen zijn. Hier wil ik koppig en verhard zijn, en daarvoor gehouden worden. Hier draag ik het opschrift en houd het voor mijn erenaam: *Cedo nulli, ik wijk voor niemand*. En ik ben van harte verheugd, in dat opzicht, een weerspannige en hardnekkige genoemd te worden. Hier betuig ik openlijk, dat ik ben, en in het vervolg nog meer wens te worden: onverzettelijk hard, en zal geen haarbreed wijken. De liefde zwicht en is inschikkelijk, omdat zij alles verdraagt, alles gelooft, alles hoopt, [1 Kor. 13 : 7]. Daarentegen zwicht het Geloof niet, ja zij kan in het geheel niets dulden dat haar in de weg is, naar dat bekende spreekwoord: *Non patitur ludum, Fama, Fides, Oculus, De goede Naam, het Geloof en het oog kan geen scherts verdragen*.

Laat daarom een Christen, als het op het Geloof aankomt, dan de meest trotse en onverzettelijke zijn, laat hij in het allerm minst daarin niet toegeven, dat hij voor iemand een haarbreed wijke. Want door het Geloof wordt een mens der Goddelijke natuur deelachtig, 2 Petrus 1 : 4. God nu zwicht nergens voor, wijkt voor niemand, want Hij is onveranderlijk. Daarom moet een Christen, in het stuk van Geloof, niets toegeven, voor niemand zwichten. Doch dat een Christen door de liefde toegeve, en alles verdrage. Want daarin is hij niet meer dan een mens.

Vers 7, 8: *Maar daarentegen als zij zagen, dat mij het Evangelie der voorhuid toebetrouwd was, gelijk aan Petrus der besnijdenis (want Die in Petrus krachtiglijk werkte tot het apostelschap der besnijdenis, Die werkte ook krachtig in mij onder de heidenen).*

Dit is de krachtigste weerlegging tegen de valse apostelen. Paulus bedient er zich hier van, en matigt zich met recht hetzelfde gezag aan, dat de valse apostelen van de ware Apostelen voorgaven. En hij gebruikt een retorische omkering of persoonsverwisseling. De valse apostelen bedienen zich, zegt hij, van de autoriteit der grote Apostelen vóór zich, tegen mij, doch ik haal dat gezag der Apostelen aan, tot mijn voordeel tegen hen. Want de Apostelen zijn vóór mij; daarom, mijn lieve Galaten, gelooft ze toch niet die zich beroemen, [of beroepen] op het gezag der Apostelen tegen mij. Want toen de Apostelen zagen, dat aan mij het Evangelie der voorhuid was toevertrouwd, en bekenden de genade, die mij gegeven was, gaven zij mij, en Barnabas de rechterhand der gemeenschap, hun goedkeuring gevende op mijn bediening, en dankbetuigingen over de gaven aan mij gegeven. Dus keert Paulus met nadruk en verstand het Argument om, tegen zijn tegenstanders. En in deze woorden is een volkomen brandende ijver, en hier is meer innig hartenwerk dan met de tong wordt uitgedrukt. Daarom is het ook dat Paulus zich hier niet om de Grammatica bekreunende, in verwarring is geraakt omtrent de samenstelling der woorden.

Want wanneer hij zegt, "Welke schenen pilaren te zijn", was dat geen schijnschoon, of uitwendige vertoning alleen, maar inderdaad werden zij voor pilaren gehouden. Want de Apostelen waren in de ganse Gemeente in eer en hoogachting. En bij hen berustte de macht en het gezag om de leer der Waarheid voor goed te keuren, en daar openbare getuigenis aan te geven, en het tegenovergestelde af te keuren en te veroordelen. Dit is een opmerkelijke tekst, waar Paulus zegt, dat aan hem het Evangelie der voorhuid is

toevertrouwd, aan Petrus der besnijdenis, daar Paulus toch bijna op alle plaatsen aan de Joden in hun synagogen, en Petrus aan de heidenen ook het Evangelie verkondigd en gepredikt heeft. Van deze beide zaken zijn bewijzen in het boek der Handelingen te vinden. Petrus heeft de hoofdman Cornelius bekeerd, met zijn gehele huisgezin, die een heiden was, Hand. 10. Bovendien heeft hij aan de heidenen geschreven, gelijk als zijn Eerste Brief getuigt. Paulus predikte Christus onder de heidenen. Hij gaat echter tegelijk in de synagogen der Joden, en leert aldaar het Evangelie. (Hand. 9). En in Matthe0s (28 : 19) en Markus (16 : 15) beveelt Christus aan al de Apostelen "heen te gaan in de gehele wereld", zegt Hij; "predikt het Evangelie aan alle creaturen". En Paulus zegt, "Dat het Evangelie gepredikt is onder alle creatuur die onder de hemel is", Kol. 1 : 23.

Waarom noemt Paulus zich dan maar een Apostel der heidenen en Petrus naast de anderen, der Besnijdenis?

Deze zwaarigheid is niet moeilijk op te lossen. Paulus ziet hierop, dat de overige Apostelen vooral in Judea en Jeruzalem gebleven zijn, totdat zij op de Roeping van God zich naar elders begeven hebben. Een tijd lang derhalve droeg zich de zaak aldus toe, dat zolang de Joodse burgerstaat nog in wezen was, waren zij in Judea. Maar toen de verwoesting op handen was, zijn zij de ganse wereld door verspreid. Doch Paulus, gelijk in Hand. 13 geschreven is, is door een zonderlinge roeping uitverkoren tot het Apostelschap der heidenen, en afgezonderd zijnde buiten Judea heeft hij de landschappen der heidenen doorreisd. Verder woonden de Joden, die toen door bijna geheel de wereld verstrooid waren, ook al voor een deel in de steden en in de plaatsen der heidenen. Zodat Paulus, bij zijn aankomst in die plaatsen, ook gewoon is geweest, zoals in de Handelingen te lezen is, in de synagogen der Joden te gaan, en bij die gelegenheid hun, als kinderen van het koninkrijk, het eerst die blijde tijding verkondigde, de beloften, aan de Vaderen gedaan, en nu door Christus vervuld.

Wanneer zij dat niet wilden aanhoren, ging hij weg en keerde zich tot de heidenen, zoals Lukas, getuigt in Hand. 13 (: 46) en 28, alwaar hij Paulus invoert, volstandig en vrijmoedig dus tot de Joden sprekende, die voor de Wet ijverden, en de dingen tegenspraken, welke van Paulus gezegd werden. Het was nodig, zegt hij, dat eerst tot u het Woord Gods gesproken zou worden. Doch nademaal gij hetzelfde verstoot, en uzelf het eeuwige leven niet waardig keurt, ziet, wij keren ons tot de heidenen. En Hand. 28: 28, "Het zij u dan bekend, dat de zaligheid Gods, den Heidenen gezonden is, en dezelve zullen horen".

Derhalve is hij voornamelijk tot de heidenen gezonden. "Doch omdat hij een schuldenaar was aan allen", [Rom. 1 : 14], "en aan allen alles werd", [1 Kor. 9 : 19] is hij, wanneer de gelegenheid zich daartoe voordeed, de synagogen der Joden ingegaan. En daar hebben hem de Joden niet alleen horen prediken, maar ook de heidenen hebben hem het Evangelie van Christus horen verkondigen. Op andere tijden heeft hij nog bovendien gepredikt op de markt, in de huizen, bij de rivieren. Hij is dan wel voornamelijk en bijzonder een Apostel der heidenen geweest, gelijk Petrus van de Joden, zo nochtans, dat Petrus tegelijk, aan de heidenen niet nagelaten heeft Christus aan te kondigen, wanneer daartoe gelegenheid geboren werd.

De heidenen nu noemt hij *voorhuid*, de Joden *besnijdenis*, met een spreekwijze, in de Heilige Schrift zeer gebruikelijk Synecdoche genaamd. Wanneer namelijk in een gedeelte het geheel begrepen wordt. Het is daarom het Evangelie der voorhuid, dat onder de heidenen moest voortgeplant worden, zoals aan Petrus het Evangelie der besnijdenis. Omdat gelijk als Petrus onder de Joden, zo heeft hij onder de heidenen het Evangelie van Christus [aangekondigd en] verspreid.

Hier moet men in het voorbijgaan erop acht geven, dat de Hebreëen het deelwoord [Genetivus, van, der of des] verschillend opvatten; nu eens werkend, [actief) dan weer lijdelijk (passief), hetwelk dikwijls de zin wat duister maakt. Doorgaans komen ons daarvan voorbeelden voor bij Paulus en in de ganse Schrift. Gelijk als deze samenstelling der woorden, de ere en roem Gods is enigszins duister, omdat die dadelijk en lijdelijk kan uitgelegd worden. De glorie of heerlijkheid Gods, dadelijk, waarbij God in Zichzelf roemt; lijdelijk, waardoor wij in God roemen.

Evenzo het Geloof in Christus, de liefde van Christus [Rom. 8 : 38], en wat dies meer zij. Wij leggen doorgaans zulke spreekwijzen lijdelijk uit, als: het Geloof in Christus is 't, waardoor Christus geloofd [en aangenomen] wordt. Dus wordt het Evangelie van God *dadelijk* genoemd, hetwelk God alleen geeft, en in de wereld zendt. Het Evangelie der voorhuid en der besnijdenis *lijdelijk*, hetwelk tot de heidenen en Joden gezonden, en bij hen aangenomen is.

Hierop blijft Paulus gedurig staan, *dat Jakobus, Petrus en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn, hem niets geleerd hadden*, noch hem, als hoger gezag en rang hebbende, en als aanstellers, de bediening des Evangelies hadden toevertrouwd. Warrit daar is geen oppergezag [autoriteit], noch van hem die leert, noch van die beveelt, noch van hem die zendt. Daarom erkent hij hen ook niet als leermeesters, en als die hem aangesteld hadden. Maar nadat zij zelf, zegt hij, zagen, dat aan mij het Evangelie was toevertrouwd, dat is getrouwelijk aanbevolen, niet van Petrus, (omdat gelijk ik niet van een mens het Evangelie ontvangen of geleerd hebt, also heb ik ook van geen mens bevel ontvangen, om het Evangelie onder de heidenen te verkondigen); maar beide, en de kennis des Evangelies en de opdracht, om dat onder de heidenen te prediken, heb ik onmiddellijk van Christus ontvangen, in alles op dezelfde wijze als aan Petrus van Godswege het Evangelie overgegeven is, en de Bediening aanbevolen was, om dat onder de Joden te verkondigen.

Deze plaats geeft klaar getuigenis, dat alle Apostelen even gelijke Roeping gehad hebben, en dezelfde last en hetzelfde Evangelie. Petrus heeft geen ander bijzonder Evangelie gepredikt als de anderen, noch heeft hij ook aan de anderen de bediening niet opgelegd, maar er is geheel en al onder hen geweest een evengelijkheid. Want zij zijn allen van God geleerd en geroepen geweest, dat is: beide en roeping en Zending van alle Apostelen is eenvoudig onmiddellijk van God geweest. De ene Apostel is derhalve niet groter dan de andere, noch is daar enige voorrang des persoons. Daarom is het een onbeschofte leugen, dat de Paus pocht en voorgeeft dat Petrus het Hoofd der Apostelen zou zijn geweest; en daarop bevestigt hij zijn voorrang.

Vers 8: ***Want Die in Petrus krachtiglijk gewrocht heeft*, enz.**

Het is een weerlegging van een zeker ander Argument der valse apostelen: Wat geven de valse apostelen hoog op, zegt hij, dat het Evangelie van Petrus krchtig en van veel uitwerking geweest is?; dat velen erdoor bekeerd zijn, dat hij vele en grote wonderwerken gedaan heeft, dat hij doden opgewekt heeft, dat hij door zijn schaduw zieken genezen heeft.

Ik erken en sta al deze dingen toe. Maar met die kracht is Petrus van de hemel bekleed. God heeft Zijn stem sterkte en kracht gegeven, om velen tot het Geloof te brengen, opdat vele wonderwerken door Petrus zouden gedaan worden. Diezelfde kracht [en vermogen] heb ik ook gehad, en heb die niet van Petrus ontvangen, maar dezelfde God en Geest, Die in Petrus krchtig gewrocht heeft, is ook in mij krchtig werkzaam geweest. Ik heb dezelfde genade gehad, velen heb ik onderwezen, vele wondertekenen heb ik gedaan, en dat getuigt Lukas in de Handel., Hfdst. 19 : 11, 12,

met deze woorden: En God deed ongewone krachten door de handen van Paulus, alzo dat ook van zijn lijf op de zieken gedragen werden de zweetdoeken en gordeldoeken, en dat de ziekten van hen weken, en de boze geesten van hen uitvoeren. Lees het verdere dienaangaande in de Handelingen, de Hoofdstukken 13, 16, 20, 28.

In één woord, in geen zaak wil Paulus minder geschat worden dan de andere Apostelen, en daarin is hij geestelijk en heilig hoogmoedig. Het is daarom tevergeefs, dat Julianus en Porphyrius lasterende zeggen, dat Paulus zich te trots zou aanstellen tegen het Hoofd der Apostelen. Paulus is hier stout- en hoogmoedig geweest tegen Petrus uit noodzaak, en dat wel uit een noodzaak, die hem van Godswege overkwam. Want de ijver voor de ere van God heeft hem gedwongen zo te trotseren. Die lasteraars, dit niet bemerkende, hebben gemeend, dat deze zijn hoogmoed vleselijk was, hoedanig een hoogmoed heden ten dage in de Paus en in zijn bisschoppen is. Maar hier kwam het niet aan op de eigen zaak en belang van Paulus, maar des Geloofs. Want door het Geloof moeten wij onoverwinbaar zijn, onverschrokken, onbuigzaam en standvastig, en indien het mogelijk was, harder dan een diamant. Doch door de Liefde zachter en buigzamer dan een riet of blad; en in alles toegevend en inschikkelijk. Hier werd dus niet de eer van Paulus, maar de eer van God bestreden. Hier kwam het aan op het Woord Gods, de ware Godsverering, Godsvruchtoefening, en Gerechtigheid des Geloofs. Opdat die zaken ongeschonden mochten blijven.

Vers 9: *En als Jakobus en Cephas en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn, de genade die mij gegeven was, bekendden, gaven zij mij en Barnabas de rechterhand der gemeenschap, opdat wij tot de heidenen en zij tot de besnijdenis zouden gaan* [om namelijk het Evangelie te verkondigen].

Dat is, toen zij gehoord hadden, dat ik een Goddelijke roeping ontvangen had, en een bevel om onder de heidenen het Evangelie te verkondigen, en dat God zoveel wonderwerken door mij had verricht; bovendien, dat door mijn bediening zulk een talloze menigte tot de kennis van Christus was gekomen, en dat de heidenen de Heilige Geest ontvangen hadden zonder de Wet, en Besnijdenis, alleen door, of op het gehoor des Geloofs, hebben zij God verheerlijkt voor de Genade die aan mij bewezen is. Alles noemt hij Genade, hetgeen hij van God ontvangen had: dat hij van een vervolger en verwoester der gemeente, is geworden een Apostel, door Christus geleerd en onderwezen, met vermeerdering van Geestelijke gaven begiftigd, en door die verhalings geeft hij te kennen, dat Petrus hem getuigenis gegeven heeft, dat hij een waar Apostel is, niet van Petrus, of van anderen geleerd, of gezonden, maar van God alleen, en dus heeft Petrus niet alleen nederig erkend de bediening en het gezag van Paulus, en de gaven des Geestes in hem, als Goddelijke zaken, maar heeft die ook goedgekeurd, en versterkt; echter niet als een hoger gezaghebber of uitwerker, maar als een broeder en getuige. Ditzelfde hebben gedaan Jakobus en Johannes. Daarom staan deze pilaren der Apostelen niet tegen, maar voor mij.

De Rechterhand der gemeenschap.

Dit is een blijk van vereniging, de hand des broeders en bondelingschap, dat is: zij hebben gezegd "Wij met een eensgezind hart, en met u geheel en al overeenkomende, o Paulus, verkondigen met en naast u het Evangelie; wij zijn dan in de leer metgezellen, en hebben daarin een onafscheidelijke gemeenschap, dat is, wij hebben dezelfde leer, aangezien wij hetzelfde Evangelie, dezelfde Doop, dezelfde Christus en Geloof met u verkondigen. Daarom kunnen wij u niets leren of opdragen, aangezien uw leer met de onze in alles overeenkomt. Want wij leren geen verschillende, betere of verhevenere zaken als gij, maar wij zien dezelfde gaven in u, welke wij hebben,

behalve, dat aan u het Evangelie der voorhuid, en aan ons der besnijdenis is toevertrouwd. Maar wij stellen nu hier ter plaatse vast en besluiten, dat voorhuid en besnijdenis onze vereniging en gemeenschap niet moeten beletten, aangezien het hetzelfde Evangelie is, dat wij beiden prediken.

Deze plaats toont aan, dat dit hetzelfde Evangelie is, van heidenen, Joden, [zogenaamde] Geestelijken, wereldlijke mensen, jongeren, ouderen, mannen, vrouwen en van allerlei soort [van staten der mensen]. Het Evangelie neemt geen personen aan, maar het Woord en de leer is gemeen aan alle mensen, [en ieder even na]. Wie het ook zij, die die leer hoort en gelooft, wordt behouden; afgezien van het feit, of hij al dan niet besneden is. Paulus heeft tot dusver aangetoond en bevestigd, dat hij niet alleen door een Goddelijk getuigenis, maar ook volgens een menselijk, namelijk der Apostelen, het Evangelie oprecht en vromelijk geleerd heeft. Daarom laat hij zien, dat al die zaken, welke de valse apostelen, om zijn gezag te verduisteren, bijgebracht hebben, geheel en al verzonnen en vals zijn. En dat het getuigenis der Apostelen vóór hem is, en niet voor de valse apostelen. Omdat hij nu alleen en een enkele persoon is, die deze dingen aanhaalt, daarom zweert hij, en roept God tot getuige, dat hetgeen hij zegt, waarheden zijn.

Vers 10: *Alleenlijk dat wij de armen zouden gedenken; hetwelk zelf ik ook benaarstigd heb te doen.*

Na de verkondiging des Evangelies, zo is het de verdere taak van een goede herder, dat hij voor de armen zorg drage. Want waar een gemeente is, moeten noodzakelijk armen zijn, die ook doorgaans alleen zijn de ware leerlingen van het Evangelie, zoals Christus zegt: "Den armen wordt het Evangelie verkondigd", Matth. 11 : 25, Luk. 4 : 16. Want de wereld en de duivel vervolgen de gemeente, en brengen er velen tot armoede, die in het vervolg van tijd verlaten en vergeten worden. Verder, daarin zondigt de wereld niet alleen, maar bemoeit zich ook in genen dele om het Evangelie te bewaren, en staande te houden, door een ware Godsvrucht en godsdienstoefening. Niemand wil iets toebrengen met raad en daad, om de bedienaars der gemeenten te onderhouden en scholen op te richten en dergelijke liefdeplichten. Doch om bijgeloof en valse godsdiensten op te richten, en daar de hand aan te houden, was iederéén met beide zijn handen bereidwillig. Daar zijn zoveel kloosters gesticht, zoveel hoofdkerken, zoveel bisdommen in het Pausdom, daar de goddeloosheid zelf regeert, zoveel inkomen gesticht tot hun onderhoud.

Heden ten dage maakt een stad zwarigheid, de één of andere Evangeliedienst te voeden of aan te kweken, welke tevoren, toen de goddeloosheid op de troon was, verscheidene kloosters, en ontallijke mispriesters, afzendingen zonder de minste tegenspraak onderhield, opdat ik intussen nog zwijge van de terminarii en stationarii, enz. [geloof zekere ordes, welke haar vaste plaatsen hadden]. In 't kort, De ware en zuivere godsdienst is altijd behoeftig, en Christus klaagt, "dat Hij hongerig is, dorst heeft, een vreemdeling, naakt en krank is", Matth. 25 : 35, 36. Daarentegen bloeit de goddeloosheid, floreert en heeft geens dings gebrek. Daarom is het ook de taak van een oprecht en waar opziener, ook zorg te dragen voor de armen, hetgeen Paulus hier betuigt gedaan te hebben.

Vers 11: *En toen Petrus te Antiochië gekomen was, wederstond ik hem in het aangezicht, omdat hij te bestraffen was.*

Paulus gaat verder met te wederlegger, en zegt dat hij niet alleen in zijn voordeel het getuigenis heeft van Petrus, en der andere Apostelen te Jeruzalem, maar dat hij zelfs ook Petrus wederstaan heeft in de tegenwoordigheid van de Antiocheense gemeente.

Hij doet hier mededeling van een zaak die in geen hoek geschied is, maar in het aanzien van de gemeente. En deze genoegzaam verwonderenswaardige geschiedenis heeft gelegenheid gegeven tot laster, als aan Porphyrius, Celsus, Julianus, en anderen, die Paulus van trots blameren, omdat hij zich gekant heeft tegen de Overste der Apostelen, en dat in het aangezicht der gemeente, waardoor hij te buiten zou gegaan zijn de palen van de Christelijke eenvoud en nederigheid. Doch het is niet te verwonderen, dat zulken zodanige dingen denken en spreken, die het oogmerk van Paulus zijn verschil en bestraffing niet zien.

Paulus handelt hier niet over een beuzelachtige zaak van gering belang, zoals ik ook hierboven al opgemerkt heb, noch om enig tijdelijk voordeel om aan de kost te komen, maar over een zeer voornaam punt der Christelijke leer. Wie er een begrip van heeft, hoe groot de nuttigheid en majestuositeit ervan is, zal al het overige voor schade en drek rekenen. Want wat is Petrus en Paulus? Wat een Engel uit de hemel? Wat het ganse schepsel bij het Artikel van de Rechtvaardigmaking te vergelijken? Want wie dat recht kent, wandelt in het helderste licht, en wie daarvan onkundig is, is in de dikste duisternis. En daarom, wanneer gij merkt, dat het stuk van Rechtvaardigmaking verduisterd wordt, of in gevaar raakt, ontziet dan noch Petrus, noch Engel uit de hemel te weerstaan, want het Artikel van de Rechtvaardiging kan niet glorieus genoeg in zijn luister gesteld worden. Daarentegen zien Porphyrius en anderen op de grootheid van Petrus' gezag; zij verwonderen zich over zijn persoon, en vergeten de hoge aangelegenheid en het gewicht van dit Artikel.

Paulus doet het tegenovergestelde. Hij bestraft Petrus niet op bittere wijze, maar behandelt hem met gepaste eerbied. Doch omdat hij ziet, dat de hoge luisterrijke aangelegenheid van dit Artikel der Rechtvaardiging in gevaar gebracht wordt, om de waardigheid van Petrus [of liever het verkeerd gebruik maken van zijn achtbaarheid] te behouden, slaat Paulus niet in het minst acht op dat uitwendige aanzien; om dat Artikel ongeschonden te bewaren en voor te staan. Zo doen ook wij. Want daar is geschreven: "Wie vader, moeder, zijn eigen ziel en wat het ook wezen mocht, liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig", Matth. 10 : 37, Luk. 14 : 26.

Daarom, als het erop aankomt om die waarheid des Evangelies voor te staan, zo schamen wij ons niet om door de Geveinsden uitgemaakt te worden voor trots en halsstarrig, als diegenen die alleen wijs willen zijn, naar niemand luisteren en voor niemand willen zwichten. Hier is vooral noodzakelijk onbuigzaam en onverschrokken obstinaat te zijn. Omdat de oorzaak, waarom wij tegen een mens zondigen, dat is, waarom wij het majestueuze gezag des persoons of der wereld vertreden en verwerpen, zo groot en gewichtig is, dat die zonden, welke de wereld de grootste oordeelt, bij God worden en zijn de uitmuntendste deugden.

Wij doen wel, en naar onze plicht, wanneer wij onze Ouders eren, wanneer wij onze Overheden achting toebrengen, wanneer wij Petrus en de andere dienaren des Woords in eer houden; maar nu verkeren wij daar niet in, of het komt hier niet aan op de zaak van Petrus, van onze Ouders, des Keizers, der wereld, of van enig schepsel, maar van God. Hier ter plaatse handel ik wel en loffelijk, dat ik niet wijk voor Ouders, voor de keizer, of ook niet voor een Engel uit de hemel. De reden is, omdat ik God met het schepsel niet mag vergelijken, of tegen elkaar in overweging nemen. Wat komt het ganse schepsel bij God te pas! Een druppeltje bij de zee te vergelijken. Waarom zou ik mij dan zo met Petrus ophouden, of acht op hem slaan, die maar een druppel is, dat ik God zou voorbij gaan, en daarvan afwijken, die de ganse zee of oceaan is. Dat daarom de druppel voor de zee wijke, dat Petrus voor God wijke!

Dit zeg ik daarom, opdat wij de zaak recht zouden vatten en nauwkeurig overwegen, waarover Petrus handelt. Hij nu handelt over het Woord Gods, dat niemand genoeg

naar waardij kan verheffen en hoogschatten. Augustinus oordeelt beter over deze zaak dan Hieronymus, die alleen maar acht slaat op de waardigheid en het uitwendig gezag en achting van Petrus, en daaruit maakt Hieronymus dit op: Petrus is de opperste Apostel geweest. Ergo mocht hij door Paulus niet bestraft worden, of heeft hij hem bestraft, is zulks geschied met een soort van bewimpeling. Dus schrijft hij aan Paulus een veinzing toe, dat hij daarom zou verzonnen en voorgegeven hebben, dat Petrus te bestraffen was, om zijn eigen apostelschap te bevorderen, en zijn heidenen te beschermen. Integendeel, Petrus in alles vrijspreekende, kent hij aan hem de waarheid toe; hetwelk een zeer onbetamelijke verdraaiing van de waarheid is, die nadrukkelijk en onwrikbaar zeer onbetamelijke verdraaiing van de tekst is, welke uitdrukkelijk te kennen geeft, dat Petrus te bestraffen was en van de waarheid afgedwaald; evenzo, dat de andere Joden met hem geveinsd hebben.

Alzo dat ook Barnabas mee afgetrokken werd, door hun veinzing.

Welke klare woorden Hieronymus niet ziet of bevat. Daarin blijft hij maar hangen: Petrus is een Apostel geweest, ergo onbestraffelijk, en hij heeft niet kunnen zondigen. Dit gevoelen wederstaat Augustinus terecht. Men moet geen veinzing in Paulus toestaan, zegt hij, aangezien hij met een eed bevestigt, dat hij de waarheid spreekt. Daarom doen Hieronymus en Erasmus aan Paulus onrecht, die de woorden "in het aangezicht" uitleggen, alsof het maar in schijn was; dat is: niet ernstig gemeend, of van harte, maar alleen geveinsd. Dat nl. Paulus niet met ernst, maar door een beroepsmatige veinzing, [als om bestwil], Petrus wederstaan zou hebben, opdat de heidenen niet geërgerd mochten worden, indien hij in het geheel gezwegen had. Maar "in het aangezicht" betekent "in de tegenwoordigheid". Hij heeft Petrus in het aangezicht wederstaan, niet in een afgezonderde hoek, maar in de tegenwoordigheid van Petrus en de ganse gemeente daarbij staande. En met nadruk vermeldt hij deze woorden "in het aangezicht" tegen [en tot verwijt] die venijnige slangen, de apostelen [en bedienaars] van de satan, die in het afwezen lasteren zulke mannen, tegen wie zij in hun tegenwoordigheid niet durven kikken, gelijk de valse apostelen ook deden, die hij hier ook van terzijde hekelt, omdat zij in Paulus' tegenwoordigheid hem niet durfden lasteren, maar in zijn afwezigheid wel. Zo [wil Paulus zeggen] heb ik aan Petrus zijn ere niet ontstolen, maar heb hem vrijmoedig en in het openbaar in het aangezicht wederstaan, niet geveinsd, of uit eerzucht, door enige menselijke drift of zielszwakheid, maar omdat hij te bestraffen was.

Laat op dit punt aan anderen over, te twisten of een Apostel kan zondigen! Wij moeten de zonde van Petrus niet verdoezelen. De profeten feilen ook somtijds, en worden van de waarheid afgeleid. Nathan, door zijn eigen geest gedreven, heeft David gezegd, dat hij het Huis des HEEREN moest bouwen, [1 Kron. 17]. Deze voorzegging is terstond omvergeworpen door een Goddelijke openbaring, dat niet David, die een man van oorlog geweest was, en veel bloed gestort had, maar zijn zoon Salomo het Huis des HEEREN moest bouwen. Zo hebben ook de Apostelen gedwaald, ze meenden dat het Koninkrijk van Christus lichamelijk zou zijn, Hand. 1 : 6. "Zult Gij in deze tijd aan Israël het Koninkrijk weder oprichten?" En Petrus, hoewel hij van de Heere Jezus gehoord had: "Gaaf heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen", zou toch niet tot Cornelius gegaan zijn, indien hij niet door een gezicht expres daartoe was gelast, [Hand. 10].

In deze zaak nu heeft Petrus niet alleen gedwaald, maar heeft een zonderlinge val en grote zonde begaan. En indien Paulus hem niet tegengestaan had, zo zouden allen, die uit de heidenen gelovig waren geworden, gedwongen zijn geweest, de besnijdenis te

ontvangen, en de wet te onderhouden; en de gelovige Joden zouden bevestigd [en versterkt] zijn geworden in hun dwalende mening, dat de onderhouding van die zaken nodig was tot hun zaligheid. En op die wijze zouden zij wederom gekregen hebben de Wet in plaats van het Evangelie; Mozes in plaats van Christus. En tot deze allergrootste zonde en onuitsprekelijk nadeel zou Petrus, door zijn veinzing, aanleiding hebben gegeven. Daarom moeten wij aan de heiligen niet zodanige volmaaktheid toeschrijven, alsof zij niet zouden kunnen zondigen.

Lukas getuigt in de Handelingen, Hfdst. 15 : 39, dat er tussen Paulus en Barnabas, die samen afgezonderd waren tot de bediening des Evangelies onder de heidenen, nu al verscheidene landschappen doorreisde, en daar het Evangelie verkondigd hadden, zo een hevige en bittere onenigheid ontstaan was, dat zij van elkaar afgescheiden zijn. Hier heeft of Paulus of Barnabas [of mogelijk wel allebei] zich bezondigd; en die onenigheid moet al hoog gegaan zijn, waarop twee zo nauw-verenigde metgezellen, van elkaar afgezonderd zijn, zoals de tekst in de Handelingen getuigt.

Zulke voorbeelden worden ons beschreven en nagelaten tot troost. Want het is ten volle vertroostende, wanneer wij horen dat de heiligen, die de Geest van God hebben, ook zondigen. Deze troost trachten dezulken ons te ontnemen, die ontkennen, dat de heiligen zondigen kunnen. Nochtans Simson, David en andere veel vermaarde mannen, vol des Heiligen Geestes, zijn gevallen in grote zonden. Job en Jeremia vervloeken de dag van hun geboorte; Elia en Jona, des levens zat en verdrietig, [moedeloos geworden], wensden zichzelf de dood toe. Zodanige dwalingen en zonden der heiligen stelt de Schrift voor tot troost der bedroefden, zwakgelovigen en twijfelmoedigen; en tot schrik der hoogmoedigen. Niemand is ooit zo zwaar gevallen, die niet wederom zou kunnen opstaan. Integendeel, niemand heeft ooit zo vast zijn voet gezet, die niet zou kunnen vallen. Is Petrus gevallen, zo kan ook ik vallen. Is hij wederom opgericht, of opgestaan, zo kan ik wederom ook opgericht worden, en opstaan. En dergelijke voorbeelden moeten vooral hooggewaardeerd worden bij de wankelmoedige en bevende consciënties, opdat zij daardoor te beter leren verstaan, wat zij bidden, wanneer zij zeggen: *Vergeeft ons onze schulden, en: ik geloof de vergeving der zonden*. Hetzelfde geloof en gebed hebben wij gemeenschappelijk met de Apostelen en al de heiligen. Zij hebben geen enkel voorrecht boven ons gehad. Wij hebben dezelfde goederen als zij, dezelfde Christus, Doop, Woord, vergeving der zonden,

Al deze zaken hebben zij ook nodig gehad, en zijn eveneens daardoor geheilgd en gezaligd, als wij.

Dit zeg ik tegen die monstrueuze opheffing en loftuitingen, waarmee de dwaze Sofisten en Monniken de heiligen hebben opgeschikt. Evenzo hebben zij gezegd, dat de gemeente of kerk zo heilig is, dat zij te enenmale zonder zonden is. De gemeente is wel heilig, zoals ons geloof meldt: Ik geloof een heilige, algemene christelijke Kerk, en toch heeft die gemeente zonde. Daarvandaan komt het, dat die heilige algemene Kerk gelooft "vergeving der zonden", en bidt "Vergeef ons onze schulden". Daarom wordt zij niet gezegd geheel en al naar behoren heilig te zijn, zoals een witte muur, wegens de toegebrachte en aanklevende witheid. Die [toegebrachte of] aanklevende heiligheid is niet genoeg, maar Christus is haar volkomen en algenoegzame Heiligheid. Nademaal die aanklevende heiligheid niet genoeg is, zo is Christus algenoegzaam.

Vers 12: *Want eer sommigen van Jakobus gekomen waren, at hij mede met de heidenen.*

De heidenen, die tot het geloof bekeerd waren, aten spijzen, in de Wet verboden,

welke spijzen ook Petrus, aangezien hij met de bekeerde heidenen omgang hield, tegelijk met hen nuttigde, en verboden wijn dronk. En hij wist, dat hij daarin weldeed. Daarom overtrad hij met goeden moede de Wet, met [of in tegenwoordigheid van] de heidenen. Zo bekent Paulus gedaan te hebben, wanneer hij zegt in 1 Kor. 9 : 20, 21, "Dat hij den Joden geworden was als een Jood, dengenen, die zonder de Wet zijn, ben ik geworden als zonder de Wet zijnde". Dat is, hij heeft met de heidenen gegeten en gedronken, naar de heidense wijze, en heeft zich in het geheel niet aan de Wet gestoord. Met de Joden heeft hij zich volgens de Wet onthouden van alle dingen, die in de Wet verboden waren. Want hij zocht aan een ieder dienstbaar en welbehaaglijk te zijn, opdat hij ze allen winnen zou. Daarom heeft Petrus daarin niet gezondigd of misdaan, maar recht gehandeld, en hij wist wel, dat hem zulks geoorloofd was. En met deze overtreding toonde hij aan, dat de Wet niet noodzakelijk was tipt de Gerechtigheid, en de heidenen bevrijdde hij van de onderhouding der Wet. Want heeft Petrus in ene zaak de Wet mogen overtreden, heeft zulks in alle mogen doen. En Paulus heeft ook wegens de overtreding der Wet Petrus niet bestraft maar om zijn veinzing zoals volgt:

Maar toen zij gekomen waren, onttrok hij zich, en scheidde zichzelf afwijzende degenen, die uit de besnijdenis waren. Daar ziet gij het misdrijf van Petrus, dat Paulus met nadruk beschrijft. Hij beschuldigt hem niet wegens arglistigheid, of onkunde, maar van veinzerij en zwakheid daarin, dat hij zich namelijk onthouden heeft van algemene spijs, in de Wet verboden; daar hij vreesde, dat de Joden, die van Jakobus gekomen waren, daardoor geërgerd zouden worden. En dus doende, heeft hij meer acht geslagen op zijn Joden, dan op de heidenen, en daardoor heeft hij aanleiding gegeven, dat de Christelijke vrijheid, en de waarheid des Evangelies in gevaar zou raken.

Want daardoor dat hij zich onttrokken, en zich ten enenmale afgezonderd heeft, zich onthoudende van spijzen, in de Wet verboden, welke hij tevoren gegeten had, heeft hij een zware bekommering gebracht in de gewetens van de gelovigen, welke aldus bij zichzelf, uit de daad van de Apostel, besloten: Hoe!, Petrus zelfs onthoudt zich van spijzen, in de Wet verboden. Bijgevolg al wie eet dingen, in de Wet verboden, zondigt en overtreedt de Wet. Doch die zich daarvan onthoudt, onderhoudt de Wet, en is rechtvaardig; anders zo zou Petrus zelf zich daarvan niet onttrekken. Doch omdat hij zich onttrekt, en met opzet die spijs vermijdt, welke hij tevoren gegeten heeft, zo is het een zeer stellig bewijs, dat die [verboden spijzen] eten, tegen de Wet zondigen, doch die zich daarvan onthouden, de Wet onderhouden, en gerechtvaardigd worden.

Dit is nu alleen de zaak, waar het hier op aankomt, welke Hieronymus over het hoofd gezien heeft. Hij heeft maar slechts de daad aangezien, en niet de bedoeling van de daad beschouwd. De daad in zich zelf was niet kwaad, om dat te eten of te drinken, of dat niet te doen, want zulks betekent niets. Maar dat oogmerk of einde, zo gij eet, zondigt gij, zo gij niet eet [te weten van die spijs, in de Wet verboden], zijt gij rechtvaardig, is kwaad. Zo is de besnijdenis op zichzelf aangemerkt, een goede zaak. Maar dit einde daarin te bedoelen, is kwaad; namelijk, tenzij gij besneden wordt naar de Wet van Mozes, kunt gij niet zalig worden. Evenzo eten hetgeen in de Wet verboden is, is niet kwaad. Maar die onttrekking en afzondering van Petrus, is kwaad. Omdat dit daaruit opgemaakt wordt: Petrus onthoudt zich van die dingen, in de Wet verboden; tenzij gij daarom u ook daarvan onthoudt, kunt gij niet zalig worden. Dit mocht Paulus geenszins ontveinzen [of ongemerkt voorbij laten gaan], omdat de waarheid des Evangelies aldaar gevaar liep; waarom, opdat die ongeschonden zou blijven, zo heeft hij Petrus in het aangezicht wederstaan.

Hier moet een onderscheid gemaakt worden, omdat men zich op tweeërlei wijze van spijs kan onthouden.

Vooreerst, om zijns broeders wil, alleen met opzicht tot liefde, waarin geen zwarigheid of gevaar is; maar het is goed en prijzenswaardig, op die wijze zijn zwakke broeder tegemoet te komen. Zo had Paulus zelf gedaan en geleerd, 1 Kor. 9 : 19-22.

Ten tweede, met oogmerk, opdat die zich daarvan onthoudt, gerechtvaardigd en zalig worde; en die zich niet onthoudt, daarin zondigt en verdoemd wordt. Dat hier de broederlijke liefde vervloekt zij met al haar plichten, en gediensigheden. Want op die wijze en met dat oogmerk, zich te onthouden van spijs, is Christus te verloochenen, Zijn bloed te vertreden en onrein te achten, de Heilige Geest, God en al wat Goddelijk is, te lasteren. Bijgevolg, zo één van beiden moet gemist worden, en verloren raken, dat men dan liever onze vriend, of broeder voorbij zie, en varen late, dan God onze Vader. Want zo men van God, onze Vader afziet, en Hem ongehoorzaam is, zal men het ook niet lang met de broederlijke vriend kunnen houden.

Aangezien Hieronymus dit niet opgemerkt heeft, zo heeft hij noch deze passage, noch de ganse Bijbel kunnen verstaan. Hij meent dat deze bestraffing van Paulus maar geveinsd voorgedragen is. Daarom verduistert en verontschuldigt hij de misdaad van Petrus, en zegt, dat die door onkunde begaan is. Doch hij heeft wel degelijk door veinzing gezondigd. En daardoor zou hij weder ingevoerd hebben de noodzakelijkheid der Wet. Hij zou de heidenen en Joden verplicht hebben, af te wijken van de waarheid des Evangelies, en aan hen een volkomen aanleiding gegeven hebben om Christus te verlaten, de Genade te verloochenen, om tot het Jodendom wederom over te gaan, en al de lasten der Wet op hun schouders te nemen; indien Paulus hem niet bestraft had, en daardoor heidenen en Joden weder teruggeroepen had tot de vrijheid in Christus, en tot de waarheid des Evangelies, die door het voorbeeld van Petrus geërgerd [en daarvan als afgeraakt] waren. Daarom, indien iemand de misdaad van Petrus wilde nagaan en uitbreiden, zoude die al zeer zwaar bevonden worden, en toch slechts begaan bij toeval, uit vrees. Niet door boosheid of onkunde. Zo licht kan de val en dwaling van een enkel mens een gehele ondergang met zich slepen, zo die niet intijds gebeterd en voorkomen wordt. Daarom mag men niet spotten met het Artikel der Rechtvaardigmaking. Het is niet zonder reden dat wij dat met zo grote naarstigheid en aandrang naspeuren en behartigen.

En het is hogelijk te verwonderen, dat zulks geschied is van Petrus, zo'n grote Apostel, die tevoren in de vergadering te Jeruzalem, bijna alleen door zijn gevoelen en aandrang had weten te bereiken, dat door het Geloof de gerechtigheid aan de gelovigen toekomt, zonder de Wet. Diezelfde man, die tevoren zulk een stout en edelmoedig voorstander geweest was van de waarheid en vrijheid des Evangelies, Hand. 15, komt nu zelf, in deze bijzondere gelegenheid, tot afval te geraken, door zich van spijs te onthouden, in de Wet verboden; hij wordt oorzaak van zo grote schandaal, en zondigt tegen zijn eigen besluit in. Daarom wie staat, zie toe, dat hij niet valle.

Niemand zou geloven, hoe gevaarlijk Overleveringen en kerkplechtigheden zijn, welke wij nochtans niet kunnen missen. Wat is er noodzakelijker in de wereld, dan de Wet, en haar werken, en toch is er altoos gevaar, [en men kan niet te waakzaam zijn om te verhoeden] dat daardoor een verzaking van Christus ontsta. Want uit de Wet spruit doorgaans een vertrouwen en berusten in de werken, en alwaar zulks is, daar kan geen volstandig vertrouwen in Christus zijn. Christus wordt daarom heel licht verzaakt en verloren, zoals wij in Petrus zien (die onderscheidenlijker en

nauwkeuriger gekend heeft het Artikel van de Rechtvaardigmaking dan wij), hoe dat door een lichte daad en voorbeeld Petrus terstond gelegenheid zou gegeven hebben tot zo'n grote ondergang, dat alle heidenen zouden afgevallen zijn van Paulus' prediking, en [daarop] het Evangelie en Christus zouden verloren hebben, en dat onder een heilige schijn. Want zij zouden hebben kunnen zeggen: O Paulus!; tot dusver hebt gij geleerd, dat wij alleen door de genade, zonder de Wet moeten gerechtvaardigd worden; nu ziet gij, dat Petrus het tegendeel doet, want hij onthoudt zich van dingen in de Wet verboden, en daardoor geeft hij een voorbeeld, dat wij niet kunnen behouden worden, tenzij wij de besnijdenis ondergaan, en de Wet onderhouden.

Vers 13: ***En ook de andere Joden veinsden met hem. Alzo dat ook Barnabas mede afgetrokken werd, door hun veinzing.***

Hier ziet gij duidelijk dat Paulus een veinzing aan Petrus toedicht, en in hem ontdekt. Daarentegen schrijft Hieronymus die aan Paulus toe. Indien Petrus geveinsd heeft, bijgevolg wist hij zeker wat waarheid, en wat geen waarheid was. Wie veinst, zondigt niet door onkunde. Maar bewust bedriegt hij onder een andere schijn, alsof het de waarheid was: En anderen, zegt hij, stemden toe in de veinzing van Petrus, zo als ook Barnabas, die een metgezel van Paulus geweest was, en lange tijd nevens hem, onder de heidenen gepredikt en het geloof in Christus verkondigd had, zonder de Wet, verleid en vervoerd is in die veinzing. Gij ziet dus de zonde van Petrus hier klaar beschreven, dat die in een veinzing bestaan heeft, die aanleiding zou gegeven hebben tot de ondergang van het aangenomen Evangelie, tenzij zich Paulus tegen Petrus had gekeerd.

Het is toch een wonderbaarlijke en opmerkelijke zaak, dat God de nieuwe gemeente, en het Evangelie zelfs, door een enige persoon op die tijd bewaart, en als voor de ondergang behoed heeft. Paulus blijft alleen staande. Want hij is Barnabas zijn medehelper kwijt geraakt, Petrus heeft hij tegen zich gehad. Zo kan somtijds een enkele persoon in de Vergadering van meer gewicht zijn dan de ganse Vergadering met elkaar. Hetgeen de Papisten ook zelf getuigen en tot een voorbeeld brengen zij Paphnutius bij, die de ganse Vergadering van Nicea, welke de beste geweest is, na die van de Apostelen te Jeruzalem, gehouden, tegengestaan en over haar heeft getriomfeerd.

Deze dingen worden daarom van mij voorgesteld, ten einde wij met alle nauwkeurige oplettendheid het Artikel van Rechtvaardigmaking, mogen naspeuren en wijs worden, en op het aller-zuiverste het Evangelie van de Wet leren onderscheiden en dat wij in deze gewichtige zaak niet het minste door veinzing mochten doen, en voor niemand een haarbreed wijken, indien wij eenvoudig de waarheid des Evangelies en het Geloof zuiver en ongeschonden behouden willen, welke zaken, gelijk ik gezegd heb, teer zijn en zeer licht gekwetst worden.

Daarom zij de rede verre van hier geweerd, als zijnde de vijandin des Geloofs, welke in de aanvechting van zonde en dood hun vertrouwen stelt, niet in de Gerechtigheid des Geloofs, want daar weet de rede in het geheel niets van, maar in haar eigen en op zijn best, in de gerechtigheid der Wet. Want zo ras als de Wet en de rede samen gepaard worden, zo is terstond de maagdom des Geloofs geschonden. Daar is niets dat zich sterker tegen het Geloof verzet, en daarom meer partijdig is, dan de Wet en de rede; en die twee kunnen niet dan door grote inspanning en arbeid overwonnen worden, welke nochtans moeten terneer geworpen worden, indien gij tenminste behouden wilt zijn. Derhalve, aangezien het geweten [consciëntie, of inwendig licht, dat ons ontdekt wat goed of kwaad is] verschrikt wordt door de Wet, en worstelt met het oordeel Gods, zo moet men daarover niet te rade gaan met de rede of de Wet, maar

men moet enkel en alleen [zijn toevlucht nemen tot, en] zijn vertrouwen stellen op de Genade, en het Woord der vertroosting. Daar moet ge u ten enenmale zo gedragen, alsof gij nooit iets van de Wet Gods gehoord had. Maar klimt op tot de duisternis, waar noch Wet noch rede schijnt, maar alleen de verborgenheid des Geloofs, die voor vast en zeker houdt, dat men de zaligheid verkrijgt buiten, en boven de Wet, in Christus. Dus buiten en boven het licht van de Wet, en de rede, leidt ons het Evangelie in de verborgenheid des Geloofs, daar Wet en rede niet [bij kunnen komen, of] iets te doen hebben. De Wet moet ook gehoord worden, maar op haar plaats en tijd. Mozes op de berg vertoevende, spreekt daar met God van aangezicht tot aangezicht. Hij heeft, maakt noch bedient [daar] een Wet. Doch van de berg afklimmende, zo is hij een wetgever, en bestiert het volk door de Wet. Laat dus het geweten van de Wet vrij zijn, doch het lichaam aan de Wet gehoorzamen [en onderdanig zijn].

Hieruit blijkt nu genoegzaam, dat Paulus Petrus bestraft heeft, niet wegens een geringe zaak, maar wegens het voornaamste hoofdpunt der Christelijke leer, waaraan Petrus door zijn veinzing een ondergang zou toegebracht hebben. Want Barnabas, en de andere Joden veinsden tegelijk met hem, welke allen gezondigd hebben, niet zozeer door onkunde en boosheid, maar uit vreze der Joden, welke hun harten beneveld had, zodat zij niet zagen dat zij zondigden. Het is toch voorwaar een wonderlijke zaak, dat zulke grote mannen als Petrus, Barnabas, en anderen zo snel en gemakkelijk vervallen in datzelfde werk, hetwelk zij wisten dat wel gedaan was, en tevoren door hen zelf geleerd.

Daarom waarschuwde **D. Staupitz** terecht, dat het gevaarlijk is, op onze krachten te vertrouwen, ook al zijn wij heiligen, en de aller-geleerdsten, en ook al hebben wij iets door en door gezien en begrepen. Want in datzelfde, dat wij in de grond verstaan, kunnen wij echter vallen en dwalen, niet alleen tot grote schade voor onszelf, maar ook voor anderen. Laten wij dan met grote nauwkeurigheid, oplettendheid en nederigheid ons oefenen in het onderzoek van de Heilige Schriften, en ernstig bidden, opdat wij de waarheid des Evangelies niet verliezen.

Wij zijn daarom niets, met al onze gaven, hoe groot zij ook mogen zijn, indien God niet daarbij is. Wanneer Die ons aan onszelf overlaat, zo kan ons onze wijsheid, kennis, en verdere vermogen niets baten. Tenzij de HEERE Zelf ons gedurig ondersteune, zo kan ons de beste wetenschap niets helpen, ja de [innigste] Godgeleerdheid zelfs niet. Want in de ure der verzoeking kan het zeer schielijk voorvallen, dat door de bedriegerijen des satans, ons uit het gezicht genomen worden alle vertroostende plaatsen, en ons alleen de bedreigende voorkomen en overrompelen. Laat ons dan leren, dat wanneer God Zijn Hand terugtrekt, dat wij zeer gemakkelijk kunnen vallen en vervoerd worden. Laat dan niemand zich verheffen en roemen in gerechtigheid, wijsheid en zijn gaven. Maar dat hij zich verootmoedige, en met de Apostelen bidde: Heere, vermeerder ons het geloof, (Luk. 17 : 5).

Vers 14: ***Maar als ik zag, dat zij niet recht wandelden, naar de waarheid des Evangelies.***

Dit is een wonderbaarlijk voorbeeld van die uitmuntende mannen en pilaren der gemeenten. Hier heeft Paulus alleen geopende [of verlichte] ogen en hij ziet de zonde van Petrus, Barnabas en van de andere Joden, die tegelijk met Petrus veinsden. Daarentegen zien zij zelf hun zonde niet, ja zij menen wel te doen, en dat zij uit liefde zich schikken naar de zwakke Joden. Daarom was het de hoogste noodzaak, dat Paulus deze hun misdaad niet ontveinsde, maar hen bestraft. Want hij beschuldigt in het openbaar, Petrus, Barnabas en de anderen, dat zij volgens de waarheid des

Evangelies afgeweken waren. Het is toch een grote zaak, dat Petrus van Paulus beschuldigd wordt als één die gevallen en van de waarheid des Evangelies afgeweken is. Zwaarder kon hij niet bestraft zijn geworden, en toch verdraagt hij dat geduldig. En ongetwijfeld zal Petrus het met grote dank ook opgenomen hebben. Hierboven toch heb ik aangemerkt, dat velen het Evangelie bezitten, doch niet de waarheid des Evangelies.

Zo zegt Paulus hier, dat Petrus, Barnabas en de andere Joden niet recht wandelden naar de waarheid des Evangelies, dat is: dat zij wel het Evangelie hadden, doch niet recht wandelden. Want hoezeer zij het Evangelie verkondigden, toch door hun veinzing, die met de waarheid des Evangelies niet kon staande gehouden worden, voerden zij de Wet in. De Wet nu in te voeren, is het Evangelie af te schaffen en te vernietigen. Wie daarom recht weet te onderscheiden het Evangelie van de Wet, laat hij God danken en weten, dat hij een van God geleerde [Theoloog] is.

Ik voor mij waarlijk weet het in de verzoeking en aanvechting nog niet zeker genoeg, als ik wel behoorde. Doch zo moeten die twee onderscheiden worden, dat gij het Evangelie moet in de hemel, en de Wet op de aarde stellen. Dat gij de gerechtigheid des Evangelies noemt hemels en Goddelijk, de Wet aards en menselijk; en dat gij zo nauwkeurig onderscheidt de gerechtigheid des Evangelies van de gerechtigheid der Wet, als God een bijzonder onderscheid gemaakt heeft tussen hemel en aarde, tussen licht en duisternis, tussen dag en nacht. Laat de ene dan zijn licht en dag, de andere duisternis en nacht. En och of! dat wij ze nog verder vanéén konden onderscheiden.

Daarom moet, indien er van het Geloof gehandeld wordt of van de consciëntie, de Wet te enenmale buitengesloten worden, en laat die op de aarde blijven staan. Zo er over de werken gehandeld wordt, laat dan de lamp der werken of de gerechtigheid der Wet in de nacht aangestoken worden. Laat dus alzo die zon en het onmetelijke Evangelie- en Genade-licht op de dag schijnen, doch de lamp der Wet in de nacht.

Daarom moet de consciëntie, door het gevoel der zonden verschrikt, op deze wijze denken: Nu worstelt en vertoeft gij nog op de aarde, laat daar de ezel werkzaam blijven, laat hij dienstbaar zijn, en de last hem opgelegd, dragen; dat is: laat het lichaam met zijn leden aan de Wet onderworpen zijn. Doch wanneer gij ten hemel opklimt, zo laat dan de ezel met de last op de aarde. Want de consciëntie heeft niets van doen met de werken der Wet, noch aardse gerechtigheid. Dus blijft de ezel in de vallei, aan de voet van de berg, doch het geweten klimt met Izak de berg op, in het geheel niets wetende van of zich bemoeiende met Wet en werken, doch alleen maar verwachtende en ziende op de vergeving der zonden, en de zuivere Gerechtigheid in Christus voorgesteld en geschonken.

Daarentegen in de burgerlijke wandel, dat dan de gehoorzaamheid der Wet gestreng geëist worde. Daar mag men wel terzijde stellen, en als het ware, geheel onkundig zijn van het Evangelie, de consciëntie, de Genade, de vergeving der zonden, de hemelse Gerechtigheid, Christus. Maar dan komt het alleen aan op Mozes, Wet en werken. Deze onderscheiding nauwkeurig waargenomen zijnde, zo gaan zij geen van beide hun perken te buiten. Maar de Wet zal buiten de hemel blijven, buiten het hart, of de consciëntie. Daarentegen, de Evangelische vrijheid zal buiten de aarde blijven, dat is: buiten het lichaam, en haar leden. Zo ras daarom de Wet en zonde in de hemel komen, dat is: in de consciëntie, laten die terstond daar buiten geworpen worden, omdat de consciëntie, verschrikt door de vrees voor de gramschap en het oordeel Gods, niets van de zonde weten moet, maar alleen van Christus, en aan de andere zijde, wanneer Genade en vrijheid op de aarde komt, dat is: in het lichaam, laat dan gezegd worden: gij moet niet verkeren in een varkenskot, en in de beslomming van het lichamelijk

leven, maar gij behoort boven tot de hemel.

Deze onderscheiding tussen Wet en Evangelie had Petrus door zijn veinzing onderéén vermengd, en daardoor had hij de gelovigen overreed [en doen besluiten], dat zij tegelijk door het Evangelie en de Wet gerechtvaardigd moesten worden. Dit was voor Paulus onmogelijk te verdragen. Daarom bestraft hij Petrus, niet opdat hij hem daardoor enige smaad zou toebrengen, maar opdat hij deze twee wederom zuiver zou onderscheiden; namelijk, dat de wet op de aarde, doch het Evangelie in de hemel rechtvaardigt. De Paus heeft niet alleen de Wet met het Evangelie vermengd, maar heeft van het Evangelie enkel geheel en al wetten gemaakt, en die nog maar slechts ceremonieel zijn. Hij heeft het burgerlijke en kerkelijke onderéén vermengd, wat werkelijk een duivelse en helse vermenging is. Deze verhandeling, aangaande het onderscheid tussen Wet en Evangelie, is hoognodig te weten, aangezien ze de ganse inhoud van de Christelijke leer behelst.

Laat dus ieder ernstig beijveraar van Godsvrucht zijn uiterste best doen, opdat hij lere die dingen te onderscheiden, niet alleen met woorden, maar ook met de innigste genegenheid en ondervinding; dat is: in zijn hart en geweten. Anders komt het slechts op de blote woorden en beschouwing aan, en dan is dat onderscheid gemakkelijk. Doch in de beproeving zult gij gewaar worden, en bevinden dat het Evangelie zelden bij u inwoonde, en daarentegen, dat de Wet in het gemoed een gedurige inwoning en verblijf heeft. Want de rede heeft van nature kennis der Wet. Daarom, wanneer de consciëntie door de zonde verschrikt wordt, welke zonde de Wet aantoonst en vermeerderd, zeg dan: Daar is een tijd om te sterven, daar is een tijd om te leven; daar is een tijd om de Wet aan te horen, daar is een tijd om voor de Wet doof te zijn; daar is een tijd om het Evangelie aan te horen, daar is een tijd om van het Evangelie onkundig te zijn. Laat nu de Wet wijken, en dat het Evangelie kome, aangezien het nu de tijd niet is om naar de Wet te luisteren, maar naar het Evangelie. Maar gij hebt niets goeds uitgericht, ja zwaar gezondigd.

Ik sta het toe, maar ik heb vergeving der zonden door Christus, om Wiens wil al mijn zonden vergeven zijn. Doch buiten de strijd der consciëntie, wanneer uitwendige beroepen en plichten moeten waargenomen worden, zo gij dan zijt een bedienaar des Woords, een magistraatspersoon, een leermeester, een leerling, dan is het geen tijd om naar het Evangelie te luisteren, maar naar de Wet, dan moet men zijn [post en] roeping waarnemen.

Zeide ik tot Petrus in aller tegenwoordigheid: indien gij die een Jood zijt, naar heidense wijze leeft, en niet naar Joodse wijze, waarom noodzaakt gij de heidenen naar de Joodse wijze te leven? Dat is, gij zijt een Jood, die door de Wet verbonden zijt, om naar de Joodse wijze te leven; dat is, u te onthouden van spijs, in de Wet verboden. En toch, hoewel gij een Jood zijt, leeft ge als een heiden, dat is: gij doet vrijwillig tegen de Wet, gij overtreedt en verwerpt die, want gij eet (en daarin handelt gij recht) gemene of onreine spijs, zoals een ander heiden, die aan de Wet niet gebonden is. Doch daardoor zelfs, dat gij afgeschrikt zijnde, door de tegenwoordigheid der broederen, die uit het Jodendom bekeerd, en overgegaan zijn, u nu onthoudt van zaken, in de Wet verboden, en de Wet onderhoudt, verplicht en dwingt gij de heidenen, naar de Joodse wijze te leven; dat is, noodwendig de Wet te onderhouden. Want door dit uw voorbeeld, dat gij u onthoudt van de gemene, of onheilige verboden spijs, geeft gij aan de heidenen gelegenheid, om op deze wijze te denken: Petrus onthoudt zich nu van heidense spijzen, die hij tevoren gegeten heeft; bijgevolg moeten wij ons ook daarvan onthouden, en op de Joodse wijze leven. Anders zullen wij geen rechtvaardigen zijn, noch behouden worden. Gij ziet derhalve,

dat Paulus in Petrus niet bestraft de onkunde, want hij wist dat er vrijheid was, met de heidenen allerlei spijs te eten, maar hij bestraft zijn veinzing, waardoor hij de heidenen dwong, naar de Joodse wijze te leven.

Hier merk ik wederom aan, dat naar de Joodse wijze te leven op zich zelf niet kwaad is, omdat het een onverschillige zaak is, of gij zwijnen- of ander vlees eet, maar zodanig op zijn Joods te leven, dat gij u om de consciëntie onthoudt van enige bijzondere spijs, dat is: Christus te verloochenen en het Evangelie te verkeren [of te verdraaien].

Toen Paulus dus zag, dat Petrus' daad daarop uitliep, spreekt hij hem tegen, toont zijn ongenoegen, en zegt tot hem: Het is aan u bekend, dat de onderhouding der Wet niet nodig is tot de Gerechtigheid, maar dat die ons alleen door Christus toegebracht wordt. En daarom onderhoudt gij de Wet niet, maar overtreedt die, eet allerhande spijzen. Desniettenstaande, zo dwingt gij, door uw voorbeeld, de heidenen van Christus af te wijken tot de Wet, aangezien gij hun aanleiding geeft, om op de volgende wijze te denken: Het Geloof alleen rechtvaardigt niet, maar daar wordt tegelijk bij vereist Wet en werken. En dat toont Petrus aan door zijn voorbeeld. Dus is tot het Geloof in Christus tegelijk nodig de onderhouding van de Wet, indien gij wilt gerechtvaardigd worden. Derhalve heeft Petrus door deze zijn daad niet alleen geschonden de zuiverheid der Evangelie-leer, maar ook de waarheid des Geloofs, en van de Christelijke Gerechtigheid. Want de heidenen hebben daaruit opgemaakt, dat de Wet noodzakelijk was tot de Gerechtigheid. Deze dwaling ingang vindende [stand grijpende], zo is Christus ijdel en onnut.

Hieruit is nu voldoende openbaar, wat de bedoeling van die twist, en onenigheid van Paulus tegen Petrus is. Paulus handelt met ernst, en met een zuiver eenvoudig hart; hij ontveinst deze misslag niet, maar in Petrus, zoals de tekst duidelijk zegt, is er een veinzing, die Paulus in hem bestraft. Daarom is er in Paulus geen veinzing, maar een zuivere, en Christelijke ernst, en heilige hoogmoed, die berispelijk zou geweest zijn, indien Petrus slechts de één of andere lichte zonde begaan had, en zich niet tegen het voornaamste Artikel van de Christelijke leer vergrepen had. Doch omdat door dit misdrijf van Petrus de Evangeliewaarheid aan het waggelen geraakt is, wil noch kan Paulus zich onttrekken, om die bij te springen, en staande te houden. Om dus die [kostelijke] Geloofs-leer zuiver en ongeschonden te bewaren, ontziet hij Petrus niet, hij acht Barnabas, en al de anderen, niet met al.

En daarom doen Porphyrius en Julianus Paulus onrecht, die lasterlijk voorgeven, dat hij uit louter verwaandheid Petrus zou bestraft hebben. Ja de rede zelf, zo men maar let op het oogmerk van de zaak, welke Paulus bedoelt, moet belijden dat het veiliger en beter is, dat Petrus voorbijgezien wordt, dan dat de Goddelijke Majesteit zou moeten wijken, of dat het Geloof in gevaar zou gebracht worden. Want in deze zaak komt het hier op aan: óf Petrus moet ernstig bestraft worden, óf Christus uit het midden genomen. Dat Petrus dan liever voorbij gezien worde, ja verloren ga, zo het anders niet kan, dan dat men Christus kwijt zou raken.

Dit moeten Porphyrius en de anderen toestemmen, en iedereen moet bekennen, dat Paulus in deze zaak recht en vroom gehandeld heeft. Maar zo er verschil geweest was, over een zaak van weinig belang (gelijk als het te enenmale een beuzeling was, die onenigheid tussen Paulus en Barnabas, in vergelijking tot deze zaak, Hand. 15 : 37), dan zou Paulus hebben kunnen toegeven; edoch in deze zeer gewichtige zaak, zo kon noch mocht hij in genen dele toegeven. Dat dan naar het voorbeeld van Paulus ieder Christen voor de waarheid stoutmoedig en onverschrokken ijvere. Dat de liefde alles

verdrage, gelove, en hope. Doch laat het Geloof daarentegen regeren, gebieden, triomferen en voor niemand wijken, maar alles moet daaraan onderworpen worden en plaats voor maken, ook gewone mensen, volkeren, koningen, rechters der aarde, volgens de tweede Psalm, vers 10-12. "Nu dan, o koningen, handelt verstandiglijk; laat u tuchtigen, gij rechters der aarde. Dient de HEERE met vreze, opdat gij op de weg niet vergaat enz." Daarom zijn de uitwerkingen, plichten en krachten van Liefde en Geloof geheel en al van elkaar verscheiden.

Dus is de ganse kracht [en aandrang] gelegen in de woorden: "gij noodzaakt de heidenen naar de Joodse wijze te leven", dat is: gij noodzaakt hen af te vallen van de Genade, en het Geloof tot de Wet, en de werken, en dus Christus te verloochenen, dat Hij vergeefs geleden heeft, en gestorven is enz. Dit woord "gij noodzaakt" sluit in zich al die zwaarigheden en behelst in zich al die gevaarlijke zonden, die Paulus bestraft en bij uitbreiding openbaar maakt, zijn ganse Brief door. Want die dwang en noodzaak stand houdende, zo moet noodzakelijk het Geloof vernietigd worden, 't welk verdreven en uitgewist zijnde, zo zijn mede al de beloften Gods krachteloos en onnut, al de gaven des Heiligen Geestes zijn vertreden, en het moet noodwendig volgen, dat alle mensen zo maar in 't gemeen verloren gaan, en verdoemd worden. En dergelijke menigvuldige droevige gevolgen en eigenschappen schrijft Paulus zijn ganse Brief door, ..aan de gerechtigheid der Wet toe".

Aangezien het dus zo gevaarlijk is, de Wet te behandelen, en die val zo gemakkelijk toegaat, en tegelijk zo groot en zwaar is, als het ware van de hoge hemel in de hel te vallen, [Matth. 7 : 27]: dat dan toch ieder Christen nauwkeurig lere onderscheiden; dat hij gerust, [zonder tegenstand te bieden], toelate, dat de Wet heerse over zijn lichaam, en haar leden, doch niet ook over zijn consciëntie. Want die koningin en bruid moet niet ben oedeld worden door de Wet, maar ongeschonden bewaard worden voor die ene en enige Bruidegom Christus, zoals Paulus zegt: *Want ik heb ulieden toebereid, om u als een reine maagd aan een Man voor te stellen, namelijk Christus*, 2 Kor. 11 : 2. Dat dan de consciëntie haar huwelijkskoets hebbe, niet in een lage vallei, maar op een hoge berg, waar Christus alleen Zich begeeft en regeert, Die de zondaars niet verschrikt en bedroeft, maar hen vertroost, de zonden vergeeft en hen zalig maakt.

Laat daarom een [bedroefd en] verslagen geweten niets denken, niets weten, niets stellen tegenover de gramschap en het oordeel Gods, dan het Woord van Christus, dat het Woord der Genade is, van vergeving der zonde, behoudenis, en van het eeuwige leven. Maar daartoe te geraken, is een zware en zeer moeilijke zaak. Want de rede en de menselijke [verdorven] natuur blijft niet vasthouden aan de omhelzingen van Christus, maar valt telkens weer daarvan af, tot de gedachten aan de Wet, en de zonde; en dus zoekt het verkeerd begrip vrij te zijn, naar het vlees, doch in slavernij en bedwang naar de consciëntie.

Paulus heeft met betrekking tot Petrus, het ganse Artikel van de Rechtvaardigmaking in deze korte hoofdsom vervat: Indien gij, die een Jood zijt, naar de heidense wijze leeft, en niet naar de Joodse wijze te leven? Deze woorden nu heeft hij tot Petrus gesproken, niet om hem te leren, maar om hem in die Leer te bevestigen, en dat ten overstaan en ten aanhore van de ganse gemeente. Hij zegt daarom tot Petrus:

Vers 15: *Wij zijn van nature Joden, en niet zondaars uit de heidenen.*

Dat is, wij zijn natuurlijke Joden, die geboren worden in de gerechtigheid der Wet, onder Mozes, en de besnijdenis; en met de geboorte brengen wij de Wet zelf mee. Wij hebben daar geen keuze in, gelijk de heidenen, maar uit de natuurlijke geboorte

hebben wij de gerechtigheid der Wet, zoals Paulus hierboven in 't eerste Hoofdstuk vers 14 van zichzelf zegt, "ik ben overvloedig ijverende voor mijn Vaderlijke inzettingen". Derhalve zo wij met de heidenen vergeleken worden, zijn wij geen zondaars, zonder de Wet en werken, zoals de heidenen waren, maar Joden, en worden als rechtvaardigen geboren en opgevoed. Onze gerechtigheid neemt terstond haar begin al van de geboorte zelf af, omdat het Jodendom onze natuurlijke afkomst is. Want God heeft Gen. 17 : 10-14 aan Abraham gelast, al wat mannelijk is op de achtste dag te besnijden. Deze wet der besnijdenis bij de Vaderen ontvangen zijnde, heeft Mozes later bevestigd; en het is daarom een grote zaak, dat wij van nature Joden zijn. En hoezeer wij dat voorrecht hebben, dat wij van nature rechtvaardig zijn, wij onder de Wet en haar werken geboren worden, en geen zondaars zijn, gelijk de heidenen, wij zijn evenwel daarom geen rechtvaardigen voor God.

Alhoewel gij mij dus voorstelt de allerbeste Jood, die rechtvaardig geboren is, en van de geboorte zelf al zeer volkomen de Wet onderhouden heeft, zo is hij echter voor God niet rechtvaardig. Wij zijn wel besneden, maar wegens de besnijdenis worden wij niet gerechtvaardigd. Want ze is maar een zegel of teken van de gerechtigheid, Rom. 4 : 11. En ook de kinderen in het Geloof van Abraham besneden zijnde, zijn niet gezaligd om de besnijdenis, maar om het Geloof. Hoezeer wij dan Joden geboren zijn, en heiligen en tegen de heidenen roemen kunnen, dat wij de gerechtigheid der Wet hebben, de bediening, de beloften, de Vaderen, [Rom. 9 : 4, 5], hetgeen werkelijk een grote roem is, toch zijn wij daarom niet rechtvaardig voor God, noch voortreffelijker dan de heidenen.

Het is nu duidelijk genoeg, dat Paulus hier niet handelt over de ceremoniën - nl. dat die na Christus' komst schadelijk, ja dodelijk zijn - zoals Origenes en Hieronymus menen; maar hij handelt over een zeer gewichtige en ernstige zaak, namelijk over de natuurlijke geboorte van de Joden, van wie hij ontkent, dat zij rechtvaardigen zijn; hoewel zij [voor het uitwendige] als heiligen geboren worden, besneden, de Wet onderhouden, dat zij het recht der aanneming tot kinderen hebben, de roem, de erfenis, de Vaderen, de uitwendige godsdienstplichten, God, Christus, de beloften, daarin leven, en zich daarover beroemen, zoals zij tot Christus zeiden, Joh. 8 : 33, "Wij zijn Abrahams zaad". Evenzo vers 41, "Wij hebben één Vader, namelijk God". En Rom. 2 : 17, "Ziet gij wordt een Jood genaamd, en rust op de Wet, en roemt op God". Zo dat Petrus, Paulus en de andere Apostelen wel kinderen van God waren, naar de Wet rechtvaardigen, ja Apostelen van Christus, toch waren zij daarom niet rechtvaardig voor God. Hoewel hij dus als het ware met één greep omvat en samen trekt al die dingen: de Wet, werken en haar gerechtigheid, besnijdenis, aanneming tot kinderen, erfenissen, beloften, het apostelschap en wat dies meer zij.... , toch werd door al die zaken de Christelijke gerechtigheid niet bewerkt, :of heeft daarmee enige overéénstemming], omdat zij het Geloof in Christus niet zijn, hetwelk enig en alleen, zoals in de tekst volgt: "rechtvaardig maakt", en geen Wet, besnijdenis en wat voorrecht het ook wezen mocht.

Niet dat de Wet kwaad is, of afgeschaft werd. Want daarom wordt de Wet, besnijdenis, uitwendige godsdienst enzovoort niet afgekeurd, omdat zij de Gerechtigheid niet mee brengen. Maar daarom beneemt hun Paulus de Rechtvaardigmaking [of wil die daaraan niet toegeschreven hebben], omdat de valse apostelen voorwenden, en dit aandrongen, dat die mensen door het onderhouden van die zaken zonder het Geloof, alleen door het eigen voortgebracht werk, gerechtvaardigd en gezaligd konden. Dat kon Paulus niet dulden of verdragen. Want wanneer het Geloof ophoudt en weggenomen wordt, zo is op alles de dood geschreven: Wet, besnijdenis, aanneming tot kinderen, tempel, godsdienstoefening,

beloften, ja God en Christus Zelf. Zonder Geloof kan ons dit geen profijt [of het minste voorrecht] toebrengen. Paulus spreekt dus rondborstig en in het algemeen tegen alles, wat ook maar het Geloof bestrijdt en haar kracht zoekt te benemen, en blijft alleen niet op de ceremoniën staan, om die te berispen, en buiten werking te stellen; maar ook al de voorgenoemde en volgende zaken, die tegen het geloven strijden.

Vers 16: ***Doch wetende dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der Wet, maar door het Geloof van Jezus Christus, enz.***

De uitdrukking "Werk der Wet" is zeer wijd verbreid, en is bijzonder nadrukkelijk. Dit merk ik daarom aan, vanwege de geruste en luie Sofisten, [letterwijzen] en monniken, die dergelijke woorden [en redevoeringen] in Paulus, ja zijn ganse betoog [en gevoelen] aangaande de Rechtvaardigmaking verduisteren en bederven, met hun zotte en goddeloze glossen, die zij zelf niet verstaan. Vat dus het werk der Wet eenvoudig op bij wijze van tegenstelling tegenover de Genade. Al wat dan geen Genade is, [of genoemd kan worden] is Wet, hetzij Judiciëel, [rechterlijk, burgerlijk], ceremonieel, of [de Wet der Tien Geboden] Decaloog. Daarom, indien gij al zelf het werk der Wet volbracht volgens dit gebod: "Gij zult den Heere uw God liefhebben uit geheel uw hart", Matth. 22 : 37, (opdat ik ondertussen niet zeg, dat geen enkel mens dat ooit gedaan heeft of doen kan), toch zult gij niet gerechtvaardigd worden voor God, "omdat uit de werken der Wet geen mens gerechtvaardigd wordt". Doch aangaande deze zaak hieronder breder.

Het werk der Wet betekent dus bij Paulus het werk van de ganse Wet, hetzij van de ceremoniële Wet of van de Tien Geboden. Indien nu het werk van de Tien Geboden niet rechtvaardigt, veel minder de besnijdenis, hetwelk een ceremonieel werk der Wet is. Daarom, wanneer Paulus zegt, gelijk hij dikwijls gewoon is: uit de Wet of uit de werken der Wet, ('t geen bij Paulus hetzelfde betekent) wordt de mens niet gerechtvaardigd, dan spreekt hij eenvoudig van de ganse Wet, stellende de Gerechtigheid des Geloofs tegenover de Gerechtigheid van de gehele Wet, welke verkregen kan worden of door Goddelijke kracht of door menselijke uit de Wet. Uit kracht van deze Wets-gerechtigheid wordt een mens, zegt hij, niet rechtvaardig verklaard voor God; doch de Gerechtigheid des geloofs rekent God om-niet toe, door barmhartigheid om Christus' wil. Daarom heeft Paulus met 'n zekere nadruk en aandrang gezegd: "uit de werken der Wet". Want er is geen twijfel aan, of de Wet is heilig, rechtvaardig, goed, en daarom zijn ook de werken der Wet heilig, rechtvaardig en goed; en toch wordt de mens daardoor niet gerechtvaardigd voor God.¹⁹

Men moet dus de opvatting van Hieronymus en van anderen verfoeien, die dromen, dat Paulus hier spreekt: niet van de Wet der Tien Geboden, maar van de ceremoniële Wet. Toch moeten zij toegeven, dat ook de ceremoniële wet goed en heilig geweest is. Want de besnijdenis en de andere wetten, die de tempeldienst raken, zijn rechtvaardig en heilig geweest. Immers waren zij op gelijke wijze geboden en van God ingesteld, als de morele of zedelijke wetten.

---

¹⁹ Wanneer gij met aandacht overweegt deze Redenering aangaande de Rechtvaardigmakingen: of wij door de Genade rechtvaardig, en zalig voor God zijn, overleg bij uzelf: Of gij liever Paulus, en in hem de Heilige Geest, die Leermeester der Waarheid, wilt horen en volgen, dan de zodanigen, welke na de dood van Doctor Martin Luther, (die bijna dertig jaren achtereen, dit gevoelen van Paulus in het daglicht gesteld, en tegen het ganse Pausdom en de de Poorten der Hel manmoedig beschermd heeft) tegen Paulus en de de Heilige Geest aan ontkennen: Dat niemand zonder de Goede Werken gerechtvaardigd ofte gezaligd wordt. Welke door wonderlijke Sofistische bedriegerijen, de tere schaapjes van Christus vervoeren.

Hierop zeggen zij: Maar na Christus' komst in het vlees zijn zij dodelijk geweest. Dat verzinnen zij uit hun hoofd. Daarenboven spreekt Paulus hier niet van de heidenen, aan wie de ceremoniële wetten nadelig mochten zijn, maar van de Joden, voor wie ze goed waren; en welke ook Paulus zelf onderhouden heeft. Derhalve ook in die tijd, toen de ceremoniële wetten heilig, rechtvaardig en goed waren, hebben zij [toch] niet kunnen rechtvaardigen.

Paulus spreekt hier dus niet van een gedeelte der Wet, welke ook zelf goed en heilig is, maar van de gehele Wet: dat het werk naar de gehele Wet verricht, niet rechtvaardigt. Hij noemt zulks ook niet de zonde der Wet, of het werk des vleses, maar het werk der Wet, dat is: het werk volgens de Wet gedaan. Dus niet dood te slaan, geen overspel te doen, enz. Hetzij dat zulks gebeurt volgens de natuur en naar eigen menselijke krachten, naar vrije wil en goedkeuring, of door een gave Gods of Goddelijke kracht; toch rechtvaardigt zulks niet.

De werken nu der Wet kunnen geschieden, of vóór de rechtvaardigmaking, of na de rechtvaardigmaking. Vóór de rechtvaardigmaking zijn ook vele [uitwendige] goede mannen, zelfs ook onder de heidenen, zoals Xenophon, Aristides, Fabius, Cicero, Pomponius Atticus en dergelijke de Wet nagekomen, en hebben voortreffelijke daden verricht. Cicero heeft manmoedig de dood ondergaan in een rechtvaardige en goede zaak. Pomponius is een waarheidlievend en kloekmoedig mens geweest, die niet loog, en ook geen leugenen verdragen kon. De standvastigheid nu en waarheid zijn de beste deugden, en de fraaiste werken van de Wet. En toch zijn die mensen daardoor niet gerechtvaardigd.

Ná de rechtvaardiging verrichten de werken der Wet: Petrus, Paulus en alle Christenen, maar daardoor worden zij niet gerechtvaardigd. Het blijkt dus dat hij spreekt van de ganse Wet, en van de werken van de ganse Wet, niet van de zonden tegen de Wet.

Sofistische, [schoolwijze of verleidende] Theologie.

Men moet dus afkeuren en veroordelen die verderfelijke en goddeloze mening der Papisten, die aan hun eigen gewrocht of werkzaamheid toeschrijven de verdiensten van genade en vergeving der zonde. Want zij zeggen: Dat een goed werk voor de genade waardig of verdienende is tot [bekoming, of:] verkrijging van genade, wegens gelijkvormigheid of betamelijkheid [meritum de congruo]. Doch dat, wanneer nu de genade verkregen is, het daarop volgende werk het eeuwige leven verdient, wegens de gelijkwaardigheid [de condigno]. Bij voorbeeld: zo een mens die zich in doodzonde bevindt, buiten de genade, met een goed natuurlijk voornemen een goed werk verricht, dat is: zo hij de mis leest of hoort, aalmoezen geeft, enz., die verdient de genade wegens betamelijkheid.

En op deze wijze de genade wegens de verdienste van betamelijkheid verkregen hebbende, doet hij nu een gelijkwaardig werk, dat het eeuwige leven verdient. In het eerste, [namelijk: in de verdienste van betamelijkheid], is God wel geen Schuldenaar, maar aangezien God goed en rechtvaardig is, betaamt het Hem, dat Hij zodanig werk goedkeurt, ook al is het in doodzonde gedaan, en voor zodanig dienstwerk genade bewijst. Na die genade nu bewezen te hebben, is God een Schuldenaar geworden, en wordt met recht gedwongen het eeuwige leven te geven; aangezien het nu niet alleen is het werk van de eigen vrije wil, gewerkt volgens haar zelfstandigheid, maar ook verricht in de genade, waardoor een mens voor God aangenaam werd, dat is, in de Liefde.

Dit is de Godgeleerdheid van het rijk des Antichrists, waaraan ik daarom herinner,

opdat de redenering van Paulus des te beter verstaan worde. Want wanneer tegenstrijdige dingen met elkaar vergeleken worden, worden ze temeer opgehelderd; bovendien opdat het openbaar worde, hoeverre die blinden en leidslieden der blinden van de waarheid zijn afgedwaald, en ook hoe zij door hun goddeloze en lasterlijke leer het Evangelie gans weggenomen hebben en Christus bedekt. Want indien ik, nog in mijn eigen doodzonde verkerende, enig werkje doen kan, hetwelk niet alleen wegens zijn bestaanlijkheid voor God aangenaam is, maar ook wegens zijn betamelijkheid Genade kan verdienen, en nadat ik genade verkregen heb, goede werken verrichten kan volgens die genade, dat is uit liefde, en dus naar recht het eeuwige leven verkrijgen: Wat heb ik dan nodig de genade Gods, de vergeving der zonden, de belofte, dood en overwinning van Christus?

Christus is mij nu geheel onnut, want ik heb een vrije wil, en krachten om een goed werk te doen, waardoor ik de genade verdien wegens betamelijkheid en naderhand het eeuwige leven wegens gelijkwaardigheid. Zodanige monstrueuze wangevoelens en verschrikkelijke lasteringen moest men ten laste leggen aan Turken, Joden, maar niet aan de kerk of gemeente van Christus. En die zaak toont genoeg aan, dat de Paus met zijn bisschoppen, prekers en monniken en al hun aanhang niet gehad hebben enige kennis van, of zorg voor heilige zaken en waarheden, noch ook bekommerd zijn geweest voor de behoudenis van de verlaten en ellendig verstrooide kudde. Want indien zij maar slechts door een wolk heen gezien hadden, wat Paulus zonde noemt, en wat genade; zo zouden zij zulke verfoeiingen en goddeloze beuzelingen niet opgedrongen hebben aan het christenvolk. Zij hebben slechts begrepen, dat een doodzonde alleen maar bestond in de uitwendige daad [verrichting] begaan tegen de Wet, als daar is: doodslag, overspel, dieverij en dergelijke. Zij hebben niet gezien dat een doodzonde was; onkunde, haat, verachting Gods in het hart, ondank, murmuring tegen God, Gods wil te wederstreven; dat het vlees [dat is de verdorven natuurstaat, oude mens, onherboren deel] niets kon denken, spreken en doen, dan tegen God en vóór de satan. Indien zij deze zeer besmettelijke pesten in de natuurstaat van alle mensen ingeworteld, gezien hebben, zij zouden zo goddeloos niet gebeuzeld hebben van de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid.

En daarom moet men eigenaardig en nauwkeurig onderscheiden en aantonen, wat een goddeloze of dodelijke zondaar is. Zodanig nu één is een heilige schijnheilige, en bloeddorstige, gelijk Paulus geweest is, wanneer hij naar Damaskus reisde, om Jezus de Nazaréner te vervolgen, de leer des Evangelies te vernietigen, de gelovigen om te brengen, en geheel en al Christus' gemeente te verdelgen. Dat waren voorzeker zeer grote en verschrikkelijke zonden tegen God, maar Paulus heeft ze niet kunnen zien. Want hij was dusdanig verblind door die goddeloze en verkeerde ijver Gods, dat hij dacht, en van gevoelen was, dat die boze schelmstukken de grootste en zuiverste gerechtigheid waren, en dat die godsdienst en eerbied aan God hoogst aangenaam was.²⁰ Zijn dat nu heiligen, die de genade zouden kunnen verdienen? Die voorstaan en staande durven houden, dat zodanige verfoeilijke zonden de zuiverste gerechtigheid zijn, Daarom ontkennen wij met Paulus geheel en al de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, en betuigen openlijk met een vast vertrouwen, dat die speculaties en subtiele uitvindingen louter huichelarijen van de satan zijn, welke nooit geschied noch door voorbeelden aangetoond zijn. Want God heeft nooit aan iemand genade gegeven, en het eeuwige leven [uit of] wegens verdiensten van

---

²⁰ De Heere Jezus heeft zulks ook al aan de Zijnen voorzegd, Joh. 16 : 2: *De ure komt, dat een iegelijk die u zal doden, zal menen Gode een dienst te doen.*

betamelijkheid en gelijkwaardigheid. Het zijn maar ijdele verzinselen en maar beschouwelijke dromerijen van luie en ledige mensen omtrent zaken van geen betekenis; waarop nochtans het ganse Pausdom gegrond is, en nog tot de huidige dag steunt. Want iedere monnik heeft deze verbeelding: ik kan door onderhouding van mijn heilige Regel of Orde verdienen de genade van betamelijkheid. Door de werken nu, welke ik na die ontvangen genade kom te verrichten, kan ik zo grote verdiensten samenhopende, dat het niet alleen voor mij genoegzaam is ter verkrijging van het eeuwige leven, maar ik kan die ook aan anderen meedelen en verkopen. Zo hebben geleerd en geleefd al de monniken en om deze openbare lastering tegen Christus te verdedigen, stellen de Papisten heden ten dage alles tegen ons in het werk. En hoe heiliger schijnheilig en groter werker van eigen gerechtigheid ieder van hen allen, des te wreder en dodelijker vijand is hij van het Evangelie van Christus.

De ware eigenschap van het Christendom.

De ware redelijke eigenschap²¹ nu van het Christendom bestaat hierin, dat de mens eerst door de Wet leert kennen, dat hij een zondaar is, voor wie het onmogelijk is een enig goed werk te doen. Want de Wet zegt: Gij zijt een kwade boom. Daarom alles wat hij denkt, spreekt en doet, strijdt tegen God. Gij zult dus geen genade kunnen verdienen door uw werken. Indien gij nu dat zoekt te doen, doet gij erger kwaad. Omdat, aangezien gij een kwade boom zijt, gij niet dan kwade vruchten kunt voortbrengen, dat is: zonden. Want al wat uit het geloof niet is, is zonde, (Rom. 14 : 23). Daarom betekent het, wanneer gij genade wilt verdienen door vorige werken, God te willen verzoenen door zonden. Wat niet anders is, dan zonde bij zonde te doen, God te bespotten, en Zijn toorn op te wekken. Wanneer de mens zodanig onderricht wordt, wordt hij verschrikt en vernederd, en hij ziet in waarheid de grootte van zijn zonden, en hij vindt zelfs het minste van de liefde tot God in zichzelf niet, hij rechtvaardigt God in Zijn Woord, en belijdt dat hij een schuldenaar is aan de eeuwige dood en verdoemenis. Zo dan bestaat het eerste gedeelte van het Christendom in de openbare belijdenis, [en hartelijke betuiging] van berouw [en leedwezen], en kennis van zichzelf.

Het tweede gedeelte van de Christelijke leer is: indien gij zoekt behouden te worden, wordt de zaligheid niet teweeg gebracht door eigen werken, maar God heeft Zijn eniggeboren Zoon in de wereld gezonden, opdat wij door Hem leven zouden. Hij is gekruisigd, voor u gestorven en heeft uw zonden in Zijn lichaam gedragen. Aldaar wordt niet gevonden enige betamelijkheid of eigen werk, vóór de genade, maar louter gramschap, zonde, verschrikkelijke vrees, de dood. Zodat de Wet alleen maar de zonde aantoonde, zij verschrikt, en maakt iemand klein en nederig, en op die wijze bereidt zij tot rechtvaardiging, en drijft zo tot Christus. Want God heeft door Zijn Woord geopenbaard, dat Hij een ontfermend en vergevend Vader zal wezen, Die zonder onze verdiensten - aangezien wij niets kunnen verdienen - ons om-niet wil schenken: vergeving der zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven om Christus' wil. Want het is God Die Zijn gaven om-niet aan allen schenkt, en dat is de lof, roem, eigenschap van Zijn Godheid.

Maar deze Zijn Godheid kan de HEERE niet voorstellen aan de werkers van eigen gerechtigheid, die de genade en het eeuwige leven van Hem niet om-niet willen ontvangen, maar die zoeken te verdienen door hun werken. Waarom zij gans en al aan Hem willen ontnemen: de glorie van de Godheid. Opdat dus de HEERE die zou

²¹ De waardige Brakel tituleert ook zijn Boek *de Redelijke Godsdienst*, alzo het Evangelium wel is boven, maar geenszins tegen de Rede, Matth. 7 : 17.

kunnen behouden, moet Hij de Wet vooraf laten gaan. Waardoor deze allerhardste rotsen als door een hemelse donder en bliksem verschrikt en verbijzeld worden. Dat is zo het hoofdzakelijke van onze Godgeleerdheid aangaande de Christelijke gerechtigheid, tegen de verfoeilijke en monstrueuze gevoelens van de Sofisten, inzake de verdiensten van evenredige betamelijkheid en gelijkwaardigheid, of van de eigen werken vóór de genade, en na de genade. Want deze aller-ijdelste dromen hebben de geruste mensen die nooit door enige aanvechtingen in ware beangstigingen van zonde en dood [bestreden en] geoefend zijn geweest, uit hun hersenen en fantasieën tevoorschijn gebracht. Daarom verstaan zij niet wat zij zeggen, of waarover zij zoveel verzekering van doen. Verder kan er geen voorbeeld van eigen werk vóór de genade en na de genade gegeven worden. Het zijn dus slechts beuzelachtige fabelen, waarmee de Papisten zichzelf en anderen bedriegen. Waarom hier Paulus onweersprekelijk aantoon, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der Wet, hetzij die voorgegaan (waarvan hij hier spreekt) of die na de ontvangen genade volgen.

Gij ziet dus, dat de Christelijke gerechtigheid niet is een inklevende eigenschap, zoals de Sofisten spreken, wanneer zij zeggen. [Als volgt].

De Scholastieke Theologie.

Wanneer de mens enig goed werk verricht, dat neemt God aan, en wegens of om dat eigen werk, stort Hij die mens liefde in. Deze ingestorte liefde, zeggen zij, dat is: een hoedanigheid in het hart inklevende en die noemen zij een formele [regelmatige] Gerechtigheid (er ligt ons aan gelegen, dat wij die spreekwijze kennen), en niets minder kunnen zij horen of verdragen dan dat die hoedanigheid het hart bezettende, of aanklevende, gelijk als kalk aan de muur bestreken, de gerechtigheid zelf niet zou zijn. Zij kunnen niet hoger opklimmen dan tot die gedachten en bevatting van het menselijk verdorven verstand: Een mens is rechtvaardig door zijn eigen formele gerechtigheid, welke een genade is hem aangenaam makend, dat is: de liefde.

Dus schrijven zij aan die hoedanigheid in de ziel inklevende, dat is: aan die liefde toe een formele gerechtigheid. Die chariteit nu is een werk en geschenk volgens de Wet (omdat de Wet zegt: Gij zult liefhebben de HEERE Matth. 22 : 37). En die liefde zeggen zij het eeuwige leven waardig te zijn. En diegene welke zo'n chariteit heeft, zeggen zij dat naar eis en behoren rechtvaardig is, niet alleen inwendig. Maar in het vervolg wordt zoéén dan ook in eigen kracht vermogende en uitgewikkeld werkzaam, omdat hij nu goede werken doet, waarvoor hem het eeuwige leven toekomt. Dit is het gevoel der Sofisten [of Scholastieken; Luther mengt de namen van die hedendaagse Farizeeërs dikwijls door elkaar] en dat nog wel dergenen, die onder hen de besten zijn. Anderen zijn nog zo goed niet, zoals Scotus en Occam, die gezegd hebben, dat men niet nodig had, ter verkrijging van de Genade, die liefde, van God geschonken. Maar dat een mens door zijn natuurlijke vermogens die liefde Gods boven alles kon uitkiezen. Want dit besluit maakt Scotus op: Indien een mens het schepsel kan liefhebben, een jonge man een jonge dochter, een gierigaard zijn geld, welke zaken minder goed zijn, zo kan hij God ook liefhebben, Die een groter Goed [dan het schepsel] is. Indien 'n mens uit zijn natuurlijke vermogens de liefde tot het schepsel heeft, zoveel te meer heeft hij de liefde tot de Schepper.

Door deze redenering zijn de Sofisten overwonnen geweest, en niemand uit hen heeft dit kunnen oplossen. Toch zeiden zij: De Schrift dwingt ons te bekennen, dat God zelfs boven de natuurlijke liefde, waarmee Hij niet tevreden is, ook nog een liefde eist, die van Hemzelf geschonken wordt. Daardoor beschuldigen zij God [met eerbied gezegd] als een wrede Tiran, en harde Afdwinger, Die niet vergenoegd is, dat ik Hem

dien en Zijn wet vervul, maar ook behalve Zijn Wet, welke ik wel vervullen kan, bovendien eist, dat ik die moet vervullen met een omstandigheid en zeker versiersel of bekleding. Evenals een vrouw, die niet tevreden zou zijn, dat haar dienstmaagd zeer wel de spijs had klaargemaakt, maar van haar nog zoude eisen, en haar daarover bekijken, omdat zij de spijs niet had bereid, opgeschikt zijnde met haar beste kled, en met een gouden kroon op het hoofd. Wat een heerszuchtige vrouw moet zoéén niet zijn, die boven hetgeen haar dienstmaagd schuldig is te doen, en ook loffelijk verricht, nog van haar vergt, dat zij die post moet waarnemen met een gouden kroon op het hoofd, die zij niet kan hebben?

Evenzo hoedanig één zou God zijn, Die van ons de gehoorzaamheid aan Zijn wet zou eisen, die wij anders door natuurlijke vermogens onderhouden', met zodanige opschik en bijwerk op te volgen, die wij nochtans niet hebben kunnen?

Doch hier maken zij een onderscheid, opdat zij niet zouden schijnen tegenstrijdige dingen te beweren, en zeggen, dat de Wet op tweeërlei wijze vervuld wordt. Vooreerst, volgens het wezen [zelfstandigheid] van de daad, en dan verder volgens de bedoeling van de Wetgever. Volgens het wezen van de daad, dat is, voor zover de zaak zelf aanbelangt, kunnen wij eenvoudig alles vervullen, wat de Wet beveelt, maar niet volgens de bedoeling van de Wetgever; welke intentie deze is, dat God niet tevreden is dat gij alles voldaan hebt, hetgeen in de Wet geboden is, hoewel Hij niet anders te eisen heeft; maar bovendien vordert Hij, dat gij in de liefde de Wet gehoorzaamt, niet met een natuurlijke liefde, welke gij zelf hebt, maar met een bovennatuurlijke en Goddelijke, welke de HEERE Zelf geeft.

Wat is dat anders dan van God een tiran [o, verfoeilijke onbetamelijke gedachten] en wrede Eiser te maken, Die dat van ons eist hetgeen wij niet kunnen nakomen? En het heeft weinig gescheeld, of zij zouden vrijuit gezegd hebben, dat het niet door onze schuld geschiedt, dat wij veroemd worden maar door de schuld van God, omdat Die in zulke uitgebreidheid van ons vordert Zijn wet te gehoorzamen.

Die dingen herhaal ik daarom, en stel die omstandig voor, om deze zaak tem klaarse op te helderen, opdat gij zien moogt, hoever zij van de waarheid der Schrift afgedwaald zijn, die gezegd hebben, dat wij door ons natuurlijk vermogen God boven alles kunnen liefhebben, of tenminste door ons eigen gewrochte werk de genade en het eeuwige leven verdienen. Omdat nu God niet tevreden zou zijn, dat de Wet van ons gehoorzaamd werd, volgens het wezen van de daad, maar zou willen, dat die moest nagekomen worden volgens de bedoeling van de Wetgever, daarom zou de Heilige Schrift van ons eisen, dat wij een bovennatuurlijke hoedanigheid [gestalte] hebben, uit de hemel ingestort, welke de liefde is, waarvan zij gezegd hebben, dat ze de behoorlijke of formele gerechtigheid is, welke het geloof uitwerkt, [en in orde doet voortkomen], opsiert en teweegbrengt, zodat zij rechtvaardigt. Dus is het geloof het uitwendige lichaam, de buitenste schors of bast, de kleur, doch de liefde is het leven, de pit, en het wezen. Dit zijn de dromen der Scholastieken.

Doch zij stellen het Geloof in de plaats van de liefde. En zoals zij zeggen, dat het Geloof slechts de ruwe schets is, en dat de liefde de levendige kleuren bevat, en de wezenlijke voltooiing of volheid zelf is, zo zeggen wij daarentegen, dat het Geloof Christus omhelst, Die het wezen of de zaak zelf is, dewelke het Geloof inprent en optooit, gelijk de verf aan de muur doet. En daarom is het Christelijk geloof geen ijdele en ledige hoedanigheid of een blote bast of schil in het hart, die zou kunnen bestaan met een doodzonde, totdat er de liefde bijkwam, die dat Geloof dan eerst levend- maakt; maar indien het een waar Geloof is, zo is het een zeker en gegrond

vertrouwen des harten en een vast toestemmen en goedkeuren, waardoor Christus aangegrepen en omhelsd wordt; zodat Christus het voorwerp des Geloofs is, ja het voorwerp niet [alleen], maar om zo te zeggen: in het Geloof zelf is Christus tegenwoordig.

Het Geloof is dus een zekere kennis of donkerheid, welke niets ziet, en toch in die donkerheid is Christus, door het Geloof aangenomen zijnde, te vinden, en Hij zit aldaar, zoals God op de Berg Sinaï, en in de tempel te midden van de duisternis zat, [Ex. 19 : 9, 1 Kron. 8 : 10]. Zo is dan onze formele gerechtigheid niet de liefde, die aan het Geloof een bestaan geeft, maar het Geloof zelf, en die donkerheid in het hart, dat is: het vaste vertrouwen in een zaak, welke wij niet zien, namelijk in Christus, welke Christus, hoezeer Hij niet gezien wordt, toch tegenwoordig [en Goddelijk aanwezig] is.²²

Het Geloof rechtvaardigt dus, omdat het omhelst, [bevat] en in bezitting heeft die schat, namelijk Christus, Die daar tegenwoordig is. Maar hoe Hij tegenwoordig is, is niet uit te denken, omdat het een duisternis is, zoals ik gezegd heb. Waar dus het vertrouwen des harten is, daar is Christus tegenwoordig in die duisternis en in het Geloof. En dat is die formele Gerechtigheid, om welke een mens gerechtvaardigd wordt; niet vanwege de liefde, zoals de Sofisten voorgeven. Doch om kort te zijn: wat de Sofisten al zeggen, dat de liefde het Geloof voortbrengt en inboezemt, zo zeggen wij, dat Christus het Geloof voortbrengt en inboezemt, of dat de Heere Jezus het wezen des Geloofs zelf is. Derhalve, Christus door het Geloof aangegrepen zijnde, en in het hart wonende, is de Christelijke Gerechtigheid. Waarom ons God als rechtvaardigen aanmerkt, en het eeuwige leven schenkt. Daar komt voorzeker geen werk der Wet, geen liefde aan te pas, maar een geheel andere gerechtigheid, en als het ware: een nieuwe wereld buiten en boven de Wet. Want Christus - of het Geloof - is geen Wet of een werk der Wet. Aangaande deze zaak, welke de Sofisten noch geleerd noch verstaan hebben, zullen wij hieronder uitvoeriger handelen. Laat het ons genoeg zijn, in het kort te hebben aangetoond, dat Paulus hier niet alleen spreekt van de ceremoniële of schaduwachtige, maar van de ganse Wet.

Hierboven heb ik gewaarschuwd, dat het een zeer verderfelijke dwaling is, die de sofistische Scholastici hebben voortgebracht, dat de mens op deze wijze vergeving der zonden en Rechtvaardigmaking verkrijgt, indien hij door voorgaande eigen werken, die zij noemen: overeenkomende, betamelijke, evenredige verdiensten, de Genade verdient, welke zij noemen: een hoedanigheid, de wil inklevende, van God geschonken boven die liefde, welke wij door natuurlijke vermogens hebben. Deze [genade] bezittende, zeggen zij, dat een mens formeel rechtvaardig is, en in waarheid een Christen.

Deze stelling is, zeg ik, een goddeloze en verderfelijke opdringing [buiten en tegen Gods Woord], omdat daaruit niet anders voortkomt dan een Turk, Jood, Wederdoper, en geestdrijver, en dergelijke. Want wie zou door een menselijke kracht zonder Genade, een goed werk kunnen voortbrengen, en door dat middel Genade verdienen?

Dus hebben die dromers van het Geloof gemaakt een ijdele en ingebeeelde hoedanigheid in de ziel, die op zich zelf niet deugt, zonder de liefde; doch de liefde daarbij komende, dan is die voornoemde hoedanigheid van kracht en rechtvaardigt. De daarop volgende werken [eigen verrichtingen] nu hebben zij gezegd, dat krachtig en vermogende waren om het eeuwige leven te verdienen uit gelijkwaardigheid, zodanig dat God wegens de liefde, die Hij in de wil des mensen heeft ingestort, het

²² Van die zalige blindheid en donkerheid, zie de nooit volprezen Lodenstein, in zijn ontzaglijk innig Lied: *Het oneindig Licht, wonende in de donkerheid*, 2 Kron. 6 : 1, bladz. 87.

daarop volgende werk goed keurt, en aanneemt ten eeuwigen leven; doch dat Hij het kwade werk niet aanneemt of verwerpt ter verdoemenis en eeuwige straf. Zij hebben van verre gehoord of gedroomd van een aanneming om-niet. Daaraan hebben zij later een betrekking of overeenkomst met de werken toegeschreven.

Dit zijn allemaal dwalende stellingen en lasteringen tegen Christus. Hoewel zij nog allen zo wel niet spreken, maar enigen, zoals wij gezegd hebben, hebben geleerd, dat wij door onze zuivere natuurstaat God boven alles kunnen liefhebben. Deze dingen zijn nuttig te weten, opdat de redenering van Paulus klaarder in het licht gesteld worde.

De ware en eenvoudige leer, [gesteldheid en werkzaamheid] van het [eigenaardige] Christendom. Tegen deze beuzelingen en ijdele dromerijen, zoals wij ook al hierboven vermeld hebben, geven wij deze onderwijzing aangaande het Geloof en de ware Christelijke toestand: dat de mens eerst door de Wet onderricht worde tot zijn zelfkennis, opdat hij lere te bidden met de profeet: Zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods; evenzo is daar niemand die goed doet [of rechtvaardig is], daar is ook niet tot één toe. Daar is niemand die verstandig is, daar is niemand die God zoekt, allen zijn zij afgeweken, [Rom. 3 : 23], Ps. 14 : 3. Evenzo, "Tegen U alleen heb ik gezondigd", Ps. 51 : 6. Doch op een tegengestelde wijze schrikken wij de mensen af van de verdiensten uit betamelijkheid en gelijkwaardigheid. Want wanneer de mens door de Wet vernederd, en overhoop geworpen en tot kennis van zichzelf gekomen is, dan is hij in waarheid tot boetvaardigheid gebracht (want het ware berouw of de boetvaardigheid begint uit de vreze en het oordeel Gods), en dan ziet hij, dat hij door zijn eigen krachten, oefeningen, werken of daden van de zonden niet kan verlost worden. Dan eerst verstaat hij recht wat Paulus zeggen wil met die woorden, dat de mens is een verkochte slaaf onder de zonden. Evenzo dat God alles onder het ongelooft, ongehoorzaamheid en zonde besloten heeft, [Rom. 7 : 14, 11 : 32]. Dat de gehele wereld voor God verdoemelijk is [Rom. 3 : 19, en het ganse Heilige Woord door].

Dus ziet gij, dat de Sofistische [zogenaamde] Godgeleerdheid inzake de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, maar ijdele praat is; en dat op die wijze het ganse Pausdom in duigen valt, [en geen stand kan houden].

Hieruit komt dan zodanige zuchting voort, wie kan dan te hulp komen? Want de mens, aldus door de Wet [of door de Heilige Geest, Die van zonde overtuigt, en de Wet de zondaar op het hart drukt] verschrikt, wanhoopt geheel en al aan zijn eigen krachten, hij ziet rondom uit, en hijgt naar hulp van de Middelaar en Verlosser. Daar komt dan te rechter tijd het heilzaam Woord des Evangelies, en zegt: Geloof en vertrouwt, zoon, uw zonden worden u vergeven, [Matth. 9 : 21]. Geloof in Jezus Christus, Die om uw zonden gekruisigd is. Indien gij zonden gevoelt, wilt daarop niet blijven in uzelf zien, maar brengt u in gedachten, dat die zonden op Christus overgebracht zijn, Wiens striemen u genezen hebben, Jes. 53 : 5, 1 Petrus 2 : 24. Dit is het begin van het behoud; op deze wijze worden wij verlost van de zonden, gerechtvaardigd en aan ons wordt het eeuwige leven geschonken, niet om onze verdiensten en werken, maar om het Geloof, waarmee wij Christus omhelzen.

Daarom stellen wij ook een eigenschap, en formele gerechtigheid in het hart [niet de liefde, gelijk de Sofisten, maar]: het Geloof. Zo nochtans, dat het hart op niets anders ziet en aanneemt dan Christus de Zaligmaker. Daar komt het nu te pas, en dan is het hoognodig dat gij weet, wat Christus onderscheidenlijk zij. Daarvan de Sofisten onkundig zijnde, hebben van de Heere Jezus gemaakt een gestrenge Rechter en harde Heer, en hebben uitgedacht die aller-zotste verzinning, van verdiensten van

betamelijkheid en gelijkwaardigheid. Want Christus²³, onderscheidenlijk beschouwd zijnde, is geen Wetgever, maar een [Middelaar], Verzoener en Zaligmaker. Dat bevat het Geloof, en stelt het zonder de minste twijfel vast, dat hij de werken van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, overvloedig volbracht heeft. Want de Heere Jezus zou door een enige druppel bloed kunnen voldoen voor [alle] de zonden der wereld. Doch nu heeft Hij overvloedig voldaan: "Door Zijn eigen bloed is Hij eenmaal ingegaan in het heiligdom", Hebr. 9 : 12. "Wij worden om niet gerechtvaardigd uit Zijne genade, door de verlossing die in Christus Jezus is, Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed", Rom. 3 : 24, 25. En bijgevolg is het een gewichtige zaak, door het geloof Christus te omhelzen Die de zonde der wereld draagt en wegneemt, [Joh. 1 : 29]. En dat geloof alleen wordt tot gerechtigheid gerekend, Rom. 3 en 4, [en bijzonder 3 : 9].

Hier moet aangemerkt worden, dat deze drie dingen: het geloof, Christus, de aanneming of toerekening samengevoegd moeten worden. Het geloof omhelst [en omvat] Christus, en heeft Hem tegenwoordig [aanwezig] en houdt Hem ingesloten, zoals een ring de diamant; en die bevonden zal worden met dit vertrouwen van een aangenomen Christus in zijn hart, dien betuigt en verklaart God rechtvaardig. Dit is de wijze, en het verdienend middel, waardoor wij geraken tot de vergeving der zonden, en der gerechtigheid. Omdat gij in Mij gelooft, zegt God, en uw geloof Christus omhelst, en aangenomen heeft, Dien ik aan u geschonken heb, opdat Hij uw Middelaar en Hogepriester zou zijn, dat gij daarom rechtvaardig zijt [en oprecht; gelijk als de Heere tot de gelovige Abraham zeide: wandelt voor Mijn aangezicht en wees oprecht]. Derhalve neemt God ons aan, en erkent ons voor rechtvaardigen, alleen om het Geloof in Christus. En die erkenenis of toerekening is zeer nodig. Vooreerst omdat wij nog niet volmaakt rechtvaardigen zijn, maar in dit leven de zonde nog in het vlees ons aankleeft. Die overblijvende zonde in het vlees reinigt God in ons. Bovendien worden wij ook wel eens van de Heilige Geest verlaten, en vallen in de zonden, gelijk Petrus, David, en andere heiligen.

Toch hebben wij altoos onze toegang tot dat Artikel: *Dat onze zonden bedekt en vergeven zijn, en dat God ons die niet wil toerekenen*, Ps. 32 : 1, Rom. 4 : 7. Niet dat de zonden daar niet meer zouden aanwezig zijn (gelijk de Sofisten geleerd hebben: zolang moet men goede werken doen, totdat wij onszelf van geen zonde meer bewust zijn), ja de zonde is in waarheid bijblijvend, en de heiligen ondervinden, en gevoelen dat; maar die zonde is bedekt en verzoend, en wordt ons van God om Christus' wil niet toegerekend. Omdat wij nu die Christus met het geloof omhelzen, moeten al onze zonden geen zonde meer zijn [namelijk niet toegerekend worden wegens de verzoening van Christus]. Doch waar Christus en het geloof niet is, daar is geen vergeving van zonden, geen bedekking, maar louter toerekening en verdoemenis van zonden. Zo wil God, dat Zijn Zoon verheerlijkt worde, en de HEERE Zelf wil in ons verheerlijkt worden door Hem.

Nadat wij nu dus van de leer des geloofs in Christus, onderrichting gegeven hebben, doen wij ook onderwijzing aangaande de goede werken. Omdat gij Christus door het geloof hebt aangenomen, waardoor gij gerechtvaardigd zijt, begint dan nu goede werken voort te brengen.²⁴ Hebt God, en uw evennaaste lief, roept God aan, dankt,

²³ Als Jehovah God, is de Heere Jezus wel een Wetgever, maar niet als God- Mens, Middelaar of Borg.

²⁴ Volgens dat lieve laatste versje uit Ps. 31: *Hebt God lief, gij Zijn uitverkoren*, enz.

verkondigt, prijst en belijdt den HEERE, doet aan uw naaste goed, en bewijst hem dienst, neemt uw post, en beroep waar. Dat zijn in waarheid goede werken, welke uit dat geloof vloeien, en uit de vreugde die in het hart gekomen is, wegens het feit dat wij om-niet, en uit genade de vergeving der zonden door Christus hebben. Wat voor kruis en lijden ook naderhand te dragen is, dat het gewillig en met vreugde gedragen worde. Want het juk, dat Christus oplegt, is lieflijk, en Zijn last is licht, [Matth. 11 : 30]. Want wanneer de zonde vergeven is, en het geweten verlost van de last, [nepen] en beten der zonde, zo kan een Christen alles gemakkelijk verdragen. Omdat van binnen alles lieflijk en zoet is, daarom doet en lijdt hij alles gewillig. Doch wanneer een mens in zijn eigen gerechtigheid voortgaat: al wat hij doet en lijdt, valt hem zwaar en moeilijk, omdat hij het onwillig doet. Wij beschrijven dan een Christen zodanig te zijn, niet die geen zonde heeft of gevoelt, maar aan wie de zonde van God wegens het geloof in Christus niet wordt toegerekend. Deze leer brengt een vaste en gegronde troost aan de consciënties, zelfs in de aller-zwaarste aanvechtingen, en bijgevolg is het niet te vergeefs, dat wij zo dikwijls en met een zo nauwkeurige naarstigheid de vergeving der zonden naspeurende, en de toerekening der gerechtigheid om Jezus Christus' wil; evenzo, dat een christen in het geheel niets moet te doen hebben, vooral in de verzoeking, met Wet en zonde. Voor zover hij een Christen is, is hij boven de zonde en de Wet. Want hij heeft in zijn hart tegenwoordig en ingesloten Christus, de Heere der Wet, gelijk een ring de diamant.

Derhalve, wanneer de Wet hem beschuldigt, de zonde hem verschrikt, enz., dan ziet hij op Christus, Welken door het geloof aangenomen hebbende, heeft hij de Overwinnaar der Wet, zonde, dood en duivel bij zich, en Die over die alle regeert, opdat zij geen van alle kunnen beschadigen. En daarom is een Christen, eigenaardig beschouwd en beschreven zijnde, vrij van alle wetten, en in het geheel aan niemand, noch van binnen noch van buiten onderworpen. Doch ik zeg dit met nadruk en toeleg (niet voor zover hij een man, of vrouw is, maar) voor zover hij een Christen is; dat is: voor zover hij een geweten heeft, doortrokken [of ingeprent], opgesierd en verrijkt met dat geloof, die grote en onbegrijpelijke schat, of gelijk Paulus zegt: die onuitsprekelijke gift, welke niet genoeg kan grootgemaakt en geprezen worden, aangezien het geloof tot zonen en erfgenamen van God maakt. Hiervandaan komt het, dat een Christen groter is dan de ganse wereld, omdat hij dat klein geschenk, zoals het schijnt, in zijn hart heeft. Maar de kleinheid van dit geschenk, en de waardij, die hij in dat geloof bezit, is groter dan de hemel en de aarde, omdat Christus groter is, Die dat geschenk [Zelf] is. [En zo kan een christen met de begenadigde Jakob zeggen, tegen de trotse en naar de wereld voorspoedige en rijke Ezau, "ik heb alles", Gen. 33 : 11].

Die leer plaats krijgende, en ongeschonden blijvende, de consciënties in vrede en bedaardheid stellende, worden de christenen aangesteld en vatbaar gemaakt tot rechters van alle leringen, en zijn heren boven alle wetten van de gehele wereld. Zij kunnen onfeilbaar en met alle zekerheid oordelen, dat de Turk met zijn Koran veroordeeld is, omdat hij op de rechte weg niet gaat; dat is: nog door het geloof Christus niet omhelst, om Wiens wil men geloven moet, dat hem de zonden vergeven worden. Evenzo spreken de Christenen met vertrouwen, en vrijmoedigheid het vonnis uit tegen de Paus, dat hij met zijn ganse rijk en aanhang in het boze ligt, en veroordeeld is, omdat hij dus voorgaat met al zijn monniken en schoolleringen [vaststellende], dat wij door de verdiensten van evenbetamelijkheid, tot de genade komen; en dat wij daarna door de verdiensten van gelijkwaardigheid, in de hemel aangenomen worden.

Daarvan zegt een christen: Dat is noch de rechte weg noch de wijze ter

rechtvaardiging, zo komt men niet in de hemel. Ik kan niet door vorige werken verdienen de genade van betamelijkheid, noch door volgende verdiensten het eeuwige leven verkrijgen wegens gelijkwaardigheid. Maar wie in Christus gelooft, wordt de zonde vergeven en wordt de gerechtigheid toegerekend.

Dat gegrond vertrouwen maakt hem een kind Gods, en een erfgenaam, die in hope heeft het beloofde eeuwige leven, zodat door het geloof in Christus alles aan ons geschonken wordt: genade, vrede, vergeving der zonden, behoudenis en het eeuwige leven, 1 Kor. 3 : 21-23, en niet door de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid.

Daarom zijn die leer van de Papisten, inzake haar verdiensten van evenredigheid en gelijkwaardigheid, en alle zogenaamde kerkplichten, missen en talloze instellingen van het rijk des Pausdoms: verfoeilijke godslasteringen, heiligschennis, en verlooeningen van Christus; zoals Petrus voorzegt heeft in 2 Petrus 2 : 1, met deze woorden: Daar zullen onder u zijn valse leraars, die verderfelijke afleidingen bedekt invoeren zullen, ook den Heere, Die hen gekocht heeft, verlooenende, en een haastig verderft over henzelf brengende; als wilde hij zeggen: de Heere heeft ons gekocht met Zijn bloed, opdat Hij ons zou rechtvaardigen,²⁵ en behoudenis toebrengen. Dit is de weg van gerechtigheid en zaligheid. Maar daar zullen zich valse leraars opdoen, die, den Heere verlooenende, de weg der waarheid, gerechtigheid en des levens zullen lasteren, nieuwe wegen van valsheid en verderf zullen uitvinden, en velen zullen hun verderfelijke wegen inslaan en volgen. In dit ganse Hoofdstuk heeft Petrus op een verwonderenswaardige wijze het Pausdom geschetst, welke het Evangelie en het geloof in Christus aan de kant gesteld hebbende, ingevoerd en geleerd heeft de eigen werken, en menselijke overleveringen en instellingen, gelijk als daar zijn, inzake de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, inzake het onderscheid van dagen, spijzen, personen, inzake de beloften, en aanroeping der heiligen, pelgrimstochten, of bedevaarten, inzake het vagevuur, en dergelijke poppekast. Deze uitzinnige en buitensporige gevoelens van overleveringen en eigen werken hebben de Papisten zodanig ingedronken, dat het onmogelijk is, dat zij zelfs de minste syllabe van het Evangelie, geloof en Christus verstaan.

En dat toont de zaak zelf genoeg aan. Want dat recht matigen zij zich aan, en houden het met geweld vast, hetwelk aan Christus alleen toekomt: Hij [de Heere Jezus] Zelf verlost alleen van zonde, schenkt de gerechtigheid en het eeuwige leven. Dat wij deze zaken door de verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, met uitsluiting van Christus, zouden kunnen verdienen, liegen zij onbeschaamd en goddeloos. Zulks noemt Petrus, en de andere Apostelen: verderfelijke dwalingen invoeren, Christus verlooenen, Zijn bloed onrein achten, en vertreden, de Heilige Geest en de genade Gods te lasteren. Dus ziet niemand onderscheidenlijk genoeg, hoe verschrikkelijk de paapse afgoderij is; en hoe onuitsprekelijk het geschenk is, dat ons door Christus aangeboden wordt. Zo verfoeilijk zijn de paapse ontheiligende leringen. Dus zijn zij niet licht te achten of in vergetelheid te stellen, maar met oplettendheid te overwegen. Hetwelk ook daartoe strekt, zoals het nuttig en dienstig is, dat de genade van God, en de weldaad of verdienste van Christus, door het tegenovergestelde uitgebreid en verheerlijkt worden.

Hoe meer ik onderscheidenlijk leer kennen de profaniteit of het ontheiligend, verfoeilijk werk van de paapse Mis, daardoor word ik temeer van haar afgeschrikt, en vervloek dezelve, en omhels het waarachtig gebruik van de offerande, eenmaal aan het

²⁵ Rechtvaardigen, dit woord wilde ik liever gebruiken, als Rechtvaardigmaken; terwijl δικαιοό, eigenlijk is een Rechterlijke daad, waarbij een schuldige van de straf vrijgesproken wordt.

kruis geschied [in de geestelijke gemeenschap met de Heere Jezus in het Avondmaal], welke de Paus weggenomen en in een zuivere koopmanschap veranderd heeft; hetgeen weder aan een ander verkocht zijnde, hem helpen kan. Aangezien hij zegt, dat een afgezonden priester, schoon een afvallige, Christus verloochende, en de Heilige Geest lasterende, als die bij het altaar staat, het Mis-werk verricht: niet alleen voor zichzelf, maar ook voor anderen, levenden en doden, en voor de gehele gemeente, en dat alleen door die uitgewrochte daad, [zonder dat daar iets anders bij behoeft].

Bijgevolg, zo blijkt daar ook uit, dat de lankmoedigheid van God niet te waarden is, dat de HEERE niet al overlang het gehele Pausdom uitgeroeid heeft, en door vuur en sulfer, gelijk Sodom en Gomorra, omgekeerd. Doch die schoonschijnende lieden willen nu deze hun goddeloosheid en schande bedekken en opsieren, Dit mag niet verzwegen worden. Wij moeten dus met grote naarstigheit in het licht stellen, en meer en meer openbaar maken, het Artikel van de Rechtvaardiging, opdat die gelijk de middagzon op het helderste schijnende, hen [tentoonstellen, en] doe voortkomen uit de duisternis en verblindheid van hun schijnheiligheid en openbare hun vuiligheden en schandelijke onreinheid. Daarom dringen wij graag zo sterk aan op de gerechtigheid des geloofs, opdat de tegenstanders beschaamd gemaakt mogen worden, en opdat dat Artikel onwrikbaar vastgesteld worde, en volkomen verzekering verkrijge in onze harten. En dat is boven alles nodig, want indien wij deze zon uit het gezicht verliezen, vervallen wij wederom in vorige duisternissen.

Want men moet zich daarover ten hoogste verwonderen en verbaasd staan, dat de Paus dit in de kerk heeft kunnen invoeren, dat Christus verloochend, vertreden, bespogen en gelasterd is, en dat door middel van het Evangelie en Sacramenten, welke hij zodanig verduisterd heeft, en in zo'n verfoeilijk misbruik veranderd, dat zij hem gediend hebben tegen Christus, om zijn duivelse verfoeiingen in te stellen, en te versterken. O, dikke duisternis, o oneindige toorn van God! [in dat oordeel van verblindings].

Zo hebben wij ook in Christus Jezus geloofd, opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof van Christus.

Dat is de enige, waarachtige, wezenlijke grond van het Christendom, te weten, dat wij door het geloof in Christus, niet door de werken der Wet gerechtvaardigd worden. Laat u hiervan in generlei wijze afbrengen door de goddeloze en valse glossen [uitleggingen] van de Sofisten, die zeggen, dat het geloof dan eerst rechtvaardigt, indien daar de liefde bij komt, en de eigen goede werken. Door deze besmettelijke glosse en valse uitleggingen hebben de Sofisten deze en dergelijke spreuken van Paulus, die de rechtvaardiging des geloofs klaar en opzettelijk komen aan te tonen, verduisterd en verdorven. Want wanneer iemand hoort, dat hij wel in Christus moet geloven, doch dat evenwel het geloof niet rechtvaardigt, tenzij dat er deze [gestalte of] vorm bij komt, namelijk de liefde, dan wijkt zoéén terstond van het geloof af, [geeft het moedeloos op], en denkt bij zichzelf: indien het geloof zonder de liefde niet rechtvaardigt, bijgevolg is dan het geloof ijdel en onnut, en de liefde alleen rechtvaardigt; omdat het geloof, tenzij gewrocht en opgesierd door de liefde, niets is.

En om deze hun verderfelijke en besmettelijke glosse goed te maken, zo brengen de tegenstanders deze plaats bij uit 1 Kor. 13 : 1. Al ware het dat ik de talen der mensen en der Engelen sprak, en de liefde niet had, zo was ik niets. Deze plaats is hun koperen muur, doch de mensen zijn buiten hun zinnen of verstand, daarom verstaan zij in Paulus niets. En door die valse uitlegging hebben zij niet alleen ongelijk gedaan aan de woorden van Paulus, maar hebben ook Christus verloochend, en al Zijn weldaden bedekt. En daarom moet die verkeerde uitlegging geschuwd worden als een hels

vergif, en met Paulus besloten en vastgesteld, dat wij door het geloof alleen, niet door het geloof, uit de liefde geformeerd, gerechtvaardigd worden.

Daarom moet de kracht der rechtvaardiging niet toegekend worden aan die [zogenaamde] genade voortbrengende optooiing, maar aan het geloof, dat Christus de Heiland Zelf omhelst, in het hart bezit, en Hem deelachtig wordt. Dit geloof rechtvaardigt, zonder en vóór de liefde.

Wij geven toe dat men ook de goede werken en de liefde moet voorstaan en leren, maar op zijn tijd en plaats, als er namelijk gehandeld wordt van de goede werken, buiten dit hoofdartikel. Doch hier ter plaatse wordt onderzocht: waardoor worden wij gerechtvaardigd en verkrijgen wij het eeuwige leven?

Hier antwoorden wij met Paulus, dat wij door het geloof, in Christus alleen, voor rechtvaardigen verklaard en gehouden worden, en niet door de werken der wet of door de liefde. Niet dat wij de goede werken of de liefde verwerpen, zoals de tegenstanders ons beschuldigen. Maar van het verschilpunt en onze gedachten dienaangaande zullen wij ons niet laten afleiden, zoals de satan zoekt te doen. Daar wij dus nu nog in de bijzondere Verhandeling van de Rechtvaardiging bezig zijn, zo verwerpen en veroordelen wij hier de goede werken. Want hier ter plaatse moet in genen dele in overweging komen de redenering over de goede werken. Wij snijden dus in deze bijzondere Verhandeling over de gerechtigheid des geloofs eenvoudig en absoluut alle wetten en alle werken der wet af.

Maar de Wet is goed, rechtvaardig en heilig. 't Is wel, zo is zij ook. Doch wanneer wij bezig zijn met de redenering over de rechtvaardigmaking, dan komt het niet te pas over de wet te spreken. Maar dan is de vraag, en komt alleenlijk in overweging: Wat Christus is, wat voor soort van weldaad Hij ons toegebracht heeft? Christus nu is geen wet, is mijn eigen werk niet of een werk der wet, is mijn eigen werkzame liefde niet, of de liefde der Wet, Hij is niet mijn kuisheid en onthouding, gehoorzaamheid of mijn armoede; maar Christus is Heere over leven en dood, Middelaar en Verzoener van zonden, Verlosser van degenen, die onder de wet zijn. Door het geloof zijn wij in Hem en Hij in ons, Joh. 6 : 56. Het betaamt dat deze Bruidegom alleen is met Zijn bruid in de binnenkamer, al de bedienden weggezonden zijnde, en het gehele huisgezin uitgedreven, maar later wanneer de Bruidegom de deur wederom ontsluit en uit de binnenkamer van Zijn bruid gaat, dat dan de huisgenoten toelopen, dat dan de dienstknechten en dienstmaagden hun taak waarnemen en dienen; laten zij spijs en drank aanbrengen, laten dan de goede werken voor de dag komen en de liefde werkzaam zijn.

Opdat wij dus Christus recht afbeelden, moeten wij nauwkeurig alle wetten, ook de Goddelijke, en alle [eigen] goede werken onderscheiden van de beloften des Evangelies, en het geloof. Christus nu is de wet niet, bijgevolg ook niet een strenge en scherpe Eiser van de wet, of eigen goede werken. Maar Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt. Dat begrijpt [en bevat] alleen het geloof, en zulks kan de [eigen werkzame] liefde niet doen, welke wel op het geloof volgen moet, maar als een zeker soort van dankbaarheid.²⁶

En daarom worden de triomf over zonde en dood, de behoudenis en het eeuwige leven niet veroorzaakt door de wet, niet door de werken der wet, niet door de krachten van de vrije wil of door onze geneigdheid [of goedkeuring], maar alleen door Jezus Christus. Derhalve rechtvaardigt het geloof alleen, welke dat begrijpt [en Jezus

---

²⁶ Zoals de Heere Jezus zegt, *Aan wie vele zonden vergeven zijn, die zal ook veel liefhebben*, Luk. 7 47. En onze waardige Catechismus zegt ook, dat de goede werken, en liefde tot Gods geboden, gevolgen en vruchten van 't Geloof zijn, die daarvan niet afgescheiden kunnen worden, alzo het Geloof door de liefde werkzaam is. Zie de 64ste Vraag.

omhelst]. Uit deze genoegzame en voldoende onderscheiding en verstaanbare inboezeming blijkt, dat de triomf over zonde en dood alleen in Christus is; bijgevolg is die niet in de werken der wet, noch in onze eigen-wil [want volgens het zeggen van Paulus in Rom. 3 : 20 "zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden"]. En in deze zaak willen wij gewillig ondergaan, dat wij van de tegenstanders eigennuttigen en singulieren genoemd worden, also zij van deze redenering van Paulus in het geheel niets verstaan.

Opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof van Christus, en niet uit de werken der Wet.

Al de woorden van Paulus moeten met indruk en nadruk gelezen worden. Paulus spreekt zoals ik ook al hierboven vermeld heb, niet alleen van de ceremoniële wet, maar van de ganse wet. Want de ceremoniële wet is even Goddelijk geweest, als de morele, of zedelijke; evenals de besnijdenis, de instelling van het priesterschap, de uitwendige godsdienst en plechtigheden, van gelijke Goddelijke instellingen waren, als de Tien Geboden. Zo was het dezelfde wet, toen Abraham gelast werd zijn zoon Izak te offeren. Dat werk van Abraham heeft aan God behaagd, gelijk als andere ceremoniële werken; echter is hij door dat werk niet gerechtvaardigd geworden, maar door het geloof, aangezien de Schrift zegt, in Rom. 4 : 3, "En Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend".

Maar nadat Christus geopenbaard is, zeggen zij, zijn de ceremoniële wetten dodelijk. Ja ook de wet der Tien Geboden is buiten of zonder het geloof in Christus, dodelijk. Verder, geen wet moet in ons geweten heerschappij voeren tenzij de wet des Geestes des levens, waardoor wij in Christus verlost zijn van de wet des letters en des doods, haar werken en van de zonden. Niet dat de wet kwaad is, maar aangezien zij niet kan rechtvaardigen, omdat ze een geheel andere uitwerking heeft. Het is een hoogverheven en grote zaak, God verzoend te hebben, bijgevolg is daartoe van node een geheel andere Middelaar dan Mozes, of de wet, dan onze eigen vrije wil, of dan die bevalligheid is, welke zij noemen de liefde tot God.

Hier moeten wij in het geheel niet-met-al doen [of uitrichten], doch alleen maar aannemen de schat, welke Christus is, in het hart door het geloof aangegrepen en omhelsd, hoezeer wij ook ons gevoelen vol [en beladen] te zijn met zonden. De woorden zijn daarom zeer nadrukkelijk en opmerkelijk, ("Opdat wij uit het geloof in Christus zouden gerechtvaardigd worden, en niet uit de werken der wet") en geenszins ijdel en onnut, zoals de Sofisten menen; daarom slaan zij die ook stoutmoedig en opzettelijk over. Tot nog toe zijn het woorden van Paulus, die hij tot Petrus gesproken heeft, waarin hij hoofdzakelijk heeft begrepen de voorname inhoud [Artikel] van de Christelijke leer, die in der daad en waarheid Christenen maakt.

Nu wendt hij zijn redenering weer tot de Galaten, aan wie hij schrijft - en hij maakt het besluit op -, zeggende: Daar het aldus met de zaak gelegen is, dat wij door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden, bijgevolg zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden.

Daarom dat uit de werken der wet [niet alle, dat is] geen vlees zal gerechtvaardigd worden.

Niet alle vlees. Het is een. Hebreeuwse spreekwijze; hoewel strijdende tegen de grammatica. Deze spreekwijze is ganbaar veelvuldig in de Heilige Schriften. B.v. "Opdat hem niet versloeg al wie hem vond", Gen. 4 : 15. De Grieken en Latijnen spreken zo niet. "Niet alle", dat is: niemand. Niet alle vlees, dat is: geen vlees, maar

"niet alle vlees" zou in het Latijn schijnen te willen zeggen en beduiden "enig vlees". De Heilige Geest bekommert zich niet om die rigoureuze grammaticale spreektrant. Vlees wil hier bij Paulus niet te kennen geven, zoals de Sofisten dromen: die grove zonden. Want die pleegt de Apostel met uitgedrukte woorden te noemen: overspel, hoererij, onreinheid, en dergelijke; zie beneden Hfdst. 3: 19. Maar bij Paulus wordt het vlees genoemd hetzelfde als bij Christus, "Hetgeen uit het vlees geboren is, is vlees" Joh. 3 : 6. Vlees betekent dus de ganse natuur des mensen, met de rede [of haar eigen natuurlijk begrip] en al haar krachten. Dat vlees dan - zegt hij - wordt niet gerechtvaardigd uit de werken, zelfs der wet niet. Hij zegt niet: Het vlees wordt niet gerechtvaardigd uit de werken in strijd met de wet, als daar zijn: doodslag, overspel, hoererij, dronkenschap enz. Maar het vlees wordt niet gerechtvaardigd uit de werken gedaan volgens de wet, welke [in henzelf] goed zijn.

Het vlees geeft dan hier bij Paulus te kennen, de allerbeste gerechtigheid, wijsheid, zedelijke en ingestelde godsdienst, verstand, [bevatting] wil, hoe groot en goed die ook in een natuurlijk mens mochten zijn. Indien nu een Jood uit de werken volgens de wet Gods verricht, niet gerechtvaardigd wordt...., veel minder zal dan een monnik door zijn orde, een priester door zijn Mis, door zijn geregleerde [of canonieke] uren, een filosoof door zijn wijsheid; een theologant [hetzij professor of predikant] door zijn Godgeleerdheid, een Turk door zijn Koran gerechtvaardigd worden. In één woord, hoe wijs en rechtvaardig de mensen mogen zijn, volgens de natuurlijke rede en Goddelijke wet, evenwel warden zij door al hun eigen werken, verdiensten, Missen, de beste gerechtigheden en godsdiensten niet gerechtvaardigd.

Dit geloven de Papisten [ja alle mensen die op hun deugden en plichten vertrouwen en daarvan hun Christus maken] niet, maar verblind en verhard zijnde, verdedigen zij tegen het geweten in hun verfoeiingen, en volharden in hun godslasteringen, stoffende zelfs nog heden ten dage op deze hun ongoddelijke redenen: Die deze of gene [werkheiligheid] daad zal verricht hebben, verdient de vergeving der zonden; die deze of gene [zogenaamde] heilige orde aangenomen zal hebben, en zijn professie wel onderhouden, aan zoéén beloven wij met zekerheid het eeuwige leven. Het kan niet uitgesproken worden, hoe verschrikkelijk deze godslastering is, dit toe te schrijven en op te dragen aan de leer der duivelen, instellingen en leringen [regulen] der mensen, [1 Tim. 4 : 1],²⁷ aan de goddeloze overleveringen van de Paus en eigen werken der monniken; hetgeen Paulus een Apostel van Christus onttrekt en niet wil toegekend hebben aan de Goddelijke wet, en haar werken. Want indien geen vlees uit de werken der Goddelijke wet gerechtvaardigd wordt, veel meer zal het vlees niet gerechtvaardigd worden [naar of] uit de Regel van Benediktus, Franciscus, enz., waarin niet de geringste syllabe gevonden wordt van het geloof in Christus. Maar hierop wordt alleen slechts aangedrongen: Die deze dingen in acht genomen zal hebben, heeft het eeuwige leven.

Daarom heb ik mij dikwijls verwonderd, dat in zoveel eeuwen, gedurende die verderfelijke sekten, de Kerk toch heeft kunnen staande blijven te midden van zulke duisternissen en dwalingen. Er zijn er nog enigen geweest, die God enkelijk geroepen

---

²⁷ Doch de Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het Geloof, hen begevende tot verleidende Geesten, ende Leringen der Duivelen, 1 Tim. 4 : 1. Laten de Roomsgezinden die plaats toch eens met bedaardheid nazien, en zo zij door licht van Gods Geest lezen, zullen zij bevin-den, dat hier de hedendaagse Leere en superstitieuze Instellingen van de Antichrist bedoeld worden. *Och, dat de tijd eens kwam, dat het arm vervoerde Volk tot God bekeerd werd, en met verzaking van hun ingebeelde goede werken de Gerechtigheid van de Heere Jezus Christus omhelsden. Amen.*

heeft door het Woord des Evangelies [hetwelk nochtans in de prediking gebleven is] en door de Doop. Die hebben gewandeld in eenvoud en ootmoed des harten, menende dat alleen de monniken en die door de bisschoppen gezalfd werden, dat die heilige en religieuze mensen waren, doch dat zijzelf maar profane, wereldse of gewone mensen waren, die in geen enkel opzicht met eerstgenoemden te vergelijken zijn; en bijgevolg in het geheel niets bij zichzelf vindende van goede werken, verdiensten, of wat daarop geleek, hetgeen zij tegenover de toorn Gods en het oordeel Gods zouden kunnen stellen, hebben zij hun toevlucht genomen tot het lijden en de dood van Christus, en in die eenvoudige oprechtheid zijn zij behouden geworden.

De toorn Gods nu is verschrikkelijk en oneindig, aangezien die nu zoveel eeuwen achteréén gestraft heeft de ondank en de verachting des Evangelies en van Christus, in de Papisten, door hen over te geven in een verdraaide en verkeerde zin, zodat zij met verloochening voor zover deszelfs gebruik aangaat, en met lastering van Christus, in plaats van het Evangelie aangenomen hebben: de verfoeiselen der Reguliere instellingen en menselijke leringen, welke zij enigszins hebben aanbeden, [hun vertrouwen daarin gesteld], en verre boven het Woord Gods verheven, totdat aan hen ook eindelijk afgenomen is het huwelijk, en zij bij bedwang vervoerd zijn tot die ontuchtige ongehuwde staat.

Toen zijn zij ook bezoedeld geworden met alle soorten van misdaden, als met overspel, hoererijen, onreinigheden, sodomie, en dergelijke vuiligheden: dat zijn de vruchten en gevolgen geweest van de onzuivere ongehuwde staat. Zo heeft God zonden met zonden straffende, hen overgegeven van binnen in een verkeerde zin, en naar buiten hen laten vervallen en instorten in zodanige verfoeilijke misdaden, en dat wel rechtvaardig; omdat zij gelasterd hebben de Eniggeboren Zoon Gods, waarin de Vader wil verheerlijkt worden, Welke Hij in de dood heeft overgegeven, opdat zij in de Zoon gelovende, door Hem zouden behouden worden, niet door hun Orden. "Wie Mij eren, zegt God, zal Ik eren", 1 Sam. 2 : 30. Want God wordt toch in Zijn Zoon geëerd, Joh. 5 : 23. Wie dus geloofd zal hebben dat de Zoon van God onze Middelaar en Zaligmaker is, die eert de Vader, en dezen zal de Vader ook eren, dat is: de HEERE versiert hem met Zijn gaven, vergeeft hem de zonden, schenkt hem gerechtigheid, de Heilige Geest, en het eeuwige leven, maar die integendeel Mij versmaden, zegt God, "zullen licht geacht worden", [1 Sam. 2 : 30].

Het voornaamste besluit bestaat derhalve hierin: "Dat uit de werken der wet geen vlees zal gerechtvaardigd worden". Gij moogt dat zelf verder uitbreiden, en alle staten [of gelegenheden] doorlopen. Daarom zal een monnik, wegens zijn orde [en onderhouding], een non wegens haar kuis heid, een burger wegens zijn vroomheid, een vorst wegens zijn weldadigheid niet gerechtvaardigd worden. De Wet Gods is groter [en wijd-uitgebreider] dan de gehele wereld. Want de wet verbindt en bevat alle mensen, en de werken der wet overtreffen zeer verre de uitgekozen werken van eigen gerechtigheids-werkers; en toch, zegt Paulus, dat noch de wet noch de werken der wet iemand rechtvaardigen. Bijgevolg rechtvaardigt het geloof alleen. Dit voorstel nu vast staande, en bewezen zijnde, begint hij het nu door redeneringen te versterken. En het eerste Argument is, als uit een tegengestelde, van het volgende.

Vers 17: *Maar indien wij, die in Christus zoeken gerechtvaardigd te worden, ook zelve zondaars bevonden worden, is dan Christus een dienaar der zonde?*

Dit zijn geen Latijnse spreekwijzen, maar Hebreeuwse en Godgeleerde. Zo dat waar is, zegt hij, dat wij in Christus gerechtvaardigd worden, dan is het onmogelijk dat wij zondaars zouden zijn, of door de wet zouden gerechtvaardigd worden. Daarentegen,

zo het niet waar is, maar dat wij moeten gerechtvaardigd worden door de wet en haar werken, dan is het onmogelijk dat wij door Christus gerechtvaardigd worden. Eén van beide moet vals wezen: óf wij worden in Christus niet gerechtvaardigd, óf niet in de wet. Maar wij worden in Christus gerechtvaardigd, bijgevolg niet in de wet. Want Paulus redeneert op deze manier: Zo wij die zoeken in Christus gerechtvaardigd te worden, en op die wijze gerechtvaardigd zijnde, nog zondaars bevonden worden, die de wet nodig hebben, om ons als zondaars te rechtvaardigen; indien de onderhouding der wet, zeg ik, nodig is ter rechtvaardiging, zodat die in Christus rechtvaardig zijn, geen rechtvaardigen zijn, maar nog een wet ter rechtvaardiging nodig hebben, of, zo één door Christus gerechtvaardigde, nog bovendien door de wet moet gerechtvaardigd worden, dan is Christus in het geheel niet anders dan een wetgever, en een dienstknecht der zonde. Bijgevolg een gerechtvaardigde en heilige in Christus, is geen gerechtvaardigde en heilige, maar heeft de gerechtigheid en heiligheid der wet nog nodig [volgens de stelling der dwalende tegenstanders].

Maar wij zijn wel terdege gerechtvaardigd en tot rechtvaardigen in Christus gemaakt, omdat de Evangelie-waarheid leert, dat de mens niet in de wet, maar in Christus gerechtvaardigd wordt. Indien nu dezulken die in Christus gerechtvaardigd worden, nog zondaars bevonden worden, dat is: indien zij nog tot de wet behoren, en onder de wet zijn, zoals de valse apostelen leren, derhalve zijn zij nog niet gerechtvaardigd. Omdat de wet hen beschuldigt en aanklaagt, dat zij nog zondaars zijn, en van hen eist dat zij de werken der wet moeten doen, opdat zij gerechtvaardigd worden, derhalve zijn dan de gerechtvaardigden in Christus geen gerechtvaardigden.

En dus volgt dan noodzakelijk, dat Christus geen Rechtvaardigmaker maar een dienstknecht der zonde zijn zou. Door deze woorden overtuigt Paulus nadrukkelijk, en wel terecht beschuldigt hij de valse apostelen, en alle eigengerechtigheids-werkers, aangezien zij alles [in verwarring brengen, en het] onderste boven keren, omdat zij van de wet genade, en van de genade wet, van Mozes Christus en van Christus Mozes maken. Want hun lering is, dat behalve Christus en alle gerechtigheid van Christus de onderhouding der wet bovendien nodig is, indien gij wilt gerechtvaardigd worden. Zo wordt de wet Christus, door een ondragelijke verdraaiing, omdat aan de wet toegekend wordt hetgeen eigenlijk aan Christus toebehoort. Indien gij de werken der wet zult gedaan hebben, zeggen zij, zult gij gerechtvaardigd worden; indien gij ze niet zult gedaan hebben, zult gij niet gerechtvaardigd worden, hoezeer gij ook in Christus moogt geloven. Want indien het waar is, dat Christus niet rechtvaardigt, maar een dienaar der zonde is, zoals uit hun leer noodzakelijk volgt, dan is Christus een wet, omdat wij niets anders uit Hem hebben (aangezien Hij ons leert dat wij zondaars zijn), dan hetgeen wij uit de wet hebben. En zo zendt Christus [als] een Leraar der zonde, ons tot de wet en tot Mozes, dat die ons zouden rechtvaardigen.

Derhalve kunnen de Papisten en zovelen als er van de gerechtigheid van Christus onkundig zijn, of daar geen goede bevassing van hebben, niet anders dan van Christus Mozes en wet maken, en weer van de wet Christus. Want dit brengt hun leer mee: Het geloof in Christus rechtvaardigt wel, maar tegelijk moet men ook onderhouden de geboden Gods. Omdat er geschreven is: Zo gij in het leven wilt ingaan, onderhoud de geboden Gods, Matth. 19 : 17.²⁸ Daar is dan terstond Christus verloochend en het geloof vernietigd, omdat aan de geboden Gods, of aan de wet toegekend wordt hetgeen alleen aan Christus toekomt. Want Christus is volgens Zijn rechte beschrijving de Rechtvaardige en [Verzoener] Verlosser van zonden. Indien ik dat aan

---

²⁸ Maar dat zeggen van Christus was tegen zo één, die buiten Christus uit de werken der Wet, door het onderhouden van de uitwendige Geboden zocht gerechtvaardigd te worden.

de wet toeken, zo is dan de wet zelf mijn rechtvaardigmaker die mij van zonden verlost, omdat ik haar werken doe. En dus is de wet Christus, en Christus verliest totaal Zijn Naam, bediening en eer, en de Heere Jezus is dan gans anders niet dan een bedienaar der wet, beschuldigende, verschrikkende, voorhoudende en de zondaar tot een ander verzendende, die hem zou kunnen rechtvaardigen; wat in der waarheid de taak der wet is.

Maar de eigenlijke bediening van Christus is, om de zondaar, die door de wet schuldig gemaakt en verklaard is, wederom op te richten, en van zijn zonden vrij te spreken, indien hij aan het Evangelie gelooft. Want voor ieder, die gelooft, is Christus het einde der wet tot gerechtigheid, [Rom. 10 : 4]. Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld [wegneemt] draagt, [Joh. 1 : 29]. Omdat nu de Papisten en de dwaalgeesten de leer der Rechtvaardigmaking niet kennen, keren zij alles onderste boven, van Christus Mozes, en van Mozes Christus makende. En dit is in der waarheid, (hoezeer zij het in hun woord tegenspreken) hun hoofdzakelijke voorstel: *Christus is Mozes*, enz.

Verder lachen zij ons uit, die met zo'n grote ernst het geloof naspeuren en aandringen. Zij zeggen: Ha, ha, geloof, geloof, wacht maar totdat gij door het geloof in de hemel komt. Men moet naar hoger dingen streven, gij moet de wet Gods vervullen, volgens dat woord: doe dat, en gij zult leven. Gij moet vele dingen lijden, uw bloed uitstorten, uw huis verlaten, alsook uw vrouw en kinderen; 't voorbeeld van Christus navolgen. 't Geloof, dat gij met zoveel aandrang verheft, maakt de mensen gerust, lui, ledig en slapende. Zo worden zij enkel wetdienaars, en werkers van eigengerechtigheid, van Christus tot Mozes vervallende, evenzo van de Doop, het geloof, de beloften van Christus het volk [af- en] terug-roepende tot de wet en eigen-werken, en van genade de wet en van de wet de genade makende.

Wie zou nu ooit geloven, dat deze zaken zo gemakkelijk onder elkaar vermengd kunnen worden? Niemand is zo dom of duister in het verstand, aan wie het niet zou blijken, dat dit onderscheid tussen wet en genade zeer gemakkelijk is, omdat de natuur [en eigenschap zelf] van de zaken en woorden dat onderscheid meebrengt. Want een ieder begrijpt, dat deze woorden: wet, genade, zowel in zaak als in woorden van de andere verschillen. Daarom is het 't aller-lelijkste wangedrocht, dat, terwijl deze allerklaarste onderscheiding vaststaat, toch de tegenstanders vervallen in die duivelse verkeerdheid, dat zij de wet en genade onder elkaar vermengen en Christus in Mozes veranderen.

Daarom zeg ik dikwijls, dat die leer des geloofs zeer gemakkelijk is, en dat iederéén dit onderscheid tussen wet en genade gemakkelijk kan verstaan, [en onderscheidenlijk kan bevatten], voor zover als het de woorden aangaat; maar om van die zaken het rechte gebruik juist in de praktijk, in het leven en in de begeerte ernaar te maken, is een aller-moeilijkste leer.

De Paus met zijn Scholastieke doctores zegt ronduit, dat wet en genade van elkaar onderscheiden zijn, en toch in [het gebruik, of:] de praktijk leert hij geheel het tegenovergestelde. Het geloof in Christus, zegt hij, hetzij het verkregen is door eigen krachten, daden, [vermogen] of natuurlijke hebbelijkheden, of door God ingestort, is toch dood, tenzij er de liefde bij komt. Waar blijft hier het onderscheid van wet en genade? In naam onderscheidt hij wel die dingen van elkaar, in werkelijkheid nochtans noemt hij de genade liefde. Dus schrijven alle [voorstanders en] aandringers der wet aan de eigen werken de rechtvaardiging toe. Wie hij dan ook mocht zijn, die het Artikel van rechtvaardiging niet zuiver [en eigenaardig] kent, [zoals dat in der waarheid volgens Gods Woord is], die moet noodwendig genade en wet onderéén vermengen.

Derhalve moet ieder Godvruchtige, met al zijn vermogens in de beoefening, met nauwkeurigheid de wet onderscheiden van de genade. Niet gelijk de Paus en de dwaalgeesten, alleen met wóorden, welke voor zover het de woorden aangaat, belijden dat die twee zaken onderscheiden zijn, doch in de zaak zelf, zoals ik gezegd heb, mengen zij die dingen onderéén, omdat zij niet toestaan, dat het geloof zonder de werken rechtvaardigt. Indien zulks waar is. zo is Christus mij in het geheel niet meer nuttig. Want hoezeer ik het ware geloof heb, toch heb ik niet lief genoeg. En zo is Christus, door het geloof aangenomen, geen Rechtvaardiger; de genade brengt geen voordeel, en ook kan het geloof niet waar of oprecht zijn zonder die liefde, (of gelijk de wederdopers zeggen: zonder het kruis, lijden, 't storten des bloeds). Doch zo er de liefde is, naast de eigen werken, en het kruis, dan is het geloof [goed en] waar, en rechtvaardigt.

Door deze leer verduisteren in onze dagen wederom de dwaalgeesten de weldaad van Christus, zij onttrekken Hem de eer als Rechtvaardiger, en stellen Hem als een dienstknecht der zonde. Zij hebben bijgevolg niets van ons geleerd dan de woorden op te zeggen, doch de zaak zelf verstaan ze niet. Zij willen wel schijnen, dat zij ook het Evangelie en het geloof in Christus zuiver leren, zoals wij. Edoch, als men tot het gebruik en de beoefening komt, zijn ze leraars der Wet, in alles gelijk aan de valse apostelen zelf. Want zoals die boven [en behalve] het geloof in Christus, overal in de gemeenten, op de besnijdenis en de onderhouding der Wet aandrongen zonder welke zij de rechtvaardiging aan het geloof onttrokken, (tenzij gij besneden wordt, zeiden zij, *volgens de Wet van Mozes, kunt gij niet zalig worden*, Hand. 15 : 1), evenzo vergen in onze dagen de voederaars der wet, behalve de gerechtigheid des geloofs, nog daarenboven de onderhouding van de Geboden Gods. Volgens deze Les: Doet dat, en gij zult leven (Luk. 10 : 28); Eveneens, "Wilt gij ten leven ingaan, onderhoud de geboden, (Matth. 19 : 17). Bijgevolg verstaat niemand van hen, hoezéér zij bij zichzelf willen schijnen wijs te zijn, het onderscheid tussen de wet en de genade; want zij worden door het gebruik en de beoordeling der zaken zelf aan de kaak gesteld.

Doch wij maken hier een onderscheid en zeggen, dat wij hier niet disputeren, of men goede werken doen moet, noch onderzoeken of de wet goed, heilig en rechtvaardig is, en ook niet, of die moet onderhouden worden! Want dat komt op een geheel andere plaats tepas. Maar onze redenering, [onderzoek] of verschil is, aangaande de rechtvaardiging, of de wet rechtvaardigt? Hier luisteren onze tegenstanders niet naar, noch antwoorden zij op deze vraag iets, en maken hier geen onderscheid, zoals wij, maar zij schreeuwen slechts, dat men goede werken moet doen, dat de wet moet onderhouden worden. Goed, dat weten wij. Maar omdat dit onderscheiden [en bijzondere] verhandelingen [op zichzelf] zijn, zullen wij niet toestaan, dat die twee onderéén vermengd worden. Op zijn tijd zullen wij daarover handelen, [en aantonen], dat wet en goede werken moeten verricht worden. Doch aangezien wij hier ter plaatse bezig zijn over de rechtvaardiging te verhandelen, verwerpen²⁹ wij nu de goede werken, welke de tegenstanders met hand en tand verdedigen, daaraan de rechtvaardiging toeschrijven, hetwelk zoveel betekent als Christus de eer te ontnemen en die aan de goede werken toe te kennen.

Deze bewijsreden is bijgevolg vast en sterk genoeg, welke ik dikwijls gebruikt heb tot grote vertroosting. Indien wij, die in Christus zoeken gerechtvaardigd te worden, ook zelf zondaars bevonden worden, enz. Alsof Paulus zeide: Indien wij in Christus

---

²⁹ Of dat meer ingang zal vinden, wij stellen nu de goede werken voor een tijd aan de zijde.

gerechtvaardigd zijnde, nog gehouden worden voor niet-gerechtvaardigden, maar voor zondaars, die door de wet nog gerechtvaardigd moeten worden, dan kunnen wij de rechtvaardiging niet in Christus zoeken, maar in de Wet. Indien nu de Rechtvaardiging door de Wet geschiedt, dan geschiedt ze niet door de genade. Indien nu de Rechtvaardiging niet geschiedt door de genade, maar door de Wet, wat heeft Christus dan door Zijn lijden, prediking, overwinning van zonde en dood, en door het zenden van de Heilige Geest uitgericht? [Om nu onderscheidenlijk en klaar te spreken:] Of wij worden dus door Christus gerechtvaardigd, óf wij worden zondaars en schuldigen door Hem gemaakt. Indien nu de Wet rechtvaardigt, dan volgt onvermijdelijk, dat wij door Christus tot zondaars gemaakt worden; bijgevolg is Christus een dienaar der zonden. Laat dan derhalve deze voorstelling maar ingang vinden: Ieder gelovige in de Heere Jezus Christus is een zondaar en de eeuwige dood schuldig, en indien hij niet tot de Wet zijn toevlucht neemt, en de werken der Wet doet, zal hij niet zalig worden. [Wat is dit een lasterlijke en onchristelijke stelling!].

De Schrift en vooral die des Nieuwen Testaments, dringt overal aan op het geloof in Christus, en stelt dat alom heerlijk op de voorgrond: Die in Hem gelooft, - zegt het Woord - wordt behouden [en zalig. Zo iemand], gaat niet verloren, wordt niet veroordeeld, wordt niet vernield, [Joh. 5 : 24], "heeft het eeuwige leven", [Joh. 3 : 16]. Zij daarentegen [stellen], die in Hem gelooft, wordt verdoemd, omdat hij het geloof zonder de werken heeft, dat ten verderve brengt. Zo verdraaien [en verkeren] zij alles, door van Christus zomaar eenvoudig een [verdoemer óf] verderver, en van Mozes een zaligmaker [of behouder] te maken. Is het nu geen weergaloze godslastering zo te leren: Door de Wet te onderhouden en goede werken te doen, zult gij het eeuwige leven waardig worden, doch door in Christus te geloven, zult gij aan de eeuwige dood schuldig zijn. Dat is: de Wet, mits onderhouden, behoudt, en het geloof in Christus brengt ten verderve.

Onze tegenstanders gebruiken wel deze zelfde woorden niet, doch inderdaad leren zij zo. Omdat het ingestort geloof, zeggen zij, (zoals zij, in eigenlijke zin, het geloof in Christus noemen) niet verlost van zonde, maar het geloof uit de liefde samengesteld. Daaruit volgt, dat alleen het geloof in Christus, zonder wet en werken, niet zaligt. Dat is volmondig bevestigen, dat Christus ons in de zonden laat liggen, en onder de toorn Gods, en ons schuldnaars maakt aan de eeuwige dood. Daarentegen, indien gij de wet gehoorzaamt en goede werken doet, dan rechtvaardigt u het geloof, omdat het de goede werken in zich vervat, zonder welke het geloof anders niet het minste voordeel brengt. Bijgevolg rechtvaardigen de goede werken en niet het geloof. Omdat de oorsprong, waarom ieder ding zodanig is, dat ding des te meer zodanig doet zijn. Indien het geloof vanwege de werken rechtvaardigt, dan rechtvaardigen de goede werken meer dan het geloof. Dit zijn de diepzinnige verfoeiingen van deze lasterlijke leer. Paulus neemt hier dus zijn redenering uit het onmogelijke, en genoegzame verdeling. [Op deze wijze:] Indien wij gerechtvaardigd zijnde in Christus, nog zondaars bevonden worden, die nog moeten gerechtvaardigd worden door iets anders dan door Christus, namelijk door de Wet, dan kan Christus niet rechtvaardigen, maar Hij veroordeelt en beschuldigt on slechts. Dan is Hij ook tevergeefs gestorven. En deze en dergelijke plaat sen zijn dan vals: Ziet het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneem (Joh. 1 : 29). Eveneens: Wie in de Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven (Joh. 3 : 36). Ja, de ganse Schriftuur, die getuigt dat Christus de Recht vaardiger en Zaligmaker der wereld is, is dan vals. Want indien wij zondaars³⁰ bevonden worden,

³⁰ Dat is: Indien wij dan nog in een onverzoende staat met God staan, er door de werken des Wets buiten Christus, Rechtvaardiging moeten zoeken

nadat wij in Christus gerechtvaardigd zijn moet noodzakelijk volgen, dat zij die de Wet gehoorzamen en doen, buitel Christus gerechtvaardigd zijn. Indien dat waar is, dan zijn wij Turken Joden en Tartaren gelijk, slechts in schijn belijdenis doende van he Woord, en de Naam van Christus, doch in het gebruik, [beoefening] er in het wezen van de zaak zelf, zijn wij Christus en Zijn Woord te enenmale verloochenende. Maar Paulus wil hebben dat het geloof ongeveinsd is [2 Tim. 1 : 5].

Dus is het een dwaling en goddeloosheid te beweren, dat het ingestorte³¹ geloof niet rechtvaardigt, indien het niet voorzien is val de werken der liefde. Indien nu dit de tegenstanders in het algemeen willen verdedigen, waarom verwerpen zij dan maar niet helemáál het geloof in Christus? Vooral, daar zij van het geloof niets anders maken dan een ijdele [en wezenloze] hoedanigheid in de ziel, die zonder de liefde geen enkel voordeel brengt? Waarom noemen zij niet liever een schuit *een schuit*?; dat is: waarom zeggen zij niet liever ronduit, [zoals zij het begrijpen, met uitdrukkelijke woorden], dat de eigen werken rechtvaardigen, en niet het geloof? Zo ook, waarom loochenen zij niet in het algemeen openlijk het gehele Evangelie en Paulus, (zoals zij toch in waarheid doen), aangezien toch het Evangelie en Paulus alleen aan het geloof en niet aan de werken de gerechtigheid toekennen? Want indien het geloof niet de werken rechtvaardigt, zo is de ganse redenering van Paulus vals, die uitdrukkelijk zegt: *dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof in Jezus Christus.*

Is dan Christus een dienaar der zonde?

Dit is alweer een Hebreeuwse spreekwijze, die Paulus ook gebruikt in 2 Kor. 3. Daar handelt hij voortreffelijk en onderscheidenlijk aangaande deze twee bedieningen; namelijk van de leer en des Geestes; der wet en der genade, of van het leven en de dood. En hij zegt, dat Mozes als een bedienaar van de wet de bediening der wet heeft, welke hij noemt de bediening van zonde, toom, dood en verdoemenis. Want Paulus is gewoon zeer smadelijke uitdrukkingen aan de wet Gods te geven, en hij alleen onder al de Apostelen gebruikt deze spreektrant. De anderen drukken zich op die wijze niet uit. Het is nu zeer nuttig voor degenen, die zich in de Heilige Schrift oefenen, deze spreekwijze van Paulus wel te vatten.

Een dienaar nu der zonde is niet anders, dan een wetgever, of eiser der wet, die aandringt op goede werken en liefde; die leert, het kruis en allerlei leed te dragen, dat het voorbeeld van Christus en van de heiligen moet nagevolgd worden. Al wie nu die dingen verdedigt en aandringt, is een dienaar der wet, des toorns, en des doods. Omdat zo iemand door zijn leer niet anders uitricht, dan dat hij de consciënties verschrikt en ontroert, en hen onder de zonde besluit. Want het is onmogelijk, dat de menselijke natuur de wet zou kunnen vervullen [of gehoorzamen]. Ja, in de gerechtvaardigden, die de Heilige Geest hebben, strijdt de wet der leden tegen de wet des gemoeds, [Rom. 7 : 23]. Wat zou zij dan niet doen in de goddelozen, die de Heilige Geest niet hebben? Daarom, iemand die leert, dat door de wet gerechtigheid wordt aangebracht, verstaat zelf niet, wat hij zegt of wat hij bevestigt, [1 Tim. 1 : 7]. Veel minder onderhoudt hij de wet, maar hij bedriegt èn zichzelf èn anderen, en bezwaart hen met een ondraaglijke last. Hij schrijft voor, en eist [van zichzelf en anderen] onmogelijke

---

³¹ Omdat dit te beter naar Gods Woord in een gezonde zin te verstaan, zo zeggen wij, dat niet zozeer de daad des Geloofs, als wel het voorwerp des Geloofs, namelijk Christus (op het Geloof geschonken en aangenomen) ons rechtvaardigt en zaligt. Joh. 1 12, vergeleken met 1 Joh. 5 : 12: *Die de Zoon heeft, heeft het leven*, en het tegenovergestelde. Daar staat niet, die het Geloof heeft Christus is eigenlijk het wezen en de oorsprong van zaligheid, doch het Geloof een instrument, waardoor Jezus aangenomen wordt, zodat Christus en Geloof wel onderscheiden, maar nooit van elkaar afgescheiden zijn.

dingen, en brengt zichzelf en zijn leerlingen tot de uiterste wanhoop.

En derhalve is het eigenlijke gebruik en [einde, of] oogmerk der wet, geruste en zekere mensen schuldig te verklaren, opdat zij zichzelf schuldig zien, en onderworpen aan zonde, toorn en dood; opdat zij verschrikt zouden worden, wanhopende, vreemde en bevende bij het geruis van een fladderend blad. En voor zover zij zodanigen zijn, zijn zij onder de wet. Want de wet eist een volkómen gehoorzaamheid aan God, en verdoemt degenen, die haar niet volbrengen. Het staat nu vast, dat niemand deze volmaakte gehoorzaamheid der wet volbrengt, of volbrengen kan, die God evenwel gestreng van ons eist. Bijgevolg rechtvaardigt de wet niet, maar zij verdoemt, volgens dat woord: Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen Deut. 27 : 26). Bijgevolg is hij die de wet leert, een dienaar der zonde.

Daarom noemt Paulus in 2 Kor. 3 *de bediening der wet terecht de bediening der zonde*. Want de wet toont de zonde aan, welke zonder de wet dood is. De kennis toch der zonde, (niet die beschouwelijke kennis der hypocrieten, maar de waarachtige, waarin gezien wordt de toorn Gods tegen de zonde, en werkelijk gevoeld wordt de smaak des doods) verschrikt de harten, en brengt tot wanhoop en dood, Rom. 7 : 11.

Daarom kennen die leraars der wet en der werken, [of: die de rechtvaardigmaking uit de werken der wet verdedigen], die de Schrift pleegt te noemen: beulen en dwingelanden, (want evenals die beulen in Egypte de kinderen Israëls door lichamelijke slavernij onderdrukten, zo brengen zij door de leer inzake de wet en eigen werken, de zielen in een ellendige slavernij, en voeren hen tot de uiterste wanhoop en verderf), noch zichzelf, noch gevoelen zij de kracht der wet. Ook is 't niet mogelijk, dat zij vrede des gemoeds zouden kunnen verkrijgen in waarachtige [en hooggaande] consciëntie-overtuigingen; en in de laatste doodsworstelingen en benauwdheden, hoezeer zij de wet mochten hebben onderhouden, hebben liefgehad, veel goede werken verricht en het kwade verdragen; omdat de wet altoos ontrust en beschuldigt, zeggende: Gij zijt niet [te allen tijde] nagekomen alles wat in de wet bevolen is. *Vervloekt nu is een iegelijk die niet gedaan zal hebben, al wat in de wet geschreven is.*

Dus blijven die gemoeds-beangstigingen en worden telkens vermeerderd. En indien zulke wetsleraars niet opgebeurd worden door het geloof en de gerechtigheid van Christus, zo kunnen zij niet anders dan wanhopen. Aangaande die zaak is een zeer merkwaardig voorbeeld in de levens der oudvaders, van een zekere eremiet. Hem werd, kort voor zijn dood bedroefd en onbeweeglijk - drie dagen lang - zijn ogen naar de hemel geslagen houdende, gevraagd, waarom hij dat deed; hij zeide, dat hij voor de dood vreesde. Toen zijn leerlingen hem wilden vertroosten, [met te zeggen], dat hij geen reden had om de dood te vrezen, - aangezien hij zeer heilig geleefd had -, antwoordde hij: Ik heb wel heilig geleefd, en de Geboden Gods onderhouden, maar de [oordelen en de] gerichtten Gods zijn geheel anders dan die der mensen. Toen hij merkte, dat de dood tegenwoordig was, - hoewel hij onberispelijk geleefd had en de wet Gods onderhouden had -, heeft hij toch niet gerust van gemoed kunnen zijn, omdat hem te binnen gekomen is, dat God geheel anders oordeelt dan de mensen. En zo is hij het vertrouwen in al zijn goede werken en verdiensten kwijt geraakt. En tenzij hij door de belofte van Christus opgericht is geweest, zal hij in wanhoop gestorven zijn. Derhalve kan de wet niet anders dan ons van alles te ontbloten en schuldig [of strafwaardig] te stellen, alwaar dan geen enkele raad of hulp is, maar alles is buiten hope. Hier kunnen dan het leven en de martelaarschappen van al de heiligen niet helpen.

Dit is ook zeer schoon afgebeeld in de geschiedenis der wetgeving, Ex. 19 en 20. Mozes heeft het volk buiten de legerplaats gebracht God tegemoet, opdat het God zou horen spreken uit de donkerheid der wolk. Toen is het volk verschrikt geworden, en door vrees ontroerd, het volk nl., dat een weinig tevoren beloofd had dat zij alles zouden doen, hetgeen God mocht bevelen; het is teruggeweken en van verre staande, zeide het tot Mozes: Wie kan dat vuur zien en de donderslagen en het geluid der bazuin horen? Spreek gij tot ons, en wij zullen horen; laat de HEERE tot ons niet spreken, opdat wij niet sterven. Het is dus de eigenlijke taak van de wet, ons uit onze woningen [en schuilhoeken] te verdrijven; dat is: uit onze vrede en zelfvertrouwen; en ons te stellen voor het aangezicht Gods, en ons Zijn gramschap te openbaren. Daar begint dan onze consciëntie te gevoelen, dat zij aan de wet niet voldaan heeft, ook niet voldoen kan, noch Gods gramschap verdragen, die door de wet geopenbaard wordt. Wanneer zij ons aldus voor het aangezicht van God stelt, dat is: wanneer zij verschrikt, beschuldigt, en de zonden aantoon, dan is het onmogelijk dat wij zouden kunnen staande blijven. Daarom verschrikt en beroerd zijnde, vluchten wij en schreeuwen met Israël: *wij zullen sterven, wij zullen sterven, dat de HEERE tot ons niet spreke; spreek gij tot ons.*

Wie dus leert, dat het geloof in Christus niet rechtvaardigt, tenzij de wet tegelijk onderhouden wordt, die maakt Christus tot een dienaar der zonde; dat is: een leraar der wet, die hetzelfde leert als Mozes. Derhalve is Christus dan geen Zaligmaker of Uitdeler der genade, maar een wrede tiran, die onmogelijke dingen eist, zoals Mozes, die niemand kan nakomen. Zo menen alle eigengerechtigheids-werkers, dat Christus één of andere nieuwe wetgever is, en oordelen, dat het Evangelie niets anders is, dan een boek, dat nieuwe wetten aangaande de eigen werken behelst, zoals de Turken van hun Koran dromen. Maar er zijn wetten genoeg in Mozes. Dus is het Evangelie een verkondiging [en openbaring] aangaande Christus: dat Hij de zonden vergeeft, de genade schenkt, de zondaars rechtvaardigt en zaligt. Dat er nu voorschriften in het Evangelie gevonden worden, die zijn het Evangelie niet, maar uitleggingen van de wet, en aanhangselen van het Evangelie.

Verder, indien de wet een bediening der zonde is, dan is ze ook een bediening des toorns en des doods, omdat de wet, gelijk zij de zonde openbaart, [en ontdekt], zo verschrikt zij ook de mens, toont de gramschap Gods aan, en boezemt de vreze des doods in. Want terstond wordt het geweten op deze manier werkzaam, en brengt tot beschuldiging in: Gij hebt de Geboden niet onderhouden, dus is God vertoornd, dus moet ik sterven. Dus moet daaruit dan noodzakelijk volgen, dat de bediening der zonde is bediening van Gods gramschap, en des doods. Want wanneer de zonde [ontdekt en] openbaar geworden is, volgt terstond daarop de toom, dood en verdoemenis; terwijl de consciëntie op deze manier aandringt: gij hebt gezondigd, bijgevolg toorn God op u, en indien Hij toorn, dan zal Hij u doden, en voor eeuwig verdoemen. En hiervandaan komt het, dat velen, die de toorn en het oordeel Gods niet kunnen verdragen, welke door de wet geopenbaard worden, zichzelf om het leven brengen, met zich te verhangen, verdrinken [en dergelijke wanhopige daden].

Dat zij verre. Alsof hij zeide: Christus is geen dienaar der zonde, maar een Begiftiger van gerechtigheid en het eeuwige leven. Derhalve scheidt Paulus Christus zeer ver van Mozes. Laat dus Mozes op de aarde blijven, laat hij een leraar der letter zijn, een eiser van de wet, en de zondaars [pijnigen], kruisigen [en doden]. Maar de gelovigen, zegt Paulus, hebben een andere Leraar in het geweten: niet Mozes, maar Christus, Die de wet, [als dezelve lijdelijk en dadelijk volbracht hebbende] afgeschaft heeft; [dat is: de

vloek daarvan weggenomen] de zonde, toorn en dood bezocht en weggenomen heeft. Die gebiedt ons die vermoeid, en met allerlei kwalen belast zijn, tot Hem te komen, [Matth. 11 : 29]. Dus, wanneer wij tot Hem toevlucht nemen, verdwijnt Mozes met zijn wet voor ons, zodat zijn graf nooit kan gevonden worden, [Deut. 34 : 6], en [zodat] zonde en dood ons geen schade meer kunnen doen. Want Christus onze Leraar is een Heere over wet, zonde en dood, waarvan degene die in Hem gelooft, [door Hem verlost en] vrij is. Daarom is het eigenlijke ambt van Christus van zonde en dood te bevrijden, zoals Paulus gedurig leert en inscherpt.

Derhalve: door de wet worden wij verdoemd en gedood, doch door Christus worden wij gerechtvaardigd en levend gemaakt. De wet verschrikt en drijft ons bij God vandaan, doch Christus verzoent ons met God, en brengt teweeg, dat wij toegang tot Hem hebben. Want de Heere Jezus is het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt. Bijgevolg wie in Christus gelooft, die heeft Hem, Die de zonde der wereld heeft weggenomen. Indien de zonde der wereld weggenomen is, zo is de zonde dus ook voor mij, die in Hem gelooft, weggenomen. Is de zonde weggenomen, dan zijn ook toorn, dood en verdoemenis weggenomen, en in plaats van zonde is gerechtigheid, in plaats van toorn verzoening en genade, in plaats van de dood het leven, in plaats van verdoemenis het eeuwig behoud gekomen. Laat ons leren dat onderscheid niet alleen met woorden, Maar in de beoefening ons ganse leven lang, met hartelijke werkzaamheden in praktijk te brengen. Want waar Christus is, daar behoort te zijn een geruste en blijde consciëntie. Want Christus is onze verzoening, gerechtigheid, vrede, leven en behoudenis; in één woord, al wat een ellendig en aangevochten geweten zoekt, dat vindt het overvloedig in Christus. Paulus breidt deze redenering uit en betuigt krachtiglijlc.

Vers 18: ***Want indien ik, hetgeen ik afgebroken heb, datzelve wederom opbouw, zo stel ik mijzelf tot een overtreder.***

Alsof hij zeide: Ik heb niet zo [geredeneerd of] gesproken, dat hetgeen ik eens afgebroken heb, ik dat wederom zou opbouwen. Want indien ik dat deed, dan zou ik niet alleen tevergeefs arbeiden, maar mijzelf als een bedrieger aanstellen, en op de wijze der valse apostelen, alles onderste boven keren, [en in verwarring brengen, of omver stoten]; dat is: van genade en Christus, wederom wet en Mozes maken, en aan de andere kant: van wet en Mozes genade en Christus maken. Ik nu heb door de bediening des Evangelies zonde, droefheid, toorn en dood afgebroken. Want op deze wijze heb ik geleerd: uw consciëntie, o mens, is aan de wet, zonde en dood onderworpen, waarvan gij door geen hulp van mensen, of van Engelen kunt verlost worden. Doch nu is het Evangelie gekomen, en kondigt u vergeving der zonden aan door Christus, Die de wet heeft teniet gedaan, [dat is: haar verdoemende kracht ontnomen], de zonden en dood overwonnen, [en uitgedelgd, 1 Kor. 15 : 55-57]. Geloof in Hem, dan zult gij vrij zijn van de vloek der wet, van de dwinglandij der zonde en des doods, gij zult rechtvaardig zijn en het eeuwige leven hebben.

Aldus heb ik door de prediking van het Evangelie de [verdoemende kracht der] wet afgebroken, opdat die niet langer in de consciëntie heerschappij zou voeren. Want waar Christus die nieuwe Gastheer komt, in Zijn nieuwe huis, opdat Hij daar alleen wone, betaamt het, dat de oude inwoner Mozes wijkt, en elders heentrekt. Waar nu Christus de nieuwe Gastheer is, daar hebben wet, zonde, toorn, dood geen plaats, maar daar laten zich vinden vrije genade, gerechtigheid, blijdschap, leven, enkel kinderlijk vertrouwen op een verzoende, gunstige en goedertieren Vader om Christus' wil, [Rom. 14 : 7]. Zou ik nu met uitdrijving van Christus en terneerwerping van Zijn koninkrijk,

hetwelk ik door het Evangelie geplant heb, wederom de wet opbouwen, [of invoeren], en het rijk van Mozes oprichten? Hetgeen geschieden zou, indien ik, zoals de valse apostelen gewoon zijn, de besnijdenis en de onderhouding der wet leerde als noodzakelijk tot het behoud. En op deze manier zou ik in plaats van gerechtigheid en leven, wederom dood en zonde invoeren. Want de wet toont alleen maar de zonde aan, en werkt toorn en dood.

Wat, vraag ik u, zijn de Papisten anders, wanneer zij op hun best zijn, dan verwoesters van het rijk van Christus, en opbouwers van het rijk des duivels, van zonde, toorn Gods, en eeuwige dood?

Zij nu verwoesten de Gemeente [Kerk], die het gebouw Gods is [1 Kor. 3 : 9], niet door de wet van Mozes, zoals de valse apostelen; maar door menselijke overleveringen, en leringen der duivelen [1 Tim. 4 : 1].

Alzo ook de dwaalgeesten, die er tegenwoordig zijn, en na ons zullen volgen, breken af en zullen afbreken die dingen, die wij opgebouwd hebben, en zij bouwen weder op, en zullen voorts weder oprichten die dingen, die wij afgebroken hebben. Doch wij, die door de genade Gods aan de leer der rechtvaardiging vasthouden, weten met volkomen zekerheid, dat wij door het geloof alleen in Christus gerechtvaardigd worden. Daarom vermengen wij niet onderéén wet en genade, geloof en eigen werken, maar deze scheiden wij zeer ver van elkaar. En dit onderscheid tussen wet en genade moet een ieder, die het om Godsvrucht te doen is, nauwkeurig in acht nemen, en haar van kracht laten blijven, niet in woorden en syllaben, maar in het gebruik, [of in de beoefening] der zaken, opdat, wanneer hij hoort, dat de goede werken moeten verricht worden, dat het voorbeeld van Christus moet nagevolgd worden, hij dan [gezond en] wèl kan oordelen, en zeggen: goed, ik zal die dingen gaarne doen, [en waarnemen]. Wat verder? Dan zult gij zalig zijn. Neel, ik geef toe, al het goede moet gedaan worden, en het kwade verdragen; dat ons bloed moet vergoten worden, indien het de zaak zo vereist, om Christus' wil; maar door [en om] al deze dingen word ik niet gerechtvaardigd, en krijg daardoor mijn zaligheid niet.

Men moet dus de goede werken niet in enige aanmerking nemen met betrekking tot het Artikel van de Rechtvaardigmaking, zoals de monniken gedaan hebben, die niet alleen gezegd hebben, dat de goede werken het eeuwige leven verdienen, maar dat ook de straffen en gerichtsoefeningen, welke aan de misdadigers wegens hun schelmstukken, aangedaan worden, het eeuwige leven verdienen. Want op deze manier hebben zij dezulken getroost, wanneer zij nu zouden met de dood gestraft worden: Lijd geduldig die schandelijke dood, indien gij dit zult gedaan hebben, zult gij vergeving der zonden en het eeuwige leven verdienen.

Het is een zeer verschrikkelijke [en verfoeilijke] zaak, dat een ellendige dief, moordeenaar of struikrover in deze zijn uiterste doodsbenauwdheid [en angst] zo misleid wordt, dat hij zelfs in de laatste ure des doods, wanneer hij zo staat gehangen of op een andere wijze om het leven gebracht te worden, met weglating des Evangelies aangaande Christus, Die dan alleen kan troosten en behouden, gelast wordt op genade en vergeving van zonden te hopen, indien hij maar gewillig de schandelijke dood ondergaat, die hem wegens zijn misdaden wordt aangedaan. Dit betekent werkelijk aan een aller=ellendigste [en benarde] het uiterste verderf toe te voegen, en door een valse verbeelding en vertrouwen op zijn eigen dood, hem de weg naar de hel te wijzen.

Door deze zaak tonen die schijnheiligen voldoende, dat zij zelfs niet de minste letter geleerd of verstaan hebben van de genade, het Evangelie, of van Christus. Zij hebben alleen maar in schijn vastgehouden aan de naam des Evangelies, en van Christus,

opdat zij zich des te gemakkelijker meester zouden maken van de harten der eenvoudigen. Doch in waarheid hebben zij met algehele verloochening en verwerping van Christus, meer prijs gesteld op de menselijke overleveringen, dan op het Evangelie van Christus; hetgeen blijkt uit zoveel schijn-godsdienstoefeningen, zoveel soorten van orden, zoveel kerkelijke plechtigheden, zoveel eigen werken, die alle ingesteld zijn met dit denkbeeld, dat zij voldoende waren, om de genade te verdienen. In hun belijdenis hebben zij geen melding gemaakt van het geloof, of van de verdienste van Christus, doch hebben alleen maar aangedrongen op menselijke genoegdoeningen en [eigen] verdiensten; gelijk te zien is in dit hier bijgaande Formulier van absolutie - om van de overige maar te zwijgen -, hetwelk de monniken doorgaans onder elkaar gewoon zijn te gebruiken. En dat nog wel onder diegenen, die boven anderen voor de meest godsdienstige willen gehouden worden; hetwelk mij lust uit te schrijven, opdat ook het nageslacht verstaan moge, dat de verfoeilijkheid van het Papistische Rijk oneindig en onuitsprekelijk geweest is.

Een Formulier van een kloosterlijke absolutie.

God spare u, broeder. De verdienste des lijdens onzes Heeren Jesu Christi, en van de zalige Maria, altoos maagd, en van al de heiligen, de verdiensten van de orde, de verzwaring [of harde last] van de godsdienst, de verootmoediging der belijdenis, de verbrijzeling des harten, de goede werken, die gij gedaan hebt, en nog doen zult, uit liefde tot onze Heere Jezus Christus, die strekken u tot vergeving van uw zonden, tot vermeerdering van verdienste en genade, en tot beloning van het eeuwige leven. Amen.

Hier hoort ge wel [gewag maken] van de verdienste van Christus, maar indien gij de woorden nauwkeurig nagaat, zult gij verstaan, dat Christus hier geheel [ledig en] overbodig is, en dat aan Hem de [roem], eer en naam van een Rechtvaardiger en Zaligmaker ontnomen wordt, en dat die toegekend wordt aan de eigen werden van de monnik. Is dit niet Gods Naam ijdellijk gebruiken? Is dit niet Christus met woorden belijden, doch Zijn kracht verloochenen en lasteren?, [zoals u eigenaardig deze onbetamelijkheid wordt voorgesteld in onze Heidelbergse Catechismus, Vr. 30]³² Ik heb in dezelfde modder [en drek] mij gewenteld, ik meende, dat Christus een [vertoorned, gestreng] Rechter was, (hoezeer ik met de mond beleed dat Hij geleden had, en ter verlossing van het menselijk geslacht gestorven was), Die verzoend moest worden door de onderhouding van mijn Regel. Daarom, wanneer ik bad, of de Mis bediende, was ik gewoon daar altoos, aan het slot bij te voegen: *Heere Jezus!, ik kom tot U, en bid dat de verzwaringen van mijn Orde mogen strekken tot vereffening* [en afrekening] *van mijn zonden.*

Doch nu dank ik de Vader der barmhartigheden, Die mij uit de duisternis geroepen heeft, tot het licht des Evangelies, en mij geschonken heeft een zeer vruchtbare kennis van Jezus Christus mijn Heere, om Wiens wil ik, samen met Paulus, alles schade reken, ja acht die drek te zijn, opdat ik Christus gewinne, en in Hem gevonden worde. Niet hebbende mijn gerechtigheid (naar de Regel van Augustinus), maar die gerechtigheid, welke [uit en] door het geloof van Christus is, [Fil. 3 : 8, 9]. Aan Hem zij lof en ere toegebracht, samen met de Vader en de Heilige Geest, tot in eeuwigheid. Amen.

---

³² Zoals ook onze Hooggeroemde Heidelbergse Catechismus deze Objectie beantwoordt, Vraag 64: Maar maakt deze Leer niet zorgeloze en goddeloze mensen? Antw.: Neen ze: want het is onmogelijk, dat zo wie Christus door een waarachtig geloof ingeplant is, niet en zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

Wij besluiten dus met Paulus, [Rom. 3 : 28] dat wij alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden zonder wet en eigen werken. Nadat nu de mens door het geloof gerechtvaardigd is, en reeds Christus door het geloof bezit, en weet, dat de Heere Jezus zijn Gerechtigheid en Leven is, zo zal hij stellig niet werkeloos [noch ledig] zijn, maar gelijk een goede boom zal hij goede vruchten voortbrengen; omdat een gelovige de Heilige Geest heeft. En waar Die is, laat Hij de mens niet ledig, maar drijft hem aan tot alle oefeningen der godsvrucht, om God lief te hebben, om lijdzaam te zijn in de verdrukkingen, tot aanroeping van 's HEEREN Naam, [gebeden] dankzegging, en om liefde te bewijzen jegens allen, [aangezien de goederen van Christus' Koninkrijk en de vruchten van het geloof zijn: gerechtigheid of rechtvaardigheid, vrede, blijdschap door de Heilige Geest, Rom. 14 : 17]. Daarom zeggen wij ook, [met de apostel Jakobus, Hfdst. 2 : 14, 27, 24, en de ganse Bijbel door], dat het Geloof zonder de werken van geen waarde, maar ijdel is.

Dit verstaan de papisten en dwaalgeesten op deze manier, dat het geloof zonder de werken niet rechtvaardigt, of dat het geloof - hoe waar, [en oprecht] het ook is -, indien het de goede werken niet heeft, niet deugt. Dit is onwaar, maar het geloof zonder de werken is onwaar en rechtvaardigt niet; want dat is een bezeten gedachte, louter ijdelheid, en een droom van hun [bedrogen en arglistig] hart.

Tot nog toe hebben wij de eerste redenering behandeld, waarmee Paulus aantoonde, Of dat wij door de wet kunnen gerechtvaardigd worden, Of dat noodzakelijkerwijs Christus een dienstknecht der zonde is. Doch dit is onmogelijk. Bijgevolg moet men in generlei wijze toegeven, dat wij door de wet gerechtvaardigd worden. Dus hebben wij deze zaak breedvoerig behandeld, zoals die ook waardig is, hoewel zij ook zelfs op die wijze nog niet nauwkeurig genoeg kan nagespeurd en staande gehouden worden.

Vers 19: ***Want ik ben door de wet der wet gestorven, opdat ik Gode leven zou.***

Dit zijn wonderlijke woorden en ongehoorde spreekwijzen, welke het menselijk verstand helemaal niet bevat. En die dingen worden kort gezegd, maar met zeer veel nadruk. Paulus nu schijnt hier te spreken uit een drift en gloed des Geestes, en met een grote [en brandende] ijver, bij wijze van verontwaardiging; alsof hij zeide: Wat roemt gij op de wet, waarmee ik niet wil te doen hebben?, [of mij enigszins bemoeien]. Hoe komt gij mij daarmee zo dikwijls lastig vallen? Indien men echter volkomen op de wet aandringt, dat men die absoluut hebben moet!, zo heb ik ook een wet. Hij noemt dus, als het ware verontwaardigd, de genade van de Heilige Geest zelf: een wet; het genadewerk met een nieuwe benaming [en woord] aanduidende, tot [verkleining, als het ware, en] verachting, [terzijdestelling] van de wet, Mozes en de valse apostelen, die beweerden, dat de wet ter rechtvaardiging nodig was, en zo stelt hij wet tegenover wet. En dit is een zeer lieflijke spreekwijze en zeer vol van vertroosting. Wanneer in Gods Woord, voornamelijk bij Paulus, wet tegenover wet gesteld wordt; zonde tegenover zonde, dood tegenover dood, gevangenis tegenover gevangenis, duivel tegenover duivel, hel tegenover hel, altaar tegenover altaar, Lam tegenover Lam, pascha tegenover pascha, Rom. 8 : 2, 3. Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods. [Want hetgeen der wet onmogelijk was, aangezien zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vlees, en [dat] voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees]. Ps. 68 : 19; vergeleken met Ef. 4 : 8. Hij heeft de gevangenis gevangen genomen. Hoséa 13 : 4, Dood, ik zal uw dood zijn, hel, ik zal uw pestilentie zijn. [Het woord satan, duivel betekent eigenlijk tegenstander, die een

ander scheldt of lastert. In het Hebreeuws **stn**; in het Grieks: diabolos. Zo vindt men dat de HEERE gezegd wordt de satan ook te schelden, Zach. 3 : 2; Judas, vs. 9]. Zo zegt Paulus hier, dat hij door de wet aan de wet gestorven is, als wilde hij zeggen: de wet van Mozes veroordeelt en beschuldigt mij. Tegen die beschuldigende en veroordelende wet heb ik een andere wet, namelijk genade en vrijheid, [Jakobus 1 25]. Die beschuldigt die beschuldigende, en veroordeelt die veroordelende wet. Alzo doodt de dood de dood, doch deze dood welke de dood doodt, is het Leven zelf. Doch zij wordt genoemd de dood des doods, door een overvloeiende verontwaardiging des Geestes tegen de dood.

Aldus neemt de gerechtigheid de naam van zonde aan, omdat zij de zonde veroordeelt, en deze veroordelende zonde is de ware gerechtigheid, [2 Kor. 5 : 21].

En Paulus is hier een ketter aller ketteren en zijn ketterij is ongehoord, omdat hij zegt, *dat hij aan de wet gestorven is en Gode leeft*. De valse apostelen leerden, "indien gij niet aan de wet leeft, zijt gij Gode dood", dat is, als gij niet volgens de wet leeft, zo zijt gij voor God dood. Paulus zegt precies het tegenovergestelde: Indien gij niet aan de wet gestorven zijt, kunt gij Gode niet leven! Het is in onze dagen dezelfde leer van onze tegenstanders, welke toentertijd die was van de valse apostelen [en die dwalingen zijn helaas in onze dagen nog niet uitgestorven]. Zo gij, zeggen ze, Gode wilt leven, leeft aan de wet of volgens de wet. Wij daarentegen: Indien gij Gode wilt leven, zo behoort gij aan de wet geheel gestorven te zijn. Deze leer kan de rede en de menselijke wijsheid niet vatten. Daarom leert zij gedurig het tegenovergestelde. Te weten: zo gij Gode wilt leven, behoort gij de wet te onderhouden; omdat er geschreven is: Doe dat en gij zult leven. En dit is de grondregel en de enige maxime [hoofdstelling] van al de [valse] godgeleerden: *Wie volgens de wet leeft, leeft Gode*. Paulus zegt juist het tegenovergestelde; te weten, dat wij Gode niet kunnen leven, indien wij niet aan de wet gestorven zijn. Derhalve moeten opklimmen tot die hemelse hoogte, opdat wij vast mogen stellen, dat wij ver boven de wet, ja geheel aan de wet dood zijn. Zijn wij nu aan de wet gestorven, dan heeft de wet geen recht op ons; zoals zij ook op Christus in het minst geen recht heeft, Die ons van haar verlost heeft, opdat wij door Hem Gode leven zouden. Dit alles ziet daarop [en strekt daartoe], [om te bewijzen], dat wij door de wet niet gerechtvaardigd worden, maar alleen door het geloof in Christus.

Paulus spreekt hier ook niet van de ceremoniële wet, aangezien hij zelf [na zijn bekering] geofferd heeft in de tempel, Timotheüs besneden, zijn hoofd te Kenchreeën geschoren [Hand. 18 : 18]. Die dingen zou hij niet gedaan hebben, indien hij aan de ceremoniële wet gestorven ware, maar hij spreekt over de gehele wet. Daarom is eenvoudig de gehele wet, hetzij die ceremonieel is, of der Tien Geboden voor een Christen afgeschaft, omdat hij daaraan gestorven is. Niet dat de wet verloren gaat, ja zij blijft, leeft en regeert in [of over] de goddelozen, maar een vrome is der wet gestorven, gelijk hij ook aan de zonde, de duivel, dood en hel gestorven is; welke zaken nochtans blijven, en de wereld en zondaars [ongelovigen] zullen die [tot hun deel] hebben, [en moeten ondergaan]. Dus wanneer een Sofist begrijpt, dat de wet afgeschaft wordt, en daaronder de ceremoniële wet: versta gij dan Paulus [zó], dat èn ieder Christen aan de gehele wet onttrokken wordt en sterft, èn dat toch de wet blijft.³³

³³ Het is te beklagen, dat Paulus nog zo weinig verstaan wordt. In Rom. 7 behandelt hij deze zaak, en toont klaar aan voor wie de Wet afgeschaft is, en voor wie die nog blijft, ja hoeverre de Christenen, zolang zij nog in de onvolmaaktheid zijn, en met een lichaam der zonde omhangen, daarmee te doen hebben. Vs. 4 komt de eigen zaak voor, zoals hier aan de Galaten: Zo dan mijn Broeders, gij zijt ook

Bij voorbeeld, Christus van de doden opstaande, is vrij van het graf, en toch blijft het graf nog. Petrus is vrij van de kerker, de geraakte van het bed, de jongeling van de doodsbaar, de jongedochter van het ziekbed, en toch blijft de gevangenis, het bed, de doodsbaar en 't krankbed. Zo ook wordt de wet afgeschaft, wanneer ik van haar ontslagen wordt; de wet sterft, wanneer ik aan haar sterf, en toch blijft zij, [behoudt zij haar kracht en wezen]. Maar omdat ik door een andere wet aan haar sterf, zo sterft de wet ook aan mij; zoals het graf van Christus, de gevangenis van Petrus, het ziekbed van het jonge meisje enz. blijven, en toch sterft Christus door de opstanding aan het graf, Petrus wordt door de verlossing aan de gevangenis onttrokken, het dochttertje wordt door het leven [of: de gezondmaking] van het ziekbed bevrijd. Daarom zijn die woorden "Ik ben aan de wet gestorven" zeer nadrukkelijk. Want hij zegt niet: ik ben voor een tijd vrij van de wet, of ik ben een heer der wet, maar eenvoudig: Ik ben aan de wet gestorven; dat is: ik heb in het geheel niet meer met de wet van doen. En er kon niets krachtigers door Paulus gezegd worden tegen de rechtvaardiging der wet dan dit, wanneer hij zegt: "Ik ben aan de wet gestorven"; dat is: ik bekommer mij in het geheel niet om de wet; derhalve word ik door de wet niet gerechtvaardigd.³⁴

Aan de wet te sterven, betekent: door haar niet gebonden te worden, maar van haar vrij te zijn, en haar niet te kennen. Dus, wie voor God wil leven, doe zijn best, om buiten de wet gevonden te worden, en laat hij met Christus uit het graf opstaan. De soldaten [wachters] waren verschrikt, toen Christus uit het graf opstond, en ook zij die gezien hadden, dat het jonge meisje weer opgewekt werd, stonden verbaasd, [gelijk apparent ook over de opwekking van Lazarus geen kleine beroering zal geweest zijn]. Zo verschrikt ook de rede en de menselijke wijsheid, en wordt verwaasd, wanneer zij hoort, dat wij niet gerechtvaardigd worden, tenzij wij aan de wet gestorven zijn, omdat ons [verdorven] verstand zulks niet [verstaan of] begrijpen kan. Wij echter weten, dat wij door het geloof Christus Zelf aangrijpende, naar het geweten een zekere nieuwe wet aannemen, en ons daaronder begeven, welke die oude verslindt, die ons gevangen hield [Rom. 7 : 23]. Zoals dat graf, waarin de gestorven Christus gelegen heeft, toen de Heere Jezus opgestaan was, geopend en ledig bevonden wordt, en Christus verdwijnt, [daar niet meer gevonden wordt], zó, wanneer ik in Christus geloof, sta ik met Hem op, en ik sterf aan mijn graf, dat is: aan de wet, die mij gevangen hield; en dus is nu de wet ledig, ik ben de kerker en mijn graf, dat is: de wet, ontvloten. Dus heeft de wet nu geen recht meer om mij te beschuldigen en gevangen te houden, omdat ik weder opgestaan ben.

De gewetens moeten nauwkeurig onderwezen worden, opdat zij het stuk aangaande het onderscheid tussen de gerechtigheid der wet en die der genade recht kennen. De gerechtigheid van de genade of de vrijheid van het geweten, staat eigenlijk niet in betrekking tot het vlees. Want het vlees moet niet vrij zijn, maar in het graf, de gevangenis, en op het ziekbed blijven [liggen]. Het vlees moet aan de wet

---

aan de Wet gedood, door het lichaam Christi. Zeer eigenaardig en onderscheidenlijk drukt zich diezelfde Paulus uit, 1 Tim. 1 : 8, 9, en vervolgens: Want wij weten, dat de Wet goed is, zo iemand die wettelijk gebruikt. Waarop hij dan gaat aantonen voor wie de Wet niet, voor wie al gesteld is: [negative] niet voor de Rechtvaardigen, dat is, voor de Gelovigen, maar [positive] voor de Ongelovigen, enz.

³⁴ Geen wonder, dat het Vlees en verdorven Verstand hier tegen opkomt, en de grote menigte dat niet bevatten kan, want die zoekt door de Gerechtigheid des Wets de zaligheid te verdienen, en de ontwaakte en overtuigde Consciëntie te stillen, doch de Gerechtigheid des Geloofs zoekt alleen rust in Christus.

onderworpen worden, en door de Egyptenaars in slavernij getuchtigd. Een Christelijk geweten echter moet aan de wet gestorven zijn, dat is: vrij van de wet, en geheel geen gemeenschap met haar hebben. Dit te weten, is nuttig [en noodzakelijk], omdat het [dienstig en] krachtig is, om de verslagen consciëntie te vertroosten. Dus, wanneer gij een mens ziet, die bevreesd en bedroefd is door de overtuiging van zonde, zeg hem: Gij maakt geen recht onderscheid, broeder; gij stelt de wet in uw geweten, die gij in het vlees moest plaatsen. Ontwaak, sta wederom op, en bedenk, dat men in Christus moet geloven, Die de wet en de zonde overwonnen heeft. Door dat geloof zult gij de wet te boven komen, en zult ge in de genade overgaan, alwaar geen wet en zonde is; en indien er nog wet en zonden mochten zijn, gaat u dat toch niets aan, omdat gij aan de wet en zonden [dood en] gestorven zijt.

Deze zaken zijn gemakkelijk te zeggen, maar gelukkig en zalig de mens, die deze dingen terdege zou kennen in de strijd der consciëntie, dat is: gelukkig hij, die wanneer de zonde op hem aanstormt, en de wet hem beschuldigt en verschrikt, zou kunnen zeggen: wat gaat het mij aan, dat gij, wet, mij schuldig verklaart, dat gij overtuigt dat ik vele zonden heb begaan? Ja, dat ik er nog dagelijks vele bega, dat gaat mij niets aan, ik ben doof, ik hoor u niet, dus klopt gij aan een dovemans-deur, omdat ik aan u gestorven ben. Doch staat gij erop, en is het u erom te doen om met mij te twisten, wegens de zonden: ga dan tot het vlees en de leden, die mijn knechten zijn, en bestraf, tuchtig en kruis die. Doch mij in het geweten, als vrouw en koningin, moet ge niet lastig vallen, aangezien ik niets met u te maken heb. Want ik ben aan u gestorven, en ik leef nu aan Christus, waar ik in een andere wet ben, namelijk van genade, die heerschappij voert over zonde en wet. Door wat middel? Door het geloof in Christus, zoals Paulus beneden uitlegt.

Het is toch een wonderlijke en ongehoorde uitdrukking, dat aan de wet te leven, betekent: *Gode te sterven, en dat aan de wet te sterven, betekent: Gode te leven*. Deze twee voorstellingen zijn volkomen in strijd met de rede, en dus worden zij door geen sofist, of die zich aan de wet houdt, begrepen. Doch gij, [godvruchtige lezer], leer deze uitdrukking op de juiste wijze verstaan. Wie aan de wet leeft, dat is: wie door de werken der wet zoekt gerechtvaardigd te worden, is en blijft een zondaar, daarom is hij dood en verdoemd. Want de wet kan niet rechtvaardigen en zaligen; maar beschuldigt, verschrikt en doodt hem. Derhalve aan de wet te leven, betekent: aan God te sterven. Daarentegen, aan de wet te sterven, betekent: Gode te leven. Daarom, indien gij aan God wilt leven, betaamt het dat gij aan de wet sterft. Indien gij echter aan de wet leeft, zo zult gij aan God gestorven zijn. Echter [aan God] te leven, betekent: door de genade, of door middel van het geloof gerechtvaardigd te worden, vanwege Christus, zonder wet en werken.

Derhalve is een Christen, indien hij in eigenlijke zin en nauwkeurig beschreven zou worden, een kind van genade en vergeving der zonden, die in het geheel geen wet heeft, maar boven de wet, zonde, dood en hel is.

En gelijk Christus vrij [en ontslagen] is van het graf, Petrus van de gevangenis, zo is een christen vrij van de wet. En eveneens, zoals de betrekking is van de verreezen Christus uit het graf, en van de verlostte Petrus uit de gevangenis, tót het graf, en tót de gevangenis, zodanige betrekking heeft een gerechtvaardigde consciëntie tót de wet. En gelijk Christus door Zijn dood en verrijzenis [of opstanding] aan het graf sterft, zodat het graf voortaan geen recht meer op Hem, [de verreezen Heere Jezus] heeft, noch Hem langer [in bewaring] kan houden, maar nadat de steen en zegels [afgeworpen en] verbroken waren, en de wachters verschrikt [vluchtten,] staat Hij wederom op, en gaat vrij uit. En Petrus, voor zijn verlossing, sterft aan de gevangenis, en gaat vrij uit, waar

het hem lust. Zo wordt op gelijke wijze het geweten, door de genade, van de wet verlost. Zo is een ieder, die uit de Geest geboren is. Doch het vlees [verdorven verstand] weet niet, vanwaar dit komt, of waar dit, [deze stelling en uitdrukking] heen wil, omdat zij niet dan volgens de wet kan oordelen. Daarentegen zegt de geest, [dat is: geestelijke mens, het verlicht oordeel]: 't Zij alzo, dat de wet mij beschuldigt en dat de zonde en dood mij verschrikt, toch wanhoop ik daarom niet, omdat ik een wet tegen de wet, een zonde tegen de zonde, een dood tegen de dood heb.

Derhalve, wanneer ik een knaging [of: beschuldiging] der consciëntie wegens de zonde gevoel, zo zie ik op die koperen slang: Christus aan het kruis. Daar vind ik een andere zonde tegen mijn zonde, die mij beschuldigt en wroeging toebrengt. Die andere zonde nu, namelijk in het vlees van Christus, welke de zonde van de gehele [uitverkoren] wereld wegneemt, is almachtig; die veroordeelt en delgt mijn zonden. Zo is mijn zonde, opdat die mij niet zou beschuldigen en veroordelen, veroordeeld door de zonde; dat is: door de gekruisigde Christus, Die voor ons zonde geworden is, opdat wij door Hem gerechtigheid Gods zouden worden, [2 Kor. 5 : 21]. Dus vind ik de dood in mijn vlees, die mij kruisigt en doodt, maar ik heb een tegenovergestelde dood, die de dood van mijn dood is, en die kruisigt en verslindt dezelve. Al deze zaken geschieden niet door de wet of [eigen] werken, maar door de gekruisigde Christus, op Wiens schouders [de zonden liggen en] al de rampen van het ganse [uitverkoren] menselijk geslacht liggen, namelijk wet, zonde, dood, duivel, hel, welke alle in Hem sterven. Want door Zijn dood doodt Hij die, Maar daartoe wordt vereist, dat wij [van onze zijde] deze weldaad van Christus met een [vertrouwend zeker] vast geloof ontvangen [en aannemen]. Want gelijk noch wet, noch enig werk, maar Christus alleen ons aangeboden wordt, zo wordt ook van ons niets vereist dan het geloof, dat [omhelst], aanneemt en gelooft, dat mijn zonde en dood verdoemd en vernietigd worden in de zonden en dood van Christus, [2 Kor. 5 : 21].

Zo hebben wij altoos de aller-zekerste bewijzen, waaruit noodzakelijk moet besloten worden, dat het geloof alleen [eigenlijk: Christus, door het geloof aangenomen] rechtvaardigt. Want hoe zouden wet en [eigen] werken meehelpen ter rechtvaardiging, daar Paulus in strijd met de wet en werken handelt, en uitdrukkelijk zegt, dat wij aan de wet moeten gestorven zijn, indien wij Gode willen leven? Doch zo wij aan de wet gestorven zijn, en die ook aan ons gestorven is, dan heeft zij waarlijk geen gemeenschap met ons. Hoe zou derhalve de wet kunnen meewerken ter rechtvaardigmaking? Daarom is het noodzakelijk te zeggen, dat wij alleen door de genade of 't geloof in Christus, zonder wet of werken, rechtvaardig verklaard worden.

Dit verstaan de blinde Sofisten niet. Daarom dromen zij, dat het geloof niet rechtvaardigt, tenzij het de werken van liefde verricht. Op deze wijze wordt het geloof hetwelk [Christus omhelst, en] in Hem gelooft, ijdel en krachteloos, omdat de kracht om te rechtvaardigen, aan haar onttrokken wordt, tenzij het geloof voltooid is door de liefde.

Doch gij, [waarde lezer], leg de wet en de liefde nu eens terzijde op een andere plaats en tijd, en richt uw [hart en] aandacht op de staat van deze tegenwoordige zaak, daarin bestaande, dat Jezus Christus de Zoon Gods aan het kruis sterft, en mijn zonde, dood, wet, duivel en hel in Zijn lichaam draagt. Deze vijanden en tirannen, indien zij niet overwonnen zijn, onderdrukken mij, en doen mij moeite aan. Daarom ben ik bekommerd, hoe ik van hen zal ontslagen raken, hoe ik gerechtvaardigd en gezaligd worden zal. Hier vind ik nu geen wet, of enig eigen werk en liefde, die mij van de vijanden kan verlossen, maar Christus alleen neemt de wet weg, doodt mijn zonde, vernietigt

mijn dood in Zijn lichaam; en op deze wijze ontledigt Hij de hel, [of: Hij verlost mij daaruit], veroordeelt, [verdoemt, of: bestraft] de duivel, kruisigt en stoot hem in de hel. In één woord, alles wat mij tevoren tot smart en kruis was, en mij onderdrukte, dat heeft Christus uit het midden weggenomen, uitgetrokken en openlijk ten toon gesteld, en heeft over hen door Zichzelf getriomfeerd, [Kol. 2 : 14, 15], zodat zij nu niet meer heerschappij kunnen voeren, maar gedwongen worden mij te dienen [Rom. 8 : 28].

Hieruit kan voldoende [afgenomen en] begrepen worden, dat hier niets gedaan moet worden, dan aan te horen, dat deze dingen zo uitgevoerd zijn, en met een ontwijfelbaar vast geloof te omhelzen, en dat is voorzeker het recht gevormde geloof, [waaraan niets ontbreekt].

Later, wanneer ik Christus zó door het geloof heb aangenomen, nadat ik aan de wet gestorven ben, van de zonde gerechtvaardigd, van de dood, duivel en hel door Christus verlost ben, dan verricht [en betracht] ik goede werken; dan heb ik God lief, dan ben ik dankbaar, dan bewijs ik liefde aan mijn naasten. Maar die liefde, of op het geloof volgende daden werken mijn geloof niet uit, of brengen iets bij tot volmaking. Maar mijn geloof voltooit en versiert de liefde. Dit is onze Godgeleerdheid en voor het [verdorven] verstand is het ongelooflijk, wonderbaarlijk en ongerijmd, dat ik niet alleen blind en doof ben aan de wet en vrij van haar, maar te enenmale aan de wet gestorven.

Dit gevoelen nu van Paulus, "door de wet ben ik aan de wet gestorven", is in alle opzichten vol van vertroosting. Indien het op gepaste tijd iemand te binnen kon komen, en met een waar [bevindelijk] begrip vast in het gemoed kleven, zo één zou dapper staande blijven tegen alle gevaren des doods, [beschuldigingen en] verschrikkingen van consciëntie en zonde, hoezeer zij ook op hem mochten aanvallen, beschuldigen en hem tot wanhoop willen brengen. Waarlijk, ieder één wordt verzocht [en aangevallen], zoal niet in het leven, dan toch in de dood. Wanneer dan de wet beschuldigt en de zonde aanwijst, zal de consciëntie terstond zeggen: ja, gij hebt gezondigd.

Wanneer gij [dan kundig zijt en] u volkomen vasthoudt aan hetgeen Paulus hier leert, antwoord dan: Het is waar, ik heb gezondigd. Dus zal God u straffen en veroordelen. Nee. Ja maar Gods Wet zegt dit. Ik heb niets met de wet van doen. Waarom [niet]? Omdat ik een andere wet heb, welke deze wet [gebiedt en] dwingt te zwijgen, namelijk de vrijheid. Welke vrijheid?

Van Christus. Want ik ben door Christus van de wet verlost. Bijgevolg de wet, die voor de goddelozen [ongelovigen, onbekeerden] is en blijft een wet, is voor mij vrijheid, en neemt die wet gevangen die mij verdoemde. En dus wordt de wet, die mij bond en gevangen hield, nu zelf gebonden en gevangen gehouden door de genade, of de vrijheid, dewelke nu mijn wet is, van dewelke die beschuldigende wet nu horen moet: Gij zult deze niet meer binden, of hem als strafwaardig aanklagen, maar ik zal u gevangen houden en u de handen binden, opdat gij hem niet schade berokkent; omdat hij nu voor Christus leeft, en aan u gestorven is.

Dit betekent, aan de wet de tanden uit te breken, de scherpe angel stomp te maken, en al zijn wapenen; en ze geheel en al krachteloos te maken [en te ontzenuwen]. En toch blijft de wet voor de goddelozen en ongelovigen, en zij blijft ook voor ons zwakken, voor zover wij niet geloven, daar behoudt zij nog haar scherpste en tanden.

Maar indien ik in Christus zal geloofd hebben, hoezeer mij de zonde verontrust tot wanhoop, toch zeg ik, [gerust] vertrouwend op deze vrijheid die ik in Christus heb: Ik beken, dat ik gezondigd heb, maar mijn zonde, die 'n veroordeelde zonde is, is in Christus, Die een veroordelende zonde is. Een veroordelende zonde nu is sterker dan

een veroordeelde zonde. Want de Heere Jezus is een rechtvaardigende genade, gerechtigheid, leven en zaligheid. Dus, wanneer ik de angsten des doods gevoel, dan zeg ik: Niets heb ik met u te doen, o dood, omdat ik een andere dood heb, die u, o mijn dood, de dood aandoet. De dodende dood nu is sterker dan de gedode dood.

Zó kan een gelovige door het geloof alléén, zichzelf oprichten en een zekere en vaste troost verkrijgen, dat hij 't niet besterft [of verschrikt wordt], bij het gezicht van zonde, dood, duivel en allerlei kwalen. En hoezeer de duivel met al zijn macht op hem aanvalt, en hem zoekt omver te werpen door de verschrikkingen van de ganse wereld, toch grijpt hij, te midden van die verschrikkingen, moed, en zegt: Gij heerschapp [tiran], satan, uw bedreigingen en verschrikkingen ontroeren mij in het minst niet; omdat er Iemand is, die genoemd wordt Jezus Christus, in Wie ik geloof. HIJ heeft de wet vernietigd, [dat is, de vloek daarvan weggenomen], de zonde veroordeeld, de dood gedelgd, de hel verwoest, en Hij is, o satan, uw satan. Want u heeft Hij gevangen genomen en gebonden, zodat gij mij, en allen die in Hem geloven, niet meer zoudt kunnen schaden. Dit geloof kan de duivel niet overwinnen, maar hijzelf wordt daardoor overwonnen. Omdat dit de overwinning is, die de wereld overwint, namelijk ons geloof. Wie is het die de wereld overwint, dan die gelooft, dat Jezus de Zoon van God is? [1 Joh. 5 : 4, 5].

Door een overmaat van ijver en verontwaardiging des Geestes, noemt Paulus dus de *genade* zelf een wet, hoewel zij toch in waarheid niet anders is dan de hoogste en oneindige vrijheid van genade, welke wij in Christus Jezus hebben. Verder geeft hij deze [lage en] verachtelijke benaming aan de wet, ons ter vertroosting, opdat wij zouden weten, dat de wet nu met een nieuwe naam gedoopt is, aangezien zij niet levend, maar gestorven en vervuld is, en - hetgeen een zeer lieflijk gezicht is³⁵ -: hij stelt de wet voor, en voert die in als een dief, of een ander misdadiger, die reeds veroordeeld of ter dood verwezen is. Immers hij vertoont de wet door een persoonsverwisseling [of verbeelding], alsof zij gevangen gehouden werd, die al aan handen en voeten gebonden is, en al haar macht benomen, zodat zij niet verder haar heerschappij kan oefenen, dat is: niet kan beschuldigen en veroordelen. En door deze zeer aangename schildering maakt hij de wet in de consciëntie als te verachten, zodat een gelovige in Christus nu, als met een heilige hoogmoed, op deze wijze de wet durft uit te dagen, [en te zeggen]: Ja, ik ben een zondaar, indien gij o wet!, iets tegen mij doen kunt, doe het! Zoverre is het er vandaan, dat voor een gelovige de wet nu verschrikkelijk zou zijn.

Aangezien Christus van de doden opgestaan is, wat zou het graf schrik kunnen aanjagen? Petrus uit de gevangenis verlost, wat zou die hem nog bevreesd kunnen maken? Voor het zieltogende dochttertje kon het ziekbed verschrikkelijk zijn, doch nu weer opgewekt zijnde, waarom zou zij daarvoor vrezen? Zo ook een christen, die waarlijk Christus door het geloof bezit, waarom zou hij voor de wet bevreesd zijn? Hij³⁶ ') voelt wel de vervaarnissen van de wet, maar hij wordt daardoor niet gebonden,

³⁵ Niemand ergere zich aan deze vergelijking van de Wet. Dewijl de Heere Jezus Zelf Zijn komst wel vergeleken heeft, als die van een dief in de nacht; God de Vader, bij een goddeloze Rechter, Luk. 18, die op het aanhoudend bidden en smeken eindelijk aan de weduwe recht deed. Men moet in alle gelijkenissen meer zien op de zaak, die daardoor bedoeld en aangeduid wordt, dan op de uitdrukkingen, die daarin voorkomen.

³⁶ Zo begreep het ook die Godvruchtige Priester Zacharias, wanneer hij met de Heilige Geest vervuld zijnde, profeteerde wat de gevolgen van het vervuld Evangelium zijn zoude, Luk. 1 : 74, 75, dat wij verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreze, in Heiligheid en Gerechtigheid voor Hem, alle de dagen onzes levens.

maar steunende [en vertrouwende] op de vrijheid, die hij in Christus heeft, zegt hij: Ik hoor u wel, o Wet!, murmureren, dat gij mij wilt beschuldigen en verdoemen, maar dat ontzet mij in genen dele; gij zijt voor mij als het ledige graf voor Christus was. Want ik zie u gevangen, en aan handen en voeten gebonden, hetgeen u door mijn Wet overkomen is. Welke die is?

De Vrijheid, die een wet genoemd wordt, niet omdat zij mij bindt, maar omdat zij mijn wet bindt. De Wet der Tien Geboden bond mij, tegen deze heb ik nu een andere wet, namelijk die der genade, die voor mij geen wet is, noch mij bindt, maar mij vrij maakt. Doch zij is een wet tegen de verdoemende wet. Deze bindt zij, opdat de wet mij niet meer zou binden. Aldus heb ik tegen mijn dood, die mij gebonden houdt, een andere dood, namelijk het leven, hetwelk mij levend maakt in Christus; en dat leven verlost, en bevrijdt mij van de banden des doods, en door die banden bindt zij haar. Alzo is de dood die mij bond, nu gébonden; die mij doodde, is nu gedood door de dood zelf, dat is: door het aller-wezenlijkste leven.

Zo wordt Christus met de aller-zoetste benamingen [en uitdrukkingen] genaamd mijn wet, mijn zonde, mijn dood, tegen de wet, zonde en dood, daar de Heere Jezus in Waarheid niet anders is dan louter vrijheid, gerechtigheid, leven en eeuwig behoud [en zaligheid]. Daarom nu is Hij geworden een wet van de wet, zonde van de zonde, dood van de dood, opdat Hij mij van de vloek der wet, der zonde en des doods verlossen zou, mij zou rechtvaardigen en levend maken. Alzo is Christus op beide wijzen: terwijl Hij wet is, is Hij vrijheid; terwijl Hij zonde is, is Hij gerechtigheid; terwijl Hij dood is, is Hij leven. Want juist daardoor, dat Hij geleden heeft, dat de wet Hem beschuldigde, de zonde hem veroordeelde, heeft Hij de wet afgeschaft, de zonde veroordeeld en de dood verslonden, mij gerechtvaardigd en gezaligd. Zo is Christus tegelijk het venijn, [doodsteek en ondergang] tegen wet, zonde en dood, en het geneesmiddel tot vrijheid, gerechtigheid en het eeuwige leven.

Deze in eigenlijke zin: Paulinische overweging en uitspraak is zeer aangenaam, [verkwikkend], en troostrijk. Zo stelt hij in Rom. 7 : 23 de wet des gemoeds tegen de wet der leden [of: in zijn leden]. Omdat het op 'n nieuwe en bewonderenswaardige wijze gezegd is, dringt dit gemakkelijk in het gemoed, en blijft te vaster in het geheugen. Bovendien klinkt het ook [zachter en] aangenamer, wanneer hij zegt: Ik ben door de wet aan de wet gestorven, dan: Ik ben door de vrijheid aan de wet gestorven. Want hij maakt een schets [verbeelding], alsof de ene wet, tegen de andere wet streed; alsof hij zeide: O Wet, ofschoon gij mij kunt beschuldigen, verschrikken en binden, ik zal boven u[w hoofd] een andere wet plaatsen, dat is: een andere Heere en Tuchtmeester, Die op zijn beurt u zal beschuldigen, binden en onderdrukken. Gij zijt wel mijn tuchtmeester, maar ik heb een hoger Machthebber en Heerschappij-voerder, namelijk Christus, Die u zal [alle kracht en macht ontnemen en] tuchtigen, en als gij dan uitgemergeld zijt, ben ik door Hem vrij. Eveneens, indien mij de duivel geselt [en pijnigt], dan heb ik nog een machtiger Beschuldiger, Die op Zijn beurt [bestraft], scheldt, [pijnigt] en overwinnaar blijft, (Zach. 3 : 1 : 2, zie boven hiervan breder).

Dus is de genade een wet, niet voor mij, want zij bindt mij niet, maar voor mijn wet. Deze bindt zij, opdat mijn wet mij niet langer zou kunnen binden. Derhalve zou Paulus ons gaarne geheel en al aftrekken van de beschouwing der wet, der zonde, des doods, en van alle schadelijke zaken, en ons tot Christus willen brengen, opdat wij daar zouden aanschouwen het aller-vermakelijkste tweegevecht [duël], dat namelijk de ene wet tegen de andere vecht, opdat de vrijheid voor mij zou zijn; zonde tegen zonde, opdat voor mij de gerechtigheid zou zijn; dood tegen dood, opdat ik het leven mocht hebben; dat Christus mijn Schelder en Bestraffer is tegen de satan, opdat ik een

kind Gods zou zijn; dat Hij de hel [overwint en] vernielt, opdat ik het Koninkrijk der hemelen zou hebben.

Vers 19: *Opdat ik Gode leven zou.*

Dat is, dat ik voor God levend zou zijn. Gij ziet dus, dat er geen leven is, tenzij gij zonder wet zijt, ja tenzij gij geheel en al aan de wet gestorven zijt; te weten in het geweten (of: in het wedergeboren deel vernieuwd genadebeginsel). Intussen echter, zolang het lichaam leeft, gelijk ik nu al menigmaal daaraan herinnerd heb, moet het vlees door de wetten getuchtigd worden, en ten onder gebracht door de bedreigingen en straffen der wet. Doch de inwendige [geestelijke] mens, die niets aan de wet schuldig is, ja vrij van haar is, is een levende, rechtvaardige en heilige persoon, niet door haarzelf, of in haar zelfstandigheid, maar in Christus, omdat hij in Hem gelooft; gelijk volgt:

Vers 20: *Ik ben met Christus gekruist*³⁷

Dit voegt Paulus erbij, omdat hij wil klaarder te kennen geven [en aanduiden] de verslindende wet van de wet. Ik ben niet alleen, zegt hij, door de wet aan de wet gestorven, opdat ik Gode leven zou, maar ik ben ook met Christus gekruist. Christus nu is een Heere der wet, omdat Hijzelf gekruisigd, en aan de wet gestorven is. Dus ben ik ook een here der wet. Want ook ik ben aan de wet gekruisigd en gestorven, aangezien ik met Christus mede-gekruisigd en gestorven ben. Waardoor?

Door de genade en het geloof zelf. Terwijl ik door het geloof gekruisigd word en sterf aan de wet, zo verliest de wet al het recht op mij, gelijk zij het ook op Christus verloren heeft. Daarom, gelijk als Christus Zelf aan de wet, zonde, dood en duivel gekruisigd is, zodat zij geen recht op Hem meer hebben, zo word ik, die met Christus door het geloof in den Geest gekruisigd ben, gekruist en sterf ik aan de wet, zonde enz., zodat al die zaken geen recht op mij meer hebben, maar aan mij gekruist en gestorven zijn. Paulus nu spreekt hier niet aangaande de mede-kruisiging van navolging of voorbeeld. Wel is waar dat het voorbeeld van Christus na te volgen, ook betekent: met Hem gekruisigd te worden; welke mede-kruisiging behoort tot het vlees, waarvan Petrus getuigt: Christus heeft voor ons geleden, ons een exempel nalatende, opdat wij Zijne voetstappen zouden navolgen, 1 Petrus 2 : 21. Maar hij spreekt hier van die verheven mede-kruisiging, waardoor de zonde, duivel en dood in Christus, niet in mij, gekruisigd worden.

Hier verricht Christus alleen alles. Maar wanneer ik geloof, word ik in Christus mede-gekruisigd, door het geloof; opdat ook aan mij die zaken gestorven en gekruisigd zouden zijn.

Doch ik leef.

Paulus spreekt nadrukkelijk en eigenaardig. Ik spreek zo niet, zegt hij, van mijn dood en kruisiging, alsof ik nu niet meer zou leven. Ja, ik leef, omdat ik door die dood en kruisiging, waardoor ik sterf, levend gemaakt word; dat is: terwijl ik door de genade en het geloof, van de wet, zonde en dood bevrijd word, zo leef ik waarlijk. Derhalve is die kruisiging en dood, waardoor ik gekruisigd en gedood word aan de wet, zonde, dood en alle rampen, voor mij de opstanding en het leven. Want Christus kruisigt de duivel, doodt de dood, veroordeelt de zonde en bindt de wet. Aangezien ik dit geloof, word ik van de wet [en al dat andere] verlost. Daarom is de wet voor mij doof, gebonden, dood en gekruist. En ik ben van mijn zijde aan haar doof, gebonden,

³⁷ Eigenlijk tegelijk met Christus gekruist, gelijk Fil. 3 : 10. Opdat ik Hem kenne, en de kracht Zijner Opstanding, en de gemeenschap Zijns lijdens, Zijn dood gelijkvormig wordende.

gestorven en gekruist. Dus door diezelfde dood en kruisiging, dat is: door diezelfde genade of vrijheid leef ik. Doch men moet de eigenaardige spreekwijze van Paulus in acht nemen, zoals ik hierboven erop gewezen hebt, waardoor hij te kennen geeft, dat wij aan de wet sterven en gekruisigd worden, hoewel de wet zelf veeleer aan ons sterft en gekruisigd wordt. Maar met opzet gebruikt hij deze spreektrant, dat wij aan de wet gestorven en gekruisigd zijn, opdat de redenering te aangenamer [en te aannemelijker] is. Want de wet, die overigens [in wezen] blijft, leeft en regeert in de gehele wereld, die alle mensen beschuldigt en veroordeelt, ... wordt alleen gekruist en sterft voor de gelovigen in Christus. Daarom hebben zij [begenadigden] alleen deze roem [en glorie], dat zij aan de wet, zonde enz. gekruist en gedood zijn.

Niet meer ik.

Dit is niet in mijn persoon, of wezen [eigen zelfstandigheid]. Daar toont hij klaar aan, hoe hij leeft, en hij leert welke de Christelijke gerechtigheid is, die namelijk, waardoor Christus in ons leeft, niet die, welke in onze persoon [dat is: uiterlijke zelfstandigheid of eigen werkzaamheid] is. Wanneer men dus redeneren moet van de Christelijke gerechtigheid, zo moet men de persoon geheel en al laten varen. Want indien ik in de persoon blijf hangen, of van haar spreek, komt er, willens of onwillens, uit de persoon een werkheilige tevoorschijn, aan de wet onderworpen. Maar hier moet Christus en mijn gemoed één lichaam worden, zodat er niets in mijn aanschouwing [aanmerking] over blijft, dan een gekruisigde en wederom opgewekte Christus. Doch indien ik slechts op en in] mijzelf blijf zien, met uitsluiting van Christus, dan is het met mij gedaan. Want terstond overvalt mij dan die gedachte: Christus is in de hemel, gij op de aarde!; [door welk middel en] op welke wijze zult gij tot Hem komen? Ik zal heilig gaan leven, en hetgeen de wet eist, zal ik doen, en zo zal ik in het leven ingaan. Daar dan tot mijzelf ingekeerd zijnde, en overwegende: hoedanig ik ben of moest zijn, alsook wat mij te doen staat, verlies ik Christus uit het oog, Die alleen mijn Gerechtigheid en Leven is. En wanneer ik Hem verloren heb [en kwijt geraakt ben], zo is er geen raad of hulp meer over. Maar het kan niet anders zijn, of daarop moet een gewisse wanhoop en verderf volgen. En dit kwaad is het meest algemeen. Want dit is de menselijke ellende, dat wij in de aanvechting of in de ure des doods, aanstonds na 't verlaten van Christus, ons eigen leven in aanmerking nemen, en onze eigen daden overwegen. En indien wij hier niet door het Geloof opgericht worden, moeten wij ten verderve gaan.

Derhalve moeten wij ons daaraan gewennen, dat wij in zulke gemoedsbestrijdingen en aanvechtingen, met prijsgeving van onszelf, wet en eigen-werken, die ons alle maar dwingen om op onszelf te zien, [alleen maar] eenvoudig onze ogen te richten op die koperen slang, de gekruisigde Christus, op Wie wij blijven staren, met een vaste blik. Laat ons dan met een volkomen vertrouwen vaststellen, dat Hij onze Gerechtigheid en ons Leven is, en ons niet ophouden met [of storen aan] de bedreigingen en verschrikkingen van de wet, zonde, toorn, en oordeel Gods. Want Christus aan Wie wij aandachtig en onafgebroken blijven hangen, in Wie wij [vrij] zijn, en Die in ons leeft, is Overwinnaar en Heere van wet, zonde, dood, en van alle rampen; in Wie ons voorgesteld is een vaste vertroosting en de overwinning geschonken.

Doch ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij.

Dat hij zegt "doch ik leef", klinkt personeel; alsof Paulus sprak van zijn eigen persoon. Daarom verbetert hij het terstond, door te zeggen: "niet meer ik", dat is: ik leef niet meer in mijn eigen persoon, maar "Christus leeft in mij"! De persoon leeft wel, maar niet in zichzelf, of voor zijn eigen persoon. Maar wie is die "ik", van wie hij spreekt

"niet meer ik"? Die "ik" is 't, die de wet heeft en werken moet, en een zeker persoon is, van Christus onderscheiden [en afgescheiden]. Die "ik" verwerpt Paulus, aangezien "ik" als een van Christus onderscheidene [en afgezonderde] behoort tot de dood en hel. Daarom zegt hij: Niet meer ik, maar Christus leeft in mij. Die is mijn gedaante³⁸, [voltooiing, gestalte], Die mijn geloof [opheldert en] opsiert, gelijk de kleur of het licht een muur opheldert, (zo kras [ruw] moeten wij die zaak verklaren. Want wij kunnen niet geestelijk begrijpen, dat Christus zo nauw en innig met ons verbonden is en blijft, als het licht of de witheid aan de muur vastkleeft). Christus dus, zegt hij, door zo in te kleven en aan mij vastgehecht te zijn, en in mij te blijven, leeft dit leven, hetgeen ik leef [en doorbreng] in mij. Ja, het leven, waardoor ik alzo leef, is Christus Zelf. Bijgevolg zijn Christus en ik in dit opzicht één. (Zo worden de gelovigen gezegd één Geest met Christus te zijn, 1 Kor. 6 : 17. Zie ook die heugelijke Hoofdstukken van Johannes 15-17. "Die in Mij blijft, en Ik in hem", Joh. 15 : 5).

Want Christus in mij levende, schaft de wet af, veroordeelt de zonde, doodt de dood, omdat in Zijn tegenwoordigheid die dingen niet anders dan verdwijnen kunnen. Christus is immers de eeuwige vrede, vertroosting, gerechtigheid en het leven. Voor Hem moeten dan ook wijken de schrik der wet, de [beroeringen en] droefheid des harten, zonde, hel en dood. Alzo Christus in mij blijvende en levende, neemt weg en verslindt alle kwaden, die mij pijnigen en hartzeer bezorgen. Daarom brengt deze inkleving van Christus teweeg, dat ik verlost word van de verschrikkingen der wet, der zonde en van mijn [verdorven] vlees ontlast [en vrijgemaakt] word, en tot Christus en Diens koninkrijk overgebracht word; hetwelk een rijk van genade, gerechtigheid, vrede, vreugde, leven, zaligheid en eeuwige glorie is. Want in Hem blijvende [levende, bewegende en zijnde, zo], kan mij geen enkel kwaad schadelijk zijn, [volgens Rom. 8 : 28].

Intussen blijft vanbuiten de oude mens aan de wet onderworpen. Maar voor zover aangaat de rechtvaardiging, moeten Christus en ik ten aller-nauwste verenigd zijn, opdat Hij in mij leve, en ik in Hem, (dit is een wonderlijke manier van uitdrukking). Omdat Hij nu in mij leeft, daarom al wat in mij gevonden wordt van genade, gerechtigheid, leven, vrede, zaligheid is van Christus Zelf [voortkomende]. En toch is dat van mij, door samenvoeging en inkleving, welke door het geloof is, waardoor Christus en ik, als het ware, één lichaam worden in den Geest [1 Kor. 6 : 17, "Die de Heere aanhangt, is één Geest met Hem"]. Omdat nu Christus in mij leeft, is het noodzakelijk dat tegelijk met Hem tegenwoordig [en in mij werkzaam] zijn: genade, gerechtigheid, leven en eeuwig behoud, en dat daarvan afwezig [en gescheiden] zijn: wet, zonde, dood, ja dat de wet van de wet, de zonde van de zonde, de dood van de dood, de [bestraffer, of] satan van de satan³⁹ gekruist, verslonden en vernietigd worden. Zo tracht Paulus ons geheel en al af te trekken van zien [en vertrouwen] op onszelf, de wet en haar werken; en in Christus en tot het geloof in Christus over te

³⁸ Gal. 4 19. Totdat Christus een gestalte in u krijg.

³⁹ Of om dit nog klaarder te bevatten, het zij met eerbied gezegd, en in een gezonde zin verstaan: de duivel van de duivel. Het woord satan, Hebreeuws, en diabolos, duivel, Grieks, betekent eigenlijk hater, tegenstander, uitdrijver. En dat is de eigenaardige eigenschap van de Heere Jezus, en van al de Zijnen, dat zij nimmermeer vrede met de satan, en dat slangenzaad zullen of mogen hebben, maar dat Christus gekomen is, om die tegenstander, lasteraar, uit te drijven, en de kop te verbreken, en dat de Heiland in Zijn gelovige Discipelen prijst, dat zij het kwade niet kunnen verdragen, Openb. 2 : 2. Die onderlinge vijandschap en tegenstand is onverzoenbaar, Ps. 139 : 19, 20, 21, 22. Zoude ik niet haten, HEERE, die u haten? En verdriet hebben in degenen die tegen U opstaan? Ik haat ze met een volkomen haat, tot vijanden zijn zij mij, Ps. 15 : 4. Zij zijn voor elkander een gruwel, Spr. 29 : 27. Een ongerechtig man is den rechtvaardige een gruwel; maar die recht is van wegen, is den goddeloze een gruwel.

planten; teneinde wij in de zaak van rechtvaardiging in 't geheel niets beschouwen [of bedoelen] dan genade, en die geheel en al afscheiden van wet en werken, welke hier vèr-verwijderd moeten zijn [en niet in de minste aanmerking genomen worden].

Paulus heeft zijn bijzondere spreekwijze, geen menselijke maar Goddelijke en hemelse, dewelke de Evangelisten en overige Apostelen (behalve alleen Johannes, die soms zo pleegt te spreken) niet gebruikt hebben. En indien Paulus deze spreekwijze niet eerst gebruikt had, en die ons niet uitdrukkelijk had voorgeschreven [en geopenbaard], zeu ook niemand van de heiligen die hebben durven gebruiken. Want ze is heel ongewoon en ongehoord; als bij voorbeeld: Ik leef, ik leef niet; ik ben gestorven, ik ben niet gestorven; ik ben een zondaar, ik ben geen zondaar; ik heb een wet, ik heb geen wet; welke spreektrant zeer zoet [en aangenaam] is voor de gelovigen in Christus. Want voor zover zij op zichzelf zien, hebben zij wet en zonde; en voor zover zij Christus aanschouwen, zijn zij aan de wet gestorven, en hebben zij geen zonde [1 Joh. 3 : 16. Een iegelijk, die in Hem blijft, die zondigt niet, vers 9. Een iegelijk, die uit God geboren is, doet de zonde niet, want Zijn zaad blijft in hem, en hij kan niet zondigen; want hij is uit God geboren, 1 Kor. 2 : 6, Fil. 3 : 15, Hebr. 5 : 14, 2 Tim. 3 : 17. Opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust. Zo noemt Paulus een christen volmaakt, niet in hemzelf, en naar zijn zondig onwedergeboren deel, want daarin is hij nog vlees..., en de wet onderworpen..., maar voor zover hij met de Heere Jezus door Zijn Geest en genade één is; en Christus in de Zijnen verheerlijkt wordt, Joh. 17 : 10. Ziedaar die onbegrijpelijke lieve en wenselijke vereniging, Joh. 17 : 11, "Opdat zij één zijn, gelijk als wij"; vers 20-21: "Opdat zij allen één zijn gelijkewijs Gij Vader in Mij, en Ik in U, opdat ook zij in Ons één zijn"; vers 22, 23, "Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt zijn in één"; vers 26, "Opdat de liefde waarmee Gij Mij liefgehad hebt, in hen zij, en Ik in hen"].

En daarom, indien gij in de zaak van rechtvaardiging, de Persoon van Christus en de uwe van elkaar afscheidt, zijt gij in [of: onder] de wet, en gij blijft in de wet, en gij leeft in uzelf, en niet in Christus, hetgeen betekent: van de wet veroordeeld te worden, en dood te zijn voor God, omdat gij het geloof hebt, zoals de Sofisten beuzelen, door de liefde gevormd. Dit zeg ik maar tot opheldering. Want daar zal nooit iemand gevonden worden, die door dit geloof gezaligd is. Dus, al hetgeen de Sofisten van het geloof, door de liefde gevormd, geleerd hebben, zijn enkel bedriegerijen van de satan. Maar laten wij al eens toestaan, dat er een mens zou kunnen gevonden worden, die zo'n geloof zou hebben, toch is hij, al heeft hij 't, daarom niet rechtvaardig, aangezien hij slechts een historisch geloof inzake Christus heeft, dat ook de duivel en alle goddelozen hebben.

En daarom moet het geloof zuiver geleerd worden, dat gij namelijk daardoor zo nauw met Christus verenigd [en in Hem ingeënt] wordt, dat uit u en Hem als het ware, één Persoon voortkome, die niet [van de andere] kan gescheiden worden, maar gedurig Hem blijft aanhangen [en aankleven], zodat gij met vertrouwen zoudt kunnen zeggen: ik ben Christus [of: één met Christus], dat is: de⁴⁰ Gerechtigheid van Christus, Zijn overwinning en Leven, en wat dies meer zij, is de mijne; en dat Christus op Zijn beurt zegge: Ik ben die zondaar, dat is, zijne zonden, dood en wat dies meer zij, zijn de Mijne; omdat hij Mij ingelijfd is, en Ik in hem blijf. Want wij zijn door het geloof met elkaar verenigd, tot één vlees en één been, Ef. 5 : 30, 32. "Wij zijn leden van het lichaam van Christus, van Zijn vlees en van Zijn benen" [vergelijkt de verdere tekst],

⁴⁰ Dit is Bijbeltaal, volgens Jer. 23 : G en 33 : 16. Jehovah, of de HEERE onze Gerechtigheid, en in het hooggemelde Hoge priesterlijke Gebed, Joh. 17, is doorgaans meer te vinden.

zo dat dit geloof Christus en mij nauwer samenvoegt dan de man aan zijn vrouw verbonden [en samengevoegd] is. Daarom is dat geloof niet een ijdele hoedanigheid, maar haar waarde is zo groot, dat zij verduistert en volkomen wegneemt die zeer zotte dromerijen van de Sofistische leer, aangaande het verzinzel van een gevormd geloof en liefde, van de [eigen] verdiensten, van onze waardigheid, en hoedanigheid, en dergelijke valse verzinselen meer. Dit zou ik graag breder behandelen, indien ik kon.

Tot nog toe hebben wij aangetoond, dat dit de eerste redenering [en onwraakbaar overtuigend besluit] van Paulus is geweest, dat óf Christus noodzakelijk een dienstknecht der zonde is, óf dat de wet niet rechtvaardigt. Na deze redenering afgehandeld te hebben, heeft Paulus zichzelf tot een voorbeeld gesteld, en heeft een zekere persoons-versiering [-verbeelding] gemaakt, en gezegd, dat hij aan de oude wet gestorven was, door een zekere nieuwe wet. Nu verbindt hij twee tegenwerpingen en zwarigheden (die men hem zou kunnen gemaakt hebben.)

De eerste⁴¹ is tegen de laster van de hoogmoedige trotsaards en tegen de ergernis der zwakken. Want wanneer de vergeving der zonden uit vrije genade [om niet] gepredikt wordt, terstond lasteren de kwaadaardigen deze bekendmaking, door te zeggen: Laat ons het kwade doen, opdat het goede daaruit voortkome, Rom. 3 : 8. Want de mensen van dat soort - wanneer zij gehoord hebben, dat wij door de wet niet gerechtvaardigd worden -, varen terstond met lasteringen hiertegen uit: Laat ons dan de wet maar terzijde stellen. Alsook: Indien daar de genade overvloedig is, waar de zonden vele zijn: wel, laat ons dan in de zonde overvloedig zijn, opdat wij gerechtvaardigd mogen worden, en de genade te meerder worde. Dit zijn boosaardigen en trotsen, die graag de Schrift zouden bederven, en de woorden van de Heilige Geest, gelijk zij ook Paulus, zelfs toen de Apostelen nog leefden, verdraaid hebben tot hun eigen verderf, zoals 2 Petrus 3 : 15, 16 gezegd wordt.

Verder worden ook de zwakken, die niet boosaardig zijn, zoals de lasteraars, maar oprecht en eenvoudig, geërgerd [en hun wordt aanstoot gegeven], wanneer zij horen, dat de wet, en goede werken niet moeten verricht worden tot rechtvaardiging. Aan hen moet men tegemoet komen, en verklaren [en aantonen], op welke wijze de goede werken niet rechtvaardigen; hoe zij gedaan moeten worden, en hoe niet. De goede werken nu moeten gedaan worden niet als een oorzaak, maar als vruchten [en gevolgen] van de gerechtigheid. En wanneer wij al gerechtvaardigd geworden zijn, dan moeten wij de goede werken doen; niet daarentegen, opdat wij; indien nog onrechtvaardig, daardoor gerechtvaardigd worden. Want de boom brengt de vrucht voort, en niet de vrucht de boom.

Tevoren had hij gezegd: Ik ben gestorven. Dit zou een kwaadaardige gemakkelijk aldus kunnen lasteren, betwisten en tegenspreken: wat taal is dat, Paulus?, gij zijt gestorven? Hoe komt ge zo te spreken en te schrijven? Een zwakke zou ook licht geërgerd kunnen worden: wie zijt gij dan?, wel zie ik u dan niet leven en uw zaken verrichten? Daarop antwoordt hij: ik leef wel, doch nu niet meer ik, maar Christus leeft in mij. Het is dus een dubbel leven, mijn eigen leven dat natuurlijk is en animaal [dierlijk], en een ander leven, namelijk dat van Christus in mij. Volgens mijn animale leven ben ik dood, en ik leef nu eens Anders leven. Ik Paulus leef nu niet meer, maar Paulus is dood. Wel, wie leeft dan?

Een CHRISTEN.⁴² Paulus dus, zoals hij in zichzelf levende is, is geheel en al door de

⁴¹ Onze Heidelbergse Catechismus maakt en beantwoordt deze zelfde zwarigheid, Vr. 64, tevoren aangehaald, zie pag. 197, onder aan.

⁴² Dit is die glorieuze Naam, die aan de Discipelen van de Heere Jezus te Antiochië eerst gegeven is, en hoe generaal die ook nu geworden is, komt ze nochtans alleen maar in waarheid aan de begenadigde

wet gestorven. Maar zoals hij in Christus leeft, of liever zoals Christus in hem levende is, heeft hij een ander leven, omdat Christus in hem spreekt, werkt en alle [goede] werkzaamheden verricht. Dit geldt nu niet van het leven van Paulus, maar van eens Christens leven. Gij moet dus niet kwaadaardig lasteren, aangezien ik gezegd heb, dat ik gestorven ben; noch jij, o zwakke, geërgerd worden; maar wilt het rechte onderscheid maken, omdat er een dubbel leven is: het mijne, en eens Anders. Ik leef niet door mijn eigen leven, anders zou de wet over mij heersen, en mij gevangen houden. En opdat de wet mij niet houde onder haar macht, ben ik door een andere wet aan haar gestorven, en deze dood baart mij een ander leven, namelijk van Christus, welk leven mij niet aangeboren is, maar geschonken door Christus in het geloof.

Paulus lost ook de tweede zwaarigheid op. Want wederom zou men Paulus hebben kunnen verwijten: wat zegt jij?, leeft jij nu niet door uw eigen leven, of leeft jij niet in uw vlees, maar in Christus? Ja, ik zie uw vlees, Christus zie ik niet. Wilt jij ons dan met toverijen bedriegen, dat wij niet zouden zien, dat jij in het vlees tegenwoordig waart, en met of door dat vorige leven leeft, uw vijf zinnen hebt, en alles doet, hetgeen een ander mens in het lichamenlijk leven verricht. Hierop antwoordt hij:

En hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods.

Dat is, ik leef wel in het vlees, maar ik houd dat leven, hoe het ook is, waardoor ik leef, voor geen leven. Want in waarheid is het geen leven, maar alleen een uitwendige vertoning van leven, waaronder een ander leeft, namelijk Christus, Die in waarheid mijn Leven is; hetwelk jij niet ziet, maar alleen ervan hoort, gelijk jij de wind hoort waaien, maar jij weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat: alzo is een ieder, die uit de Geest geboren is, Joh. 3 : 8. Zo ziet jij mij wel spreken, eten, werken, slapen, en dergelijke uitwendigheden verrichten, en toch ziet jij mijn leven niet. Omdat ik deze tijd des levens, waarin ik leef, wel in het vlees leef, maar ik leef niet uit het vlees, of náár het vlees, maar in het geloof, uit het geloof, en naar het geloof. Paulus ontkent dus niet, dat hij in het vlees leeft, omdat hij al de werkzaamheden doet van een animaal mens. Verder gebruikt [en nuttigt] hij ook vleselijke dingen: levensonderhoud, [voedsel] en kleding, en dergelijke [lichamelijke behoeften]; hetwelk stellig betekent: in het vlees leven. Maar hij zegt, dat dit zijn leven niet is, en dat hij ook hiernaar zichzelf niet ziet; dat hij wel die vleselijke dingen nuttigt, maar daardoor niet leeft, gelijk de wereld uit het vlees en naar het vlees leeft, omdat zij buiten dit vleselijk leven geen ander leven kent noch hoopt. [Wanneer de verzoeker aan de Heere Jezus de noodzaak van spijs wilde opdringen, antwoordde Christus voor Zich en Zijn gelovig volk: De mens zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door de mond Gods uitgaat, Matth. 4 : 4]

Daarom, dat leven, hoe het ook mocht wezen, zegt hij, hetwelk ik in het vlees leef, leef ik in het geloof des Zoons Gods. Want dit woord, hetgeen ik lichamenlijk spreek, is niet het woord des vleses, maar des Heiligen Geestes, en van Christus. Dat gezicht, hetwelk uit de ogen in- en uitgaat, komt niet tevoorschijn uit het vlees, dat is: mijn vlees bestuurt zulks niet, maar de Heilige Geest. Zo is het gehoor niet uit het vlees, hoewel het in het vlees is, maar is in en uit de Heilige Geest. Een christen spreekt niet anders dan kuise, matige, heilige en Goddelijke zaken, die tot Christus behoren, en tot ere Gods en tot behoud van zijn naaste strekken. Die zaken komen niet voort uit het vlees, geschieden ook niet naar het vlees, en toch zijn zij in het vlees. Want ik kan niet onderwijzen [leraren], bidden, danken, schrijven dan met die werktuigen des vleses,

---

uitverkorenen toe. Hand. 11 : 26. Christianus. Zie wat van deze geestelijke Transsubstantiatie de zalige Lodensteijn zo geestrijk zegt in zijn *Beschouwing Zions*. Zo zeide ook Augustinus: Ik ben ik niet meer.

die vereist worden, om zulke werken te verrichten, [en te volvoeren]; en toch komen die niet voort uit het vlees en worden daar ook niet geboren, maar worden uit de hemel van Godswege geschonken en geopenbaard. Zo beschouwde ik met mijn ogen een maagd, maar met een kuis gezicht, haar niet begerende. Die beschouwing komt niet uit het vlees, hoewel zij in het vlees is, aangezien de ogen het vleselijke werktuig van dat gezicht zijn, maar die eerbare kuisheid van het gezicht komt uit de hemel.

Zo maakt een christen zijn gebruik van de wereld, en van alle schepselen, zodat er nooit enig onderscheid tussen hem en een goddeloze is. Hetzelfde voedsel, kleding, hetzelfde gehoor, gezicht, spraak, en al die verdere gedragingen, gewoonten en uitwendige hoedanigheden, [zoals Paulus ook van Christus getuigt, dat Hij in de gedaante gevonden is als een Mens, Fil. 2 : 8]. Desniettemin is er een zeer groot onderscheid. Omdat ik wel in het vlees leef, en toch niet meer uit mijzelf leef, maar "hetgeen ik in het vlees leef, dat leef ik in het geloof des Zoons van God". Hetgeen gij mij nu hoort spreken, komt voort uit een andere bron [en oorsprong], dan hetgeen gij mij tevoren hebt horen spreken. Vóór zijn bekering sprak Paulus wel met dezelfde tong en spraak, maar de tong en spraak was toen godslasterlijk. Daarom kon hij niet dan lasteringen en verwensingen tegen Christus en Zijn gemeente spreken. Toen hij later bekeerd was, had hij nog hetzelfde vlees, dezelfde spraak en tong, als tevoren, en die werd in het allerminste niet veranderd, maar zijn tong en spraak bracht toen geen lasteringen meer voort, maar geestelijke woorden; te weten: dankbetuigingen en lofuitingen op God, die uit het geloof en de Heilige Geest voortkwamen. Zo leef ik derhalve in het vlees, maar niet uit en naar het vlees, maar in het geloof des Zoons van God.

Hieruit kan men [afleiden en] verstaan, vanwaar dat andere geestelijke leven komt, hetwelk de natuurlijke mens niet begrijpt. Want hij weet niet hoedanig dit leven is. Hij hoort de wind wel blazen, doch hij is onkundig, vanwaar die komt, of waarheen die gaat. Hij hoort de stem van een geestelijk mens, hij kent [onderscheidenlijk] zijn gezicht, manieren en gebaren, maar vanwaar die woorden, die geenszins God-onterend of lasterlijk zijn, zoals vroeger, maar heilig en Goddelijk, komen, en waaruit die [nieuwe] bewegingen en handelingen tevoorschijn komen, ziet hij niet. Want dat leven is in het hart door het geloof, alwaar het vlees gekruisigd is en Christus met Zijn Heilige Geest de heerschappij voert. Die nu ziet, hoort, spreekt, werkt, lijdt en doet alles heel eenvoudig in hem, hoezeer het vlees daartegen in spartelt. Kortom, dat leven is niet des vleses - hoewel het in 't vlees is -, maar van Christus, Gods Zoon, Dien een christen door het geloof bezit.

Die mij lief gehad heeft en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.

Hier vindt gij de ware wijze van de rechtvaardiging en een voorbeeld van de verzekering des geloofs beschreven. Wie deze woorden: Ik leef in het geloof des Zoons van God, Die mij heeft liefgehad en Zichzelf voor mij heeft overgegeven, door een vast en standvastig geloof met Paulus zou kunnen zeggen, die is in waarheid gelukzalig. En door deze zelfde woorden schaft Paulus geheel en al af, en heft op: de gerechtigheid der wet en der werken, zoals wij later zullen bespreken. Nu moeten deze woorden nauwkeurig overwogen worden. De Zoon van God heeft mij liefgehad en heeft Zichzelf voor mij overgegeven. Derhalve heb ik de Zoon van God niet liefgehad, noch mijzelf voor Hem overgegeven, zoals de Sofisten verzinnen, dat zij de Zoon van God liefhebben, en zichzelf voor Hem overgeven. Want zij leren, dat een mens uit [of: door] zijn zuivere natuurstaat de verdiensten van gelijkvormigheid kan volbrengen; dat hij God en Christus kan liefhebben boven alles. Zij voorkomen de liefde van God en Christus, aangezien zij doen wat in hun vermogen is. Zij worden monnik, en

onderhouden niet alleen de Geboden Gods, maar ook de kerkelijke raadgevingen, en doen overtollig goede werken, [dat is: meer dan hun van God gelast is], en verkopen hun overtollige werken aan de [wereldse] reken; en zo, gelijk zij dromen, geven zij zich voor Christus over, en hierdoor maken zij zichzelf en anderen zalig. Zij veranderen [en verdraaien] zomaar losweg de woorden van Paulus: Die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij heeft overgegeven, en lezen die op deze manier: Wij hebben Christus liefgehad en onszelf voor Hem overgegeven. Aldus vernietigen de goddeloze mensen, ijdelijk opgeblazen zijnde door hun vleselijk gevoelen - terwijl zij dromen en beuzelen dat zij verrichten, wat in hen is, namelijk, dat zij God liefhebben, en dat zij zichzelf voor Christus overgeven - het Evangelie, belachen, loochenen, lasteren, bespuwen en vertreden Christus. Met woorden belijden zij wel, dat Hij is een Rechtvaardiger [en Zaligmaker]; doch metterdaad onttrekken zij Hem de kracht van rechtvaardigen en zaligen, en kennen die macht toe aan hun eigen-verzonnen zogenaamde godsdienstplichten. Dit betekent te leven, niet in het geloof des Zoons van God, maar in eigen-gerechtigheden en -werken.

Te doen wat in zich zelf is, [of zijn best te doen]. En daarom is dit de rechte wijze van rechtvaardiging niet, dat zij aanvangt te doen, wat in u is, (want deze spreekwijze gebruiken de Sofisten en Scholastieke Doctores⁴³). Indien een mens, zeggen zij, zijn best doet [of: al wat in hem is], dan geeft God hem ongetwijfeld de genade. En die Stelling is bij hen een Geloofs-artikel. En om zichzelf openbaar te maken, dat zij in genen dele iets van Paulus' leer en van die van het Evangelie verstaan, spreken zij op deze manier: dit gezegde "te doen wat in zich is", moet zo straf niet aangedrongen worden, en het is genoeg, dat het ontleend wordt aan een natuurlijk, en niet aan een wiskundig-ondeelbaar middel, aangezien zulks onmogelijk kan gegeven worden; dat betekent, dat het genoeg is, dat een mens die dingen doet, die - naar de mening van een geschikt, [burgerlijk, eerlijk] man - goedgekeurd kunnen worden; dat dan stellig de genade zal volgen, wel niet zozeer uit verdienste van betamelijkeid, op zichzelf genomen, maar wegens de onfeilbaarheid van God, Die zo goed is, en rechtvaardig, dat Hij niet anders kan dan genade geven voor het goede. En hieruit is voortgekomen het versje:

Ultra posse viri, non vult Deus ulla requiri.

God wil van niemand iets boven zijn vermogen eisen.

Het is weliswaar een goede spreuk, maar moet op zijn plaats gezegd worden, te weten, van politieke, oeconomische, [burgerlijke, huishoudelijke] en natuurlijke zaken.

Bij voorbeeld: wanneer ik mij in tijdelijke omstandigheden bevind; wanneer ik mijn huisgezin beschik en bezorg, een huis bouw, een regeringsambt uitoefen, en ik doe dan zoveel als in mijn vermogen is, daarmee kan ik dan volstaan. Dat rijk heeft zijn eigen bepalingen, waartoe ook eigenlijk dit gezegde behoort: te doen wat in zich is, of te doen, zoveel ik kan. Daarentegen betrekken de Sofisten deze zaken op het geestelijke rijk, waarin een mens niet anders kan doen dan zondigen. Want hij is verkocht onder de zonde, (Rom. 7 : 14). Doch in die tijdelijke dingen, dat is: in de

---

⁴³ Laat ons die spreekwijze van zijn best te doen, en daarop de zaligheid te wachten, alleen niet slechts stellen op rekening van die buiten ons zijn, maar liever op onszelf zien, en binnen in onze Kerk. Want die zaak ligt in het hart van ieder mens begraven, dat men zijn best doet, en daarop God wel wegen zal, om ons de zaligheid en Christus te schenken. En die goede dunk van zichzelf, nevens verbeelding dat wij God eerst liefkrijgen, kan alleen door Genade ontdekt, betreurd en overwonnen worden. Wij willen toch aan God de Ere niet geven, dat de HEERE het alles in ons werkt, en dat Hij Zijn uitverkorenen, wanneer zij nog wederhorig en afkerig van Hem zijn, komt op te zoeken. En wij blijven ongelovig aan de woorden van de Heere Jezus, Gij hebt Mij niet liefgehad, maar Ik heb u eerst liefgehad, Joh. 15 : 16. Totdat de Geest van Christus ons overtuigt, dat wij van nature haters Gods zijn.

burgerlijke en huishoudelijke zaken, daaronder is een mens niet als verkocht, [lijdelijk en onderworpen], maar hij is over die lichamelijke dingen als heer gesteld, [om in dat tijdelijke werkzaam te zijn]. Daarom hebben de Sofisten goddeloos gedaan, dat zij die politieke en huishoudelijke spreuken in de kerk getrokken hebben. Want het rijk van de menselijke wijsheid moet ten enenmale gescheiden worden van het geestelijke rijk. De natuurlijke zaken zijn [in hun geheel onbesmet] ongeschonden. Verder hebben zij ook geleerd, dat de natuur wel geschonden is, maar dat de natuurlijke dingen nog geheel gaaf zijn. En die zaken hebben zij ook aan de duivelen toegekend. Dat voorondersteld, hebben zij aldus geredeneerd: Zijn de natuurlijke dingen ongeschonden gebleven, dan is ook het verstand zuiver, de wil is goed en volkomen, en bijgevolg zijn alle zaken volmaakt. Dat is voor ons nuttig te weten, opdat de zuiverheid van de leer des geloofs bewaard worde.

Wanneer de Sofisten dus zeggen, dat de natuurlijke zaken ongeschonden zijn, dan geef ik dat toe. Doch indien zij daaruit besluiten: bijgevolg kan een mens de wet volbrengen, God liefhebben enz., dan ontken ik hier de gevolgtrekking, en ik onderscheid de natuurlijke van de geestelijke; en ik zeg, dat de geestelijke zaken niet gaaf gebleven zijn, maar bedorven, ja door de zonde geheel en al uitgeblust in de mens, en in de duivel; zo dat daar niets anders is dan een bedorven verstand, en een vijandige wil, die tegen God ingaat, die niets anders bedenkt dan die dingen, die tegen God zijn. Derhalve zijn hingen ongeschonden gebleven [doch voor zover zij natuurlijk zijn; of omtrent tijdelijke en lichamelijke zaken zich uitstrekken], maar welke natuurlijke dingen zijn dat? Dat een mens in goddeloosheid verzonken, en een dienst-knecht des satans: een wil heeft, rede, een vrije keus en macht, om een huis te bouwen, een huishouding te beginnen, een burgerlijke bediening waar te nemen, en een schip te beheren, en andere plichten te vervullen, die aan een mens onderworpen zijn; zie Gen. 1 [: 26-28]. Die dingen zijn aan de mens niet ontnomen. De voorttelling is niet weggenomen, noch politie, noch oeconomie, [noch huisbezorging], maar wordt door deze woorden bevestigd.

Doch de Sofisten hebben dit overgebracht [en getrokken] tot de geestelijke zaken; en misschien hebben zij dit van de Vaders overgenomen, en daar zij [hen] verkeerd begrepen, hebben zij het tot de geestelijke dingen verdraaid, en zo hebben zij het politieke, [burgerlijke, tijdelijke] met het kerkelijke vermengd. Het is dus onze taak, die dingen wederom te zuiveren en deze aanstotelijkheden uit de kerk weg te nemen. Wij geven dus toe, dat dát gezegde waar is, maar op zijn plaats, namelijk in het lichamelijke [of: werelds tijdelijke] rijk. Maar als gij dat betrokken zult hebben op het geestelijke rijk voor God, dan ontkennen wij zulks geheel. Op dit gebied zijn wij immers geheel en al met zonden overstelpt. Al wat in onze wil is, is verkeerd, al wat in ons verstand is, is dwaling. En daarom heeft een mens in Goddelijke [of: geestelijke] zaken niets dan duisternis, dwalingen, boosheden en verkeerdheden van wil en verstand. Hoe zou hij dan toch recht kunnen werken, God liefhebben, of iets goeds verrichten? [Van nature zijn wij de duisternis zelf, 2 Kor. 4 : 6. Want gij waart eertijds duisternis, en zonder God in de wereld. Ef. 2 : 12, atheïsten in de wereld. Zullen wij wederom ziende worden, in Gods gemeenschap raken, en het beeld Gods van gerechtigheid en heiligheid weer vertonen? Dan moet de HEERE ons door Zijn Geest en genade wederbaren, en een nieuw licht en leven in ons werken].

Daarom zegt Paulus hier, dat niet wij, maar Christus eerst begonnen is. *Hijzelf, zegt hij, heeft mij liefgehad, en heeft Zichzelf voor mij overgegeven.* Alsof hij zei: Hij heeft in mij geen goede wil gevonden, of een recht begrip, maar Christus heeft Zich mijner ontfermd, Hij heeft mij gezien [en is mij komen opzoeken], die een goddeloze was,

dwalende, van God afgekeerd en vervreemd, en gedurig verder en verder van Hem afwijkende, en tegen God strijdende [en wederstrevende], gevangen, beheerst, en als een weggevoerde [en lijfeigene] van de satan. Zo heeft Hij, uit ontferming voorkomende mijn rede [of: eigen verstand], wil, begrip, mij liefgehad, en dat wel zó liefgehad, dat Hij Zichzelf voor mij heeft overgegeven opdat ik op die wijze door Hem zou worden verlost van wet, zonde, duivel en dood.

Verder betekenen deze woorden, "de Zoon van God heeft mij liefgehad en Zichzelf voor mij overgegeven" enkel donderslagen en hemelse vuurvlammen en bliksemen tegen de gerechtigheid der wet, en leer van eigen werken. Zulk een groot kwaad, zo diepe dwaling, duisternis, onkunde is er in mijn wil en verstand geweest, dat ik met zo'n onwaardeerbare prijs heb moeten vrijgekocht worden. Wat mogen wij dan nog pochen op de uitwerkselen van ons verstand, en op onze natuurlijke vermogens, alsof die nog zuiver waren; op het natuurlijk redelicht, dat de beste dingen verfoeit en verwerpt, op het zijn-best doen: [of: wat in zich is]? Waartoe bied ik deze mijn stoppelen, ja verfoeilijke zonden een vertoornd God aan, Die - zoals Mozes zegt (Deut. 4 : 24) - een verterend vuur is. En zou ik met God willen twisten, dat Hij aan mij daarvoor de genade en het eeuwige leven schenkt, daar ik hier hoor [en verneem], dat er zovelerlei kwaad [en samenknoping van ongerechtigheid] in mijn [verdorven] natuur steekt, dat de wereld en het ganse schepsel niet voldoende genoeg geweest is, om God te verzoenen, maar dat het vereist werd, dat de Zoon van God Zelf daarvoor werd overgegeven?

Aanschouw nu eens nauwkeurig deze prijs, en beschouw die gevangene, en voor mij overgegevene, namelijk de Zoon van God, en gij zult bevinden, dat Hij groter en voortreffelijker is, dan het ganse schepsel. Wat zult gij zeggen, wanneer gij Paulus hoort zeggen, dat er zulk een onwaardeerbare prijs voor uw zonden betaald is? Zult gij dan bijbrengen uw monnikskap, uw geschoren kruin, uw kuisheid, gehoorzaamheid, armoede? Hoe komen al deze dingen hier te pas? Ja, wat geldt hier de wet van Mozes, en de werken der wet? Wat al die eigen werken van een ieder in het bijzonder, en het lijden der martelaren? Wat kan al de gehoorzaamheid der heiligen, der engelen in overweging komen bij de Zoon van God, Die overgeleverd is, en wel op het allersmadelijkst overgegeven, namelijk in de dood der kruises; zodat Zijn aller-dierbaarste bloed in het geheel gestort is, en dat wel voor uw zonden? Indien gij op deze prijs ziet, moest gij vervloeken, verfoeien, verdoemen, bespuwen en naar de hel verwijzen alle monnikskappen en geschoren kruinen, alle geloften, eigen werken, verdiensten van evenbillijkheid en gelijkwaardigheid. Daarom is het een ondragelijke en verschrikkelijke godslastering, het één of ander eigen werk te verzinnen, waardoor gij meent en voorgeeft God te kunnen verzoenen; daar gij ziet dat God niet te verzoenen is dan door deze alles-overtreffende, onwaardeerbare prijs, namelijk door de dood en het bloed Zijns Zoons, Wiens éne druppel dierbaarder [en waardiger] is, dan het ganse schepsel.

Voor mij.

Wie is deze "mij"? Ik namelijk, die zondaar, welke verloren en veroordeeld was, zodanig door de Zoon van God bemind, dat Hij Zichzelf voor mij overgaf. Indien ik dus door eigen werken en verdiensten van betamelijkheid en even-gelijkwaardigheid de Zoon van God had kunnen liefhebben, en tot Hem komen, waartoe was het nodig geweest dat Hij voor mij overgeleverd werd? Hieruit blijkt, hoe koel de Papisten gehandeld hebben, ja in het geheel de Heilige Schrift en de leer des geloofs verwaarloosd hebben. Want indien zij slechts die woorden ingezien hadden, dat de

Zoon van God voor mij moest overgegeven, dan was het onmogelijk geweest, dat er ook maar één orde of sekte ontstaan was; aangezien het geloof terstond zou geantwoord hebben: Waarom verkiest gij dat soort van leven, deze orde, dit eigen werk? Soms omdat God daardoor verzoend, en gij gerechtvaardigd zult worden? Hoort gij dan niet, boos- aard, dat de Zoon van God voor u overgegeven is, en Zijn bloed gestort heeft? Dus zou zeer gemakkelijk het geloof in Christus al de sekten kunnen weerstaan!

Daarom zeg ik dikwijls, dat er geen kracht of hulpmiddel is om de sekten te weerstaan, dan dit enige geloofspunt van de Christelijke gerechtigheid. Wanneer dit verloren [en uit het gezicht geraakt] is, dan is het onmogelijk, dat wij ook maar één dwaling of sekte kunnen tegenstaan. Dit zien wij heden ten dage in de dwaalgeesten, Wederdopers en Sacramentariërs, die van dit artikel afgevallen zijn, en [daarom] niet zullen ophouden, te vallen, te dwalen en tot in het oneindige toe te verleiden. En buiten kijf zullen zij tal van sekten verwekken en nieuwe [eigen] werken uitdenken. Maar wat betekenen al die dingen, hoe schijnbaar goed en heilig ze ook schijnen, vergeleken bij de dood en het bloed van de Zone Gods, Die Zichzelf voor mij heeft overgegeven? Ik bid u, aanmerk, wie, hoedanig, en hoe groot die Zoon van God is! Wat is hemel en aarde bij Hem te achten?

Laten liever alle Papisten en uitvinders van sekten met hun eigen-gerechtigheden, werken en verdiensten ter helle varen, al hadden zij de aanhang [en opvolging] van de gehele wereld, liever, dan dat de waarheid des Evangelies zou verduisterd worden, en dat de roem en glorie van Christus zou ten onder gaan. Waartoe dient het dan, dat zij zo roemen op hun eigen werken en verdiensten? Indien ik, verloren en veroordeelde zondaar, door enige andere prijs kon vrijgekocht worden, waartoe zou het nodig geweest zijn, dat de Zoon van God voor mij overgegeven werd? Maar omdat er in de hemel of op de aarde geen enkele prijs [ter verlossing of rantsoenering] te vinden was, buiten Christus de Zoon van God, daarom was het de hoogste noodzaak, dat Hij voor mij overgegeven werd. Verder heeft Hij dit gedaan met de grootste liefde, [genegenheid en volvaardigheid], aangezien Paulus zegt, "Die mij liefgehad heeft". Daarom komen deze woorden, "Die mij liefgehad heeft", enz, uit een aller-volmaakst en zeer verzekerd geloof voort. En wie dat korte voornaamwoord "mij" met dat geloof kan zeggen en op zichzelf toepassen, zoals Paulus gelovig gedaan heeft, zo iemand zou ook samen met Paulus de beste spreker worden tegen de wet. Want Christus heeft voor mij niet overgegeven of opgeofferd een lam, os, goud, zilver, maar al wat Hijzelf was, geheel God, dat is: Zichzelf heeft Hij voor mij overgegeven. "Voor mij", zeg ik, die de aller-ellendigste en een geheel verloren zondaar was. Dus door die overgave van Gods Zoon in de dood, heradem ik weer, [krijg ik wederom troost en leven], en eigen ik mij de overlevering toe; en die toe-eigening is de ware kracht des geloofs. Zo spreekt een werkheilige niet: Christus heeft mij liefgehad.

Die woorden, die de zuiverste betuiging van genade en aanduiding van de christelijke gerechtigheid zijn, stelt Paulus tegenover de gerechtigheid der wet; als wilde hij zeggen: Laat de wet voorwaar een goddelijke leer zijn; dat ze haar glorie [hebbe en] behoude, maar die [wet] heeft mij niet liefgehad noch zichzelf voor mij overgegeven, ja zij beschuldigt, verschrikt en brengt mij tot wanhoop. *Doch nu heb ik een Ander, Die mij verlost heeft van de verschrikkingen der wet, van de zonde, en de dood, en mij overgebracht heeft in de vrijheid, gerechtigheid Gods, en het eeuwige leven, Wiens Naam is de Zoon van God, daar Hij mij liefheeft, en Zichzelf voor mij overgaf, Die geprezen en geëerd zij tot in alle eeuwigheid. Amen.*

Het geloof grijpt dus aan, zoals ik gezegd hebt, en omhelst Christus, de Zoon van God, Die voor ons overgegeven is, zoals Paulus hier leert; en indien wij Hem door het geloof aangenomen hebben, bezitten wij de gerechtigheid en het leven. Want Christus is de Zoon van God, Die uit loutere liefde Zichzelf heeft overgegeven, om ons te verlossen. En met deze woorden beschrijft Paulus zeer schoon het priesterschap en de ambten van Christus, die erin bestaan om God te verzoenen, [Borg te blijven], n [voor de schuldenaars en misdadigers in te staan, en] voor de zondaren te bidden, Zichzelf voor hun zonden tot een slachtoffer te stellen, hen te verlossen, [in vrijheid te herstellen], te leren, te vertroosten, en wat dergelijke Middelaarswerken meer zijn.

Daarom moet men een rechte [en eigenaardige] verklaring van Christus geven, niet zoals de Sofisten en eigengerechtigheids-werkers, die van Christus een nieuwe Wetgever maken, nadat Hij de Oude wet afgeschafte had, een Nieuwe wet zou hebben gegeven. Voor hen is Christus een eiser en tiran, maar beschrijf Hem, zoals hier Paulus doet, dat Hij de Zoon van God is, Die niet krachtens onze verdienste of enige eigengerechtigheid, maar uit louter barmhartigheid en liefde Zichzelf heeft overgegeven, en Zichzelf aangeboden tot een offerande aan God, voor ons ellendige zondaren, opdat Hij ons voor eeuwig zou heiligen.

Derhalve is Christus geen Mozes, geen eiser, of wetgever, maar een Uitdeler van genade, een Zaligmaker en een Ontfermer; en in één woord, in het geheel niet anders dan zuivere en oneindige geschonken en schenkende Barmhartigheid.⁴⁴ Zo zult gij Christus recht [en naar waarheid] getekend hebben, [en zo hebt gij van Hem de ware bevattings]; indien gij Hem u op een andere wijze laat voor ogen stellen [en schilderen], zult gij terstond in de ure der verzoeking overhoop geworpen worden. Zoals dat nu de grootste kunst der christenen is, om op zodanige wijze Christus te kunnen beschrijven, zo is ze ook de aller-moeilijkste. Want het is voor mij, hoezeer ik in deze leer geoefend en afgericht ben, zeer moeilijk, om ook bij zulk 'n groot Evangelielicht, op deze wijze als Paulus hier gewoon is, Christus voor te stellen. Zodanig heeft die leer en die besmettelijke mening [of volksdwaling] inzake Christus als een gestrenge Wetgever⁴⁵ bij mij ingang gevonden, als olie in het gebeente. Gij jongeren zijt in dit opzicht veel gelukkiger dan wij, grijsaards. Want gij zijt niet doortrokken met die besmettelijke dwalingen, die ik van jongs af zo ingedronken had, dat ik verbleekte en ontroerde, alleen al bij het horen noemen van de Naam van Christus, omdat ik ervan overtuigd was, dat Hij [alleen] een Rechter was. Daarom is het voor mij een dubbele inspanning, om dit kwaad te boven te komen: vooreerst om af te leren die oude ingekankerde kwade inbeelding inzake Christus als een Wetgever en Rechter, en om die verkeerde mening te veroordelen, en uit te drijven, omdat ze telkens terugkomt en mij achterhaalt.

Ten andere, om die nieuwe, [rechte en eigenaardige] opvatting, dat is: het waarachtige vertrouwen op Christus, mij eigen te maken, dat Hij de Rechtvaardige en [alleen] de Zaligmaker is. Gij kunt met veel minder moeite [en tegenstand] Christus op zuivere wijze leren kennen, indien gij slechts wilt. Derhalve, indien uw hart door enige droefheid, [ontroering] of benauwdheid bestreden wordt, dan moet zulks niet Christus

⁴⁴ En dus zijn ook de Christenen, die het beeld van hun Goël vertonen, voor hunzelf een zegen geworden, en delen die zegen anderen mede. Onder de genadige bewerking des Geestes, zonder Wie zij niets doen kunnen, gelijk als de HEERE tot Abraham zeide: Ende Ik zal u zegenen, en weest een zegen, Gen. 12 : 2. En ook de Heere Jezus tot Zijne discipelen zeide: Gij hebt om niet ontvangen, geeft het om niet, Matth. 10 : 8.

⁴⁵ De allerbeste, doch tegelijk de aller-moeilijkste kunst van een Christen, is Christus te beschrijven en zich voor te stellen, niet als een Gestrenge Wetgever, maar als de Geschonkene, en Schenkende Barmhartigheid.

ten laste gelegd worden, maar, ook al komt hij onder de naam van Christus, de duivel. Die is gewoon onder de naam van Christus te komen; want hij verandert zich in een engel des lichts.

Laat ons dan leren nauwkeurig, niet alleen met woorden, maar door daad en leven, Christus te onderscheiden van een wetgever, opdat wanneer de satan komt onder de gedaante van Christus, en onder Zijn Naam [bekommering en] moeite aanbrengt, wij dan weten mogen, dat hij Christus niet is, maar in waarheid de duivel. Want Christus is de blijdschap en zoete verkwikking van een benauwd en benard hart; volgens het getuigenis van Paulus, die Hem hier met deze zoete en aangename titel vereert, als namelijk: Die mij heeft liefgehad en Zichzelf voor mij heeft overgegeven. Derhalve is Christus een Liefhebber dergenen die in benauwdheid, zonde en dood zijn, [en worstelen]; en wel een zodanige Liefhebber, Die Zichzelf voor ons overgeeft, onze Priester [en Verzoener] wordt; dat is: Die Zich als Middelaar [en Borg] plaatst tussen God en ons, ellendige zondaren. Wat kan er toch, bid ik u, aannemelijker en verkwikkender gezegd worden? Indien die dingen waar [en waarachtig] zijn, gelijk zij waar behoren te zijn, of het ganse Evangelie is een ijdele [en verzonnen] fabel, dan worden wij stellig niet door de gerechtigheid der wet, veel minder door onze eigengerechtigheid gerechtvaardigd.

Lees [en overweeg] dus deze woorden met grote nadruk, [en aandoening in uw gemoed]: "mij", "voor mij", en gewen u eraan, opdat gij dat woord "mij" met een vast geloof [en vertrouwen] kunt verstaan en u toepassen [en toe-eigenen]; en twijfel dan verder er niet aan, of gij zijt onder dat getal van hen, die zeggen mogen "mij"; alsook, dat Christus niet alleen Petrus en Paulus heeft liefgehad, en Zichzelf voor hen heeft overgegeven, maar dat die genade in dat woord "mij" vervat, op gelijke wijze op ons betrekking heeft en tot ons komt, als tot hen! Want zoals wij niet kunnen loochenen, dat wij allen zondaars zijn, en gehouden zijn te zeggen, dat Adam door zijn zonde ons verdorven heeft, ons tot vijanden van God gemaakt heeft, onderworpen aan Gods gramschap, en [rechtvaardig] oordeel, en des eeuwigen doods schuldig, (want dit gevoelen en betuigen de [ontwaakte gewetens en] verschrikte harten, en dat meer dan zou passen), zo kunnen wij niet ontkennen, of Christus is voor onze zonden gestorven, opdat wij [door Hem] gerechtvaardigd zouden worden. Want Hij is niet gestorven opdat Hij rechtvaardigen zou rechtvaardigen, maar opdat Hij zondaars zou rechtvaardigen, tot vrienden en kinderen Gods zou maken, en tot erfgenamen van alle hemelse goederen. Wanneer ik mij dus [klaarblijkelijk en bij overreding] een zondaar gevoel, en betuig te zijn, wegens de overtreding van Adam, waarom zou ik mij niet een rechtvaardige mogen noemen wegens de gerechtigheid van Christus, vooral daar ik hoor, dat Hij mij heeft liefgehad, en Zichzelf voor mij heeft overgegeven? Paulus heeft dat zeer vast geloofd, daarom spreekt hij ook met zulk een vast vertrouwen, welke verzekerdheid des geloofs⁴⁶, althans enigermate, Hij ook aan ons moge schenken. Dezelfde, Die ons heeft liefgehad, en Zichzelf voor ons heeft overgegeven. Amen.

Vers 21: ***Ik doe de genade Gods niet teniet.***

Hij bereidt nu de weg tot de tweede redenering van deze Brief. Men moet hier aandachtig op letten, dat te willen gerechtvaardigd worden uit de werken der wet, betekent de genade Gods te verwerpen. Wat vraag ik, kan er nu goddelozer en

⁴⁶ Plèrophoria betekent eigenlijk die voorspoedige beweging, waardoor een welgeladen schip, met volle zeilen de haven instevent, dat zekerlijk het aller- heilzaamste is.

verschrikkelijker zonde zijn, dan de genade Gods te verwerpen en niet te willen gerechtvaardigd worden, door het geloof in Christus.⁴⁷ Het is werkelijk genoeg, Ja meer dan genoeg, dat wij goddelozen zijn, en overtreders van al de geboden Gods. Nu voegen wij nog bovendien deze zonde der zonden erbij, dat wij de genade en de vergeving der zonden, door Christus ons aangeboden, zo gerust versmaden [en verwerpen]. Die godslastering, geloof mij, is groter en verschrikkelijker dan dat iemand die zou kunnen uitspreken. Paulus en de andere Apostelen hebben geen zonde zo hevig verzwaaard en vervolgd als een verachting van de genade, en een verloochening van Christus, en toch wordt die [gruwel] zeer lichtvaardig bedreven.

Hiervandaan komt het, dat Paulus vooral zo gestreng uitvaart tegen de antichrist, omdat die de genade wegneemt, en ontkent de weldaad van Christus onze Hogepriester, Die Zichzelf gegeven heeft tot een verzoening voor onze zonden. Op deze wijze nu Christus te loochenen, betekent Hem te enenmale te bespuwen en te vertreden en zichzelf in Zijn plaats te stellen, en te zeggen: ik zal u rechtvaardigen, en zaligmaken. Waardoor? Door de missen, pelgrimages, [bedevaarten], aflaten, onderhouding van de Regels enz. Derhalve heeft zich de antichrist zomaar losweg verheven tegen en boven God, en zich in de plaats van Christus gesteld, de genade verworpen, en het geloof verloochend. Want zo heeft hij onderwezen: Het geloof brengt geen voordeel, tenzij het de [eigen] werken heeft, en door deze valse overreding heeft de antichrist de weldaad van Christus totaal verduisterd en bedekt, en in de plaats van de genade, van Christus, en Zijn koninkrijk heeft hij ingesteld de leer van de [eigen] werken, en het rijk der ceremoniën, en heeft dat bevestigd met louter beuzelingen.

En zo heeft de antichrist⁴⁸ de gehele wereld betoverd en van Christus, Die toch alleen in het gemoed moest handelen en regeren, afgetrokken en met geweld in de hel gestoten, [en aan dezelfde misdaad zo voor henzelf als voor anderen maken zich schuldig allen die de wets-gerechtigheid of plichten voorstaan, om daardoor genade in Christus te verdienen, buiten de gerechtigheid des geloofs].

Hieruit kan voldoende verstaan worden, wat het betekent, de genade Gods te verwerpen, namelijk uit de werken te willen gerechtvaardigd worden. Wie heeft nu echter ooit zulk een taal gehoord, dat wij door het volbrengen [doen] van de wet, de genade verwerpen? Zondigen wij dus door de onderhouding der wet?

Nee, maar dan verwerpen wij de genade, wanneer wij de wet in deze mening doen, dat wij daardoor gerechtvaardigd worden. De wet is goed, heilig en nuttig, maar zij rechtvaardigt niet. Wie dus de wet gedaan [onderhouden of nagekomen] zal hebben, onder deze naam, dat hij daardoor wil gerechtvaardigd worden, verwerpt de genade, verloochent Christus en Zijn offerande. Hij wil niet door deze onwaardeerbare prijs gezaligd worden, maar wil door de gerechtigheid der wet, voor de zonden voldoen, of door zijn eigen gerechtigheid de genade verdienen. Zo iemand lastert en verwerpt voorzeker de genade Gods. Het is toch verschrikkelijk, om te zeggen, dat een mens zo overgegeven boos kan zijn, dat hij zelfs de barmhartigheid en de genade Gods zou verwerpen, en toch doet zulks de gehele wereld, ook al wil men schijnen dit niet te

---

⁴⁷ In dat dierbare Boekje van Bunyan, *Eens Christens Reize naar de Eeuwigheid*, wordt aan Christen zo'n desperate getoond in de gevangenis zittende, waar hij nu niet meer uit kon; die met Kaïn betuigde, *Dat hij de Genade Gods jegens hem verworpen had, en het bloed van Christus niet genoegzaam voor zijne zonden geschat had*. Zie daar de droeve gevolgen van het halsstarrig ingeworteld Ongeloof.

⁴⁸ Zie wat van die Gruwel der Verwoestinge, en mens der zonde, gezegd en zijn hatelijke vervolgingen, onder andere Schriftplaatsen bij Dan. 2 Thess. 2, en doorgaans in de Openbaring van Johannes, enz.

doen, maar zegt, dat zij God de hoogste eer aandoet.
Nu volgt het tweede argument:

Want indien de rechtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.

Hier moet ik wederom waarschuwen, dat Paulus niet spreekt van de ceremoniële wet, zoals de Sofisten gedurig beuzelen. En als voorstanders van deze dwaling hebben zich eerst opgedaan Origenes, en Hieronymus, in dit opzicht zeer schadelijke leraars, die later gevolgd zijn door al de Scholastieken; en hun dwaling keurt Erasmus in onze dagen goed, en bevestigt die. De vromen moeten zich van hun beuzelingen eenvoudigweg onthouden, aangezien zij Paulus op die wijze met hun zotte [en verkeerde] aanmerkingen verbasteren [en verdraaien]. Want zij spreken van een zaak, die zij nooit gekend of ondervonden hebben. Alsof nu de [plechtigheden en] ceremoniële wetten ook niet goed en heilig zouden zijn geweest! Werkelijk de instelling van het priesterschap, de besnijdenis, de offerande, de godsdienstige plechtigheden, en waarnemingen van de andere plichten, en dergelijke heilige werken zijn alle heilige ceremoniën geweest. Dus spreekt hij van de ganse wet.

Deze woorden van Paulus moeten echter nauwkeurig overwogen worden, op deze wijze: Is het waar, of niet waar, dat Christus gestorven is? Alsook: is Hij tevergeefs gestorven? Daarop moeten wij werkelijk antwoorden, tenzij wij openlijk dwazen zijn, dat Hij gestorven is, zo ook: dat Hij niet tevergeefs, niet voor Zichzelf, [zoals aan Daniël, 9 : 26, geopenbaard is: De Messias zal uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelf zijn], maar voor ons gestorven is. Is Hij dus niet tevergeefs gestorven, dan is de rechtvaardigheid niet uit de wet.

Neem nu daarom eens beide wetten, de schaduwachtige en de wet der zeden; en verbeeld u, dat ge door de verdienste van gelijkvormigheid zover gevorderd zijt, dat aan u de Geest gegeven is, dat gij de liefde hebt, (hoewel dat een [chimerée, een] wangedrocht is, en nergens ter, wereld gevonden wordt), maar verbeeld het u eens, zeg ik, dat ge door te doen wat in u is, de genade verkrijgt, rechtvaardig zijt, de Geest hebt. Waarvandaan? Uit de verdienste van gelijkvormigheid? Dan hebt ge Christus niet nodig, maar Hij is voor u onnut, [ijdel] en tevergeefs gestorven.

Verder, neem ook zelfs de Wet der Tien Geboden, welke de hoogste godsdienst gebiedt, namelijk de vreze, het geloof, en de liefde Gods, alsook de liefde tot de naaste, en breng eens iemand naar voren die uit de wet der Tien Geboden gerechtvaardigd is [of ge moest u durven behelpen met het zeggen van die verwaande onverloochende jongeling en Farizeeër: Al deze dingen heb ik onderhouden van mijn jonkheid af, wat ontbreekt mij nog?, Matth. 19 : 20]. Niettemin blijft het waar, dat Christus dan tevergeefs gestorven is. Want wie gerechtvaardigd is uit de wet der Tien Geboden, heeft in zich de macht om de gerechtigheid te verkrijgen, aangezien hij, door geen beletsel te geven en naar vermogen zijn best te doen, onfeilbaar de genade verdient, en de Heilige Geest hem ingestort wordt, om God en zijn naaste te kunnen liefhebben. Dit voorondersteld, volgt noodzakelijk, dat Christus tevergeefs gestorven is. Want waartoe heeft iemand Christus nodig, Die hem zou liefhebben en Zichzelf voor hem zou overgeven, wanneer hij zonder Christus, door de verdienste van gelijkvormigheid, de genade kan verkrijgen en daarna goede werken doen, en het eeuwige leven wegens gelijkwaardigheid verdienen, of die [zonder missen] door de wet te onderhouden, stellig kan gerechtvaardigd worden?

Laat dan Christus met al Zijn weldaden maar weggenomen worden, aangezien Hij geheel en al onnut is. Maar waarom toch wordt Christus geboren, gekruisigd en sterft

Hij? Waarom zou Hij mijn liefhebbende [en barmhartige] Hogepriester zijn, en Zichzelf als een onwaardeerbaar Offer voor mij overgegeven hebben? Waarom doet Hij al die dingen? Enkel tevergeefs, indien de wijze van rechtvaardiging, als de Sofisten voorwenden, waar is, aangezien ik dan in de wet of in mijzelf de gerechtigheid vind, buiten de genade en Christus.

Is nu die lastering te dulden en te verzwijgen, nl. dat de Goddelijke Majesteit Zijn eigen Zoon niet sparende, maar Hem voor ons allen overgevende, die dingen niet zou met ernst verrichten, doch dat zomaar als onnut en jokkende zou behandelen [buiten hoge en volstreckte noodzakelijkheid] ? Eer dat ik zulks zou toegeven, had ik liever dat al de heiligen en engelen in de diepte der hel gestoten en met de duivel voor eeuwig veroordeeld waren.

Ik wil in het geheel niets beschouwen [en in aanmerking nemen] buiten die Christus. Hij moet voor mij zo'n grote schat zijn, dat al het andere buiten [en behalve] Hem, voor mij vuil [en verachtelijk] zijn moet. Hij moet kortom voor mij zo'n groot Licht zijn, dat ik, wanneer ik Christus eenmaal door het geloof aangenomen heb, er onkundig van ben of er een wet, zonde, enige gerechtigheid of ongerechtigheid in de wereld is. Want wat is alles hetgeen in de hemel of op de aarde gevonden wordt, vergelijking met de Zone Gods, Jezus Christus, mijn Heere, Die mij heeft liefgehad en Zichzelf voor mij heeft overgegeven?

Daarom, de genade Gods te verwerpen, betekent de grootste en de meest verbreide zonde, die alle werkers van eigengerechtigheid begaan. Want zolang zij zoeken of door de verdienste van even-billijkheid of door hun eigen werken en kastijdingen, of door de wet gerechtvaardigd te worden, verwerpen zij, gelijk wij gezegd hebben, de genade van God en Christus. En van al deze verfoeiingen is de Paus de uitvinder geweest.⁴⁹ Hij immers heeft, met verduistering, ja met een algehele [onderdompeling en] begraving van Christus' Evangelie de wereld vervuld en [tot zinkens toe] beladen met zijn goddeloze overleveringen, waarvan ook onder andere zijn aflaten en bullen blijken zijn, waarin hij niet aan de gelovigen maar aan de poenitenten, die biechten, en hem de behulpzame hand bieden, vergeving der zonden schenkt. Daarom heeft hij genoeg betuigd, dat Christus [overbodig, en] eenvoudigweg tevergeefs gestorven is, en dat de genade ijdel en onnut is. Dus zijn de verfoeiingen en lasteringen van het pauselijke rijk zonder weerga. En toch volharden de blinde en verstokte Sofisten, zelfs bij zulk een groot licht van waarheid, in hun goddeloze en zeer ijdele meningen en inbeeldingen, zeggende: Dat de natuurlijke zaken nog ongerept zijn, en dat de mensen door hun goede werken en verdiensten zichzelf kunnen [opsieren en] bekwaam maken tot de genade; en zover is het er vandaan, dat zij hun goddeloosheid en dwaling willen erkennen, dat zij die integendeel tegen hun geweten [en gemoed] in, verdedigen.

Wij echter bevestigen met Paulus standvastig, (want wij willen de genade Gods niet verwerpen), óf dat Christus tevergeefs gestorven is, óf dat de wet niet rechtvaardigt. Maar Christus is niet tevergeefs gestorven, derhalve rechtvaardigt de wet niet. Christus, Gods Zoon, heeft ons uit loutere genade en barmhartigheid gerechtvaardigd,

---

⁴⁹ Laat ons liever naar binnen keren, en zien wat er al in ons eigen boze, en van God afkerig harte omgaat, en met wat al eigen werk wij God, buiten Christum trachten te verzoenen. Och!, dat de HEERE ons door Zijn Geest van al die gruwelen ontdekte, en in ons de tijden der onwetendheid geliefde over te zien, en de Zoon Zijner liefde ons zodanig tot alles kwam te schenken, dat wij van al het eigen afzagen, en als vermoeden tot Jezus kwamen, en het eeuwig Evangelium gehoorzaamden. Dat door de bewerking des Geestes in de wedergeboorte deze drie grote zaken aan ons geleerd werd: 1. Vreest God; 2. Geeft Hem Heerlijkheid. 3. Aanbid Hem, Die de Hemel enz, gemaakt heeft, Openb. 14 :7

daarom heeft de Wet dat niet kunnen teweegbrengen. Want had de wet dat kunnen doen, zo zou Christus [het zij met eerbied gezegd] dwaas gehandeld hebben door Zichzelf voor onze zonden over te geven, opdat wij daardoor gerechtvaardigd zouden worden. Wij besluiten dus [en stellen onwrikbaar vast], dat wij noch door de verdiensten van betamelijkheid of gelijkwaardigheid, noch door kruis of kastijding, noch door de wet zelf, maar alleen door 't geloof in Christus gerechtvaardigd worden.⁵⁰

Indien nu mijn zaligheid en behoud aan Christus zo duur komt te staan, dat Hij gedrongen wordt voor mijne zonden te sterven, dan is het openbaar [en onweersprekelijk], dat zijn eigen werken en zelfs de gerechtigheid der wet, vergeleken bij zulk een grote prijs, zeer verwerpelijk en in het geheel niet-met-al zijn. Omdat ik werkelijk niets voor een gering penningske zal kopen, hetgeen vele duizenden ponden goud gekost heeft. Nu is de wet, om andere dingen die veel minder betekenen, stilzwijgend voorbij te gaan, met al haar werken en gerechtigheden, slechts het geringste centje, bij Christus in prijs te schatten, door Wiens dood en opstanding mijn dood overwonnen is, en de gerechtigheid en het eeuwig leven voor mij verkregen is. Zou ik dus met verachting en verwerping van die onwaardeerbare prijs, door de wet of door de eigen werken van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, (door die vuiligheden en drek, zoals Paulus ze noemt in Fil. 3 : 8, vooral wanneer ge die zaken met Christus vergelijkt) de gerechtigheid zoeken, waarvan Paulus hier getuigt, dat Christus ze mij om niet, en uit loutere liefde geschonken heeft, en die Hem zoveel gekost heeft, dat Hij [Christus] is genoodzaakt geweest Zichzelf voor mij over te geven?

Precies ditzelfde, zoals ik gezegd heb, doet de gehele wereld en inzonderheid diegenen, die de beste en heiligste in de wereld willen geacht zijn. En daardoor getuigen zij genoeg, hoezeer zij met de mond ánders belijden, dat Christus tevergeefs gestorven is, hetwelk betekent Christus grotelijks te lasteren, Hem in Zijn aangezicht te spuwen, de Zoon van God te vertreden en het bloed des Testaments onrein, [onheilig, profaan] te achten.

En Paulus, wanneer hij hier gewag maakt van de gerechtigheid (hetgeen nauwkeurig dient opgemerkt te worden) handelt hier over een geestelijke zaak, en niet over de burgerlijke of huishoudelijke regering, dat is: hij handelt niet over de wereldlijke, of burgerlijke gerechtigheid, die God goedkeurt, [wil en] eist, dat die geoefend wordt, en die Hij aan haar als beloning voorstelt, die ook door de natuurlijke vermogens enigszins kan geoefend worden. Maar Paulus handelt hier van de gerechtigheid voor

---

⁵⁰ Doch om nog duidelijker te spreken, het Geloof zelf rechtvaardigt niet, maar het is de Heere Jezus door het Geloof aangenomen, Die ons dan van Gode wordt: Wijsheid, Gerechtigheid, Heiligmaking, en Verlossing. Om, dit gewichtig stuk nader en klaarder te bevatten, zie de twee excellente Vragen en Antwoorden van onze Heidelb. Catechismus 60 en 61.

Vraag: *Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?*

Antw.: Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus. Alzo, dat al is het dat mij mijn Consciëntie beklagt, dat ik tegen alle de geboden Gods zwaarlijk gezondigd, en derzelve geen gehouden hebbe, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben. Nochtans God zonder enige mijner verdienste, uit louter genade, mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt, en toerekent, even als had ik nooit zonde gehad, noch gedaan; ja al had ik ook alle de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zoverre ik zulke weldaad met een gelovig hart aanneem.

Vraag: *Waarom zegt gij, dat gij alleen door het geloof rechtvaardig zijt?*

Antw.: Niet dat ik vanwege de waardigheid mijns geloofs God aangenaam zij, maar daarom dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus, mijn gerechtigheid voor God is, en dat ik dezelve niet anders dan alleen door het geloof aannemen, en mij toeëigenen kan.

God, waardoor wij van de wet, zonde, dood en alle rampen verlost worden, en deelgenoot worden van de genade, gerechtigheid, en het leven, en eindelijk bezitters [en met Christus heersers] gemaakt worden van de hemel, en van de aarde, en alle schepselen. Die gerechtigheid kan noch de menselijke noch de Goddelijke wet uitwerken.

De wet is wel boven [en behalve] de rede daarbij gedaan, opdat zij de mens zou verlichten en helpen, en hem aantonen wat te doen en wat te laten was. Desniettegenstaande kan de mens met al zijn krachten en natuurlijk verstand [of: redelicht] -, waar bovendien nog bij komt, dit allergrootste licht en deze Goddelijke weldaad, namelijk de wet - toch [daardoor] niet gerechtvaardigd worden. Indien nu het beste wat de wereld op de aarde heeft (te weten de wet)⁵¹, die als een zon voor het zwakke redelicht bijgevoegd is, om haar te verlichten en te besturen) niet kan rechtvaardigen, wat zou dan toch, vraag ik u, de natuurlijke rede zonder de wet kunnen doen? Niets anders, dan hetgeen de Paus met zijn scholen en heel zijn aanhang, monniken enz. gedaan heeft, die door hun menselijke overleveringen zelfs het licht van het eerste Gebod verduisterd hebben. Dus allen, zovelen er zijn, kunnen zelfs niet één letter der wet behoorlijk verstaan, maar wandelen in louter duisternis van hun [natuurlijk] begrip. En die dwaling is nog veel verderfelijker dan die, welke uit de leer van de werken der wet is voortgekomen.

Daarom zijn de woorden met de grootste nadruk, wanneer hij zegt: **Indien de gerechtigheid uit de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.**

Hij zwijgt van de menselijke vermogens, de rede [of: het menselijk verstand], wijsheid, hoe groot [en uitgebreid] die ook mocht zijn, (want hoe groter die is, des te gemakkelijker en vlugger [verleidt ze en] bedreigt ze de mens), maar hij zegt eenvoudig: Indien de gerechtigheid uit de wet is. Dus kan het menselijk verstand, geholpen door de wet, en dat nog zelfs wel door de Goddelijke, de gerechtigheid niet uitwerken, maar [de bedorven menselijke bevassing] ontroofd hem van de gerechtigheid en verwerpt Christus. Want kon zij de gerechtigheid bereiden, zo was Christus tevergeefs gestorven. Stel dan de dood van Christus eenvoudig alleen tegenover al de wetten, en zoek met Paulus niets te weten dan Jezus Christus en Die Gekruisigd, [1 Kor. 2 : 2], opdat er [boven en] buiten Hem niets uitblinke. Dan zult gij eerst geleerd, rechtvaardig en heilig zijn, en de Heilige Geest ontvangen, Die u bewaren zal in de zuiverheid des Woords en des geloofs. Doch wanneer Christus uit het gezicht weggenomen is, is alles tevergeefs.

Wij zien hier nu weer een eigenaardige beschrijving van de gerechtigheid der wet of eigengerechtigheid. Namelijk dat zij, naar Paulus' getuigenis, is een verachting en verwerping van Gods genade, een vernietiging en verijdeling van de dood van Christus. Paulus is een groot redenaar, evenwel let er eens op, hoe grote argumenten hij gebruikt, om naar de regels der kunst te spreken.

Waar toch, bid ik u, zou die welsprekendheid te vinden zijn, die deze woorden zouden

---

⁵¹ Hier openbaart en verklaart zich Luther, dat hij liefde en hoogachting voor Jehovahs Wet heeft, en in 't minste de Wet op zich zelf genomen, of deszelfs werken, niet laag of verachtelijk behandelt; edoch, zijn grote oogmerk is, dat ganse Tractaat door, om met Paulus die verfoeilijke en schadelijke Volks dwaling de mensen te ontnemen, Van, door de Gerechtigheid des Wets te volbrengen, en deszelfs werken, de zaligheid buiten Christus te zoeken, daar toch nimmermeer door de werken des Wets enig vlees zal gerechtvaardigd worden. Om nu die hemelse Verborgenheid en glorieuze Evangelieleer klaar aan de gemoederen voor te stellen, kan hij de Wetsgerechtigheid en werken niet genoeg verkleinen, wanneer die gesteld wordt tegen de algenoegzame en enige voldoende Gerechtigheid van Christus, Wiens Gerechtigheid alleen voor God bestaan kan.

kunnen evenaren: "de genade te verwerpen", en dat nog wel "de genade van God"? Alsook, dat "Christus tevergeefs gestorven" is? Zo groot is deze verfoeilijke ontering, dat om die uit te drukken de welsprekendheid van de gehele wereld niet genoeg is. Het is van weinig belang te zeggen, dat iemand vergeefs sterft. Maar dat Christus tevergeefs gestorven zou zijn, betekent Hem geheel en al weg te ruimen. Wie lust heeft om de kracht van een zaak eigenaardig uit te halen, en daarvan breedvoerig te spreken, heeft een ruim veld van uitweiding en uitbreiding, hoe verschrikkelijk de leer is van de gerechtigheid der wet en eigen-werken. Want wat kan er ooit verschrikkelijker en meer Godslasterlijks gehoord worden, dan dat ik de dood van Christus

tevergeefs

zou maken, indien ik de wet wil onderhouden, opdat ik daardoor gerechtvaardigd worde? De dood van Christus nu tevergeefs te maken, betekent te vergeefs te maken Zijn opstanding, Zijn overwinning, Zijn glorie, Zijn hemel, aarde, God Zelf, de Majesteit Gods, en in één woord: alles. Is dat een [lichte en] geringe zaak? Indien gij zoudt zeggen, dat het rijk van de koning van Frankrijk of het Romeinse rijk [ijdel en] tevergeefs bestond, ge zoudt voor gans dwaas gehouden worden.

Maar dat heeft nog niet de minste betekenis vergeleken daarbij, wanneer ge zegt, ***dat Christus tevergeefs gestorven is.***

Die donderslagen en hemelse bliksemen bij Paulus, tegen de gerechtigheid der wet en onze eigene, moesten ons terecht daarvan afschrikken. Daar is op eenmaal door die bliksem terneergeslagen en tot de verdoemenis verbannen, al wat er is van het kloosterleven, de instelling van religies, en zogenaamde godsdienstplichten, oefeningen en eigen-gerechtigheden, hetzij volgens de wet of naar eigen goedkeuring. Wie zou nu zijn geloften, geschoren kruinen, monnikskapen, menselijke overleveringen niet verfoeien en voor schade en drek rekenen, evenals de wet van Mozes [met eerbied gezegd], wanneer hij komt te horen, dat hij om die alle de genade van God verwerpt en de dood van Christus ijdel en onnut maakt? Wanneer de wereld dat hoort, gelooft ze niet, dat deze dingen waar zijn. Want ze meent niet, dat er zo'n grote boosheid kan vallen in het menselijk hart, dat hij de genade van God verwerpen, en de dood van Christus voor een zaak van geen belang houden moet, en toch is deze verschrikkelijke zonde zeer algemeen. Want alwie buiten het geloof in Christus, of door zijn eigen werken, voldoeningen of kastijdingen, of door de wet Gods de gerechtigheid zoekt, zo één verwerpt de genade Gods, en veracht de dood van Christus, hoezeer hij met de mond het tegenovergestelde zegt.

HOOFDSTUK III.

Vers 1: *O, gij uitzinnige Galaten!*

Paulus ijvert met een apostolische bekommring en een brandende en allergeestelijkste toegenegenheid en gemoedsbeweging; en onder het disputeren en weerleggen mengt hij er aanmoedigingen en bestraffingen tussen, volgens zijn stelregel: Predik het Woord, houd aan, tijdelijk, ontijdelijk, wederleg, bestraf, vermaan, 2 Tim. 4 : 2. Die zaak verleidt en ergert de [onvoorzichtige en] onbedachtzame lezer, zodat hij meent dat Paulus in het geheel geen schikking noch orde houdt in het onderwijzen. Naar de manier der redenaars volgt hij wel die niet, maar in de Geest volgt hij de fraaiste orde. Nadat hij derhalve aangetoond heeft en met de twee krachtigste bewijsredenen bevestigd, dat de Christelijke gerechtigheid niet uit de wet is, maar uit het geloof in Christus, en tegelijk de leer der valse apostelen heeft weerlegd, wendt hij, in het midden van deze bezigheid, zijn rede tot de Galaten, en bestraft hen: O, gij uitzinnige of dwaze Galaten, alsof hij zeide: Helaas, waartoe zijt gij vervallen, o ellendige Galaten! Ik heb u met alle voorzichtigheid onderwezen [en voorgesteld] de waarheid des Evangelies, die gij ook met grote genegenheid en [nauwkeurige] oplettendheid van mij ontvangen hebt. Hoe komt het dan nu, dat ge zo ras van die leer afgevallen zijt? Wie heeft u betoverd?

Naar het schijnt, bestraft hij de Galaten zeer hard, wanneer hij hen noemt uitzinnige, betoverde en de waarheid ongehoorzaam zijnde. Of hij dit nu uit [driftige] ijver, of uit medelijden gedaan heeft, trek ik in geen verschil. Het kan allebei waar zijn. De natuurlijke mens is meer geneigd om dit een smaad [en onbezonnen veroordeling] te noemen, dan een heilige bestraffing. Heeft Paulus dan een kwaad voorbeeld gegeven, en is hij krenkend geweest tegen de gemeenten van Galatië, dat hij hen dwazen, en betoverd noemt?

Nee, aangezien het een apostel, herder of leraar uit een Christelijke ijver geoorloofd is, het volk scherp te bestraffen, waarover hij gesteld is. En zulke bestraffingen zijn vaderlijk en heilig. Zo plegen de ouders uit een vaderlijk en moederlijk toegenegen [hart en] liefde [drift] hun zoon zot en boos, hun dochter "'n slechte meid", te noemen, welke kinderen dat niet zouden verdragen, zo het een ander deed. Een meester bestraft soms zeer scherp zijn leerling, noemt hem een ezel, kastijdt hem met de roede, en die verdraagt dat men een stil gemoed; die het zo gemakkelijk niet zou verdragen, indien de één of ander van zijn medeleerlingen hetzelfde deed. Alsook, de Overheid bestraft, vertoornt zich en straft; en die tucht is niet alleen goed, maar ook zeer noodzakelijk, zonder welke geen zaken, hetzij van vrede hetzij van oorlog ordentelijk uitgevoerd kunnen worden. Daarom, indien de Overheid, kerkelijk, burgerlijk of huishoudelijk, niet toornt en kastijdt, wanneer het de zaak vereist, dan is hij traag en onnut, en hij zal nooit zijn ambt recht waarnemen.

Daarom is de bestraffing en toorn even noodzakelijk in allerlei soort van levenswijze, als enige andere deugd. Toch moet zij getemperd zijn, en niet uit [bitterheid], haat voortkomen, maar uit een vaderlijke toegenegenheid, en een Christelijke ijver, dat is: daar moet niet zijn een kinderlijke of verwijfde gramstorigheid, die wraak verwekt, maar de bestraffing moet slechts strekken om de fout te zuiveren. Zoals een vader zijn zoon niet kastijdt om zijn gemoed te ontlasten door wraaklust, maar opdat de zoon door deze kastijding gebeterd worde. En dit zijn goede gramstorigheden en worden in de Schrift genaamd ijveringen, [worden van den HEERE Zelf als blijken van liefde tot onze naaste geboden: gij zult uw broeder in uw hart niet haten, gij zult uw naaste naarstelijk berispen en zult de zonde in hem niet verdragen, Lev. 19 : 17]. Want met op deze wijze mijn broeder of onderdaan te bestraffen, zoek ik zijn verderf niet, maar

zijn welvaren [en behoud].

Daarom kan het gebeuren, dat Paulus hier uit een zuivere ijver de Galaten bestraft, niet om hen te verderven, [of: hartzeer toe te brengen], maar om hen door dit middel weer op de weg te brengen en te behouden, of uit barmhartigheid en uit 'n aandoening van medelijden, als op de manier van 'n klager, wien 't smart, dat de Galaten zo [vervoerd en] misleid zijn, alsof hij zeide: Ik heb medelijden met uw zo [deerlijk en] ongelukkig lot. Op gelijke wijze bestraffen ook wij de ellendigen; niet dat wij hen verwijten of beschimpen vanwege hun ellende, maar aangezien wij medelijden met hen hebben en hun gaarne met raad en daad zouden willen helpen. Dat zeg ik gaarne, opdat niemand Paulus ervan beschuldige, [en ten laste legge], dat hij de gemeenten van God beschimpt zou hebben, in strijd met hetgeen het Evangelie voorschrijft.

Op gelijke wijze bestraft Christus de Farizeeën, wanneer Hij hen *slangen*, *adderengebroedsels*, *kinderen des duivels*, enz. noemt, [Matth. 12 : 34, 23 : 33; Joh. 8:44]. Maar dat zijn bestraffingen van de Heilige Geest, zij zijn Vaderlijk, moederlijk. Het zijn bestraffingen van een getrouw vriend, gelijk ook in de Spreuken van Salomo gezegd wordt: Beter zijn de wonden des vriends, dan de kussingen des vijands, [Spr. 27 : 6]. Zo gebeurt het, dat dezelfde bestraffing, indien ze voortkomt uit de mond van een vader, de grootst mogelijke weldaad is; indien zij voortkomt uit de mond van zijns gelijken of 'n vijand, de grootst mogelijke smaad. Wanneer twee één en hetzelfde doen, in de één wordt het geprezen, in de ander wordt het gelaakt. Christus of Paulus bestraft met de grootste deugd en lof. Een wijsgeer of iemand particulier, [een gewoon mens] met de grootste misslag en schande. Daarom is hetzelfde werk en woord in de mond van Paulus een weldaad, doch in de mond van een ander [die door de Heilige Geest niet gekenmerkt is] is het een wandaad.

Er ligt toch een bijzondere nadruk op het woord *Galaten*. Want Paulus noemt hen niet met de naam van Broeders, zoals hij anders gewend is, maar met de naam van hun geslacht. Want het schijnt aan dat volk een eigenaardige, en aan hun afkomst [of soort] algemene fout, en hun als aangeboren te zijn, dat zij [lomp, onkundig en dwaas] waren uitzinnig, [eigenlijk: zonder verstand], gelijk de Kretenzen leugenachtig, [Tit. 1 : 12], alsof hij zei: Hetgeen men van u zegt, en zoals men u noemt, dat zijt gij in waarheid, en ge zult dat blijven, namelijk onkundige, dwaze Galaten, en daarvan geeft ge proeven en bewijzen juist in de zaak van het Evangelie, waarin ge toch vooral behoort [oplettende en] wijs te zijn, maar uw natuurlijke [dwaze, botte] gesteldheid heeft daarin de overhand.

Op gelijke wijze onderscheiden ook wij de volken [en bijzondere landschappen] naar hun fouten en gebreken. Elke natie, [geslacht, of soort van mensen] heeft zijn bijzondere gebreken, [en particuliere humeur-kwalen]. De Duitsers, [zowel Hoog-, als Nederlanders] zijn nieuwsgierig, [en besteden doorgaans, met de Atheners, hun tijd tot niets anders, dan wat nieuws te zeggen en te horen, Hand. 17 : 21]. De Italianen [trots en zich veel] aanmatigende, enz. Dus bij wijze van bestraffing brengt Paulus de Galaten hun natuur[lijke kwaal] in herinnering.

Overigens worden wij hier ervoor gewaarschuwd, dat in de gemeenten en onder de Christenen nog blijven, naar het vlees, [en in hun oude mens, on-wedergeboren deel], de natuurlijke gebreken [en fouten]. De genade verandert de vromen zo niet, dat zij hen terstond in alles [geheel] nieuw en volmaakt doet zijn, maar er blijven in de vromen nog over de overblijfselen van hun oude, natuurlijke boosheid. Dus, wie gramstorig [en nors] van natuur is, indien hij tot Christus bekeerd wordt, ook al wordt hij door de genade verzacht en al vervult de Heilige Geest zijn hart, opdat hij

[goedertierener en] handelbaarder wordt, toch wordt de fout zelf in het vlees niet geheel weggenomen. Zo leggen harde mensen, indien zij tot het geloof bekeerd worden, toch niet helemaal die stuursheid af, maar de overblijfselen van die norsheid blijven nog in hen. Hiervandaan komt het, dat de Heilige Schrift en de Evangeliën, die één en dezelfde waarheid bevatten, door verschillende karakters op onderscheiden wijze behandeld worden. De één is zachter en meer toegevend in het onderwijzen, [vermanen en bestraffen], de ander harder. Zo wordt de Heilige Geest uitgestort in verschillende werktuigen, welke Geest niet op éénmaal de fouten van de natuur uitdelgt, maar gedurende het gehele leven zuivert Hij die [inwonende en] inklevende zonde, niet alleen in de Galaten, maar in alle mensen, van allerlei geslachten, [namelijk die onder hen begenadigde uitverkoren gelovigen zijn].

Hoewel de Galaten dus verlicht en al gelovigen waren, en de Heilige Geest uit de prediking des geloofs ontvangen hadden, is er toch in hen die fout overgebleven, en [die inwonende besmetting en] dat verborgen vuur van dwaasheid, die vlug vlam vat, en zich verenigt met de valse leer. Dat dus niemand op zichzelf vertrouwde, dat hij zou menen, na genade ontvangen te hebben, geheel en al gezuiverd te zijn van zijn oude fouten, [kwalen en verdorvenheden]. Vele dingen worden wel uitgezuiverd, en inzonderheid wordt het hoofd van de slang, dat is: het ongelooft en onkunde van God, afgehouden en verpletterd, maar het [onreine] lichaam met zijn schubben en de overblijfselen der zonde blijven [nog] in ons. Laat dus niemand zich inbeelden [of: voorstellen], dat hij, na het geloof reeds ontvangen te hebben, terstond geheel en al in een nieuw mens kan veranderd worden. Ja, hij zal wat overhouden van zijn vorige fouten, zelfs in zijn christenstaat. Want wij zijn nog niet dood, maar leven nog in het vlees, hetwelk, aangezien het nog niet zuiver is, begeert tegen de Geest, Gal. 5 : 17, en Rom. 7 : 14. *Ik ben vleselijk, zegt hij, verkocht onder de zonde; en: Ik zie een andere wet in mijn leden.*

Daarom blijven de natuurlijke, [aangeboren] fouten van vóór het geloof óók na het geloof ontvangen te hebben, met dat onderscheid evenwel, dat die natuur-kwalen nu meer en meer gedwongen worden aan de Geest onderdanig te zijn, die over hen heerst, opdat zij de overhand niet krijgen; wat echter niet zonder strijd toegaat. Christus draagt alleen de roem en eer, dat Hij in alles zuiver en rein is. "Die geen zonde gedaan heeft, noch is er bedrog in Zijn mond geweest", 1 Petrus 2 : 22.

Wie heeft u betoverd, dat gij der waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn?

Daar hebt ge nog een andere uitroep van die beruchte wet- en eigengerechtigheid, dat zij ons namelijk de waarheid doet verachten, dat zij ons betovert, zodat wij niet gehoorzaam, maar der waarheid weerspannig zijn,

Van de lichamelijke en geestelijke betovering.

Door de Galaten onzinnig en betoverd te noemen, vergelijkt Paulus hen bij de kinderen, voor wie de betovering zeer schadelijk is. Alsof hij zeide: Het gaat u evenals de kinderen, die de venijngevers, toverheksen en vampiers, met hun toverijen tot vermaak van satan, gaarne en gemakkelijk plegen te betoveren. Hieronder, Hfdst. 5 20, telt Paulus de venijngeving mee onder de werken des vleses, dat een soort van toverij is, waardoor hij voldoende aantoonde, dat de betovering iets wezenlijks is en [onder Gods toelating] geschieden kan. Verder kan het niet ontkend worden, dat de duivel leeft, ja in de ganse wereld regeert.

Betovering en venijngeving zijn dus werken van de duivel, waardoor hij niet alleen de mensen beschadigt, maar ook hen nu en dan, wanneer het de HEERE toelaat,

ombrengt.

Bovendien zijn wij allen met de lichamen en [onze] zaken aan de duivel onderworpen, [zoals Job ondervonden heeft], en wij zijn vreemdelingen op de wereld, waarvan de satan overste en god is, [gelijk hij ook in het Woord genoemd wordt: *de god dezer eeuw*, 2 Kor. 4 : 4].

Daarom het brood dat wij eten, de drank die wij drinken, de klederen waar wij ons van bedienen, ja de lucht en alles, waardoor wij in het vlees leven, staat onder zijn bevel. Hij kan dus door zijn vergiftigingen de kinderen schade toebrengen, of door benauwing des harten, of een kind blind maken, of helemaal wegstelen, en zichzelf in de plaats van het weggenomen kind in de wieg leggen. Ik heb in Saksen van een zeker kind gehoord, dat door vijf vrouwen gevoed is, en toch niet verzadigd kon worden; en dergelijke voorbeelden zijn er vele.

De betovering nu is niets anders, dan een uitvinding en bedrog van de satan, die, zoals er gezegd wordt, een gedeelte des lichaams, dat hij in 'n kind of in 'n oude man door zijn guichelarij geschonden had, wederom kan genezen, [en terecht brengen]. Maar doorgaans geneest hij op die wijze, dat hij een oog of een ander geschonden lid wederom in zijn oude toestand brengt, niet dat het inderdaad geschonden zou zijn, maar dat hij de zinnen zodanig verblindt - zowel van degenen, die hij betoverd heeft, als van de anderen, die de betoverden aanschouwen -, dat zij niet beseffen, dat het bedrog is, maar zweren zouden, dat het 'n ware kwetsing was. Omdat de vijand nu op zijn tijd de beschadiging wegneemt, blijkt het slechts enkel bedrog geweest te zijn, en geen ware kwetsing; omdat een [wezenlijke en] ware beschadiging niet kan teruggekregen of hersteld worden.

Aangaande deze zaak hebt ge een merkwaardig voorbeeld in de levens der oudvaders. Behalve die bekende Metamorphosen der Dichters, [Metamorphosen van Ovidius, en van anderen]. De Ouders van een jongedochter kwamen bij de heilige Makarius, in de wildernis wonende; welk meisje de Ouders kwijt geraakt waren; zo evenwel, dat zij meenden, dat hun dochter in een koe veranderd was, omdat zij haar in geen andere gedaante dan in die van een koe konden aanschouwen. Dus hun dochter tot de heilige Makarius brengende, verzochten zij, dat hij voor hen een gebed tot God wilde doen, opdat hun kind weer de menselijke gedaante teruggegeven mocht worden.

Toen Makarius dit hoorde, zeide hij: ik zie een jongedochter, en geen koe. Hij had geestelijke ogen, daarom kon satan hem niet door zijn listen betoveren, zoals hij de Ouders en de jongedochter gedaan had, wier ogen de boze geest zodanig betoverd had, dat ze gezworen zouden hebben, dat zulks in waarheid geschiedde, hetgeen hun als beguichelden voor de ogen zweemde. Op het gebed nu van Makarius voor de jongedochter, niet opdat zij de menselijke gedaante, die ze nooit kwijt geraakt was, weer terug zou krijgen, maar dat God van haar deze betovering des satans zou wegnemen, zijn de ogen der Ouders en van de jongedochter geopend, en zij zijn gewaar geworden, dat alles hetgeen hun voorkwam wezenlijk te geschieden, louter spot des satans geweest was.

Zo groot is de list en de macht des satans, om de zinnen te verblinden. En wat wonder is het? Aangezien door een glas, verandering van bevatting en kleur geschiedt. Zeer gemakkelijk verblindt hij dan de mens met zijn betoveringen, zodat iemand zich verbeeldt iets te zien, hetgeen hij toch niet ziet, dat hij hoort het geluid van de donder, van een fluit of trompet, hetgeen hij toch niet hoort. Zo meenden de soldaten van Julius Caesar, dat zij iemand op 'n herdersfluit en trompet hoorden spelen.

Van die zaak gewaagt Suetonius, in het leven van Julius Caesar, [1 : 32]. Iemand, zegt hij, van een uitmuntende grootte en gestalte in de nabijheid zittende, is schielijk voor

de dag gekomen, op een fluit spelende. Toen, om hem te horen, behalve de herders, ook velen van de soldaten uit hun bezettingen toegelopen waren, en onder hen ook enige trompetters, heeft hij van één 'n trompet afgenomen, en is naar de rivier gesprongen, en na met een groot geblaas het signaal aangeheven te hebben, is hij [spoedig] naar de andere zijde van de oever gemarcheerd, enz. De satan kan dus wonderbaarlijk al de zinnen verblinden, zodat ge zoudt zweren, dat ge zag, hoorde en voelde iets, dat ge toch niet ziet, enz.

Die listige vijand [benart en] betovert niet alleen de mensen op deze grove [en uiterlijke] manier, maar ook op een fijner [inwendige], en meer gevaarlijke wijze. En daarin vooral is hij een meesterlijk kunstenaar. *En hiervandaan komt het dat Paulus de betovering der zinnen toepast op de betovering van de geest.* Want door die geestelijke betovering neemt die oude slang niet gevangen de [uitwendige] zinnen, maar de gemoedsbewegingen der mensen, en bedriegt hen met valse en goddeloze opvattingen [en kwade gevoelens], waarmee zij op deze wijze bevangen zijn, dat ze die voor ware en godvruchtige bedenkingen opvatten, [en vasthouden].

Dat satan nu zulks kan teweegbrengen, toont hij heden ten dage genoeg in de dwaalzieke mensen, de Wederdopers en de drijvers, die tegen het sacrament van het lichaam en bloed van Christus lasteren.⁵² Hun geest heeft hij door zijn beguicheling zodanig betoverd, dat ze de leugens, dwalingen en verschrikkelijke duisternis als de zekerste waarheid en het klaarste licht omhelzen; en niet dulden, dat zij van deze hun dromen door enige [overredende] vermaningen of geschriften worden afgetrokken; omdat zij door alles heen zich inbeelden en ervan overtuigd zijn, dat zij alleen wijs zijn, en godvruchtig gevoelen aangaande de heilige zaken; dat alle anderen blind zijn, [en dwalen]. Zij doen dus evenals de Ouders van de jongedochter, [zoëven vermeld], die door de betovering des satans gevangen, zodanig overreed waren, dat ze zouden gezworen hebben, dat hun dochter geen mens, maar een koe was; en ze konden niets minder geloven, dan dat zulk een beguicheling en betovering van de satan kwam. Want zij voor zich hadden de getuigenis van al hun zintuigen: hun ogen zagen de gedaante van een koe, hun oren hoorden het geluid van een koe, enz.; want tegen de algemene bevassing van hun zinnen meenden zij, dat niet te strijden viel.

Doch dat men in een lichamelijke betovering strijden moet tegen de bevassing der zinnen, toont dat voorbeeld van Makarius. Nog zoveel te meer moet men dat doen in een geestelijke betovering, waar de satan hetgeen hij uitwendig onder de gedaanten, kleuren of verschijningen in de zinnen doet, dit inwendig doet door zeer waarschijnlijke inbeeldingen en voorwerpen van geleerdheid, waardoor hij, gelijk ik gezegd heb, zodanig de harten van de mensen verdwaast, dat ze zweren dat hun zeer ijdele en goddeloze dromerijen de stelligste waarheid zijn.

Op deze wijze heeft hij in onze tijd betoverd Müntzer, Zwingli en anderen, door wie hij wederom talloze anderen betoverd heeft. Verder, zo groot is de list van die helse tovenaars, om schadelijk te zijn, dat hij niet alleen de geruste en hoogmoedige geesten met zijn streken betovert, maar hij poogt ook degenen, die heilig en rechtzinnig van het Woord Gods, en van de Christelijke religie gevoelen, door zijn betoveringen van de rechte weg af te brengen.

---

⁵² Het is hier opmerkelijk, dat terwijl deze grote Luther anderen van betovering verdacht houdt, hij zelf nog in de zeef des Satans is, die hem de lichamelijke Consubstantiatie in de bediening des Avondmaals met handen en tanden doet vasthouden. En omdat hij daarin door Zwingli, en anderen tegengesproken werd, hen allen voor Anabaptisten, Sacramentariërs en onrechtzinnige uitmaakt. Dum capimus, capimur, zo behoudt dikwijls de Satan nog wat op het beste volk.

Mijzelf⁵³ heeft hij dikwijls zo sterk aangevallen, en met zulke zwaarmoedige [en droevige] gedachten overrompeld, dat hij geheel en al Christus voor mij verduistert en bijna alles wegneemt. In één woord, er is niemand van ons, die niet zeer dikwijls door valse inbeeldingen, [en verkeerde meningen] betoverd werd, dat is: die niet bevreesd is, vertrouwt of zich verheugt, waar men niet moest vrezen, of vertrouwen en zich verheugen; en die soms niet wel eens anders gevoelt van God, van Christus, van het geloof, van zijn roeping, van de Christelijke staat, [en van al wat Goddelijk en heilig is], dan men behoorde te gevoelen.

Laat ons dus leren, de bedriegerijen en loosheden van die tovenaars, meer en meer te kennen, opdat hij ons niet gerust, [onachtzaam] en slapende vindt en door zijn listen bedriegt. Hij kan wel niet door zijn betoveringen aan onze bediening enige schade toebrengen, toch is hij bij ons in de geest, en gaat nacht en dag rond, en zoekt hoe hij ieder afzonderlijk zal verslinden, [1 Petrus 5 : 8], en tenzij hij ons nuchteren, [en waakzaam] vindt, [voorzien en] toegerust met geestelijke wapenen, dat is: met Gods Woord en het geloof, verslindt hij ons. Daarom onderneemt de satan van tijd tot tijd nieuwe aanvechtingen tegen ons, en hij is ons zelfs zeer voordelig, dat hij ons door zijn listen zo aanvalt, en ons oefent, [en werkzaam maakt]. Want op deze manier maakt hij de leer vaster en vermeerderd het geloof in ons. Vaak zijn wij weliswaar terneergeslagen, en worden nog dagelijks in die strijd neergeworpen, maar wij worden niet geheel [overwonnen, of] ten verderve gebracht. Want Christus heeft altijd de overwinning gehad, en overwint door ons. Daarom grijpen wij een vaste [en gegronde] hoop aan, dat wij ook in het vervolg overwinnaars zullen bevonden worden door Christus, tegen de duivel. En die hoop baart ons een standvastige [en zekere] vertroosting, dat wij ons in alle aanvechtingen aldus opbeuren [en moed vatten]: Zie, ook tevoren heeft satan ons bestreden, bezocht en verontrust, [en aangezet] tot ongeloof, verachting van God, wanhoop, enz., en toch heeft hij niets bereikt.

Daarom zal hij ook in het toekomstige niets bereiken. Die in ons is, is groter dan die in de wereld is, [Joh. 4 : 4]. Christus is sterker, Die die sterke in ons overwonnen heeft, overwint en overwinnen zal. Toch heeft soms de duivel de overhand in het vlees, opdat wij als het ware aldus ondervinden zouden de kracht van die Sterkere, [namelijk: van Christus] tegen die sterke, [de duivel], en opdat wij zo met Paulus zouden kunnen zeggen: ais ik zwak ben, dan ben ik machtig, [2 Kor. 12 : 10].

Derhalve mene niemand, dat alleen de Galaten van de satan zijn betoverd geweest, maar een ieder bedenke, [en zie op zichzelf], dat hij heeft kunnen en nog kan, van de satan betoverd worden. Niemand onzer heeft zulk een kracht, dat hij hem zou kunnen weerstaan, vooral indien hij zulks poogt te doen in eigen kracht. Job was een eenvoudig en oprecht man, Godvrezende en daar was niemand hem gelijk op aarde, [Job 1: 8]. Maar wat kon hij [uitrichten] tegen de satan, toen God Zijn hand onttrok? Is die heilige man niet verschrikkelijk terneer geslagen? Dus was die tovenaars niet alleen machtig in de Galaten, maar hij is altijd erop uit, om, zoal niet alle mensen, dan toch velen door zijn valse ingevingen, [en bedriegerijen] te misleiden, omdat hij een leugenaar is, en een vader der leugenen, [Joh. 8 : 44]. En waarlijk, door deze zijn bedriegerijen betovert hij heden ten dage, gelijk ik gezegd heb, de dwaalgeesten. In hen regeert hij, en maakt hen zo onbuigzaam en hard, dat er geen aambeeld zo hard kan zijn. Zij laten zich niet onderrichten, zij luisteren naar geen rede, zij geven aan de Schrift geen ingang, doch zijn er slechts op uit, hoe ze met hun leugenachtige en uit

---

⁵³ Luther spreekt hier van zijn eigen bevinding van des Satans aanvallen.

hun hoofd verzonnen glossen de tegen hen aangevoerde plaatsen uit de Schrift zullen ontwijken, en hun dromerijen, die tegen Gods Woord indruisen, zullen verdedigen; hetgeen een duidelijk teken is, dat ze gevangen [en gebonden] zijn door de betovering des duivels.

Wie heeft ulieden betoverd?

Hier verontschuldigt Paulus de Galaten, en brengt de schuld op de valse apostelen, alsof hij zeide: Ik zie, dat ge niet uit eigen beweging, of door boosheid gevallen zijt, maar de duivel heeft onder u, mijn [geliefde] kinderen, betoverende valse profeten gezonden, en zij betoveren u door de leer der wet zodanig, dat ge nu aangaande Christus een ander gevoelen hebt dan tevoren, toen ge door mij het Evangelie hoordet verkondigen [en prediken]. Doch wij wenden al ons vermogen aan, door u te vermanen, en aan u te schrijven, om de betovering, waarmee de valse apostelen u verstrikken, te verbreken, en opdat degenen, die onder u door die betovering bevangen zijn, door ons daaruit bevrijd zouden worden. Zo moeten ook wij heden ten dage door het Woord Gods strijden tegen de dwalende en uitzinnige gevoelens van Wederdopers en Sacramentariërs, opdat wij die [vervoerden en] gevangenen daaruit verlossen mochten, en hen terugroepen tot de zuivere leer des geloofs, en hen daarin [vast] bewaren. En deze onze arbeid is niet ijdel, want wij hebben er velen, die zij [vervoerd en] betoverd hadden, teruggeroepen, en van deze hun betovering verlost, waaruit ze nooit door hun eigen krachten zouden hebben kunnen losgemaakt worden, indien ze niet door ons gewaarschuwd waren en teruggeroepen door het Woord van God.

Want gelijk het onmogelijk is, dat een mens zichzelf ontdoen kan van de betovering der zinnen, (de Ouders konden in hun dochter geen andere gedaante zien, dan die van een koe, voordat Makarius gebeden had), zo is het ook onmogelijk, dat de geestelijk betoverden zich door hun eigen krachten kunnen losmaken, indien ze niet verlost worden van diegenen, wier gemoederen door die betovering niet gevangen zijn. Want zo groot als de kracht van satans bedriegerij in hen is, die aldus bedrogen zijn, dat zij pochen en zweren, dat zij de zekerste waarheid hebben, zóver is het ervandaan, dat zij belijden zouden te dwalen. En hoezeer wij enigen aanklampen, en (met overreding) overtuigen, voornamelijk de hoofden van die bijzondere gevoelens, door het heilig Woord van God, toch brengen wij niets tot stand, omdat zij terstond gereed staan met hun glossen, waarmee zij het Woord [tegengaan, en] zoeken te verijdelen. Derhalve worden zij door onze vermaningen niet verbeterd, maar temeer verhard.

Want ik zou nooit geloofd hebben, indien ik het heden ten dage niet door ondervinding leerde, dat de satan zulk een grote macht had, dat hij de leugen zo waarschijnlijk kon maken.

Verder, wat nog verschrikkelijker is, wanneer hij de ontroerde en benarde gewetens door al te grote droefheid zoekt te wurgen, dat hij zo eigenaardig en volkomen zich weet te veranderen in de gedaante van Christus, dat het voor de aangevochtene onmogelijk is, dit te bemerken. Hiervandaan komt het, dat velen daarvan onkundig, tot wanhoop gevoerd worden, en zichzelf de dood aandoen. Want zodanig zijn zij van de satan verdwaasd, dat zij ervan overtuigd zijn, dat het de zekerste waarheid is, dat zij niet van de duivel, maar van Christus Zelf verzocht en beschuldigd worden.

'n Dergelijke zaak is in het Jaar onzes Heeren 1527 aan die ellendige doktor van Halle, Kraus genaamd⁵⁴, overkomen; welke zei: Ik heb Christus verloochend, daarom staat

---

⁵⁴ Zulke nare omstandigheden worden ook verhaald van de [zo gevreesd wordt] rampzalige Franciscus Spira, en dergelijke Kaïns, die zich tegen het Woord en beloften Gods aan laten opdringen, dat de grootheid hunner zonden onverzoenlijk is, daar de Heere Jezus verloochenaars en lasteraars van Zijn

Hij nu voor de Vader en beschuldigt mij. Die gedachte had hij zo vast ingezogen, daar hij door de bedriegerijen des satans gevangen was genomen, dat hij door geen opwekking of vertroosting, door geen Goddelijke beloften die [gedachte] zich liet verjagen, en is zó gaan wanhopen, en heeft zichzelf ellendig omhals gebracht. Dit is een loutere leugen en betovering des duivels, en kortom: een dwalende, [en eigenzinnige inbeelding en] beschrijving van een andere Christus geweest, waarvan Gods Woord geheel onkundig is. Want dat [beschrijft en] stelt ons Christus voor, niet als een Rechter, verzoeker en beschuldiger, maar als een Verzoener, [Middelaar], Borg, Trooster, Zaligmaker en troon van genade.

Doch hij, [nl. de ellendige Kraus], door de satan [vervoerd en] betoverd, kon toen op die tijd dit niet zien, en daarom besloot hij, in strijd met de Schrift, dat het volgende de aller-zekerste waarheid was: Christus beschuldigt u bij de Vader, Hij staat voor u niet in [als Borg], maar is tegen u; en bijgevolg zijt ge veroemd.

En die verzoeking is niet menselijk, maar duivels, welke die tovenaars in het hart van de verzochte met zeer grote kracht inscherpt. Bij ons, die het tegenovergestelde gevoeld hebben, [en als zodanig niet betoverd zijnde], is het een schadelijke en duidelijke leugen, en een betovering des satans, doch bij hen, die op deze wijze betoverd zijn, is het een zeer vaste waarheid zo dat hun niets zekerder [en waarachtiger] voorkomt.

Daar dus de duivel, 'n duizendkunstenaar in het schade toebrengen, [er alleen op uit is, en onder Gods toelating] de macht heeft, zulk een duidelijke en schandelijke leugen zo iemand in te drukken, zodat ge menig maal zoudt zweren, dat het de zekerste waarheid was, zo moet men niet hoogmoedig zijn, maar in vreze en ootmoed wandelen, en de Heere Christus inroepen en bidden, dat Hij niet toelaat, dat we in verzoeking gebracht worden.

Geruste mensen, die na één of tweemaal het Evangelie te hebben gehoord, terstond menen, dat zij de kracht des Geestes hebben ingedronken, worden eindelijk dus overhoop geworpen, omdat zij God niet vrezen en Hem geen dank bewijzen, maar ze menen [en verbeelden zich], dat zij uitnemend de leer van godsvrucht verstaan en verdedigen kunnen niet alleen, maar dat zij ook staande kunnen blijven [en tegenstand bieden] in de aller-hevigste strijd tegen de satan. Dezulken zijn bekwame [en gepaste voorwerpen en] werktuigen voor de duivel, om ze te betoveren en tot wanhoop te brengen.

Gij daarentegen, [geliefden in de Heere], zeg niet: ik ben volmaakt, ik kan niet vallen, maar verneder u en vrees, opdat gij, wanneer ge staande blijft, morgen niet valt. Ik ben een doctor in de Godgeleerdheid, en heb nu al enige jaren Christus gepredikt, [en voorgesteld], en heb tegen de duivel en zijn valse [profeten en] leraars gestreden, maar ik heb ondervonden, welk 'n moeite [en tegenstand] mij die zaak veroorzaakt heeft. Ik kan de satan nog zo niet [vervolgen en] terugdrijven, als ik wel graag wilde; kortom, ik kan Christus zo niet aangrijpen, zoals Gods Woord mij Hem voorstelt, maar telkens zoekt de satan mij [uit te lokken en aan te manen tot] een valse Christus in te geven, [en zoekt mij die in de hand te stoppen].

Doch God zij gedankt, Die ons [bewaart en versterkt] in het Woord, geloof en gebed, dat wij weten, dat men in ootmoed en vreze moet wandelen voor God, en dat men niet [staat moet maken, of] hoogmoedig het allerminste vertrouwen mag stellen op onze [eigen] wijsheid, gerechtigheid, geleerdheid, [vernunft] en stoutmoedigheid, maar dat men alleen zijn toevlucht moet nemen tot de kracht van Christus, [en daarop zijn

---

Naam genadig is geweest, en nog is, gelijk blijkt in Petrus en Paulus, en uit Luk. 12 : 1, En een iegelijk, die enig woord zal spreken tegen de Zone des mensen, het zal hem vergeven worden.

vertrouwen stellen],⁵⁵ Die, wanneer wij zwak zijn, machtig is, en door ons, die zwak zijn, altijd overwint en triomfeert, aan Wie de [lof en] eer zij tot in [alle] eeuwigheid. Amen.

Derhalve is deze betovering niets anders, dan een beguicheling des satans, die in het hart een valse [en verkeerde mening en] opvatting tegen Christus invoert. En zo één is betoverd, die door zodanig vals gevoelen [ingenomen en] overheerst is. Dus zij, die deze inbeelding hebben, dat zij uit de werken der wet of der menselijke overleveringen gerechtvaardigd worden, zijn betoverd. Want die [inbeelding of] verkeerde opvatting is regelrecht tegengesteld aan het geloof en Christus. Paulus nu gebruikt zulk een hatelijk woord [betovering] tot verachting en afkeer van de valse apostelen, die op de leer der wet en haar [eigen] werken heftig aandrongen, alsof hij zeide: Wat is dat voor een satanische, [afgrijselijke, fanatieke] betovering? Want gelijk door een lichamelijke betovering de zinnen, zo worden door een geestelijke de gemoederen bedorven; [hoever die betovering en beleving in de ongelovigen gaat, blijkt uit Tit. 1 : 15. Beide hun verstand en consciëntie zijn bevlekt].

... Der waarheid niet gehoorzaam te zijn.

In het begin hadden de Galaten de waarheid aangehoord, en gehoorzaamd. Dus, wanneer hij zegt: *wie heeft u betoverd?*, geeft Paulus te kennen, dat zij door de valse apostelen betoverd, nu van de waarheid, waaraan zij tevoren gehoorzaam geweest waren, waren afgevallen, en die verlaten hadden. Dit nu klinkt veel harder, dan dat hij zegt: dat zij de waarheid niet geloofden. Want door deze woorden geeft hij te kennen, dat zij betoverd waren, en dat hij hen van die betovering zocht te verlossen, en zij toch die weldaad niet wilden erkennen of aannemen. Want er is geen twijfel aan, dat hij ze niet allen teruggeroepen heeft van de dwaling [en verleiding] der valse apostelen, tot de waarheid. Maar in velen is deze betovering gebleven. Daarom gebruikt Paulus heftige [en gevoelige] woorden: *wie heeft ulieden betoverd?* Alsof hij zeide: Ge zijt verdwaasd, en de betovering heeft u zodanig ingenomen, dat ge de waarheid niet kunt gehoorzaam zijn, als zeide hij, [en gaf hij te kennen]: Ik vrees, dat het met velen van u gedaan is, die nooit tot de waarheid zullen wederkeren.

Hier hoort ge een andere [vermelding en] beschrijving van de gerechtigheid der wet, of eigengerechtigheid, nl. dat die de mensen dermate betovert, dat zij de waarheid niet kunnen gehoorzaam zijn. De Apostelen en de eerste Kerkvaders hebben dikwijls van deze zaak gewag gemaakt: Daar is een zonde tot de dood, voor die zonde zeg ik niet dat hij bidden zal, 1 Joh. 5 : 16.

Evenzo: Het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht zijn geweest en de hemelse gaven gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord Gods, en de krachten der toekomstige eeuw, en afvallig geworden zijn, wederom te vernieuwen tot bekering, Hebr. 6 : 4-6. Deze woorden klinken op het eerste horen, alsof de één of andere Novatiaan die gezegd had. Maar de Apostelen zijn ertoe genoodzaakt geworden, om zo te spreken, om der afvalligen wil, [die snode verleiders van anderen zijn]. (Zij hebben evenwel door dat zeggen niet ontkend, dat aan de gevallen een terugkeer tot de gemeenschap der gelovigen vergund wordt op een waarachtig berouw [en leedwezen daarover gelijk de

---

⁵⁵ Volgens die gulden Les van Jehovah Zelf, Zo zegt de HEERE: Een wijze beroeme zich niet in zijne wijsheid, en de sterke beroeme zich niet in zijne sterkheid. Een rijke beroeme zich niet in zijn rijkdom. Maar die zich beroemt: beroeme zich hierin, dat hij verstaat, en Mij kent, dat Ik de HEERE ben, doende weldadigheid, recht en gerechtigheid op de aarde. Want in die dingen heb Ik lust, spreekt de HEERE, Jer. 9 : 23, 24.

Novatianen doen).⁵⁶ En wij zijn ook verplicht in onze dagen zo te spreken, uit oorzaak van de uitvinders, [aanhangers] en voorstanders van dwalingen en sekten; dat dezulken namelijk, [die daarin volharden] nooit tot de waarheid wederkeren. Weliswaar keren enigen weder, maar die zijn dezulken, die door een lichter betovering gevangen zijn. Doch daaronder worden niet begrepen de [belhamels of] voorgangers en uitvinders van de betovering [en verleiding]. Want zij moeten deze titel houden, die Paulus hier aan hen toeschrijft, namelijk: dat zij de waarheid niet horen, gehoorzaam zijn, noch staande houden, maar dat zij het liever daarop toelagen, hoe zij de waarheid zullen tegenstaan; evenzo, hoe zij de argumenten en Gods Woord, tegen hen aangevoerd [en voorgeworpen of tegemoet gevoerd] zullen ontwijken. Want ze zijn [betoverd], gevangen en als overreed [onder een oordeel van erharding en verstokking], dat zij de zekerste waarheid en de zuiverste opvatting van Gods Woord hebben. Wie van zodanige overtuiging, [vervoering, betovering of verharding] is, hoort niet, veel minder wijkt hij voor anderen. Zo hoor ik ook in het minste niet naar iets, dat tegen mijn leer is. Want ik ben [volkomen] verzekerd en overtuigd, door de Geest van Christus, dat mijn leer, aangaande de Christelijke gerechtigheid, waar en zeker is.

Denwelken Jezus Christus voor de ogen tevoren geschilderd is geweest.

Het was een zeer harde taal, dat Paulus gezegd had, dat zij zodanig betoverd waren, dat ze aan de waarheid niet gehoorzaamden. Nog veel harder is het, wat hij daarbij voegt: Dat Christus Jezus hun voor de ogen zo geschilderd was, dat zij Hem met de handen hadden kunnen tasten, en dat zij toch nog niet de waarheid gehoorzaamden. Aldus overtuigt hij hen door hun eigen ondervinding. Alsof Paulus zeide: Gij zijt zodanig betoverd, bedrogen en vervoerd, door de dwalende meningen [en stellingen] der valse apostelen, dat ge de waarheid niet wilt gehoorzaam zijn, en het brengt ook geen voordeel mee, dat ik met alle nauwkeurige vlijt en naarstige arbeid, Jezus Christus voorgesteld en u voor de ogen geschilderd heb, dat Hij in u gekruisigd is. Met die woorden nu bedoelt hij de vorige redeneringen, toen hij gezegd had, dat Christus een dienstknecht der zonde was, voor degenen die uit de wet willen gerechtvaardigd worden; dat dezulken de genade Gods verwerpen, en dat Christus voor hen tevergeefs gestorven is; welke redeneringen Paulus heviger aangedrongen en meer uitgebreid verklaard heeft in hun tegenwoordigheid, alsof 'n schilder hun Jezus Christus gekruisigd voor ogen schilderde.

Die dingen roept Paulus, afwezig zijnde, hun wederom in het geheugen, wanneer hij zegt: *Denwelken Christus voor de ogen geschilderd is.* Alsof hij zeide: Geen schilder ter wereld kan Christus met kleuren zo eigenaardig schilderen, als ik Hem u door mijn prediking geschilderd heb, en toch volhardt gij nog in uw betovering.

Onder u gekruisigd zijnde.

Wat heb ik dus geschilderd? Christus Zelf. Op hoedanige wijze? Dat Hij in [of: onder] u gekruisigd is. Hier gebruikt Paulus zeker zeer harde [en nadrukkelijke] woorden. Hierboven heeft hij gezegd, dat zij, die de gerechtigheid zochten uit de wet, de genade Gods verwierpen. Alsook: dat Christus [aan, of:] voor hen tevergeefs gestorven was. Hier nu voegt hij erbij, dat dezulken ook Christus kruisigen, Die tevoren in [of: onder]

---

⁵⁶ Hier is applicabel deze waarachtige spreuk: Peetare et errare est humanum; recipescere Christianorum; perseverare autem Diabolicum. Dat is: Het is menselijk te zondigen, en te dwalen; wederom wijs te worden, of zich daarvan te bekeren is Christelijk; doch in de zonde en dwaling te volharden is duivels.

hen geleefd en geregeerd heeft. Alsof hij zeide: Ge heb nu niet alleen de genade Gods verworpen, niet alleen is Christus tevergeefs voor u gestorven, maar zeer schandelijk onder [of: in] u gekruisigd. Op deze manier spreekt hij ook in de Brief aan de Hebreeëen: Welke zichzelf de Zoon van God wederom kruisigen en openlijk tetschande maken, Hfdst. 6 : 6, [en hetgeen daar vooraf gaat en erop volgt].

Iemand moest echt met schaamte aangedaan zijn, alleen al op het horen noemen van de naam van een monnik, geschoren kruin, kap of orde, (hoezeer de Papisten deze verfoeiingen aanbidden en voorgeven, dat het de hoogste godsdienst en heiligheid is; gelijk ook wij, voordat ons het Evangelie geopenbaard is, van deze [verfoeilijke] dingen niets anders konden oordelen. Want wij waren opgevoed in de menselijke overleveringen [en instellingen], die Christus verduisterden en Hem geheel [ijdel en] onnut maakten), wanneer hij Paulus hier hoort zeggen, dat zelfs mensen, die uit de Goddelijke wet [en de eigen werken] zoeken gerechtvaardigd te worden, niet alleen zijn verloochenaars en mensenmoordenaars, maar ook de misdadigste kruisigers van Christus zijn. Indien zij kruisigers van Christus zijn, wat - ik bid u -, zijn zij dan, die door de onreinheden van de menselijke gerechtigheid en de leer der duivelen [1 Tim. 4 : 1] de zaligheid en het eeuwige leven zoeken?

Maar wie zou dit geloofd of begrepen hebben, dat het zo'n verschrikkelijke en verfoeilijke [zonde en] euveldaad was, een religieuze [of: geestelijke] te worden, (want zo spreken zijzelf), dat is: te worden een missiepriester, monnik, [klop] of bagijn, of dergelijke? Stellig niemand. Ja, zijzelf hebben geleerd dat het monnikschap een nieuwe doop was. Wat kan nu verschrikkelijker [en nadrukkelijker] gezegd worden, dan dat het trijk der Papisten is het rijk dergenen, die Christus de Zoon van God bespuwen en opnieuw kruisigen? Want die Christus, Die eenmaal gekruisigd is en opgestaan onder hen, in de gemeente, of in de harten der gelovigen, kruisigen zij wederom opnieuw, zij bespuwen Hem door hun lasteringen, scheidingen en smaadheden; zij doorsteken Hem met hun valse meningen [en dwalende gevoelens]; zodat Christus onder hen ellendig van kant geholpen wordt, en in Zijn plaats richten zij een schoonschijnende betovering op, waardoor de mensen verzot [en tot dwaling gebracht] worden; zo dat wij Christus niet als Rechtvaardiger, Verzoener en Zaligmaker kennen, maar als een bedienaar der zonde, beschuldiger, rechter en verderver [niet die verzoent, maar], die zelf verzoend moet worden door onze eigen werken en verdiensten.

En aan die verkeerde opvatting is later de meest goddeloze en verderfelijke leer in het gehele pausdom ontsproten: Indien gij God wilt dienen, de vergeving der zonden, het eeuwige leven verdienen, en anderen behulpzaam zijn ter verkrijging van de zaligheid, ga in een klooster, doe geloften an gehoorzaamheid, kuisheid, armoede [en dergelijke verfoeilijke uitvindingen van eigenwillige zogenaamde godsdienst]. Daar de Monnikei door deze valse opdringing van heiligheid opgeblazen en bevangen waren, droomden zij, dat zij alleen in de staat en 't leven der volmaaktheid waren; dat de overige christenen maar slechts het gewone leven leidden; dat is: dat zij niet waarnamen de onthouding van die zaken, die men niet verplicht was te doen, als kuisheid, armoede, gehoorzaamheid, maar dat zij slechts gedoopt waren en de Tien Geboden onderhielden, doch dat zij, monniken, [boven en] behalve hetgeen zij gemeenschappelijk hadden met, de overige christenen, daarenboven nog waarnamen de overtollige werkerij en de raden [en bevelen] van Christus. Daarom hoopten zij, dat zij aanzien en 'n plaats zouden hebben in de hemel, onder de voornaamste heiligen, ver boven de overige menigte van Christenen.

Dit is werkelijk die wonderlijke bedriegerij des satans geweest, waardoor hij bijna alle

mensen had verdwaasd; en hoe heiliger iemand wilde schijnen, des te meer was hij bevangen door die betovering, dat is: door die besmettelijke verkeerde gedachten van eigengerechtigheid. Hiervandaan kwam het, dat wij in genen dele konden erkennen, dat Christus de Middelaar en Zaligmaker was, maar enkel gevoelden dat Hij een streng Rechter was, die verzoend moest worden, door onze eigen werken; hetwelk betekende, Christus bovenmate te lasteren, en, gelijk Paulus hierboven gezegd heeft, de genade Gods te verwerpen; dat Christus tevergeefs gestorven was, en dat Hij door ons niet alleen gedood, maar zeer schandelijk opnieuw werd gekruisigd. En dit is eigenlijk hetgeen de Heere Jezus op grond van Daniël zegt, dat de gruwel der verwoesting op de heilige plaats staat, [Matth. 24 : 15 en Dan. 9 : 27]. Daarom is iedere monnik en wie het ook van de eigengerechtigheidswerkers mocht zijn, die de vergeving der zonden en de gerechtigheid door eigen werken of zelf-kastijdingen zoekt, bezig, de levende en regerende Christus wederom te kruisigen; niet weliswaar in de eigen Persoon van Christus, maar in zijn eigen en eens anders hart; en alwie onder dit voorwendsel in de kloosters gaan, om door de onderhouding van de orde gerechtvaardigd te worden, gaan in de kuilen der moordenaars, die Christus wederom kruisigen.

Paulus gebruikt dus hier zeer ernstige en bestraffende woorden, om de Galaten af te schrikken en weer terug te roepen van de leer der valse apostelen, alsof hij zei: Merkt op, wat ge gedaan hebt; gij hebt Christus wederom gekruisigd; en dit toon ik u zo klaar aan, en schilder zo helder voor ogen, dat ge het zien, [voelen]] en tasten kunt, omdat gij door de wet wilt gerechtvaardigd worden. Indien nu de gerechtigheid door de wet is, dan is Christus een dienaar der zonde, en is tevergeefs gestorven. Indien dit waar is, zo volgt daar zeer zeker uit, dat Hij in [of: onder] u andermaal gekruisigd is. En die bewoording "in [of: onder] ulieden", voegt Paulus daar niet tevergeefs bij, omdat Christus in Zijn eigen Persoon niet meer gekruisigd wordt of sterft, Rom. 6 : 9, maar "in ons", wanneer wij namelijk, na de zuivere leer, de genade, 't geloof, de vergeving der zonden om-niet verworpen te hebben, zoeken door eigen gekozen werken, of ook door die, welke in de wet geboden zijn, gerechtvaardigd te worden: daar is dan Christus in [of: onder] ons gekruisigd. Dit vals en goddeloos gevoelen nu, door de wet of door de eigen werken gerechtvaardigd te willen worden, is niets anders - zoals ik hierboven omstandiger gezegd heb -, dan een verleiding en betovering des duivels, waardoor de mensen zodanig verdwaasd en verijdel worden, dat zij de weldaad van Christus in 't geheel niet erkennen, [of: in aanmerking nemen], en hun ganse leven door niet anders doen, dan dat zij de Heere, Die hen door Zijn bloed gekocht heeft, en in Wiens Naam zij gedoopt zijn, niet alleen verloochen, maar ook zelfs wederom onder hen kruisigen.

Al wie het dus ernstig om [eenvoudige] godsvrucht te doen is, [en daar lust in heeft], laat die hoe eer hoe liever vluchten uit Babylon, en huiveren, zelfs alleen al bij het horen van de naam van het pausdom. Want zo groot is hun goddeloosheid en verfoeiing, dat niemand daar met woorden bij kan komen, en het ook niet onderscheidenlijk beschouwd kan worden dan met geestelijke ogen.

Deze twee argumenten dringt Paulus met alle ijver aan, en scherpt ze de Galaten diep in.

Ten eerste, dat zij zodanig gevangen en betoverd zijn van de duivel, dat ze de waarheid, die hun zeer klaar voor de ogen geschilderd is, niet horen.

Ten tweede, dat ze Christus onder [of: in] hen wederom kruisigen. Deze woorden schijnen [zo op het eerste gezicht] van niet veel betekenis te zijn, en zonder de minste

grootspraak [of: nadruk] gesproken, doch ze zijn van dusdanig gewicht, dat ze alle menselijke welsprekendheid overtreffen. Daarom kan het door de Geest alleen begrepen worden, welk een groot kwaad het is, door de gerechtigheid der wet of door zijn eigene [gerechtigheid] te willen gerechtvaardigd worden, namelijk zoals Paulus hier zegt: van de duivel betoverd te zijn, de waarheid ongehoorzaam en een wederomkruisiger van Christus te worden. Zijn dat nu geen fraaie lofredenen van de gerechtigheid der wet of van de eigengerechtigheid?

De Apostel brandt dus in een allergrootste ijver, en vervolgt met heftige woorden, en veroordeelt het gevoelen van en vertrouwen op de eigengerechtigheid, zelfs ook die ontworpen is uit de onderhouding van Gods wet, en hij legt haar die lak op, dat zij de Zoon van God wederom kruisigt. Aangezien het dus zo'n gevaarlijke zaak is, kan ze niet genoeg strafbaar verklaard en veroordeeld worden. Omdat [als het ware] de val van Lucifer, [dat is:] een onherstelbare schade ten gevolge daarvan teweeg gebracht wordt. Vandaar komt het, dat Paulus dit zo heftig bestrijdt, dat hij zelfs de wet Gods niet ontziet, waartegen hij [in deze omstandigheid] zo bitter ingaat, dat hij die schijnt als 't ware te verwerpen en te veroordelen. En zulks doet hij door de hoogste nood daartoe gedwongen; anders zou hij de valse apostelen niet hebben kunnen wederstaan, noch tegen hen de gerechtigheid des geloofs beschermen. Hoezeer dus de wet heilig, rechtvaardig en goed is, toch moet die hier verbeelden [en aantrekken de persoon van]⁵⁷ een geveinsde, die door de werken wil gerechtvaardigd worden. Nu valt hij op hen aan met een redenering uit hun eigen ondervinding, hetgeen ze niet konden ontkennen, en hij zegt:

Vers 2: *Dit alleen wil ik van u leren, hebt gij de Geest ontvangen uit de werken der wet, of uit het gehoor [de prediking] des geloofs?*

Die woorden spreekt hij uit een [misnoegd en] verontwaardigd gemoed. Zo ik niets anders tegen u had, zegt hij, zou ik de ondervinding zelf tehulp nemen. Als wilde hij zeggen: Welaan nu, antwoordt mij als uw discipel (want gij zijt zo schielijk [wijs en] geleerd geworden, dat ge nu al mijn leraars en onderwijzers zijt): hebt ge de Geest ontvangen uit de werken der wet of uit de prediking des Evangelies? Door deze redenering overtuigt hij hen zodanig, dat ze niets daartegen kunnen zeggen, omdat de duidelijke en klare ondervinding tegen hen streed, dat ze niet uit de werken der wet, maar uit de prediking des Evangelies de Geest ontvangen hadden.

Hier moet ik alweer waarschuwen, dat Paulus niet alleen spreekt van de ceremoniële, maar van de ganse wet. Want hij neemt zijn redenering van een genoegzame verdeling [of: onderscheiding]. Indien hij maar alleen van de ceremoniële wet sprak, zou de verdeling [of: onderscheiding] niet genoegzaam zijn. Het is dus een tweeledig dilemma, waarvan de ene zaak noodwendig waar, de andere vals [en onwaar] moet zijn; namelijk: Of gij hebt uit de wet óf uit het gehoor des geloofs de Geest ontvangen. Indien uit de wet, dan niet uit het gehoor des geloofs. Indien uit het gehoor des geloofs, dan niet uit de wet. Daar kan geen tussenweg [of: derde] zijn. Want al wat de Heilige Geest, of gehoor des geloofs niet is, dat is geheel en al wet. Wij handelen nu [en zijn bezig] inzake de rechtvaardigmaking. Ter rechtvaardiging nu zijn geen andere dan die twee wegen, óf het Woord des Evangelies, óf dat der wet.

Daarom wordt de wet hier in het algemeen genomen, als geheel afgezonderd en onderscheiden van het Evangelie. Nu is niet alleen de ceremoniële wet onderscheiden van het Evangelie, maar ook de wet der Tien Geboden. Derhalve handelt Paulus hier van de gehele wet.

⁵⁷ De gelijkenissen en Persoons verbeeldingen mogen niet verder getrokken worden, dan waartoe die worden bijgebracht, zoals boven gewaarschuwd is, pag. 166.

Hij neemt dus zijn redenering van een genoegzame onderscheiding, op deze manier: zegt mij, zegt hij: *Hebt gij de Heilige Geest ontvangen door de wet, óf door de prediking des Evangelies?*

Antwoordt hierop! Ge zoudt niet kunnen zeggen: door de wet, omdat zolang ge onder de wet geweest zijt, en haar werken gedaan hebt, ge nooit de Heilige Geest hebt ontvangen. Ge hebt wel op elke sabbat de wet van Mozes onderwezen en aangehoord, maar er is nooit ondervonden of bespeurd, dat aan iemand, hetzij leraar of leerling, de Heilige Geest gegeven is uit de leer der wet. Verder hebt ge niet alleen de wet onderwezen en aangehoord, maar ge hebt met een grote ijver en moeite getracht haar door uw werken ook uit te drukken. Toen behoorde gij vooral de Heilige Geest te ontvangen, indien Die door de wet gegeven werd. Aangezien ge niet alleen leraars en [toehoorders of] leerlingen geweest zijt, maar ook daders der wet, toch kunt ge niet aantonen, dat zulks ooit geschied is. Maar zo ras de verkondiging des geloofs, of het Evangelie tot u gekomen is, terstond - voordat ge enig werk gedaan hebt of de vrucht des Evangelies voortgebracht hebt, alleen door [of: op] het gehoor des geloofs - hebt ge de Heilige Geest ontvangen. Want volgens het getuigenis van Lukas "wanneer Petrus en Paulus maar spraken, is de Heilige Geest op degenen gevallen, die het Woord gehoord hebben", Hand. 10 : 44 [11 : 15, 19 : 5, 6]; door welke ze ook onderscheiden gaven ontvangen hebben, zodat ze met nieuwe talen en tongen spreken. Daarom is het duidelijk, dat alleen [door, of:] op het gehoor des geloofs aan u de Heilige Geest is gegeven, alvorens ge recht werkte of enige vrucht des Evangelies voortbracht. Daarentegen heeft de wet, zelfs indien zij nagekomen werd, nooit de Heilige Geest meegebracht; veel minder, wanneer die alleen maar aangehoord werd. Dus is niet alleen het gehoor der wet, maar ook de ijver en ernst, waarmee ge de wet door uw daden hebt willen uitdrukken, ijdel [en onnut]. Hoezeer dus iemand in alles zijn uiterste eest doet, dat is: al heeft hij de ijver Gods, en met grote inspanning het daarop toelegt, om door de wet gezaligd te worden, en zich nacht en dag oefent in de gerechtigheid der wet, toch werkt hij tevergeefs en slooft zichzelf af. Want gelijk Paulus elders zegt: Alzo zij de rechtvaardigheid Gods niet kennen, en hun eigengerechtigheid zoeken op te richten, zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen, [Rom. 10 : 3]. Evenzo: "Israël, dat de wet der rechtvaardigheid zocht, is tot de wet der rechtvaardigheid niet gekomen". Paulus spreekt nu hier van de [uitstorting en] openbaring des Geestes in de eerste kerk[stichting]. De Heilige Geest namelijk daalde onder een zekere bekende openbare gedaante op de gelovigen neer. En door die zaak betuigde de Heilige Geest [onfeilbaar en] gewis, dat Hij bij de prediking der Apostelen tegenwoordig was; zo ook getuigde de Heilige Geest, dat degenen, die het Woord des geloofs van de Apostelen hoorden, [voor] rechtvaardig bij God gerekend werden; anders zou de Geest op hen niet gevallen zijn.

De inhoud van het Boek van de Handelingen der Apostelen.

Deze zeer krachtige redenering moet dus nauwgezet overwogen worden, die door het ganse Boek van de Handelingen der Apostelen heen aangedrongen [en ernstig voortgezet] wordt, en enkel geschreven is om deze zaak te bevestigen. Want dat ganse Boek behandelt anders niet dan dat het leert [en aantoont], dat de Heilige Geest niet [door, of:] uit de wet gegeven wordt, maar uit het gehoor des Evangelies. Want terwijl Petrus predikte [of: sprak], is terstond de Heilige Geest op hen gevallen, die het Woord hoorden. En op één dag zijn drieduizend mensen, die Petrus' rede hoorden, gelovig geworden, en hebben de gave des Heiligen Geestes, [ja, de Heilige Geest Zelf] ontvangen, Hand. 2. Zo heeft Cornelius niet door, [of: op] de aalmoezen, die hij gaf, de Heilige Geest ontvangen, maar terwijl Petrus zijn mond opende, en nog sprak, is de

Heilige Geest op allen gevallen, die met [en naast] Cornelius, het Woord hoorden, Hand. 10. Dit zijn duidelijke bewijzen, ondervindingen en Goddelijke werken, die niet kunnen liegen. En van Paulus schrijft Lukas, Hand. 15, dat, toen hij samen met Barnabas onder de heidenen het Evangelie verkondigd had, en te Jeruzalem teruggekeerd was, hij zich in de bres stelde, en de Farizeeën en de leerlingen der Apostelen [tegensprak en] wederstond, die de besnijdenis [voorstonden] en de onderhouding der wet aandrongen, als nodig ter zaligheid, van wie Lukas verhaalt, dat Paulus dermate hun mond gestopt heeft, en bedwongen door het verhaal van zijn verrichtingen, en die van Barnabas onder de heidenen, dat de ganse gemeente verbaasd stond bij dit verhaal, inzonderheid toen ze hoorden, dat God [zoveel en] zo grote tekenen en wonderen onder de heidenen door hen gedaan had. En toen dezen, die voor de wet ijverden, zich ten zeerste verwonderden, hoe het geschieden kon, dat onbesneden heidenen, die de wet en haar werken niet onderhouden, noch de gerechtigheid der wet hebben, toch tot die genade kwamen, dat ze gerechtvaardigd werden en de Heilige Geest ontvingen, evenals de besneden Joden enz., brachten Paulus en Barnabas op dit ppunt niets anders bij, dan de klaarblijkelijke ondervinding. De anderen, die daardoor overreed [en overwonnen] waren, konden daartegen niets [ter wereld] inbrengen. Op diezelfde wijze hebben de stadhouder Paulus Sergius en al de steden, landschappen, en koninkrijken waaraan [en waaronder] de Apostelen gepredikt hebben, zonder de wet en de werken, alleen door [of: op] het gehoor des geloofs, geloofd.

Dus wordt in het gehele Boek der Handelingen hoofdzakelijk niet anders beoogd dan dat zowel Joden als heidenen, zowel⁵⁸ rechtvaardigen als zondaren, alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden, zonder wet en werken, zoals te kennen geven zowel de openbare predikaties der Apostelen, van Petrus, Stefanus, Paulus, Filippus, en anderen; alsook de voorbeelden van heidenen en Joden. Want gelijk God aan de heidenen, die zonder de wet leefden, door het Evangelie de Heilige Geest gegeven heeft, zo ook heeft de HEERE aan de Joden niet door de wet, niet door de godsdienstoefening en offerande, in de wet geboden, maar alleen door de prediking des geloofs de Heilige Geest gegeven.

Indien nu de wet had kunnen rechtvaardigen, en de gerechtigheid der wet nodig ter zaligheid was geweest, dan zou werkelijk de Heilige Geest niet gegeven zijn aan de heidenen, die de wet niet onderhouden hadden. Doch de duidelijke ondervinding getuigde, dat aan hen de Geest gegeven werd zonder de wet, en dit zagen de Apostelen, Petrus, Paulus, Barnabas en anderen. Derhalve niet de wet, maar alleen het geloof in Christus, hetwelk door het Evangelie verkondigd wordt, rechtvaardigt.

Die zaken moeten met oplettendheid aangemerkt worden, wegens de tegenstanders, die niet opletten, wat het voornamelijk oogmerk in de Handelingen der Apostelen is. Voor dezen heb ik ook dat Boek gelezen, maar verstond totaal niets daarvan. Daarom, wanneer gij hoort, of leest in de Handelingen, of waar het ook in Gods Woord wezen mocht, het woord "heidenen" [of: Grieken], zo moet gij weten, dat zulks niet natuurlijk, maar op een Godgeleerde wijze, moet verstaan worden: als zulke mensen, die niet onder de wet zijn, zoals de Joden [zoals hierboven in Hfdst. 2 : 15, "Wij zijn van nature Joden"], maar zonder de wet. Daarom dat de heidenen door het geloof gerechtvaardigd worden, betekent niets anders, dan dat de mensen, die de wet en haar werken niet volbrengen, die niet besneden worden, geen offerande doen, en dergelijke....., gerechtvaardigd worden, en de Heilige Geest ontvangen. Waardoor?

---

⁵⁸ Namelijk uitwendig Rechtvaardige en Vrome Lieden, en die daarvoor onder de mensen bekend waren, zoals van Cornelius gezegd wordt, Hand. 10 2, en 7an Zacharias en Elizabeth, Luk. 1 : 6, maar niet in een volstreekte zin. Want zo is niemand goed en rechtvaardig, dan God alleen; en de Heere Jezus is gekomen om te roepen en te zaligen niet rechtvaardigen, maar zondaren tot bekering.

Niet door de wet en haar werken, aangezien ze de wet niet hebben, maar om-niet, daar er in het geheel niets bij komt, dan alleen het gehoor des Evangelies. Zo doen Cornelius en zijn vrienden, die hij bij zich geroepen had, [Hand. 10] in het geheel niets noch zien zij op hun voorafgaande daden, en toch zovelen als er tegenwoordig zijn, ontvangen de Heilige Geest. Petrus alleen spreekt maar, zij zitten slechts, zonder iets te doen, zij denken niet aan de wet, veel minder daaraan, dat ze die zouden volbrengen, zij doen geen offeranden, zij zijn niet bekommerd of ze de besnijdenis moeten aannemen, maar ze luisteren slechts naar de woorden van Petrus met alle oplettendheid. Deze Petrus heeft door zijn verkondiging aan hen, hun de Heilige Geest in het hart gebracht, zelfs op zichtbare wijze. Want zij spraken met nieuwe talen, en verheerlijkten God.

Maar iemand zou dit kunnen betwisten, [en deze zwaarigheid opperen]: wie weet of dit de Heilige Geest geweest is?

Dat zo iemand maar zijn gang ga met te bestrijden. Werkelijk de Heilige Geest liegt niet, wanneer Hij zulk een [onwraakbaar] getuigenis geeft, maar geeft daardoor te kennen, dat Hij de heidenen houdt voor rechtvaardig, en hen door geen andere zaak rechtvaardigt, dan alleen door de stem van het Evangelie of door het gehoor des geloofs in Christus. En in de Handelingen kan gezien worden, hoe grotelijks de Joden zich wegens die ongehoorde zaak verwonderd hebben. Want de gelovigen uit de besnijdenis, die met Petrus te Caesarea gekomen waren, ziende dat in het huis van Cornelius de Gave des Heiligen Geestes, [of liever: de Heilige Geest Zelf] ook onder de heidenen uitgestort was, stonden verbaasd. Zo ook degenen, die te Jeruzalem waren, twistten met Petrus, dat hij ingegaan was tot mannen, die de voorhuid hadden, en met hen gegeten had. Doch toen zij van Petrus de zaak ordentelijk gehoord hadden, zoals het Cornelius [en zijn bijhebbend gezelschap] vergaan was, [waren zij tevreden, en], verwonderden zij zich daarover en verheerlijkten zij God, zeggende: Zo heeft dan God aan de heidenen de zaligheid geschonken, [Hand 11 : 18].

Dus was die stem, en dat gerucht, dat God ook aan de heidenen bekering ten leven gaf, aanvankelijk voor de gelovige Joden niet alleen ondraaglijk, maar zelfs een zeer grote aanstoot, die zij zo gemakkelijk niet hebben kunnen te boven komen. Want zij hadden dat voorrecht boven al de heidenen, dat zij het volk Gods waren. Want hunner was de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid en de verbonden, en de wetgeving en de dienst van God, en de beloftenissen, Rom. 9 : 4, 5.

Verder oefenden zij zich met grote naarstigheid in de gerechtigheid der wet. Zij werkten de ganse dag, zij droegen de last, en de hitte des daags, [Matth. 20]. Daarenboven hadden zij de beloften aangaande de onderhouding der wet. Dus konden zij niet anders dan murmureren tegen de heidenen, en zeggen: Ziedaar nu, de heidenen komen spoedig en gemakkelijk, buiten hitte, vermoeienis en last, en hebben, [verkrijgen en genieten] diezelfde gerechtigheid en Heilige Geest, zonder enige moeite, welke wij door arbeid, hitte des daags, en zware last niet hebben kunnen verkrijgen. Zij hebben wel enigszins gewerkt, doch slechts een enkel uurtje, en door die arbeid zijn ze meer verkwikt dan vermoeid. Waarom heeft God ons dan door de wet moeite aangedaan, indien zij geen enkel voordeel ter gerechtigheid gebracht heeft?

De HEERE stelt de heidenen al boven ons, die zo lange tijd door de last der wet bezwaard zijn. Want wij, die Gods volk zijn, zijn de gehele dag gekweld, doch zij, die het volk Gods niet zijn, en de wet ook niet hebben, en nog nooit iets goeds hebben

uitgericht, worden met ons gelijkgesteld.⁵⁹

En hierdoor is uit hoge nooddwang voortgebracht dit raadsbesluit der Apostelen te Jeruzalem, opdat de gemoederen der Joden mochten bedaard worden, die, hoewel zij in Christus geloofden, toch deze [verkeerde] mening zeer koppig in hun hart vasthielden, dat de Wet van Mozes moest onderhouden worden. Daar stelt zich Petrus met zijn ondervinding tegen hen, en zegt: Indien God dezelfde genade aan de heidenen gegeven heeft als ook aan ons, die in de Heere Jezus Christus geloven, wie was ik toch, dat ik God weren kon? [Hand 11 : 17]. Evenzo: God, Die een Kenner der harten is, heeft den heidenen getuigenis gegeven, hun gevende de Heilige Geest, gelijk als aan ons, en heeft geen onderscheid gemaakt tussen ons en hen, gereinigd hebbende hun harten door het geloof. Nu dan vervolgens, wat verzoekt gij God, om een juk op de hals der discipelen te leggen, hetwelk noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen, [Hand. 15 : 5-11].

Met deze woorden schaft Petrus op eenmaal de ganse wet af. Alsof hij zei: Wij willen de wet niet onderhouden, omdat wij niet kunnen, maar geloven door de genade des Heeren Jezus Christus zalig te worden op zulke wijze als ook zij. Zo houdt Petrus zich hier geheel in die redenering op [en is bezig om aan te tonen], dat God dezelfde genade aan de heidenen gegeven heeft als aan de Joden; als wilde hij zeggen: Toen ik tot Cornelius sprak en het Evangelie-woord verkondigde, heb ik door eigen ondervinding geleerd, dat de Heilige Geest zonder de wet aan de heidenen geschonken wordt, alleen op het gehoor des geloofs. Dus mogen de heidenen in geen deele met de wet bezwaard worden. Voorts, aangezien het bekend is, dat noch wij noch onze vaders de wet kunnen gehoorzamen, behoren wij ons ook van die valse mening te ontdoen, dat door de wet de gerechtigheid en zaligheid verkregen wordt. En dit hebben ook langzamerhand de Joden, die gelovig geworden zijn, gedaan. Doch de goddelozen [en ongelovigen], door deze redenering nog meer vergramd, zijn tenslotte geheel en al verhard geworden.

Een aanprijzing van het Boek "De Handelingen der Apostelen".

Zo zult ge in de Handelingen vinden: een uitgebreide uitlegging, de ondervinding en openbare [redeneringen en] prediciën der Apostelen, en bovendien nog voorbeelden tot staving [van dat bewijsstuk], tegen deze zeer halsstarrige [en verkeerde] opvatting van de gerechtigheid der wet. En om deze reden moeten wij dit Boek temeer beminnen, en met nauwkeurige oplettendheid doorlezen, aangezien het zeer krachtige en bevestigende getuigenissen bevat, die ons stellig vertroosten en opbeuren kunnen tegen de Papisten, die onze Joden zijn.⁶⁰

Hun verfoeiingen en nabootsingen bestrijden en veroordelen wij met onze leer, opdat wij de weldaden en de roem van Christus verheerlijken mogen. Dezen, [onze Joden,

---

⁵⁹ Deze Joden voeren hier de murmurerende taal van de Oudste Zoon, die Vader nu zoveel jaren gediend, en nooit zijn gebod overtreden had, in tegenstelling van die jongste, die van de Vader afgeweken was, en zijn goed met hoeren doorgebracht had; zie de parabel van de verloren Zoon, Luk. 15.

⁶⁰ Zo kunnen ook hedendaags de Christenen, die op het aanhoren des Evangeliums bekeerd zijn geworden, de Heilige Geest en het Geloof in Christus ontvangen hebben, de zodanige "onze Joden" noemen. Dewelke op de plichten en gerechtigheid of werken des Wets, hun zaligheid, staat en gestalte bouwen, en dat aan anderen voorprediken. Ach!, dat die woedende Saulussen eens in Evangelische Verlichtende Paulussen veranderd wierden; of dat diegenen, welke bij de HEERE genade gevonden hebben, en nochtans door wijking van Gods Geest, aan henzelf overgelaten, in de zeef des Satans en betoverd zijn, (zoals de Gelovige Galaten waren) wederom tot blijdschap, stichting aan Gods Volk terecht gebracht wierden, van hun wettische gronden afgedreven, en vastgehecht werden op de enige en algoegezame gerechtigheid van de Heere Jezus. Christus. Amen.

namelijk de Papisten], hoewel zij niets zekers hebben, waarmee zij ons tegenstaan, (waar de Joden aan de Apostelen nog konden tegenwerpen, dat zij van God de wet en heel de eredienst hadden ontvangen) pogen evenwel met niet minder halsstarrigheid hun goddeloze overleveringen en verfoeiingen te verdedigen, als de Joden hun wet, van God gegeven; daarop 't meest nadruk leggende, dat zij de plaats der bisschoppen [opzieners] bekleden, dat zij de macht hebben, de gemeenten [of: kerken] te besturen. Dit doen zij daarom, om ons in slavernij te brengen en opdat zij ons zouden ontwringen, [en aan de andere kant opdringen], dat wij niet door het geloof alléén, maar door het geloof uit de liefde voortkomende, gerechtvaardigd worden. Doch wij stellen hun daartegenover: Het Boek der Handelingen van de Apostelen, opdat zij dat lezen en overwegen hetgeen daarin voorgevallen en verricht is; dan zullen zij bevinden, dat dit de hoofd-inhoud en principale verhandeling van dat boek is, dat wij door het geloof alleen in Christus, zonder de werken gerechtvaardigd worden; dat alleen door het gehoor des geloofs, de Heilige Geest gegeven wordt op de stem van het Evangelie, niet op de stem of het werk der Wet.

Daarom leren [en redeneren] wij op deze wijze: Hoezeer gij o mens, vast en bidt, aalmoezen geeft, uw ouders eert, de Overheid gehoorzaamt, aan uw heer onderdanig zijt, en wat dergelijke plichten meer zijn.... ; toch wordt gij door al deze dingen niet gerechtvaardigd. Dit [gebod, of:] woord der wet: eert uw Ouders, of een ander bevel, gehoord of nagekomen zijnde, rechtvaardigt niet. Wat is er dan te doen ter rechtvaardiging? Te horen naar de stem des Bruidegoms, aan te horen de verkondiging des geloofs; dat woord gehoord [en aangenomen] zijnde, rechtvaardigt. Waarom? Omdat het met zich brengt de Heilige Geest, Die rechtvaardigt. Hieruit kan voldoende verstaan worden, waar het onderscheid ligt tussen wet en Evangelie. De wet brengt nooit de Heilige Geest mee. Derhalve rechtvaardigt zij ook niet. Omdat zij alleen maar aantoon, wat wij doen moeten. Doch het Evangelie brengt de Heilige Geest mee, want 't onderricht wat wij ontvangen moeten. Dus zijn Wet en Evangelie twee geheel aan elkaar tegengestelde leringen. Daarom betekent het gerechtigheid in de wet stellen, zich te enenmale tegen het Evangelie te verzetten. Want Mozes met zijn wet is een vorderaar, eisende dat wij zouden werken en geven; in één woord, hij eist van ons [iets]. Daarentegen eist het Evangelie niets, maar schenkt om-niet, en beveelt dat wij met open handen het aangeboden zouden aannemen.

Vorderen nu [of: eisen] en schenken, [of: om-niet geven], aannemen en aanbieden verschillen in de uiterste tegenstrijdigheid [als tegen elkaar overstaande], en kunnen niet tegelijk bestaan. Want hetgeen gegeven wordt, ontvang ik, doch hetgeen ik schenk, [of: wat van mij komt], ontvang ik niet, maar bied het een ander aan. Derhalve indien het Evangelie een geschenk is en een geschenk aanbiedt, zo eist het dan niets. Daarentegen schenkt de wet niets, maar vordert van ons, en dat nog wel ondoenlijke zaken.

Betreffende Cornelius, Hand. 10.

Hiertegenover stellen de tegenstanders 'net voorbeeld van Cornelius, (waarover Erasmus disputeert in zijn Diatribè). Cornelius, zeggen zij, is volgens het getuigenis van Lukas een goed man geweest, rechtvaardig, Godvrezende, veel aalmoezen aan het volk doende, en gedurig God biddende. Daarom verdiende hij wegens evengelijkvormigheid, de vergeving der zonden, en de zending des Heiligen Geestes. Ik antwoord: Cornelius is een heiden geweest, hetgeen de tegenstanders niet kunnen loochenen. Want de woorden, die Petrus in Hand. 10 aanhaalt, geven zulks klaar te kennen: Gijlieden weet, zegt hij, dat het een Joods man niet geoorloofd is tot een

heiden in te gaan. Hij is dus een heiden geweest, niet besneden, de wet niet onderhoudende, ja daar zelfs niet eens aan denkende, omdat die hem geenszins aanging. En toch wordt hij gerechtvaardigd en ontvangt de Heilige Geest. En deze krachtige redenering wordt, gelijk ik gezegd heb, heel het Boek der Handelingen door aangedrongen, namelijk dat de wet niets medewerkt tot rechtvaardiging.

Laat het dus genoeg zijn, ter verdediging van de zaak der rechtvaardiging, dat Cornelius een heiden geweest is, niet besneden, de wet niet onderhoudende. Daarom is hij niet door de wet, maar [op, of] door het gehoor des geloofs gerechtvaardigd. Derhalve rechtvaardigt God zonder de wet, en bijgevolg brengt de wet niets ter rechtvaardiging bij. Anders zou God maar alleen aan de Joden de Heilige Geest gegeven hebben, die de wet hadden en onderhielden, en niet aan de heidenen, die de wet niet hadden, en nog veel minder onderhielden. Maar het tegendeel geschiedde: de Heilige Geest is geschonken aan degenen, die de wet niet hadden. Derhalve getuigt de duidelijke ondervinding, dat de Heilige Geest geschonken wordt aan hen, die de wet niet volbrengen. Zo is dan de gerechtigheid niet uit de wet. Op deze wijze wordt de tegenwerping van de tegenstanders opgelost [en beantwoord], die niet bevatten de ware wijze van de rechtvaardiging.

Hier brengen de tegenstanders weer tegenin, en zeggen: aangenomen dat het al zo was, dat Cornelius een heiden geweest is, en door de wet de Heilige Geest niet gekregen heeft; toch, aangezien de tekst op klare wijze zegt, dat hij een rechtvaardige geweest is, Godvrezend, aalmoezen doende, en dergelijke goede werken meer, zo is het waarschijnlijk, dat hij door deze zaken verdiend heeft, dat hij later de Heilige Geest zou ontvangen.

Hierop antwoord ik: Cornelius is een rechtvaardige en heilige geweest [in en] ten aanzien van het Oude Testament, wegens het geloof in de komende Christus, zoals al de vaders, profeten, vrome koningen rechtvaardig geweest zijn, daar zij heimelijk [of: inwendig] de Heilige Geest ontvangen hebben, vanwege, [of: door] het geloof in de komende Christus. Doch de Sofisten maken geen onderscheid tussen het geloof in een komende Christus en in een Christus Die nu reeds [in het vlees] geopenbaard is. Daarom, aangenomen dat zelfs Cornelius gestorven was voordat Christus aan hem, [als nu reeds in het vlees gekomen en het alles volbracht hebbende] [ontdekt en] bekend gemaakt was, dan zou hij niet veroordeeld zijn geweest, omdat hij het geloof der vaders had, die alleen door het geloof in een komende Christus gezaligd zijn geworden, Hand. 15. ["Maar wij, nl. Joden, geloven als ook zij, te weten: de heidenen, die de wet niet hebben, Hand. 15 : 11].

Cornelius⁶¹ is dus een heiden gebleven, onbesneden, zonder wet, hij heeft echter dezelfde God gediend, [en gehoorzaamd] als de vaders, door het geloof in de komende Messias. Maar omdat de Messias reeds gekomen was, was het noodzakelijk, dat aan hem bekend gemaakt werd door de Apostel Petrus, [en aangeduid] dat Christus nu niet meer te wachten was, maar reeds gekomen was.

En deze verklaring aangaande het geloof in Christus, Die nog moest komen, en aangaande de Messias, Die nu reeds [in het vlees] geopenbaard is, (opdat ik dit in het voorbijgaan meld) is hoogst nodig te weten. Want aangezien nu Christus in het vlees geopenbaard is, kunnen wij niet gezaligd worden door het geloof in een Christus Die nog zou moeten komen, maar zijn wij verplicht te geloven, dat Hij reeds gekomen is, alles volbracht en de wet vervuld heeft. Daarom was het ook nodig, dat Cornelius met

---

⁶¹ En dus zoude Cornelius het allernaast bij de Vrome en sterkgelovige Job kunnen vergeleken worden. Zie de Verzekerde Geloofsbelijdenis van die grote Man Gods, Job 19 : 23-27.

een nieuw geloof begiftigd werd, [en dat hij weten moest] dat Christus reeds gekomen was, aangezien zijn geloof tevoren hierin bestond, dat Hij nog komen zou. Zo wijkt het ene geloof voor het andere; uit geloof tot geloof, Rom. 1 : 17. [Zo vertelden het de gelovige discipelen elkaar met blijdschap, dat de beloofde Messias nu gekomen was: Wij hebben gevonden de Messias, de Christus. Wij hebben gevonden van Wie Mozes in de wet geschreven heeft, Deut. 18 : 15, 18. Zie de heuglijke verbreiding van de gekomen Heere Jezus, Joh. 1 : 42, 46, enz.].

Dus dwalen de Sofisten, wanneer zij zeggen, om hun werk van gelijkvormigheid vast te stellen, dat Cornelius door zijn natuurlijke werkzaamheden des eerstands en goede zeden, de genade verkregen heeft, en de zending des Heiligen Geestes. Want rechtvaardig en Godvrezende te zijn, zijn geen hoedanigheden van een heidens of natuurlijk, maar van een geestelijk mens, die reeds het geloof heeft. Want indien hij niet in God geloofde, en God vreesde, zou hij niet hopen [of: verwachten], dat hij [door, of] op het gebed iets van God verkrijgen zou. Daarom wordt Cornelius van Lukas in de eerste plaats geprezen [en geroemd] wegens zijn rechtvaardigheid en Godvrezendheid. Dan pas worden van hem geroemd zijn goede werken en aalmoezen. Hier slaan de tegenstanders geen acht op, maar grijpen slechts dit gedeelte aan, en houden het met hand en tand vast, dat hij aalmoezen aan de armen heeft uitgereikt. Want die zaak dunkt hun te stade te komen om de verdienste van betamelijkheid vast te stellen. Doch men moet eerst de persoon of boom goedkeuren, daarna zijn werken en vruchten. Cornelius is een goede boom, omdat hij rechtvaardig en Godvrezende is. Daarom brengt hij goede vruchten voort. Hij deelt aalmoezen uit, hij bidt tot God. En deze vruchten zijn Gode aangenaam wegens het geloof. Daarom prijst de Engel Cornelius wegens zijn geloof in een komende Christus, en brengt hem over uit het geloof in een komende tot het geloof in een Christus, Die reeds [in het vlees] geopenbaard [en verschenen] is, wanneer de Engel zegt: Ontbied Simon, deze zal u zeggen, wat gij doen moet. Gelijk dus Cornelius zonder wet geweest is, voordat Christus in het vlees geopenbaard was, zo ook heeft hij, nadat Christus geopenbaard was, noch wet noch besnijdenis aangenomen. En gelijk hij tevoren de wet niet onderhouden heeft, heeft hij zulks later ook niet gedaan. Dus blijft die redenering paalvast en onwrikbaar staan: Cornelius is zonder de wet gerechtvaardigd, dus rechtvaardigt de wet niet.

Naäman, de Syriër.

Evenzo is Naman de Syriër ⁶²ongetwijfeld een goed en vroom man geweest, [2 Kon. 5: 1 v.], en heeft de rechte bevatting van God gehad. En hoewel hij een heiden was, en niet tot het rijk van Mozes behoorde, hetwelk in die tijd nog bloeide, toch wordt zijn vlees gereinigd, de God Israëls wordt aan hem geopenbaard, en hij ontvangt de

---

⁶² Zie deze Historie omstandig verhaald 2 Kon. 5. Doch deze Naman moet in generlei wijze bij onze Cornelius de Hoofdman in zijn Geloofswerkzaamheden vergeleken worden. En Luther is hier geheel het spoor bijster, dat hij aan deze Naman, de Ninevieten, en aan vele Koningen in Egypte en Babylon (gelijk hij in het vervolg doet), het ware zaligmakend geloof toekent; waarvan hij geen de minste merktekenen of bewijzen kan bijbrengen. Naäman doet wel deze betuiging: Ik weet in waarheid dat er geen God op de ganse aarde is, dan in Israël. Dat wel een nabijkomen en overtuiging zal geweest zijn, doch geenszins een vrucht van het ware zaligmakende Geloof; Nebukadnézar heeft ook al hooggaande uitdrukkingen van de God Israëls (Dan. 4 : 34-37), insgelijks Biléam, nochtans blijven zij onbekeerde, afvallige, afgodische Heidenen; alle die door Mirakelen gered, en genezen zijn, hebben daarom niet tegelijk de Geest des geloofs ontvangen, zelfs niet, die van de Heere Jezus in Zijn omwandeling gezond zijn gemaakt. Gelijk als onder anderen blijkt in de tien gereinigde Melaatsen, waarvan er maar één wederkeerde om God te verheerlijken; met Job, en zijn Oosterse Vrienden, is het geheel anders gelegen, die gaven onwraakbare blijken, dat zij de ware God in Christus kenden en dienden.

Heilige Geest. Want aldus zegt hij: *Ik weet in waarheid, dat er geen God is op de ganse aarde dan in Israël.* Hij doet in het geheel niets, hij onderhoudt de wet niet, hij wordt niet besneden, doch hij verzoekt slechts, dat hem zoveel aarde gegeven wordt, als twee muilezels kunnen dragen. Verder kan men bespeuren dat het geloof in hem niet ijdel is. Want zo spreekt hij tot de profeet Elisa: Uw knecht zal niet meer brandoffer of slachtoffer voor andere goden doen, maar den HEERE. In deze zaak vergeve de HEERE uw knecht, wanneer mijn heer in het huis Rimmons zal gaan om zich daar neder te buigen, en hij op mijn hand leunen zal, en ik mij in het huis Rimmons nederbuigen zal. Waarop de profeet antwoordde: Gaat in vrede. Dus wordt hij gerechtvaardigd. Wanneer een Jood dit hoort, barst hij in toorn uit, en zegt: zou dan een heiden gerechtvaardigd worden, die de wet niet onderhoudt, en met ons die besneden zijn, gelijk gesteld worden?

De heidenen zijn gerechtvaardigd zonder de wet, terwijl [de wet en] burgerlijke regering van Mozes nog in bloei was. Daarom heeft God veel vroeger, toen het rijk van Mozes nog bestond en in bloei was, te kennen gegeven, dat hij zonder de wet de mensen rechtvaardigt, gelijk God zeker vele koningen in Egypte, in Babylon gerechtvaardigd heeft. Zo ook Job en andere Oosterse koningen.

Tenslotte wordt Ninevé, een zeer grote stad, gerechtvaardigd, en ontvangt van God de belofte des behouds, [te weten: tijdelijke verschoning], dat zij niet zou uitgedelgd worden. Waardoor? Niet omdat zij de wet aanhoorde en betrachtte, maar omdat zij het Woord Gods geloofde, hetwelk de profeet Jona verkondigde. Want aldus luiden de woorden van de profeet: De Ninevieten hebben aan God geloofd, en hebben een vasten uitgeroepen, en zich met zakken bedekt [Jona 3 : 5], dat is: zij hebben berouw [en leedwezen] betoond. De tegenstanders willen dat met geweld voorbijlopen [en over het hoofd zien], [namelijk] dit: "Zij hebben geloofd", en toch is de ganse kracht daarin gelegen: Gij leest niet bij [de profeet] Jona: En de Ninevieten hebben de wet van Mozes ontvangen, zijn besneden, hebben offers gebracht, hebben de werken der wet volbracht; maar door te geloven, hebben zij berouw gehad en zulks getoond] in zak en as.

Die dingen zijn vóór de openbaring van Christus [in het vlees] voorgevallen, toen het geloof in de komende Christus nog heerste. Indien dus in die tijd de gerechtvaardigde heidenen, zonder wet, inwendig, de Heilige Geest ontvangen hebben, terwijl de huishouding der wet nog bloeide, waarom zou nu de wet ter rechtvaardiging vereist worden, die - nu Christus reeds geopenbaard is - afgeschaft is?

Dus is deze redenering vast en onweersprekelijk, die aan de bevinding der Galaten ontleend is: *Hebt de Geest ontvangen uit de werken der wet, of uit de prediking des geloofs?* Want zij worden gedwongen te belijden [en te erkennen], dat zij niets gehoord [of: vernomen] hebben van de Heilige Geest vóór de prediking van Paulus, doch dat, terwijl hij het Evangelie verkondigde, zij de Heilige Geest ontvangen hebben.

Zo ook worden wij in onze dagen gedwongen te belijden, overtuigd door het getuigenis van ons eigen geweten, namelijk dat de Heilige Geest niet gegeven wordt door de wet, maar door het gehoor des geloofs. Want velen poogden tevoren in het pausdom met zeer veel arbeid en ijver de wet te betrachten, de instellingen of besluiten der vaders, en de overleveringen van de Paus na te komen, en zelfs wel met grote en gedurige oefeningen van waken, vasten, bidden en soortgelijke plichten. Zo vermoeiden en bedierven zij hun lichamen, dat ze later ter uitvoering van geen enkele zaak bekwaam waren. En door die zaak bereikten zij toch niets anders, dan dat zij zichzelf ellendig pijnigden. Ze konden het nooit zover brengen, dat zij, [als

gerechtvaardigden uit het geloof] een rustig geweten en vrede in Christus genoten, maar zij bleven in gedurige twijfel aangaande de wil van God jegens hen. Nu echter thans de leer van het Evangelie meebrengt, dat wet en werken niet rechtvaardigen, maar [alleen] het geloof in Christus, volgt daaruit de meest zekere kennis en verstand, een zeer vrolijk [en gerust] geweten, en een zeer ware beoordeling van alle soorten van levenswijzen en zaken. Verder kan een gelovige vaststellen, dat het pausdom met al zijn orden en overleveringen goddeloos is, hetgeen hij tevoren niet kon doen. Want zodanige verblindheid had de overhand in de wereld, dat wij [meenden en] oordeelden, dat de werken die de mensen uitgevonden hadden, niet alleen buiten, maar zelfs tegen het bevel Gods verricht, ver overtroffen de werken die iemand op het bevel Gods verricht, zoals een magistraatspersoon, huisvader, leermeester, zoon, knecht, enz. [en wat dergelijke tijdelijke beroepen meer zijn].

Wij moesten voorzeker uit het Woord Gods [onderscheidenlijk] verstaan, dat de orden van de Pausgezinden, welke zij [met uitsluiting van de bovengemelde goddelijke en eerlijke beroepen] alleen heilig noemen, goddeloos zijn, daar er geen enkel gebod Gods, of getuigenis in het heilig Woord daarvan gegeven wordt; en dat daarentegen andere levenswijzen, die op het Woord en bevel van God gegrond zijn, heilig en van Goddelijke instelling zijn. Maar wij waren toentertijd in zulke verschrikkelijke duisternis verzonken, dat wij in 't geheel niet van een enige zaak [wel en] recht konden oordelen. Doch nu het Evangelielicht tevoorschijn gekomen is, zo zijn alle levenswijzen in de wereld onder onze zekere en onfeilbare beoordeling. Wij maken uit het Woord Gods een vaste uitspraak bekend, dat de levenswijze der knechten [en dienstboden], dat voor de wereld het verachtelijkst is, bij God veel aangenamer is dan alle orden der monniken, omdat God in Zijn Woord goedkeurt, aanprijst en roemt de staat van dienstboden, zoals God niet doet van monniken.

Dus moet die redenering, die aan de ondervinding ontleend is, ook onder ons ten zeerste ingang vinden. Want hoezeer in het pausdom de één dit werk, en de ander die velerlei en zware arbeid verrichtte, toch hebben zij nooit zekerheid kunnen krijgen aangaande de wil van God jegens hen, maar zijn altoos in twijfel gebleven. Nooit hebben zij het kunnen brengen tot de kennis van God, van zichzelf, van hun roeping, [en verkiezing]; nooit hebben zij gevoeld het getuigenis des Geestes in hun harten.

Doch nu het licht der Evangelie-waarheid schijnt, worden de hoorders alleen door het gehoor des geloofs van al die zaken onfeilbaar onderricht. Deze dingen stel ik niet zonder reden zo uitvoerig voor, omdat het [bij eerste oogopslag] zeer onbeduidend klinkt, dat alleen op het gehoor des geloofs de Heilige Geest aan ons gegeven wordt, en dat er in 't geheel niets anders van ons geëist wordt, dan dat wij van al onze eigen werkzaamheden zouden afzien [en ophouden], en alleen maar het Evangelie zouden aanhoren. Het menselijk [of: natuurlijk] hart, [verdorven verstand en bedenken des vleses] verstaat noch gelooft dat zulk een dierbare zaak, namelijk de Heilige Geest, alleen op het gehoor des geloofs geschonken wordt, [Rom. 8 : 7, 1 Kor. 2 : 14]; maar aldus redeneert het en maakt dit besluit op: De vergeving der zonden is een grote zaak, een bevrijding van zonde en dood, een geschenk des Heiligen Geestes, gerechtigheid en het eeuwige leven. Dus moet ge iets groots verrichten, om die onwaardeerbare geschenken te verkrijgen. De duivel keurt die valse mening goed, en bevestigt die in het hart. Daarom, wanneer [de natuurlijke mens, of:] ons [eigen vleselijk] begrip hoort [zeggen]: Gij kunt niets uitrichten om de vergeving der zonden te verkrijgen, doch gij moet slechts het Woord Gods horen, terstond druist men daar tegen in, en zegt: Och, gij [stelt, of:] maakt de vergeving der zonden al te gering en verachtelijk. Zo maakt de

grootheid van het geschenk, dat wij dat goed niet ontvangen, en omdat zo'n grote schat om- niet aangeboden wordt, daarom wordt ze veracht.

Maar wij moeten hierin ten volle onderwezen worden, [en ten aller-klaarste kennen], dat de vergeving der zonden, Christus, de Heilige Geest om-niet - alleen op het gehoor des geloofs - geschonken wordt, niettegenstaande onze zeer grote zonden en verdiensten. En men moet niet zien, hoe groot de zaak wel is, die geschonken wordt, en hoe onwaardig wij daartoe zijn, want dan zou de grootheid van de zaak en van onze onwaardigheid ons afschrikken. Maar men moet bedenken, dat het Gode behaagt dit onuitsprekelijk geschenk om-niet, en aan ons, onwaardigen, te geven; zoals Christus zegt: *En vreest niet, gij klein kuddeke, want het is uws Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven*, [Luk. 12 : 32]. Het koninkrijk te geven, zegt Hij. Aan wie? Aan u, onwaardigen, die een klein kuddeke zijt. Indien ik klein ben, en het een grote zaak is, ja de allergrootste die geschonken wordt, dan moet ik bedenken, dat Hij ook groot en [bovenal] alleenlijk groot is, Die dat [grote goed] schenkt. Indien Hij aanbiedt en mij geven wil, dan merk ik niet aan mijn zonde, en onwaardigheid, maar Zijn Vaderlijke wil jegens mij, en ik ben verheugd en dankbaar voor dat onwaardeerbare geschenk om-niet, door het gehoor des geloofs, aan mij onwaardige geschonken.

Hier wordt onze dwaze [natuurlijke] rede wederom geërgerd en berispt ons, zeggende: Dat gij leert, dat de mensen in het geheel niets moeten doen, om zo'n oneindig geschenk te verkrijgen, als het Woord te horen, zulks schijnt te zullen leiden tot de grootst mogelijke verachting van de genade, en om de mensen gerust, lafhartig en vastslapende te maken, zodat zij de handen laten hangen, en in het geheel niets goeds zullen verrichten. Dus is het niet nuttig dit bekend te maken, en het is ook niet waar, maar de mensen moeten aangespoord worden, om te werken, om te zweten [en te zwoegen] en zich te oefenen tot de gerechtigheid, en dán zullen ze dit geschenk verkrijgen. Ditzelfde hebben voorheen de Pelagianen aan de Christenen verweten, maar luister naar wat Paulus hier zegt: niet uit de [eigen] werkzaamheden en pogingen tot zweten toe, niet uit de werken der wet, maar uit het gehoor des geloofs hebt gij de Heilige Geest ontvangen.

Hoor tenslotte, wat Christus Zelf Martha antwoordt, die zeer bekommerd en verstoord was, dat haar zuster Maria, zittende aan de voeten van Jezus, en Zijn Woord horende, haar alleen liet dienen. Martha, zegt Hij, gij bekommert en ontrust u over vele dingen, maar één ding is nodig. Doch Maria heeft het goede deel uitverkoren, dat van haar niet zal weggenomen worden. Iemand wordt dus een christen, niet door werken, maar door horen. Wie zich dus oefenen wil ter rechtvaardigheid, dat hij zich eerst bezig boude met het horen van het Evangelie; en wanneer hij dat gehoord, [verstaan] en aangenomen heeft, laat hij dan met vreugde God danken, en voorts zich oefenen in goede werken, die in de Wet geboden zijn, zo dat de wet en werken volgen [na en] op het gehoor des geloofs. Dan zal hij gerust [en veilig] in het licht kunnen wandelen, hetwelk Christus is, en onfeilbaar uitkiezen, en doen goede werken, die niet geveinsd zijn, maar in waarheid [deugdelijk en] goed; waarvan hij weet, dat ze Gode aangenaam en door Hem geboden zijn, en dan zal hij kunnen verachten [en verfoeien] alle uitwendige [gedaanten, verbeeldingen en] schimmen van eigen-gekozen werken.

De tegenstanders menen [en laten er zich op voorstaan]), dat het geloof een heel lichte zaak is, en van geen betekenis, waardoor de Geest ontvangen wordt. Maar een hoe moeilijke en alles te bovengaande zaak het is, ondervind ik, en allen die met mij dat geloof ernstig omhelzen. Het wordt zomaar terstond in één adem gezegd, dat de Heilige Geest ontvangen wordt alleen door het gehoor des geloofs, maar het wordt zo

gemakkelijk niet aangehoord, aangenomen, geloofd en vastgehouden, als het gezegd wordt. Daarom, indien gij van mij hoort, dat Christus, het Lam Gods, geofferd is voor uw zonden, zie toe, dat ge zulks in waarheid hoort. Paulus heeft met nadruk het gehoor des geloofs genoemd (niet het Woord des geloofs, hoewel het onderscheid niet groot is), dat is: zulk een woord, dat gij horende gelooft, zodat het Woord niet alleen een geluid is, dat uit mij voortkomt, maar dat door u gehoord wordt, en in het hart dringt, en door u geloofd wordt; dan is het in waarheid het gehoor des geloofs, waardoor gij de Heilige Geest ontvangt; en wanneer ge Die ontvangen hebt, zult gij daarna uw vlees ook kruisigen [en doden].

De vromen ondervinden hoe graag zij met een volkomen [en vast] geloof het gehoorde Woord [in hun binnenste] zouden willen vasthouden, en de verkeerde opvatting [en mening] der wet en van eigengerechtigheid daar uitroeien, doch zij [ondervinden en] gevoelen de strijd in het vlees, dat de Geest met geweld tegenstaat. Want de [natuurlijke] rede en het [zondige] vlees willen in alle delen samenspannen, [en houden niet op dit woord door te drijven]: Men moet besneden worden en de wet onderhouden! Dit kan uit onze harten niet gans en al weggenomen worden, maar blijft in 't hart van al de vromen. Daarom is er in de oprechten een gedurige strijd tussen het gehoor des geloofs en de werken der wet, omdat het geweten altijd weer aandruist en denkt, dat deze weg al te gemakkelijk is, nl. dat alleen uit het gehoor des Woords de gerechtigheid, de Heilige Geest en het eeuwige leven beloofd wordt.

Maar onderzoek de zaak eenvoudig en met opmerking, en gij zult ondervinden, hoe gemakkelijk het is het woord des geloofs te horen. Voorwaar Hij is wel groot, die dat schenkt. Verder geeft de HEERE grote zaken gewillig en eenvoudig, en verwijt niemand, maar uw vatbaarheid is moeilijk, [of: het aangrijpen onvermogen], en het geloof is zwak, hetwelk u [in de weg is] bestrijdt, [en verhindert], zodat gij het aangeboden geschenk niet kunt aannemen. Doch laat uw geweten daar vrij tegen aan druisen, en daarop teruglopen (Dat men moet besneden worden en de wet onderhouden), toch moet gij zolang volhouden en weerstaan, tot gij dit "men moet", [van eigen werkzaamheid en wettischheid] te boven komt. Zo zal dan met het aanwassen des geloofs die verkeerde opvatting van de gerechtigheid der wet langzamerhand afnemen, maar zulks kan zonder zware strijd niet geschieden.

Vers 3: *Zijt gij zo uitzinnig? Daar gij met den Geest begonnen zijt, voleindigt gij nu met het vlees?* [Eigenlijk staat er:] Wordt gij nu door het vlees voleindigd; dat is: wilt gij in het vlees nu voleindigd worden? Want dit moet liever in een lijdelijke dan dadelijke zin worden opgevat, zoals beneden zal aangetoond worden.

Nu hij dit argument afgehandeld heeft, namelijk dat de Geest niet geschonken wordt door de werken der wet, maar door het gehoor des geloofs, begint hij nu [gewag te maken] te waarschuwen en af te schrikken van een dubbel gevaar of schade. Het eerste, [dat Paulus hier voorstelt] is: *Zijt gijlieden zo uitzinnig?, daar gij met de Geest begonnen zijt, dat gij met het vlees voleindigt?*

Het tweede volgt: Hebt gij veel tevergeefs geleden? En dat is het rechte werk van de retorica, namelijk om [door waarschuwing] af te schrikken van de gevaren en verliezen, en om weer aan te moedigen door voorstelling van het nuttige, van het eerlijke en het gemakkelijke. Hij zegt dus: Gij zijt met de Geest begonnen. Dat is: uw godsdienst was zeer schoon begonnen en ingesteld, zoals hij ook beneden zegt: Gij liept wel! Wat is dat te zeggen, [of: waar komt het vandaan]? Wilt ge nu met het vlees voleindigen? Ja, ge wordt nu al door het vlees verteerd [en vernietigd].

Paulus stelt hier de Geest en het vlees tegenover elkaar. Hij noemt het vlees niet, gelijk ik hierboven al vermeld heb: de zondige driften, en beestachtige hartstochten; of

de [inwonende] zinnelijke [verdorven] geneigdheid; aangezien Paulus op deze plaats niet redeneert van de wellust of andere begeerlijkheden des vleses maar over de vergeving der zonden, hoe het gemoed gerechtvaardigd te krijgen, hoe de gerechtigheid voor God te bereiden, [en hoe te mogen ondervinden dat wij niet gesteld zijn tot toom, maar ter verkrijging der zaligheid, 1 Thess. 5 : 9].

Verder spreekt hij hier van de [ontlasting en] bevrijding van de wet, zonde en dood. En toch zegt hij hier, dat zij, met verlating van de Geest, dadelijk zullen voleindigen met het vlees. Derhalve [is en] blijft hier het vlees de eigengerechtigheid, 't bedenken des vleses, en opvatting van [menselijke wijsheid en] 't verdorven verstand, [Rom. 8 : 6, 7], welke haar gerechtigheid door de wet zoekt. Al hetgeen dus het beste en voortreffelijkste [en uitnemendste] in de mens is, noemt Paulus vlees, dat is: de hoogste wijsheid en bevassing van het [verdorven] verstand en de gerechtigheid van de wet zelf [om door haar werken gerechtvaardigd te willen worden]. En die plaats [verhandeling] moet [inzonderheid] in acht genomen worden wegens de lasterende Papisten, die haar tegen ons verdraaien, door te zeggen, dat wij onder het pausdom met de Geest begonnen zijn, doch nu met vrouwen getrouwd zijnde, in het vlees voleindigen. Alsof het geestelijke leven in de ongehuwde staat bestond, of in 't hebben van geen wettelijke vrouw, en alsof het intussen geen hinder in het geestelijke leven veroorzaakte, indien iemand met één enkele bijzit [of: een hoer] niet tevreden, er meer onderhield. Zij zijn mensen zonder de Geest des onderscheids, die niet verstaan [noch bevatten], wat geest of vlees is.

Geest is alles wat in ons bewerkt wordt door de Geest. Vlees is al wat in ons [omgaat en] bewerkt wordt naar het vlees, buiten de Geest. Daarom zijn al de plichten der christenen, zoals: zijn huisvrouw lief te hebben, kinderen op te voeden, zijn huisgezin te bezorgen, zijn Ouders te eren, de Overheid te gehoorzamen en dergelijke instellingen van Godswege - die bij hen [alle] werelds en vleselijk zijn - vruchten [en uitwerksels] des Geestes. Die blinde mensen maken geen onderscheid tussen zaken, die goede [uitwerksels of schepsels en] instellingen van God zijn, en fouten of zondige zaken, [die hieronder: Gal. 5 : 19, 20, uitgedrukt worden].

En ook hierop moet gelet worden, dat Paulus zegt, *dat de Galaten met de Geest begonnen zijn*. Daar moest hij bijvoegen, in een dadelijke [en werkende zin]: Nu voleindigt gij met het vlees! Dit doet hij niet, maar in een lijdelijke zin zegt hij: wordt gij in het vlees opgebouwd, [en volmaakt, teneinde gebracht, opgetooid⁶³]. Zover is het er vandaan, dat de gerechtigheid der wet, die Paulus hier "het vlees" noemt, zou rechtvaardigen, dat degenen die, na de Geest door het gehoor des geloofs ontvangen te hebben, tot die gerechtigheid der wet weer afvallen, door haar verteerd worden, dat is: beëindigd worden en geheel en al verloren gaan.

Daarom, zij die leren, dat de wet moet onderhouden worden met dit doel, dat de mensen door haar gerechtvaardigd worden..., dezen zijn, terwijl zij voor de consciënties zorg willen dragen, haar hoogst nadelig [en schadelijk], en terwijl zij hun gewetens zoeken te rechtvaardigen, brengen zij ze ter verdoemenis. Paulus nu valt doorgaans de valse apostelen van terzijde [alsook: in het voorbijgaan] aan. Want dezen drongen op de wet aan, zeggende: Het geloof in Christus alleen neemt de zonde niet weg, verzoent de toorn van God niet, en het rechtvaardigt niet. Dus, indien gij die weldaden wilt verkrijgen, moet ge niet alleen in Christus geloven, maar ook tegelijk de wet onderhouden, besneden worden, de feesten waarnemen, offeren enz. Door dit

⁶³ Het zoude diensvolgens verstaanbaar zijn dus te vertalen, zoals de Engelse en Latijnse Overzetting heeft: *Hebbende begonnen met de Geest, wordt gijlieden door het vlees opgebouwd, of ten einde gebracht.*

te doen, zult ge vrij zijn van zonde, toorn Gods, [en eeuwige verdoemenis]. Ja juist daardoor, zegt Paulus, voert gij een ongerechtigheid in, gij verwekt de toorn Gods, gij voegt zonde bij zonde, gij zijt van de genade vervallen, en verwerpt ze, ge blust de Geest uit, en ge wordt, samen met allen die u volgen, door het vlees verteerd, [en weggevoerd, voleindigd of vernietigd]. Dit is het eerste gevaar, waarvoor hij de Galaten [waarschuwt en] zoekt af te schrikken, opdat zij nl. niet, indien zij door de wet zoeken gerechtvaardigd te worden, de Geest kwijt raken, en de beste beginselen in een zeer slecht einde verderven.

Vers 4: *Hebt gij zoveel tevergeefs geleden?*

Het tweede gevaar of nadeel is: Hebt gij zoveel tevergeefs geleden? Alsof hij zei: Let er niet alleen op, hoe fraai [en voortreffelijk] ge begonnen zijt, en hoe ellendig ge die goede beginselen en de voortreffelijk begonnen loop [of: voortgang], verloren hebt; alsook, dat ge niet alleen verloren hebt de eerstelingen en de vruchten des Geestes, teruggevallen als ge zijt in de bediening van zonde en dood, en in een droevige en ellendige slavernij der wet, maar neemt daarenboven dit in aanmerking, dat ge veel hebt geleden [en ondergaan] vanwege het Evangelie en Christus; namelijk de beroving van uw goederen, lasteringen en versmadingen, gevaren des lichaams en des levens, en dergelijke rampen, Alles was onder u in een zeer schone voortgang en bloei. Ge had een gezonde en rechte leer, leefde heilig en verdroeg standvastig - om de Naam van Christus - de ongemakken. Doch nu is zowel de leer als het geloof vergaan, al de werkzaamheden, zowel lijdelijke als dadelijke, zowel de Geest als Zijn vruchten zijn onder u teniet geraakt, [Gal. 5 : 22. *Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid*].

Hieruit staat voldoende vast, wat ongemak [en kwade gevolgen] de gerechtigheid der wet of de eigengerechtigheid meebrengt, namelijk, dat diegenen, die daarop vertrouwen, op eenmaal hun onbegrijpelijke goederen verliezen. Verder is het een zeer beklaglijke zaak dat iemand zo snel en zo licht verliest zo'n grote roem en vertrouwen des gewetens op God; alsook: zoveel en zware verdrukkingen en gevaren voor goederen, vrouw, kinderen, lichaam en leven te doorstaan; en toch al die zaken ijdel, tevergeefs en onnut te verdragen. Uit deze twee plaatsen zou iemand een ganse beschrijving van de eigen of wetsgerechtigheid kunnen opmaken, en zeer ver uitbreiden, indien hij onderscheidenlijk wilde ophelderen, wat de Geest is, waarmee zij begonnen zijn; verder, welke, ho e grote en hoeveel de verdrukkingen geweest zijn, die zij om Christus [wil] hebben geleden [en uitgestaan]. Doch die zaken kunnen in genen dele door enige retorica uitgedrukt worden, omdat het zeer gewichtige zaken zijn, waarover Paulus hier handelt, te weten: over de eer van God, de overwinning der wereld, des vleses, en des duivels, de gerechtigheid, en het eeuwige leven, en daartegenover de zonde, wanhoop, eeuwige dood en hel; en toch in een ogenblik verliezen wij die onschatbare geschenken, en halen ons deze verschrikkelijke rampen, die in eeuwigheid niet zullen ophouden, op de hals, en dat op aanraden van de valse leraars, [en wettische meesters], aangezien zij ons overbrengen van de Evangelie-waarheid in een dwaalleer; en dit doen zij niet alleen zonder tegenstand, maar ook onder de gewichtige dekmantel van godsvrucht.

Indien maar ook tevergeefs!

Het is een [aanmaning tot] verbetering, die de vorige, 'n weinig hardere bestraffing verzacht. En dit doet hij als een Apostel [of: gezant], om de Galaten niet te zeer te verschrikken. Hij bestraft wel, maar zo, dat hij er toch altijd olie [ter verzachting] bij

giet, om hen niet tot wanhoop te brengen. Hij zegt dus: Indien maar ook tevergeefs. Alsof hij zeide: Ik heb nog niet helemaal de hoop voor u verloren. Indien gij echter zo wilt voortgaan, met achterlating van de Geest, door het vlees voleindigd [en verteerd] te worden, dat is: de gerechtigheid der wet te volgen, gelijk gij begonnen zijt... , weet dan, dat al uw roem en vertrouwen in God ijdel, en al uw lijden tevergeefs is. Ik ben verplicht, wat harder taal tegen u te voeren, de zaak ernstiger aan te dringen, [en op te halen], en u scherper te bestraffen, vooral aangezien het gewicht der zaak 't vereist, dat ge niet meent, dat er niets of weinig aan gelegen is, of ge, met verlaten van Paulus' leer, uw oren naar een andere leer neigt, en die aanneemt. Toch ontnem ik u nog niet alle hoop, indien ge maar weer [wijs wordt en] u bekeert. Want onreine, zwakke en besmette kinderen moeten niet verstoten, maar nauwkeuriger verzorgd en gekoesterd, [opgepast] worden dan gezonde en sterke.

Zo brengt Paulus als een ervaren medicijnmeester bijna al de schuld over op de valse apostelen, als oorzaken van deze besmettelijke ziekte. Daarentegen behandelt hij de Galaten vriendelijk genoeg om hen door die zachtheid te herstellen. Daarom moeten ook wij naar het voorbeeld van Paulus de zwakken op die wijze berispen, op die wijze hun ziekte genezen en wegnemen, dat wij hen intussen ook vertroosten, opdat zij niet - indien zij wat te hard van ons behandeld worden - gaan wanhopen.

Vers 5: *Die u dan de Geest verleent en krachten onder u werkt, doet Hij dat uit de werken der wet of uit de prediking des geloofs?*

Deze redenering is ontleend aan de ondervinding der Galaten. Daarin vindt de Apostel zulk een genoegen, dat hij, na ze te hebben bestraft en afgeschrikt van een dubbel gevaar [en verderf], nu hetzelfde herhaalt, en wel met de bijvoeging, zeggende: Die u dan de Geest verleent, enz. Dat is: gij hebt niet alleen ontvangen de Geest uit het gehoor des geloofs, maar alles hetgeen gij te weten zijt gekomen en gewrocht hebt, hebt gij uit het gehoor des geloofs. Als wilde hij zeggen: het is niet genoeg geweest, dat God aan u eenmaal de Geest gegeven heeft, maar dezelfde God heeft altijd daar nog bijgedaan, en vermeerderd de gaven des Geestes, opdat die Geest, eenmaal door u ontvangen, aanhoudende zou toenemen en in u krachtdadig zou werken. Hieruit is duidelijk genoeg, dat de Galaten wonderwerken gedaan hebben, of tenminste krachten betoond, dat is: vruchten des geloofs voortgebracht, zoals echte leerlingen van het Evangelie gewoon zijn voort te brengen. Want elders zegt de Apostel, dat het koninkrijk Gods niet bestaat in woorden, maar in kracht [1 Kor. 4: 20]. Kracht nu is niet alleen te [kunnen] spreken van het rijk Gods, maar ook inderdaad [zelf] te tonen, dat God krachtig is, werkende door Zijn Geest in ons. Zo zegt Paulus hierboven van zichzelf: *Die in Petrus krachtig wrocht tot het apostelschap der besnijdenis, Die wrocht ook krachtiglijk in mij onder de heidenen*, Gal. 2 : 8.

Wanneer dus een leraar [of een ander Christen] zo predikt [en profeteert], dat het Woord niet ontbloot wordt van zijn vruchten, maar krachtig werkende is onder hen die het horen, dat is: wanneer daarop volgt geloof, hoop, liefde, lijdzaamheid, en dergelijke vruchten des Geestes, daar verleent God de Geest [stort de Heilige Geest uit], en werkt krachten onder de toehoorders. Op gelijke wijze zegt Paulus hier, dat God aan de Galaten Zijn Geest verleend heeft, en krachten onder hen gewrocht heeft, alsof hij zeide: God heeft niet alleen door mijn prediking teweeggebracht, dat gij zoudt geloven, maar opdat gij ook heilig zoudt leven, vele vruchten des geloofs zoudt voortbrengen, en het kwade lijden [en verdragen].

Alsook, door dezelfde kracht des Geestes, zijt gij van gierigaards, overspelers, toornigen, ongeduldigen, vijanden en soortgelijke haters van God, en elkander hatende geworden: mededeelzaam, kuis, zachtmoedig, lijdzaam, de naaste liefhebbend. Hier

vandaan geeft hij hun dit getuigenis, dat zij hem aannamen als een Engel Gods, ja als Christus Jezus, en dat zij hem zo uitnemend liefhadden, *dat zij bereid waren, hun ogen uit te graven*, Gal. 4 : 14, 15.

Zijn naaste nu zo vurig lief te hebben, dat ge bereid zijt, hem uw geld te geven, uw goed, ogen, leven en alles tot zijn behoud; verder, geduldig te verdragen alle tegenspoeden, zijn waarlijk vruchten des Geestes. En die krachten hebt gij ontvangen en bezeten, zegt hij, voordat die valse leraars tot u gekomen zijn. Doch gij hebt die deugden ontvangen niet uit de wet, maar uit God, Die aldus de Geest aan u verleende en dagelijks de Geest vermeerderde, dat het Evangelie onder u zeer voorspoedig zijn gang gehad heeft, met te onderwijzen, te geloven, te werken en te verdragen. Daar gij die dingen weet, omdat ge er in uw geweten ten volle van overtuigd zijt, hoe komt het, dat gij dezelfde [krachten en] deugden niet meer voortbrengt als tevoren? Dat is: waarom onderwijst ge niet naar waarheid, waarom gelooft ge niet godvruchtig, waarom leeft ge niet rechtvaardig, waarom werkt ge niet recht, waarom [lijdt en] verdraagt ge niet geduldig het kwade? Wie heeft u kortom zo bedorven, dat ge mij nu zo lief niet meer hebt als tevoren? Nu zoudt ge Paulus niet meer aannemen als een engel Gods, als Christus Jezus; ge zoudt uw ogen nu niet uitgraven en mij geven. Hoe komt het, zeg ik, dat ge zo vurig voor mij niet langer ijvert, maar dat ge nu boven mij de voorkeur geeft aan de valse apostelen, die u zo jammerlijk verleiden?

Zo gebeurt het ons heden ten dage. In het begin van de verkondiging des Evangelies waren er zeer velen die zin hadden in onze leer, en van ons openhartig [oprecht] en eerbiedig gevoelden. De deugden en vruchten des geloofs volgden de prediking des Evangelies. Wat volgt daarop? Plotseling doen zich dwaalgeesten op, die binnen weinig tijds omver werpen hetgeen wij met veel tijd en zware arbeid hadden opgebouwd, en maken ook het gemoed van hen, die ons tevoren zo intiem liefhadden, en onze leer met dankbaarheid aannamen, zo vijandig tegenover ons, dat er bij hen niets meer gehaat is dan onze naam. Maar van dit kwaad is de duivel de oorzaak, die de tegenovergestelde krachten werkt in zijn leden, die strijden tegen de werkingen des Geestes.

Uw ondervinding, zegt de Apostel, moest u dus leren [en doen begrijpen], o Galaten, dat die zo grote krachten niet uit de werken der wet kwamen. Want gelijk gij die niet vóór het gehoor des geloofs gehad hebt, zo hebt gij die ook nu niet, nu de valse apostelen onder u de baas spelen. Hetzelfde kunnen ook wij in onze dagen zeggen tot degenen, die zich erop beroemen, "Evangelisch" te zijn, en uit de tirannie van de Paus verlost te zijn. Zijt gij soms de tirannie van de Paus te boven gekomen, en hebt gij de vrijheid in Christus verkregen, door de dwaalgeesten of door ons, die het geloof in Christus verkondigd hebben? Indien zij op dit punt de waarheid willen belijden, zijn zij gehouden te zeggen: Waarlijk, door de prediking des geloofs. En het is waar: in het begin van onze prediking had de leer des geloofs een gelukkige loop en voortgang; de aflaten, vagevuur, geloften, missen en dergelijke verfoeiingen [kregen de schop, en] vervielen, welke met zich mee sleepten de ondergang van het ganse pausdom.

Niemand kon ons met recht [of: reden tegenspreken, of:] veroordelen. Want de leer was zuiver, vele consciënties oprichtende [versterkende] en vertroostende, die lang onderdrukt waren geweest door menselijke overleveringen onder het pausdom, die de echte dwingeland en beul van de gewetens geweest is.

Daarom danken velen God, dat zij door het Evangelie, dat wij, door Gods genade, op die tijd het eerst verkondigden, uit deze strikken en pijniging der gewetens verlost waren. Doch daar er geesten opgestaan zijn, die door de ontkenning van de

lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het lichaam,⁶⁴ door de ontheiliging des Doops, de verwoesting der beelden, en afschaffing van alle uitwendige plechtigheden, eensklaps het pausdom zochten uit te roeien, en zo onze roem wilden verduisteren, is daarom spoedig het kwaad spreken van onze leer begonnen.

Want het gemeen gaf voor, dat de belijders van het Evangelie onder elkaar verschil van mening hebben. Die zaak heeft zeer velen geërgerd, en van de waarheid afgetrokken, en heeft de Papisten de hoop doen koesteren, dat wij eerlang zouden te gronde gaan [en vervallen], samen met de leer, die op zichzelf zo wankel was; en dat zij [de roomsgezinden] binnen korte tijd hun [vroegere] krachten weer zouden terugkrijgen, en door deze aanleiding [dat de Protestanten onderling verdeeld waren] tot hun vorig gezag en [de pauselijke] waardigheid zouden terugkeren.

Daarom, gelijk de valse apostelen beweerd hebben, en de Galaten, die reeds door het geloof in Christus gerechtvaardigd waren, hevig ertoe aangezet, dat zij moesten besneden worden en de wet van Mozes onderhouden, indien zij van de zonde en de toorn Gods wilden ontlast worden, en de Heilige Geest verkrijgen, en zij toch juist door deze zaak de Galaten nog te meer met zonden verzwaarden, aangezien door de wet de zonden niet weggenomen worden, noch de Geest door haar gegeven wordt, doch zij werkt alleen maar toorn, en jaagt vrees aan: alzo hebben heden ten dage de dwaalzieke mensen, die hebben willen zorgen voor het behoud van de Algemene Kerk, en eens voor altijd verwoesten, en geheel en al het Papendom uitdelgen, door de afschaffing van [overtollige uitwendige] plechtigheden, de bestorming der beelden, en de bestrijding van de [vervalste] Sacramenten, door diezelfde zaken geen nut, maar meer schade aan de kerk toegebracht. Zij hebben het pausdom niet omgeworpen, maar te meer bevestigd.

Doch indien zij met algemene toestemming [en vereniging], gelijk zij begonnen

---

⁶⁴ Hier wordt de grote Luther, door zijn drift en verkeerde bevatting, nopens de Consubstantiatie of Lichamelijke Alomtegenwoordigheid van de Verheerlijkte Christus, en zijn blijven vasthouden aan de vervalste plechtigheid des Doops, het eren en oprichting van Beelden, jammerlijk vervoerd, en in zover wijkt hij af van de ware Leer in de eenvoudige Instelling en gedachtenis van het Avondmaal des Heeren Jesu Christi.

Het ongerijmd, onwaarachtig en onbetamelijk gevoelen, dat de Verheerlijkte en in de hemel opgenomen Immanuël nog lichamelijk op aarde zou aanwezig zijn, is alom genoeg uit het. Woord Gods weerlegd en bekend gemaakt. Die de geestelijke transsubstantiatie van Christus in zijn ziele niet gewaar wordt door wedergeboorte en hartveranderende genade, wat zal hem de ingebeeelde en onwaarachtige lichamelijke trans- en consubstantiatie helpen? Wete mij hier al weer niet beter, korter en klaarder uit te drukken als met onze 47. Vrage: Alwaar peremptoir naar waarheid een van God geleerde Christen antwoordt: *Christus is waarachtig mens en waarachtig God. Naar Zijn menselijke nature is hij niet meer op aarde, maar naar zijn Godheid, Majesteit, Genade en Geest wijkt Hij nimmermeer van ons, Joh. 20 : 17.*

Het heeft de vrijmachtige God niet behaagd deze waardige en ijverige Reformateur Luther in deze zake licht en verdere doorbrekende kennis te geven. Doch in het voornamelijk stuk van de Rechtvaardiging door en in de genoegdoening van Christus, is hij volkomen klaar en zuiver, en door die Evangelie Waarheid meende hij in het Pausdom zelfs alles wederom terecht te brengen, zonder daar te behoeven uit te gaan. Doch die onderneming was buiten, ja tegen het Woord. Aan ieder Christen wordt gelast: *Gaat uit van haar Mijn volk, opdat gij aan hare zonden geen gemeenschap hebt, en opdat gij van hare plagen niet ontvangt, Openb. 18 : 4.* Hoe men zelfs ook nog superstitie heeft met onze Kerken, alsof die gebouwen heiliger waren dan andere plaatsen of huizen; daar het te wensen was, dat die alleen maar mochten gebruikt worden tot Verkondiging des Evangeliums en Samenkomst der Vromen. Zie de getrouwe waarschuwing van de Geestelijke Krijgsman Jacob Ziegenmeyer in zijn tweede deeltje, pag. 207-209. De oude zuurdeeg der Paperije, uit onkunde en ongehoorzaamheid aan het Evangeliewoord voortkomende, is helaas! onder ons ook nog niet weggenomen. Zie de ontzaggelijke bedreiging aan dezulken. Met vlamme vuur, wraak doende over degenen die God niet en kennen, en over degenen, die den Evangelie onzes Heeren Jesu Christi niet gehoorzaam zijn. 2 Thess. 1 : 8.

waren, met ons geleerd hadden, en het artikel der Rechtvaardiging met ernst hadden aangedrongen, dat wij noch door eigen, noch door de gerechtigheid der wet, maar alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden, voorzeker, dit uitnemende artikel zou langzamerhand, zoals het begonnen was, het pausdom met zijn [aanhang, of] broederschappen, aflaten, orden, relikwieën [menselijke instellingen], godsdienstplichten, aanroeping der heiligen, vagevuur, missen, vigiliën, geloften en dergelijke talloze verfoeiingen, omver gesmeten hebben. Doch zij hebben, met nalating van de prediking des geloofs, en de verkondiging van Christus' Gerechtigheid, de zaak op een andere wijze ondernomen, tot groot nadeel van de gezonde leer en van de gemeenten. [De auteur spreekt hier met bitterheid, en zegt meer, dan hij bewijzen kan.]

Daarom is hun iets dergelijks overkomen, als men in het Hoogduits gewoon is te zeggen: Voor het net te vissen. Want zij hebben de vissen verjaagd, die het net zou omvangen hebben, toen zij die met hun handen hebben willen grijpen.

Daarom staat het pausdom in onze dagen te waggelen en stort in, niet door die razernij der sektariërs, maar door de verkondiging van het artikel der Rechtvaardiging, welke niet alleen het rijk van de antichrist verzwakt heeft, maar ook ons tot nu toe tegen diens geweld staande gehouden en beschermd heeft. En tenzij wij dit steunsel [en deze bescherming] gehad hadden, zo zouden al lang de sektariërs uitgeroeid zijn geweest, en wij met hen.

En toch is het daar zo verre vandaan, dat zij deze weldaad zouden erkennen, dat zij in plaats - zoals de psalmdichter ergens (Ps. 1G9: 5) zegt - van ons lief te hebben, gelijk ze behoorden, kwaad van ons spreken en ons met zeer bitter gemoed vervolgen. Want het artikel van de Rechtvaardiging, dat onze enige toevlucht [en steunsel] is, niet alleen tegen alle krachten en listten der mensen, maar ook tegen de poorten der hel, bestaat daarin: dat wij alleen door het geloof in Christus, zonder de werken rechtvaardig verklaard en gezaligd worden. Indien dit nu de ware wijze om te rechtvaardigen is, gelijk het werkelijk is, of men moet de ganse Schrift ontbinden, dan volgt terstond daaruit, dat wij, noch door de [belachelijke] monnikskap, noch door [onbezonnen] geloften, noch door [afgodische] missen, of door enige werken rechtvaardig verklaard worden. Daar wordt dan zonder afschaffing van enige uitwendige zaak, zonder opschudding, zonder emg menselijk geweld, zonder enige bestrijding der Sacramenten, alleen door de Geest het pausdom omver geworpen [en uitgeroeid]. En die overwinning wordt door ons niet teweeggebracht, maar door Christus, Wiens weldaad wij verkondigen en heerlijk maken.

En hetgeen ik nu zeg, betuigt ook de zaak zelf. Want in die tijd, toen voor het eerst het pausdom begon te waggelen en in te storten, voerden de sektariërs in het geheel niets uit. Want ze konden ook niet, maar ze zwegen. Wij daarentegen leerden niets en drongen nergens op aan, dan op het artikel van Rechtvaardiging, welk artikel toen alleen het gezag van de Paus verkleinde, en diens rijk verwoestte. Doch toen nu de Sektariërs zagen, dat het pausdom begon te waggelen, en onder te gaan, als vissen voor het net gebracht, wilden zij, toen nu eenmaal het pausdom omgekeerd en geheel vernietigd was, ons de roem ontnemen, en de vissen voor het net gebracht, alle tegelijk met hun handen grijpen. Doch ze hebben vergeefse arbeid gedaan. Want ze hebben ze niet gegrepen, doch ze slechts verjaagd. Zoals dus de valse apostelen voor de Galaten de gerechtigheid verworven hebben door hun leer van onderhouding der wet, evenzo hebben de Sektariërs door hun oproer het pausdom verwoest. De beelden en andere misbruiken in de kerk zouden vanzelf in verval geraakt zijn, indien zij nauwgezet en zuiver het artikel van Rechtvaardiging geleerd [en voorgesteld] hadden.

Maar ze werden door ijdele roem vervoerd. Want graag hadden zij een naam gemaakt, dat zij zelf [alleen] het pausdom verdreven hadden. Daarom met verzuiming van het artikel der Rechtvaardiging, hebben zij die beroering verwekt, waardoor zij ons bijna ten onder gebracht hebben, en de Papisten in hun verfoeiingen gesterkt. Zulk een uitslag heeft onze inspanning, wanneer wij de eigene [zelf-] roem zoeken, en niet de glorie van God.⁶⁵

Noch de paus, noch de duivel is bevreesd geweest voor zulke opschudding en uitwendige poeha, maar de leer des geloofs, die [meebrengt en] aankondigt, dat Christus alleen Overwinnaar van zonde, dood en duivel is, is voor hem [vreselijk en] verschrikkelijk. Want zulk een leer smijt zijn rijk omver en die doet ons, zoals ik gezegd heb, nog het hoofd boven water houden, en beschermt ons tegen alle poorten der hel; en tenzij wij ons aan dat anker vasthielden, zouden wij zo maar weer, recht toe recht aan, gedwongen worden, de paus aan te bidden, en er zou geen reden of middel zijn, om hem te weerstaan. Want indien ik mij voegde bij de sektariërs, zo zou mijn geweten in het onzekere blijven, aangezien zij met geen enkel recht zich tegen de Paus stellen, daar zij hun eigen en niet Godes eer zoeken.

Daarom - indien ik niet met andere wapenen dan zij voorzien was - zou ik de paus niet durven aanvallen, veel minder mij erop laten voorstaan, dat ik hem wilde verwoesten.

Maar, zeggen zij, de Paus is de Antichrist.⁶⁶ Het is wel. Maar zelf brengt hij daar weer tegen in, dat hij de bediening heeft om te leren, dat bij hem de macht is om de Sacramenten te bedienen, te binden en te ontbinden, en dat hij die macht door een erfelijk recht bezit, als van de ene hand in de andere overgegeven zijnde, van de Apostelen af. Dus met die uitwendige poeha wordt hij niet van zijn stoel gedreven, maar wel door de verkondiging des geloofs, op deze manier: Paus, ik wil u de voeten kussen, en u erkennen als de opperste⁶⁷ priester, indien gij mijn Christus zult willen eerbiedigen, en toe zult willen staan [en overgeven], dat wij door Zijn dood en opstanding de vergeving der zonden en het eeuwige leven hebben, niet door de onderhouding van uw overleveringen. Indien gij hier wilt wijken. zal ik u de kroon en

---

⁶⁵ Kenodoxia, Fil. 2 : 3. Ijdele eigen zelfs eer-zoeking, is zekerlijk ene onbetamelijke zaak voor een Christen, en die de ere en achting der mensen lief heeft, meer dan de ere Gods, Joh. 12 : 43. Zij voor henzelf en voor hun evennaasten onprofijtelijk. Doch onze Auteur raisonneert hier wat onbedacht, en is van bovengemelde fout niet geheel vrij. De HEERE heeft hem indisputabel ter verrichting van grote dingen in de Reformatie verwaardigd; maar hier ter plaats komt veel van het schadelijk eigen-zelfs bij, dat hem zo laag op zijn Mede-Reformateurs en verdere doorbrekers in het ware Christendom doet vallen, die de verdere Evangelie-Waarheden in het daglicht stelden.

⁶⁶ Hier gaat Luther nogal zijn vorige gang, met teveel toegevende te zijn aan het Pausdom, terwijl hij zijne en Christus' vijanden de wapenen in de handen geeft. Het is aanmerkelijk, daar hij anders de naam heeft, dat hij zo hoofdfig en onverzettelijk is, de Man hier zo inschikkelijk is, apparent uit mensenvrees en eigenliefde, daar de Vroomsten zelfs nog onder gebukt moeten gaan. Ik zou menen, dat Afgoderij en Papendom en al wat naar verdienstelijke werken zweemt, uit het midden van ons moest uitgeroeid worden, en de Evangelie-banier en Christi Gerechtigheid meer en meer luisterrijk voorgesteld. Waartoe de HEERE Geest en Genade verlene, liever zeggende met Vader Joas, wanneer zijne ijverende Gideon, op Gods bevel, het altaar Baäls uitgeroeid had: Zult gij voor de Baäl twisten? Zult gij hem verlossen: Indien hij een God is, hij twistte voor hemzelven, omdat men zijn Altaar heeft omgeworpen, Richt. 6 : 31.

⁶⁷ Zo Luther hier in ernst spreekt, gaat deze submittie veel te ver. Foei in de dagen des Nieuwen Testaments, en een vervuld Evangelium, daar al het voorbeeldige en schaduwwachtige in het waarachtige tegebeeld den Middelaar Jezus Christus vervuld en weggenomen is, iets priesterlijks in de Paus of enig schepsel te willen erkennen, is onbehoorlijk voor een verlicht Christen. Want de Heere Jezus alleen is onze enige Hogepriester, hoogste Profeet en Leraar, en eeuwige Koning, zie Catech. Vr. 31.

macht niet ontnemen. Zo niet, dan volhard ik te roepen, dat gij de antichrist zijt, en ik verzeker u, dat al uw uitwendigheden en godsdienstplichten, niet alleen een verloochening zijn, maar zelfs de grootste Godslastering en afgoderij. Dit doen de sektariërs niet, maar zij pogen slechts met uitwendig geweld hem de kroon en de macht te ontnemen. Daarom is hun poging ijdel. Dit moet voor alles gedaan worden, dat de goddeloosheden en verfoeijingen van de Paus openbaar worden, waarmee hij onder een schijn van heiligheid en godsdienst de ganse wereld bedrogen heeft. Indien ik dat teweeg zal gebracht hebben, dan zal ik zien, wat hij daarna overhoudt. Want ik heb hein de kern ontnomen en laat hem de basten. Daarentegen nemen zij hem de schillen af en laten hem de kern behouden.

In één woord, zoals uit de werken der wet geen krachten zijn geschied, zo ontstaat er uit die uitwendige werken, die de sektariërs aandringen, in de kerk niets dan oproeren, grote verwarring en beletsel des Geestes; en dit getuigt de ondervinding. Want zij hebben de paus niet omver gesmeten, door de [verwoesting of] bestorming der beelden, en bestrijding der sacramenten, maar hebben hem te trotser gemaakt. Door de Geest echter is hij neergeworpen, en wordt hij nog heden ten dage daardoor verdreven, dat is: door de verkondiging des geloofs, die getuigt, dat Christus voor onze zonden overgeleverd is. Daar is het nodig, dat de eigen gerechtigheid en de slavernij der wetten [of: instellingen] van de Paus wegvalt,

Intussen heb ik evenwel dikwijls aangeboden en bied mij alsnog aan, dat ik gaarne de overleveringen van de paus wil dragen, mits hij ze vrij laat, en de gewetens daaraan niet bindt, om te geloven dat zij, bij onderhouding ervan gerechtvaardigd worden, en bij niet onderhouding verdoemd worden. Maar zo iets doet hij niet. Want indien hij de gewetens niet bond aan zijn overleveringen, wat zou dan zijn macht zijn?

Daarom is hij hierop het meeste uit, om de consciënties onder zijn wetten gebonden en gevangen te houden. Daarvandaan, dat zeggen: Gij kunt niet [zalig of] behouden worden, tenzij ge de Roomse stoel gehoorzaamt. Van hier [ook] die bliksemen en donderslagen in de bullen: Wie met een vermetele moed ondernemen zal er tegen in te gaan, dat zo één wete, dat hij de verontwaardiging zal ondergaan van een almachtig God, enz. Daar ontnemt hij hun allen eenvoudigweg de zaligheid, die aan zijn wetten niet gehoorzamen. Daarentegen belooft hij aan de onderhouders ervan het eeuwige leven. Zo [dwingt en] drijft hij ons in het net van de eigen gerechtigheid der werken, alsof niemand zou kunnen gerechtvaardigd en behouden worden, dan door zijn wetten te onderhouden. In één woord: hij maakt in het allerm minst geen gewag van het geloof, maar hij leert slechts het zijne [en staat zijn koopmanshandel voor]. Doch indien hij dit toestond, dat al zijn wetten niets ter gerechtigheid ertoe deden voor God, dan zou ik van mijn kant hem veel toegeven, doch dan zou zijn rijk vanzelf vervallen. Want indien hij de macht om zalig te maken en te verdoemen kwijt raakte, zou de Paus verder niets zijn dan enkel en alleen een afgod. En om te besluiten: de gerechtigheid des harten [het inwendig gemoed, het geweten] is onkundig van alle wetten, niet alleen van de Paus, maar ook van Mozes, omdat de ware gerechtigheid niet voortkomt uit de werken der wet, maar uit het gehoor des geloofs, waarop volgen de krachten en vruchten des Geestes.⁶⁸

Vers 6: *Gelijkerwijs Abraham Gode geloofd heeft, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend.*

---

⁶⁸ Des mans oogmerken en zaken zijn wel goed en prijselijk. Want de Evangelische Gerechtigheid van Christus ingericht en gelovig aangenomen zijnde, vervliegt alle het eigen werk vanzelf, maar zijn uitdrukkingen zijn wat scherp en eigenzinnig.

Tot dusver heeft Paulus geredeneerd uit de ondervinding, en die redenering, aan de ondervinding ontleend, dringt hij sterk aan: Gijlieden, zegt hij, hebt geloofd; en gelovende, 'hebt gij wonderen gedaan, en hebt vele uitnemende deugden betoond, en bovendien [kwade] rampen en [bejegeningen] doorstaan, welke alle uitwerkingen en gevolgen zijn niet van de wet, maar van de Heilige Geest. Dit waren de Galaten verplicht te erkennen, omdat die dingen, die zich voor de ogen opdeden, en aan de zinnen onderworpen waren, door hen niet geloochend konden worden. Daarom is het sterkste en klaarste argument aan de ondervinding, of gevolgen ontleend, [die] onder de Galaten zelf [voorgevallen waren].

Nu voegt hij daarbij het voorbeeld van Abraham. En Paulus haalt de getuigenissen van de Schrift aan. Het eerste getuigenis is: *En Abraham geloofde in den HEERE, en Hij rekende het hem tot rechtvaardigheid*, Gen. 15: 16. Deze plaats dringt hij hier krachtig aan, alsook: Indien Abraham - zegt hij -- gerechtvaardigd is uit de werken der wet, heeft hij gerechtigheid en roem, niet bij God maar bij de mensen, aangezien hij bij God zonde en toorn heeft. Doch bij God is hij daarom niet gerechtvaardigd, dat hij werkte, maar aangezien 'hij geloofd heeft. Want de Schrift zegt: Abraham heeft in God geloofd, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend [Rom. 4 : 3].

Deze plaats, gelijk die waardig is, heeft Paulus daar eveneens voortreffelijk verklaard en uitgebreid. Abraham, zegt hij, is niet verzwakt in het geloof, noch heeft zijn eigen lichaam aangemerkt, dat reeds gestorven was, daar hij omtrent honderd jaar oud was, noch ook dat de moeder in Sara gestorven was, en hij heeft aan de belofte van God niet getwijfeld door ongeloof, maar hij is gesterkt geweest in het geloof, gevende Gode de eer, en ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen God beloofd heeft, Hij ook machtig is te doen. Daarom is het hem [ook] tot rechtvaardigheid gerekend. Dit nu is niet alleen geschreven voor hem, dat het hem tot rechtvaardigheid gerekend is, maar ook voor ons. Met deze woorden: *Abraham heeft geloofd*, ontdekt Paulus uit het geloof in God de grootst mogelijke godsdienst, de grootste ootmoed, gehoorzaamheid en offerande. Wie een geoefende in woorden [en zaken] is, dat hij deze plaats opheldere [en uitbreide], en hij zal bevinden, dat het geloof een alles vermogende zaak is, en dat haar deugd onwaardeerbaar en oneindig is. Want het geloof geeft aan God de eer, boven welke niets groters aan Hem kan toegekend worden. Want aan God de eer te geven, betekent, in Hem te geloven, dat Hij is waarachtig, wijs, rechtvaardig, barmhartig, almachtig, in één woord: *Hem te erkennen als de oorsprong en Gever van alle goeds*.

Dat komt niet voort uit het menselijk verstand, maar uit het geloof. Dat omhelst volmaakt de Godheid, en, als ik me zo mag uitdrukken: het geloof brengt de Godheid in ons voort, niet in het zelfstandige Wezen [of: Bestaan] van God, [waaraan niets bij- of toegevoegd noch afgenomen kan worden, alzo de Godheid volmaakt is], maar in ons. Want zonder [of buiten] het geloof verliest God in ons Zijn eer, wijsheid, gerechtigheid, waarheid, barmhartigheid en soortgelijke Goddelijke eigenschappen. In één woord: geen majesteit of Goddelijkheid wordt aan God overgelaten [of: toegekend], waar het geloof niet is. En God eist van de mens niets meer, dan dat hij Hem Zijn eer en Goddelijkheid toekent [Openb. 14 : 7]; dat is: dat hij Hem hebbe [houde en eerbiedige] niet [voor] als een afgod, maar als God Die voor de mens zorgt, hem verhoort, Zich over hem ontfermt, en hem helpt [als zijn Schild en groot loon].

Dit verkregen zijnde, [dat de HEERE zo door het geloof gekend en erkend wordt], heeft Hij Zijn Goddelijkheid gaaf en ongeschonden, dat is: al wat een gelovig gemoed aan God kan toekennen, heeft Hij. En daarom, die eer aan God op te kunnen dragen, betekent de wijsheid der wijsheden, de gerechtigheid der gerechtigheden, de godsdienst der godsdiensten, en offerande der offeranden. Hieruit kan verstaan

worden, wat een grote zaak het geloof is, en bij tegenstelling wat een grote gruwel van zonde het ongeloof is.

Al wie dus aan het Woord Gods gelooft, gelijk Abraham, is rechtvaardig voor God, aangezien hij het geloof heeft, hetwelk aan God de eer geeft; dat is: aan God geeft, hetgeen Hem toekomt (gelijk als ook de Rechten een rechtvaardige [of: de gerechtigheid] beschrijven). [De gerechtigheid is een standvastige altoos durende wil om een ieder zijn recht of het zijne te geven.] Want zo spreekt het geloof: ik geloof U, o God!, zoals Gij spreekt. Wat spreekt God? Onmogelijke dingen, onwaarheden, dwaze, zwakke, verfoeilijke, afwijkende en duivelse zaken, indien gij uw [zondig] begrip [of: eigen wijsheid] raadpleegt. Want wat is dan dwazer, belachelijker en onmogelijker, dan wanneer God zegt tot Abraham, dat hem een zoon zou geboren worden uit het onvruchtbaar en reeds gestorven vlees van Sara?

Zo draagt God, wanneer Hij de hoofdzaken [artikelen] des geloofs voorstelt, altijd geheel en al onmogelijke en ongerijmde [ongehoorde] zaken voor, indien gij het oordeel van het [verdorven] verstand volgen wilt. Werkelijk, het komt belachelijk en ongerijmd voor aan de rede [of: aan ons natuurlijk verstand], dat in het Avondmaal ons voorgesteld wordt het lichaam en bloed van Christus; dat de Doop is het badwater der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes; dat de doden wederom opstaan in de laatste dag; dat Christus de Zone Gods ontvangen en gedragen wordt in de schoot van een maagd; dat Hij geboren wordt, de schandelijkste dood des kruises ondergaat, weer wordt opgewekt, nu aan de rechterhand des Vaders zit, en macht heeft in de hemel en op aarde.

Hier vandaan noemt Paulus het Evangelie [of: de heugelijke en blijde aankondiging] van de gekruisigde Christus: Het Woord des Kruises, en de dwaasheid der prediking, welke de Joden een ergerlijke en de heidenen een dwaze leer oordeelden [1 Kor. 1 : 18, 21, 24]. Derhalve verstaat de rede [of: eigen wijsheid] niet, dat Gods Woord te horen en te geloven de hoogste godsdienst betekent, maar ze meent, dat die dingen, die zij verkiest en doet, met een goede bedoeling en eigen opoffering, Gode welbehaaglijk zijn. Daarom, wanneer God spreekt, oordeelt onze eigen verdorven eigen wijsheid, dat des HEEREN Woord een afwijking en een woord des duivels is. Want het blijkt, dat het hun ongerijmd voorkomt [aangezien het door de natuurlijke mens niet opgevolgd wordt, 1 Kor. 2: 14].

Daarentegen verslaat het geloof die rede, en steekt dat beest de keel af, dat de gehele wereld en al de schepselen niet hebben kunnen ten onder brengen. Zo heeft Abraham de overwinning over het ongeloof behaald, door het geloof in het Woord Gods, waardoor hem zaad beloofd werd uit de onvruchtbare en al krachteloze Sara, Aan dat Woord gaf de rede in Abraham wel niet terstond toestemming, maar stellig streed de natuurlijke rede in hem tegen het geloof, daar zij het belachelijk oordeelde, ja ongerijmd en onmogelijk, dat Sara, die nu niet alleen negentig jaar oud, maar ook van nature onvruchtbaar was, een zoon zou baren. Het geloof heeft voorzeker in Abraham met de rede die worsteling gevoerd, maar het geloof heeft in hem overwonnen, gedood en geofferd de rede, die zeer bittere en onverzoenlijkste vijandin van God.

Zo doden al de vromen de rede, wanneer zij met Abraham de duisternis des geloofs ingaan, zeggende: Gij rede, zijt dwaas, gij begrijpt niet de dingen, die Godes zijn. Daarom, mor en verzet u niet tegen mij, maar zwijg, vel uw oordeel niet [tegen Gods Woord], maar hoor naar Gods Woord en geloof. Alzo doden de vromen door het geloof een beest, dat groter is dan de wereld, en daardoor bieden zij Gode het aangenaamste slachtoffer en godsdienst aan.

En vergeleken bij deze offerande en godsdienstplicht der vromen betekenen al de

religies van al de heidenen bij elkaar, al de werken van al de monniken en eigen gerechtigheidswerkers, alle bijeengebracht, in het geheel niets. Want door deze offerande doden zij vooreerst, gelijk ik gezegd heb, de rede, die allergrootste en onoverwinnelijkste vijandin van God, aangezien de rede God veracht, Zijn wijsheid, gerechtigheid, deugd, waarheid, barmhartigheid, majesteit en Goddelijkheid loochent. Verder, door dezelfde offerande geven zij aan God de eer, dat is: zij geloven, dat Hij rechtvaardig, goed, getrouw en waarachtig is. Zij geloven, dat Hij alles kan, dat al Zijn woorden heilig, waar, levend en krachtdadig zijn, hetwelk de aller-aangenaamste onderdanigheid aan God is. Daarom kan God geen groter, beter en aangener godsdiensdienst of verering ter wereld gebracht worden, dan het geloof.

Daarentegen geldt van de werkers van eigengerechtigheid, die het geloof missen, dat zij wel veel dingen verrichten, zij vasten, zij bidden, zij leggen zichzelf een kruis op. Omdat zij echter door deze zaken menen, dat zij de toorn Gods verzoenen, en de genade verdienen, geven zij aan God de eer niet; dat is: zij oordelen niet, dat Hij barmhartig is, waarachtig en getrouw in het houden van Zijn beloften, maar dat God een vergramd Rechter is, Die door hun eigen werken moet verzoend worden. En op deze wijze verachten zij God, beschuldigen zij Hem van leugen en ontrouw in al Zijn beloften; zij verloochenen Christus en al Zijn weldaden. In één woord: zij verdrijven God uit Zijn zetel, en stellen zichzelf in Gods plaats. Want daar zij het Woord Gods veracht en verwaarloosd hebben, kiezen zij ceremoniële diensten uit, en werken, die God niet geboden heeft. [Deze zijn vergeefs en zondig, volgens de uitspraak van de Heiland: Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn, Matth. 15 : 9.] Zij dromen, dat God daarin behagen schept en hopen, dat zij daarvoor beloning van Hem zullen ontvangen. Dus doden zij de rede, die onverzoonlijke vijandin van God niet, maar brengen die meer en meer tot leven, en zij ontnemen God Zijn Majesteit en Goddelijkheid, en schrijven die toe aan hun eigen werken. Het is daarom, dat het geloof alleen aan God de eer geeft, zoals Paulus van Abraham getuigt: Abraham, zegt hij, is door het geloof gesterkt geweest, en heeft God de eer gegeven, ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen God beloofd heeft, Hij ook machtig is te doen. Daarom is het hem ook tot gerechtigheid gerekend [Rom. 4 : 20-22],

De Christelijke gerechtigheid bestaat in het geloof des harten [of: een gelovig vertrouwen, hoe zekerder, hoe beter], en een toerekening van God. Deze uitdrukking: En het is hem tot gerechtigheid gerekend, Gen. 15 : 6, voegt hij daar niet zonder reden bij. Want de Christelijke gerechtigheid bestaat uit twee zaken, namelijk uit het geloof des harten, en de toerekening Gods. Het geloof is wel een formele [voltooide] gerechtigheid, en toch is zij niet genoegzaam, omdat na het geloof de overblijfselen der zonde nog in het vlees blijven steken. Dat offer des geloofs is begonnen in Abraham, maar wordt tenslotte in de dood voltooid, en dus moet daar bij komen het andere gedeelte der gerechtigheid, die haar verder volmaakt, namelijk de Goddelijke toerekening. Het geloof geeft aan God niet formeel genoeg. [Dat is: niet behoorlijk en volkomen genoeg, hetgeen Hem toekomt], omdat het onvolmaakt is, ja er is nauwelijks een vonkje des geloofs in ons, dat aan God de Goddelijkheid begint toe te kennen. Wij hebben de eerstelingen des Geestes ontvangen, en nog niet de tienden.

Verder wordt de rede, waan- of eigen wijsheid met helemaal gedood in dit leven, hetgeen hieruit blijkt, aangezien in ons nog over blijven de begeerlijkheid, gramschap, ongeduld en andere vruchten des vleses en van ongeloof. Evenzo hebben zelfs de meer volmaakte heiligen geen volle en gedurige vreugde in God, maar zijn dan zus, dan zo gezind [en met verschillende gemoedsgestalten aangedaan], nu eens droevig,

dan verblijd; zoals Gods Woord getuigt van de profeten en Apostelen. Maar zulke dwalingen worden hun niet toegerekend vanwege het geloof in Christus. Anders zou niemand zalig worden. Wij besluiten dus uit deze woorden: "En het is hem tot gerechtigheid toegerekend", dat de gerechtigheid wel begint met het geloof, en dat wij door haar de eerstelingen des Geestes bezitten, maar omdat het geloof nog zwak is, dat het niet volmaakt wordt zonder de toerekening Gods. Daarom, het geloof begint bij de gerechtigheid, de toerekening voltooit haar op de dag van Christus.

De Sofisten redetwisten ook over de toerekening, wanneer zij spreken over de goedkeuring, die God in de eigen werken van de mens zou nemen, maar tegen de Schrift in, omdat zij die toerekening slechts betrekken op de eigen werken. Zij merken niet op de onreinheid en de innerlijke besmettingen van het hart, het ongeloof, de twijfel, de verachting en de haat van God, welke hoofd- [en schrik-] dieren [en gedochten] de bronnen en oorzaken van alle kwaad zijn. Zij nemen slechts in aanmerking die uiterlijke en grove fouten en ongerechtigheden, welke riviertjes zijn, die uit die bronnen voortkomen. Hier vandaan schrijven zij aan de goede werken een voldoeningneming toe, dat namelijk God de goede werken aanneemt, niet zozeer [als verschuldigd, of:] uit verplichting, maar uit betamelijkheid.

Daarentegen vatten wij, met uitsluiting van alle eigen werken, de zaak op tegen de hoofden van dit beest, welke rede [of: eigen vernuft, menselijke wijsheid] wordt genoemd [hetwelk zeer goed en bekwaam is om atheïsten te maken, of liever te doen blijven] en de oorsprong van alle kwaad. Omdat de rede noch God vreest noch Hem liefheeft, noch op God vertrouwt, maar Hem gerust veracht, en noch door Zijn dreigingen noch door Zijn beloften bewogen wordt; en geen vermaak schept in Gods woorden en daden, maar tegen God mort, en op Hem vertoornd is; God veroordeelt en Hem haat [Rom. 9 : 20]. In één woord: de menselijke wijsheid is Gods vijandin [de rede, dat is: het bedenken des vleses, is vijandschap tegen God]. Rom. 8 : 7, die Hem de eer niet geeft. Indien die besmettelijke pest (de rede) gedood is, dan zouden de uiterlijke en grove zonden snel vervliegen.

Daarom moet men allereerst erop uit zijn, dat wij door het geloof het ongeloof, de verachting en haat Gods, murmurering tegen het oordeel, de toom, alle woorden en daden Gods tenorader brengen; dan doden wij de rede. Want die kan door geen andere zaak gedood worden, dan door het geloof, hetwelk, door op God te vertrouwen [en tot de HEERE met volkomen zekerheid en gerustheid te vluchten], aan Hem de eer geeft, niettegenstaande de HEERE dingen spreekt, die aan de rede dwaas, ongerijmd en onmogelijk toeschijnen; en niettegenstaande dat God Zich anders afbeeldt [en openbaart], dan de rede kan oordelen of bevatten, namelijk zo: Niet vanwege de onderhouding der wet, uw goede werken of verdiensten, maar vanwege het geloof in Jezus Christus, Mijn eniggeboren Zoon, Die in het vlees gekomen is, geleden heeft, gekruisigd en gestorven is voor uw zonden, zal Ik u aannemen en rechtvaardig verklaren; en hetgeen u nog aan zonde overig blijft, zal Ik u niet toerekenen.

Tenzij dus de rede ten ondergebracht wordt, en alle godsdiensten en Godsvereringen, onder de hemel door de mensen uitgedacht, om de gerechtigheid Gods te verkrijgen, veroordeeld, zo heeft de gerechtigheid des geloofs geen plaats. Wanneer de rede dit hoort, wordt zij terstond geërgerd, zij gaat tekeer, en toont haar vijandschap tegen God, door te zeggen: Zijn dus de goede werken van geen enkele waarde? Heb ik dan tevergeefs gearbeid, en de last des daags en de hitte verdragen? [Matth. 20: 12]. Vandaar dat woeden der heidenen, der volkeren, koningen en vorsten tegen de HEERE en tegen Zijn Gezalfde [Ps. 2].

De wereld wil noch kan verdragen, dat haar wijsheid, eigengerechtigheid,

godsdienstoefeningen en plechtigheden berispt en veroordeeld worden. De Paus met de zijnen wil niet aangezien worden, gedwaald te hebben, veel minder kan hij hebben, dat hij veroordeeld zou worden [hoezeer het bovenvermelde onwraakbare spreekwoord zegt: Het is menselijk te dwalen; zich te bekeren is christelijk; doch in zijn kwaad en dwaling te volharden, is duivels. Maar de Paus en alle werkers van eigen gerechtigheid, zolang zij onder dat oordeel van verharding blijven, verheffen zich niet alleen boven al wat menselijk is, maar ook boven God en Zijn dierbaar Woord].

Laten dan degenen, die zich in de Heilige Schrift oefenen, uit dit gezegde leren: "Abraham heeft Gode geloofd, en het is hem tot gerechtigheid gerekend," dat de christelijke gerechtigheid eigenlijk en eenvoudig dus beschreven wordt, dat het een vertrouwen is in de Zoon van God, of een vertrouwen des harten door Christus in God. En laten zij daar dan deze woorden bij doen tot nader [verklaring en] onderscheiding: Welk vertrouwen des harten toegerekend wordt tot gerechtigheid om Christus' wil. Want, zoals ik gezegd heb, die twee zaken volmaken de christelijke gerechtigheid, namelijk het geloof in het hart, hetwelk een geschenk is van God gegeven, en hetwelk volkomen in Christus gelooft; en ten andere dat God dat onvolmaakte geloof toerekent tot volmaakte gerechtigheid om Christus' wil, in Wie ik begonnen ben te geloven. Wegens dit geloof in Christus ziet God niet de twijfelmoedigheid aangaande Zijn wil jegens mij aan, noch het wantrouwen, de droefheid des geestes en andere zonden, die ik nog heb.

Want zolang ik nog in het vlees leef, is er werkelijk zonde in mij. Doch aangezien ik onder de schaduw van Christus' vleugelen, gelijk een kieken onder de vleugels van een moederhen, veilig bewaard word, en gerust wandel onder de zeer wijde hemel van vergeving der zonde in mij, dat is: wegens het geloof, waarmee ik begonnen ben Christus aan te riemen, rekent Hij de onvolmaakte gerechtigheid voor volmaakte gerechtigheid, en de zonde voor geen zonde, hetgeen toch in waarheid zonde is. [en zo schouwt God niet aan de ongerechtigheid in Jakob, ook ziet Hij niet aan de boosheid in Israël, Num. 23 : 21].

Zo leven wij onder het dekkleed van Christus' vlees, Die onze wolkkolom des daags, en vuurkolom des nachts is, opdat God onze zonde niet zie. En hoewel wij die zonde zien, en vanwege die zonde verschrikkingen in het geweten gevoelen, toch nemen wij toevlucht tot Christus onze Middelaar en Verzoener, door Wie wij volmaakt zijn, en behouden worden. Want gelijk alle dingen in Hem zijn, zo hebben wij alles door Hem, Die ook alles in ons vervult. Wanneer wij dit geloven, verschoont God ons, en rekent de overblijfselen der zonde niet toe, die ons vlees nog aankleven, en wil, dat die bedekt zullen zijn, alsof zij niets betekenden. *Omdat, zegt de HEERE, gij in Mijn Zoon gelooft, al hebt gij zonde, toch moeten ze u vergeven zijn, totdat gij daarvan geheel en al verlost zult worden door de dood.*

Deze plaats aangaande de *christelijke gerechtigheid*, die de Sofisten niet verstaan, en ook niet verstaan kunnen, moeten de Christenen met de grootste omzichtigheid leren verstaan. Laten zij echter niet menen, dat zij zulks in één keer van buiten kunnen leren. Daarom moeten zij hun best doen, dat zij Paulus dikwijls en hoogst nauwgezet lezen, herlezen en het eerste met het laatste, ja de gehele Paulus met zichzelf vergelijken, dan zullen ze bevinden, dat de zaak zo gelegen is, dat de christelijke gerechtigheid in die twee stukken bestaat: in het geloof, dat aan God de eer geeft, en in de toerekening Gods. Want het geloof, gelijk ik gezegd heb, is zwak. Dus moet er de toerekening Gods bij komen, dat God het overblijfsel der zonde niet wil toerekenen, zulks niet straffen wil, of ons daarom verdoemen, maar dat overblijfsel

bedekken en vergeven, alsof het niets was; niet om onzentwil, om ónze waardigheid of eigen werken, maar alleen om Christus' wil, in Wie wij geloven.

Dus is een christen tegelijk rechtvaardig en een zondaar, een vriend en een vijand van God. Deze elkaar tegengestelde zaken zullen geen Sofisten toegeven, omdat zij de ware wijze der rechtvaardiging niet bevatten [daar zij geen wedergeboren en onwedergeboren deel, geen nieuwe en oude mens begrijpen. Zij verstaan niet, zoals nochtans Paulus zegt, dat een begenadigde nog het lichaam des doods met zich draagt en gedurende zijn leven nog met een lichaam der zonde te worstelen heeft, Rom. 7 : 24]. Vandaar, dat zij de mensen gedwongen hebben, zo lang goede werken te doen, totdat zij helemaal geen zonde meer gevoelden. En door die zaak hebben zij aan velen aanleiding [tot moedeloosheid en wanhoop] gegeven, die, wanneer zij poogden met al hun krachten dit te bereiken, dat zij formeel [behoorlijk] rechtvaardig mochten zijn, en het toch daartoe niet konden brengen, [eindelijk] tot uitzinnigheid gebracht worden. En talloos velen, zelfs uit hen, die uitvinders zijn geweest van deze goddeloze leer, zijn in hun sterfuur tot wanhoop gebracht. Hetgeen ook mij zou overkomen zijn, indien Christus mij niet in genade aangezien en uit die dwaling verlost had.

Wij daarentegen, leren op deze wijze, en vertroosten de treurige zondaar aldus: Het is onmogelijk, Broeder, dat gij zó rechtvaardig zoudt worden in dit leven, dat gij totaal geen zonde meer zoudt gevoelen, en dat uw lichaam zo gaaf zou zijn, zonder vlekken, als de zon, maar gij hebt nog uw rimpels en smetten, en toch zijt ge heilig. Maar gij zegt: hoe kan ik heilig zijn, aangezien ik zonde heb en gevoel? Dat ge zonde gevoelt en belijdt, is goed; dankt God daarvoor, wanhoopt niet. Het is een schrede [of: middel] tot de gezondheid, wanneer een zieke zijn ziekte erkent en belijdt. Maar hoe zal ik van de zonde verlost worden? Neem uw toevlucht tot Christus de Medicijnmeester, Die de verbrijzelden van hart geneest [en de gebogene opricht, Ps. 146 : 8], en zondaren zalig maakt. [En ga niet met vlees en bloed te rade, dat is] Volg niet het oordeel van uw eigen rede, die opgeeft [en voorwendt], dat de HEERE op zondaren vertoornd is, maar breng de rede ten onder, en geloof in Hem. Indien gij gelooft, zijt ge rechtvaardig, omdat ge aan Hem de eer geeft, dat God almachtig, barmhartig en waarachtig is. Dan rechtvaardigt en looft gij God, in één woord: ge kent Hem Goddelijkheid, en alles toe. Hetgeen er nog van uw zonden in u over is, wordt u niet toegerekend, maar wordt u vergeven om Christus' wil, in Wie ge gelooft. En Hij is rechtvaardig in alle opzichten, Wiens gerechtigheid de uwe is, en uw zonde de Zijne.

Hieruit zien wij, dat ieder christen een waar priester is, aangezien hij eerst zijn rede en het bedenken des vleses aanbiedt en doodt; verder geeft hij aan God de eer, dat Hij rechtvaardig, waarachtig, lankmoedig en barmhartig is. En dit is die gedurige offerande des avonds en des morgens onder het Nieuwe Testament. Het avondoffer, om de rede ten onder te brengen, het morgenoffer om God te verheerlijken. Zo is een Christen dagelijks en gedurig bezig in die dubbele offerande, en het gebruik ervan. En niemand kan genoeg met lof verbreiden de prijs en waardigheid van de christelijke offerande.

Derhalve is de christelijke gerechtigheid, zoals wij gezegd hebben, *een Goddelijke toerekening voor gerechtigheid, of tot gerechtigheid, wegens het geloof in Christus*, of van Christus' wege. Wanneer de Sofisten deze wonderlijke en voor de rede onbekende beschrijving horen, lachen zij, omdat zij zich verbeelden, dat de gerechtigheid een hoedanigheid is, die eerst ingestort moet worden, en daarna over al de lidmaten uitgebreid. Zij kunnen zich niet ontdoen van het bedenken [des vleses], van de rede, welke leert, dat een recht oordeel, en een rechte wil de gerechtigheid is. Dus gaat die onuitsprekelijke gave alle begrip te boven, dat God zoenen, zonder enige goede

werken, rechtvaardig verklaart en erkent, die alleen door het geloof Zijn Zoon aanneemt, Die in de wereld gezonden is, geboren is, geleden heeft, gekruisigd en voor ons gestorven is. De zaak, voor zover de woorden aangaat, is gemakkelijk, namelijk dat de gerechtigheid in ons niet formeel [volkomen] is, zoals Aristoteles redeneert, maar buiten ons: alleen in de genade, en in de Goddelijke toerekening, en dat er niets van de vorm of van de gerechtigheid in ons is, behalve dat zwakke geloof, of de eerstelingen des geloofs. aangezien wij begonnen zijn Christus aan te nemen; en dat toch de zonde wel degelijk in ons blijft. En toch is het geen lichte zaak, maar een ernstige, en één van zeer groot belang, omdat Christus, Die ons gegeven wordt, en Dien wij door het geloof aannemen, niet iets gerings voor ons gedaan heeft, noch geschertst heeft, maar - zoals Paulus hierboven gezegd heeft -: "De Heere Jezus heeft ons liefgehad, en heeft Zichzelf voor ons overgegeven, Hij is voor ons een vloek geworden" [namelijk in zover wij gelovige uitverkorenen zijn; of, om met onze voorzichtige Catechismus, in Vraag 60, te spreken: *In zover ik zulk een weldaad met een gelovig harte aanneem.* Zie verder die gulden spreuken in die kostelijke Vraag vervat, en hier ter zake dienende].

Want het is geen ijdele beschouwing, dat Christus voor mijn zonden overgegeven, en voor mij een vloek wordt, opdat ik uit de eeuwige dood verlost worde. Daarom brengt het aannemen van die Zoon, en het met het hart in Hem geloven (hetgeen een gave Gods is) teweeg, dat God zulk een geloof, hoewel onvolmaakt, voor een volmaakte gerechtigheid rekent.

En hier verkeren wij in een totaal andere wereld, buiten de rede [waar, gelijk Lodensteijn in zijn lieve Liederen zeer zoet zegt, rede en wijsheid buitengesloten worden, pag. 89], waar niet gesproken wordt, wat wij moeten doen, door welk soort van werken wij de genade en de vergeving der zonden verdienen, maar hier zijn wij bezig in de Goddelijke Godgeleerdheid. Daar horen wij zulk een Evangelie, dat Christus voor ons gestorven is, en dat wij, door dit te geloven, rechtvaardig verklaard worden, terwijl desniettemin zonden in ons blijven, en dat nog wel grote.

Zo beschrijft ook Christus de gerechtigheid des geloofs: De Vader, zegt Hij, heeft u Zelf lief [Joh. 16: 27 en 15: 16]. Waarom heeft de Vader u lief? Niet omdat ge Farizeeën geweest zijt, in de gerechtigheid der wet onberispelijk, besneden, vastende en verdere prijzenswaardige plichten gedaan hebt, maar omdat Ik ulieder uit de wereld uitverkoren heb. Gij hebt niets gedaan, dan dat gij Mij lief hebt gehad, en geloofd, dat Ik van de Vader ben uitgegaan. Dit Voorwerp [Ik] heeft u behaagd, hetwelk door de Vader in de wereld gezonden is, en aangezien ge dit Voorwerp hebt aangenomen, daarom heeft u de Vader lief, en gij behaagt Hem. En toch noemt de Heiland hen elders boos [ja, Hij zegt tot de geliefde Petrus: Ga weg, achter Mij, satan, Matth. 16 : 23], en beveelt hen om vergeving der zonden te smeken [Matth. 6 : 22]. Die dingen strijden rechtstreeks tegen elkaar, dat een Christen rechtvaardig is, en van God bemind wordt, en toch tegelijk een zondaar is. Want God kan Zijn natuur niet verloochen, dat is: Hij kan niet anders dan de zonde en de zondaars haten, en dit doet God noodgedwongen. Want anders zou de HEERE [het zij met eerbied gezegd] onrechtvaardig zijn, en de zonde liefhebben.

Op welke manier zijn dus die twee tegenstrijdige zaken tegelijk waar: Ik heb zonde, en ben de toorn en de haat Gods ten hoogste waardig, en: de Vader heeft mij lief?

Hier komt in het geheel niets tussenbeide, dan alleen de Middelaar Christus. De Vader, zegt Hij, heeft u daarom niet lief, omdat gij die liefde waardig zijt, *maar omdat gij Mij liefgehad hebt, en geloofd hebt, dat Ik van Hem ben uitgegaan.* Zo blijft een Christen in een zuivere ootmoed, in waarheid zonde gevoelende, en deswege erkennende, dat hij de toom, het oordeel Gods en de eeuwige dood waardig is, opdat

hij in dit leven vernederd wordt. Hij blijft echter tegelijk in een zuivere en heilige hoogmoed, waarmee hij zich tot Christus wendt, en zich opbeurt tegen dit gevoel van toorn en Goddelijk oordeel, en hij gelooft, dat niet alleen de overblijfselen der zonde hem niet toegerekend worden, maar dat hij ook door de Vader bemind wordt, niet om zichzelf wil, maar om de geliefde Christus.

Hieruit blijkt nu, hoe het geloof zonder de werken rechtvaardigt en hoe noodzakelijk de toerekening der gerechtigheid nochtans is. De zonden blijven in ons, die God ten zeerste haat. Daarom moeten wij wegens die zonden hebben de toerekening der gerechtigheid, die ons te beurt valt om Christus' wil, Die aan ons gegeven en van ons door het geloof aangenomen is. Intussen dus, zolang wij leven, worden wij gedragen en gekoesterd in de schoot van Gods barmhartigheid en verdraagzaamheid, totdat het lichaam der zonde vernietigd wordt, en wij in die dag tot het nieuwe leven gewekt worden. Dan zullen het nieuwe hemelen en een nieuwe aarde zijn, waarin gerechtigheid wonen zal [2 Petrus 3 ; 13]. Onder deze hemel wonen intussen de zonde en de goddelozen, en de vromen hebben zonde. Vandaar dat Paulus klaagt over de zonde, die in de heiligen overblijft, Rom. 7, en toch zegt hij, dat er geen verdoemenis is voor degenen, die in Christus Jezus zijn, Rom. 8 : 1.

Wie brengt die hoogste tegenstrijdige zaken overeen? Dat de zonde in ons niet zondigende is, dat een verdoemeling niet moet verdoemd worden, dat een verworping niet moet verworpen worden, dat één, die toorn en eeuwige dood waardig is, geen straf zal lijden noch dragen? [Antwoord:] *Alleen de enige Middelaar Gods en der mensen, Jezus Christus, zoals Paulus zegt: Daar is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, Rom. 8.*

Vers 7: Zo verstaat gij dan, dat degenen, die uit het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.

Dat is een algemene uitdrukking en de voornaamste redenering bij Paulus tegen de Joden, dat de gelovigen kinderen Abrahams zijn en niet zij, die uit zijn vlees en bloed geboren zijn. Deze redenering dringt hij hier zeer sterk aan, en ook aan de Romeinen, Hfdst. 44 en 9. Want dit was der Joden hoogste vertrouwen en roem: Wij zijn het zaad en de kinderen Abrahams, hij is besneden geweest en heeft de wet onderhouden, dus indien wij rechtgeaarde kinderen Abrahams willen zijn, betaamt het ons, de vader na te volgen. Het is werkelijk een bijzondere roem, en grote waardigheid geweest, het zaad Abrahams te zijn. Want niemand kan loochenen, of God heeft tot het zaad Abrahams, en over het zaad Abrahams gesproken. Maar dit voorrecht heeft niet het minste voordeel aan de ongelovige Joden gebracht. Vandaar komt het, dat Paulus hier tegen die redenering zich zeer verzet, en de Joden dit allergrootste vertrouwen ontnemt; iets, dat hij voornamelijk heeft kunnen doen als een uitverkoren vat van Christus [Hand. 9 : 15]. Want indien wij met de Joden van het begin af moesten disputeren, zonder Paulus, zouden wij mogelijk weinig tegen hen uitrichten.

Op deze manier dan strijdt hij tegen dat vertrouwen der Joden, die zo trots roemden: *Wij zijn Abrahams zaad.* Het is wel. Abraham is besneden en heeft de wet onderhouden, en wij doen hetzelfde. Ik geef dat toe. Wat volgt hieruit? Wilt ge daarom rechtvaardig en zalig zijn? Dit volgt daar geenszins uit. Wel, laat ons opklimmen tot de aartsvader Abraham zelf, en laat ons naspeuren, op welke wijze hij gerechtvaardigd en gezaligd is. Werkelijk niet wegens zijn voortreffelijke deugden en zijn heilige werken; niet omdat hij zijn vaderland verlaten heeft, zijn maagschap, en het huis zijns vaders; niet omdat hij de besnijdenis ontvangen, en de wet onderhouden heeft; niet omdat hij op Gods bevel zijn zoon Izak stond te offeren, in wie hij de

belofte der nakomelingschap bezat; maar omdat hij in God geloofd heeft. Daarom is hij door totaal geen andere zaak gerechtvaardigd dan door het geloof. Zo dan, indien gij door de wet wilt gerechtvaardigd worden, veel meer betaamde het dat uw vader Abraham door de wet gerechtvaardigd werd.

Doch hij heeft niet kunnen gerechtvaardigd worden, noch de vergeving der zonden en de Heilige Geest kunnen ontvangen dan door het geloof. Aangezien dit waar is, naar het getuigenis der Schrift, wat strijdt gij dan nog voor de wet en de besnijdenis, en waarom houdt ge nog staande, dat door de onderhouding daarvan u gerechtigheid en zaligheid te beurt valt, terwijl vader Abraham zelf, uw oorsprong en hoofd, op wie gij u beroemt, zonder dezelve, alleen door het geloof, gerechtvaardigd en gezaligd is? Wat kan er tegen deze redenering ingebracht worden?

Paulus besluit daarom uit deze uitdrukking: "die uit het geloof zijn, dezen zijn Abrahams kinderen", dat de voorttelling des bloeds of het vleselijk zaad geen kinderen Abrahams voor Gods maakt; alsof hij zeide: Van die Abraham, die een dienstknecht Gods is, dien God heeft uitverkoren, en die door het geloof gerechtvaardigd is, wordt bij God geen enkele voor zoon gehouden op grond van zijn vleselijke afstamming, maar zulke zonen moeten voor Gods aangezicht aan hem gegeven worden, zoals hij, de vader zelf, geweest is. Hijzelf nu is een vader des geloofs, en is begonnen gerechtvaardigd te worden, en Gode aangenaam te zijn; niet omdat hij heeft kunnen voortbrengen, en niet omdat hij de besnijdenis en de wet had, maar omdat hij Code geloofd heeft.

Dus, wie een zoon van de gelovige Abraham wil zijn, moet ook als hij geloven, anders is hij geen zoon van de uitverkoren, aangenomen en gerechtvaardigde Abraham, maar alleen van de voortbrengende [vader], die niets anders is dan een mens, in zonden ontvangen, geboren en ingewikkeld, zonder vergeving der zonden, zonder geloof, zonder Heilige Geest; evenals een ander mens, en derhalve verdoemd. Zodanig zijn ook de kinderen, die vleselijk uit hem geboren werden, en die niets aan hun vader ontlenden, dan vlees en bloed, zonde en dood. Daarom zijn zij ook zelf verdoemd. Dus is die roem: Wij zijn Abrahams zaad!, ijdel en onnut.

Deze redenering verduidelijkt Paulus in Romeinen 9, met twee voorbeelden uit de Schrift. Het eerste is dat van Ismaël en Izak. Allebei waren zij het zaad, en de natuurlijke kinderen van Abraham, en toch wordt Ismaël (die evenzeer uit Abraham geboren was als Izak, ja de eerstgeborene zou geweest zijn, indien de vleselijke geboorte enig voorrecht bezat, en tot kinderen Abrahams maakte) buitengesloten. En de Schrift zegt (Gen. 21 : 12: "In Izak zal u het Zaad genoemd worden." Het tweede voorbeeld is dat van Ezau en Jakob, van wie, toen ze nog in het lichaam van hun moeder waren, en niets goeds of kwaads gedaan hadden, gezegd is (Gen. 25: 13): "De meerdere zal de mindere dienen; Jakob heb Ik liefgehad, maar Ezau heb Ik gehaat." Derhalve is het openbaar, dat zij, die uit het geloof zijn, kinderen Abrahams zijn.

Maar iemand zou kunnen tegenwerpen, zoals de Joden en in onze dag enkele wijsneuzen doen: Het woord geloof betekent in het Hebreeuws⁶⁹ waarheid; zodat het kwalijk door ons hier wordt aangedrongen.

---

⁶⁹ Ik word hier in mijn onkunde en onoplettendheid ingeleid, als nog nooit het woord Amen gelovig of recht begrepen hebbende. Ik dacht niet wanneer men Amen of Amoon noemde, dat men dan Hebreeuws sprak. Veel min dat men dan zo een sterke betuiging van Waarheid, Geloof en Verzekerd Vertrouwen van verhoring zou hebben. Trouwens onze waardige Catechismus, in de laatste Vraag geeft daar ook zo'n deftige Verklaring van, zodat die dit woord met een vernieuwd gelovig hart kan uitdrukken, hoeft niet meer te twijfelen aan zijn Verzekering; en de onverzekerdheid en twijfelen in 't Geloof, dat bij mij een Contradictie is, zo aan te prijzen.

Verder, dat de plaats uit Gen. 15 spreekt van een lichamelijke zaak, namelijk van de belofte van het nageslacht, en dat zulks van Paulus dus verkeerd overgebracht wordt op het geloof in Christus, doch dat het eenvoudig verstaan moet worden van het geloof Abrahams, waardoor hij geloofde, dat hij volgens de belofte Gods zaad zou hebben. En hieruit willen zij aantonen, dat de aanhalingen en bewijzen van Paulus niets besluiten.

Op gelijke wijze kunnen zij ook betwisten de plaats, die Paulus hieronder uit Habakuk aanhaalt, die van het geloof spreekt, dat het gehele gezicht [of: openbaring] zal vervuld worden en niet van het geloof alleen in Christus, aangaande welk geloof Paulus die plaats aanhaalt; evenzo ook het gehele elfde Hoofdstuk van de Brief aan de Hebreëen, aangaande het geloof, en de voorbeelden des geloofs [zie Hab. 2 : 4, Rom. 1 : 17, Gal. 3: 11, Hebr. 10 : 38 en 11 geheel]. Zulke ijdel opgeblazen geesten jagen in deze zaken lof en verbeelding van wijsheid en geleerdheid na, waar zij het vooral niet moesten doen. Maar laat ons in het kort om de eenvoudigen ter wille te zijn, op hun vitterijen antwoorden.

Op de **eerste** antwoord ik op deze manier: Dat het geloof niets anders is, dan de waarheid des harten; dat is: een rechte gedachte des harten inzake God. Het geloof denkt en gevoelt recht van God, en niet de rede [of: menselijke wijsheid, 1 Kor. 2 : 5]. Dan echter denkt een mens op de rechte wijze over God, wanneer hij Zijn Woord gelooft. Doch wanneer een mens buiten het Woord om, God wil afmeten naar zijn eigen begrip, en zo in Hem wil geloven, heeft hij de waarheid inzake God niet; dus kan zoen niet recht van God denken of oordelen. Gelijk een monnik, wanneer hij zich inbeeldt dat zijn kap, geschoren kruin en geloften Code behagen, en dat Hij die aanneemt, en Hij hem voor deze zaken genade en het eeuwige leven schenkt, ze heeft hij geen ware, maar een leugenachtige en goddeloze gedachte van God. Dus is de waarheid het geloof zelf, dat recht van God oordeelt, namelijk, dat God onze werken en gerechtigheden niet aanziet, daar wij onrein zijn, maar dat God Zich over ons wil ontfermen, ons aanzien, aannemen, rechtvaardigen en zaligen, indien wij in de Zoon geloven, Dien Hij gezonden heeft, opdat Hij een verzoening zij voor de zonden van de gehele wereld. Dat is de ware mening over God, en in het geheel anders niets dan het geloof zelf. Met mijn rede kan ik niet verstaan, of vaststellen, dat ik in genade aangenomen word om Christus' wil, maar ik hoor dat zulks door het Evangelie aangekondigd wordt, en neem het door het geloof aan.

Op de **tweede** tegenwerping antwoord ik, dat Paulus recht [en gepast] de plaats uit Genesis 15 aangaande het geloof in Christus aanhaalt. Want in alle geloof moet aanwezig zijn een vertrouwen jegens God, op Zijn barmhartigheid. Want dat vertrouwen verkrijgt het geloof in de vergeving der zonden om Christus' wil, Want het is onmogelijk, dat het geweten iets van God zou kunnen verwachten, indien het niet tevoren vaststelt, en bewust is, dat God met baar verzoend is om Christus' wil. Dus moeten alle beloften in betrekking worden gebracht met die eerste moederbelofte inzake Christus: Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen, Gen. 3 : 15. Zo hebben het ook de Profeten verstaan en uitgelegd. Hier vandaan komt het, dat het geloof der vaders onder het Oude Testament en het onze onder het Nieuwe [één en] hetzelfde is, hoezeer er andere en bijzondere uitwendige voorwerpen bijkomen. Zoals Petrus te kennen geeft: Noch wij, noch onze vaders, enz.; maar wij geloven door de genade des Heeren Jezus Christus zalig te worden, op gelijke wijze als ook zij, Hand. 15: 10, 11. En Paulus: Onze vaders hebben allen dezelfde geestelijke drank gedronken; want zij dronken uit de geestelijke Steenrots die volgde, en de Steenrots

was Christus, 1 Kor. 10 : 4. En Christus zegt Zelf van Abraham: Abraham heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijn dag zien zou. En hij heeft hem gezien, en is verblijd geweest, Job. 8 : 56. Het geloof der vaderen evenwel zag op de Christus, Die komen zou, zoals ons geloof ziet op een nu geopenbaarde Christus. Indien hij in onze dagen leefde, zou hij gerechtvaardigd worden door het geloof in een al in het vlees verschenen en [in den Geest] tegenwoordige Christus. Gelijk ik hierboven van Cornelius gezegd heb, die eerst geloofde in een Christus, Die te komen stond, doch van Petrus dienaangaande onderricht, geloofde, dat de Heere Jezus al gekomen was. Derhalve veranderen de verschillende tijden [namelijk van het Oude en Nieuwe Testament] het geloof, de Heilige Geest en de gaven niet. Want altijd is er dezelfde wil en mening geweest, die er tegenwoordig nog is, zijn en blijven zal aangaande Christus, bij de vroegere vaderen, en bij de huidige en toekomstige kinderen. Dus hebben ook wij op gelijke wijze Christus, Die te komen staat [in heerlijkheid verschijnen zal], en geloven in Hem, als de vaderen van het Oude Testament.⁷⁰

Want wij verwachten Hem, dat Hij ten laatste dage met heerlijkheid zal komen, om te oordelen de levenden en de doden, Die, naar wij geloven, nu reeds gekomen is tot ons behoud. Dus stoot zich niemand aan deze aanhaling van Paulus, behalve die flauwe bedillers.

Het is ons evenwel geenszins geoorloofd weer te keren tot een Christus, Die nog te komen staat, dan voor zover wij Hem ten laatste dage verwachten, als een Verlosser, Die ons bevrijden zal van alle kwaad. Want indien wij dat deden, zouden wij geloven, dat Christus nog niet in het vlees geopenbaard was, maar dat Hij nog [in de vernedering des vleses] komen moest. En zo zouden wij Christus en al Zijne weldaden loochenen, wij zouden de Heilige Geest loochenen, en God tot een leugenaar maken, en zelfs metterdaad getuigen, dat God nog niet volbracht heeft, hetgeen Hij beloofd had, zoals de Joden doen.

Zo dan haalt Paulus die plaats uit Genesis 15, die van het geloof Abrahams spreekt, zoals ik zei, terecht hier aan; omdat alle voorafgegane beloften ingesloten waren in Christus, Die nog komen moest. Dus worden zij beide, zowel Abraham en de andere vaderen, alsook wij, door het geloof in Christus gerechtvaardigd. Zij door het geloof in een komende, wij door dat in een tegenwoordige Jezus [namelijk tegenwoordig met Zijn Geest en genade, om geen denkbeeld van de lichamelijke consubstantiatie te voeden]. Want wij handelen nu over de natuur en manier der rechtvaardiging, die bij

---

⁷⁰ Mochten onze hedendaagse Joden en Tijdgenoten, die al evenwel de Beminden zijn om der Vaderen wil, hier eens ingeleid worden, en van de verharding en verstokking van hun hart verlost worden, dat zij door de bewerking des Geestes verlicht, en gelovig gemaakt werden in de Messias, Die in heerlijkheid verschijnen zal, niet zo zeer uitwendig om hen in de ruimte en lichamelijke voorspoed weer te herstellen, maar om degenen, die onder hen of hun nakomelingen gelovige kinderen Abrahams zijn, geestelijk en eeuwig te behouden en te zaligen. Kom zo, Heere Jezus, tot hen en ons haastelijk, en verschijn blinkende, Amen! Och!, dat wij die ellendigen door ons Christelijk gedrag en liefde (alzo wij Jafieten nu in Sems tenten wonen) tot uitlokking en niet tot verdere verharding mochten strekken, en in de Conversatie met hen meer over het Geloof van Abraham handelen, dan tijdelijke zaken en woekerwinst met elkaar te behartigen, dan zou onze samenleving zo zondig, schadelijk en ergerlijk niet zijn. Nu zijn wij in hun ogen als onreine heidenen, Gojim. Gelijk wij Hollanders, wegens onze ongelovige en ergerlijke wandel en handel, van de beruchte Cromwell gedoopte Heidenen genoemd werden; welke Protector, hoezeer anderen hem voor een huichelaar uitmaken - en dat het een waarheid is, dat hij met David veel bloed vergoten heeft -, nochtans mij dusverre voorkomt een Godvruchtig Christen geweest te zijn, die het op Reformatie toellegde, en voor de Vromen de rechte Protector was.

beide partijen [namelijk bij Abraham en bij ons; onder het Oude en onder het Nieuwe Testament] één en dezelfde is geweest, hetzij dat Christus reeds gekomen was, hetzij dat Hij nog komen moest. Het is dus voldoende, dat Paulus hier aantoonst, dat de wet niet rechtvaardigt, maar alleen het geloof, hetzij dat het geloof gevestigd is op een toekomstige, of op een tegenwoordige Christus. Christus is ook in onze dagen voor sommigen tegenwoordig, voor anderen nog toekomstig. Voor de gelovigen is Hij tegenwoordig of is Hij gekomen; voor de ongelovigen is Hij nog niet gekomen, en Hij brengt hun ook geen voordeel. Doch indien zij het Evangelie horen en geloven, wordt Christus voor hen tegenwoordig, Hij rechtvaardigt en zaligt hen.

Vers 7: *Zo verstaat gij dan, dat degenen, die uit het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.*

Als wilde hij zeggen: Na uitsluiting van alles, zoals rede, wet, werken, afkomst der vaderen, bemerkt gij uit dit voorbeeld van Abraham en uit het duidelijke getuigenis der Schrift, dat zij alleen kinderen Abrahams zijn, die uit het geloof zijn, hetzij dat zij Joden zijn, hetzij heidenen. Want niet door de wet, maar door de gerechtigheid des geloofs is de belofte aan Abraham gedaan, dat hij een erfgenaam der wereld zijn zou; dat is: dat in zijn zaad alle geslachten der aarde gezegend zouden worden, en dat hij een vader der volkeren genaamd zou worden. En opdat de Joden deze naam "volkeren" niet verkeerd zouden uitleggen - alleen van henzelf nl. - droeg de Schrift hier zorg voor, door niet maar eenvoudig te zeggen: "een vader der volkeren", maar "Ik heb u gesteld tot een vader van menigte der volkeren". Dus is Abraham niet alleen een vader der Joden, maar ook der heidenen.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de zonen Abrahams geen kinderen des vlees zijn, aangezien hij naar het vlees geen vader der heidenen is; maar kinderen des geloofs. Zoals Paulus getuigt: Ik heb u tot een vader van vele volkeren gesteld, voor God, aan Wie gij geloofd hebt, Rom. 4 : 17. Dus stelt Paulus hier een dubbele Abraham voor: een voortbrengende Abraham [of: naar het vlees], en een gelovende Abraham. Abraham heeft kinderen, en is een vader van vele volkeren. Waar? Voor Gods Aangezicht, waar hij gelooft, niet voor de wereld, waar hij voortbrengt. Want daar is hij een zoon van Adam, een zondaar, of op zijn best: een werker van de gerechtigheid der wet, levende volgens de rede; dat is: naar menselijke wijze. Maar dit betreft niet de gelovige Abraham. Dit voorbeeld van Abraham omwikkelt tegelijk een ganse Heilige Schrift, die zegt, dat wij door het geloof rechtvaardig gerekend worden. Dus is dit argument in twee opzichten zeer krachtig, en wegens het voorbeeld van Abraham, en wegens het gezag van de Schrift.

Vers 8: *En de Schrift, tevoren ziende, dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen.*⁷¹

Die zaken behoren nog tot het vorige argument. Alsof hij zei: Gij Joden roemt zo buitengewoon op de wet, en verheft Mozes bovenmate, met wonderbaarlijke lofspraak, dat God tot hem gesproken heeft uit het braambos. Zoals werkelijk de Joden met een grote opgeblazenheid tegen ons pochen, en hetgeen ik meer dan eens gehoord heb, zeggen: Gij Christenen hebt de Apostelen, de Paus, de bisschoppen, enz. Wij Joden hebben de aartsvaders, de Profeten, ja God Zelf, Die tot ons in het braambos gesproken heeft, op Sinai, waar Hij ons de wet gegeven heeft; in de tempel [die Hij met Zijn Goddelijke tegenwoordigheid vereerd heeft]. [Indien gij kunt]: Brengt eens deze roem en zo voortreffelijke getuigenis naar voren, in uw voordeel,

⁷¹ Dat is, gelijk onze Kanttekenners recht aanmerken: De Heilige Geest in het Woord sprekende.

tegen ons. Daarop antwoordt Paulus, de Apostel der heidenen: Deze uw ophef en roem is van geen waarde, omdat de Schrift die voorkomen heeft, en lange tijd vóór de wet voorgezien heeft, dat de volkeren niet door de wet moeten gerechtvaardigd worden, maar door de zegening van Abrahams zaad, dat hem beloofd is vierhonderd en dertig jaar (zoals Paulus hieronder in vers 17 zegt), vóór de wet gegeven werd, en die belofte der zegening aan Abraham gedaan, kon door de wet - na verloop van zoveel jaren gegeven - niet krachteloos of verouderd worden, maar zij [die belofte] is krachtig gebleven en zal het altoos blijven. Wat kunnen de Joden hierop zeggen?

Deze redenering, aan een bepaalde tijd ontleend, is zeer krachtig. De belofte der zegening is aan Abraham gegeven vierhonderd en dertig jaar, voordat het volk Israël de wet ontvangen heeft. Want daar is aan Abraham gezegd: Omdat gij Gode geloofd hebt en Hem eer hebt gegeven, daarom zult gij een vader van vele volkeren zijn [Gen. 22 : 18]. Daar wordt Abraham door de belofte van God tot een vader van vele volkeren gesteld, en aan hem wordt de erfenis der wereld gegeven in de kinderen voordat de wet geweest is. Waar verheft gij u dan op, o Galaten!, dat gij de vergeving der zonden zoudt verkrijgen, kinderen worden en de erfenis ontvangen door de wet, die na zo'n grote tussentijd op de belofte gevolgd is, namelijk vierhonderd en dertig jaar?

In de Doop is een belofte der zaligheid. "Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden" [Mark. 16 : 16]. Nu dan, indien iemand (gelijk heden ten dage de dwaalgeesten) loochende, dat aan een kind, zodra het gedoopt wordt, geschonken wordt gerechtigheid en zaligheid, door de belofte op die wijze te verijdelen, dat de Doop dan eerst gelden zou, wanneer een mens tot gebruik van het verstand zou gekomen zijn, en dat dan goede werken zou kunnen verrichten, en door die goede werken verkrijgen zou hetgeen in de belofte voorgesteld wordt; alsook, dat de Doop geen teken van Gods toegenegenheid jegens ons is, maar alleen een kenteken, dat de gelovigen van de ongelovigen onderscheidt, zo iemand zou geheel en al aan de Doop de zaligheid onttrekken, en zou die aan de werken toekennen.

Zo deden in alle opzichten de valse apostelen en hun navolgers. De wet en haar roem verkondigden zij met overdreven ijver, doch de belofte, aan Abraham gedaan, vierhonderd en dertig jaar vóór de wet, gingen zij onachtzaam voorbij, daar zij niet willen erkennen, dat Abraham - op wie zij evenwel, als op de vader van het ganse geslacht roemden -, toen hij nog onbesneden was, en zoveel eeuwen vóór de wet leefde, door geen andere zaak dan alleen door het geloof gerechtvaardigd is. Zoals de Schrift heel duidelijk te kennen geeft: *En hij geloofde in de HEERE en de HEERE rekende het hem tot gerechtigheid*, Gen. 15: 6.

Later, toen hij al vanwege het geloof rechtvaardig verklaard was, maakt het Woord melding van de besnijdenis, in het 17e Hfdst., waar God zegt: *Dit is Mijn verbond, dat gij houden zult tussen Mij en u*, enz. Door deze redenering overtuigt Paulus derhalve de valse apostelen zeer krachtig, en toont zeer duidelijk aan, dat Abraham door het geloof gerechtvaardigd is, zonder en vóór de besnijdenis, en vierhonderd en dertig jaar vóór de wet. Deze zelfde redenering wendt hij aan, in Romeinen 4, namelijk, dat de gerechtigheid aan Abraham toegerekend is, vóór de besnijdenis, en dat hij, zelf nog in de voorhuid zijnde, rechtvaardig is geweest; derhalve nog veel meer vóór de wet.

Zo dan; de Schrift - zegt Paulus - heeft wel voorzien, en is deze uw ijdele verheffingen en pocherij op de gerechtigheid der wet en werken voorgekomen. Wanneer?

Voor de besnijdenis en de wet, omdat de wet vierhonderd en dertig jaar gegeven is na de belofte. Toen is Abraham niet alleen gerechtvaardigd zonder en voor de wet, maar

ook gestorven en begraven geweest. En zijn gerechtigheid zonder de wet heeft niet alleen tot aan de wet gebloeid, maar zal ook nog blijven bloeien tot het eind der wereld. Indien dus de vader van het ganse Joodse geslacht, zonder de wet en vóór de wet gerechtvaardigd is, veel meer worden de kinderen op dezelfde wijze als de vader gerechtvaardigd. Daarom is de gerechtigheid uit het geloof, en niet uit de wet.

[De Heilige Geest] ***En de Schrift heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd, zeggende: In u zullen al de volkeren gezegend worden.***

Die voortreffelijke en hoogverheven uitspraken: Abraham geloofde God. Ik heb u tot een vader gesteld, en dergelijke, die het geloof ten zeerste aanprijzen en beloften van geestelijke zaken bevatten, behandelen de Joden niet alleen lichtvaardig terloops, maar betwisten die nog bovendien, en bederven die door hun dwaze en goddeloze [uitleggingen en] glossen. Want ze zijn verblind en verhard. Daarom merken zij niet op, dat in deze plaatsen gehandeld wordt van het geloof jegens God, en van de gerechtigheid voor God. Door dezelfde verkeerdheid verijdelen zij ook deze uitnemende plaats aangaande de geestelijke zegen: "In u zullen alle volkeren gezegend worden," omdat zij zeggen, dat "zegenen" hetzelfde is als roemen, het goede toewensen, en in hoogachting zijn bij de wereld. Op deze manier noemen zij een Jood gezegend, die uit het zaad Abrahams geboren is; een proseliet [of: Jodengenoot] gezegend, die de God der Joden dient, en zich bij hen voegt. Zij menen dus dat de zegen niets anders is dan lof en roem in deze wereld, dat iemand kan roemen, dat hij uit de wortel en het geslacht van Abraham gesproten is. Maar zulks te doen, betekent de spreuken en getuigenissen der Schrift te verduisteren en niet uitleggen.

Paulus beschrijft en stelt ons door die woorden: "Abraham heeft in God geloofd", een gelovige en rechtvaardige voor ogen, die de belofte heeft en een geestelijke Abraham, die niet in dwaling en in het oude vlees verkeert, die niet uit Adam geboren is, maar uit de Heilige Geest. En van zulk een Abraham, door het geloof vernieuwd, en door de Heilige Geest wedergeboren, spreekt de Schrift, en verkondigt dat hij een vader van vele volkeren zal worden; zo ook, dat alle volken hem ter erfenis gegeven moeten worden, wanneer hij zegt: alle volken zullen in u gezegend worden. Dit dringt Paulus krachtig aan uit de Schrift, die zegt: en hij geloofde in den HEERE, Gen. 15 : 6. De Schrift schrijft dus aan Abraham de gerechtigheid niet toe, tenzij hij gelooft, en spreekt van zulk een Abraham, als hij voor God is. Daarom wordt met zulke uitdrukkingen der Schrift de nieuwe Abraham getekend, afgezonderd van het huwelijksbed en vleselijke voortbrenging, en wordt voorgesteld, zoals hij voor God is, te weten als een gelovende, die door het geloof gerechtvaardigd wordt, en aan wie, indien hij gelooft, God belooft: *Gij zult een vader van vele volkeren zijn.* Zo ook Paulus, dat de Schrift voorkomt en verijdt alle opgeblazenheid en snoeverijen der Joden aangaande de wet, omdat de erfenis der heidenen aan Abraham gegeven is, niet door de wet en de besnijdenis, maar lang voordien, alleen door de gerechtigheid des geloofs. Dus is de roem der Joden ijdel, dat zij daarom gezegenden genoemd willen worden, omdat zij het zaad en de kinderen Abrahams zijn. Het is weliswaar een bijzonder voorrecht en roem voor de wereld, het zaad Abrahams te zijn, Rom. 9 : 2. Maar het gaat niet op voor Gods aangezicht. Daarom verderven de Joden deze plaats, aangaande de zegen, op goddeloze wijze, wanneer zij die slechts uitleggen van de lichamelijke zegening, en de Schrift geweld aandoen, die zeer duidelijk spreekt van de geestelijke zegening voor God, en het kan en moet ook niet anders verstaan worden.

Dus is deze uitspraak [of: belofte] zo te begrijpen: In u zullen gezegend worden: In welke "u"? In u, Abraham, die gelovig zijt, of: in uw geloof, of: "in die Christus (uw

Zaad), Die komen zal, in Wie gij gelooft, zullen - zeg ik - alle geslachten gezegend worden, dat is: alle geslachten zullen uw gezegende kinderen zijn, gelijk gij gezegend zijt, zoals geschreven is: zo zal uw zaad zijn [Gen. 15: 5]. Hieruit volgt nu, dat de zegening en het geloof van Abraham hetzelfde is, als dat van ons; dat Christus voor Abraham dezelfde is als voor ons; dat Christus op dezelfde wijze voor Abrahams zonden gestorven is, als voor de onze: Abraham heeft Mijn Dag gezien, en is verheugd geweest, Jobs. 8 : 56. Derhalve zijn al die dingen dezelfde.

Dus mag men geenszins aan de Joden toestaan, dat zij het woord "zegening" verzwakken of bederven. Zijzelf zien de Schrift door een deksel [aangezien hun gezicht door verharding en ongeloof beneveld en verblind is]. Daarom merken zij niet aan, wat, of over welke zaak in de beloften, aan de vaders gedaan, gehandeld wordt, iets, wat wij terdege moeten opmerken; en dan zullen wij zien, dat God met de aartsvader Abraham spreekt, niet aangaande de wet of omtrent wat er verricht moet worden, maar wat er geloofd moet worden; dat is: dat God met hem spreekt aangaande de beloften, die door het geloof aangenomen worden. Wat doet Abraham? Hij gelooft aan die beloften. Wat doet God aan de gelovende Abraham? Hij rekent hem het geloof toe tot rechtvaardigheid; en voegt er bovendien nog meer beloften bij: Ik ben uw Beschermers [schild en loon]. In u zullen alle geslachten gezegend worden. Gij zult een vader van vele volkeren zijn. Zo zal uw zaad zijn. Deze bewijzen zijn onoverwinnelijk, die niemand betwisten kan, indien de Schriftplaatsen naarstig en ernstig overwogen worden.

Vers 9: *Zo dan, die uit het geloof zijn, worden gezegend met den gelovigen Abraham.*

De nadruk en de ganse kracht ligt in de uitdrukking "met de gelovige Abraham". Want Paulus onderscheidt duidelijk Abraham van Abraham, uit een en dezelfde persoon twee voorstellende, alsof hij zeide: Een ander is de werkende Abraham, een ander is de gelovige. Met de werkende hebben wij niets van doen. Want indien hij uit de werken gerechtvaardigd is, heeft hij roem, maar niet bij God. Laten de Joden maar zich verheffen en beroemen op die voortbrengende Abraham, die een werker is, besneden is en de wet onderhoudt. Wij beroemen ons op de gelovende Abraham, van wie de Schrift getuigt, dat hij door zijn geloof de zegening der gerechtigheid heeft weggedragen, niet alleen voor zichzelf, maar voor allen die geloven, op gelijke wijze, als hij ook zelf geloofd heeft; en zo wordt de wereld beloofd aan een gelovende Abraham. Daarom wordt de ganse wereld gezegend, dat is: ze ontvangt de toerekening der gerechtigheid, indien zij [op gelijke wijze] als Abraham zal geloofd hebben.

Daarom is de zegening niets anders dan de belofte des Evangelies; en "dat alle volkeren gezegend worden", betekent, dat alle volken de zegening horen, of dat de geestelijke zegeningen, dat is: de Goddelijke belofte verkondigd en verbreid wordt, door middel van het Evangelie, onder alle volken. En uit deze plaats hebben de Profeten vele voorzeggingen gehaald met een geestelijk verstand, zoals Ps. 2 : 4: "Eis van Mij, en Ik zal de heidenen geven tot Uw erfdeel, en de einden der aarden tot Uw bezitting." En Ps. 19: 5: En over de ganse aarde is haar geluid uitgegaan [Rom. 10 : 28].

Kortom, al de voorzeggingen aangaande het Koninkrijk van Christus en aangaande de verbreiding van dat Rijk over de aardbodem, zijn uit deze plaats "in U zullen allerlei volkeren gezegend worden" voortgesproten. En dat de volkeren gezegend worden, betekent daarom, dat aan hen de Gerechtigheid geschonken wordt, en dat zij voor rechtvaardig gehouden worden [door toerekening]; niet door de wet, maar door het gehoor des geloofs, omdat Abraham op geen enkele andere manier gerechtvaardigd is,

dan door het horen van het Woord der belofte, der zegening en der genade. Zoals dus de toerekening der gerechtigheid Abraham te beurt viel door het gehoor des geloofs, zo is ze ook aan alle volken te beurt gevallen, en wordt nog heden ten dage zo geschonken [aan allerlei heidenen]. Want het Woord van dezelfde God is eerst in Abraham, later tot alle volken uitgebreid.

Hieruit zien wij, dat "te zegenen" niets anders betekent - zoals ik gezegd heb - dan het Woord des Evangelies te verkondigen en te onderwijzen, Christus te belijden, en Zijn kennis te verbreiden onder alle heidenen, en deze priesterlijke bediening is ook een gedurige offerande van de Kerk onder het Nieuwe Testament, welke die zegening uitdeelt door te prediken, de Sacramenten te bedienen, vrij te spreken, te vertroosten, en het Woord der genade te behandelen, dat Abraham gehad heeft, en dat zijn zegening was; en toen hij daaraan geloofde, "heeft hij de zegen ontvangen". Zo worden ook wij, door aan diezelfde [zegening] te geloven, gezegend. Die zegen nu is een grote roem, niet voor de wereld, maar voor God. Want wij horen, dat de zonden ons vergeven, en wij Gode aangenaam zijn, dat God onze Vader is en wij Zijn kinderen, op wie Hij niet toorn en wil, maar ons verlossen wil van zonde, dood en allerlei kwaad; en dat Hij ons wil schenken gerechtigheid, leven en eeuwige zaligheid.

Over die zegening, zoals ik gezegd heb, prediken overal de profeten, die niet maar oppervlakkig kennis namen van de beloften, aan de vaders gedaan; zoals de goddeloze [ongelovige, vleselijke] Joden, en in onze dagen de⁷² Sofisten en dwaalzieke mensen, maar de Profeten hebben die [heuglijke beloften] met grote oplettendheid gelezen en nagespeurd, en wat zij van Christus en Zijn Rijk voorzegd hebben, daaruit geput. Zo is de voorzegging: Ik zal ze vrijmaken van de dood, Ik zal uw dood zijn, o dood!, Hoséa 13 : 14, en soortgelijke van andere profeten, alle zijn ze voortgekomen uit die beloften, waarbij God beloofd heeft aan de vaders: de vermorzeling van de kop der slang, en de zegening van al de volkeren.

Verder, indien de heidenen gezegend zijn, dat is: indien zij voor God rechtvaardig gerekend worden, dan volgt daaruit, dat zij verlost worden van zonde en dood, en dat zij deelgenoot zijn aan de gerechtigheid, behoud en eeuwig leven. Niet vanwege hun goede werken, maar vanwege het geloof in Christus. Dus spreekt die plaats zoals ik gezegd heb: "In u zullen alle volkeren gezegend worden", Gen. 12 : 3, niet van een zegening, die zomaar met de mond gedaan wordt, maar van zulk een zegening, die daartoe strekt om de gerechtigheid toe te rekenen, die voor God van kracht is, en die verlost van de vloek der zonde, en van alle rampen, die de zonde vergezellen. Doch die zegen wordt slechts door het geloof ontvangen, aangezien de tekst met nadruk zegt: Abraham geloofde in de HEERE [en Hij rekende het hem tot rechtvaardigheid, Gen. 15 : 6]. Dus is het een louter geestelijke zegening, en verdient alleen zegening genoemd te worden, die, hoezeer zij van de wereld, gelijk ongetwijfeld geschiedt, vervloekt wordt, toch voor God van kracht is [en wezenlijk eeuwig duurt]. Die plaats is dus krachtig, dat zij die uit het geloof zijn, deze belofte van zegening aan de gelovige Abraham gedaan, verkrijgen. En zo voorkomt Paulus de redenering der Joden, waarmee zij roemen op Abraham, die voortbracht, werkte, en voor de mensen rechtvaardig was, en niet roemden op de gelovende Abraham.

---

⁷² Hoezeer de Geschriften van de vermaarde Hugo de Groot, in zover die de wereldse Rechtsgeleerdheid betreffen, nuttig en voor de Nederlandse Batavieren roemrijk zijn, toch mag men niet ontveinzen, dat die vergevorderde Man op vele plaatsen een schadelijke Bijbeltolk is geweest, en dat hij van het Geestelijke Rijk van Christus doorgaans niet dan lichamelijke en uitwendige zaken verlicht heeft. Dus hij meer de zijde van de Sofisten dan van de Geestelijke Verlichte Theologen gekozen heeft.

Gelijk nu de Joden alleen maar roemen op een werkende Abraham, zo stelt de Paus alleen maar een werkende Christus of een voorbeeld van Christus voor [uitsluitend als een patroon ter navolging]. Al wie, zegt hij, heilig wil leven, die betaamt het te wandelen, zoals Christus gewandeld heeft. Aangezien Hijzelf gezegd heeft: Ik heb u een voorbeeld gegeven, opdat gelijkewijs Ik u gedaan heb, gij ook doet, Joh. 13 : 15. Wij ontkennen niet, dat het voorbeeld van Christus door de vromen moet nagevolgd worden, en dat er goede werken moeten gedaan worden, maar hierdoor worden zij niet voor God gerechtvaardigd. Paulus had hier ook niet voor, te redeneren [of: te handelen] over de vraag, wat door ons moet gedaan worden, maar op welke wijze wij gerechtvaardigd worden. Daar moet Christus alleen voorgesteld worden: als stervende voor onze zonden, en opstaande tot onze rechtvaardiging. En Hij moet door het geloof aangenomen worden, als een Geschenk, niet als een Voorbeeld. Dit begrijpt de rede niet.

Dus gelijk de [ongelovige] Joden de werkende Abraham navolgen, en niet de gelovende, zo doen ook de Papisten, en alle werkers van eigen gerechtigheid; zij zien op Christus en nemen Jezus aan, niet als de Rechtvaardiger, maar als een Werker [Die zij slechts moeten navolgen] en op die wijze wijken zij des te verder van Christus, van de gerechtigheid en zaligheid af. Want gelijk de Joden die gezaligd zijn, de gelovende Abraham behoorden na te volgen, zo moeten ook wij, indien wij van de zonden verlost en gezaligd zoeken te worden, door het geloof de rechtvaardigende en zaligmakende Christus aannemen, Dien ook Abraham zelf aangenomen heeft; en door Hem is hij gezegend.

Het is wel een bijzondere roem, dat Abraham op Gods bevel de besnijdenis ontvangen heeft, dat hij met voortreffelijke deugden begaafd was, dat hij in alles aan God gehoorzaamde, gelijk het een grote lof en voorrecht is, het voorbeeld van de werkende Christus na te volgen, zijn naaste lief te hebben, degenen, die het niet verdienen, wèl te doen, voor zijn vijanden te bidden, geduldig de ondankbaarheid te verdragen van hen, die goed met kwaad vergelden. Maar dit baat niets ter rechtvaardigheid voor God. Abraham zijn zijne uitnemende goede daden van geen voordeel geweest, dat hij daardoor voor God rechtvaardig zou verklaard worden. Zo ook maakt ons de navolging van Christus' voorbeeld niet rechtvaardig voor het aangezicht Gods. Want daartoe, om voor God rechtvaardig te zijn, wordt een veel groter prijs vereist, dan onze menselijke gerechtigheid, of die der wet is. Hier moeten wij Christus hebben, om ons te zegenen en te zaligen, gelijk Abraham Hem tot een Zegenaar en Zaligmaker gehad heeft. Op welke wijze?

Niet door de werken, maar door het geloof. Dus zoals de gelovende Abraham iets heel anders is dan de werkende Abraham, zo is het ook een geheel andere zaak, dat Christus zegent en verlost, dan dat Hij werkt, of, om zo te zeggen, een Voorbeeld is. Paulus nu handelt hier van de verlossende Christus, en van de gelovende Abraham. Niet van Christus als Voorbeeld, en van Abraham, die werkt. Daarom voegt hij er veelbetekenend en met een zekere nadruk bij: *die uit het geloof zijn worden gezegend met de gelovige Abraham.*

Dus zóver moet de gelovende Abraham van de werkende onderscheiden worden, als hemel en aarde van elkaar verwijderd zijn. Een gelovige is een geheel Goddelijk mens, een kind Gods, een erfgenaam van het aardrijk, en een overwinnaar van de wereld, zonde, dood en duivel enz. Dus kan zo iemand niet genoeg geroemd worden. Dat wij die gelovende Abraham niet in het graf besloten laten liggen, zoals hij voor de Joden is, maar laat ons hem met de grootste lof verheffen, en hem verkondigen, en met zijn naam hemel en aarde vervullen, opdat wij boven deze gelovende Abraham

totaal niets zien van de werkende Abraham. Want sprekende van de gelovige Abraham, zijn wij in de hemel, doch daarna die werken verrichtende, die de werkende Abraham gedaan heeft, die menselijk en aards geweest zijn, niet Goddelijk en hemels, (tenzij die hem van God geschonken waren), verkeren wij op de aarde onder de mensen. De gelovende Abraham vervult dus hemel en aarde. Zo vervult elk Christen met zijn geloof hemel en aarde, en moet daarbuiten niets beschouwen.

Uit het woord "zullen gezegend worden", haalt Paulus een ander argument van het tegenovergestelde. Want de Schrift is vol van onderling strijdende zaken [tegenover elkaar te stellen] en het betaamt verstandige mensen, die tegenstellingen in de Schriften op te merken, en daardoor de uitspraken in het Woord te verklaren, zoals hier het woord "zegening" terstond het tegenovergestelde, namelijk "vervloeking" meebrengt. Want wanneer de Schrift zegt, dat alle volken gezegend worden in het geloof, of in de gelovige Abraham, volgt noodzakelijk, dat allen, zowel Joden als heidenen, buiten het geloof of de gelovende Abraham vervloekt te zijn. Aangezien aan Abraham de belofte der zegening van alle volken gegeven is, daarom kan de zegen nooit verwacht worden dan in de belofte Abrahams, die nu verbreid is door middel van het Evangelie over de gehele aardbodem. Dus al wat daarbuiten is, is vervloekt en dit leert Paulus zeer duidelijk, wanneer hij zegt:

Vers 10: *Want zovelen als er uit de werken der wet zijn, die zijn onder de vloek.*

Hier ziet gij, dat de vloek als een zondvloed is, die alles overstroomt wat buiten Abraham is, dat is: buiten het geloof en de belofte van Abrahams zegening. Indien nu de wet zelf, door Mozes op Gods bevel gegeven, hen aan de vloek onderwerpt, die onder haar verkeren, veel meer zullen dit de wetten of overleveringen doen, die door het menselijk verstand uitgevonden zijn. Wie dus de vloek zal willen ontgaan, dat die de belofte van zegening, of het geloof van Abraham aangrijpe; of [anders] zal hij onder de vloek blijven. Zo volgt dus uit deze plaats: "In u zullen alle volkeren gezegend worden", dat alle volken, voor, ten tijde van, en na Abraham vervloekt zijn en voor eeuwig der vloek onderworpen blijven, indien zij niet in het geloof Abrahams gezegend worden. En deze aan hem gegeven belofte der zegening moet over zijn zaad in de ganse wereld, uitgebreid worden.

Die dingen te weten is zeer nuttig, omdat zij dienen ter vertroosting van de gewetens; verder, opdat wij zouden leren zeer ver de gerechtigheid des geloofs te scheiden van de gerechtigheid des vleses, of burgerlijke gerechtigheid. Want Paulus is hier bezig in een theologische en geestelijke zaak voor God, niet in een burgerlijke; opdat geen onverstandige tegenwerpe, dat hij [nl. Paulus] de burgerlijke wetten, en degenen, die het gezag dragen, bestraft en veroordeelt. Hieronymus geeft zich hier veel moeite, niets zeggende dat ter zake doet.

En de Sofisten zijn hier stommer dan vissen. Daarom moeten de lezers gewaarschuwd worden, dat hier niet gehandeld wordt van de burgerlijke wetten, zeden en landszaken, die wel instellingen van God zijn, en goede zaken, die de Schrift elders goedkeurt en aanprijst; maar dat hier gehandeld wordt over de geestelijke gerechtigheid, waardoor wij voor God gerechtvaardigd, en genoemd worden kinderen Gods in het koninkrijk der hemelen. In één woord, hier wordt in het minst niet gehandeld over dat tijdelijke leven, maar van het eeuwige, waar geen zegening te hopen, of gerechtigheid te zoeken is door de wet, menselijke inzettingen of wat hier in dit leven kan genoemd worden, buiten de belofte der zegening Abrahams.

Laten de wetten en burgerlijke instellingen in hun orde en plaats blijven, laat een goede huisbezorger en magistraat werkelijk de beste en schoonste wetten voortbrengen; toch bevrijden zij niet van de vloek voor God. Het rijk van Babylon, van

God ingesteld en aan de koningen overgegeven, had zeer goede wetten, en alle volken was bevolen, om daaraan te gehoorzamen. Toch bracht die gehoorzaamheid aan de wetten geen bevrijding van de vloek der Goddelijke wet. Zo gehoorzamen wij aan de keizerlijke wetten, doch hierdoor zijn wij niet rechtvaardig voor God. Want wij zijn hier met een ander "stuk" bezig [als verhandelende de rechtvaardiging voor God]. Het is niet zonder reden, dat ik deze onderscheiding zo sterk aandring en inprent, want er is veel aan gelegen, die te verstaan, hoe weinigen daar ook acht op slaan en er begrip van hebben.

Verder kan men licht een vermenging maken van de hemelse gerechtigheid en de burgerlijke. In de burgerlijke gerechtigheid moet men aanmerken de wetten en werken, maar inzake de geestelijke, Goddelijke en hemelse gerechtigheid moet men totaal uit het gezicht wegdoen alle wetten en werken, en alleen zien op de belofte en zegening Abrahams, die Christus voorstelt als een Zegenaar, Uitdelers van genade en Zaligmaker; zo dat de geestelijke gerechtigheid zonder wet en werken, zuiver en alleen aanschouwt: de genade en de zegening, door Christus teweeg gebracht, zoals die aan Abraham beloofd, en door hem geloofd was. Daaruit blijkt gemakkelijk, dat dit argument zeer krachtig is. Want indien men door Christus alleen de zegening moet hopen en ontvangen, volgt noodzakelijk uit het tegenovergestelde, dat die [zegening] door de wet niet verkregen wordt, omdat de zegening gegeven is vóór en zonder de wet, aan de gelovende Abraham. Door dat geloof nu, waarmee hijzelf in een komende Christus als Zegenaar geloofd heeft, door datzelfde geloven wij in een tegenwoordige Christus, en zo worden wij door het geloof gerechtvaardigd, zoals Abraham door het geloof gerechtvaardigd is. Daarom worden zij, die onder de wet zijn, niet gezegend, maar blijven aan de vloek onderworpen.

Dit kunnen de Paus en de bisschoppen [en allen die de eigen wettische gerechtigheid voorstaan en aandringen] niet geloven noch verdragen, en willen het ook niet. Doch wij mogen ook niet zwijgen. Want het is onze plicht, de waarheid te belijden en te zeggen, dat het Pausdom vervloekt is, dat de wetten en rechten des keizers vervloekt zijn, omdat volgens Paulus al wat buiten de belofte en het geloof Abrahams is, vervloekt is. Wanneer de tegenstanders dit horen, verdraaien en lasteren zij terstond onze woorden; alsof wij leerden, dat men de Overheid geen eerbied zou moeten bewijzen; maar dat wij opstand verwekken tegen de keizer, en alle wetten verdoemen; dat wij de gemenebesten ontbinden en verstrooien. Maar zij [verongelijken en] beledigen ons ten zeerste. Want wij maken onderscheid tussen een lichamelijke en een geestelijke zegening en zeggen, dat de keizer gezegend is met een lichamelijke zegening, omdat een rijk, wetten, burgerlijke verordeningen te bezitten, een huisvrouw, kinderen, huis, landerijen te hebben, een zegen is. Want al die dingen zijn goede schepselen, van God geschonken, maar door die lichamelijke zegening, die tijdelijk is en een einde neemt, worden wij niet verlost van de eeuwige vloek. Dus veroordelen wij de wetten niet, noch zijn wij opstandig tegen de keizer, maar leren, dat hij moet gehoorzaamd, gevreesd, geëerbiedigd en vereerd worden, doch burgerlijk. Wanneer wij echter naar de mening van Gods Woord [theologisch] spreken over de zegening, dan zeggen wij standvastig met Paulus, dat al hetgeen buiten de belofte en het geloof Abrahams is, vervloekt is, en onder de hemelse en eeuwige vloek blijft. Want in de belofte en het geloof van Abraham ligt opgesloten, dat er een leven na dit tegenwoordige en dat er nog een andere zegen na de lichamelijke, verwacht moet worden.

Kortom, wij zeggen, dat alle lichamelijke zaken goede schepselen Gods zijn. Dus een huisvrouw te hebben, kinderen, bekwaamheden, wetten te hebben, burgerlijke

instellingen en ceremoniën te bezitten, zijn Goddelijke zegeningen op zijn plaats [en binnen hun palen aangemerkt]; dat is: het zijn tijdelijke zegeningen, die tot dit leven behoren. Maar de werkers van hun eigen gerechtigheid van alle tijden: Joden, Papisten, Sektariërs, vermengen en smelten deze zaken ineen, omdat zij geen onderscheid maken tussen de lichamelijke en geestelijke zegeningen. Daarom zeggen zij: Wij hebben de wet. Die is goed, heilig en rechtvaardig. Daarom worden wij door haar gerechtvaardigd. Wie ontkent, dat de wet goed, heilig en rechtvaardig is? Maar er is ook een wet van vervloeking, van zonde, toorn en dood.

Dus onderscheid hier wél tussen de lichamelijke en geestelijke zegening, en zeg, dat God tweeërlei zegening heeft: een lichamelijke voor dit leven en een geestelijke voor het eeuwige leven. Daarom zeggen wij, dat goederen, kinderen en wat dies meer zij, te hebben, een zegen is; maar in zijn soort; dat is: voor het tegenwoordige leven. Doch voor het eeuwige leven is het niet genoeg, de burgerlijke zegeningen te bezitten. Want daarvan hebben ook de goddelozen in hoge mate overvloed; het is niet genoeg, de burgerlijke en wettische gerechtigheid te hebben, aangezien hierdoor de goddelozen ten zeerste voorspoedig zijn en welvaren. Deze Zijn gaven deelt God genadiglijk in de wereld uit [zonder aanzien des persoons] onder bozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen [Matth. 5: 45]. Want Hij is rijk en goed over allen, en het is Zijn welbehagen het ganse schepsel der zaken aan de goddelozen te onderwerpen, Rom. 8 :20. Het schepsel is der ijdelheid onderworpen, niet gewillig.⁷³ Dus wie alleen maar die lichamelijke zegeningen bezitten, zijn daarom nog geen kinderen Gods, geestelijk voor God gezegend, zoals Abraham, maar zij zijn onder de vloek, zoals Paulus zegt: "Allen die onder de werken der wet zijn, zijn onder de vloek".

Paulus zou onder een algemeen voorstel kunnen hebben zeggen: al wat buiten het geloof is, is onder de vloek. Dit doet hij niet, maar hij grijpt dit aan, hetwelk het beste is buiten het geloof, het grootste en schoonste onder de lichamelijke zegeningen der wereld, namelijk: de wet Gods, Die is wel, zegt hij, heilig en van God gegeven, zij werkt evenwel niets anders uit, dan dat zij alle mensen aan de vloek onderwerpt, en onder de vloek blijft houden. Indien nu de Goddelijke wet de mensen aan de vloek onderwerpt, veel meer nog doen dat de mindere wetten en zegeningen. En opdat het klaar en onderscheiden zou kunnen verstaan worden, wat Paulus noemt onder de vloek te zijn, bevestigt hij dat en heldert het op door een getuigenis der Schrift, zeggende:

Vers 10: *Want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.*

Door dit getuigenis, uit Deut. 27 : 26 aangehaald, wil Paulus bewijzen, dat allen die onder de wet of onder de werken der wet zijn, vervloekt zijn of onder de vloek, dat is: onder de zonde, toorn Gods, eeuwige dood, en alle rampen liggen [Rom. 8 : 2, Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, Deut. 27 : 26]. Want hij spreekt, zoals ik hierboven gezegd heb, niet van de lichamelijke of burgerlijke, maar van de geestelijke en eeuwige vloek, die noodzakelijk de vloek van de eeuwige dood en hel moet zijn. En dit is een wonderlijke manier van bewijs; want Paulus bewijst deze bevestigende uitspraak, namelijk: "Al wie onder de werken der wet zijn, zijn onder de vloek", door deze ontkennende redenering, die hij aan Mozes ontleend heeft: "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen" enz. Zo zijn dan deze twee

⁷³ Daarop zou men kunnen aanmerken, dat daarom de Heere Jezus de Satan niet tegensprak, toen de vijand sprak: Al deze dingen, namelijk Koninkrijken, en verdere uitwendige heerlijkheden, zijn mij overgegeven, en ik geef ze aan wie ik wil, Luk. 4 : 6, Matth. 4 : 9.

spreuken van Paulus en Mozes geheel en al van elkaar onderscheiden. Van Paulus: al degenen, die de werken der wet zullen gedaan hebben, zijn vervloekt. Van Mozes: al degenen, die de werken der wet niet zullen gedaan hebben, zijn vervloekt. Hoe kunnen ze dan met elkaar overeen gebracht worden? Of wat nog meer is: de één door de ander bewezen worden? Hoedanig zou, vraag ik u, dat bewijs zijn indien ik deze spreuk: "Indien gij de geboden Gods zult onderhouden, zult gij ten leven ingaan", door die uitspraak zoudt willen bewijzen: "Indien gij de geboden Gods niet zult onderhouden, zult gij ten leven ingaan?" Zou ik niet het tegengestelde door het tegengestelde bewijzen? Voorzeker een schoon bewijs, en toch is dit bewijs van Paulus helemaal daaraan gelijk. Deze plaats verstaat niemand, tenzij hij een grondig begrip heeft van het Artikel der rechtvaardiging. Hieronymus geeft zich daartoe wel veel moeite, maar laat het onverklaard. Paulus zal zonder twijfel deze plaats onder de Galaten breedvoerig behandeld hebben; anders, wanneer hij ze maar terloops en kort aanraakt, zouden de Galaten niet verstaan hebben, wat Paulus daarmee wilde te kennen geven. Maar omdat zij tevoren gehoord hadden, dat die spreuk door hem was uitgelegd, en zij daaraan herinnerd zijn, komt het hun terstond weer te binnen. Dit zijn toch geen tegenstrijdige uitdrukkingen, maar ze stemmen geheel en al overeen. Want op dezelfde wijze leren ook wij: "Niet de hoorders der wet zijn rechtvaardig voor God, maar de daders der wet zullen gerechtvaardigd worden", Rom. 2: 13. En aan de andere kant: "Die uit de werken der wet zijn, zijn onder de vloek," Gal. 3: 10. Want het Artikel der rechtvaardiging zegt: "Al wat buiten het geloof Abrahams is, is vervloekt". En toch moet de rechtvaardiging der wet in ons vervuld worden, "Opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons," Rom. 8: 4. Die dingen schijnen een mens, die onkundig is van de leer des geloofs, als ten eerste onderling te strijden, en niet anders te klinken dan die totaal ongerijmde stelling: "Indien gij de wet vervult, vervult gij ze niet, indien gij de wet niet vervult, vervult gij ze wel."

Daarom moet allereerst ingezien worden, in welke [omstandigheden en] plaats Paulus bezig is, waarover hij handelt en hoe hij Mozes beschouwt. Hij nu behandelt hier, zoals ik al vaak gezegd heb, een geestelijke plaats en zaak, buiten de [lichamelijke] burgerlijke staat en alle wetten; en de Apostel ziet Mozes met andere ogen aan, dan de geveinsden en valse apostelen, en hij legt de wet geestelijk uit. Daarom ligt de hele kracht in de uitdrukking "om dat te doen". Want de wet te doen, is niet alleen uitwendig, maar recht en volmaakt te onderhouden.

Bijgevolg zijn er tweeërlei soort van daders der wet: sommigen, die uit de werken der wet zijn, tegen wie Paulus handelt en in heel zijn Brief strijdt; anderen, die uit het geloof zijn, van wie wij straks zullen spreken. Uit de wet nu, of uit de werken der wet te zijn, en uit het geloof te zijn, zijn totaal aan elkaar tegengesteld, zoals de satan en God, de zonde en de gerechtigheid, dood en leven elkaar tegengesteld zijn. Want zij zijn uit de wet, die door de wet gerechtvaardigd willen worden; zij zijn uit het geloof, die alleen door de barmhartigheid om Christus' wil vertrouwen, gerechtvaardigd te worden. Wie zegt, dat de gerechtigheid uit het geloof is, vervloekt en veroordeelt de gerechtigheid der werken; en aan de andere kant, wie zegt, dat de gerechtigheid uit de wet is, veroordeelt en vervloekt de gerechtigheid des geloofs. Zij zijn dus juist elkaars tegengestelde [en de één de ander een gruwel, zoals Salomo van de goddelozen en rechtvaardigen zegt, Spreuken 29 : 27].

Wie dit in aanmerking neemt, verstaat gemakkelijk, dat de wet te doen, niet slechts betekent, uitwendig in schijn - zoals de geveinsden dromen -, maar in geest, dat is: in waarheid en volkomen, die dingen te volbrengen, die in de wet voorgeschreven worden. Maar waar zullen wij zo iemand vinden, die zo de wet doet? Dat hij ons

getoond wonde, en wij zullen hem prijzen.

Hierop antwoorden dadelijk de tegenstanders: de daders der wet zullen gerechtvaardigd worden. Het is wel. Maar laat ons tevoren beschrijven, welke die daders zijn. Zijzelf noemen een dader der wet zoéén, die de wet volbrengt, en dus uit de voorafgaande werken gerechtvaardigd wordt. Dit betekent niet bij Paulus, "de wet te volbrengen", omdat - zoals ik gezegd heb - het aan elkaar tegengestelde zaken zijn: uit de werken der wet te zijn, en uit het geloof te zijn. Derhalve betekent te willen gerechtvaardigd worden uit de werken der wet: te verloochenen de gerechtigheid des geloofs.

Daarom loochenen de eigengerechtigheidswerkers daarmee, dat zij de wet doen, de gerechtigheid des geloofs, en zondigen tegen het eerste, tweede en derde gebod, en tegen de gehele wet; omdat God gebiedt, dat Hij in geloof en in Zijn Vreze moet gediend worden. Zij daarentegen maken zonder geloof en in strijd met het geloof, uit de werken de gerechtigheid. Juist daardoor dus, dat zij de wet doen, handelen ze ten eerste in strijd met de wet, en zondigen ze op een zeer zware en gruwelijke wijze. Want zij loochenen de gerechtigheid, barmhartigheid en beloften van God. Zij loochenen Christus met al Zijn weldaden en zij richten in hun harten niet de gerechtigheid der wet, die zij niet verstaan, veel minder doen, op; maar louter een verzinsel en afgod der wet. Dus is het noodzakelijk, dat zij met het doen der wet, niet alleen die niet volbrengen, maar zelfs zondigen, en de Goddelijke Majesteit loochenen in al Zijn beloften, Daartoe is werkelijk de wet niet gegeven.

Daarom, zij die de wet niet verstaan, misbruiken haar, en zoals Paulus zegt: De rechtvaardigheid Gods niet kennende, en hun eigen gerechtigheid zoekende op te richten, zijn zij aan de rechtvaardigheid Gods niet onderworpen, Bom. 10: 3. Want zij zijn blind, niet verstaande, wat men van het geloof en de beloften moet gevoelen. Daarom vallen zij zo maar losweg zonder enig oordeel op de Schrift aan, en grijpen alleen maar één gedeelte ervan aan, namelijk de wet. Die menen zij door hun werken te volbrengen. Maar dit is louter dromerij, betovering en bedrog van het hart, en die gerechtigheid der wet, die zij menen na te leven, is in waarheid niets anders dan afgoderij en Godslastering. Daarom moeten zij noodzakelijk onder de vloek blijven.

Derhalve is het onmogelijk, dat zij de wet op deze wijze kunnen doen, zoals zij dromen; veel minder, dat wij door haar zouden gerechtvaardigd worden. Dit eerste getuigt de wet zelf, die geheel en al een tegengestelde uitwerking heeft. Want zij vermeerdert de zonde, werkt toorn, beschuldigt, verschrikt en verdoemt. Hoe zou zij dan kunnen rechtvaardigen?

Verder geeft de belofte ook hetzelfde te kennen, omdat tot Abraham gezegd is: "In u zullen al de volken gezegend worden." Dus is er nergens een zegen, dan in de belofte Abrahams. Indien gij daar buiten zijt, zijt en blijft ge onder de vloek. Indien ge onder de vloek zijt, vervult ge de wet niet, omdat ge onder de zonde, duivel, en eeuwige dood zijt, die alle zekerlijk op de vervloeking volgen. Kortom, indien de gerechtigheid door de wet [tot stand] kwam, zou God tevergeefs beloven, en zou tevergeefs Zijn zegen uitstorten. Dus daar God wist, dat wij de wet niet konden volbrengen, heeft Hij zulks lang vóór de wet voorzien, en heeft aan Abraham de zegening beloofd, zeggende: "In u zullen gezegend worden", enz. en zo heeft de HEERE betuigd, dat alle volkeren niet door de wet, maar door de belofte van Abraham gezegend zouden worden. Wie dus met verachting der belofte, de wet aangrijpen, om door haar gerechtvaardigd te worden, die zijn vervloekt.

Daarom betekent het doen allereerst geloven, en zo door het geloof de wet volbrengen. Wij moeten eerst de Heilige Geest ontvangen, door Welke verlicht en

vernieuwd, wij beginnen de wet te doen; dat is: God en onze naaste lief te hebben. De Heilige Geest nu wordt niet door de wet ontvangen (want "die onder de wet zijn, zegt Paulus, zijn onder de vloek"), maar door het geloof des geloofs, d.w.z. door de belofte. Wij behoren eenvoudig met Abraham en diens geloof in de belofte gezegend te worden. Dus moet allereerst de belofte gehoord worden, die Christus voorstelt, en Hem tot de gelovigen brengt; en wanneer Hij door het geloof aangenomen is, wordt de Heilige Geest om Christus' wil geschonken. Daarop heeft men dan God en zijn naaste lief; dan worden goede werken verricht, en het kruis gedragen. Dit is in waarheid de wet te doen. Anders blijft de wet gedurig ongedaan. Daarom, indien ge eigenlijk en nauwkeurig zoudt beschrijven, wat het is, de wet te volbrengen: het is niets anders, dan te geloven in Jezus Christus, en na door het geloof in Christus de Heilige Geest ontvangen te hebben, die dingen te verrichten, die in de wet zijn.

Op geen andere wijze kan de wet door ons vervuld worden, aangezien de Schrift zegt, dat buiten de belofte geen zegening is, zelfs [niet] in de wet. Dus is het onmogelijk, dat de wet volbracht wordt zonder de belofte. Daar moet een zegening bij zijn, die een verkondiging is van Christus, Die aan Abraham beloofd is, dat door Hem de wereld zou gezegend worden. Anders zullen wij nooit de wet vervullen.

Derhalve zullen wij niemand in heel de wereld vinden, aan wie deze roem en naam toekomt van dader der wet, buiten de belofte van het Evangelie. Dus is een dader der wet een versierde spreekwijze, die niemand verstaat, tenzij hij boven en buiten de wet verkeert in de zegening van Abraham, zo dat een ware dader der wet hij is, die, na de Heilige Geest ontvangen te hebben door het geloof in Christus, God begint lief te hebben en zijn naaste wel te doen; zodat doen tegelijk het geloof insluit, hetwelk de boom voortbrengt, en wanneer die ontstaan is, komen de vruchten daaruit voort. Eerst behoort er dus de boom te zijn, en daarna de vrucht. Immers, niet de vruchten maken de boom, maar de boom de vruchten. Zo maakt het geloof eerst de persoon, die daarna de werken doet.

Derhalve betekent de wet te doen zonder geloof: vruchten voort te brengen zonder boom, uit hout en slijk! hetwelk niet is vruchten voortbrengen, maar louter inbeeldingen. Daarentegen, wanneer de boom geworteld is, dat is, wanneer de persoon of dader er is, die door het geloof in Christus ontstaat, dan volgen de werken.

Want de dader moet er vóór de daden zijn, en niet de daden voor de dader. Daarom wordt de dader niet genoemd, naar de werken, die gedaan zijn, maar naar die gedaan moeten worden, omdat de Christenen niet gerechtvaardigd worden door gerechtige dingen te werken, maar wanneer zij al door het geloof in Christus gerechtvaardigd zijn, brengen zij gerechte dingen voort. Dat andere is Politiek [van burgerlijke en tijdelijke zaken], namelijk dat uit de daden de dader voortkomt, wanneer door het dikwijls spelen [zich in de muziek te oefenen] iemand een musicus wordt, zoals Aristoteles zegt. Doch in de Godgeleerdheid [het Koninkrijk van Christus en Goddelijke wijsheid] ontstaan de daders niet uit de werken, maar uit de personen, nu die al door het geloof hun aanzijn gekregen hebben, ontstaan de werken. Van dezulken spreekt Paulus, wanneer hij zegt: de daders der wet worden gerechtvaardigd, Rom. 2 : 13, dat is: *worden rechtvaardig gerekend*.

Ja, zelfs ook de Sofisten zijn verplicht te belijden, en zo leren zij ook, dat een zedelijk werk, uitwendig gedaan, indien het niet geschiedt met een oprecht hart, met een goede wil, en uit een rechte werkzaamheid van het verstand, geveinsd is, en hiervandaan is bij de Duitsers het spreekwoord ontstaan: de kap dekt menige schalk. Want een goddeloze en de kwaadste schurk kan dezelfde werken veinzen, die de vrome uit het

geloof doet. Judas verrichtte [uitwendig] dezelfde werken als de andere Apostelen. Wat ontbreekt er aan de werken van Judas, daar hij hetzelfde doet als de andere Apostelen?

Daarop antwoordt een Sofist uit zijn zedelijke wijsbegeerte: Hoewel Judas hetzelfde verricht als de anderen, toch, omdat de persoon verworpen is, is het gedichtsel der rede verkeerd, zijn haar werken geveinsd, niet waar, zoals van de andere Apostelen, hoezeer zij in gedaante ook gelijk schijnen. Daarom zijn diezelfde Sofisten gedwongen te belijden in burgerlijke en uitwendige zaken, dat de werken niet rechtvaardigen, tenzij ze tegelijk voortkomen uit een oprecht hart, goede mening en wil.

Hoeveel te meer zijn zij verplicht dat toe te geven in Goddelijke zaken, waar vóór alles aanwezig moet zijn de kennis van God en het geloof, dat het hart reinigt.

Zij behandelen dus de werken en de gerechtigheid der wet, gelijk Judas het apostelschap, niet verstaande wat zij zeggen, of welke zaken zij staande houden. En hoewel Paulus overal met nadruk zegt, dat de wet niet rechtvaardigt, maar toorn werkt, zonde aanwijst, de toorn en het oordeel Gods openbaart, en met de eeuwige dood dreigt, toch zien zij, al lezen zij dit, het niet; veel minder verstaan zij het [ja, trachten zelfs aan anderen het lezen van Gods Woord te beletten]. Dus zijn zij niet eens waard, geveinsden genoemd te worden, doch zijn maar vermomde spoken, en geheel en al betoverd, wanneer zij dromen, dat zij door de werken der wet rechtvaardig zijn. Derhalve, gelijk ik gezegd heb: een dader der wet, gelijk zij die beschrijven, is een verzonnen grenssteen [ijdele verbeelding] en wangedrocht, dat nergens in het wezen der dingen een bestaan heeft. Daarom, wanneer Paulus deze plaats, "al wie uit de werken der wet zijn, zijn onder de vloek" bevestigt door dit gezegde van Mozes: "Vervloekt is een iegelijk" enz., bewijst hij niet het tegengestelde door het tegengestelde, zoals bij eerste oogopslag lijkt, maar bewijst hij het zeer juist en goed. Want Mozes gevoelt en stelt hetzelfde als Paulus, wanneer hij zegt: Vervloekt zij een ieder, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, dezelve doende [Deut. 27 : 26]. Doch niemand doet ze. Dus: "al wie uit de werken der wet zijn, doen de wet niet". Indien zij die niet doen, zijn zij onder de vloek.

Aangezien er nu tweeërlei daders der wet zijn, gelijk ik gezegd heb, ware en geveinsde, moeten de ware, van de geveinsden gescheiden worden. Ware daders zijn, die door het geloof een goede boom zijn vóór de vrucht, en daders vóór de werken. Van dezulken spreekt ook Mozes, en als zij niet zodanigen zijn, zijn zij onder de vloek. Doch alle geveinsden zijn zodanig niet, omdat zij een inbeelding hebben, dat zij door de werken de gerechtigheid willen verkrijgen, en daardoor de persoon rechtvaardig maken. Want op deze manier denken zij: Wij zondaars en onrechtvaardigen willen rechtvaardig worden. Hoe?

Uit de werken. Daarom doen zij evenals de dwaze architect [of: tuinier], die uit het dak het fundament, uit de vruchten de boom zoekt te maken. Want aangezien zij door de werken zoeken gerechtvaardigd te worden, willen zij de dader uit de werken maken, hetgeen lijnrecht tegen Mozes ingaat, die zulk een dader onder de vloek stelt, op gelijke wijze als Paulus zelf doet.

Dus zij, die de wet zoeken te doen, doen niet alleen dezelve niet, maar zij loochenen ook, zoals ik gezegd heb, het eerste gebod, de goddelijke beloften, de zegening, aan Abraham beloofd; zij loochenen het geloof, en zij pogen zichzelf te zegenen door hun eigen werken; dat is: zich te rechtvaardigen, zichzelf te verlossen van zonde en dood, de duivel te overwinnen en de hemel met geweld in te nemen [als de bouwers van Babels toren; doch het doen en spreken van dezulken wordt ook verward]; hetgeen in

één woord betekent: God te verloochenen en zichzelf in de plaats van God te stellen. Want al die zaken zijn alleen werken van Gods Majesteit, niet van het schepsel, hetzij engel of mens.

Hier vandaan komt het, dat Paulus op grond van het eerste gebod gemakkelijk heeft kunnen voorzeggen de aanstaande afschuwelijkheden, die in de kerk door de antichrist zouden ingevoerd worden. Want wie behalve de eredienst van het eerste gebod, die bestaat in de vreze, geloof en liefde Gods, een andere dienst van God als ter zaligheid noodzakelijk leren, zijn antichristen, en stellen zich in de plaats van God. Dat er zodanigen komen zouden, heeft ook de Heere Jezus voorzegd: Velen zullen in Mijn Naam komen, zeggende: ik ben de Christus, Matth. 24: 5. Zo kunnen ook wij heden ten dage even gemakkelijk als zeker zeggen: al wie, buiten het geloof, de gerechtigheid door de werken zoekt, loochent God, en maakt zichzelf tot een god, aangezien hij op deze wijze denkt: indien ik dit werk gedaan zal hebben zal ik rechtvaardig zijn, zal ik een overwinnaar zijn van zonde, dood, duivel, toorn Gods, en van de hel; en ik zal het eeuwige leven verkrijgen. Wat is dat anders, bid ik u, dan zichzelf dit werk aan te matigen, hetgeen alleen God toekomt, en zichzelf te vertonen een god te zijn? Dus is het ons gemakkelijk te verkondigen, en op het allerstelligst te oordelen over allen, die buiten het geloof zijn, dat zij niet alleen afgodendienaars zijn, maar afgoden, welke God loochenen, en zichzelf in Gods plaats stellen. Uit dezelfde oorsprong heeft ook Petrus geprofeteerd, toen hij zei: Onder u zullen valse leraars zijn, die de Heere, Die hen gekocht heeft, zullen verloochenen, enz. [2 Petrus 2: 1]. En in het Oude Testament zijn alle voorzeggingen tegen afgodendienaars uit het eerste Gebod voortgevloeid. Want alle goddeloze koningen en profeten, met het ongelovig volk, hebben niets anders gedaan dan hetgeen de Paus met alle geveinsden altijd doen.

Nadat zij het eerste Gebod en de door God ingestelde, eredienst hadden verworpen en de belofte van het Zaad Abrahams: de toekomstige Zegenaar van alle volken hadden veracht, hebben zij, zonder en tegen het Woord van God in, de goddeloze dienst ingesteld en gezegd: Door deze dienst te onderhouden, zullen wij God prijzen en dienen, Die ons uit Egypteland heeft uitgeleid. Zo heeft Jerobeam twee gouden kalveren gemaakt en gezegd: ziedaar uw goden, Israël, die u uit Egypte hebben gevoerd (1 Kon. 12 : 28). Dit zei hij van de ware God, Die Israël verlost had, en toch waren hij en het ganse volk afgodendienaars, omdat zij God vereerden in strijd met het eerste Gebod. Want zij zagen slechts op het werk, en wanneer dat verricht was, achtten zij zich rechtvaardig voor God; hetwelk betekende, juist die God te verloochenen, van Wie zij met de mond beleden, dat Hij hen uit Egypte uitgevoerd had. Van zulke afgodendienaars zegt Paulus: Zij belijden, dat zij God kennen, doch met de daden loochenen zij Hem (2 Tim. 3 : 5) [Titus 1 : 16; zoals ook onze Catechismus zulke huichelaars eigenaardig beschrijft in de 30ste Vraag en Antwoord].

Daarom trachtten alle geveinsden en afgodendienaars die werken te doen, die eigenlijk tot de Godheid behoren, en Christus enig en alleen toekomen. Met de mond zeggen zij wel niet: ik ben God, ik ben Christus, doch metterdaad matigen zij zich intussen de Godheid en het ambt van Christus aan. Dus zeggen zij in werkelijkheid: ik ben Christus, ik ben de Zaligmaker, niet alleen van mijzelf, maar ook van anderen. Dit hebben de monniken niet alleen geleerd, maar ook aan de gehele wereld opgedrongen, en zoeken wijs te maken; namelijk, dat zij niet alleen zichzelf kunnen rechtvaardigen met die geveinsde heiligheid van hen, maar ook anderen, aan wie zij die [heiligheid] meedelen; terwijl nochtans een zondaar te rechtvaardigen, het eigen werk van Christus alleen is.

Zo heeft de Paus, door zijn godheid over de ganse aardbodem te verspreiden, de

bediening en Godheid van Christus totaal verloochend, en geheel onderdrukt [in zover het de HEERE hem toelaat].

Het is nuttig, die dingen wel na te speuren en te overwegen, aangezien ze ertoe dienen, om van de gehele christelijke leer, en van het menselijk leven te oordelen; ze zijn dienstig om het geweten te versterken, om alle voorzeggingen en Schriften te verstaan, en om van alle zaken recht te handelen. Want wie zulks goed verstaat, kan vaststellen, dat de paus de antichrist is, omdat hij een geheel andere eredienst leert, dan de eerste Tafel der Wet voorstelt; en hij kan stellig begrijpen, wat het betekent, God te verloochenen en Christus te verloochenen; want Christus wil te kennen geven, wanneer Hij zegt: Velen zullen komen in Mijn Naam, zeggende: "Ik ben de Christus" (Matth. 24: 5); wat het betekent, zich tegen God te stellen en zich te verheffen boven al, hetgeen God genaamd of als God geëerd wordt [2 Thess. 2 : 4]; wat het betekent, dat de antichrist zit in de tempel Gods, zichzelf vertonende, dat hij god is; en wat het betekent, dat de gruwel der verwoesting staat op de heilige plaats [Matth. 24 15]. Al dat kwaad komt nu hier vandaan, dat de vervloekte geveinsdheid door de Goddelijke zegening niet wil gerechtvaardigd, noch geformeerd worden door God de Schepper.⁷⁴

Zij wil niet een louter lijdelijke stof zijn, maar dadelijk die dingen werken, die zij, door ze te ondergaan, God moest laten werken en van Hem behoorde te ontvangen.⁷⁵

Daarom maakt die trotse geveinsdheid zichzelf een formeester en rechtvaardigster door haar eigen werken, terwijl ze de beloofde en aan Abraham en diens gelovige kinderen geschonken zegen versmaadt. Zo is iedere hypokriet tegelijk de stof en de werker (hoewel dit strijdt tegen de Wijsbegeerte, omdat dezelfde persoon niet tegen zichzelf kan werken): de stof, omdat hij een zondaar is; en de werker, omdat hij een monnikskap opzet, of een ander soort van werk verkiest, waardoor hij hoopt genade te verdienen, en zichzelf en anderen zalig te maken. Derhalve is hij tegelijk schepsel en schepper. Daarom kan niemand in woorden uitdrukken, welk een verschrikkelijke en verfoeilijke zaak het is, de gerechtigheid te zoeken buiten de zegen: in de wet en werken. Want het is een gruwel [der verwoesting], staande in de heilige plaats, die God loochent, en het schepsel stelt in plaats van de Schepper.

Dus zijn de daders der wet geen geveinsden, die uitwendig de wet doen, maar het zijn gelovigen, die de Heilige Geest ontvangen hebben, en daardoor de wet vervullen; dat is: God en hun naaste liefhebben; zodat een dader der wet is: niet hij, die uit de werken een dader wordt, maar degene, die door het geloof reeds een persoon geworden, een werker wordt. Want in de Godgeleerdheid oefenen die alleen gerechtigheid, die rechtvaardig gemaakt zijn. Doch zo is het niet in de Wijsbegeerte, waar de daders van rechtvaardige dingen, rechtvaardig worden. Zo dan door het geloof gerechtvaardigd, doen wij goede werken, waardoor - gelijk gezegd wordt - onze roeping en verkiezing vast gemaakt wordt, 2 Petrus 1 : 10, en van dag tot dag zekerder wordt. Maar omdat wij nog maar de eerstelingen des Geestes en nog niet de tienden hebben, en de overblijfselen der zonde in ons blijven, doen wij de wet niet volkomen. Doch dit wordt aan ons, die in Christus geloven, Welke aan Abraham beloofd is, en Die ons gezegend heeft, niet toegerekend. Want wij worden intussen om Christus' wil gekoesterd en gevoed in de schoot van de Goddelijke verdraagzaamheid.

⁷⁴ David, als een oprechte, die van zijn eigen onmacht en vuilheid bewust was, begreep het anders, toen hij bad: Schep mij een rein hart, o God; en vernieuw in 't binnenste van mij een vaste geest, Ps. 51.

⁷⁵ De geveinsde hoogmoedigen zijn in hun verdorven natuurstaat zo op eigen werkzaamheden gezet, als Petrus in gestalte was, toen hij tot Christus zeide: Gij zult mijn voeten niet wassen in der eeuwigheid, Joh. 13 : 8.

Wij zijn die gewonde, die onder de moordenaars gevallen is, wiens wonden de Samaritaan verbonden heeft, daar olie en wijn in gietende. Vervolgens zette hij hem op zijn eigen lastdier, en bracht hem in de herberg, en droeg zorg voor hem. En bij zijn vertrek heeft hij hem bij de waard aanbevolen, zeggende: draag zorg voor hem, Luk. 10. En dus worden wij intussen gekoesterd als in een herberg, totdat God voor de tweede maal Zijn hand aan ons legt, gelijk Jesaja zegt, om ons te verlossen [Hfdst. 11:11].

En daarom strijdt de uitdrukking van Mozes: *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in alles, enz., om dat te doen*, niet met Paulus, die dezulken vervloekt verklaart, die uit de werken der wet zijn. Want Mozes zoekt naar een dader, die volmaakt de wet volbrengt. Maar waar zullen wij die vinden? Nergens. Mozes belijdt zelf, dat hij een zodanige niet is, aangezien hij zegt, dat niemand onschuldig bij God is, Ex. 34 : 7. En David: treed met Uw knecht niet in het gericht, Ps. 143 : 2. En Paulus betuigt: Ik doe niet, hetgeen ik wil, enz., Rom. 7: 12, 19.

Daarom drijft Mozes samen met Paulus ons noodwendig tot Christus, om door [en in] Hem daders der wet te zijn, en aan geen overtreding schuldig. Op welke wijze?

Vooreerst door de vergeving der zonden; en de toerekening der gerechtigheid, wegens het geloof in Christus; verder, door de gave van de Heilige Geest, Die een nieuw leven, nieuwe bewegingen [en hartstochten] en wat dies meer zij, in ons voortbrengt, zodat wij de wet behoorlijk vervullen. Want hetgeen nagelaten wordt, wordt om Christus' wil vergeven. Verder, wat er ook nog aan zonde over is, wordt niet toegerekend. Mozes is met Paulus één in gevoelen, en wil hetzelfde, wanneer hij zegt: *Vervloekt is een iegelijk, enz.*; omdat hij ontkent, dat zij de werken doen, wanneer zij door de werken zichzelf willen rechtvaardigen; en hij besluit met Paulus, dat zij onder de vloek zijn. Daarom vereist Mozes ware daders, die uit het geloof zijn, gelijk Paulus hen verdoemt, die geen ware daders zijn, dat is: die uit het geloof niet zijn. Er is dus geen bezwaar tegen, dat Mozes ontkennerwijze en Paulus bevestigenderwijs gesproken heeft, indien ge maar recht [onderscheidt en] uitdrukt, wat het "doen" is. Zo zijn beide spreuken waarachtig; te weten, dat zij allen vervloekt zijn, die niet blijven in alles enz., en dat zij vervloekt zijn, die uit de werken der wet zijn.

Een antwoord op de argumenten, die de tegenstanders inbrengen tegen de leer en de gerechtigheid des geloofs.

Daar deze plaats er gelegenheid toe biedt, moet men spreken van de argumenten, die de tegenstanders inbrengen tegen de leer des geloofs, die daarin bestaat, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.

Vele plaatsen komen voor in de bladzijden van het Oude en Nieuwe Testament, over de werken en beloningen [hoewel altoos als vruchten des geloofs], waarop de tegenstanders steunen en menen, dat zij door dezelve op een zonderlinge wijze de leer des geloofs kunnen omverwerpen, die wij leren en verdedigen. Daarom moeten wij onderwezen zijn, opdat wij de onzen niet alleen kunnen onderrichten, en de leer des geloofs inscherpen, maar ook antwoorden kunnen op de bezwaren der tegenstanders.

De Sofisten en zovelen als er het Artikel van de rechtvaardiging niet bevatten, kennen geen enkele gerechtigheid dan van burgerlijke [politieke, lichamelijke, aardse] en een wettelijke aard; gerechtigheden, die ook in enig opzicht aan de heidenen bekend zijn. Daarom rukken zij met geweld uit de zedelijke wijsbegeerte en wet: de woorden "doen", "werken" en dergelijke, en brengen die over op de Godgeleerdheid, waarin zij niet alleen heel verkeerd, maar ook uiterst goddeloos handelen.

Er moet nauwkeurig onderscheiden worden tussen filosofie en theologie [als tussen

aardse en hemelse dingen].

De Sofisten zelf belijden en leren, dat in de natuur te bestaan aan het werken voorafgaat, aangezien de boom er natuurlijkerwijs eerder is dan de vrucht. Zo ook geven zij in de wijsbegeerte toe, dat het werk zedelijk niet goed is, tenzij er tevoren bij is de rechte rede en goede wil. Zij stellen dus de rechte rede en de goede wil vóór het werk; dat is: zij rechtvaardigen de persoon zedelijk vóór het werk. Daarentegen in de Theologie, waar het vooral behoorde te geschieden (zulke domme ezels zijn het), verdraaien zij dit geheel verkeerdt, door het werk vóór de rechte rede te stellen [dat is: dat het werk vóór de persoon of werker, dader zou gaan].

Daarom is het *doen* iets anders in de natuur, dan in de wijsbegeerte, en nog weer iets anders in de Godgeleerdheid. In de natuur moet eerst de boom zijn, daarna de vrucht. In de zedelijke wijsbegeerte vereist het doen vooraf de goede wil en de rechte manier om te werken, en daar blijven de wijsgeren staan. Vandaar zeggen de Godgeleerden [die namelijk in het heiligdom van Gods Woord onderwezen zijn], dat de zedelijke wijsbegeerte niet God tot zijn oogmerk heeft, noch hoofdzakelijk Hem bedoelt, omdat een Aristoteles, een Sadduceeër of een burgerlijk goed mens, dit de rechte rede en goede wil noemt, indien hij het algemene welzijn van de republiek zoekt en de rust, en eerbaarheid daarvan behartigt. Hoger klimt een wijsgeer of wetgever niet. Hij denkt er niet om, door de rechte rede de vergeving der zonden, het eeuwige leven te verkrijgen, zoals een Sofist of monnik. Dus is een heidens wijsgeer veel beter dan zulk een hypocriet. Want die wijsgeer blijft binnen zijn grenzen, wanneer hij slechts rekening houdt met algemene eerbaarheid en rust, en niet het goddelijke met het menselijke vermengt.

Daarentegen beeldt een Sofist zich in, dat God zijn goede bedoeling en werken aanziet, en dus vermengt hij de menselijke wet met de Goddelijke zaken, en bezoedelt hij de Naam van God, en dat denkbeeld haalt hij uit de zedelijke wijsbegeerte, indien hij dat niet nog erger misbruikt dan een heiden.

Daarom moeten wij in de Godgeleerdheid hoger klimmen, dan in de natuur en in de wijsbegeerte, met de uitdrukking: van dat te doen, opdat het geheel en al nieuw wordt. Want gelijk het uit het natuurlijke overgenomen, in het zedelijke iets anders wordt, zo nog te meer geschiedt dit, als het uit de wijsbegeerte en wet overgebracht is op de Godgeleerdheid: het wordt iets anders, zodat het hier een totaal nieuwe betekenis heeft en ook vereist een rechte rede en een goede wil, niet zedelijk, maar theologisch; hetgeen betekent, dat ik door het Woord des Evangelies ken en geloof, dat God Zijn Zoon in de wereld gezonden heeft, om ons van de duivel en de dood te verlossen. Daar is het "doen" een nieuwe zaak, voor de rede onbekend; evenals voor wijsgeren, wetgevers en voor alle mensen [zolang zij nog onbekeerd en in de natuurstaat leven en blijven].

Want het is een wijsheid in verborgenheid. Het "werk" vereist dus noodzakelijk vooraf het geloof zelf, in de Godgeleerdheid. Wanneer dus de tegenstanders de plaatsen van de Schrift inzake de wet en de werken hiertegen inbrengen, en nadruk leggen op de woorden van "werken" en "doen", dan zult ge hen zó antwoorden, dat dit theologische en geen natuurlijke of zedenkundige woorden zijn; dat ze, indien zij natuurlijke of zedenkundige woorden zijn, in hun eigen gebruik opgevat worden; doch indien theologisch, dat zij dan insluiten de rechte eis en goede wil, die voor het menselijk vernuft onbegrijpelijk is. Daarom wordt "doen" in de theologie altijd verstaan van een gelóvig doen, zodat gelovig doen een andere omtrek, en als het ware een nieuw rijk is, dat geheel verschilt van het zedelijk doen.

Daarom, wanneer wij als theologen⁷⁶ van "doen" spreken, moeten wij noodwendig spreken van een gelovig doen, omdat wij in de theologie geen rechte rede en goede wil hebben, buiten het geloof. Die regel [dit gelovig of theologisch doen] wordt schoon in acht genomen in Hebreeën 11. Daar worden vele en verschillende werken der heiligen uit de Heilige Schrift vermeld; zoals van David, die de leeuw en beer heeft doodgeslagen, die Goliath gedood heeft.

Daar ziet een Sofist, als een onbeschofte ezel, slechts op de [uitwendige] gedaante van het werk, als een os op de nieuwe deur. Maar op die manier moet men dit werk bezien, dat ge eerst overweegt, wat voor persoon David geweest is, voordat hij dit werk

---

⁷⁶ Theologanten: daaronder verstaan wij zodanigen, die met David van de HEERE Zelf geleerd zijn, Ps. 119 : 99, 100. En die de zalving van den Heilige hebben, en daardoor alle dingen weten, 1 Joh. 2: 20, 27. Niet zozeer die alleen, welke wegens hun Professie, volgens de Algemene Volks dwaling voor Theologanten gehouden warden. Want onder die worden somtijds tot smart van Gods volk, de bitterste vijanden van de waarachtige Theologie gevonden. Wat is het woord Christen in onze dagen ook niet algemeen geworden, zodat zelfs de allerwreedste vervolgers van de Heere Jezus, Zijn Koninkrijk en Volk, mek de glorieuze naam van Christenen pronken. Ja, die onbetamelijkheid gaat zover, dat men, ten spot, een soort van peren met de naam van goede christenen, in het Frans (bons Chrétiens) gedoopt heeft, en in de Conversatie zo noemt. Wanneer men maar in de zaak van de naam Christen mocht ingeleid worden, men zou zo de grote menigte in Egyptische duisternis, sleur en onkunde niet volgen, en eens tot zichzelf inkeren. Of ik voor mijzelf vrijheid vind, om die naam van een Christen te dragen, of het liever biddende den HEERE Zelf afvragen. Daar het nu doorgaans - o, Geestesloze dagen! - voor een hoofdzonde gehouden wordt bij lieden van wereldse wijsheid, welker deel in dit leven is, die nadat zij zeggen: Gedoopt te zijn, Belijdenis van de Waarheden gedaan te hebben, en daarop volgens de Kerkelijke gewoonte tot de uitwendige tekenen des Avondmaals toegelaten zijn..., dat de zodanigen, zeg ik, dan nog zouden twijfelen, of zij Christenen waren, liever willende gerust vast stellen dat op die uitwendige Voorrechten hun enige gronden zijnde, hun het Koninkrijk der hemelen niet ontgaan zal, zonder te onderzoeken, of zij wedergeboren zijn, hartveranderende genade ontvangen hebben, door de Geest overtuigd te zijn van zonde, Gerechtigheid en oordeel; of zij niet nog de Geest der genade en der gebeden, aan Gods volk beloofd (en voor de ware Christenen de beste schat op aarde) missen; en daarom zich moeten behelpen met sleurformulieren van zogenaamde gebeden, als krukken, die in 't geheel niet op hun toestand toepasselijk zijn. Want al had men nog zo lang met zijn Huisgenoten gedankt 's middags en 's avonds, dat wij door Jezus Christus verlost zijn, en om algemene genade gebeden, wat zal men daarbij vorderen. Mochten wij liever met Nicodémus, Joh. 3, tot de Heere Jezus gaan, en van de Heiland geleerd worden, dat, tenzij dat wij wedergeboren worden uit water en Geest, wij het Koninkrijk Gods niet zullen zien, en dat nieuwe leven genieten.

De zalige Godgeleerde, en in zijn tijd getrouwe ziener in het Nederlandse Israël, JOHANNES van der KEMP, heeft in zijn nooit volprezen en nuttige Catechismus-Verklaring over de 26-ste Zondag, een merkwaardige Inleiding hier toepasselijk:

Och, of het door u beminde Lezer, geloofd en ondervonden werd; en dat de HEERE zo Zijn arm met macht aan u openbaarde, "Gelijk men om een MENS te zijn, moet geboren worden, moet men ook om een Christen te zijn, wedergeboren worden". Bijgevolg wat men zich ook voor laat staan, en inbeeldt, en hoe men ook als verlost door Jezus. Christus dankt, zonder wedergeboorte geen Christen is; 't zij dat die hartveranderende genade, en die bekering, wederwijswording, verandering van staat, gezelschap en weg vroeg of laat komt, de zaak, en droefheid naar God moet er volstrekt wezen, eer men een innige gegronde Vrede, uit de gelovige vereniging met de Heere Jezus, en de inwoning des Geestes voortkomende, met God zal hebben. Dewijl nu de Heilige Geest in het Christenvolk is en blijft een Geest der genade en gebeden, zo zullen hun zielen de gelovigen en vernieuwde Christenen wel bij hun noden bepaald worden, en met hun zielen tot God zuchten, 't zij in 't eenzame, 't zij onder de huisgenoten, 't zij in andere bijzondere en openbare samenkomsten.

Ziet wat verder de hooggeroemde Eerw. Van der Kemp zegt, Zondag 45: Der Christenen bidwerk, en hoe gaarne hij het zielverdervende van het Formulier Sleurbidden wilde ontdekken en uitdrijven; inzonderheid van dat ingekropen Naam Christens gebed: Lof, Prijs, die ons door Jezus Christus heel verlost, enz., pag. 857. Daar integendeel het ernstig, gedurig en gelovig aanbidden bij hem genoemd wordt: Een heerlijk, zoet en krachtig werk. 't Verheerlijkt een mens, dat hij een bidder is. *Jabes was heerlijker dan zijne broederen, want Jabes riep de God Israëls aan*, 1 Kron. 4 : 9, 10, Ps. 99 : 6.

verrichtte, namelijk zoéén, wiens hart vertrouwde op de HEERE, de God Israëls, gelijk de tekst duidelijk te kennen geeft: "De HEERE Die mij uit de hand des leeuws en des beers gered heeft, Die zal mij ook redden uit de hand van deze Filistijn." En vervolgens: "Gij komt tot mij met een zwaard en met een spies en met een schild, doch ik kom tot u in de Naam des Heeren Zebaoth [der heirscharen], de God van de slagorden Israëls, Dien gij gehoond hebt. Te dezen dage zal de HEERE u besluiten in mijn hand, en ik zal u slaan, en ik zal uw hoofd van u wegnemen, enz. Omdat de HEERE niet door het zwaard noch door de spies verlost" (1 Sam. 17 : 37, 45, 47).

Gij ziet dus, dat David rechtvaardig en bij God aangenaam zijnde, sterk en standvastig in het geloof geweest is, alvorens hij dit werk verichtte. Daarom is het doen van David niet natuurlijk of zedelijk, maar gelovig.

Zo staat er in diezelfde Brief ook van Abel, *dat hij door het geloof Gode een meerdere offerande geofferd heeft dan Kaïn.*

Wanneer de Sofisten deze plaats in het oog krijgen, zoals die in Gen. 4 voorkomt (waar enkel maar beschreven wordt, dat ze allebei, Kaïn en Abel, offers geofferd hebben, en dat de HEERE Abel en zijn offer aanzag), terstond grijpen zij deze woorden aan: "Zij hebben offeranden geofferd, de HEERE heeft de offerande van Abel aangezien", en schreeuwen dan: "Daar hoort en ziet ge, dat God de offeranden heeft aangezien. Derhalve rechtvaardigen de werken." Zo menen die vuile varkens, dat de gerechtigheid een zedelijke zaak is, door alleen maar te letten op de uiterlijke gedaante van het werk, en niet op het hart, waaruit het werk voortkomt; daar zij toch in de wijsbegeerte zelf verplicht zijn te beschouwen niet het blote werk, maar de goede wil van de werker. Hier nu blijven zij maar hangen in de uitwendige klank der woorden: "Zij hebben offeranden geofferd," "de HEERE heeft op de offeranden gezien"; niet aanmerkende, dat de tekst in Genesis duidelijk zegt, dat God eerst gezien heeft op de persóón van Abel, die wegens het geloof welbehaaglijk was, daarna op zijn offerande. Daarom spreken wij in de theologie [of: volgens Gods Woord en de mening des Geestes] over offeranden, aanbiedingen en gelovige geschenken; dat is: die in het geloof aangeboden en gedaan zijn, zoals de Brief aan de Hebreeën (11 : 4) verklaart, zeggende: "Door het geloof heeft Abel meerdere offerande Gode geofferd. Door het geloof is Henoch weggenomen geweest. Door het geloof is Abraham gehoorzaam geweest", enz. Daarom bezit ge een richtsnoer op grond van het 1^{le} Hoofdstuk van de Hebreeën, hoe men eenvoudig moet antwoorden op de argumenten, die door de tegenstanders tegengeworpen worden aangaande de wet en de werken, namelijk zo: dit werk heeft hij of een ander gedaan, in het geloof, en zo lost ge al hun bezwaren op.

Hieruit is zonneklaar, dat in de Godgeleerdheid het werk van niet de minste waarde is, zonder het geloof, maar dat het geloof vooraf moet gaan, alvorens ge werkt. Want zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen, maar die tot God komt, moet geloven. Hier vandaan is het, dat er gezegd wordt in de Hebreeënbrief: dat de offerande Abels beter geweest is, omdat hij 'geloofde; dus was het werk of offer van Abel gelovig. Daarentegen was in Kaïn, aangezien hij een goddeloze en geveinsde was, geen geloof, maar een loutere inbeelding van eigen gerechtigheid. Dus was zijn werk, waardoor hij Gode zocht te behagen, geveinsd en ongelovig. Daarom worden de tegenstanders zelf gedwongen toe te geven, dat in al de werken der heiligen het geloof voorondersteld wordt, en vanwege dit geloof behagen hun werken aan God. Daarom betekent in de theologie het doen iets nieuws, onderscheiden van het zedelijke.

Verder plegen wij ook op deze wijze het geloof te onderscheiden, dat het geloof nu

eens opgevat wordt zonder het werk, dan weer met het werk. Want zoals een kunstenaar verschillend van zijn materiaal, en een tuinman van de boom - of die kaal is [en zonder vrucht], dan wel vrucht draagt - spreekt, zo ook spreekt de Heilige Geest verschillend in de Schrift over het geloof, nu eens van het geloof (om zo te zeggen) in het afgetrokkene, of geheel op zichzelf staande; dan weer van het geloof in concrete vorm, samengesteld of verwerkelijkt. Het geloof op zichzelf en in het afgetrokkene is er, wanneer de Schrift volstrekt spreekt van de rechtvaardiging, of van de gerechtvaardigden, gelijk te zien is in de Brief aan de Romeinen, en [hier] aan de Galaten. Edoch, wanneer de Schrift spreekt van de beloningen en van de werken, dan spreekt zij van het samengesteld geloof, dat aan de gelovigen wordt toegepast of verwerkelijkt. Wij zullen enkele voorbeelden van dit geloof voorstellen, zoals: "het geloof, door de liefde werkende"; "doe dat, en gij zult leven"; "indien gij ten leven wilt ingaan, onderhoud de geboden Gods"; "de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven"; "wijk van het kwade en doe het goede" (Gal. 5 : 6, Luk, 18, Matth. 19: 17, Gal. 3: 12, Lev. 18 : 5, Ps. 34: 15).

Op deze en soortgelijke plaatsen (zoals er talloze zijn in de Heilige Schrift), waar gewag gemaakt wordt van "doen", spreekt de Schrift altoos van een gelovig doen; gelijk de Heere zegt: "Doe dat, en gij zult leven." Dat wil er Gods Geest bij te kennen geven: denk er eerst eens aan, dat gij een gelovige moet zijn, en dat ge een recht verstand en een goede wil moet hebben, dat is: het geloof in Christus, en wanneer gij dat zult hebben, ga dan aan het werk.

Wat behoeft men zich dan te verwonderen, indien aan dat verwerkelijkt geloof, dat is: hetwelk werkzaam is, zoals dat van Abel was, of aan de gelovige werken, vergeldingen en beloningen beloofd worden? Waarom zou de Schrift op zo verschillende wijze van het geloof niet spreken, daar zij toch ook van Christus als God en Mens onderscheiden spreekt, namelijk nu eens van de gehele Persoon, dan weer van Zijn twee naturen afzonderlijk, hetzij de Goddelijke, hetzij de menselijke? Wanneer de Schrift over de naturen afzonderlijk spreekt, spreekt zij over Christus in volstreekte zin. Doch indien het Woord spreekt van de Goddelijke natuur, met de menselijke verenigd in één Persoon, dan spreekt het van de samengestelde, en in het vlees geboren Christus. Er is een regel bij de Scholastieken in gebruik: Van de mededeling der eigenschappen. Wanneer de eigenschappen, die met de Godheid van Christus overéénkomen, aan Zijn mensheid toegekend worden, iets wat overal in de Schriften kan bespeurd worden.

Zo noemt de engel het Kind, uit de maagd Maria geboren: de Zaligmaker der mensen, en een algemene Heere van engelen en mensen, Luk. 2, en de Zoon van God, Luk. 1 : 32. Hier vandaan kan ik ten eerste naar waarheid zeggen: Dat Kind, dat in de kribbe en in de schoot van de maagd ligt, heeft hemel en aarde geschapen, en is een Heere der engelen. Hier spreek ik wel van een mens, maar Mens in die voorstelling is een volkomen nieuw woord, en gelijk de Sofisten zelf bekennen, vooronderstelt het de Godheid, dat is: die God, Die Mens geworden is, heeft alles geschapen. De schepping wordt wel aan de Godheid alleen toegekend, omdat de menselijke natuur niet schept, en toch wordt met recht gezegd: de mens heeft geschapen, omdat de Godheid die alleen schept, met de mensheid verenigd is, en dus is de mensheid [van Christus] dezelfde eigenschappen deelachtig als de Godheid [anders zouden wij afgoderij plegen in het aanbidden van de God-Mens Jezus Christus. Want sedert de Middelaar het vlees heeft aangenomen, kan noch mag Zijn Godheid van de menselijke natuur gescheiden, aangemerkt worden].

Daarom wordt met recht en vroom [volgens Geest en waarheid] gezegd: Die Mens Jezus heeft Israël uit Egypte gevoerd, heeft Farao met plagen gestraft, en heeft

wonderen verricht van het begin der wereld [en wat dergelijke Goddelijke daden en eigenschappen van de Immanuël Jezus Christus meer zijn].

Wanneer dus de Schrift zegt: "Indien gij ten leven wilt ingaan, onderhoud de geboden Gods"; "doe dat, en gij zult leven"; enz., moet men eerst zien, van wat soort van onderhouden en doen gesproken wordt. Want op deze en soortgelijke plaatsen spreekt de Schrift, gelijk ik gezegd heb, van het verwerkelijkt geloof, niet van het afgetrokkene; van het samengesteld, niet van het geloof, dat [op zichzelf bestaat] naakt of eenvoudig [buiten werkzaamheden] is. Gij zult leven om dit gelovig te doen, of: dit doen zal u het leven geven, alleen om het geloof.

Op deze wijze wordt de rechtvaardiging alleen aan het geloof toegekend, gelijk de schepping aan de Godheid [van Christus], en toch, gelijk het naar waarheid gezegd wordt, dat Jezus de Zoon van Maria alles geschapen heeft, zo wordt ook de rechtvaardiging toegekend aan het verwerkelijkt geloof, of het gelovige doen. Daarom moet men geenszins stellen, met de Sofisten en geveinsden, dat de werken volstrekt en op zichzelf rechtvaardigen, en dat aan de zedelijke werken vergeldingen en beloningen beloofd worden. Want zulks geschiedt maar alleen aan die werken, die in het geloof verricht zijn.

Laat ons dus toestaan, dat de Heilige Geest in de Schrift spreekt, of van het geloof in het afgetrokkene, naakt en op zichzelf bestaande [buiten de daden], of van het concrete, samengestelde en verwerkelijkt geloof: alles behoort tot het geloof, hetgeen aan de werken toegeschreven wordt. Want de werken moeten niet zedelijk, maar theologisch en in het geloof verricht, beschouwd worden. Laat het geloof in een Godgeleerde [en geestelijke] zin, altijd zijn de Godheid der werken, en zo over de werken verspreid liggen, als de Godheid over de mensheid van Christus. Wie aan een gloeiend ijzer het vuur aanraakt, raakt het ijzer aan. Zo heeft ook, wie het lichaam van Christus aangeraakt heeft waarlijk God aangeraakt. Bijgevolg is het geloof het factotum (om zo te spreken) in de werken [of: de bewegende oorzaak, waar het alles op aankomt]. Abraham wordt gelovig genoemd, omdat het geloof verspreid is over de gehele Abraham, zodat, wanneer ik hem zie werken, ik niets van de vleeselijke of werkende Abraham zie, doch alleen maar van de gelovende.

Die dingen scherp ik daarom zo nauwkeurig in, opdat ik de leer des geloofs klaar voorstel; verder, opdat wij recht en gemakkelijk zouden kunnen beantwoorden de tegenwerpingen der tegenstanders, die de filosofie en theologie onder elkaar vermengen, en van zedelijke werken Godgeleerde maken. Een theologisch werk is een gelovig werk. Zo is een theologisch mens een gelovige, evenals de rechte, gezonde rede, goede wil theologisch beschouwd, een gelovige rede en wil is, zo dat het geloof in het algemeen is iets goddelijks [of: een Goddelijke gave] in het werk, in de persoon, en al zijn leden, als de enige oorzaak van rechtvaardiging, die later ook aan de stof gegeven wordt wegens de vorm, dat is: aan het werk, vanwege het geloof.

De eeuwige en oneindige macht wordt aan de Mens Christus overgegeven, niet wegens Zijn mensheid, maar om Zijn Godheid. Want de Godheid alleen heeft alles geschapen, zonder dat de mensheid medewerkte. Zo heeft de mensheid ook de zonde en dood niet overwonnen, maar de engel, die onder het wormpje verborgen was, waarop de satan aanviel, heeft de duivel overwonnen en verslonden, die het wormpje wilde verslinden. Daarom zou de mensheid op zichzelf aangemerkt, hier niets uitgericht hebben, maar de Godheid met de mensheid verenigd, heeft het alleen verricht, en de mensheid vanwege de Godheid. Zo rechtvaardigt hier het geloof alleen en doet alles, en toch wordt aan de werken hetzelfde toegeschreven, maar vanwege het geloof.

Dus zijn die woorden "doen", "werken" in drieërlei betekenis op te vatten: zelfstandig of natuurlijk, zedelijk, en theologisch (de Sofisten hebben enkele neutrale, onverschillige werken uitgedacht, die zij noch kwaad noch goed genoemd hebben). In het zelfstandige, natuurlijke en zedelijke worden die woorden, gelijk ik gezegd heb, genomen in hun gebruik en natuurlijke betekenis. Doch in de theologie worden zij geheel nieuwe woorden en ontvangen ze een nieuwe 'betekenis. Daarom behoren tot het zedelijk doen alle geveinsden, die uit de wet willen gerechtvaardigd worden, en valse begrippen van God hebben, tegen wie Paulus hier disputeert. Want zij hebben het doen, dat voortvloeit uit het rechte begrip en goede wil, hetzij zedelijke hetzij menselijke. Dus zijn hun werken geheel zedelijk, of liever verstandelijk. Daarentegen zijn de werken der vromen theologisch; welke het geloof insluiten.

Daarom, wanneer gij in de Heilige Schrift leest van de vaderen, profeten en koningen, *dat zij de gerechtigheid hebben geoefend, de doden hebben opgewekt, koninkrijken hebben overwonnen* en dergelijke loffelijke daden, herinner u dan, dat zulke en soortgelijke uitdrukkingen volgens de nieuwe en theologische spraakkunst [grammatica, die de tale Kanaäns leert] moeten uitgelegd worden, zoals de Brief aan de Hebreeënen uitdrukt, namelijk op deze wijze: door het geloof hebben zij gerechtigheid gewerkt. Door het geloof hebben zij de doden opgewekt. Door het geloof hebben zij koningen en koninkrijken overwonnen, Hebr. 11 : 33-35.

Zodat het geloof aan het doen wezen en bestaan geeft. En zulks kunnen de tegenstanders - als zij gezond van verstand zijn - niet ontkennen, en hebben niets om dit tegen te spreken, of te weerleggen. Zij kunnen wel schreeuwen en razen, dat de Schrift dikwijls spreekt van doen en werken.

Wij antwoorden daar altijd op, dat het Woord spreekt van een gelóvig doen. Want het verstand moet eerst verlicht wezen door het geloof, voordat het werkzaam wordt. Want na een ware bevattig en rechte kennis van God verkregen te hebben, als het rechte verstand, wordt het werk daarin [als het ware] vlees en bloed. Zodat alles wat aan het geloof toegekend wordt, ook later aan de werken wordt toegerekend, doch alleen vanwege het geloof.

Er is dus ten hoogste aan gelegen [en het is uiterst nuttig] voor wie zich in de theologie bekwamen [en liefst door hun eigen geloof leven, uitziende, om met Paulus, de zin van Christus te hebben], dat ze recht leren onderscheiden tussen het ware doen en het geveinsde, tussen het zedelijke en het theologische. Want wie dit doen, zullen gemakkelijk alle plaatsen kunnen uitleggen, die de gerechtigheid der werken schijnen vast te stellen. Nu is het ware doen, gelijk ik gezegd heb, gelovig of theologisch, hetwelk zoéén niet heeft, die uit de werken gerechtigheid zoekt. Dus is iedere werker der wet, en zedelijk heilige vervloekt, omdat hij tegen God opstaat in verbeelding van eigen gerechtigheid, daar hij door zijn wil en menselijke wijsheid wil gerechtvaardigd worden, en door op die wijze de wet te doen, vervult hij die niet. En dit noemt Paulus te zijn onder de werken der wet, dat is: dat de geveinsden de wet doen, en toch, met haar te doen, haar niet doen. Omdat zij "het doen" verstaan volgens de zedelijke spreekwijze, die in de theologie niet gangbaar is. Zij arbeiden wel veel, maar uit eigen inbeelding zonder de rechte rede [alzo zij niet rein zijn, maar ongelovig en beide in verstand en consciëntie bevlekt, Titus 1 : 15], ook zonder de goede theologische wil, dat is: zondes de kennis Gods en het geloof, als de Farizeeër, Luk. 18, en Paulus voor zijn bekering. Daarom zijn zij blind en dwalen, en blijven onder de vloek.

Daarom waarschuw ik nogmaals, dat de uitdrukkingen, die de tegenstanders uit de Schrift aangaande de werken en de beloningen opwerpen, altijd theologisch verklaard

moeten worden. Indien bij voorbeeld tegengeworpen wordt die uitspraak van Daniël: Breekt uw zonden af door gerechtigheid, en uw ongerechtigheden door genade te bewijzen aan de ellendigen, Hfdst. 4 : 24, 27, moet men terstond met de spraakkunst te rade gaan, niet met de zedelijke, maar met de theologische [zoals het met Gods Woord en Geest overeenstemt]. Die zal aantonen, dat zulk afbreken der zonden niet zedelijk is, maar gelovig, dat is: het geloof insluit. Want het werk in de Heilige Schrift eist ook een goede wil en een recht verstand vooraf, niet van zedelijke, maar van theologische aard, hetwelk het geloof is. Op deze wijze zult ge gemakkelijk de Sofisten het zwijgen opleggen.

Want zichzelf worden gedwongen toe te geven - omdat zij uit Aristoteles [aan anderen] onderwijzen -, dat alle goed werk voortkomt uit de verkiezing. Indien dit waar is in de Wijsbegeerte, veel meer behoort er in de Godgeleerdheid vóór het werk de goede wil en het rechte verstand te zijn, door het geloof. En dit geven al de gebiedende woorden te kennen; evenals al de woorden, die de wet onderwijzen, zoals de Brief aan de Hebreeënen (11 : 4) klaar uitdrukt: door het geloof heeft Abel geofferd, enz. Laat het eens zijn, dat die oplossing niet voldoende is, hoewel zij ten volle vast staat: laat toch het afdoende antwoord ook de voornaamste voorstelling [veiligste toevlucht] der Christenen zijn tegen alle verzoeken en tegenwerpingen - niet alleen van de tegenstanders, maar ook van de duivel zelf -, dat zij het hoofd, dat is Christus, aangrijpen. Verder, laat het ook eens zo zijn, dat de Sofisten schranderder zijn dan ik [door het arglistig verdorven verstand en menselijke wijsheid], en dat zij mij zodanig bestormen en verstrikken met redeneringen, vóór de eigen werken tégen het geloof, dat ik in het geheel niet van hen kan ontslagen worden (hoewel hun dit onmogelijk is), toch wil ik liever de eer opdragen aan Christus en alleen in Hem geloven, dan dat ik zou bewogen worden [en van die gedachten veranderen], door al de plaatsen, die zij tegen de leer des geloofs, om de gerechtigheid van eigen werken vast te stellen, konden aanvoeren.

Daarom moet men hun eenvoudig op deze manier antwoorden: Hier is Christus [enerzijds], daar zijn de getuigenissen van de Schrift aangaande de wet en werken [anderzijds]. Christus nu is de Heere van de Schrift, en van alle werken. Evenzo is Hij de Heere van hemel en aarde, van de sabbat, van de tempel, van gerechtigheid, leven, toom, zonde, dood en in één woord: van alles. En van deze Heere wordt door Paulus, Zijn Apostel gepredikt, dat Hij zonde en vloek voor mij geworden is. Ik hoor dus, dat ik op geen andere manier verlost kon worden van zonde, dood en mijn vervloeking, dan door Zijn dood en bloed. Dus besluit ik met volkomen zekerheid en zeer gerust, dat Christus Zelf in Zijn lichaam - en niet de werken der wet, of mijn eigen werken - heeft moeten overwinnen zonde, dood en mijn vervloeking. De rede nu wordt genoodzaakt van nature, toe te stemmen en te zeggen, dat Christus niet een werk der wet of van mij is; dat Zijn bloed en dood geen besnijdenis is, onderhouding van wettische plechtigheden, veel minder nog een monnikskap, geschoren kruin, vasten, gelofte; dat Zijn overwinning, die Hij aan mij geschonken heeft, geen Karthuizer is. Daarom, indien Hijzelf de prijs is van mijn verlossing, indien Hijzelf zonde en vloek geworden, opdat Hij mij rechtvaardigen en zegenen zou, zo word ik niet teruggehouden door de aanhalingen der plaatsen in de Schrift, al bracht ge er zeshonderd te berde vóór de gerechtigheid van eigen werken en tégen de gerechtigheid des geloofs; en al raasde ge nog zo, dat de Schrift zichzelf tegenspreekt. Ik heb op mijn hand de Auteur en Heere van de Schrift, met Wie ik het liever wil houden, dan u geloven. Hoewel het onmogelijk is, dat de Schrift met zichzelf zou strijden, behalve bij onzinnige en verharde hypocrieten. Doch bij vromen en

verstandigen geeft het Woord getuigenis van zijn. Heere. Zie dus toe, hoe gij de Schrift waarvan gij zegt, dat zij tegen zichzelf strijdt, als een eenheid verstaat, ik voor mij blijf bij de Auteur en Heere van het Woord.

Indien dus iemand niet genoeg [in het heiligdom van de Schriften] onderwezen is, om zulke plaatsen van het Woord aangaande de werken te kunnen vereffen en op te lossen, en toch genoodzaakt wordt de aandrang der tegenstanders aan te horen, die heftig dergelijke plaatsen tegenwerpen, dat hij dan eenvoudig antwoorde: gij bedient u van de knecht, dat is: de Schrift, en die nog niet eens in haar geheel, of in haar voornaamste deel, maar slechts enige plaatsen, aangaande de werken. Die knecht laat ik aan u over, ik houd het met de Heere, Die Koning is van de Schrift; Die voor mij geworden is de prijs en verdienste van gerechtigheid en behoud. Die houd ik vast en Hem kleef ik aan, en ik laat aan u de werken, die ge evenwel nooit gedaan hebt. Deze oplossing kan u noch duivel noch enige eigen gerechtigheidswerkers ontnemen of betwisten. Bovendien zijt gij ook veilig voor God. Want het hart blijft vast gericht op het Voorwerp, dat Christus genoemd wordt, Die gekruisigd en onder de vloek gebracht is, niet voor Zichzelf, maar voor ons. [De Messias zal uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelf zijn, zoals de tekst luidt, Daniël 9: 26.] Hij is voor ons een vloek geworden, Gal. 3 : 13. Leg alle nadruk op deze tekst en stel u te weer tegen alle uitspraken over wet en werken, en zeg: hoort gij dit, satan? Dan moet hij het opgeven, omdat hij weet, dat Christus zijn Heere is.

Vers 11: *En dat niemand door de wet gerechtvaardigd wordt voor God, is openbaar, want de rechtvaardige zal uit het geloof leven.*

Een ander argument, ontleend aan het getuigenis van de profeet Habakuk. En het is een zeer gewichtige autoriteit en klaar bewijs, dat Paulus inbrengt tegen alle stellingen over wetten en werken, alsof hij op deze manier sprak: Waartoe is er een lange uiteenzetting nodig? Hier breng ik het aller-klaarste getuigenis van de profeet naar voren, dat niemand kan betwisten: "De rechtvaardige leeft uit het geloof".⁷⁷

Indien uit het geloof, dan niet uit de wet, omdat de wet niet uit het geloof is; en omdat Paulus het woord geloof in uitsluitende zin en bij wijze van tegenstelling opvat. De Sofisten, gereed als ze staan de Schriften te beschimpen, betwisten deze plaats op deze manier: Een rechtvaardige leeft door het geloof, moet aldus verstaan worden: het krachtdadige, werkzame of [door de liefde] gevormde geloof. Indien echter dat geloof gebrekkig is [dat is: indien er uit ons niet wat bijkomt], dan rechtvaardigt het geloof niet. Deze glosse hebben zij zelf verzonnen, en daardoor doen zij geweld aan de woorden van de profeet. Indien zij het volkomen samengesteld geloof het ware en theologische noemden, of gelijk Paulus [in 2 Tim. 1 : 5], het ongeveinsd geloof, dat God geloof noemt, dan zou mij deze hun glosse geen enkele ergernis geven. Dan immers zou het geloof niet [in het afgetrokken] onderscheiden worden van de liefde, maar van de ijdele opvatting van het geloof, zoals ook wij onderscheid maken tussen een vals en een waar geloof.

Vals is het geloof, dat van God, van Christus en van al de verborgenheden der menswording en verlossing hoort, en die gehoorde zaken bevat, en daarvan zeer schoon weet te spreken, en toch blijft het louter een inbeelding en een ijdel gehoor, dat maar een gebrom [uitwendige klank] van het Evangelie in het hart nalaat, waarvan het veel wauwelt, doch inderdaad geen geloof is, omdat het hart daardoor niet vernieuwd noch veranderd wordt, het geen nieuwe mens voortbrengt, maar hem laat in zijn

⁷⁷ Luther vertaalt deze tekst in de tegenwoordige, niet toekomstige zin: De Rechtvaardige leeft uit het geloof; alsmede in Hab. 2 : 4. Denn der Gerechte lebet seines Glaubens.

vorige ijdele inbeelding en wandel. En dit geloof is zeer verderfelijk, dat men beter niet kan hebben; en een zedelijke wijsgeer is beter dan zulk een geveinsde, die dit [tijdgeloof, zoals het de Heere Jezus noemt, of: vals-] geloof heeft [Luk. 8: 13].

Daarom, indien zij het gevormde [volkomen samengestelde] geloof onderscheiden van het valse of verzonnen geloof, zou ik niets tegen deze hun onderscheiding hebben.

Maar zij spreken van een geloof, dat gevormd is door de liefde, en maken een tweeërlei geloof, een ongevormd en een gevormd geloof. Deze zeer besmettelijke en duivelse glosse kan ik niet anders dan hevig verfoeien. Ofschoon, zeggen zij, het ingestorte geloof aanwezig is, hetwelk een gave van de Heilige Geest is, en het verworven geloof, dat wij onszelf door vele geloofsakten verwerven, toch zijn zij beide ongevormd [gebrekkig] en worden door de liefde [die uit ons voortkomt] volmaakt. Zo is het geloof, zoals zij het dromen, zonder de liefde als een schilderij en fraaie zaak in het duister, die dan eerst gezien wordt, wanneer er het licht, dat is: de liefde bijkomt. En op deze wijze is het de liefde, die het wezen geeft aan het geloof, en het geloof is maar enkel en alleen stof van de liefde. Dat is: de liefde boven het geloof te verheffen, en de gerechtigheid toe te schrijven niet aan het geloof, maar aan de liefde, omdat alle tot zijn principale oorsprong moet gebracht worden. Daarom, wanneer zij de gerechtigheid aan het geloof niet toekennen, tenzij vanwege de liefde, zo schrijven zij aan het geloof in het geheel niets toe.

Verder zeggen de verdervers van Christus' Evangelie, dat ook het ingestorte geloof, dat niet ontvangen wordt door horen, of door enige andere werkzaamheid verkregen wordt, maar welk geloof de Heilige Geest in de mens schept, met een doodzonde kan blijven bestaan, en dat de slechtste mensen zulk een geloof kunnen bezitten. Dat dus, indien dat geloof [op zichzelf] alleen is, het ijdel en nutteloos is, ook al verricht het wonderen. Zo ontnemen zij aan het geloof haar gehele werk en schrijven dat aan de liefde toe, zodat het geloof totaal niets meer betekent, tenzij er de vorm, dat is: de liefde, bij komt. Derhalve zal volgens dit verderfelijke verzinsel der Sofisten dit geloof, die ellendige deugd of andere vormloze stof zijn, met geen enkele werkzaamheid, kracht, uitwerking en leven; maar slechts een lijdelijke stof. Die dingen zijn alle laster tegen God, en duivels, welke geheel en al de leer des geloofs verduisteren en verwoesten; van Christus de Middelaar, en van het geloof, dat Hem aangrijpt, aftrekken. Want indien de liefde de vorm[geving] des geloofs is, zoals zij beuzelen, dan word ik terstond genoodzaakt te gevoelen, dat de liefde het voornaamste en grootste gedeelte van de Christelijke religie uitmaakt, en op die manier verlies ik Christus, Zijn bloed, wonden en al Zijn weldaden, en ik blijf aan de liefde hangen, en ik bemin, en kom ertoe, om zedelijk te handelen, zoals een papist, heidens wijsgeer of Turk ook doet.

En toch, de Heilige Geest, Die aan allen mond en tong geeft, weet Zich ook wel recht uit te drukken. Hij had wel kunnen zeggen, zoals de Sofisten goddeloos beuzelen: de rechtvaardige leeft uit het gevormde geloof, maar met opzet heeft de Heilige Geest dit nagelaten en heeft eenvoudig gezegd: "De rechtvaardige leeft uit het geloof."

Laat dan de Sofisten varen met hun goddeloze en verderfelijke glosse. Wij willen dat geloof vasthouden, en op hoge prijs stellen, dat God geloof genoemd heeft; dat is: het ware en vaste geloof, dat aangaande God niet twijfelt, noch aan de Goddelijke beloften, noch aan de vergeving der zonden door Christus, opdat wij veilig en gerust kunnen blijven in het Voorwerp [des geloofs]: Christus, en in het oog houden het lijden en bloed van de Middelaar, en al Zijn weldaden. Alleen het geloof nu, dat Christus aangrijpt [en Hem alles gerust toevertrouwt] is het enige middel om die

dingen niet uit het gezicht te laten wegnemen. Daarom moet die verderfelijke glosse versmaad en die plaats van het geloof alléén verstaan worden, en dit toont Paulus zelf aan, wanneer hij tegen het gevormde geloof alzo redeneert.

Vers 12: *Doch de wet is niet uit het geloof.*

De Sofisten zeggen: de rechtvaardige leeft, indien het geloof gevormd is. Paulus daarentegen zegt: "de wet is niet uit het geloof". Wat nu is de wet? Is zij niet een gebod ook der liefde? Ja, de wet gebiedt niets anders dan liefde, zoals de tekst zelf luidt: "Gij zult liefhebben de Heere uw God met geheel uw hart" (Matth. 22 : 37). Eveneens: "doende barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben" (Deut. 5 : 10). Alsook: "aan deze twee geboden hangt de ganse wet en de profeten" (Matth. 22 : 40). Indien dus de wet, die de liefde gebiedt, met het geloof strijdt, dan is de liefde niet uit het geloof. Zo weerlegt Paulus duidelijk de verzonnen glosse der Sofisten inzake het gevormde geloof, en hij spreekt van het geloof alléén, de wet terzijde stellende. Wanneer de wet nu terzijde gesteld is, komt de liefde ook niet in aanmerking, of iets dat der wet is, en het geloof alléén wordt vereist, dat rechtvaardigt en levend maakt.

Dus uit het zeer duidelijke getuigenis van de profeet besluit Paulus, dat eenvoudigweg niemand de rechtvaardiging en het leven voor God te beurt valt, dan een gelovige, die de gerechtigheid en het leven verkrijgt, zonder de wet en de liefde, uit het geloof. De reden daarvan is, dat de wet niet uit het geloof is, dat is: de wet is het geloof niet, of iets van het geloof, omdat zij niet gelooft; en de werken der wet zijn ook het geloof niet; derhalve is het geloof iets, dat van de wet geheel afwijkt, zoals de belofte geheel verschilt van de wet. Want de belofte wordt niet aangegrepen door te werken, maar door te geloven.

Zoals dus in de Wijsbegeerte bij de eerste verdeling het wezen, en het bijkomstige onderscheiden zijn, zo [ook] in de Godgeleerdheid de belofte en de wet, en dus zijn het geloof en de werken zo ver van elkaar onderscheiden, als de hemel en de aarde van elkaar verwijderd zijn. Het is dus onmogelijk, dat het geloof uit de wet is, aangezien het geloof alleen zich vast op de belofte richt, alleen God aanneemt, en kent, en bezig is gaven van God te ontvangen. Daarentegen zijn de wet en de werken bezig iets te doen, en aan God wat toe te brengen; zoals Abel, door te offeren aan God iets geeft, maar hetzelfde ontvangt hij in het geloof [tevoren] van God. Paulus besluit dus op het aller-krachtigst uit de plaats van Habakuk: *Dat de rechtvaardige uit het geloof alleen* namelijk [zoals het op zichzelf bestaat] *leeft*; omdat de wet geen betrekking heeft op het geloof.

Want de wet is geen belofte, doch het geloof kleeft aan de belofte vast, en steunt op de belofte. Derhalve, zoals de wet en de belofte onderscheiden worden, zo ook de werken en het geloof.

Hieruit blijkt, dat de glosse der Sofisten goddeloos en vals is, die de wet met het geloof verbindt, ja het geloof uitblust, en de wet stelt in de plaats van het geloof. Paulus mi spreekt gedurig van degenen, die zedelijk de wet willen volbrengen en niet theologisch. Want al wat van de goede werken theologisch gezegd wordt, wordt eenvoudig aan het geloof alleen toegeschreven.

Vers 12: *Maar de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.*

Die uitdrukking versta ik spottenderwijs te zijn gesproken [en dan zou het overeenkomen met de plaats, waar de HEERE zegt: Ziet, de mens is geworden als onzer één, kennende het goed en het kwaad, Gen. 3 : 22]. Ik heb er evenwel ook niet op tegen, dat het zedelijk kan uitgelegd worden, dat zij de wet zedelijk doen, dat is:

zonder geloof, [daardoor, of:] daarin leven, dat is: niet gestraft worden, maar lichamelijke beloningen daardoor hebben. Maar ik versta die plaats in het algemeen, als die uitspraak van Christus: "Doe dat, en gij zult leven" (Luk. 10 : 28), alsof het een soort ironie of bespottig is. Ja, doe het maar. Want Paulus wil hier aantonen, wat onderscheidenlijk en eigenlijk de gerechtigheid der wet is, en des Evangelies. De gerechtigheid der wet is, de wet te doen; naar dat woord: "De mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven." De gerechtigheid des geloofs is, te geloven, volgens het woord: "De rechtvaardige zal uit het geloof leven." Dus eist de wet, dat wij God iets zouden toebrengen. Het geloof echter eist van ons geen werken, of dat wij Gods iets zouden toebrengen, maar dat wij gelovende aan de beloften Gods, van God iets zouden ontvangen. Daarom is het het ambt der wet, in haar hoogste trap, te werken; het ambt des geloofs, de belofte toe te stemmen; omdat het geloof is het geloof in de belofte, het werk is het werk der wet. Paulus houdt zich dus op bij het woord "doen", en opdat hij klaar aantone, welke de gerechtigheid der wet is, en welke die des geloofs, stelt hij tegen elkaar over de belofte en de wet, het geloof en de werken. Uit de wet, zegt hij, volgt niets dan doen; doch het geloof is een geheel tegengestelde zaak, namelijk die de belofte toestemt.

Daarom moeten die vier zaken nauwkeurig van elkaar onderscheiden worden. Want zoals de wet, zo heeft ook de belofte haar eigen werk. *Tot de wet behoort het doen, tot de belofte het geloven.* Zover als dus wet en belofte, even ver zijn doen en geloven van elkaar onderscheiden, ook al verstaat gij het doen theologisch. Want Paulus is hier met een ander "stuk" bezig. Hij dringt aan op het onderscheid tussen doen en geloven, opdat hij de liefde scheide van het geloof, en verkondige dat het geloof alléén zodanig rechtvaardigt, dat de wet, hetzij die zedelijk gedaan wordt, hetzij theologisch, hetzij ze niet gedaan wordt, in het geheel niet [ook maar enigmater] meewerkt ter rechtvaardiging, omdat de wet betrekking heeft op het doen, doch het geloven is van deze soort niet, maar in het geheel iets onderscheidene, hetgeen vereist wordt [en vooraf moet gaan], eer de wet gedaan wordt. En wanneer dit vooraf bestaat, laat dan de schone inlijving [en voltooiing] geschieden [volgens Gods beloften aan de gelovigen: Ik zal Mijn wetten in uw binnenste schrijven. Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u, en maken dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen, en die doen, Ezech. 36 : 27, Jer. 31 : 33].

Daarom is het, dat het geloof [of: Christus, door het geloof aangenomen] gedurig rechtvaardigt en levend maakt, en toch blijft het geloof niet op zichzelf, dat is: in rust [ijdel, alléén]. Niet dat het op zichzelf in haar waardigheid en taak niet zou blijven, omdat het altoos alleen rechtvaardigt, maar het geloof wordt ingelijfd en wordt [als het ware een gelovig] mens, dat is: het is en blijft niet ledig of zonder de liefde.

Zo is Christus naar Zijn Godheid een Wezen of Goddelijke natuur, en eeuwig zonder begin; doch Zijn mensheid is een natuur, in de tijd geschapen. Deze twee naturen zijn in Christus niet onder elkaar gegoten en vermengd, en het eigene van beide naturen moet onderscheidenlijk verstaan worden. De eigenschap van de mensheid is, dat die in de tijd een aanvang genomen heeft; van de Godheid, dat die eeuwig is, zonder begin; en toch komen deze twee bijeen, en de Godheid, die zonder begin is, wordt ingelijfd in de mensheid, met een begin. Gelijk ik dus genoodzaakt word onderscheid te maken tussen de Godheid en mensheid, en te zeggen: de mensheid is de Godheid niet, en toch is de Mens God, zo ook maak ik hier onderscheid: het geloof is de wet niet, en toch werkt het geloof.

Het geloof en de werken komen dus bij elkaar in de samenvoeging, en toch hebben en behouden zij beide hun natuur en eigen werk. Derhalve hebt gij hier de reden, waarom

Paulus deze plaats hier bijbrengt, namelijk opdat hij het geloof zeer ver van de liefde onderscheidt.

Weg dan met de Sofisten en hun vervloekte glossen; en dat die uitdrukking verfoeid zij: het gevormde geloof; en laat ons standvastig zeggen, dat die woorden: het gevormde geloof, ongevormd geloof, zelf verworven geloof voortbrengselen zijn van de duivel, uitgebreed tot verderf van de Christelijke leer en van het geloof; om Christus te lasteren en te vertreden, en om de gerechtigheid van eigen werken op de troon te brengen. Laat ons zo spreken (zeg ik), opdat wij het ware en rechte geloof zouden kunnen behouden, zonder de werken. De werken moeten wel op het geloof volgen, doch het geloof moet de werken niet zijn, noch de werken het geloof, opdat zij niet ondereen vermengd worden, maar dat de grenzen en rijken van beide, en die van de wet of werken, en van het geloof zo nauwkeurig mogelijk onderscheiden worden.

Dus, wanneer wij geloven, leven wij eenvoudig door het geloof in Christus, Die zonder zonde is, Die in één woord onze bedekking, verzoening en vergeving der zonden is. Daarentegen, wanneer wij de wet doen, werken wij wel, maar wij hebben de gerechtigheid en het leven niet. Want de taak der wet is niet, te rechtvaardigen en levend te maken, maar de zonde aan te tonen en te doden. De wet zegt wel, welke mens deze dingen doen zal, die zal door dezelve leven [Lev. 18 : 5], maar waar is hij, die de wet doet, dat is: die God liefheeft uit geheel zijn hart, en zijn naaste als zichzelf? Dus doet niemand de wet, hoezeer iemand die tracht na te komen, maar met dat te doen, volbrengt hij die niet, maar gelooft in Christus, de Rechtvaardiger. Daarom leeft een mens niet vanwege het doen, maar op het geloven. Een gelovige nu volbrengt de wet. Want hetgeen hij niet doet, wordt hem vergeven, door de verzoening der zonden, wegens Christus en hetgeen er van de zonde overblijft, wordt hem dit niet toegerekend.

Dus vergelijkt Paulus op deze plaats en in Rom. 10 de gerechtigheid der wet en des geloofs, wanneer hij zegt: Het zou wel een voortreffelijke zaak zijn, indien we de wet deden [want het houden van Gods geboden is grote loon], maar omdat niemand ze volbrengt, moet men tot Christus zijn toevlucht nemen, Die het einde der wet is tot gerechtigheid, voor een ieder die gelooft [Rom. 10: 4]. Hij is onder de wet geworden, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou. Door in deze Jezus te geloven, ontvangen wij de Heilige Geest en beginnen we de wet te doen. Dat wij die nu niet volbrengen, wordt ons niet toegerekend [ter verdoemenis, Rom. 8: 1], vanwege het geloof in Christus. In het toekomstige leven echter zullen wij het geloof niet meer nodig hebben, omdat wij niet zien zullen door een spiegel in een duistere rede, zoals nu, maar van aangezicht tot aangezicht; dat is: daar zal een helderheid van eeuwige glorie zijn, waarin wij God zullen zien, zoals Hij is, 1 Kor. 13 : 12 [of: zoals de HEERE Zich in Christus openbaart]. Daar zal dan zijn een ware en volmaakte kennis en liefde Gods, een rechte rede en goede wil, niet zedelijk of [gebrekkig-] theologisch, maar hemels, Goddelijk en eeuwig. Intussen verwachten wij in dit leven door de Geest uit het geloof de hoop der gerechtigheid. Daarentegen degenen, die de vergeving der zonden door de wet en niet door Christus zoeken, volbrengen de wet nooit, maar blijven onder haar vloek.

Zo noemt dan Paulus slechts hen rechtvaardig, die zonder de wet, door de belofte of door het geloof aan de belofte, gerechtvaardigd worden. Dus, de wet te doen is een ingebeelde zaak, die niets beduidt buiten het geloof. Daarom doen degenen, die uit de werken der wet zijn, en willen schijnen de wet te onderhouden, de wet niet, omdat de Apostel eenvoudig besluit, dat allen, die uit de werken der wet zijn, onder de vloek

zijn; waaronder ze niet zouden verkeren, indien zij de wet volbrachten. Wel is waar, dat de mens, die deze dingen doet, door dezelve zal leven; dat is: hij zal zegen ontvangen, maar zo iemand wordt nergens gevonden. Aangezien nu het gebruik der wet tweërlei is: burgerlijk [of: tijdelijk] en geestelijk, kan, wie wil, deze spreuk in een burgerlijke zin opvatten, op deze manier "Die deze dingen doen zal, zal door dezelve leven"; dat is: indien een mens uitwendig, en in het burgerlijk rijk de Overheid gehoorzaamt, dan zal hij de straf en de dood ontgaan. De burgerlijke Overheid heeft geen recht op hem, om hem te straffen of te doden, maar laat hem ongestraft leven. Dat is het burgerlijk gebruik der wet, dat de ongeregelde heden kan bedwingen. Doch Paulus heeft hier het oog niet op dat gebruik [in het burgerlijke], maar behandelt deze plaats theologisch. Dus is er noodwendig een voorwaarde ingesloten, alsof hij zegt: Indien de mensen de wet konden doen, zouden zij gelukkig zijn. Maar waar zijn zij te vinden? Er zijn derhalve geen daders der wet, tenzij zij tevoren gerechtvaardigd worden, voor en zonder de wet, door het geloof.

Daarom spreekt Paulus, wanneer hij degenen vervloekt en verdoemt, die uit de werken der wet zijn, niet van hen, die door het geloof gerechtvaardigd zijn, maar van hen, die zonder het geloof in Christus door de werken pogen gerechtvaardigd te worden.

Hetgeen ik daarom vermeld, opdat wij niet de verkeerde inbeelding van Hieronymus volgen, die bedrogen door Origenes, totaal niets van Paulus verstaan heeft, maar hem beschouwde als een burgerlijk wetgever. Vandaar, dat hij dit besluit opmaakt: De heilige aartsvaders, profeten en koningen zijn besneden en hebben geofferd, dus hebben zij de wet onderhouden. Nu is het goddeloos om te zeggen, dat zij onder de vloek zijn en blijven, derhalve verkeren niet allen, die uit de werken der wet zijn, onder de vloek.

Zo is Hieronymus zonder onderscheidingsvermogen op [het lezen van] Paulus aangevallen, zonder onderscheid te maken tussen de ware daders der wet, die door het geloof gerechtvaardigd zijn en de werkers, die zonder het geloof door de wet zoeken gerechtvaardigd te worden.

Maar Paulus handelt hier helemaal niet tegen hen, die door het geloof gerechtvaardigd en ware daders [der wet] zijn, omdat zij niet zijn uit de werken der wet, maar tegen hen, die niet alleen de wet niet onderhouden, maar zelfs tegen haar zondigen. Want de wet gebiedt, dat wij God zouden vrezen, liefhebben en door het geloof dienen. Dat doen dezen niet, maar verkiezen nieuwe manieren van Godsdienst en werken, van God niet geboden; waardoor God niet verzoend wordt, maar nog meer getergd, volgens dat woord Gods: "Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn" (Matth. 15 : 9). Zij zijn dus onrechtvaardige schenders van het heiligdom en afgodendienaars, die zeer zwaar zondigen boven alle anderen, tegen het eerste gebod. Verder hebben zij ook hun verfoeilijkste begeerlijkheden, toorn en verdere zondige driften. In één woord: er is niets goeds in hen, of het moest zijn, dat zij uiterlijk voor de schijn rechtvaardig willig geacht worden te zijn, en de wet schijnen te onderhouden [met de Farizee Jongeling, Matth. 19].

Zo zijn ook wij, die door het geloof gerechtvaardigd zijn, evenals de Patriarchen, profeten en alle heiligen niet uit de werken der wet, voor zoveel het de rechtvaardiging betreft.

Doch voor zover wij in het vlees zijn, en de overblijfselen der zonde nog [in ons] hebben, zijn wij onder de wet (evenwel niet onder de vloek, aangezien om Christus' wil, in Wie wij geloven, de overblijfselen der zonde ons niet toegerekend worden). Want het vlees is een vijandin van de wet Gods, en haar begeerlijkheid, die nog in ons over is, volbrengt niet alleen de wet niet, maar zondigt ook tegen haar, ja strijdt tegen ons, en houdt ons in slavernij gevangen, Rom. 7. Indien nu door de heiligen de wet

niet vervuld wordt, maar vele dingen tegen de wet gedaan worden, terwijl zij nog de begeerlijkheid hebben, en de overblijfselen der zonden en vele besmettingen in hen gevonden worden, die hen beletten, om God volkomen te vrezen en lief te hebben, om de HEERE aan te roepen met een vast vertrouwen, en om God genoegzaam te prijzen en Zijn Woord te eerbiedigen, hoeveel te meer is dit waar in een mens, die nog niet door het geloof gerechtvaardigd is, en van God afgekeerd blijft, die met zijn gehele hart verzuimt, veracht en haat het Woord en werk Gods! Gij ziet dus dat Paulus van degenen spreekt, die de wet willen vervullen, en willen gerechtvaardigd worden, hoewel zij het geloof nog niet ontvangen hebben en niet [spreekt hier de Apostel] van de aartsvaders en heiligen, zoals Hieronymus zich inbeeldt, die reeds door het geloof gerechtvaardigd zijn.

Vers 13, 14: ***Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt; opdat de zegening Abrahams tot de heidenen komen zou in Christus Jezus.***

Hier zijn Hieronymus en de Sofisten, die hem volgden, weer in de weer. En deze plaats, zo vol troost, verwringen zij op een aller-ellendigste manier, en, naar zij zich inbeelden, handelen zij hier zorgvuldig met een soort van heilige ijver, om te verhoeden, dat Christus deze smaad wordt aangedaan, dat Hij een vloek of een verfoeiing genoemd zou worden. Op deze manier dus maken zij die stelling krachteloos, alsof Paulus niet met ernst gesproken had. En van hier komt het, dat zij niet minder misdadig dan goddeloos gezegd hebben, dat de Schrift bij Paulus tegen zichzelf strijdt, die anders op haar eigen plaatsen wél overéén komt. Hetgeen zij op deze wijze voorstellen: de uitdrukking van Mozes, zeggen zij, die Paulus hier aanhaalt, spreekt niet van Christus. Verder is er bij Mozes niet bijgevoegd de algemene uitdrukking: "een iegelijk", die Paulus wel heeft. Op zijn beurt laat Paulus de uitdrukking "van God" weg, die bij Mozes staat. Tenslotte is het duidelijk genoeg, dat Mozes spreekt van een schuldige of moordenaar, die door zijn wandaden het kruis [galg en rad] verdiend heeft, zoals de Schrift in Deut. 21 : 22, 23 klaar getuigt. Daarom onderzoeken zij, hoe deze spreuk op Christus kan toegepast worden: dat Hij van God vervloekt zou zijn, aan een hout gehangen, daar Hij geen strafschuldige of moordenaar is, maar rechtvaardig en heilig. De onkundigen hebben hier mogelijk wel schik in, die menen, dat de Sofisten niet alleen met schrandereid, maar ook Godvruchtig die dingen zeggen, en daardoor de eer van Christus verdedigen, en de Christenen uit vroomheid waarschuwen, opdat zij geen goddeloze gevoelens van Christus opvatten, alsof Christus een vloek geworden zou zijn. Dus moet men er acht op geven, wat de bedoeling en het gevoel van Paulus is.

Paulus heeft zijn woorden recht ingekleed, en heeft duidelijk gesproken. Want hier moet men wederom een onderscheiding maken, zoals Paulus' woorden voldoende te kennen geven. Want hij zegt niet, dat Christus een vloek "voor Zichzelf" geworden is, maar "voor ons". Dus ligt er nadruk op de uitdrukking "voor ons". Want Christus is, voor zover het Zijn eigen Persoon aangaat onschuldig, dus behoefde Hij niet "aan het hout gehangen te worden". Omdat nu iedere moordenaar volgens de wet moest worden opgehangen, moest ook Christus Zelf, volgens de wet van Mozes, opgehangen worden, in de persoon niet van één, maar van alle zondaars en moordenaars [namelijk Zijn uitverkoren gelovigen]. Want wij zijn zondaars en moordenaars, en daarom aan de dood en de eeuwige verdoemenis schuldig. Doch Christus heeft op Zich genomen al onze zonden, en is daarvoor aan het kruis gestorven. Dus behoorde Hij een strafschuldige te worden, en, gelijk Jesaja zegt, onder de overtreders gerekend te worden, Hfdst. 53 : 12.

En zelfs alle profeten hebben dit in den Geest gezien, dat Christus de allergrootste Strafschuldige stond te worden, een doodslager, overspeler, dief, heiligschenners, lasteraar; zodat er nooit groter zondaar ter wereld geweest is, omdat Hij, Die een verzoening voor de zonden van de gehele wereld is, nu niet meer is een onschuldige Persoon zonder zonde, niet een geborene uit de maagd, de Zoon van God, maar een zondaar, die heeft en draagt de zonde van Paulus, die een lasteraar was, een vervolger en een ijveraar; van Petrus, die Christus verloochende; van David, die een overspeler en doodslager was, die de heidenen [dat is: de vijanden Gods] de Naam des HEEREN grotelijks heeft doen lasteren; in één woord, die heeft en op Zich draagt aller zonden in Zijn lichaam. Niet dat de Heere Jezus al die zonden Zelf begaan heeft, om daarvoor met Zijn eigen bloed te voldoen, [gelijk de Heiland in de volheid des tijds voldaan heeft, als het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt, Jobs. 1 : 29. Zo zeggen ook de gelovigen van Christus: de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. Hij is met de overtreders geteld geweest, Jes. 53 : 6, 12]. Daarom sluit die algemene wet van Mozes Hem in, en omvat Hem, hoewel voor Zijn eigen Persoon onschuldig, omdat de wet Hem, [namelijk als Borg] gevonden heeft onder de zondaars en strafschuldigen, gelijk de Overheid iemand voor schuldig houdt en straft, indien zij iemand onder de moordenaars betrapt, ook al heeft hij nooit iets kwaads of des doods waardigs begaan.

Christus nu is niet alleen gevonden onder de zondaren, maar heeft ook uit eigen wil en [verenigd] met de wil des Vaders een Metgezel van de zondaars willen zijn, door het vlees en bloed aan te nemen van degenen die zondaars en moordenaars zijn, en in alle mogelijke zonden verzonken liggen. Aangezien dus de wet Hem onder de schuldigen gevonden heeft, heeft zij Hem als een moordenaar veroordeeld en gedood.

De Sofisten beroven ons van deze kennis van Christus, en van die aller-zoetste vertroosting, dat Christus voor ons een vloek geworden is, om ons van de vloek der wet te verlossen, doordat zij Christus afscheiden van de zonden en zondaren, en Hem slechts voorstellen als een Voorbeeld, dat wij moeten navolgen. Op deze wijze maken zij Christus voor ons niet alleen onnut, maar zelfs stellen zij Hem tot een rechter en tiran, die op de zonden vertoornd is, en de zondaars verdoemt. Wij moeten ons echter met Christus verenigen en Hem omvatten, en zoals Hij met ons vlees en bloed bekleed is, zo moeten wij Hem leren kennen als bedekt met onze zonden, vloek, dood en al ons kwaad.

Maar zal iemand zeggen,; het is zeer ongerijmd en smadelijk, de Zoon van God een zondaar en een vloek te noemen.

Ik antwoord: indien gij ontkennen wilt, dat Hij een zondaar en een vloek is, dan moet ook ontkend worden, dat Hij geleden heeft, gekruisigd en gestorven is. Want het is niet minder ongerijmd te zeggen, dat de Zoon van God (zoals ons geloof belijdt en bidt) gekruisigd is, de straffen van zonde en dood gedragen heeft, als te zeggen, dat Hij een zondaar of vloek is. Indien het nu niet ongerijmd is te belijden en te geloven, dat Christus onder de moordenaars is gekruisigd, laat het dan ook niet ongerijmd zijn Hem een vloek, en een zondaar der zondaren te noemen. Waarlijk, de woorden zijn niet ijdel bij Paulus: "Christus is voor ons een vloek geworden". "God heeft Christus, Die geen zonde gekend heeft, zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem", 2 Kor, 5 : 21.

Op dezelfde wijze noemt Hem Johannes de Doper het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt (Joh. 1 : 29). Hijzelf is wel onnozel, omdat Hij het onbesmette en onbevleete Lam Gods is, maar omdat Hij de zonden van de wereld draagt, zo wordt Zijn onnozelheid door de zonde en door de schuld van de ganse wereld onderdrukt.

Wat voor zonden ook ik, gij, wij allen, [zovelen wij gelovigen zijn] gedaan hebben, en in de toekomst zullen doen, zijn zodanig het eigendom van Christus geworden, alsof Hijzelf die begaan had. In één woord, het is nodig, dat onze zonde de eigen zonde van Christus wordt, of wij zullen voor eeuwig verloren gaan. Deze ware kennis van Christus, die Paulus en de profeten zeer klaar hebben meegedeeld, hebben de goddeloze Sofisten verduisterd.

Jesaja 53 : 6 spreekt van Christus: "de HEERE, zegt hij, heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen". Wij moeten die woorden niet verzwakken, maar in hun eigen betekenis laten. Want God schertst niet in de woorden der profeten, maar spreekt in ernst en uit grote liefde, namelijk dat Hij, het Lam Gods, Christus ons aller zonden heeft moeten dragen. Maar wat betekent dragen? De Sofisten antwoorden: [Hij heeft moeten] gestraft worden. Wel, maar waarom wordt Christus gestraft? Is het niet daarom, dat Hij zonde heeft en draagt? Dat nu Christus zonde heeft, betuigt ook de Heilige Geest: "Mijn ongerechtigheden hebben Mij aangegrepen, dat ik niet heb kunnen zien, zij zijn menigvuldiger dan de haren mijns hoofds", Ps. 40 : 13. En: "Ik zeide, o HEERE, wees mij genadig, genees mijn ziel, want ik heb tegen U gezondigd", Ps. 41 : 5. En: "O, God, Gij weet mijn dwaasheid en mijn schulden zijn voor U niet verborgen", Ps. 69 : 6.

In deze psalmen spreekt de Heilige Geest in de Persoon van Christus, en getuigt met duidelijke woorden, dat Hij zonden heeft, [namelijk, dat de Heere Jezus, *als Borg*, de zonden van al Zijn uitverkorenen op Zich genomen heeft, die nu Zijn zonden zijn geworden; wegens welke nu Zijne geworden zonde Christus de vloek en toorn Gods heeft doorgestaan]. Toch zijn deze getuigenissen der Psalmen geen woorden van een onschuldige, maar van een lijdende Christus, Die op Zich genomen heeft, om de persoon van alle zondaars te bekleden. En dus is Hij een schuldenaar geworden van de zondaren der ganse wereld.

Daarom is Christus niet alleen gekruisigd en gestorven, maar Hem is ook door de Goddelijke liefde de zonde opgelegd. En nadat de zonde Hem opgelegd was, komt de wet, en zegt: *Een iegelijk zondaar moet sterven. Daarom, indien Gij, o Christus!, wilt Borg zijn, schuldenaar zijn, en de straf dragen voor de zondaars, zo moet Ge ook de zonde en vloek dragen.*

Zeer terecht ontleent Paulus dus aan Mozes, aangaande Christus, die algemene wet: "Een iegelijk, die aan het hout hangt, is een vloek voor God". Christus heeft aan het hout gehangen, derhalve is Christus een vervloeking van God.

En dit is een zeer grote troost voor de vromen, om zó Christus aan te doen, en Hem met mijne, uwe en de zonden van de ganse [uitverkoren] wereld te bekleden, en op Hem te mogen zien, als dragende al onze zonden, aangezien Hij, aldus beschouwd, vanzelf de fanatieke verkeerde begrippen der Sofisten aangaande de rechtvaardiging door de eigen werken doet vervallen. Want zij dromen van een zeker soort geloof, gevormd door de [eigen] liefde. Daardoor, beweren zij, worden de zonden weggenomen, en worden de mensen gerechtvaardigd. Hetgeen ontegenzeggelijk betekent: Christus te ontdoen en los te wikkelen van de zonden, en Hem onschuldig te maken, en onszelf te bezwaren en in te wikkelen in eigen zonden, en die te beschouwen niet in Christus, maar in onszelf; hetgeen betekent, Christus metterdaad weg te nemen, en Hem onnut te maken.

Want indien het waar is, dat wij door de werken der wet en door de liefde de zonden uitwissen, dan neemt Christus die niet weg. Indien Hij nu Zelf het Lam Gods is, daartoe van eeuwigheid vóórverordineerd, om de zonden der wereld weg te nemen, kortom indien Hij zo vrijwillig in onze zonden ingewikkeld is, dat Hij een vloek voor

onze zonden werd, dan volgt noodzakelijk daaruit, dat wij door de liefde niet gerechtvaardigd kunnen worden, en de zonden wegnemen. Omdat God onze zonden niet op ons gelegd heeft, maar op Christus, Zijn Zoon, opdat Hij, door voor die zonden de straf te dragen, voor ons de Vrede zou zijn, en wij door Zijn striemen zouden genezen worden. Dus door ons kunnen ze niet weggenomen worden. En dit betuigt de ganse Schrift, en hetzelfde belijden wij, en bidden in de Twaalf Artikelen des Geloofs, wanneer zij zeggen: "Ik geloof in Jezus Christus de Zoon Gods, Die geleden heeft, voor ons gekruist en gestorven is".

Op grond hiervan staat vast, dat de leer des Evangelies, die zo aller-lieflijkst en vol van vruchtdragende vertroosting is, geen gewag maakt van onze werken of van de wetswerken, maar van de onbegrijpelijke en onuitsprekelijke barmhartigheid en liefde Gods jegens ons, onwaardige en verloren mensen; dat namelijk, toen de barmhartige Vader zag, dat wij door de vloek der wet onderdrukt werden, en wel zodanig onder haar gebonden werden, dat wij door onze eigen krachten nooit daarvan hadden kunnen verlost worden, Hij Zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, en op Hem al de zonden van allen heeft doen aanlopen, zeggende [tot dat geliefde Lam]: Gij zult zijn Petrus, die verlooचनाार, Paulus, die vervolger, lasteraar en ijveraar, David, die overspeler, die zondaar, die de verboden vrucht in het paradijs gegeten heeft; die moordenaar aan het kruis; kortom: Gij zult die Persoon zijn, Die de zonden van alle mensen begaan heeft; denk er dus aan, om te betalen en daarvoor te voldoen. Daar komt dan de wet, en zegt: Ik bevind Hem een zondaar, en wel zoéén, Die op Zich genomen heeft de zonden van alle mensen, en ik zie geen zonden meer dan in Hem [namelijk in die uitverkoren wereld, want buiten die gelovige wereld in Christus is niet dan zonde, vloek en toom]; dat Hij daarom aan 't kruis sterve, en zo valt de wet op Hem aan, en doodt Hem. Als dat gebeurd is, is de gehele wereld gereinigd en verzoend van alle zonden, derhalve ook verlost van dood en alle kwaad. Wanneer nu zonde en dood weggenomen zijn, door die ene Mens, zou God niets anders meer zien in de ganse wereld, (vooral indien zij geloofde), dan loutere reiniging en gerechtigheid; en indien er nog enige overblijfselen van zonde overbleven, zou God die toch niet aanschouwen, wegens die Zon [der gerechtigheid] Christus.⁷⁸

Zo behoren wij het *Artikel van de Christelijke gerechtigheid* hoog te verheffen, tegen de gerechtigheid der wet en der werken, hoewel er geen enkele stem of welsprekendheid is, die naar waarde haar grootheid kan bevatten, veel minder uitspreken. Daarom is de redenering, die Paulus hier houdt, de krachtigste en gewichtigste van alle, tegen alle gerechtigheden der wet. Want zij behelst deze onoverwinnelijke en onverbreekelijke tegenstelling, namelijk: indien de zonden van de ganse wereld op deze éne Mens Jezus Christus liggen, dan zijn de zonden niet [meer] in die wereld; indien de zonden echter nog niet op Hem liggen, zijn ze nog in de wereld.

Evenzo, indien Christus Zelf schuldig geworden is aan al de zonden, die wij allen begaan hebben, dan zijn wij vrij verklaard van alle zonden, doch niet door onze werken of verdiensten, maar door Hem. Indien de Heere Jezus nu onschuldig is, en

---

⁷⁸ Dit zou wel degelijk de Heerlijke Kerkstaat op aarde zijn, waarvan onze tijden helaas!, nog veel verschillen. Doch mogelijk is die nadere verschijning van de Heere Jezus met Zijn genade en Geest ons wel kort nabij, als men ziet op algemeen ongeloof. Dewijl van die wenselijke verschijning voorzeggd wordt: *Als de Zoon des mensen komt, zal hij dan geloof vinden op de aarde*, Luk. 18 8. Intussen is 't volstrekt waar van een ieder begenadigde, die de verzegeling des Geestes hebben, dat die gelovig in die nieuwe wereld, en in dat Israël zijn overgegaan, daar de Heere de boosheid niet aanziet, en dat zij tot die gezegende en begenadigde Jakob behoren, in wie Hij geen ongerechtigheid aanschouwt, Num. 23 : 21.

onze zonden niet draagt, zo dragen wij ze, en zullen daarin sterven, en verdoemd worden. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning gegeven heeft door onze Heere Jezus Christus. Amen.

Maar laat ons nu zien, hoe in deze Persoon Jezus Christus twee uiterst grote tegenstellingen samenkomen. Op Christus vallen niet alleen mijn zonden, de uwe, maar die van de gehele wereld aan; vroegere, tegenwoordige en toekomstige zonden; en ze proberen Hem te verdoemen, gelijk zij ook doen. Doch omdat in diezelfde Persoon, Die de hoogste, grootste en enige zondaar is, ook zich bevindt de eeuwige en onoverwinbare Gerechtigheid, daarom komen die twee tegenstrijdigheden bij elkaar om slag te leveren, nl. de hoogste, grootste en enige zonde, en de hoogste, grootste en enige Gerechtigheid.

Hier moet noodzakelijk één van beide wijken en overwonnen worden, terwijl zij tegen elkaar met de grootste hevigheid aanlopen, en in botsing komen. De zonde dus van de ganse wereld valt met de grootst mogelijke heftigheid en verwoedheid op de Gerechtigheid aan. Wat volgt daarop! De Gerechtigheid is eeuwig, onsterfelijk en onoverwinnelijk. De zonde is ook een zeer machtige en wrede tiran, die heerst en regeert door de hele wereld, en alle mensen gevangen neemt, en onder haar slavernij brengt. In één woord, de zonde is de grootste en machtigste god, [te weten in de onbekeerde wereld, en in de hel, zoals de satan ook de god dezer eeuw genoemd wordt, 2 Kor. 4 : 4], die het ganse menselijke geslacht, alle geleerden, heiligen, machtigen, wijzen, ongeleerden en voorts allerlei mensen uitput.

Die zonde, zeg ik, valt op Christus aan, en wil Hem, zoals alle anderen verslinden. Zij bemerkt niet, dat Christus de Persoon is van de onoverwinnelijke en eeuwige Gerechtigheid. Dus is het hoogst noodzakelijk, dat in dit tweegevecht de zonde overwonnen en gedood wordt, en dat de Gerechtigheid de overwinning en het leven wegdraagt. Zo wordt in Christus overwonnen, gedood en begraven de gehele zonde, en de Gerechtigheid blijft overwinnares en heerseres in alle eeuwigheid.

Zo gaat de dood, die een onweerstaanbare heerschappij-voerster is van de ganse wereld, doordat zij koningen, vorsten en kortom: alle mensen doodt, met al haar macht de strijd tegen het leven aan, om dat te overwinnen en te vernielen. En werkelijk, hetgeen zij voor heeft, voert ze uit. Maar omdat het Leven onsterfelijk was, heeft het, ofschoon overwonnen, de overwinning behaald, en is triomfant de slag te boven gekomen, overwinnende en dodende de dood [Hand. 3 : 15, 4 : 20]. Van deze wonderlijke tweestrijd zingt de Kerk zeer lieflijk, [Had ik de gave der poëzie, ik zou mij in rijm uitdrukken, doch nu moet ik mij met proza behelpen, aldus]: Dood en leven hebben een wonderbaarlijke tweestrijd aangegaan. De Vorst des levens gedood zijnde, regeert levend. [’t Latijnse versje luidt]:

*Mors et vita duello,
confluxere mirando,
Dux vitae mortuus,
Regnat vivus.*

Daarom is door Christus de dood overwonnen en verslonden in de ganse wereld, [waarin Gerechtigheid woont], zodat de dood nu niet meer is dan een geschilderde dood, die na verlies van haar prikkel, geen schade meer kan toebrengen aan de gelovigen in Christus, Die de dood van de dood geworden is, zoals Hoséa zingt: O dood!, Ik zal uw dood zijn, [Hfdst. 13].

Zo heeft de vloek, die de Goddelijke gramschap is over de ganse wereld, dezelfde strijd met de zegen, dat is: met de eeuwige genade en barmhartigheid Gods in

Christus. Dus begeeft zich de vloek met de zegen in de strijd, en wil haar verdoemen en geheel en al vernietigen, maar zij kan dit niet. Want de zegen is Goddelijk en eeuwig, daarom moet de vloek voor haar wijken. Want indien de zegen in Christus kon overwonnen worden, zou God Zelf overwonnen worden, maar zulks is onmogelijk. Daarom behaalt Christus, de Goddelijke kracht, Gerechtigheid, zegen, genade en leven de overwinning, en neemt die monsters weg, zoals zonde, dood en vloek, en dat zonder wapenen en strijd, in Zijn lichaam, en in Hemzelf; zoals Paulus gaarne pleegt te zeggen: En de Overheden en machten uitgetogen hebbende, heeft Hij die in het openbaar tentoon gesteld, en heeft in Hemzelf over hen getriomfeerd (Kol. 2 : 15), opdat zij aan de gelovigen geen verder nadeel zou kunnen toebrengen.

En deze omstandige nadere beschrijving "in Hem zelve" maakt die tweestrijd te wonderlijker en schitterender. Want ze toont aan, dat zulke grootse zaken (namelijk opdat vloek, zonde en dood vernietigd worden, en in hun plaats zegen, gerechtigheid en leven treden) verricht moeten worden in die éne enige Persoon van Christus, en dat door Hem zo het ganse schepsel veranderd moet worden. Daarom, indien gij op deze Persoon zult gezien hebben, ziet gij zonde, dood, toorn Gods, hel, duivel en alle kwaad overwonnen en gedood. Voor zover dus Christus door Zijn genade in de harten der gelovigen Zijn koninkrijk opricht, is er geen zonde, dood en vloek. Doch wanneer Christus niet gekend wordt, blijven die dingen. Daarom missen allen die ongelovig zijn, die weldaad en overwinning. Want, zoals Johannes zegt: *Onze overwinning is ons geloof* (1 Joh. 5 : 4).

Dit is de voornaamste plaats van de Christelijke leer, die de Sofisten geheel en al verduisterd hebben, en heden ten dage de dwaalgeesten opnieuw verduisteren. En hier ziet ge, hoe noodzakelijk het is, te geloven en belijdenis te doen van het artikel, inzake de Godheid van Christus. Toen Arius dat geloochend had, moest hij ook noodwendig het artikel van de verlossing loochenen. Want de zonde der wereld, dood, vloek en toorn Gods in Zichzelf te overwinnen, is geen werk van enig schepsel, maar van de Goddelijke kracht. Dus is het noodzakelijk, dat Hij die in Zichzelf die dingen overwonnen heeft, in waarheid en van nature God is. Want tegenover die zeer grote macht, (als zonde, dood en vloek), die op zichzelf in de wereld en in het ganse schepsel regeert, moet een andere hogere Macht gesteld worden, welke geen andere bevonden worden kan of zijn, dan een Goddelijke. Daarom zijn: de zonde te delgen, de dood te vernietigen, de vloek in Zichzelf weg te nemen en Gerechtigheid te schenken, het leven aan het licht te brengen, de zegen aan te brengen, dat is: dit alles te vernietigen, en die andere: [gerechtigheid, leven en zegen] te scheppen... alleen de werken van een Goddelijk vermogen.

Omdat nu de Schrift al die dingen aan Christus toekent, daarom is Hijzelf het Leven, de Gerechtigheid en de Zegen, Die van nature en zelfstandig God is. Daarom verliezen zij, die de Godheid van Christus loochenen, eindelijk het gehele Christendom, [en geven dus blijk, dat zij nooit Christenen geweest zijn], en worden geheel en al heidenen en Turken. Dus moet het artikel van de Rechtvaardiging, gelijk ik dikwijls vermaan, nauwkeurig geleerd worden. Want daarin worden alle andere artikelen van ons geloof vervat, en wanneer dat artikel bewaard blijft, blijven ook de overige behouden. Daarom, wanneer wij leren, dat de mensen door Christus gerechtvaardigd worden, en dat Christus de zonden, dood en eeuwige vloek overwonnen heeft, geven wij tegelijk getuigenis, dat Hij van nature God is.

Hieruit blijkt duidelijk genoeg, hoe verschrikkelijk blind en goddeloos de papisten geweest zij», dat zij geleerd hebben, dat die zeer verbitterde en machtige tirannen (zonde, dood en vloek), die het gehele menselijk geslacht vernielen, moesten

overwonnen worden, niet door de Gerechtigheid van de Goddelijke wet, (die, hoezeer zij rechtvaardig, goed en heilig is, niets kan verrichten, dan aan de vloek onderwerpen), maar door de gerechtigheid van menselijke eigen werken, als daar zijn: vasten, bedevaarten, rozenkransen, geloften enz. Wie, vraag ik u, is er ooit gevonden, die met deze wapenrusting toegerust, zonde, dood, vloek en toorn Gods heeft overwonnen? Paulus beschrijft in Efëze 6 een geheel andere wapenrusting, die men ten strijde gebruiken moet tegen die aller-vreselijkste monsters. Dus juist daardoor, dat die blinden en leidslieden der blinden ons, toen wij nog ontbloot waren van de wapenrusting Gods, ten prooi gaven aan die onoverwinnelijke en zeer machtige tirannen, hebben zij niet alleen ons ter verslinding aan hen uitgeleverd, maar ook hebben zij ons nog tienmaal erger en groter zondaars gemaakt, dan zelfs de moordenaars en hoeren. Want het ligt alleen in de Goddelijke macht, de zonde te delgen, de dood te vernietigen, en de gerechtigheid voort te brengen en het leven te schenken. Deze Goddelijke kracht hebben zij toegekend aan onze eigen werken, zeggende: Indien gij dit of dat werk zult gedaan hebben, zult gij de zonde, dood en toorn Gods overwinnen, en zo hebben zij ons werkelijk in de plaats van God gesteld, en hebben ons gemaakt, om zo te zeggen, alsof wij in waarheid en van nature God waren; en door die zaak hebben zich de Papisten openbaar gemaakt, dat zijzelf onder de naam van Christenen zevenmaal groter afgodendienaars geweest zijn dan de heidenen. Het gaat hun immers als met het varken, dat gewassen, wederkeert tot de wenteling des slijk, [zoals hen Petrus zeer eigenaardig beschrijft, 2 Petrus 2 : 20, 21, 22, En:], zoals de Heere Jezus zegt: "Na de afval van het geloof komt de boze geest wederom in het huis, vanwaar hij uitgedreven was, en neemt met zich zeven andere geesten, bozer dan hijzelf, en woont aldaar, en dan worden die laatste dingen van die mens erger dan de eerste, [Matth., 12 : 44, 45], Luk. 11 : 24-26.

Laat ons dan deze leer, zo uiterst verkwikkend en zo vol zoete vertroosting, met dankzegging en een vast en zeker vertrouwen aannemen, die onderwijst, dat Christus voor ons tot een vloek geworden, (dat is: een zondaar, aan de toorn Gods onderworpen), onze persoon aantrekt, en de zonden op Zijn schouders neemt, en zegt: Ik heb de zonden begaan, die alle mensen begaan hebben. Dus is Hij waarlijk een vloek geworden volgens de wet, niet voor Zichzelf, maar zoals Paulus zegt: "voor ons". Want tenzij Hij mijne zonden, de uwe en die van de hele wereld op Zich genomen had, zou de wet geen recht op Hem gehad hebben, waar die alleen maar zondaars vervloekt, en onder de vloek houdt. Daarom kon Hij noch een vloek geworden, noch gestorven zijn, daar de oorzaak van vloek en dood de zonde is, waarvan Christus vrij was. Maar omdat Hij onze zonden niet gedwongen, maar uit eigen vrije wil op Zich genomen had, moest Hij de straf en toorn Gods dragen, niet voor Zijn eigen Persoon, Die rechtvaardig was en niet kon overwonnen worden, en daarom niet schuldig kon worden, maar [als Borg] voor onze persoon.

Door zo gelukkig met ons te verwisselen, heeft Christus onze zondige persoon op Zich genomen, en ons Zijn onschuldige en overwinnende Persoon geschonken. Wanneer wij die hebben aangetrokken en daarmee bekleed zijn, worden wij verlost van de vloek der wet, omdat Christus Zelf voor ons vrijwillig een vloek geworden is, zeggende: *Ik, voor Mijn persoon, zo menselijke als Goddelijke, ben gezegend, en heb in het geheel niets nodig, doch Ik zal Mij ontledigen en zal uw kleed en gedaante aannemen, dat is: de menselijke natuur, en zal daarin rondwandelen, en de dood ondergaan, opdat Ik u van de dood verlosse.*

En aangezien de Heere Jezus zó in onze gedaante de zonden van de ganse wereld droeg, is Hij gevangen genomen, heeft Hij geleden, is gekruisigd, gestorven en is voor

ons een vloek geworden. Omdat Hij nu een Goddelijke en eeuwige Persoon was, is het onmogelijk geweest, dat die door de dood kon vastgehouden worden. Daarom is Hij ten derde dage van de doden opgestaan, en leeft nu in eeuwigheid, en er wordt geen zonde meer in Hem gevonden, noch dood noch onze uitwendige gedaante, maar louter Gerechtigheid, Leven en eeuwige Zegening.

Dit heuglijke beeld [van die nu verheerlijkte, en vloek en toorn voor ons gedragen hebbende Christus] moeten wij aanschouwen, en met een vast geloof aangrijpen. Wie dat doet, heeft deze onnozelheid en overwinning van Christus, een hoe grote zondaar hij ook mocht zijn. Maar dat beeld kan niet aangegrepen worden door de wil van eigen liefde, maar met een verstand dat door het geloof verlicht is. Dus worden wij door het geloof alléén gerechtvaardigd, omdat alleen het geloof deze overwinning van Christus aangrijpt. Voor zover gij dus dit gelooft, in zover hebt gij het. Indien gij gelooft, dat zonde, dood en vloek vernietigd zijn, zo zijn zij vernietigd, [Eveneens drukt zich onze meer gemelde 60-ste Vraag uit: *in zover ik zulke weldaad met een gelovig hart aanneem*], omdat Christus die dingen in Zichzelf overwonnen en weggenomen heeft, en Hij geloofd wil hebben, dat gelijk in Zijn Persoon geen uitwendige gedaante van een zondaar meer is, geen spoor des doods, zo ook in onze persoon niet, aangezien Hij voor ons alles gedaan heeft.

Daarom, indien u de zonde benauwt, indien de dood u verschrikt, denk er dan aan, dat het een ijdel spooksel is, en een bedriegerij des duivels, gelijk het waarlijk is. Want naar waarheid is er geen zonde meer over, geen vloek, geen dood, geen duivel, omdat Christus al deze dingen overwonnen en vernietigd heeft.⁷⁹ Daarom is de overwinning van Christus volkomen zeker, en er is geen enkel gebrek in de zaak, daar die hoogst waarachtig is, maar in ons ongelooft. Want het is zeer moeilijk voor het menselijk vernuft, die zo onwaardeerbare goederen te geloven. Verder komen nog daarbij de duivel, en de dwaalgeesten, die alleen hierop uit zijn, deze met zijn vurige pijlen, de anderen met hun verkeerde en goddeloze leer, om ons deze leer te verduisteren, en te ontnemen; en vooral vanwege dit artikel, dat wij zo ernstig aandringen, ondergaan wij de haat en vervolging van de satan en van de wereld. Want de satan ondervindt de kracht en vrucht van dit artikel.

Dat er nu, daar Christus nu regeert [eigenlijk gesproken, indien het in een gezonde zin verstaan wordt] geen zonde, dood en vloek meer is, belijden wij dagelijks, zelfs in de Apostolische Geloofsbelijdenis, wanneer wij zeggen: "Ik geloof een Heilige Kerk", hetgeen in het geheel niets anders is, dan indien wij zeiden: Ik geloof dat er geen zonde, geen dood in de Kerk is, omdat de Christus-gelovigen geen zondaars zijn of aan de dood onderworpen, maar eenvoudig heilig en rechtvaardig, heren van zonde en dood, en in eeuwigheid levende, [Welteverstaan voor zover de vereniging met Christus is, volgens de belofte aan dat nieuwe schepsel: de zonde zal over u niet heersen]. Doch dit ziet slechts het geloof, omdat wij zeggen: *Ik geloof een Heilige*

---

⁷⁹ Versta dit alles voor de gelovigen, die in Christus zijn, volgens Rom, 8 1. Want deze verkwikkelijke bestiering is geenszins ingericht voor een onbekeerde, die nog buiten Christus en het Genadeverbond is. Die ligt nog jammerlijk onder de toorn Gods, en onder de vloek der wet, alsmede onder de macht en heerschappij van zijn woedende vijanden, als duivel, zonde, dood, zo tijdelijk als geestelijk, als eeuwig. En wordt in zo'n ellendeling het geloof om Jezus aan te grijpen, ter redding uit al die rampen, niet gewrocht, hij zat tot zijn eeuwige smart ondervinden, dat deze rampen geen verslagene noch overwonnen vijanden zijn, zoals voor de gelovigen. Ach!, dat vele zorgelozen en gerusten in onze dagen, door de schrik des HEEREN, om die naderende toorn te ontvlieden, bewogen werden, om naar de Heiland Jezus te vluchten, bij Wie alleen verbergung tegen deze onvermijdelijke vloed is. Daartoe zende de HEERE Zijn overtuigende Geest uit, in de harten der wederhorigen en gebonden des Satans, en zondeslaven. Amen.

Kerk! Indien gij nu met het natuurlijk begrip en uw ogen raadpleegt, zult gij geheel anders oordelen. Want gij bemerkt vele dingen in de vromen, die u ergeren, gij ziet ze soms vallen, zondigen, zwak-zijn in het geloof, ge ziet ze worstelen met toom, nijd en andere kwade aandoeningen; dus is de Kerk niet heilig.

Ik ontken de gevolgtrekking, [dat is: hetgeen daár uit die stelling besloten wordt, dat namelijk daarom de Kerk niet heilig zou zijn]. Indien ik op mijn eigen, of mijns naasten persoon zie, dan zal die nooit heilig bevonden worden. Doch indien ik Christus beschouw, Die de Kerk heiligt en zuivert, dan is de Kerk geheel en al heilig. Want de Heere Jezus heeft de zonde der gehele wereld op Zich genomen.

Dus zijn de zonden eigenlijk niet daar, waar ze gezien en gevoeld worden. Want volgens de Godgeleerdheid van Paulus is er geen zonde, geen dood en geen vloek meer in de wereld, maar in Christus, Die het Lam Gods is, dat de zonde der wereld heeft weggenomen [Joh. 1 : 29], Die een vloek geworden is, opdat Hij ons van de vloek verlossen zou. Daarentegen volgens de Wijsbegeerte en [de menselijke wijsheid of verdorven] 't verstand zijn zonde, dood en vloek nergens anders, dan in de wereld, in het vlees of in de zondaars te vinden.

Want een theologische Sofist kan van de zonden niet anders spreken, dan een heidens Wijsgeer, namelijk op deze wijze: De hoedanigheid [of: eigenschap] kleeft aan het wezen of onderwerp; zoals dus de kleur aan de muur, zo kleeft de zonde de wereld, het vlees of het geweten aan. Dus moet de zonde uitgezuiverd worden door tegenovergestelde bewegingen [en werkzaamheden], namelijk door de liefde. Echter, de ware Theologie leert, dat er geen zonde meer is in de wereld, omdat Christus, op Wie de Vader de ongerechtigheden van de hele wereld heeft doen aanlopen, Jes. 53 : 6, de zonde overwonnen, gedelgd en gedood heeft in Zijn eigen lichaam. Deze, eenmaal gestorven zijnde aan de zonde, doch uit de doden wederom opgewekt, sterft nu niet meer. Overal dus, waar het geloof in Christus is, daar is waarlijk de zonde gedelgd, gestorven en begraven. Waar echter het geloof in Christus niet is, daar blijft de zonde. Ofschoon de overblijfselen der zonde nog in de heiligen zijn, omdat zij niet volkomen geloven, toch zijn die overblijfselen ook zelf gedood, [en de verdoemende kracht is hun ontnomen], omdat zij wegens het geloof in Christus niet toegerekend worden.

Dit is derhalve het grootste en krachtigste argument tegen de Gerechtigheid der werken, dat Paulus hier aandringt: Niet de wet, niet de werken verlossen van de eeuwige vloek, maar Christus.

Ik bezweer u dan bij God, o Christelijke lezer, dat gij Christus van de wet onderscheidt, en dat ge nauwkeurig acht geeft, hoe en wat Paulus spreekt. Het kan anders niet zijn, zegt hij, of zij zijn allen onder de vloek, die de wet niet volbrengen. Doch niemand volbrengt de wet, dus is de eerste voorstelling waar, te weten, dat alle mensen onder de vloek zijn.

Verder voegt hij daar een ander voorstel bij: ***Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons.***

Derhalve bevrijden wet en werken niet van de vloek, paar brengen ons veeleer onder de vloek. Dus de liefde, waarvan de Sofisten zeggen, dat die het geloof vormt [volmaakt], verlost niet alleen niet van de vloek, maar dringt en wikkelt ons verder in haar in. Zoals nu Christus iets anders is dan de wet, en de werken der wet, zo is ook de verlossing door Christus heel iets anders, dan mijn verdienste uit de werken der wet; omdat Christus Zelf ons behoorde te verlossen van de vloek der wet. Dus blijven allen onder de vloek, zovelen, als er Christus door het geloof niet aannemen. Nu zijn evenwel de Sofisten ook zo dom niet, dat zij zouden zeggen, dat Christus ons eigen

werk of onze liefde is. Want Christus is heel iets anders dan het werk, dat wij verrichten. Geen Papist, hoe onzinnig ook, zal durven zeggen, dat de aalmoezen, die hijzelf aan de arme uitreikt, dat de gehoorzaamheid, die een monnik verricht, Christus is. Christus is immers God en Mens, ontvangen uit de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria. Van die Christus nu, zegt Paulus, dat Hij voor ons een vloek geworden is, opdat Hij ons van de vloek der wet verlossen zou. Derhalve, wet, eigen werken, liefde, geloften en wat dies meer zij, verlossen niet, maar wikkelen ons verder in, en brengen ons meer en meer onder de vloek. Hoe meer wij dus zullen gewerkt hebben, des te minder kunnen wij Christus leren kennen, en aannemen.

Christus nu wordt niet aangenomen door de wet, niet door de eigen werken, maar door de rede of het verstand, door het geloof verlicht; en dat aannemen van Christus door het geloof is eigenlijk het beschouwende leven, (waarover de Sofisten zovele dingen beuzelen, maar zij weten zelf niet, wat ze zeggen), en die beschouwing, waardoor Christus aangenomen wordt, is niet die dwaze inbeelding der Sofisten en monniken - 'n schouwen, als het is, in wonderlijke dingen, ver boven hen uitgaande -, maar het is 'n van God geleerd, gelovig en Goddelijk zien op de slang, aan de stang opgericht, dat is: op Christus, hangende aan het kruis, voor mijn zonden, de uwe, en voor die van de gehele [uitverkoren en gelovige] wereld.

Het is dus duidelijk, *dat alleen het geloof rechtvaardigt*. Doch wanneer wij nu door het geloof gerechtvaardigd zijn, gaan wij uit tot het werkzame leven. Op deze wijze hadden de Sofisten terecht het beschouwende en het werkzame leven kunnen onderscheiden, indien zij het beschouwende: Evangelie, en het werkzame leven: wet, genoemd hadden; dat is: indien zij geleerd hadden, dat het beschouwende leven ingesloten en bestuurd moet worden in het Woord, [dat is: de belofte] Gods, en dat totaal niets daarin gezien moet worden, dan het Woord des Evangelies; dat het werkzame leven echter verkregen moet worden uit de wet, die Christus niet aangrijpt, maar zich oefent in de werken der liefde jegens de naaste.

Deze tekst is dus helder, dat alle mensen, zelfs Apostelen en Profeten en aartsvaders onder de vloek zouden gebleven zijn, indien Christus Zich niet tegenover zonde, dood, vloek en wet, toorn en oordeel Gods gesteld had, en al die dingen in Zijn lichaam overwonnen. (Want die ontzaglijke monsters konden door geen enkele menselijke kracht overwonnen worden). Nu is Christus echter geen wet en Hij is geen werk der wet, Hij is geen eigen uitgevonden daad [van monniken of dergelijke werkers van eigengerechtigheid], maar Hij is een Goddelijk en menselijk Persoon, Die de zonde, de vloek der wet, en de dood op Zich genomen heeft, niet voor Zichzelf maar voor ons. Dus valt de ganse nadruk op de uitdrukking "voor ons".

Wij moeten dus Christus niet voorstellen als een onschuldig en privé Persoon (gelijk de Sofisten en bijna al de oudvaders, Hieronymus en anderen gedaan hebben), Die voor zichzelf slechts heilig en rechtvaardig is. Wel is waar, dat Christus de allersuiverste Persoon is, maar daar moeten wij niet bij blijven staan. Want dan hebt ge Christus nog niet, hoezeer gij ook weet, dat Hij God en Mens is, maar dan hebt ge Hem inderdaad, wanneer ge gelooft, dat deze allersuiverste en onschuldigste Persoon u van de Vader geschonken is, opdat Hij uw Hogepriester en Zaligmaker is, ja tot de dienst toebereid. [Dewelke in de gestaltenis Gods zijnde, Zichzelf vernietigd heeft, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is de mensen gelijk geworden, Fil. 2 : 6, 7], Die Zijn onschuld en heiligheid uitgetrokken en uw zondige natuur op Zich genomen heeft, en daardoor uw zonde, dood en vloek dragen zou, en een offer en vloek voor u worden, opdat Hij u zo van de vloek der wet verlossen zou.

Gij ziet dus, hoe Paulus met een geheel Apostolische geest dit zeer gewichtige argument inzake zegen en vloek behandeld heeft, daar hij Christus Zelf niet alleen aan de vloek onderwerpt, maar ook van Hem zegt, *dat Hij een vloek geworden is*. Zo noemt hij Hem zonde, wanneer hij zegt: *Want die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem*, 2 Kor. 5 : 21. Hoewel de uitspraken naar behoren kunnen worden uitgelegd op deze manier: *Christus is een vloek geworden*, dat is: *een Offer voor de vloek*; zonde: dat is, *offer voor de zonde*; toch zou het mij meer behagen, indien de eigenlijke betekenis der woorden bewaard bleef, om er des te groter nadruk aan te geven; omdat, wanneer een zondaar komt tot waarachtige kennis van zichzelf, hij niet alleen gevoelt, dat hij een zondaar is, concreet en in bijzonderheden, maar ook in abstracto of in zijn wezen; dat is: hij schijnt zichzelf niet alleen schadelijk, maar het verderf zelf, niet alleen een zondaar en vervloekt, maar de zonde en vloek zelf; zoals ook in de Latijnse taal, wanneer wij met nadruk iemand als een schelm willen uitmaken, wij hem 'een schelmstuk' noemen. Want het is een zeer grote zaak, de zonde, de toorn Gods, vloek en dood te dragen. Daarom, wanneer een mens die zaken met indruk gevoelt, zoals Christus die werkelijk gevoeld heeft, voor het ganse menselijke geslacht, wordt Hij geheel en al zonde, dood en vloek.

Werkelijk behandelt dus Paulus deze plaats met een Apostolische geest, omdat geen Sofist, wetdrijver, Jood, dwaalgeest of iemand anders zo spreekt. Want wie zou deze plaats uit Mozes durven aanhalen. "Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt", en die op Christus durven toepassen? Op diezelfde wijze dus, waarop Paulus deze spreuk: "Vervloekt is een iegelijk", op Christus toegepast heeft, kunnen wij ook niet alleen dat gehele Hoofdstuk Deuteronomium 27, maar ook al de vloeken der wet van Mozes bij elkaar nemen, en van Christus uitleggen, [en op Hem als Borg toepassen]. Want zoals Christus onschuldig is aan deze algemene wet, voor zoveel Zijn eigen bijzondere Persoon betreft, zo is Hij het ook aan al de andere wetten; en zoals Hijzelf [wel degelijk straf en vloek] schuldig is in deze algemene wet, daar Hij voor ons een vloek geworden is, en aan het van God vervloekte kruishout gehangen werd, als een kwaaddoener, lasteraar, moordenaar, verrader, zo is Hij ook in al de andere wetten schuldig. Want al de vloeken der wet zijn op Hem samengehoopt en gelegd, en daarom heeft Hij ze gedragen, en voor ons [zovelen als wij de Zijnen zijn] op Zijn lichaam doen aanlopen. Hij is dus niet alleen vervloekt geweest, maar is ook voor ons een vloek geworden.

Dit is naar waarheid op een Apostolische wijze de Schriften uitleggen. Want geen mens kan zonder de Heilige Geest zo spreken, namelijk, dat hij de gehele wet in één spreuk bevat (te weten: "Christus is een vloek geworden voor ons"), en die geheel en al, eens voor altijd, op Christus laadt; en dat hij daartegenover al de beloften der Schrift bij elkaar omvat en zegt, dat die eens voor al in Christus vervuld zijn, [om die alle aan de Zijnen toe te passen, en Ja en Amen te maken].

Dus is dit een Apostolisch en zeer sterk argument, niet ontleend aan een enkele plaats der wet, maar uit al de wetten bij elkaar, op welke grond zich ook Paulus fundeert. Hieruit blijkt, met hoeveel nauwgezetheid Paulus de Heilige Schriften gelezen heeft en hoe zeer hij zich ingespannen heeft, elk woord van die plaats na te speuren en te overwegen: "In uw Zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden" (Gen. 12 : 3, 18). Vooreerst uit het woord "zegen", maakt hij dit besluit: De zegen zal over alle volkeren komen, dus zijn al de volken onder de vloek, ook de Joden die de wet hebben. En hij brengt tot bewijs bij het getuigenis der Schrift, waardoor hij aantoonst,

dat de Joden onder de vloek zijn, die onder de wet zijn: "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in' al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen".

Verder benadrukt hij de uitdrukking "alle volkeren of geslachten der aarde", waaruit hij dit besluit, dat de Zegen niet alleen de Joden toekomt, maar ook alle volken van de ganse aardbodem; aangezien ze nu alle volkeren toekomt, dat het dan onmogelijk is, dat die Zegen zou toegebracht worden door de wet van Mozes, daar geen volkeren die wet gehad hebben, behalve de Joden, en ofschoon deze Joden de wet gehad hebben, waren zij er toch zo verre vandaan, om door de wet de zegen te verkrijgen, dat, hoe meer zij gepoogd hebben, die te volbrengen, zij des te meer onderworpen zijn aan de vloek der wet. Daarom moet er noodzakelijk een andere gerechtigheid zijn, die verre de gerechtigheid der wet overtreft, waardoor de zegen niet alleen aan de Joden, maar ook aan alle volkeren over de hele wereld te beurt valt.

Tenslotte, de uitdrukking "*in uw Zaad*" legt hij op deze wijze uit, dat een zeker Mens moest geboren worden uit het zaad Abrahams, te weten: de Christus, door Wie de zegen over alle volkeren zou komen. Daar dus Christus alle volkeren heeft moeten zegenen, [namelijk allerlei uitverkorenen: uit hen], die hij vervloekt bevonden heeft, moest Hij van hen de vloek wegnemen. Nu heeft Hij die niet door de wet kunnen wegnemen, omdat die vloek door de wet nog verder uitgebreid wordt. Wat heeft Hij dan gedaan?

Hij heeft Zich bij de vervloekten gevoegd, hun vlees en bloed aannemende, en zo heeft Hij Zich tussen beide gesteld als Middelaar Gods en der mensen; zeggende: Hoezeer Ik vlees en bloed ben, en onder de vervloekten leef, ben Ik toch die Gezegende, door Wie alle mensen gezegend moeten worden. En zo heeft Hij in één Persoon God en Mens samengevoegd en met ons, vervloekten verenigd, is Hij ons een vloek geworden; en heeft Zijn zegen verborgen in onze zonde, dood en vloek, welke Hem veroordeeld en gedood hebben.

Maar omdat Hij de Zoon van God was, kon Hij door hen [zonde, vloek en dood] niet vastgehouden worden; Hij heeft die alle overwonnen en heeft over ze getriomfeerd, en al wat aan het vlees is blijven hangen, dat Hij om onzentwil aangenomen heeft, heeft Hij met Zich genomen. Daarom allen die dat vlees aanhangen, [dat is: zovelen in Hem geloven], worden door die vloek, [namelijk Christus] gezegend; dat is: van zonde en dood verlost.

Degenen die deze weldaad van Christus, waarover het Evangelie eigenlijk handelt, niet verstaan, en geen andere Gerechtigheid buiten die der wet kennen; dezen, wanneer zij horen, dat de werken der wet niet nodig zijn tot zaligheid, maar dat de zaligheid daardoor de mensen te beurt valt, indien zij alleen maar horen en geloven, dat Christus, de Zoon van God, het vlees aangenomen, en Zich met de vervloekten verbonden heeft, opdat Hij daardoor alle volken zegenen zou, worden geërgerd. Want zij verstaan niets van deze dingen, of waarlijk zij begrijpen het maar vleselijk. Zij zijn immers bezet met andere gedachten en dwaalzieke inbeeldingen. Daarom zijn het hun louter raadselen. Ja voor ons, die de eerstelingen des Geestes hebben, is 't onmogelijk, die dingen volkomen te verstaan en te geloven, omdat deze zaken zeer krachtig strijden met het menselijk verstand.

In één woord, alle mogelijke rampen dreigden ons te overstromen, gelijk zij eeuwig

zullen te beurt vallen aan de goddelozen.⁸⁰ Maar Christus is voor ons schuldig geworden aan alle wetten, vloeken, zonden en onze rampen, Hij is als Middelaar en Borg gekomen, en door ons, ellendigen en verloren zondaren te omvatten, heeft Hij al onze kwalen op Zich genomen, en gedragen, die ons in eeuwigheid zouden onderdrukt en gekruisigd hebben, en die hebben zich eens-voor-al op een bepaalde tijd op Hem gestort, en Zijn hoofd overstroomd, gelijk de profeet, in de Persoon van Christus [op vele plaatsen] klaagt [zoals in Psalm 42 : 8, Ps. 69, 88 : 8], wanneer hij zegt: "Uw toorn is over mij bevestigd, en Gij hebt al mijn baren over Mij doen heengaan". Alsook "Uwe grimmigheden zijn Mij overkomen en Uw vervaarnissen hebben Mij verschrikt". Op deze wijze verlost van de eeuwige verschrikkingen en pijnigingen door Christus, zullen wij een eeuwige en onuitsprekelijke vrede en gelukzaligheid genieten, indien wij dit maar geloven.

Dit zijn die aanbiddelijke verborgenheden van de Schrift, en echte wonderspreuken, die ook Mozes op sommige plaatsen enigszins duister aangewezen heeft, waaraan de profeten en apostelen later kennis gehad hebben, en die ze aan de nakomelingen door hun geschriften overgeleverd hebben. En vanwege die verborgenheden, die toen stonden te komen [en vervuld te worden], hebben de heiligen van het Oude Testament zich meer verheugd, dan wij nu doen over de reeds vervulde zaken. Wij erkennen wel, dat de kennis van Christus en van de gerechtigheid des geloofs een geweldige schat is, maar wij zijn daardoor niet aangedaan met zulk een volle vreugde des geestes, als de profeten en apostelen gehad hebben. Hiervandaan komt, het, dat zij zo uitvoerig behandeld en zo dikwijls ingescherpt hebben, vooral Paulus, het artikel der rechtvaardiging. Want dit is de eigenlijke bediening der Apostelen [en van alle echt herschapen en gelovige christenen], de roem en weldaad van Christus heerlijk te maken, en daardoor de bekommerde gewetens op te beuren en te vertroosten.⁸¹

Vers 14: *Opdat de Zegening Abrahams tot de heidenen komen zou in Christus Jezus.*

Paulus heeft altoos deze plaats in het oog: "In uw Zaad zullen alle volken gezegend worden", omdat de zegening, aan Abraham beloofd, tot de heidenen niet kon komen, dan door Christus, het Zaad Abrahams; en wel op deze wijze: Hij moest Zelf een

⁸⁰ Goddelozen: Dat zijn hier ongelovigen, onbekeerden, onbegenadigden, zolang zij geen deel hebben aan Christus' Gerechtigheid, hoezeer zij de naam hebben van Christenen, en met de grote menigte, die nooit tot zichzelf inkeren, slechts op een verbeelding van algemene genade betrouwen, en de Geest niet hebben. Maar Diens overtuigingen tegen gaan en uitblussen. Voorts is hier aan te merken, dat onze waardige Luther hier volgens Gods Woord gezond spreekt, en in de persoon van een gelovig, begenadigd Christen. Dus is hij zichzelf ongelijk en deze plaats tegensprekende, zo dikwijls hij de algemene genade aandringt, of zich niet klaar genoeg uitdrukt. Mogelijk dat hij somtijds ook niet wel begrepen wordt.

⁸¹ Want uit de mond der uitverkoren zuigelingen en kinderkens heeft de HEERE sterkte gegrondvest, en moet Gods lof verbreid worden, Ps. 8 : 3. En het is de post en het voorrecht van ieder bijzonder Christen te profeteren en stichting te spreken, en dat zij naar de beste gaven ijveren, zoals Paulus de gelovige Korinthiërs aanmaant, Kap. 14 : 1. Alwaar de Apostel geen predikanten, maar bijzondere Christenen aanspreekt. Gelijk sommigen dat meesterlijk zoeken te verdraaien, alsmede deze plaats: Gij ziet uw roeping, Broeders, 1 Kor. 1 : 26, alsof die roeping en verkiezing aldaar alleen maar was tot de bediening en prediking des Woords. Ik denk dat de Apostel daar voornamelijk bedoelt de geestelijke Evangelische roeping, om uit de natuur- in de genadestaat over te gaan. Voorts is het te wensen en te bidden, dat de HEERE des Oogstes getrouwe arbeiders in Zijn grote Oogst uitzendt. Die tevoren hartveranderende genade en geloof ontvangen hebbende, dan aan 't werk gaan. En met Paulus in waarheid en in verzekering kan zeggen: Ik heb geloofd, daarom spreek ik, 2 Kor. 4 : 13. En met Mozes niet nijdig zijn, dat hun medechristenen de Geest en gave der profetie ontvangen, maar wensen: *Och!, dat al het volk des HEEREN Profeten waren, dat de HEERE Zijn Geest over hen gave!*, Num. 11 : 29.

vloek worden, opdat de belofte aan Abraham gedaan: "In uw Zaad zullen alle volken gezegend worden", alzo vervuld werd. Dus kon dit, hetgeen hier beloofd werd, op geen enkele andere wijze geschieden, dan dat Jezus Christus een vloek werd, en Zich met de vervloekte heidenen verenigde, en zo van hen de vloek wegname, en door Zijn zegening hun aanbracht gerechtigheid en leven. Houd nu in uw gedachten, gelijk ik ook hierboven vermaand heb, dat het woord zegening niet ijdel is, zoals de Joden dromen, die de zegening uitleggen als een begroeting, hetzij woordelijk, hetzij schriftelijk, maar Paulus is hier bezig in de verhandeling over zonde en gerechtigheid, over dood en leven voor Gods aangezicht. Hij spreekt dus over onwaardeerbare onbegrijpelijke zaken, wanneer hij zegt: "Opdat de zegening Abrahams tot de heidenen komen zou door Jezus Christus".

Bovendien kunt ge opmerken, welke verdiensten van betamelijkheid en gelijkwaardigheid wij meebrengen, en op welke wijze wij die zegening verkrijgen. Dat is die [schone] Voorbereiding, dat is: die verdienste van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, dat zijn die werken, waardoor deze gerechtigheid bereid wordt, dat Christus voor ons een vloek geworden is. Want wij zijn onkundig van God, en vijanden van Hem, wij zijn dood in zonden en vervloekt, dus betekent onze verdienste in het geheel niets. Want wat zou toch een vervloekte zondaar verdienen, die onkundig van God is, dood in zonden, en Gods toorn en oordeel onderworpen? Wanneer de Paus iemand in de ban gedaan [of: geëxcommuniceerd] heeft, wat hij ook deed, was een vloek. Hoeveel te meer doet iemand, die voor God vervloekt is, zoals wij allen zijn, voordat wij gekomen zijn tot de kennis van Christus, anders niet dan vloekwaardige dingen.

Daarom is dit de enige weg om de vloek te ontgaan, dat men gelooft, en met een vast vertrouwen zegt: *Gij, o Christus, zijt mijne zonde en vloek, of liever: ik ben Uw zonde, Uw vloek, Uw dood, Uw toorn Gods, Uw hel; Gij, [Heere Jezus] daarentegen, zijt mijne Gerechtigheid, Zegen, Leven, Genade Gods en mijn Hemel; omdat de tekst duidelijk zegt: "Christus is voor ons een vloek geworden". Daarom zijn wij de oorzaak ervan, dat Christus een vloek geworden is, ja wij zijn Zijn vloek, [zovelen wij namelijk gelovigen en ware begenadigde Christenen zijn; anders zal ons de Doop en aanneming van deze leer niets baten, ja tot verzwaring in het naderend oordeel strekken].*

Die zeer krachtige plaats, zo vol vertroosting, voldoet, hoewel zij aan de verblinde en verharde Joden niet voldoet, nochtans aan ons, die gedoopt zijn, en die leer aangenomen hebben, en bevestigt op het krachtigst, dat wij door de vloek, zonde en dood van Christus gezegend, dat is. gerechtvaardigd en levend gemaakt zijn.

Zolang zonde, dood en vloek in ons blijven, verschrikt de zonde, de dood velt ons terneer en de vloek veroordeelt ons; doch wanneer die zaken op Christus gelegd en overgebracht worden, worden al die rampen 't eigendom van Christus, en Zijn goederen de onze, [Dat is: de Heere Jezus neemt ons kwaad op Zich, en schenkt ons Zijn goed]. Laat ons dus in alle verzoeking leren de zonde, dood en vloek en alle kwaad, dat ons benauwt, van ons over te brengen op Christus, en omgekeerd Zijn Gerechtigheid, Leven en Zegen van Hem op ons overbrengen. Want waarlijk Hij draagt al onze kwalen, daar God de Vader al onze ongerechtigheden, zoals Jesaja 53 zegt, op Hem geworpen heeft; maar ook Hijzelf heeft ze vrijwillig op Zich genomen, want niet omdat Hij schuldig was, [nl. voor Zichzelf, doch wel als Borg], maar opdat Hij daarin 's Vaders wil zou doen, door welke wij voor eeuwig geheiligd zijn.⁸²

---

⁸² Dit is een zoete en troostrijke bestiering van Luther. Vlees en bloed heeft hem dat niet geopenbaard. Ik wens mij met die tale Kanaäns in het geloof te verenigen. Want dat wederzijdse overbrengen is een wenselijke heilige kunst, die alleen bij de Christenen door de bewerking van Gods Geest geleerd wordt; welke kroon hun niemand zal ontnemen, Openb. 3: 11.

Dit is die onuitsprekelijke en oneindige barmhartigheid Gods, die Paulus gaarne met een overvloedige en zeer ruime woordenschat als 't ware wilde uitstorten. Maar de beperktheid van het menselijk hart kan deze grondeloze afgrond en zeer brandende ijver van Goddelijke liefde jegens ons niet bevatten, veel minder uitspreken. Ja ook zelfs de grootheid van de Goddelijke barmhartigheid brengt niet alleen voort een moeilijkheid om te geloven, maar ook wel [gestaltelijk] ongeloof. Want ik hoor niet alleen dat de Almachtige God, Schepper van alles, goed en barmhartig is, maar dat ook die Opperste Majesteit voor mij, verloren zondaar, kind des toorns, en des eeuwigen doods, zo bezorgd is geweest, dat Hij Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem in de aller-smadelijkste dood heeft overgegeven, opdat Hij opgehangen zijnde, in het midden der moordenaars, voor mij zondaar en vervloekte, zou worden zonde en vloek, opdat ik een gezegende, dat is: een rechtvaardige, zoon en erfgenaam van God gemaakt zou worden. Wie kan de goedheid Gods naar waarde verkondigen? Zelfs al de engelen niet. Dus spreekt de Evangelie-leer van geheel andere zaken, dan het burgerlijke, wijsgerige en Mozaïsche (wet-)boek, namelijk - spreekt zij - over onuitsprekelijke, geheel en al Goddelijke geschenken, die aller mensen en engelen begrip, ja in één woord: alles te boven gaat.

En opdat wij de belofte des Geestes verkrijgen zouden door het geloof.

Het is een Hebreeuwse spreekwijze: "de belofte des Geestes", dat is: de beloofde Geest. De Geest nu is de vrijheid van wet, zonde, dood, vloek, hel, toorn en oordeel Gods [te weten van de verdoemende kracht van al die zaken]. Daar komt in het geheel niets bij tepas van onze verdienste van betamelijkheid of gelijkwaardigheid, maar de genadige belofte, en het door het Zaad Abrahams aangebrachte geschenk, opdat wij zouden vrij zijn van alle kwaad, en al het goede zouden deelachtig worden. En wij ontvangen die vrijheid en gave des Geestes, door geen andere verdiensten, dan door het geloof. Want dat alleen grijpt de belofte aan, zoals Paulus hier duidelijk zegt: "Opdat wij de beloften des Geestes, niet door de werken, maar door het geloof zouden ontvangen".

Dit is een zeer zoete, en waarlijk Apostolische leer, die aankondigt, dat die zaken vervuld en aan ons aangeboden zijn, welke vele profeten en koningen hebben verlangd te zien en te horen, [zoals de Heere Jezus getuigt in Luk. 10 : 24] en dergelijke plaatsen, waarvan dit er één is, zijn verzameld uit verscheidene spreken der profeten, die lang tevoren in de Geest voorzien hebben, dat alles door deze Man, [Wiens Naam Spruit is, de Heere Jezus] Christus moest veranderd, opgericht en bestuurd worden. Hiervandaan komt het, dat de Joden die de wet Gods hadden, behalve die wet toch Christus [daarenboven nog] verwachtten. Geen profeten of bestuurders van het volk Gods hebben een nieuwe wet ingesteld, maar Elia, Samuël, David en alle anderen, zijn onder de wet van Mozes gebleven. Zij hebben geen nieuwe wet der Tien Geboden ingesteld, of een nieuw koninkrijk of priesterschap gesticht. Omdat die nieuwe verandering van 't rijk, van priesterschap, van wet en eredienst bewaard werd voor die Ene, van Wie Mozes lang tevoren voorzeggd had: "Een Profeet uit het midden van u, uit uwe broederen als mij, zal de HEERE uw God u verwekken, naar Hem zult gij horen" (Deut. 18 : 15), alsof hij zeide: Deze alleen en buiten Hem niemand.

Dit hebben de vaderen wél verklaard, omdat niemand grotere en verhevener dingen heeft kunnen leren, dan Mozes zelf, die de hoogste van de verhevenste en grootste zaken gegeven had, gelijk de Wet der Tien Geboden is, inzonderheid het eerste Gebod: "Ik ben de HEERE uw God, gij zult geen andere goden hebben. Gij zult de

HEERE uw God liefhebben met geheel uw hart, enz." De wet aangaande de liefde Gods verbindt ook de engelen. Daarom is ze de oorsprong van alle Goddelijke wijsheid. En toch moest er een andere Leraar komen, namelijk Christus, Die iets heel wat groters en beters dan die hoogste wetten zou aankondigen en leren, nl. de genade en de vergeving der zonden.

Dus is die tekst hoogst krachtig, omdat door deze zeer korte uitdrukking: "Opdat wij de belofte des Geestes door het geloof ontvangen zouden", Paulus op éénmaal alles heeft laten horen. Daar hij dus niet verder kon gaan, omdat hij niets groters of verheveners kon zeggen, is hij hier opgehouden en heeft 't hierbij gelaten.

Vers 15: *Broeders, ik spreek naar de mens: zelfs eens mensen verbond [of: testament], dat bevestigd is, doet niemand teniet, of niemand doet daartoe.*

Na het voornaamste en aller-gewichtigste argument voegt Paulus er nog een tweede aan toe, ontleend aan de gelijkenis van een menselijk testament, dat [bij de eerste oogopslag] retorisch schijnt te zijn, en te gering om van de Apostel gebruikt te worden, ter staving van zulk een hooggewichtige zaak. Want in moeilijke [en verheven] zaken moeten wij liever de menselijke door Goddelijke verklaren en bevestigen, en niet de Goddelijke door menselijke zaken. Hiervandaan is het ook, dat Cicero aangaande Homerus zegt: hoewel ik de menselijke dingen op de goden toepas, wilde ik liever de Goddelijke dingen tot ons overbrengen. En het is inderdaad waar, dat die argumenten 't allerswakste zijn, wanneer men van de menselijke tot de Goddelijke zaken redeneert, gelijk Scotus gewoon is te doen. Een mens, zegt hij, kan God beminnen boven alles, omdat hij zichzelf boven alles bemint, dus nog veel meer God, omdat, naar mate het goed groter is, het des te beminnelijker is; en uit deze dingen maakt hij dit besluit op, dat een mens, krachtens zijn zuivere natuurstaat, zonder moeite dat hoogste Gebod kan volbrengen: "Gij zult den HEERE uw God liefhebben met uw gehele hart". Omdat, zegt hij, een mens kan liefhebben het mindere goed boven alles, ja dat hij zelfs het leven, dat boven alles beminnelijk is, te koop stelt voor gering en weinig geld; dus kan hij dit veel meer doen vanwege God.

Gij hebt mij dikwijls horen zeggen, dat burgerlijke en huishoudelijke verordeningen Goddelijk zijn, omdat God Zelf die heeft ingesteld en goedgekeurd, zoals de zon, maan, en andere schepselen. Dus gaat de redenering op, die ontleend is aan de instelling, of aan de schepselen Gods, mits men die recht gebruikt [en tepas brengt]. Zo hebben de profeten zeer dikwijls de gelijkenissen van schepselen gebruikt, wanneer zij Christus de Zon, de Kerk de maan, de leraars sterren genoemd hebben. Eveneens zijn er andere ontelbare gelijkenissen bij de profeten, ontleend aan de bomen, doornen, bloemen en vruchten der aarde. Van zulke is ook 't Nieuwe Testament vol. En daarom, waar een Goddelijke ordinantie in het schepsel is, kan met recht daaraan wel een redenering ontleend worden, en tot het Goddelijke overgebracht. Zo redeneert Christus in Matth. 7 : 11 van menselijke zaken tot Goddelijke, wanneer Hij zegt: "Indien gijlieden, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoewel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven degenen die ze van Hem bidden?"⁸³ En Jeremia 35: De Rechabieten hebben hun vader gehoorzaamd, hoeveel te meer betaamde het u, Mij te gehoorzamen?

⁸³ Ik denk, dat de Auteur meent de Apostel Petrus, wanneer die nu door de Geest vrijmoedig en getrouw gemaakt zijnde, in Gods zaak, en van zijn lieve Heere en Meester Jezus Christus tot de Joodse Raad zegt: *Oordeel gij, of het recht is voor God, ulieden meer te gehoorzamen dan God*, Hand. 4 : 19, 5: 29.

Die zaken nu zijn van God ingesteld, dat de vaders aan de kinderen bevelen geven, dat de kinderen aan de vaders gehoorzaam zijn. Daarom zijn zulke redeneringen goed, wanneer ze ontleend worden aan een Goddelijke instelling. Doch indien ze aan de verdorven menselijke driften ontleend worden, zijn ze kwaad en deugen in het geheel niet, gelijk de redenering van Scotus luidt: *'Het minder goede heb ik lief, dus heb ik lief, dat veel groter Goed is.* Daarin ontken ik de gevolgtrekking, omdat mijn liefhebben geen Goddelijke instelling is, maar een duivelse verdorvenheid. Het behoorde wel zo te zijn, dat ik, mijzelf of een ander schepsel beminnende, nog meer God de Schepper en Oorsprong lief moest hebben, maar dat geschiedt niet, omdat de liefde, waarmee ik mijzelf liefheb, verdorven en in strijd met God is.'

Deze dingen zeg ik daarom, opdat niemand betwiste, dat de redenering van menselijke zaken tot Goddelijke niet goed is. Ik zoek nu niet te zintwisten, of dit een retorische of letterkundige redenering is, maar ik zeg dit alleen, dat de redenering krachtig genoeg is, wanneer wij van de menselijke zaken tot de Goddelijke argumenteren, mits wij dat aan een instelling Gods ontlennen, gelijk in de tegenwoordige zaak. Want de burgerlijke wet, die een instelling Gods is, brengt dat mede, dat men het testament van een mens niet mag krachteloos maken. Wel is, zolang de testamentmaker leeft, het nog niet van kracht, doch wanneer hij overleden is, mag men dat [testament] niet veranderen. Toch wordt dit niet gezegd van de daad, maar van het recht, dat is: wat er behoort te geschieden, en wat op de rechte wijze geschiedt, omdat het recht meebrengt, dat een testament niet mag veranderd worden; ja, de wetten schrijven voor, dat de laatste wil zeer heilig moet onderhouden worden. Want dit is één van de heilige menselijke zaken.

Zo redeneert Paulus dus naar de gewoonte van een menselijk testament, op deze manier: Hoe komt het, dat de mensen gehoorzaamd warden en God niet gehoorzaamd wordt? De politieke en burgerlijke instellingen aangaande testamenten, en andere zaken, worden heilig onderhouden. Daarin wordt niets veranderd, niets erbij gevoegd, niets er afgetrokken. Alleen het Testament van God, namelijk de Goddelijke belofte aangaande de geestelijke zegening, dat is aangaande hemelse en eeuwige dingen, die de ganse wereld niet alleen met de grootst mogelijk dankbetuiging en uitgestrekte armen behoorde aan te nemen, maar ook te vereren, ondergaat verandering en toevoeging. Dit heeft overtuigende kracht, wanneer men zo uit voorbeelden en wetten der mensen redeneert.

Hiervandaan zegt hij: "Ik spreek op menselijke wijze"; dat is: bij menselijke gelijkenis, alsof hij zeide: Testamenten en andere zaken worden ten uitvoer gebracht, en hetgeen de wet gebiedt, wordt onderhouden. Want wanneer een mens zijn testament maakt, zijn goederen aan de erfgenamen vermakende, en hij sterft daarna, dan wordt het testament bevestigd, en door de dood des testamentmakers onveranderlijk gemaakt, zodat er niets bijgevoegd of afgenomen kan worden, volgens al de Rechten.

Hiervandaan is bij de Rechtsgeleerden de uiterste wil in plaats van een wet, en de verstandige lieden komen die eerbiedig na. Indien het testament van een mens, zeg ik, met zo'n grote trouw opgevolgd wordt, dat er niets toegedaan of afgedaan wordt, dan moest werkelijk het testament Gods met groter trouw onderhouden worden, welke uiterste wil de HEERE aan Abraham en zijn Zaad beloofd en geschonken heeft. Want het testament is in Christus, toen Hij stierf, bevestigd, en na Zijn dood zijn de woorden van dat testament geopend, dat is: de zegening aan Abraham beloofd, is onder alle volkeren verkondigd, die over de gehele aardbodem verspreid waren. Dat was de laatste wil van de Testamentmaker Gods geweest, bevestigd door de dood van Christus, [en geopend door de uitstorting van de beloofde Heilige Geest, en de

verkondiging des Evangelies aan alle volkeren, bijzonder in de zielen der gelovigen].

Dus moet niemand die uiterste wil [en dat testamenteel verbond van God] veranderen, of daar iets aan toe doen, zoals de leraars der wet, en van menselijke overleveringen doen. Want zij zeggen: Tenzij gij besneden wordt, de wet onderhoudt, veel werkt en lijdt, kunt ge niet zalig worden. Dit is de uiterste wil of het Testament Gods niet. Want de HEERE heeft tot Abraham niet gezegd: Indien gij dit of dat zult gedaan hebben, zult gij de zegening verkrijgen, of: zij, die besneden zijn en de Wet onderhouden, zullen de zegening deelachtig worden, maar: "In uw Zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden". Als wilde hij zeggen: Ik beloof u uit louter barmhartigheid, dat Christus uit uw zaad zal voortkomen, die de zegening voor alle volkeren, die door zonde en dood onderdrukt worden, zal meebrengen; dat is: Hij [de beloofde Messias] zal van de eeuwige vloek, te weten: zonde en dood de volkeren verlossen, nl. hen, die door het geloof deze belofte aannemen: "In uw Zaad zullen alle volken gezegend worden".. .. Daarom, gelijk eertijds de valse apostelen, zo zijn heden ten dage al de Papisten en eigengerechtigheids-werkers: verdraaiers en vernietigers niet van eens mensen testament, omdat zij daarin door het recht belet worden; maar van Gods Testament, Die zij, hoewel de HEERE een verterend vuur is, toch niet vrezen. Want dat is de aard van alle geveinsden, dat zij heilig de menselijke zaken zullen nakomen, doch de Goddelijke zaken zeer rustig verachten en ontheiligen. Maar die vermetele versmaders en vernietigers van het Testament Gods zullen op hun tijd een verschrikkelijk oordeel wegdragen. Die redenering is dus krachtig genoeg, ontleend aan de Goddelijke instelling, [namelijk een menselijk testament].

Vers 16: *Nu zo zijn de beloftenissen tot Abraham en zijn zaad gesproken. Hij zegt niet: En den zaden, als van velen, maar als van één: "en uwen Zade", hetwelk is Christus.*

Hier noemt Paulus het testament met een nieuw woord "de beloftenissen Gods", aan Abraham toegezegd, aangaande Christus, de toekomstige Zegenaar van alle volken, en de belofte is niets anders dan 'n testament, dat nog niet geopenbaard is, maar nog verzegeld. Een testament nu is geen wet, maar een schenking. Want de erfgenamen verwachten krachtens het testament geen wetten, 'n eis of bezwaarschrift, maar een erfenis. Eerst verklaart hij dus de woorden, en later past hij de gelijkenis toe, en hij legt veel nadruk op het woord "Zaad". Aan Abraham, zegt hij, zijn geen wetten gegeven, maar het testament is in zijn voordeel gemaakt en opgesteld; dat is: aan hem zijn beloftenissen toegezegd aangaande de Geestelijke zegening, dus is hem iets beloofd en geschonken. Indien dus het testament van een mens opgevolgd wordt, waarom niet liever dat van God, waarvan een menselijk testament slechts een allegorie [beeldspraak] en uitwendige gedaante is? Alsook, indien wij de tekenen onderhouden, waarom niet liever de betekende zaken?

De beloften nu zijn hem toegezegd, niet in al de Joden of in vele zaden, maar in één Zaad, dat Christus is. Deze uitleg van Paulus nemen de Joden niet aan. Want zij wenden voor, dat hier een getals-verwisseling is, zeggende, dat het enkelvoud genomen wordt voor het meervoud. Wij houden het met de uitdrukking van Paulus, die niet tevergeefs en zonder reden op het woord "Zaad" nadruk legt, en verklaart, dat het Zaad Christus is, en dat wel met een echt Apostolische geest. Laten de Joden dan vrijuit loochenen, wij hebben menigvuldige, en zeer krachtige bewijzen nodig, die Paulus hierboven opgesomd heeft, die kunnen niet door hen geloochend worden, welke bewijzen ook dit bevestigen.

Tot zover over de gelijkenis en de allegorische schildering van de Goddelijke

instelling, dat is: van het Testament eens mensen. Nu legt hij die [gelijkenis] uit, en past ze toe:

Vers 17: *En dit zeg ik: Het verbond, dat tevoren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na vierhonderd en dertig jaar gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de belofte teniet te doen.*

Hier konden de Joden tegen inbrengen: God is er niet mee tevreden geweest, aan Abraham de belofte te geven, maar na vierhonderd en dertig jaar heeft Hij ook de wet ingesteld. Derhalve heeft God, aan Zijn belofte wantrouwende, aangezien ze niet konden rechtvaardigen, daar iets beters bijgevoegd, nl. de wet, opdat door haar komst als een betere opvolger, degenen die niet werkeloos neerzaten, maar de wet hielden, door haar zouden gerechtvaardigd worden. Daarom heeft de wet, die op de belofte gevolgd is, ze teniet gemaakt. Dergelijke uitvluchten zoeken de Joden vele. Deze tegenwerping ontzenuwt Paulus schoon en krachtig. "De wet, zegt hij, die vierhonderd en dertig jaar na de belofte, aan Abraham gedaan, gegeven is, "in uwen Zade", enz., "heeft ze niet krachteloos kunnen maken". Want die belofte is een Testament van God, door God Zelf zoveel jaren vóór de wet op Christus bevestigd. Hetgeen God nu eenmaal beloofd en bevestigd heeft, herroept noch vernietigt Hij, maar blijft in eeuwigheid bij Hem [rechts-] geldig.

Waarom is er dan de wet bijgevoegd? Zij is wel zoveel eeuwen daarna gegeven aan de nakomelingschap van Abraham, niet opdat die door de wet de zegening zou verkrijgen - want de eigenlijke bediening der wet is, aan de vloek te onderwerpen, en niet te zegenen -, maar opdat er enig volk ter wereld zou zijn, dat het Woord en het getuigenis aangaande Christus zou hebben, waaruit ook Christus naar het vlees zou geboren worden, en opdat de mensen, onder de wet bewaard en opgesloten, zouden zuchten naar de beloofde verlossing, door het Zaad Abrahams, nl. Christus. Die alleen moest en kon zegenen, dat is: alle volkeren 'van zonde en dood verlossen, [zo begrepen het Zacharias en Simeon, Lukas 1 en 2, in hun Evangelische en profetische lofzangen]. Verder schaduwden de ceremoniën in de wet geboden, Christus af.

Daarom is de belofte noch door de wet, noch door de ceremoniën vernietigd, maar daardoor is de belofte veeleer, voor een korte tijd, als door zekere zegelen bevestigd, totdat de woorden zelf (de belofte) [in de vervulling van die belofte of ontsluiting van dat testamenteel verbond] geopend werden, en door de verkondiging des Evangelies aan alle volkeren bekendgemaakt.

Maar laat de wet en de belofte eens tegen elkaar strijden, [ik wens het in het geloof aan de kant van de belofte te houden]: en laat ons eens zien, wie van beide de sterkste is, óf namelijk de belofte de wet, óf de wet de belofte overmeestert. Indien de wet de belofte afschaft, dan volgt, dat wij door onze werken God, [het zij met eerbied gezegd] tot een leugenaar maken, en Zijn belofte krachteloos; omdat, indien de wet rechtvaardigt, van zonde en dood verlost, en bijgevolg onze werken en eigen menselijke krachten, die de wet volbrengen, dan is de belofte - aan Abraham gegeven - krachteloos en geheel nutteloos, en bijgevolg God leugenachtig en ijdelheid sprekende. Want wat betekent het anders, wanneer de belover het beloofde niet wil volbrengen, of 't ongeldig maakt, dan dat hij een leugenaar en ijdelheid-spreker is?

Maar het is onmogelijk, dat de wet God tot een leugenaar zou maken en dat onze werken Zijn belofte zouden vernietigen. Ja, het betaamt, dat die belofte volkomen vast en zeker is, (want God belooft niet te vergeefs), ook al zouden wij de wet onderhouden kunnen en vervullen. En laat ons eens toegeven, dat werkelijk alle mensen zo heilig waren, als de engelen zijn, (wat nochtans onmogelijk is), zodat zij in

het geheel geen belofte nodig hadden, toch moet men boven alles gevoelen, dat die belofte aller-zekerst en vast is; anders zou God bevonden worden ijdel en leugenachtig te zijn, Die óf tevergeefs beloofd zou hebben, óf Zijn belofte niet zou willen houden, óf het niet zou kunnen. Daarom gelijk de belofte er is vóór de wet, zo gaat zij deze ook zeer ver te boven.

En het is een zeer grote wijsheid van God, dat Hij de belofte zo lange tijd vóór de wet gegeven heeft, en dit met opzet, opdat er niet gezegd zou kunnen worden, dat de gerechtigheid door de wet, en niet door de belofte gegeven werd. Want had de HEERE gewild, dat wij door de wet zouden gerechtvaardigd worden, dan zou Hij de wet vierhonderd en dertig jaar voor de belofte gegeven hebben, of tenminste tegelijk mét die belofte. Nu zwijgt God eerst in het geheel van de wet, doch eindelijk, na vierhonderd en dertig jaar, geeft Hij die.

Intussen spreekt de HEERE die gehele tussenperiode van Zijn beloften. Derhalve is de zegening en de schenking der gerechtigheid gekomen vóór de wet, dóór [of: door middel van] de belofte. Dus overtreft de belofte verre de wet, en zo schaft de wet de belofte niet af; maar het geloof in de belofte, waardoor de gelovigen gezaligd zijn, ook vóórdát Christus in het vlees geopenbaard is, en die nu door het Evangelie verkondigd is onder alle volken der aarde, vernietigt de wet, zodat zij de zonde niet meer kan vermeerderen, of de zondaars, die door het geloof de belofte aannemen, kan verschrikken en tot wanhoop brengen.

Ook heeft het grote nadruk, of liever behelst het een ironie in zich, dat hij het getal van vierhonderd en dertig zo precies uitdrukt, alsof de Apostel zeide: Indien gij kondet rekenen; telt dan eens op uw vingers, hoeveel tijd er is tussen de gegeven belofte en de wet. Voorwaar, Abraham heeft een geruime tijd de beloftenis ontvangen vóór de wet. Want de wet is vierhonderd en dertig jaar daarna aan het volk Israël gegeven, en dit argument is krachtig genoeg, aan een bepaalde [en zekere] tijd ontleend.

Hij nu spreekt hier niet van de wet in het algemeen, maar slechts van de geschreven wet, alsof hij zei: God heeft niet kunnen in aanmerking nemen de eredienst en de werken der wet, en aan de daders ervan de gerechtigheid kunnen schenken, omdat [op die tijd van zijn belofte] de wet er nog niet was, die de eredienst voorschrijft, de eigen werken eist, en aan de daders ervan het leven belooft. "De mens, die deze dingen doet, zegt hij, zal door dezelve leven" (Lev. 18 : 5), en hoezeer ook de wet zulke beloften doet, toch volgt daar dus niet uit, dat wij het door de wet beloofde verkrijgen, daar de wet duidelijk zegt: "De mens, die dezelve doen zal, enz." Het staat nu vast, dat niemand die doet.

Verder zegt Paulus, *dat de wet de beloftenis niet kan teniet doen*. Dus blijft die beloftenis, aan Abraham gedaan, vierhonderd en dertig jaar vóór de wet, haar geldigheid houden, en opdat de zaak beter verstaan zou kunnen worden, zal ik ze door een gelijkenis ophelderen. Indien iemand die zeer rijk is, niet gedwongen, maar uit een goede wil, de één of andere onbekende, aan wie hij in het geheel niets schuldig was, tot zijn zoon aannam, en hem erfgenaam maakte van al zijn goederen, vervolgens na verloop van jaren, na die weldaad aan hem bewezen, hem een wet oplegde, om dit of dat te doen, zo iemand zou nu niet kunnen zeggen, dat hij door zijn eigen werken deze weldaad verdiend had, aangezien hij zoveel jaren tevoren, toen hij niets te eisen had, uit zuivere genade dit om-niet ontving. Zo heeft ook God de eigen werken en verdiensten, die de gerechtigheid vooraf gaan, niet in aanmerking kunnen nemen, omdat de belofte en de gave des Heiligen Geestes er al vierhonderd dertig jaar vóór de wet geweest is. Hierop legt Paulus nadruk uit ironie, [om te beschamen].

Hieruit is duidelijk, dat Abraham door de wet de gerechtigheid voor God niet

verkregen heeft, omdat de wet er nog niet was. Indien de wet er nog niet is geweest, dan ook geen werken of verdienste. Wat is er dan geweest? Niets dan louter Gods belofte. Daaraan heeft Abraham geloofd, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend. Zoals dus de vader de gerechtigheid verkregen heeft, op dezelfde wijze verkrijgen zijn kinderen haar ook.⁸⁴

Zo zeggen ook wij heden ten dage: onze zonden zijn verzoend door de dood van Christus, sedert anderhalf duizend [nu x] jaar, toen er nog geen orde, geen regel van boetedoening, geen verdiensten van evenredigheid of gelijkwaardigheid bestonden. Dus kunnen wij onze zaken niet nu voor 't eerst door eigen werken en verdiensten verzoenen.

Zo vergadert Paulus van alle kant krachtige argumenten, ontleend aan gelijkenissen, een [vaste] bepaalde tijd en personen, die niemand, die gezond van zinnen is, kan betwisten. Laten wij dus onze consciënties versterken met dergelijke argumenten, omdat het verwonderlijk voordelig is, die wel overdacht te hebben in tijden van verzoeking. Want zij brenben ons van wet en eigen werken tot belofte en geloof, van toorn tot de genade, van zonden tot gerechtigheid, en van de dood tot het leven. Dus moeten, naar ik dikwijls aandrings, die twee: wet en belofte, met alle omzichtigheid onderscheiden worden, omdat zij in tijd, plaats en persoon, en in één woord, in alle omstandigheden zover van elkaar verwijderd zijn, als de hemel van de aarde, het begin van de wereld en het einde. Zij zijn wel, omdat zij in één mens of ziel samengevoegd zijn, zeer dicht bij elkaar, toch moeten zij met hun bewegingen en werkzaamheden zeer ver van elkaar gescheiden worden, namelijk zo, dat de wet heerschappij voere over het vlees, dat echter de belofte lieflijk heerse in de consciëntie. Wanneer gij op deze wijze aan een ieder in het bijzonder zijn eigen en vaste plaats aanwijst, wandelt ge zeer rustig midden in de hemel der belofte, en op de aarde der wet, met de geest in het paradijs der genade en vrede, met het vlees op de aarde van eigen werk en kruis. En dan zullen ook de moeilijkheden, die aan het vlees opgelegd zijn te dragen, niet zwaar vallen wegens de zoetheid der beloften, die het hart op een wonderlijke manier verheugt. Indien ge echter die twee zaken door elkaar haalt, en ge de wet in de consciëntie en de belofte der vrijheid in het vlees brengt, dan ontstaat er een verwarring, als er geweest is [en nog is] in het Pausdom, zodat men niet weet, wat wet, en wat belofte, wat zonde, en wat gerechtigheid is.

Daarom, indien gij het Woord der waarheid recht wilt snijden, dan moet ge zo ver mogelijk - wat betreft de genegenheid en de ganse belofte - die onderscheiden van de wet. Het is niet te vergeefs, dat Paulus zo krachtig dit argument heeft aangedrongen. Want hij heeft door de Geest voorzien, dat in de kerk dit kwaad zou ontstaan, dat het Woord Gods door elkaar gehaspeld zou worden, dat is: dat de belofte met de wet zou vermengd worden, en dat men zo de belofte geheel en al zou kwijt raken, omdat, wanneer de belofte met de wet vermengd. wordt, ze dan louter wet wordt.

Dus gewen u er toch aan, om de wet ván de belofte ook in de tijd te onderscheiden, opdat wanneer de wet komt, en uw geweten u beschuldigt, ge zeggen moogt: Gij, heerszuchtige wet komt niet op uw tijd, maar al te vroeg; wacht nog vierhonderd dertig jaar. Wanneer deze zullen verstreken zijn, dan kunt ge komen. Maar als ge dan komt, zult ge al te laat komen, omdat de belofte u vierhonderd dertig jaar vóórgekomen is, die ik toestem, en daarin berust ik heerlijk. Dus heb ik niets met u van doen, ik luister niet naar u. Want ik leef al met de gelovende Abraham, of liever:

---

⁸⁴ Kinderen Abrahams zijn hier ter plaatse geestelijke Joden, gelovige Lovers Gods, ware Christenen, die de besnijdenis des harten hebben, Rom. 2: 28, 29. De vleselijke kinderen Abrahams niet uitgesloten, wanneer de HEERE het oordeel van blindheid en verharding van hen belieft weg te nemen en hun de Evangeliebelofte te openbaren van de nu gekomen Immanuël.

ik leef al, nadat Christus in het vlees geopenbaard is [met en in Hem], Die mijne Gerechtigheid is, Die u, o wet!, afgeschaft en weggenomen heeft. Zo moet Christus Zich altoos aan het hart vertonen als een zekere samenvatting van alle argumenten vóór het geloof tegen de gerechtigheid des vleses, tegen de wet, eigen werken en verdiensten.

Tot nu heb ik bijna alle en wel de belangrijkste argumenten aangehaald, die Paulus in deze Brief aanvoert, ter bevestiging van de leer der rechtvaardiging; onder welke de voornaamste en krachtigste is, die hij vooral hier, en in de Brief aan de Romeinen beklemtoont, de redenering nl. aangaande de belofte, aan Abraham en de andere vaders gedaan, waarvan hij de woorden zeer nauwkeurig uitbreidt; kortom, hij bespreekt de tijden en personen, eveneens legt hij alle nadruk op het woord "uwen Zade", door 't uit te leggen, dat het Christus is.

Tenslotte verklaart hij ook door een tegenstelling, wat de wet doet, dat zij nl. onder de vloek besluit. En zo versterkt en beschermt de Apostel met zeer krachtige bewijzen het artikel van de Christelijke gerechtigheid, en daarentegen ontzenuwt hij, en doet op hun eigen hoofd terugkeren de argumenten van de valse apostelen, waarvan zij zich bediend hebben ter verdediging van de gerechtigheid der wet; dat is: waar zij beweren, dat de gerechtigheid en het leven door de wet geschonken worden, daar toont Paulus aan, dat de wet vloek en toorn werkt. Gij blijft erbij, zegt hij, dat de wet nodig is ter zaligheid; hebt ge niet gelezen, dat God zegt: De mens, die dezelve doen zal, zal door dezelve leven? (Lev. 18 : 5)). Wie toch doet de wet? Niemand. Dus zovelen er uit de werken der wet zijn, verkeren onder de vloek [Gal. 3 : 10]. En elders (1 Kor. 15 : 56): "De prikkel des doods is de zonde, doch de kracht der zonde is de wet".

Nu volgt het besluit van die bewijzen:

Vers 18: ***Want indien de erfenis uit de wet is, zo is zij niet meer uit de beloftenis.***

Zo in Rom. 4 : 14, "Indien degenen, die uit de wet zijn, erfgenamen zijn, zo is het geloof ijdel geworden, en de belofte teniet gedaan", en het kan ook niet anders geschieden, omdat die onderscheiding zeer klaar is, dat de wet iets zeer onderscheidene is van de belofte, ja de natuurlijke rede, hoe blind ook, wordt nochtans genoodzaakt te bekennen, dat het iets anders is te beloven en iets anders, te eisen, iets anders, te schenken, en iets anders, te ontvangen. De wet eist van ons onze werken, de belofte des Zaads biedt de geestelijke en eeuwige weldaden van God aan, en dat wel om-niet, om Christus' wil. Derhalve krijgen wij de erfenis of de zegening krachtens de belofte, en niet door de wet, omdat de belofte zegt: "in uw Zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden". Wie daarom de wet heeft, heeft nog niet genoeg, omdat hij de zegening nog niet heeft, zonder welke hij gedwongen is onder de vloek te blijven. Dus kan de wet niet rechtvaardig maken, omdat er geen zegening bijgevoegd is. Verder, indien de erfenis uit de wet was, [het zij met eerbied gelezen], dan zou God een leugenaar bevonden worden, en de belofte krachteloos worden. Eveneens, indien de wet de zegening kon verkrijgen, waarom zou God haar beloven: In uwen Zade zullen alle geslachten der aarde gezegend worden? Waarom zou hij niet liever zeggen: Doe dat, en gij zult de zegening ontvangen, of: Gij kunt, door de wet te volbrengen, het eeuwige leven verdienen? Dit is een bewijs [genomen] uit het tegenovergestelde. Krachtens de belofte wordt de erfenis gegeven, dus niet uit de wet.

Maar God heeft ze (nl. de erfenis) *Abraham door de beloftenis, genadiglijk gegeven.* Dit kan niet ontkend worden, dat God, voordat de wet er was, aan Abraham door de beloftenis de zegening of de erfenis geschonken heeft, bestaande in de vergeving der zonden, gerechtigheid, behoud en eeuwig leven, opdat wij kinderen en erfgenamen

Gods zouden zijn, en mede-erfgenamen van Christus. Want in Gen. [12 : 3, 18 : 18 en] 22 : 18 zegt Hij nadrukkelijk: [en aan Izak, Hfdst. 26 : 4]: "In uw Zaad zullen alle volkeren gezegend worden". Daar is de zegening geschonken, zonder dat wet en eigen werken in aanmerking komen. Want God heeft dat voorkomen door de erfenis te schenken, voordat Mozes geboren werd, of dat iemand aan de wet dacht. Waarom pocht ge er dan op, dat de gerechtigheid door de wet geschonken wordt, daar aan uw vader Abraham de gerechtigheid, leven en zaligheid is gegeven: zonder en vóór de wet, ja ook vóór degenen, die de wet hebben kunnen volbrengen? Wie die dingen niet raken, is blind en verhard. Ik heb nu hierboven nauwkeurig en breedvoerig de korte Inhoud aangaande de belofte behandeld, daarom ga ik dat nu maar als terloops voorbij.

Tot nu toe is het voornaamste gedeelte van deze Brief behandeld. Nu zal Paulus het gebruik en de taak van de wet aanwijzen, met bijvoeging van gelijkenissen, van een tuchtmeester en van een erfgenaam, die nog een kind is. Evenzo de allegorie aangaande de twee zoons van Abraham: Izaak en Ismaël. Tenslotte geeft hij voorschriften inzake de zeden. In dit laatste deel van de Brief spreekt Paulus meer met schone woorden, dan dat hij onderwijs geeft.

Vers 19: *Wartoe is dan de Wet?*

Wanneer wij leren, dat de mens zonder wet en werken gerechtvaardigd wordt, volgt er noodzakelijk deze vraag uit: Indien de wet niet rechtvaardigt, wartoe is zij dan gegeven? Eveneens: Waarom noodzaakt en bezwaart ons God met de wet, indien zij niet levend maakt? Wartoe is het nodig, dat wij zo hard door haar geoefend en gekweld worden, indien zij, die maar één uur gewerkt hebben, gelijkgesteld worden met ons, die de last en hitte des daags hebben gedragen? [Matth. 20 : 12]. Wanneer de genade komt, die het Evangelie verkondigt, rijst terstond die grote murmuring, zonder welke het Evangelie niet kan verkondigd worden. De Joden hadden deze inbeelding, dat indien zij de wet onderhielden, zij dan zouden gerechtvaardigd worden. Toen zij dus het Evangelie van Christus hadden horen prediken, Die in de wereld gekomen was, niet om rechtvaardigen, maar zondaren zalig te maken, en dat dezen hèn zouden voorgaan in het Koninkrijk Gods, werden ze hoogst verontwaardigd, klagende dat zij zoveel eeuwen de zware last der wet met grote moeite en inspanning gedragen hadden, en dat zij zeer ellendig gekweld en onderdrukt geweest waren door de heerschappij der wet, zonder enige vrucht, ja tot hun allergrootste ongerief, en dat anderzijds de afgodische heidenvolken de genade te beurt viel zonder enige inspanning en moeite.

Zo murmureren heden ten dage onze Papisten en zeggen: Wat heeft het gebaat, dat wij twintig, dertig, veertig jaar in het monnikschap geleefd hebben, geloften van kuisheid, van armoede en gehoorzaamheid hebben afgelegd, op de voorgeschreven uren gelezen hebben, naar de Mis zijn gegaan, ons lichaam gekweld hebben met vasten, gebeden en kastijsdingen?, [en dit ligt zo op de grond van ieder wettisch mens, van welke gezindte ook, die in de plichten en doen buiten geloof hun gerechtigheid zoeken], indien een getrouwde man of vrouw, vorst, burgemeester, onderwijzer, leerling, indien een arbeider of een geringe dienstknecht en meid, niet alleen ons gelijk zijn, maar ook beter en waardiger zijn?

Dit is dus een moeilijke kwestie, waarvoor de rede gesloten is [en stil moet staan], die zij ook niet kan oplossen, maar daardoor wordt ze ten hoogste geërgerd. [De menselijke wijsheid, of:] Het natuurlijk verstand begrijpt enigszins de gerechtigheid der wet, die zij ook leert en aandringt, en zij verbeeldt zich, dat zij die de wet doen,

rechtvaardig zijn, en zij verstaat niet het ambt en het doel der wet. Daarom, wanneer zij deze nieuwe en de wereld onbekende uitspraak van Paulus hoort: dat de wet gegeven is, om der overtredingen wil, oordeelt zij op deze manier Paulus heft de wet op, omdat hij zegt, dat wij door haar niet gerechtvaardigd worden, ja hij lastert tegen God, Die de wet gegeven heeft, wanneer hij zegt: dat de wet om der overtredingen wil gegeven is. Laat ons dan maar leven als de heidenen, die de wet niet hebben, ja laat ons zondigen, en in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde. Alsook: Laat ons 't kwade doen, opdat het goede daaruit voortkome.

Dit is de Apostel Paulus overkomen. Hetzelfde overkomt ook ons in onze dagen. Want het gemene volk, [dat is: het gros van de mensen, met hun naam-christendom en volksdwaling], wanneer het uit het Evangelie verneemt, dat de gerechtigheid uit loutere genade van God, en alleen door het geloof, zonder wet en werken geschonken wordt, besluit het [in onze dagen] op dezelfde wijze, als in die tijd de Joden: Indien de wet niet rechtvaardigt, laat ons dan maar niets werken, en dit doen zij voortreffelijk, [want daar wil de verdorven natuur zeer gemakkelijk toe komen: *Facilis descendens ad infra*].⁸⁵

Wat moeten wij dus doen? Dit kwaad smart ons wel ten eerste, maar wij kunnen het niet beletten. Iemand die Christus predikte, was verplicht aan te horen, dat hij een lasteraar en oproermaker was, dat is: dat hij met zijn leer de mensen verleidde, en ze tegen de Keizer oproerig maakte. Hetzelfde is aan Paulus en al de Apostelen overkomen. Wat wonder is het dan, indien de wereld ons in onze dagen op gelijke wijze beschuldigt? Laat ze ons maar lasteren en vervolgen. Men moet nochtans daarom niet zwijgen, maar vrijuit spreken, opdat de benarde consciënties getrokken worden uit de strikken des duivels, en men behoeft er geen rekening mee te houden, dat het goddeloze en dwaze volk onze leer misbruikt, dat hetzij het de wet heeft, hetzij het die niet heeft, niet kan genezen worden, maar men moet liever daarop acht geven, hoe aan de ellendige gewetens troost en bemoediging zal gegeven worden, opdat zij niet met de grote massa verloren gaan. Indien wij zwegen, zouden de consciënties in het geheel geen vertroosting hebben, die zodanig overmeesterd en verstrikt zijn door wetten en menselijke overleveringen, dat zij zich op geen enkele wijze daaruit kunnen losmaken.

Zoals dus Paulus, toen hij zag, dat sommigen zijn leer weerstonden, en anderen een vleselijke vrijheid zochten, en door zijn leer slechter werden, zich op deze wijze vertroostte, dat hij een Apostel van Jezus Christus was, om het geloof der uitverkorenen Gods te verkondigen,⁸⁶ en dat hij alles zou verdragen om der uitverkorenen wil, opdat ook zij vertroosting en zaligheid zouden verkrijgen, zo doen wij ook in onze dagen alles om der uitverkorenen wil, die, naar wij weten, geholpen, [getroost, ja versterkt] worden door onze leer. Honden en varkens, waarvan sommigen onze leer vervolgen, en anderen onze vrijheid, die wij in Christus hebben, met voeten treden, ben ik zo vijandig gezind, dat ik om hunnentwil zelfs niet één woord, in mijn ganse leven, mijn mond zou laten ontglippen.⁸⁷

⁸⁵ Maar die door Gods Geest en Woord onderricht worden, en daardoor een verlicht oordeel en Hemelse wijsheid verkrijgen, spreken anders. En een begenadigde schrikt voor losbandigheid, en heeft nu hartelijk de Wet liefgekreken, als een regel voor zijn leven, welke wet hem tevoren was en nog gedurig is: een Tuchtmeester tot Christus, die voor de Zijnen een volmaakte en levendige Wet is.

⁸⁶ Dit is een uitdrukking, die recht Protestants, ja Gereformeerd is, en direct tegen de Algemene Genade ingaande. Want hoe kan ik het woord -Uitverkorenen noemen, zo ik de algemene en wisselvallige genade stelle? Wanneer Luther bedaard spreekt, is die Evangelische man genoeg te dragen, zo hij al in enige min wezenlijke zaak met ons verschilde.

⁸⁷ Schoon hier wel wat onbedaardheid en zondig drift onder loopt, die Gods Gerechtigheid niet werkt.

Ik zou liever wensen, dat onze varkens, met de bijtende en razende honden, nog onderworpen waren aan de tirannie van de Paus, dan dat om hunnentwil de Heilige Naam van God zo zou gelasterd worden.

Hoezeer dus, niet alleen 't onervaren gewone volk, maar ook zij, die erg verstandig in eigen oog menen te zijn, op deze wijze hieruit dit besluit opmaken: Indien de wet niet rechtvaardigt, is zij onnut, toch is dit daarom niet waar. Want gelijk die gevolgtrekking niet opgaat: Het geld rechtvaardigt niet, dus is het geld onnut; de ogen rechtvaardigen niet, dus moeten zij uitgestoken worden; de handen rechtvaardigen niet, ergo: ze maar afkappen!, zó gaat ook die conclusie niet op: De wet rechtvaardigt niet, dus is zij onnut. Aan elke zaak behoort men zijn eigen dienst en gebruik te geven. Wij vernietigen en veroordelen daarom de wet niet, omdat wij ontkennen, dat zij rechtvaardigt, maar wij beantwoorden die vraag: Waartoe is dan de wet?, op een andere manier dan de tegenstanders, die door hun verkeerde mening een bediening en gebruik der wet verzinnen, die zij niet heeft.

Tegen dit misbruik en verzonnen bediening der wet disputeren wij, en antwoorden met Paulus, dat de wet niet rechtvaardigt, maar hierdoor betuigen en bevestigen wij niet, dat de wet ijdel [en onnut] is, zoals zij dadelijk daaruit besluiten: Indien de wet niet rechtvaardigt, dan is zij tevergeefs gegeven. Nee, want zij heeft haar eigen bediening en gebruik, maar zij heeft dat gebruik niet, dat haar de tegenstanders toeschrijven, namelijk, om de mensen te rechtvaardigen. Ja, de wet beschuldigt, verschrikt en verdoemt hen.

Wij zeggen met Paulus, dat de wet goed is, indien iemand haar wettelijk gebruikt; dat is: indien iemand de wet gebruikt als wet. Indien ik de wet verklaar met haar eigen beschrijving, en ik houd haar eigen bediening en gebruik, dan is zij een zeer goede zaak. Indien ik haar echter overbreng tot een ander gebruik, en aan de wet iets toeken, hetgeen haar niet toekomt, dan verdraai ik niet alleen de wet, maar de gehele theologie.

Paulus handelt hier dus tegen de verderfelijke geveinsden, voor wie deze taal van Paulus geheel en al onverdraaglijk is. "De wet is om der overtredingen wil daarbij gedaan" Want zij menen, dat het de taak van de wet is, te rechtvaardigen; en dat is de algemene opvatting van het menselijk verstand, bij alle Sofisten, en in de gehele wereld, [want wij allen van nature zijn verdorven Sofisten], dat de gerechtigheid verkregen wordt door de werken der wet. De menselijke rede staat geenszins toe, dat haar die verderfelijke opvatting ontnomen wordt, omdat ze de gerechtigheid des geloofs niet verstaat. Vandaar, dat de Papisten niet zozeer dwaas als wel goddeloos beuzelen: de kerk heeft de wet Gods, de overleveringen der vaders, de besluiten der concilies. Indien de gemeente dienoveréenkomsig leeft, is zij heilig. Niemand zal hen ervan overtuigen, dat zij door die dingen te onderhouden, de toorn Gods alleen maar tarten, doch geenszins verzoenen.

Om kort te gaan, iedere werker van eigengerechtigheid verbeeldt zich, dat hij met zijn willekeurige godsdienstplichten en eigenwillige godsdienst de toorn Gods zal verzoenen. Dus is de inbeelding van eigengerechtigheid de vuilnishoop van alle kwaad, en de zonde van de zonden der wereld. Want grove zonden en fouten kunnen erkend en daarom ook verbeterd worden, of tenminste voorkomen, door Overheidsstraf. Doch die [inbeelding van wets- of eigengerechtigheid] wil niet alleen geen zonde zijn, maar ook dringt ze zichzelf als hoogste godsdienstplicht en gerechtigheid op. Daarom betekent die besmetting: het hoogste en grootste gezag des satans over de

---

Zo komt nochtans in 't wezen van de zaak des Auteurs ijver voor, als die van David: Zoude ik niet haten, HEERE, die U haten? En verdriet hebben in degenen, die tegen U opstaan? Ik haat ze met volkomen haat, tot vijanden zijn ze mij, Ps. 139 : 21, 22.

hele wereld; werkelijk, het hoofd van de slang en een strik, waarin de duivel alle mensen gevangen houdt; want allen denken zij van nature, dat de wet rechtvaardigt. Opdat dus Paulus de ware dienst en gebruik der wet aantoonde, en de mensen de valse opvatting die zij daarvan hebben, ontnaemt, antwoordt hij op deze tegenwerping: waartoe is dan de wet, indien zij niet rechtvaardigt?, op deze manier: niet om de rechtvaardigmaking, maar

Vers 19: *Zij is om der overtredingen wil daarbij gesteld.*

Gelijk de zaken, zo is ook het gebruik der zaken onderscheiden. Men moet daarom de gebruikswijzen niet onderéén vermengen; anders komt er ook een vermenging van de zaken. Een vrouw mag geen manskleren aantrekken, noch een man die van een vrouw. Dat een man mannelijk, en een vrouw vrouwelijk werk doe. Laat een ieder dat doen, hetgeen zijn beroep en bediening vereist. Laten de herders en leraars het Woord Gods zuiver leren; de Overheid haar onderdanen besturen, en dat de onderdanen aan hun Overheden gehoorzamen. Zo ook, dat ieder schepsel, in zijn rang en op zijn plaats diene. Dat de zon bij dag licht geve, de maan en de sterren bij nacht; dat de zee vissen voortbrengt, de aarde vruchten, de bossen wild gedierte en houtgewassen. Laat zo ook de wet zich eens anders ampt en gebruik niet aanmatigen, nl. van de rechtvaardiging, maar laat ze dat overlaten aan de genade alleen, aan de belofte, en aan het geloof! Welke is dan de taak der wet? De overtreding, of gelijk hij elders zegt: de wet, is tussenbeide in gekomen, opdat de overtreding te meerder worde. Een voortreffelijke bediening voorwaar! "De wet, zegt hij, is om der overtredingen daarbij gesteld", dat is: boven en na de belofte daarbij gevoegd, totdat het Zaad Christus kwam, aan Wie het beloofd was.

Over het tweevoudige gebruik van de wet.

Hier moet men weten, dat er een dubbel gebruik van de wet is. Het ene is burgerlijk. Want God heeft de burgerlijke wetten ingesteld, ja al de wetten, om de overtredingen te beteugelen. Dus is elke wet gegeven, om de zonden te beletten. Indien de wet zonden bedwingt, rechtvaardigt zij daarom? In genen deele. Want dat ik niet doodsla, geen overspel bega, niet steel, dat ik mij van andere zonden onthoud, doe ik niet gewillig, of uit liefde tot de deugd, maar ik vrees de gevangenis, het zwaard en de beul [schade en schande]. Die weerhouden mij om te zondigen, gelijk een leeuw en een beer door boeien en kettingen belet worden, om alles wat hun tegenkomt, te verscheuren. Daarom, de weerhouding van zonden is de gerechtigheid niet, maar eer een teken van ongerechtigheid. Want gelijk een woedend en ongetemd dier aan banden gelegd wordt, opdat het niet verscheure alles wat het ontmoet, zo bedwingt de wet een onzinnig en woedend mens, opdat hij niet naar zijn lust zondigt. Die bedwinging geeft voldoende te kennen, dat zij, die haar nodig hebben (gelijk allen, zovelen er buiten Christus zijn) niet rechtvaardig zijn, maar veeleer goddeloos en bezeten, die noodzakelijk door de boeien en kerker der wet getemd moeten worden, opdat zij niet zondigen. Derhalve rechtvaardigt de wet niet.

1. De eerste betekenis en gebruik der wet is dus, de goddelozen te beteugelen. Want de duivel regeert in de gehele wereld, en zet de mensen aan tot allerlei soorten van schelmerijen. Daarom heeft God de Overheden, ouders, leermeester, wetten, boeien en alle burgerlijke ordinantiën ingesteld, opdat, indien zij het niet verder kunnen brengen, zij tenminste de duivel de handen binden, opdat hij niet naar zijn lust [en boze neiging] zo onder de zijnen woede. Want zoals men bezeten mensen, in wie de duivel met macht heerst, met boeien en ketenen bindt, opdat zij niet iemand kwaad doen: zó

is er over de gehele wereld, die van de duivel bezeten is, en zich blindelings in allerlei schelmstukken stort, een Overheid met zijn banden en ketenen gesteld, dat zijn de wetten, die handen en voeten binden, opdat zij zich niet hals over kop in allerlei soort schanddaden werpe. Indien zij zich op deze wijze niet laat weerhouden, wordt zij met de dood gestraft. Deze burgerlijke bedwinging is hoogst nodig, en door God ingesteld, zowel tot behoud van de algemene rust en vrede, als ter bewaring van alle zaken, vooral echter, opdat de loop des Evangelies niet gestuit wordt door de oproeren en muiterijen van losbandige mensen. Van dit burgerlijk gebruik handelt Paulus hier ter plaatse. Wel is het hoogst nodig, maar 't rechtvaardigt niet. Want zoals een bezetene niet daarom vrij, en bij zijn zinnen is, omdat zijn handen en voeten gebonden zijn, zo is de wereld - hoezeer zij door de wet van uitwendige schanddaden weerhouden wordt - daarom niet rechtvaardig, maar ze blijft goddeloos. Ja, die bedwinging geeft te kennen, dat de wereld goddeloos is, wederstrevig, en van haar overste de duivel aangezet wordt; anders zou het niet nodig zijn, dat ze door de wetten bedwongen werd, om niet te zondigen [Nam oderunt peetare mali formidine poenae, de kwaden haten het zondigen uit vrees voor de straf].

2. Het andere gebruik der wet is theologisch of geestelijk, hetwelk betekent, [gelijk Paulus zegt]: de overtredingen te vermeerderen, dat is: de mens zijn zonde bekend te maken, alsook zijn blindheid, ellende, goddeloosheid, onkunde, haat, verachting van God, dood, hel, oordeel en de verdiende toorn van God. Dit gebruik behandelt Paulus voortreffelijk in Rom. 7.

Zulks is geheel onbekend aan de geveinsden, Sofisten, en aan alle mensen, zovelen er blijven wandelen in hun wets-, of eigengerechtigheid. Opdat nu de HEERE dit monster en woedend beest bedwinge en verbrijzele (nl. de inbeelding van eigengerechtigheid of godsdienst), welke inbeelding de mensen van nature opblaast en hoogmoedig maakt, zodat zij menen, dat zij daardoor Gode aangenaam zijn, zo moest Hij, als 't ware, een Hercules zenden, om dat monster met alle kracht aan te vallen, temeer te werpen en af te maken.⁸⁸ Dat is: God heeft 't goed en nodig gevonden, op de berg Sināi de wet af te kondigen met zulk een luister en onder zo'n verschrikkelijke pracht, dat al het volk door vrees getroffen was, Ex. 19 en 20.

Zoals dit het gebruik van de Goddelijke wet eigenlijk en hoofdzakelijk is, zo is het zeer nuttig en hoogst noodzakelijk. Want indien iemand geen moordenaar, overspeler, of dief is, en zich uiterlijk van zonden onthoudt, zoals die Farizeeër [in Matth. 19], zo iemand zou zweren, (omdat hij van de duivel bezeten is), dat hij rechtvaardig was, en daarom houdt hij de verkeerde opvatting van eigengerechtigheid vast, en verhovaardigt hij zich op zijn eigen werken en verdiensten. Zo iemand kan [liever: wil] God door geen ander middel week maken en vernederen, opdat hij zijn ellende en vervloeking erkenne, dan door de wet. Want dat is de hamer des doods, de donder der hel en de bliksem der Goddelijke gramschap, die de verharde en ongevoelige geveinsden verbrijzelt. Daarom is het eigenlijke en ware gebruik der wet, door de bliksem (als op de berg Sināi), door de donder, door het geluid der bazuin te verschrikken, door de bliksem ter aarde te werpen, en dat wilde beest, dat genoemd

---

⁸⁸ Dit vertaal ik met weerzin, als onbetamelijk zijnde. Heidense leenspreuken en fabelen, ter verklaring van Gods Woord, te gebruiken, en door de Wet verbonden, hun afgoden te noemen, Exod. 23 : 13. Wat is die zonde, naast de ontheiliging van des HEEREN Naam en Dag een overheersend kwaad in onze dagen. Mochten wij genade en lust krijgen, om God te vrezen en te gehoorzamen, en om de menigte tot die boze zaken niet te volgen, Ex. 23 : 2. En in plaats van Fortuin en noodlot 's HEEREN bestiering, Voorzienigheid en zegen te noemen en te eerbiedigen.

wordt: de verbeelding van eigengerechtigheid, te verpletteren. Hiervandaan komt het, dat God tot Jeremia zegt: "Mijn Woord is een hamer, dat de steenrotsen te morzel slaat", Jer. 23 : 29. Want zolang de inbeelding van eigengerechtigheid in een mens overblijft, blijft er een onbegrijpelijke hoogmoed, laatdunkendheid, gerustheid, haat van God, een verachting van Gods genade en barmhartigheid, en een onkunde van de beloften en van Christus. De verkondiging van de genadige vergeving der zonden om Christus' wil vindt geen ingang in het hart en smaakt niet, omdat er een geweldig rotsblok en een muur van harde diamanten - namelijk de inbeelding van eigengerechtigheid, waarmee het hart zelf bezet is - in de weg staat.

Zoals dus de inbeelding van eigengerechtigheid, dat grote en verschrikkelijke monster, een weerspanning, halsstarrig en een zeer hardnekkig dier is, zo heeft God, om dat te doden en te verpletteren, een geweldige en sterke hamer nodig, namelijk de wet. En deze is dán in haar eigenlijke beroep en gebruik, wanneer zij op deze wijze beschuldigt en de zonde aantoonst: Ziedaar, gij hebt tegen al de geboden Gods overtreden, en zo boezemt zij het geweten vrees in, zodat het werkelijk gevoelt, dat God beledigd en vertoornd is, en 't zich de eeuwige dood schuldig voelt. Daar gevoelt het hart de ondraaglijke last der wet, en wordt verbrijzeld tot wanhopen toe, zodat het wegens de te grote benauwdheid de dood verkiest, of zichzelf het leven wenst te benemen. Daarom is de wet een hamer, een vuur, een wind, en die doordringende en sterke beroering, die de steenrotsen verbrijzeld, en de bergen, dat is: die verharde en trotse geveinsden, verzet [en onderste boven keert].

Daar Eliza deze verschrikkingen der wet, die daardoor beduid worden, niet verdragen kon, bewond hij zijn aangezicht met zijn mantel Toen die storm, die hij aanschouwd had, evenwel ophield, kwam er het suizen van een zachte wind, waarin de HEERE was. Maar die storm van vuur, van onweer en van aardbeving moest vooraf gaan, voordat de HEERE Zelf in het suizen van een zachte stilte volgde, 1 Kon. 19 : 11-13.

Dat verschrikkelijk schouwspel en uitwendige luister, waarmee God de wet gegeven heeft op Sinaï, schaduwde dit gebruik der wet af. Het volk Israëls, dat uit Egypte getrokken was, bezat de hoogst-mogelijke heiligheid. Wij, zo beroemden zij zich, zijn het volk Gods; alles, wat de HEERE onze God gesproken heeft, zullen wij doen. Daarop heiligde Mozes het volk, hij gebod hun, hun kleren te wassen, zich van vrouwen te onthouden, en zich op de derde dag gereed te houden. Er was niemand, of hij was zeer heilig. Op de derde dag brengt Mozes het volk buiten de legerplaats bij de berg, voor het aangezicht des HEEREN, opdat zij Zijn stem zouden horen. Wat geschiedt er? Wanneer de kinderen Israëls dat verschrikkelijke gezicht zien van de rokende brandende berg, de zwarte wolken, de bliksemen, die die zeer dichte duisternis doorflitsten, en horen dat het geklank der bazuin langzamerhand toeneemt, en zich verder uitbreidt; evenzo, wanneer zij de bliksemen en donderslagen horen en zien, weken zij bevreesd terug, en van verre staande, zeiden ze tot Mozes: "Wij zullen alles gaarne doen, mits de HEERE niet tot ons spreekt, opdat wij niet sterven, wanneer wij door dit zeer grote vuur verteerd worden. Leer gij ons, en wij zullen luisteren" [Ex. 20 : 19]. Wat, bid ik u, heeft hier de reinheid, de gewassen kleren, de onthouding van de vrouwen, de heiligheid gebaat? Helemaal niets. Niemand heeft deze tegenwoordigheid Gods in Zijn Majesteit en luister kunnen verdragen, maar zij allen, verschrikt en door vrees terneergeslagen, weken terug, als door de duivel gedreven. Want God is een verterend vuur, voor Wiens aangezicht in het geheel geen vlees kan bestaan [Deut. 4 : 24].

Dit is derhalve eigenlijk de bediening van Gods wet, die zij toen op de berg Sinaï

gehad heeft, toen ze voor 't eerst gegeven is, en aangehoord werd van gewassen, rechtvaardige, gezuiverde en reine mensen, en toch heeft de wet die heiligen tot de erkenning van hun ellende gebracht, tot wanhopen en tot de dood toe. Toen hielp geen reinheid, maar zo groot was het gevoel van onzuiverheid, onwaardigheid, zonde, oordeel en toorn Gods, dat zij voor het aangezicht des HEEREN vluchtten, en Zijn stem niet konden aanhoren. Wat is alle vlees? zeiden zij, dat het de stem des HEEREN, des levenden Gods zou aanhoren, en zou kunnen leven? [Deut. 5 : 26]. Wij hebben nu in onze dagen gezien, dat wanneer God met een mens spreekt, een mens dit niet kan verdragen. Nu spreken zij een geheel andere taal dan een weinig tevoren, toen ze zeiden: "Wij, Gods heilige volk, dat de HEERE Zich tot een eigendom verkoren heeft boven al de volkeren van de aardbodem. Alles wat de HEERE gesproken heeft, zullen wij doen". Zo vergaat het tenslotte alle werkers van eigengerechtigheid, die dronken van hun verbeelding van eigengerechtigheid, van mening zijn, dat zij buiten verzoeking, ten eerste door God geliefd worden, dat God hun beloften, vasten, geprevelde formuliergebedjes, en hun willekeurige goede werken aanziet, en hun daarvoor zal belonen, met een bijzondere kroon in de hemelen. Maar wanneer op het onverwachts donder, bliksem, vuur en de hamer komt, die de steenrotsen verbrijzelt, dat is: wanneer de wet Gods de zonde openbaart, en de toorn en 't oordeel Gods onder het oog brengt, dan overkomt ook hun geheel en al hetzelfde, als de Joden, toen zij stonden aan de voet van de berg Sinaï, overkomen is.

Ik vermaan een ieder, die God wenst te vrezen, vooral dezulken die nog eens leraars over anderen staan te worden, dat zij nauwkeurig van Paulus het ware en eigenlijke gebruik der wet leren verstaan, *hetwelk (naar ik vrees) na onze tijden weer verduisterd, en geheel bedolven zal worden.*⁸⁹

Want terwijl wij nog in het leven zijn, en met zeer grote oplettendheid de bediening en het gebruik van beide, èn van de wet, èn van het Evangelie aantonen, zijn er toch zeer weinigen zelfs onder hen, die voor vroom willen doorgaan, en met ons het Evangelie belijden, die die dingen recht verstaan. Wat meent gij dan wel, dat na onze dood geschieden zal? Opdat ik intussen maar niets zeg van de Wederdopers, de nieuwe Arianen en de geesten, die tegen het Sacrament van het lichaam en bloed van Christus lasteren, [daar komt de consubstantiatie weer voor de dag], die op gelijke wijze van deze dingen onkundig zijn - hoezeer zij met hun mond het tegengestelde prediken -, als de Papisten. Want zij zijn allang van de zuivere leer des Evangelies tot de wetten teruggevallen, en daarom leren zij Christus niet. Zij roemen en zweren wel, dat zij niets anders dan de ere Gods, het behoud der broeders op het oog hebben, en dat zij het Woord Gods zuiver leren, maar inderdaad bederven zij dat, en verdraaien het in een andere zin, opdat dit Woord gedwongen wordt zo voor hen te klinken [luiden], als zijzelf dromen.

Daarom stellen zij onder de Naam van Christus hun dromerijen voor, en onder de naam des Evangelies slechts wetten en ceremoniën. Zij zijn dus en blijven altijd zichzelf gelijk, dat is: monniken, eigengerechtigheids-werkers, en leraars der wet en der ceremoniën, uitgezonderd dat zij nieuwe namen en eigen werken uitdenken. Het is dus geen zaak van klein gewicht, wél te verstaan, wat de wet is en welk haar gebruik, en welke haar bediening is. Omdat wij nu die zaken met de grootst mogelijke

---

⁸⁹ Deze Profetie van de Auteur heeft helaas!, in onze dagen haar volkomen vervulling gevonden. Dat men van de Goddelijke wet niet het rechte gebruik weet te maken, en die niet wel onderscheidt tussen de Evangelische Beloften en het geloof te ener, en de post, bediening en gebruik der wet te anderzijde. Daarom wens ik met David te bidden: *o God!, ontdek mijn ogen, opdat ik aanschouw de wonderen van Uw wet.*

oplettendheid en [openhartige] trouw behandelen, betuigen wij metterdaad, dat wij de wet en de werken, zoals de vijanden ons valselijk beschuldigen, niet verwerpen, maar ten eerste de wet bevestigen, haar werken eisen, en zeggen, dat de wet goed en nuttig is, maar in haar eigen gebruik, namelijk: vooreerst, om de burgerlijke overtredingen te beteugelen; verder, om de geestelijke overtredingen te openbaren en te vermeerderen. Daarom is de wet ook een licht, dat verlicht en aantoon, niet de genade Gods, niet de gerechtigheid en het leven, maar de zonde, de dood, de toorn en het oordeel Gods. Want zoals op de berg Sinai donder, bliksem, duistere wolken, een rokende en brandende berg, en die gehele verschrikkelijke gedaante de kinderen Israëls niet verheugde, noch levend maakte, maar hen verschrikte, bijna ontzielde, en aantoonde, hoe zij met al hun heiligheid en zuivering, de tegenwoordigheid van God, Die uit de wolk sprak, niet konden verdragen, - zó doet de wet, wanneer die in haar ware gebruik is, niets anders dan dat zij de zonde ontdekt, toorn werkt, de mensen beschuldigt, en verschrikt, zodanig, dat zij niet ver van wanhoop af zijn. Dat is het eigenlijke gebruik van de wet. Hier heeft zij haar eindpaal, en moet zich niet verder uitstrekken.

Daarentegen is het Evangelie een licht, dat de benauwde gemoederen verlicht, verlevendigt, vertroost en opbeurt. Want het Evangelie toont aan, dat God goedertieren is aan zondaren en onwaardigen, om Christus' wil, indien zij geloven, dat zij door Zijn dood van de vloek verlost zijn; dat is: van de zonde en eeuwige dood, en dat door Zijn overwinning aan hen de zegen is geschonken; dat is: de genade, vergeving der zonde, gerechtigheid en het eeuwige leven. Door op deze wijze de wet van het Evangelie te onderscheiden, schrijven wij aan elk van beide zijn eigen gebruik en bediening toe. Van dat onderscheid tussen wet en Evangelie wordt niets gevonden in de boeken van monniken, Canonisten, Scholastieken, ja zelfs niet van de Oudvaders. Augustinus heeft voor een zeker gedeelte dit onderscheid gekend en aangewezen. Hieronymus en de anderen zijn daar onkundig in.

Kortom, daarvan is vele eeuwen achteréén een wonderlijk stilzwijgen geweest in alle Scholen en Kerken, en die zaak heeft de gewetens in het grootste gevaar gebracht. Want tenzij het Evangelie met de grootste nauwkeurigheid van de wet onderscheiden wordt, kan de Christelijke leer in haar zuiverheid niet bewaard blijven. Daarentegen, wanneer deze onderscheiding recht gekend is, dan wordt men de rechte wijze der rechtvaardiging gewaar, en dan valt het gemakkelijk, het geloof van de werken, Christus van Mozes en van alle burgerlijke wetten te onderscheiden. Want alle dingen buiten Christus zijn een bediening des doods, tot straf der kwaden. Paulus beantwoordt de vraag dus op deze wijze:

[De wet] zij is om der overtredingen wil daarbij gesteld.

Dat is: opdat de overtredingen vermeerderd, en meer gekend en gezien zouden worden, en inderdaad geschiedt het ook zo. Want wanneer door de wet de mens de zonde, dood, toorn en oordeel Gods, hel en wat dies meer verschrikkelijk is, ontdekt wordt, dan is het onmogelijk, dat hij niet ongeduldig wordt; dat hij niet murmureert, dat hij God en Diens wil niet haat. Want hij kan het oordeel Gods, zijn dood en verdoemenis niet verdragen, en toch kan hij ze niet ontvluchten. Hier vervalt hij dan noodzakelijk in de haat en lastering tegen God. Tevoren buiten de verzoeking, was hij een groot heilige, diende en prees hij God, boog hij zijn knieën en dankte hij, gelijk de Farizeeër, Luk. 18. Doch nu de zonde en dood ontdekt zijn, wenste hij wel, dat er geen God was, [met de dwaas, uit Ps. 14]. Dus, de wet brengt de hoogst mogelijke toorn Gods mee, en dit betekent niet alleen, dat de zonde door de wet aangetoond en gekend wordt, maar ook dat de zonde door de openbaarwording vermeerderd, aangeblazen, in

brand gestoken, en uitgebreid wordt, Hiervandaan zegt Paulus,: "de zonde, opdat zij zou openbaar worden, heeft mij door het goede de dood gewerkt, opdat de zonde bovenmate zondigende werd door het gebod", Rom. 7 : 13. Daar behandelt de Apostel breedvoerig die uitwerking der wet.

Op die vraag dus: Indien de wet niet rechtvaardigt waartoe is zij dan goed?, antwoordt Paulus: Hoezeer de wet niet rechtvaardigt, nochtans is zij hoogst nuttig en nodig.

Vooreerst beteugelt zij in 't burgerlijke leven de vleselijke en ongebonden mensen. Bovendien ontdekt zij de mens aan zichzelf, [en toont aan], dat hij een zondaar is, dus des doods schuldig, en de eeuwige toorn waardig. Waartoe is die vernedering, verbreking en verbrijzeling nuttig, door middel van die hamer, nl. de wet? Hiertoe is zij dienstig, opdat de toegang der genade voor ons opensta. Zo is derhalve de wet voor ons een dienaar en voorbereiding der genade. Want God is een God der nederigen, der ellendigen, der bestredenen, onderdrukten, wanhopigen en dergenen, die geheel en al tot niets gebracht zijn; en des HEEREN natuur is nederigen te verhogen, de hongerigen te spijzen, de blinden te verlichten, de ellendigen en aangevochtenen te vertroosten, de zondaars te rechtvaardigen, de doden levend te maken, de wanhopenden en veroordeelden te zaligen. Want Hij is de almachtige Schepper, Die alles uit niets voortbrengt. Doch die aller-schadelijkste pest: de verbeelding van eigengerechtigheid, laat niet toe, dat de HEERE tot dit Zijn natuurlijk en eigen werk komt. Want zij, [de verbeelding van eigengerechtigheid] wil niet zijn [of: ervoor gehouden worden] een zondig, onrein, ellendig en veroordeeld schepsel, maar rechtvaardig en heilig. Daarom moet God die hamer gebruiken, nl.: de wet, die dat beest met zijn ijdel zelfvertrouwen, waanwijsheid, eigengerechtigheid vermorzelt, verbrijzelt, en totaal vernietigt; opdat zij [de menselijke verdorven wijsheid] eindelijk eens tot haar eigen ondergang leert, dat zij verloren en verdoemd is. En daar dan, wanneer de consciëntie zó door de wet verschrikt is, heeft de leer des Evangelies en der genade haar plaats, die wederom opricht en vertroost, door te zeggen, dat Christus in de wereld gekomen is, niet om een gekrookt riet te verbreken, en niet om een glimmende vlaswiek uit te blussen, maar om de armen het Evangelie te verkondigen, de gebrokenen van hart te genezen, en de gevangenen opening der gevangenis te verkondigen, [Matth. 12 : 20, Luk. 4 : 18, 19, Jes. 42 : 3].

Maar hier komt het alles op aan, dat iemand die zo door de wet verschrikt en verbrijzeld is, zichzelf wederom kan opbeuren, en zeggen: Nu ben ik genoeg beangst en verward, de tijd der wet heeft mij genoeg moeite en verdriet gekost. Nu is het de tijd der genade, en om naar Christus te luisteren, uit Wiens mond de redenen der genade vloeien. Nu is het de tijd om te zien, neen, niet naar de rokende en brandende berg Sinaï, maar de berg Moria, waar de zetel, tempel en 't verzoendeksel van God is, nl. Christus, Die een Koning der gerechtigheid en des vredes is. Daar zal ik horen, wat de HEERE tot mij spreken zal. Hij nu spreekt van vrede tot Zijn volk.

Ja, zo groot is de dwaasheid van het mensenhart, dat hij niet alleen niet in die strijd der consciëntie - nadat de wet haar werk en haar ware bediening gedaan heeft - de leer der genade aangrijpt, welke onfeilbaar belooft en aanbiedt de vergeving der zonden om Christus' wil. maar zelfs ook nog naar meer van die wetten zoekt, om zich daarmee te beraden en zijn gemoed daardoor tot rust te brengen. Ik, zegt zo iemand, indien ik nog langer zal leven, zal mijn leven verbeteren; dit en dat zal ik doen. Ook: ik zal in een klooster gaan, ik zal zeer sober leven, met brood en water tevreden zijn, en ik zal blootvoets gaan, [en dergelijke eigenzinnigheden verrichten]. Hier, indien gij niet juist het tegenovergestelde zult gedaan hebben, dat is: indien gij Mozes en zijn wet niet wegzendt tot degenen, die gerust en verhard zijn, en indien gij in de

benauwdheden en verschrikkingen Christus niet aangrijpt, Die geleden heeft, gekruisigd en gestorven is voor uw zonden, zo is het in het geheel met uw behoud gedaan.

Zo is de wet bij toeval met zijn bediening ook nog dienstbaar ter rechtvaardiging, hoewel zijzelf wel niet rechtvaardigt, maar doordat zij tot de belofte der genade drijft, en die zoet en begeerlijk maakt. Daarom schaffen wij de wet niet af, maar wij wijzen haar ware ambt en gebruik aan, dat de wet namelijk een zeer nuttige dienaress is, die tot Christus drijft. Nadat dus de wet u vernederd, verschrikt en u totaal verbrijzeld heeft, zodat ge de wanhoop al zeer nabij zijt, zie toe, dat ge een recht gebruik van de wet weet te maken, omdat haar taak en gebruik is, niet alleen de zonde en de toorn Gods aan te tonen, maar ook tot Christus te drijven. Dit gebruik der wet toont de Heilige Geest alleen aan in het Evangelie, waar Hij getuigt, dat God bij de gebrokenen van harte is. Daarom, als ge door die hamer verbrijzeld zijt, maakt dan geen verkeerd gebruik van die verbrijzeling, om uzelf met nog meer wetten te belasten, maar luister naar Christus, Die zegt: Komt herwaarts tot Mij, allen die belast en beladen zijt, en Ik zal u rust geven, [Matth. 11 : 28]. Wanneer de wet u zo drijft, daar al uw zaken tot wanhoop stemmen. ... , om hulp en troost bij Christus te zoeken, dan is zij in haar rechte gebruik en dient door middel van het Evangelie tot rechtvaardiging. En dit is het beste en volmaaktste gebruik der wet.

Daarom begint Paulus hier met een nieuw hoofddeel te behandelen, en beschrijft hij, wat zij eigenlijk is; en hij heeft daartoe 'n gunstige aanleiding, omdat hij gezegd had, dat de wet niet rechtvaardigt. Want wanneer dit haar ter ore komt, werpt de rede, [of: eigen menselijke wijsheid en verstand] dadelijk tegen: *Dan heeft God de wet te vergeefs gegeven.* Het was dus noodzakelijk te onderzoeken, wèl en onderscheidenlijk te beschrijven en te antwoorden, wat de wet is, en hoe zij moet verstaan worden, opdat zij niet wijder of nauwer genomen wordt dan past. Ter rechtvaardiging, zegt Paulus, is er eigenlijk geen wet noodzakelijk. Zo dan, wanneer er gehandeld moet worden over gerechtigheid, leven en eeuwig behoud, dan moet de wet geheel en al uit de ogen weggedaan worden, alsof zij er nooit geweest was, of komen zou, maar dat zij in het geheel niets betekent. Want in de zaak van rechtvaardiging kan niemand genoeg de wet uit zijn gezicht verwijderen, en alleen op de belofte zien. Daarom heb ik gezegd, dat de wet en de belofte in de genegenheid des harten zo ver mogelijk van elkaar moeten gescheiden worden, hoezeer zij inderdaad ten nauwste verenigd zijn.

Paulus maakt de wet niet altoosdurend, maar zegt, ***dat ze gegeven en bij de beloften gevoegd is, om der overtredingen wil***, te weten, om die burgerlijk te bedwingen, doch in het bijzonder, om die theologisch [dat is: geestelijk] openbaar en meerder te maken; en dit zelfs niet voor altoos, doch slechts voor een tijd. Hier is het nodig te weten de tijdsbepaling en omstandigheid; hoelang namelijk duren moet het rijk of de heerschappij der wet, die de zonde ontdekt, ons aan onszelf bekendmaakt, hoedanig wij zijn, en de toorn Gods openbaart. Wie die dingen met ernst gevoelen, zouden onverwachts omkomen, indien zij geen vertroosting ontvingen. Dus, indien de dagen der wet niet verkort werden, zou niemand behouden worden. Daar moet dus een maat en tijd voor de wet vastgesteld worden, buiten welke zij niet mag heersen. Hoelang moet dus de heerschappij der wet duren?

Totdat het Zaad zal gekomen zijn; namelijk dat Zaad, waarvan geschreven is: "in uw Zaad zullen alle volken gezegend worden" (Gen. 22 : 18). Zolang moet dus de

heerschappij der wet duren, totdat de volheid des tijds en dat Zaad der zegening komt. Niet dat de wet zelf het Zaad meebrengt of de gerechtigheid schenkt, maar opdat zij op burgerlijke wijze de ongetemden bedwingen en als in een gevangenis opsluit, op een theologische [of: geestelijke] wijze beschuldigt, vernedert en verschrikt de wet echter, en dwingt zij de aldus vernederden en de verbrokenen te verlangen naar dat gezegende Zaad.

Wij mogen de duur van de tijd der wet en naar de letter en geestelijk opvatten.

1. Letterlijk heeft de wet geduurd tot de tijd der genade. De wet en de profeten - zegt Christus - hebben tot op Johannes geprofeteerd; doch van de tijd van Johannes tot op deze dag wordt het koninkrijk der hemelen geweld aangedaan, en de geweldigers nemen hetzelfde met geweld, (Matth. 11 : 11, 12). In deze tijd is Christus gedoopt, en is begonnen te prediken, toen ook naar de letter die gehele Mozaïsche dienst is opgehouden.

2. Geestelijk genomen, moet de wet niet langer in de consciëntie heersen, dan tot de vooraf bepaalde tijd van dat gezegende Zaad. Wanneer dus de wet mij de zonde aangetoond heeft, dan heeft zij mij verschrikt en de toorn en het oordeel Gods ontdekt, zodat ik begon te verbleken, te wanhopen enz. Daar heeft dan de wet haar bepaalde maat, tijd en einde, zodat zij ophoudt haar heerschappij te oefenen, omdat zij dan haar bediening afgelegd heeft, en daaraan tenvolle genoeg gedaan heeft; zij heeft voldoende de toorn Gods aangetoond, en verschrikt. Hier moet men zeggen: Houd op, o wet!, gij hebt genoeg verschrikt en verbijzeld, "al uwe baren zijn over mijn hoofd gegaan". Alsook: "HEERE, verberg Uw aangezicht niet in toorn van Uw knecht, ik bid U, straf mij niet in. Uw toorn " (Ps. 42 : 7, 69 : 2, 88 : 8, 6 : 2).

Wanneer die verschrikkingen en klachten komen, dan is het de tijd en de ure van het beloofde Zaad. Dat dus de wet wijke, die daar wel bijgevoegd is, *om de overtredingen te openbaren en te vermeerderen, doch slechts voor zolang, tot het Zaad zal gekomen zijn.*

En wanneer dat Zaad [Christus] tegenwoordig is, laat dan de wet ophouden de overtredingen te openbaren, en te verschrikken, en de heerschappij aan een Ander overgeven, te weten: aan het gezegende Zaad, dat is: aan Christus, Die genaderijke lippen heeft, waarmee Hij niet beschuldigt of verschrikt, maar van heel wat betere dingen spreekt dan de wet, namelijk van genade, vrede, vergeving van zonden, overwinnig over de zonde, dood en van alle rampen; welke zaken Hij door Zijn dood en opstanding verworven en geschonken heeft aan de gelovigen.

Paulus geeft dus met deze woorden "totdat het Zaad zou gekomen zijn, aan Wie de Zegening beloofd was" tekenen, hoelang de wet letterlijk en geestelijk duren moet. *Letterlijk* houdt de wet op, wanneer dat gezegende Zaad, met ons vlees bekleed, in de wereld gekomen is, de Heilige Geest zendende en een nieuwe wet in onze harten schrijvende.

De *geestelijke* duur der wet houdt echter in één keer niet op, maar blijft in het geweten onafscheidelijk vastgehecht.

Daarom is het voor een mens zeer moeilijk, die door het theologisch gebruik der wet geoefend wordt, het einde der wet te zien. Want in die vervaarnissen en dat gevoel der zonde kan het gemoed geen hoop scheppen, dat God barmhartig is, dat Hij de zonde om Christus' wil vergeven wil, doch oordeelt alleen maar, dat God op de zondaren toornig is, hen beschuldigt en verdoemt. Indien hier het geloof niet bij komt, dat weer opbeurt, of, dat er, volgens dat Woord van Christus: "Waar twee of drie in Mijn Naam vergaderd zijn, daar ben Ik in het midden van hen" (Matth. 18 : 20) niet een broeder bij is, die zulk een door de wet verdrukte en verbijzelde met het Woord Gods

vertroost, dan volgt de wanhoop en de dood. Dus is het een zeer kwaad ding, dat een mens, vooral een aangevochtene, alleen is. "Wee hem, die alleen is", zegt de Prediker, Hfdst. 4 : 9, 10, "omdat, wanneer hij gevallen is, hij niemand heeft, om hem op te helpen".

Daarom hebben zij die het monnikenleven of het leven in afzondering ingesteld hebben, aan onnoemelijk velen gelegenheid tot wanhoop gegeven. Indien iemand zich zou afscheiden van de samenleving der mensen om te gaan bidden, op de één of andere dag, (zoals wij van Christus lezen, dat Hij Zich soms alleen afgezonderd heeft op een berg, en des nachts overgebleven is in het gebed), dan zou er geen gevaar zijn. Maar dat zij de mensen gedwongen hebben tot een altijddurende eenzaamheid, dit was een uitvinding van de duivel. Want wanneer een mens aangevallen wordt, en hij alleen is, dan kan hij zichzelf geen raad geven, zelfs niet in de geringste verzoeking.

Zij [de wet] is door de Engelen besteld in de hand des middelaars.

Dit is een klein uitstapje, dat Paulus niet volkomen verklaart, of ten einde toe uitwerkt, doch zomaar terloops aanraakt en voorbij gaat. Want hij begeeft zich weer spoedig naar zijn voorstel, dat nl. daarin bestaat: "Is dan de wet tegen de belofte van God?" Dit nu was de aanleiding tot de uitstap. Dat onderscheid tussen wet en Evangelie viel hem ook in, dat de wet, gevoegd bij de beloftenissen, niet alleen verschilt van het Evangelie in tijd, maar ook in de auteur of bewerkende oorzaak. [Dus komen belofte en Evangelie direct en onmiddellijk van God, doch de wet middellijk of indirect van de HEERE, door de bestelling der Engelen]. Want de wet is door de Engelen gegeven, Hebr. 2 : 2, 3, doch het Evangelie door de Heere Zelf. Daarom overtreft het Evangelie de wet, omdat de wet de stem der dienaars, en het Evangelie de stem des HEEREN is. Om dus de wet te doen verdwijnen, en het Evangelie heerlijk te maken, zegt hij, dat de wet een leer van een korter tijd geweest is, [omdat die slechts geduurd heeft tot de vervulling der belofte; dat is: tot de komst van dat gezegende Zaad, dat de belofte vervuld heeft], dat echter het Evangelie geweest is [nog is en blijft] van een eeuwige duur. Want alle gelovigen van het begin der wereld af, hebben hetzelfde Evangelie bezeten, en zijn daardoor gezaligd. De wet is dus ver beneden het Evangelie, omdat zij besteld is door de dienende Engelen, en korte tijd geduurd heeft: [doch] het Evangelie door de HEERE Zelf, Hebr. 1 : 2, en datzelfde eeuwig, omdat het vóór de tijden der eeuwen beloofd is, Titus 1 : 2.

Verder is het woord der wet niet alleen door de dienstbare Engelen besteld, maar ook door een andere dienstknecht, die ver beneden de Engelen stond, nl. een mens, dat is (gelijk hij hier zegt) "door de hand des middelaars", dat is van Mozes. Christus echter is geen dienstknecht, maar de Heere Zelf. Hij is geen Middelaar tussen God en de mens naar de wet, zoals Mozes, maar Hij is een Middelaar van een beter Testament. De wet is door Engelen als bedienaars besteld, omdat Mozes en het volk op de berg Sinaï God hebben horen spreken, dat is: de Engelen, sprekende in de Persoon van God. Hiervandaan zegt Stefanus: "Gijlieden hebt de wet ontvangen door de bestelling der Engelen", dat is: door de bedienende en overleverende Engelen, "en hebt die niet gehouden", Hand. 7 : 53.

Eveneens zegt de tekst duidelijk, dat de Engel aan Mozes in de vlam des vuurs verschenen is, en uit het midden des braambos tot hem gesproken heeft, Ex. 3, waar de Latijnse tekst verbasterd is, want die heeft niet het woord "Engel", maar "Heere"; en die plaats heeft, uit onkunde van de Hebreeuwse taal, verschil van mening veroorzaakt, of de Heere Zelf tegen Mozes gesproken heeft of een Engel? [N.B. Deze stelling zal heden ten dage de algemene toestemming van de rechtzinnigen niet

vinden].

Paulus geeft dus te kennen, dat Christus van een veel beter Testament Middelaar is, dan Mozes, en hij zinspeelt hier op de geschiedenis in Exodus, betreffende de bekendmaking der wet, die zegt, dat Mozes het volk uit de legertenten uitgeleid heeft, God tegemoet, en hen gesteld heeft aan het onderste des bergs. Daar was 't een droevig en verschrikkelijk gezicht, de ganse berg brandde, enz., [en het was rondom vreselijk en ontzaglijk]. Toen het volk dit zag, begon het te beven, want het meende in dat zware onweer ineens te zullen omkomen. Omdat het volk dus de wet, die van de berg Sinai zo vreselijk hun in de oren klonk, niet kon verdragen, (want die verschrikkelijke stem der wet zou het volk gedood hebben), daarom zeide het tot Mozes, de middelaar: "Nader gij, en hoor, wat de HEERE spreekt, doch spreekt gij tot ons". En Mozes zelf zegt: "Ik ben een scheidsman en middelaar geweest tussen God en u". Hieruit blijkt voldoende, dat Mozes tot een middelaar is gesteld tussen het volk en de sprekende God.

Paulus wil dus uit deze geschiedenis in bedekte termen aanduiden, dat het onmogelijk is, door de wet de gerechtigheid te verkrijgen, alsof hij zeide: Hoe zou de wet kunnen rechtvaardigen, daar het gehele Israëlietische volk, hoewel geheiligd, evenals Mozes zelf, de middelaar tussen God en het volk, op de stem der wet, gelijk de Brief aan de Hebreeën (Hfdst. 12) zegt, verschrikt is en gebeeft heeft? Hier was niets dan schrik en benauwdheid. Van welke aard is nu deze gerechtigheid en heiligheid, dat zij de wet niet hebben kunnen verdragen, ja de wet niet heeft kunnen of willen aanhoren, maar haar heeft willen ontvluchten en haten, en wel zo te haten, dat ge ter wereld niets meer haat?; zoals de geschiedenis zeer duidelijk aanduidt, dat het volk in die ure, dat het de wet hoorde, niets meer gehaat heeft, dan de wet, en de dood liever verkozen heeft dan de wet te horen. Evenals nu de zonde, ontdekt geworden door de stralen, die de wet in het hart zendt, zo is er voor een mens niet hatelijker of ondraaglijker dan de wet. Daar zou hij dan liever de dood verkiezen, dan dat hij gedwongen werd, al was het voor nog zo'n korte tijd, om die verschrikkingen der wet te verdragen, hetwelk het zekerste teken is, dat de wet niet rechtvaardigt. Want indien zij rechtvaardigde, dan zouden werkelijk de mensen de wet liefhebben, en zich erin verblijden, en haar omhelzen, niet met tegenzin, maar met een [toegekeerde en] toegenegen wil. Maar waar is die wil? Nergens, noch bij Mozes, noch bij het ganse volk, omdat zij allen bevreesd en verschrikt, de vlucht genomen hebben. Hetgeen nu iemand ontvlucht, dit bemint hij niet, maar heeft er een afkeer van, schept er geen vermaak in, maar 't is bij hem hoogst gehaat.

Daarom geeft die vlucht de onverzoenlijke haat van het menselijk hart tegen de wet te kennen, en bijgevolg tegen Godzelf, als de Auteur der wet, en zo er geen ander bewijs was om te overtuigen, dat de gerechtigheid door de wet niet verkregen wordt, dan zou deze geschiedenis alleen daartoe genoeg zijn; welke Paulus zeer kort in deze woorden aanduidt: "in de hand des middelaars", alsof hij zeide: Herinnert gij u niet, dat uw vaders tot nu toe de wet niet zo hebben kunnen horen, dat zij nodig hadden de middelaar Mozes. En nu die aangesteld is, was het er zover vandaan, dat zij de wet liefhadden, dat zij

zelfs door een verschrikkelijke vlucht tegelijk met hun middelaar (zoals de Brief aan de Hebreeën, Hfdst. 12 : 18-21 getuigt) haar verwenst hebben, en indien het hun mogelijk geweest was, zouden zij over een ijzeren berg teruggekeerd zijn naar Egypte. Maar zij waren ingesloten, zodat zij van geen kant konden ontkomen. Daarom schreeuwen zij tot Mozes: "Spreekt gij tot ons, want indien wij verder de stem des HEEREN onzes Gods zouden horen, dan zullen wij sterven". Indien zij dus de wet

niet kunnen aanhoren, hoe zouden zij, bid ik u, die kunnen doen?

Daarom, indien het volk der wet noodzakelijk gedwongen was, een middelaar te hebben, volgt daar met een onvermijdelijke consequentie uit, dat de wet hen niet gerechtvaardigd heeft. Wat heeft zij dan gedaan? Dit, wat Paulus zegt: "De wet is bovendien ingekomen, opdat de misdaad te meerder zou worden" (Rom. 5 : 20). Dus was dan de wet een licht en zon, die haar stralen uitzond in de harten der kinderen Israëls, waardoor zij hen bevreesd gemaakt en hun zo grote toorn en vreze Gods ingeboezemd heeft, dat zij zich van de wet en haar Auteur afgewend hebben, wat een zeer ernstige zonde is. Zoudt gij dan nog dezulken rechtvaardig noemen?

Stellig niet. Want rechtvaardig zijn zij, die de wet horen, en haar met een goede wil omhelzen, en er hun vermaak in scheppen [gelijk David zegt: *Hoe lief heb ik Uw wet, zij is mijn betrachtting, de ganse dag*, Ps. 119 : 97]. Maar de geschiedenis van de afkondiging der wet geeft te kennen, dat alle mensen over de gehele wereld, hoe heilig ook, (vooral wanneer zij, die gereinigd en geheiligd waren, de wet niet hebben kunnen aanhoren) van de wet een afkeer hebben, ervoor schrikken, en haar ontvluchten, en wel wensen zouden, dat de wet er niet was. Derhalve is het onmogelijk, dat de mensen door haar gerechtvaardigd worden, maar zij heeft geheel en al een tegengestelde uitwerking.

Ook al raakt Paulus, zoals ik gezegd heb, deze plaats slechts terloops aan, en al onderzoekt hij ze niet grondig en brengt hij ze ook niet ten einde, toch verstaat een oplettend en aandachtig lezer zonder moeite, dat hij in bedekte woorden van beide middelaars, Mozes en Christus, spreekt, en dat hij die twee onderling vergelijkt, zoals wij een weinig hierna willen aantonen. Indien Paulus deze zaak uitvoeriger had willen behandelen en aandringen, dan zou die éne plaats hem overvloedig stof verschaft hebben, om een nieuwe Brief te schrijven. De geschiedenis nu uit Ex. 19 en 20 over de afkondiging der wet zou voldoende stof kunnen bieden, om 'n dik boek te schrijven, indien ze slechts terloops, zonder vooroordeel gelezen werd, ofschoon ze voor hen, die de ware bediening en het gebruik der wet niet kennen zeer koel [en onverschillig] voorkomt, bij vergelijking met andere geschiedenissen.

Hieruit blijkt, dat de gehele wereld, indien ze bij de berg Sinaï gestaan had, zoals het Israëlitische volk, geschrokken, en voor de wet gevlucht zou zijn. Dus is de ganse wereld 'n vijandin van de wet, en haat ze haar onverzoenlijk. De wet echter is heilig, rechtvaardig en goed, en de rechtheid van de Goddelijke wil. Hoe kan dus iemand rechtvaardig zijn, die niet alleen de wet verwenst, en ze ontvlucht, maar bovendien een vijand Gods is, Die de Auteur der wet is? En het vlees kan ook niet anders doen - zoals Paulus getuigt - "Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God, want het onderwerpt zich der wet Gods niet", Rom. 8 : 7. Het is dus de grootst mogelijke dwaasheid, God en Zijn wet zo te haten, dat ge die zelfs niet horen kunt, en toch staande houden, dat wij door haar gerechtvaardigd worden.

Derhalve zijn de Sofisten blind en verstaan in het geheel niets van dit verschil. Zij zien slechts op de uitwendige gedaante der wet, in de mening, dat aan haar genoeg gedaan wordt [en dat de wet onderhouden wordt] door de burgerlijke zeden, en dat zij voor God rechtvaardig zijn, die haar uitwendig doen, zonder de ware en geestelijke werking der wet te overwegen, die niet erin bestaat, de gewetens te rechtvaardigen en te bevredigen, maar de zonde te vermeerderen, te verschrikken en toorn te werken. Aangezien zij daarvan onkundig zijn, besluiten zij, dat de mens een goede wil heeft, en een rechtschapen [verstand en] bevatting voor de wet Gods. Maar om te weten, of dat waar is, moet ge tergde gaan bij het volk der wet, met hun middelaar, die de stem

der wet op de berg Sinaï gehoord hebben. Raadpleeg zelfs David, die, zo vaak hij in de Psalmen klaagt, dat hij van het aangezicht van God verworpen is, dat hij zich in de hel bevindt, dat hij verschrikt is door de grootte van zijn zonde, en door de toorn en het oordeel Gods, tegenover die onoverwinnelijke heerschappij-voerders, niet stelt zijn offers, niet zelfs de wet, maar hij wordt alleen opgericht door de genadige barmhartigheid Gods. Derhalve rechtvaardigt de wet niet.

Indien de wet aan mijn driften, [zondige tochten en begeerlijkheden] onderworpen was, dat is: indien zij mijn schijnheiligheid en roem, indien zij mijn verbeelding van en vertrouwen op eigengerechtigheid goedkeurde; indien zij toestemde, dat ik zonder de barmhartigheid Gods en het geloof in Christus alleen met behulp van de wet, (zoals de gehele wereld op natuurlijke wijze aangaande de wet oordeelt) voor God gerechtvaardigd kon worden; evenzo: indien de wet zeide, dat God bewogen en overwonnen wordt door de eigen werken en verplicht wordt aan haar volbrengers loon te geven, zodat ik op die wijze geen God nodig had en mijzelf een god zou kunnen zijn, die door zijn eigen werken de genade zou kunnen verdienen, en met uitsluiting van de Zaligmaker Christus, mijzelf door mijn verdiensten zou kunnen zaligen; indien, zeg ik, de wet mij op zulk een wijze ten dienste stond, dan zou zij lieflijk, zoet en aangenam zijn. Zo voortreffelijk kan de rede zichzelf vleien. Maar dit zou slechts zolang duren, totdat de wet tot haar eigen gebruik en bediening kwam. Daar zou het dan blijken, dat de rede, [eigen bevassing en menselijke wijsheid] die stralen van de wet niet kon verdragen, daar moet de één of andere Mozes bij komen, en middelaar worden, en toch zonder enige vrucht, zoals ik straks zeggen zal.

Hiertoe behoort de plaats 2 Kor. 3 *aangaande het bedekte aangezicht van Mozes*, waar Paulus uit de geschiedenis van Ex. 34 te kennen geeft, dat de kinderen Israëls niet alleen onkundig geweest zijn aan het ware en theologische gebruik der wet, maar ze ook niet hebben kunnen verdragen.

Vooreerst, *omdat zij niet sterk hebben kunnen zien op het einde der wet*, zegt Paulus, *wegens het deksel, dat Mozes op zijn aangezicht gelegd had*. Verder hebben zij niet kunnen zien op het ontblote aangezicht van Mozes, vanwege de glans [en heerlijkheid] van zijn gelaat. Want wanneer Mozes met hen zou spreken, bedekte hij zijn gezicht met een deksel, zonder hetwelk zij zijn Woord niet konden verdragen; dat is: zij hebben zelfs Mozes hun middelaar niet kunnen aanhoren, tenzij hij nog een andere middelaar gebruikte, namelijk het deksel. Hoe zouden zij dus de stem van God of van een Engel horen, daar zij de stem van Mozes, die een mens was, en dat nog wel hun middelaar, niet hebben kunnen aanhoren, dan met bedekt aangezicht? Indien dus het gezegende Zaad niet komt, om hem op te beuren en te vertroosten, die de wet gehoord heeft, dan komt hij zeker door wanhoop om, in de vervloeking der wet, haat en lastering van God [of: om het verstaanbaar te maken: tegen God], en dagelijks zal hij erger tegen God gaan klagen, omdat hoe dieper de schrik en verwarring - door de wet veroorzaakt in het geweten - in hem knaagt en hoe langer dat duurt, des te meer neemt de haat en lastering van God toe.

Bovendien leert die geschiedenis, welke de kracht van de vrije wil is. Het volk is verschrikt en beeft: Waar is hier nu de vrije wilskeuze? Waar is hier de goede genegenheid en de rechte [eigen] bevassing? Welke uitwerking heeft hier de vrije wil in de gereinigden en heiligen?

Zij weet geen raad te gebruiken, zij verduistert de rede, en wendt de goede wil om, zij aanvaardt niet, begroet niet en omhelst niet met vreugde de Heere, wanneer Hij met donder, bliksem en vuur op de berg Sinaï komt. Zij kan de stem des HEEREN niet aanhoren, maar juist integendeel zegt zij, "dat de HEERE tegen ons niet spreke, opdat

wij niet sterven". Wij zien dus, wat de kracht van de vrije wil in de kinderen Israëls betekent, die, zelfs toen zij geheiligd waren, niet willen noch kunnen aanhoren één syllabe of letter der wet. Daarom zijn die aanbevelingen van de vrije wil louter beuzelingen.

Vers 20. *En de middelaar is niet middelaar van één ...*

Hier vergelijkt Paulus wel terloops, en met een wonderlijke kortheid, die twee middelaars, evenwel zo, dat hij de aandachtige lezer voldoet, die terstond vat, (daar het woord middelaar algemeen is) en begrijpt, dat hij in het algemeen spreekt van een middelaar, niet slechts van Mozes. "Een middelaar, zegt hij, is niet slechts middelaar van één", maar die uitdrukking sluit noodzakelijk twee in, namelijk de beledigde en de beledigende partij, van wie één een voorspraak nodig heeft, en de ander niet. Daarom is een middelaar niet van één, maar van twee, en van twee, die onderling 't niet eens zijn. Zo is Mozes in een algemene betekenis middelaar, omdat hij als middelaar handelt tussen de wet en het volk, dat niet verdragen kan het theologisch gebruik der wet. Daarom moet de uitwendige gedaante van de wet vernieuwd worden, en haar stem veranderd; dat is: de Goddelijke stem der wet, of de levende wet in haar [uitgang en] werkzaamheid moet een deksel aantrekken, en verdraaglijk en hoorbaar worden door de menselijke stem van Mozes.

Wanneer de wet nu op die wijze een deksel aangenomen heeft, spreekt zij niet verder in haar hoogste luister, maar door de mond van Mozes. Op deze wijze volbrengt zij niet meer haar eigen bediening, dat is: zij boezemt de gewetens geen schrik in, en daarom verstaan de mensen de wet totaal niet, maar worden er slechts vals-gerust en snorkende, verwijfde geveinsden door. En toch moet één van beide geschieden, namelijk of de wet moet buiten haar gebruik zijn met een deksel, maar dan, zoals ik gezegd hebt, maakt zij geveinsden; óf zij moet zijn in haar gebruik, zonder deksel, en dan doodt zij; omdat het mensenhart de wet in haar ware gebruik zonder deksel niet verdragen kan. Ge moet dus, indien ge zonder deksel op het einde der wet let, óf door het geloof het gezegende Zaad aannemen, (dat is: ge moet voorbij het einde der wet, op Christus, Die de vervulling der wet is, zien, opdat Hij zegge: de wet heeft u nu genoeg verschrikt, vertrouw erop, Mijn zoon, uw zonden worden u vergeven; waarover ik een weinig hierna meer zal zeggen), óf ge moet werkelijk Mozes met zijn deksel, tot een middelaar hebben.

Hiervandaan is het, dat Paulus in een algemene zin zegt: "een middelaar is niet van één". Want het kon niet gebeuren, dat Mozes middelaar alleen van God zou zijn, omdat God geen middelaar van node heeft; en hij is ook geen middelaar van het volk alleen, maar hij is middelaar tussen God en het volk, dat van God afgescheiden was. Want het is de taak van een middelaar, de beledigde partij met degene, die beledigd heeft, te verzoenen. Van die aard evenwel is, zoals ik gezegd heb, Mozes' middelaarschap, dat de stem der wet slechts verandert, en dragelijk maakt om te horen, en geen kracht schenkt, om de wet te vervullen. In één woord, is middelaar van het deksel, daarom geeft hij de kracht der wet niet, dan onder het deksel. Daarom is het noodzakelijk, dat zijn leerlingen, voor zover hij een middelaar van het deksel is, geveinsden blijven.

Maar wát, meent ge, zou ervan geworden zijn, indien de wet gegeven was zonder Mozes, of vóór of ná Mozes, en er was geen enkele middelaar geweest, en indien het volk evenwel noch had moeten vluchten, noch een middelaar had moeten hebben? Dan zou óf het volk, door al te grote vrees verslagen, eensklaps zijn omgekomen, óf indien het in het leven had moeten blijven, dan zou er 'n zekere andere middelaar

hebben moeten komen, die op deze wijze had moeten optreden tussen wet en volk, opdat - met behoud van het volk - ook de wet in haar kracht zou, gebleven zijn, en het volk met de wet zou overééngekomen zijn.

Mozes komt er intussen wel bij, en wordt middelaar, maakt een deksel, en verbergt daarmee zijn [glinsterend] aangezicht, maar de schrik tegenover de wet kan hij de gewetens niet ontnemen.

Dus, wanneer - na de wegneming van Mozes en diens deksel - een mens in doodsnood, of in bestrijding van het geweten, de toorn en het oordeel Gods gevoelt vanwege zijn zonde, die de wet openbaart en meerder maakt, ... dan behoort hier, opdat hij niet wanhope, de één of andere middelaar te komen, die zegt: Gij, zondaar, zult blijven, dat is: gij zult niet sterven, ook al blijft de wet en haar toorn.

Die [lieve] Middelaar is Jezus Christus, Die, niet gelijk Mozes, de stem der wet verandert, Die haar door een deksel niet verduistert, en mij niet brengt buiten de aanblik der wet, maar Zich tegenover de toorn der wet stelt, en ze wegneemt, en in Zijn lichaam aan de wet voldoet door Zichzelf, en later door het Evangelie tot mij zegt: De wet bedreigt u wel met de toorn Gods en de eeuwige dood, maar word er niet door verschrikt, en vlucht niet, ja blijf staan, [en grijp moed]: Ik neem uw beurt waar, en voldoe aan de wet in uw plaats. Dit is een geheel andere Middelaar dan Mozes, Die verzoening teweeg brengt tussen een vertoornd God en de zondaar. Hier kan het middelaarschap van Mozes van geen nut zijn, want die is nu verdwenen, en heeft de bediening met zijn deksel [verricht en] afgedaan. Doch daar treffen louter en alleen een wanhopend zondaar of een stervend mens te ener, en een beledigde en vertoornde God te anderzijde tesamen. Daarom moet er een andere Middelaar dan Mozes komen, om aan de wet te voldoen, haar toorn weg te nemen, en die verloren, en des eeuwigen doods schuldige zondaar met een vertoornd God te verzoenen.

Paulus noemt deze Middelaar als terloops, wanneer hij zegt: "Een Middelaar is niet van één", omdat de naam van Middelaar eigenlijk iemand aanduidt, die het middelaarschap bedient tussen een beledigde en een belediger. Wij zijn de beledigers, God is samen met Zijn wet beledigd, en die belediging is zodanig, dat God haar niet kan vergeven, en wij voor haar niet kunnen voldoen. Dus is er tussen God, Die op Zichzelf alleen is, en ons een zeer groot verschil. Bovendien kan God Zijn wet niet herroepen, maar Hij wil, dat ze onderhouden wordt; en wij, die de wet Gods overtreden hebben, kunnen ook niet van voor het aangezicht van God wegvlugten.

Daar heeft Christus Zich als Middelaar tussen de twee zeer verschillende, en door een oneindige en eeuwige afzondering ten verste van elkaar gescheiden partijen gesteld, en heeft die met elkaar verzoend. Op welke wijze? "Hij heeft het handschrift, gelijk Paulus elders zegt, dat tegen ons was, hetwelk door de bevelen, dat is: door de wet, ons tegen was, uitgewist, en heeft dat uit het midden weggenomen, hetzelfde aan het kruis genageld hebbende; en de Overheden en de machten uitgetogen hebbende, heeft Hij die in het openbaar tentoongesteld, en heeft door hetzelfde over hen getriomfeerd" [in Hemzelf], (Kol. 2 : 14, 15). Dus is Hij geen Middelaar van één, maar van twee partijen, die onderling ten zeerste verschillen.

Deze plaats is ook machtig en krachtdadig, om de gerechtigheid der wet te weerleggen, en om ons ervan te onderrichten, dat in de zaak van rechtvaardiging de wet zo ver mogelijk verwijderd moet worden. Eveneens het woord "Middelaar" zelf, heeft ook 'n voldoende vast bewijs, dat de wet niet rechtvaardigt, waartoe zou er anders een Middelaar nodig zijn? Aangezien dus de menselijke natuur de wet niet kan aanhoren, is het duidelijk, dat zij die nog veel minder zou kunnen nakomen, en met de wet overéénkomen. Derhalve rechtvaardigt de wet niet.

Dit, gelijk ik dikwijls en bijna tot vervelens toe inscherp, is de ware leer der wet, die ieder Christen met zeer grote oplettendheid moet trachten te verstaan, opdat hij wete nauwkeurig en juist te onderscheiden, wat de wet is, wat haar gebruik en [bepaling of] mate, wat haar kracht, wat haar tijd, en wat haar einde is. Dat namelijk de wet een geheel tegengestelde werking heeft, dan alle mensen menen, wie van nature de zeer verderfelijke opvatting aangaande de wet als aangeboren is, dat zij van gedachte zijn, dat de wet rechtvaardigt.

Daarom vrees ik, dat die leer, na ons overlijden, *wederom zal verduisterd worden*. Want de wereld moet vervuld worden met verschrikkelijke duisternis en dwalingen vóór de jongste dag. Wie het dus vatten kan, die vatte het, dat de wet in de Christelijke Godgeleerdheid en in zijn ware beschrijving niet rechtvaardigt, maar geheel een tegengestelde uitwerking heeft. Want zij ontdekt ons aan onszelf, zij stelt een vertoornd God voor, zij openbaart de toom, zij verschrikt ons en maakt niet alleen de zonde bekend, maar doet ze ook overvloedig zijn, zodat de zonde, waar ze eerst klein was, door de verlichtende wet groot wordt; waarop de mens de wet begint te haten, en te vlieden, en met een volkomen haat, van God de Maker van de wet, een afschrik begint te krijgen. Dit betekent stellig niet, rechtvaardig te zijn door de wet - iets, wat de rede zelf ook bekennen moet -, maar dubbel tegen de wet te zondigen.

Vooreerst niet alleen een van de wet afkerige wil te hebben, zodat gij die niet aanhoren kunt, maar in strijd met haar te handelen, ja ook voorts de wet zodanig te haten, dat ge wel wilde, dat zij tegelijk met God, Die haar Auteur is, en ten hoogste goed, vernietigd was.

Wat nu kan groter godslastering zijn, wat afgrijselijker zonde, dan God te haten, van Zijn wet een afkeer te hebben, en die niet te kunnen horen, Die nochtans volkomen goed en heilig is? Want de geschiedenis geeft duidelijk te kennen, dat het volk Israël de allerbeste wet, de allerheiligste en in hun rechte aard beschouwd, lieflijkste woorden (namelijk: "Ik ben de HEERE uw God, Die u uitgevoerd hebt". "Gij zult geen andere goden hebben". "Doende barmhartigheid aan duizenden". "Eert uw vader, opdat het u welga, en gij lang leeft op de aarde") geweigerd heeft te horen; en dat het een Middelaar nodig gehad heeft. Deze hoogste, volmaaktste en Goddelijke wijsheid en deze schoonste, beste en aller-zoetste leer kunnen zij niet verdragen. "Laat de HEERE tot ons niet spreken, zeggen zij, opdat wij niet sterven; spreek gij!" Het is voorzeker een wonderlijke zaak, niet te kunnen aanhoren uw allerhoogste en -zoetste goed; namelijk, dat gij een God hebt, en dat nog wel een barmhartig God, Die barmhartigheid wil bewijzen aan vele duizenden met u; niet te kunnen aanhoren hetgeen dient tot uw bescherming: "Gij zult niet doodslaan, gij zult niet overspel doen, gij zult niet stelen". Want door deze woorden omringt en beveiligt God uw leven, uw huisvrouw, en uw goederen, als met een muur, en versterkt het tegen alle geweld en aanval der bozen.

De wet kan niets [verrichten], behalve dan dat zij met haar licht het geweten bestraalt, en dat tot [kennis van] zonde, dood, oordeel, haat en toorn Gods. Vóór de wet [dat is: eerdad de wet mij aan mijzelf ontdekt], ben ik gerust, gevoel ik geen zonde, doch wanneer de wet komt, wordt mij de zonde, dood en hel onder het oog gebracht.

Dit betekent stellig niet, gerechtvaardigd te worden, maar *schuldig verklaard, tot een vijand Gods gesteld, ter dood en ter hel verdoemd te worden*.

Het voornaamste einde der wet in de Godgeleerdheid is dus, *dat zij de mensen niet beter, maar erger maakt, dat is: hun de zonde aanwijst, opdat zij door de erkenning der zonde vernederd, verschrikt en verbrijzeld worden, en zo verlangen naar de*

genade en het gezegende Zaad [Jezus Christus].

Dit is de hoofdinhoud van de redenering, die Paulus bij wijze van uitstap [uitweiding] heeft ontleend aan het woord middelaar.

Maar God is één.

God beledigt niemand, dus heeft de HEERE geen enkele middelaar nodig. Doch wij hebben God beledigd, daarom hebben wij een Middelaar nodig, niet die Mozes, maar Christus, Die betere dingen, ten behoeve van ons, spreekt, enz. Tot hiertoe de uitweiding, nu keert de Apostel weer tot zijn voorgenomen stof terug.

Vers 21: *Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods?*

Hierboven heeft Paulus gezegd, dat de wet niet rechtvaardigt. Wel, laat ons die dan wegdoen? Nee, want ook de wet heeft haar nut. Welke? Zij brengt de mens tot zelfkennis, zij toont de zonde aan, en vermeerdert die. Hier rijst dadelijk een andere kwestie: Indien de wet de mensen slechts bozer maakt, door hun de zonde bekend te maken, strijdt zij dan tegen de beloftenissen van God, en schijnt 't, alsof God door de wet maar getergd en beledigd wordt, zodat de HEERE Zijn beloften niet houdt noch volbrengt? Wij Joden, hebben het tegenovergestelde gedacht, namelijk, dat wij bewaard en bedwongen werden door de wet in die uitwendige tucht, zodat God daardoor bewogen, de aanbidding der beloftenis verhaasten zou, en opdat wij door die tucht [en onderhouding der wet], de beloftenis verdienen zouden. Paulus antwoordt: "Nee"; integendeel, indien gij op de wet ziet, wordt de beloftenis nog meer gehinderd. Want het menselijk verstand beledigt de belovende God, doordat zij Zijn wet niet wil aanhoren, die goed en heilig is. Want de menselijke wijsheid zegt, "dat de HEERE niet tot ons spreker Zou dan God aan hèn Zijn beloften houden, die Zijn wet en tucht niet alleen niet aannemen, maar ook uit het hart haten en ontvlieden? Hier ontstaat dus, zoals ik gezegd heb, terstond die kwestie: Dus schijnt de wet de beloftenis Gods tegen te houden? Ook die kwestie raakt Paulus terloops en in het voorbijgaan aan, toch antwoordt hij er in het kort op, door te zeggen:

Dat zij verre!

Waarom dit?

Vooreerst, omdat God geen beloften gedaan heeft, daartoe bewogen door onze waardigheid, verdiensten, of goede werken, maar het beloofd heeft uit Zijn loutere onuitputtelijke en eeuwige goedheid en barmhartigheid. De HEERE zegt niet tot Abraham: Omdat gij de wet onderhouden hebt, daarom zullen in u al de volkeren gezegend worden, maar hij zegt tot hem, toen hij nog onbesneden was, en nog geen wet had, en nog de afgoden diende (zoals in Jozua 24 : 2 geschreven staat); "Ga uit uw land" - "Ik zal uw Beschermers zijn" - alsook: "In uw Zaad zullen alle volkeren gezegend worden", [Gen. 12 : 1, 15 : 1, 18 : 18, 19]. Dit zijn geheel en al volkomen, [volstrekke en onbepaalde] beloften, die God uit genade aan Abraham toezegt, zonder enige voorwaarde en aanmerking van eigen werken of verdiensten, hetzij voorafgaande of volgende.

Dit is vooral tegen de Joden bedoeld, die menen, dat de Goddelijke beloften wegens hun zonden [achterblijven en] verhinderd worden. God, zegt Paulus, stelt Zijn beloften niet uit om onze zonden, noch verhaast Hij die om onze gerechtigheden en verdiensten. De HEERE ziet op geen van beide, [want in onszelf hebben wij noch gerechtigheden noch verdiensten voor God]. Daarom, ook al worden wij door de wet slechter gemaakt, en haten wij God meer, toch wordt God daarom niet bewogen om de beloftenis uit te stellen. Want zij [de belofte] steunt niet op onze waardigheid en

gerechtigheid, maar op Zijne goedheid en barmhartigheid. Daarom is het 'n louter verzinsel, wanneer de Joden zeggen: de Messias komt niet, omdat onze zonden Zijn [toe-]komst vertragen, alsof God om onze zonden onrechtvaardig zou worden, of om onze leugen onwaarachtig. De HEERE Zelf blijft altoos rechtvaardig en waarachtig, hetzij wij zondaar, hetzij wij rechtvaardig zijn.

Derhalve is Zijn waarheid alleen de [bewegende] oorzaak om de belofte te houden en te vervullen, [2 Petrus 3]. Verder, hoewel de wet de zonde openbaart en vermeerdert, toch is zij niet in strijd met de belofte Gods, ja zij is veel meer vóór ze. Want de wet in haar ware en volkomen werkzaamheid en einde, vernedert en bereidt de mens vóór, (indien hij maar het rechte gebruik van de wet maakt), opdat hij zucht en zoekt naar de genade. Want wanneer de zonde ontdekt en vermeerdert wordt door de wet, dan ziet de mens eerst in waarheid de goddeloosheid, en de vijandschap van het menselijk hart tegen de wet, en tegen God, de Gever der wet. Dan gevoelt hij met ernst [en aandoening], dat hij niet alleen de algoede God met Zijn allerheiligste wet niet bemint, maar dat hij Hem haat en lastert. Hier moet hij bekennen, dat er in het geheel niets goeds in hem is, en zo, door de wet verbrijzeld en vernederd, erkent hij, dat hij werkelijk ellendig en verdoemd is. Wanneer de wet dus op deze wijze dwingt onze boosheid te erkennen, en van harte de zonde te belijden, heeft zij haar taak volbracht, en haar tijd is vervuld, en de tijd der genade is nabij, opdat het gezegende Zaad kome, dat de door de wet verschrikte en verbrijzelde mens weer door het Evangelie oprichte en vertrooste.

Op deze manier is dus de wet niet in strijd met de belofte van God, omdat vooreerst de belofte gegrond is niet op de wet, maar op de waarheid Gods. Ten tweede, de wet in haar beste en voornaamste gebruik vernedert, en door de vernedering maakt zij zuchtend, verlangend en zoekend naar de [uitreddende] Hand des Middelaars, Wiens genade en goedertierenheid zij zeer zoet maakt, (zoals David zegt: "Uw goedertierenheid is goed", Ps. 109 : 21), en Zijn geschenk dierbaar en onuitsprekelijk, en zo maakt zij ons ontvankelijk voor Christus. Want hij kent het zoete niet, die het bittere niet gesmaakt heeft. Honger is de beste kok. Zoals dus de droge aarde de regen inzwelgt, zo maakt de wet ook, dat de verontruste en de benauwde harten naar Christus dorsten. Voor hen smaakt Christus bijzonder zoet, aan hun ziel is Hij vreugde, troost en leven. Daar wordt dan eerst Christus en Zijn weldaad recht gekend. Dat gebruik der wet is dus het beste, namelijk haar in zover te gebruiken, als zij vernedert en doet uitzien naar Christus. Hijzelf zoekt dorstende zielen op, die Hij zeer innemend tot Zich lokt, wanneer Hij zegt: "Komt allen, die belast en beladen zijt, en Ik zal u rust geven" (Matth. 11 : 28). Gaarne drenkt en bevochtigt Hij dus die dorre landen. Hij stort Zijn [genade-]wateren niet uit op een vette, zware en niet-dorstige aarde. Zijn goederen zijn onschatbaar groot, daarom schenkt Hij ze slechts aan behoeftigen, aan armen verkondigt Hij het Evangelie, de dorstigen geeft Hij te drinken. "Indien iemand dorst heeft, zegt Hij, die kome tot Mij en drinke", Joh. 7 : 37. "De gebrokenen van harte geneest Hij, [Ps. 147 : 3;⁹⁰ 146 : 8], dat is: die door de wet benauwd en terneergeslagen zijn, vertroost en zaligt Hij. Dus is de wet niet tegen de belofte van God.

---

⁹⁰ Deze, en inzonderheid Ps. 46, zijn bij de Vromen bekend onder de naam van Luthers psalm, omdat de Auteur in tijden van benauwdheid, vervolgingen en bestrijdingen, zo in- als uitwendig, tot deze genoeglijke vertroosting, en heuglijke ziels-werkzaamheden doorgaans zijn toevlucht nam, en daarmede gelovig en biddende mocht werkzaam zijn, en daaronder zo heilig stoutmoedig werd, dat hij daarop al zijn vijanden, ja de duivel zelf durfde tekeer gaan, en niet zelden onder de krijgsbanier van zijn Heere en Koning Immanuël de trotse Goliaths versloeg.

Want indien er ene wet gegeven ware, die machtig was levend te maken, zo zou waarlijk de rechtvaardiging uit de wet zijn.

Paulus geeft met deze woorden te kennen, dat op zichzelf geen wet kan levend maken, maar dat zij slechts doodt. Daarom rechtvaardigen mijn eigen werken, die ik niet alleen volgens de bevelen van de Paus of de menselijke overleveringen, maar ook naar de wet Gods verricht, mij niet voor God, maar maken mij tot een zondaar; zij verzoenen niet Gods toom, maar wekken haar juist op; zij verkrijgen geen gerechtigheid, maar nemen die weg, zij maken niet levend, maar doden mij. Dus, wanneer hij zegt: "Indien daar een wet gegeven was", leert hij met de allereuidelijkste woorden, dat zelfs de Goddelijke wet niet levend maakt, maar een geheel tegengestelde uitwerking heeft.

Hoewel deze woorden van Paulus verstaanbaar genoeg zijn, zijn ze toch voor de Papisten geheel en al duister en onbekend. Want indien zij die verstonden, zouden zij zich niet zo beroemen op hun vrije wil, eigen menselijke krachten, de onderhouding van de [Evangelische] raadgevingen, de overvloedig-goede werken, [en wat dergelijke zondige mensen-geboden en -leringen meer zijn]. Maar opdat zij niet openbare goddelozen en heidenen zouden schijnen te zijn, die de woorden van Christus' Apostel schaamteloos loochenen, ontwijken zij gedurig door deze zeer verderfelijke glosse, [of: eigen uitlegging] dergelijke plaatsen van Paulus aangaande de wet, die de zonde en toorn werkt; dat is: over de wet der Tien geboden; zij geven voor, dat Paulus van de ceremoniële en niet van de zedelijke wet spreekt. Maar Paulus spreekt juist en nadrukkelijk, wanneer hij zegt: "indien daar een wet gegeven was", waarbij hij geen enkele wet uitzondert.

Dus is de glosse der Sofisten van nul en geen waarde. Want de wetten der ceremoniën zijn evenzeer door God geboden, en nauwgezet gehouden, als die der zeden [Dekaloog], de besnijdenis hebben de Joden met niet minder eerbied onderhouden, dan de sabbat. Dus spreekt de Apostel over de gehele wet [in het algemeen].

Die woorden van Paulus worden in het pausdom gezongen en gelezen in alle kerken, en toch wordt het tegengestelde geleerd en beoefend, [of: beleefd]. Paulus zegt eenvoudig: dat er geen enkele wet is om levend te maken. Daarentegen leren de Sofisten geheel het tegengestelde, en wenden voor, dat er oneindig veel wetten gegeven zijn, om levend te maken. Ofschoon zij dit niet met zoveel woorden zeggen, toch zijn ze dit inderdaad van gevoelen, en dit toont duidelijk genoeg het monnikendom, dit tonen de oneindig vele menselijke wetten, overleveringen en kerkelijke plechtigheden, dit tonen de werken van betamelijkheid en gelijkwaardigheid, en vele andere onnoemelijke goddeloze plechtigheden, door hen ingesteld, die zij alleen hebben opgedrongen met onderdrukking van het Evangelie; en zij beloofden stellig, dat zij, die dergelijke plechtigheden in acht nemen, de genade, vergeving der zonden en het eeuwige leven zouden verkrijgen. Hetgeen ik zeg, kan niet ontkend worden. Want er bestaan nog boeken van hen, die de allerbetrouwbaarste getuigen van die zaak zijn. Wij daarentegen stellen met Paulus vast, dat totaal geen wet, hetzij menselijk of Goddelijk, rechtvaardig en levend maakt. En dus onderscheiden wij de wet zover van de gerechtigheid, als de dood van het leven, de hel van de hemel, en om dat vast te stellen, treft ons die heldere tekst van Paulus: de wet is niet gegeven om rechtvaardig, levend en zalig te maken, maar louter ter verdoeming, doding en verbrijzeling; en dat tegen de opvatting van alle mensen in, die van nature oordelen, dat de wet gegeven is ter verkrijging van gerechtigheid, leven en zaligheid.

Dit eigenlijke onderscheid der bedieningen [ambten] van wet en Evangelie, bevat in zijn ware gebruik de ganse ware, oprechte Godgeleerdheid; zo ook stelt het de gelovigen over alle soorten van levenswijzen, en maakt hen kundige rechters over alle wetten en leerstukken van alle mensen; verder geeft het bekwaamheid om alle geesten te beproeven, [of zij nl. uit God zijn, volgens de les uit 1 Joh. 4 : 1].

Daarentegen hebben de Papisten, [en allen, die het in deze met hen houden], omdat zij de leer der wet en des Evangelies totaal onderling verward en vermengd hebben, niets zekers kunnen voortbrengen, noch aangaande het geloof, noch aangaande de werken, noch aangaande de soorten van levenswijzen, noch aangaande de onderscheiding der geesten. Ditzelfde overkomt heden ten dage aan de dwaalgeesten, [hoe verwonderenswaardig toepasselijk spreekt hier de man op onze tijden, aangezien helaas!, de meesten meer met hun verdorven begrip en eigen verstand, dan met de waarheden, zo duidelijk in Gods Woord geopenbaard, raadplegen: o HEERE, leer ons door Uw Geest de waarheid verstaan, zoals die in Christus is; Zijn Evangelie kome meer en meer, en de zalving des Geestes. Daardoor alleen leert men alle dingen, en die mannen en vrouwen worden daardoor tot geestelijke profeten, theologen en verstandige christenen gemaakt. Geve God, dat deze ware en krachtige Evangelie-leer van de auteur, of liever van Paulus weer mocht herleven, en door invloed van Gods Geest naar Zijn Woord verstaan worden. Amen].

Na die weerleggingen en redeneringen derhalve, onderwijst Paulus in voldoende rijke en schone mate, dat de wet niets anders is, indien ge haar wezenlijke en beste gebruik doorziet, dan een soort van tuchtmeesterschap tot de gerechtigheid. Want zij vernedert de mensen, en maakt hen vatbaar voor de gerechtigheid van Christus, wanneer zij haar eigen ambt bekleedt [en haar rechtvaardige bediening uitvoert], dat is: wanneer zij de mensen als schuldigen voortdrijft, verschrikt en hen brengt tot kennis van zonde, toom, dood en hel. Want wanneer dit geschied is, verdwijnt de inbeelding van eigen gerechtigheid en heiligheid, en begint Christus lieflijk en zoet te worden, met Zijn weldaden. Daarom is de wet niet tegen de beloften van God, maar eerder ervóór. Zij vervult wel niet de belofte, noch brengt zij de gerechtigheid aan, toch vernedert zij ons door haar bediening en gebruik, en maakt ons zo dorstig naar, en vatbaar voor de genade en weldaad van Christus. Indien derhalve - zegt hij - er een wet gegeven was, die de gerechtigheid kon aanbrengen, en om harentwil het leven, daar niemand het leven kan verkrijgen, tenzij hij tevoren rechtvaardig is, dan zou werkelijk de gerechtigheid uit de wet zijn. Zo ook, indien er enige levenswijze was, werk, orde of godsdienst, die de vergeving der zonden, gerechtigheid en leven zou kunnen verkrijgen, dan zouden die zaken werkelijk rechtvaardig en levend maken. Maar dit is onmogelijk, omdat

Vers 22: ***Maar de Schrift heeft het alles onder de zonde besloten.***

Waar?

Vooreerst in de beloften zelf aangaande Christus, zoals: "Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen", Gen. 3 : 15. En: "In uw Zaad zullen alle volkeren gezegend worden", Gen. 22 : 18. Overal dus, waar in de Schriften een belofte van Christus aan de vaders gedaan is, daar wordt een zegening beloofd, dat is: gerechtigheid, zaligheid en het eeuwige leven. Dus door het tegenovergestelde wordt aan dezulken, die gezegend moeten worden, getoond, dat zij der vloek onderworpen zijn, dat is: aan de zonde en de eeuwige dood; waartoe zou het anders nodig zijn, de zegening te beloven?

Verder besluit de Schrift vooral juist door de wet de mensen onder de zonde en de

vloek, aangezien het de eigenlijke bediening der wet is, de zonde te openbaren, toorn te werken, en wat dies meer is; iets, wat wij de hele Brief door aangetoond hebben, vooral echter uit deze tekst van Paulus: "Zovelen als er uit de werken der wet zijn, zijn onder de vloek". Zo ook uit die tekst, die Paulus aangehaald heeft uit Deut. 27 : 26: "Vervloekt is, wie de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve".

Want deze teksten besluiten met duidelijke woorden, en onderwerpen aan de zonde en vloek: niet alleen hen, die openbaar tegen de wet zondigen, of die ze niet uiterlijk nakomen, maar ook degenen, die onder de wet zijn, en met alle kracht de wet proberen te vervullen, zoals de Joden geweest zijn, Eremieten, Kartuizers met hun allerheiligste professies, naar zij dromen, en [zogenaamde] godsdienst oefeningen, waarop zij zo vertrouwen, dat zij beuzelen: indien iemand sterft, met de gelofte die hij zoëven afgelegd heeft, vliegt hij terstond de hemel binnen, omdat hij hier zeer klaar hoort, dat de Schrift eenvoudigweg alles onder de zonde besluit.

Daarom is noch de gelofte noch de allerbeste godsdienstigheid van een Kartuizer de gerechtigheid, maar alles is verdoemd. Waardoor? Door de Schrift. Welke? Vooreerst door deze belofte: "Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen"; "in uw Zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde", en soortgelijke. Verder door de ganse wet, wier meest eigenlijke taak het is, aan de zonde te onderwerpen. Daarom vermorzelen geen monniken, geen Kartuizer, geen Caelestinen de kop van de slang, maar zij blijven vermorzeld onder de kop van de slang, dat is: de macht des satans. Wie gelooft dit?

In één woord, al wat buiten Christus en de belofte is, niets uitgezonderd, hetzij de wet Goddelijk of menselijk is, ceremonieel of moreel, is besloten onder de zonde.

Want de Schrift heeft alles onder de zonde besloten.

Wie nu "alles" zegt, sluit niets buiten. Wij besluiten dan met Paulus, dat de burgerlijke zeden en wetten van alle volken, hoe goed en noodzakelijk zij ook zijn, dat alle godsdienstplichten en -vereringen, zonder het geloof in Christus, onder de zonde, dood en eeuwige verdoemenis zijn en blijven, tenzij erbij gekomen is, - gelijk er volgt -: de belofte uit het geloof van Jezus Christus. Over deze zaak is hierboven breder gesproken.

Daarom is die uitnemende uitdrukking: alleen het geloof rechtvaardigt, waarachtig, die de tegenstanders op geen enkele manier kunnen verdragen, omdat Paulus hier zeer krachtig besluit, dat de wet niet levend maakt, aangezien zij tot dit doel niet gegeven is. Indien zij dus zelf niet rechtvaardigt en levend maakt, veel minder rechtvaardigen de werken. Want dit wil Paulus aanduiden, wanneer hij zegt, dat de wet niet levend maakt, dat namelijk de werken ook niet levend maken, omdat het sterker klinkt: de wet maakt niet levend, dan: de werken maken niet levend. Indien dus de wet zelf, hoezeer ook vervuld, (hoewel het onmogelijk is, dat ze [door enig sterveling] volbracht wordt) niet rechtvaardigt, hoeveel te minder doen het haar werken. Derhalve rechtvaardigt alleen het geloof zonder de werken. Paulus duldt die toevoeging niet: het geloof met de werken rechtvaardigt, maar hij gaat louter bij wijze van ontkenning verder in Rom. 3 : 20, en hierboven in Hfdst. 2 : 16, "Uit de werken der wet, zegt hij, zal geen vlees gerechtvaardigd worden"; en op deze plaats: de wet is niet gegeven om levend te maken.

Opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus den gelovigen zou gegeven worden.

Hierboven heeft hij gezegd, dat de Schrift alles onder de zonde besloten heeft. Is dat geschied tot in eeuwigheid? Nee, maar totdat de belofte zou gegeven worden. De

belofte nu is de erfenis zelf, of de zegening, aan Abraham beloofd; dit is: de bevrijding van de wet, zonde, dood en duivel; en schenking van genade, gerechtigheid, behoud en het eeuwige leven. Die belofte, zegt hij, wordt door geen eigen verdienste, door geen wet, door geen werken verkregen, maar wordt geschonken. Aan wie? Aan de gelovigen. In Wien? In Jezus Christus, Die het gezegende Zaad is, dat de gelovigen van de vloek verlost, opdat zij de zegening zouden ontvangen. Die woorden zijn niet duister, maar zeer klaar. Men moet evenwel moeite doen, om die nauwkeurig waar te nemen, en de kracht en het gewicht ervan wel te overleggen. Want indien alles onder de zonde besloten is, volgt daaruit, dat alle volkeren vervloekt zijn, en de eer van God missen; zo ook, dat zij onder de toorn Gods en onder de macht des satans zijn, en dat niemand daarvan door enige andere zaak kan verlost worden, dan door het geloof in Christus Jezus. Paulus strijdt dus zeer hevig tegen de uitzinnige meningen van de Sofisten, en van alle eigengerechtigheid-werkers, inzake de gerechtigheid der wet, en der werken, wanneer hij zegt: "Opdat de belofte uit het geloof in Jezus Christus, den gelovigen zou gegeven worden".

Hoe men antwoorden moet op de plaatsen, waar gesproken wordt van de werken en het loon, heb ik hierboven breedvoerig genoeg aangetoond, en de zaak vereist het ook niet, te redeneren over de werken, maar over de rechtvaardiging, dat die nl. door de wet en de werken niet teweeg gebracht wordt, daar alles onder de zonde en vloek ligt, maar door het geloof in Christus. Doch buiten de zaak van rechtvaardiging kan niemand de goede werken, van God geboden, heerlijk genoeg aanprijzen. Want wie kan zelfs van één enkel werk, dat een Christen uit en in het geloof doet, de nuttigheid en de vrucht, genoeg naar waarde, vertellen? Want die is kostbaarder dan hemel en aarde. Daarom ook kan ook zelfs de gehele wereld in dit leven geen overéénkomende beloning geven voor één zo'n goed werk, en de wereld heeft ook dit voorrecht niet, dat zij de goede werken der vromen hoogacht, veel minder dat zij die belonen zou, omdat zij ze niet ziet; of indien zij ze al opmerkt, beoordeelt zij ze niet als goede werken, maar als de slechtste wandaden, en jaagt degenen, die ze verrichten, als de schadelijkste pesten voor het menselijke geslacht uit de wereld weg. De wereld verbant de vromen met al hun gelovige werken uit haar midden. Zo is Christus, de Zaligmaker der wereld, wegens Zijn zeer grote en onuitsprekelijke weldaden de smadelijkste dood des kruises aangedaan. Evenzo zijn de Apostelen, die het woord der genade en des eeuwigen levens [d.i.: Het Evangelie] verkondigden aan de wereld, het uitvaagsel der wereld, en ieders versmading geworden [1 Kor. 4 : 13 der wereld uitvaagsel en aller afschrapsel]. Een waardige beloning voorzeker voor zo grote weldaden!

De werken nu, buiten het geloof verricht, hoezeer ze in schijn heilig voorkomen, zijn onder de zonde en vloek. Daarom is het er wel verre van, dat zij die de goede werken verrichten, genade, gerechtigheid en het eeuwige leven zouden verdienen, dat zij veeleer de zonde bij zonde voegen. Op deze wijze gaat de Paus tewerk, de mens der zonde, en zoon des verderfs, en al zijn navolgers [zie die antichrist eigenaardig beschreven in 2 Thess. 2 : 3, en de hele Openbaring van Johannes door, alsmede op vele plaatsen in het Woord]. Zo handelen alle eigengerechtigheids-werkers en dwaalgeesten, die van het geloof uitgevallen zijn.

Vers 23: ***Doch eer het geloof kwam.***

Hij gaat verder, met het nut en de noodzaak der wet te verklaren. Hierboven heeft hij gezegd, dat de wet om der zonden wil daarbij gevoegd is, niet dat zulks de hoofdbedoeling van God geweest is, dat Hij de wet alleen maar zou geven tot doding en

verdoeming, zoals er ook staat: "Is dan het goede, zegt Paulus, mij de dood geworden? Dat zij verre", Rom. 7 : 13. Want de wet wijst het leven aan, en drijft ernaartoe. Dus is de wet niet slechts als een bediening des doods gegeven. Maar dit is haar voornaamste gebruik en doel, om de dood te openbaren [en bekend te maken], opdat op deze wijze blijke, hoedanig en hoegroot de zonde zelf is. Zij ontdekt echter niet op die manier de dood, dat zij daarin vermaak zou scheppen, of niets anders zou zoeken, dan om ons te doden, maar daarom ontdekt de wet, opdat de mensen, geheel verschrikt en verootmoedigd, God zouden vrezen; en dit geeft de tekst zelf duidelijk te kennen: "Vreest niet, zegt Mozes, want God is gekomen, om u te verzoeken, en opdat Zijn vreze voor uw aangezicht zou zijn, opdat gij niet zondigt", Ex. 20 : 20. De bediening der wet is dus slechts om te doden, zó evenwel, dat God kan levend maken. Daarom is de wet niet eenvoudig [uitsluitend] ter doding gegeven, maar omdat de mens trots is en droomt [door eigen verbeelding], wijs, rechtvaardig en heilig te zijn: daarom is het nodig, dat hij door de wet vernederd wordt, opdat zo dat beest, de inbeelding van eigengerechtigheid, gedood worde. Zolang dat beest niet gedood is, kan een mens niet leven.

Ofschoon dus de wet doodt, toch gebruikt God die uitwerking der wet, dat is: die doding, tot een goed gebruik, namelijk tot het leven. Want daar God zag, dat die zeer algemeen verbreide pest van de hele aarde, nl. die inbeelding van eigengerechtigheid, of die geveinsdheid en dat vertrouwen op onze heiligheid, door geen andere zaak kon bedwongen en vernietigd worden, heeft Hij gewild, dat het door de wet zou gedood worden, niet voor altijd, maar opdat, wanneer het gedood zou zijn, de mens wederom zou opgericht worden, en meer dan de wet déze stem zou horen: Vreest niet! Ik heb de wet niet daarom gegeven, noch heb Ik u door haar daarom gedood, opdat gij in die dood zoudt blijven, maar opdat gij Mij vrezen en leven zoudt.

Want een verbeelding van goede werken en eigengerechtigheid verleent geen toegang aan de vreze Gods [en kan met elkaar niet bestaan]. Waar nu geen vreze Gods is, daar kan geen dorst naar genade of leven zijn. God moet dus een harde hamer hebben, om de rotsstenen te verbrijzelen, en een vuur, dat aan het midden des hemels brandt, om de bergen onderste boven te keren; dat is: om dat halsstarrige en weerbarstige beest, de eigen verbeelding, te bedwingen, opdat de mens door die verbrijzeling tot niets gebracht, aan zijn eigen krachten, gerechtigheid en werken wanhope, en voor God bevreesd worde, en zo verschrikt geworden, naar barmhartigheid en vergeving van zonden zou dorsten.

Vers 23: *Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden.*

Dat is: voordat de tijd des Evangelies en der genade kwam, was dit de bediening der wet, dat wij onder haar besloten en bewaakt worden als in een gevangenis. Dit is een fraaie en zeer gepaste gelijkenis, die aantoon, wat de wet uitwerkt, en hoe ze de mensen [uiterlijk] rechtschapen maakt. Men moet haar dus nauwkeurig overwegen. Geen dief, moordenaar, struikrover en dergelijke booswichten hebben, gevangen genomen, de boeien en de afschuwelijke gevangenis, waarin hij geboeid bewaard wordt, lief. Ja, als hij kon, zou hij de gevangenis vernielen, en met de ijzeren boeien die in de as leggen. In de gevangenis onthoudt hij zich weliswaar van kwaad-doen, evenwel niet met een goede wil, of uit liefde tot de gerechtigheid, maar omdat de gevangenis hem zulks belet. En, nu hij opgesloten is, verfoeit en haat hij de zonde en zijn diefstal niet (daarentegen smart het hem van harte, dat hij niet vrij is, noch stelen kan), maar de gevangenis haat hij en hij zou, indien hij ontslagen werd, als tevoren stelen.

De wet besluit de mensen burgerlijk en theologisch [d.i.: zedelijk en geestelijk]. Zo groot is ook de kracht van de wet en de gerechtigheid uit de wet, die dwingt om uitwendig goed te zijn, doordat zij de overtreders met straf en boete bedreigt. Daar gehoorzamen wij wel aan de wet, uit straf voor de wet, maar gedwongen en hoogst verontwaardigd. Hoedanig nu is deze gerechtigheid, indien gij gedwongen, uit vrees voor de straf, het kwade nalaat? Dus is die gerechtigheid der werken inderdaad niets anders dan de zonde te beminnen, de gerechtigheid te haten, God met Zijn wet te vervloeken, en de grootst mogelijke boosheid te aanbidden. Want zo vurig een dief een gevangenis liefheeft, en de diefstal haat, even graag gehoorzamen wij aan de wet, en doen, wat zij gebiedt, en laten na wat zij verbiedt.

Intussen evenwel heeft de wet deze nuttigheid, hoezeer de harten goddeloos blijven, dat zij vooreerst uitwendig en burgerlijk in een zeker opzicht de dieven, moordenaars en openbare goddelozen bedwingt. Immers, indien dezen dit gering beginsel van geloof niet hadden, dat de zonde in de wereld gestraft werd door het rad, galg, zwaard en soortgelijke lichamelijke strafoefeningen, en na dit leven met de eeuwige dood en hel, dan zou geen Overheidspersoon, geen huisvader, of leermeester met enig geweld, door enige wetten of boeien, de woede der mensen kunnen beteugelen. Door de bedreigingen der wet evenwel, die het gemoed schrik aanjaagt, worden goddelozen enigszins afgeschrikt, dat zij zich niet blindelings in alle soorten schelmstukken storten. Toch zouden zij intussen liever willen, dat er geen wet, geen straf, geen hel, kortom geen God was. Indien God geen hel had en de bozen niet pijnigde, zouden zij Hem allen liefhebben, en prijzen. Omdat Hij echter de bozen straft, en zij allen boos zijn, dus in zover zij onder de wet besloten worden, kunnen zij niet anders dan haten en God buitengewoon lasteren.

Verder, de wet besluit de mensen niet alleen burgerlijk [of: zedelijk], maar ook [geestelijk of:] theologisch, dat is: de wet is ook een geestelijke, en werkelijk een helse gevangenis. Omdat, wanneer zij de zonde openbaart en met de dood en de eeuwige toorn Gods dreigt, de man dan niet kan ontvluchten, noch vertroosting kan vinden. Want het ligt niet in de macht van een mens, deze vreselijke verschrikkingen, die de wet bewerkt, of een andere droefheid des harten te verdrijven. Hiervandaan komen die erbarmelijke schreeuwen en klachten der heiligen doorgaans in de Psalmen: "Want in de dood is Uwer geen gedachtenis, wie zal U loven in het graf?" (Ps. 6 : 6). Want de mens is dan in een kerker gesloten, waar hij niet uit kan geraken, noch ziet hij, hoe hij uit deze banden kan ontbonden, dat is: uit deze -vervaarnissen bevrijd kan worden.

Zo is de wet burgerlijk en theologisch een gevangenis.

Want vooreerst in 't burgerlijke leven bedwingt en besluit zij de goddelozen, dat zij niet naar hun boze lust [en welgevallen] zich blindelings kunnen storten in alle mogelijke wandaden.

Verder toont de wet ons geestelijk de zonde aan, zij verschrikt en verootmoedigt ons, opdat wij in die weg bevreesd, de ellende en de verdoemenis van ons zouden erkennen. En dat is het waarachtige en eigenlijke gebruik der wet, mits het niet altijd duurt, omdat die besluiting en bewaring onder de wet niet langer duren moet, dan tot het toekomstige geloof, en wanneer dat gekomen is, moet die theologische kerker der wet ophouden.

Hier zien wij weer, dat, hoezeer de wet en het Evangelie zeer ver van elkaar onderscheiden zijn, ze in hun werkzaamheden [nochtans] zeer nauw verenigd zijn. Dit geeft Paulus te kennen, wanneer hij zegt: "Wij werden onder de wet bewaard, besloten

zijnde tot op het toekomstende geloof". Daarom is het niet voldoende, dat wij onder de wet besloten zijn, omdat, indien er niets anders volgde, we gedwongen werden te wanhopen, en in de zonden te sterven. Maar Paulus voegt erbij, dat wij besloten zijn, en onder de tuchtmeester, (de wet) beteugeld worden, niet voor altijd, maar tot op Christus, Die het einde der wet is. Die verschrikking, verootmoediging en bewaking moet dus niet voor altijd duren, maar tot het toekomstende geloof; dat is: tot ons behoud en welzijn, opdat ons, die door de wet verbrijzeld zijn, de genade, de vergeving der zonden, de verlossing van de wet, zonde en dood, zoet en lieflijk worde; welke dingen door eigen werken niet verkregen worden, maar alleen door het geloof worden omhelsd.

Wie die - aan elkaar uiterst tegengestelde - zaken in de aanvechting weet te verenigen, dat is: wie, wanneer hij door de wet uitermate verschrikt wordt, weet, dat het einde der wet, en het begin[sel] der genade, of het toekomstend geloof nabij is, zo iemand maakt het rechte gebruik van de wet. In deze kunst zijn alle goddelozen onkundig. Kaïn had hier geen kennis aan, toen hij, besloten in de kerker der wet, zijn zonde te laat gevoelde. In het begin was hij buiten de gevangenis, dat is: hij gevoelde geen verschrikking, zelfs toen hij al de broedermoord bedreven had, maar hij ontveinsde die uitstekend, en dacht dat zelfs God er onkundig van was. "Ben ik mijns broeders hoeder?", vraagt hij. Toen hij echter hoorde: "Wat hebt gij gedaan? Daar is een stem des bloeds van uw broeder, dat tot Mij roept van de aardebodem"....., dan begint hij deze gevangenis in ernst te gevoelen. Wat deed hij? Hij bleef in de kerker opgesloten en verbond het Evangelie niet met de wet, maar hij zei: "Mijn misdaad is groter dan dat zij vergeven zou worden". Hij heeft alleen op de gevangenis gelet, en overwoog niet, dat hem de zonde daarom ontdekt was, opdat hij bij God genade zou zoeken. Hij heeft dus gewanhoopt, en geloochend dat hij een God haat. Hij heeft niet geloofd, dat hij opgesloten was in de genade en het geloof, maar enkel en alleen in de wet.

Die woorden nu "opgesloten te worden, en onder de wet bewaard" zijn niet ijdel, en om zo maar eens terloops te beschouwen, of sofistich, maar waarachtig en ernstig [gemeend]. De bewaring of de kelder beduidt een ware en geestelijke verschrikking, waardoor het geweten dusdanig opgesloten wordt, dat zij, [de benauwde ziel] in de gehele wijde wereld geen plaats vindt, waar zij veilig kan zijn. Ja zolang die verschrikkingen duren, gevoelt het geweten zulk een benauwdheid, dat het meent, dat hemel en aarde, al waren die nog tienmaal groter en wijder, nauwer zijn dan een muizenhol. Daar wordt dan een mens totaal van alle wijsheid, krachten, [eigen-] gerechtigheid, raad en hulp ontbloot. Want het geweten is een zeer tere zaak, bijgevolg, wanneer het zo in de kerker der wet opgesloten wordt, is voor haar nergens een uitgang, maar het komt haar voor, dat die benauwing in de ziel spoedig tot in het oneindige zal toenemen. Want dan gevoelt zij de toorn van God, Die oneindig is, Wiens hand zij niet kan ontvluchten, zoals gezegd wordt: "Waar zou ik heengaan voor Uw Geest?", Ps. 139 : 7.

Zoals dus in het burgerlijke de bewaring of gevangenis een lichamelijke smart op zichzelf is, waardoor een gevangene van het [vrij] gebruik zijns lichaams beroofd wordt, zo is in het geestelijke de kerker een ontroering en benauwdheid des gemoeds, waardoor een gevangene beroofd wordt van de vrede der consciëntie en van de rust des harten, niet evenwel voor altijd, gelijk het verstand oordeelt, wanneer het die gevangenis voelt, maar totdat het geloof komt. Een gemoed, dat onder de wet besloten is, moet dus opgebeurd en vertroost worden, op deze wijze: Broeder, gij zijt wel opgesloten, maar weet, dat dit niet gebeurt, opdat gij voor immer in de gevangenis zoudt moeten blijven opgesloten. Want er is geschreven, dat wij opgesloten worden

tot het toekomstige geloof. Gij wordt derhalve in die gevangenis terneergeslagen, niet tot uw verderf, maar opdat gij door het gezegende Zaad zoudt verkwikt worden. Gij wordt door de wet gedood, opdat gij door Christus zoudt levend gemaakt worden. Daarom: wanhoop niet, gelijk Kaïn, Saul en Judas, die in de gevangenis opgesloten niets toegevoegd hebben [of: niet naar redding uitgezien hebben], maar in die kerker van hen gebleven zijn. Daarom konden zij niet anders dan wanhopen. Gij moet u in die gewetensangsten anders gedragen dan zij; gij moet weten, dat het een weldaad is, dat gij zo opgesloten en ontsteld zijt, maar zie toe, dat gij deze opsluiting recht gebruikt, namelijk tot het toekomstige geloof. Want God wil niet, dat gij ontroerd zoudt worden, opdat gij in onrust blijven zoudt. De HEERE wil u niet doden, opdat gij in de dood blijven zoudt. "Ik wil de dood des zondaars niet", zegt Hij door de profeet Ezechiël, in Hfdst. 33 : 11 [Hfdst. 18]! Maar God wil, dat gij ontsteld wordt, opdat gij vernederd zoudt worden, en opdat ge zoudt erkennen de barmhartigheid en de weldadigheid van Christus nodig te hebben.

Daarom, die bewaring onder de wet moet niet voor altoos duren, doch moet slechts tot op het geloof duren, zoals ook dat aller-zoetste versje zegt: "De HEERE heeft een welgevallen aan hen, die Hem vrezen"; dat is: die door deze bewaring der wet nauw besloten worden. Maar dadelijk voegt hij erbij: "en aan hen, die op Zijn goedertierenheid hopen" (Ps. 147 : 11).

Die twee elkaar tegengestelde zaken moeten dus samengevoegd worden, die in werkelijkheid ten zeerste van elkaar verschillen. Want wat is meer tegenstrijdig, dan voor de toorn Gods te vrezen en te schrikken, en gelijktijdig te hopen op Zijn barmhartigheid? Het ene is de hel, het andere de hemel, en toch moeten die dingen in het hart ten nauwste verenigd zijn.

Beschouwenderwijs worden ze zeer gemakkelijk verenigd, maar ze in de beoefening te verbinden, is aller-moeilijkst, hetgeen ik door eigen ondervinding zeer dikwijls geleerd heb. De Papisten en de uitvinders van sekten [en dwaalgevoelens] kennen in het geheel niets van deze zaak. Wanneer zij dan ook die woorden van Paulus lezen of horen, zijn die voor hen geheel en al duister en onbekend. En wanneer de wet hun de zonde aantoonde, hen beschuldigt en verschrikt, vinden zij geen raad of hulp, maar raken slechts tot wanhoop, zoals Kaïn, Saul, [Judas en anderen]. Aangezien dus, zoals ik gezegd heb, de wet onze beul, [tuchtmeester] en gevangenis is, zo is het zeker, dat wij haar niet liefhebben, maar hevig haten. Wie dus zegt, dat hij de wet liefheeft,⁹¹ liegt en weet niet, wat hij zegt. Een dief of struikrover zou dol en dwaas zijn, die van het gevangenhuis en zijn boeien zou houden. Aangezien nu de wet, zoals ik gezegd heb, ons gevangen neemt, is het zeker, dat wij haar bitterste vijanden zijn. In één woord, wij beminnen de wet en haar gerechtigheid evenzo, als een booswicht de gevangenis. Hoe zouden wij dan door de wet gerechtvaardigd worden?

En zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden.

Dit zegt Paulus in plaats van de tijd der vervulling, waarop Christus gekomen is. Echter, past gij, [geliefde lezer en hoorder, indien gij door genade dat kunt doen] het toe, niet alleen op die tijd, maar ook op uw innerlijke zielstoestand, [opdat gij ondervinden moogt, dat het geloof in Christus ook aan u geopenbaard wordt]. Want

---

⁹¹ Namelijk voor zover hij nog onder de toorn en vloek van Gods wet besloten was, en betreffende zijn onwedergeboren deel en oude mens. Want wat betreft eens Christens nieuw beginsel, genadestaat en vereniging met Jezus, heeft hij zoals David de wet lief, en heeft met Paulus een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens, Rom. 7 : 22. Hoe lief heb ik Uw wet!, zij is mijne betrachting de ganse dag, Ps. 119: 97.

hetgeen historisch en in de tijd geschied is, toen Christus kwam, de wet afschafte, [dat is: gelijk hierboven duidelijk aangetoond is: haar vloek en toorn gedragen, dadelijk en lijdelijk voor de Zijnen vervuld heeft], en de vrijheid en het eeuwige leven in het licht tevoorschijn bracht, dit geschiedt nog dagelijks in het bijzonder, op geestelijke wijze, in ieder Christen, in wie van tijd tot tijd beurtelings nog gevonden wordt de tijd der wet en die der genade. Want een Christen heeft een lichaam, in welke leden, zoals Paulus zegt, de zonde strijd voert. [Rom. 7 : 23]. Onder de zonde nu versta ik, niet alleen de uitvoering van de daad, maar de wortel en de boom met zijn vruchten, zoals de Schrift van de zonde pleegt te spreken. Die zonde blijft niet alleen aan het christelijke en gedoopte vlees kleven, maar voert daartegen ook strijd, en houdt het gevangen, zoal niet tot toestemming of tot de daad, dan toch tot een grote prikkeling [en aandrang].

Want ook al stort een christen zich niet in die grove zonden, zoals doodslag, overspel, hoererij, diefstal, enz. [verdere ongerechtigheden en onreinheden], hij is toch daarom niet vrij van ongeduld, murmureren, haat, lastering tegen God; welke zonden de menselijke rede totaal onbekend zijn. Die zaken dwingen hem zelfs tegen zijn wil de wet te vervloeken; noodzaken hem van het aangezicht Gods weg te vluchten, en zetten de mens ertoe aan, God te haten en te lasteren. Want gelijk in een jong lichaam de wellust krachtig is, in een volwassen man de genegenheid om roem en rijkdom te verkrijgen, in een oud man de gierigheid, zo heeft in een heilig man ongeduld, murmurering, haat en lastering van God de overhand. Van deze zaak zijn overal voorbeelden te vinden in de Psalmen, bij Job, Jeremia en in heel de Schrift.

Daarom gebruikt ook Paulus, wanneer hij deze geestelijke strijd beschrijft, zeer krachtige en nadrukkelijke woorden, namelijk van strijden, wederstaan en gevangen nemen.

In een Christen zijn dus beide tijden van wet en genade in hun werkzaamheid [betreffende de inwendige mens]. De tijd van de wet is er, wanneer zij mij afmat, overhoop werpt, bedroeft, tot kennis der zonde brengt en die vermeerdert. Daarom is dan de wet in haar ware gebruik, dat een Christen van tijd tot tijd gevoelt, zolang hij leeft. Zo is aan Paulus een scherpe doorn in het vlees gegeven, namelijk een engel des satans, dat hij hem met eisten slaan zou, [2 Kor. 12 : 7]. Hij had gaarne ieder ogenblik de vreugde des gemoeds, het vrolijk-zijn van hart en de smaak van het eeuwige leven gevoeld.⁹² Even gaarne zou hij al de ontroeringen des gemoeds kwijt geweest zijn. En daarom wenste hij van deze verzoeking verlost te zijn. Dit geschiedt niet, maar hij hoort van de HEERE: Mijn genade is u genoeg. Want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht (vs. 9). Dezelfde strijd ondervindt een Christen. Daar gaan veel uren om, waarin ik met God twist, en Hem ongeduldig tegensta. De toorn en het oordeel Gods mishagen mij. Mijn ongeduld, en murmurering mishaaft de HEERE ook. En dit is de tijd der wet, waaronder een Christen naar het vlees te allen tijde is. Want het vlees begeert tegen de geest, en de geest tegen het Geest [Gal. 5 : 17]. In de één evenwel meer, in de ander minder.

De tijd der genade is er, wanneer het hart weer opgebeurd wordt door de belofte van de genadige barmhartigheid Gods, en zegt: "Wat buigt gij u neder, o mijne ziel!, en wat zijt gij onrustig in mij?" Ziet gij niets dan wet, zonde, verschrikking, droefheid, wanhoop, dood, hel en duivel? Is er dan ook geen genade, vergeving der zonden,

---

⁹² Dat is die heerlijke vreugde en blijdschap, die alle verstand te boven gaat, er... dat innig en heuglijk zielslachen, waar David nu zoveel mee op had, dat hij niet kon inhouden, zeggende: *Toen werd onze mond vervuld met lachen, en onze tong met gejuich*, Ps. 126.

gerechtigheid, vertroosting, vreugde, vrede, leven, hemel, Christus, God? Houd op, mijn ziel, mij te beroeren. Wat kunnen wet, zonde en alle kwaad bij deze zaken vergeleken, in aanmerking komen? Hoop op God, [want ik zal Hem nog loven voor de verlossing Zijns aangezichts. Met een doodsteek in mijn beenderen honen mij mijn wederpartijders, als zij de ganse dag tot mij zeggen: Waar is uw God?, Ps. 42 : 6, 11]. *Die Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar om uw zonden Hem overgegeven heeft in de dood des kruises.* Dit is dan besloten te zijn onder de wet, naar het vlees, niet voor immer, maar tot op de komende Christus. Daarom, wanneer gij door de wet verschrikt zijt, zeg dan: Gij wet, die zo over mij heerst, gij zijt er niet alleen, [noch hebt gij alles alleen te zeggen], en gij zijt niet alles; maar behalve u is er iets anders, dat groter en beter is, namelijk genade, geloof en zegening. Die beschuldigt mij niet, verschrikt noch veroordeelt, maar vertroost, beveelt mij goede moed te scheppen, en belooft een onfeilbare overwinning in Christus. Ik heb dan geen reden om te wanhopen.

Wie die kunst wèl kende, die zou terecht een theoloog [Godgeleerde, hetzij man of vrouw, in wat bediening of omstandigheid hij zich ook in het tijdelijke bevond] kunnen genoemd worden. De hedendaagse dwaalzieke mensen, die gedurig zich op de Geest beroemen, en hun leerlingen, beelden zich in, dat zij die kunst uitnemend verstaan. Ik en mijns gelijken echter kennen nauwelijks de eerste beginselen van deze kunst, en toch zijn wij ijverige discipelen in die school, waar die kunst geleerd wordt. Zij wordt wel geleerd, maar zolang het vlees en de zonde blijven, kan die kunst niet volkomen geleerd worden.

Zo is dan een Christen verdeeld over twee tijden. Voor zover hij vlees is, is hij onder de wet; voor zover geest, is hij onder de genade. Aan het vlees blijft gedurig de begeerlijkheid, gierigheid, eerezucht en hoogmoed kleven. Aan het vlees blijft hangen de onkunde, de verachting van God, ongeduld, murmuring en toorn tegen God; omdat de HEERE onze plannen en pogingen stuit, omdat Hij de verachters en goddelozen niet terstond straft. Dergelijke zonden blijven aan het vlees der heiligen hangen. Daarom, indien gij niets dan het vlees ziet, zult gij altijd onder de tijd der wet blijven. Maar die dagen moeten verkort worden, anders zou geen vlees behouden worden, [Matth. 24 : 22]. Aan de wet moet een einde voorgeschreven worden, waarop zij ophoudt. Daarom is de tijd der wet niet altoosdurend, maar ze heeft een einde, hetwelk Christus is. [Want het einde der wet is Christus, tot rechtvaardigheid, een iegelijk die gelooft, Rom. 10 : 4]. Doch de tijd van genade is eeuwig, omdat Christus eens gestorven, niet meer sterft [Rom. 6 : 9]. Hij is eeuwig; daarom is ook de tijd der genade eeuwigdurend.

Zulke merkwaardige uitspraken bij Paulus moeten wij niet onachtzaam doornemen, zoals de Papisten en uitvinders van sekten plegen te doen. Want die uitspraken bevatten de woorden des levens, die de verbrijzelde gewetens wonderlijk troosten en versterken; en zij, die daar de rechte kennis van hebben, kunnen op de rechte wijze beoordelen, wat het geloof, wat de valse en wat een ware vreze is, evenzo kunnen ze alle gemoedsaandoeningen beoordelen, en alle geesten onderscheiden. De vreze Gods is een heilige en kostelijke zaak, maar zij moet niet eeuwigdurend zijn. Zij moet wel altijd in een Christen gevonden worden, omdat de zonde altijd in hem is, maar zij moet niet alleen [op zichzelf] zijn; anders is het een vrees van Kaïn, van Saul en Judas, dat is een slaafse en wanhopende vrees. Een Christen moet dus door het geloof in het Woord der genade, de vrees overwinnen, zijn ogen van de tijd der wet afwenden, en op Christus Zelf en het toekomstige geloof zien. Daar wordt dan de

vrees zoet en lieflijk, en vermengd met verkwikkende drank [nektar], zodat een Christen niet alleen God begint te vrezen, maar ook lief te hebben. Anders, indien een mens slechts op de wet en zonde ziet, met uitsluiting van het geloof, zal hij de vreze niet kunnen verdrijven, maar tenslotte wanhopen. Zo onderscheidt Paulus op schone wijze de tijd der wet en die der genade. Laten ook wij leren, op de rechte wijze de tijden van elk van beide te onderscheiden, niet slechts met woorden, maar ook met onze innigste aandoening, iets, dat een aller-moeilijkste zaak is. Want ofschoon die twee, [wet en genade] in werkelijkheid zeer ver van elkaar verwijderd zijn, toch zijn ze ten nauwste verenigd in hetzelfde hart. Niets is er nauwer verknocht dan vrees en vertrouwen, wet en Evangelie, zonde en genade. Want ze zijn zo nauw verenigd, dat het één van het ander verslonden wordt. Dus kan er geen wiskundige verbinding [conjunctie] gegeven worden, die daaraan gelijk zou zijn.

Paulus begon van deze plaats af, vers 19: "Waartoe is dan de wet?" te redeneren aangaande de wet, alsook over het gebruik en misbruik der wet. En hij nam hieruit aanleiding, omdat hij betoogde, dat de gerechtigheid den gelovigen geschonken wordt uit de genade en de belofte, en niet door de wet. Uit die redenering is deze vraag voortgekomen: "Waartoe is dan de wet?" Want als het natuurlijk verstand hoort, dat de gerechtigheid of zegening uit de genade en belofte geschonken wordt, brengt zij daar dadelijk tegen in: Dan brengt de wet geen enkel voordeel.

Daarom moet de plaats inzake de wet zorgvuldig nagegaan worden, wat en hoe men van de wet moet gevoelen, opdat wij haar óf niet geheel en al verwerpen op de manier van de *dwaalzieke geesten, die in het jaar 1525 de Boerenoorlog verwekten*, en zeiden, dat de Evangelische vrijheid de mensen van alle wetten ontslaat; óf opdat wij haar [de wet] geen kracht om te rechtvaardigen zouden toeschrijven. Want beide partijen zondigen tegen de wet, ter rechter zijde zij, die door de wet willen gerechtvaardigd worden; ter linker zijde degenen, die geheel van de wet vrij willen zijn.

Men moet dus de koninklijke weg bewandelen, zodat wij noch de wet geheel en al verwerpen, noch haar meer macht en gezag toekennen dan haar toekomt. Hetgeen ik hierboven zo dikwijls heb zoeken in te scherpen naar aanleiding van beiderlei gebruik der wet: het burgerlijk en geestelijk gebruik, geeft voldoende te kennen, *dat den rechtvaardigen de wet niet is gesteld, maar, zoals Paulus in 1 Tim. 1 : 9 zegt, den onrechtvaardigen.*

Nu zijn er onrechtvaardigen in tweeërlei zin: sommigen die nog gerechtvaardigd [zullen en] moeten worden; anderen, die niet gerechtvaardigd zullen worden, [en buiten de gerechtigheid van Christus blijven]. Zij die niet gerechtvaardigd zullen worden, worden bedwongen door het burgerlijk gebruik der wet. Want zij moeten gebonden worden door de banden der wet, zoals woeste en ongetemde beesten met touwen en kettingen gebonden worden. Dat gebruik houdt nooit op, waarover Paulus hier ter plaatse nu niet handelt. Doch zij, die gerechtvaardigd moeten worden, worden door de wet op een theologische, [of: geestelijke] wijze, voor een tijd, geoefend. Want zulks duurt niet voor altijd, gelijk het burgerlijke gebruik, maar dat ziet op het toekomstige geloof, en houdt op, wanneer Christus komt. Hieruit staat voldoende vast, dat alle plaatsen, waar Paulus handelt over het geestelijk gebruik der wet, verstaan moeten worden van hen, die nog gerechtvaardigd moeten worden, en niet van degenen, die reeds gerechtvaardigd zijn. Want dezen, voor zover zij in Christus blijven, zijn ver buiten en boven iedere wet.

Men moet hun dus de wet opleggen, die nog te rechtvaardigen zijn, opdat zij onder de

wet zo lange tijd bewaard worden, totdat de gerechtigheid des geloofs zal gekomen zijn. Niet, dat zij die gerechtigheid door de wet verkrijgen. Want dit zou betekenen, de wet te misbruiken, en niet op de rechte wijze te gebruiken; maar opdat zij, die door de wet verslagen en verootmoedigd zijn, tot Christus zouden vluchten, Die het einde der wet is tot gerechtigheid een iegelijk die gelooft, [Rom. 10 : 4].

De misbruikers van de wet zijn daarom in de eerste plaats alle eigengerechtigheidswerkers en geveinsden, die dromen, dat de mensen door de wet gerechtvaardigd worden. Want zulk gebruik oefent en drijft niet tot het toekomstige geloof, maar maakt zorgeloze, geruste en hoogmoedige geveinsden, die opgeblazen zijn, en zich veel verbeelden van hun eigengerechtigheid en wetswerken; en [dat gebruik] verhindert de gerechtigheid des geloofs.

Verder misbruiken zij de wet, die de Christenen daarvan helemaal willen ontslaan, gelijk de dwaalgeesten probeerden, en bij die gelegenheid de Boerenopstand verwekten. En in onze dagen doen velen uit ons midden ook hetzelfde, die door de leer des Evangelies aan de slavernij van de Paus ontruikt, dromen dat de Christelijke vrijheid een vleselijke losbandigheid betekent, om te doen wat men wil. Dezen, gelijk Petrus zegt (1 Petrus 2 : 16) de vrijheid des geestes als een deksel der boosheid hebbende, maken dat de Naam van God en het Evangelie van Christus heden ten dage alom gelasterd wordt, en daarom zullen zij ook eerstdaags rechtvaardige straffen voor hun goddeloosheid ondergaan. [Dit is het karakter van onze tegenwoordige naamchristenen, waarvan helaas! in onze dagen een grote menigte gevonden wordt, die hun zonden vrij uitspreken, en naar God noch naar Zijn heilige geboden niet meer vragen].

Ten derde misbruiken ook zij de wet, die de vervaarnissen der wet gevoelen, en niet begrijpen, dat die slechts duren moeten tot op Christus. In dezulken is dat misbruik een oorzaak van wanhoop, gelijk het in de geveinsden een oorzaak is van trots en eigenverbeelding.

Daarentegen, het ware gebruik der wet kan niet naar waarde geschat worden, wanneer namelijk het geweten, onder de wet besloten, niet wanhoopt, maar voorzichtig door de Heilige Geest te midden der verschikkingen dit vaststelt: Ik ben wel onder de wet besloten, maar niet voor altoos, ja die opsluiting [onder de wet] zal mij medewerken ten goede. Hoe? Opdat ik, wanneer ik also opgesloten ben, verlangende zucht en de Hand van die Helper zoek [aan te grijpen]. En op deze wijze is de wet als een zekere drijver, die de hongerigen [en dorstenden] naar Christus voortduwt, opdat Hij [de wachtende Heere Jezus, om genadig te zijn] hen met Zijn goederen vervulle.

Daarom is het de eigenlijke bediening der wet om ons schuldig te verklaren, te verootmoedigen, te doden, ter hel te brengen, en ons alles te ontnemen, máár ... met dát doel, dat wij gerechtvaardigd, verhoogd, levend gemaakt en ten hemel opgetrokken zouden worden, en opdat wij alles zouden verkrijgen. De wet doodt dus niet zonder meer, maar ze doodt ten leven.

Vers 24: *Zo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus.*

Paulus verbindt weer de wet en het Evangelie, in de gemoedsbewegingen of innigste werkzaamheden, die in werkelijkheid onderling zeer ver van elkaar gescheiden zijn, wanneer hij zegt: "de wet is onze tuchtmeester tot Christus".

Nu is ook die gelijkenis van een pedagoog [tuchtmeester] zeer opvallend. Daarom moet ze oplettend worden gezien, ofschoon een pedagoog hoogst nuttig en nodig is, om de kinderen op te voeden, en te onderwijzen, toch moet ge mij eens een jongen of leerling aanwijzen, die zijn meester liefheeft. Hadden de Joden hun Mozes vurig lief,

en deden zij gewillig, wat hij ze beval?⁹³ Daarin bestond hun gehoorzaamheid en liefde jegens Mozes, dat zij op bepaalde tijden, zoals de geschiedenis getuigt, hem gaarne zouden gestenigd hebben. Dus is het onmogelijk, dat een leerling zijn pedagoog bemint. Want hoe zou hij hem kunnen liefhebben, door wie hij in de kerker vastgehouden wordt; dat is: door wie het hem niet toegestaan wordt, die dingen te doen die hij gaarne zou willen doen? En indien hij iets begaat tegen zijn gebod, wordt hij dadelijk door hem beknord en gestraft. Bovendien wordt hij nog gedwongen, de roede te omhelzen en te kussen. Dat is zeker! de voortreffelijke gerechtigheid van een leerling, dat hij aan een dreigende en hardvochtige meester gehoorzaamt, en dat hij de roede kust! Maar doet hij dat ook gewillig en met vreugde?

Wanneer de pedagoog afwezig is, breekt hij de roede aan stukken, ja werpt ze in het vuur, en als hij over zijn meester wat te zeggen had, zou hij niet dulden, dat de meester hem met roeden sloeg, maar zou bevelen, dat de meester zelf gezeseld werd. En toch heeft een jongen de meester erg nodig, opdat hij hem onderwijs geve en kastijde. Want anders zou de jongen zonder deze tucht, opvoeding en goede gewenning verloren gaan.

Aan de jongens wordt dus een pedagoog gegeven, opdat die hem onderwijze en bewake, en hem als in een gevangenis gevangen houde. Waartoe, en hoelang? Zal dan die zware en hatelijke heerschappij van de pedagoog en onderworpenheid van de jongen altijd duren?

Allerminst, maar tot de vooraf bepaalde tijd, opdat die gehoorzaamheid, gevangenis en tucht de jongen ten goede komen, en hij te zijner tijd erfgenaam en koning wordt. Want het is des vaders wil niet, dat de zoon voor altijd de pedagoog onderdanig is, en door hem met roeden geslagen wordt, maar dat hij door 's meesters onderricht en tucht bekwaam gemaakt wordt, om de erfenis te aanvaarden.

Zo is de wet niets anders, zegt Paulus, dan een tuchtmeester, niet voor altoos, maar tot op Christus, zoals hij ook hierboven in andere woorden uitgedrukt heeft: "De wet is om der overtredingen daarbij gekomen, totdat het Zaad zou gekomen zijn." Alsook: "de Schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus den gelovigen gegeven zou worden". Evenzo: "Wij werden onder de wet bewaard tot dat geloof, opgesloten zijnde, dat geopenbaard zou worden".

Daarom is de wet niet uitsluitend een tuchtmeester, maar dient ertoe om ons tot Christus te brengen. Want wat zou het toch voor een pedagoog zijn, die slechts de jongen kwelde en met de zweep sloeg, en hem nergens in onderwees? Zulke tuchtmeesters heeft de vorige eeuw gekend, toen de school werkelijk een gevangenis en hel, en de schoolmeesters tirannen en beulen waren. De jongens werden gedurig geslagen, zij leerden met veel moeite, en onvermoeibare preciesheid, maar heel weinigen kwamen tot enige bekwaamheid [of: tot voortbrenging van enige goede vruchten].

Zulk een tuchtmeester is de wet niet, aangezien zij niet alleen verschrikt en kwelt, zoals een ongeleerde en domme pedagoog alleen de kinderen maar kastijdt, en ze niets leert, maar met haar zweepslagen drijft zij tot Christus, evenals een goed leermeester de knapen tuchtigt, onderwijst en hen in het lezen en schrijven oefent, met het doel dat zij mochten komen tot kennis van schone letteren en andere edele dingen; en dat ze hetgeen zij tevoren, toen zij door de pedagoog ertoe gedwongen werden, onwillig deden, later met genoegen doen.

---

⁹³ Ironisch, spottenderwijs, als willende zeggen, niet minder dan dat.

Door deze schone gelijkenis toont Paulus het ware gebruik der wet aan, dat zij namelijk de geveinsden niet rechtvaardigt, omdat zij buiten Christus blijven, in hun trotse inbeelding en rust, en daarentegen dat de wet de verbrijzelden [en verslagenen], indien zij op deze wijze de wet gebruiken, zoals Paulus leert, niet in dood en doem laat liggen, maar tot Christus drijft. Zij die echter te midden van die verschrikkingen volharden in deze hun kleinmoedigheid, en Christus door het geloof niet aannemen, blijven tot het einde toe wanhopen. Paulus tekent dus heel duidelijk het ware gebruik der wet, door deze allegorie [zinnebeeldige gelijkenis] van een pedagoog. Want zoals déze de jongens beknort, aanzet en bedroeft, niet met de bedoeling, dat dit tuchtmeesterschap altijd zou duren, maar opdat ze zou ophouden *dán*, wanneer de jongens wél opgevoed en onderwezen zijn, en opdat zij later zonder dwang van de meester volvaardig en vrij zouden genieten van hun vrijheid en van de goederen [of: erfenis] van hun vader: zó dienen zij, die door de wet verschrikt en verbrijzeld worden, te weten, dat die verschrikkingen en verbrijzelingen niet altijd zullen duren, maar dat zij daardoor voorbereid worden voor de komende Christus, en de vrijheid des Geestes, enz.

Opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden.

De wet is geen tuchtmeester tot een andere wetgever, die goede werken eist, maar tot Christus, Die rechtvaardigt en zaligt, opdat wij door het geloof in Hem, niet door de werken zouden gerechtvaardigd worden. Maar wanneer een mens de kracht der wet gevoelt, verstaat noch gelooft hij dit. Daarom pleegt hij te zeggen: Ik heb als een verloren zondaar geleefd, omdat ik al de geboden Gods overtreden heb, en daarom ben ik de eeuwige dood schuldig. Indien God enige jaren, al was het maar weinige maanden tot mijn leven toedeed, dan zou ik mijn leven willen verbeteren, en verder heilig leven. Daar maakt een mens van het ware gebruik der wet een misbruik, en doordat hij Christus uit het gezicht verliest, ziet hij op een andere wetgever. Want de rede, door deze vervaarnissen en benauwdheden bevangen, durft aan God de vervulling van al de werken der gehele wet te beloven. En hieruit zijn zoveel groeperingen van monniken voortgekomen, zoveel godsdienstvereringen ingesteld, zoveel eigen-werken uitgedacht, om genade en vergeving der zonden te verdienen. En zij, die die zaken uitgedacht hebben, zijn van gevoelen geweest, dat de wet een tuchtmeester was, niet tot Christus, maar tot een nieuwe wet, of tot Christus als wetgever, en niet als Vervuiler [Afschaffer] van de wet.

Doch het ware gebruik der wet bestaat hierin, *dat ik weet, dat ik door de wet gebracht word tot kennis der zonde, en dat ik vernederd word, om tot Christus te komen, en door het geloof gerechtvaardigd te worden.*

Het geloof nu is geen wet of werk, maar een vast vertrouwen, dat Christus omhelst, Die het einde der wet is, Rom. 10 : 4. Hoe?

Niet, dat Hij de oude wet teniet doet, en een nieuwe brengt, of dat Hij een [vertoornd] Rechter is, Die door goede werken verzoend moet worden, zoals de Papisten geleerd hebben; maar Hij is het einde der wet tot Rechtvaardigheid voor een ieder, die gelooft; dat is, al wie in Hem gelooft, is rechtvaardig, de wet kan hem niet beschuldigen. Deze kracht en dit gebruik der wet is het ware. De wet is dus goed, heilig, nuttig en nodig, indien iemand ze maar op wettige wijze gebruikt.

Vooreerst misbruiken echter de geveinsden de wet, die haar 'n kracht van rechtvaardiging toeschrijven; verder ook zij, die wanhopen en er onkundig van zijn, dat de wet een tuchtmeester is tot Christus, dat is: dat de wet vernedert, niet ten verderve, maar tot behoud. Want God slaat om te genezen, Hij doodt, om levend te

maken [Job 5 : 18]. Paulus nu spreekt, zoals ik hierboven erop gewezen heb, van hèn, die nog gerechtvaardigd moeten worden, niet van hen, die reeds gerechtvaardigd zijn. Daarom, wanneer gij over de wet wilt handelen, moet gij de stof der wet [recht] bevatten, namelijk: de zondaar en goddeloze, die de wet niet rechtvaardigt, maar hem de zonde voor ogen stelt, hem verbrijzelt, en hem tot zelfkennis brengt; en hem de hel, de toorn en het oordeel Gods aanwijst. Dit is het eigenlijke ambt [bediening] der wet. Daarop volgt het gebruik van deze bediening, opdat de zondaar moge weten, dat de wet niet daarom de zonden blootlegt en [hem] vernedert, opdat hij zou wanhopen, m á á r opdat de wet door haar beschuldiging en verbrijzeling hem [de zondaar] tot Christus zou drijven, als tot de Zaligmaker en vertrooster. Waar dit plaats grijpt, is hij niet meer onder de tuchtmeester. En dat gebruik is zeer nodig, omdat, daar de gehele wereld in de zonde ligt, de bediening der wet nodig is, om de zonde bekend te maken. Anders zou buiten die bediening niemand tot de gerechtigheid kunnen komen, zoals wij hierboven uitvoerig hebben gezegd.

Maar wat doet de wet in hen, die door Christus gerechtvaardigd zijn? Paulus antwoordt in deze woorden, die als een zeker aanhangsel zijn:

Vers 25: *Maar als het geloof gekomen is, zo zijn wij niet meer onder de tuchtmeester.*

Dat is: wij zijn vrij van de wet [als] ons gevangenhuis en onze tuchtmeester, omdat zij ons niet meer verschrikt en kwelt, nadat het geloof geopenbaard is. Paulus spreekt hier over het geloof, dat te bestemder tijd door Christus bekendgemaakt is. Want Christus is, na Zijn menselijke natuur aangenomen te hebben, eenmaal in de tijd gekomen; heeft de wet met al haar gevolgen teniet gedaan, en heeft door Zijn dood allen, die deze Zijn weldaad in het geloof aannemen, van de zonde en de eeuwige dood verlost [Joh. 1 : 12. Dit is een deftige, rechtzinnige uitdrukking en alle schijn van algemene genade direct tegensprekende]. Indien gij dus op Christus en op de zaak, die Hij verricht heeft, ziet, dan is er geen wet meer. Want Hijzelf heeft, toen Hij te bestemder tijd kwam, waarlijk de gehele wet weggenomen. En nu de wet weggenomen is, worden wij niet langer onder haar heerschappij gevangen genomen, maar leven wij gerust en vrolijk onder Christus, Die nu met Zijn Geest lieflijk in ons regeert. Waar nu de Heere is, daar is vrijheid, [1 Kor. 3 : 16, 2 Kor. 3 : 17]. Daarom, indien wij Christus volkomen konden aannemen, Die de wet teniet heeft gedaan, en ons, zondaren door Zijn dood met de Vader verzoend heeft, dan zou die tuchtmeester totaal geen recht op ons hebben. Maar de wet der leden voert strijd tegen de wet des gemoeds, en staat haar tegen, zodat wij Christus niet volkomen kunnen aannemen. Het gebrek ligt dus niet in Christus, maar in ons, die het vlees - waaraan, zolang wij leven, de zonde blijft kleven - [dat is: in de oude mens] nog niet hebben afgelegd. Voor zover het ons dus aangaat, zijn wij ten dele vrij van de wet, ten dele onder de wet. Wij dienen met Paulus in het gemoed de wet Gods, [maar] met het vlees de wet der zonde, Rom. 7:26.

Hieruit volgt, dat wij volgens de consciëntie volkomen vrij zijn van de wet. Daarom moet die tuchtmeester over haar niet heersen; dat is: zij moet haar niet lastig vallen met haar verschrikkingen, dreigementen en gevangenschap. En hoezeer zij erop uit is, toch wordt het geweten door die zaak niets ontroerd. Want zij houdt het oog op de gekruisigde Christus gevestigd, Die heel de bediening der wet uit het geweten weggenomen heeft. "Uitgewist hebbende het handschrift, dat tegen ons was door inzettingen", Kol. 2 : 14. Zoals derhalve een maagd geen gemeenschap heeft met een man, zo moet het geweten niet alleen van de wet onkundig zijn, maar zelfs geheel aan haar gestorven, en omgekeerd de wet aan het geweten. Dit geschiedt niet door de

werken, of door enige gerechtigheid der wet, maar door het geloof, hetwelk Christus aanneemt. Naar haar uitwerking nochtans kleeft de zonde nog aan het vlees, dat van tijd tot tijd het geweten beschuldigt en verwart. Dus zover het vlees blijft, in zover blijft ook de wet als een pedagoog, die telkens het geweten pleegt te verschrikken en te bedroeven, door de aanwijzing van zonde, en de bedreiging met de dood.

Toch wordt het geweten telkens weer opgericht door de dagelijkse komst van Christus, Die, gelijk Hij eenmaal te bestemder tijd in de wereld gekomen is, om ons te verlossen van de zeer harde heerschappij van onze tuchtmeester, op die wijze dagelijks door den Geest tot ons komt, met dit doel, dat wij in het geloof en in Zijn kennis zouden opwassen, opdat het geweten van dag tot dag volkomener Christus aanneme, en de wet des vleses en der zonde, de vreze des doods en wat voor kwaad de wet ook meebrengt, dagelijks meer en meer verminderen.⁹⁴

Zolang wij dus in het vlees, dat zonder zonde niet is, leven, komt van tijd tot tijd de wet terug, en volvoert haar bediening in de één meer, in de ander minder, naar dat hij zwak of sterk is in het geloof; evenwel niet tot verderf, maar tot behoud. Want die werkzaamheid der wet betekent in de heiligen: de dagelijkse doding des vleses, en van het verstand, en van onze eigen krachten, en betekent de [dagelijkse] vernieuwing onzes gemoeds, 2 Kor. 4 : 10.

Wij ontvangen dus de eerstelingen des Geestes. De zuurdesem is verborgen in de ganse klomp, maar de gehele massa is nog niet doortrokken, maar is begonnen gedeseemd te worden. Indien ik op het zuurdeeg zie, dan aanschouw ik niets dan enkel zuurdeeg, maar indien ik op de gehele massa zie, [dat is: mijn lichaam, dat nog gereinigt en met het zuurdeeg doortrokken moet worden], dan is het nog niet geheel doortrokken van het zuurdeeg. Dat is: indien ik op Christus zie, dan ben ik heilig en zuiver, totaal niets wetende van de wet,⁹⁵ aangezien Christus mijn zuurdeeg is. Doch indien ik op mijn vlees zie, dan bevind ik in mij gierigheid, wellust, toom, hoogmoed, vreze des doods, droefheid, angst, haat, murmurering en ongeduld tegen God. Voor zover die [gruwelen in mij] aanwezig zijn, in zover is Christus afwezig, of indien de Heere Jezus daar al tegenwoordig is, dan is Hij minder werkzaam. Hier heeft men dan nog de pedagoog [de wet, als tuchtmeester] nodig, die deze sterke ezel: het [zondige en zondigende] vlees kruisige en kwelle, opdat de zonden door dat tuchtmeesterschap verminderd mogen worden, en dat voor Christus de weg gebaand worde. Want Christus, gelijk Hij eenmaal te bestemder tijd in het vlees kwam, schafte de gehele wet af, deed de zonde teniet, vernielde dood en hel, en zo komt de Heere Jezus op geestelijke wijze zonder ophouden tot ons, en delgt gedurig die zaken in ons, en doodt ze.

Deze dingen zeg ik, opdat gij weten moogt te antwoorden, wanneer u tegengeworpen wordt: Toch is Christus in de wereld gekomen, en heeft Hij op eenmaal al onze zonden weggenomen, ons door Zijn bloed reinigende. Waarom horen wij dus het Evangelie? Waartoe hebben wij vergeving en Sacramenten nodig?

Het is waar, voor zover gij op Christus ziet, dan zijn in waarheid de wet en de zonden vernietigd. Doch Christus is voor u nog niet gekomen, of, zo Hij al gekomen is, toch zijn in u nog de overblijfselen der zonde, gij zijt nog niet geheel en al van dat zuurdeeg doortrokken. Want waar de begeerlijkheid is, [die driekoppige afgod, 1 Jobs.

⁹⁴ *Kom zo, Heere Jezus, ja kom haastelijk tot en door Uw Geest in mij, Amen*

⁹⁵ of: daarmee van-doen hebbende, want gelijk Lodensteijn terecht zegt: de Heere Jezus is mijn volmaakte en levende Wet

2 : 16], de droefheid des geestes, de vreze des doods, [en dergelijke zondige vleselijke bewegingen, uit ongeloof en murmurering voortkomende], daar is nog de wet en de zonde. Christus is daar nog niet echt tegenwoordig, Die, wanneer Hij komt, de vrees en droefheid uitdrijft, en vrede en rust des gewetens meebrengt. Voor zover ik dus Christus door het geloof aangrijp, in zover is voor mij de wet afgeschaft. Maar mijn vlees, de wereld en de duivel staan mij niet toe, dat het geloof volkomen is. Ik zou wel willen, dat het kleine licht des geloofs in het hart door het gehele lichaam, en al de leden ervan verspreid was. Dat geschiedt niet, het wordt niet dadelijk [door het gehele lichaam] uitgegoten, maar de verlichting hééft een aanvang genomen.

Intussen is dit onze troost, dat wij, die de eerstelingen des Geestes hebben, begonnen zijn doortrokken te worden, echter zullen wij helemaal door de zuurdesem doortrokken zijn, wanneer dit lichaam der zonde zal verbroken worden, en wij weer nieuw met Christus zullen opstaan.

Ofschoon dus Christus gisteren en heden Dezelfde is, en in der eeuwigheid, [Hebr. 13 8], en Adam en al de vromen, vóór Christus' komst, het Evangelie en het geloof gehad hebben, toch is Christus eenmaal te bestemder tijd gekomen, en het geloof is ook eenmaal gekomen, toen de Apostelen het Evangelie door de hele wereld gepredikt hebben.

Verder komt Christus ook nog dagelijks op een geestelijke wijze, en het geloof komt ook door het Woord des Evangelies nog dagelijks. Wanneer het geloof nu tegenwoordig is, wordt de tuchtmeester met zijn droevige en moeilijke bediening, gedwongen te wijken. Dan komt Christus echter op geestelijke wijze, wanneer wij van tijd tot tijd meer en meer leren kennen en verstaan de dingen, die ons van Hem geschonken zijn, en wij opwassen in de genade en kennis van Hem [onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus], 2 Petrus 3 : 18.

Vers 26: *Want gij zijt allen kinderen Gods, door het geloof in Christus Jezus.*

Paulus, als de beste leraar des geloofs, heeft altijd die woorden in de mond: "door het geloof", "in het geloof", en "uit het geloof, dat in Christus Jezus is". Hij zegt niet: gij zijt kinderen Gods, omdat ge besneden zijt, de wet gehoord en haar werken gedaan hebt, zoals de Joden droomden en de valse profeten leerden, maar: Door het geloof in Jezus Christus. De wet maakt dus geen kinderen Gods, (veel minder doen het de menselijke overleveringen). De wet kan niet voortbrengen tot een nieuwe natuur of geboorte, maar zij stelt ons voor ogen die oude geboorte, waardoor wij in het rijk des duivels geboren zijn. En zo bereidt zij ons tot een nieuwe geboorte, die geschiedt door het geloof in Christus Jezus, niet door de wet, zoals Paulus heel duidelijk te kennen geeft: "Gij zijt allen kinderen Gods door het geloof". Alsof hij zei: Ook al zijt ge door de wet getuchtigd, vernederd en gedood, toch heeft zij ons niet rechtvaardig gemaakt, zij heeft u geen kinderen Gods gemaakt, maar het geloof heeft dat gedaan. Welk geloof? Het geloof in Christus. Het geloof in Christus maakt dus kinderen Gods, en niet de wet. Hetzelfde getuigt Johannes in Hfdst. 1: 12: "Hij heeft hun macht gegeven, kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven" [En Paulus in Rom. 8 : 16, 17].

Ik laat het aan hen, die lust en bekwaamheid hebben om deze plaats betreffende de onuitsprekelijke genade en roem, die wij in Christus Jezus hebben, over om te verklaren en uit te breiden, nl. dat wij ellendige zondaren, die van nature kinderen des toorns zijn, tot deze eer komen, dat wij, die in Christus geloven, kinderen en erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus, en heren over hemel en aarde gemaakt worden; ofschoon geen tong, noch van mensen, noch van Engelen, die heerlijkheid verheven genoeg kan verkondigen.

Vers 27: ***Want zovelen als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.***

Christus aandoen, wordt op tweeërlei wijze verstaan: op een wettische en op een Evangelische wijze.

Wettisch: "doet aan de Heere Jezus Christus", Rom. 13 : 14. Dat is: volgt het voorbeeld en de deugden van Christus na, doet en ondergaat die dingen, die Hijzelf gedaan en geleden heeft. Zo in 1 Petrus 2 : 21: "Christus heeft voor ons geleden, ons een exempel nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen".

Wij zien nu in Christus de hoogste lijdzaamheid, zachtmoedigheid, liefde en in alle zaken een wonderlijke godzaligheid. Dit sieraad van Christus moeten wij aandoen, dat is: deze Zijn deugden moeten wij navolgen. Zo kunnen wij ook andere heiligen navolgen.

Doch Christus *evangelisch* aan te doen, betekent: niet door navolging, maar door geboorte, en door een nieuw schepsel te worden; dat ik namelijk Christus Zelf aantrek, dat is: Zijn onschuld, gerechtigheid, wijsheid, macht, behoud, leven en Geest. Wij zijn bekleed met het van vellen gemaakte kleet van Adam, dat een sterfelijk kleet is, en een rok der zonde; dat is: wij zijn allen onderworpen en verkocht onder de zonde. Er is een verschrikkelijke blindheid, onkunde, verachting en haat Gods in ons.

Verder zijn wij vol van kwade begeerlijkheid, onreinheid en gierigheid. Deze rok, dat deze bedorven en zondigende natuur, hebben wij door voortplanting van Adam over ons gebracht, die Paulus pleegt te noemen: de oude mens. Deze moet afgelegd worden met zijn werken, Ef. 4 : 22, Kol. 3 : 9; opdat wij van kinderen Adams mogen worden kinderen Gods. Dit geschiedt niet door wisseling van kleet, niet door enige wetten of werken, maar door de wedergeboorte of vernieuwing, die in de Doop geschiedt, zoals Paulus uitlegt: "Zovelen gij gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan", eveneens: Hij heeft ons zalig gemaakt naar Zijn barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte en de vernieuwing des Heiligen Geestes", Titus 3 : 5. Want daar ontstaat in de gedoopten, behalve dat ze wedergeboren worden, en door de Heilige Geest vernieuwd tot een hemelse gerechtigheid en een eeuwig leven in de Doop, ook een nieuw licht en een vlam; daar ontstaan nieuwe en Godvruchtige genegenheden, vrees en vertrouwen op God, hoop en dergelijke hemelse werkzaamheden; daar ontstaat een nieuwe wil. Dat betekent dan, eigenlijk, waarlijk en Evangelisch Christus aan te doen.

Dus in de Doop⁹⁶ wordt ons de kleding niet gegeven van een wettische gerechtigheid, of van onze eigen werken, maar Christus wordt ons kleet. Hij nu is geen wet, geen Wetgever, [nl. als de Messias en Borg beschouwd], geen werk, maar een Goddelijk en onnaspeurlijk geschenk, dat ons de Vader geschonken heeft, opdat Hij onze Rechtvaardiger, Levensmaker en Verlosser zou zijn. Daarom, op een Evangelische wijze Christus aan te doen, betekent niet de wet en eigen werken, maar het onwaardeerbaar geschenk aan te doen [te aanvaarden], namelijk: de vergeving der zonden, de gerechtigheid, de vrede, vertroosting, blijdschap in de Heilige Geest, behoud, leven en Christus Zelf.

Deze plaats moet nauwkeurig in acht genomen worden, tegen de dwaalgeesten, die de luister van de Doop verduisteren, en daar misdadig en goddeloos over spreken. Paulus daarentegen versiert de Doop met voortreffelijke eretiteln, als hij haar het bad der wedergeboorte en de vernieuwing des Geestes noemt, Tit. 3 : 5; en hier zegt hij, dat al de gedoopten, [te weten, niet slechts uitwendig, maar die in waarheid innerlijk in Christus' dood gedoopt zijn] Christus hebben aangedaan. Alsof hij zei: Gij hebt door

⁹⁶ Of liever: in de wedergeboorte en hartveranderende genade aan de gelovige ziel, waarvan de Doop een zinnebeeld of uitwendig teken verstrekt, en voor de uitverkorenen een inwendige verzegeling is.

de Doop niet het teken ontvangen, waardoor gij aangeschreven zijt onder het getal der Christenen, zoals in onze tijd veel dwaalzieke mensen van gevoelen waren, die van de Doop slechts een [uitwendig] teken gemaakt hebben, dat is: één of ander klein en ijdel bewijs, maar "zovelen - zegt hij - als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan"; dat is: gij zijt buiten de wet overgebracht in een nieuwe geboorte, die in de Doop, [als het bad der wedergeboorte] gewerkt is. Daarom zijt ge niet meer onder de wet, maar ge zijt bekleed met een nieuw kleed, dat is: met de gerechtigheid van Christus. Paulus leert daarom, dat de Doop geen teken is [te weten: voor wie waarlijk in Christus gedoopt en dus uitverkoren zijn], maar een bekleding van Christus, ja dat Christus Zelf ons kleed is. Daarom is de Doop een hoogst vermogende en allerkrachtigste zaak.

Wanneer wij nu Christus, het kleed van onze gerechtigheid en behoudenis, hebben aangedaan, dan zullen wij ook Christus aandoen als het kleed van navolging. Deze zaken zijn op een andere plaats breedvoeriger door mij behandeld. Daarom raak ik ze nu als in het voorbijgaan aan.

Vers 28: *Daarin is noch Jood noch Griek, daarin is noch dienstbare noch vrije, daarin is noch man en vrouw.*

Hier kunnen nog veel meer benamingen van personen en ambten aan toegevoegd worden, die van Godswege ingesteld zijn, als: daarin is geen magistraat noch onderdaan, daarin is geen leraar noch toehoorder, daarin is geen leermeester noch scholier, daarin is geen vrouw noch dienstmaagd, [en wat soortgelijke rangen en posten meer zijn], omdat "in Christus Jezus" alle levensstaten, zelfs die van God zijn ingesteld, niets zijn. Man, vrouw, knecht, vrije Jood, heiden, koning, onderdaan, zijn wel goede schepselen en instellingen van God, maar in Christus, dat is: als het op behoud en zaligheid aankomt, dan zijn ze met al hun wijsheid, gerechtigheid, godsdienst en macht, niet met al.

En daarom schaft Paulus met deze woorden: "daar is noch Jood enz." zo krachtig mogelijk de wet af. Want op deze plaats, waar iemand in de Doop een nieuw mens wordt, en Christus wordt aangedaan, is noch Jood noch Griek, enz. Paulus nu spreekt hier van een Jood, niet zoals hij van nature en op zichzelf bestaat, maar hij noemt een Jood, die een leerling van Mozes is, aan de wetten onderworpen, die besneden is, en die met de grootste nauwkeurigheid de verering Gods waarneemt, die in de wet geboden wordt. Waar Christus aangedaan wordt, zegt hij, daar is geen Jood meer, en geen besnijdenis, geen tempeldienst, geen wetten, die de Joden waarnemen. Want Christus heeft al wat er van de wetten te vinden is in Mozes weggenomen in heel de wereld. Daarom, wanneer het geweten in Christus gelooft, moet het zo vast ervan verzekerd zijn, dat de wet met haar verschrikkingen en bedreigingen afgeschaft is, dat het geweten totaal ervan onkundig is, of Mozes, wet of Jood er wel ooit geweest zijn, omdat Christus en Mozes op geen enkele wijze overéénkomen. Mozes is gekomen met de wet, met verscheiden werken en uitwendige godsvereringen, Christus kwam echter eenvoudig zonder wet, zonder werken te eisen, schenkende genade en gerechtigheid. Want de wet is door Mozes zegeven, de genade en waarheid is door Christus geworden, Joh. 1: 17. verder, wanneer de Apostel zegt: "daarin is noch Griek", zo verwerpt en veroordeelt hij ook de wijsheid en gerechtigheid der heidenen. Onder de heidenen zijn grote en zeer voortreffelijke mannen geweest: Xenophon, Themistocles, Marcus Fabius, Attilus Regulus, Cicero, Pomponius Atticus en vele anderen, die met voortreffelijke en werkelijk heldhaftige deugden begaafd, de gemenebesten uitnemend hebben bestuurd, en vele roemrijke daden gedaan tot welzijn van het volk.

En toch zijn deze alle met hun wijsheid, macht, zeer voortreffelijke daden, uitmuntende deugden, wetten, gerechtigheden, godsvereringen en godsdiensten (want wij moeten ons niet verbeelden, dat de heidenen eerbaarheid en godsdienst helemaal veracht hebben, maar alle heidenen van alle eeuwen, over de gehele wereld verstrooid, hebben hun wetten en godsdienstigheden gehad, zonder welke het menselijk geslacht onmogelijk geregeerd wordt): dezen, zeg ik, zijn met al hun gemelde versierselen niets voor God [aangezien de beste heidense deugden slechts blinkende zonden zijn]. Al hetgeen er dus is aan huishoudelijke, burgerlijke en Goddelijke gerechtigheid (zoals de gerechtigheid der wet was) samen met de hoogste gehoorzaamheid, uitvoering van het recht, en heiligheid, heeft totaal geen betekenis voor God. Wat dan? [Of wat moeten wij dan hebben om in de tijd en eeuwigheid gelukkig en zalig te zijn?]. De kleding van Christus, die wij [voorzoveel wij begenadigde uitverkorenen zijn in de wedergeboorte, dat is:] in de Doop hebben aangedaan.

Evenzo een dienstknecht, hoe zorgvuldig hij ook zijn plicht vervult, zijn heer gehoorzaamt, getrouw dient; één die vrij is, het gezag voert, en het gemenebest bestuurt, of zijn persoonlijke belangen met lof behartigt; eveneens al wat een man gedaan heeft als man: door een vrouw te trouwen, zijn gezin wel te besturen, de Overheid te gehoorzamen, zich jegens een ieder eerlijk en betamelijk te gedragen; indien een vrouw kuis geleefd heeft, haar man gehoorzaam was, haar huishouding wel in acht nam, haar kinderen goed opvoedde (hetgeen stellig heerlijke en voortreffelijke gaven en werken zijn), toch dragen al die dingen niets bij tot de gerechtigheid voor God.

In één woord, wat er ook over de ganse aardbodem voor wetten, ceremoniën, godsdienstplechtigheden, eigen-gerechtigheden en werken, ja zelfs van de Joden - die als eersten een koninkrijk en priesterschap, van God ingesteld en verordend gehad hebben -, met al hun wetten, godsdienst en cultus, mogen zijn: toch nemen al die zaken de zonden niet weg; zij bevrijden niet van de dood, zij maken niet zalig. Daarom, o Galaten, uw valse apostelen verleiden u, wanneer zij leren, dat de wet tot de zaligheid noodzakelijk is, en op deze wijze beroven zij u van de grootste roem, die in uw nieuwe geboorte en kindschap bestaat, en roepen u terug tot uw oude geboorte, en tot de ellendigste dienstbaarheid der wet, daar zij u van gans en al vrije kinderen Gods tot slaven der wet maken, wanneer zij volgens de wet de personen willen onderscheiden.

Stellig is er een onderscheid van personen in de wet, en in het oog der wereld, en dat behoort er te zijn, maar zo is het niet op gelijke wijze voor God, waar alle mensen gelijk zijn. Allen hebben zij gezondigd en zijn ontbloot van de roem voor God [want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, Rom. 3 : 23]. Laten dus de Joden, heidenen en de hele wereld voor het aangezicht van God zwijgen. God heeft wel in de wereld verschillende instellingen, wetten, levenswijzen en uitwendige vereringen, maar die zaken dragen niets bij om genade te verdienen, en om het eeuwige leven te verkrijgen; zovelen er dus gerechtvaardigd worden, worden niet gerechtvaardigd vanwege de onderhouding van de menselijke of Goddelijke wet, maar omwille van Christus, Die alle wetten geheel en al vernietigd heeft. Het Evangelie stelt ons Hem alleen als een Verzoener van de toorn Gods door Zijn eigen bloed, en als een Zaligmaker voor, in Wie, tenzij men gelooft, geen Jood door de wet zal gezaligd worden, geen monnik door zijn orde, geen heiden door zijn wijsheid, geen magistraat of huisvader door zijn burgerlijke of huishoudelijke gerechtigheid, geen dienstknecht of dienstmaagd door hun gehoorzaamheid, [of welke plichten iemand ook buiten het geloof mocht doen].

Want gij zijt allen één in Christus Jezus.

Dit zijn voortreffelijke en aller-schoonste woorden. In de wereld en naar het vlees is er een zeer groot onderscheid en ongelijkheid van personen, en die moet men zeer nauwkeurig in acht nemen. Want indien de huisvrouw man, indien de zoon vader, indien de leerling meester, indien de knecht heer, indien de onderdaan Overheid wilde zijn, dan zou er een verwarring en vermenging van alle staten en zaken ontstaan. Daarentegen is in Christus geen wet, of onderscheid der personen, daar is noch Jood noch Griek. Maar zij zijn allen één. Omdat het één lichaam is, één geest, één hoop der roeping van allen, één en hetzelfde Evangelie, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, één Christus en Heere van allen [Ef. 4 : 4, 5]. Dezelfde Christus, Die Petrus en Paulus en al de heiligen hebben, hebben wij ook, ik, gij en al de gelovigen; dezelfde hebben alle in Christus gedoopte kinderen. Daar weet dus het geweten niets van de wet, maar heeft Christus alleen in het gezicht. Daarom pleegt Paulus altoos er bij te voegen "in Christus Jezus". Indien Hij uit het gezicht weggenomen wordt, dan is het met ons behoud gedaan.

De dwaalgeesten spreken heden ten dage naar de wijze van de Sofisten, van het geloof in Christus, dromende dat het een hebbelijkheid [kwaliteit] is, die het hart inkleeft, met uitsluiting van Christus.

Dat is een verderfelijke dwaling. Maar Christus moet zo voorgesteld worden, dat ge buiten Hem in het geheel niets ziet; dat ge gelooft, dat u niets naders of innigers is dan Hij. Want de Heere Jezus zit niet werkeloos in de hemel, maar Hij is in ons binnenste tegenwoordig, in ons [door Zijn Geest en genade] werkzaam en levend, zie hierboven Hfdst. 2 : 20: "ik leef nu niet meer, maar Christus leeft in mij", en hier vers 27: "gij lieden hebt Christus aangedaan".

Daarom is het geloof een zeer scherp doordringend gezicht, dat niets buiten Christus beschouwt, Die de Overwinnaar van dood en zonde is, en de Uitdeler van gerechtigheid, behoud en eeuwig leven. Vandaar, dat Paulus in zijn Brieven bijna in elk vers, Jezus Christus voorstelt en aandringt. Hij stelt Christus echter voor dóór het Woord; en Hij kan ook niet anders aangenomen worden dan door het geloof in het Woord.

Dit is zeer schoon afgebeeld in de koperen slang, die een beeld van Christus is. Mozes gebod de Joden, die in de woestijn gewond waren door de beet van de vurige slangen, niets te doen, dan onbeweeglijk te staren op die koperen slang. Zij, die dit deden, werden alleen op dat onafgebroken beschouwen van de slang, genezen. De anderen daarentegen, die naar de stem van Mozes niet luisterden, doch alleen maar hun zonden beschouwden, en niet op de slang zagen, stierven.

En zo ook, indien ik in gewetensstrijd of benauwdheid des doods vertroosting moet krijgen, behoor ik totaal niets anders dan alleen Christus door het geloof te omhelzen, en te zeggen: Ik geloof in Jezus Christus, de Zoon van God, Die voor mij geleden heeft, gekruisigd en gestorven is, in Wiens zonden en dood ik mijn zonde zie, en in Zijn opstanding zie ik de overwinning over zonde, dood en duivel, alsook mijn gerechtigheid en eeuwig leven. Buiten Hem hoor ik, noch zie ik iets. Dat is het ware geloof van Christus en in Christus, waardoor wij leden van Zijn lichaam, en Zijn vlees en benen worden. Daarom leven wij in Hem, bewegen wij ons en zijn wij [Hand. 17]. Dus is het een ijdele en goddeloze bespiegeling van de dwaalgeesten, aangaande het geloof, die dromen dat Christus geestelijk - dat is: beschouwenderwijs - in ons is, doch wezenlijk in de hemel.

Christus en geloof behoren geheel en al samengevoegd te worden. Wij moeten niet anders dan in de hemel verkeren, en Christus moet in ons zijn, leven en werken. Hij

nu leeft en werkt in ons, niet op 'n bespiegelende manier, maar wezenlijk, ten eerste tegenwoordig en hoogst krachtig.

Vers 29: *En indien gij van Christus zijt, zo zijt gij dan Abrahams zaad, en naar de belofte erfgenamen.*

Dat is, indien gij gelooft, en in Christus zijt, indien gij gelooft, zeg ik, dat Hij dat aan Abraham beloofde Zaad is, dat de zegening voor alle volkeren aangebracht heeft, dan zijt gij kinderen Abrahams, niet van nature, maar door aanneming. Want de Schrift kent hem niet alleen de kinderen des vlees toe, maar ook de kinderen der aanneming en der belofte, en voorzegt, dat dezen de erfenis zullen ontvangen, en dat gene [te weten: de Joden, dat zijn de kinderen naar het vlees] het huis moeten uitgeworpen worden.

Zo brengt Paulus in korte woorden de gehele glorie van de Libanon, dat is: van het Joodse volk, over op de woestijn, dat is: op de heidenen. En deze plaats bevat een zielverkwikkende vertroosting, namelijk dat de heidenen kinderen Abrahams, en bijgevolg het volk Gods zijn. Nu stammen de kinderen Abrahams niet uit een vleeselijke voortbrenging, maar uit de belofte. Dus strekt het koninkrijk der hemelen, het leven en de eeuwige erfenis zich tot de heidenen uit, en dit heeft de Schrift [de HEERE in Zijn Woord] lang tevoren aangeduid, wanneer ze zegt (Gen. 17 : 4): "Ik heb u tot een vader van vele volkeren gesteld"; eveneens: "In uw Zaad zullen alle volkeren gezegend worden" (Gen. 22 : 18). Omdat wij, heidenen, dus geloven [en ook maar zovelen of zo weinigen wij geloven], en door het geloof de zegening ontvangen, die aan Abraham beloofd en door Christus uitgewerkt is, daarom noemt de Schrift ons kinderen en erfgenamen Abrahams, niet naar het vlees, maar volgens de belofte. Zo behoort de belofte: "In uw Zaad", ook tot allerlei heidenen, en is Christus volgens die belofte de onze [dat is: wij hebben deel aan Hem].

De belofte is wel alleen aan de Joden, en niet aan ons, heidenen, gedaan; Ps. 147 : 19, 20: "aan Jakob maakt Hij Zijn woorden bekend, Israël Zijne inzettingen en Zijn rechten; also heeft Hij aan geen volk gedaan. En Zijn rechten, die kennen zij niet". Dit evenwel, hetgeen beloofd is, komt tot ons door het geloof, waardoor alleen de belofte Gods wordt aangenomen. Dus al is het niet aan ons, toch is het ván ons beloofd. Want wij zijn in de belofte: "In uw Zaad zullen de heidenen gezegend worden", met name genoemd. Want de belofte geeft duidelijk te kennen, dat Abraham niet alleen een vader van het Joodse volk zou worden, maar van vele volkeren, en dat Hij erfgenaam zou worden niet van een enkel rijk alleen, maar van de gehele wereld, Rom. 4 : 13.

Zo is de glorie van het ganse rijk van Christus op ons overgebracht. Daarom zijn al de wetten in het algemeen afgeschaft in het hart en in het geweten van een Christen. Uitwendig blijven ze nochtans in het vlees, waarvan hierboven in den brede gesproken is.

HOOFDSTUK 4.

Vers 1, 2: ***Doch ik zeg, zo langen tijd als de erfgenaam een kind is, verschilt hij niets van een dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles, maar hij is onder voogden en verzorgers, tot den tijd van de Vader tevoren gesteld.***

Gij ziet, hoe Paulus brandt en ijvert om de Galaten terug te roepen [en op de rechte weg weder te brengen], en met hoe krachtige argumenten hij die zaak behandelt; welke argumenten hij ontleend heeft aan de ondervinding, aan het voorbeeld van Abraham, aan de getuigenissen der Schrift, en aan de tijd en gelijkenissen; zodat hij dikwijls de ganse zaak wederom opnieuw schijnt aan te vatten. Want hierboven scheen hij de behandeling inzake de rechtvaardiging afgehandeld te hebben, daar de Apostel dit besluit vaststelde, dat de mensen alleen door het geloof voor God gerechtvaardigd worden.

Doch omdat hem nog dat voorbeeld in het burgerlijke te binnen kwam, van de erfgenaam, zolang hij een kind is, voert hij dat ook nog aan, om zijn zaak te bevestigen. Door zo alles in het werk te stellen, belaagt hij de Galaten als met een heilige list, om hen te mogen vangen, zoals hij elders zegt: "Alzo ik listig was, heb ik u met bedrog gevangen" [2 Kor. 12: 16]. Want de gemene man wordt gemakkelijker door gelijkenissen en voorbeelden geboeid, dan door moeilijke en voor hen onbegrijpelijke redeneringen. Het gros der mensen ziet liever een mooi geschilderde afbeelding, dan een goed geschreven boek. Hieruit komt het, dat Paulus na de gelijkenis van een testament eens mensen, van een gevangenis en van een pedagoog, ook deze zeer bekende gelijkenis erbij voegt van een erfgenaam [die nog een kind is], om de Galaten over te halen.

Nu is het nuttig tot lering, gelijkenissen en voorbeelden bij de hand te hebben, waarvan ook zeer dikwijls niet alleen Paulus, maar ook de profeten en Christus Zelf gebruik hebben gemaakt. Later zal hij tot het einde van de Brief toe, de welsprekendheid aanwenden.

Gij ziet, zegt hij, dat dit in de burgerlijke wetten een vastgestelde gewoonte is, dat een erfgenaam, hoewel hij eigenaar is van al de vaderlijke goederen, toch desniettemin een dienstknecht is. Hij heeft wel de vaste verwachting van de erfenis, evenwel voordat de tijd van zijn meerderjarigheid (emancipatie, zoals de Rechtsgeleerden het noemen) gekomen is, houden de voogden en toezichthouders hem in hun macht ingesloten, zoals de pedagoog zijn leerling. Zij vertrouwen hem noch het beheer noch het bezit der goederen toe, maar zij dwingen hem dienstbaar te zijn, zodat hij leeft, en uit zijn eigen goederen onderhouden wordt als een dienstknecht. Hij verschilt dus in niets van een dienstknecht, zolang de tijd der bewaring en der gevangenschap duurt, dat is: zolang hij onder voogden en opzieners is. En die onderwerping en gevangenhouding is hem zeer nuttig, anders zou hij wegens zijn onbedrevenheid de goederen verkwisten. En die gevangenschap duurt niet voor altijd, maar eindigt op de bepaalde tijd, die de vader voorgeschreven heeft.

Vers 3: ***Alzo wij ook, toen wij kinderen waren, zo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen der wereld.***

Dus toen wij nog kinderen waren, waren wij wel erfgenaam, die de belofte van de aanstaande erfenis hadden, die ons zou geschonken worden door het Zaad Abrahams: Christus, door Wie alle geslachten zouden gezegend worden. Maar omdat de volheid des tijds er nog niet was, is onze voogd, huisbezorger en pedagoog Mozes gekomen, die ons besloten en gevangen hield, opdat wij - vanwege de binding van onze hand - niet zouden kunnen heer-zijn, en de erfenis in bezit nemen. Zoals intussen de

erfgenaam toch gevoed wordt met de hoop op de naderende vrijheid, zo ook voedde ons Mozes met de hoop op de belofte, die te zijner tijd zou geopenbaard worden, namelijk wanneer Christus komen zou, Die door Zijn komst een eind zou maken aan die tijd der wet [of: wettische bediening], die duurde, zolang de bediening van Mozes van kracht was, en Die de tijd der genade zou meebrengen. De tijd der wet nu wordt op tweeërlei wijze beëindigd.

Vooreerst, zoals ik gezegd heb, door de komst van Christus in het vlees, op de tijd, van de Vader tevoren bepaald. Want Christus is eenmaal in de tijd Mens geworden, uit een maagd geboren, geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou. Hij is eenmaal door Zijn eigen bloed in het heiligdom ingegaan, een eeuwige verlossing teweeg gebracht hebbende [Hebr. 9 : 2, Gal. 4 : 4, 5: *Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet; opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou, opdat zij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden*].

Voorts, diezelfde Christus, Die eens in de tijd gekomen is, komt dagelijks en alle uren tot ons in de Geest. Hij heeft wel eenmaal, door Zijn eigen bloed, ons allen [zovelen wij de Zijne zijn] verlost en geheilgd, maar omdat wij nog niet volkomen rein zijn - want de overblijfselen der zonden kleven nog aan ons vlees, dat strijd voert tegen de Geest [Gal. 5 : 17] -: Daarom komt de Heere Jezus nog dagelijks, op een geestelijke wijze, en Hij brengt dagelijks meer en meer ten einde de tijd, van de Vader bepaald; Hij vernietigt en neemt de wet weg.

Zo kwam de Heere Jezus in den Geest ook tot de vaderen onder het Oude Testament, voordat Hij in het vlees verscheen. Zij hadden Christus in de Geest, zij geloofden in Hem als Degene, Die nog geopenbaard moest worden, evenals wij in Hem geloven als reeds in het vlees geopenbaard. En zij zijn op gelijke wijze door Christus gezaligd als wij, volgens dat woord: "Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde, en in der eeuwigheid" (Hebr. 13 : 8).

Gisteren, vóór de tijd Zijner komst in het vlees.

Heden, toen Hij in de tijd geopenbaard werd.

Nu, en in der eeuwigheid is het dezelfde Christus, door Wie als Enige en Dezelfde alle gelovigen, die er tevoren geweest zijn, die er nu zijn, en die er nog zullen komen, van de wet verlost, gerechtvaardigd en gezaligd worden.

"Zo ook wij, zegt hij, toen wij nog kinderen waren, werden wij bewaard onder de beginselen van deze wereld"; dat is: de wet heerste over ons, onderdrukte ons als slaven en gevangenen met een harde dienstbaarheid. Want vooreerst bedwong de wet burgerlijk de onbedachtzame en vleselijke mensen, opdat zij zich niet blindelings in alle mogelijke schelmstukken zouden storten. Want de wet bedreigt de overtreders met straf. Indien zij deze straf niet vreesden, zo zou er geen kwaad zijn, dat zij niet bedreven. Hèn bedwingt de wet op die wijze en heerst over hen.

Voorts beschuldigde, verschrikte, doodde en veroordeelde de wet ons voor God op een geestelijke of theologische wijze. En dit was het voornaamste gezag der wet over ons. Zoals dus een erfgenaam, aan zijn voogden onderworpen, getuchtigd en gedwongen wordt hun wetten te gehoorzamen, en de bevelen nauwkeurig op te volgen, zo werden de gewetens vóór Christus [dat is: voordat de Heere Jezus aan de zielen geopenbaard wordt] onderdrukt door de harde heerschappij der wet; dat is: de gewetens worden beschuldigd, verschrikt en door de wet veroordeeld. Maar deze haar heerschappij is niet altijddurend, maar moet slechts duren tot de tijd der genade. Daarom is het wel de taak van de wet, de zonden te bestraffen en te vermeerderen,

maar tot gerechtigheid; te doden, maar tot leven. Want de wet is een tuchtmeester tot Christus [Gal. 3 : 20].

Gelijk dus de voogden de erfgenaam, zolang hij een kind is, hard behandelen, over hem heersen en hem gebieden als een slaaf, en hij gedwongen wordt hun onderdanig te zijn, zo beschuldigt ons ook de wet; ze vernedert en brengt ons tot dienstbaarheid, opdat wij dienstknechten der zonde, van dood en toom Gods zouden zijn. En dit is stellig de aller-ellendigste en hardste slavernij. Maar zoals het gezag van de voogden en de onderwerping en slavernij van de erfgenaam, zolang hij een kind is, niet altijd blijvend is, maar slechts duurt tot de tijd, van de Vader bepaald - en wanneer deze tijd om is, zo heeft de erfgenaam de voogdij der toezichthouders niet meer nodig, en hij blijft niet langer aan hen onderworpen, maar geniet naar eigen goeddunken van zijn vaderlijk erfdeel - zo heerst de wet over ons, en wij worden gedwongen om dienstknechten en slaven onder haar heerschappij te zijn, maar niet voor altoos.

Want men moet daar ook bijvoegen de uitdrukking, die erop volgt: "Tot de tijd, van de Vader tevoren gesteld." Immers Christus, Die beloofd was, is gekomen, en heeft ons, die door de tirannie der wet onderdrukt werden, verlost.

Daarentegen, voor de vleselijk-geruste geveinsden en openbare goddeloze verachters alsook voor de wanhopigen [die een droefheid, niet naar God, maar naar de wereld hebben, welke de dood werkt, 2 Kor. 7: 10], die menen, dat er niets voor hen over blijft, dan de verschrikkingen der wet, die zij gevoelen, voor die beide groepen mensen is de komst van Christus van geen nut. De Heere Jezus is alleen maar tot voordeel voor degenen, die voor een tijd door de wet benard en verbrijzeld zijn; dat is: voor hen, die te midden van gevoelige benauwdheden, die de wet uitwerkt, niet wanhopen, maar met vertrouwen tot Christus naderen; de genadetroun, die hen verlost heeft van de vloek der wet, doordat Hij voor hen een vloek geworden is. Dezulken verkrijgen barmhartigheid en vinden genade.

Er ligt dus een sterke nadruk op de uitdrukking: "Wij waren dienstbaar." Alsof hij zeide: Onze consciëntie was der wet onderworpen, die, zoals een tiran zijn gevangen slaaf, ons ingesloten en gevangen hield, ons kastijdde en uit alle kracht haar dwinglandij over ons oefende; dat is: zij maakte ons bevend van angst, bedroefd, bleek en wanhopende, zij dreigde ons met de eeuwige dood en verdoemenis. Deze theologische [geestelijke] dienstbaarheid is zeer hard, en toch niet, zoals ik gezegd heb, altoos- blijvend, maar ze duurt zolang, als wij nog kinderen zijn, zolang Christus afwezig is. Wanneer Hij niet [geestelijk] tegenwoordig is, zijn wij slaven onder de wet besloten, ontbloot van genade, geloof, en alle gaven van de Heilige Geest. Maar nadat Christus gekomen is, houdt die gevangenis en slavernij der wet op.

Onder de eerste beginselen der wereld. Sommigen hebben gemeend, dat Paulus hier spreekt van de stoffelijke elementen: het vuur, de lucht, het water en de aarde. Maar Paulus heeft zijn bijzondere manier van uitdrukken, en spreekt hier van de wet van God Zelf, die hij bij verkleining noemt: de eerste beginselen der wereld.

En zijn woorden klinken hoogst onrechtzinnig. Paulus pleegt ook elders de wet erg te verkleinen, wanneer hij haar noemt: een dodende letter, de bediening des doods en der verdoemenis, de kracht der zonde. En deze zeer hatelijke benamingen, die gepast en eigenlijk de kracht en het gebruik der wet aanwijzen, kiest hij met opzet uit, opdat hij ons zou waarschuwen, dat men midden in de angsten der zonden, toorn en oordeel Gods, zijn betrouwen niet moet stellen op de eigen gerechtigheid of die der wet, daar de wet bij haar beste gebruik niets anders kan bewerken dan de consciënties schuldig te verklaren, de zonden te vermeerderen, de dood en eeuwige verdoemenis te

bedreigen. Daarom moeten deze verkleiningen der wet betrokken [toegepast] worden op de gewetens-strijd en niet op het burgerlijke leven en op de geruste harten [waarover een wee uitgesproken wordt in Amos 6: 1].

Paulus noemt de wet dus de *eerste beginselen der wereld*; dat is: de uitwendige letters of overleveringen, in een zeker boek beschreven. Want hoezeer de wet burgerlijk van het kwade terughoudt, en aandrijft om goede werken voort te brengen, toch - hoezeer de wet op deze wijze nagekomen wordt -, verlost ze daarom niet van de zonden, zij rechtvaardigt niet, zij bereidt de weg niet naar de hemel, maar laat ons in de wereld. Ik verkrijg daarom de gerechtigheid en het eeuwige leven niet, omdat ik niet doodsla, geen overspel doe, niet steel [of omdat ik mij van alle zonden, in de wet verboden, onthoud]. Die uitwendige deugden en dat eerbare leven zijn het koninkrijk van Christus niet, noch de hemelse gerechtigheid, maar zijn de gerechtigheid des vleses en der wereld, die ook de heidenen hebben, en niet alleen de werkers van eigengerechtigheid, zoals ten tijde van Christus de Farizeeën, en in onze tijd de monniken [en alle natuurlijke mensen, de Geest van Christus niet hebbende]. Sommigen onderhouden de wet, om haar straffen te ontgaan, anderen om bij de mensen standvastig, rechtvaardig, geduldig genoemd te worden. Daarom moest zulks liever schone schijn en veinzerij, dan gerechtigheid genoemd worden.

Verder kan de wet in haar uitnemendste gebruik en kracht niets anders dan beschuldigen, verschrikken, verdoemen en doden. Waar nu angst is en gevoel van zonde, dood, toom en oordeel Gods, daar is zeker geen gerechtigheid, niets hemels, niets Goddelijks is er, maar deze dingen zijn louter zaken van de wereld, die niets anders betekent - daar zij het rijk des duivels is -, dan een zekere ophoping van zonde, dood en hel, en van alle kwaad, die de beangsten en bedroefden gevoelen, de gerustere en de verachters niet gevoelen. Daarom maakt de wet in haar gebruik de zonde slechts openbaar, en vermeerdert ze, jaagt de vreze des doods aan; wat stellig wereldse zaken zijn. Het staat dus vast, dat de wet niets levendmakends, noch heil-aanbrengends, hemels of Goddelijks schenkt, maar alleen wereldse zaken. Daarom noemt Paulus haar terecht de *eerste beginselen der wereld*.

Ofschoon nu Paulus de gehele wet de eerste beginselen der wereld noemt, zoals uit hetgeen wij al gezegd hebben, verstaan kan worden, toch spreekt hij voornamelijk met zulk een kleinering van de ceremoniële wetten, die, hoeveel voordeel zij ook meebrengen, - naar hij zegt - alleen maar beslissen over sommige uiterlijke zaken, als spijs, drank, kleding, plaatsen, tijden, tempel, feesten, wassingen, offers; welke puur werelds zijn, en door God slechts ingesteld tot gebruik voor dit tegenwoordige leven; en niet om voor Gods aangezicht te rechtvaardigen en zalig te maken.

Dus door de uitdrukking "de eerste beginselen der wereld" verwerpt en keurt de Apostel af de ganse wettische gerechtigheid, die bestond in die uiterlijke ceremoniën, ofschoon deze door God ingesteld en geboden waren, dat zij voor een tijd zouden onderhouden worden. En hij noemt ze met een zeer verachtelijke naam: "de eerste beginselen der wereld". Dus zijn de keizerlijke wetten de eerste beginselen der wereld. Want zij handelen over de zaken der wereld, die het tegenwoordige leven betreffen, zoals over geld, bezittingen, erfenissen, doodslagen, overspelen, roverijen, enz., waarover ook de Tweede tafel van de Tien Geboden handelt.

Doch de dekretaliën en pontificiën [dat is: de ingestelde zogenaamde geestelijke en pauselijke wetten], welke het huwelijk en spijzen verbieden, noemt Paulus elders de leringen der duivelen [1 Tim. 4 : 1-3], welke ook zelf de eerste beginselen der wereld zijn, behalve nog dat zij, tegen het Woord van God en het geloof in, aangaande uitwendige zaken, zeer goddeloze voorschriften bevatten.

Daarom, de wet van Mozes schenkt niets dan wereldse zaken, dat is: zij toont burgerlijk en geestelijk het verkeerde, dat er in de wereld is, slechts aan. Zij noodzaakt evenwel, indien zij in haar rechte gebruik is, het geweten met haar angsten, opdat het dorste en uitzie naar de belofte, en op Christus het oog vestige.

Maar tot die zaak is de weldaad van de Heilige Geest nodig, opdat Die in het hart spreke! Het is Gods wil niet, nadat de wet haar werk in u volvoerd heeft, dat gij alleen maar zoudt verschrikt en gedood worden, maar, wanneer gij door de wet uw ellende en verderf hebt leren kennen, dat gij dan niet zoudt wanhopen, maar in Christus geloven, Die het einde der wet is voor een ieder die gelooft [Rom. 10 : 4]. Hier geschiedt niets werelds, maar al het wereldse houdt hier op, [eveneens] alle wetten, en de Goddelijke zaken nemen hier een aanvang.

Zolang wij dus onder de eerste beginselen van de wereld, dat is: onder de wet, verkeren, die de zonden alleen maar aantoonst en vermeerdert, en toorn werkt; en geen gerechtigheid en vrede des gemoeds schenkt, zijn wij slaven, aan de wet onderworpen, hoezeer wij de belofte hebben van de toekomstige zegen, De wet zegt wel: "Gij zult liefhebben den Heere uw God", maar zij kan niet teweegbrengen, dat ik dit doe, of dat ik Christus deelachtig word.

Die dingen zeg ik niet met die bedoeling, dat de wet te verachten is, en ook Paulus beoogt dit niet, maar de wet moet zeer hoog geacht worden. Omdat nu Paulus hier bezig is met de behandeling van de Rechtvaardiging (heel anders nu is zijn betoog over de rechtvaardiging dan over de wet), vereiste het de noodzaak, dat hij van de wet als van een zeer verachtelijke zaak zou spreken. En wij kunnen niet laag en hatelijk genoeg van de wet spreken, wanneer wij namelijk in het stuk van rechtvaardiging bezig zijn.

Daarom moet het geweten, wanneer het werkelijk in strijd [of: in overtuiging en aanvechting is], in het geheel niets denken en weten, dan enkel en alleen Christus. En laat zulk een bestredene er uit alle macht naar streven, dat hij dán de wet zover mogelijk uit zijn gezicht wegdoe, en niets omhelze dan de belofte van Christus. Zulks wordt wel gemakkelijk gezegd, maar in de aanvechting, wanneer het geweten met God van-doen heeft, dit waar te kunnen maken, is uiterst moeilijk; namelijk, om ook dán, wanneer de wet u verschrikt, beschuldigt, de zonde aantoonst, de toorn Gods en de dood bedreigt, zodanig gesteld te zijn, alsof er nooit een wet of enige zonde geweest was, maar alleen Christus, zuivere genade en verlossing; of, indien gij ook al de schrik der wet gevoelt, om dan toch te zeggen: O wet, ik zal naar u niet horen, want gij hebt een belemmerde en trage spraak. Bovendien is de volheid des tijds al gekomen, dus ben ik vrij. Ik zal dus niet langer uw heerschappij verdragen.

Daar wordt dan gezien, hoe het hoogst moeilijk is, de wet van de genade te onderscheiden, hoe volkomen het een Goddelijk en hemels geschenk is, hier op hope tegen hope te geloven, en hoe hoogst waarachtig deze spreuk van Paulus is, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.

Leer dus hieruit, dat gij in het stuk van rechtvaardiging met de grootste verachting van de wet spreekt; naar het voorbeeld van de Apostel, die de wet "de eerste beginselen der wereld" noemt, de bediening des doods, de kracht der zonde [en wat dergelijke uitdrukkingen meer zijn]. Want indien gij toelaat, dat de wet in uw geweten heerst, wanneer ge van-doen hebt met de zonde en dood, om die voor Gods aangezicht te boven te komen, dan is inderdaad de wet niets anders, dan een samenvloeiing van alle mogelijke kwalen, scheuringen en lasteringen, omdat zij de zonde slechts vermeerdert, beschuldigt, verschrikt, de dood bedreigt en God als een vertoornd Rechter voorstelt,

Die de zondaars veroordeelt. Daarom moet ge, indien gij voorzichtig zijt, hier de stamelende en in zijn spreken belemmerde Mozes met diens wet zo ver mogelijk van u wegbannen, en u door zijn verschrikkingen en bedreigingen op geen enkele manier laten beroeren. Houd hier Mozes gewoon voor verdacht, als een ketter, geëxcommuniceerde en veroordeelde, nog slechter dan de Paus en de duivel; daarom moet ge helemaal niet naar hem luisteren.⁹⁷

Overigens, buiten het stuk van rechtvaardiging, moeten wij met Paulus vol hoogachting en eerbied inzake de wet van gevoelen zijn, en haar met zeer grote lof verheffen, en haar heilig, rechtvaardig, goed, geestelijk en Goddelijk noemen. Wij moeten buiten het geweten om van haar [de wet] een god maken, doch in het geweten is zij werkelijk een duivel [dat is: verwerpelijk], omdat zij in de minste verzoeking de consciëntie niet kan opbeuren en vertroosten. Ja, zij doet geheel het tegengestelde: zij verschrikt en ontroert het geweten, en de wet ontrooft haar het vertrouwen op de gerechtigheid, op het leven en op alle goeds. Hiervandaan is het, dat Paulus hieronder [in vs. 9] de wet noemt: de zwakke en arme eerste beginselen. Dus, laat ons in geen enkel opzicht toelaten dat de wet heerschappij in het geweten voert, vooral daar het Christus zo'n hoge prijs gekost heeft, om de heerschappij der wet uit het geweten te drijven. Want daarom is Hij voor ons een vloek geworden, opdat Hij ons van de vloek der wet verlossen zou. Dat dus een vrome [onderricht worde en] lere, dat [in het stuk van rechtvaardiging] de wet en Christus twee tegenover- elkaar gestelde zaken zijn, die geenszins met elkaar kunnen overéengebracht worden. Wanneer Christus tegenwoordig is, moet de wet in generlei wijze het bewind voeren, maar zij moet dan uit de consciëntie wijken, en het bed (dat te smal is, dan dat er twee op zouden liggen) alleen voor Christus overlaten, Jes. 28 : 20. Hij alleen moet heersen in gerechtigheid, zekerheid, blijdschap en leven, opdat het blijde geweten in Christus ontslope, zonder enig gevoel van de wet, zonde en dood. En met opzet gebruikt de Apostel hier deze woord-vorm (de eerste beginselen der wereld) waardoor - gelijk ik gezegd heb - hij hevig het gezag en de roem der wet verzwakt, om ons [tot opmerking] aan te zetten. Want komt bij degene, die Paulus met grote aandacht leest - als hij hoort, dat de Apostel de wet een bediening des doods, een dodende letter enz. noemt, direct in gedachten, waaróm de Apostel zulke hatelijke, en, naar het aan het verstand voorkomt, zulke lasterlijke titels aan de wet geeft, die een Goddelijke leer is, uit de hemel geopenbaard? Hem, die zich inspant en vraagt naar de reden van deze titels, geeft Paulus ten antwoord, dat de wet beide is: heilig en rechtvaardig en goed, èn tegelijk een bediening van zonde en dood. Vóór Christus is zij heilig, na Christus' [komst] betekent zij de dood. Dus wanneer Christus gekomen is [te weten: met Zijn Geest en genade in het geweten], moeten wij in het geheel van de wet niets weten, dan voor zover zij heerschappij heeft over het vlees, dat de wet bedwingt en ten onder houdt. Daar voeren de wet en het vlees (waaraan de heerschappij der wet hard is) onderling strijd, totdat wij sterven.

---

⁹⁷ Het woord Duivel is oorspronkelijk van Diaballoo, uitwerpen, tegenstaan. Deze expresse (uitdrukking) gaat wat hoog, en komt bij eerste oogopslag als onvoorzichtig voor, doch Luther is alom bekend voor een driftig Christen. Toch, om een klare en tastelijke bevassing van zijn mening te geven, behoorde dit in een gezonde zin opgevat te worden. Sanis enim omnia sana, Tit. 1 : 15. Den Kettters is alles kettters, moest liever in een goede, dan kwade zin genomen worden. Panta kathara tois katharois. En dat woord ketter moest zo hatelijk in het N.T. niet zijn verduist (in Nederlands vertaald) geweest, zoals boven meer aangemerkt is: zie pag. 15. De Auteur is er alleen op uit geweest, om Christus en Zijne Gerechtigheid luisterrijk en als het ene Nodige voor te stellen, en alles wat daaraan hinderlijk was, hoe heilig en nuttig anders op zichzelf, weg te ruimen, teneinde de Gerechtigheid in Christus alleen mocht gezocht worden.

Paulus is de enige onder de Apostelen, die de wet Gods noemt: de eerste beginselen der wereld, zwakke en arme eerste beginselen, de kracht der zonde, een letter die doodt [en soortgelijke verkleinende uitdrukkingen]. De andere Apostelen hebben zó niet van de wet gesproken. Een ieder, die zich in de Christelijke theologie wil bekwamen, dient dus nauwkeurig acht te geven op deze soort woorden van Paulus. Christus noemt hem een uitverkoren vat [Hand. 9 : 15]. Daarom heeft Hij hem ook een zeer uitgelezen spraak en een bijzondere wijze van uitdrukken gegeven, boven de andere Apostelen, opdat Paulus als een uitverkoren vat, zeer getrouw de gronden van het Artikel zou leggen aangaande de Rechtvaardiging, en dat hij dat zeer helder en klaar zou voorstellen.

Vers 4: *Maar wanneer de volheid des titels gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.*

Dit is: Nadat de tijd der wet vervuld, en Christus nu geopenbaard was, en ons van de wet verlost had, en de belofte verbreed was tot alle volkeren. Let eens nauwkeurig op, hoe Paulus hier Christus beschrijft. Christus, zegt hij, is de Zoon van God, en van een vrouw, Die om ons, zondaren geworden is onder de wet, opdat Hij ons, die onder de wet waren, verlossen zou. Met deze woorden drukte hij beide tegelijk uit a de Persoon en de bediening van Christus. De Persoon is samengesteld uit de Goddelijke en menselijke natuur. Dat geeft hij duidelijk te kennen, wanneer hij zegt: "God heeft Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw". Christus is dus waarachtig God en waarachtig Mens, Zijn bediening beschrijft hij echter met deze woorden: "geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou".

En Paulus noemt hier, als uit verachting - naar het voorkomt - de maagd de moeder van Gods Zoon, slechts een vrouwe; waaraan ook sommigen uit de Kerkvaders zich geërgerd hebben, die liever gewild zouden hebben, dat Paulus op deze plaats de naam van maagd, dan van vrouw gebruikt had. Maar Paulus handelt in deze Brief over de voornaamste en hoogste zaak, namelijk over het Evangelie, het geloof, van de Christelijke gerechtigheid. Evenzo, hoedanig Persoon Christus is, waarin Zijn ambt bestaat, wat Hij om onzentwil op Zich genomen en gedaan heeft, welke weldaden Hij ons, ellendige zondaren heeft toegebracht. Daarom was de grootheid van zo'n verbazende zaak er aanleiding van, dat hij op de maagdelijke staat niet heeft gelet. Het was hem voldoende, dat hij de onwaardeerbare en oneindige barmhartigheid Gods mocht verkondigen, dat God Zich verwaardigd heeft, dat Zijn Zoon uit dat geslacht geboren zou worden. Hiervandaan komt het, dat Paulus niet van de waardigheid der sekse [of: van het vrouwelijke geslacht als maagd] melding maakte, maar uitsluitend van de sekse zelf. En door de sekse te noemen, geeft hij te kennen, dat Christus Zelf waarachtig Mens geworden is uit het vrouwelijk geslacht. Alsof hij zeide: Christus is niet geboren uit een man en vrouw, doch slechts het vrouwelijke geslacht. Zo dan, wanneer hij de vrouwelijke sekse alleen maar noemt, is het hetzelfde, als wanneer hij zegt: geworden uit de vrouw, alsof hij zeide: geworden uit een maagd. Wanneer Johannes de evangelist beschrijft, dat het Woord, dat in de beginne was, vlees geworden is, herinnert hij zelfs niet met één woord aan de moeder.

Verder betuigt deze plaats ook, dat Christus, toen de tijd der wet vervuld was, haar afgeschafte heeft, en hiervoor degenen, die door haar verdrukt waren, verlost heeft [zoals de priester Zacharias, in de Geest zijnde, van de dagen des Nieuwen Testaments geprofeteerd heeft: Opdat wij Hem dienen zouden zonder vreze, enz.], en dat de Heere Jezus geen nieuwe wet ingesteld heeft, na en behalve die oude wet van Mozes. Daarom dwalen de monniken en Sofisten niet minder tot hun verderf, en doen zij

Christus geen mindere smaad aan, - omdat zij zich verbeelden, dat de Heere Jezus een nieuwe wet ingesteld heeft, boven Mozes - dan de Turken, die op hun Mohammed, als een nieuwe en betere wetgever na Christus, zich beroemen. De Heere Jezus is niet gekomen om de oude wet af te schaffen, en om dan een nieuwe in te stellen, maar, zoals Paulus hier zegt: *Hij is van de Vader in de wereld gezonden, opdat Hij degenen, die onder de wet gevangen gehouden werden, verlossen zou.*

Deze woorden beschrijven Christus naar waarheid en in wezen; zij kennen Hem geen bediening toe, om een nieuwe wet in te voeren, maar om hen te verlossen, die onder de wet waren; en Christus Zelf zegt: "Ik veroordeel niemand", Joh. 8 : 15, en op een andere plaats: "Ik ben niet gekomen om de wereld te oordelen, maar opdat de wereld door Mij zou behouden worden" (Joh. 12 : 47). Dit is: Ik ben niet gekomen, om de wet in te voeren, en volgens haar de mensen te oordelen, zoals Mozes en andere wetgevers, maar ik bedien een verhevener en beter ambt. De wet doodt u, ik oordeel, veroordeel, en dood haar op Mijn beurt, en zo bevrijd Ik u van haar heerschappij.

Wij, die nu al op jaren gekomen zijn, en doordrenkt in de besmettelijke leer der Papisten, die wij diep in ons gebeente en merg ingedronken hebben, hebben aangaande Christus een mening gekregen, die geheel verschilt van diegene, welke Paulus hier voorstelt. Want hoezeer wij met de mond beleden, dat Christus ons uit de dienstbaarheid en tirannie der wet verlost heeft, gevoelden wij toch inderdaad met ons hart, dat Hij een Wetgever, een tiran en Rechter was, nog verschrikkelijker dan Mozes zelf. En dit besmettelijk gevoelen kunnen wij zelfs nu niet, bij zoveel licht der waarheid, helemaal uit ons gemoed verwijderen. Zo vast blijven die dingen inkleven, waaraan wij van jongs af gewoon zijn.

Gij, jongemannen, die nog zuivere vaten zijt, en met deze goddeloze inbeelding nog niet besmet zijt, kunt met minder moeite Christus zuiver leren [kennen] dan dat wij, bejaarden deze godslasterlijke voorstellingen van Hem, uit het gemoed kunnen verjagen. Toch zijt gij daarom de listen van de duivel niet geheel en al ontvloten. Want hoewel gij nog met deze goddeloze opvatting over Christus als Wetgever niet doortrokken zijt, toch hebt ge de voedingsstoffen zelf, dat is: vlees, eigen menselijk vernuft en verdorvenheid der natuur, die van Christus niet anders oordelen kan, dan dat Hij een Wetgever is. Daarom moet gij met al uw vermogen strijden, dat ge Christus op zulk een wijze leert kennen en beschouwen, als Paulus Hem op deze plaats beschrijft. Doch indien behalve deze boosheid van de natuur, er ook nog goddeloze leraars bijkwamen, waarvan de wereld altoos vol is: zulke mensen steunen de boosheid der natuur, waardoor het kwaad verdubbeld wordt, dat is: de kwade onderwijzing vermeerdert en bevestigt de verderfelijke dwaling van de blinde rede, die van nature oordeelt, dat Christus een Wetgever is, en die dwaling prent zij zo krachtig in het gemoed, dat ze zonder grote moeite en arbeid niet kan vernietigd worden. Het is dus hoogst nuttig, deze zeer zoete en troostrijke uitspraak en soortgelijke, die Christus eigenlijk en gepast beschrijven, in het oog te houden, en daarop altoos te zien, om in heel ons leven, in alle gevaren, in het afleggen van onze geloofsbelijdenis voor tirannen en in het uur des doods, met een zeker en standvastig vertrouwen te kunnen zeggen: O wet!, gij hebt geen enkel recht op mij, daarom beschuldigt en veroordeelt gij mij tevergeefs. Want ik geloof in Jezus Christus de Zoon van God, Dien de Vader in de wereld gezonden heeft, om ons, ellendige zondaars, die onder de heerschappij der wet verdrukt waren, te verlossen. Deze heeft Zijn leven uitgestort en voor mij zeer mild ten beste gegeven. Daarom, wanneer ik uw angsten en bedreigingen - o Wet! - gevoel, dan doop ik mijn geweten in de wonden, het bloed, de dood, opstanding en overwinning van Christus. Buiten Hem wil ik totaal

niets zien en horen.

Dit geloof is onze overwinning, waardoor wij de verschrikkingen der wet, der zonde, des doods en alle kwalen te boven komen. Evenwel niet zonder grote strijd. Hier is arbeid en moeite voor de ware Godvruchtigen, die dagelijks bestreden worden door zware verzoeken. Hun komt zeer dikwijls in gedachten, dat Christus met ons in het gericht wil treden, dat Hij verantwoording van ons wil eisen inzake ons achter ons liggende leven, dat Hij ons wil beschuldigen en veroordelen. Zij kunnen niet vaststellen, dat Hij van de Vader gezonden is, om ons, die onderdrukt waren door de heerschappij der wet, te verlossen. Dit komt daarvandaan: de heiligen hebben het vlees nog niet helemaal afgelegd, en dat vlees nu strijdt tegen de geest. Daarom keren van tijd tot tijd die angsten der wet, de schrik des doods, en andere droevige inbeelden, die het geloof tegenhouden, terug, zodat het niet met zo grote zekerheid de weldaad van Christus, Die ons uit de slavernij der wet verlost heeft, aanneemt, als het wel betaamde.

Maar op welke manier of door wat middel heeft Christus ons verlost?

Dat was het middel der verlossing: *Hij is geworden onder de wet*. Toen Christus kwam, vond Hij ons allen gevangen onder tuchtmeesters en voogden; dat is: opgesloten en bewaard onder de wet. Wat heeft Hij gedaan? Hij is Zelf de Heere der wet, daarom heeft de wet geen recht op Hem, ze kan Hem niet beschuldigen, omdat Hij Gods Zoon is. Daar Hij dus niet onder de wet was, heeft Christus Zich vrijwillig onder de wet begeven. Toen heeft de wet over Hem alle tirannie uitgeoefend, die zij over ons had. De wet nu beschuldigt en verschrikt ons; onderwerpt ons aan zonde, dood, toom Gods en veroordeelt ons met haar oordeel. En dit doet zij met recht, omdat wij allen zondaars, en van nature kinderen des toorns zijn [Ef. 2 : 3]. Daarentegen heeft Christus geen zonde gedaan, en daar is geen bedrog in Zijn mond gevonden [1 Petrus 2 : 12]. Dus was Hij aan de wet niets schuldig, en toch heeft de wet tegen zulk een onnozele heilige, rechtvaardige en gezegende [Christus] op gelijke wijze gewoed, als tegen ons, vervloekte en veroordeelde zondaren; en dat nog wel veel heviger. Want de wet beschuldigde Christus als een godslasteraar en oproermaker, zij verklaarde Hem aan alle zondaren der gehele wereld schuldig voor God; kortom zij heeft Hem zodanig beproefd en beangst gemaakt, dat Hij bloed zweette, en tenslotte heeft zij Hem door haar vonnis ter dood veroordeeld en wel tot die des kruises (Matth. 26 : 65, Luk. 23 : 5, 22 : 44).

Dit is voorzeker een wonderlijke tweestrijd, waar de wet, die een schepsel is, met haar Schepper aldus strijd voert, en buiten alle recht, al haar dwinglandij over Gods Zoon doet gelden, die zij over ons, toen wij nog kinderen des toorns waren, geoefend heeft. Omdat dus de wet zo verschrikkelijk en goddeloos tegen haar Heere gezondigd heeft, wordt zij voor het gerecht geroepen en beschuldigd. Daar spreekt haar Christus aan: Gij heerseres de Wet!, machtigste en wreedste keizerin en koningin van heel het menselijk geslacht, wat heb Ik bedreven, dat gij Mij Onschuldige, beschuldigd, verschrikt en veroordeeld hebt? Hier wordt de wet, die tevoren alle mensen veroordeeld en gedood had, daar zij niets had, om zich te verdedigen of te zuiveren, weer op haar beurt zodanig veroordeeld en gedood, dat zij haar recht verliest niet alleen op Christus (tegen Wie zij onrechtvaardig gewoed en Dien zij gedood heeft), maar ook op allen die in Hem geloven. Tot dezulken zegt Christus immers: Komt allen tot Mij, die belast en beladen zijt onder het juk der wet [Matth. 11].

Ik zou met het volste recht de wet hebben kunnen overwinnen, zonder Mijzelf kwaad toe te brengen. Want Ik ben de Heere der wet, en daarom heeft zij geen enkel recht op

Mij. Maar Ik heb om der wille van u, die onder de wet waart, uw vlees aangenomen, en Mij aan de wet onderworpen, dat is: als ten overvloede heb Ik Mij in dezelfde gevangenis, tirannie en slavernij der wet begeven, waaronder gij gevangen en dienstbaar waart. Ik heb geduld, dat de wet over Mij, haar Heere, heerste; dat zij Mij verschrikte en Mij onderwierp onder zonde, dood en toorn Gods; wat de wet niet verplicht was te doen. Daarom heb Ik met een tweevoudig recht de wet overwonnen, terneer geworpen en doodgeslagen. Vooreerst als Zoon van God en Heere der wet. Verder in uw persoon, hetwelk evenveel betekent, alsof gij zelf de wet overwonnen had, omdat Mijn overwinning de uwe is.

Op deze wijze spreekt Paulus doorgaans over dat wonderlijke tweegevecht. En om de zaak aangenamer en luisterrijker voor te stellen, pleegt de Apostel de wet voor te stellen door een persoonsverwisseling⁹⁸, alsof de wet een zekere machtige persoonlijkheid is, door wie Christus veroordeeld en gedood is, welke Hijzelf - na de dood overwonnen te hebben - op Zijn beurt overwonnen, veroordeeld en gedood heeft; "de vijandschap in Zijn vlees teniet gedaan hebbende", Ef. 2 : 15. "Hij is opgevaren in de hoogte en heeft de gevangenis gevangen genomen", Hfdst. 4 : 8, uit Ps. 68: 19. Die persoons-verwisseling heeft hij ook gebruikt aan de Romeinen, aan de Korinthiërs, aan de Kolossenzen. "Hij heeft de zonde veroordeeld van zonde" [Rom. 8 : 3]. Dus door deze overwinning heeft Christus de wet uit ons geweten verjaagd, opdat zij ons niet verder zou verwarren voor het aangezicht van God, tot wanhoop brengen en verdoemen. De wet houdt wel niet op, de zonde aan te tonen, te beschuldigen en te verschrikken, maar het geweten - dit woord van de Apostel aangrijpende [en vasthoudende]: Christus heeft ons van de wet verlost -, wordt door het geloof opgebeurd, en schept vertroosting, daagt tenslotte als met een heilige hoogmoed de wet uit, door te zeggen: Ik stoor mij niets aan uw angsten en bedreigingen, omdat gij Gods Zoon gekruisigd hebt, en dat met het grootst mogelijke onrecht gedaan hebt. Daarom, de zonde die gij aan Hem bedreven hebt, is onvergefelijk. Gij hebt uw recht verloren, en nu zijt gij voor de toekomst niet alleen voor Christus een overwonnene en ten ondergebrachte, maar ook voor mij, die in Hem gelooft, aan wie Hij de overwinning geschonken heeft.

Zo is de wet voor ons in eeuwigheid ten onder gegaan, indien wij maar aanhoudend in Christus blijven. "Gode zij dank, Die ons de overwinning gegeven heeft, door onze Heere Jezus Christus", 1 Kor. 15 : 27.

Dit slaat ook hierop, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden; omdat, aangezien deze tweestrijd gevoerd is tussen de wet en Christus, er totaal niets van onze eigen werken of verdiensten in aanmerking kwamen, maar alleen Christus is daar geweest, Die onze persoon heeft aangenomen, en Zich der wet onderworpen heeft, en met de grootst mogelijke onschuld al haar tirannie heeft doorstaan. Dus verliest de wet, als een booswicht en heiligschenners, ja vermoorder van Gods Zoon, haar recht, en verdient veroordeeld te worden, zodat, overal waar Christus [in het hart] of zelfs maar genoemd wordt, de wet gedwongen wordt ver uit te wijken, en voor deze Naam te vluchten, zoals de duivel voor het kruis. Daarom zijn wij in zover wij geloven, vrij van de wet door Christus, Die door Hemzelf over haar getriomfeerd heeft, Kol. 2: 15. Zo dan, deze glorieuze triomf, door Christus voor ons verworven, wordt door geen eigen werken, maar alleen door het geloof aangenomen. Derhalve rechtvaardigt alleen het geloof.

Zoals daarom deze woorden: "Christus is onder de wet geworden", zeer nadrukkelijk zijn, moeten ze ook nauwkeurig overwogen worden. Want zij geven te kennen, dat

⁹⁸ Prosopopoëia is een spreekwijze, waardoor zaken die geen leven of persoonlijk bestaan hebben, gehouden worden of voorkomen of zij in Persoon spraken, of dat tot hen gesproken werd.

Gods Zoon onder de wet geworden is, dat Hij niet alleen het één of ander werk der wet verricht heeft, dat is: dat Hij niet alleen is besneden, in de tempel voorgesteld, op gezette tijden te Jeruzalem met anderen aanbeden heeft; of dat Hij alleen maar burgerlijk onder de wet geweest is, maar dat Hij alle heerschappij der wet ondergaan heeft. Want de wet viel op Christus in haar hoogste toepassing aan, zo verschrikkelijk heeft zij Hem beangstigd, dat Hij zo grote benauwdheid heeft uitgestaan, als geen mens op aarde ooit gevoeld heeft. Dit is voldoende af te leiden uit Zijn bloedig zweet, Zijn versterking door de Engel, en Zijn ernstige gebed in de hof, en tenslotte uit die deerniswekkende klacht aan het kruis: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Matth. 27 : 46).

Maar die dingen heeft Hij doorstaan, opdat Hij degenen verlossen zou, die onder de wet waren; dat is: die bedroefd, bevreesd en wanhopende waren, die onder hun zonden gebukt gingen, zoals de zonden ons allen ook nu nog stellig bezwaren. Want naar het vlees zondigen wij nog dagelijks tegen alle geboden Gods. Doch Paulus gelast ons moed te grijpen, als hij zegt: "God heeft Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw", enz.

Zo is Christus, Die een Goddelijk en menselijk Persoon is, van eeuwigheid uit God geboren en uit een maagd in de tijd, niet gekomen om een wet in te voeren, maar opdat Hij de verschrikkingen der wet in de hoogste graad zou gevoelen en overwinnen, en daardoor haar wegnemen [te weten: de verdoemende kracht der wet]. Hij is geen Leraar der wet gemaakt [want dat was niet het hoogste einde van zijn komst in het vlees], maar een leerling, Die de wet onderdanig was, opdat Hij door deze Zijn gehoorzaamheid hen verlossen zou, die onder de wet waren.

Deze dingen verschillen geheel en al van de leer der Papisten, die van Christus een Wetgever gemaakt hebben, en wel één, nog strenger dan Mozes. Paulus leert hier geheel het tegendeel, namelijk, dat God Zijn Zoon onder de wet heeft overgegeven, dat is: aan Hem opgelegd heeft het oordeel en de vloek der wet, de zonde, dood, enz. op Zich te nemen. Want Mozes, de bedienaar van zonde, toorn en dood, heeft Christus gevangen-genomen, gebonden, veroordeeld en gedood; dit alles heeft de Heere Jezus doorstaan. Christus heeft Zich derhalve omtrent de wet lijdelijk en niet dadelijk gedragen. Hij is dus een Wetgever, of Rechter volgens de wet, maar daardoor, dat Hij zich aan de wet onderworpen heeft, haar veroordeling dragende, heeft Hij ons van haar vloek verlost.

Dat nu Christus in het Evangelie voorschriften geeft, en de wet leert, of liever uitlegt: dit heeft geen betrekking op de zaak der rechtvaardiging, maar op de goede werken. Bovendien is het ook niet het eigenlijke ambt van Christus, waarom Hij voornamelijk in de wereld gekomen is, de wet te onderwijzen, maar [naar de mens gesproken] toevallig, zoals ook dit het hoofddoel van Zijn komst niet was, dat Hij zieken genas, doden opwekte, aan onwaardigen wel deed, treurigen troostte [en dergelijke tijdelijke en geestelijke zegeningen uitdeelde].

Dat zijn wel heerlijke en Goddelijke werken en weldaden, maar juist zozeer niet de eigenlijke [en voornaamste werken] van Christus [als Middelaar en Borg ter rechtvaardiging van de Zijnen principaal in de wereld gekomen zijnde]. Want de profeten hebben ook de wet geleerd en wonderen gedaan. Doch Christus is God en Mens, Die, wanneer Hij met de wet streed, haar uiterste wreedheid en heerschappij ondergaan heeft. En juist hierdoor dat Hij de wet volbracht en doorstond, heeft Hij haar in Zichzelf overwonnen, en later wederom opstaande van de dood, heeft Hij de wet, onze meest onverzoenlijke vijand, veroordeeld en uit het midden weggeruimd, opdat zij de gelovigen niet verder zou kunnen veroordelen en doden. Daarom is het

Christus' ware en eigenlijke ambt [waarom Christus voornamelijk in het vlees is gekomen] te worstelen met de wet, de zonde en de dood van de ganse wereld, en wel zodanig te worstelen, dat Hij die dingen doorstaat, en door ze in Zich te doorstaan, ze overwint, en ze vernietigt, en op deze wijze de gelovigen van de wet en alle kwaad verlost. Derhalve zijn het bijzondere weldaden van Christus, de wet te onderwijzen, en wondertekenen te verrichten, waarvoor Hij voornamelijk niet gekomen is. Want de profeten en inzonderheid de Apostelen hebben groter wonderen verricht dan Christus Zelf, Joh. 14 : 12.

Daar nu Christus in Zijn eigen Persoon de wet overwonnen heeft, volgt daaruit noodzakelijk, dat Hij van nature God is. Want niemand, hetzij hij mens of engel is, is boven de wet, dan alleen God. Christus nu is boven de wet, omdat Hij haar overwonnen heeft en gedood; dus is Hij de Zoon van God, en van nature God. Indien gij op deze wijze Christus aanneemt, gelijk Hij hier van Paulus getekend wordt, zult gij niet dwalen of beschaamd uitkomen.

Voorts zal het gemakkelijk zijn over alle soorten van levenswijzen te oordelen, over de godsdienst en plechtigheden van de ganse wereld. Wanneer deze ware afbeelding van Christus echter weggenomen, of tenminste verduisterd is, volgt er vast een verwarring van alle dingen, omdat een natuurlijk mens niet kan oordelen over de wet Gods [1 Kor. 2 : 14]. Hier schiet de kunst der wijsgeren, der rechtsgeleerden en van alle mensen tekort. Want de wet heerst over de mens. Dus oordeelt zij de mens, niet de mens de wet. Alleen de Christen heeft een onwrikbaar oordeel over de wet. Op welke wijze? Omdat zij niet kan rechtvaardigen. Waarom wordt zij dan gehoorzaamd, indien de wet niet rechtvaardigt?

De eindoorzaak van de gehoorzaamheid der wet in de rechtvaardigen, is niet de gerechtigheid voor God, welke alleen door het geloof verkregen wordt, maar de vrede in de wereld, de dank jegens God, en een goed voorbeeld, waardoor zij anderen uitlokken om het Evangelie te geloven.

De Paus haspelt op zulk een wijze de ceremoniële en zedelijke wetten en het geloof door elkaar, dat hij daartussen totaal geen onderscheid maakte, totdat hij tenslotte de ceremoniële plechtigheden stelde boven de zedelijke plichten en de zedelijke plichten boven het geloof.

Vers 5: *En opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.*

Dat is: het Goddelijk kindschap. Paulus verklaart en zet de volgende plaats rijke luister bij: "In uw Zaad zullen gezegend worden alle volkeren der aarde", Gen. 22 : 8. Hierboven heeft hij die zegening van Abraham Zaad genoemd: gerechtigheid, leven, belofte des Geestes, bevrijding van de wet, testament [en wat soortgelijke uitdrukkingen er meer zijn]. Hier noemt hij dat het kindschap, en de erfenis van het eeuwige leven. Dat alles vervat het woord zegening in zich. Want nadat door dit gezegende Zaad de vloek, welke bestaat in zonde, dood, en toom Gods, weggenomen is, is de zegening ervoor in de plaats gekomen, dat is: gerechtigheid, leven en alle goed. Dus ziet ge ook dat Paulus woordenrijk en uitgebreid kon zijn, waar hij dit wilde.

Maar door welke verdienste hebben wij die zegening, dat is: het kindschap en de erfenis des eeuwigen levens ontvangen? Door geen enkele. Want wat zouden toch mensen, die onder de zonden besloten zijn en onderworpen liggen aan de vloek der wet en des eeuwigen doods schuldig, verdienen? We hebben dus die zaken om-niet, en als onwaardigen ontvangen, en toch niet zonder verdienste. Niet onze verdienste, maar die van Jezus Christus, Gods Zoon, Die geworden is onder de wet, niet voor

Zichzelf, maar voor ons (zoals Paulus hierboven gezegd heeft, dat Hij voor ons een vloek geworden is). Hij heeft ons, die onder de wet waren, verlost. Daarom, we hebben dit kinschap alleen door de verlossing van Jezus Christus, Gods Zoon ontvangen, Die onze overvloedigste en eeuwige verdienste is, hetzij van betamelijkheid of van gelijkwaardigheid. Tegelijk nu met dat uit genade geschonken kindsohap hebben wij ook de Heilige Geest ontvangen, Dien God door het Woord in onze harten gezonden heeft, roepende: *Abba, Vader*, zoals er volgt:

Vers 6: *En overmits gij kinderen Gods zijt, zo heeft God de Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten.*

De Heilige Geest wordt op tweeërlei wijze gezonden: in de eerste Kerk is de Geest gezonden in een openbare, zichtbare gestalte, zoals Hij is nedergedaald aan de Jordaan op Christus, in de gedaante van een duif; op de Apostelen en verdere gelovigen, in de gedaante van vuur.⁹⁹ Dat was de eerste zending van de Heilige Geest, die in de eerste Kerk nodig was, die met duidelijke tekenen gesticht moest worden, om der ongelovigen wil, zoals Paulus getuigt: "de talen, zegt hij, zijn tot een teken, niet degenen die geloven, maar den ongelovigen", 1 Kor. 14 : 22.

Later echter, nadat de gemeente bijeen vergaderd was, en door die tekenen bevestigd, was het niet nodig dat deze zichtbare zending des Heiligen Geestes voortduurde. De andere is de manier, waarop de Heilige Geest gezonden wordt door het Woord in de harten der gelovigen, gelijk hier gezegd wordt: "God heeft de Geest Zijns Zoons uitgezonden in de harten". Die zending geschiedt zonder zichtbare vorm, wanneer wij nl. door het hoorbare Woord [of ook wel onder het lezen soms onmiddellijk buiten het horen of lezen, en niet zelden onder het gebed. Want de Heere Jezus betuigt, dat de Hemelse Vader de Geest zal geven die Hem daarom bidden, Luk. 11 : 13], gloed en licht ontvangen, waardoor wij andere en nieuwe mensen worden, waardoor een nieuw oordeel, nieuwe zinnen en werkzaamheden in ons ontstaan. Die verandering en dat nieuwe oordeel is geen werk van het menselijk vernuft of deugd [komt niet uit eigen vermogen en beweging], maar is een gave en uitwerking van de Heilige Geest, Die met het verkondigde Woord komt, Die de harten door het geloof reinigt, en geestelijke werkzaamheden in ons voortbrengt. Dus is er een zeer groot onderscheid tussen ons en degenen, die met geweld en bedrog de leer des Evangelies achtervolgen.

Wij kunnen, door Gods genade, vaststellen en op grond van Gods Woord oordelen, aangaande de wil van God jegens ons, alsook aangaande alle wetten, en leerstellingen, aangaande ons en anderer levenswijze. Daarentegen kunnen de Papisten en de dwaalgeesten van geen enkele zaak met zekerheid oordelen. Want de dwaalgeesten bederven en verdraaien het Woord; de Papisten echter vervolgen en lasteren het Woord. Want zonder het Woord kan niets met zekerheid over enige zaak geoordeeld worden.¹⁰⁰

Ook al blijkt het de wereld niet, dat wij vernieuwd zijn in het gemoed, en de Heilige Geest hebben, toch bewijst ons oordeel zelf, onze spraak en belijdenis voldoende, dat

⁹⁹ Zodat Luther ook van gevoelen is, dat op die tijd de Heilige Geest niet alleen op de Apostelen zichtbaar gevallen is, maar ook op de ganse gelovige Vergadering. En diezelfde Heilige Geest komt nog in ieder gelovige Christen, waardoor Hij één met de Heere Jezus, en Zijn vergezeld Eigendom wordt.

¹⁰⁰ Daarom is de beste les: *Ora et labora*, dat is: *Bid God om Zijn Geest*, en wees werkzaam om het Woord te onderzoeken; volgens de dierbare raad van Elifas: Gewent u toch aan Hem, en hebt vrede. Daardoor zal u het goede overkomen, Job 22 : 21. Ik voor mij althans bevind zulks het beste middel, en door de genade Gods in Christus de grootste zegen: zich aan de HEERE te gewennen en de wet uit Zijn mond te ontvangen

de Heilige Geest met Zijn gaven in ons is. Want tevoren konden wij totaal over geen enkele zaak op de rechte wijze oordelen. Zo hebben wij niet altijd gesproken en beleden, nl. dat al het onze zondig en veroordeeld was, en dat Christus alleen onze verdienste van betamelijkheid en gelijkwaardigheid was, zoals wij thans, nu de Zon der waarheid straalt, doen. Laat het daarom ons niet ontstellen, dat de wereld, van wier werken wij getuigen, dat ze verkeerd zijn, ons ketters¹⁰¹ en zeer besmettelijke en oproerige mensen acht te zijn, verstoorders van de godsdienst en van de gemene rust, dat wij van de duivel bezeten zijn, die uit ons spreekt, en al onze handelingen bestuurt. Tegen dit verkeerde oordeel der wereld moet dit getuigenis voor ons geweten voldoende zijn, waardoor wij vast en zeker weten, dat het een Goddelijke gave is [en een blijk van de inwoning des Geestes is], dat wij niet alleen in Jezus Christus geloven, maar dat wij Hem ook in het openbaar verkondigen en belijden voor de wereld. Zoals wij met het hart geloven, zo spreken wij met de mond, volgens dat woord van de Psalmdichter: "Ik heb geloofd, daarom sprak ik. Ik ben zeer bedrukt geweest", Ps. 116 [10, 2 Kor. 4: 13].

Voorts oefenen wij ons tot Godsvrucht en vermijden de zonde, zoveel wij kunnen. Indien wij zondigen, dan niet met opzet, maar wij zondigen door onwetendheid, en het smart ons. Wij kunnen vallen, omdat de duivel ons dag en nacht belaagt; eveneens blijven de overblijfselen der zonde in ons vlees ons aankleven. Voor zover dus het vlees betreft, zijn wij zondaars, zelfs na de Heilige Geest te hebben ontvangen. En het onderscheid is ook zo heel groot niet tussen een Christen en een burgerlijk goed mens. Want de werken van een Christen zijn schijnbaar gering, en hij neemt zijn ambt waar overeenkomstig zijn roeping, hij bestuurt het gemenebest, hij regeert zijn huis, hij bebouwt het land, hij raadt het beste, hij deelt uit en dient zijn naaste. De vleselijke mens schat die verrichtingen [van een vrome] niet hoog, maar meent dat ze gering zijn, en van geen waarde, welke werken ook de gewone mensen¹⁰², ja zelfs de heidenen kunnen verrichten.

De wereld immers [dat is: de natuurlijke mens] begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn [1 Kor. 2 : 14], daarom oordeelt men verkeerd aangaande de verrichtingen der heiligen [vrome of waarachtige christenen]. Die monsterlijke bijgelovigheid der geveinsden, en hun eigenwillig-goede werken bewondert men niet alleen, maar men heeft daar ook [als 't ware] een Godvruchtige gedachte van, en men ondersteunt ze met grote opofferingen. Wel verre dat de wereld de verrichtingen der vromen (die wel voor het uitwendige gering en zwak, nochtans in waarheid goed, en Gode welgevallig zijn, wanneer ze in het geloof, met verheuging des harten, in gehoorzaamheid en dankbaarheid jegens God geschieden), als goed zou erkennen, berispt en veroordeelt zij ze zelfs veeleer als het toppunt van goddeloosheid en ongerechtigheid [tegen de getrouwe waarschuwing van de wijze Salomo in: wie de goddeloze rechtvaardigt en de rechtvaardige verdoemt, zijn den HEERE een gruwel, ja die beide, Spr. 17 : 15].

Dus gelooft de wereld niets minder, dan dat wij de Heilige Geest hebben. Toch ten

¹⁰¹ Dat dit woord verbasterd is, en heden ten dage niet alleen van de wereldlingen, maar zelfs van de Christenen verkeerd in een kwade zin gevat wordt, heb ik boven meermalen gemeld. Zie pag. 15, 395.

¹⁰² Laici, in 't Duits Leken. Zo noemen de Roomsgezinden al degenen, die naar hun verkeerd en van Gods Woord afwijkend gevoelen, geen zogenaamde Geestelijken of Geordenden zijn. Daar de Schrift uitwendig alle mensen gelijk stelt en geen personen aanneemt. Alleen de Gelovigen, die de vrije Genade in Christus en de zalving des Geestes in de wedergeboorte of hartveranderende bekering ontvangen hebben, van wat rang, staat of bediening die ook zijn mochten, warden van de verworpenen, onbekeerden en goddelozen onderscheiden. Zie onder andere plaatsen Spr. 29 : 27. En: de Rechtvaardige is voortreffelijker dan zijn naaste, Hfdst. 12 : 26.

tijde van ellende, of van kruis en van belijdenis des geloofs (hetwelk het eigenlijke en voornaamste werk der gelovigen is), wanneer wij onze vrouw, kinderen, goederen en leven moeten verlaten, óf anders Christus verloochenen, wordt het openbaar [en voor heel de wereld kenbaar en onwedersprekelijk], dat wij door de kracht des Heiligen Geestes het geloof, Christus en Zijn Woord belijden.

Wij moeten er dus niet aan twijfelen, dat de Heilige Geest in ons woont, maar vaststellen en dankbaar erkennen, *dat wij een tempel des Heiligen Geestes zijn*, gelijk Paulus zegt (1 Kor. 3: 16 en 6: 19). Want indien iemand liefde omtrent het Woord [in zich] gevoelt, en dat gaarne hoort, daarvan spreekt, daaraan denkt, aangaande Christus [aan anderen] dicteert en schrijft, dat zo iemand wete, dat zulks geen werk is van de menselijke wil, of van de rede, maar een gave van de Heilige Geest.

Want het is onmogelijk, dat die dingen geschieden zonder de Heilige Geest Daarentegen, waar haat en verachting van het Woord is, daar heerst de duivel, de god dezer eeuw; hij verblindt en houdt de harten der mensen gevangen, opdat hen niet bestrale het licht des Evangelies van Christus' heerlijkheid. Iets, wat wij heden ten dage onder het gros der mensen zien, dat niet de minste aandoening van het Woord heeft, maar met de grootste gerustheid het veracht, alsof het hun totaal niet aanging.

Doch zij in wie enige vlam en brandende zucht tot het Woord is, laten zij met dankbaarheid erkennen, dat die genegenheid door de Heilige Geest in hen uitgestort is. Want met die genegenheid worden wij niet geboren, noch kunnen wij door enigerlei wetten onderricht worden, om die genegenheid te verkrijgen.

Deze verandering is geheel en al eenvoudig aan de rechterhand des Allerhoogsten toe te schrijven. Dus wanneer wij gaarne [en met vreugde, zoals in de Handelingen: dat zij het Woord met blijdschap ontvingen] horen prediken [of: zelf spreken, lezen, schrijven, overdenken] van Christus, Gods Zoon, Die om onzentwil Mens geworden is, en Zichzelf aan de wet onderworpen heeft, om ons te verlossen, dan zendt God vast en zeker door en mèt die verkondiging de Heilige Geest in onze harten. Daarom is het hoogst nuttig voor de vromen, te weten, dat zij de Heilige Geest hebben.

Deze dingen zeg ik om de verderfelijke leer der Sofisten en monniken te weerleggen, die zij geleerd hebben, en die daarin bestaat, dat niemand met zekerheid kan weten, ook al doet hij naar zijn vermogen goede werken, en al leeft hij onberispelijk, of hij in de genade is. En die zeer verbreide en alom aangenomen stelling was de grondslag - en om zo te zeggen - hèt geloofsartikel in het ganse pausdom, waardoor zij de leer des geloofs geheel en al hebben begraven, het geloof hebben ondermijnd, de consciënties ontroerd, Christus uit de kerk weggenomen, alle weldaden en gaven des Heiligen Geestes verdonkerd en geloochend, de ware dienst van God afgeschaft, de afgodendienst, verachting en lastering van God in de harten der mensen hebben opgericht.¹⁰³ Want wie aangaande de wil [of: het genadig welbehagen Gods] jegens zich twijfelt, en niet Voor vast en zeker houdt, dat hij in de genade is, zoéén kan niet geloven, dat hij vergeving der zonden heeft, dat God voor hem zorgt, en dat hij gezaligd kan worden.

Augustinus zegt recht en godvruchtig, *dat een ieder zijn geloof zeer duidelijk ziet, indien hij dat heeft*. Dit ontkennen zij. Het zij er verre van, zeggen ze, dat ik zeker kan weten, dat ik in de genade ben, dat ik heilig ben, dat ik de Heilige Geest bezit, ook al leef ik heilig, en verricht ik alles. Gij jongeren, moet vluchten en schrikken voor deze goddeloze opvatting, waarop het gehele pausdom gebouwd is, als de besmettelijkste pest, omdat gij er nog niet mee besmet zijt. Wij, oude mensen, zijn van kindsbeen af

¹⁰³ En och!, of dat onbezonnen en schadelijk twijfelachtig geloof tegen Gods Woord in en der Gelovigen bevinding niet nog heden ten dage in de Kerk van sommigen aangeprezen werd.

erin opgevoed, en hebben dat verkeerde begrip zo diep ingezogen, dat het diep in het binnenste van ons hart wortel geschoten heeft. Daarom leren wij met geen minder moeite die verkeerde leer al [al ons vermogen inspannende om die dwalingen te vergeten], dan dat wij het ware geloof leren. Wij nu moeten volkomen vast vertrouwen, dat wij in de genade zijn, dat wij om Christus' wil Gode welbehaglijk zijn en dat wij de Heilige Geest hebben. Want wie de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe [Rom. 8 : 9]. Verder, al wat hij twijfelende [dat is: ongelovig] bedenkt, spreekt en werkt, is zonde, omdat al wat uit het geloof is, zonde is [Rom. 14 : 23].

Daarom, hetzij ge een dienaar des Woords zijt, hetzij ge de staat bestuurt, moet ge voor zeker houden, dat uw ambt Gode welbehaglijk is. Dit zult ge echter nooit kunnen vaststellen, tenzij ge de Heilige Geest hebt. Maar, zegt ge: ik twijfel er niet aan, of het ambt behaagt aan God, omdat het een Goddelijke instelling is, maar omtrent de persoon twijfel ik, of die Gode welbehaglijk is. Hier moet men de Theologie om raad vragen, die het vooral hierop toelegt, om ons te verzekeren, dat niet alleen de bediening van de persoon, maar ook de persoon zelf Gode welbehaglijk is, omdat de persoon gedoopt is, in Christus gelooft, door Zijn bloed van alle zonden gereinigt is, in de gemeenschap der kerk leeft, alsook niet alleen de zuivere leer des Woords bemint, maar er zich ook grotelijks over verheugt, dat ze voortgeplant wordt, en dat het getal der gelovigen toeneemt; daarentegen de paus en de dwaalgeesten, met hun goddeloze leer, haat, volgens dat woord uit Psalm 119: 113, 163: "Ik haat de valsheid, en heb er een gruwel van. Maar Uw wet heb ik lief" [en Ps. 139 : 21, 22].

Dus moeten wij zeker geloven, dat niet alleen ons ambt Gode aangenaam is, maar ook onze persoon. Want al wat hij voor zichzelf gezegd, gedaan en gedacht mocht hebben, is Gode aangenaam, wel niet zozeer om onzentwil, maar om Christus' wil, van Wie wij geloven, dat Hij voor ons geworden is onder de wet. Wij nu zijn ten volle verzekerd, dat Christus Gode aangenaam is, dat Hij heilig is [en dat Hij voor de Zijnen het alles volbracht heeft].

Voor zover dus Christus welbehaglijk is, en wij Hem aankleven, in zover zijn ook wij Gode aangenaam en heilig, en ofschoon de zonde nog aan het vlees vastkleeft, en wij ook nog daarenboven dagelijks struikelen, toch is de genade overvloediger en machtiger dan de zonde. De barmhartigheid en de waarheid des Heeren regeert over ons in eeuwigheid. Daarom kan de zonde ons niet bevreesd maken, of tot twijfelmoedigheid brengen inzake de genade Gods in ons. Want Christus, de machtigste en alles-overwinnende Vorst, heeft de wet weggenomen, de zonde veroordeeld, de dood en alle kwaad uitgeroeid. Zolang Hij aan de rechterhand Gods zit, en voor ons tussen treedt, kunnen wij niet aan de genade Gods jegens ons twifelen.

Voorts heeft God de Geest Zijns Zoons, zoals Paulus hier zegt, in onze harten gezonden. Christus nu is ten volle verzekerd in Zijn Geest, dat Hij Gode welbehaglijk is. Dus moeten ook wij, aangezien wij dezelfde Geest van Christus hebben, verzekerd zijn, dat wij in de genade zijn omwille van Hem, Die daarvan verzekerd is.

Dit aangaande het inwendige getuigenis, waardoor het hart ten eerste moet vaststellen, dat het in de genade is, dat het de Heilige Geest heeft. De uitwendige tekenen echter, gelijk ik hierboven gezegd heb, zijn; Gaarne van Christus horen, onderwijzen, dank zeggen, Hem prijzen en belijden, zelfs met verlies van goederen en leven; verder overeenkomstig zijn roeping in het geloof, met vreugde en naar behoren zijn ambt volbrengen, geen vermaak in de zonde scheppen, zich in eens anders

roeping niet indringen, maar zijn eigen roeping opvolgen, zijn behoeftige en arme broeder behulpzaam zijn, de treurigen vertroosten [en dergelijke vruchten des Geestes voort te brengen]. Door die tekenen worden wij verzekerd en achteraf bevestigd, dat wij in de genade zijn. De goddelozen verbeelden ook, dat zij die tekenen hebben, doch zij hebben niets minder dan dat.

Hieruit staat genoegzaam vast, dat de Paus door zijn leer de gewetens slechts in verwarring en tot de uiterste wanhoop brengt, omdat hij niet alleen leert, maar zelfs ook hen gebiedt te twijfelen. "Want in hun mond, gelijk de psalmist zegt, is niets rechts", Ps. 5 : 10. "Onder zijn tong is moeite en verdriet", Ps. 10 : 7.

Nu zien wij hier, hoe groot de zwakheid des geloofs nog in de vromen is. Want indien wij maar vast konden geloven, dat wij in de genade zijn, dat aan ons de zonden vergeven zijn, dat wij de geest van Christus hebben, dat wij kinderen Gods zijn ... , dan zouden wij werkelijk verheugd en Gode dankbaar zijn voor dat onuitsprekelijke geschenk. Omdat wij echter tegengestelde werkzaamheden gevoelen, als vrees, twijfel, droefheid enz., daarom durven wij dit niet voor zeker houden. Ja, het geweten oordeelt, dat het een [te] grote inbeelding en hoogmoed is, deze roem zich toe te eigenen. Dus wordt die zaak dan eerst recht begrepen, wanneer zij in toepassing wordt gebracht, want zonder ondervinding wordt nooit recht geleerd.

Laat daarom een ieder [gelovige] zich eraan gewennen, om vast te stellen, dat hij in de genade is, en dat zijn persoon met zijn werken welbehaaglijk zijn. Indien hij echter bemerkt, dat hij twijfelt, laat hij dan het geloof beoefenen, en worstelen tegen de twijfel, en laat hij zich inspannen, om temt de volle zekerheid te komen, zodat hij kan zeggen: 'Ik weet, dat ik Gode aangenaam ben, dat ik de Heilige Geest bezit, niet wegens mijn waardigheid of verdienste, maar omwille van Christus, Die om onzentwil Zich aan de wet onderworpen, en de zonde der wereld gedragen heeft. In Hem geloof ik. Ben ik een zondaar, en dwaal ik: Hij is rechtvaardig, en Hij kan niet dwalen. Verder hoor ik gaarne van Hem, ik lees, zing en schrijf van Hem, niets begeer ik meer, dan dat Zijn Evangelie aan de wereld bekend wordt, en dat velen zich bekeren.'

Deze zaken geven vast en zeker te kennen, dat de Heilige Geest daar tegenwoordig is. Want zulke dingen worden niet in het hart bewerkt door eigen menselijke krachten, noch worden ze door enige oefeningen en werkzaamheden [die uit de mens voortkomen] verkregen, maar ze worden door Christus teweeggebracht, Die vooreerst door Zijn kennis ons rechtvaardigt [naar Jes. 53 : 11, Door Zijn kennis zal Mijn Knecht velen rechtvaardigen]; vervolgens: een rein hart schept [Ps. 51], nieuwe werkzaamheden verschaft, zulk een zekerheid geeft, waardoor wij geloven, dat wij den Vader welbehaaglijk zijn, om Zijnentwil. Eveneens schenkt Hij een vast oordeel, waardoor wij die dingen goedkeuren, smaken en proeven, die wij tevoren niet wisten, of geheel en al verachtten. Wij moeten dus dagelijks meer en meer worstelen, om uit de onzekerheid tot de zekerheid te geraken, en ons uiterste best doen, dat wie die aller-verderfelijkste opvatting [nl. dat een mens moet twijfelen aangaande de genade Gods], die de gehele wereld verslonden heeft, radicaal uitroeien. Want indien wij betwijfelen, dat wij in de genade zijn, of dat wij om Christus' wil Gode aangenaam zijn, dan ontkennen wij, dat Christus ons verlost heeft; in één woord: dan loochenen wij al Zijn weldaden. Gij jongeren, kunt [door de genade Gods en de bearbeiding des Heiligen Geestes, die, hetzij jong of oud, het geloof schenken en alle valse en verkeerde opvattingen wegnemen moet], gemakkelijk de zuivere leer des Evangelies bevatten, en die onzalige opvatting ontwijken, omdat gij er nog niet mee besmet zijt.

Die roept: ***Abba, Vader!***

Paulus had kunnen zeggen: God heeft de Geest Zijns Zoons in onze harten gezonden.

Die biddende zegt: *Abba, Vader*. Maar met opzet zegt hij: *Die roept*, opdat hij te kennen zou geven de verzoeking van een Christen, die nog zwak is, en gebrekkig gelooft. Rom. 8 : 26, noemt hij dit geroep "een onuitsprekelijke zuchting". "Desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp. Want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen".

Het is toch een zeer gewichtige vertroosting, dat Paulus hier zegt, dat de Geest van Christus door God in onze harten gezonden, roept: *Abba, Vader!*, evenzo in Rom. 8, *dat Hij onze zwakheden te hulp komt, en voor ons bidt met onuitsprekelijke zuchtingen*.

Wie dit vast en zeker geloofde [of liever: in zijn binnenste gevoelde], zo iemand zou in geen bestrijding, hoe groot die ook mocht zijn, de moed opgeven. Maar vele dingen zijn er, die dit geloof tegenhouden. Vooreerst, dat ons hart in de zonden geboren is; verder, dat dit kwaad ons van nature aangeboren is, dat wij aan Gods gunst jegens ons twijfelen, en daarom kunnen wij niet geloven, dat wij Gode aangenaam zijn. Bovendien gaat de satan, onze vijand rondom ons, met vreselijk gebrul, en hij zegt: Gij zijt een zondaar, daarom is God op u vertoorn. en zal u voor eeuwig verdoemen.

Tegen dit zeer grote en ondraaglijke getier hebben we helemaal niets [te stellen], om ons te kunnen opbeuren en staande te blijven, dan het blote Woord, hetwelk ons Christus voorstelt als Overwinnaar over zonde, dood en alle kwaad. Maar Hem krachtig aan te kleven in die bestrijding en gewetensangsten, daarop komt het alles aan. Aan geen van onze zinnen wordt ons Christus dan bekend. Want wij zien Hem niet en het hart gevoelt in de aanvechting Zijn tegenwoordigheid en hulp niet; integendeel, dan schijnt Christus op ons vergramd te zijn, en ons te verlaten. Voorts gevoelt de mens in de verzoeking de kracht der zonde, de zwakte des vleses en de twijfel. Hij gevoelt de vurige pijlen des satans, de verschrikkingen des doods, hij gevoelt de toorn en het oordeel Gods. Dat alles doet een zeer sterk en verschrikkelijk geschreeuw tegen ons horen, zodat er totaal niets over schijnt te zijn, dan wanhoop en eeuwige dood.

Maar toch, te midden van die vervaarnissen der wet, donderslagen van zonde, bedreiging van de dood, en brullen van de satan begint de Heilige Geest, zoals Paulus zegt, in ons hart te roepen: *Abba, Vader!* En Zijn geroep verheft zich hoog boven alles uit, en verbreekt de sterkste en verschrikkelijke schreeuwen der wet, der zonde, des doods en des duivels [en wat verder verschrikkelijk is], en dringt door de wolken en de 'hemel, en bereikt de oren van God. Paulus geeft dus met deze woorden te kennen, dat er nog zwakte in de vromen is. Hetzelfde leert hij, wanneer hij zegt: "De Geest komt onze zwakheden te hulp", Rom. 8. Aangezien dus een sterk besef van tegenovergestelde zaken bij ons is, dat is: aangezien wij meer gevoelen dat God toorn, dan dat Hij ons gunstig is, daarom wordt de Heilige Geest in onze harten gezonden, Die niet zucht of roept, maar zeer sterk schreeuwt: *Abba, Vader!*, en voor ons tussen treedt [onze *Parakleet*, of: Advocaat is] volgens de wil van God, met onuitsprekelijke zuchtingen. Hoe?

[Antwoord:] In ernstige verschrikkingen en aanvechtingen van het geweten nemen wij Christus wel aan, en geloven, dat Hij onze Zaligmaker is. Maar de wet verschrikt ons dan ten eerste, en het gevoel van zonden ontstelt ons, kortom, ons bestrijdt de satan met al zijn kunstgrepen en vurige pijlen, en hij poogt met al zijn vermogens ons Christus te ontnemen, en alle vertroosting te verdrijven. Daar scheelt het maar weinig, dat wij niet bezwijken en wanhopen. Want dan zijn wij dat gebroken riet en die glimmende vlaswiek, Matth. 12 : 20. Toch komt intussen de Heilige Geest onze zwakheden te hulp en is onze Voorspreker, voor ons biddende met onuitsprekelijke

zuchtingen, en getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn [Rom. 8: 16, 26]. Op deze wijze wordt het gemoed te midden van vervaarnissen opgebeurd, zucht tot haar Zaligmaker en Hogepriester Jezus Christus, overwint de zwakheid des vlees, en krijgt opnieuw vertroosting, en zegt: *Abba, Vader!*

Dat zuchten dus, dat wij nauwelijks gevoelen, noemt Paulus *een geroep en onuitsprekelijke zuchting, die hemel en aarde vervult*.

Verder noemt hij het ook *een roepen en zuchten des Geestes*, omdat de Geest bij ons, zwakken en aangevochtenen dit geroep in ons hart opwekt.

Hoezeer dus de wet, zonde, en duivel een groot en gevaarlijk geschreeuw tegen ons doen horen, dat de ganse hemel en aarde schijnt te vervullen, en verre het zuchten van ons hart overtreft, toch kan het ons geen schade doen. Want hoezeer deze onze vijanden op ons aandringen, ons beschuldigen en pijnigen met hun getier, des te meer zuchten wij en nemen wij Christus aan. Wij roepen Hem met hart en mond aan, wij kleven Hem aan, en geloven, dat Hij voor ons geworden is onder de wet, om ons van de vloek der wet te verlossen, en om de zonde en dood teniet te doen.

En wanneer wij Christus op die wijze door het geloof aangenomen hebben, roepen wij door Hem [of: door Zijn Geest]: *Abba, Vader!*, en dat geroep van ons overtreft het getier van de duivel. Maar zolang menen wij, dat die zuchting, die wij in die angsten en in deze zwakheid slaken [een alles-overklimmend] geroep zou zijn, dat wij [integendeel] nauwelijks bemerken kunnen, dat het zuchten is. Want ons geloof, dat zo in de aanvechting tot Christus zucht, is zeer zwak, voor zover ons gevoel aangaat. Daarom horen wij dit geroep niet. Wij hebben alleen het Woord, en als we dat in die worsteling aangenomen hebben, dan beginnen wij een weinig te herademen, en te zuchten, en dit ons zuchten gevoelen wij enigszins, echter het geroep horen wij niet. *Doch Hij, zegt Paulus, Die de harten doorzoekt, weet welke de mening des Geestes zij* [Rom. 8 : 27]. Voor deze Onderzoeker betekent dat, naar het ons lijkt, zwakke zuchten een zeer sterk geroep en een onuitsprekelijke zuchting, waarbij vergeleken het zeer grote en huiveringwekkende gebrul van wet, zonde, dood, duivel en hel in het geheel niets te betekenen hebben, noch gehoord kunnen worden. Niet tevergeefs noemt Paulus daarom dit zuchten van een vroom, aangevochten hart: een geroep en een onuitsprekelijke zuchting des Geestes. Want het vervult de gehele hemel, en roept zo luide, dat de engelen menen nergens iets anders te horen, dan dat geroep [des Geestes].

Daarentegen leeft bij ons een geheel andere opvatting. Dat geringe zuchten van ons dunkt ons niet zo door de wolken te dringen, dat het in de hemel door God en de engelen zou gehoord worden. Integendeel, wij menen, vooral gedurende de verzoeking, dat de duivel vervaarlijk tegen ons woedt, dat de hemel buldert, dat de aarde beeft, dat alles op instorten staat, dat alle schepselen verderf dreigen, dat de hel zich opent en ons wil verzwelgen. Die opvatting leeft in ons hart, deze verschrikkelijke stemmen, deze vervaarlijke gedaante horen en zien wij. En dit is, hetgeen Paulus noemt, dat de kracht van Christus in onze zwakheid volbracht wordt, 2 Kor. 12. Want dan is Christus waarlijk machtig [Matth. 28: 18, Alles en in allen, Kol. 3: 11], dan regeert en triomfeert Hij waarlijk in ons, wanneer wij zo zwak zijn, dat wij nauwelijks een zucht kunnen slaken. Maar Paulus zegt, dat zulk zuchten in Gods oren een zeer sterk geroep betekent, dat heel de hemel en aarde vervult.

Ook Christus noemt in Luk. 18 in de gelijkenis van de onrechtvaardige rechter, dat zuchten van een Godvruchtig hart: een geroep, en wel zulk een roepen, dat dag en nacht zonder ophouden tot God schreeuwt, wanneer Hij zegt: "Hoort, wat de onrechtvaardige rechter zegt. Zou God dan geen recht doen aan Zijn uitverkorenen,

die dag en nacht tot Hem roepen, en over hen niet lankmoedig zijn? Ik zeg ulieden, dat God hun haastelijk recht doen zal."¹⁰⁴

Wij vermogen tegenwoordig in zo grote vervolgingen en tegensprekingen van de Paus, dwingelanden en dwaalgeesten, die ons ter rechter- en linkerzijde bestrijden, niets dan zulke zuchtingen te laten horen, en die waren onze stormrammen en strijdmiddelen, waardoor wij zoveel jaren de voornemens der vijanden verbrijzeld en verstrooid hebben, waardoor wij begonnen zijn het rijk van de antichrist af te breken. Die zuchtingen bewegen ook Christus, om de dag Zijner glorieuze toekomst te verhaasten, waarop de Heere Jezus alle heerschappij, macht en kracht zal teniet doen, en al Zijn vijanden onder Zijn voeten zal zetten. [Ik wenste met de Geest en de bruid ook zo te zuchten: Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk, en verschijn meer en meer blinkende onder ons. Amen. En mocht ik zo gedurig onder die zuchters zijn, en altoos bezig in dat werk des HEEREN, om in het geloof dat lieflijk te genieten, uit Ps. 102: 14, 18].

Evenzo spreekt de HEERE bij de Rode Zee tot Mozes, Ex. 14 : 15, zeggende: "Wat roept gij tot Mij?" Eigenlijk riep Mozes niet, maar hij beefde en wanhoopte bijna. Want hij was in de grootste benauwdheden. Het ongeloof scheen bij hem de overhand te hebben, en niet het geloof. Want hij zag dat het volk Israël zo door de bergen, door het leger der Egyptenaren en de zee ingesloten was, dat het nergens kon ontvluchten. Hier durfde Mozes zelfs niet een kik te geven. Hoe heeft hij dan geschreeuwd? Daarom moeten wij niet oordelen naar het gevoel van ons hart, maar volgens Gods Woord, dat leert, dat de Heilige Geest daarom de bestredenen, verbrijzelden en wanhopigen geschonken wordt, opdat Hij ze opbeure en vertrooste, opdat zij niet in hun verzoeking en allerlei rampen bezwijken, maar ze te boven komen, evenwel niet zonder de grootste angsten en inspanningen.

De Papisten droomden, dat de heiligen zodanig de Heilige Geest gehad hebben, dat ze nooit één verzoeking gevoeld of gehad hebben. Zij spreken slechts beschouwelijk van de Heilige Geest, gelijk ook tegenwoordig de dwaalzieke mensen doen. Doch Paulus zegt, dat Christus' kracht in onze zwakheid volbracht wordt [2 Kor. 12]; evenzo, dat de Heilige Geest onze zwakheden te hulp komt, en voor ons bidt met onuitsprekelijke zuchtingen [Rom. 8]. Dus hebben wij dan vooral de hulp en de vertroosting van de Heilige Geest nodig, en is Hij vooral dan ons nabij, wanneer wij het meest onmachtig en der wanhoop nabij zijn. Indien iemand met een moedig en blij gemoed het kwade doorstaat, in zo iemand heeft nu de Heilige Geest Zijn ambt verricht. In dezulken nu volbrengt de Geest eigenlijk Zijn werk, die hevig terneergeslagen zijn, en naderden, zoals de psalmist zegt, tot aan de poorten des doods [Ps. 116], zoals ik van Mozes al gezegd heb, die de dood als voor ogen zag in de wateren, waar hij ook zijn gezicht wendde. Hij was dus in de grootste benauwdheid en wanhoop, en ongetwijfeld gevoelde hij een zeer sterk getier van satan in zijn hart tegen zich, die zeide: Dat hele volk zal nu omkomen, want nergens kan het ontkomen. Van dit zeer grote kwaad zult gij alleen de oorzaak zijn, omdat gij het volk uit Egypte gevoerd hebt. Daarbij is nog het geschreeuw van het volk gekomen, dat gezegd heeft: "Waren er geen graven in Egypte? Hebt gij ons daarom uitgeleid, opdat wij hier in de woestijn zouden sterven!

---

¹⁰⁴ Tón boóntón, ditzelfde woord sterk roepen, zuchten, schreeuwen, vindt men ook van de Heere Jezus aan het Kruis hangende, Mark. 15 : 34, ter negende ure riep Jezus met grote stem. De klank van het woord boáo, geeft ook dat zuchten en loeien, dat het door alles heen klinkt, te kennen. Luther vertaalt ook Luk. 18 7 op 't slot aldus: En zou God over Zijn uitverkorenen niet lankmoedig zijn? Dat mij ruim zo verstaanbaar voorkomt, als onze Vertaling: Hoewel Hij lankmoedig is over hen. Zou God geen recht doen Zijn uitverkorenen? Eigenlijk staat er wraak of straf oefenen voor hun 'ekdikèsis.

Zou het niet beter geweest zijn, de Egyptenaren te dienen, dan hier ellendig in de wildernis am te komen?"

Daar was de Heilige Geest niet louter in de beschouwing van Mozes, maar inderdaad en in waarheid, Die voor hem [en in zijn plaats] gebeden heeft met onuitsprekelijke zuchtingen, zodat hij tot God steunde, en zeide: HEERE, op Uw bevel heb ik het volk uitgeleid, kom dan te hulp! Dit zuchten noemt de Schrift *een geroep*.

Die dingen heb ik daarom meer uitvoerig behandeld, opdat ik klaar zou aantonen, wat het ambt van de Heilige Geest is, en wanneer Hij dit voornamelijk uitoefent. Wij moeten dus in geval van verzoeking, over die zaak op geen enkele wijze oordelen volgens ons begrip of volgens het geroep [beschuldiging] van de wet, van de zonde, van de duivel [en van ons boos en ongelovig hart, verdorven zinnen en menselijke wijsheid]. Indien wij hier ons inzicht willen volgen, en al die schreeuwen willen geloven, dan zullen wij ons van alle 'hulp des Heiligen Geestes verstoken oordelen, en geheel verworpen van voor Gods aangezicht. Ja, veeleer zullen wij dan gedachtig zijn aan hetgeen Paulus zegt, dat de Geest onze zwakheden te hulp komt, alsook, dat Hij roept: "Abba, Vader!", dat is: dat de Heilige Geest, als het ware, een zeer zwak snikken en zuchten des harten doet horen, naar het ons voorkomt, hetwelk nochtans voor Gods aangezicht een zeer sterk geroep en een onuitsprekelijke zuchting betekent. Kleef daarom in al uw verzoeking en zwakheid Christus aan, en zucht tot Hem, Hij geeft de Heilige Geest, Welke roept: *Abba, Vader!*, en dat geringe gezucht is in Gods oren een aller-krachtigst geroep, en vervult hemel en aarde zó, dat God buiten dat geroep niets hoort. Bovendien bedwingt het alle geschreeuw en getier van alle andere dingen.

Gij moet er ook op letten, dat Paulus zegt, dat de Geest niet met veelheid van woorden of met een lange redevoering voor ons, in de verzoeking bidt en smeekt, doch slechts met *een zucht*, die evenwel onuitsprekelijk is; en dat de Geest niet door een stem een sterk geroep, met tranen gepaard gaande, doet horen of zegt: "Erbarm U mijner, o God!" [of dergelijke hoorbare uitdrukkingen], maar slechts een zacht geluid en gezucht voortbrengt, namelijk: *och Vader!* Dit is wel een zeer kort woord, en toch bevat het alles in zich. Niet de mond, maar het hart spreekt daar op deze wijze:

Hoewel het mij van alle kant benauwd en bange is, en ik verlaten, en geheel en al van voor Uw aangezicht verworpen schijn, ben ik toch Uw kind, en Gij mijn Vader, om Christus' wil; ik ben de beminde, omwille van de Beminde.

Daarom betekent het woordje Vader, werkzaam uit het hart voortkomende, een welsprekendheid, die Demosthenes, Cicero en welke bekwaamsten er in de welsprekendheid ooit geweest zijn, niet kunnen uitdrukken. Die zaak wordt niet door woorden, maar door zuchtingen uitgedrukt, die zich in alle woorden van alle [beste] redenaars niet laten uitdrukken [buiten de bewerking en invloed van Gods Geest], omdat ze onuitsprekelijk zijn.

Ik heb breedvoerig aangetoond, dat een Christenmens zeer vast moet geloven, dat hij in de genade Gods is, en dat hij het geroep des Heiligen Geestes in zijn hart heeft. Dit deed ik daarom, opdat wij geheel en al leren verfoeien die zeer verderfelijke mening van het ganse pauselijke rijk, dat geleerd heeft, dat een mens onzeker moest zijn aangaande de genade Gods jegens hem.¹⁰⁵ Zolang die inbeelding stand houdt, brengt

¹⁰⁵ Vandaar komt die vertwijfelde, ongelovige, verfoeilijke en onchristelijke uitdrukking: Drie dingen bezwaren mijn gemoed. Vooreerst, dat ik weet, dat ik sterven moet. Het tweede nog veel meer, dat ik niet weet, wanneer. Het derde bovenal, dat ik niet weet, waar ik varen zal. Doch een Gelovige, van God ge- :eerde en door de bewerking van de inwonende Heilige Geest sprekende Christen zegt: Drie dingen

Christus totaal geen voordeel. Want wie twijfelt aan de genade Gods jegens zich, moet ook twijfelen aan de Goddelijke beloften, en bijgevolg aangaande de wil van God, aangaande de weldaden van Christus, dat Hij voor ons geboren is, geleden heeft, en gestorven is, en wederom opgestaan, enz.

Nu is er geen groter lastering tegen God, dan Zijn beloften te loochenen [dat is: ongelovig van de hand te wijzen], God Zelf en Christus te loochenen [en door ongelooft God tot een leugenaar te maken, 1 Joh. 5: 10]. Dus was het niet alleen de uiterste dwaasheid, maar ook een goddeloosheid, dat de monniken met zulk een ijver de jeugd van beiderlei kunne in de kloosters gelokt hebben tot godsdienstige oefeningen en heilige orden, zoals zij het noemden, als tot de aller-zekerste staat des behouds en toch hebben zij later degenen, die aldus gelokt waren, bevolen te twijfelen aangaande de genade Gods. Verder riep de Paus het ganse menselijke geslacht op tot gehoorzaamheid aan de [bij hem zo genaamde] H. Roomse kerk, als tot een H. staat, waarin zij onfeilbaar de zaligheid verkrijgen konden; later evenwel beval hij degenen, die aan zijn wetten gehoorzaamden, te twijfelen. Zo beroemt en verheft zich het rijk van de antichrist eerst op de heiligheid van haar wetten, orden en regels, en belooft zeker en gewis het eeuwige leven aan hen, die ze nakomen. Daarna, wanneer die ellendige mensen, lange tijd hun lichamen - volgens het voorschrift van de menselijke overleveringen - door waken en vasten gepijnigd hebben [en soortgelijke lichamelijke oefeningen, die tot weinig nut zijn], dan behalen zij daaruit die winst, dat zij onwetende zijn en blijven, of die gehoorzaamheid van hen Gode welbehaaglijk is, of niet. Zo heeft Satan verschrikkelijk gespeeld in het verderven der zielen door middel van de Paus. Dus is het pausdom echt de grootste beul der gewetens, en het rijk des duivels in eigen persoon.¹⁰⁶

---

verheugen en vertroosten mijn gemoed. Vooreerst, dat ik weet dat ik sterven moet. Het tweede nog veel meer, dat ik leef en sterf in Jezus Christus den Heere; (zie de gelovige en troostrijke gemoedsgestalte eigenaardig uitgedrukt in onze uitmuntende eerste Catechismus-Vraag). Het derde bovenal, dat ik weet, waar ik varen zal. Dit laatste is mij door een waardig vriend gesuppediteerd. De HEERE doe het ons in Christus, door Zijn Geest en genade, bij aanvang en voortgang genieten.

¹⁰⁶ Althans dat zij de lere der duivelen hebben, bewijzen wij uit Paulus. Doch de Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het Geloof, zich begevende tot verleidende geesten en leringen der duivelen; door geveinsdheid der leugensprekers, hebben hun eigen consciëntie als met een brandijzer toegeschroeid; verbiedende te huwelijken, (gebedende) van spijs te onthouden die God geschapen heeft tot nuttiging met dankzegging voor de gelovigen, en die de waarheid hebben bekend. Want alle scheepsel Gods is goed, en daar is niets verwerpelijk met dankzegging genomen zijnde; want het wordt geheiligd door het Woord Gods, en door het Gebed, 1 Tim. 4 1, 2, 3. Zodat men zich geenszins te verwonderen heeft, dat de Paus en zijn onderhorigen het Woord van God aan het gemeen zoekt te onthouden, terwijl zijn karakter en verdere antichristelijke verkeerde handel, daar zo eigenaardig in ontdekt is. Des HEEREN dierbaar en heilaanbrengend Woord zal nochtans niet verborgen blijven voor de Zijnen, en reeds is, door 's HEEREN goedheid, aan die mens der zonde de macht ontnomen, om zijn evenmens in die zielverderende blindheid en onkunde te houden, welke onkunde en ongehoorzaamheid aan het Evangelie God wraak doen zal, 2 Thess. 1 : 8. Daarom, zalig is hij die dit leest, dat is, Gods gezondmakend Woord, door de bewerking des Geestes zelf onderzoekt met die edele Bereën: Deze waren edeler dan die te Thessalonika waren, als die 't Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren. Hand. 17 : 11. Zoude mij hier wel wat verder willen uitbreiden, om een ieder die de naam van een christen heeft, tot zelfonderzoek en inkeer naar binnen, volgens Gods Woord en onfeilbare waarheden, zoals die in Christus zijn, aan te moedigen, om zich uit verfoeilijke mensenvrees niet schuldig te maken aan ongehoorzaamheid voor God. Mochten wij liever aan des Heeren Jezus' voeten gaan zitten, om met Maria dat beste deel te verkiezen, en die antichristelijke tegenstanders zoeken te overreden met die deftige woorden van Petrus en Johannes: Oordeelt gij, of het recht is voor God, ulieden meer te horen dan God, Hand. 4 : 19. Vooral als men aanmerkt die ontzaglijke bedreiging tegen de aanhoudende wederhorigen: En het zal geschieden, dat alle ziel, die deze Profeet (namelijk de Heere Jezus Christus in het Woord sprekende) niet zal gehoord hebben, uitgeroeid zal worden uit het volk, Hand. 3 : 23. Doch ik wens genade om voor die vijandige tegenstanders met zachtmoedigheid te bidden, of hun God te eniger tijd bekering gawe tot erkenning der waarheid, en zij wederom ontwaken mochten uit de strik des duivels, onder welke zij gevangen gehouden worden naar zijn wil, 2 Tim. 2 : 25, 26.

Om nu hun besmettelijke dwaling in te voeren en te versterken, hebben zij de spreuk van Salomo gebruikt: "De rechtvaardigen en wijzen en hun werken zijn in de hand Gods, en nochtans weet de mens niet, of hij liefde of haat waardig is", Pred. 9 : 1. Deze uitspraak verstaan sommigen van de toekomstige, anderen van de tegenwoordige haat Gods, maar geen van beide groepen begrijpen Salomo, die niets minder op deze plaats zeggen, dan hetgeen zij dromen.

Voorts is de ganse Schrift er vooral op uit, dat wij niet zouden twijfelen, maar zéker hopen, vertrouwen en geloven, dat God barmhartig, goedertieren en lankmoedig is, Die niet liegt of bedriegt, maar getrouw en waarachtig is, Die de beloften houdt, ja, Die nu volbracht heeft hetgeen Hij beloofde, door Zijn eniggeboren Zoon in de dood over te geven om onze zonden, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe [Joh. 3: 16]. Op dat punt kan voorzeker geen twijfel bestaan, of God verzoend is, en ons van harte gunstig is, ja, de haat en toorn Gods is weggenomen, daar God voor ons zondaren Zijn eigen Zoon laat sterven. Ofschoon het ganse Evangelie dit overal voorstelt, en dikwijls aandringt, heeft het toch niets geholpen. Dit éne gezegde van Salomo, verkeerd opgevat, heeft meer ingang gevonden, vooral bij die devotie-mensen [of: zogenaamde uitwendige godsdienstplichtplegers], en die monniken van een strengere godsdienstige opvatting, dan al de beloften en vertroosting van heel de Schrift, ja dan Christus Zelf. Zij hebben dus de Schriften misbruikt tot hun eigen verderf [2 Petrus 3: 16], en hebben zeer rechtvaardige straffen ondervonden wegens de verachting der Schrift en de verwaarlozing des Evangelies.

Het is ons nuttig die dingen te weten, vooreerst, omdat de Papisten zich er tegenwoordig op beroemen, alsof zij nooit iets kwaads begaan hebben. Daarom moeten zij overtuigd worden door hun eigen verfoeiingen, die zij zonder tal door de wereld verspreid hebben, zoals uit hun boeken blijkt, waarvan er nog zeer vele tegenwoordig voorhanden zijn; verder, opdat wij zekerheid krijgen, dat wij de zuivere en ware Evangelieleer bezitten, op welke zekerheid het pausdom zich onmogelijk kan beroemen. Ook al zou daar [in dat antichristelijk rijk der duisternis] alles wèlbewaard blijven, toch overtreft die monsterachtige voorstelling van onzekerheid [of: twijfel] alle andere monsters. En ofschoon het bekend is, dat de vijanden van Christus twijfelachtige dingen leren, omdat zij de gewetens bevelen te twijfelen, toch zijn ze zo vol duivelse woede, dat zij ons, die van hen verschillen, en vaste en zekere zaken leren, heel rustig als ketters veroordelen, en doden; alsof zij hoogst zeker van hun leer zijn.

Laat ons dus God ervoor danken, dat wij verlost zijn van dit wangedrocht der onzekerheid, en dat wij nu kunnen vaststellen, dat de Heilige Geest roept, en in onze harten onuitsprekelijke zuchtingen voortbrengt; dit is ons fundament. Het Evangelie gebiedt ons het oog te vestigen, niet op onze goede daden en volmaaktheid, maar op de belovende God Zelf, op Christus de Middelaar Zelf. Daarentegen gelast ons de paus niet te zien op de belovende God, en niet op Christus de [verzoenende] Hogepriester, maar op onze eigen werken en verdiensten. Daar volgt dan noodzakelijk twijfel en wanhoop op, doch bij ons [namelijk, zoveel wij in Christus geloven en betrouwen] zekerheid en vreugde des Geestes, omdat ik God aankleef, Die niet liegen kan. Want Hij zegt: Zie, Ik geef Mijn Zoon over in de dood, opdat Hij u door Zijn bloed verlosse van zonden en dood. Daar kan ik dan niet twijfelen, tenzij ik God geheel en al wil verloochenen. En dit is de reden, waarom onze Godgeleerdheid vastheid kent, en ons buiten onszelf stelt, opdat wij niet steunen op onze eigen krachten, geweten [bedorven hart of gemoed, en verstand dat bevlekt is en de dwaling

onderworpen, Tit. 1 : 15], gevoel, persoon en werken, maar opdat wij op hetgeen buiten ons is, nl. op de belofte en waarheid Gods, Die niet misleiden kan [Tit. 1 : 2], steunen. Hiervan weet de paus niet. Daarom beuzelt hij goddeloos met zijn dolle metgezellen, dat niemand weet, zelfs de rechtvaardigen en wijzen niet, of zij de liefde [of de haat] waardig zijn [Fred. 9 : 1].

[Antwoord:]. Ja, indien zij [in Christus] rechtvaardig en wijs zijn, weten zij vast en zeker, dat zij door God bemind worden, of zij zijn niet rechtvaardig en wijs. Bovendien, dit gezegde van Salomo spreekt in het geheel niet van de haat of gunst van God jegens de mensen, maar het is een burgerlijke uitspraak, die de ondank der mensen hekelt. Zo groot is immers de verkeerdheid en ondank der wereld, dat zij aan haar weldoeners doorgaans stank voor dank beloont, en hen soms zeer onwaardig behandelt. Daarentegen verheft zij de goddelozen, en doet hun eer aan. Zo is David, een heilig man, en een voortreffelijk koning, uit zijn rijk verstoten. De profeten, Christus en de Apostelen zijn gedood. Kortom, de geschiedenissen van al de volkeren getuigen, dat vele mannen, die aan hun vaderland zeer goede diensten bewezen hebben, in ballingschap weggezonden zijn door hun eigen medeburgers, en daar zeer ellendig geleefd hebben, dat sommigen ook smadelijk in de gevangenis zijn omgekomen. Daarom spreekt Salomo hier niet van het geweten, zoals het met God handelt, of van de gunst en oordeel Gods, maar van de oordelen en genegenheden der mensen onderling, alsof hij zeide: Er zijn vele rechtvaardigen en wijzen, door wie God veel goeds verricht, en de mensen vrede schenkt. Doch welverre ervan, dat de mensen dit zouden erkennen, bewijzen zij dikwijls aan dezulken de slechtste dank voor hun beste weldaden. Daarom, hoezeer iemand alles ten beste verricht heeft, toch weet hij niet, of hij door deze zijn nauwgezetheid en trouw bij de mensen haat of liefde verdient.

Zo wij heden ten dage, toen wij meenden dat wij gunst bij onze Duitsers zouden vinden, omdat wij hun het Evangelie des vredes, des levens en van eeuwige zaligheid verkondigen, vinden wij in plaats van liefde de aller-bitterste haat. In het begin hadden velen behagen in onze leer, en met graagte namen zij die aan. Van hen meenden wij, dat ze onze vrienden en broeders zouden worden, die met ons door een eensgezinde toestemming bij anderen deze leer zouden voortplanten en verbreiden. Maar nu ondervinden wij, dat zij valse broeders, en onze bitterste vijanden zijn, die dwalingen zaaien, en dat zij hetgeen wij recht en vromelijk leren, dit bederven en uitroeien, en verfoeilijke ergernissen in de kerken verwekken.¹⁰⁷

Al wie dus oprecht en getrouw zijn taak vervult, in welk soort beroep [of: levenswijze] hij zich ook bevindt, en voor zijn goede diensten ondank en haat der mensen ontvangt, laat zo iemand zich daarom niet dood treuren, maar met Christus zeggen: "Zij hebben Mij zonder oorzaak gebaat". "Voor Mijn liefde staan zij Mij tegen. Maar Ik was steeds in het gebed, en zij hebben Mij kwaad voor goed opgelegd, en haat voor Mijne liefde", Ps. 109 : 3-5.

De paus heeft dus met deze goddeloze stelling, waardoor hij de mensen beval te twifelen aan de gunst van God jegens hen, God met al Zijn beloften uit de kerk weggenomen. Hij heeft de weldaden van Christus begraven, en het gehele Evangelie vernietigd. Deze ongemakken volgen daar noodzakelijk uit, omdat de mensen niet

---

¹⁰⁷ Hier komt wat bitterheid en onbedachtzaamheid van de ijverige Man boven. Vermoedelijk, dat hij hier Calvijn of andere van zijn Medereformateurs bedoelt, die in zijn Lichamelijke Consubstantiatie, en nog enige duisterheden, waarin Luther nog geen doorzicht had, niet konden overeenstemmen; dewelke nochtans van hem niet minder als zo vijandig, doch naar de aard der liefde Christelijk van hem het goede gedacht hebben, en hem voor een gelovig Broeder erkend. Zie hiervan breder Costerus' *Geestelijke Mens*, in die Voorrede.

steunen op de belovende God, maar op hun eigen werken en verdiensten. Wanneer dit gebeurt, is het onmogelijk, dat een mens verzekerd kan zijn van de goede wil van God; ja, dan is het noodzakelijk, dat hij altoos dienaangaande twijfelt, en tenslotte wanhoopt. Nergens kan gezien worden, wat God wil en wat Hem welbehaaglijk is, dan in des HEEREN Woord. Dit verzekert ons, dat God alle toom en haat jegens ons afgelegd heeft, toen Hij Zijn eniggeboren Zoon voor onze zonden overgaf [Joh. 3 : 16].

Evenzo schenken ons de Sacramenten en de sleutelmacht zekerheid, die, zo God ons niet liefhad, Hij aan ons niet zou hebben toevertrouwd. Met zulke ontelbare bewijzen van Zijn gunst jegens ons, overlaadt God ons. Laat ons daarom na verdrijving van deze pest van onzekerheid, waarmee het ganse pausdom besmet is, geloven, dat God ons genadig gezind is, wij Hem welbehaaglijk zijn, en dat de HEERE voor ons zorgt om Christus' wil, dat wij de Heilige Geest hebben, Die voor ons [en in onze harten roept en] bidt, met een onuitsprekelijk geroep en gezucht.

Dit roepen en zuchten nu is in een betamelijke vorm gegoten, zodat ge in de verzoeking God geen dwingeland noemt, niet een vertoornd rechter of beul, maar een Vader; hoewel dat zuchten zo gering en verborgen is, dat het nauwelijks gevoeld kan worden. Want in de eigenlijke angsten, wanneer de consciëntie met het oordeel Gods te worstelen heeft, pleegt het God niet als Vader te noemen, maar een onbillijke, vertoornde en wrede tiran en rechter; en dat geroep, dat satan dan het hart inwerpt, overtreft zeer ver het geroep des Geestes, en wordt het sterkst gevoeld. Want het schijnt dan, alsof God ons verlaten had, en ons in de hel wil stoten. Op deze wijze klagen dikwijls de heiligen in de Psalmen: "Ik ben van voor Gods aangezicht verworpen". Alsook: "Ik ben geworden als een weggeworpen vat" [en soortgelijke zondige, ongelovige en twijfelachtige uitdrukkingen meer]. Dat is stellig geen zuchten, dat roept: "Abba, Vader!", maar een getier, vol haat tegen God, die luidkeels schreeuwt: strenge Rechter, en wrede beul, enz. Dan is het de tijd, dat gij uw ogen afwendt van de wet, van uw eigen werken, en van het gevoel van uw geweten, en dat ge door het geloof de belofte aangrijpt, dat is: het Woord der genade en des levens, hetwelk het geweten weer opbeurt, zodat het begint te zuchten, en te zeggen: Hoezeer mij de wet beschuldigt, zonde en dood mij verschrikt, toch belooft Gij, o God!, genade, gerechtigheid en eeuwig leven door Christus. En zo brengt de belofte een zuchten mee, dat roept: *Abba, Vader!*

Het kan goedgekeurd worden, dat sommigen verklaren, dat het ene een Grieks, en het andere een Hebreeuws woord is, en dat Paulus met opzet van die beide woorden gebruik heeft willen maken, vanwege de dubbele gemeente, uit heidenen en Joden vergaderd; en dat de heidenen en Joden wel met verschillende taal God Vader noemen, dat het toch één en hetzelfde zuchten is, dat zij allebei roepen: "Abba, Vader!"

Vers 7: *Zo dan, gij zijt niet meer een dienstknecht, maar een zoon.*

Dat is een bevestiging en conclusie [van het bovengemelde], alsof hij zei: Daar dit vast staat, dat wij door het Evangelie de Heilige Geest ontvangen hebben, door Welke wij roepen: "Abba, Vader!", dan is het vast in de hemel besloten, dat er verder geen slavernij is, maar louter vrijheid, aanneming tot kinderen en kindschap. Wie brengt die vrijheid voort? Dat zuchten. Op welke wijze? De Vader biedt mij door Zijn belofte Zijn genade en Vaderschap aan. Nu blijft er over, dat ik die aanneem. Dit geschiedt, wanneer ik met dat zuchten roep, en met een kinderlijk hart aan dat woord "Vader!" mijn toestemming geef. Daar worden dan Vader en kind het eens, en het

huwelijkscontract wordt gesloten, zonder enige uiterlijke vertoning en praal. Dat is: er komt totaal niets tussenbeide, geen enkele wet, geen werk wordt hier vereist (want wat zou toch een mens doen in die angsten en verschrikkelijke duisternis der verzoeken?). Hier is slechts de Vader, Die belooft, en mij *Zijn zoon* noemt door Christus, Die geworden is onder de wet; en ik, die aanneem en antwoord door die zuchting, zeggende "Vader!" Dus is hier geen enkele invordering, doch het is louter dat kinderlijke zuchten, dat in de aanvechting vertrouwen schept, en zegt: Gij belooft, en noemt mij om Christus' wil Uw zoon, en ik neem dat aan, en noem U mijn Vader. Dat betekent stellig: eenvoudig, zonder werken, kinderen worden. Die zaken worden zonder ondervinding niet verstaan.

Paulus vat hier het woord dienstknecht anders op dan boven in Hfdst. 3 : 28, waar hij zegt: "Daarin is noch dienstknecht noch vrije". Hier noemt hij een dienstknecht der wet, die aan de wet onderworpen is, zoals even eerder: "Wij waren onder de eerste beginselen der wereld dienstbaar gemaakt". Daarom betekent dienstbaar te zijn, op deze plaats, volgens Paulus: een schuldenaar en gevangene onder de wet, onder Gods toorn, en de dood te zijn, God te beschouwen niet als een barmhartig God, maar als een beul, vijand en tiran. Dit betekent werkelijk in slavernij en in Babylonische gevangenschap te leven, en aller-vreselijkst daar gepijnigd te worden. De wet verlost immers niet van zonde en dood, maar openbaart en vermeerderd de zonde en werkt toorn [Rom. 4: 15]. Die slavernij, zegt hij, is opgehouden, drukt en bedroeft ons niet meer. Paulus zegt concreet "hij zal nu geen dienstknecht meer zijn". De uitdrukking zal echter duidelijker zijn, wanneer wij ze in het afgetrokken (in abstracto) verklaren, op deze wijze: Er zal geen dienstbaarheid in Christus zijn, maar louter kindschap. Want wanneer het geloof komt, houdt die slaafse dienstbaarheid op, zoals hij boven in Hfdst. 3 : 25 ook zegt.

Indien wij nu, door Christus' Geest, Die in onze harten roept "Abba, Vader!", kinderen en niet meer dienstknechten zijn, dan volgt beslist, dat wij niet alleen van de wangedrochten van de paus, en de heiligschennis der menselijke overleveringen, maar ook van alle heerschappij en recht der Goddelijke wet verlost zijn. Daarom moeten wij op geen enkele manier toestaan, dat de wet in ons geweten heerschappij voert, veel minder nog de Paus met zijn ijdele bedreigingen en verschrikkingen. Hij brult wel krachtig als een leeuw (Openb. 10: 10), dat allen die zijn wetten niet gehoorzamen, de verontwaardiging van de Almachtige God en van de gelukzalige Apostelen enz. zullen wedervaren.¹⁰⁸ Maar Paulus versterkt en vertroost ons hier tegen dit zijn gebrul, wanneer hij zegt: "Hij is niet dienstbaar, maar vrij." Proef deze vertroosting door het geloof, en zeg: O wet!, uw heerschappij kan geen plaats hebben op de troon, waar Christus zit. Hier luister ik naar u niet (veel minder, o antichrist!, luister ik naar uw wangedrochten), omdat ik vrij ben en een zoon ben, die aan geen dienstbaarheid onderworpen moet zijn.

Laat dus Mozes (veel minder nog de paus) met zijn wetten, het huwelijksbed des bruidegoms niet beklimmen, om daar te slapen, d.w.z. om in de consciëntie heerschappij te voeren, die Christus daarom van de wet verlost heeft, opdat zij in het geheel niet meer aan enige dienstbaarheid zou onderworpen zijn. Laten de knechten met de ezel onder aan de berg blijven, en dat Izak alleen met zijn Vader de berg beklimme, d.w.z.: Laat de wet inderdaad de heerschappij over het lichaam en de oude

¹⁰⁸ Doch hoe weinig die onzinnige bedreiging van die nu verouderde kreupelen en nabij de verdwijning zijnde Antichrist sedert de doorgebroken Reformatie geacht wordt, zie eigenaardig uitgedrukt in dat geestrijk en nuttig Christelijk Boekje van de schrandere Theoloog Bunyan, in zijn *Christens Reize naar de Eeuwigheid*.

mensen voeren; laat die onder de wet zijn, en laat hij toestaan, dat hem een last wordt opgelegd, laat hij goedvinden, dat hij door de wet geoefend en gekweld wordt, dat de wet haar voorschrijft, wat zij doen moet, wat zij verdragen, en hoe zij met de mensen verkeren moet. Doch dat de wet het huwelijksbed [het geweten, nl.], waar Christus alleen moet rusten en slapen, niet bezoedele, dat is: laat de wet het geweten niet in de war brengen. Want die alleen moet met Christus haar Bruidegom in het rijk der vrijheid en kindschap leven.

Indien gij dus, zegt hij, door Christus' Geest roept "Abba, Vaders", dan zijt gij stellig niet meer dienstknechten, maar vrije kinderen en zonen, dus zijt gij zonder de wet, zonder de zonde, zonder de dood, d.w.z. gij zijt behouden, en hebt helemaal niets meer van het kwade. Daarom brengt het kindschap het eeuwig koninkrijk, en de ganse hemelse erfenis met zich mee. Hoe groot, gewichtig en roemrijk nu dit geschenk is, kan zelfs de menselijke geest in dit leven niet bevatten, veel minder uitspreken. Intussen zien wij dit alles in een duistere rede, wij hebben die kleine zuchting en geringe geloof, die alleen op het gehoor en het geluid der stem van de belovende Christus steunt.

Dus voor zover ons gevoel betreft, is die zaak maar een kleine stip, doch in zichzelf is het een zeer grote en oneindige uitgebreidheid. Zo bezit een Christen de in haarzelf allergrootste en oneindige zaak, doch in haar beschouwing en bevassing is die zaak zeer gering en begrensd. Dus moeten wij die zaak niet met het menselijk vernuft en gevoel, maar met een andere cirkel afmeten, namelijk met de belofte Gods. Zoals Deze oneindig is, zo is ook Zijn belofte oneindig, hoezeer die intussen in deze nauwe bepalingen en - om zo te zeggen - in het bepaalde woord ingesloten is. Nu zien wij dus het middelpunt, eenmaal zullen wij ook de omtrek zien. Daarom is er niets overgebleven, dat het geweten zou kunnen beschuldigen, verschrikken en binden. Want er is geen slavernij meer, maar kindschap, hetwelk ons niet alleen bevrijding van de wet, van zonde en van dood, maar ook de erfenis van het eeuwige leven voor ons meebrengt, gelijk er volgt:

En indien gij een zoon zijt, zo zijt gij ook een erfgenaam door Christus.

Want wie een zoon is, die behoort ook een erfgenaam te zijn. Want juist hierdoor, dat hij geboren wordt, verdient hij erfgenaam te zijn. Geen eigen werk, geen verdienste brengt hem tot de erfenis, maar alleen de geboorte. En zo valt hem de erfenis louter lijdelijk, en niet dadelijk ten deel. Dat wil zeggen: het geboren worden zelf, niet het voortbrengen, niet het werken, niet het zorgen [of: het zorgvuldig bekommerd wezen], maakt hem een erfgenaam. Want aan zijn geboorte doet hij zelf niets, maar hij is alleen lijdelijk. Dus komen wij lijdelijk, niet dadelijk tot die eeuwige goederen: vergeving der zonden, gerechtigheid, heerlijkheid der opstanding en eeuwig leven. Hier komt in 'het geheel niets tussenbeide. Alleen het geloof neemt de aangeboden belofte aan. Zoals dus een zoon in de burgerlijke samenleving, alleen maar door geboren te worden, erfgenaam wordt, zo maakt hier het geloof alleen de kinderen Gods, voortgebracht uit het Woord, dat de Goddelijke baarmoeder is, waarin wij ontvangen, gedragen, geboren en opgevoed worden [en verder toenemen]. Door deze geboorte dus, door dit lijden, waardoor wij ondergaan, dat wij worden en gevormd worden tot een nieuw schepsel, door het geloof in het Woord, worden wij Christenen, kinderen en erfgenamen Gods door Christus. Wanneer wij nu erfgenamen zijn, zijn wij vrij van de dood, duivel enz., en hebben wij de gerechtigheid en het eeuwige leven.

Dit nu gaat al het begrip van het menselijk verstand te boven, dat hij zegt: *erfgenamen* niet van de één of andere zeer rijke en machtige koning, of keizer, niet van de wereld,

maar *van de almachtige God, Schepper van alle dingen*. Dus is deze onze erfenis, zoals Paulus ook elders zegt (2 Kor. 9: 15) onuitsprekelijk. En indien iemand met een vast en standvastig geloof kon geloven, en de grootheid der zaak kon begrijpen, dat hij een zoon en erfgenaam Gods was, zo iemand zou al de macht en bezit van al de koninkrijken der wereld schade en drek rekenen, in vergelijking bij Zijn hemelse erfenis. Al wat de wereld verheven en roemvol heeft, zou voor hem een walg zijn, en hoe groter de wereldse pracht en glorie is, des te 'hatelijker zou hij haar achten. In één woord, hetgeen de wereld het hoogst bewondert en hoogschat, dat zou in zijn oog vuil en niets-waardig zijn. Want wat is de gehele wereld met al haar vermogen, schatten en heerlijkheid vergeleken bij God, Wiens erfgenaam en zoon de gelovige is? Verder zou hij met Paulus met kommer begeren om ontbonden en met Christus te zijn [Fil. 1 : 23], en hem zou niets aangenamer overkomen, dan een vroegtijdige dood; die zou hij omhelzen als de meest verheugende vrede. Want hij zou weten, dat die het einde is van al zijn rampen, en dat hij door de dood tot de erfenis kwam. Ja, een mens, die zulks volkomen geloofde, zou niet lang in het leven blijven, maar zou terstond door een mateloze vreugde verslonden worden.

Maar de wet der leden, die strijdt tegen de wet des gemoeds [Rom. 7 : 23] laat niet toe, dat het geloof volkomen is. Wij hebben dus hulp en troost van de Heilige Geest nodig, Die in de benauwdheden voor ons tussenbeide treedt, en roept met onuitsprekelijke zuchtingen, zoals hierboven gezegd is. De zonde blijft nog aan het vlees kleven, dat telkens weer de consciëntie verontrust, en zo het geloof tegenhoudt, waardoor wij minder volkomen met vreugde die eeuwige rijkdommen, ons van God door Christus geschonken, kunnen aanzien en begeren. Daar Paulus zelf deze strijd van vlees tegen Geest gevoelt, roept hij uit: "Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam des doods?" [Rom. 7 : 24]. Hij beschuldigt zijn eigen lichaam, dat hij toch moest liefhebben, voorzeker met een lelijke naam, wanneer hij het zijn dood noemt; alsof hij zeide: Mijn lichaam brengt mij meer droefenis, bekommering en moeite, dan de dood zelf. Deze vreugde des Geestes werd ook hem door het vlees verstoord, niet altijd kende hij zoete en lieflijke gedachten betreffende de toekomstige hemelse erfenis, maar nu en dan gevoelde hij ook wel eens droefheid des geestes, angsten, enz.

Hieruit blijkt duidelijk genoeg, welk een moeilijke zaak het geloof is, dat niet zo gemakkelijk en snel geleerd en aanvaard wordt, zoals de verzadigde en hoogmoedige geesten dromen, die alles opeens naar zich toe halen [en op henzelf durven toepassen], wat de Schrift behelst. De zwakheid in de heiligen [gelovigen], en hun strijd tussen vlees en geest betuigen voldoende, hoe onvermogen het geloof nog in hen is. Want een volkomen geloof zou dadelijk een volkomen verachting en afkeer van het tegenwoordige leven met zich meebrengen. Indien wij konden begrijpen en geloven, dat God onze Vader is, en wij Zijn kinderen en erfgenamen zijn, dan zou voorzeker voor ons de wereld met al haar heerlijkheid, eigengerechtigheid, wijsheid, macht, naast alle koninklijke kronen, rijkdommen en vermakelijkheden voor ons haar glans verliezen. We zouden niet zo bekommerd zijn over ons levensonderhoud, wij zouden niet zo met ons hart aan de stoffelijke dingen hangen en er niet zo op vertrouwen, wanneer ze aanwezig waren, en wanneer ze weggenomen werden, zouden wij de moed niet zo verliezen en gaan wanhopen, maar alles zou door ons gedaan worden met de grootste liefde, ootmoed en geduld.

Op die dingen beroemen zich weliswaar de onrechtzinnigen, maar inderdaad zijn zij de aller-wreedste, hovaardigste en ongeduldigste mensen [murmureerders, haters Gods, en van elkaar, zoals zij in de gehele Brief van Judas en bijzonder in vers 19

eigenaardig beschreven worden. Van welke afwijkers en opstaanders tegen God mijn ziel een verdriet heeft]. Nu wordt het tegengestelde door ons verricht. Want het vlees is nog krachtig in ons, het geloof echter zwak en de geest wankel. Daarom zegt Paulus terecht, dat wij in dit leven slechts de eerstelingen des Geestes hebben, aldaar [te weten: in de hemelse heerlijkheid] zullen we de tienden hebben.

Door Christus. Paulus heeft Christus altoos in de mond, hij kan Hem niet vergeten [want het is onmogelijk, dat die liefde van Christus zou verborgen blijven], want hij voorzag, dat er niets minder bekend zou worden -in de wereld, zelfs onder degenen, die belijden zouden, dat zij Christenen waren, dan Christus en Zijn Evangelie. Daarom spoort hij ons telkens tot de Heere Jezus aan, en stelt Hem ons onophoudelijk voor ogen. En zo dikwijls hij spreekt over genade, gerechtigheid, belofte, kindschap en erfenis, pleegt hij er altijd bij te voegen: "in", of: "door Christus", en hierdoor gaat hij in bedekte termen ook tegen de wet tekeer, alsof hij zeide: Die dingen worden ons geschonken noch door de wet en haar werken (veel minder door onze eigen krachten of door werken van menselijke overleveringen), maar alleen door Christus.

Vers 8, 9: *Maar toen, als gij God niet kendet, diendet gij degenen, die van nature geen goden zijn; en nu, als gij God kent, ja veel meer van God gekend zijt, hoe keert gij u wederom tot de zwakke en arme beginselen, die gij wederom van voren aan wilt dienen?*

Dat is het besluit van Paulus' verhandelingen. Onmiddellijk daarna zal hij tot aan het einde van de Brief niet veel redetwisten, maar zal voorschriften geven, hoe men zich moet gedragen. Tevoren echter berispt hij de Galaten, daar hij er zich ten zeerste over verontwaardigd had, dat deze Goddelijke en hemelse leer zo snel en zo gemakkelijk uit hun hart kon verdreven worden, alsof hij zeide: Gij hebt leraren, die u terug willen brengen tot de dienstbaarheid der wet, hetgeen ik niet gedaan heb. Maar door mijn leer heb ik u geroepen uit de duisternis, en uit de onkunde van God, tot het wonderbare licht en de kennis van God. Ik heb u vrij verklaard van de slavernij en heb u overgebracht in de vrijheid van de kinderen Gods; niet hierdoor, dat ik u de werken der wet, en de verdiensten der mensen verkondigd heb, maar de genade en de gerechtigheid Gods, en de schenking van hemelse en eeuwige goederen door Christus. Daar het met de zaak zo staat, waarom keert gij zo gemakkelijk, met verlating van het licht, terug tot de duisternis? Waarom laat gij u zo licht terugbrengen van de genade tot de wet, en van de vrijheid tot de dienstbaarheid?

Hier zien wij wederom, zoals ik ook boven heb aangetoond, dat er zeer licht een val in het geloof kan zijn, zoals daarvan het voorbeeld der Galaten getuigenis aflegt. Hetzelfde blijkt ook heden ten dage uit het voorbeeld der sacramentsdrijvers, Wederdopers, en anderen. Wij prenten gedurig en zeer nauwgezet de leer des geloofs in, dringen die aan, en scherpen haar in door te prediken, voor te lezen en te schrijven. Wij onderscheiden daarbij zo zuiver mogelijk het Evangelie van de wet, en toch bereiken wij weinig.

Daarvan heeft de duivel de schuld, die een wonderbaarlijk kunstenaar is, om mensen te verleiden. Opdat hij dus Christus uit het gezicht en liet hart wegneme, stelt hij verschillende drogbeelden voor, waardoor hij de mensen langzamerhand van het geloof en van de kennis der genade afdrijft, tot een bespreking der wet. Nadat hij dit bewerkt heeft, is Christus [uit het oog des geloofs] weggenomen. Het is dus niet tevergeefs, dat Paulus in bijna elk vers Christus noemt, en het is niet zonder reden, dat hij zo zuiver en eenvoudig de leer des geloofs behandelt, waaraan hij alleen de gerechtigheid toekent, en haar daarentegen aan de wet ontzegt, door aan te tonen, dat de wet een geheel tegenovergestelde uitwerking heeft, namelijk: van toom te wekken,

en de zonde te vermeerderen. Paulus toch zou er ons gaarne toe willen bewegen, dat wij ons Christus niet uit het hart zouden laten wegnemen, opdat de bruid haar Bruidegom niet uit Zijn omhelzingen zou laten gaan, maar Hem altoos zou aankleven, bij Wiens tegenwoordigheid er geen enkel gevaar dreigt, maar dan is er dat [onuitsprekelijke] zuchten [en kinderlijk geroep des Geestes] Vaderschap zoenschap en erfenis.

Maar waarom zegt Paulus, dat de Galaten terugkeren tot de arme en zwakke beginselen, d.w.z. tot de wet, aangezien zij nooit een wet gehad hebben, omdat zij heidenen waren? (Hoewel hij ook aan de Joden die zaken schreef, gelijk wij later zeggen zullen.) Of waarom spreekt hij niet liever op deze wijze: Vroeger, toen gij God niet kentet, dienden gij degenen, die van nature geen god waren, maar nu ge God kent, waarom keert gij u wederom, met verlating van de ware God, tot de dienst der afgoden? Betekent het soms voor Paulus hetzelfde: van de belofte tot de wet af te vallen, en van het geloof tot de werken, als: goden te dienen, die van nature geen goden zijn?

Ik antwoord: al wie het artikel van de rechtvaardiging kwijtraakt, is onkundig van God, en een afgodendienaar. Daarom komt het op hetzelfde neer, of hij later tot de wet wederkeert, dan wel tot de afgoden. Het komt op hetzelfde neer, of hij een monnik genoemd wordt of dan een Turk, Jood, Wederdoper [of: dat hij de naam van een christen heeft]. Want indien dat artikel van de Rechtvaardiging weggenomen is, dan blijft er niets meer over, dan louter dwaling, geveinsdheid, goddeloosheid, en afgodendienst, hoezeer het uiterlijk de zuiverste waarheid, de [rechte] dienst van God en heiligheid schijnt te zijn.

De reden is deze: Omdat God niet wil noch anders kán gekend worden, dan door Christus, volgens dat woord: "de Zoon Die in de schoot des Vaders is, heeft Hem ons verklaard", Jobs. 1 : 18. Hij is het beloofde Zaad Abrahams, waarop God al Zijn beloften heeft vastgesteld. Daarom is alleen Christus het middel, en - om zo te zeggen - de spiegel, waar- door wij God zien; d.w.z. waardoor wij Zijn wil leren kennen. Want wij zien in Christus, dat God geen vertoornd eiser en rechter is, maar een goedgunstig en goedertieren Vader, omdat Hij - om ons te zegenen, d.w.z. om ons van de wet, zonde, dood en alle kwaad te verlossen, en ons met de genade, gerechtigheid en het eeuwige leven te beschenken - Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven. Dit is de gewisse en ware kennis van God, en een Goddelijke overreding, die niet bedriegt, maar die God in Zijn diepste Zijn afbeeldt in Zijn zekerste Wezen, waarbuiten er geen God is.

Wie deze kennis verliest, moet noodzakelijk deze inbeelding vormen: Ik zal deze godsdienstvorm instellen, ik zal die orde aannemen, dat of dat werk zal ik kiezen, en op die wijze zal ik God dienen. Nu bestaat er geen twijfel aan, of God zal die dingen aanzien, en goedkeuren, en Hij zal mij in ruil ervoor het eeuwige leven geven. Hij is immers barmhartig en goedertieren, daar Hij alle mogelijke goederen zelfs aan onwaardigen en ondankbaren schenkt, veel meer zal Hij aan mij Zijn genade en het eeuwige leven schenken voor zoveel en grote goede daden en verdiensten. Dit is de hoogste wijsheid, gerechtigheid en godsdienst, waarover de rede kan oordelen, en die hebben alle volken, Papisten, Joden, Turken, onrechtzinnigen [naamchristenen, en verdere dwaalgeesten] met elkaar gemeen. Hoger kunnen zij niet klimmen dan die bekende Farizeeër in het Evangelie. Ze zijn onkundig van de christelijke gerechtigheid, of die des geloofs. Want de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn [1 Kor. 2 : 14]. Evenzo is hij onkundig, en hij onderzoekt niet. Daarom is er in het geheel geen onderscheid tussen een papist, Jood, Turk of

andere onrechtzinnigen. De personen, plaatsen, plechtigheden, godsdienstplichten, werken, ceremoniën zijn wel verschillend, maar alle hebben zij dezelfde rede [eigen menselijk begrip en wijsheid], hetzelfde hart, dezelfde [verkeerde] opvatting en gedachte. Zonder onderscheid denkt een Turk hetzelfde als een Kartuizer, namelijk: indien ik dit of dat zal gedaan hebben, dan zal ik met God verzoend zijn; indien ik het niet zal gedaan hebben, dan zal God op mij vertoornd zijn. Er is niet een zekere tussenweg tussen de menselijke werkzaamheid en de kennis van Christus. En dat deze kennis nog [voor u] duister blijft, is hetzelfde, of gij een monnik of een heiden zijt.

Daarom is het de uiterste krankzinnigheid, dat Papisten en Turken onder elkaar twisten over de godsdienst, en uiterlijke Godsverering, dat zij elk van beide beweren, de ware religie en vorm van Gods verering te bezitten. Ja zelfs de monniken zijn het onder elkaar met eens. De één wil al voor heiliger gehouden worden dan de ander, wegens bepaalde uiterlijke beuzelachtige ceremoniën, daar toch in het hart hun aller opvatting nog meer op elkaar lijkt dan het éne ei op het andere; omdat dit hun aller inbeelding is: Indien ik dit werk zal verricht hebben, zal God Zich over mij ontfermen, zo niet, dan zal God op mij toornen. Dus stort zich ieder mens, die van de kennis van Christus vervreemdt [of: nog nooit tot de rechte kennis van de Heere Jezus gekomen is] noodzakelijk in afgodendienst, omdat hij noodwendig van God een voorstelling moet vormen, die nergens te vinden is; zoals een Kartuizer wegens het onderhouden van zijn regel, en een Turk vanwege het naleven van zijn Koran, meent, dat hij Gode aangenaam is, en dat hij loon voor zijn arbeid van Hem ontvangt.

Zodanig een God, Die op deze wijze de zonden vergeeft, en rechtvaardigt, wordt nergens gevonden, dus is het een ijdele gedachte en dromerij, en een verdrinking van een afgod in het hart. Want nergens heeft God beloofd, dat Hij de mensen wil rechtvaardigen en zaligen wegens hun godsdienstplichten, onderhoudingen, plechtigheden, door mensen uitgedacht en ingevoerd; integendeel, God verfoeit niets meer, zoals de hele Schrift getuigt, dan zulke eigenwillige werken en vereringen, om welke de HEERE ook de rijken van koningen en keizers vernietigt. zovelen als er dus vertrouwen op hun eigen krachten en gerechtigheid, dienen een God, die alleen maar op hun inbeelding berust en niet in werkelijkheid God is. Want de ware en wezenlijke God spreekt aldus: Geen gerechtigheid, wijsheid en godsdienst is Mij welbehaaglijk dan die éne, waarbij de Vader verheerlijkt wordt door de Zoon. Wie deze Zoon en. Mij of Mijn belofte in Hem, door het geloof aanneemt, voor hem ben Ik God, voor hem ben Ik een Vader, hem neem Ik aan, hem rechtvaardig en zalig Ik. De overigen blijven allen onder de toorn, omdat zij hem vereren, die van nature geen God is.

Al wie die leer kwijtgeraakt is, die vervalt noodwendig in een onkunde van God. Hij verstaat niet, welke de Christelijke gerechtigheid en wijsheid is, die de ware wijze van Godsverering zijn. Hij is een afgodendienaar, die blijft onder de wet, zonde en dood, en onder de macht van de duivel, en wat hij doet, is verloren en verdoemd. Dus wanneer een Wederdoper zich inbeeldt Gode te behagen, indien hij herdoopt wordt, indien hij zijn huis, vrouw en kinderen verlaat, indien hij zijn vlees kruisigt, indien hij vele ongemakken doorstaat, en tenslotte de dood zelf, in zo één is geen kruimpje kennis van Christus, maar met buitensluiting van Christus, is hij als betoverd door zijn dromerijen en eigen werken, door het achterlaten van de [genoemde] dingen en de doding [van zijn vlees] en hij verschilt in niets van een Turk, Jood of Papist, in zijn geest of hart, behalve in de uitwendige gedaante, eredienst, of werk, dat hijzelf zich uitkiest. Zo hebben alle monniken hetzelfde vertrouwen op eigen werken, wat echter betreft de kleding, en andere uitwendigheden verschillen zij onderling.

Aan hen zijn heden ten dage vele anderen gelijk, die nochtans onder de Evangelische leraars willen geteld worden, en wat de woorden betreft leren zij dat de mensen door de dood van Christus, van de zonden verlost worden. Doch omdat zij het geloof op die wijze voorstellen, dat zij meer aan liefde, dan aan het geloof toeschrijven, doen zij Christus de grootste smaadheid aan, en bederven Zijn Woord misdadig en goddeloos. Want zij dromen, dat God op ons ziet, en ons aanneemt om onze liefde, waarmee wij thans, nu wij verzoend zijn, God en de naaste liefhebben. Indien dit waar is, dan hebben wij Christus helemaal niet nodig. Zulke mensen dienen niet de ware God, maar de afgod van hun hart, die zij zichzelf hebben verzonnen. Want de ware God ziet niet op ons of neemt ons niet aan wegens onze liefde, deugden of vernieuwing, maar wegens Christus.

Maar zij werpen tegen: Toch beveelt de Schrift, dat wij God zouden liefhebben uit geheel ons hart. Goed, maar daarom volgt niet: God beveelt het, derhalve volbrengen wij het. Indien wij God liefhadden uit geheel ons hart, dan zouden wij werkelijk gerechtvaardigd worden, en leven wegens die gehoorzaamheid, volgens dat woord: "Die deze dingen doet, zal door dezelve leven" (Lev. 18 : 5).

Maar het Evangelie zegt: Gij doet die dingen niet, dus zult gij er niet door leven. Want die uitspraak: "Gij zult den HEERE uw God liefhebben", vereist een volmaakte gehoorzaamheid, een volkomen vreze, vertrouwen, en liefde jegens God. Die dingen volbrengen de mensen niet, en kunnen die ook niet nakomen in deze verdorven natuur. Dus die wet: "Gij zult liefhebben den HEERE" enz., rechtvaardigt niet, maar beschuldigt en veroordeelt alle mensen, volgens dat woord: "De wet werkt toorn" (Rom. 4 : 15). Daarentegen is Christus de vervulling der wet tot gerechtigheid, voor een ieder die gelooft [Rom. 10 : 4].

Daarvan hebben wij boven breedvoerig genoeg gesproken. Op dezelfde wijze vereert een Jood, die de wet onderhoudt, met deze inbeelding, dat hij door die gehoorzaamheid der wet Gode wil behagen, niet de God zijner vaders, maar hij is een afgodendienaar, die een droom en afgod van zijn hart aanbidt, die nergens te vinden is. Want de God van zijn vaders, die hij voorgeeft te dienen, heeft aan Abraham Zaad beloofd, waardoor alle volkeren zouden gezegend worden. Daarom wordt God niet door de wet, maar door het Evangelie - inzake Christus - gekend, en daardoor wordt de zegening geschonken.

Hoewel Paulus die woorden: "***In die tijd, toen gij God niet kendet, diende gij***, enz.", eigenlijk spreekt tot de Galaten, die heidenen waren, toch bestrafte hij door dezelfde woorden ook de Joden, die, ook al hadden zij uitwendig de afgoden verworpen, toch inwendig meer afgoderij pleegden, dan de heidenen, gelijk hij van hen zegt: "Gij hebt een gruwel van de afgoden, en berooft het heilige", Rom. 2 : 22. De heidenen waren het volk van God niet, zij hadden het Woord niet, dus was hun afgoderij grof. Doch de Joden, die afgodendienaren waren, sierden hun goddeloze godsvereringen op met de naam en het Woord van God (zoals alle werkers van eigengerechtigheid plegen te doen), en die dingen drongen zij aan vele mensen op onder die schijn van godsvrucht. Dus naarmate de afgodendienst schijnbaar heiliger en geestelijker is, des te schadelijker is zij. Maar hoe kunnen deze twee met elkaar strijdige dingen, die Paulus stelt (Gij waart onkundig van God, én diende God), met elkaar in overeenstemming worden gebracht?

Ik antwoord: Alle mensen hebben van nature die algemene kennis, dat er een God is, volgens dat woord: "Voor zover God kennelijk is, is Hij aan hen geopenbaard. Want Zijn onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid, opdat zij niet te

verontschuldigen zouden zijn" (Rom. 1 : 19, 20). Verder betuigen de uitwendige godsdienstplechtigheden en godsdiensten, die er geweest en gebleven zijn onder alle volkeren, dat alle mensen gehad hebben een zekere algemene Godskennis Of die nu voortkomt uit de natuur, of door de overlevering van de ouders, onderzoek ik nu verder niet.

Maar zou hier weer iemand kunnen inbrengen: Indien alle mensen God gekend hebben, waarom zegt Paulus dan: dat de Galaten vóór de verkondiging des Evangelies God niet gekend hebben?

Ik antwoord: er is een tweeërlei Godskennis, een algemene en een eigenlijke [bijzondere] kennis. Een algemene hebben alle mensen, nl. dat er een God is, dat Hij de hemel en aarde geschapen heeft, dat Hij rechtvaardig is, dat God de goddelozen straft [en dergelijke denkbeelden]. Maar wat God aangaande ons denkt, wat Hij geven en doen wil, opdat wij van de zonden en de dood zouden verlost en zalig worden (hetwelk de eigenlijke en ware kennis van God is) kennen de mensen niet; zoals het gebeuren kan, dat iemand mij van aanzien bekend is, die ik toch in waarheid niet ken, omdat ik niet versta, welke zijn wil [of: genegenheid] jegens mij is. Daarom weten de mensen van nature dat er een God is, maar wat Hij wil, en wat Hij niet wil, daarvan zijn zij onkundig. Want er staat geschreven: "Hij kent God niet" [Ps. 14 en 53]. "Niemand heeft ooit God gezien" (Jobs. 1 : 18), d.w.z.: niemand weet, welke Gods wil is. Welk voordeel betekent het nu voor u, indien gij weet, dat er een God is, en ge zoudt er toch onkundig van zijn, wat Zijn wil omtrent u is? Hier droomt de één dit, de ander dat. De Joden verbeelden zich, dat de wil van God hierin bestaat, dat zij de HEERE vereren moeten volgens het voorschrift van Mozes' wet; de Turken, dat zij de Koran moeten onderhouden; een monnik, dat hij zijn regel en geloften moet waarnemen, maar zij allen bedriegen zich, en worden verijdeld, zoals Paulus zegt, in hun gedachten, Rom. 1 : 21, omdat zij niet weten wat den HEERE behaagt, en wat Hem mishaaft. Daarom, in plaats van de ware en wezenlijke God bidden zij de dromerijen van hun hart aan, die van nature niets zijn.

Dit duidt Paulus aan, wanneer hij zegt: ***"Toen gij God niet kendet, diendet gij degenen, die van nature geen goden zijn"*** [vs 8]; d.w.z.: dromerijen en ijdele overleggingen van uw eigen hart, waardoor gij u buiten het Woord om inbeeldde, dat God door dit of dat werk of godsdienstige vorm moet vereerd worden. Want hier vandaan, dat de mensen van nature deze grondregel vasthouden: Er is een God, heeft alle afgoderij haar oorsprong, die zonder kennis van een Godheid niet in de wereld zou gekomen zijn. Omdat nu de mensen deze natuurlijke kennis van God hadden, hebben zij buiten en tegen het Woord in, ijdele en goddeloze gedachten van God gevormd, die zij als de waarheid zelf omhelsd hebben, en zo hebben zij zich God anders voorgesteld dan Zijn Wezen is. Zo verbeeldt zich een monnik, dat God zodanig is, dat Hij de zonden vergeeft, de genade en het eeuwige leven schenkt wegens de onderhouding van zijn regel. Zulk een God is nergens, dus dient noch aanbidt hij de ware God, maar zo een, die van nature geen God is, nl. een, verzinsel en een schim van zijn hart; d.w.z.: een valse en nietige mening aangaande God, die hij droomt de zekerste waarheid te zijn. Doch nu wordt de rede zelf bedwongen te belijden, dat der mensen inbeelding God niet is. Dus wie buiten het Woord om, God wil eren, en Hem dienen, zoals Paulus zegt, dient niet de ware God, maar zulk een, die van nature geen God is.

Het doet er dus weinig toe, of ge hier de eerste beginselen de wet van Mozes noemt, of allerlei overleveringen der heidenen (ofschoon hij eigenlijk en vooral de Mozaïsche eerste beginselen hier bedoelt). Want wie van de genade weer tot de wet vervalt,

maakt een zachter [of: minder gevaarlijker] val, dan die buiten de genade in afgoderij valt. Buiten Christus is er niets dan enkel afgoderij, spokerij en valse verbeelding van God, hetzij dat de wet van Mozes genoemd wordt, of de wet van de Paus, of de Turkse Koran [en wat meer buiten Christus zou kunnen uitgedacht worden]. Daarom zegt Paulus met een zekere verwondering:

Vers 9: *En nu, als gij God kent...*

Als wilde hij zeggen: het is hoogst te verwonderen, dat waar ge God kende uit de prediking des geloofs, nu de ware kennis van des HEEREN wil zo snel verliest, (welke gij, naar ik meende, zo vast en hecht bewaarde, dat ik voor niets minder gevreesd heb, dan dat die zo gemakkelijk zou kunnen ondermijnd worden), en gij, op het aanstoken van de valse apostelen, u wederom begeeft tot de zwakke en arme beginselen, waaronder gij u opnieuw wilt dienstbaar maken. Gij nu hebt uit mijn prediking aangenomen, dat dit de wil [welbehagen] van God is, dat Hij alle volkeren wil zegenen, niet door de besnijdenis of de onderhouding der wet, maar door Christus, Die aan Abraham beloofd was. Zij, die in Hem geloven, zullen met de gelovige Abraham gezegend worden, zij zijn kinderen en erfgenamen Gods [Gal. 3 : 9 en 4 : 7]. Zo, zeg ik, hebt gij God gekend.

Ja, veel meer van God gekend zijt...

Het is een retorische kastijding, want de vorige spreuk (en nu, als gij God kent) verbetert of liever verandert hij op deze manier: "Ja, van God gekend zijt", omdat hij vreest, dat zij God geheel en al verloren hebben, alsof hij zei: Helaas!, de zaak is nu al dusdanig in verval, dat gij nu niet meer God op de rechte wijze kent, omdat gij u van de genade afkeert tot de wet. God nochtans kent u nog steeds. En inderdaad, onze kennis is meer lijdelijk dan dadelijk, d.w.z.: ze bestaat meer in gekend worden, dan in kennen. Onze werkzaamheid is te lijden, dat God in ons werkt. Hij geeft het Woord, en wanneer dit door het geloof, van Godswege geschonken, aangenomen is, worden wij tot kinderen Gods geboren. De uitspraak luidt dus: "Gij zijt van God gekend", dat is: gij zijt door het Woord bezocht, gij zijt bedeed met het geloof en de Heilige Geest, door Wie gij vernieuwd zijt.

Daarom onttrekt de Apostel ook door deze woorden: "Gij zijt van God gekend", aan de wet de gerechtigheid, en ontkent hij, dat wegens de waardigheid van onze eigen werken de kennis van God aan ons wordt geopenbaard. "Want niemand kent de Vader dan de Zoon, en wie het de Zoon wil openbaren" (Matth. 11 : 27). Alsook: "De kennis van Hem zal er velen rechtvaardigen. Want Hijzelf zal hun ongerechtigheden dragen" (Jes. 53: 11). Dus is onze kennis van God geheel en al lijdelijk.

De Apostel is dus hoogst verwonderd over het feit, dat zij, die God al echt kenden door het Evangelie, zo snel, door de valse apostelen verleid, terugkeerden tot de zwakke en arme beginselen, zodat het ook mij stellig wonderlijk zou voorkomen, indien onze gemeente (die door Gods genade zeer voortreffelijk onderwezen is in de zuivere en gezonde leer en geloof) door de een of andere predatie van een dwaalgeest zo ten val gebracht werd, dat zij mij niet meer als haar leraar zou willen erkennen. Iets, dat eenmaal geschieden zal, zoal niet bij ons leven, dan toch na onze dood.

Want dan zullen er velen, die leraars willen zijn, opstaan, die - onder het voorwendsel van godsvrucht - verkeerde dingen zullen leren, en binnen korte tijd alles zullen omverwerpen, hetgeen wij sinds lange tijd en met zeer grote moeite opgebouwd hebben. Wij zijn niet beter dan de Apostelen zelf, die, toen zij nog leefden, niet zonder smart de verwoesting der gemeenten gezien hebben, die zichzelf door hun bediening gesticht

hadden. Het is dus niet te verwonderen, indien wij gedwongen worden hetzelfde kwaad in onze dagen in onze gemeenten te zien, waar de sektariërs de overhand hebben, die, wanneer wij gestorven zijn, en de gemeenten, door onze dienst toeberaid, zullen overmeesteren, en door hun vergif ze zullen besmetten en vernietigen. Toch zal Christus blijven regeren tot aan het einde der wereld, maar op een wonderlijke wijze, zoals onder het pausdom.

Paulus nu spreekt zeer smadelijk over de wet, **wanneer hij haar de eerste beginselen noemt** (gelijk hierboven, Hfdst. 4); voorts niet zomaar slechts eerste beginselen, maar **zwakke en arme eerste beginselen**.

Of is het geen Godslastering, dat hij zo goddeloze titels aan de wet van God geeft? De wet nu moet in haar ware gebruik dienen, en staan voor de beloften en genade. Indien zij daarmee strijdt, zo is zij niet meer de heilige Wet Gods, maar een verderfelijke en duivelse leer, die slechts tot wanhoop drijft. Dus moet zij verworpen en uitgebannen worden.

Daarom spreekt de profeet, wanneer hij de wet *zwakke en eerste beginselen* noemt, van de wet met betrekking tot de hoogmoedige en zich veel verbeeldende geveinsden, die door de wet willen gerechtvaardigd worden, en niet van de wet, geestelijk verstaan, die toom werkt. Want de wet, gelijk wij al vaak gezegd hebben, in haar rechte gebruik, beschuldigt en veroordeelt de oude mens. Hier is de wet niet alleen een sterk en rijk beginsel, maar almachtig en uiterst vermogend. Ja, zij is onoverwinnelijk door haar alvermogen en rijkdom, waarbij de consciëntie vergeleken, zeer zwak en arm is. Want het geweten is zo'n teer ding, dat zij om de lichtste zonde dusdanig schrikt en bleek wordt, dat zij wanhoopt, tenzij het weer opgericht wordt. Daarom heeft de wet in haar eigen gebruik meer vermogen en rijkdom dan hemel en aarde bevatten kan, zodat zelfs één jota [of: tittel] der wet het gehele menselijke geslacht kan doden, zoals de geschiedenis aangaande de afkondiging der wet getuigt, Ex. 19 en 20. Dat is het ware en theologische [van God geleerde] gebruik der wet, waarover Paulus hier niet handelt.

De Apostel spreekt hier dus van de geveinsden, die van de genade uitgevallen zijn, of die tot de genade nog nooit gekomen zijn. Dezen zoeken, door misbruik van de wet te maken, door de wet gerechtvaardigd te worden, zij oefenen en pijnigen zichzelf dag en nacht - gelijk Paulus van de Joden getuigt -: "Ik geef hun getuigenis, zegt hij, dat zij wel een ijver Gods hebben, dat zij dag en nacht arbeiden, maar niet met verstand, want zij kennen de gerechtigheid Gods niet", Rom. 10 : 2, 3.

Dezulken vertrouwen, dat zij door de wet zo versterkt en verrijkt kunnen worden, dat zij hun macht en rijkdom van eigengerechtigheid, die zij uit de wet hebben, tegenover de toom en het oordeel Gods kunnen stellen, dat zij door haar God kunnen verzoenen en gezaligd worden. In deze betrekking, zegt ge terecht, dat de wet *zwakke en arme beginselen* zijn, d.w.z.: die noch kunnen helpen, noch raad of bijstand in zich bevatten. En wie hier lust had om te redeneren, zou deze woorden zeer breed kunnen uitmeten: dadelijk, lijdelijk, op zichzelf. Dadelijk is de wet een zwak en een arm eerste beginsel, omdat zij de mensen nog zwakker en armer maakt. Lijdelijk, omdat de wet in zichzelf geen kracht of vermogen bezit, om de gerechtigheid te schenken, of mee te brengen.

In het afgetrokkene is de wet de zwakheid en armoede zelf. Hoe zou zij dan die tevoren *zwakke en arme* mensen versterken en rijk maken? Dus door de wet te willen gerechtvaardigd worden, betekent hetzelfde, alsof iemand, die overigens zwak en ziek is, een ander soort groter kwaad zou zoeken, om zich daardoor te beloven, dat hij zijn

zwakte en armoede zou verdrijven, hoewel dat kwaad hem toch een gewisse ondergang zou brengen. Zoals wanneer iemand, die met vallende ziekte bezocht is, zich vervoegde bij iemand, die aan pest leed; of indien de éne melaatse bij de andere melaatse, de éne bedelaar bij de andere bedelaar kwam, opdat de één de ander zou helpen en rijker maken. Hier zouden zij beiden vergeefse arbeid verrichten.

En dit is een aardige kleinerende spreekwijze, waarmee Paulus dit wil te kennen geven, dat zij, die door de wet zoeken gerechtvaardigd te worden, daaruit dit voordeel trekken, dat zij dagelijks nog hoe langer hoe zwakker en armer worden, omdat zij in zichzelf zwak en behoeftig zijn; d.w.z.: zij zijn van nature kinderen des toorns, aan dood en eeuwige doem onderworpen, en zij grijpen maar aan, hetgeen louter zwakheid en armoede is, waardoor zij zoeken versterkt en verrijkt te worden. Dus ieder mens, die van de belofte afvalt tot de wet, van het geloof tot de eigen werken, doet niets anders dan dat hij zichzelf, die al zo zwak en arm is, een ondraaglijke last oplegt, Hand. 15 : 10, door het dragen waarvan hij nog tienmaal zwakker en armer wordt, totdat hij eindelijk wanhoopt, tenzij Christus komt en hem bevrijdt.

Ditzelfde getuigt het Evangelie van een vrouw, die twaalf jaar aan het bloedvloeien geleden had, en veel doorstaan had van ettelijke medicijnmeesters, aan wie zij haar gehele leeftocht besteed had, en toch kon zij niet genezen worden door hen, maar hoe langer zij kurde, des te slechter werd haar toestand (Matth. 9 : 20, Mark. 5 : 25). zovelen als er dus onder dit voorwendsel de werken der wet doen, om daardoor gerechtvaardigd te worden, die worden niet alleen niet gerechtvaardigd, maar hun ongerechtigheid wordt verdubbeld, d.w.z.: gelijk ik gezegd heb, zij worden door de wet zwakker, armer en onbekwamer tot alle goed werk. Dit heb ik zelf bij mij en vele anderen ondervonden. In het pausdom zag ik vele monniken, die met een zeer gloeiende ijver vele en grote werken verrichtten, om de gerechtigheid en zaligheid te verkrijgen, en toch waren zij de meest ongeduldige, zwakke en ellendige mensen. Niets was er meer ongelovig, benauwd en wanhopend dan zij. De burgerlijke Overheidspersonen, die met de grootste en gewichtigste zaken te maken hadden, waren zo ongeduldig of vrouwelijk onmachtig niet, zij waren zo bijgelovig, ongelovig of vreesachtig niet, als dergelijke eigengerechtigheidswerkers.

Al wie dus door de wet de gerechtigheid zoekt, doet niets anders dan dat hij met vermenigvuldiging van zijn daden, zichzelf met een kleed opschikt van die eerste daad [en een bedeksel der schande zoekt in zijn eigen werk], die daarin bestaat, dat God die vergramd en te vrezen is, door eigen werken moet verzoend worden. In deze verbeelding begint hij aan het werk. Nooit echter kan hij zoveel eigen werken uitvinden, dat hij zijn geweten bevredigd krijgt, maar altijd verlangt hij naar nog meerdere, ja juist in die dingen, die hij verricht, bevindt hij zonden. Dus kan hij nooit zekerheid in zijn geweten verkrijgen, maar moet noodzakelijk altoos twijfelen, en op deze wijze overleggen: Ge hebt niet recht geofferd, niet recht gebeden, ge hebt iets overgeslagen, deze of gene zonde hebt ge begaan. Daar heeft het hart en vindt zich altijd bezwaard met vele vrachtwagens vol zonden, die oneindig aangroeien, zó dat hij steeds verder en verder van de gerechtigheid af raakt, totdat hij zich eindelijk in de wanhoop verward vindt.

Hier vandaan komt het, dat de meesten in hun sterfuur wanhopig zijn en deze beklagenswaardige woorden hebben laten horen: 'Ik, ellendige!, heb mijn orde niet onderhouden, waar zal ik vliesen voor het aangezicht van Christus, de vertoornde Rechter? Och!, was ik een zwijnenhoeder geweest, of één van de meest gewone mensen.'

Zo is een monnik aan het eind van zijn leven zwakker, armer, ongeloviger en

bevreesder dan in het begin, toen hij de orde aannam. De reden daarvan is, dat hij zich heeft trachten te versterken door zwakheid, en zich heeft zoeken te verrijken door armoede. De wet, of menselijke overleveringen, of de regel van zijn orde, moesten hem, die ziek en arm was, gezond en rijk maken, maar hij is zwakker en armer geworden dan tollenaars en hoeren [Matth. 21 :31, 32]. Want die hebben dat ongelukkige kleed der werken niet [of: dekmantel van eigengerechtigheid], waarop zij hun vertrouwen stellen, zoals een monnik; maar hoezeer zij hun zonden gevoelen, toch kunnen zij met de tollenaar zeggen: "O God, wees mij zondaar genadig" (Luk. 18 : 13).

Daarentegen een monnik, die geoefend is in de zwakke en eerste beginselen, heeft zichzelf deze dekmantel bereid: indien gij de regel zult onderhouden hebben, zult ge behouden worden. Door deze valse inbeelding is hij zodanig verdwaasd en bevangen, dat hij wegens haar niet alleen de genade niet kan aangrijpen, maar zelfs aan de genade niet kan denken. Zo zijn hem noch de vorige noch de tegenwoordige werken voldoende, hoeveel en hoe groot ze ook mogen zijn, maar hij wacht en zoekt steeds naar andere en nog weer andere, waardoor hij de toom Gods tracht te verzoenen en zichzelf te rechtvaardigen, totdat hij gedwongen wordt eindelijk te wanhopen. Daarom verliest hij, die van het geloof afvalt, en de wet volgt [nl. om in de wet zijn Christus, d.w.z. zijn wijsheid, rechtvaardiging, heiliging en verlossing te zoeken], gelijk de zwemmende hond van Aesopus, het stuk vlees en grijpt de schaduw aan.

Daarom is het onmogelijk, dat de mensen, die door de wet voor hun behoud willen zorgen (zoals zij allen van nature daartoe genegen zijn), ooit zullen verzoend en bevredigd worden, ja zij doen niets anders dan dat zij de ene wet op de andere stapelen, waardoor zij zichzelf en anderen wreed pijnigen en de consciëntie zo ellendig beangstigen, dat de meesten door al te grote droefheid van gemoed vóór de tijd omkomen. Want uit één wet komen altijd tien andere wetten voort, totdat zij tot een oneindig aantal uitgroeien. Dit getuigen die talloze Summae voldoende (vooral die duivelse, die zij de Engelachtige genoemd hebben), die zulke wetten verzamelen en verklaren.

Kortom, wie zich inspannt, om door de wet gerechtvaardigd te worden, tracht naar iets, dat hij nooit zal kunnen bereiken. Hierop kan men toepassen (zoals ik zei, dat de Kerkvaders gedaan hebben) de uitspraken van de geleerde en wijze mannen aangaande vergeefse moeite; als bijvoorbeeld: de steen wentelen, water met een zeef scheppen; en dergelijke [nutteloze bezigheden]; en ik meen, dat door zulke versieringen en zinspreuken de Kerkvaders hun leerlingen hebben willen herinneren aan het onderscheid van wet en Evangelie, om daarmee te kennen te geven, dat zij, die van de genade uitgevallen zijn, zichzelf wel bezig houden en afmatten met een onafgebroken en zeer moeilijke arbeid, maar dat zij vergeefs moeite besteden.

Daarom wordt van zulke mensen heel juist gezegd, dat zij de steen wentelen, d.w.z. zich tevergeefs inspannen, zoals de Dichters van Sisyphus fantaseren, dat, zo dikwijls hij in de [zogenaamde] onderwereld de steen boven op de berg wilde wentelen, die steen telkens weer naar beneden rolde; evenzo, het water met een zeef scheppen, d.w.z. zich te vermoeien met nutteloze arbeid, waar geen eind aan komt, zoals de Dichters verzinnen, dat de Danaïsche dochters in de onderwereld met kannen, vol gaatjes, water gieten in een vat met een opening erin.

En ik wenste wel, dat gij, die u toelegt op de studie van het heilig Woord, met dergelijke parabelen winst deed, om des te beter het onderscheid tussen Wet en Evangelie te kunnen bewaren; dat te willen gerechtvaardigd worden uit de wet, zoveel betekent als uit een ledige beurs geld te tellen, uit een ledige pot en kan te willen eten

en drinken; daar kracht en rijkdom te zoeken, waar louter zwakheid en armoede is; iemand, die belast is en onder een last bezwijkt, nog te verzwaren; honderd dukaten te willen betalen, en zelf geen duit te bezitten, de naakte een kleed uit te trekken, een zieke en arme met nog groter zwakheid en gebrek in het nauw te brengen.

Wie zou toch ooit geloofd hebben, dat de Galaten, die een zuivere en vaste leer onderwezen kregen door zo'n grote leraar en Apostel, zo plotseling daarvan zouden kunnen afgeleid worden, en er geheel en al door de valse apostelen van worden beroofd? Het is niet zonder reden, dat ik er zo vaak voor waarschuw, dat afval van de waarheid des Evangelies gemakkelijk is. De reden is, dat de mensen, zelfs de Godvruchtigen, niet voldoende overwegen, welk een dierbare en noodzakelijke schat de ware kennis van Christus is. Daarom ijveren zij niet met zo grote zorg en naarstigheid, om die kennis vast en zeker te verkrijgen en te bewaren. Daarenboven wordt het merendeel van hen, die het Woord horen, door het kruis niet geoefend en worstelen niet met de zonden, dood en duivel, maar leven rustig zonder enige strijd verder. Aangezien dezulken niet door het Woord Gods versterkt zijn, tegen de list van de duivel, worden zij niet geoefend noch beproefd door verzoeken. Daarom ervaren zij nooit het nut en de kracht van het Woord. Wanneer hun vrome leraars tegenwoordig zijn, volgen zij hun woorden op, en zijn er vast van overtuigd, dat zij de zaak der Rechtvaardiging volkomen juist verstaan. Doch wanneer zij [die leraars] hun ontnomen zijn, en de wolven in schaapskieren komen, gebeurt hun hetzelfde, als de Galaten, d.w.z. zij worden plotseling en gemakkelijk verleid, en worden wederom tot de zwakke en arme eerste beginselen gebracht.

Nu heeft Paulus zijn eigen bijzondere wijze van uitdrukken, die de overige Apostelen zo niet gebruikt hebben. Want niemand van hen geeft zulke titels aan de wet, namelijk dat zij zwak en arm, d.w.z. een meer dan nutteloos beginsel tot de gerechtigheid is, behalve Paulus alleen. En ik zou ook de wet zo niet durven noemen, maar menen dat het de hoogste lastering tegen God is, indien Paulus dit niet eerst gedaan had. Maar van die zaak is hierboven uitvoerig gesproken, wanneer de wet zwak en arm is, en wanneer zij eveneens zeer krachtig en vermogend is.

Indien nu de wet van God zwak en nutteloos is tot rechtvaardiging, nog veel meer zijn de wetten van de paus zwak en nutteloos ter rechtvaardiging; niet, dat ik in het algemeen zijn wetten verwerp en veroordeel, maar ik zeg, dat de meeste nuttig zijn voor de uitwendige tucht, opdat alles met orde in de kerk geschiede, opdat er geen verdeeldheden en vijandigheden ontstaan; zoals de wetten van de keizer nuttig zijn, om de staten te besturen. Doch met deze aanbeveling en dit gebruik van zijn wetten is de paus niet tevreden, maar hij eist, dat wij van gevoelen zijn, dat wij door de onderhouding ervan zullen gerechtvaardigd worden, en de zaligheid verkrijgen. Dit ontkennen wij, en met hetzelfde vertrouwen en zekerheid, als Paulus tegen de wet Gods, dragen wij ons gevoelen voor tegen de besluiten, overleveringen en wetten van de paus, dat zij niet alleen zwakke, arme en nutteloze beginselen zijn ter gerechtigheid, maar verfoeilijk, vervloekt en duivels, omdat zij de genade lasteren, het Evangelie uitroeien, het geloof vernietigen en Christus wegnemen.

Voor zover dus de paus eist, zijn wetten als noodzakelijk ter zaligheid te onderhouden, is hij de antichrist en plaatsbekleder van de Satan; en zovelen hem aanhangen, en die verfoeiingen en lasteringen van hem bevestigen, en in deze inbeelding onderhouden, dat zij de vergeving der zonden erdoor willen verdienen, zijn zij dienstknechten van de antichrist en van de duivel. Nu heeft de gehele pauselijke kerk die wetten al vele eeuwen geleerd, en ze als ter zaligheid noodzakelijk onderhouden. Daarom zit de paus in de tempel Gods, en vertoont zichzelf, dat hij god is en stelt en verheft zich tegen en

boven alles, wat God genoemd of als God vereerd wordt, 2 Thess. 2 4; en de gewetens hebben meer de wetten en instellingen van de paus gevreesd en geëerbiedigd, dan het Woord en de instellingen van God. En van hier kwam het, dat de paus gemaakt werd tot een heer van hemel, aarde en hel, en dat hij een driedubbele kroon droeg; van hier werden de kardinalen en bisschoppen, zijn creaturen, tot koningen en prinses der wereld gemaakt; en dus zou hij, indien hij met zijn wetten de consciënties niet belastte, niet lang die vreselijke macht, waardigheid en schatten van hem behouden, maar dadelijk zou heel zijn rijk instorten.¹⁰⁹

Die plaats, welke Paulus behandelt, is hoogst gewichtig. Daarom moet zij zeer nauwkeurig gezien worden, namelijk dat zij, die van de genade weer tot de wet afvallen, de gehele kennis der waarheid totaal verliezen, hun zonde niet opmerken, noch God, zichzelf of de duivel kennen, kortom de kracht en het nut der wet, op de onderhouding, waarvan zij toch zich hogelijk beroemen, niet verstaan. Want zonder de kennis van de genade, d.w.z. van het Evangelie aangaande Christus, is het onmogelijk, dat een mens kan bepalen, dat de wet een zwak en arm eerste beginsel en tot de gerechtigheid ongeschikt is, maar hij oordeelt geheel en al het tegengestelde van de wet, nl. dat zij niet alleen noodzakelijk is tot zaligheid, maar ook de zwakken en armen versterkt en verrijkt, d.w.z. dat zij, die de wet onderhouden, de gerechtigheid en het eeuwige leven verdienen. Zolang deze mening stand houdt, wordt de belofte Gods geloofend en Christus weggenomen, enz. De leugen, goddeloosheid en afgodendienst wordt op de troon verheven. De Paus nu met al zijn bisschoppen, akademiën en heel zijn synagoge heeft zijn wetten als tot de gerechtigheid noodzakelijk, onderwezen. Daarom was hij een leraar van de zwakke en arme eerste beginselen, waardoor hij de kerk van Christus over de hele aarde, allerzwakst en arm gemaakt heeft; d.w.z. hij heeft haar beladen en ellendig benauwd door zijn goddeloze wetten, door Christus te verduisteren, en Zijn Evangelie te bedekken en te begraven. Dus indien gij de wetten van de Paus wilt onderhouden zonder kwetsing van uw geweten, onderhoud die dan zonder inbeelding van gerechtigheid, want die wordt alleen door Christus geschonken.

... Welke gij wederom van voren aan wilt dienen?

Dit voegt hij erbij, om aan te tonen, dat hij spreekt van de hoogmoedige en laatdunkende geveinsden, die door de wet zoeken gerechtvaardigd te worden, zoals ik hierboven al vaak aangetoond heb. Anders noemt hij de wet heilig, goed, enz., zoals in 1 Tim. 1 : 8, "Doch wij weten, dat de wet goed is, indien iemand die wettelijk gebruikt", nl. in het burgerlijke leven, om de kwaden te beteugelen; in het geestelijke [of: volgens de Godgeleerdheid], om de overtredingen te vermeerderen. Wie echter de wet gebruikt om de gerechtigheid voor God te verkrijgen, weet niet wat hij zegt, noch waarop hij zo sterk aanhoudt, en hij maakt dat de wet, die goed is, hem schaadt en verdoemt.

Paulus beschuldigt dus de Galaten, dat zij opnieuw zich onder de wet willen dienstbaar maken, die van de zonden niet verlost, maar ze slechts vermeerdert. Want wanneer een op zichzelf zwakke en arme zondaar door de wet zoekt gerechtvaardigd

¹⁰⁹ Het is onbetamelijk ja Godslanderlijk, dat de Paus zijn onderhorigen zijn Schepselen noemt. Want de Jehovah alleen is de oorsprong en Schepper van alles, en voorts zijn wij elkaars medescheepselen, en geenszins Creaturen van elkaar, zoals doorgaans uit volksdwaling, ook zelfs in het Burgerlijke (Politieke) gezegd wordt. Foei!, schaam u intijds, o mens der zonde!, dat gij u in de plaats van God stelt, dewijl het 't werk des HEEREN alleen is te scheppen en Creaturen voort te brengen, en ze te vernietigen; en dat zal de Almachtige op zijn tijd door uw val Antichrist aantonen. ***Kom zo, HEERE Jezus, haastelijk, en verschijn onder ons blinkende, dat toch Babel valle, de volheid der Heidenen inga, en gans Israël zalig worde. Amen.***

te worden, vindt hij niets in de wet dan de zwakheid en armoede zelve. Want twee zieken en bedelaars komen samen, van wie de een de ander slechts temeer tot last is, en niet geneest.

Als in Christus sterke mensen, willen wij gaarne aan de wet dienstbaar zijn, echter niet aan de zwakke en gebrekkige, maar aan de krachtige en vermogende wet, d.w.z. voor zover de wet krachtig is en gezag heeft over het lichaam. Want daar dienen wij dan de wet slechts met het lichaam en de leden, en niet met het geweten. Doch de Paus eist, dat wij zijn wetten onderdanig zijn met deze inbeelding: Indien gij ze gedaan zult hebben, zijt gij rechtvaardig; zo niet, dan zijt gij verdoemd. Daar is de wet meer dan een zwak en arm eerste beginsel. Want zolang die slavernij der consciëntie onder de wet duurt, kan er niet zijn dan louter zwakheid en armoede. Daarom ligt alle nadruk op het woord "dienstbaar zijn". Paulus bedoelt hier dus aan te tonen, dat het geweten niet, gevangen onder de wet, moet dienstbaar zijn, maar dat zij vrij moet zijn en boven de wet. Want door Christus is zij aan de wet gestorven, en in het tegenovergestelde geval de wet aan haar, waarover hier breder gesproken is in het tweede Hoofdstuk.

Vers 10: *Gij onderhoudt dagen, en maanden, en tijden en jaren.*

Met deze woorden toont hij duidelijk aan, wat de valse apostelen onderwezen hebben, nl.: het onderhouden van dagen, maanden, tijden en jaren. Bijna alle doctores legden deze plaats uit van de sterrenkundige dagen der Chaldeeën, omdat de heidenen, bij te verrichten zaken en bij te wachten zijnde gebeurtenissen in hun leven en aangelegenheden, enige vaste [bijzondere] dagen, maanden, enz. in acht genomen hebben; ditzelfde deden ook de Galaten, op aanraden van de valse apostelen. En Augustinus, daarbij gevolgd door de latere schrijvers, heeft deze woorden van Paulus uitgelegd met het oog op die heidense gewoonte, ofschoon hij het later ook uitlegt met betrekking op de dagen, maanden, enz. der Joden. Aangaande die zaak is de uiteenzetting in de Dekreten tamelijk verward.

Maar Paulus onderricht [hier] het geweten, daarom spreekt hij niet van die heidense gewoonte, om dagen te onderhouden enz., welke zaak slechts het lichaam betreft, maar hij spreekt van de wet Gods, en van de onderhouding van dagen, maanden, enz., volgens de wet van Mozes, d.w.z. van dagen, maanden en godsdienstige tijden, die de Galaten, door de valse apostelen daartoe onderricht, onderhielden ter rechtvaardiging. Want bij Mozes was de Joden voorgeschreven, dat zij de dag des Sabbats eerbiedig zouden onderhouden, en de nieuwe manen, maanden, de eerste en de zevende, de drie gezette hoogtijden of feesten, te weten Pascha, der weken of Pinkeren, en de Loofhutten; het jaar der loslating, en het Jubeljaar.

Dezelfde plechtigheden onderhielden zij ook, daartoe door de valse apostelen gedwongen, als noodzakelijk ter zaligheid. Vandaar, dat hij zegt, dat zij, na verlies van de genade en Christelijke vrijheid, *wederkeren tot de dienstbaarheid aan de zwakke en arme eerste beginselen*. Want de valse apostelen hadden hen ervan overtuigd, dat die wetten noodzakelijk moesten onderhouden worden, en dat zij bij onderhouding de gerechtigheid schonken, doch bij nalatigheid verdoemden. Daarentegen laat Paulus op geen enkele wijze de gewetens door de Mozaïsche wet gebonden worden, maar overal bevrijdt hij de gewetens van de wet. "Ziet ik, Paulus, zegt hij hieronder, zeg u, indien gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn", Gal. 5 : 2; en: "dat niemand u veroordele in spijs of drank, of in het stuk des feestdags, of der nieuwe maan, of der Sabbatten", Kol. 2 : 16. Zo zegt ook Christus: "Het koninkrijk Gods komt niet met onderhouding der wet", Luk. 17 : 20. Veel minder moeten de gemoederen bezwaard en verstrikt worden met menselijke overleveringen.

Hier zou iemand kunnen zeggen: Indien de Galaten gezondigd hebben met de dagen en tijden te onderhouden, waarom zondigt gij niet, die hetzelfde doet?

Ik antwoord: Wij onderhouden de dag des Heeren, de geboorte van Christus, Pasen en dergelijke feestdagen, ongedwongen. Wij belasten de gewetens niet met die plechtigheden, en leren ook niet, zoals de valse apostelen en papisten, dat ze noodzakelijk zijn tot de gerechtigheid, of dat wij door haar kunnen voldoen voor de zonden, maar opdat alles ordelijk en zonder opschudding in de kerk zou toegaan, en opdat de uitwendige eendracht (want in de Geest hebben wij een andere eendracht) niet verbroken wordt; zoals eertijds gebeurde, toen Viktor, de roomse bisschop, alle kerken van Azië in de ban gedaan heeft, om geen andere oorzaak, dan dat zij de Paasdag op een andere tijd vierden dan de roomse kerk. Dit heeft Irenaeus in Viktor afgekeurd, zoals het werkelijk een berisping verdiende. Want het was de uiterste waanzin, om zulk een wat ijdele zaak de Oosterse kerken aan de duivel over te geven. Dus was die kennis aangaande de onderhouding van dagen en tijden zelfs onder de hoogste mannen zeldzaam Hieronymus verstond ze niet, en Augustinus zou er ook niets van verstaan hebben, als hij niet door de Pelagianen lastig gevallen en in die zaak geoefend was. Nu onderhouden wij dergelijke feesten voornamelijk om die reden, dat de bediening des Woords in stand blijft, opdat het volk op zekere gezette dagen en tijden bijeen komt, om het Woord te horen, opdat het God lere kennen, om de gemeenschap der heiligen te oefenen, om publiekelijk God voor alle noden aan te roepen; alsook om God te danken, voor Zijn geestelijke en lichamelijke zegeningen, en om deze oorzaak vooral, geloof ik, is door de oudvaders de onderhouding van des Heeren Dag, van Pasen en Pinksteren ingesteld.¹¹⁰

Vers 11: ***Ik vrees voor u, dat ik enigszins tevergeefs aan u gearbeid heb.***

Met deze woorden betuigt de Apostel, dat hij zeer verontrust was vanwege de afval der Galaten, die hij gaarne harder zou berispen, maar hij vreest, dat hij hen door een wat al te scherpe berisping niet zou verbeteren, maar nog meer prikkelen, en hen geheel van zich vervreemden. Daarom verandert en verzacht hij onder het schrijven zijn woorden, en brengt de schade bijna alleen op zichzelf over, zeggende: "Ik vrees voor u, dat ik bij u vergeefse arbeid zal gedaan hebben"; d.w.z. het smart mij, dat ik met zo grote naarstigheid en trouw tevergeefs onder u het Evangelie verkondigd heb. Ofschoon hij nu met de uiterste zachtheid en met een echt vaderlijke zorg hen behandelt, toch berispt hij hen tegelijkertijd tamelijk hard, maar op bedekte wijze. Want wanneer hij zegt, dat hij tevergeefs gearbeid heeft, d.w.z: zonder vrucht het Evangelie onder hen verkondigd heeft, geeft hij bedekt te kennen, dat zij óf halsstarrig ongelovig geweest zijn, óf dat zij van de leer des geloofs afgevallen zijne Doch beide groepen, óf de ongelovigen, óf zij, die van de leer des geloofs afgevallen zijn, zijn nog zondaars, goddelozen, onrechtvaardigen en veroordeelden. Dus gehoorzamen ook zulke mensen tevergeefs de wet en onderhouden zij tevergeefs dagen, maanden [en soortgelijke wettische, en voor hen niet meer dan lichamelijke verrichtingen, die tot weinig nut zijn, en intussen missen zij nog de zaligheid, die tot alle dingen nut is, en belofte heeft van het tegenwoordige en van het toekomstige leven, 1 Tim. 4: 8]; en in

¹¹⁰ Die aangaande de feestdagen, deszelfs misbruik en verbastering, en om de gemene volksdwaling daarin te ontdekken, iets gepast en getrouw wil lezen, onderzoek de schriften van die wakkere ijveraar, en ernstige Protestant, ik meen de nu zalige theoloog: **Jakobus Koelman**, alsook de Beschouwing Sions, van **Lodensteijn**, en onze waardige **Fruittier**. Mannen, die hun leven niet dierbaar achtten, en alles veil hadden, in de zaak van hun Heere en Koning Jezus Christus, wier nuttige en op onze geesteloze dagen gepaste geschriften ik hierbij openlijk betuig, dat bij mij in hoogachting zijn; ach!, of ze meer gelezen, en met het Woord Gods biddende onpartijdig vergeleken werden

deze woorden: "ik vrees, dat ik tevergeefs gearbeid heb", is er een bepaalde verborgen uitbanning [of: buitensluiting] begrepen. Want de Apostel duidt ermee aan, dat de Galaten daardoor van Christus vervreemd en uitgesloten zijn, tenzij ze wederkeren tot de gezonde leer. Toch velt hij niet duidelijk vonnis. Want hij begreep, dat hij door een harde bestraffing niets zou bereiken. Daarom verandert hij van stijl en spreekt hij zeer lieflijk aan, zeggende:

Vers 12: *Weest gij als ik, want ook ik ben als gij.*

Deze plaats is niet vol dialectisch geredeneer, maar vol gemoedsstemmingen, die retorisch moeten behandeld worden. Paulus heeft tot nu toe geleerd, en is onder het leren, door te grote verontwaardiging over de zaak gedreven, in hevige toom tegen de Galaten ontstoken, en heeft hen met tamelijk heftige woorden terechtgewezen, door hen uitzinnigen, betoverden, de waarheid niet gelovenden, kruisigers van Christus [en dergelijke gevoelige bestraffingen tegen hen gebruikend] te noemen.

Nu de Apostel het voornaamste gedeelte van zijn Brief bijna ten einde gebracht heeft, begint hij te bemerken, dat hij hen wat al te streng behandelde. Daarover bekommerd, dat hij door deze zijn scherpste meer schade dan voordeel veroorzaakt zou kunnen hebben, geeft hij te kennen, dat deze harde bestraffing uit een vaderlijk en echt apostolisch gemoed is voortgekomen. En hij bedient zich van een wonderlijke redenering, en laat zich overvloedig uit in lieflijke en innemende woorden, om, indien hij sommigen (en ongetwijfeld zullen het er velen geweest zijn) door zijn scherpe berisping aanstoot mocht gegeven hebben, wederom dezulken door deze innemende woorden zacht te stemmen.

Tegelijk vermaant hij hier door zijn voorbeeld, dat de herders en opzieners met een vaderlijk en moederlijk hart aangedaan moeten zijn, niet jegens de grijpende wolven, maar jegens de ellendige, verleide en dwalende schapen, om hun zwakheid en val geduldig te dragen en hen met de grootste zachtmoedigheid te behandelen. En zij kunnen immers ook niet op een andere wijze worden terecht gebracht, want door een nogal harde berisping worden zij tot toom, of stellig tot wanhoop en niet tot bekering [weder-wijs-wording]¹¹¹ bewogen. En opdat ik ook hiervoor in het voorbijgaan waarschuw: dit is de aard en vrucht van een gezonde leer, dat zij wél onderwezen en gekend, de gemoederen met de hoogste eendracht verbindt. Doch wanneer de mensen, met verlating van de leer [en praktijk] van Godsvrucht zich tot dwalingen begeven, wordt die eendracht van hart verbroken. Zodra gij dus zien zult, dat broeders of discipelen door dwaalgeesten verleid, van het artikel der Rechtvaardiging afvallen, zult gij terstond bemerken, dat zij met de bitterste haat de vromen vervolgen, die zij eerst grotelijks beminden.

Dit ondervinden wij heden ten dage in onze valse broeders, de Sacramentariërs¹¹² en

¹¹¹ Raesipiscentia, aanmerkelijk is het dat de bekering in het Latijn genoemd wordt Wederwijswording, en voorwaar wat is er groter wijsheid dan zich tot de goedertierene God in Christus oprecht te bekeren, uit de dood in het leven over te gaan, van allerlei armoede, tijdelijke, Geestelijke en eeuwige ellende verlost te worden, en het eeuwige goed in Christus deelachtig te worden. De HEERE bewerkte ons door Zijn Geest in de wedergeboorte, om dat beste deel te verkiezen, en verwekke uit onze hedendaagse veld van doodsbeenderen, vele zulke uitverkoren wederwijsgeworden bekeerde zondaars, die als verlorenen en afgedwaalden weder terecht gebracht worden, te Zijner eer. Amen.

¹¹² Hier komt wederom wat van 's Mans onbezonnen drift op. Hij heeft de leer van de Rechtzinnige Christenen, die Luther hier Sacramentariërs noemt, niet recht gevat, of bij mankement van Licht, of dat hij niet bedaard genoeg zonder vooroordeel de zaken biddende onderzocht heeft. Doch nu door het verfoeilijk eigen en trotse hoogmoed vervoerd, laat hij zich in onbetamelijke en liefdeloze onware uitdrukkingen uit. Nochtans met al zijn gebreken, zal onze waardige Reformateur onder de wezenlijke Christenen (als door een Geest van Christus bewrocht wordende) te allen tijde zo lang de strijdende Kerk op aarde is, in zegening en hoogachting gehouden worden.

de Wederdopers, die in de aanvang van de zaak des Evangelies [dat is: in het uitspruiten der Reformatie] ons gaarne hoorden, en met graagte onze geschriften lazen; zij erkenden de gave des Heiligen Geestes in ons, en uit die oorzaak eerbiedigden zij ons als dienstknechten Gods. Sommigen uit hen leefden zelfs voor een tijd vertrouwelijk met ons mee, en gedroegen zich zeer bescheiden onder ons. Maar nadat zij van ons uitgegaan, en door de dwaalzieke geesten ten val gebracht zijn, is niemand onze leer en naam vijandiger dan zij. Zij haten ook de Papisten, maar niet zo verwoed als ons. Ik verwonder mij dikwijls hevig, vanwaar zo'n heftige en verwoede haat zo plotseling in het gemoed van hen, die ons zo hartelijk aanvaard hebben, kan vallen, daar wij hen toch zelf niet in de minste zaak aanstoot gegeven hebben, of hun aanleiding hebben gegeven, om ons met haat te vervolgen; integendeel, zij zijn gedwongen te bekennen, dat wij alleen hierop uit zijn, dat de weldaad en de roem van Christus groot gemaakt wordt; dat de waarheid des Evangelies zuiver geleerd wordt, die God in deze laatste tijd opnieuw door ons aan een ondankbare wereld geopenbaard heeft; welke zaak hun eer tot liefde dan tot haat jegens ons moest uitlokken. Dus ben ik niet zonder reden verwonderd, vanwaar die verandering komt. Maar er is geen andere reden, dan dat zij nieuwe leermeesters gehoord hebben. Door hun venijn vergiftigd, zijn zij zo opgehitst, dat zij met zo'n onverzoenlijke haat tegen ons werken en ontstoken zijn.

En ik merk dat dit het deel [in 's HEEREN Voorzienigheid] der Apostelen is, en van alle vrome dienaars des Woords, dat hun leerlingen en hoorders, vergiftigd door de goddeloze inbeeldingen der dwaalzieken, en van hen afgeweken, met toom en haat jegens hen ontstoken zijn. Zeer weinigen onder de Galaten bleven in de leer van Paulus standvastig. De anderen, allen door de valse apostelen verleid, hebben Paulus niet meer als hun leraar erkend, integendeel, hun was onmiddellijk daarna niets gehater dan de naam en de leer van Paulus, en ik vrees, dat die Brief zeer weinigen van de dwaling zal teruggebracht hebben.

Indien ons iets dergelijks overkwam, dat is: indien tijdens onze afwezigheid onze gemeente verwoest werd door dwaalgeesten, en wij er naartoe schreven, niet één of twee, maar vele Brieven, dan zouden wij weinig of niets bereiken. Onze mensen zouden zich jegens ons - behoudens enige weinigen, die standvastiger zijn - niet anders gedragen, dan heden ten dage diegenen jegens ons doen, die door de Sektaristen verleid zijn, die eerder de Paus aanbidden, dan onze vermaningen opvolgen, of onze leer goedkeuren. Niemand zal hen ervan overtuigen, dat zij met verlies van Christus, nu wederom aan de zwakke en arme eerste beginselen, en aan hetgeen van nature geen God is, dienstbaar worden. Zij kunnen niets minder horen, dan dat hun leraars, door wie zij verleid zijn, eerdraaiers van het Evangelie van Christus zijn, en beroerders van de consciënties en van de gemeenten.

De Luthersen, zeggen zij, bezitten niet alleen de wijsheid; zij prediken Christus niet alleen; zij hebben niet alleen de Heilige Geest, de gave der profetie, en de echte uitleg der Schrift. Onze leraars staan in geen enkel opzicht beneden hen, integendeel, in vele opzichten blinken zij boven hen uit, aangezien zij naar de leiding des Geestes, geestelijke dingen leren. Daarentegen hebben de Luthersen nog nooit de ware Theologie begrepen, maar zij blijven aan de letter hangen, en daarom leren zij ook niet anders dan de Catechismus [of: de eerste beginselen der leer], het geloof, de liefde, enz.

Daarom is, gelijk ik vaak pleeg te zeggen, even gemakkelijk de afval van het geloof is, ze gevaarlijk, namelijk uit de hoge hemel tot de diepste afgrond. Zij is niet menselijk [dat is: uit menselijke zwakheid voortkomende], zoals doodslag, overspel, enz., maar duivels. Want wie zo afvallen, kunnen niet gemakkelijk terecht gebracht worden, maar

doorgaans volharden zij halsstarrig in hun dwaling. Dus wordt hun laatste erger dan hun eerste, zoals Christus getuigt, wanneer Hij zegt: "Wanneer de onreine geest uit zijn huis uitgeworpen, wederkeert, gaat hij alleen niet weder daarin, maar neemt met zich andere zeven geesten bozer dan hijzelf, en woont aldaar", Luk. 11 : 24-26.

Daar Paulus derhalve bemerkte, door de indachtig makende Geest, of niet door die scherpe berisping het hart der Galaten, die hij uit een heilige ijver "uitzinnigen" genoemd had, nog meer verbitterd dan verbeterd worden (voornamelijk daar hij al wist, dat de valse apostelen onder hen verkeerden, die deze berisping, die uit een vaderlijk hart voortkwam, ten kwade zouden uitleggen, en zouden gaan schreeuwen: Nu maakt Paulus, die sommigen uwer zo hoogachten, zichzelf openbaar, door welke geest hij gedreven wordt. Toen hij tegenwoordig was, wilde hij gehouden worden voor uw vader, maar de Brieven van de afwezige getuigen ervan, dat hij een tiran is). Dus is de Apostel door een heilige aandoening en vaderlijke bekommring zo ontroerd, dat hij in het geheel niet weet, wat en hoe hij hun zal schrijven. Want het is zeer gevaarlijk, dat gij een zaak door middel van Brieven behandelt met afwezig, die al begonnen zijn u te haten, en die van anderen overreed zijn, dat gij geen goede zaak vóór hebt. Dus hoogst verlegen, zegt hij een weinig daarna: "Ik ben bekommerd en twijfelachtig over u", dat is: ik weet niet, wat en hoe ik met u handelen zal, enz.

Weest gij als ik, want ook ik ben als gij.

Die woorden moeten niet verstaan worden met betrekking tot de leer, maar tot de affecten [gemoedsgenegenheden]. De bedoeling is dus niet: weest gijlieden als ik ben, dat is: Hebt hetzelfde gevoel en aangaande de leer, als ik heb, maar weest jegens mij gezind, zoals ik het ben jegens u.

Alsof hij zeide: Mogelijk, dat ik u wat te gevoelig berispt heb, maar vergeeft mij deze scherpheid, beoordeelt het hart niet uit de woorden, maar de woorden uit de aandoening des harten. De woorden gelijken wel hard, en de roede scherp, maar het hart is week en vaderlijk. Dus mijn geliefde Galaten, ontvangt deze mijn berisping met dezelfde genegenheid, waarmee ik u bestraft heb. Want de zaak vereiste, dat ik mij zo hard jegens u moest gedragen.

Ook onze kastijding is hard, en de woordkeus heftig, doch waarlijk, het hart is niet bitter, niet vijandig, niet wraakzuchtig jegens de tegenstanders, maar er is een heilige ontroering, en een droefheid des Geestes in ons. Ik haat de Papisten en andere dwaalgeesten niet op deze wijze, dat ik hun kwaad toewens, en hun ondergang zou begeren, maar ik zou liever wensen, dat zij weer de rechte weg insloegen, en samen met ons behouden werden.

Een tuchtmeester kastijdt zijn leerling niet tot zijn verderf, maar om zijn bestwil. De roede is wel ruw, maar de tucht is voor het kind hoogst nodig, en het gemoed van de kastijder is vriendschappelijk gezind en oprecht genegen. Zo kastijdt een vader zijn zoon, niet om hem te verderven, maar te verbeteren. De slagen zijn wel hard en moeilijk voor het kind, maar het gemoed van de vader is bedaard en goedertieren. En indien hij zijn zoon niet liefhad, zou hij hem niet kastijden, maar zou hem van zich stoten, en zou aan zijn behoud wanhopen, en hem verloren laten gaan. Dat hij hem dus kastijdt, is een bewijs van vaderlijke liefde jegens de zoon, en het is voor de zoon hoogst nuttig. Zo moet gij, mijne Galaten, over mijn berisping denken, dan zult gij die niet streng, maar heilzaam oordelen. "Alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen oorzaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid, dengenen die door haar geoefend zijn", Hebr. 12 : 11. Dat dus die genegenheid in u jegens mij moge zijn, die ik jegens u heb. Ik heb

een welmenend hart jegens u, ditzelfde verlang ik ook van u. Op die wijze liefkoost Paulus de Galaten, en hij dringt die innemende taal zeer aan, opdat hun gemoed, dat nu verbitterd is door zijn scherpe berisping, weer tot kalmte en herstel mag komen. Toch herroept hij zijn bestraffing niet. Hij erkent wel, dat ze hard en scherp was, maar de nood - zegt hij - was mij opgelegd, dat ik u wat harder moest berispen. Maar zo verzacht ik mijn berisping, dat ze uit een zeer goed en hoogst welmenend hart voortkomt. Een dokter geeft een zieke een erg bittere drank, niet omdat hij het kwaad voor die zieke zoekt, maar door dat middel zoekt hij hem te hulp te komen en te genezen. Indien dus de zieke iets bitters gegeven wordt, moet dit de arts niet verweten worden, maar het medicijn en de ziekte. Oordeelt ditzelfde van mijn scherpe berisping.

Broeders, ik bid u, gij hebt mij geen ongelijk gedaan.

Is dit bij Paulus bidden, dat hij de Galaten betoverden, de waarheid ongehoorzaam, kruisigers van Christus noemt? Ik zou dit eerder schelden noemen. Hij daarentegen noemt het geen schelden, maar een smeken, en inderdaad is het zo. Alsof hij zeide: Het is waar, ik heb u nogal wat bars berispt, maar neemt het ten goede op, dan zult ge bevinden, dat mijn bestraffing geen bestraffing is, maar een smeken. Indien een vader zo zijn zoon kastijdt, is het even zoveel alsof hij tot hem zeide: Mijn beste jongen, ik smeeek je, pas goed op, enz. Het is wel schijnbaar een kastijding, doch indien ge op het vaderhart let, is het een aller-innemendste bede.

Gij hebt mij geen ongelijk gedaan. Alsof hij zei: Waarom zou ik op u toornig moeten zijn, of uit een boze wrok van binnen u beknorren, daar gij mij geen ongelijk gedaan hebt? Waarom [o Paulus], zegt ge dan, dat wij vervoerd zijn, verlaters van uw leer, uitzinnigen, betoverd [en dergelijke gevoelige uitdrukkingen]. Deze dingen geven voldoende te kennen, dat wij u aanstoot hebben gegeven.

Integendeel, gij hebt niet mij, maar uzelf aanstoot gegeven, dus maak ik niet om mij, maar om uwentwil me zo angstig. Denkt dus niet, dat mijn berisping uit een vertoornd hart, haat of uit enig ander gebrek voortkwam. Want ik betuig voor God, dat gij mij totaal geen ongelijk aangedaan hebt, maar integendeel vele weldaden mij bewezen hebt, zoals er volgt. Door zo de Galaten naar het hart te spreken, maakt hij hun gemoed bereid, om deze vaderlijke kastijdingen met kinderlijke liefde te verdragen, en dit betekent alsem en bittere drank te matigen friet honing en suiker, opdat ze weer zoet wordt. Zo liefkozen ouders hun kinderen, wanneer zij ze duChtig gekastijd hebben, door hun koek, lekker eten, peren, appels, enz., en dergelijke kleine attracties te geven, waardoor de kinderen bemerken, dat hun ouders het allerbeste met hen voor hebben, hoe scherp hun kastijding ook mocht geweest zijn.

Vers 13, 14: ***En gij weet, dat ik u door zwakheid des vleses het Evangelie de eerste maal verkondigd heb, en mijne verzoeking, die in mijn vlees geschiedde, hebt gij niet verfoeid, maar gij neemt mij aan als een engel Gods, ja, als Christus Jezus.***

Nu verklaart hij, wat voor weldaden hem bij de Galaten zijn geschonken. De eerste weldaad, zegt hij, die ik onder alle voor de grootste acht, is deze: Zodra ik, voor de eerste keer, onder u het Evangelie begon te verkondigen, en dat in zwakheid des vleses en grote verzoeking, gaf u dat mijn kruis geen aanstoot, maar gij waart zo goed, zo vriendelijk, gunstig en zo liefderijk jegens mij, dat ge niet alleen niet geërgerd waart, door deze mijn zwakheid des vleses, verzoeking en gevaren, waardoor ik bijna overstelpt werd, maar mij met de hoogste liefde bejegende, *en mij aannam als een engel Gods, ja als Christus Jezus.*

Dat is zeker een grote aanbeveling van de Galaten, dat zij het Evangelie hebben

aangenomen van een mens, zo veracht en benard, als Paulus was. Want hij heeft ander hen het Evangelie verkondigd, in de tijd, dat de Joden en heidenen in opschudding waren, en woedden. Want al wat machtig, wijs, geleerd en godsdienstig was, haatte, vervolgde, beschimpte, vertrad en lasterde Paulus. Aan al die dingen hebben de Galaten geen aanstoot genomen, maar terwijl zij al die beelden en voorstellingen van zwakheid, aanvechtingen en gevaren uit hun gezicht verwijderden, hebben zij niet alleen geluisterd naar de arme, verachte, ellendige en benarde Paulus, en hebben zichzelf als zijn discipelen erkend, maar hebben zij hem bovendien ook als een engel Gods, ja als Christus Jezus aangenomen en gehoord. Dat is een uitmuntende lof en deugd der Galaten, en stellig heeft hij nooit aan iemand, aan wie hij schreef, zo'n grote lof toegezwaaid, als hier aan de Galaten.

Hieronymus en enkele andere Kerkvaders verklaren de zwakheid des vleses bij Paulus als een lichamelijke ziekte of een verzoeking tot wellust. Die goede oudvaders leefden in een tijdelijke bloei van de kerk, zonder kruis en vervolging. Want toen begonnen de bisschoppen al te groeien en toe te nemen in rijkdom, aanzien en roem bij de wereld, en de meesten oefenden ook al heerschappij over het volk, waarover zij gesteld waren, zoals de kerkgeschiedenis getuigt. Weinigen deden hun plicht, en die nog wilden schijnen dat te doen, stelden, met weglating van de leer des Evangelies, hun dekretten [besluiten] aan het volk voor [en dwongen het die te gehoorzamen]. Wanneer nu de kennis, de beoefening en de zuivere behandeling des Woords bij herders en bisschoppen ontbreekt, kan het niet anders, of zij moeten gerust leven. Want zij worden dan niet gekweld door aanvechtingen, kruis en vervolgingen, die de zuivere prediking des Woords zeer stellig plegen te volgen. Dus was het onmogelijk, dat Paulus door hen verstaan kon worden. Doch wij hebben, door Gods genade, de zuivere leer, die wij ook vrijmoedig belijden. Dus zijn wij ook gedwongen, de zeer verwoede uitingen van haat en vervolgingen van duivel en wereld te verdragen; en indien wij niet getuchtigd worden met geweld en bedrog door tirannen en dwaalgeesten, en in het hart door angsten en vurige pijlen des satans, dan zou Paulus ons even duister en onbekend zijn, als hij in de vorige eeuwen voor de ganse wereld geweest is, en heden ten dage nog is voor onze tegenstanders, de Papisten en dwaalgeesten. Dus openen de gave der profetie, en onze naarstige vlijt, samen met onze in- en uitwendige aanvechtingen, ons de zin van Paulus en de bedoeling van de ganse Heilige Schrift.

Paulus noemt dus de zwakheid des vleses niet een ziekte of wellust, maar *een aanvechting, waarin hij lijdelijk was, of benauwing, welke hij in zijn lichaam heeft uitgestaan*, zodat er een tegenstelling is met het vermogen of de sterkte van de geest.

Maar opdat wij niet schijnen de woorden van Paulus geweld aan te doen, willen we hemzelf horen. "Ik wil dan veel liever, zegt hij, in mijn zwakheden roemen, opdat de kracht van Christus in mij wone. Daarom heb ik een behagen in zwakheden, in smaadheden, in noden, in vervolgingen, in benauwdheden, om Christus' wil. Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig", 2 Kor. 12 : 9, 10. "In arbeid overvloediger, in slagen uitnemender, in gevangenissen overvloediger, in doden menigmaal. Van de Joden heb ik vijfmaal veertig slagen min één ontvangen, eens ben ik gestenigd, driemaal heb ik schipbreuk geleden, enz.", Hfdst. 11 : 23-25.

Dit lijden, dat hij in zijn lichaam doorstaan heeft, noemt hij een zwakheid des vleses, en niet een slechte gezondheid des lichaams, alsof hij zeide: toen ik onder u het Evangelie verkondigde, was ik overstelpt met vele kwellingen en kwaad, van alle kant bedreigden mij hinderlagen en gevaren van de zijde der Joden, heidenen en valse broederen. Ik werd gekweld door honger en gebrek aan alle dingen. Ik was het uitvaagsel der wereld en aller afschrapsel. Van die zwakheid van hem maakt Paulus

overal melding, zoals in 1 Kor. 4: 2, 2 Kor. 4: 6, 11, 12 en elders.

Daarom staat het voldoende vast, dat Paulus de zwakheden des vlees noemt de smarten, die hij naar het vlees geleden heeft, en gemeen had met de andere Apostelen, profeten en verdere vromen, toch was hij machtig door de Geest. Want de kracht van Christus woonde in hem, die altijd door hem regeerde en triomfeerde, zoals hij getuigt met deze woorden: "Wanneer ik zwak ben, dan ben ik machtig", 2 Kor. 12: 10. Alsook: "Ik zal dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wonen", vers 9. En: "Gode zij dank, Die ons te allen tijde doet triomferen in Christus", Hfdst. 2 : 14, als wilde hij zeggen: De duivel woedt wel wreed tegen ons, de ongelovige Joden en heidenen woeden tegen ons, toch houden wij het onverwinnelijk uit tegen al hun aanvallen, en, of zij het willen of niet willen, breekt onze leer door en triomfeert. Dit was het vermogen en de dapperheid des geestes in Paulus, waar hij hier de zwakheid en dienstbaarheid des vlees tegenover stelt. Doch die zwakheid des vlees in de vromen is hoogst aanstotelijk voor de [verdorven] rede.

Daarom prijst Paulus terecht de Galaten op zo verheven wijze, dat hij door die zeer aanstotelijke zwakheid, en door die verachtelijke gestalten van het kruis, die zij in Paulus zagen, niet geërgerd zijn, maar hem aangenomen hebben als een engel, ja als Christus Jezus. En Christus Zelf versterkt de Zijnen tegen deze verachtelijke verschijningen van [uitwendig] kruis, waarin Hij verschijnt [en waarmee de Heiland in Zijn omwandeling op aarde geworsteld heeft], wanneer Hij zegt: Zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden (Matth. 11 : 6, Luk. 7: 23). En het is zeker een gewichtige zaak, dat zij, die in Hem geloven, Hem als een Heere van alles, en een Zaligmaker der wereld erkennen, van Wie zij horen, dat Hij de ellendigste van allen, een aller-geringste Man [van smarten], een versmading der mensen, een verachting van het volk was [Ps. 22 : 7]. In één woord, van iedereen gehaat, eindelijk veroordeeld tot de dood des kruises, en dat nog wel door Zijn eigen volk, en inzonderheid door degenen, die de allerbeste, wijste en heiligste waren [liever: die daarvoor gehouden werden]. Het is wat groots, zeg ik, door die grote ergernissen niet bewogen te worden, en al die zaken niet alleen te kunnen verachten, maar deze bespuwde, gegeselde en aller-smadelijkst gekruisigde Christus hoger te schatten dan de rijkdommen van al de rijken, de dapperheid van al de machtigen, de wijsheid van al de geleerden, de kronen van al de koningen, en de godsdiensten van al de heiligen. Dus worden zij terecht door Christus zalig gesproken, die aan Hem niet geërgerd worden.

Paulus nu heeft niet alleen zijn uitwendige verzoeken, waarover wij reeds gesproken hebben, maar ook zijn inwendige en geestelijke verzoeken gekend, zoals Christus in de Hof van Gethsémané; zoals hetgeen, waarover hij klaagt in 2 Kor. 12 : 7: een scherpe doorn in het vlees, en een engel des satans, die hem met vuisten sloeg. Voor hem, die door die geestelijke verzoeken aangevochten wordt, is het onmogelijk door de wellust gekweld te worden.

Dit merk ik daarom in het voorbijgaan op, omdat de Papisten - toen zij zagen, dat in de Latijnse vertaling staat: stimulus carnis, prikkeling des vlees - die prikkeling uitgelegd hebben als een beweging [of aanzetting] tot wellust. Doch in het Grieks staat skolops, dat *een staak of scherpe pen* betekent [de onzen vertalen het met: een scherpe doorn]. Het was dus een geestelijke aanvechting. En daarmee is niet in strijd, dat hij het woord "vlees" erbij voegt, wanneer hij zegt: "Mij is gegeven een doorn in het vlees". Integendeel, met opzet noemt hij dat "een doorn in het vlees", omdat de Galaten en anderen, met wie Paulus omgang had, menigmaal gezien hebben, dat hij met grote droefheid aangedaan werd, beefde, en bevreesd werd, en dat hij met

onuitsprekelijke smart en droefheid gekweld werd.

Daarom hebben de Apostelen niet alleen lichamelijke, maar ook geestelijke aanvechtingen gekend, zoals Paulus met deze woorden betuigt: "Van buiten strijd, van binnen vrees", 2 Kor. 7 : 5. En Lukas zegt, in de Handelingen der Apostelen, het laatste Hoofdstuk, vers 15, dat Paulus na lang geslingerd te zijn op de onstuimig bewogen zee, tot droefheid zelfs van zijn geest, weer getroost werd en moed greep, toen hij zag, dat de Broeders hem uit Rome tegemoet kwamen bij de Appiusmarkt en de Drie Tabernen; evenzo belijdt Paulus, dat God Zich zijner ontfermd heeft, door de kranke en al nabij de dood zijnde Epafroditus te herstellen, opdat hij niet droefheid op droefheid zou hebben, Fil. 2 : 27. Dus hebben de Apostelen, behalve de uitwendige, lichamelijke verzoeking, ook droefheid des geestes geleden.

Maar waarom zegt Paulus, dat hij door de Galaten niet is veracht? Zij hebben hem wel degelijk veracht, omdat zij van zijn Evangelie afvielen.

Paulus verklaart zich nader: Toen ik de eerste maal, zegt hij, u het Evangelie verkondigde, 'hebt gij niet gedaan, zoals de meeste andere volkeren, die door deze mijn zwakheid en verzoeking des vleses geërgerd, mij veracht en versmaad hebben. Want het menselijk verstand wordt licht geërgerd door die verachtelijke gestalten des kruises en oordeelt degenen onzinnig, die anderen willen troosten, helpen en genezen; alsook, die zich beroemen op grote schatten, gerechtigheid, dapperheid, overwinning van zonde, dood en alle kwaad, op blijdschap, behoud en het eeuwige leven, en toch zelf intussen gebrek lijden, zwak, droefgeestig en verachtelijk zijn. Zij worden aller-onwaardigst behandeld en gedood, als de aller-schadelijkste pesten van de samenleving, en der godsdienst, en dit overkomt hen niet van het gewone volk, maar van de hoge machten, die in de burgerlijke en kerkelijke bediening zijn, en zij menen, daardoor Gode een dienst te doen [Jobs. 16: 2]. Daar zij aan anderen de eeuwige goederen beloven en zelf in 'het oog der wereld zo ellendig omkomen, worden zij dus bespot en worden gedwongen te horen: Medicijnmeester, genees uzelf [Luk. 4 : 23]. Vandaar komen overal die klachten voor in de Psalmen: "Ik ben een worm en geen man; wees niet verre van Mij; want benauwdheid is nabij, want er is geen helper" (Ps. 22 ; 7, 12).

Dit is dus een voortreffelijke goedkeuring en lof der Galaten, dat zij door deze zwakheid en aanvechting van Paulus niet zijn geërgerd, maar hem aangenomen hebben als een engel Gods, ja als Christus Jezus. En waarlijk, het is een grote en uitnemende deugd, een Apostel te horen, maar nog groter en een echt Christelijke deugd is het, zo'n ellendige, zwakke en verachte (als Paulus hier getuigt, dat hij bij de Galaten geweest is), aan te horen, en hem aan te nemen als een engel uit de hemel, en hem zodanig te vereren, alsof hij Christus Zelf was, en niet geërgerd te worden door zo groter en echt Christelijke deugd is het, zo'n ellendige, zwakke en verhoren, alsof hij Christus Zelf was, en niet geërgerd te worden door zo grote en zoveel van zijn aanvechtingen. Daarom verbreidt hij met deze woorden zeer hoog de deugd van de Galaten, waarvan hij zegt, dat ze bij hem eeuwig duren zal, en voor de Apostel zo aangenaam is, dat hij wenst, dat ze aan alle mensen bekend wordt.

Intussen, hoewel hij hun weldaden en lofbetuigingen zo heerlijk prijst, geeft hij toch bedekt te kennen, hoe uitermate zij hem eerst liefgehad hebben voor de komst der valse broederen, en vermaant hen tegelijk, dat zij hem ook verder met dezelfde liefde en eerbied als hun Apostel bejegenen, als tevoren.

En zelfs hieruit kan bespeurd worden, dat de valse apostelen voor het uitwendige groter gezag bij de Galaten genoten hebben, dan Paulus zelf. Want de Galaten, door dat gezag bewogen, hebben die valse apostelen ver boven Paulus gesteld, die zij

tevoren niet alleen vurig liefhadden, maar ook als een engel Gods hadden aangenomen.

Vers 15: ***Welke was dan uw gelukachting?***¹¹³

Alsof hij zeide: Hoe gelukkig werd hij geacht, hoe geroemd en gezegend waart gij toen. Dezelfde uitdrukking komt voor in de Lofzang van Maria: "Alle geslachten zullen mij zalig spreken", Luk. 1 : 48. Dat is: mij zegenen en gelukkig achten; en die woorden hebben een zeer sterke nadruk: "Welke was uw gelukachting?"

Alsof de Apostel zeide: Gij waart niet slechts gezegend, maar in alles gelukkig geacht, en ten hoogste geprezen. Op deze wijze tracht hij de bittere drank te verzachten en te verzoeten; dat i's: de scherpe berisping, omdat hij bevreesd is, dat de Galaten daardoor geërgerd konden worden; vooral daar hij wist, dat de valse apostelen deze berisping zouden lasteren, en ten kwade uitleggen. Want dat is de kracht en natuur van die adders, dat zij de woorden, uit een vroom en oprecht gemoed voortgekomen, lasteren, ze listig en trouweloos geheel verdraaien in een andere zin, dan waarin ze gezegd zijn. In deze zaak zijn zij grote meesters, die het verstand en de bekwaamheid van alle redenaars te boven gaan. Want zij worden door een boze geest gedreven, die hen zodanig verdwaast, dat zij met een duivels venijn besmet tegen de vromen, hun woorden en geschriften niet dan boosaardig kunnen uitleggen. Zij doen dus precies als de spinnen, die uit de fraaiste en edelste bloemen gif zuigen, echter door hun eigen gebrek, en niet door dat van de bloem. Dus wil hij door zijn honing en zachtheid voorkomen, dat de valse apostelen een gelegenheid vinden, om te lasteren en bedrieglijk zijn woorden te verdraaien, op deze wijze: Paulus behandelt u onmenselijk, door u uitzinnigen, betoverden, en de waarheid ongehoorzaam te noemen; hetwelk een gewis teken is, dat hij uw behoud niet zoekt, maar dat hij u voor verdoemd en door Christus verworpen houdt.

Want ik geef u getuigenis, dat gij, zo het mogelijk ware, uw ogen zoudt uitgegraven en mij gegeven hebben.

Hij verheft de Galaten bovenmate. Niet alleen, zegt hij, hebt gij mij met de hoogste eerbied en achting behandeld, door mij als een Engel Gods aan te nemen, maar indien het de zaak noodwendig vereist had, zoudt gij uw ogen uitgegraven en ze mij gegeven hebben; ja zelfs uw leven voor mij gewaagd hebben. En stellig hebben de Galaten hun leven voor hem gewaagd. Want met Paulus aan te nemen en hem te beschermen, ten tijde dat de wereld oordeelde, niets schadelijker, niets vervloekter en afschuwelijker te bezitten dan hem, haalden zij zichzelf, als beschermers en verdedigers van Paulus ook de verontwaardiging en verachting van alle heidenen en Joden op de hals.

Dus is heden ten dage ***de naam van Luther de aller-gehaatste voor de wereld***. Wie mij prijst, begaat groter zonde, dan enig afgodendienaar, lasteraar, meinedige, hoereerder, overspeler, doodslager en dief. Het is dus noodzakelijk, dat de Galaten wèl en grondig gefundeerd waren in de leer en het geloof van Christus, daar zij met zo groot gevaar voor henzelf Paulus hebben aangenomen en beschermd, die bij de ganse wereld gehaat was. Anders zouden zij zich niet belast hebben met de haat van alle mensen.

Vers 16: ***Ben ik dan uw vijand geworden, u de waarheid zeggende?***

Hier wijst hij de reden aan, waarom hij de Galaten zo zacht aanspreekt. Want hij

¹¹³ Rom. 4 : 6 en 9, komt hetzelfde makarismos voor, alwaar het Zaligspreking vertaald wordt, alle heil en voorrecht toebrengeende. Matth. 5 vindt men ook die heuglijke makarismoi, zaligsprekingen van de Heere Jezus.

vermoedt, dat zij hem voor een vijand houden, omdat hij hen zo gevoelig bestraft heeft. Ik bid u, zegt hij, zie die verwijten los van de leer, en gij zult bevinden, dat ik zulks niet gedaan heb om u te beschimpen, maar om u de waarheid bij te brengen. Ik geef wel toe, dat de Brief bars is, maar met die barsheid heb ik dit op het oog, dat ik u tot de waarheid des Evangelies, waarvan gij afgebracht zijn, terugbreng, en u daarin bewaar. Daarom, past die scherpe bestraffing en die bittere drank niet toe op uw persoon, maar op de kwaal zelf, en oordeelt mij niet uw vijand te zijn, maar uw vader. Want indien ik u niet vurig als mijn kinderen beminde, en ik niet wist, dat ik bij u uiterst geliefd was, zou ik u niet zo hard bestraffen.

Het is de taak van een vriend, om een andere vriend,¹¹⁴ indien hij ergens in dwaalt, vrijmoedig te vermanen, en wanneer deze vermaand is, wordt, indien hij maar wijs is [gelijk het ook de van God geleerde profeet en koning David begreep: De rechtvaardige sla mij, het zal weldadigheid zijn; en hij bestraffe mij, het zal olie des hoofds zijn, het zal mijn hoofd niet breken. Want nog zal mijn gebed voor hen zijn in hun tegenspoeden, Ps. 141 : 5], niet toornig op de ander om zijn vriendschappelijke waarschuwing en om het aanwijzen van de waarheid, maar hij is hem verplicht en brengt hem dank. In de wereld is het wel zeer algemeen, dat de waarheid haat voortbrengt, en hij, die de waarheid zegt, wordt voor een vijand gehouden. Dit komt niet onder vrienden voor, veel minder onder Christenen. Daar ik u dus uit zuivere liefde gestraft heb, om u bij de waarheid te houden, moet ge niet toornig op me zijn, en noch de waarheid prijsgeven vanwege mijn vaderlijke berisping, noch vermoeden, dat ik uw vijand ben. Dat alles wordt door Paulus gezegd om dat woord te bevestigen: "Weest gij als ik, gij hebt mij geen ongelijk gedaan".

Vers 17: *Zij ijveren niet recht over mij.*

Hij hekelt de pluimstrijkerij der valse apostelen. Want de satan pleegt met wonderlijke kunsten en listten door middel van zijn dienaren de eenvoudigen te misleiden, zoals Paulus zegt: Door schoon spreken en schitterende beloften, Rom. 16 : 18. Eerst zweren zij bij al wat heilig is, dat zij niets anders zoeken dan de eer van God te bevorderen. Alsook, dat zij door de Geest gedwongen worden, - wanneer zij zien dat het ellendige volk verwaarloosd wordt, of althans het Woord Gods hun door anderen niet op de rechte wijze geleerd wordt - om tot de meest vaste waarheid te onderwijzen, opdat de uitverkorenen op deze wijze van dwaling zouden bevrijd worden, en tot het ware licht en kennis der waarheid geraken. Verder beloven zij de gewisse zaligheid aan hen, die hun leer aanvaarden. Onder dat voorwendsel van vroomheid en in schaapskleren berokkenen de grijpende wolven, - tenzij de waakzame en getrouwe herders hen tegenstaan - de gemeenten een wonderbaarlijke schade.

Paulus is hier bezig om de tegenstanders bij voorbaat hun argumenten te weerleggen. Want de Galaten konden zeggen: Waarom vaart gij zo heftig tegen onze leraars uit, omdat zij bij ons rondgaan. Zij doen dit evenwel uit een soort Goddelijke ijver, en louter uit liefde. Dit behoorde u werkelijk niet aanstotelijk te zijn. Zij ijveren wel over u, zegt hij, maar niet recht.

Zo zijn wij heden ten dage verplicht van de Sacramentariërs te horen, dat wij door onze koppigheid de liefde en eendracht der kerken verbreken, omdat wij hun leer aangaande het Avondmaal des Heeren afkeuren. Zij zeggen dat het beter zou zijn, indien wij een weinig toegaven (vooral daar hier niet het minste gevaar dreigt), dan dat wij, om dat éne Artikel, en dan nog wel niet het voornaamste, zulke grote onenigheden en strijdvrage in de kerk zouden veroorzaken; vooral daar zij in geen

¹¹⁴ Volgens het uitgedrukt bevel Gods, Gij zult uw broeder in uw hart niet haten, Gij zult uw naaste naastiglijk berispen, en zult de zonde in hem niet verdragen, Lev. 19 : 17.

enkel ander Artikel van de Christelijke leer met ons verschillen, dan in dat éne aangaande het Avondmaal des Heeren.

Hierop antwoord ik: Vervloekt zij de liefde en eendracht, om welke te behouden, het Woord Gods op het spel staat.¹¹⁵ Zo hebben de valse apostelen voorgegeven, dat zij de Galaten vurig liefhadden, en dat zij als het ware met een Goddelijke ijver over hen bekommerd waren. Nu is de ijver eigenlijk een toornige liefde, of - om zo te zeggen - een heilige nijd. "Ik heb zeer geijverd voor de HEERE," zegt Elia, 1 Kon. 19: 10, 14. Op deze wijze ijvert een man over zijn vrouw, een vader over zijn zoon, een broeder over zijn broeder; dat is: hij bemint hem vurig, evenwel zo, dat hij de gebreken in hem haat, en tracht te verbeteren. Zulk een ijver hebben de valse apostelen voorgewend te hebben jegens de Galaten. Paulus geeft wel toe, dat zij met een al te grote liefde ontbrand zijn tot de Galaten, dat zij wel bezorgd en bekommerd over hen zijn, maar niet recht. En onder deze schijn en vernis worden de eenvoudigen bedrogen, dat die brutale indringers een brandende liefde en bekommring voor de anderen voorwenden. Paulus vermaant ons hier dus, onderscheid te maken tussen een goede en een verkeerde ijver. Een goede is 'stellig te prijzen, niet also een verkeerde. Ik ijver voor u, evenals zij, zegt Paulus. Oordeelt gij nu, wier ijver beter is: de mijne of die van hen? Laat het één van beide zijn: goed en vroom, of verkeerd en vleselijk. Laat dus hun ijver u zo gemakkelijk niet treffen, omdat:

Vers 17: *Zij willen ons uitsluiten, opdat gij over hen zoudt ijveren.*

Alsof hij zei: Zij zijn wel jegens u ontstoken met een al te grote ijver en liefde, maar hierdoor bedoelen zij, dat gij van uw kant over hen zoudt ijveren met uitsluiting van mij. Indien hun ijver vroom en oprecht was, dan zouden zij zeker toelaten, dat ook wij met hen door u bemind werden. Maar onze leer haten zij, daarom zoeken zij op alle manieren die bij u uit te blussen, en de hunne onder u te verbreiden, en om dit des te gemakkelijker te bereiken, pogen zij door deze ijver, u van ons te vervreemden, en ons bij u gehaat te maken; opdat gij ons samen met onze leer zoudt haten, en uw ijver en genegenheid tot hen wendt, en hen alleen liefhebt en hun leer aanneemt. Zo maakt Paulus de valse apostelen bij de Galaten verdacht juist hierdoor, dat hij zegt, dat zij door die fraaie vertoning, de Galaten lagen leggen en bedriegen. Zo waarschuwt Christus ons, wanneer hij zegt: "Wacht u voor de valse profeten, die tot u komen in schaapsklederen" (Matth. 7 : 15).

Paulus heeft dezelfde verzoeking moeten doorstaan, die wij in onze dagen lijden. Die verontwaardiging heeft hem hevig gekweld, toen hij zag, dat zijn allerbeste leer gevolgd werd door zoveel sekten, bewegingen, verstrooiingen en gemenebesten, veranderingen van koninkrijken, waaruit oneindig veel kwaad en ergernissen voortkomen. Door de Joden wordt hij in de Handelingen der Apostelen ervan beschuldigd, dat hij een pest is, die onder zijn volk oproer verwekt door de ganse wereld, en die een opperste voorstander was van de sekte der Nazaréenen [Hfdst. 24 : 5]. Alsof hij zeide: Hij is een oproerig en godslasterlijk man, die zulke dingen verkondigt, waardoor hij niet alleen de Joodse staat te gronde richt, die door Gods wetten zeer voortreffelijk is gesticht, maar hij schaft zelfs de Wet der Tien Geboden af, en vernietigt de godsdienst, de eredienst en onze priesterschap, en verspreidt het Evangelie, zoals hij het noemt, de gehele wereld door, ten gevolge waarvan oneindig veel kwaad, oproer, ergernis en sekten ontstonden. Hetzelfde moet hij van de heidenen horen, die in de stad Filippi uitschreeuwen, dat hij een beroerder van hun samenleving

¹¹⁵ Dit is wel op zich zelf een ijverige rechtzinnige en goede uitdrukking, maar van de Auteur kwalijk toegepast, om zijn Lichamelijke consubstantiatie staande te houden.

is, en zeden leert, die het hun niet geoorloofd was aan te nemen [Hand. 16 : 21].

Zulke beroeringen der gemenebesten, en andere rampen, honger, oorlogen, onenigheden en sekten schreven de Joden en de heidenen toen aan de leer van Paulus en van de andere Apostelen toe; en daarom hebben zij hen vervolgd als publieke pesten voor vrede en godsdienst. Toch hebben de Apostelen daarom hun taak niet nagelaten, maar zich daarin ijverig bezig gehouden en hebben Christus verkondigd en beleden. Want zij wisten, dat men Gode meer gehoorzaam moest zijn dan de mensen [Hand. 4 : 19], en dat het beter was, dat de hele wereld in beroering en in opschudding kwam, dan dat Christus niet verkondigd werd, of dat zelfs één ziel vergeten zou worden en verloren gaan. Intussen evenwel konden die ergernissen niet anders dan de Apostelen de grootste smarten bereiden, want zij waren werkelijk niet van ijzer [dat is: niet ongevoelig of zonder aandoeningen]. Het trof hen hevig, dat dat volk, waarvoor Paulus wel wenste verbannen te zijn van Christus, met al zijn eerbewijzen zou te gronde gaan. Zij zagen, dat op hun onderwijs grote beroeringen en veranderingen in alle koninkrijken zouden volgen; en hetgeen hun, vooral Paulus, bitterder was dan de dood: zij zagen, dat er oneindig vele sekten, nog bij hun aanwezigheid, ontstonden. Het was voor Paulus een droevige tijding, toen hij hoorde, om van het overige te zwijgen, dat de Korinthiërs de opstanding der doden loochenden [1 Kor. 15]; toen hij hoorde, dat de gemeenten verwoest werden, die door zijn bediening gesticht waren, en dat het Evangelie vervalst werd door de valse apostelen, ja dat heel Azië en sommige grote mannen van hem afvielen.

Doch hij wist, dat zijn leer niet de oorzaak van deze ergernissen en sekten was. Daarom verloor hij de moed niet, hij liet zijn roeping niet na, maar volhardde, en hij wist, dat het Evangelie, dat hij verkondigde, de kracht Gods was, tot behoud van een ieder, die gelooft; hoezeer het de heidenen en Joden een dwaze en ergerlijke leer toescheen. Hij wist, dat zij gelukzalig waren, die door dat Woord des kruises niet zouden geërgerd worden, hetzij het leraars, hetzij zij hoorders waren, zoals ook Christus zegt (Matth. 11 : 6): "Zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden." Hij wist daarentegen, dat zij verdoemd waren, die oordeelden, dat deze leer dwaas en onrechtzinnig was. Daarom heeft de Apostel, door op zijn volkomen zekerheid te steunen, met Christus tegen deze, door zijn leer verbitterde en geërgerde Joden en heidenen gezegd: "Laat ze varen, zij zijn blinde leidslieden der blinden" (Matth. 15: 14).

Hetzelfde moeten wij heden ten dage horen, zoals vroeger Paulus en de andere Apostelen, dat de leer des Evangelies, die wij belijden, oorzaak van veel kwaad is, zoals: opstanden, oorlogen, sekten en oneindige ergernissen; ja al wat er aan beroering en verwarring is, wordt ons verweten.

Wij verspreiden werkelijk geen onrechtzinnigheden en goddeloze leerstukken, maar wij verkondigen het Evangelie aangaande Christus, dat Hij onze Hogepriester en Verlosser is. Verder worden de tegenstanders gedwongen, indien zij maar de waarheid bekennen willen, dit ons toe te geven, dat wij door onze leer geen enkele aanleiding gegeven hebben tot opstanden, beroeringen en oorlogen; maar dat wij geleerd hebben, dat men de macht, vanwege het gebod Gods, heilig moet eerbiedigen, en in eer houden. En wij zijn ook geen verwekkers van ergernissen, doch dat de goddelozen geërgerd worden, komt niet door onze, maar door hun eigen schuld. Wij hebben het bevel Gods, om de leer des Evangelies zonder enige aanmerking van ergernis te onderwijzen. Omdat die leer de goddeloze leer en afgodendienst der tegenstanders veroordeelt, zijn ze erdoor verbitterd en brengen zij van zichzelf ergernissen voort, die zij in de Scholen genoemd hebben "genomen ergernissen", waarvan zijzelf gezegd

hebben, dat men ze niet hoeft te ontwijken, en dat men zich er ook niet voor kan wachten.

Christus verkondigde het Evangelie, zonder Zich aan de ergernissen der Joden te storen: "Laat ze varen, zeide Hij, zij zijn blinde leidslieden der blinden" (Matth. 15 : 14). Hoe meer de priesters de Apostelen verhinderden, dat zij zouden leren in de Naam van Jezus, betuigden de Apostelen des te meer, dat die Jezus, Die zijzelf gekruisigd hadden, de Heere en Christus was; al wie Hem zouden aanroepen, zouden de zaligheid verkrijgen; er is ook onder de hemel aan [onder, of: in] de mensen geen andere Naam gegeven, door welke de behoudenis kan verkregen worden" [Hand. 4 : 12, 3 : 31, 26 en Hfdst. 10]. Met hetzelfde vertrouwen verkondigen ook wij heden ten dage Christus, ons in geen enkel opzicht storende aan het geschreeuw van de goddeloze Papisten, en van al onze tegenstanders, die klagen, dat onze leer oproerig en Godslasterlijk is, omdat zij de publieke staat der dingen in beroering zou brengen, de godsdienst zou vernietigen, onrechtzinnigheden zou zaaien, en in één woord: de oorsprong van alle kwaad zijn. Toen Christus en de Apostelen predikten, schreeuwden de goddeloze Joden op gelijke wijze. Niet lang daarna kwamen de Romeinen, en overeenkomstig hun eigen voorzegging, roeiden zij de plaats en het volk uit. Laten dus ook heden ten dage de vijanden des Evangelies toezien, dat ook zij niet door die rampen eens overvallen worden, waarvan zij nu voor zichzelf de voorzeggers zijn.

Die ergernissen worden bij hen nog vermeerderd, omdat de monniken en priesters trouwen, en omdat wij op de zesde dag [dat is: op vrijdag] vlees eten. Overigens, dat zij door hun goddeloze leer dagelijks ontelbaar vele zielen verleiden en bederven, dat zij door verkeerde voorbeelden de zwakken ergeren, dat zij het glorieuze Evangelie van de grote God lasteren en veroordelen; dat zij de aanhangers van de gezonde leer vervolgen en doden: dit betekent voor hen geen ergernis, maar een gehoorzaamheid en dienst, die Gode hoogst aangenaam is. Laat ons dus hen laten varen, want zij zijn blind en leidslieden der blinden. Wie beschadigt, dat hij nog meer beschadige, en die vuil is, dat hij nog vuiler worde [Openb. 22 : 11].

Doch wij, omdat wij geloven, zullen zolang wij adem halen, spreken, en de vervolgingen der vijanden doorstaan, totdat Christus onze Hogepriester en Koning uit de hemel komt; hetwelk wij binnenkort hopen, dat geschieden zal. En Hij zal, als een rechtvaardig Rechter, wraak nemen op degenen, die Zijn Evangelie niet gehoorzaam zijn. Amen.

Deze ergernissen, die de goddelozen voorwenden, verontrusten de vromen in het minst niet. Want zij weten, dat de duivel zeer vinnig gebeten is op de leer van godsvrucht, en dus haar [onder Gods toelating] ontsiert met talloze schandalen, opdat hij die leer der godsvrucht bij die gelegenheid tot de grond toe uitroeie. Tevoren woedde de duivel niet zo, toen de menselijke overleveringen in de kerk onderwezen werden. Want toen die sterkgewapende zijn hof bewaakte, was alles in rust, wat hij in zijn macht had. Doch nu er Eén sterker dan hij, erbij komt, Welke die sterke overwint of bindt, en diens huis plundert, begint hij zeer heftig te razen en te woeden [Luk. 11 : 21]. En die zaak is het meest vaste blijk, dat deze leer waarvan wij belijdenis doen, van God komt; anders zou die Behemoth onder de schaduwachtige bomen in een schuilplaats des riets en des slijks slapen, Job 40 : 16. Nu hij echter rondgaat als een briesende leeuw [1 Petrus 5 : 8], en zoveel beroeringen veroorzaakt, is het een teken, dat hij de kracht van onze leer gevoelt.

Wanneer Paulus zegt: "Zij ijveren niet recht over u", geeft hij als terloops te kennen, welke de stichters van de sekten zijn, nl. die dwaalzieke ijveraars, die in alle tijden de ware leer verdelgen, en de publieke vrede verstoren. Want dezen, door een dwaze

ijver opgehitst, verbeelden zich, dat zij een zekere singuliere heiligheid, bescheidenheid, geduld en leer hebben, en dus vertrouwen zij, dat zij voor de zaligheid van alle mensen kunnen zorgen, dat zij verhevener en heilzamer zaken kunnen onderwijzen en betere erediensten en godsdienstige ceremoniën kunnen instellen dan andere leraren, die zij - in vergelijking tot zichzelf - verachten, hun eigen gezag in de hoogte heffen, en hetgeen door de andere leraren juist geleerd is, bederven. De valse apostelen, met zulk een dwaze ijver vervuld, verwekken niet alleen in Galatië, maar overal, waar Paulus en de andere Apostelen het Evangelie verkondigd hadden, nieuwe gezindten, waarop later oneindige ergernissen en de grootste woelingen gevolgd zijn. Want de duivel, zoals Christus zegt, "is een leugenaar en mensenmoordenaar" [joh. 8 : 44]. Daarom pleegt hij door zijn dienaars niet alleen met zijn valse leer de consciënties te verwarren, maar ook opstanden en oorlogen te verwekken.

Zulke ijveraars heeft in onze tijd Duitsland vele, die de hoogste godsvrucht, bescheidenheid, leer en lijdzaamheid veinzen; en toch zijn het in waarheid grijpende wolven, die met deze hun schijnheiligheid niets anders bedoelen, dan het volk, met verduistering en totale uitsluiting van ons, hen alleen eerbiedige, en hun leer aanhore en verbreide. Omdat dezen alleen zichzelf bewonderen met verachting van de anderen, kunnen er niet dan gezindten, twisten, onenigheden en opstanden uit voortkomen. Maar wat moeten wij doen? Wij kunnen dit niet beletten, zoals ook Paulus niet kon. Toch heeft hij er enigen gewonnen, die aan deze zijn vermaningen gehoor gaven. Zo hoop ook ik, dat er door onze vermaningen sommigen zullen teruggebracht worden uit de dwalingen der fanatieke geesten.

Vers 18: *Doch in het goede te allen tijd te ijveren, is goed, en niet alleenlijk, als ik bij u tegenwoordig ben.*

Alsof hij zeide: Ik heb u geprezen, dat gij zeer voor mij geijverd hebt, en mij vurig bemind, toen ik onder u het Evangelie verkondigde in zwakheid des vleses. Met dezelfde liefde en ijver behoorde u mij, nu ik afwezig ben, te bejegenen, alsof ik nooit weggegaan was. Want ook al ben ik naar het lichaam afwezig, toch hebt gij mijn leer, die - aangezien gij door haar de Heilige Geest ontvangen hebt - gij moet vasthouden en bedenken, dat Paulus altoos persoonlijk aanwezig is, wanneer gij zijn leer bezit. Ik berisp daarom uw ijver niet, maar prijs haar, zó evenwel prijs ik ze, indien het een ijver Gods of des Geestes, en niet des vleses is. De ijver des Geestes nu is altijd goed, aangezien ze voor een goede zaak ijvert; doch zo staat het niet met de vleselijke ijver. Hij prijst dus de ijver der Galaten, om hun gemoed te kalmeren, opdat zij geduldig zijn berisping zouden verdragen, alsof hij zei: Neemt mijn bestraffing voor lief. Want ze komt niet uit een kwaad en boos, maar uit een bedroefd en over u oprecht bezorgd hart. Hier is ook een voorbeeld van retorische aard, dat een vrome herder bekommerd behoort te zijn voor zijn schapen, en zich met alle moet bezig houden, om door het berispen, strelen en smeken ze te bewaren bij de gezonde leer, en ze van de verleiders te vervreemden.

Vers 19: *Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, tot Christus ene gestalte in u krijg.*

Dit is ook een redekundige uitdrukking, waardoor hij met zachte en vriendelijke woorden het gemoed der Galaten voor zich inneemt, en hen liefkozenderwijs kinderkens noemt. Al die woorden zijn geschikt, om de genegenheden te wekken, en zich van hun goedwilligheid te verzekeren. Het is een allegorie: "Die ik wederom

arbeide te baren". De Apostelen (zoals ook de leermeesters, echter op hun manier) vervullen de rol van ouders, Want zoals dezen de gedaante van het lichaam, zo brengen zij de gedaante der ziel voort. De gedaante nu van een christenziel is het geloof of het vertrouwen des harten, dat Christus aangrijpt, Hem alleen aankleeft, en verder niets. Het hart, met dit vertrouwen begiftigd, dat wij om Christus' wil rechtvaardig zijn, heeft de ware gedaante van Christus. Die gedaante nu wordt verkregen door de bediening des Woords. "Want ik heb u door het Evangelie geteeld", 1 Kor. 4 : 15; nl. in de Geest, "opdat gij Jezus Christus kennen en in Hem geloven zoudt". Alsook: "Gij zijt een brief van Christus, door onze dienst bereid en van ons geschreven, niet met inkt maar door de Geest des levenden Gods", 2 Kor. 3 : 3. Want het Woord komt voort uit de mond van de Apostel of predikant, en dringt door in het hart van de hoorder. Daar is de Heilige Geest tegenwoordig, en drukt het Woord in het hart, opdat het dat toestemme. Op deze wijze is elke vrome leraar een vader, die door de bediening des Woords voortbrengt en een ware gedaante van het Christelijk gemoed vormt.

Verder, met deze woorden ("Welke ik wederom arbeide te baren"), striemt hij ook zijdelings de valse profeten, alsof hij zeide: Ik heb u door het Evangelie recht geteeld, maar die bedervers en verleiders zijn gekomen, en hebben een nieuwe gestalte in uw hart gevormd, niet die van Christus maar van Mozes, zó dat uw vertrouwen niet meer op Christus steunt, maar op de werken der wet. Dat is niet de waarachtige gestalte of die van Christus, maar een vreemde en totaal duivelse.

En hij zegt niet: Ik arbeide wederom om u te baren, totdat gij mijn gedaante in u een gestalte krijgt, maar **"totdat Christus in u een gestalte krijgje"**. Dat is: ik arbeid, opdat gij wederom de gedaante en de gelijkenis van Christus moogt ontvangen, en niet van Paulus; door welke woorden hij wederom de valse apostelen hekelt. Want toen zij eenmaal de gestalte van Christus in de harten der gelovigen weggenomen hadden, vormden zij een andere gedaante, namelijk hun eigen gedaante. "Zij willen, zegt hij in Hfdst. 6 : 13, dat gij besneden wordt, opdat zij in uw vlees roemen zouden".

Van deze gestalte van Christus spreekt de Apostel ook in Kol. 3 : 10, "Doet aan de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld desgenen, Die hem geschapen heeft". Paulus wil dus de gestalte van Christus in de Galaten herstellen, die door de valse apostelen misvormd en bedorven was; welke hierin bestaat, dat zij hetzelfde zouden gevoelen, denken en willen als God, Wiens gedachte en wil is, dat zij de vergeving der zonden en het eeuwige leven verkrijgen door Jezus Christus, Zijn Zoon, Dien Hij hiertoe in de wereld gezonden heeft, opdat Hij een verzoening voor onze zonden, ja van de gehele [uitverkoren] wereld zou zijn, opdat wij zouden bekennen, dat Hij door deze Zijn Zoon een verzoend en een genadig Vader is. Wie dit geloven, zijn Gode gelijk, dat is: in alles denken zij van God, zoals de HEERE in Zijn hart genegen is; zij hebben dezelfde gestalte in het hart als God, of Christus. Dat betekent, volgens Paulus' woord: vernieuwd te worden in de geest des gemoeds, en de nieuwe mens aandoen, die naar God geschapen is, Ef. 4 : 23, 24.

Hij zegt dus, *dat hij de Galaten wederom baart*, zo evenwel, dat *de gestalte* der kinderen niet die van de Apostel is, dat de kinderen niet vertonen het beeld van Paulus, Cefas, enz.; *maar van een andere Vader, nl. van Christus*. Hem wil ik, zegt hij, in u formeren, opdat gij in alles gezind zijt, zoals Christus gezind is. In één woord, ik breng u voort, dat is: ik ben wederom in smartelijke arbeid, om u terug te roepen tot het vorige geloof, dat gij door de sluwheid der valse apostelen bedrogen, verloren hebt, en teruggevallen zijt tot de wet en eigen werken. Daarom ben ik nu belast met een nieuw en zwaar werk, om u van de wet tot het geloof in Christus terug te brengen.

Dit noemt hijzelf arbeiden om te baren [of: in barensnood te zijn].

Vers 20: *Doch ik wilde, dat ik nu tegenwoordig bij n ware, en mijn stem mocht veranderen; want ik ben in twijfel over u.*

Dat zijn zuivere hartgrondige bekommelingen van de Apostel. Men zegt gewoonlijk, dat een brief een dode boodschapper is, omdat zij niet meer kan geven, dan zij in heeft, en geen brief is zo zorgvuldig geschreven, waarin niet iets ontbreekt. Want er zijn diverse omstandigheden en de veranderingen van tijden, plaatsen, personen, zeden en gemoedsstemmingen zijn verschillend, die geen enkele brief tot uitdrukking kan brengen. Daarom verwekt een brief bij de lezer verschillende gemoedsbewegingen. Nu eens maakt ze hem bedroefd, dan weer verblijdt ze hem, al naar dat de lezer gestemd. De levende stem echter kan, indien er iets te scherp of te ontijdig gezegd is, dat toelichten, verzachten en verbeteren. Daarom wenste Paulus liever tegenwoordig te zijn, opdat hij zijn stem zou kunnen matigen en veranderen, naardat hij zag, dat de stand der gemoedsbewegingen dit vereisten, zoals, indien hij zag, dat sommigen te zeer ontroerd waren, hij dus zijn woorden mocht matigen, om hen niet al te zeer te bedroeven; indien hij daarentegen bemerkte, dat zij hoogmoedig waren, hen te ernstiger mocht bestraffen, opdat zij niet te zorgeloos en eindelijk verachters mochten worden.

Daarom is de Apostel ten einde raad, hoe hij, afwezig zijnde, met afwezig zal handelen door brieven; alsof hij zeide: Indien de brief een ietsje te scherp is, vrees ik, dat ze aan sommigen onder u meer ergernis dan verbetering zal brengen; indien ze te zacht is, zal ze niet de minste uitwerking hebben onder sommige verhard en ongevoeligen; omdat de brieven en dode letters dit slechts geven, hetgeen zij in hebben. Daarentegen is' de levende stem, in vergelijking met de brief, als een koningin, omdat de stem kan wegnemen en toevoegen, en zich kan schikken naar alle gestalten en toestanden der hartstochten, tijden, plaatsen en personen.

Kortom, ik zou u gaarne door brieven omkeren, dat is: van de wet tot het geloof in Christus terugbrengen, maar ik vrees, dat ik dit door dode letters niet zal bereiken. Indien ik echter persoonlijk bij u aanwezig was, zou ik mijn stem veranderen, de verhard bestraffen, de zwakken tegemoet komen, al naar de gelegenheid van aller omstandigheden.

Want ik ben in twijfel over u.

Dat is: mijn gemoed is zodanig in beroering, dat ik niet weet, wat en hoe ik in mijn afwezigheid, door middel van een brief zal handelen. De ware genegenheden van de Apostel worden hier uitgedrukt. Hij stelt alles in het werk, hij berispt en smeekt de Galaten, hij spreekt ze vriendelijk toe, hij roemt hun geloof met verheven uitdrukkingen en behandelt deze zaak met alle oplettendheid en trouw (en dit is de echte taak van leraars en Evangelieverkondigers), om hen terug te roepen tot de waarheid des Evangelies, en hen te vervreemden van de valse apostelen. Het zijn geen koele, maar gloeiende en vurige woorden, dus moeten zij nauwkeurig overwogen worden.

Vers 21: *Zegt mij, gij die onder de wet wilt zijn, hoort gij de wet niet?*

Paulus wilde hier zijn Brief beëindigen. Want hij wilde liever niet meer schrijven, maar zou liever persoonlijk bij hen willen zijn, om met de Galaten te spreken. Maar terwijl hij in zijn gemoed wegens die zaak bekommerd was, bedient hij zich nog van deze gelijkenis, die hem toen mogelijk inviel. Want door allegorieën en gelijkenissen wordt het gewone volk bijzonder in het hart getroffen. Vandaar, dat ook Christus Zich er dikwijls van bediend heeft. Want ze zijn als bepaalde schilderijen, die de

eenvoudige zaken als het ware voor de ogen schilderen en voorstellen, en dus hun hart geweldig ontroeren, vooral bij de onbedrevenen. Eerst bewerkt hij dus de oren der Galaten door woorden en geschrift, vervolgens schildert hij, door deze bekoorlijke allegorie, de zaak zelf voor hun ogen. Paulus nu was een voortreffelijk kunstenaar, om allegorieën te behandelen. Want hij is gewoon ze toe te passen op de leer des geloofs, op de genade, en op Christus, niet op de wet en de werken, zoals Origenes en Hieronymus doen. Dezen worden, omdat zij de eenvoudigste uitspraken van de Schrift, waarbij allegorieën niet te pas komen, in ongepaste en dwaze allegorieën veranderd hebben, terecht berispt. Daarom is het nabootsen van te behandelen allegorieën ongelukkig en meestal gevaarlijk ook nog. Want tenzij iemand een volmaakte kennis der Christelijke leer bezit, zal hij niet gelukkig zijn in het behandelen van allegorieën.

Maar waarom noemt Paulus het boek Genesis, waaruit hij de geschiedenis van Ismaël en Izak aanhaalt, een "wet", daar dat boek niet wettisch van karakter is, en inzonderheid de plaats, die hij aanhaalt, geen enkele wet, maar slechts een eenvoudig verhaal van de geschiedenis over de twee zonen van Abraham behelst? Paulus pleegt naar Joodse gewoonte het eerste Boek van Mozes de wet te noemen, dat - hoewel het geen wet bevat, behalve die van de besnijdenis - voornamelijk het geloof leert, en getuigt, dat de aartsvaders wegens hun geloof Code behaagd hebben. Toch hebben de Joden vanwege die éne wet inzake de besnijdenis het Boek Genesis, tegelijk met de andere Boeken van Mozes, de wet genoemd. Hetzelfde heeft Paulus, die ook zelf Jood was, gedaan, en Christus vat niet alleen de Boeken van Mozes onder de naam "Wet" samen, maar ook de Psalmen, Joh. 15 : 25. "Maar opdat het Woord vervuld zou worden, dat in hun wet 'geschreven is: zij hebben Mij zonder oorzaak gehaat", Ps. 35 : 19.

Vers 22, 23: ***Want daar is geschreven, dat Abraham twee zonen had, één uit de dienstmaagd, en één uit de vrije.***

Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de belofte.

Alsof de Apostel zeide: Gij zijt met verlating van de genade, het geloof en Christus, teruggevallen tot de wet. Daaronder wilt gij verkeren, en uit de wet wijs worden. Ik zal dus met u over de wet handelen en spreken. Ik bid u dus, let nauwkeurig op haar. Gij zult bevinden, dat Abraham twee zonen had, Ismaël uit Hagar, Izak uit Sara. Beiden waren zij de ware zonen van Abraham. Ismaël was niet minder een waar zoon van Abraham, dan Izak. Want beiden zijn zij uit dezelfde vader, vlees en zaad voortgekomen. Wat is dan het onderscheid[tussen die twee]? Dit maakt het onderscheid niet uit, zegt Paulus, dat de éne moeder een vrije, en de andere een dienstmaagd is (hoewel het bij de allegorie past), maar dat Ismaël, die uit de dienstmaagd geboren is, naar het vlees: dat is: buiten de belofte en het Woord Gods geboren is, doch Izak niet alleen uit een vrije, maar ook volgens de belofte geboren is. Waarom dan toch? Toch is Izak evengoed uit het zaad Abrahams geboren als Ismaël.

Ik geef het toe, beiden waren zonen van dezelfde vader, en toch is er onderscheid. Want hoewel Izak uit het vlees geboren is, toch ging de belofte en de aanspraak Gods vooraf. Dit onderscheid zou niemand buiten Paulus opgemerkt hebben. Dat onderscheid leidt hij uit de tekst in Genesis af, op deze wijze:

Dat Hagar ontving en Ismaël ter wereld bracht, was niet het bevel of het Woord van God, waarvan Hij voorzegt had, dat dit geschieden zou, maar met toestemming van Sara gaat Abraham tot Hagar de dienstmaagd in, die de onvruchtbare Sara hem tot een

vrouw gegeven had [volgens Gen. 16]. Van dit zaad hoopt zij moeder te zullen worden. Maar toen zij nu met bekommring vele jaren naar de vervulling der belofte uitgezien had, en zij bemerkte, dat de zaak uitgesteld werd, meende zij in haar hoop bedrogen te zijn. Die heilige vrouw staat dus van de eer van haar man en van haar recht af, en geeft dat over aan een ander, namelijk aan haar dienstmaagd. Toch duldt zij niet, dat haar man een andere vrouw buiten haar huis trouwt, maar geeft haar eigen dienstmaagd aan hem ten huwelijk, opdat zij uit haar gebouwd zou worden. Want zo is het voorgevallen: "Doch Sara, Abrahams huisvrouw, baarde hem niet, en zij had een Egyptische dienstmaagd, genaamd Hagar. Zo zeide zij tot haar man: ziet toch, de HEERE heeft mij toegesloten, dat ik niet bare, ga toch in tot mijn dienstmaagd, misschien zal ik uit haar gebouwd worden", Gen. 16.

Het is een grote ootmoed, dat zij zich zo vernederd heeft, en die beproeving des geloofs met gelatenheid heeft gedragen. Zij bedacht: God is geen leugenaar; hetgeen Hij mijn man beloofd heeft, zal Hij zeker nakomen. Maar mogelijk wil God niet dat ik moeder van dit zaad ben. Ik zal Hagar deze eer niet misgunnen, laat mijn heer tot haar ingaan, mogelijk zal ik uit haar gebouwd kunnen worden.

Dus wordt Ismaël geboren zonder het Woord [dat is: buiten de toezegging der belofte], slechts op het verzoek van Sara zelf. Want daar is geen Woord van God, dat daartoe opdracht gaf, of aan Abraham een zoon beloofde, maar alles geschiedt toevallig [naar de mens gesproken]. Zoals ook de woorden van Sara uitwijzen: "Of ik mogelijk uit haar gebouwd zou worden", zegt zij. Daar er dus geen enkele openbaring Gods tot Abraham vooraf gaat, zoals die voorafgegaan is, toen Sara Izaäk baren zou, maar slechts het woord van Sara vooraf gaat, daarmee wordt voldoende aangetoond, dat Ismaël slechts een zoon van Abraham was naar het vlees, zonder Woord, en dus werd hij zo maar toevallig verwacht en geboren als een ander kind. Dit heeft Paulus opgemerkt en nauwkeurig onderzocht.

In Romeinen 9 gebruikt de Apostel hetzelfde argument, dat hij hier in allegorievorm herhaalt en hij concludeert beslist, dat niet alle kinderen van Abraham kinderen Gods zijn. Abraham, zegt hij, heeft tweeërlei zonen.

Sommigen worden wel uit zijn vlees en bloed geboren, maar dan gaat het Woord of de belofte Gods eraan vooraf, zoals Izak; anderen zonder de belofte, zoals Ismaël. Dus zijn de kinderen des vlees - zegt hij - geen kinderen van God, maar die der belofte. En met die redenering snoert hij, zoals ook Christus doet in Matth. 3 en Joh. 8, de trotse Joden krachtig de mond, die erop roemen, dat zij het zaad en de kinderen Abrahams zijn. Alsof hij zeide: Het één is geen gevolg van het ander. Ik ben het vleselijk zaad Abrahams, ergo (= derhalve) een kind van God. Ezau is een natuurlijke zoon, ergo een erfgenaam. Integendeel, zegt hij, zij, die kinderen Abrahams willen zijn, behoren behalve hun vleselijke geboorte, ook kinderen der belofte te zijn, en te geloven; en zij, die de belofte hebben en geloven, zijn alleen de ware kinderen Abrahams, en bijgevolg ook van God.

Doch omdat Ismaël door God niet aan Abraham beloofd wordt, is hij alleen maar een zoon naar het vlees, en geen kind der belofte, en dus wordt hij slechts toevallig verwacht en geboren, zoals andere kinderen. Want geen moeder weet, of zij een kind zal krijgen, of, indien zij gevoelt zwanger te zijn, zij is er toch onkundig van, of het een jongetje of meisje zal zijn. Maar Izak is terdege bij name genoemd: "Sara uw huisvrouw, zegt de Engel tot Abraham, zal u een zoon baren, en gij zult zijn naam Izak noemen", Gen. 17 : 19. Hier worden zoon en moeder nadrukkelijk bij name genoemd. Zo vergeldt God, vanwege die vernedering van Sara, dat zij van haar recht afstand deed, en de versmading van Hagar verdroeg, Hfdst. 16, haar met deze eer, dat

zijzelf moeder van het beloofde Zaad zou zijn.

Vers 24: ***Hetwelk dingen zijn, die andere beduiding hebben.***

De allegorieën brengen in de Godgeleerdheid geen vaste bewijzen voort, maar zij zetten luister en sier aan de zaak bij, evenals schilderijen. Want indien Paulus de gerechtigheid des geloofs tegen de gerechtigheid der werken met geen krachtiger bewijzen bewezen had, zou hij met deze allegorie niets bereiken. Omdat hij nu deze zaak hierboven met zeer krachtige bewijzen, ontleend aan de ervaring, aan het voorbeeld van Abraham, alsook aan de getuigenissen en gelijkenissen der Schrift, verdedigd heeft, voegt hij er nu aan het einde van zijn verhandeling een allegorie bij als een soort versiering. Want het staat fraai, wanneer reeds een betrouwbaar fundament gelegd is, en de zaak zeer krachtig is bewezen, nog ergens anders vandaan de één of andere allegorie daaraan toe te voegen. Want zoals een schilderij een zeker sieraad uitmaakt van een woning, die reeds geheel in orde gebracht is, zo is een allegorie, als een zekere opheldering van een redevoering of zaak, die al van elders bewezen is.

Vers 24, 25: ***Want deze zijn de twee verbonden: het éne van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barend, hetwelk is Hagar. Want dit, namelijk Hagar, is Sinaï, een berg in Arabië, en komt overeen met Jeruzalem, dat nu is en dienstbaar met hare kinderen.***

Abraham is een zinnebeeld van God, die twee zonen heeft; dat is: twee volken, door Ismaël en Izak voorgesteld. Dezen zijn uit Hagar en Sara geboren, die de twee verbonden betekenen, het Oude en het Nieuwe. Het Oude is van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barend, hetwelk is Hagar. Want dezelfde berg, die de Joden Sinaï noemen (die haar benaming schijnt te hebben van de braambossen en doornheggen) noemen de Arabieren in hun taal Agar. Zoals behalve Paulus ook getuigen Ptolemaeus, en de Griekse uitleggingen. Op gelijke wijze worden ook aan andere bergen bijzondere namen bij verscheidene volkeren gegeven. Zo wordt de berg, die Mozes Hermon noemt, bij de Sydoniërs Syrion, en bij de Amorieten Senit genoemd.

Nu past het mooi, dat de berg Sinaï in de taal der Arabieren dezelfde naam heeft als de dienstmaagd, en ik denk, dat die overeenkomst in naam Paulus licht een aanleiding gaf, om die allegorie na te speuren. Zoals dus Hagar de dienstmaagd van Abraham echt een zoon geboort heeft, en toch geen erfgenaam, maar een slaaf; zo ook Sinaï, de allegorische Agar, heeft Code ook echt een zoon geboort, dat is: een vleeselijk volk [namelijk: buiten het verbond der genade]. Alsook, zoals Ismaël een ware zoon van Abraham was, zo heeft het volk Israëls de ware God tot Vader gehad, waaraan Hij Zijn wet gegeven heeft, en Zijn inzettingen en rechten, godsdienst, eredienst en tempel toevertrouwd heeft; zoals er geschreven is: "Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen", Ps. 147: 19. Dit was evenwel het onderscheid: Ismaël was geboren uit een slaaf naar het vlees, dat is: zonder de belofte, en dus kon hij geen erfgenaam zijn.

Zo heeft de mystieke Agar, dat is de berg Sinaï, waarop de wet gegeven werd, en het Oude Verbond gesticht is, aan God, de grote Abraham, een volk geboort, maar zonder de belofte, dat is: een vleeselijk en dienstbaar volk, en geen erfgenaam van God; omdat aan de wet niet toegevoegd zijn de beloften inzake de Christus, als Zegenaar, of inzake de bevrijding van de vloek der wet, van zonde en dood, evenmin inzake de genadige schenking van de vergeving der zonden, van de gerechtigheid en het eeuwige leven. Maar "wie die dingen doet, zegt de wet, zal door dezelve leven" (Lev. 18 : 5).

De beloften der wet zijn dus voorwaardelijk, die niet uit genade [om niet] het leven

beloven, maar zulks doet aan de volbrengers der wet, en daarom laten zij de gewetens in twijfel, omdat niemand de wet volbrengt. De beloftenissen echter van het Nieuwe Testament bezitten geen toegevoegde voorwaarde, en eisen niet iets van ons, en hangen niet af van de voorwaarde van onze waardigheid, maar zij brengen en schenken ons om niet de vergeving der zonden, genade, gerechtigheid en eeuwig leven om Christus' wil. Die zaken zijn elders uitvoeriger door ons behandeld.

Dus behelst de wet of het Oude Verbond slechts voorwaardelijke beloften, want daaraan is altijd een dergelijke voorwaarde verbonden: "Indien gij in Mijne wegen zult gewandeld hebben, zult gij Mijn volk zijn"; "Indien gij Mijne stem zult gehoord hebben"; "Indien gij Mijn verbond zult onderhouden hebben".

Daar de Joden hierop niet acht slaan [en tussen het Oude en Nieuwe Verbond geen behoorlijk noch onderscheiden acht gaven], zullen zij die voorwaardelijke beloften aangegrepen en ze veranderd hebben in absolute [altijd en voor een ieder geldende] en zuivere beloften [alsof er geen voorwaarde was toegevoegd], welke belofte, naar zij meenden, God nooit herroepen kon, maar altijd moest houden. Vandaar, dat toen zij hoorden, dat de profeten (die een behoorlijke onderscheiding konden maken tussen de stoffelijke beloften der wet en de geestelijke beloften aangaande Christus en Zijn Rijk) de verwoesting van de stad Jeruzalem, van de tempel, het koninkrijk en het priesterschap voorzegden, zij hen vervolgden en doodden als ketters en godslasteraars, omdat zij [nl.: de ongelovige Joden] niet de eraan toegevoegde voorwaarden opmerkten: "Indien gij Mijne bevelen zult bewaard hebben, zal het u welgaan".

Dus brengt de dienstbare niet anders dan een slaaf voort. Ismaël is dus geen erfgenaam, ook al is hij de natuurlijke zoon van Abraham, maar hij blijft een slaaf. Wat ontbreekt er? De belofte en zegening van het Woord. Zo brengt de wet, gegeven op de berg Sinaï, welke de Arabieren Agar noemen, niets dan dienstbaren voort, omdat aan de wet de belofte van Christus niet verbonden is. Daarom, indien gij, o Galaten!, tot de wet en de werken af zult vallen, met verlating van de belofte en het geloof, dan zult gij voor altoos dienstknechten blijven; dat is: gij zult nimmermeer ontslagen zijn van zonde en dood, maar gij zult onder de vloek der wet blijven. Want Hagar brengt geen zaad der belofte en geen erfgenamen voort, dat is: de wet rechtvaardigt niet, zij brengt geen kinschap en erfenis met zich mee, maar veeleer staat ze die tegen en werkt te toorn.

En komt overeen met Jeruzalem, dat nu is, en dienstbaar is met hare kinderen.

Deze allegorie is wonderlijk. Zoals Paulus hierboven van de berg Sinaï Agar gemaakt heeft, zo zou hij nu gaarne van Jeruzalem Sara maken, maar hij durft noch kan dat, maar hij moet Jeruzalem met de berg Sinaï verbinden, omdat hij zegt, dat die stad op Agar betrekking heeft, daar de berg Agar zich [in zeker opzicht] uitstrekt tot aan Jeruzalem. En het is stellig waar, dat er van het rotsachtige Arabië af steeds bergen zijn, tot aan Kades Barnea. toe, Hij zegt dus: Dat Jeruzalem, dat nu is, dat is: het aardse en tijdelijke, is Sara niet, maar behoort tot Agar, aangezien Agar aldaar de heerschappij voert. Want in dat Jeruzalem is de wet, tot dienstbaarheid barend; daar is de eredienst, de tempel, het koninkrijk, en het priesterschap, en al wat er op Sinaï krachtens de wet zelf als moeder, ingesteld is: dit wordt in Jeruzalem verricht, en dus verbind ik Jeruzalem met Sinaï, en ik vat ze beide in hetzelfde woord samen, namelijk Sinaï of Agar.

Op die manier zou ik deze allegorie niet hebben durven behandelen, maar liever zou ik gezegd hebben, dat Jeruzalem Sara is [dat is: betekent en aanduidt] of het Nieuwe Testament, vooral aangezien in Jeruzalem de verkondiging des Evangelies een

aanvang genomen heeft, de Heilige Geest geschonken, en het volk van het Nieuwe Verbond daar geboren is; en ik zou gemeend hebben, dat ik een zeer gepaste allegorie tevoorschijn had gehaald. Daarom is het niet ieders werk met allegorieën om te gaan [te spelen]. Want een bepaalde mooie gedaante verleidt iemand gemakkelijk, van de wet af te dwalen, aangezien het hier niemand onzer zeer gepast zou voorkomen, dat Sinaï Agar en Jeruzalem Sara genoemd wordt. Maar Paulus maakt wel van Sara Jeruzalem, doch niet dat vleselijke, dat hij eenvoudig met Hagar zelf verbindt, maar het geestelijke en hemelse [Jeruzalem, de kerk], waarin geen wet heerst, noch een vleselijk volk, zoals in Jeruzalem, dat met haar kinderen dienstbaar is, maar waar de belofte regeert, en het volk geestelijk en vrij is.

En opdat de wet geheel en al vernietigd zou worden, en dat ganse Rijk, op Agar verordend, is onder Gods toelating het aardse Jeruzalem met al haar eretekenen: tempel, en eredienst verschrikkelijk verwoest. Ofschoon nu in dat Jeruzalem het Nieuwe Verbond een aanvang genomen heeft, en vandaar uitgegaan is over de ganse aardbodem,¹¹⁶ toch behoorde desniettemin Jeruzalem tot Agar, dat is: zij is de stad van de wet, Godsverering en priesterschap, die door Mozes ingesteld zijn. In één woord: zij is uit de dienstbare Agar geboren, en daarom dient zij met haar kinderen. Dat is: zij verkeert in de werken der wet, en komt nooit tot de vrijheid des Geestes, maar blijft voortdurend onder de wet, zonde, kwade consciëntie, toorn en oordeel Gods, onder de doem van dood en hel. Zij heeft wel de vrijheid des vleses, zij heeft een lichamelijk rijk, zij heeft Overheden, rijkdom, bezittingen enz., maar wij spreken van de vrijheid des Geestes, waar wij aan de wet, zonde en dood gestorven, als vrijen leven, en heersen in de genade, vergeving der zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven. Dat aardse Jeruzalem kan deze zaken niet schenken, dus blijft het met Hagar samengevoegd.

Vers 26: ***Maar Jeruzalem, dat boven is, dat vrij is, hetwelk is ons aller moeder.***

Dat aardse Jeruzalem, zegt hij, dat beneden is, en een wettelijke regering bezit, is Hagar, en is dienstbaar met haar kinderen; dat is: ze wordt niet vrijgemaakt van wet, zonde en dood, maar het Jeruzalem, dat boven is, dat is: het geestelijke, dat is Sara. (Hoewel Paulus daar het woord Sara, met haar eigen naam, niet bijvoegt, doch aanduidend noemt hij haar een vrije). Dat is een werkelijk vrijgeboren vrouwe, en onze moeder, die niet tot dienstbaarheid, zoals Halter, maar tot vrijheid voortbrengt. Dat hemelse Jeruzalem nu, dat boven is, is de Kerk, dat zijn de gelovigen, door de ganse wereld verspreid, die hetzelfde Evangelie, hetzelfde geloof in Christus, dezelfde Heilige Geest en dezelfde Sacramenten hebben.

Dus moet gij hemelse Jeruzalem, dat "boven" is, niet plaatselijk verstaan; zoals de Sofisten het verstaan van de triomferende kerk (want zo spreken zij) in de hemel, maar van de strijdende op aarde. En geen wonder, want van de vromen wordt gezegd, dat ze in de hemel wandelen. "Onze wandel [omgang, burgerschap] is in de hemel", Fil. 3 : 20. Niet plaatselijk, maar voor zover een Christen gelooft, voor zover hij de onuitsprekelijke hemelse en aardse zaken smaakt, in zover is hij in de hemel. "Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in de Hemel in Christus",¹¹⁷ Ef. 1 : 3. De geestelijke en hemelse zegening moet dus wel onderscheiden worden van de aardse, die daarin bestaat, een goede burgerlijke regering en huishouding, een

¹¹⁶ Gelijk inzonderheid door de uitstorting des Geestes op die heugelijke Pinkstertijd, Hand. 2, gebleken is, welke gezegende en heugelijke beginselen en eerstelingen van het Koninkrijk van Christus op aarde geweest zijn, en op des HEEREN tijd verder op aarde zullen uitspruiten en doorbreken de ganse wereld door.

¹¹⁷ Luther vertaalt dit door Christus; gelijk het voorzetsel "in" soms ook wel "door" betekent.

nageslacht, vrede, goederen, inkomen en andere lichamelijke voorrechten te hebben. De hemelse zegening is echter, van de wet, zonde en dood verlost te worden, gerechtvaardigd en levend gemaakt te worden, God verzoend te weten, een vertrouwend hart te bezitten, een vrolijk geweten, geestelijke vertroosting, en kennis van Christus te hebben, de gaven des Heiligen Geestes te hebben, zich in God te verblijden, enz. Dit zijn hemelse zegeningen, die Christus aan Zijn Kerk [Zijn lidmaten en Gemeente] schenkt.

Daarom: *het Jeruzalem, dat boven is*, nl. het hemelse, is de gemeente in deze tijd; niet plaatselijk: het vaderland van het toekomstige leven, of de triomferende kerk, zoals de luie en onkundige monniken, en Scholastieke leraars gebeuzeld hebben, die leerden, dat er vierderlei Schriftuitleg, bestaat: een letterlijke, een tropologische [ophelderende], een allegorische [zinnebeeldige] en een zedelijke betekenis; en overeenkomstig dit richtsnoer hebben zij bijna elk woord der Schrift dwaas uitgelegd; zoals Jeruzalem in letterlijke zin bij hen de stad van die naam betekent; figuurlijk het reine geweten; allegorisch [of: zinnebeeldig]: de strijdende kerk, en in een verborgen geestelijke zin: het hemels vaderland, of de triomferende kerk. Door deze zouteloze en beuzelachtige fabelen, waardoor zij het Woord Gods in even zoveel uitspraken uit elkaar geplukt hebben, hebben zij bewerkt, dat zij van geen enkele zaak, die de consciëntie betreft, het vaste, zekere onderricht kunnen krijgen. Maar Paulus zegt hier, dat dat oude en aardse Jeruzalem op Hagar betrekking heeft, en met haar kinderen dienstbaar en vernietigd is; doch dat het Nieuwe en hemelse Jeruzalem, dat heerst en vrij is, van Godswege bevestigd is, niet in de hemel, maar op de aarde, opdat het ons aller moeder zij, waaruit wij [zovelen wij Christenen in het geloof kinderen Abrahams zijn] geboren zijn, en nog dagelijks voortkomen. Dus is het noodzakelijk, dat deze onze moeder evenals ook haar kinderen, op de aarde onder de mensen is. Zij brengt echter in den Geest kinderen voort, door de bediening des Woords, en der Sacramenten; niet in het vlees.

Dit zeg ik daarom, opdat wij met onze gedachten niet in de hemel zouden weggevoerd worden, maar dat wij zouden weten, dat Paulus het Jeruzalem, dat Boven is, tegenover het aardse stelt, niet plaatselijk, maar in geestelijke zin. Want de geestelijke en lichamelijke of aardse dingen zijn van elkaar onderscheiden. De geestelijke zijn Boven, de aardse zijn beneden. Zo wordt het Jeruzalem, dat Boven is, onderscheiden van het vleeselijke en tijdelijke Jeruzalem, hetwelk beneden is, niet plaatselijk, zoals ik gezegd heb, maar geestelijk. Want dat geestelijk Jeruzalem, dat in het aardse zijn aanvang heeft genomen, heeft geen vaste plaats, zoals dat Jeruzalem in Judea, maar is over de ganse wereld verspreid, en kan in Babylon, Turkije, Tartarije, Scythië, Indië, Italië, Duitsland, in de Eilander der zee, op de bergen, en in de valleien en over de ganse aardbodem zijn, waar maar mensen wonen, die het Evangelie hebben, en in Christus geloven. Daarom is Sara of Jeruzalem, onze vrije moeder: de Kerk zelf, de bruid van Christus, waaruit wij allen voortkomen.¹¹⁸ Want zij baart kinderen zonder onderbreking, tot aan het einde der wereld, daar zij werkzaam is in de bediening des Woords; dat is: daar zij het Evangelie leert en voortplant. Want dit betekent voortbrengen. Zij nu leert het Evangelie op deze wijze, dat wij bevrijd mogen worden

¹¹⁸ Hier komt de grote Dwaling vandaan der blinde, en in de zin van Gods Woord onbedreven Papisten, dat zij van de gezegende Moedermaagd Maria, zo hoog opgeven, en haar iets meer dan menselijks willen toegeschreven hebben, dewijl dat zij alles, wat in Gods Woord van de Geestelijke Kerk, de Bruid Christi, in 't algemeen en in 't bijzonder van ieder Gelovige gezegd wordt, bepaaldelijk op Maria zoeken aan te duiden, daar Gods Geest niets minder gedacht heeft. Dus Maria met de Kerk, of de Allegorische Sara, te willen vergelijken, is geheel mis.

van de vloek der wet, van zonde, dood en ander kwaad, niet door de wet en de werken, maar door Christus. Derhalve is het Jeruzalem, dat Boven is, hetwelk is de Kerk, niet onderworpen aan de wet en de werken, maar zij is vrij, en een moeder zonder wet, zonde en dood. Zoals nu de moeder zelf is, zulke kinderen brengt zij ook voort.

Die allegorie leert dus heel aardig, dat de Kerk niets moet doen, dan recht en zuiver het Evangelie verkondigen, en op die wijze kinderen voortbrengen. Zo zijn wij elkaars vaders en kinderen. Want wij worden de één uit de ander geboren. Ik breng, nadat ik uit anderen door het Evangelie voortgebracht ben, nu zelf anderen voort, die onmiddellijk daarop weer anderen voortbrengen, en zo zal die voortbrenging duren tot aan het eind der wereld. Ik spreek nu van de voortbrenging, niet van de dienstmaagd Hagar, die door de wet dienstbaren genereert, maar van de vrije Sara, die erfgenamen voortbrengt zonder de wet, zonder werken en eigen inspanning. Want dat Izak en niet Ismaël (hoewel zij toch beide natuurlijke kinderen van Abraham waren) erfgenaam is, dat heeft hij door het Woord der belofte, namelijk: "Sara, uw huisvrouw, zal u een zoon baren, en gij zult zijn naam Izak noemen", Gen. 17 : 19. (En dit heeft Sara wél verstaan, en daarom zegt zij: "Werp de dienstmaagd en haar zoon uit", Gen. 21 : 10, en die woorden haalt Paulus hier beneden ook aan). Daarom, zoals Izak de erfenis zijns vaders alleen op grond van de belofte en geboorte heeft, zonder wet en werken, zo worden wij door het Evangelie als erfgenamen geboren uit de vrije Sara, dat is: de Kerk. Want zij onderwijst, koestert en draagt ons in haar baarmoeder, schoot en armen, zij vormt en volmaakt ons naar de gedaante van Christus, totdat wij opwassen tot een volkomen man. Zo geschieden alle dingen door de bediening des Woords. Daarom is het de taak van de vrije, om onophoudelijk kinderen aan God haar Man [als aan de allegorische Abraham, met eerbied gezegd] voort te brengen; dat zijn zulke kinderen, die weten, dat zij door het geloof en niet door de wet gerechtvaardigd worden.

Paulus haalt deze plaats uit de profeet Jesaja aan, die geheel zinnebeeldig is. Zo staat er geschreven, zegt hij, dat de moeder, die er velen gebaar heeft, en die de man heeft, krachteloos moet worden en vergaan; en daarentegen de onvruchtbare, die niet baart, moet overvloedig kinderen voortbrengen. Op dezelfde wijze zingt ook Hanna in haar lied, waaraan Jesaja deze voorzegging ontleende: "De boog des sterken is gebroken, en die struikelden zijn met sterkte omgord. Die verzadigd waren, hebben zich verhuurd voor brood, en die hongerig waren, zijn het niet meer. Totdat de onvruchtbare zeven heeft gebaar, en die vele kinderen had, krachteloos is geworden", 1 Sam. 2 : 4.¹¹⁹

Het is een wonderlijke zaak, zegt hij, die vruchtbaar geweest is, zal onvruchtbaar zijn, en de onvruchtbare vruchtbaar. Zo ook: die sterk, verzadigd; levend, rechtvaardig [te weten: in hun eigen ogen], vermogend en roemrijk waren, dezen zullen zwak, arm, de dood onderworpen, zondaars, vervloekt, behoeftig en eerloos zijn; en daarentegen zullen de zwakken en hongerigen sterk en verzadigd worden. Door deze allegorie [liever: voorzegging] van de profeet Jesaja toont Paulus het onderscheid tussen Hagar en Sara, dat is: tussen de Synagoge en de Kerk, of: tussen de wet en het Evangelie aan. De wet als de man van de vruchtbare, dat is van de Synagoge, brengt zeer vele kinderen voort,¹²⁰ want de mensen van allerlei leeftijd, niet alleen onkundigen, maar

¹¹⁹ In Luthers tijd noemde men nog de Boeken Samuëls die der Koningen. Eigenlijk staat dit Evangelisch sterk gelovig lied in 1 Sam. 1 : 4.

¹²⁰ Dit komt overeen met het zeggen van Bunyan, in zijn dierbaar Traktaatje, Eens Christens Reize naar de Eeuwigheid, pag. mihi 20, waar Wereldwijze de Christen van het Licht des Evangelies afleidt, om

zelfs de aller-wijste en [burgerlijk] geschiktste (dat is het gehele menselijke geslacht, uitgezonderd de kinderen der vrije) [of: begenadigden] zien noch erkennen een andere gerechtigheid, veel minder een voortreffelijker dan die der wet (ik versta nu onder het woord "wet" alle wetten, Goddelijke en menselijke. Daarom, indien zij de wet navolgen, en uitwendig haar werken doen, menen zij rechtvaardig te zijn. Ofschoon dezen vruchtbaar zijn, vele navolgers hebben en in eigen gerechtigheid bloeien, en in fraaie uitwendige werken der wet, zijn ze evenwel geen vrijen, maar dienstknechten, omdat zij kinderen van Hagar zijn, die tot dienstbaarheid baart. Indien zij echter dienstbaren zijn, zullen zij niet delen in de erfenis, maar uit het huis geworpen worden. Want de dienstknechten blijven niet voor immer in het huis, ja zij zijn nu reeds buiten geworpen uit het koninkrijk der genade en der vrijheid. Want hij, die niet gelooft, is nu al veroordeeld. Dus blijven zij onder de vloek der wet, zonde en dood, onder de macht des satans, toorn en oordeel Gods.

Indien nu zelfs de zedelijke wet van God of de Tien Geboden alleen maar dienstbaren voortbrengt, dat is: niet rechtvaardigt, doch slechts verschrikt, aanklaagt, veroordeelt en de gewetens tot wanhoop brengt, hoe - vraag ik u! - zouden toch de menselijke overleveringen en de wetten van de Paus rechtvaardigen, die leringen der duivelen zijn [1 Tim. 4]. Dus al wie onderwijzen en aandringen op hetzij menselijke instellingen hetzij op de wet Gods, als noodzakelijk tot de gerechtigheid voor God, doen niets anders dan dienstbaren voortbrengen. En toch worden dergelijke leraars voor de beste gehouden, zij behalen de toejuichingen der wereld, en zijn zeer vruchtbare moeders. Want zij hebben oneindig veel volgelingen. Aangezien de rede niet begrijpt, wat het geloof en de ware godsvrucht is, daarom verwaarloost en veracht zij die, en is van nature vatbaar voor bijgeloof en schijnheiligheid, d.w.z. voor de gerechtigheid der werken. Omdat zij het hoogst schittert en bloeit, is zij de machtigste keizerin van de ganse aardbodem. Derhalve brengen zij, die de gerechtigheid der werken uit de wet leren, vele kinderen voort, die schijnbaar wel de meest vrije zijn, en door vele fijne manieren opvallen, maar in het geweten gebonden en dienstknechten der zonde zijn en daarom moeten zij uit het huis gedreven en veroordeeld worden.

Daarentegen schijnt de vrije Sara, dat is: de ware Kerk, onvruchtbaar te zijn; omdat het Evangelie, dat het Woord des kruises is, en door de Kerk onderwezen wordt, niet zo schittert als de leer van de wet en de eigen werken, en daarom weinig leerlingen trekt [die prinses Sara heeft hier weinig kinderen], die haar aanhangen. Daarenboven draagt zij deze naam, omdat de Evangelieleer de goede werken belet, en de mensen werkeloos en ongevoelig maakt, onrechtzinnigheden en oproeren verwekt, en de oorzaak van alle kwaad is; en daarom schijnt zij geen enkel "succes" en voorspoed te hebben, maar het ziet er rondom alles onvruchtbaar, verlaten en wanhopig uit. Vandaar, dat de goddelozen er vast van overtuigd zijn, dat de Kerk met haar leer niet lang kan standhouden.

De Joden waren ten volle overtuigd [en door hun eigen waanwijsheid en beginsel van verharding verzekerd], dat de door de Apostelen gestichte Kerk binnen afzienbare tijd zou ineensinken; die zij met de hatelijke naam "sekte" plachten te noemen. Want zo spreken zij tot Paulus: "Want wat deze sekte aangaat, ons is bekend, dat zij overal tegengesproken wordt", Hand. 28 : 22. Zo heden ten dage onze tegenstanders, hoe dikwijls hebben zij zich - vraag ik u - in hun ijdele hoop bedragen bevonden, wanneer

---

hem tot het Wettische over te brengen, dat wel de (al-)gemeenste, doch geenszins de zalige weg is. Mocht dit waardig Boekje meer verstaan en door 't Licht des Geestes voor bekommerden en heilzoekenden buiten henzelf in Christus bedaard ingezien worden; men zou onder Gods genadige zegen wel nuttige bestiering vinden, en redding uit het schadelijk eigen wettisch werken.

zij zich nu eens op deze, dan weer op gene tijd erop verhieven, dat wij stellig onderdrukt [uitgedelgd] moesten worden;¹²¹ Christus en de Apostelen zijn uitgeroeid, maar na hun dood is de leer des Evangelies verder verbreid, dan gedurende hun leven. Zo kunnen ons de vijanden onderdrukken, maar het Woord des HEEREN zal in der eeuwigheid stand houden. Ofschoon dus de Kerk van Christus onvruchtbaar en verlaten, zwak en veracht schijnt, en van buiten vervolging ondergaat, en moet aanhoren, dat haar leer ketters en oproerig is, toch is zij alleen vruchtbaar voor Gods aangezicht, daar zij door de bediening des Woords oneindig vele kinderen voortbrengt, die erfgenaam zijn van de eeuwige Gerechtigheid en het Leven; en hoewel zij van buiten vervolging dulden moet, maar in de geest [van binnen] volkomen vrij is, die niet alleen oordelen over alle leringen en werken, maar ook roemrijke overwinnaars van de poorten der hel zijn.

De profeet geeft dus toe [Jesaja 54], dat de Kerk in een treurige toestand verkeert. Anders zou hij haar niet tot blijdschap aansporen. Hij geeft toe, dat zij onvruchtbaar is voor de wereld. Anders zou hij haar niet de onvruchtbare en verlatene noemen, die niet baart; maar voor God, zegt hij, *is zij vruchtbaar*. En daarom beveelt hij haar om vrolijk te zijn, alsof hij zei: Gij verlatener en onvruchtbare, hebt weliswaar niet de wet tot uw man, en bijgevolg ook geen kinderen. *Maar wees vrolijk*, omdat, ook al zijt gij zonder de wet als man, als een verlaten huwbare maagd (want hij wil haar geen weduwe noemen), die wel een Bruidegom zou hebben, indien zij door hem niet verlaten was, of indien de Bruidegom voor haar niet gedood was,: Gij, zeg ik, eenzame en van de man, de wet, verlatene, en niet het huwelijk met de wet onderworpene, zult een moeder zijn van onnoemelijk veel kinderen. Daarom is het volk of de Kerk van het Nieuwe Testament geheel en al zonder wet [nl. voor zover het geweten betreft], en daarom schijnt zij in het oog der wereld een verlatene te zijn. Maar hoezeer zij voor het uitwendige onvruchtbaar is, zonder wet en werken, toch is zij voor God uiterst vruchtbaar, en brengt oneindig veel kinderen voort, en wel vrijgeborenen. Waardoor? Niet door de wet, als man, maar door het Woord en de Geest van Christus. Die door het Evangelie geschonken wordt, ontvangt zij, baart zij, en brengt zij haar kinderen groot.

Door deze allegorie toont Paulus dus zeer duidelijk en klaar het onderscheid tussen wet en Evangelie aan. In de eerste plaats, wanneer hij Hagar het Oude Verbond, Sara het Nieuwe Verbond noemt. Vervolgens, wanneer hij de één dienstbare, en de andere een vrije noemt. Alsook, wanneer hij zegt, dat de getrouwde en vruchtbare verzwakt wordt, en met haar kinderen werpt hij haar het huis uit; daarentegen, dat de onvruchtbare en verlatene vruchtbaar zal zijn, en menigvuldige kinderen zal voortbrengen, en dat zij erven zullen. Dit zijn de wezenlijke verschillen tussen het volk des geloofs en der wet. Het volk des geloofs heeft de wet niet tot haar man, is niet dienstbaar, is niet voortgekomen uit de moeder Jeruzalem, die nu is, maar heeft de belofte, het is een vrij volk, en wordt geboren uit de vrije [prinses] Sara. Hij onderscheidt dus het geestelijk volk des Nieuwen Verbonds van het volk der wet, wanneer hij zegt, dat het niet afkomstig is van de getrouwde Hagar, maar van de vrije Sara, die met de wet niet van doen heeft. En hierdoor heeft hij het volk des geloofs ver boven en buiten de wet gesteld. Indien het nu boven en buiten de wet is, dan wordt het

---

¹²¹ Zo is er een Gedenkpenning ten tijde van Keizer Diocletianus geslagen, wanneer de vijanden van de Kerk het meenden te boven te zijn gekomen, met deze woorden: *Nomine Christianorum deleto, De Naam der Christenen uitgedelgd zijnde*. Maar nog leven de Geuzen, en zovelen als er in Christus zijn, zullen eeuwig leven.

niet door de wet en de werken, maar alleen door de geestelijke geboorte, die niets anders is dan het geloof, gerechtvaardigd. Zoals nu het volk van de genade de wet niet heeft of kan hebben, zo heeft het volk van de wet ook de genade niet, noch kan die hebben. Omdat het onmogelijk is, dat de wet en de genade tegelijk bestaan. Wij moeten dus of door het geloof gerechtvaardigd worden, en de gerechtigheid der wet loslaten, of door de wet, en de genade en de gerechtigheid des geloofs verliezen.

Doch het is een schandelijk en ongelukkig verlies, wanneer wij met loslating van de genade de wet vasthouden, daarentegen is het een gelukkig en heilzaam verlies, wanneer wij met verlating van de wet de genade vasthouden. Wij doen ons uiterste best (omdat wij zien, dat Paulus dit met de hoogste nauwgezetheid gedaan heeft), om klaar het onderscheid tussen Wet en Evangelie aan te tonen, hetgeen zeer licht valt, voor zover het de woorden zelf betreft. Want wie ziet niet in, dat Hagar Sara niet is, en Sara Hagar niet?, alsook, dat Ismaël niet is of heeft, hetgeen Izak is of heeft? Die dingen kunnen gemakkelijk onderscheiden worden. Maar in ernstige angsten en doodsbenauwdheid, wanneer de consciëntie met het oordeel Gods te worstelen heeft, om dan met een volkomen en vast vertrouwen te kunnen zeggen: Ik ben geen, zoon van Hagar, maar van Sara, d.w.z.: de wet raakt mij in het geheel niet, omdat Sara mijn moeder is, die geen dienstbaren, maar vrijen en erfgenamen voortbrengt: dit is hoogst moeilijk.

Paulus heeft dus met het getuigenis [van Jesaja 54] dit bewezen, dat Sara, dat is de Kerk, de ware moeder is, die vrijen en erfgenamen voortbrengt; dat daarentegen Hagar, dat is de Synagoge, wel vele kinderen voortbrengt, maar dienstbare, die het huis uitgeworpen moeten worden. Voorts, omdat die plaats ook spreekt over de afschaffing van de wet, en van de Christelijke vrijheid, moet zij wel in acht genomen worden. Want zoals het het hoogste en voornaamste Artikel van de Christelijke leer is, bewustheid ervan te dragen, dat wij door Christus gerechtvaardigd en gezaligd worden, zo is er bij tegenstelling veel aan gelegen, terdege het stuk aangaande de afschaffing der wet te verstaan. Want dat is hoogst nuttig ter bevestiging van onze leer aangaande het geloof, en om een vaste en zekere vertroosting aan de consciënties te bereiden, vooral in hevige angsten, indien wij weten dat de wet is afgeschaft [en dat wij onszelf met Paulus kunnen toespreken: Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade, Rom. 6 : 14].

Hierboven heb ik al vaker gezegd, en ik herhaal het nu wederom (want die zaak kan niet genoeg ingeprent worden), dat een Christen die door het geloof de weldaad van Christus aangrijpt, in het geheel geen wet meer heeft, maar dat de ganse wet voor hem afgeschaft is met haar bedreigingen en kwellingen. Hetzelfde leert deze plaats uit Jesaja. Dus is zij opmerkelijk en vol vertroosting, die uitlokt om de onvruchtbare en verlatene te verblijden, die volgens de wet belachelijk, of liever beklagenswaardig was. Want de onvruchtbaren waren volgens de wet vervloekt [zoals Hagar, de wet, haar vrije prinses en Evangelische vrouw Sara bespotten, Gen. 16 : 4]. Maar de Heilige Geest verandert dit vonnis, en verklaart de onvruchtbare te prijzen en gezegend, en daarentegen de vruchtbare, en zij, die kinderen voortbrengt, vervloekt; wanneer hij zegt: "Wees vrolijk, gij onvruchtbare, de kinderen der eenzame zijn meer dan die van wie een man heeft" [Jes. 54 : 1].

Hoezeer dus Sara, dat is de Kerk voor de wereld verlaten en onvruchtbaar mocht schijnen, daar zij de gerechtigheid der wet en de werken niet bezit, toch is zij voor God, naar het getuigenis van de profeet, een zeer vruchtbare moeder van talloze kinderen. Daarentegen, hoezeer Hagar voor het uiterlijke heel vruchtbaar is en vele

kinderen baart, toch blijft er geen enkele nakomeling over, omdat de kinderen van de dienstbare, tegelijk met hun moeder, het huis uitgeworpen worden, en zij de erfenis niet met de kinderen der vrije delen, gelijk Paulus hieronder zegt.

Omdat wij dus kinderen van de vrije zijn, is de wet, onze oude [d.i.: onze eerste, vorige] man, Rom. 7, voor ons afgeschaft. Toen hij over ons heerste, was het ons onmogelijk, dat wij in den Geest kinderen zouden voortbrengen, die de genade zouden kennen, maar wij bleven met haar dienstbaar. Zolang de wet over hen heerst, zijn ze wel geen luie mensen, maar zij werken uit alle macht, zij dragen de last en de hitte des daags. [Matth. 20: 12]. Zij baren en brengen vele kinderen voort. Maar zowel de ouders als hun kinderen zijn bastaarden, daar zij niet behoren tot de vrije moeder; dus worden zij tenslotte met Ismaël uit het huis en de erfenis uitgeworpen [als het onkruid en niet met 'het goede koren in Gods schuur gebracht, Matth. 13 : 30]. Zij sterven en worden verdoemd. Dus is het onmogelijk, dat de mensen door de wet, 'hoeveel inspanning zij daarin ook tonen en hoe vruchtbaar ze daarin ook zijn, tot de erfenis komen, dat is: [daardoor] gerechtvaardigd en gezaligd worden. Vervloekt zij dus alle leer, leven en godsdienst, die door de wet of de werken voor God gerechtigheid zoekt te verkrijgen.

Maar laat ons voortgaan te spreken van de afschaffing der wet.

Wanneer Thomas en andere Scholastieken van de afschaffing der wet spreken, zeggen zij, dat de gerechtelijke en ceremoniële zaken na Christus dodelijk zijn, en daarom nu afgeschaft. Doch dit geldt niet evenzo de zedelijke dingen. Dezen weten niet, wat zij zeggen. Wanneer gij echter van de afschaffing der wet wilt spreken, handel dan vooral over de in eigenlijke zin genoemde en geestelijke wet, en vat [daarin] tegelijk de gehele wet samen, zonder onderscheid te maken tussen de gerechtelijke, schaduwachtige en zedelijke wetten. Want wanneer Paulus zegt, dat wij door Christus van de vloek der wet verlost zijn, spreekt hij stellig van de gánse wet, en voornamelijk van de wet der zeden, die alleen al de gewetens beschuldigt, vervloekt en veroordeelt, zoals de twee andere soorten [gerechtelijke en schaduwachtige] niet doen. Daarom zeggen wij, dat de Wet der Tien Geboden geen recht 'bezit om 'het geweten te beschuldigen en te verschrikken, waarin Christus door genade regeert; omdat Christus dat recht verworpen heeft.

Niet dat de consciëntie in het geheel niet de verschrikking der wet gevoelen zou. Stellig gevoelt ze die, maar dat het gemoed er niet door kan veroordeeld worden, en tot wanhoop gebracht, omdat "er geen verdoemenis is voor degenen, die in Christus Jezus zijn", Rom. 8 : 1. Evenzo: "Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zijt gij waarlijk vrij", Joh. 8 : 36. Hoezeer dus een Christen door de wet, die de zonde aantoon, verschrikt wordt, toch wanhoopt hij daarom niet, omdat hij in Christus geloofd, in Wie hij gedoopt en door Wiens bloed hij gereinigd is, zodat hij de vergeving der zonden geniet. Wanneer ons nu de zonde vergeven is door Christus, Die de Heere der wet Zelf is (zo evenwel vergeven, dat Hij Zichzelf voor de zonde overgegeven heeft), dan heeft de wet die dienstbaar [en aan Christus onderhorig] is, niet meer het recht van beschuldiging en veroordeling onder ons vanwege de zonde, daar die ons vergeven is, en dan zijn wij al vrijgemaakt, aangezien de Zoon ons vrijmaakt. Daarom is voor de gelovigen in Christus de ganse wet afgeschaft.

Maar, zult ge zeggen, ik verricht niets.

Gij kunt niets verrichten, om verlost te worden van de heerschappij der wet, maar luister naar deze verheugende tijding, die de Geest bij de profeet u meedeelt: "Wees vrolijk, gij onvruchtbare, die niet gebaard heeft." Alsof hij zeide: Waarom zijt gij zo bedroefd, aangezien er geen oorzaak is, waarom gij bedroefd zoudt zijn. Maar ik ben

onvruchtbaar en verlaten. Hoezeer gij ook zo zijt, en al hebt gij geen Gerechtigheid uit de wet, toch is Christus uw Gerechtigheid. Die is een vloek voor u geworden. Hij heeft u vrijgekocht van de vloek der wet. Indien gij in Hem gelooft, is de wet aan u gestorven. En zoveel Christus Zelf groter is dan de wet, zoveel groter Gerechtigheid hebt gij, dan de gerechtigheid der wet. En dan zijt gij vruchtbaar en niet onvruchtbaar, omdat gij meer kinderen zult hebben dan de getrouwde.

De andere afschaffing van de wet is uitwendig, omdat de burgerlijke wetten van Mozes in het geheel ons niet aangaan, en daarom moeten wij ze niet wederom in onze rechtbanken invoeren, en met een zeker bijgeloof ons eraan verbinden, zoals sommigen in vorige jaren wilden, onkundig van deze vrijheid.¹²² Overigens, ofschoon het Evangelie ons niet onderwerpt aan de gerechtelijke wetten van Mozes, toch ontslaat dit ons niet helemaal van de gehoorzaamheid aan de politieke wetten, maar in dit tijdelijke leven onderwerpt het ons aan de wetten van de staat, waarin wij leven, d.i.: het Evangelie gebiedt een ieder, om zijn Overheid en haar wetten te gehoorzamen, niet alleen wegens de toorn [of: uit vrees voor de straf], maar ook om des gewetens wil, 1 Petrus 2: 13, 17, Rom. 13. [Mits de bevelen der Overheden niet tegen Gods Woord en geopenbaarde wil strijden, anders zou men hun met Petrus moeten aanzeggen: Oordeelt gij, of het recht is voor God, u meer te horen dan God. Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen, Hand. 4: 19, 5 : 29]. De Keizer zou ook niet verkeerd doen, indien hij bepaalde [burgerlijke, of:] gerechtelijke wetten van Mozes gebruikte. Ja, hij zou daar vrijmoedig gebruik van kunnen maken. De Sofisten dwalen dus, wanneer zij beuzelen, dat de burgerlijke wetten van Mozes na Christus dodelijk zijn.

En wij zijn ook niet gebonden aan de schaduwachtige godsdienstplechtigheden van Mozes, veel minder aan die van de Paus. Omdat nu dit tijdelijke leven enige uiterlijke ceremoniën of godsdienstige gebruiken niet helemaal missen kan - want er moet toch een zekere leiding bestaan -, veroorloofde het Evangelie, dat er in de kerk schikkingen getroffen worden inzake de feestdagen, de tijden en plaatsen, en dergelijke uitwendige dingen, opdat het volk wete, op welke dag, op welk uur, en op welke plaats zij bij elkaar moeten komen, om Gods Woord te horen enz. Het Evangelie staat toe, dat er lezingen, als op een school, ingesteld worden, vooral voor de kinderen en eenvoudigen, opdat zij gemakkelijker onderwezen kunnen worden. Maar met dit doel wordt die inrichting toegestaan, dat alle dingen in de Gemeente eerlijk en met orde geschieden, 1 Kor. 14 : 40, niet met die bedoeling, om door waarneming van zulke instellingen de verzoening der zonden te verdienen. Voorts kunnen zij ook, zonder te

---

¹²² Dit ben ik met Luther niet eens. Want voor zover wij Christenen, en bijgevolg Gods volk zijn, Discipelen van den Heere Jezus, waaraan zijn wij nader gebonden, en wat is er groter voorrecht, dan te wandelen naar 's HEEREN geopenbaarde wil, ook in het Burgerlijke (Politieke). Immers die God liefheeft, heeft ook Zijne Geboden lief. Temeer, aangezien die wetten Gods alle inzetten van alle volkeren met elkander ver overtreffen. Te wensen ware het dus, dat er meer acht op werd geslagen, en dat het Roomse Corpus Iuris, bij ons niet op de troon was, ja dat het afgeschaft werd, in zover het tegen Gods Woord strijdt; en dat wij voortaan mochten biddende ijverig arbeidzaam te zijn, om meer ervaren te wezen in Gods Woord, dan in de ingekropen gewoonten en volksdwalingen. De Koningen Israëls moesten zelfs een afschrift van Gods Wet afschrijven, om daarnaar hun onderdanen te richten, Al het goede, dat wij ook in onze 's Lands Plakkaten en Ordonnantien hebben, waaronder die van Utrecht 't meest uitmunten, is op Gods Woord gegrond. Doch onze Auteur expliceert zich nader, onder en beter; anders waarlijk zou men hier bij eerste oogopslag denken, of Luther Libertijns en onbedachtzaam sprak. Want wat is er groter Vrijheid en Veiligheid voor een Christen, dan aan God en zijn lieve Geboden, zo in het Geestelijke als in het tijdelijke onderdanig en gehoorzaam te wezen. Want allen die Zijn Wet beminnen, hebben grote vrede, en de vrome koning David wenste zijn ganse leven daarnaar te richten, Ps. 119.

zondigen, nagelaten worden, indien dit maar geschiedt zonder ergernis aan de zwakken te geven. Dus is het een dwaling te zeggen, dat de Mozaïsche ceremoniën, nadat Christus geopenbaard is, dodelijk zijn. Anders zouden de Christenen misdreven hebben, dat zij de Paas- en Pinksterfeesten onderhielden, die de Oude Kerk, naar het voorbeeld van de Mozaïsche wet (ofschoon op een heel andere manier, en tot een geheel ander doel) ingesteld heeft, te vieren.¹²³

Paulus nu spreekt hier voornamelijk over *de afschaffing van de wet der zeden; een zaak, waarop nauwkeurig acht gegeven dient te worden*. Want hij handelt tegen de Gerechtigheid der wet, opdat hij de Gerechtigheid des geloofs vaststelle. Deze conclusie trekt hij: indien alleen de genade of het Geloof in Christus rechtvaardigt, is de gehele wet eenvoudig afgeschaft, en dit bevestigt hij met het getuigenis van Jesaja, waarmee hij de onvruchtbare en verlaten Kerk uitnodigt om blij te zijn. Omdat de Kerk geen vrucht schijnt voortgebracht te hebben, noch hoop heeft om in de toekomst een kind ter wereld te brengen; dat is: de Kerk heeft geen navolgers, men juicht haar niet toe, omdat zij het Woord des kruises verkondigt van een gekruisigde Christus, tegen alle wijsheid des vleses in. Maar die zaak, zegt de profeet, moet u onvruchtbare niets ontstellen of ontroeren. Ja, spring liever op, en wees vrolijk, omdat de kinderen der verlatene meer zijn, dan van haar, die de man heeft. Dat is: die getrouwd is, en door talrijke nakomelingschap vermenigvuldigd wordt: zij [nl. de boze wereld en ongelovigen, afgezonderd van de inwendige Kerke blijvende hoezeer zij uitwendig onder de gemeente en in de Kerke zijn, en de naam van Christus hebben] zal verzwakt worden; daarentegen zult gij, onvruchtbare en verlatene, in overvloed kinderen krijgen.

Hij noemt de Kerk *onvruchtbaar*, omdat haar kinderen niet door de wet en werken, niet door enige pogingen, of menselijke krachten, maar in de Heilige Geest door het Woord des geloofs verwekt worden. Dat is het louter geboren worden, en niet de minste eigen werkzaamheid. Daarentegen vermoeien zich de vruchtbaren en houden zichzelf al teveel bezig met voortbrengen, en daar is het geheel en al eigen arbeid, geen geboren worden. gaar omdat zij door de Gerechtigheid der wet, of door hun eigen gerechtigheid het recht der kinderen en erfgenamen verkrijgen willen, zijn zij dienstbaren, die nooit de erfenis verkrijgen, ook al matten zij zich tot hun dood toe af met al teveel arbeid, omdat zij in strijd met Gods wil, door hun eigen werken trachten te verkrijgen, hetgeen God uit loutere genade om Christus' wil aan de gelovigen schenken wil. De gelovigen doen ook goede werken [en dat is hun aard en leven volgens vraag 64 van onze voortreffelijke Catechismus], doch hierdoor worden zij geen kinderen en erfgenamen; - want dit voorrecht bereidt hun de geboorte - maar opdat zij, nu zij kinderen om Christus' wil geworden zijn, door hun goede werken [als vruchten van dankbaarheid, geloof en bekering] God verheerlijken zouden en hun naaste behulpzaam zijn.¹²⁴

Vers 28: ***Maar wij, broeders, zijn kinderen der belofte, als Izak was.***

Dit betekent: wij zijn geen kinderen des vleses, als Ismaël, of het ganse vleselijke Israël, die roemden, dat zij het zaad Abrahams, en het volk Gods waren; doch zij

¹²³ Twee dingen moeten hier in acht genomen worden in het onderhouden van de uitwendige plechtigheden of zogenaamde Godsdienst verrichtingen, vooreerst dat men door het nalaten de zwakken niet moet ergeren; ten andere, dat men moet waken tegen de verderfelijke verbeelding van verdiensten.

¹²⁴ N.B.: het is opmerkelijk, en behoorde met bedaardheid nagegaan te worden, hetgeen bovenvermelde Catechismus, Zondag XXIII en XXIV dienaangaande zo klaar en voor een Christen zo bevindelijk aantoon

hoorden van Christus: "Indien gij kinderen Abrahams waart, zoudt gij Mij niet zoeken te doden. Die aan u de waarheid gezegd heb." Evenzo: "Indien God uw Vader was, zo zoudt gij Mij liefhebben, en naar Mijn Woord horen, en Mijn sprake kennen," Joh. 8 : 42 44. Alsof de Heere Jezus zeide: Broeders in hetzelfde huis geboren en opgevoed, kennen elkaars spraak. Gij zijt uit de vader de duivel, enz.: Zulke kinderen, zegt Paulus, zijn wij niet, als zij, die dienstbaar blijven, en eindelijk het huis uitgeworpen worden, maar wij zijn zonen - als Izak - der belofte, dat is: der genade en des geloofs, alleen uit de 'belofte geboren. Over deze zaak is breedvoerig genoeg hierboven in het derde Hoofdstuk gesproken: "In uw Zaad zullen al de volkeren gezegend worden," (vs. 8).

Dus worden zij niet uit de wet, werken, en eigen gerechtigheid rechtvaardig verklaard, maar louter uit genade. Op de belofte, die alleen door het geloof omhelsd wordt, legt Paulus sterke nadruk, en hij scherpt haar dikwijls in, omdat hij ziet, dat zulks uiterst nodig is. Tot zover over de allegorie, waarmee de Apostel de plaats van Jesaja, als een soort uitleg, bedekt heeft. Nu past hij de geschiedenis van Ismaël en Izak als een voorbeeld en tot vertroosting toe.

Vers 29: ***Doch gelijkerwijs toen, die naar het vlees geboren was, vervolgde dengene, die naar de geest geboren was, also ook nu.***

Die plaats bevat een aller-gewichtigste troost. Allen, die geboren zijn en leven in Christus, en op die geboorte en op de erfenis Gods roemen, hebben Ismaël als vervolger. Dit leren wij heden ten dage door de ondervinding zelf. Want wij zien dat alles vol is van oproeren, vervolgingen, dwalende gezindten en ergernissen. Daarom, tenzij wij ons gemoed versterkten met die troost van Paulus, en soortgelijke bemoediging, en terdege vasthielden aan het Artikel van de Rechtvaardiging, wij zouden het geweld en de list van Satan niet kunnen dragen. Want wie zouden die uiterst verwoede vervolgingen van de tegenstanders onberoerd laten? Voorts de sekten en die oneindige ergernissen, die heden ten dage de dwaalgeesten verwekken? Werkelijk, het smart mij ten zeerste, wanneer wij moeten horen, dat alles stil en in vrede was vóór het Evangelie kwam; en dat, nu het Evangelie verbreid is, alles in beroering geraakt, dat de hele wereld in verwarring komt, en alles tegen elkaar botst.¹²⁵

Wanneer een mens zonder de Geest [dat is een onbekeerde, de Geest niet hebbende] hiervan hoort, wordt hij terstond geërgerd, en meent, dat de ongehoorzaamheid der onderdanen jegens hun Overheden, de oproeren, oorlogen, pest, honger, de verwoestingen van gemenebesten, landschappen en koninkrijken, sekten en schandalen, en dergelijk oneindig veel kwaad uit de leer des Evangelies ontstaan.

Tegen deze allergrootste ergernis moeten wij ons oprichten en versterken met de aller-zoetste troost, dat de vromen deze naam en eretitel in de wereld moeten dragen, dat zij oproermakers en scheurmakers zijn, en oorzaak van oneindig veel kwaad. Vandaar, dat de vijanden menen, dat zij de aller-rechtvaardigste zaak verdedigen, ja dat zij Gode een dienst bewijzen, wanneer zij ons haten, vervolgen en doden. Ismaël kan dus niet anders dan Izak vervolgen, en Izak kan op zijn beurt ook weer niet anders.

Wie dus de vervolging van Ismaël [dat is: van de goddeloze, onbekeerde, ongelovige

---

¹²⁵ Doch een gelovig Christen in Gods heiligdommen onderwezen, hoeft zich daar zozeer niet over te verwonderen, also de HEERE voorzegt heeft, dat de uitwerking Zijns Evangelies beroering en verstrooiing zullen zijn. En wee die gerusten, die daaronder niet beroerd, en wanhopende bij henzelf in het hart geprikkeld warden. Gelukkigen daarentegen, die daarop in hun binnenste beroerd en door de bewerking des Geestes tot God in Christus bekeerd raken.

wereldlingen] niet wil verdragen, dat die zich niet uitgeven voor een Christen [aangezien de Heere Jezus aan de Zijnen vervolgingen en verdrukkingen voorzegd heeft, Joh. 16 : 33].

Maar, vraag ik u!, laten de tegenstanders, die van al dat kwaad heden ten dage zo hoog opgeven en het overdrijven, eens vertellen, wat goeds er gevolgd is op de prediking van Christus en van de Apostelen? Was het niet de verwoesting van het Joodse rijk, de verstrooiing van het Romeinse imperium en de beroering van de ganse aardbodem? Het lag niet aan het Evangelie, dat door Christus en de Apostelen onderwezen is tot zaligheid, en niet tot verderf der mensen, maar - zoals Psalm 2 zegt - het was de schuld van de heidenen, de volken, de koningen en vorsten, die door de duivel bezeten als ze waren, dat Woord van genade, vrede, leven en eeuwig heil niet hebben willen horen, maar het hebben verfoeid en verdoemd als het voor godsdienst en het algemeen welzijn meest verderfelijke leerstelsel; en dat dit zou gebeuren, heeft de Heilige Geest al lang tevoren bij David voorzegd, toen Hij zei: "Waarom woedden de heidenen", enz. (Ps. 2).¹²⁶

Zulk een tumult en verwarring der dingen wordt ook tegenwoordig gezien en gehoord. De tegenstanders geven de schuld ervan aan onze leer. Doch de leer der genade en des vredes verwekt deze beroeringen niet, maar de heidenen, de volken, de koningen der aarde en de vorsten, zoals Psalm 2 zegt, woeden, bedenken, stellen zich op, en beraadslagen niet tegen ons, zoals zij menen, en tegen onze leer, die zij als dwalend en oproerig van aard veroordelen, maar tegen de HEERE en Zijn Christus, en daarom zijn hun aller raadslagen en pogingen tevergeefs, en zullen het blijven. "Die in de hemel woont, belacht hen! De HEERE bespot hen", enz. Laten zij dus, zolang ze willen, schreeuwen, dat die beroeringen door ons verwekt worden, toch vertroost ons de Psalm, en zegt, dat zijzelf de oorzaak zijn van zulke beroeringen. Zelf geloven zij dit niet, veel minder nog geloven zij, dat zij tegen de HEERE en Zijn Christus woeden, opstaan en beraadslagen; integendeel, zij zijn van mening, dat zij zich vóór de HEERE stellen, Zijn eer verdedigen en Hem - door ons te vervolgen - een dienst bewijzen [Joh. 16 : 33]. Maar de Psalm liegt niet, en de uitkomst van de zaak zal dit waar maken. Wij richten hier dus niets uit, wij lijden alleen maar, terwijl ons geweten ons in den Heiligen Geest getuigenis geeft. Voorts is de leer, waarom zulke beroeringen en ergernissen opgewekt worden, niet de onze, maar die van Christus. Deze leer kunnen wij niet verloochenen, noch nalaten haar te verdedigen, aangezien Christus zegt: "Wie zich Mij en Mijner woorden zal beschaamd hebben onder dit overspelig en zondig geslacht, zal de Zoon des mensen Zich ook schamen, wanneer Hij zal gekomen zijn in de heerlijkheid Zijns Vaders met de heilige engelen", (Mark. 8 : 38).

Wie dus Christus wil verkondigen, en Hem als onze Gerechtigheid wil belijden, zo iemand moet terstond horen, dat hij een verderf brengend mens is, die alles in beroering brengt. "Dezen, die de wereld in beroering hebben gesteld (zeiden de Joden van Paulus en Silas) zijn ook hier gekomen en doen tegen de Geboden des Keizers", Hand. 17 : 6, 7 en Hfdst. 24 : 5: "Wij hebben deze man gevonden te zijn een pest en een die oproer verwekt onder alle Joden, door de ganse wereld. En een opperste voorstander van de sekte der Nazarenen".

Op gelijke wijze klagen de heidenen: "Deze mensen beroeren onze stad", Hand. 16 :

---

¹²⁶ Deze tweede Psalm schijnt in de eerste opslag wegens de Persoonsverwisseling wat duister, doch de van God geleerde, en in de HEERE zalige Lodensteijn geeft daarvan aan een duidelijke en Geestrijke verklaring in zijn zoete en lieve Nuttige Uitspanningen, pag. mihi 61.

20.¹²⁷ Zo beschuldigen zij er tegenwoordig Luther van, dat hij een beroerder van het pausdom en van het Roomse rijk is. Indien ik zweeg, zou alles in vrede verkeren, hetwelk die sterkgewapende bezit [Luk. 11 : 21], en de Paus zou mij niet langer vervolgen. Maar op deze wijze zou het Evangelie van Christus bedekt blijven. Als ik echter spreek, wordt de Paus ontsteld en stort inee. Of men moet de Paus, die sterfelijk is, laten varen, of Christus, die de eeuwige is, verliezen, en met Hem het eeuwige leven. Maar uit twee kwaden dient men het mindere te kiezen. Laat dus liever de aardse en sterfelijke Paus instorten, dan de hemelse en eeuwige Christus.

Daar Christus Zelf in den Geest een zeer grote beroering der dingen en allerlei botsingen in de wereld voorzag te geschieden, vertroostte Hij Zichzelf op deze wijze: "Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen, en wat wil Ik, indien het alreeds ontstoken is?" (Luk. 12 : 49). Zo zien wij in onze dagen, dat op de prediking van het Evangelie, vanwege de vervolging en lastering van onze tegenstanders enerzijds en vanwege de minachting en ondank van onze mensen anderzijds heel veel kwaad volgen zal.

Die zaak benauwt ons zo geweldig, dat wij naar ons vlees vaak denken, dat het wellicht - met bewaring van de vrede - beter geweest zou zijn, de leer der godsvrucht niet te verbreiden, dan dat, nu zij alom verbreid is, de algemene rust verstoord wordt. Maar naar den Geest zeggen wij onverschrokken met Christus: "Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen, en wat wil. Ik, indien het alreeds ontstoken is?" Nu dat vuur echter ontstoken is, ontstaan dadelijk de grootst mogelijke woelingen, omdat niet een of andere koning of keizer, maar de god dezer eeuw getergd wordt, die een zeer machtige geest en een heer is van de gehele wereld. Deze grote tegenstander wordt aangevallen door dit zwakke Woord, dat een gekruiste Christus verkondigt. Diens Goddelijke macht gevoelende, roept Behemoth al zijn leden tevoorschijn, roert zijn staart, en doet de diepten der zee zieden als een pot, Job 41 : 22. Vandaar al die beroeringen en woede in de wereld.

Daarom moet het ons niet van ons stuk brengen, dat onze tegenstanders geërgerd worden en herhaaldelijk roepen, dat er niets goeds uit de Evangelieprediking voortkomt. Zelf zijn zij ongelovig, blind en verhard, en daarom kunnen zij onmogelijk enige vrucht van het Evangelie bespeuren. Wij daarentegen, die geloven (ofschoon wij van buiten voor een tijd door oneindig veel rampen terneer gedrukt worden, veracht, beroofd, gelasterd en veroordeeld worden, aller uitvaagsel zijn, gedood, en van binnen door het bewustzijn van onze zonde benauwd, en door helse geesten gekweld worden), zien de allergrootste en wel talloze voordelen en vruchten van het Evangelie. Immers, in Christus leven wij, in Wie en door Wie wij koningen zijn en over de zonde, dood, vlees, wereld, hel en alle kwaad heersen, door Wie wij, kortom, die draak en basiliskus, die een koning van zonde en dood is, met onze voeten vertreden. Op welke wijze? In het geloof, omdat nog niet geopenbaard is ons goed, dat wij intussen met lijdzaamheid verwachten, en toch bezitten we dat reeds vast en zeker door het geloof.

Men moet dus nauwkeurig het artikel van de Rechtvaardiging leren verstaan. Dat alleen kan ons tegenover die oneindig vele ergernissen oprichten en ons troosten te midden van alle aanvechtingen en vervolgingen. Wij zien, dat het niet anders kan, of

---

¹²⁷ In de twee vorige Eeuwen hebben ook de Christenen en getrouwe Bataviërs, die door Gods Geest bewrocht werden, om te zijn voorstanders van zuivere waarheid en Vrijheid van consciëntie, en liefhebbers des Vaderlands, door Tirannen en Wereldsgezinde Vijanden van de Kerk, de naam gekregen van Pestige Geuzen. En onze waardige Gelovige Voorouders konden wel eens met blijdschap nemen, dat zij om de Naam van Christus die smaadheid leden.

de wereld neemt aanstoot aan de leer der godsvrucht, en roept voortdurend, dat er niets goeds van komt, omdat de natuurlijke mens niet verstaat de dingen, die des Geestes Gods zijn, want ze zijn hem een dwaasheid, 1 Kor. 2 : 14. Slechts uiterlijk kwaad, beroering der dingen, opstand, moorden en sekten bespeurt hij. Aan deze uitwendige verschijnselen neemt de wereld aanstoot, verblindt erdoor, en stort zich in verachting en lastering van het Woord.

Wij daarentegen [die het met de Heere Jezus en Zijn Evangelieleer houden] moeten bevestigd en versterkt worden, omdat de tegenstanders ons niet beschuldigen en veroordelen wegens openbare misdrijven, als overspel, doodslag, diefstal en dergelijke, maar wegens onze leer. Wat is het dan, dat wij leren? Dat Christus, Gods Zoon, door de dood des kruises ons verlost heeft van onze zonden en van de eeuwige dood. Zij bestrijden dus niet ons levensgedrag, maar onze leer, ja niet de onze, maar die van Christus. Dus is het Christus' schuld, dat zij ons bestrijden. En de misdaad, waarom zij ons vervolgen, hebben niet wij, maar heeft Christus begaan. Of zij nu Christus vanwege deze zonde - indien God het toeliet -, dat Hij alleen onze Rechtaardiger en Zaligmaker is, uit de hemel zullen verdrijven, en Hem als een dwaalgeest en oproermaker veroordelen, laten wij voor hun rekening. Daar wij deze Zijn zaak aan Christus toevertrouwen, zullen wij intussen vrolijke en rustige toeschouwers zijn, in afwachting, wie van beide het winnen zal: Christus of zij?

Naar het vlees smart het ons wel, dat zij, onze Ismaëlieten, ons zo verwoed haten en vervolgen, naar de Geest echter roemen wij in onze verdrukkingen, zowel omdat wij weten, dat wij die niet wegens onze zonden, maar om Christus' wil moeten dragen, Wiens weldaad en glorie wij verbreiden, alsook omdat Paulus ons hier versterkt en zegt, dat Ismaël Izak behoort te bespotten en te vervolgen.

De Joden verklaren de plaats, die Paulus uit het 21e Hfdst. van Genesis, vers 9, aanhaalt, van Ismaël, die Izak bespot en vervolgt, op deze wijze, dat namelijk Ismaël Izak zou gedwongen hebben tot afgoderij.

Ik keur hun verklaring niet af, toch geloof ik niet, dat de afgoderij zo grof geweest is, als de Joden dromen, dat namelijk Ismaël naar de wijze der heidenen uit klei afbeeldingen zou gemaakt hebben en Izak gedwongen, om die te vereren. Dat zou Abraham op geen enkele wijze verdragen hebben. Maar ik meen, dat Ismaël geveinsdelijk een heilig man geweest is, zoals Kaïn, die ook zelf zijn broeder vervolgd heeft, en hem tenslotte dood sloeg, niet om enige tijdelijke zaak, maar omdat hij zag, dat God in zijn broeder meer behagen vond dan in hemzelf. Zo is Ismaël een ijveraar in de godsdienst geweest. Hij heeft geofferd en zich geoefend in goede werken, en daarom heeft hij zijn broeder Izak bespot, en wilde hij voor beter gehouden worden in tweeërlei opzicht. Vooreerst om zijn godsdienst en uitwendige Godsverering, voorts ook vanwege zijn burgerlijke heerschappij en erfenis. En die twee zaken scheen hij zich met recht aan te matigen. Want hij dacht, dat hem als eerstgeborene, volgens het Goddelijk recht, het priesterschap en de heerschappij toekwam. Dus heeft hij Izak geestelijk vervolgd, wegens de godsdienst en lichamelijk wegens de erfenis.

Dit kwaad komt altijd in de kerk voor, vooral wanneer de leer des Evangelies in bloei is, namelijk, dat de kinderen des vleses bespotten en vervolgen de kinderen der belofte. De Papisten en dwaalgeesten vervolgen ons heden ten dage om geen andere zaak, dan omdat wij leren, dat de Gerechtigheid door de belofte geschonken wordt. Want de Papisten nemen het ons kwalijk, dat wij hun afgoden niet aanbidden, dat is: dat wij niet prediken willen, dat de eigen gerechtigheden, werken en Godsvereringen, door mensen uitgedacht en ingesteld, genoegzaam zijn om de genade en de vergeving

der zonden te verwerven. En daarom pogen zij ons het huis uit te werpen, dat is: zij beroemen zich erop, dat zij de Kerk, kinderen en 'het volk van God zijn, dat de erfenis hun toekomt. Ons daarentegen doen zij als ketters en oproermakers in de ban, en, als zij kunnen, doden zij ons, om Gode een dienst te bewijzen [volgens de voorzegging van de Heere Jezus: *Zij zullen u uit de synagogen werpen, ja de ure komt, dat een iegelijk, die u zal doden, zal menen Code een dienst te doen*, Joh. 16 : 2]. Zo werpen zij ons, zoveel in hun vermogen is, gewoonweg uit het tegenwoordige en toekomstige leven. De dwaalgeesten haten ons uitermate bitter, omdat wij hun dwalingen en ketterijen bestrijden en verfoeien, die zij van tijd tot tijd nieuw in de Kerk invoeren, en juist hierom oordelen zij, dat wij veel erger zijn dan de Papisten; en daarom haten zij ons veel bitterder dan hèn.

Zodra dus het Woord Gods openbaar wordt, wordt de duivel boos, en boos geworden, gebruikt hij al zijn krachten en list, om het Evangelie te vervolgen, en geheel en al te verdelgen. Daarom kan het niet anders, of hij moet oneindig vele gezindten en ergernissen, alsook vervolgingen en doodslagen verwekken. Want hij is een vader der leugen en een moordenaar. De leugen verspreidt hij in de wereld, door middel van goddeloze leraars, de mensen doodt hij door middel van tirannen. Zo bezet de satan beide Rijken, het geestelijke en het lichamelijke Rijk. Het geestelijke door de leugen van goddeloze leraars (opdat ik intussen niet zeg, dat de duivel gedurig door zijn vurige pijlen een ieder in het bijzonder verleidt tot allerlei dwaalleer en goddeloze opvattingen), het lichamelijke Rijk door het zwaard der tirannen; en zo verwekt de vader van leugen en moord van beide zijden de geestelijke en lichamelijke gevolgen. De geestelijke, welke wij van de dwaalzuchtigen heden ten dage moeten verdragen, is ons zeer moeilijk en totaal onverdraaglijk wegens de ergernissen, waarmee de duivel onze leer onteert.

Want wij moeten horen, dat de sekten der Wederdopers en Sacramentariërs, en alle mogelijke rampen [die de Paus overkomen zijn], uit die leer voortspuiten. De lichamelijke, waarmee de tirannen onze goederen en lichamen belagen, is verdragelijker, omdat het niet komt vanwege onze zonden, maar om de belijdenis van het Woord Gods. Laat ons dus uit de naam van de duivel zelf (een vader der leugen en een mensenmoorder), die Christus hem toekent, Joh. 8 : 44, verstaan, dat gedurende de bloei van het Evangelie en de regering van Christus er noodzakelijk verdervende gezindten ontstaan, en dat alles vol razernij is van moordenaars, die de waarheid vervolgen. En Paulus zegt: "Want daar moeten ook ketterijen onder u zijn", 1 Kor. 11 : 19. Wie hiervan onkundig is, wordt heel gemakkelijk geërgerd, en vervalt tot zijn oude god [de duivel en de wereld], en het oude geloof, na de ware God en het ware geloof [in Christus] verlaten te hebben.

Paulus versterkt hier van te voren de vromen, opdat zij ook zelf niet door die vervolgingen, sekten en schandalen geërgerd worden, zeggende: ***"Gelijkerwijs hij toen, die naar het vlees geboren is, vervolgde degene, die naar de Geest geboren was, alsoo ook nu"***, alsof hij zeide: Indien wij kinderen der belofte zijn, naar de Geest geboren, dan moeten wij vast en zeker de vervolging van onze broeder verwachten, die naar het vlees geboren is; dat is: niet alleen zullen ons de openlijk goddeloze vijanden vervolgen, maar ook zij, die tevoren onze lieve vrienden waren, met wie wij in hetzelfde huis gemeenzaam omgingen, en die van ons de leer des Evangelies ontvingen, worden naderhand onze bitterste vijanden, die ons aller-hevigst vervolgen. Omdat zij broeders naar het vlees zijn, die hun broeders, naar de Geest geboren, moeten vervolgen.

Zo klaagt Christus van Judas: "De man des vredes, op wie Ik vertrouwde, die Mijn brood at, heeft de verzenen tegen Mij grotelijks verheven" Ps. 41 : 10. Maar dit is onze troost, dat wij aan onze Ismaëlieten geen aanleiding gegeven hebben, om ons te vervolgen. Wegens de leer der godsvrucht vervolgen ons de Papisten; indien wij die leer herriepen, zouden zij aanstonds ophouden ons te vervolgen. Evenzo, indien wij de verderfelijke dwalingen van de dwaalgeesten goedkeurden, zouden zij ons zelfs prijzen. Omdat wij echter beider goddeloosheid verfoeien, kunnen zij niet anders dan ons bitter haten en vervolgen.

Maar tegen deze vervolging en die ergernissen versterkt ons vooraf niet alleen Paulus, maar ook Christus Zelf, en vertroost ons op de zoetste wijze: "Indien gij van de wereld waart, zegt Hij, zou de wereld het hare liefhebben, doch omdat gij van de wereld niet zijt, maar Ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld", Joh. 15 : 19. Alsof Hij zeide: Ik ben de oorzaak van alle vervolgingen, die gij ondergaat, en indien gij gedood wordt, ben Ik aan uw zielen schuldig, omdat, indien gij Mijn Woord niet verkondigde en Mij niet beleet, de wereld u niet zou vervolgen. Maar zulks werkt u ten goede: "Een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer. Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook u om Mijns Naams wil vervolgen. Indien zij Mijn Woord bewaard hebben, zij zullen ook het uwe bewaren" [Joh. 15: 19-21].

Door deze woorden brengt Christus alle schuld op Zichzelf, en verlost ons van alle vrees, alsof Hij zeide: Niet gij, maar Mijn Naam, die gij verkondigt en belijdt, is er oorzaak van, waarom de wereld u met geweld en bedrog vervolgt. Maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen.

Door dit vertrouwen houden wij het hoofd omhoog, niet twijfelende, of Christus is sterk genoeg, niet alleen om al de macht der tirannen en bedriegerijen der dwaalzuchtigen te verdragen, maar ook om ze te overwinnen. En dit heeft Hij voldoende doen blijken tegen de Joden en Romeinen, wier tirannie en vervolgingen Hij enige tijd verdragen heeft. Hij heeft ook de bedriegerijen der onrechtzinnige dwaalgeesten verdragen, maar door ze alle te Zijner tijd te verdelgen en te verwoesten, is Hij Koning en Overwinnaar gebleven.

Hoe onzinnig de Papisten dus heden ten dage woeden, hoe de Sektaristen het Evangelie van Christus verdraaien en verderven, toch zal Christus in eeuwigheid Koning blijven, en het Woord Gods zal eeuwig stand houden, terwijl al Zijn vijanden tot niets gebracht zullen worden. Voorts, hetgeen zeer vertroostend is, zal ook de vervolging van Ismaël tegen Izak niet altoos duren, maar ze duurt slechts voor een kleine tijd, en wanneer die verstreken is, wordt het vonnis uitgesproken, zoals volgt:

Vers 30: *Maar wat zegt de Schrift? Werp de dienstmaagd uit en haar zoon. Want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met de zoon der vrije.* [Gen. 21 : 10].

Dit woord van Sara was zeer moeilijk voor Abraham, en op het horen van dit vonnis zullen ongetwijfeld zijn vaderlijke ingewanden ontroerd zijn over zijn zoon Ismaël. Want hij was uit zijn vlees geboren. En dit geeft de Schrift duidelijk te kennen, wanneer zij zegt: "En dit woord was zeer kwaad in Abrahams ogen, ter oorzaak van zijn zoon" (Gen. 21 : 11). Maar God heeft de uitspraak, die Sara deed, bekrachtigd, zeggende tot Abraham: "Laat het niet kwaad zijn in uw ogen, over de jongen en over uw dienstmaagd. Al wat Sara tot u zal zeggen, hoor naar haar stem. Want in Izak zal uw Zaad genoemd worden" (vers 12).

Hier horen de Ismaëlieten dat het vonnis tegen hen uitgebracht is, welke uitspraak de Joden, Grieken, Romeinen, enz., die de Kerk van Christus vervolgden [en zo de HEERE het hun niet belet, voortgaan zullen te vervolgen] vernietigt. Diezelfde uitspraak zal ook de Papisten en alle werkers van eigen gerechtigheid (wie het

tenslotte ook zijn), die heden ten dage voorgeven, dat zij het volk Gods en de Kerk vormen, en erop hopen, dat zij vast en zeker de erfenis verkrijgen zullen, en ons, die vertrouwen op de belofte Gods, oordelen zij niet alleen onvruchtbaar en verlaten, maar ook uit de Kerk te verstoten ketters te zijn, die onmogelijk kinderen en erfgenamen kunnen zijn. Maar dit hun oordeel keert God om, en velt vonnis tegen hen, dat, aangezien zij kinderen der dienstbare zijn, en zij de kinderen der vrije vervolgen, zij daarom het huis moeten uitgeworpen worden, en niet met de kinderen der belofte zullen erven, aan wie alleen, als kinderen der vrije, de erfenis toekomt.

Deze uitspraak is van kracht en niet te herroepen. Want de Schrift kan niet gebroken worden. Dus zal het vast en zeker gebeuren, dat onze Ismaëlieten niet alleen het bestuur der kerk en staat kwijt zullen raken - waarvan zij nu in het bezit zijn -, maar ook het eeuwige leven. Omdat de Schrift voorzegt heeft, dat de zonen van de dienstbare uit het huis moeten uitgeworpen worden, dat is: uit het rijk der genade. Want zij kunnen geen erfgenaam zijn met de zoon der vrije.

Men moet er echter op letten, dat de Heilige Geest hier als het ware verachtelijk het wettische en eigen gerechtigheid werkende volk *de zoon der dienstbare* noemt, alsof Hij zeide: Wat beroemt gij u op de gerechtigheid der wet, en der werken, en roemt deswege dat gij het volk en de kinderen Gods zijt? Indien gij het niet weet, uit wie ge voortgekomen zijt, zal ik het zeggen. Uit de dienstbare zijt gij als slaven geboren. Wiens dienstbaren? Der wet! En daarom bijgevolg van de zonde, dood en eeuwige doem. De dienstbare nu is geen erfgenaam, maar wordt het huis uitgedreven.

Daarom zijn de Paus met Zijn ganse rijk, en alle andere eigen gerechtigheidswerkers, die, hoezeer in schijn heilig, door de wetten - hetzij menselijke hetzij Goddelijke - de genade en zaligheid vertrouwen te verkrijgen, kinderen der dienstbare, die de erfenis niet verkrijgen met de kinderen der vrije, maar zij worden het huis uitgedreven. En ik spreek nu niet van de pausen, kardinalen, bisschoppen en monniken, die goddeloos zijn, die de buik als hun god gediend hebben, en verschrikkelijke zonden, die ik niet gaarne noem, begaan hebben; maar van de besten [de geschiktsten, die op hun wijze vroom en godsdienstig waren], zoals ik er een was, en vele anderen, die [kwasi] heilig geleefd hebben en met grote inspanning en ijver door de waarneming van hun orde, getracht hebben de toorn Gods te verzoenen, en de vergeving der zonden en het eeuwige leven te verdienen. Zij horen hier hun vonnis, *dat de kinderen der dienstmaagd met hun dienstbare moeder het huis uitgeworpen moeten worden*.

Zulke uitspraken moet men nauwkeurig nagaan. Zij verzekeren en versterken ons in de leer en de Gerechtigheid des geloofs, tegen de leer en de gerechtigheid der werken; welke [eigen gerechtigheidsleer] de wereld aanneemt en hoogacht, terwijl zij die andere leer veracht en vervloekt. Dit ontroert en ergert stellig de zwakke gewetens, die, hoezeer zij duidelijk de goddeloosheid en de schandelijke schelmstukken van de Papisten zien, toch niet gemakkelijk ervan overtuigd kunnen worden, dat heel de menigte, die de naam en eretitel van Kerk draagt, dwalen zou, en dat er maar enige weinigen het rechte inzicht in de leer des geloofs zouden hebben. En indien het pausdom die heiligheid en strenge levenswijze nog had, die het gehad heeft ten tijde der oudvaders: Hieronymus, Ambrosius, Augustinus en anderen, toen de geestelijken nog niet slecht bekend stonden wegens simonie, overdaad, wulpsheden, rijkdom, hoererij, sodomie, en ontelbaar andere zonden, maar voor het uitwendige godsdienstig en heilig leefden volgens de regels en besluiten der Vaderen, daarenboven ook ongehuwd leefden, wat - vraag ik u! - zouden wij tegen het pausdom nu hebben

kunnen doen?¹²⁸

De ongehuwde staat, die de geestelijken ten tijde der kerkvaders streng in acht namen, is wel een loffelijke zaak voor de wereld, die van de mens een engel maakt. Hiervandaan noemt Paulus het een dienst der Engelen, Kol. 2 : 18.¹²⁹ En de Papisten zingen van de maagden: zij had in het vlees een Engelenleven geleid, doordat zij buiten het vlees geleefd had. Voorts dat leven, hetwelk zij het beschouwende noemden, waaraan de geestelijken toentertijd zeer toegewijd waren, met terzijdestelling van alle burgerlijke en huishoudelijke bestuur, draagt ook een grote schijn van heiligheid aan zich. Dus indien die gedaante van het oude Pausdom nog bestond, zouden wij misschien weinig met onze leer van het Geloof er tegen bereiken; voornamelijk, daar wij nu al weinig bereiken, daar, nu al sinds lang die oude uitwendige vroomheid en strenge tucht verdwenen is, in het pausdom niets anders te bespeuren is, dan een ware modderpoel en vergaarbak van alle mogelijke ondeugden. Maar gesteld, dat de oude godsdienst en tucht van het pausdom nog bestond, zouden wij toch, in navolging van Paulus, die de valse apostelen, die schijnbaar allerheiligste en beste mannen, aanvalt, ons moeten verzetten tegen de drijvers der eigen gerechtigheid in het rijk des pausdoms, en zeggen: Hoezeer gij een ongehuwd leven leidt, en uw lichaam met veel oefeningen vermoeit, ja zelfs in nederigheid en godsdienst de Engelen navolgde, toch zijt ge dienstknechten der wet, der zonden en des duivels, die het huis uitgedreven moeten worden, omdat gij door uw eigen werken, en niet door Christus gerechtigheid en zaligheid zoekt.

Daarom moeten wij niet zozeer het oog op het ergerlijke leven der Papisten slaan, als wel op hun goddeloze leer en schijnheiligheid, die wij ook inzonderheid bestrijden. Laten wij ons dus eens verbeelden, dat die godsdienst en tucht van het oude pausdom nu nog bloeit en onderhouden wordt met die gestrengheid, als de Eremieten, zoals Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Bernardus, Franciscus, Dominicus en vele anderen in acht namen, toch behoren wij te zeggen: Indien gij niets anders dan de heiligheid en kuisheid van uw leven hebt, om tegenover de toom en het oordeel Gods te stellen, dan moet gij geheel en al als kinderen van de dienstbare uit het koninkrijk der hemelen uitgeworpen en verdoemd worden. Ook zijzelf verdedigen tegenwoordig niet meer hun misdadige levenswandel, die door degenen, die onder hen verstandiger zijn, zelf verfoeid wordt, maar zij strijden voor de leer der duivelen, 1 Tim. 4, om de schijnheiligheid en gerechtigheid der werken te verdedigen en te behouden.¹³⁰

¹²⁸ Doch heden ten dage wordt de tijd meer en meer geboren, dat de oprecht Gelovigen, die enige tijd de bespottingen van de vleselijke en wettische Ismaëls hebben moeten aanhoren, en onder hun Papistische afgoderijen en blinde verharding zuchten, nu als Sara, tot de ware Abraham mogen zeggen, en in onderworpenheid bidden: Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met de zoon der vrije. De Gerechvaardigden in Christus die zullen alleen als kinderen der belofte in 's Vaders huis blijven, en dat aardrijk beërven, waarin gerechtigheid woont.

¹²⁹ Deze Verklaring komt mij voor als een oude grol en glos der verblinde Papisten, en geheel en al de zin van Paulus hierin misgevat, die volgens de uitleg van onze Kanttekens, door de dienst der Engelen niet bedoelt de ongehuwde staat, maar een verfoeilijk bijgeloof en afgodische aanbidding der Engelen. Ook komt het mij niet voor, dat het ongehuwde leven in onze dagen zo aan te prijzen is, alsof dat den HEERE welbehagelijk en heiliger zou zijn, dan het eerlijk en onbevleete Huwelijksbed. Het Huwelijk toch is een H. Ordonnantie en Instelling Gods, en in het geloof betracht wordende, één van de grootste Zegeningen op aarde, en een tafereel van de verborgene en aller-nauwste vereniging tussen Christus en Zijn bruid, de gemeente op aarde, Ef. 5 : 22 enz.

¹³⁰ Onder welke leer der duivelen Paulus ook telt het verbieden des Huwelijks, zodat het er ver vandaan is, dat de Apostel te allen tijde het huwelijk zou afgekeurd hebben, zoals de onbedachtzame en vleselijke huwelijksaters en -haatsters uit dezelfde Paulus aan de Korinthiërs, 1 : 7, zoeken op te

Hier beroepen zij zich op het gezag der conciliën, en op de voorbeelden der heilige Vaders, die, naar zij verzekeren, de instellers zijn geweest van de heilige orden en regels. Dus strijden wij niet tegen het pausdom, als zou dat heden ten dage goddeloos en misdadig zijn, maar tegen haar aller-indrukwekkendste heiligen, die menen, dat zij een Engelenleven leiden, terwijl zij dromen, dat zij niet alleen de geboden Gods, maar zelfs de Evangelische raadgevingen van Christus en de niet verschuldigde of overvloedige goede werken nakomen. Van hen zeggen wij, dat zij vergeefse moeite doen, tenzij zij dit éne verstaan hebben, wat Christus het éne Nodige noemt, en het beste deel met Maria uitgekozen hebben, dat van hen niet zal kunnen weggenomen worden [Luk. 10 : 42].

Hierom was het Bernardus te doen, een zo vroom, heilig en kuis man, dat ik hem met reden hoger meen te mogen schatten dan alle monniken. Toen hij eens ernstig ziek lag, en aan zijn leven al ging wanhopen, vestigde hij zijn vertrouwen niet op zijn ongehuwde staat, die hij op het aller-reinst onderhouden had, en niet op zijn goede daden en vroomheidsplichten, die hij zeer vele verricht had, maar die dingen verwijderde hij ver uit zijn gezicht, en de weldaad van Christus door het geloof aangrijpende, zeide hij: Ik heb als een verloren zondaar geleefd, maar Gij, o Heere Jezus Christus!, bezit het koninkrijk der hemelen met een dubbel recht, vooreerst omdat Gij de Zoon van God zijt, en verder omdat Gij dat rijk door Uw lijden en dood verworven hebt. Het eerste behoudt Gij voor U door het recht der geboorte, het andere schenkt Gij mij, niet door het recht van eigen werken, maar van genade.

Hij plaatste niet zijn monnikschap en engelenleven tegenover de toom en het oordeel Gods, maar hij heeft dat éne aangegrepen, dat nodig is, en zo is hij gezaligd. Op gelijke wijze, meen ik, dat Hieronymus, Gregorius en de meeste andere Vaders en Eremieten zalig zijn geworden. En er is ook niet aan te twijfelen, of vele koningen van Israël onder het Oude Testament, en andere afgodendienaars zijn op gelijke wijze zalig geworden, die in de ure des doods, na hun ijdel vertrouwen op de afgoderij te hebben afgelegd, de belofte Gods hebben aangegrepen inzake het toekomstige Zaad Abrahams, Christus, Die alle volkeren zegenen zou; en indien er heden ten dage uit de Papisten enigen moeten gezaligd worden, behoren zij openhartig - niet op hun goede daden en verdiensten, maar - alleen op de barmhertigheid Gods, in Christus ons aangeboden, hun vertrouwen te stellen, en met Paulus te zeggen: "Ik heb mijn gerechtigheid niet uit de wet, maar die welke uit het geloof in Christus is," Fil. 3 : 9.

Vers 31: *Zo dan, broeders, wij zijn niet kinderen der dienstmaagd, maar der vrije.*

Paulus besluit hier de allegorie van de onvruchtbare kerk, en van het vruchtbare volk der wet. "Wij zijn niet, zegt hij, kinderen van de dienstbare", dat is: wij zijn niet onder de wet, maar wij zijn van haar vrij door Christus; derhalve kan zij ons niet verschrikken en veroordelen; over welke zaak hierboven genoeg gesproken is.

Voorts, hoezeer ons de kinderen der dienstbaarheid voor een tijd vervolgen, toch is dit onze troost, dat zijzelf tenslotte geworpen worden in de buitenste duisternis, en gedwongen zullen worden, ons de erfenis over te laten, die ons, als de kinderen der

---

dringen; daar de Apostel maar voor een tijd aan een bijzondere Gemeente, die in zware vervolging en in aanstaande nood was, raadt en bestiering geeft, hoe daaruit gered te worden, en zich van de ongelovige ijdele wereld af te sonderen, waartoe ik denk, dat een Christelijk huwelijk van twee gelovigen in Christus verenigen, wel een gezegend middel kan zijn, indien het in de vreze Gods aangegaan wordt; doch om met een ongelovige wereldgezinde dit juk aan te gaan, moet een Christen als een strik en verzoeking afbidden, om geen afgodische kinderen voort te brengen, Neh. 13 : 23, 24.

vrije, toekomt.

Paulus ontleende dus, gelijk wij gehoord hebben, aan het woord "dienstbare" en "vrije" de gelegenheid, om de gerechtigheid der wet te weerleggen, en het Artikel van Rechtvaardiging te bevestigen, en met opzet bediende hij zich van dit woord (vrije), door het zo grote nadruk te geven en het zo op de voorgrond te plaatsen, ook in het begin van het volgende Hoofdstuk; en daaruit zal hij gelegenheid nemen, over de Christelijke vrijheid te handelen, waarvan de kennis hoogst nodig is. Want de Paus heeft die kennis geheel en al uitgedoofd, en heeft de Kerk door zijn menselijke inzettingen en bijgelovige ceremoniën aan de erbarmelijkste en schandelijkste slavernij onderworpen. Die vrijheid, door Christus verkregen, is ons heden ten dage een zeer hechte bescherming, waarmee wij ons tegen de tirannie van de Paus verdedigen. Daarom moet men oplettend het stuk inzake de Christelijke Vrijheid beschouwen, zowel om de leer der Rechtvaardiging te bevestigen, alsook om de gewetens op te beuren en te vertroosten, tegen zoveel beroeringen en ergernissen, die - naar de vijanden schreeuwen - uit het Evangelie voortkomen.

De Christelijke vrijheid nu is een zeer geestelijke zaak, die de vleselijke mens niet verstaat; daarentegen zij, die de eerstelingen des Geestes hebben, en er overvloedig over kunnen handelen, bewaren ze ternauwernood in hun hart. Het komt het menselijk vernuft voor een zaak van weinig gewicht te zijn. Tenzij de Geest haar luisterrijk maakt, en haar gewicht bijzet, wordt de Christelijke vrijheid veracht.

HOOFDSTUK V

Paulus, het einde van zijn Brief naderende, redeneert heftig en vurig, om de leer des geloofs en van de Christelijke vrijheid te verdedigen tegen de valse apostelen, die vijanden en vervolgers van die leer zijn, tegen wie hij louter bliksemen van woorden richt en werpt, om hen temeer te werpen. Tegelijk moedigt hij de Galaten aan, dat zij de verderfelijke leer van die mensen als een soort pest ontvlieden zullen. En onder het aansporen bedreigt hij ze, en hij belooft, en laat niets onbeproefd, om hen te bewaren bij die vrijheid, hun door Christus verworven, zeggende:

Vers 1: ***Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft.***

Dat is: zijt standvastig. Aldus Petrus: "Zijt dan nuchteren en waakt, want uw tegenpartij, de duivel, gaat rond als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden; dewelke wederstaat, vast zijnde in het geloof", 1 Petrus 5 : 8, 9. Wees niet zorgeloos, zegt hij, maar standvastig, ligt niet terneer of te slapen, maar staat, alsof hij zeide: Hiertoe wordt waakzaamheid en standvastigheid vereist, opdat gij de vrijheid, waarmee ons Christus verlost heeft, vast zoudt houden. De gerusten en vastslapende mensen kunnen die niet vasthouden. Want satan haat het licht des Evangelies hevig, dat is: de leer der genade, der vrijheid, der vertroosting en des levens. Dus, waar de duivel dat licht ziet opgaan, tornt hij met alle winden en stormen ertegen in, om het uit te blussen. Daarom vermaant Paulus, dat de vromen niet vast moeten slapen, en niet vals gerust moeten leven, maar moedig in de slagorde staan tegen de satan, opdat hij hun die vrijheid niet ontneme, die door Christus verworven is.

Ieder woord nu heeft een bijzondere nadruk. "Staat dan," zegt hij, alsof de Apostel zeide: Hier is waakzaamheid nodig.

"In de vrijheid"! Welke vrijheid? Niet waarmee de keizer, maar waarmede Christus ons vrijgemaakt heeft. De keizer heeft gegeven, ja is gedwongen aan de Roomse Paus een vrije stad en andere landerijen te geven; alsook vrijheden, privilegiën, indulten en verdere toelatingen. Dat is ook een vrijheid, maar een burgerlijke; waarmee de Roomse Paus met zijn zogenaamde geestelijken van de publieke belastingen ontheven is. Verder is er ook een vrijheid des vleses, of liever een vrijheid des duivels, waardoor hij bij voorkeur op aarde regeert. Want zij die de vleselijke vrijheid bezitten, gehoorzamen God niet, noch de wetten, maar doen wat zij willen. Die vleselijke vrijheid volgt tegenwoordig het gemene volk na, haar volgen ook de dwaalgeesten na, die vrij willen zijn in hun opvattingen en handelingen, opdat zij straffeloos zouden leren en doen, hetgeen, naar zij dromen, recht is.¹³¹ Die staan in de vrijheid, waarmee hen de duivel vrijmaakt. Van die vrijheid handelen wij niet, ofschoon de ganse wereld die alleen zoekt, en navolgt. Wij handelen ook niet van de burgerlijke vrijheid, maar van een andere soort, die de duivel ten zeerste haat en bestrijdt.

Die vrijheid is het, *waardoor Christus ons vrijgemaakt heeft*, niet uit de een of andere menselijke slavernij, of uit de Babylonische of Turkse ballingschap, maar van de eeuwige toorn. Waar? In het geweten. Hier blijft onze vrijheid staan, en gaat niet verder. Want Christus heeft ons vrijgemaakt, niet op een burgerlijke en vleselijke

---

¹³¹ Tegenwoordig mogen daar wel mee onder begrepen warden de Vrijgeesten (Esprits forts) en alle naamchristenen, die, zonder de zalving des Geestes, hartveranderende genade en wedergeboorte levende, buiten 't Woord. Gods en het Evangelie van Christus, menen het voor hen te gering te zijn, de Goddelijke waarheden te onderzoeken en beneden hun fatsoen, vleselijk verstand en opgeblazen menselijke wijsheid; daarvandaan komt ook hun onverschilligheid, of zij met Papisten, Joden of Heidenen converseren, en zij verachten alle ijverige en gaarne getrouwe Christenen als femelaars.

wijze, maar op een Godgeleerde of geestelijke wijze; dat is: Hij heeft ons zodanig verlost, dat ons geweten vrij en vrolijk is, niets vrezende voor de toekomstige toorn. Dat is de meest wezenlijke en onschatbare vrijheid, vergeleken bij wier grootheid en majesteit de overige (burgerlijke en vleeselijke vrijheid), nauwelijks een stofje of druppeltje te achten zijn. Want wie is in staat uit te spreken, hoe groot een zaak het is, dat iemand kan vaststellen, dat God noch vertoornd is, noch ooit vertoornd zal worden, maar voor altoos zal wezen een goedgunstig en goedertieren Vader om Christus' wil? Het is voorwaar een grote en onbegrijpelijke vrijheid, die Hoogste Majesteit goedgunstig, beschermende en helpende te weten, en eindelijk ook in lichamelijk opzicht ons zodanig verlossende, dat ons lichaam, dat in verderfelijkeid, in verachting en in zwakheid gezaaid wordt, wederom opstaat in onverderfelijkeid, in heerlijkheid en in kracht, 1 Kor. 15 : 42-44. Daarom is het een onuitsprekelijke vrijheid, dat wij voor eeuwig vrij zijn van de toorn Gods, en ze is groter dan hemel en aarde, en alle schepselen.

Uit deze vrijheid volgt een andere vrijheid, waardoor wij onbevreesd en vrij gemaakt worden door Christus van wet, zonde, dood, macht des duivels, hel enz. Zoals immers de toorn Gods ons niet kan verschrikken - want Christus heeft ons daarvan verlost -, zo kunnen wet, zonde enz. ons niet beschuldigen en vervloeken, en ofschoon de wet ons veroordeelt, en de zonde ons verschrikt, nochtans kunnen zij ons niet tot wanhoop brengen, omdat het geloof, hetwelk de wereld overwint, aanstonds zegt: Die zaken raken mij niets, want Christus heeft mij ervan verlost. Zo ligt de dood, boven welke niets machtiger en verschrikkelijker in de wereld is, overwonnen in het geweten temeer, door deze vrijheid des Geestes. [Dit is de rechte en enige Evangelische weg, en wordt van niemand tegengesproken dan van hen, die de Rechtvaardiging in Christus niet verstaan.]

Daarom moet die Majesteit van de Christelijke vrijheid nauwkeurig geschat en overwogen worden. Weliswaar zijn die woorden: vrijheid [of: bevrijding] van Gods toorn, wet, zonde, dood enz. gemakkelijk uit te spreken, maar de grootheid van die bevrijding te gevoelen, en de vrucht van de werkzaamheid, in de bestrijding van het geweten en in de dagelijkse oefeningen op zichzelf toe te passen, is moeilijker dan gezegd kan worden.

Daarom moet het gemoed ervan doordrenkt worden, dat het, wanneer het gevoelt de beschuldiging van de wet, de verschrikkingen der zonde, de angst voor de dood, de toorn Gods, die droevige beelden uit het gezicht verdrijven, en in hun plaats stellen de vrijheid van Christus, de vergeving der zonden, Gerechtigheid, het leven en de altoosdurende barmhartigheid Gods. En ofschoon het gevoel van de tegenovergestelde zaken sterk is, moet toch die gelovige ziel voor vast en zeker houden, dat het niet lang duren zal, naar het woord van de profeet: "In een kleine toorn heb Ik Mijn aangezicht van u een ogenblik verborgen, maar met eeuwige goedertierenheid zal Ik Mij uwer ontfermen," Jes. 54 : 8. Maar dit is zeer moeilijk om te doen. Dus die vrijheid, welke Christus ons bereid heeft, wordt niet zo snel geloofd, als genoemd. Indien zij met een zeker en standvastig geloof aangenomen kon worden, zou geen razernij of schrik van de wereld, van de wet, zonde, dood en duivel, enz, zo groot kunnen zijn, die niet terstond, als een vonkje door de zee, daardoor zou verzwolgen worden. Stellig is het zo, dat deze vrijheid van Christus de gehele last [hoop] van rampen op eenmaal verzwelgt en wegneemt: wet, zonde, dood, toorn Gods en eindelijk het serpent zelf, met zijn hoofd, en in de plaats ervan brengt zij: Gerechtigheid, vrede en leven. Maar gelukkig, wie het verstaat en gelooft [Luk. 11: 28].

Laat ons dus leren, die vrijheid van ons te verheffen, die door geen keizer, profeet of aartsvader, en door geen Engel uit de hemel, maar door Christus, Gods Zoon - door Wie alles geschapen is in de hemel en op de aarde - voor ons, door Zijn dood, verworven is. Niet opdat Hij ons verlossen zou uit de een of andere lichamelijke en tijdelijke slavernij, maar uit de geestelijke en eeuwige dienstbaarheid van de meest wrede en onoverwinnelijke tirannen: van de wet, zonde, dood, duivel, enz., en ons zo met God de Vader weer verzoenen zou. Want nu deze vijanden overwonnen zijn, en wij met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, is het zeker en gewis, dat wij voor God rechtvaardig zijn, en dat al onze daden Hem behagen. En indien er nog enige zonde in ons over is, wordt ons dat toch niet toegerekend, maar ons om Christus' wil vergeven. Paulus bedient zich van veelbetekenende en nadrukkelijke woorden, die nauwkeurig nagegaan moeten worden.

"Staat dan," zegt hij, "in die vrijheid, waarmede ons Christus vrijgemaakt heeft."

Dus wordt die vrijheid ons niet vanwege de wet of eigen gerechtigheid, maar om-niet, om Christus' wil geschonken; hetgeen Paulus hier getuigt, en uitvoerig aantoon door de hele Brief. En Christus Zelf zegt, in Joh. 8 : 36: Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn. Hij alleen wordt gesteld tussen ons en al het kwaad, dat ons drukt. Hij overwint dat alles, en neemt het weg, zodat het ons niet meer drukken en veroordelen kan. In plaats van de zonde en de dood schenkt Hij ons de Gerechtigheid en het eeuwige leven. En zo verandert Hij de dienstbaarheid en de verschrikkingen der wet in de vrijheid des gewetens, en de troost des Evangelies, dat zegt: "Zoon, wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven," Matth. 9 : 2. Wie dus in Christus gelooft, heeft die vrijheid.

Het natuurlijk verstand beschouwt de grootheid van deze zaak niet, die in de geest beschouwd, zeer luisterrijk en niet hoog genoeg te schatten is. Want wie kan met enig begrip nagaan, hoe groot geschenk het is, in de plaats van de wet, zonde, dood en in plaats van een toornige God te hebben: vergeving der zonden, Gerechtigheid en het eeuwige leven, alsmede een eens voor altoos verzoenende en goedgunstige God? De Papisten en alle geveinsden, die de gerechtigheid der wet, of hun eigen gerechtigheid najagen, roemen dat ook zij de vergeving der zonden, de Gerechtigheid en een verzoend God hebben. Zij verheffen zich ook op een vrijheid, en beloven die aan anderen, maar al deze dingen zijn gebrekkig en onzeker. Want inderdaad zijn zij dienstknechten des verderfs. En wanneer zij bestreden worden, verdwijnt in één ogenblik al hun ijdel zelfvertrouwen, omdat zij steunen op hun eigen werken en menselijke genoegdoeningen, en niet op het Woord van God noch op Christus. En daarom is het onmogelijk, dat zij zouden kunnen weten, wat de bevrijding van zonden enz. betekent.

Daarentegen heeft onze vrijheid [zovelen wij van Christus zijn] Christus tot haar fundament, Die de eeuwig levende Hogepriester is, Die ter rechterhand Gods voor ons tussentreedt. Daarom is de vergeving der zonden, Gerechtigheid, leven en vrijheid, die wij door Hem hebben, zeker, rechtsgeldig en eeuwig, mits wij dit geloven. Daarom, indien wij vast in het geloof Christus aankleven, en wij moedig in die vrijheid staande blijven, waarmede Hij ons vrijgemaakt heeft, zullen wij die onuitsprekelijke geschenken bezitten. Doch indien wij gerust en zorgeloos zijn, zullen wij ze verliezen. Paulus beveelt ons niet te vergeefs te waken en staande te blijven, omdat hij weet, dat de satan ijverig erop uit is, om deze vrijheid ons afhandig te maken, die Christus zo duur is komen te staan, en ons wederom door zijn dienaren onder het juk der dienstbaarheid te ketenen. Zoals er volgt:

Vers 1: ***En wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.***

Paulus heeft met alle ernst gesproken van de genade en de Christelijke vrijheid, en heeft met de verhevenste bewoordingen de Galaten aangespoord, om daarin te volharden. Immers, zij wordt zeer licht verloren. Daarom beveelt hij hen te staan, opdat zij niet door onachtzaamheid. en zorgeloosheid wederom afvallen van de genade en het geloof, tot de wet en de werken. Omdat nu de zaak geen enkel gevaar voor de menselijke rede schijnt mee te brengen, die de gerechtigheid der wet verheft boven de Gerechtigheid des geloofs, daarom vaart hij met verontwaardiging uit tegen de wet Gods, die hij verachtelijk en met een ietwat opvallende geringschatting een juk noemt, ja een juk der dienstbaarheid. Zo ook Petrus: "Wat verzoekt gij God, om een juk op de hals der discipelen te leggen," Hand. 15 : 10. En zo brengt hij alles in een tegenovergestelde zin over. Want de valse apostelen achtten de belofte van weinig betekenis, en verhieven de wet en haar werken op deze wijze: Indien gij wilt verlost worden van zonde en dood, en de Gerechtigheid en het leven verkrijgen wilt, onderhoudt dan de wet, laat u besnijden, neemt de dagen, maanden, tijden en jaren in acht, brengt offers, enz., dan zal die gehoorzaamheid der wet u rechtvaardigen en zaligen. Paulus zegt precies het tegenovergestelde. Zij, zegt hij, die op deze wijze de wet leren, bevrijden de gewetens niet, maar verstrikken ze, en brengen ze onder het juk, en wel het juk der dienstbaarheid.

Hij spreekt dus bovenmate verachtelijk en smadelijk van de wet, wanneer hij haar noemt: een band van de meest harde dienstbaarheid, en van een slaafs juk. En hij doet dit niet tevergeefs. Want deze verderfelijke mening aangaande de wet, dat zij rechtvaardigt, kleeft zeer koppig de menselijke rede aan, en door die mening wordt het ganse menselijke geslacht zo krachtig bezet en gebonden, dat het uiterst moeilijk daarvan verlost kan worden. En Paulus, om aan de wet de roem van gerechtigheid te ontnemen, schijnt hier hen, die de gerechtigheid door de wet zoeken, te vergelijken bij een juk ossen. Want zoals de ossen met grote moeite het juk dragen, en daaruit geen ander voordeel dan hun voeder hebben, en wanneer zij niet meer in staat zijn, om het juk te dragen, geslacht worden, zó degenen, die door de wet der Gerechtigheid zoeken; en nadat zij zich lange tijd met grote moeite en smart door de werken der wet vermoeid en afgesloofd hebben, dragen zij eindelijk deze beloning weg, dat zij ellendig en eeuwigblijvende slaven zijn. Van welke zaak?

Van zonde, dood, toorn Gods, van de duivel enz. Dus is er geen groter of harder slavernij dan die der wet. Paulus noemt haar dus niet zonder reden: een juk der dienstbaarheid, omdat de wet, zoals wij hierboven dikwijls gezegd hebben, de zonde slechts aantoonst en vermeerdert; zij beschuldigt, verschrikt, zij veroordeelt, zij werkt toom, en tenslotte brengt zij de gewetens - hetwelk de ellendigste en meest harde slavernij is - tot wanhoop, Rom. 3, 4 en 7. [Wanneer men deze drie Hoofdstukken met bedaardheid, biddende onder het Licht van Gods Geest naspeurt, zal men welhaast bemerken het wezenlijke onderscheid tussen wet en Evangelie, en dat de Rechtvaardiging buiten de wet alleen in Christus te vinden is, uit Wie ook de verdere heilsgoederen voortspruiten, I Kor I : 30.]

De Apostel gebruikt dus vurige woorden. Want hij zou hen gaarne overreden en ertoe bewegen, om niet toe te laten, dat deze ondraaglijke last hun door de valse apostelen opgelegd werd, en dat zij door hen niet wederom gebonden werden met dat juk der dienstbaarheid. Alsof hij zeide: Het gaat hier niet over een geringe of nietige zaak, maar aangaande de eindeloze en eeuwige vrijheid, of slavernij. Want gelijk de bevrijding van de toorn Gods en van alle kwaad, niet burgerlijk of vleeselijk [tijdelijk] is, maar eeuwig, zo is de slavernij van zonde, dood, duivel, enz., waarmee degenen

onderdrukt worden, die door de wet gerechtvaardigd en gezaligd willen worden, niet lichamelijk, welke bevrijding maar voor een zekere tijd duurt; maar eeuwigdurend. Want zulke werkers van eigen gerechtigheid, die alles in ernst verrichten (van dezulken toch spreekt Paulus) zijn nooit gerust of gekalmeerd. In dit leven zijn zij altijd in twijfel aangaande de wil van God. Zij vrezen de dood, de toorn en het oordeel Gods, en na dit leven zullen zij tot straf van hun ongeloof het eeuwige verderf ondergaan.

Derhalve worden de werkers der wet zeer juist (om naar de wijze van de massa te spreken): martelaren van de duivel genoemd; omdat zij met veel groter inspanning en moeite de hel verkrijgen dan de martelaars van Christus de hemel. Want zij worden met een dubbele verbrijzeling vermorzeld. Vooreerst, terwijl zij hier op aarde leven, verrichten zij vele en zware werken, en kwellen zichzelf, op ellendige wijze, tevergeefs; later, wanneer zij gaan sterven, verkrijgen zij tot beloning de eeuwige verdoemenis en straf. Zo zijn ze uiterst ellendige martelaars in het tegenwoordige en het toekomstige leven, en hun slavernij duurt eeuwig.

Daarentegen hebben de vromen in de wereld wel bestrijdingen, doch in Christus vrede, omdat zij geloven, dat Hij de wereld overwonnen heeft [Joh. 16 : 33]. Daarom moet men dapper staan in de vrijheid, die ons Christus door Zijn dood verworven heeft, en nauwkeurig er zorg voor dragen, dat wij met het juk der dienstbaarheid niet wederom bevangen worden, gelijk heden ten dage de dwaalzieke geesten overkomt, die van het geloof en van de vrijheid afgevallen, hier een tijdelijke slavernij hebben, die zij zichzelf op de hals halen, en hiernamaals door een eeuwige slavernij onderdrukt worden. Het grootste en beste gedeelte van de Papisten verbastert heden ten dage langzamerhand in Epikureërs. Daarom gebruiken zij, wanneer het geoorloofd is, de vrijheid des vleses. Zij zingen heel onbezorgd: Eet, drinkt, wees vrolijk, na de dood is er geen vermaak.

Maar om de eenvoudige waarheid te zeggen, zij zijn dienstknechten van de duivel, door wie zij gevangen gehouden worden naar zijn wil. Dus wacht hun die eeuwigdurende en helse dienstbaarheid. Tot zover is de aansporing van Paulus heftig en ernstig, toch overtreft de volgende ze daarin nog.

Vers 2: *Ziet, ik Paulus zeg u: indien gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn.*

Paulus spreekt in hevige ontroering, uit een grote bezieling en gloed des geestes, louter bliksemen uit tegen de wet en de besnijdenis, en de Heilige Geest ontwingt Paulus in zijn toom die zo vurige woorden: "Ziet, ik Paulus enz." Ik, zegt hij, die weet, dat ik het Evangelie niet heb van een mens, maar door de openbaring van Jezus Christus; ik, die kortom stellig weet, dat ik een Goddelijke last en gezag heb, om te leren en te besluiten. Ik zeg u een uitspraak, die weliswaar nieuw is, maar vast en waarachtig, "dat indien gij u laat besnijden, Christus u in het geheel niet nuttig zal zijn."

Dit is een zeer harde uitspraak, waardoor Paulus zegt, dat zich te laten besnijden, hetzelfde betekent als: Christus is niet nut; wel niet zozeer in Zichzelf, als wel voor de Galaten, die door de listen der valse apostelen misleid, geloofden dat behalve het geloof in Christus, voor de gelovigen ook de besnijdenis noodzakelijk was, zonder welke de zaligheid hun niet kon toegepast worden. En deze plaats is de toetssteen, waardoor wij onfeilbaar en zeer vrij alle leringen, werken, godsdienstige vereringen en ceremoniën van alle mensen kunnen beoordelen. Wie het ook mogen zijn, hetzij Papisten of Joden, of Turken, of ketters, allen die leren, dat iets zou vereist worden tot verkrijging van de zaligheid behalve het geloof in Christus, of die enig eigen werk of

plicht instellen, alsook regel, overlevering of ceremonie - die ze waarnemen in deze veronderstelling, dat zij door zulke dingen de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven verkrijgen -, zij horen hier de sententie van de Heilige Geest, door de Apostel uitgesproken, dat Christus hun eenvoudigweg niet nuttig is. En Paulus durft, hetgeen zeer te verwonderen is, dat vonnis uitspreken tegen de wet en de besnijdenis, die van God is ingesteld. Wat zou hij dan wel niet durven doen tegen het kaf van de menselijke overleveringen?

Daarom is die plaats een verschrikkelijke bliksem tegen het ganse rijk van de Paus. Want alle priesters, monniken, Eremieten en soortgelijke (ik spreek van de besten) hebben niet op Christus, Die zij hoogst beledigend en godslasterlijk tot een vertoornd Rechter, Beschuldiger en Verdoemer gemaakt hebben, hun vertrouwen gesteld, maar op hun eigen werken, gerechtigheid, geloften en verdiensten; en daarom horen zij hier hun oordeel, dat Christus hun onnut is. Want indien zij door hun eigen gerechtigheid en gestrenge levenswijze, de zonden konden uitwissen, en vergeving der zonden, alsook het eeuwige leven verdienen, waartoe is het hun nuttig dat Christus geboren is, geleden en Zijn bloed uitgestort heeft, wederom opgestaan is, de zonde, dood en duivel overwonnen heeft, wanneer zijzelf die gedochten door eigen kracht overwinnen kunnen? Nu kan niet in woorden uitgedrukt worden, welk een gruwelijke schande het is, Christus onnut te maken. Daarom spreekt Paulus deze woorden uit een hevige verontwaardiging van zijn gemoed en opwinding van geest: "Wanneer gij u nu laat besnijden, zal Christus u in het geheel niet nut zijn"; dat is: geen enkel nut zal u uit al Zijn weldaden toevloeien, maar Hij heeft dan al die dingen tevergeefs voor u volbracht.

Uit dit alles blijkt voldoende, dat er niets verderfelijkers onder de zon is, dan de leringen van de hemelse overleveringen en eigen werken, omdat zij nu eenmaal de waarheid des Evangelies, het geloof en de ware verering van God, Christus Zelf, in Wie de Vader alles gesteld heeft, opheffen en uitroeien. "In Christus zijn alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen. In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk", Kol. 2 : 3, 9. Daarom, wie de uitvinder en voorstander is van de leer der [eigen] werken, onderdrukt het Evangelie, maakt de dood en overwinning van Christus ijdel, verduistert Zijn Sacramenten, en neemt het ware gebruik ervan weg, en is een verloochenaar, vijand en lasteraar van God met al Zijn beloften en weldaden. Wie door deze zaak, dat Paulus de wet Gods noemt "een juk der dienstbaarheid", dat zij, die de onderhouding der besnijdenis noodzakelijk ter zaligheid noemen, zich Christus onnut maken, niet afgeschrikt wordt van de wet en de besnijdenis, veel meer nog van de menselijke overleveringen, van het vertrouwen op eigen gerechtigheid, en daardoor niet uitgelokt wordt om te verlangen naar de vrijheid in Christus, zo iemand is harder dan steen of ijzer.

De uitspraak is daarom zeer duidelijk: *Christus is voor zo iemand onnut*, dat is: Hij is tevergeefs geboren, Hij heeft tevergeefs geleden voor hem, die zich laat besnijden, dat is voor hem, die zijn vertrouwen stelt op de besnijdenis. Want Paulus handelt niet, zoals ik hierboven gezegd heb, over het werk zelf, op zich beschouwd - hetwelk zonder het vertrouwen en opvatting van eigen gerechtigheid, niets schadelijks behelst -, maar aangaande het gebruik, dat men van dat werk maakt, dat is: van het vertrouwen en de gerechtigheid, aan dat werk gehecht. Want wij moeten Paulus verstaan naar zijn ontworpen stof of volgens zijn begonnen redenering, dat is: dat de mensen niet gerechtvaardigd worden door de wet, werken, besnijdenis enz. Hij zegt niet, dat de werken op zichzelf niets zijn [dat is: geheel nutteloos en schadelijk], maar het

vertrouwen óp en de gerechtigheid van de werken, die maakt Christus onnut. Daarom, wie de besnijdenis aanneemt in de mening, dat zij noodzakelijk is ter rechtvaardiging, voor hem is Christus geheel en al onnut.

Hier moeten wij nauwkeurig aan denken in persoonlijke aanvechtingen, wanneer de satan ons geweten beschuldigt en verschrikt, om het tot wanhoop te brengen. Want hij is een vader der leugen, en een vijand van de Christelijke vrijheid. Dus kwelt hij ons elk ogenblik met valse verschrikkingen, opdat het geweten - na die vrijheid verloren te hebben - gedurig in vrees zou verkeren, en gevoelig aangedaan wegens haar schuld en angsten. Wanneer, zeg ik, die grote draak, de oude slang, de duivel, satanas (die de gehele wereld verleidt, en onze broeders dag en nacht aanklaagt voor Gods aangezicht, Openb. 12 : 9, 10) komt en u tegenwerpt, dat gij niet alleen niets goeds gedaan hebt, maar ook de wet Gods overtreden hebt, zeg dan tot hem: Gij vermoeit mij door de herinnering aan vroegere zonden, bovendien geeft ge me in, dat ik niets goeds gedaan heb. Dit raakt mij in het geheel niet. Want indien ik op mijn eigen goede daden vertrouwde, of indien ik wegens mijn nalatigheden wantrouwde, dan zou mij in beide gevallen Christus in het geheel geen nut zijn. Ik bekommer mij dus in het minst niet over de vraag, of gij mijn zonden of goede werken voorhoudt, maar na beide uit mijn ogen verwijderd te hebben, steun ik alleen op de vrijheid, waarmede Christus mij vrijgemaakt heeft. Van Hem weet ik, dat Hij mij nuttig is. Ik zal Hem mij dus niet onnut maken, hetgeen dán zou geschieden, óf, indien ik mij wegens mijn goede werken erop liet voorstaan, dat ik genade en eeuwig leven zou verkrijgen, óf dat ik wegens mijn zonden wanhoopde aan mijn zaligheid.

Daarom, laat ons oplettend leren, Christus zover mogelijk te onderscheiden van alle goede en kwade werken, van alle Goddelijke en menselijke wetten, en van alle verslagen gewetens. Want hiertoe behoort Christus niet. Hij behoort wel bij de bedroefde gewetens, niet om ze nog meer in beroering te brengen, maar opdat Hij de harten, die reeds geheel en al ontsteld zijn, wederom opbeure en vertrooste. Daarom, indien Christus onder de gedaante van een vertoornd Rechter of Wetgever tevoorschijn komt, Die rekenschap eist van de afgelegde levenswandel, laten wij dan vast weten, dat hij een woedende duivel en niet Christus is, Want de Schrift tekent ons Christus als onze Verzoener, Middelaar en vertrooster. Zodanig is en blijft Hij, Hij kan Zichzelf niet ongelijk zijn.

Daarom, wanneer de duivel in de gedaante van Christus op deze wijze met ons onderhandelt: Dit moest ge, door mijn Woord gewaarschuwd, doen, en gij hebt het nagelate: en dat moest ge nalaten, en gij hebt het toch gedaan. Weet dus, dat ik u straffen zal, enz., laat dit ons niet uit het veld slaan, maar laat ons terstond bedenken: Christus spreekt op die wijze niet met wanhopige gewetens, Hij vermeedert de aanvechting niet voor aangevochtenen, "het gekrookte riet verbreekt Hij niet, het rokende lemmer blust hij niet uit" (Matth. 12 : 20). Weliswaar spreekt Hij hard tot de verhard, maar degenen, die verbrijzeld zijn, lokt Hij zeer zacht tot Zich: "Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt", Matth. 11 : 28. "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering", Matth. 9: 13, 22. "Wees welgemoed, dochter, uwe zonden zijn u vergeven", Matth. 9 : 2. "Hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen", Joh. 16 : 33. "De Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was", Luk. 19 : 10.

Wij moeten dus erop toezien, dat wij niet door de wonderlijke kunst en eindeloze hinderlagen van satan bedrogen, een beschuldiger en verdoemer aannemen in plaats van een vertrooster en Zaligmaker, en zo onder het mom van een valse Christus, dat

is: van de duivel, de ware Christus verliezen, en dat wij zelf Hem ons onnut maken. Dit aangaande de persoonlijke aanvechtingen, hoe wij ons daarin gedragen moeten.

Vers 3: *En ik betuig wederom aan een iegelijk mens, die zich laat besnijden, dat hij een schuldenaar is de gehele wet te doen.*

Het eerste nadeel is stellig erg groot, omdat Paulus zegt, dat Christus hun niet nuttig is, die zich laten besnijden. Dit volgende ongemak is niet lichter, dat hij zegt, dat zij, die zich laten besnijden, schuldenaars zijn om de gehele wet te doen. Die woorden spreekt de Apostel met zo grote ernst, dat hij ze zelfs met een eed bevestigt. "Ik betuig u," dat is: ik beweer bij al wat heilig is. De woorden nu kunnen op tweeërlei wijze uitgelegd worden: ontkennender en bevestigender wijze. Ontkennenderwijs op deze manier: Ik betuig aan een ieder mens, die zich laat besnijden, dat hij een schuldenaar is de gehele wet te onderhouden; dat is, dat hij niets van de wet onderhoudt, ook juist in het werk der besnijdenis laat hij zich niet besnijden, ook door de wet te vervullen vervult hij ze niet, maar overtreedt haar. En dit schijnt mij de eenvoudige en echte mening van Paulus op deze plaats. Want beneden, Hfdst. 6 : 13, verklaart hij zich, zeggende: "Want ook zij, die besneden worden, houden de wet niet." Zo ook hierboven, Hfdst. 3 : 10, "Zovelen er onder de werken der wet zijn, die zijn onder de vloek." Alsof hij zeide: Ook al liet gij uzelf besnijden, daarom zijt gij niet rechtvaardig en vrij van de wet, maar daardoor juist zijt ge temeer schuldenaars geworden, en dienstknechten der wet. Juist daardoor, dat gij tracht de wet te voldoen en van haar verlost te worden, bindt gij uzelf temeer aan haar juk, zodat zij temeer recht heeft om u te veroordelen. Dit betekent: op de wijze der kreeften te werk gaan en vuil met vuiligheid af te spoelen.

En dit, hetgeen ik op grond van de woorden van Paulus zeg, heb ik door ondervinding zelf in het klooster bij mijzelf en anderen geleerd. Ik heb er velen gezien, die met de grootste ijver en met de beste gewetensplicht alles deden, om hun geweten tot rust te brengen, zij droegen haren kleren, zij vastten, zij baden, zij pijnigden en vermoeiden hun lichaam met vele oefeningen, waardoor zij hun lichamen, al waren ze van ijzer geweest, toch geheel en al zouden vernietigd hebben. En toch, hoe meer inspanning zij zich getroostten, des te vreesachtiger werden ze. En vooral, als de ure des doods naderde, waren zij zo angstig, dat ik verscheidene moordenaars, die ter dood veroordeeld waren, met meer vertrouwen heb zien sterven dan juist zij, die toch [op hun wijze in verbeelding] zeer heilig geleefd hadden. Daarom is het volkomen waar, dat zij die de wet doen, haar niet doen. Immers, hoe meer de mensen zich inspannen om aan de Wet te voldoen, des te meer overtreden zij haar. Hetzelfde moet men gevoelen van de menselijke overleveringen. Hoe meer de mens tracht zijn geweten er door te bevredigen, des te meer maakt hij het onrustig.

Als monnik trachtte ik met de grootst mogelijke nauwgezetheid te leven naar het voorschrift van mijn Regel; ik was gewoon, evenwel na tevoren altijd verbrijzeld te zijn, al mijn zonden te belijden en op te sommen, en ik herhaalde dikwijls die belijdenis, en de boete, die mij opgelegd was, volbracht ik vlijtig. En toch kon mijn geweten nooit zekerheid ontvangen, maar bleef altoos in twijfel, en zeide: Dit hebt gij niet recht gedaan, gij zijt niet genoeg verbrijzeld geweest; dat hebt gij onder het biechten overgeslagen [en dergelijke helse aanvechtingen].

Hoe langer ik dus mijn onzeker, zwak en benauwd geweten door menselijke overleveringen probeerde te genezen, des te meer maakte ik dat onzekerder, zwakker en meer in beroering. En op deze wijze overtrad ik, door de menselijke inzettingen te onderhouden, ze te meer, en met de gerechtigheid van de Orde te volgen, kon ik haar

nooit verkrijgen, omdat het onmogelijk is, zegt Paulus, dat het geweten gerustgesteld kan worden door de werken der wet, veel minder door de menselijke overleveringen, zonder de belofte van het Evangelie van Christus.

Daarom, wie door de Wet gerechtvaardigd en levendig gemaakt zoeken te worden, wijken verder af van de gerechtigheid en het leven, dan de tollenaars, zondaren en hoeren. Immers, die kunnen niet vertrouwen op hun eigen werken, aangezien die zo boos zijn, dat ze, vanwege hun werken, niet kunnen vertrouwen, dat zij de genade en de vergeving der zonden zullen verkrijgen. Want indien de gerechtigheid en de werken, overeenkomstig de Wet gedaan, niet rechtvaardigen, veel minder rechtvaardigen de zonden, tegen de wet begaan. Zij zijn dus gelukkiger, in dit opzicht, dan de werkers van eigen gerechtigheid, omdat hun het vertrouwen op hun eigen werken ontbreekt, dat, indien het al niet het geloof in Christus geheel en al wegneemt, toch dat geloof ten zeerste belemmert.

Daarentegen, de werkers der eigen gerechtigheid, die zich uiterlijk onthouden van de zonden en schijnbaar onberispelijk en godsdienstig leven, kunnen niet buiten hun inbeelding van vertrouwen en eigen gerechtigheid, waarmee het Geloof in Christus niet kan samengaan [of: bestaan]; en daarom zijn ze ongelukkiger dan tollenaars en hoeren, die aan een vertoornd God niet hun goede werken aanbieden, opdat Hij hun daarvoor het eeuwige leven geve (gelijk de werkers van eigen gerechtigheid), aangezien zij er gene hebben, maar zij bidden dat hun zonden om Christus' wil hun vergeven worden.

Wie dus de Wet doet met deze gedachte, dat hij door haar wil gerechtvaardigd worden, is een schuldenaar om de ganse wet te volbrengen; dat is: hij volbracht zelfs niet één letter van de wet. De wet is ook niet gegeven met dit doel, om te rechtvaardigen, maar opdat zij de zonde aantoon, verschrikt, beschuldigt en veroordeelt. Dus hoe meer iemand zijn best doet, om door de Wet en werken voor zijn geweten zorg te dragen, des te meer brengt hij het geweten in het onzekere en in verwarring. Laat aan alle monniken, die serieus hun best doen, om de vrede voor hun geweten, te verkrijgen door hun overleveringen, gevraagd worden, of zij kunnen vaststellen dat hun levenswijze Gode behaagt, en deswege bij God in genade zijn?

Indien zij de waarheid willen belijden zullen zij antwoorden: Ik leef wel onberispelijk, en met de grootste nauwkeurigheid neem ik mijn Orde waar, maar ik kan niet met zekerheid verklaren, of die gehoorzaamheid van mij Gode behaaglijk is of niet. In de levens der Kerkvaders leest men van Arsenius (van wie ik ook hierboven melding heb gemaakt). Ofschoon deze lange tijd geleefd had in de hoogste heiligheid en onthouding, begon hij toch, toen hij bemerkte dat hij niet ver meer van de dood was, zeer beangst en bedroefd te worden. Er naar gevraagd, waarom hij de dood vreesde, daar hij zijn hele leven heilig doorgebracht en Gode onophoudelijk gediend had, antwoordde hij, dat hij wel naar het oordeel der mensen onberispelijk geleefd had, maar dat Gods oordelen anders zijn dan die der mensen. Hij heeft door zijn heiligheid en gestrengheid des levens niets anders verworven dan schrik en vrees voor de dood. Indien hij behouden is, dan behoorde hij, met verlies van al zijn eigen gerechtigheid, alleen op de Barmhartigheid Gods zijn vertrouwen te stellen, en te zeggen: Ik geloof in Jezus Christus, Gods Zoon, onze Heere, Die voor mijn zonden geleden heeft, gekruisigd en gestorven is.

De andere uitspraak is bevestigenderwijs, nl. dat hij, **die zich laat besnijden, ook een schuldenaar is om de ganse wet te doen**. Want wie Mozes in het éne aanneemt, moet hem in alles aannemen. Wie één gedeelte van de Wet als noodzakelijk onderhoudt, die moet al haar andere delen onderhouden. En het 'helpt niet, dat ge zoudt willen zeggen,

dat de besnijdenis noodzakelijk is, doch niet op gelijke wijze de andere wetten van Mozes. Met hetzelfde gevolg, waarmee gij aan de besnijdenis gebonden zijt, zijt gij ook gebonden aan de gehele wet. Want de ganse wet te onderhouden, betekent anders niet, dan met zijn gedrag te tonen, dat Christus nog niet gekomen is. Indien dit waar is, dan moeten alle Joodse ceremoniën onderhouden worden, naast de wetten aangaande spijzen, plaatsen en tijden, en dan moet er nog een Christus verwacht worden, Die het Joodse rijk en priesterschap vernietigt en over de ganse aarde een nieuw koninkrijk inricht. Maar de hele Schrift getuigt ervan, en de zaak zelf geeft het te kennen, dat Christus al gekomen is, en door Zijn dood het menselijk geslacht [nl. de uitverkorenen uit de wereld] verlost heeft, de wet afgeschaft en alles volbracht heeft, hetgeen alle profeten van Hem voorzegt hebben. Dus heeft Hij, na de wet gedragen te hebben, genade en waarheid geschonken. De wet rechtvaardigt dus niet, noch haar werken, maar het geloof in Christus, Die reeds gekomen is [doch eigenlijk gesproken, is het Christus alleen, Die rechtvaardigt, Dewelke door het Geloof, zijnde een gave en werk van de Heilige Geest, ter rechtvaardiging aangenomen wordt; alzo de Heere Jezus voor de Zijnen tot alles geschonken wordt, 1 Kor. 1 : 30].

Sommigen wilden tegenwoordig op dezelfde wijze, als toentertijd de valse apostelen, ons verplichten tot sommige wetten van Mozes, die hun wel aanstonden. Dit is geenszins toelaatbaar. Want indien wij toelaten, dat Mozes in enig opzicht over ons heerst, dan moeten wij zijn ganse heerschappij verdragen. Daarom dulden wij in het geheel niet, dat wij door enige wet van Mozes onderdrukt worden. Wel staan wij toe, dat Mozes door ons gelezen en gehoord moet worden, als een verkondiger en getuige van Christus [gelijk hij bijzonder wijst op Christus, Deut. 18 : 15, waarop de HEERE Zijn goedkeuring geeft en het zeggen van Mozes bevestigt, vers 17], verder dat wij aan hem de voorbeelden van de beste wetten en zeden ontleen.

Voor het overige kennen wij hem geenszins de heerschappij over ons geweten toe. Laat hem daar gestorven en begraven zijn, en laat niemand zijn graf weten [Deut. 34 : 6. Doch in het land Kanaän van de consciëntie mag hij niet inkomen; daar moet Christus met Zijn lieflijke en zachte Evangeliewetten alleen heersen]. De eerste uitspraak, nl. de ontkennende, lijkt mij geestelijker en gepaster te zijn; toch zijn ze beide 'goed, en verwerpen zij de gerechtigheid der wet. De eerste geeft te kennen, dat wel verre ervan dat wij door de wet gerechtvaardigd worden, wij, hoe meer wij de wet zoeken te volbrengen, haar des te meer overtreden; voorts, dat wie een deel van de wet wil volbrengen, schuldig is de ganse wet te onderhouden. In één woord, dat Christus hun in het geheel niet nut is, die door de wet willen gerechtvaardigd worden. Hieruit volgt, dat Paulus door dit alles aanduidt, dat de wet een verloochening van Christus betekent. Nu is het wonderlijk, dat Paulus durft te beweren, dat de wet van Mozes, die hij van Godswege aan het volk Israël heeft toevertrouwd, een verloochening van Christus betekent. Waarom heeft God haar dan gegeven? Vóór de komst van Christus, toen Hij nog verwacht werd, als te komen in het vlees, was de wet noodzakelijk. Want de wet is onze tuchtmeester tot Christus. Nu echter Christus geopenbaard is in het vlees, zijn wij, voor zover wij in Hem geloven, niet meer onder de tuchtmeester.

Van deze zaak hebben wij hierboven breedvoerig genoeg gesproken aan het einde van Hfdst. 3. Dus, wie leert, dat de wet noodzakelijk is ter rechtvaardiging, leert een verloochening van Christus en van al Zijn weldaden. Hij maakt God [met eerbied gesproken] tot een leugenaar, ja, hij maakt de wet zelf ook leugenachtig. Want zij getuigt van de beloften aangaande Christus, en heeft voorzegt, dat Christus geen Koning van de wet, maar van de genade zal zijn.

Vers 4: ***Christus is u ijdel geworden, die door de wet gerechtvaardigd wilt worden.***¹³²

Hier verklaart Paulus zichzelf, dat hij niet louter van de wet spreekt, of van het werk der besnijdenis, maar van het vertrouwen en de inbeelding van rechtvaardiging erdoor; alsof hij zeide: Ik veroordeel de besnijdenis der wet niet, op zichzelf beschouwd. Want het is mij geoorloofd te eten, te drinken en met de Joden omgang te hebben, volgens de wet, ik mag Timotheüs besnijden enz. Maar door de wet te willen gerechtvaardigd worden, alsof Christus nog niet gekomen was, of dat Hij, nu Hij tegenwoordig is, niet alléén zou kunnen rechtvaardigen: dát veroordeel ik. Want dat betekent, dat Christus u ijdel geworden is. Dus zegt hij: "Gijlieden zijt uitgevallen", dat is: gij zijt *Faraonen*, dit betekent: buiten Christus [gelijk een vrouw van de wetten en voordelen van haar gestorven man ontledigd is, Rom. 7: 2, 6]. Christus heeft opgehouden onder u te verkeren en te werken. Gij hebt nu niets meer van de kennis, Geest, liefde, gunst, vrijheid, leven en bewerking van Christus, maar gij zijt totaal van Hem gescheiden, zodat Hij niet met al met u meer van doen heeft, noch gij met Hem. Dat moet men nauwkeurig opmerken en inscherpen, dat Paulus zegt, dat door de wet te willen gerechtvaardigd worden niets anders betekent, dan van Christus gescheiden te worden, en dat Hij ons geheel onnut wordt. Wat kan er krachtiger tegen de wet gezegd worden? Wat kan die bliksem weerstaan? Derhalve is het onmogelijk, dat Christus en de wet tegelijk in het hart wonen. Want óf de wet, óf Christus moet wijken. Indien gij echter in de mening verkeert, dat Christus en het vertrouwen op de wet tegelijk in uw hart kunnen wonen, dan moet ge goed weten, dat niet Christus, maar de duivel in uw hart woont, die onder de gedaante van Christus u beschuldigt en verschrikt; en die de wet en haar werken van u eist tot gerechtigheid. Want de ware Christus, zoals ik even tevoren ook gezegd heb, strijdt niet met u vanwege uw zonden, noch beveelt Hij u op uw goede werken te vertrouwen; en de ware kennis van Christus, of het geloof onderzoekt ook niet, of gij de goede werken ter rechtvaardiging gedaan hebt, of kwade ter verdoemenis, maar ze stelt eenvoudig dit vast: hetzij gij goede werken gedaan hebt, zult ge daarom niet gerechtvaardigd worden, hetzij gij kwade gedaan hebt, wordt ge daarom niet verdoemd.

Ik onttrek aan de goede werken haar glorie niet, en ik prijs de kwade ook niet, maar in de zaak van Rechtvaardiging, zeg ik, dat er gezien moet worden, hoe ik Christus zal vasthouden, opdat Hij mij niet ijdel wordt, indien ik door de wet zoek gerechtvaardigd te worden. Want Christus alleen rechtvaardigt mij tegen al mijn kwade werken, en zonder mijn goede werken. Indien ik zó inzake Christus gevoel, neem ik de ware Christus aan. Indien ik echter denk, dat Hij de wet en eigen werken tot gerechtigheid van mij eist, dan is de Heere Jezus mij ijdel geworden en ik ben van Hem ontledigd.

Deze uitspraken en bedreigingen tegen de gerechtigheid der wet en de eigen gerechtigheid zijn huiveringwekkend. Verder zijn het zeer besliste hoofdpunten, die het Artikel aangaande de Rechtvaardiging bevestigen. Dit is dus de eindconclusie: Laat óf Christus varen, óf de gerechtigheid der wet. Indien gij Christus vasthoudt, zijt gij rechtvaardig voor God; indien gij de wet vasthoudt, is Christus onnut, zijt gij een schuldenaar om de gehele wet te volbrengen, en hebt gij uw vonnis: "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen" [Gal. 3 : 10, Deut. 27 : 26].

Op gelijke wijze spreken wij van de menselijke overleveringen zoals wij al van de wet

¹³² Eigenlijk: gijlieden zijt van Christus ontledigd geworden, uitgevallen, geen voordeel meer van Hem hebbende; zo wordt hetzelfde woord *katargeó* gevonden in Rom. 7 : 2, 6. Van een vrouw, die door 't overlijden van haar man, van de wet des mans, en de voorrechten, uit de vereniging voortkomende, ontledigd en uitgevallen was.

gezegd hebben: óf de Paus met al zijn [zogenaamde] geestelijken moet alles laten varen waarop hij tot nu toe vertrouwd heeft, óf Christus zal hun ijdel zijn. Hieruit kan gemakkelijk geoordeeld worden, hoe verderfelijk en besmettelijk de Papistische leer is. Want die heeft ons zeer ver van Christus afgeleid en Hem ons geheel onnut gemaakt. God klaagt bij Jeremia, Hfdst. 23 : 26, 27, dat de profeten leugen voorspellen, en de verleidingen van hun eigen hart profeteren, opdat Gods volk Zijn Naam zou vergeten, enz. Gelijk dus de valse profeten, door verlating van de zuivere uitleg van de wet en van de leer aangaande het Zaad Abrahams [Christus en Zijn Evangelie] als de Zegenaar van alle volkeren, hun dromen hebben verteld, opdat het volk zijn God zou vergeten: evenzo hebben de Papisten, na het Evangelie aangaande Christus te hebben verduisterd en onderdrukt, opdat men van Hem in het geheel geen gebruik meer zou maken, slechts de leer der werken aangedrongen, waardoor zij de gehele wereld zo ver mogelijk van Christus hebben verwijderd. Wie die dingen in alle ernst overweegt, kan niet anders dan huiveren.

Gij zijt van de genade vervallen.

Dat is, gij zijt niet meer in het rijk der genade. Want, gelijk hij, die op een schip is, van welke zijde hij ook in de zee valt, verdrinkt, evenzo wie van de genade uitvalt; hij kan niet anders dan verloren gaan. Derhalve door de wet gerechtvaardigd te willen worden, betekent schipbreuk te lijden, en zichzelf in het aller-zekerste gevaar van de eeuwige dood te werpen. Wat kan er nu groter dwaasheid en goddeloosheid zijn, dan de genade en gunste Gods te willen verliezen, en aan de wet van Mozes te blijven vasthouden, waarop - als aan de wet vastgehouden wordt, nl. - noodzakelijk volgen moet, dat gij u de toorn en alle kwaads [Rom. 2: 5] als een schat vergadert. Indien zij nu van de genade vervallen, die door de wet der zeden willen gerechtvaardigd worden, waartoe - smee ik u! - zullen dan de werkers van eigen gerechtigheid vervallen, die door hun overleveringen en geloften willen gerechtvaardigd worden? In de buitenste duisternis. Ja, zij verheffen zich ten hemel. Zo hebben zijzelf geleerd: al wie wandelen volgens de Regel van Franciscus, enz.: genade en barmhartigheid Gods zij over hen! Evenzo: Wie de kuisheid zal betracht hebben, onderdanig zal zijn geweest [en verder naar onze lering en menselijke geboden zal geleefd hebben], zal het eeuwige leven hebben. Gij [die dit leest of hoort, en gaarne in Christus zalig zoudt worden] moet, met terzijdestelling van deze ijdele en goddeloze beuzelingen, opletten, wat Paulus hier leert; voorts, naar wat Christus zegt: "Die, zegt Johannes, in de Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven, maar die in de Zoon niet gelooft, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem." Alsook: "Die niet gelooft, is alrede veroordeeld" (Joh. 3 : 36, 18).

De leer der Papisten, om daar in het voorbijgaan even aan te herinneren, aangaande de menselijke overleveringen, werken, geloften, verdiensten enz., zoals zij het meest verbreid was in de wereld, zo werd zij ook voor de beste en zekerste gehouden, waardoor ook de duivel - door middel van de Paus - zijn rijk ingesteld en zeer krachtig bevestigd heeft. Daarom is het geen wonder, dat, wanneer die leer tegenwoordig door ons, door de kracht van Gods Woord, bestreden en uiteen gedreven wordt, als kaf voor de wind, dat de satan zo heftig woedt, alles met troebelen en ergernissen vervult, en de ganse wereld tegen ons ophitst. Iemand zal daarom zeggen: Het zou beter geweest zijn, te hebben gezwegen; dan zou er niets van al dat kwaad ontstaan zijn.

Wij moeten de gunst van God, Wiens glorie wij verkondigen, hoger achten dan de razernij der wereld, die ons vervolgt. Want wat is Paulus en de ganse wereld bij God vergeleken, Die wij stellig moeten verheerlijken en boven alle schepselen moeten stellen? Verder verwekken de goddelozen woelingen en schandalen, die de satan

verwekt, om deze leer te onderdrukken of tenminste gehaat te maken. Wij daarentegen verheffen het voordeel en de goede gevolgen van deze leer, als onwaardeerbaar, die wij veel hoger schatten dan alle beroeringen, sekten en schandalen. Wij zijn weliswaar gering en zwak, dragende de hemelse schat in aarden vaten. Maar hoe zwak onze vaten ook zijn, toch is de schat oneindig en onbegrijpelijk.

Men moet niet koel en onachtzaam deze woorden beschouwen: "Gij zijt van de genade vervallen." Want ze zijn zeer nadrukkelijk. Die van de genade vervallen is, verliest tegelijk de verzoening, vergeving der zonden, gerechtigheid, vrijheid en leven; welke heilsgoederen Christus door Zijn dood en opstanding voor ons [die geloven, en die ook niet van de genade zullen vervallen] verdiend heeft, en op Zijn beurt ontvangt Hij daarvoor in hun plaats: de toorn en het oordeel Gods, zonde, dood, slavernij des satans, de eeuwige verdoemenis. En deze plaats versterkt en bevestigt onze leer aangaande het Geloof of het Artikel der Rechtvaardigmaking, en vertroost ons wonderlijk tegen het woeden der Papisten, die ons vervolgen en veroordelen als ketteren, omdat wij dat Artikel leren. Die plaats moest met recht alle vijanden des Geloofs en der Genade, namelijk alle werkers van eigen gerechtigheid, schrik aanjagen, opdat zij nalieten het Woord der genade, des levens en der eeuwige zaligheid te vervolgen en te lasteren. Maar zij zijn zo verhard en koppig, dat zij ziende niet zien, en deze, door de Apostel tegen hen uitgebrachte, verschrikkelijke oordeelvelling horende, toch niet verstaan. Laat ons dan hen laten varen, want zij zijn blind en leidslieden der blinden.

Vers 5: *Want wij verwachten door den Geest uit het geloof de hoop der rechtvaardigheid.*

Paulus besluit hier met een fraaie conclusie, zeggende: Gij wilt door de wet, besnijdenis en werken gerechtvaardigd worden, wij zoeken op deze wijze de Gerechtigheid niet, opdat Christus ons niet onnut worde, opdat wij geen schuldenaars worden om de ganse wet te onderhouden, en opdat wij niet van de genade uitvallen, maar "wij verwachten door de Geest, uit het geloof, de hope der Gerechtigheid". Ieder bijzonder woord moet nauwkeurig nagespeurd worden, want ze zijn zeer gewichtig. Hij heeft niet alleen willen zeggen, zoals hij overigens gewoon is: "Wij worden door het geloof gerechtvaardigd", tegelijk de hoop inwikkende, om de gehele zaak des geloofs te omvatten.

Wanneer hij zegt: "Wij verwachten door de Geest uit het geloof", dan moet een tegenstelling in het woord "Geest" in acht genomen worden, alsof hij zeide: Wij zoeken niet door het vlees gerechtvaardigd te worden, maar hier is het ons om te doen, dat wij door de Geest gerechtvaardigd worden, en wel zo door de Geest, dat het geen dwaalgeest is, en geen leermeester, uit zichzelf voortgekomen - gelijk de onrechtzinnigen zich op "de geest" beroemen -, maar onze Geest is uit het geloof. Over de Geest en het Geloof is hierboven overvloedig gesproken. Hier nu zegt de Apostel niet alleen: "Wij worden door de Geest uit het Geloof gerechtvaardigd", maar hij voegt erbij: "Wij verwachten de hope der Gerechtigheid", hetgeen een nieuwe invoeging is. De Hoop nu wordt in het Schriftgebruik tweeledig verstaan, nl. voor de gehoopte zaak, en voor de hopende aandoening [of: hartstochtelijke beweging des gemoeds]. Voor de gehoopte zaak wordt het 'genomen in Kol. 1 : 5, "Om de hope, die u weggelegd is in de hemelen", dat is: de gehoopte zaak. Voor de hopende aandoening, in Rom. 8 : 24, 25, "De hoop, die gezien wordt, is geen 'hoop; want hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen? Indien wij nu, hetgeen wij niet zien, hopen, zo verwachten wij het met lijdzzaamheid."

Zo kan het ook op deze plaats tweevoudig genomen worden, en dienovereenkomstig levert het ook een dubbele betekenis op.

De eerste is: "Wij verwachten door de Geest uit het Geloof de hoop op onze gerechtigheid"; dat is: de gehoopte gerechtigheid, die stellig te zijner tijd geopenbaard moet worden.

De andere: Wij verwachten door de Geest uit het Geloof in hoop en verlangen de gerechtigheid dat is: Wij zijn rechtvaardig, en toch is onze gerechtigheid nog niet geopenbaard, maar hangt nog aan de hoop, Rom. 8 : 24, "Wij zijn in 'hope zalig". Want zolang wij leven, kleeft de zonde ons vlees aan, blijft er een wet in ons vlees en in onze leden, die strijdt tegen de wet van ons gemoed, en die ons gevangen neemt tot gehoorzaamheid der zonde [Rom. 7 : 23]. Wanneer die driften des vleses woeden, en in ons strijd voeren tegen de geest, blijft daar plaats voor de Hoop. Wij zijn wel begonnen in hope gerechtvaardigd te worden, waardoor wij de eerstelingen des Geestes ontvangen, en de doding des vleses is begonnen; maar wij zijn nog niet volkomen rechtvaardig; er blijft nog over, dat wij volmaakt moeten gerechtvaardigd worden, en dit hopen wij. Dus is onze Gerechtigheid nog niet werkelijk aanwezig, doch bestaat nog alleen in hope. Dit is een zeer gewichtige en aller-zoetste vertroosting, waardoor de benauwde en verlegen harten, die de zonde gevoelen en bevreesd ge enig onderscheid, dat aan haar [uitwerkende] bediening, tegenstellingen en oogmerken ontleend moet worden.

I. Zij verschillen in onderwerp, omdat het geloof in het verstand, de hoop in de wil zetelt. Toch kunnen ze in de zaak niet gescheiden worden; immers zien zij wederkerig op elkaar, zoals de twee cherubijnen van het verzoendeksel [Ex. 25 : 20].

II. In haar bediening, omdat het Geloof voorstelt, bestuurt en onderwijst, en een kennis betekent. De hoop is een aanmoediging, omdat zij het gemoed opwekt, om sterk en onverschrokken te zijn, dat zij wage, verdrage en volharde in tegenspoed, en daarin verbetering verwachte.

III. In het voorwerp, omdat het geloof de waarheid tot voorwerp heeft, waarvan zij leert, dat men er vast en onafscheidelijk bij moet blijven, en het geloof ziet op het Woord der zaak of op de beloften der zaken. De hoop heeft de goedheid tot voorwerp, en ziet op de zaak des Woords, dat is: op de beloofde zaak of op de te hopen zaken, waarvan het geloof bevolen heeft, ze aan te nemen.

IV. In orde, omdat het geloof aan alle verdrukking voorafgaat, en het beginsel des [geestelijken] levens is, Hebr. 11. De hoop komt later, en wordt uit de verdrukkingen verkregen, Rom. 5 : 3, 4.

V. In de verscheidenheid van hun uitwerkingen, omdat het Geloof onderwijzer en rechter is, die strijd voert tegen de dwalingen en ketterijen, en de geest en leerstellingen oordeelt. De hoop is een gezagvoerder en aanvoerder in de oorlog, die strijd voert tegen verdrukking, kruis, ongeduld, kleinmoedigheid, wanhoop, godslastering en het goede onder het kwade verwacht.

Wanneer ik dus, door het geloof in Gods Woord onderwezen, Christus aanneem, en met geheel het vertrouwen van mijn hart (hetgeen toch zonder wil niet kan geschieden) in Hem geloof, ben ik door deze kennis rechtvaardig. En wanneer ik op die wijze, nl. door het geloof of door de kennis gerechtvaardigd ben, komt terstond de satan, de vader der leugen en probeert door zijn listen, dat is: door leugen, dwalingen en ketterijen, het geloof uit te blussen.

Vervolgens probeert satan, omdat hij een mensenmoorder is, het geloof met geweld te onderdrukken. Daar raakt de Hoop aan het worstelen, en grijpt door het geloof de

ontworpen zaak aan, wordt stoutmoedig en overwint de duivel, wanneer hij het geloof bestrijdt; en wanneer deze overwonnen is, volgt daarop vrede en blijdschap in de Heilige Geest. In de zaak zelf kunnen dus geloof en hoop nauwelijks van elkaar onderscheiden worden, en toch is er enig onderscheid tussen beide. Om dit te gemakkelijker te doen inzien, zal ik de zaak door een gelijkenis nader verklaren. In de burgerlijke samenleving is er een verschil tussen voorzichtigheid en dapperheid; toch zijn deze deugden zo verbonden, dat ze niet licht vaneen gescheiden kunnen worden. Dapperheid nu is een standvastigheid des gemoeds, die in tegenspoed niet wanhoopt, maar ze standvastig doorstaat en betere dingen verwacht. Indien nu echter de dapperheid niet door wijsheid bestuurd wordt, is het vermetelheid, en omgekeerd, wanneer niet bij de wijsheid dapperheid komt, is die wijsheid ijdel en van geen waarde.

Zoals dus in de burgerlijke samenleving wijsheid zonder dapperheid ijdel is, zo ook is in de Godgeleerdheid het geloof zonder de hoop niets, omdat de hoop in tegenspoed [alles] verdraagt en doorstaat, en overwint. En omgekeerd, zoals dapperheid zonder wijsheid vermetelheid betekent, zo is ook de hoop zonder geloof een ijdele inbeelding van de geest en een verzoeking van God. Want zij mist de kennis der waarheid of van Christus, die door het geloof onderwezen wordt, en daarom is de dapperheid blind en overmoedig. Daarom dient de vrome allereerst een rechte mening en een door het geloof onderwezen verstand te bezitten, volgens welke in aanvechtingen het gemoed ertoe geleid wordt, om in tegenspoed de allerbeste dingen te hopen, die door het geloof zijn voorgeschreven en onderwezen.

Het geloof is dus als de spraakkunst (*dialectica*), die een denkbeeld vormt van alles wat men geloven moet; de hoop is als de redenaarskunst (*retorica*), die verheft, aanzet, opwekt en overreedt tot standvastigheid, opdat het geloof in de bestrijding niet bezwijkte, maar het Woord vasthoude, en er zich aan vasthechte. Zoals nu de spraak- en de redekunst twee verschillende kunsten zijn, en toch onderling zo samenhangen, dat de één niet van de ander gescheiden kan worden (omdat een redenaar zonder spraakkunst niets bepaalds kan onderrichten, en omgekeerd een spreker zonder welsprekendheid de hoorders niet boeit, maar wanneer hij ze beide verbindt, zowel onderwijst als overreedt), zo ook zijn geloof en hoop verschillende gemoedsbewegingen. Het geloof is immers iets anders dan de hoop, en de hoop anders dan het geloof, en toch kunnen ze vanwege hun grote verwantschap, die ze hebben, niet vaneen gescheiden worden. Zoals dus de taal- en de redekunde elkaar goede diensten bewijzen, zo ook het geloof en de hoop. Er is dus in de Godgeleerdheid die onderscheiding tussen geloof en hoop, welke er is tussen verstand en wil in de wijsbegeerte, tussen wijsheid en dapperheid in de politiek, en tussen sprekers en redenaars op het terrein van het woord.

Kortom, het geloof wordt door onderwijs ontvangen, want daardoor wordt het gemoed ingescherpt, wat de waarheid is; de hoop echter door aanmoediging, omdat de hoop door aanmoediging te midden van bekommelingen wordt opgewekt; en de hoop versterkt de reeds door het geloof gerechtvaardigde, opdat hij voor de kwaden niet opzij ga, maar integendeel des te stoutmoediger voortga. Maar indien het fakkeltje des geloofs de wil niet voorlicht, zou de hoop niet door haar kunnen overreed worden. Wij hebben dus het geloof, waardoor wij onderwezen worden, wijs zijn, de hemelse wijsheid verstaan, Christus aannemen, en in Zijn genade blijven. Wanneer wij door het geloof Christus aankleven en Hem belijden, staan aanstonds vijanden tegen ons op: wereld, vlees en duivel, die ons zeer bitter in lichaam en geest vervolgen. Daarom verwachten wij, aldus gelovende, en gerechtvaardigd zijnde in de Geest, uit het geloof

de hoop op onze gerechtigheid. *Wij verwachten (haar) nu door lijdzaamheid*, omdat wij geheel en al het tegenovergestelde waarnemen en gevoelen. De wereld met haar vorst, de duivel, bestrijdt ons immers van buiten en naar binnen door alle mogelijke soort van kwaad.

Verder kleeft ons de zonde nog aan, die ons telkens weer bedroeft. In dit alles evenwel worden wij niet afgemat, noch bezwijken wij, maar wij richten de wil dapper door het geloof op, die de wil verlicht, onderricht, en bestuurt, en zo blijven wij standvastig, en overwinnen alle kwaad door Hem, Die ons liefgehad heeft, totdat onze gerechtigheid geopenbaard wordt, welke wij geloven en hopen. Door het geloof zijn wij derhalve begonnen, in de hoop volharden wij, en door openbaring zullen wij alles bezitten. Intussen, terwijl wij leven, onderwijzen wij - omdat wij geloven - het Woord, en planten de kennis van Christus in anderen voort.

Dit doende, verduren wij vervolging (volgens die tekst: "Ik heb geloofd, daarom sprak ik, ik ben zeer bedrukt geweest", Ps. 116: 10). Al duldende, worden wij krachtig door de hoop opgebeurd, terwijl de Schrift met aller-zoetste en van vertroosting overvloeiende beloften ons bemoedigt, welke beloften het geloof ons onderwezen heeft. En zo wordt de hoop in ons geboren en groeit in ons, Rom. 15 : 4, "Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop hebben zouden".

Daarom voegt Paulus niet zonder oorzaak in de verdrukkingen het geduld met de hoop samen, Rom. 5 : 4, en elders. Immers wordt door deze dingen de hoop opgewekt. Daarentegen is het Geloof, zoals wij ook hierboven vermeld hebben, in orde eerder dan de Hope, want zij is het begin des levens, en neemt haar aanvang vóór alle verdrukkingen. Immers leert en verstaat het geloof Christus zonder kruis, en toch volgt op de kennis van Christus terstond het kruis en de strijd. Daar moet dan het gemoed tot dapperheid des geestes aangespoord worden (want de Hoop is niets anders, dan een theologische [dat is: een van God geleerde] dapperheid, zoals ook daarentegen het Geloof is een Theologische wijsheid), welke bestaat in verdragen, volgens die tekst: "Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop hebben zouden", Rom. 15 : 4.

Die drie dingen blijven dus, geloof onderwijst de waarheid en verdedigt tegen dwalingen en ketterijen, de hoop verdraagt en overwint alle lichamelijke en geestelijke kwaad, en de liefde, zoals in de tekst volgt, doet alle goeds. Op die wijze is een mens van binnen en naar buiten zuiver en volkomen in dit leven, totdat de gerechtigheid geopenbaard wordt, die hij verwacht. Die zal volkomen en eeuwig zijn.

Verder behelst deze plaats een zeer gewichtige leer en vertroosting. De leer is, dat wij niet door de werken, godsdienstplechtigheden, offers en die hele cultus van de Mozaïsche wet, veel minder door eigen werken en menselijke overleveringen gerechtvaardigd worden, maar door Christus alleen. Al wat er buiten Hem in ons is, hetzij wet, werk, lijden, hetzij verstand, wil enz. is vlees, en geen geest. Al wat dus de wereld heeft, hoe uitnemend goed en heilig, is buiten Christus zonde, dwaling en vlees. Derhalve zijn besnijdenis, onderhouding der wet, evenals de zgn. goede werken, godsdienstplichten, geloften van monniken en van alle werkers van eigen gerechtigheid vleselijk.

Doch wij, zegt Paulus, verkeren ver boven al die dingen: in de Geest, omdat wij door middel van het geloof Christus vasthouden. en in de verdrukking door het geloof die gerechtigheid verwachten, die wij reeds door het geloof bezitten. De troost is deze, dat gij in zware benauwdheden (waarin het gevoel van zonde, droefheid, wanhoop enz. zo groot en sterk is, omdat zij alle innerlijke delen des harten doordringen en bezetten) niet uw gevoel moet volgen; anders zoudt ge zeggen: ik gevoel de hevige

verschrikkingen van de wet, en de heerschappij van de zonde niet alleen tegen mij opstaan, maar mij geheel en al gevangen nemen, ik gevoel geen vertroosting of gerechtigheid; derhalve ben ik een zondaar en geen rechtvaardige; en indien ik een zondaar ben, dan sta ik schuldig aan de eeuwige dood. Verzet u tegen dit gevoel, en zeg: Ook al bevind ik mij totaal onderdrukt en verslonden door de zonde, en al zegt mij mijn hart, dat God van mij afgekeerd en vertoornd is, toch is dit inderdaad niet waar, behalve dat mijn gevoel zo oordeelt. Het Woord Gods, dat ik in die bestrijdingen moet volgen, en niet mijn gevoel, leert mij geheel het tegengestelde, namelijk dat God hen nabij is, die belast en beladen zijn van harte, en dat Hij zaligt die nederig van geest zijn. Evenzo, dat Hij een verbrijzeld en verslagen hart niet veracht [Ps. 34: 19, 51 : 19].

Voorts leert Paulus hier, dat degenen, die uit het geloof door de Geest gerechtvaardigd zijn, de hope der gerechtigheid nog niet gevoelen, maar nog verwachten.

Daarom, wanneer de wet u beschuldigt en de zonde u verschrikt, en gij niets dan toom en oordeel Gods gevoelt, moet ge dus niet wanhopen, maar de wapenrusting Gods aangrijpen, het schild des geloofs, de helm der hoop, en het zwaard des Geestes, en beproef dan eens, welk een dapper en goed strijder ge zijt. Grijp Christus door het geloof aan als Heere der wet en der zonde, en van alle dingen, welke die (beide) plegen te vergezellen. Wanneer ge in Hem gelooft, zijt ge gerechtvaardigd (iets, wat uw verstand en het gevoel in uw hart u, in uw bestrijding, niet zegt, maar het Woord Gods), voorts in die aanvechtingen en vervaarnissen, die telkens weer terugkomen en u moeilijk vallen, moet ge door de hoop geduldig de gerechtigheid verwachten, die ge door het geloof bezit, doch slechts begonnen en onvolkomen, totdat die te zijner tijd volmaakt en eeuwig geopenbaard wordt.

'Maar ik gevoel niet, dat ik de gerechtigheid bezit, of tenminste gevoel ik het slechts zwak.'

Ge moet niet gevoelen, maar geloven, dat ge de gerechtigheid bezit, en indien ge niet geloofd zult hebben, dat ge rechtvaardig zijt, doet ge Christus aanzienlijke smaad en laster aan, Die u door het badwater, door middel van het Woord, gereinigd heeft; Die kortom, aan het kruis gestorven, de zonde en de dood veroordeeld en gedood heeft, opdat gij door Hem eeuwige gerechtigheid en leven zoudt verkrijgen. Die dingen kunt ge niet loochenen (tenzij ge een openbare goddeloze en lasteraar wilt zijn, en God geheel en al wilt verachten, met alle Goddelijke beloften, Christus en al Zijn weldaden), en daarom kunt gij ook niet ontkennen, dat ge rechtvaardig zijt. Laat ons dus leren in grote en verschrikkelijke angsten, wanneer het geweten niets gevoelt dan zonde, en oordeel, dat God vertoornd en Christus van ons afkerig is, dat men dan niet het gevoel van ons hart moet raadplegen, maar het Woord dient men te raadplegen, dat zegt, dat God Zich niet vertoornt, maar dat Hij neerziet op de armen en verslagenen van geest, en die voor Zijn Woord beven, dat Christus Zich niet afkeert van de belasten en beladenen, maar dat Hij hun rust geeft [Jes. 66 : 2, 42 : 3, Matth. 11 : 28 30]. Dus leert deze plaats duidelijk, dat de wet en eigen werken de gerechtigheid en vertroosting niet meebrengen, maar dat dit juist de Geest in het geloof van Christus doet, Die juist te midden van onze angsten en verdrukkingen de hoop opwekt, die het kwade verdraagt en overwint. Zeer weinigen weten, hoe zwak en gering het geloof en de hoop is in kruis en tegenslag. Immers schijnt ze dan een glimmende vlaswiek te zijn, die een sterke wind ieder ogenblik kan uitblussen. Maar zij, die in die bestrijdingen en verschrikkingen op hope tegen hope geloven, dat is: die tegen het gevoel der zonde en der toom Gods strijden door het geloof aan Christus' beloften, ervaren later, dat die zeer geringe geloofsvonk, zoals ze de rede schijnt te zijn, omdat

ze haar nauwelijks gevoelt, als een heldere vlamme vuurs zal worden, die de gehele hemel vervult, en alle verschrikkingen en zonden verteert.

Naar waarheid hebben de vromen over de ganse aarde niets liever en kostbaarder dan deze leer, omdat zij, wanneer ze daaraan vasthouden, dit weten, hetgeen heel de wereld niet verstaat, nl. dat de zonde en dood en andere rampen en lichamelijke en geestelijke rampen voor de uitverkorenen medewerken ten goede.¹³³ Evenzo weten zij, dat God dan het aller-dichtst nabij is, wanneer Hij het verst van hen verwijderd schijnt, en dat Hij dan het meest barmhartig is en zaligt, wanneer Hij het meest op hen schijnt te toornen, terneer te slaan en te verderven. Dan weten zij, dat ze een eeuwige gerechtigheid bezitten, welke zij als een aller-zekerst bezit door de hoop verwachten, als voor hen in de hemelen weggelegd, nl. wanneer zij het ergst de verschrikkingen van zonde en dood gevoelen; dan weten ze, dat zij een heer van alles zijn, wanneer ze het meest aan alles gebrek hebben, volgens die tekst: "Niets hebbende, nochtans alles bezittende" (2 Kor. 6: 10). Dit noemt de Schrift, vertroosting door de hoop te ontvangen. Maar die kunst wordt niet geleerd zonder menigvuldige en grote bestrijdingen.

Vers 6: *Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar het geloof, door de liefde werkende.*

Deze plaats verdraaien de Sofisten naar hun eigen gevoelens, waardoor zij leren, dat wij uit de liefde of uit de werken gerechtvaardigd worden. Immers zeggen zij, dat het geloof, ook al is het van Godswege ingestort (ik spreek niet over het verworven geloof) niet rechtvaardigt, tenzij het gewerkt is door de liefde, omdat zij de liefde een genade noemen, die iemand aangenaam maakt, dat is: rechtvaardig (om ons woord, of liever dat van Paulus te gebruiken); dat verder de liefde verkregen wordt door onze verdiensten van gelijkvormigheid. Ja, zij verzekeren dit, dat zelfs het ingegoten geloof kan bestaan met een doodzonde. Zo brengen zij de rechtvaardigmaking geheel en al van het geloof af, en kennen haar (op deze wijze) alleen aan de liefde toe, en ze willen dit op deze plaats door de H. Paulus bewezen hebben: "Het geloof, dat door de liefde werkt", alsof Paulus wilde zeggen: Ziedaar, het geloof rechtvaardigt niet; ja, het betekent niets, tenzij er de werkende liefde, die het geloof vorm geeft, bij komt.

Maar dit zijn alle wangedrochten, door trage mensen verzonnen. Want wie zou het kunnen verdragen, dat het geloof, dat een gave Gods is, door de Heilige Geest de harten ingegoten, met doodzonde zou kunnen bestaan? Indien ze nu nog spraken over het verworven of historische geloof en over een natuurlijke kennis, aan de geschiedenis ontleend, dan zouden ze nog te verdragen zijn; ja, van het historische geloof zouden ze dan op de rechte wijze spreken. Maar om inzake het ingegoten geloof zo te gevoelen [dat is: van het waar zaligmakende geloof], dat is ronduit belijden, dat zij in het geheel niets van het geloof op de rechte wijze verstaan.

Verder lezen zij deze plaats van Paulus, om zo te zeggen, door een gekleurd glas, en misvormen zij de tekst naar hun dromen. Immers zegt Paulus niet: Het geloof, dat door de liefde rechtvaardigt; en ook niet: het geloof, dat door de liefde aangenaam maakt. Zulk een tekst verzinnen zij zelf, en dringen zulks met geweld deze plaats op. Veel minder zegt hij: de liefde maakt aangenaam. Zo spreekt Paulus niet, maar hij zegt dit: "Het geloof, dat door de liefde werkt". De werken geschieden, zegt hij, uit het

¹³³ Het is opmerkelijk, dat Luther hier het woord "Uitverkorenen" gebruikt, en dus hier gezond en naar waarheid van Gods Woord spreekt, tegen de dwaling van de Algemene Genade, die de Auteur nu en dan zelfs tegensprekt.

geloof door de liefde; de mens wordt niet gerechtvaardigd door de liefde. Maar wie is zo'n onbedreven talenkenner, dat hij niet uit de kracht der woorden verstaan zou, dat het iets anders is gerechtvaardigd te worden, dan te werken? Immers zijn Paulus' woorden klaar en duidelijk: "Het geloof werkt door de liefde". Daarom is het een openbare diefstal, dat zij, na de ware en echte zin van Paulus te hebben weggenomen, voor "werken" "gerechtvaardigd worden" verstaan, en door de werken der gerechtigheid, daar zij zelfs in de moraal-filosofie gedwongen worden te erkennen, dat de werken de gerechtigheid niet zijn, maar dat de werken uit de gerechtigheid voortkomen.

Verder, Paulus maakt hier niet het geloof ongevormd en als een ruwe vormloze klomp, waarin geen wezen of werkzaamheid te vinden is, maar de werking zelf kent hij aan het geloof toe, en niet aan de liefde. En hij verzint niet de een of andere ruwe en ongevormde kwaliteit [hoedanigheid], maar hij verzekert, dat het geloof een uitwerkende en arbeidzame zelfstandigheid, en als een wezenlijke grond, of een zelfstandige gestalte is [Hebr. 11: 1]. Want de Apostel zegt niet: De liefde is krachtdadig, maar: "het geloof is krachtdadig". Hij nu maakt de liefde als het ware tot een instrument des geloofs, waardoor het geloof werkt. Wie weet verder niet, dat het werktuig de kracht, beweging en werking, niet van zichzelf, maar van de werkman, bewerker en hanteerder heeft? Wie immers zou kunnen zeggen: de bijl geeft de kracht en beweging om te hakken aan de arbeider? Het schip geeft de kracht en beweging om te zeilen aan de schipper? Of, om het voorbeeld van Jesaja aan te halen: Wie zal zeggen, dat de zaag de arbeider voorttrekt, en de stok de hand oplicht? [Hfdst. 10: 15]. Het is hetzelfde, als hetgeen zij zeggen, dat de liefde de voltooiing des geloofs is, of dat zij haar de kracht en werkzaamheid des geloofs toekent, of dat zij rechtvaardigt. Daar Paulus zelfs de werken aan de liefde niet toestaat, hoe zou hij dan aan haar de rechtvaardiging toekennen? Het is dus vast en zeker, dat deze plaats met een grote belediging niet alleen voor Paulus, maar zelfs ook voor het geloof en de liefde - vóór de liefde tegen het geloof - bedorven is.

Maar zo gaat het met trage lezers, die hun eigen gedachten bij de lezing van de Heilige Schrift meebrengen, daar zij, van alles ontbloot [tot het Woord] moesten naderen, en hun gedachten naar de Schrift moesten schikken, vervolgens de woorden oplettend overwegen, de voorafgaande met de volgende vergelijken, en zich erop toeleggen, om de zuivere zin van enige plaats te vatten, maar ze moesten niet met verminkte benamingen en uitgeplozen woorden hun dromen verzinnen. Want Paulus bedoelt hier ter plaatse niet aan te tonen, wat het geloof eigenlijk is, of wat voor God kan bestaan. Hij redeneert hier, zeg ik, niet over de rechtvaardiging. Dat immers heeft hij hierboven overal al uitvoerig gedaan.

Maar hij besluit in het kort, als het ware in een slotwoord, waarin het eigenlijke christenleven bestaat, zeggende: "In Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar het geloof, door de liefde werkende"; dat is: Het geloof, dat niet opgesmukt of geveinsd is, maar dat waar en waarachtig werkzaam is. Dat is het, hetgeen de goede werken beoefent en aandringt door de liefde.

Dit bedoelt zoveel te zeggen als: Wie waarlijk een christen of in Christus' koninkrijk wil zijn, behoort een waarachtig gelovige te zijn. Hij nu gelooft niet in waarheid, indien de werken der liefde niet op het geloof volgen. En zo sluit hij, van weerskanten, van rechts en van links, de geveinsden buiten het koninkrijk van Christus; ter linkerzijde de Joden en de werkers van eigen gerechtigheid, zeggende: In Christus is geen besnijdenis, dat is: geen werken, geen godsdienstplicht, geen enkele bijzondere

levenswijze van kracht, maar alleen het geloof, zonder enig vertrouwen op eigen werken heeft waarde. Aan de rechterzijde sluit hij de luie, trage mensen en lediggangers uit, omdat zij zeggen: Indien het geloof zonder het werk rechtvaardigt, laat ons dan niets verrichten, maar alleen slechts geloven, en laat ons maar doen, wat wij willen. Nee, also niet, goddelozen! zegt Paulus. Het is waar, dat alleen het geloof rechtvaardigt zonder de werken, maar ik spreek van het ware geloof, dat, nadat het gerechtvaardigd heeft, niet in ledigheid haar tijd verslaapt, maar door de liefde werkzaam is.

Dus beschrijft Paulus, gelijk ik gezegd heb, op deze plaats het ganse christelijke leven, namelijk, dat het geloof jegens God van binnen is, en de liefde of de werken jegens de naaste van buiten, zodat op die wijze een mens volkomen een Christen is, van binnen voor God door het geloof, Die onze werken niet nodig heeft, en uitwendig voor de mensen, voor wie niet ons geloof, maar de werken of de liefde van voordeel is. Wanneer men dus van deze vorm van het christelijke leven gehoord heeft of heeft leren kennen, dat namelijk er een geloof en liefde is (zoals ik gezegd heb) [daarmee] wordt nog niet gezegd, wát dat geloof, en wát die liefde is. Dit toch is een ander onderzoek. Want aangaande het geloof of haar innerlijke aard, kracht en gebruik des geloofs heeft Paulus hierboven gehandeld, toen hij aantoonde, dat het geloof de gerechtigheid of liever de rechtvaardiging voor God is. Hier verbindt hij het geloof met de liefde en de werken, dat is: hij spreekt over haar bediening naar buiten. Hier zegt hij, dat het geloof de aandrijfster of uitwerkster is van de goede werken of van de liefde jegens de naaste.

Daarom kan niemand, die wel bij zijn verstand is, deze plaats verstaan [als handelend] van de zaak der rechtvaardiging voor God, daar Paulus spreekt over het gehele leven der Christenen, en het is een totaal gebrekkige uitdrukking of een bedrieglijke samenstelling of verdeling, waar van een gedeelte genomen wordt, hetgeen van het geheel gezegd wordt. En een letterlijke verklaring moet immers niet de figuurlijke spreekwijzen en overdrijvingen dulden, zoals de retorica redeneerkunde] doet, daar zij, zo onderscheidenlijk mogelijk, de leermeesteres is in het onderwijzen, beschrijven, verdelen en samentrekken. Want hoedanig een dialectiek [of: letterlijke verklaring] zou dat immers zijn? Een mens bestaat uit ziel en lichaam, en zonder ziel en lichaam kan hij niet bestaan, derhalve heeft het lichaam verstand, en de ziel alleen verstaat niet?

Van eenzelfde redenering is het volgende: Het christelijke leven bestaat uit geloof en liefde, of: het geloof, door de liefde werkende; derhalve rechtvaardigt de liefde, en niet het geloof alleen. Maar laten zij die menselijke dromerijen laten voor wat ze zijn!

Laat ons dit tegelijk uit die plaats leren verstaan, hoe verschrikkelijk de duisternis onder die Egyptenaars is, die niet alleen het geloof, maar ook de liefde in het Christendom verachten, en in plaats daarvan zichzelf vermoeien met eigen gekozen werken, geschoren kruinen, kleren, spijsen en oneindig veel andere vermommingen en hersenschimmen, waardoor zij Christenen willen schijnen te zijn. Maar Paulus houdt hier, zeer vrijmoedig, met duidelijke en nadrukkelijke woorden staande: *Het geloof, door de liefde werkende, maakt de Christen*. Hij zegt niet: de monnikskap, het vasten, het kleed en andere plechtigheden maken een christen, maar het ware geloof in God, dat de naaste liefheeft en weldoet, hetzij hij knecht, heer, koning, paus, man, vrouw, in het purper, in lompen gekleed, vlees of vis eet. Niets, niets van deze dingen maakt een Christen, maar geloof en liefde. De overige dingen zijn alle leugenachtig en louter afgoderij, en toch is er niets bij hen meer in verachting dan juist dat geloof en die

liefde, bij hen nl., die aller-christelijkst willen zijn en helemaal een kerk willen vormen, nog heiliger, dan de heilige Kerk van God Zelf.

Nog eens, zij bewonderen en roemen hun vermommingsen en verzinselen van eigen-gekozen werken, waaronder zij hun afgoderijen, goddeloosheden, onreinheden, haat, doodslagen en het rijk van de gehele hel en van de duivel voeden en bedekken. Zo machtig is het geweld der schijnheiligheid en bijgeloof in alle eeuwen, van het begin tot het einde der wereld.

Vers 7: *Gij liep wel; wie heeft u verhinderd der waarheid gehoorzaam te zijn?*

Deze dingen zijn klaar en verstaanbaar. Paulus bevestigt hier, dat hij recht leert, en hetzelfde onderwijst als vroeger: dat zij vroeger, toen zij de waarheid gehoorzaamden, weliswaar de rechte weg liepen, dat is: dat zij recht geloofden en leefden, doch nu niet meer, nadat zij door de valse apostelen verleid zijn.

Verder gebruikt de Apostel hier een nieuwe spreekwijze, volgens welke hij het Christelijke leven *een loop* noemt. Want bij de Hebreeën wordt lopen of wandelen genoemd: leven of verkeren. De leraars en zij, die onderwezen worden, lopen, wanneer eerstgenoemde zuiver onderwijzen, en de anderen het Woord met blijdschap aannemen, en aan weerszijden de vruchten des Geestes daarop volgen; iets, wat ook geschiedde, toen Paulus daar tegenwoordig was, zoals hij hierboven in het 3e en 4e Hoofdstuk betuigt heeft, en hier: "Gij liep wel!", dat is: alles was bij u in een gelukkige staat en voortgang, gij leefde voortreffelijk, en gij waart de rechte weg ingeslagen naar het eeuwige leven, dat u door Gods Woord beloofd was, enz.

Deze woorden "Gij liep wel" bevatten een grote troost. De vromen worden met de aanvechting bestormd, dat hun leven lui schijnt, en meer lijkt op een kruipen dan op een lopen. Maar indien zij bij de gezonde leer volharden en door de Geest wandelen, laat het hen dan in het minste niet bekommeren, dat hun verrichtingen langzaam schijnen voort te gaan, of liever te kruipen. God oordeelt heel anders. Want hetgeen ons langzaam schijnt te gaan, of nauwelijks te kruipen, dat loopt voor Hem snel. Evenzo, hetgeen in onze ogen droefheid, rouw en dood is, dat is bij God vreugde, verheuging en zaligheid. Vandaar, dat Christus zegt: "Zalig zijt gij, die treurt en weent, enz., want gij zult vertroost worden" (Matth. 5 : 4). Voor degenen, die in de Zoon van God geloven, werken alle dingen mede ten goede, hetzij droefheid hetzij dood [Rom. 8 : 8: En wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede]. Zij zijn dus de ware lopers, en al wat zij doen, loopt en heeft een gelukkige voortgang, aangezien Christus' Geest dit bevordert, Die van geen trage werkzaamheden weet.

Wie heeft u verhinderd, der waarheid gehoorzaam te zijn?

In deze loop worden zij gehinderd, die van de genade en het geloof tot de wet en de werken afvallen, zoals de Galaten is overkomen, overreed en verleid als zij waren door de valse apostelen, die hij bedekt met deze woorden berispt: "Wie heeft u verhinderd?" Op gelijke wijze heeft hij hierboven in Hfdst 3 : 1 gezegd: "Wie heeft u betoverd, dat gij der waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn?" Terloops geeft Paulus hier ook te kennen, dat de mensen door de valse leer zo verdwaasd worden, dat zij de leugen en ketterijen voor de waarheid en de leer des Geestes aannemen, zwerende en met alle kracht verdedigende van hun zijde, dat de gezonde leer, die zij eerst beminden, een dwaalleer is, en dat hún dwaling de gezonde leer is.

Op die manier hebben de valse apostelen de Galaten, die aanvankelijk zeer wél liepen, in die inbeelding gebracht, dat ze gingen geloven, dat ze vroeger, toen zij Paulus als leraar genoten, dwaalden en zeer traag voortgingen. Later echter, verleid door de valse

apostelen, toen zij hemelsbreed van de waarheid afdwaalden, zijn ze dermate door hun valse overreding betoverd, dat zij meenden, dat al hun zaken in een zeer gelukkige voortgang en loop verkeerden. Ditzelfde overkomt tegenwoordig ook hem, bij wie de dwaalgeesten zich hebben opgedrongen, enz. Daarom pleeg ik dikwijls te zeggen, dat de afval in de leer niet menselijk, maar duivels is, namelijk een val uit de hoge hemel in de diepste hel, omdat het er zoverre van af is, dat mensen, die in dwaling verkeren, wel verre van hun zonde te erkennen, die zelfs veeleer verdedigen, als ware het de hoogste gerechtigheid. Het is dus onmogelijk, dat zij vergeving zouden verkrijgen.

Vers 8: *Dit gevoelen is niet uit Hem, Die u roept.*

Dit is een uitnemende vertroosting en onderrichting, waardoor Paulus leert, hoe men degenen, die door goddeloze leraars verleid zijn, van hun valse overtuigingen zal bevrijden. De valse apostelen waren grote mannen, die schijnbaar Paulus in leer en vroomheid zeer ver overtroffen. De Galaten, door deze uitwendige schijn bedrogen - daar zij naar die valse apostelen luisterden -, meenden, dat zij Christus hoorden, en dus oordeelden zij, dat hun overtuiging uit Christus voortkwam. Daarentegen geeft Paulus bedekt en bescheiden te kennen, dat deze mening en leer niet uit Christus, Die hen in genade geroepen had, maar uit de duivel was, en op die wijze heeft hij aan velen deze valse overtuiging ontnomen. Zo brengen wij heden ten dage velen, door onrechtzinnige dwaalgeesten verleid, van hun dwaling terug, wanneer wij aantonen, dat hun meningen dwaalziek en goddeloos zijn.

Vervolgens komt ook die troost alle bekommerden toe, die, bestreden, zich een valse opvatting inzake Christus vormen. Want de duivel is een wonderlijke aanstoker, die de lichtste en bijna belachelijke zonde zodanig weet op te blazen, dat de bestredene meent, dat het de allergruwelijkste misdaad is, de eeuwige straf waardig. Hier moet het benauwde gemoed op deze wijze opgericht worden, zoals Paulus de Galaten opgebeurd heeft, namelijk dat die gedachte of overtuiging niet uit Christus is, daar ze tegen het Woord des Evangelies strijdt. Want dat schildert Christus juist niet als een beschuldiger en Met als een harde eiser, enz., maar als een vriendelijke, nederig van hart zijnde, barmhartige Zaligmaker en vertrooster.

Doch indien de satan dit omver stoot (want hij is een duizendkunstenaar) en hiertegenover stelt het Woord en voorbeeld van Christus, op deze wijze: Christus is wel vriendelijk en goedertieren enz., maar voor rechtvaardigen en heiligen, daarentegen bedreigt Hij de zondaars met toom en verderf, Luk. 13; evenzo kondigt hij de ongelovigen aan, dat zij reeds veroordeeld zijn, Joh. 3 : 18; verder Christus heeft veel goeds verricht, veel kwaad geleden, en Hij beveelt ons Zijn voorbeeld te volgen, doch uw leven komt niet overeen met Christus' Woord of voorbeeld, omdat gij een zondaar en ongelovige zijt; kortom, gij hebt niets goeds verricht, enz. Daarom passen de teksten, die Christus als een Rechter voorstellen, op u, en niet de vertroostende inzake Christus als Zaligmaker, enz.

Dan vertroost de bestredene zichzelf op deze wijze: de Schrift stelt Christus op tweeërlei wijze voor, allereerst als een *Geschenk*. Indien ik Hem op deze wijze zal aannemen, dan zal mij in het geheel niets kunnen ontbreken. "In Christus zijn immers alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen" (Kol. 2 : 3). Die Jezus, hoe groot en hoog verheven Hij ook is, is voor mij van God geworden Wijsheid, Gerechtigheid, Heiligmaking en Verlossing [1 Kor. 1: 30]. Ook al heb ik dus vele en zware zonden begaan, toch wordt alles door Zijne gerechtigheid uitgedelgd, indien ik in Hem zal geloofd hebben.

Verder stelt de Schrift Hem ook als een *Voorbeeld* om na te volgen voor ogen. Maar ik zal niet dulden, dat mij deze Christus als Voorbeeld voorgesteld wordt, tenzij op

een dag van vreugde, wanneer ik buiten verzoeking verkeer, waar ik nauwelijks één duizendste deel van Zijn voorbeeld kan bereiken, opdat ik niet vleselijk gerust word. In een tijd van aanvechting zal ik echter niet horen noch toelaten dan Christus als een geschenk, Die voor mijne zonden gestorven, mij Zijne gerechtigheid toebedeeld heeft, en datgene, wat mij in mijn leven ontbreekt, voor mij gedaan en volbracht heeft [volgens die Zijne heuglijke en alles te boven gaande uitroep aan het kruis: Tetelestai, Het is volbracht!, Joh. 19 : 30]. Immers is het einde der wet Christus tot rechtvaardigheid, voor een ieder, die gelooft [Rom. 10 : 4].

Het is nuttig die dingen te weten, niet alleen opdat wij, ieder persoonlijk, ten tijde der bestrijding, een vast geneesmiddel hebben, om dat gif der wanhoop, waarmee satan ons denkt te besmetten, te vermijden, maar ook om de razende sektaristen van onze tijd te kunnen wederstaan. Want de Wederdopers hebben in heel hun leer niets, dat fraaier voorkomt, dan dat zij het voorbeeld en kruis van Christus zo aandringen, vooral, daar er zeer duidelijke teksten zijn, waarin Christus Zijn discipelen het kruis aanbeveelt. Men moet dus onderricht worden, op welke wijze wij die satan, wanneer hij zich in een engel des lichts verandert, zullen wederstaan, namelijk op deze manier, dat wij onderscheiden tussen Christus, Die nu eens als een Geschenk, en dan weer als een Voorbeeld ons gepredikt wordt. Elk van beide wijzen van prediking heeft haar eigen passende tijd; maar indien die niet in acht genomen wordt, ontstaat er een pest tengevolge van de prediking der zaligheid.

Voor de beangstigden en die reeds vroeger door de last van hun zonden verbrijzeld zijn, moet men dus Christus als een Zaligmaker en Geschenk, en niet als Voorbeeld en Wetgever voorstellen. Doch aan de vals gerusten en verharden moet men het Voorbeeld van Christus voor ogen stellen, en Zijn vreselijke oordelen, en de verschrikkelijke voorbeelden van Gods toom, zoals van de zondvloed, de omkering van Sodom [en dergelijke ontzaglijke gerichten Gods], opdat zij tot bekering komen. Laat dus een ieder christen leren, wanneer hij verschrikt of benauwd is geworden, om de valse inbeelding, die de satan inzake Christus inblaast, te kunnen afschudden en te zeggen: Wat zijt ge nu, o satan, met mij aan het praten over "doen", daar ik vroeger voldoende verschrikt en ontroerd ben wegens mijn daden en zonden, ja daar ik nu belast en beladen ben, zal ik naar u niet luisteren, die een boze aanklager en verderver zijt, maar mij wenden tot Christus, Die een Zaligmaker is van het menselijk geslacht, Die zegt, dat Hij in de wereld is gekomen, om zondaren zalig te maken [1 Tim. 1 : 15], om wanhopigen te vertroosten, en de gevangenen verlossing aan te kondigen, enz. Hij is waarlijk en eigenlijk gezegd de Christus, en behalve Hem is er geen ander.

Een voorbeeld van een heilig leven kan ik halen uit Abraham, Jesaja, Johannes de Doper, Paulus en andere heiligen. Maar die kunnen mij de zonden niet vergeven, mij niet uit uw geweld, o satan, en van de dood bevrijden, zalig maken en het leven schenken. Want die daden komen alleen Christus toe, Welken de Vader verzegeld heeft [Joh. 6 : 27]. Daarom zal ik niet naar u als leraar horen, maar naar Christus, van Wie de Vader gezegd heeft: "Deze is Mijn geliefde Zoon, in Welke Ik Mijn welbehagen heb, hoort Hem!" (Matth. 3 : 17, Mark. 9 : 7). Laat ons op deze wijze leren om in aanvechting en bij opdringing van een valse leer, ons door het geloof op te richten, anders zal de satan ons of door zijn dienaars verleiden, of met zijn vurige pijlen doden.

Vers 9: ***Een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg.***

Hieronymus en die hem volgden, bestraffen de H. Paulus, dat hij vele uitspraken der Heilige Schrift verdraait in een andere betekenis. Vandaar, dat zij zeggen, dat bij.

Paulus strijdig is, hetgeen op de plaatsen zelf [die Paulus aanhaalt] niet strijdt. Maar ten onrechte beschuldigen zij de Apostel, die op rechte en voorzichtige wijze of algemene uitspraken tot bijzondere maakt, zoals hij hierboven, in Hfdst. 3: 10 de algemene uitspraak: "Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt", tot een bijzondere maakt, wanneer hij haar zeer gepast op Christus toepast; of bijzondere uitspraken tot algemene maakt, zoals hij deze bijzondere uitspraak: "Een weinig zuurdesem enz." in het algemeen opvat, omdat hij die spreuk pleegt over te brengen en tot de leer, zoals hier ter plaatse, waar hij over de rechtvaardiging handelt, en tot het leven en de kwade zeden, zoals in 1 Kor. 5: 6.

De gehele Brief geeft voldoende te kennen, hoe de val der Galaten Paulus gesmart heeft, en hoe dikwijls hij op hen aangedrongen heeft, nu eens met hen te berispen, dan weer met hen te bezweren, wat zeer groot en onberekenbaar kwaad op deze hun val zou volgen, indien zij zich niet bekeerden.¹³⁴ Die vaderlijke en apostolische zorg en waarschuwing hebben sommigen in het minst niet ter harte genomen. Want de meesten erkennen Paulus al niet meer als hun leraar, maar geven aan de valse apostelen ver boven hem de voorkeur, van wie zij - zo ze droomden - de ware leer ingedronken hadden, en niet van Paulus.

Verder zullen de valse apostelen Paulus ongetwijfeld bij de Galaten zwart hebben gemaakt, op deze wijze: Dat hij een koppig en twistziek mens is, die om de kleinste aangelegenheid de eendracht der gemeenten verscheurde, om geen andere reden, dan dat 'hij alleen voor wijs gehouden en groot geacht wilde zijn. Door deze valse beschuldiging maakten zij Paulus bij velen gehaat. Anderen, die nog niet helemaal van Paulus' leer afgefallen waren, dachten dat er niet het minste gevaar in stak, indien zij in de leer aangaande de rechtvaardiging en het geloof ietwat van hem verschilden, en dus verwonderden zij zich, toen zij hoorden dat Paulus een zaak, die, naar het hun voorkwam, van zo gering belang was, zo hevig overdreef, en zij dachten: Laat het al eens zo zijn, dat wij een weinigje van Paulus' leer zijn afgeweken, en dat wij enigszins misdaan hebben, toch is dit iets van weinig betekenis. Daarom kon hij dit wel door de vingers gezien hebben, of althans moest hij dat niet zo heftig overdrijven, opdat door die geringe aanleiding de eendracht der gemeenten niet verscheurd werd.

Hun geeft de Apostel met deze zeer fraaie spreekwoordelijke uitspraak ten antwoord: "Een weinig zuurdesem bederft het gehele deeg", en het is een waarschuwing, waar Paulus veel waarde aan hecht. Ook wij moeten in deze onze tijd ze hoog houden. Want de Sacramentariërs, die de lichamelijke tegenwoordigheid [consubstantiatie] van Christus' lichaam in het Avondmaal loochenen,¹³⁵ verwijten ook ons heden ten dage, dat wij twistgierig, hard en onhandelbaar zijn, die om een enkel artikel aangaande het Sacrament, de christelijke liefde en de eendracht der kerken splijten.

Dat wij zo'n gering Artikel niet op zo'n hoge prijs moeten stellen, en dat nog wel één, dat onzeker is en door de Apostelen niet voldoende verklaard is (vooral, daar zij anders inzake alle Artikelen der christelijke leer, die meer noodzakelijk en van groter gewicht zijn, hetzelfde als wij gevoelen, zodat wij vanwege dit éne artikel noch behoorlijk rekening houden met de ganse christelijke leer, noch met de algemene

¹³⁴ Het is hierboven pag 447 reeds opgemerkt, dat het Latijnse woord *resipiscere* eigenlijk wederwijsworden te kennen geeft, bij ons bekeren; en voorwaar, wat is toch zich tot God te bekeren en verzoening in Christus te zoeken, van staat en weg te veranderen, en voorts aan God te gewinnen, Joh. 22: 21, anders dan wederwijsworden; want de Heere Zelf wordt aan de Zijnen geschonken tot Wijsheid, 1 Kor. 1 : 30.

¹³⁵ Hier bedoelt Luther zonder tegenspraak de Christenen, die tegenwoordig onder de naam van Gereformeerden bekend zijn, die zijn dwalingen in de Lichamelijke consubstantiatie niet konden toestemmen; hieruit blijkt het in die grote Reformateur, dat het menselijk is te dwalen.

eenheid van al de gemeenten. Door dit zeer aannemelijke argument maken zij ons niet alleen verdacht bij hun eigen mensen, maar brengen zij ook vele goede mensen ten val, die denken, dat wij louter uit halsstarrigheid of door een soort persoonlijke eerezucht van hen verschillen. Maar dit zijn listen van de duivel, door welke hij niet alleen dat artikel, maar de ganse christelijke leer probeert te ondermijnen.

Op deze hun redenering antwoorden wij met Paulus: "Een weinig zuurdesem bederft het gehele deeg." In de wijsbegeerte is een geringe dwaling aan het begin - zeer groot op het laatst. Zo ondermijnt in de Godgeleerdheid een geringe dwaling de gehele leer. Daarom moeten leer en leven zeer ver van elkaar onderscheiden worden. De leer is niet de onze, maar van God, van Wie wij slechts tot dienaars geroepen zijn. Daarom kunnen wij er zelfs niet een stipje van toegeven of erin veranderen. Het leven is van ons,¹³⁶ dus wat dat betreft kunnen de Sacramentariërs niets van ons vergen, dat wij niet zouden willen en ook verplicht zijn op ons te nemen, kwijtschelden of verdragen, met uitzondering slechts van de leer en het geloof, ten opzichte waarvan wij altijd met Paulus zeggen: "Een weinig zuurdesem bederft het gehele deeg". Dienaangaande kunnen wij zelfs niet één haar wijken. Want de leer is als een punt in de Meetkunde, die niet kan gedeeld worden, dat is: die leer kan geen ontneming of bijvoeging verdragen. Daarentegen is het leven als de punt in de Natuurkunde, ze kan altoos afnemen en altijd toenemen.

Het geringste splintertje in het oog is voor het oog schadelijk. Vandaar dat de Duitsers zeggen, inzake de geneesmiddelen [hulpmiddelen] der ogen: Niets is er in de ogen goed, en de Heere Jezus zegt: "De kaars des lichaams is het oog; wanneer dus uw oog eenvoudig is, zo zal uw gehele lichaam verlicht zijn." En verder: "Indien uw lichaam niet heeft enig deel, dat duister is, zo zal het geheel verlicht zijn," Matth. 6: 22, Luk. 11 : 36. Door deze allegorie geeft Christus te kennen, dat het oog, dat is de leer, eenvoudig, zuiver, klaar en oprecht moet zijn, die in het geheel geen duisters of iets dat bewolkt, hebben mag. En Jakobus heeft niet door zijn geest, maar ongetwijfeld uit het gehoor der Apostelen¹³⁷ zeer fraai gezegd: "Die in één ding zal struikelen, die staat schuldig aan alle," Jak. 2 : 10. De leer moet dus zijn als een onafgebroken gouden cirkel, waar geen scheurtje in is. Wanneer er ook maar de minste scheur bij komt, is de cirkel niet gaaf meer. Wat baat het de Joden te geloven, dat er één God is, en dat Hij de Schepper van alles is, de andere artikelen te geloven, en de ganse Schrift als heilig te aanvaarden, wanneer zij Christus loochenen? Wie dus in één struikelt, is schuldig aan alle geworden.

Daarom moet deze plaats nauwkeurig in acht genomen worden tegen deze hun redenering, waarmee zij lasteren, dat wij de liefde geweld aandoen, tot het allergrootste nadeel der kerken. Wij zijn zeer zeker bereid de vrede en liefde met allen te onderhouden. Indien wij dit niet kunnen bereiken, eisen zij tevergeefs de liefde van ons [want die leer is ons bovenal lief, en men moet lief om liever laten]. Vervloekt zij de liefde, die onderhouden wordt met verlies van de leer des geloofs, waarvoor alles moet wijken: liefde, Apostel, Engel uit de hemel [Gal. 1 : 8]. Zij geven dus genoeg te

---

¹³⁶ Deze Stelling komt uit 's Mans vorige onbezonnen drift, en zal geenszins de toestemming van bedaarde Christenen vinden; want ons leven komt zowel aan den HEERE toe, als de leer; wij worden immers geleerd alzo te spreken en alzo te doen, gelijk gij dan de Heere Jezus hebt aangenomen, wandelt alzo in Hem, Kol. 2: 6.

¹³⁷ Hier is Luther weer onbedaard, en zegt meer dan hij kan bewijzen; Jakobus is van dezelfde Geest Gods gedreven, als de andere Apostelen, en daarom zijn zijne Schriften ook canoniek, en van dezelfde autoriteit als het overige Woord Gods, waaromtrent de Auteur nog geen licht of kennis had.

kennen, wanneer zij zo smadelijk deze zaak gering achten, hoe hoog zij de Majesteit van het Woord schatten. Indien zij geloofden, dat dit het Woord Gods is, zouden zij daar niet zo mee spelen, maar zouden het de hoogste eer aandoen, en zouden het zonder enig onderzoek of twijfel geloven, en zij zouden weten, dat één woord Gods alles was, en dat alles het éne was; eveneens zouden zij weten, dat wanneer één artikel verloren gegaan is, zij langzamerhand alle verloren gaan. Want ze hangen met elkaar samen, en worden met een gemeenschappelijke band als het ware verbonden.

Laten wij hèn dus toestaan, de Christelijke eendracht en liefde te verbreiden; laten wij daarentegen de Majesteit van het Woord en het geloof verbreiden. De liefde kan op haar plaats verwaarloosd worden zonder gevaar, zo niet het Woord en het geloof. Het is een eigenschap van de liefde alles te verdragen, voor een ieder te wijken. Daarentegen is het aan het geloof eigen, niets te verdragen en voor niemand te wijken. De liefde, die gaarne wil wijken, alles gelooft, vergeeft en verdraagt, wordt dikwijls misleid, en toch ofschoon misleid, ontvangt zij geen leed of ongemak, dat in waarheid ongemak zou kunnen genoemd worden; dat is: zij verliest Christus niet, en daarom wordt de liefde niet geërgerd, maar zij behoudt haar standvastigheid in weldoen, zelfs aan ondankbaren en onwaardigen. Daarentegen, wanneer het aankomt op de zaak van zaligheid, als dwaalzuchtige mensen de leugen en dwalingen leren onder een schijn van waarheid, en er velen misleiden, dan moet men voorwaar geen liefde oefenen, noch de dwalingen goedkeuren. Want hier verliest men niet de weldaad, aan een ondankbare bewezen, maar het Woord, het geloof, Christus en het eeuwige leven. Daarom, indien gij God in het éne artikel loochent, hebt gij Hem in alle verloochend, omdat God niet verdeeld wordt in vele artikelen, maar Hij is alles in ieder artikel afzonderlijk, en één in alle artikelen. Daarom antwoorden wij voortdurend aan de Sacramentariërs, die ons ervan beschuldigen, dat wij de liefde verwaarlozen, met dit spreekwoord van Paulus: "Een weinig zuurdesem bederft het gehele deeg"; evenzo: De goede naam, het geloof en het gezicht verdragen geen gekschere. Over deze zaak heb ik breedvoerig gesproken, om de onzen te versterken, en om anderen te onderrichten, die mogelijk door onze standvastigheid geërgerd worden, en niet aannemen, dat wij voor deze standvastigheid vaste en gewichtige redenen hebben. Laten wij dus ons niets erom bekreunen, dat zij zich zo beroemen op het streven naar liefde en eendracht. Want wie God in Zijn Woord liefheeft, geeft er weinig om wat en in welke mate hij liefheeft.

Paulus vermaant dus door deze spreuk, zowel de leraars als de hoorders, dat zij niet moeten denken, dat de leer des geloofs gering of nietig is, waarmee wij zo maar naar ons goeddunken spelen kunnen. De leer is een zonnestraal uit de hemel, die ons verlicht, aansteekt en bestuurt. Zoals nu de wereld met al haar wijsheid en macht de stralen der zon niet kan ombuigen, die rechtstreeks de aarde beschijnen, zo kan er ook aan de leer des geloofs noch af- noch toegedaan worden of zij wordt totaal ondermijnd.

Vers 10: ***Ik vertrouw van u in den Heere.***

Alsof hij zeide: Ik heb u nu genoeg vermaand, verzekerd en bestraft, indien gij maar wilde luisteren. Ik vertrouw evenwel van u in den Heere. Hier rijst de vraag, of Paulus er juist aan gedaan heeft, als hij zegt, dat hij op de Galaten vertrouwt, vooral daar het Heilig Woord verbiedt op mensen te vertrouwen. Beide, zowel geloof als liefde, stellen hun vertrouwen op iets, maar de voorwerpen verschillen. Het geloof stelt haar vertrouwen in God, daarom kan het niet bedrogen uitkomen. De liefde stelt haar vertrouwen op de mensen, daarom wordt zij dikwijls bedrogen. Nu is het vertrouwen van de liefde zó noodzakelijk voor het tegenwoordige leven, dat zonder

haar de samenleving in de wereld niet kan bestaan. Want indien de éne mens de ander niet zou geloven en vertrouwen, wat zou er van ons leven op aarde terecht komen? De Christenen geloven eerder door de liefde, dan de kinderen dezer eeuw. Want het vertrouwen op mensen is een vrucht van de Geest, of van het christelijke geloof bij de vromen. Vandaar, dat Paulus zelfs zijn vertrouwen op de Galaten stelde, die afgefallen waren, maar in den Heere, alsof hij zeide: In zóver vertrouw ik op u, als de Heere in u is, en gij in Hem, dat is: in zover gij in de waarheid blijft. Indien gij daarvan afgefallen zijt, bedrogen door de handlangers van satan, dan zal ik niet verder mijn vertrouwen op u stellen. Op deze wijze is het aan de vromen geoorloofd aan mensen te geloven, en hun vertrouwen op hen te stellen.

Dat gij niets anders zult gevoelen.

Te weten, aangaande de leer en het geloof, als hetgeen gij van mij gehoord en geleerd hebt, dat is: ik vertrouw dat gij geen andere leer, die van de mijne verschilt, wederom zult aannemen.

Maar die u ontroert, zal het oordeel dragen, wie hij ook zij. Met deze uitspraak veroordeelt Paulus, als een rechter op zijn rechterstoel gezeten, de valse apostelen, door hen met een zeer hatelijke naam: ontroerders der Galaten, te noemen; mensen, die door de Galaten zelf voor de aller-heiligsten en voor veel beter leraars dan Paulus gehouden werden; en tegelijk wil hij de Galaten met deze verschrikkelijke uitspraak, waardoor hij met zo volkomen zekerheid de valse apostelen veroordeelt, ertoe overhalen, dat zij hen als een zeer schadelijke pest vermijden, alsof hij zei: Waarom luistert gij naar die pest verbreidende mensen, die u niet onderwijzen, maar u slechts beroeren? De leer, die zij u voorstellen, is niets anders dan beroering der consciënties. Dus, hoe voornaam zij ook zijn, zullen zij hun oordeel dragen.

Nu kan men voldoende uit deze woorden verstaan (wie hij tenslotte ook zij), dat de valse apostelen schijnbaar de allerbeste en heiligste mannen geweest zijn, en misschien was er onder hen een uitmuntende leerling der Apostelen, een man van grote naam en gezag. Want het is niet zonder reden, dat Paulus zulke breedvoerige en veelbetekenende woorden gebruikt. Op dezelfde wijze spreekt hij ook in Hfdst. 1 : 8: "Want al ware het, dat wij, of een Engel uit de hemel een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt"; en er is ook geen twijfel aan, of velen zullen hoogst geërgerd zijn door die sterke uitdrukking van de Apostel, die gedacht hebben: waarom schendt Paulus de liefde? Waarom is hij zo weinig toegeeflijk in zo'n geringe zaak? Waarom spreekt hij zo overhaast het vonnis van eeuwige vervloeking uit tegen hen, die evengoed als hijzelf, dienstknechten van Christus zijn? Hij stoort zich daar in het minst niet aan, maar zeer stellig en zeker vervloekt en veroordeelt hij degenen, die de leer des geloofs benadelen, hoezeer zij schijnbaar heilig, geleerd en mannen van grote achting zijn.

Op gelijke wijze houden wij voor uitgebannen en veroordeeld degenen, die 'het Artikel aangaande het Sacrament van het lichaam en bloed des Heeren onzeker zeggen te zijn, of die de woorden van Christus in het Avondmaal geweld aandoen.¹³⁸

---

¹³⁸ Hier komt des Auteurs blinde en onbedachtzame ijver weer op; 's Mans dwaling aangaande de Lichamelijke consubstantiatie is heden ten dage bekend genoeg, en bij verscheidenen breedvoerig uit Gods Woord weerlegd. Vertrouwe dat de nu Gelukzalige Luther met zijn verheerlijkte ziel nu gewaar wordt, dat Christus lichamenlijk in de hemel is en blijft, en niet meer op de aarde is, maar zovelen wij Christenen zijn, ondervinden wij min of meer de Geestelijke en Goddelijke Trans- en consubstantiatie, en dat de Heiland Jezus naar Zijn Godheid, Majesteit, Genade en Geest nimmer van ons wijkt; zie hiervan een fraaie en rechtzinnige verklaring in onze waardige catechismus, Vr. 47. En betreffende de geestelijke Transsubstantiatie, zie de Geestrijke Lodensteijn, in zijn Beschouwinge Sions. Mocht de inhoud van dat gadeloos Traktaat meer met een verlicht en geestelijk oog beschouwd, en in het

Wij willen met de uiterste gestrengheid al de Artikelen van de Christelijke leer, zowel de grote als de kleine (hoewel er niet een enige bij ons klein geacht wordt) zuiver en volkomen zeker houden; en dit is hoogst noodzakelijk. Want de leer is ons enige licht, dat ons verlicht, bestuurt en de weg naar de hemel wijst; wanneer zij in één gedeelte aan het wankelen gebracht is, moet zij noodwendig geheel ten val komen. Wanneer dit gebeurt, zal de liefde ons niets baten. Wij zullen overigens gaarne de liefde en eendracht jegens hen bewaren, die op vrome wijze van één gevoelen met ons zijn aangaande al de Artikelen van de Christelijke leer, ja ook voor zoveel in ons is, zullen wij vrede hebben met onze vijanden, en zullen voor hen bidden, die door onkunde onze leer lasteren en ons vervolgen; doch zo niet met hen, die willens en wetens en in strijd met hun geweten een bepaald artikel of meerdere artikelen van de Christelijke leer krenken.

Ook Paulus leert ons hier door zijn voorbeeld, zo ontoegeeflijk te zijn; hij, die om een zaak, die niet slechts gering was - zoals het de valse apostelen en hun navolgers toescheen (want elk van beide groepen meenden, de éne groep dat zij recht en vromelijk leerden, de andere dat zij recht en vromelijk geloofden) -, maar tegelijk zeer onbillijk, zeer stellig voorzegt, dat zij hun oordeel zullen dragen. Daarom, zoals ik dikwijls pleeg te waarschuwen, moet men nauwkeurig onderscheid maken tussen de leer en het levensgedrag. De leer is [als] de hemel, het levensgedrag is [als] de aarde. In het levensgedrag is zonde, dwaling, onreinheid en ellende, zoals men gewoonlijk zegt: met azijn vermengd. Dat daar de liefde verschone, verdrage, inschikke, gelove, hope, en alles doorsta, dat daar de vergeving van zonde vooral ingang vinde, mits de zonde en dwaling niet verdedigd worden. Maar zoals in de leer geen dwaling aanwezig is, zo heeft zij geen vergeving van zonde nodig. Daarom is er in het geheel geen vergelijking [overeenkomst] van de leer en het levensgedrag.

Een tittel van de leer is meer waard, dan hemel en aarde. Dus staan wij niet toe, dat zij in het minste geschonden wordt. Doch wat de afdwaling in het levensgedrag belangt, kunnen wij zeer veel toegeven. Want ook wijzelf dwalen dagelijks in leven en zeden, alle heiligen dwalen ook, en dit belijden zij ernstig in het Gebed des Heeren en de Geloofsbelijdenis. Maar onze leer is door de genade Gods zuiver, wij hebben al de artikelen des Geloofs onkreukbaar en gegrond op het heilig Woord. Hen zou de satan gaarne willen bezoedelen en omver stoten. Daarom valt hij ons zo listig aan met die schoonschijnende redenering, om de liefde en eendracht der gemeenten niet te krenken.

Vers 11: *Maar ik, broeders, indien ik nog de besnijdenis predik, waarom word ik nog vervolgd? Zo is dan de ergernis des kruises vernietigd.*

Opdat Paulus niets onbeproefd zal laten, om de Galaten weer terug te brengen, redeneert hij nu uit zijn eigen voorbeeld: Ik, zegt hij, heb mij een zeer bittere haat en vervolging op de hals gehaald, van priesters, van ouderlingen des volks, en van mijn ganse geslacht, omdat ik aan de besnijdenis de gerechtigheid onttrek. Indien ik ze aan haar toekende, zouden mij de Joden niet alleen niet belagen, maar zij zouden mij ook prijzen en vurig liefhebben. Omdat ik het Evangelie van Christus en de Gerechtigheid des geloofs, na de wet en de besnijdenis afgeschafft te hebben, verkondig, lijd ik nu vervolging. Daarentegen verkondigen de valse apostelen, opdat zij het kruis en deze bittere haat van het Joodse volk niet op zich laden zouden, de besnijdenis, en zo verzekeren zij zich van de gunst der Joden, en houden hen te vriend.

Zo zegt hij hieronder in het 6e Hfdst., vers 12: "Zij noodzaken u besneden te worden."

Kortom, zij zouden ook dit gaarne bewerken, dat er in het geheel geen onenigheid, maar de innigste vrede en eendracht tussen de heidenen en Joden bestond. Maar dit kan onmogelijk geschieden zonder verlies van de leer des geloofs, welke is de leer des kruises, vol van ergernissen. Dus, wanneer hij zegt: "Indien ik de besnijdenis nog verkondig, waarom lijd ik nog vervolging? De ergernis des kruises is dus vernietigd", wil de Apostel te kennen geven, dat het een grote ongerijmdheid en onwaardigheid zou wezen, indien de ergernis des kruises ophield.

Op dezelfde wijze spreekt hij: "Christus heeft mij gezonden om het Evangelie te verkondigen, niet met wijsheid van woorden, opdat het kruis van Christus niet verijdeld worde," 1 Kor. 1 : 17. Alsof hij zeide: Ik zou niet graag willen, dat de ergernissen en het kruis van Christus afgeschaft werden.

Hier zou iemand kunnen zeggen: dus zijn de Christenen wel uiterst dwaas, dat zij zich uit eigen beweging aan gevaren blootstellen. Want met hun prediking richten zij niets uit, dan dat zij zich de haat en toorn van de ganse wereld op de hals halen, en ergernissen verwekken. Dat is - zoals hij zegt - tevergeefs zich inspannen en niets dan haat verwerven.

Die zaak, zegt Paulus, ergert of verontrust ons niets, maar ze maakt ons slechts moedig en gebiedt ons het beste inzake een gelukkige voortgang en uitbreiding van de gemeente te hopen, die onder het kruis bloeit en groeit. Want Christus moet als Hoofd en Bruidegom Zijner Kerk heersen in het midden van Zijn vijanden, Ps. 110 : 2. Daarentegen, wanneer het kruis weggenomen is, de woede van de tirannen en ketters en de ergernissen opgehouden hebben, en, wanneer de duivel zijn huis bewaart, alles in vrede is, dan is het een onfeilbaar teken, dat de zuivere leer van het Woord weggenomen is.

Daar ook Bernhardus dit inzag, zegt hij, dat de Kerk dan in haar beste staat verkeert, wanneer zij van alle kant aangevallen wordt door het geweld en de list van satan, daarentegen dat de Kerk het zeer kwaad gaat, wanneer zij in de hoogst mogelijke vrede verkeert, en heel aardig haalt hij een woord uit het Lied van Hiskia aan: "Ziet, in vrede is mij de bitterheid zeer bitter geweest," Jesaja 38 : 17, in de persoon van de Kerk, die in rust en vrede leeft. Daarom houdt Paulus het voor een aller-zekerst bewijs, dat het geen Evangelie is, dat met bewaring van de vrede verkondigd wordt. Daarentegen neemt het de wereld als een aller-zekerst bewijs aan, dat het Evangelie een ketterse en oproerige leer is, omdat de wereld de verkondiging des Evangelies door geweldige woelingen, beroeringen, ergernissen en sekten ziet gevolgd worden [waarvan de blinde en natuurlijke mensen een schadelijk en verderfelijk gebruik maken]. Zo neemt God het masker van de duivel aan, en satan dat van God, en God wil onder het masker van de duivel gekend, en Hij wil, dat de duivel onder het masker van God verworpen wordt.

"De ergernis des kruises" kan in dadelijke en lijdelijke zin verstaan worden. Het kruis volgt dadelijk op de leer van het Woord, volgens dat woord van Psalm 116: "Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken; ik ben zeer bedrukt geweest". Het kruis nu van de Christenen is een vervolging, gepaard gaande met ergernis en zonder enig medelijden; en daarom zeer aanstotelijk. Vooreerst lijden de Christenen als de misdadigste schelmen, en dit heeft de profeet Jesaja ook van Christus Zelf voorgezegd: "Hij is met de overtreders gerekend," Jes. 53 : 12.

Verder voor de moordenaars, dieven enz. worden de straffen verzacht, en de mensen worden tot hen met medelijden bewogen, daar is de ergernis niet verbonden met de straf. Daarentegen, zoals de wereld oordeelt, dat de Christenen zeer besmettelijke mensen zijn, zo meent zij, dat hun geen straf, zwaar genoeg voor hun misdaden, kan

opgelegd worden, en de wereld gevoelt niet het minste medelijden met de Christenen, maar doet hun de aller-schandelijkste soort dood aan, en door die zaak meent zij dubbel voordeel te trekken. Vooreerst, dat zij Gode een dienst bewijst, wanneer zij de Christenen ter dood brengt [Joh. 16 : 2].

Verder hoopt zij, dat de publieke rust hersteld zal worden, wanneer die pesten uit de wereld weggeworpen zijn.. Dus is het kruis en de dood der vromen vol ergernissen. Maar laat ons aan die onwaardigheid ons niet storen, zegt Paulus, noch aan die voortduur van kruis en ergernis, doch veeleer daardoor bevestigd worden, want zolang die dingen voortduren, staat het zeer wèl met de zaak van Christus. Op gelijke wijze vertroost Christus ook de Zijnen: "Zalig zijt gij, als u de mensen smaden en vervolgen, en al liegende, alle kwaad tegen u spreken om Mij nentwil, verblijdt en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen, want alzo hebben zij vervolgd de profeten, die voor u geweest zijn," Matth. 5: 11, 12. De Kerk duldt niet, dat deze vreugde haar ontnomen wordt. Daarom zou ik niet gaarne willen, dat de Paus, bisschoppen en dwaalgeesten met ons in eensgezindheid leefden. Want die eendracht zou een onfeilbaar bewijs zijn, dat wij de ware leer verloren hadden. In één woord, de Kerk behoort, wanneer zij het Evangelie zuiver leert, vervolging te lijden. Want het Evangelie verbreidt de barmhartigheid en de ere Gods, en ontdekt de boosheid en listen van de duivel, en tekent hem in zijn eigen kleuren, en ontnemt hem de uitwendige vertoning van Goddelijke majesteit, waardoor hij de hele wereld bedriegt; dat is: het Evangelie toont aan, dat alle plechtigheden en zogenaamde godsdienstplichten, de orden, die door de mensen uitgedacht zijn, alsook de overleveringen inzake de ongehuwde staat, spijsen, enz. waardoor de mensen menen, dat zij de vergeving der zonden en het eeuwige leven verdienen, goddeloze dingen zijn, en leringen der duivelen.

Dus wordt de duivel door geen enkele zaak meer getergd, dan door de verkondiging des Evangelies. Want daardoor wordt hem het masker van een god afgetrokken, en het Evangelie verraadt hem, dat hij is, hetgeen hij in waarheid is, nl. de duivel en niet God. Daarom kan het niet anders, of de ergernis des kruises volgt, wanneer het Evangelie een bloeitijd beleeft, of [anders] is de satan stellig niet op de rechte manier aangevallen, maar slechts zachtjes gestreeld. Indien hij werkelijk aangevallen wordt, blijft hij niet rustig, maar begint hij verschrikkelijk te woeden en alles in rep en roer te brengen.

Indien de Christenen tenminste het Woord willen behouden, dat zij dan toch niet geërgerd of verschrikt worden, wanneer zij zien, dat de duivel met verbroken teugels woedt, de hele wereld in beroering komt, de tirannen razen, er sekten ontstaan, maar laten zij vast en zeker weten, dat dit geen tekenen van schrik, maar van vreugde zijn, zoals Christus het verklaart: "Verblijdt en verheugt u!" [Matth. 5: 12]. Laat het er dus verre van zijn, dat de ergernis des kruises zou weggenomen worden, hetgeen geschieden zou, indien wij dit verkondigden, wat de overste dezer wereld en zijn aanhangers graag zouden horen, namelijk de gerechtigheid der werken, en dan zouden wij de satan toegeeflijk bevinden, de wereld ons genegen, en de Paus en de vorsten goedgunstig. Omdat wij echter de weldaden en de roem van Christus groot maken, vervolgen zij ons, en beroven ons van onze lichamen en goederen.

Vers 12: *Och, of zij ook afgesneden werden, die u onrustig maken!*

Is dit nu apostolisch, niet alleen te verklaren, dat de valse apostelen beroerders zijn, hen te veroordelen en hen aan satan over te geven, maar hun ook het kwade toe te wensen, dat zij geheel en al uitgeroeid mogen worden, en omkomen; hetgeen duidelijk vervloeken betekent? Paulus nu, naar ik mij verbeeld, had het oog op de besnijdenis,

alsof hij zei: Zij noodzaken u om besneden te worden, och of zij geheel en al, met wortel en tak afgesneden werden! Hier rijst de vraag, of het vervloeken een Christen geoorloofd is? Het mag, echter niet altijd, en niet om elke willekeurige oorzaak. Wanneer het zover gekomen is, dat het Woord vervloekt, of de leer gelasterd, en bijgevolg God Zelf gelasterd zou moeten worden, verander dan uw taal, en zeg: Gezegend zij de HEERE, en Zijn Woord, en vervloekt zij al wat buiten het Woord en buiten God is, hetzij apostel, hetzij Engel uit de hemel. Zo wordt hierboven in Hfdst. 1 gezegd: "'t Zij wij, of een Engel uit de hemel," enz., die zij vervloekt.

Daar kan men zien, dat Paulus een weinig zuurdesem van zo groot belang acht, dat hij de valse apostelen zelfs durft te vervloeken, die schijnbaar mannen waren van groot gezag en heiligheid. En laten ook wij daarom de zuurdesem van de leer niet gering achten; want van hoe geringe betekenis ze ook is, veroorzaakt zij, indien er geen acht op geslagen wordt, dat langzamerhand de waarheid en zaligheid verloren gaat, en God geloochend wordt. Want wanneer het Woord verbasterd en God geloochend en gelasterd wordt (iets wat noodzakelijk erop volgt), dan blijft er geen hoop op behoud over. Doch indien wij gelasterd, gevloekt en gedood worden, blijft de HEERE over, om ons weer op te wekken en ons te bevrijden van vloek, dood en hel.

Laat ons dus leren de majesteit en het gezag van het Woord te verbreiden, en hoog te achten. Want het is geen geringe zaak, zoals de dwaalzieke mensen heden ten dage zich inbeelden, maar één titteltje van het Woord is groter dan hemel en aarde. Daarom houden wij dan totaal geen rekening met de liefde of Christelijke eendracht, maar wij spreken slechts eenvoudig het oordeel uit, dat is: wij vervloeken en veroordelen allen, die zelfs ook maar in het minste de majesteit van het Goddelijk Woord bederven of schenden, omdat een weinig zuurdesem het gehele deeg verzuurt.¹³⁹

Indien zij ons echter het Woord geheel en al ongeschonden laten behouden, zijn wij bereid, niet alleen de liefde en eendracht met hen te onderhouden, maar wij bieden ons aan om hun van dienst te zijn, en niets ongedaan te laten. Indien zij daartoe onwillig blijken, laten zij dan omkomen en ter hel toe neergestoten worden, niet alleen zij, maar ook de gehele wereld, met haar vromen en goddelozen, zo God maar blijve. Wanneer Hij blijft, dan blijft het leven en de zaligheid, dan zullen ook de vromen blijven. Paulus handelt dus terecht daarin, dat hij die beroerders vervloekt en hun vonnis uitspreekt, dat zij een vervloeking zijn, met al wat zij zijn, leren en doen, en dat hij hun het kwade toewenst, dat zij uit dit leven, en vooral uit de gemeente afgesneden mogen worden, dat is: hij wenst dat God hun leer en al hun handelingen niet besture noch begunstige; en deze vervloeking is uit de Geest voortgekomen. Zo vervloekt Petrus een

Simon [de tovenaars]: "Uw geld, zegt hij, zij met u ten verderve," Hand. 8 : 24. En veelvuldig komt het gebruik van vervloeking in de Heilige Schrift voor tegen zulke beroerders der consciënties, vooral in de Psalmen, zoals: "Dat hen de dood overvalle, dat zij levend ter helle nederdalen," Ps. 55: 16. Alsook: "Dat de zondaars in de hel geworpen worden," enz.

Tot nu toe heeft Paulus het artikel van Rechtvaardigmaking met zeer bondige argumenten versterkt. Verder voegde hij, om niets na te laten, overal in dit betoog

¹³⁹ Waar blijven hier nu de Roomsgezinde Papisten, die de Bijbel, dat dierbaar Woord van de levende God verduisteren en aan hun medemens in Consciëntie- dwang zoeken te onthouden, tegelijk het durvende bestaan, om hun afgodische beeldendienst te handhaven, verandering en uitlating in de Tien Geboden te maken, en het Tweede Gebod uit haar zgn. kerk uit te bannen. Enz.

De vertaler schrijft een uitvoerige aanmerking op deze materie.

bestraffingen, lofprijzingen, vermaningen en bedreigingen in. Aan het slot voegde hij er zijn eigen voorbeeld aan toe, dat hij wegens deze leer vervolging lijdt, terwijl hij hierdoor de vormen vermaant, om niet geërgerd en afgeschrikt te worden, indien zij ten tijde des Evangelies zien zouden, dat er woelingen, ergernissen en sekten ontstaan, maar dat zij liever verheugd en verblijd moeten zijn. Want hoe heftiger de wereld tegen het Evangelie woedt, des te beter gaat het met de zaak des Evangelies.

Dit moet ons heden ten dage de aller-aangenaamste troost zijn. Want het is zeker, dat de wereld ons om geen andere oorzaak haat en vervolgt, dan dat wij de waarheid des Evangelies belijden. Zij beschuldigt er ons niet van, dat wij dieven, echtbrekers, moordenaars enz. zijn, maar dit éne verfoeit zij in ons, dat wij Christus heilig en zuiver verkondigen, en dat wij niet nalaten de waarheid te beschermen. Laat ons dus zelfs daaruit zeker weten, dat onze leer heilig en Goddelijk is, aangezien de wereld haar zo bitter haat. Want anders is er geen leer zo goddeloos, zo dwaas, belachelijk en verderfelijk, die de wereld niet gaarne aanneemt, omhelst en beschermt, voorts eerbiedigt, koestert en vleit zij die; en doet alles voor de belijders van zulk een leer. Alleen de leer der Godzaligheid, des levens en des behouds en haar dienaren verfoeit zij ten zeerste, en bewijst hun allerlei smaad. Het is dus een onmiskenbaar bewijs, dat de wereld ons alleen, uit haat tegen het Woord, vijandig gezind is. Dus wanneer ons de tegenstanders voor de voeten werpen, dat er uit deze leer niet anders voortkomt dan oorlogen, opstanden, ergernissen, sekten en oneindig veel ander kwaad, laat ons dan antwoorden: Gezegend is die dag, waarop wij dat alles zien mogen. Maar de ganse wereld wordt in beroering gebracht! Goed, als de wereld niet in beweging kwam, en de duivel niet in die mate woedde, en alles in de war bracht, zouden wij de zuivere leer niet hebben, waarop die woelingen en razernijen móeten volgen. Dus hetgeen gij verkeerd oordeel, dit aanvaarden wij als het hoogste goed.

De leer van de goede werken.

Nu volgen de aansporingen en voorschriften betreffende de goede zeden. Want de Apostelen zijn gewoon na de leer des geloofs en het onderricht der gewetens, er zedelessen aan toe te voegen, waardoor zij de gelovigen aansporen om de plichten van Godsvrucht onderling wederzijds te beoefenen; en dat gedeelte der leer verstaat de [natuurlijke] rede ook enigszins; van de leer des geloofs kent zij echter totaal niets. Opdat dus de Christelijke leer niet schijnt de goede zeden te vernietigen en tegen de burgerlijke verordeningen te strijden, vermaant de Apostel ook inzake de goede zeden en een uitwendige eerbare wandel, aangaande het onderhouden van liefde en eendracht. De wereld kan dus de Christenen er niet met recht van beschuldigen, dat zij de goede zeden opheffen, dat zij de publieke vrede, eerbaarheid, enz. verstoren, omdat zij de zeden en alle deugden beter leren dan enig ander, hetzij filosofen of Overheden; omdat zij [de Christenen] het geloof erbij voegen.

Vers 13: *Want gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders; alleenlijk, gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees, maar dient elkander door de liefde.*

Alsof hij zeide: Gij hebt nu door Christus de vrijheid verworven. Dat is: Gij zijt in het geweten en voor God ver boven alle wetten. Gij zijt zalig en behouden. Christus is uw Leven,. Dus ook al verschrikken u de wet, zonde en dood, toch kunnen ze u niet schaden, noch tot wanhoop drijven. Dat is uw voortreffelijke en onschatbare vrijheid. Nu is het uw taak, u er nauwkeurig voor te wachten, dat gij die vrijheid niet gebruikt tot een oorzaak voor het vlees. Dit kwaad is wijd en zijd verbreid, en is aller-laagst, dat satan in de leer des geloofs opwekt, namelijk dat hij deze vrijheid, waarmee Christus ons vrijgemaakt heeft, in velen weldra aanwendt tot een oorzaak voor het

vlees. Over ditzelfde klaagt ook Judas in zijn Brief: "Daar zijn sommige goddeloze mensen ingeslopen, zegt hij, die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid", vers 4. Want het vlees verstaat in het geheel niets van de leer der genade, nl. dat wij door de werken niet gerechtvaardigd worden, maar door het geloof alleen, en dat de wet geen enkel recht op ons heeft. Dus wanneer het vlees deze leer hoort, verandert zij die in ontuchtigheid, en brengt terstond dit naar voren: Indien wij zonder de wet zijn, laat ons dan leven, zoals wij willen; laat ons geen goed doen, laat ons niets aan de armen geven, laat ons veel minder enig kwaad dulden. Want er is geen wet om ons te dwingen, of te binden.

Dus is het van beide kanten gevaarlijk, toch is het ene gevaar dragelijker dan het andere. Indien de genade of het geloof niet verkondigd wordt, wordt er niet één behouden. Want alleen het geloof rechtvaardigt en zaligt. Daarentegen, indien het geloof verkondigd wordt, zoals het noodzakelijk moet verkondigd worden, verstaat het grootste gedeelte der mensen de leer aangaande het geloof op een vleselijke manier, en rooft de vrijheid des Geestes tot de vrijheid des vleses. Dit kan men tegenwoordig in alle standen, zo hogere als lagere opmerken [en inzonderheid in de verfoeilijke zonde van Sabbatschenderij]. Allen geven zij voor, dat ze Evangelisch zijn, zij roemen op hun Christelijke vrijheid, en toch, door intussen aan hun lusten toe te geven, begeven zij zich tot gierigheid, wellustigheden, hoogmoed, nijd, enz. [Gal. 5: 19-21]. Niemand vervult zijn plicht getrouw, niemand dient de ander door de liefde. Die onbetamelijkheid maakt mij dikwijls zo ongeduldig, dat ik vaak wens, dat dergelijke zwijnen, die de paarden met voeten vertreden, nog onder de tirannie van de Paus waren. Want het is onmogelijk, dat dit volk van Gomorra door het Evangelie des vredes bestuurd wordt.

Voorts wijzelf, die het Woord onderwijzen, vervullen onze plicht niet meer - nu het licht des Evangelies volop straalt - met zoveel nauwgezetheid en ijver, als we dat vroeger deden te midden van de duisternis der onkunde. Want naarmate wij zekerder zijn van de vrijheid, ons door Christus verworven, des te koeler en trager zijn wij om het Woord te behandelen, om te bidden, om het goede te werken, en om het kwade te verdragen; en tenzij ons de satan kwelde met geestelijke aanvechtingen, en van buiten met vervolgingen van de tegenstanders, evenals met verachting en ondank van onze mensen, zouden wij geheel en al vleselijk gerust, traag en tot alle goed werk ondeugdelijk worden, en zo zouden wij mettertijd alle kennis en het geloof van Christus verliezen, wij zouden de bediening des Woords in de steek laten, en wij zouden een gemakkelijker levenswijze voor ons vlees zoeken; zoals de meesten onder de onzen beginnen te doen, door die aanleiding bewogen, dat zij arbeidende in het Woord, niet alleen hun levensonderhoud daaruit niet kunnen verkrijgen, maar omdat zij ook zeer onwaardig behandeld worden door hen, die zij door de verkondiging des Evangelies verlostten uit de aller-ellendigste slavernij van het Pausdom. Daar dezen de arme en ergerniswekkende Christus prijsgeven [want zo ergerlijk komt de Heere Jezus aan het verdorven vlees en de verblinde verharde ongelovigen voor], verwikkelen zij zich weer in de zaken, die het tegenwoordige leven betreffen, en dienen hun buik, en niet Christus; doch met welke vrucht, zullen zij mettertijd ondervinden.

Daar wij dus weten, dat de duivel ons vooral belaagt, die het Woord hebben (want de anderen houdt hij gevangen naar zijn wil), en dit ijverig najaagt, om ons die vrijheid des Geestes te ontnemen, of om tenminste dit te bereiken, dat wij die vrijheid in ontuchtigheid veranderen, daarom leren wij onze mensen, met de grootste nauwgezetheid en zorg, en sporen hen naar Paulus' voorbeeld ertoe aan, dat zij niet zouden denken, dat die vrijheid des Geestes, die door Christus' dood verkregen is, daarom aan hen geschonken is, opdat zij die zouden gebruiken tot aanleiding des

vleses, of gelijk Petrus zegt: Dat zij die vrijheid zouden hebben als een deksel der boosheid, maar dat zij elkaar onderdanig zouden zijn door de liefde, 1 Petrus 2 : 16. Opdat dus, gelijk ik gezegd heb, de Christenen deze vrijheid niet zouden misbruiken, legt de Apostel aan hun vlees de dienstbaarheid op, door de wet van onderlinge liefde. Laten de vromen daarom gedenken, dat zij in hun geweten voor Gods aangezicht vrij zijn van de vloek der wet, van zonde en dood, om Christus' wil, maar dat zij met het lichaam dienstbaar zijn. Hier moet de één de ander door de liefde, volgens dit voorschrift van Paulus, onderdanig zijn. Dat een ieder dus er zich op toelegge, om in zijn roeping stipt zijn plicht te vervullen, en waar hij kan, zijn naaste behulpzaam te zijn. Dit vraagt Paulus van ons, met deze woorden: "Dient elkander door de liefde", welke woorden de heiligen niet naar het vlees vrij laten, maar hen aan de dienstbaarheid onderwerpen. Voorts kan deze leer van onderlinge liefde, die onder ons beoefend moet worden, op geen enkele wijze vleselijk gezinde mensen ingescherpt en overtuigend bijgebracht worden. De Christenen zijn gaarne in deze zaak gehoorzaam.

De anderen wanneer hun die vrijheid verkondigd wordt, voeren terstond aan: Indien ik vrij ben, mag ik doen wat ik wil. Dat is mijn zaak, waarom zou ik die dan niet zo duur verkopen, als ik kan? Evenzo, aangezien ons wegens de goede werken de zaligheid niet geschonken wordt, waarom zouden wij dan wat aan de armen geven?

Dezen schudden dit juk en de dienstbaarheid des vleses heel rustig af, en veranderen de vrijheid des Geestes in ongebondenheid en losbandigheid des vleses. Aan die geruste verachters kondigen wij met zekerheid aan (ofschoon zij ons niet geloven, maar ons bespotten), dat, indien zij hun lichaam en hun middelen [goederen] naar eigen goeddunken gebruiken (zoals zij stellig doen, omdat zij de armen niet behulpzaam zijn, niet ter leen geven, maar hun broeders in zaken bedriegen, hen in het goede en kwade beroven), dat zij, zeg ik, niet vrij zijn, hoezeer zij zich als zodanig beroemen, maar dat zij Christus en de vrijheid verloren hebben [of: om klaarder te spreken: nooit gehad hebben], en dat zij slaven van satan zijn, en dat zij nu onder de naam der Christelijke vrijheid zevenmaal erger zijn, dan vroeger onder de tirannie van de Paus.¹⁴⁰ Want de duivel, die uitgedreven was, is in hen teruggekeerd, na zeven andere geesten, die bozer waren dan hijzelf, met zich genomen te hebben, Matth. 12 : 43. Daarom zijn hun laatste daden erger dan de eerste.

Wij hebben een Goddelijk bevel, om het Evangelie te prediken, dat alle mensen aankondigt, en dat om niet - om Christus' wil - indien zij maar geloven: Vrijheid van de wet, zonde, dood, toom Gods enz. Het ligt niet in onze keus of macht, deze vrijheid, door het Evangelie al overal bekend gemaakt, voor de mensen te verheimelijken, of te herroepen, omdat Christus ze ons geschonken en door Zijn dood

---

¹⁴⁰ De wakkere Lodensteijn heeft dergelijke uitdrukkingen in één zijner deftige Verzen, met betrekking op de Roomsgezinden, dat het de oprechte Gereformeerden niet kan geweten worden, dat vele Libertijnse zwijnen, en losbandige onbekeerde mensen, die de Geest niet hebben, uit hun Babel uitgegaan zijn, en nog uitgaan, zich onder Gods volk vermengende, die zichzelf openbaar maken, dat zij niet minder dan Christenen zijn; en dus de Christelijke Vrijheid tot ontuchtigheid gebruiken, en schandvlekken zijn en blijven zowel voor hen als voor ons. Zie Lodensteijns Getrouwe en Innige Beschouwinge Sions, pag. 205, het 15e vers:

Dat wij uw Mensen banden braken
Was, om aan Jezus' Beeld te raken,
Door in Zijn lieve Juk te gaan;
Dat Belials uw juk ontsprongen,
En zich ook Jezus' juk ontworpen,
Heeft waarheid niet (noch wij) gedaan.

verworven heeft; en wij kunnen ook die zwijnen, die met al hun kracht zich op de losbandigheid des vleses storten, niet dwingen, om met hun lichaam en zaken anderen te dienen.

Dus doen wij, wat wij kunnen, dat is: wij vermanen hen, dat zij dit stipt moeten nakomen. Indien wij met deze onze vermaningen niets bereiken, vertrouwen wij de zaak aan God. Die zal op Zijn tijd zulke verachters rechtvaardige straffen toedienen. Intussen evenwel is ons dit tot troost, dat onze arbeid en dienstvaardigheid niet ijdel is bij de vromen, van wie er ongetwijfeld velen door onze bediening ontrukt zijn aan de dienstbaarheid van satan, en overgebracht tot die vrijheid des Geestes. Deze weinigen, die de heerlijkheid van deze Christelijke vrijheid des Geestes erkennen en wederkerig bereid zijn om door de liefde anderen te dienen, en die weten, dat zij naar het vlees schuldenaars aan hun broeders zijn, bezorgen ons meer vreugde, dan de talloze menigte van hen, die die vrijheid misbruiken, ons kan bedroeven.

Paulus spreekt hier met zeer juiste en uitgelezen woorden, wanneer hij zegt: ***"Gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders!"***

Opdat in dit opzicht niemand drome van de vrijheid des vleses, verklaart hij zichzelf, op welke wijze hij de vrijheid verstaat, zeggende: *"Alleenlijk, gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees, maar dient elkander door de liefde."* Dat daarom iedere Christen wete, dat hij door Christus in zijn geweten tot een heer is aangesteld over wet, zonde en dood, zó dat die zaken geen recht over hem hebben. Daarentegen, dat hij ook wete, dat deze uitwendige dienstbaarheid aan zijn lichaam opgelegd is, opdat hij door de liefde zijn naaste diene. Wie nu de Christelijke vrijheid op een andere wijze verstaan, zij genieten [eigenlijker: misbruiken en verdraaien] de voorrechten van het Evangelie tot hun eigen verderf [2 Petrus 3: 16]; en onder de naam van Christen zijn zij erger afgodendienaars, dan zij vroeger onder de Paus waren. Paulus zal nu verder zeer fraai uit de wet der Tien Geboden aantonen, wat het betekent, door de liefde te dienen.

Vers 14: *Want de gehele wet wordt in één woord vervuld, namelijk in dit: Gij zult uw naaste liefhebben gelijk uzelfen.*

Waar Paulus de grondslag van de Christelijke leer gelegd heeft, pleegt hij daarop te bouwen: goud, zilver en kostelijke stenen. Nu is er geen ander fundament, zoals hij tot de Korintheërs zegt, dan Jezus Christus Zelf, of de Gerechtigheid van Christus, 1 Kor. 3 : 10, 11. Op dit fundament bouwt hij nu goede, ja echt goede werken, die hij alle samenvat in een kort gebod: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelve," alsof hij zeide: wanneer ik zeg, dat gij elkaar door de liefde moet dienen, wil ik hetzelfde, als de wet elders (Lev. 19: 18) zegt: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf." Dit is echt de Schrift en Gods Geboden uitleggen.

De gedachte van de Sofisten, die zij hebben van het woord "liefhebben", is totaal onbetekenend en ijdel. Want zij zeggen, dat liefhebben niets anders is dan iemands welzijn te willen, of dat de liefde een hoedanigheid is, die in het gemoed kleeft, waardoor de mens de aandoening of daad van zijn hart opwekt, die goed-willen heet. Dat is een geheel naakte, magere en een wiskundige liefde, welke niet, om het eens zo te zeggen, vlees en bloed aangenomen heeft en niet tot het werk komt [zoals de Apostel Jakobus, Hfdst. 2 : 16, van dat soort van liefde spreekt]. Paulus daarentegen zegt, dat de liefde dienstbaar moet zijn, en dat, als zij niet in haar plicht van dienstbaarheid verkeert, zij geen liefde is.

Als de Apostel nu inzake de liefde dit voorschrijft, bestraft hij zijdelings tegelijk de waanwijze leraars, tegen wie de Apostel zijn pijlen richt, opdat hij ook zijn leer,

aangaande de goede werken, tegen hen verdedigde en bevestigde, alsof hij zei: Tot nu toe heb ik u, o Galaten!, geleerd het rechte en geestelijke leven, nu zal ik ook de echt goede werken onderwijzen, en dit daarom, opdat gij moogt weten, dat die belachelijke en onzinnige werken der ceremoniën,¹⁴¹ waarop de valse apostelen alleen maar aandringen, ver beneden de werken der liefde staan. Want dat is de dwaasheid en krankzinnigheid van alle goddeloze leraars en dwaalgeesten, dat ze niet alleen het waarachtige fundament en de zuivere en vaste leer prijsgeven, maar ook, daar ze bevangen blijven in hun bijgelovigheden, nooit aan de wezenlijk goede werken toekomen; en dus bouwen zij op het fundament, zoals Paulus zegt, slechts hout, hooi en stoppelen [1 Kor. 3 12]. De valse apostelen, die de vurigste verdedigers der werken waren, leerden aldus niet, noch drongen erop aan, dat de liefdewerken verricht moesten worden, bij voorbeeld dat de Christenen elkaar wederkerig moesten liefhebben, dat zij bereid moesten zijn om in allerlei nood hun naasten te helpen, niet alleen met zijn goederen, vermogen, maar ook met het ganse lichaam, dat is: met tong, hand, hart en met alle krachten, maar zij drongen er slechts op aan, dat de besnijdenis moest onderhouden worden, dat de dagen en maanden enz. in acht genomen moesten worden.¹⁴² En zij konden ook geen andere goede werken onderrichten, want wanneer het Fundament Christus afgebroken en de leer des Geloofs verduisterd is, is het onmogelijk, dat er enig wenselijk gebruik, beoefening en verstaan van goede werken overblijft. Als de boom weggenomen is, moeten ook noodzakelijk de vruchten achterwege blijven.

Op gelijke wijze slaan de Sektaristen tegenwoordig door inzake de leer der goede werken. Het is dus noodzakelijk, dat zij sommige onzinnige en bijgelovige werken leren. Zij hebben Christus weggenomen, zij hebben de boom omgekapt, en het Fundament ondermijnd, daarom bouwen zij op een zandgrond, en zij kunnen daarop niets bouwen dan hout, hooi en stoppelen. Zij wenden wel voortreffelijk liefde,

---

¹⁴¹ Dit is mijns inziens wat te laag en oneerbiedig gesproken van Gods Instelling, en ik twijfel zeer, of Paulus wel zo verachtelijk de schaduwachtige wetten zal genoemd hebben; namelijk Redicuel en Fanatiek of ijdel; wel is waar, dat zij nu vernietigd en afgeschaft zijn in de vervulling van Christus, en dus ontijdig. Dus behoort men ook geen onbetamelijke noch lage uitdrukking voort te brengen van de wet der zeden, die eeuwigdurend is, en een regel des levens voor Gods volk in hun harten ingeschreven. Voorts is die wet een tuchtmeester tot Christus voor de uitverkorenen, ofschoon nog niet bekeerd. En beide soorten van wetten, zowel schaduwachtige als zedelijke, zijn zij van Jehova ingesteld. Dus mag men van Gods heilige Ordonnantiën geen lage uitdrukkingen gebruiken.

¹⁴² Zo men hier onder wil rekenen de schaduwachtige Sabbatfeesten en Jubeljaren, Pascha, Pinksteren, Loofhutten, wil ik het graag toestaan, dat die, als in Christus vervuld zijnde, uitgediend hebben, maar zulks raakt geenszins die Sabbat, die de HEERE Zelf in het paradijs heeft gezegend en geheiligd, Gen. 2 : 3. Want die rustdag des HEEREN wordt zo door het gehele Woord genoemd, en in het Vierde Gebod nader aangedrongen, wil Jehova op aarde eeuwigdurend van Zijn gelovig Bondsvolk gedacht en onderhouden hebben, en belooft zelfs tijdelijke zegen aan hen, die dat Zedelijk Gebod heilig gehoorzamen, dreigende zware straffen aan de schenders en ontheiligers van Zijn Dag. De goedertierene God zij geloofd, dat die gezegende Rustdag mij soms tot verlustiging en verheuging in de geest is, en ik bid genade, om die gewenste Dag des HEEREN in 't vervolg niet meer te ontheiligen, als wel in vorige tijden van mijn losbandige onwetendheid en wereldsgezinde verblinde natuurstaat. Ach!, dat mij die lieve Sabbat meer en meer een voorsmaak werd en eersteling van de eeuwige rust en vrede in Christus. Amen. Dus kan ik ook best begrijpen, Kol. 2 : 16, dat daar nl. op de schaduwachtige ordonnantiën, die nu als in het lichaam van Christus verdwenen zijn, doch ganselijk niet op de eeuwigdurende Sabbat, en het onophoudelijk denken daaraan, gezien wordt. De van Godgeleerde en schrandere *Owen* heeft gezettelijk een Engels Traktaatje over de Sabbat, en de beoefening ervan voor de Christenen geschreven. Mogelijk, dat dat nuttig werkje nog wel eens, in onze Nederduitse taal, zo het de HEERE behaagt, zal te voorschijn komen.

ootmoed, enz. voor, maar werkelijk niet metterdaad en in waarheid, zoals Johannes [die boezemvriend van de Heere Jezus zegt, en van de gelovigen nochtans eist: *Mijne kinderkens, laat ons niet liefhebben met het woord, noch met de tong, maar met de daad en waarheid, 1 Joh. 3 : 18*], doch zij hebben slechts lief met woord en tong. Zij wenden ook een grote heiligheid voor, en door die uitwendige vertoning bedriegen zij de mensen, zodat zij zich inbeelden, dat hun werken schitterend zijn, en Code aangenaam. Doch indien gij het licht des Woords aanwendt, zult gij bevinden, dat hun werken louter beuzelingen zijn over belachelijke en nietige zaken, die zich alleen maar bepalen tot de plaatsen, tijden, kleren, aanzien van personen, enz.

Daarom is het even noodzakelijk, dat vrome leraars zo nauwkeurig aandringen op goede werken, als dat zij de leer aangaande het geloof voordragen. Want de satan is elk van beide zaken vijandig gezind, en staat ze zeer vurig tegen. Het geloof moet evenwel eerst ingeplant worden, want zonder dat geloof is het onmogelijk te verstaan wat een goed werk is en wat Code behaagt.

Dat nu de satan ook de leer van de echt goede werken haat, blijkt zelfs daaruit. Want ook al bezitten alle mensen een zekere natuurlijke kennis, hun gemoed aangeboren, waardoor zij van nature gevoelen, dat men de ander moet doen, wat iemand wil dat hemzelf gedaan wordt (welke spreuk en dergelijke, die wij de wet der natuur noemen, de grondslag vormen van het menselijk recht, en van alle goede werken), toch is de menselijke rede door de schuld van de duivel zo verdorven en blind, dat zij die, haar aangeboren kennis niet verstaat, of indien zij die door de herinnering eraan uit het Woord Gods verstaat, dan verwaarloost en veracht zij die bewust (zo groot is satans macht). Verder komt er dit kwaad nog bij, dat de satan al de werkers van eigen gerechtigheid en ketters zó verdwaast, dat zij met verlating van de leer over de echt goede werken, slechts enige kinderachtige plechtigheden, of sommige gedrochten van goede werken, die zijzelf uitgedacht hebben, aandringen. Die dingen acht de rede, die onkundig is van het geloof, belangrijk en daarin verheugt ze zich verwonderlijk.

Zo verrichten de mensen in het Pausdom [en zij doen het nog] die dwaze en nietige werken, die God noch gebiedt noch eist, met het grootste genoegen, stiptheid, ijver en met grote kosten. Dezelfde ijver voor waardeloze dingen bespeuren wij tegenwoordig in de Sektaristen en hun aanhangers, doch vooral in de Wederdopers. Maar in onze Gemeenten, waar zeer nauwkeurig op de ware leer aangaande de goede werken aangedrongen wordt, is het wonderlijk om te zeggen, hoe grote traagheid en onachtzaamheid er heersten. Hoe meer wij de mensen aansporen en opwekken tot goede werken en tot onderlinge beoefening der liefde, om de zorg voor de buik enz. af te leggen, des te flauwer en koeler worden zij tot alle oefeningen der Godzaligheid. Daarom haat en belet satan niet alleen de leer des geloofs, maar ook die der goede werken heftig.

Hier [in onze Gemeenten], opdat onze mensen daarin niet zouden onderricht worden, of indien zij daarvan kennis kregen, toch die met hun daden niet zouden naleven; daar [buiten onze Gemeenten] verwaarlozen de geveinsden en ketters ze geheel en al, en intussen onderwijzen zij in plaats van die leer hun zotte ceremoniën of bepaalde belachelijke en onzinnige werken, waardoor de mensen meegesleept worden, en waarin zij vermaak scheppen. Want de wereld wordt niet door het Evangelie en het geloof, maar door de wet en het bijgeloof geregeerd.

De Apostel vermaant de Christenen dus ernstig, dat zij, nadat zij de zuivere leer inzake het geloof gehoord en ontvangen hebben, ook de ware werken zouden beoefenen. Want zelfs in de Gerechtvaardigden blijven de overblijfselen der zonde,

die, zoals van het geloof, zo ook van de echt goede werken verschillen en afleiden. Verder wordt het menselijke verstand en het vlees, dat in de heiligen de Geest wederstaat (in de goddelozen nu heerst het zeer sterk) van nature besmet met Farizeese bijgelovigheden, dat is: het vermaakt zich er meer in God af te meten naar hun eigen gedachten dan naar Zijn eigen Woord; en met veel groter ijver verricht zij de werken, die zijzelf gekozen heeft, dan die, welke God geboden heeft. Daarom moeten vrome leraars zo nauwkeurig al hun krachten inspannen, om zowel een ongeveinsde liefde voor te dragen en aan te dringen, of om de echt goede werken voor te staan, als om het ware geloof te leren.

Dat dus niemand mene, dat hij een volkomen kennis bezit van dit Gebod: **"Gij zult uw naaste liefhebben"**. Het is wel zeer kort en gemakkelijk, wat de woorden aangaat, maar wijs mij eens leraars en hoorders aan, die dit Gebod met leren en onderwezen worden en ernaar te leven, recht beoefenen en betrachten. Dus die woorden: "Dient elkander door de liefde", evenals deze woorden: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelve", zijn eeuwigdurend, die zelfs geen enkele vrome voldoende overweegt, aandringt en beoefent, en, wat wonderlijk is, de vromen hebben deze verzoeking, dat terstond hun geweten gekrenkt wordt, zelfs indien zij iets gerings, dat ze moesten doen, nalaten. Doch zo gaat het niet, wanneer zij de liefdeplicht verzuimen (wat dagelijks voorkomt), en niet met een zuiver en broederlijk hart jegens de naaste zijn aangedaan. Want zij achten het Gebod der liefde niet zo belangrijk als hun bijgelovigheden, waarvan zij gedurende dit leven niet geheel vrij zijn.

Paulus spreekt dus de Galaten met deze woorden aan: *"De ganse wet wordt in één woord vervuld"*; alsof hij zeide: Gij zijt wel fraaie mensen!, verzonken in uw superstitiën, en uitwendige plechtigheden van plaatsen, spijsen, die noch u noch anderen nuttig zijn, en intussen vergeet ge de liefde, die alleen te betrachten was. Wat is dat voor een uitzinnigheid van u?

Zo zegt ook Hieronymus: Wij matten onze lichamen af met waken, vasten en arbeid enz., en wij laten de liefde na, die alleen de heerseres en leermeesteres der werken is. En dit wordt uitnemend bespeurd bij de monniken, die uiterst streng hun overleveringen van uitwendige plechtigheden, van spijs en kleding nakomen. Indien zij in dit opzicht ook maar het aller-geringste nalaten, bedrijven ze doodzonden. Dat zij echter niet alleen de liefde nalaten, maar nog bovendien de één de ander zeer bitter haten, daarin zondigen zij, of beledigen zij God in het geheel niet.

Dus leert Paulus met dit voorschrift niet alleen de goede werken, maar hij veroordeelt ook de onzinnige en bijgelovige werken. Hij bouwt niet alleen op het fundament goud, zilver en kostelijke stenen, maar hij breekt ook het hout af, hij verbrandt het hooi en de stoppelen. God heeft er wel goed aan gedaan, dat Hij aan de Joden vele plechtigheden gegeven heeft. Want hierdoor heeft de HEERE willen te kennen geven, dat het menselijk gemoed van nature tot bijgeloof geneigd, zich niet om de liefde bekommert, maar aan uitwendige plechtigheden verbonden is, en in een vleselijke gerechtigheid zich vermaakt. Intussen evenwel heeft God door voorbeelden ook in het Oude Testament ervan getuigd, hoe hoog Hij altijd de liefde geacht heeft, waarvoor Hij wilde, dat zelfs de wet met haar ceremoniën zou wijken.

Toen David zelf, en die met hem waren, honger had, en zij niets te eten hadden, aten zij de heilige broden, die volgens de wet alleen door de priesters, en niet door de gewone man gegeten mochten worden. De discipelen ontheiligden de Sabbatdag met aren te plukken. Christus Zelf ontheiligde ook de Sabbat, zoals de Joden het uitlegden, door de zieken op die dag te genezen. Deze dingen geven alle te kennen, dat de liefde

veel hoger geschat moet worden dan alle wetten en ceremoniën enz., en dat God niets zozeer van ons vraagt, dan de liefde jegens onze naasten. Hetzelfde betuigt ook Christus, wanneer Hij zegt: "Het tweede nu is aan dit gelijk" [nl. aan het eerste Gebod; Matth. 22 : 39].

Want de gehele Wet wordt in één woord vervuld.

Alsof hij zeide: Wat bezwaart gij u met de wet? Waarom werkt ge zo benauwd en maakt gij het u zo moeilijk met de ceremoniën der wet aangaande de spijsen, dagen en plaatsen? Dat men op deze of gene manier moet eten, drinken, feest- houden, offers brengen? Houdt op met deze dwaasheden, en luistert naar wat ik zeg. De hele wet wordt volkomen in dat éne woord begrepen: *"Gij zult uw naaste liefhebben als uzelve"*.

God schept stellig geen vermaak en heeft ook niet die onderhouding van wettische plechtigheden nodig [als niet behoevende van mensenhanden gediend te worden], maar dit eist Hij thans van u, dat gij in Christus gelooft, Die Hijzelf gezonden heeft; dan zult ge in Hem volmaakt zijn en alles hebben [zoals Jakob uit de bevinding tot Ezau zeide, nadat hij de zegen in Christus verworven had: Dewijl ik alles heb]. Indien gij echter bij het geloof, als de Gode meest aangename verering, ook de wetten wilt voegen, weet dan, dat in dit zeer korte voorschrift: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf", alle wetten begrepen worden. Beijvert u zich, om dit gebod te betrachten en wanneer ge dat onderhouden hebt, zo hebt gij al de wetten vervuld.

En Paulus is de beste uitlegger van Gods Geboden, want hij trekt de ganse Mozes in een korte hoofdsom samen, door aan te tonen dat in al zijn wetten, die bijna oneindig zijn, hoofdzakelijk niets anders begrepen wordt, dan dit zeer korte woord: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelve." Het natuurlijke verstand stoot zich aan dat geringe en kleine getal van woorden, omdat het uiterst beknopt gezegd wordt: "Geloof in Christus", alsook: "Heb uw naaste lief als uzelf". Daarom veracht hij beide leringen van het geloof en van de echt goede werken. Intussen is evenwel dat zeer verachte en korte woord des geloofs: "Geloof in Christus" voor de gelovigen een kracht Gods [zoals de Heere Jezus zeide: Dit is het werk Gods, dat gij gelooft, Joh. 6 : 29], waardoor zij zonde, dood en duivel overwinnen en waardoor zij de zaligheid verwerven. Zo betekent elkander te dienen door de liefde: de dwalende te onderwijzen, de bedroefde te vertroosten, de zwakke op te beuren, zijn naaste te helpen, in elke zaak die u maar mogelijk is, zijn boerse manieren en onbeschoftheid te verdragen, in de kerk en in de maatschappij met een kalm gemoed de moeilijkheden, der mensen ondank en verachting te verdragen, zijn Overheden onderdanig te zijn, zijn Ouders te eren, binnenshuis met een gemelijke vrouw en onhandelbare huisgenoten lijdzaam te zijn; zijn werken, zoals het natuurlijk begrip oordeelt, van geen betekenis [en gemakkelijk om te doen]. Maar geloof mij: het zijn zulke uitnemende en voortreffelijke werken, dat de ganse wereld hun nut en waardigheid (omdat zij die werken, of enige andere zaken, niet naar het Woord Gods afmeet, maar volgens het oordeel van de goddeloze, verblinde en dwaze rede) niet begrijpt; integendeel, zij kan zelfs niet van het minste echt goede werk de waarde schatten [1 Kor. 2 : 14, 15].

De mensen dwalen dus hemelsbreed, wanneer zij dromen, dat zij het gebod der liefde aardig verstaan. Zij hebben dat wel in hun hart ingeschreven, omdat zij van nature oordelen, dat men aan een ander moet doen, wat iemand wil, dat hem geschieden zal; maar hieruit volgt niet, dat zij dat recht verstaan, anders zouden zij het ook met daden

waar maken en zij zouden aan de liefde boven alle werken de voorkeur geven; en zij zouden niet op zo hoge prijs stellen, noch hun waterbellen, dat zijn: hun beuzelarijen en bijgelovigheden, zo opblazen, als daar zijn: met een droevig gelaat en een hangend hoofd te gaan, ongetrouwd te blijven, van brood en water te leven, in de woestijn te verkeren, een vuil kleed te dragen, en dergelijke.

Deze monstrueuze en bijgelovige werken, die zij uitkiezen, zonder dat God het beveelt of goedkeurt, oordelen zij voor zo voortreffelijk en heilig, dat ze de liefde, de zon van alle werken!, zeer ver overtreffen en verduisteren. Zo onvatbaar en oneindig is de blindheid van het menselijk verstand, dat het niet alleen van de leer des geloofs, maar ook van het leven en de werken niet op de rechte wijze zich een oordeel kan vormen. Daarom moeten wij ijverig niet alleen worstelen tegen de begrippen van ons hart, waarop wij van nature liever ons betrouwen zouden stellen in de zaak van zalig worden, dan op het Woord Gods, maar ook tegen de uitwendige vertoning en heilige schijn van eigenwillige werken; opdat wij op die wijze zouden leren de werken hoog te schatten, die een ieder in zijn beroep verricht, hoezeer zij voor het oog licht en verachtelijk schijnen, indien zij maar een bevel van God hebben, en daarentegen die dingen te verachten, die het menselijk begrip buiten het bevel van God verkiest, hoe voortreffelijk, gewichtig, groot en heilig ze ook schijnen.

Dit gebod heb ik elders nauwkeurig en breedvoerig behandeld, dus zal ik het nu maar in het voorbijgaan aanroeren. Het is een kort fraai woord; en schoon en krachtig gezegd: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf!"

Niemand kan een beter, zekerder en gepaster voorbeeld geven, dan zichzelf. En er kan geen edeler noch inniger gestalte gegeven worden dan de liefde, noch voortreffelijker voorwerp dan de naaste. Het voorbeeld dus van de gestalte en het voorwerp zijn de aller-edelste. Dus indien gij begerig zijt te weten, hoe men zijn naaste moet liefhebben en een duidelijk voorbeeld van deze zaak zoekt te hebben, let er dan nauwkeurig op, hoe gij uzelf zult liefhebben. Stellig zoudt ge in nood en gevaar bijzonder graag willen hebben, dat ge bemind en geholpen werd met alle mogelijke raadgevingen, middelen en krachten van alle mensen en schepselen.

Daarom hebt ge geen boek nodig om u te onderrichten en te vermanen, hoe gij uw naaste moet liefhebben, want gij hebt een zeer schoon en voortreffelijk boek van alle wetten in uw hart. Ge hebt in deze zaak geen enkele leraar nodig, raadpleeg slechts uw eigen hart, dit zal u overvloedig genoeg leren, dat gij uw naaste zo lief moet hebben, als uzelf. Verder is de liefde de hoogste deugd, die niet alleen ertoe bereid is om te dienen met de tong, met de hand, het geld en met alle vermogens, maar ook met het lichaam, en zelfs met het leven en zij wordt niet door verdiensten of enige andere zaak opgewekt, noch wordt de liefde ook door wandaden en ondank belemmerd. Een moeder koestert en verzorgt haar zoon, omdat zij hem liefheeft. Tenslotte is er geen levend wezen, om uw liefde aan te bewijzen, dat edeler is dan uw naaste. Het is geen duivel, geen leeuw, geen beer, geen wolf, geen steen of hout, maar een levend schepsel, dat geheel en al aan u gelijk is, dat zijns gelijke op aarde niet vindt in liefelijkheid, beminnelijkheid en vriendelijkheid, in vertroosting en behulpzaamheid en dat van nature geschapen is tot 'burgerlijk en gezellig verkeer. Dus kon er in heel de geschapen natuur niets gesteld worden dat meer onze liefde waardig is dan onze naaste.

Maar dat is een wonderlijke kunst van de duivel, dat hij niet alleen uitnemend dat aller-edelste voorwerp [onze naaste] kan verbergen en uit het gemoed wegnemen, maar ook het hart een totaal andere overtuiging kan opdringen, zodat men oordeelt,

dat de naaste geen liefde, maar de aller- bitterste haat waardig is; en dit kan de satan zeer gemakkelijk bewerken. Hij werpt slechts in: Ziedaar, die mens lijdt aan dit gebrek, hij heeft u berispt, hij heeft u nadeel berokkend. Hier komt dan terstond dit aller- beminnelijkste voorwerp in verachting, zodat 'hij niet meer erkend wordt als de naaste, die men moet liefhebben, maar als een vijand, die de aller- bitterste haat verdient. Op deze wijze kan de satan wonderlijk de gestalte om lief te hebben in ons hart veranderen, zodat wij van liefhebbers van onze naasten, worden kwaadsprekers, haters en vervolgers van hen, zodat er niets in ons van dat gebod (Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf) overblijft, dan naakte en ijdele letters en syllaben. Onze naaste nu is een iegelijk mens, vooral die onze hulp nodig heeft, zoals Christus verklaart in Luk. 10: 30. Hoezeer hij mij enig ongelijk heeft aangedaan of schade bereidt, verliest hij daarom zijn menselijke natuur niet en hij houdt niet op vlees en bloed en schepsel Gods te zijn, dat in alles op mij gelijkt. Zo lang dus de menselijke natuur in hem blijft, zo lang blijft ook het Gebod van liefde van kracht, dat van mij vergt, dat ik mijn eigen vlees niet zal verachten, geen kwaad met kwaad vergelden, maar dat ik het kwade door het goede moet overwinnen, anders zal de liefde nooit verdraagzaam en lijdzaam wezen, 1 Kor. 13.

Een ziekelijk lichaamsdeel wordt niet geamputeerd, maar het wordt verzorgd en genezen en de minst eerbare leden, zegt Paulus, moet men overvloediger ere aandoen, 1 Kor. 12 : 23. Doch de natuur is zodanig verblind en verdorven door het venijn van de duivel, dat, hoezeer de kinderen der wereld weten, dat iemand begaafd is met vele voortreffelijke gaven en deugden, toch, indien zij maar één enkele smet of vlek in hem opmerken, als ze alleen daarop zien, zij al zijn gaven en goede hoedanigheden vergeten. Gij zult er ook velen vinden, die zulke onmenselijke en bittere bespotters zijn, die hen, die zij niet mogen, niet bij hun eigen naam noemen, maar hen aanduiden met een smadelijke omschrijving, zoals die man bij Terentius: Schele, Haviksneus, Kwijler! In één woord: de wereld is het rijk van de satan, dat het geloof en de liefde, en al Gods Woorden en daden heel rustigjes veracht.

Paulus beveelt derhalve de liefde bij de Galaten en bij al de vromen aan (want die hebben alleen maar lief), en spoort hen aan, om elkaar door die liefde te dienen, alsof hij zeide: Gij hoeft u niet te belasten met de besnijdenis, en de Mozaïsche godsdienstige gebruiken, maar vóór alles moet ge volharden in de leer des geloofs, die gij van mij ontvangen hebt. Indien ge later goede werken wilt gaan doen, zal ik u in één woord aantonen de voortreffelijkste en gewichtigste werken en hoe gij al de wetten zult vervullen: *Hebt elkander lief door de liefde*. Er zullen er niet ontbreken, wie ge zult kunnen weldoen, want de wereld is vol mensen die de hulp van anderen nodig hebben. Dit is de volkomen leer van het geloof en de liefde en de kortste en langste Godgeleerdheid, de kortste en langste voor zover het de woorden en de spreuken betreft, maar in het gebruik en in de zaak zelf breder, langer, dieper en hoger dan de gehele wereld.

Vers 15: Maar indien gij elkander bijt en vereet, ziet toe, dat gij van elkander niet verteerd wordt.

Paulus getuigt met deze woorden, dat in de gemeenten de vrede en eendracht niet kan bestaan, noch in leer noch in leven, indien het fundament, dat is: het geloof in Christus door goddeloze leraars ondermijnd wordt, maar dat er van tijd tot tijd nu eens deze, dan weer gene opvattingen en verschillen in leer en leven ontstaan. Wanneer nu eenmaal de eendracht der Kerk geschonden is, is er maat noch eind aan de onenigheden. Want de verwekkers der scheuringen verschillen onderling en de een

leert dit en de ander een ander werk als noodzakelijk tot rechtvaardigheid. Ieder keurt zijn eigen opvatting en bijgeloof goed en hij keurt dat van een ander af. Daar moeten dan noodwendig verdeeldheden en partijen uit voortkomen. Vandaar, dat de ene groep de ander bijt en vereet, dat is: oordeelt en verdoemt, totdat zij eindelijk ten onder gaan. Hiervan zijn ook, behalve de Schrift, de voorbeelden van alle tijden getuige.

Nadat Afrika te gronde gericht was door de Manicheëen, zijn hun al spoedig de Donatisten gevolgd, die, daar zij ook zelf onderling van mening verschilden, in drie sekten verdeeld waren.

In onze tijd zijn eerst van ons de Sacramentariërs afgefallen, later de Wederdopers; van de laatsten is het niemand met de ander onderling eens.¹⁴³ Zo brengt altoos de ene sekte de andere voort en de ene groep veroordeelt de andere. Wanneer volgens de wiskundigen de eenheid ophoudt, breidt het getal zich tot in het oneindige uit. Zoals wanneer de eenheid des Geestes geschonden en weggenomen is, er in de leer noch in de zeden onmogelijk eendracht kan blijven, maar in beide opzichten ontstaan daarop terstond nieuwe dwalingen, tot in het oneindige.

Dit hebben wij ook in het Pausdom gezien, waarin, toen de leer des geloofs veronachtzaamd neerlag, onmogelijk de eendracht des Geestes kon blijven. Toen die weggenomen was, zijn later door de leer der werken bijna oneindige groepen van monniken ontstaan.

Deze onderling het oneens zijnde, maten hun heiligheid naar de "zwaarte" van hun orden en naar de moeilijkheid van hun bijgelovige werken, die zijzelf uitgedacht hadden. Vandaar komt het dat de een voor heiliger gehouden wilde worden dan de ander. Evenzo verschilden de monniken niet alleen van onderscheiden orden, maar zelfs die van dezelfde belijdenis waren, onderling; zoals de ene pottenbakker op de ander jaloers is, zo beneed de ene monnik de andere. Tenslotte waren er zoveel opvattingen in ieder klooster, als er monniken waren. Zo lange tijd hebben zij dus onderling elkaar benijd, bevit, bestreden, verbitterd, verbeterd en verslonden, totdat zij tenslotte naar dat woord van Paulus van elkaar verteerd werden.

Wie echter de leer des geloofs recht verstaan, en naar dit voorschrift van Paulus elkaar wederkerig liefhebben, bevitten niet - de een de ander - elkaars levenswijze of de taak,

---

¹⁴³ Ofschoon onze Luther zo hatelijk nu en dan de Sacramentariërs en Anabaptisten uitmonstert, en meent, dat die hem vijandig zijn, omdat zij 's mans geringe dwalingen tegengingen, in het nog blijven aankleven van bijgelovige ceremoniën en vleselijke begrippen van de consubstantiatie, zo zullen echter de Rechtzinnigen te allen tijde achting en liefde voor zijn zuivere leer in de rechtvaardiging door Christus blijven behouden, en zich met deze navolgende Christelijke uitdrukking wel willen verenigen. Namelijk van **Richard Greenham**, in zijn brief aan de Bisschop van Ely, waarin hij de onderschrijving van hun Ceremoniën weigert. En toen hem tegengevoerd werd, dat Luther dacht, dat sommige Ceremoniën in de kerk te verdragen waren, gaf hij dit merkwaardige ten antwoord: Ik eer meer de geopenbaarde Wijsheid Gods, in Luther zoveel nodige dingen ter zaligheid te leren, dan dat ik wil onderzoeken 's HEEREN verborgen Oordeel van aan hem niet te openbaren dingen van minder gewicht. Zie het stichtelijke Hand- en Zakboekje als een Vademecum voor Gods volk van **Matth. du Bois**, Christelijke Annotatiën, pag. mihi Ofschoon onze Luther zo hatelijk nu en dan de Sacramentariërs en Anabaptisten uitmonstert, en meent, dat die hem vijandig zijn, omdat zij 's mans geringe dwalingen tegengingen, in het nog blijven aankleven van bijgelovige ceremoniën en vleselijke begrippen van de consubstantiatie, zo zullen echter de Rechtzinnigen te allen tijde achting en liefde voor zijn zuivere leer in de rechtvaardiging door Christus blijven behouden, en zich met deze navolgende Christelijke uitdrukking wel willen verenigen. Namelijk van **Richard Greenham**, in zijn brief aan de Bisschop van Ely, waarin hij de onderschrijving van hun Ceremoniën weigert. En toen hem tegengevoerd werd, dat Luther dacht, dat sommige Ceremoniën in de kerk te verdragen waren, gaf hij dit merkwaardige ten antwoord: Ik eer meer de geopenbaarde Wijsheid Gods, in Luther zoveel nodige dingen ter zaligheid te leren, dan dat ik wil onderzoeken 's HEEREN verborgen Oordeel van aan hem niet te openbaren dingen van minder gewicht. Zie het stichtelijke Hand- en Zakboekje als een Vademecum voor Gods volk van **Matth. du Bois**, Christelijke Annotatiën, pag. mihi

die hij in zijn beroep vervult, maar keurt ze goed. Geen vrome geeft voor Gods aangezicht aan een Overheidsambt de voorkeur boven de dienst van onderdaan, omdat hij weet, dat zij beide een instelling Gods zijn en een Goddelijke opdracht hebben. Hij maakt geen onderscheid tussen de taak of het werk van een vader en een zoon, van een leermeester en een leerling, van een heer en een knecht, maar betuigt met zekerheid dat elk van beide Gode aangenaam zijn, indien zij in het geloof en in de gehoorzaamheid Gods gedaan worden. Voor de wereld zijn wel die levenswijzen en hun bediening ongelijk, maar die uitwendige ongelijkheid staat in het minste niet de eenheid des Geestes in de weg, waardoor allen hetzelfde van Christus gevoelen en geloven, te weten, dat door Hem alleen ons de vergeving der zonden en de Gerechtigheid wordt geschonken. Verder, wat de uitwendige omgang en dienst betreft, de één veroordeelt de ander niet, noch bevit hij diens werk, en ook prijst hij die van hemzelf niet, hoever ze die van anderen overtreffen, maar met één mond en geest belijden zij, dat zij dezelfde Christus tot Zaligmaker hebben, bij Wie geen aanneming van persoon of werk is.

Dit kunnen zij onmogelijk doen, die met verwaarlozing van de leer aangaande het geloof en de liefde, bijgelovige werken leren. Een monnik geeft niet toe, dat de werken van een leek [dat is bij hen, al wat niet zogenaamd geestelijke is], die hij in zijn beroep verricht, zo goed en Gode welgevallig zijn, als de zijne. Een non schat haar levenswijze en werken verre boven de levenstrant en de verrichtingen van een dame, die gehuwd is. Zij meent, dat haar werken de genade en het eeuwige leven verdienen, niet evenzo echter de werken van een huismoeder. En vandaar komt het, dat die heilige mensen, als door "gouddorst" gedreven, zich hevig inspanden en de hele wereld er zelfs van trachtten te overtuigen, dat hun levensstaat en werken veel voortreffelijker en heiliger waren, dan de staat en verrichtingen der leken, en indien zij deze inbeelding van heiligheid aangaande hun werken nog heden ten dage bij sommigen niet behielden en verdedigden, zouden ze niet lang meer hun hoogachting en rijke inkomsten behouden. Gij zult dus geen enkele monnik, of enige andere werker van eigen gerechtigheid, wie het dan ook zij, ervan kunnen overtuigen, dat de werken van een getrouwd man, getrouwde vrouw, dienstknecht, dienstmaagd enz. beter en bij God aangenamer zijn dan die bijgelovige en monstrueuze eigenwillige werken, die zijzelf verrichten.

Want wanneer de hoeksteen Christus weggenomen is, kunnen de werkheiligen niet anders oordelen, dan dat zij alleen, vooral wanneer zij zulke voortreffelijke en verheven werken verrichten, Gode aangenaam zijn. Zo dromen de Wederdopers er tegenwoordig van, dat zij, die gebrek en honger lijden, koude ondergaan en slecht gekleed zijn enz., heilig zijn, niet echter evenzo de anderen, die alles volop bezitten. Dus is het onmogelijk, dat de werkers van eigen gerechtigheid en de veroorzakers van sekten vrede kunnen hebben met degenen, die hun inzicht niet delen, maar zij bijten en verscheuren hen.

Daarentegen leert Paulus, dat men zulke aanleidingen tot tweedracht moet vermijden, en toont hij aan, op welke wijze men dat kan. Dit, zegt hij, is de weg tot eendracht: Dat een ieder in zijn levensstaat, waartoe God hem riep, zijn taak vervulle. Dat hij zich niet boven anderen verheffe, noch de werken van anderen berispe en die van hemzelf als beter prijze, maar dat de een de ander door de liefde diene. Dit is de onvervalste en eenvoudige leer betreffende de goede werken. Dit doen zij, die in het geloof schipbreuk geleden hebben en onzinnige opvattingen over geloof en leven of de goede werken vormden, niet, maar dadelijk onderling twistende inzake de leer des geloofs en der werken, verbijten en verscheuren zij elkaar, dat is: zij beschuldigen en

veroordelen elkaar, zoals Paulus hier van de Galaten zegt: "Maar indien gij elkander bijt en vereet", enz. Alsof hij zeide: Wilt toch elkaar niet schuldig verklaren en veroordelen vanwege de besnijdenis of onderhouding van feesttijden of andere uitwendige plechtigheden, maar toont dit liever, dat gij elkander door de liefde dient. Anders, indien gij zoudt voortgaan de een de ander te bijten en te vereten, ziet toe, dat gij niet verteerd wordt, dat is: dat ge niet helemaal te gronde gaat, zelfs lichamelijk. Zoals dit bijna altijd, vooral de stichters van sekten, pleegt te overkomen, zoals een Arius en anderen, en sommigen in onze tijd. Want wie op zandgrond het fundament legt en daarop hout, hooi en stoppelen bouwt, zo iemand moet noodzakelijk te gronde gericht en verbrand worden. Want al die dingen zijn voor het vuur bestemd; opdat ik intussen niet zeg, dat op dergelijk verbijten en verslinden doorgaans zelfs verwoestingen volgen, niet maar van één stad, maar van hele landschappen en koninkrijken. Nu verklaart hij, wat het betekent, *zijn naaste te dienen door de liefde*.

Het is moeilijk en gevaarlijk te leren, dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden zonder werken en toch tegelijk de werken te eisen. Tenzij op dit punt de dienaren van Christus en de uitdelers der verborgenheden Gods, die het Woord der waarheid recht snijden, trouw en voorzichtig zijn, worden aanstonds het geloof en de werken door elkaar gehaald. Beide verhandelingen, en van het geloof en van de werken, moeten met omzichtigheid geleerd en aangedrongen worden. Zo evenwel, dat zij beide binnen hun eigen bepalingen blijven. Anders, indien alleen de werken geleerd worden, zoals in het pausdom gebeurt, wordt het geloof prijsgegeven. Indien alleen het geloof geleerd wordt, dromen vleeselijke mensen er dadelijk van, dat de werken niet nodig zijn. De Apostel was hierboven begonnen tot goede werken aan te manen en te zeggen, dat de gehele wet vervuld wordt in één woord, nl. daarin: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf". Hier zou bij iemand deze gedachte kunnen opkomen: Paulus onttrekt in de hele Brief de Gerechtigheid aan de wet, omdat hij zegt: "Geen vlees wordt uit de werken der wet gerechtvaardigd". Alsook: "Die uit de werken der wet zijn, zijn onder de vloek".

Nu echter, als hij zegt, dat de ganse wet in één woord vervuld wordt, schijnt hij de hoofdzaak, die hij in deze ganse Brief behandelt, vergeten te zijn, en iets geheel anders van gevoelen te zijn, nl. dit, dat zij, die de werken der wet doen, de wet vervullen en rechtvaardig zijn. Op deze bedenking of tegenwerping antwoordt hij met deze woorden:

Vers 16: ***En ik zeg, wandelt door den Geest.***

Alsof hij zeide: Ik ben mijn vorige betoog aangaande het geloof niet vergeten, en ik herroep het niet meer, wanneer ik u vermaan tot onderlinge liefde, en zeg, dat de ganse wet door de liefde vervuld wordt, maar ik ben nog helemaal van hetzelfde gevoelen, als hierboven. Dus opdat gij mij op de rechte wijze moogt begrijpen, voeg ik er aan toe: "Wandelt door den Geest".

Een oplossing en antwoord op de redenering der Sofisten: de liefde is een vervulling der wet, daarom rechtvaardigt de wet. Ofschoon Paulus hier juist en gepast gesproken heeft, toch heeft hij niets gewonnen. Want de Sofisten hebben dit gezegde van Paulus: de liefde is de vervulling der wet, verkeerd begrepen en hebben er dit besluit uit opgemaakt. Indien de liefde de vervulling der wet is, dan is de liefde de gerechtigheid, dus indien wij liefhebben, zijn wij rechtvaardig. Die fraaie mensen redeneren van het Woord tot het werk; van de leer of van de Geboden tot het leven.

Op deze wijze: de wet schrijft de liefde voor, derhalve volgt het werk er dadelijk op. Nu is het een aller-zotste gevolgtrekking, om van de voorschriften tot de werken te

redeneren en te besluiten. Wij behoorden weliswaar de wet te vervullen en daardoor gerechtvaardigd te worden, maar de zonde staat dit in de weg. Wel schrijft de wet voor en bepaalt zij, dat wij God met ons hele hart enz., en de naaste gelijk onszelf moeten liefhebben, maar daaruit volgt nog niet: Dit staat geschreven, derhalve gebeurt het ook. De wet schrijft de liefde voor, dus hebben wij lief. Gij zult niemand op aarde kunnen aanwijzen, die op die wijze God en zijn naaste liefheeft, als de wet het eist. Doch in het toekomstige leven, waar wij totaal gereinigd en zuiver - als de zon - zullen zijn van alle gebreken en zonden, zullen wij volmaakt liefhebben en zullen wij door een volmaakte liefde rechtvaardig zijn. In dit leven echter belet het vlees, waaraan, zo lang wij leven, de zonde nog kleeft, die zuiverheid. Vandaar, dat onze verdorven eigenliefde zo sterk is, dat zij de liefde tot God en tot onze naaste ver overtreft. Intussen evenwel hebben wij, opdat wij ook in dit leven rechtvaardig zouden zijn, de verzoening en de troon der Genade, nl. Christus; indien wij in Hem geloven, wordt ons de zonde niet toegerekend. Dus is het geloof onze gerechtigheid in dit leven. Doch in het toekomstige leven, waar wij door en door gereinigd zullen zijn en totaal bevrijd van alle zonden en begeerlijkheden, zullen wij niet verder het geloof en de hoop nodig hebben, maar zullen wij volkomen liefhebben.

Het is dus een grote dwaling de rechtvaardigende kracht toe te schrijven aan een liefde, die er in het geheel niet is, of indien er enige liefde aanwezig is, dan toch niet een zo grote, dat zij God zou kunnen verzoenen, omdat zelfs de heiligen in dit leven onvolkomen en onzuiver liefhebben, zoals ik gezegd heb. Want niets dat onrein is, zal het koninkrijk der hemelen ingaan [Openb. 21 : 27]. Intussen echter worden wij door dit vertrouwen gesteund, dat Christus, Die de Enige is, Die geen zonde gedaan heeft en in Wiens mond geen bedrog gevonden werd, ons met Zijne Gerechtigheid overschaduwte. Door deze overschaduwing als met de hemel van vergeving der zonden en door de troon der genade ingesloten en beschermd [Paulus bedoelt hier de plaats uit Hand. 13, 21], beginnen wij de wet lief te hebben en te vervullen. Maar wegens deze vervulling worden wij niet gerechtvaardigd en zijn wij niet aangenaam, zo lang wij hier leven. Doch wanneer Christus het koninkrijk aan God de Vader zal hebben overgegeven, en alle heerschappij zal hebben vernietigd, en God alles in allen zal zijn, dan zal het geloof en de hoop ophouden, en de liefde zal volmaakt en eeuwig zijn, 1 Kor. 13.

Dit verstaan de Sofisten niet. Daarom, wanneer zij horen, dat de liefde de samenvatting der wet is, voeren zij dadelijk aan: De liefde rechtvaardigt dus! Of daarentegen, wanneer zij bij Paulus lezen, dat het geloof rechtvaardigt, voegen zij eraan toe: namelijk, wanneer het geloof door de liefde voltooid is. Dat is de bedoeling van Paulus niet, zoals hierboven breedvoerig gezegd is. Indien wij van alle zonden rein waren en volkomen in liefde tot God en onze naaste ontstoken waren, dan zouden wij stellig heilig en rechtvaardig zijn door de liefde, en niets zou er zijn, dat God verder van ons zou kunnen eisen. Dit geschiedt in het tegenwoordige leven niet, maar wordt uitgesteld tot het toekomstige. Wel ontvangen wij hier de gave en de eerstelingen des Geestes, zodat wij beginnen lief te hebben, doch zeer zwakjes. Maar indien wij waarachtig en volkomen lief hadden, zoals de wet het eist: "Gij zult den HEERE uw God liefhebben met geheel uw hart" enz., dan zou zowel armoede als overvloed, zowel smart als genot, zowel dood als leven ons aangenaam zijn. Ja, wie werkelijk en volkomen God liefhad, zou niet lang kunnen leven, maar zou terstond door die liefde verslonden worden.

Doch nu is de menselijke natuur zodanig verdorven en in zonden verzonken, dat zij totaal niets op de juiste wijze van God kan denken of gevoelen. Zij heeft God niet lief,

maar haat Hem hevig.

Daarom zegt Johannes: "Wij hebben God niet lief gehad, maar Hij heeft ons lief gehad, en heeft Zijn Zoon gezonden tot een verzoening voor onze zonden", 1 Joh. 4 - 10, en hierboven Hfdst. 2 : 20, 4 : 4, 5: "Christus heeft mij liefgehad en heeft Zichzelf voor mij overgegeven". "God heeft Zijn Zoon uitgezonden, geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou."

Door deze Zoon verlost en gerechtvaardigd, beginnen wij lief te hebben naar dat woord van Paulus: "Hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God Zijn Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleses en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees, opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vlees wandelen, maar naar den Geest"; dat is: opdat de wet zou beginnen in ons vervuld te worden, Rom. 8 : 3, 4. Het zijn dus louter dromen, die de Sofisten aangaande de vervulling der wet geleerd hebben.

Daarom geeft Paulus met deze woorden: "Wandelt door den Geest", te kennen, hoe hij zijn mening wil opgevat hebben, toen hij gezegd had: "Dient elkander door de liefde". Evenzo, dat de liefde de vervulling der wet is. Als wilde hij zeggen: Wanneer ik u beveel, elkaar lief te hebben, eis ik dit van u, dat gij door den Geest zoudt wandelen. Want ik weet, dat gij de wet niet zult vervullen. Omdat de zonde u blijft aankleven, zolang gij leeft, daarom is het onmogelijk, dat gij de wet vervult. Intussen moet ge er toch ijverig voor zorgen, dat gij door den Geest wandelt, dat is: strijdt door den Geest tegen het vlees en volgt de werkingen des Geestes na.

De Apostel is dus niet de oorzaak van de rechtvaardiging vergeten. Want wanneer hij hen beveelt door den Geest te wandelen, loochent hij duidelijk, dat de werken iemand rechtvaardigen, alsof hij zeide: Wanneer ik over de vervulling der wet spreek, bedoel ik daarmee niet, dat gij door de wet gerechtvaardigd wordt, maar zeg ik dit, dat er twee tegenstrijdige bevelhebbers in u zijn, de Geest en het vlees. God heeft een twist en gevecht in ons lichaam verwekt. Want de Geest worstelt met het vlees en omgekeerd: het vlees met den Geest. Op dit punt verg ik niets van u, en gij kunt immers niet meer bewerken, dan dat gij de Bevelhebber, den Geest, volgt, en tegenstand biedt aan de bevelhebber, het vlees. Gehoorzaamt den Geest en strijdt tegen het vlees. Wanneer ik daarom de wet verkondig, en u opwek tot onderlinge liefde, moet ge niet menen, dat ik de leer aangaande het geloof herroep en dat ik nu aan de wet of aan de liefde de rechtvaardiging toeken, maar dit bedoel ik, dat gij door den Geest zoudt wandelen, opdat gij de begeerlijkheden des vleses niet zoudt volbrengen. Paulus nu gebruikt woorden, die in hun eigenlijke zin moeten verstaan worden, alsof hij zeide: Wij zijn nog niet gekomen tot de vervulling der wet, dus behoren wij door den Geest te wandelen en geoefend te worden, opdat wij die dingen bedenken, spreken en doen, die des Geestes zijn, en opdat wij mogen wederstaan de dingen, die des vleses zijn. Daarom voegt hij erbij:

Vers 16: ***En volbrengt de begeerlijkheid des vleses niet.***

Alsof hij zeide: De begeerten des vleses zijn nog niet dood, maar wederstaan, morren en strijden telkens weer opnieuw tegen den Geest. Het vlees van geen enkele heilige is zo goed, dat het, geërgerd zijnde, niet graag zou willen bijten en verslinden, of tenminste iets van het gebod der liefde nalaten. Ja, bij een eerste aanval kan het zich al niet bedwingen, om de naaste de rug toe te keren, wraak te nemen en hem als een vijand te haten, of hem althans minder lief te hebben, dan hij verplicht was volgens dit gebod. Dit overkomt de heiligen. Daarom is door de Apostel die regel den heiligen voorgeschreven, dat zij elkander door de liefde zouden dienen, dat zij elkanders

zwakheden en lasten zouden dragen, dat ze elkaars misdaden zouden vergeven. En zonder deze verdraagzaamheid door de liefde is het onmogelijk, dat er vrede en eendracht onder de Christenen kan bestaan. Want het kan niet anders geschieden, of gij moet dikwijls geërgerd worden en wederkerig een ander aanstoot geven. Ge bemerkt veel in mij, dat u ergert en ik van mijn kant bespeur veel in u, dat mij niet bevalt. Indien hier de een de ander door de liefde niet toegeeft, zal er geen eind komen aan de twisten, tweedrachten, afgunstigheden en vijandschappen.

Daarom wil Paulus, dat wij door den Geest wandelen, opdat wij de begeerlijkheden des vleses niet volbrengen. Alsof hij zeide: Ook al wordt ge in toorn en nijd ontstoken tegen uw broeder, die u ergert of iets vijandelijks tegen u doet, wederstaat en bedwingt toch die opwellingen, verdraagt zijn zwakheid en hebt hem lief, overeenkomstig die tekst: "Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf." Want uw broeder houdt daarom niet op uw naaste te zijn, omdat hij [in zwakheid] valt of u ergert, maar dan heeft hij het vooral nodig, dat gij liefde aan hem bewijst. En dit gebod: "Gij zult uw naaste liefhebben", vraagt hetzelfde, nl. dat gij het vlees niet zult inwilligen, dat bij belediging haat, bijt en verscheurt, maar ge moet door den Geest dat vlees wederstaan, en door den Geest in de liefde tot uw naaste volharden, ook al bespeurt gij niets in hem, dat uw liefde waardig is.

De Sofisten leggen de begeerlijkheid des vleses als wellust uit. Het is wel waar, dat zelfs de vromen, vooral wanneer zij de mannelijke leeftijd bereikt hebben door de wellust aangevochten worden, ja getrouwde lieden (zo bedorven en besmettelijk is het vlees), zijn niet zonder wellust, een ieder onderzoekt hier (ik spreek nu met vrome echtelieden van beider geslacht) nauwkeurig zichzelf, dan zal hij ongetwijfeld bevinden, dat de gestalte of manieren van een andermans vrouw hem meer behaagt dan die van zijn eigen vrouw (en omgekeerd). Hij heeft een afkeer van de vrouw, die hem gegeven wordt. En die hem niet geoorloofd is te bezitten, bemint hij. Ja, in alle zaken pleegt dit te gebeuren, dat men veracht, hetgeen iemand bezit, en bemint, hetgeen hij niet bezit. Wij staan altijd naar het verbodene en begeren hetgeen ons onthouden wordt.

Daarom ontken ik niet, dat de begeerlijkheid des vleses de wellust insluit, echter die niet alleen, omdat zij alle zondige begeerten omvat, waaraan de vromen lijden, sommige meer, sommige in minder mate, als daar zijn hoogmoed, haat, gierigheid, ongeduld en wellust. Ja, Paulus telt hieronder in vers 20, onder de werken der vleses, niet alleen die grove zonden, maar ook afgodendienst en ketterijen. Het staat dus vast, dat hij spreekt over de ganse begeerlijkheid des vleses en van het gehele rijk der zonde, dat strijd voert in de vromen, die de eerstelingen des Geestes ontvangen hebben, tegen het gezag van de Geest.

De Apostel spreekt dus niet alleen over de wellust, hoogmoed, enz., maar ook over de ongelovigheid, wantrouwen, wanhoop, haat, verachting Gods, afgodendienst en ketterijen, wanneer hij zegt: "En volbrengt de begeerlijkheid des vleses niet."

Alsof hij zeide: Ik schrijf dat gij elkander zoudt liefhebben. Dit doet ge niet en gij kunt het ook niet, omdat gij het vlees hebt en wel het vlees, dat bedorven is door de begeerlijkheid, die niet alleen in u zonde opwekt, maar zelf zonde is. Anders, indien gij een volmaakte liefde had, zou geen droefheid, geen tegenspoed zo groot zijn, of ze zou die liefde kunnen hinderen; want zij zou door het ganse lichaam heengetrokken zijn. Geen vrouw zou zo lelijk zijn, of haar man zou haar vurig liefhebben, met verachting van de aller-schoonste vrouwen. Dit geschiedt niet. Dus is het onmogelijk, dat gij door de liefde zoudt gerechtvaardigd worden.

Meent daarom niet, dat ik de leer aangaande het geloof zou herroepen. Want geloof en

hoop moeten blijven, opdat wij door het geloof zouden gerechtvaardigd worden, doch door de hope te midden van rampen zouden opgebeurd worden en volharden. Verder dienen wij wel elkaar door de liefde, omdat het geloof niet werkeloos is, maar de liefde is klein en zwak. Dus, wanneer ik u beveel door den Geest te wandelen, geef ik genoeg te kennen, dat gij door de liefde niet gerechtvaardigd wordt.

Ook hierdoor dat ik zeg, dat gij door den Geest moet wandelen, opdat gij het vlees niet zoudt gehoorzamen, of de begeerlijkheid des vleses niet zoudt volbrengen, eis ik niet van u, dat gij het vlees geheel en al zoudt afleggen en doden, maar dat gij het zoudt bedwingen. Want God wil, dat het menselijk geslacht zal stand houden tot op de laatste dag. Zulks kan niet geschieden zonder Ouders, die kinderen voortbrengen en opvoeden. Zolang die middelen blijven, moet noodwendig ook het vlees blijven en bijgevolg de zonde, omdat het vlees niet zonder zonde is. Daarom, indien wij op het vlees zien, zijn wij zondaars; indien op de Geest, zijn wij rechtvaardig, en zo zijn wij deels zondaar en deels rechtvaardig. Onze gerechtigheid is evenwel vruchtbaarder dan de zonde, omdat de Heiligheid en Gerechtigheid van Christus, Die voor ons verzoening teweeg gebracht heeft, verre overtreft de zonde van de gehele wereld en de vergeving der zonden, die wij door Hem 'hebben, is zo wijd uitgestrekt en oneindig, dat zij gemakkelijk alle zonden verzwelgen kan, zo wij maar door den Geest wandelen.

Verder moet men erop letten, dat Paulus die dingen niet alleen schrijft aan eremieten en monniken, die in ongehuwde staat leven, maar aan alle Christenen. Dit zeg ik daarom, opdat wij niet beuzelen met de Papisten, die droomden dat dit voorschrift alleen maar de [zogenaamde] Geestelijken betrof, alsof de Apostel hen afzonderlijk zou hebben aangespoord, om door den Geest te wandelen, dat is: opdat zij met bedwinging en overwinning van het vlees door nachtwaken, vasten en moeilijke arbeid te verrichten, kuis zouden leven, dat zij dán de begeerlijkheid des vleses niet volbrachten, dat is de wellust, alsof de ganse begeerlijkheid overwonnen is, wanneer de wellust onderdrukt en bedwongen is, welke wellust alleen evenwel door geen onderwerping des vleses doornen bedwongen kan worden.

Iets wat Hieronymus - om de anderen stilzwijgend voorbij te gaan -, die een verwonderlijke liefhebber en verdediger van de kuisheid was, openhartig erkent; o, hoe dikwijls, zegt hij, meende ik - toen ikzelf mij in de wildernis en in die woeste eenzaamheid bevond, welke, door de hitte en zon verschroeid, een akelig verblijf aan de monniken bood -, dat ik me te midden van de Roomse verlokkingen bevond. Eveneens [zegt hij]: Ik, diezelfde persoon, die uit vrees voor de hel mijzelf tot zulk een gevangenis veroordeeld had, slechts in gezelschap van schorpioenen en wilde dieren, bevond mij dikwijls in het gedrang van dansende meisjes. Mijn gezicht was bleek van het vasten en mijn gemoed kookte [ziedde] van begeerten in mijn koude lichaam, en ook al was mijn vlees - vóór de mens zelf - al half gestorven, braken de vlammen der wellust naar buiten uit. Indien Hieronymus zulk een gloed van wellust gevoeld heeft, die in een woestijn met water en brood zich in het leven hield, wat, meent gij, gevoelen wel niet onze zogenaamde Geestelijken, die hun buik tot hun god hebben [Fil. 3 : 19, waar het jammerlijk karakter van die overdadige buikdienaars beschreven wordt], die zich zo volstoppen en "folteren" met lekkernijen, dat het een wonder is, dat zij niet middendoor barsten.

Daarom worden deze dingen niet slechts geschreven aan de monniken of [wereldse] zondaren, maar aan al de vromen van de Katholieke Kerk [dat is: de Algemene Christelijke Kerk, die te allen tijde en op alle plaatsen, in wat voor bedieningen, beroepen of omstandigheden de gelovigen mochten zijn], die Paulus aanspoort door

den Geest te wandelen, opdat zij de begeerlijkheid des vleses zouden bedwingen, als wellust, toom, ongeduld en dergelijke, maar ook die geestelijke, als daar zijn: twijfel, Godslastering, afgodendienst, verachting en haat Gods, enz.

Paulus eist ook van de vromen niet, zoals ik gezegd heb, dat zij het vlees helemaal zouden verwerpen en vernietigen, maar dat zij het zo zouden bedwingen, dat het aan den Geest onderworpen is. In Rom. 13: 14 [en Ef. 5 : 29] beveelt de Apostel ons het vlees te verzorgen. Want zoals wij niet wreed mogen zijn met betrekking tot het lichaam van anderen, en dat niet moeten kwellen door een onrechtvaardige arbeid, zo ook ons eigen lichaam niet. Daarom behoren wij naar het bevel van Paulus ons vlees te verzorgen, opdat het de werkzaamheden van het verstand en van het lichaam zou kunnen verdragen, evenwel voor zover de noodzaak dit vereist, wil hij het vlees verzorgd hebben en niet om de begeerlijkheden te versterken.

Dus wanneer het vlees begint weelderig te worden, bedwing het dan door den Geest. Indien het volhardt, trouw dan een vrouw. Want het is beter te trouwen dan te branden. Dat doende, wandelt gij door den Geest, dat is: gij volgt het Woord van God, en doet Diens Wil.

Overigens heeft, zoals ik gezegd heb, dit bevel om door den Geest te wandelen, niet alleen betrekking op eremieten en monniken, maar op alle vromen, ook al volgen zij de wellust niet. Een vorst volbrengt de begeerlijkheid des vleses niet, wanneer hij stipt zijn ambt waarneemt, wanneer hij zijn onderdanen wèl bestuurt, de schuldigen straft en de onschuldigen beschermt. Daar bestrijden hem dan het vlees en de duivel en wekken hem op, om een onrechtvaardige oorlog te beginnen, om zijn begeerlijkheden de vrije toom te geven. Indien hij hier den Geest niet als Leidsman volgt, en het Woord Gods, dat hem recht en heilig aan zijn plicht herinnert, gehoorzaamt, volbrengt hij de begeerlijkheid des vleses. Laat dus een ieder in zijn roeping door den Geest wandelen, en hij zal niet alleen niet de wellust volbrengen, maar ook zelfs niet de andere werken des vleses.

Vers 17: *Want het vlees begeert tegen den Geest en de Geest tegen het vlees.*

Wanneer Paulus zegt, dat het vlees tegen den Geest begeert, en de Geest tegen het vlees, herinnert hij ons eraan, dat wij de begeerlijkheid des vleses zullen gevoelen [of: erdoor bestreden worden], die niet alleen in de wellust bestaat, maar in hoogmoed, toorn, droefheid, ongeduld, ongeloof, enz. Maar hij wil dat wij die dingen zo zullen gevoelen, dat wij ze niet toestemmen en uitvoeren, dat is: opdat wij niet die dingen bedenken, bespreken en volvoeren, die ons vlees ingeeft, en waartoe het vlees ons aandrijft; zodat, ook al zet het vlees ons aan tot toom, wij toch op die wijze toornig worden, zoals Ps. 4 : 5 leert: Dat wij niet zondigen, alsof Paulus het volgende wil zeggen: Ik weet, dat gij door het vlees aangezet zult worden tot toorn, nijd, twijfel en ongeloof, maar wederstaat zulks door den Geest, opdat gij niet zondigt. Indien ge echter met verlating van de leiding des Geestes het vlees volgt, zult gij de begeerlijkheid des vleses volbrengen en sterven, Rom. 8 : 13. Op die wijze moet dit gezegde verstaan worden niet van de wellust alleen, maar van het gehele rijk der zonde.

En deze staan tegen elkander, also dat gij niet doet hetgeen gij wildet.

Deze twee gezaghebbers, zegt hij, vlees en Geest, staan in uw lichaam tegenover elkaar, zodat gij niet al wat gij wilde, doet. Deze woorden neem ik in al hun nadruk; dat is: zodat gij niet kunt doen die dingen, die gij wilde; en deze plaats betuigt klaar en duidelijk, dat Paulus dit schrijft aan de heiligen, dat is: aan de Kerk, die in Christus gelooft [dewelke zijn geroepenen, gelovigen, uitverkorenen Gods, samen van alle

tijden en plaatsen één lichaam van Christus uitmakende, als de bruid van Jezus], die gedoopt is, gerechtvaardigd, vernieuwd en volkomen vergeving der zonden heeft, en toch zegt Paulus, dat zij vlees heeft, dat begeert tegen den Geest. Op gelijke wijze spreekt hij van zichzelf: "Ik ben vleselijk, verkocht onder de zonde"; en verder: "Ik zie een andere wet in mijne leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds". Alsook: "Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods", Rom. 7 : 14, 23, 24.

Hier pijnigen zich niet alleen de Sofisten af, maar ook sommigen van de Kerkvaders, hoe zij Paulus moeten verontschuldigen. Want zij achten het onwaardig, dat men zeggen zou, dat het uitverkoren vat van Christus zonde zou hebben. Wij schenken aan Paulus' woorden geloof, waarmee hij openhartig erkent, dat hij verkocht is onder de zonde, dat hij onder de zonde gevangen genomen wordt, dat hij een wet heeft die tegen hem strijd voert, dat hij door het vlees de wet der zonde dienstbaar is. Hierop antwoorden zij wederom, dat de Apostel die dingen spreekt in de persoon van [of: met betrekking tot] de goddelozen [doch hierop dient geantwoord]: Die goddelozen klagen niet, dat zij tegenstand ondergaan, bestreden worden, door de zonden worden gevangen genomen, omdat de zonde krachtig in hen de heerschappij voert. Dus is die klacht wel degelijk van Paulus, en van alle heiligen. Zij hebben dus niet alleen onvoorzichtig, maar ook goddeloos gehandeld, die Paulus en andere heiligen verontschuldigd hebben, alsof zij geen zonden zouden hebben. Want door die opvatting, die uit onkunde van de leer des geloofs ontstond, hebben zij de Kerk beroofd van de allergrootste troost, hebben zij de vergeving der zonden ongedaan en hebben zij Christus ijdel gemaakt. Daarom ontkent Paulus niet, dat hij het vlees en de gebreken des vleses heeft, wanneer hij zegt: "Ik zie een andere wet in mijn leden".

Dus is het geloofwaardig, dat hij nu en dan wellust gevoeld zal hebben, toch meen ik, dat ze terdege ten onder gebracht is door die zware en grote aanvechtingen en verzoekingën van ziel en lichaam, waarmee hij bijna voortdurend, zoals zijn Brieven uitwijzen, is bestreden en gekweld, of indien hij somtijds in [geestelijke] blijdschap en kracht wellust, toom, ongeduld of iets dergelijks gevoeld heeft, toch heeft hij door den Geest wederstaan en heeft die driften niet laten overheersen. Laat ons daarom op generlei wijze toegeven, dat dergelijke plaatsen die boordevol troost zijn, waarmee Paulus de strijd van het vlees tegen den Geest in zijn eigen lichaam beschrijft, door zulke dwaze glossen bedorven worden. De Sofisten en monniken hebben geen geestelijke aanvechting ondervonden. Dus hebben zij slechts strijd gevoerd met de te bedwingen en te overwinnen wellust, en door die overwinning, die zij evenwel nooit verkregen hebben, opgeblazen, hebben zij zich ingebeeld, dat zij veel beter en heiliger waren dan de gehuwden; om nu in het voorbijgaan er niet van te spreken, dat zij onder dat fraai schijnende voorwendsel alle mogelijke soorten verschrikkelijke zonden hebben uitgebroed en aangekweekt, zoals twist, hoogmoed, haat, verachting van de naaste, vertrouwen op eigen gerechtigheid, grote zelfingenomenheid, verwaarlozing van Godsvrucht en van het Woord, ongeloof, Godslastering. Tegen die zonden hebben zij niet gestreden, integendeel, zij hebben zelfs niet geoordeeld dat het zonden waren, zij hebben slechts hun gerechtigheid gesteld in het onderhouden van hun uitzinnige en goddeloze geloften en de zonde in het nalaten ervan.

Doch wij moeten vast geloven, dat Christus onze voornaamste, volmaakte en volkomen Gerechtigheid is. Indien er niets is, waarop wij kunnen steunen; toch blijven die drie dingen, zoals Paulus zegt: Geloof, hoop en liefde (1 Kor. 13 : 13). Men moet dus altijd gelovig vertrouwen en hopen.

Christus moet telkens aangenomen worden als het Hoofd en de Bronader van onze

gerechtigheid. Wie in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden.

Verder moeten wij moeite doen, om ook uitwendig rechtvaardig te zijn, dat is: *om het vlees niet toe te geven, dat altoos het een of ander kwaad ingeeft, maar om dat vlees door den Geest te wederstaan*. Opdat wij niet ontmoedigd worden door ongeduld vanwege de ondankbaarheid en verachting van het gemeen, dat misbruik van de Christelijke vrijheid maakt, maar laat ons door den Geest deze en alle andere aanvechtingen overwinnen. Voor zover wij dus tegen het vlees strijden door den Geest, in zover zijn wij ook uitwendig rechtvaardig, ofschoon ons die Gerechtigheid voor God niet bemind maakt.

Niemand geve dus de moed op, wanneer hij gevoelt dat het vlees van tijd tot tijd nieuwe bestrijding tegen den Geest verwekt, of indien hij niet terstond het vlees kan bedwingen, om het aan den Geest onderworpen te doen zijn.

Ik wenste voor mijzelf ook wel een onverzettelijker en standvastiger gemoed te bezitten, dat niet alleen de dreigementen van tirannen, de ketterijen, die de dwaalgeesten zaaien en de ergernissen en woelingen, die dezelfde personen verwekken, uitnemend kon verachten -, maar dat terstond de angsten en smarten der ziele verdreef, en dat tenslotte voor de bittere dood niet terughuiverde, maar haar als de aangenaamste gast ontving. *Maar ik vind een andere wet in mijn leden, die strijd voert tegen de wet mijns gemoeds, en die mij gevangen neemt onder de wet der zonde, die in mijn leden is* [Rom. 7 : 23]. Anderen hebben te strijden met mindere verzoeken, als daar zijn armoede, smaad en ongeduld.

Laat dus niemand zich verwonderen of erg bang worden, wanneer hij in zijn lichaam deze strijd van vlees en Geest gevoelt, maar hij richte zich op met de woorden van Paulus: "Het vlees begeert tegen de Geest." Evenzo: "Deze dingen strijden tegen elkander, zodat gij niet doet hetgeen gij wilde."

Want door deze spreken troost hij degenen, die aangevochten zijn. Alsof hij zeide: Het is onmogelijk, dat gij in alles de leiding des Geestes zoudt opvolgen, zonder enige aandoening of beletsel des vleses. Integendeel, het vlees zal zich verzetten en wel zodanig, dat gij niet doen kunt hetgeen ge graag wilde. Hier is het genoeg, dat gij den Geest opvolgt, en niet het vlees, dat gemakkelijk van ongeduld ontmoedigd wordt, wraak koestert, mort, God haat, op Hem vertoornd wordt, wanhoopt en dergelijke verfoeilijke zonden.

Daarom, wanneer iemand deze bestrijding des vleses gevoelt, laat hij daarom de moed niet opgeven, maar laat hij door den Geest weerstand bieden en zeggen: Ik ben een zondaar en gevoel de zonde, omdat ik het vlees nog niet afgelegd heb, waaraan de zonde zo lang kleeft, als ik nog in het vlees leef. Maar ik zal [door de genade Gods] den Geest, en niet het vlees gehoorzamen; dat is: ik zal door het geloof en de hoop Christus aannemen en mij door Zijn Woord oprichten en op deze wijze opgericht, zal ik de begeerlijkheid des vleses niet volbrengen. Het is zeer nuttig voor de vromen, deze leer van Paulus wèl te kennen, en te overwegen, omdat zij degenen, die bestreden worden, wonderbaarlijk vertroost.

Toen ik nog monnik was verbeeldde ik mij, dat het met mijn zaligheid terstond gedaan zou zijn, indien ik soms de begeerlijkheid des vleses gevoelde, dat is: een kwade opwelling, een wellust, toorn, haat, nijd, enz. tegen de een of andere medebroeder. Ik stelde vele dingen in het werk, ik biechtte dagelijks, enz. Maar ik vorderde niets. Omdat de begeerlijkheid des vleses telkens terugkwam, daarom kon ik geen rust vinden, maar werd ik gedurig door deze gedachten gepijnigd: Deze en die zonde hebt gij begaan. Alsook: Gij zijt ziek van nijd, ongeduld, enz. Gij hebt dus tevergeefs een

heilige orde aangenomen en al uw goede werken zijn nutteloos.

Indien ik toen recht de uitspraken van Paulus begrepen had: "het vlees begeert tegen den Geest"; "deze staan tegenover elkander", zou ik mij niet zo wanhopig [aangaande mijn zaligheid] bedroefd hebben, maar ik zou - zoals ik tegenwoordig pleeg te doen - gedacht hebben: Wel Martinus, gij zult nooit volkomen vrij van zonde zijn, omdat gij het vlees nog hebt, dus zult gij haar strijd gevoelen, overeenkomstig dat woord van Paulus: "het vlees begeert tegen den Geest". Geef dus de moed niet op, maar verzet er u tegen, opdat gij de begeerlijkheid des vleses niet volbrengt en dan zijt gij niet onder de wet.

Ik herinner mij, dat **Von Staupitz** gewoon was te zeggen: Ik heb meer dan duizendmaal aan God beloofd, dat ik vromer zou worden, maar ik heb nooit mijn belofte gehouden. Van heden af zal ik niet meer iets dergelijks beloven, omdat de ondervinding mij thans geleerd heeft, dat ik dit niet kan nakomen. Tenzij derhalve God met mij verzoend, en in Christus genadig is en mij een gewenst en gelukkig uurtje verleent, wanneer ik uit dit ellendige leven zal moeten verhuizen, zal ik geenszins kunnen bestaan met mijn beloften en goede werken.

Dat was niet alleen een waarachtige, maar ook een Godvruchtige en heilige wanhoop, die men noodzakelijk met mond en hart moet belijden, zovelen als er behouden zoeken te worden. Want de heiligen vertrouwen niet op hun eigen gerechtigheid, maar zij roepen met David uit: "En ga niet in het gericht met Uwen knecht, want niemand, die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn"; zo ook: "Indien Gij, HEERE, de ongerechtigheden gadeslaat, Heere, wie zal bestaan?", Ps. 143 : 2 en Ps. 130: 3. Echter zien zij op Christus, als hun Verzoener, Die Zijn leven gaf voor hunne zonden.

Voorts, van hetgeen nog aan zonde in hun vlees overblijft, weten zij, dat het hun niet wordt toegerekend, maar hun door de vergeving kwijtgescholden wordt. Intussen strijden zij evenwel door den Geest tegen het vlees, niet dat zij in het geheel haar begeerlijkheid niet zouden gevoelen, maar in zover zij de begeerlijkheid des vleses niet volbrengen. Daarom, ook al gevoelen zij dat het vlees zich tegen den Geest verzet en rebelleert, en dat zij soms zelfs door zwakheid in zonden vallen, toch laten zij daarom de moed niet zakken, noch denken daarom niet terstond, dat hun levenswijze, bezigheid en werken, die overeenkomstig hun roeping gedaan zijn, aan God mishagen, maar door het geloof richten zij zichzelf op.

Dus scheppen de vromen een grote troost uit deze leer van Paulus, dat zij weten, deels het vlees en deels den Geest te hebben, zo evenwel, dat de Geest overheerst en het vlees onderworpen is; dat de Gerechtigheid heerst, en de zonde moet dienen. Wie onkundig is aan deze leer en meent, dat de vromen totaal geen gebrek mogen hebben en toch het tegenovergestelde gevoelt, die wordt tot het uiterste verteerd door de geest van droefheid en gaat wanhopen. Doch wie deze leer kent en daarvan een goed gebruik maakt, voor zo iemand moet zelfs het kwade medewerken ten goede [Rom. 8 : 28]. Want wanneer het vlees hem prikkelt tot zondigen, wordt hij bij deze gelegenheid opgewekt en aangedreven om vergeving der zonden door Christus te zoeken en de Gerechtigheid des geloofs te omhelzen, die hij anders niet zoveel waarde zou toekennen, noch er met zo'n sterke begeerte naar uitzien. Daarom is het van zeer veel nut, dat wij soms eens gevoelen de boosheid der natuur en van ons vlees, opdat wij tenminste op deze manier wakker worden en tot het geloof aangevuurd worden en om tot Christus onze toevlucht te nemen, en bij die gelegenheid wordt een Christen een uiterst knap en wonderlijk kunstenaar, die uit droefheid vreugde, uit verschrikkingen troost, uit zonde gerechtigheid, uit de dood het leven voort kan brengen, terwijl hij door op deze manier het vlees te bedwingen, het tot dienstbaarheid brengt en aan den

Geest onderwerpt.

Laten daarom degenen, die de begeerlijkheid des vleses in zich voelen opkomen, niet dadelijk wanhopen aangaande hun zaligheid. Goed, laten zij die eens gevoelen, als ze er maar niet aan toegeven; goed, laat toom, wellust enz. eens in hen opwellen, dat ze hem maar niet helemaal meesleept; laat de zonde eens verontrusten, als ze die maar niet bedrijven. Ja, hoe vromer iemand is, des te meer gevoelt hij die bestrijding.

Vandaar komen die klachten der heiligen in de Psalmen en door heel de Schrift voor. De Eremieten, monniken, Sofisten en alle werkheiligen weten totaal niets van die aanvechting. Maar zou hier iemand kunnen zeggen, het is gevaarlijk dit te leren, dat iemand daarom niet veroordeeld en verdoemd wordt, indien hij de hartstochten des vleses, die hij gevoelt, niet dadelijk overwint; omdat wanneer deze leer onder de grote massa bekend wordt, zij daardoor vleselijk gerust, lui en traag zouden worden.

Dit is hetgeen ik hierboven al gezegd heb, dat indien wij het geloof onderwijzen, de vleselijke mensen de goede werken verwaarlozen en indien op de goede werken ernstig aangedrongen wordt, dat het geloof en de vertroosting der gewetens verloren raakt. Hier kan niemand gedwongen worden, noch kan hierin enige vaste regel worden voorgeschreven, maar een ieder onderzoeken nauwkeurig zichzelf, met welke hartstocht des vleses hij meest bestreden wordt, en na dit uitgevonden te hebben, moet hij zich niet rustig daarbij neerleggen, of zichzelf vleien, maar door den Geest ertegen waken en zich verzetten, opdat, ook al kan hij ze niet helemaal beteugelen, hij tenminste aan die begeerlijkheid niet toegeve.

Die worsteling van het vlees met den Geest hebben alle heiligen gekend en gevoeld en dezelfde ondervinden ook wij. Wie zijn gemoed onderzoekt, zo hij maar geen geveinsde is, zal vast en zeker bevinden, dat de zaak zo met hem ervoor staat, als Paulus hier beschrijft, nl. *dat zijn vlees begeert tegen den Geest*. Ieder heilige voelt en belijdt dus, dat zijn vlees den Geest wederstaat, en die twee zo elkaar bestrijden in zijn binnenste, dat hij, hetgeen hij wil, hoe hij ook in dit opzicht zich inspant en vermoeit, toch niet doen kan. Daarom hindert ons het vlees, om de geboden Gods te onderhouden, om onze naasten lief te hebben als onszelf, en nog veel meer, om God uit geheel ons hart lief te hebben. Daarom is het onmogelijk, dat wij door de werken der wet gerechtvaardigd worden. De goede wil is wel aanwezig, die er ook behoort te zijn (want de Geest Zelf strijdt tegen het vlees), die gaarne het goede zou willen doen, de wet vervullen, God en zijn naaste liefhebben, doch het vlees volgt die wil niet op, maar wederstaat ze. Maar God rekent deze zonde niet toe. Want Hij is de gelovigen genadig gezind om Christus' wil.

Hieruit volgt evenwel niet, dat gij de zonde moet verkleinen of verachten, omdat God die niet toerekent. De HEERE rekent ze wel niet toe, maar aan welke mensen en om welke reden doet Hij dat niet? Niet aan de verharden en vleselijk gerusten, maar aan hen, die zich bekeren en door het geloof Christus als de Verzoener omhelzen, om Wiens wil - gelijk hun alle zonden vergeven worden - ook de overblijfselen der zonde hun niet toegerekend worden. Zij verkleinen de zonde niet, maar vergroten die, omdat zij wel weten, dat ze door geen voldoening, eigen werken en gerechtigheid kan uitgewist worden, behalve door de dood van Christus. Toch wanhopen zij niet wegens de grootte van hun zonde, maar zij geloven, dat die zonde hun vergeven wordt om Christus' wil.

Dit zeg ik [daarom], opdat niemand mene, dat men de zonde, na het geloof ontvangen te hebben, nog in ere mag houden. De zonde is werkelijk zonde, het zij ze begaan wordt voor, of nadat men Christus heeft leren kennen, en God haat altoos de zonde [want hoe lief Hij ook Zijne kinderen heeft, nochtans doet de goedertieren God wrake

over hun zonden, Ps. 89 : 33]; ja, alle zonde, die een voorhanden feit aangaat, is dodelijk. Dat nu de zonde voor een gelovige niet dodelijk is, komt vanwege de verzoening in Christus, Die de zonde door Zijn dood verzoend heeft. Voor hem, die niet in Christus gelooft, zijn niet alleen alle zonden dodelijk, maar zijn ook zijn goede werken zonde, volgens dat woord: "al wat uit het geloof niet is, dat is zonde" (Rom. 14: 13).

Daarom is de dwaling der Sofisten zo verderfelijk, die de zonden onderscheiden met betrekking op het wezen van de daad en niet met betrekking op de persoon. Een gelovige heeft dezelfde en even grote zonde als een ongelovige, toch wordt ze een gelovige vergeven en niet toegerekend; een ongelovige wordt de zonde gehouden en toegerekend. Voor de één is zij vergeeflijk, voor de ander dodelijk. Niet wegens het onderscheid van de zonden, dat de zonde van een gelovige kleiner, en die van een ongelovige groter zou zijn, maar wegens het onderscheid van de personen. Want iemand, die gelooft, stelt in het geloof vast, dat de zonde hem kwijtgescholden is, daar Christus Zichzelf ervoor heeft overgegeven. Daarom, hoezeer hij zonde heeft en bedrijft, toch blijft hij vroom; daarentegen blijft een ongelovige een goddeloze. En dat is waarlijk der vromen wijsheid en vertroosting, dat, hoewel zij zonden hebben en bedrijven, zij niettemin weten, dat die zonden hun wegens het geloof in Christus niet toegerekend worden.

Dit zeg ik tot troost van de vromen. Want zij alleen gevoelen echt, dat ze zonden hebben en begaan, dat is: dat zij God niet vurig genoeg beminnen, op Hem niet van harte vertrouwen, ja dat zij nu en dan wel eens twijfelen, of God voor hen wel zorgt, dat zij in tegenspoed ongeduldig en boos op God zijn. Vandaar die klachten der heiligen in de Schrift, vooral in de Psalmen, en Paulus klaagt: dat hij verkocht is onder de zonde, en hier zegt hij, dat het vlees begeert tegen den Geest. Omdat nu de gelovigen (zoals hij elders zegt) door den Geest de werken des vleses doden (Rom. 8 : 13), en aan het slot van dit Hoofdstuk (vers 24): dat zij het vlees met de begeerlijkheden en begeerten kruisigen, zijn hun die zonden niet nadelig noch verdoemelijk. Doch indien zij het vlees gehoorzamen door hun begeerlijkheden te volbrengen, verliezen zij het geloof en den Heiligen Geest, en indien zij hun zonde niet verfoeien [zich daarover verootmoedigen en waarachtig berouw tonende] en tot Christus wederkeren, Die aan de Kerk de sleutelmacht heeft toevertrouwd om de gevallen weer op te nemen en op te beuren, en zij in die weg het geloof en den Heiligen Geest terugkrijgen, zo sterven zij in hun zonden. Daarom spreken wij niet van hen, die dromen dat zij het geloof hebben en toch intussen in de zonden blijven leven. Dezen hebben hun vonnis, "zovelen er naar het vlees leven, zullen sterven" (Rom. 8 : 13). Alsook: "de werken des vleses zijn openbaar, overspel, hoererij enz., van welke ik u tevoren zeg, gelijk ik ook tevoren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het koninkrijk Gods niet zullen beërven" (Gal. 5 : 19-21).

Hieruit kan ook verstaan worden, wie de ware heiligen zijn. Het zijn echter geen blokken of stenen, zoals de Sofisten en monniken dromen, die door totaal geen enkele zaak gekweld worden of ooit de begeerlijkheid des vleses gevoelen, maar zoals Paulus zegt: "hun vlees begeert tegen den Geest". Dus hebben zij zonde en kunnen zondigen, en gelijk de 32ste Psalm (vers 5 en 6) getuigt, dat de heiligen hun ongerechtigheid belijden, en bidden om de vergeving der boosheid van hun zonde, wanneer hij zegt: "Ik zeide, ik zal belijdenis doen van mijne overtredingen, voor den HEERE, en Gij vergaaf de ongerechtigheid mijner zonde. Sela. Hierom zal U een ieder heilige aanbidden in vindenstijd."

Verder bidt de gehele Kerk, die stellig heilig is, dat de zonden haar mochten vergeven

worden en zij gelooft de vergeving der zonden, en Ps. 143 : 2 bidt David: "Ga niet in het gericht met Uw knecht, want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn." En in Ps. 130 : 3 en 4: "Zo Gij, HEERE, de ongerechtigheden gadeslaat, Heere, wie zal bestaan? Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt." Derhalve spreken en bidden alle heiligen hetzelfde, door dezelfde Geest.

De Sofisten lezen de Heilige Schrift niet, of zoal, dan lezen zij die toch met een deksel voor hun ogen, zodat zij daarom van totaal geen enkele zaak, noch van zonde noch van heiligheid, recht kunnen oordelen.

Vers 18: *Maar indien gij door den Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet.*

Paulus kan zijn leer aangaande het geloof niet vergeten, maar maakt daar dikwijls weer melding van en dringt er ook ernstig op aan, wanneer hij van de goede werken handelt. Hier zou iemand kunnen tegenwerpen: Hoe kan het, dat wij niet onder de wet zijn? Toch leert gij, o Paulus!, zelf dat wij het vlees hebben, dat tegen den Geest begeert, dat ons bestrijdt, kwelt en gevangen neemt. En inderdaad gevoelen wij de zonde, en wij kunnen van dat gevoel niet bevrijd worden, hoezeer wij zouden willen. Dit betekent wel degelijk "onder de wet te zijn". Waarom zegt gij dan, Paulus, dat wij niet onder de wet zijn? Laat deze zaak, zegt hij, u allerminst verontrusten, maar legt het althans daarop toe, dat gij door den Geest geleid wordt, dat is: dat gij deze volvaardigheid behoudt, die het vlees bestrijdt en haar begeerlijkheden niet volbrengt (want dit betekent door den Geest geleid of getrokken te worden), dan zijt gij niet onder de wet. Zo spreekt Paulus van zichzelf, Rom. 7: 26: "Met het gemoed dien ik de wet Gods, dat is: door den Geest ben ik aan geen zonde onderworpen, maar met het vlees dien ik de wet der zonde."

Dus zijn de vromen niet onder de wet, te weten, door den Geest [alwaar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid, 2 Kor. 3 : 17]. Want de wet kan geen beschuldiging inbrengen of vonnis des doods tegen hen vellen, hoezeer zij zouden gevoelen en erkennen, dat zij zondaars zijn, omdat het recht aan de wet door Christus ontnomen is, Die geworden is onder de wet, opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou [Gal. 4: 4, 5]. Daarom kan de wet hetgeen werkelijk zonde is tegen de wet, in de vromen niet ten laste leggen als zonde.

Het vermogen van de heerschappij des Geestes is dus zo groot, dat hetgeen werkelijk zonde is, toch de wet daarover geen beschuldiging kan inbrengen. Want Christus, onze Gerechtigheid, Die wij door het geloof aannemen, is onbestraffelijk, en kan dus door de wet niet beschuldigd worden. Zo lang wij Hem aanhangen, worden wij door den Geest geleid en zijn wij vrij van de wet. Alzo, zelfs wanneer de Apostel de goede werken leert, vergeet hij zijn betoog over de Rechtvaardiging niet, maar wijst telkens aan, dat wij onmogelijk door de werken zouden kunnen gerechtvaardigd worden. Want de overblijfselen der zonde kleven het vlees aan. Dus zo lang het vlees leeft, houdt het niet op tegen den Geest te begeren.

Toch brengt dit voor ons niet het minste gevaar mee, omdat wij vrij zijn van de wet, indien wij maar door den Geest wandelen. En met deze woorden: "indien gij door den Geest geleid wordt, zo zijt gij onder de wet", kunt gij uitnemend uzelf en anderen, die hevig bestreden worden, vertroosten. Want het pleegt dikwijls te gebeuren, dat een mens door toom, haat, ongeduld, wellust, door de geest van droefheid of door een andere begeerlijkheid des vleses zo hevig aangevochten wordt, dat hij zich daarvan op geen enkele manier kan ontdoen, hoezeer hij dit mocht begeren. Wat zal hij hier doen? Zal hij daarom wanhopen?

Nee. Maar laat hem aldus redeneren: Uw vlees strijdt en woedt nu tegen den Geest. Laat het woeden zo lang het wil. Let er maar goed op, dat ge het vlees niet toegeeft,

maar wandel en word geleid door den Geest, opdat gij de begeerlijkheid des vleses niet volbrengt. Als ge dit doet, zijt ge vrij van de wet. Zij beschuldigt en verschrikt u wel, maar tevergeefs. In zulk een strijd derhalve tegen den Geest is er niets beters dan het Woord voor ogen te hebben, en daaruit vertroosting des Geestes te krijgen.

En laat hij, die deze aanvechting ondergaat, er zich niet aan storen, dat de duivel de zonde zodanig kan verzwaren, dat het hem voorkomt, dat hij geheel en al in de bittere aanvechting de nederlaag lijdt en niets gevoelt dan enkel toom Gods en wanhoop. Laat hij althans hier zijn gevoel niet volgen, maar zich hier van dat woord van Paulus bedienen: "indien gij door de Geest geleid wordt", dat is: indien gij door het geloof in Christus u opricht, "zijt gij niet onder de wet".

Zo zal hij een zeer machtige bescherming hebben, waardoor hij al die vurige pijlen, waarmee de boze op hem aanvalt, zal kunnen uitblussen. Hoezeer dus het vlees te keer gaat en getier maakt, toch zullen al haar verwoede aanvallen hem niet kunnen schaden en verdoemen, omdat hij volgens de leiding des Geestes aan het vlees geen toestemming verleent en haar begeerlijkheid niet volbrengt. Derhalve is dit het enige geneesmiddel, dat wanneer de aanvallen des vleses aan het woeden zijn, wij het zwaard des Geestes, dat is: het Woord der zaligheid, nl. dat God de dood des zondaars niet wil, aangrijpen; en die aanvallen bestrijden, dan zullen wij ongetwijfeld overwinnen, ook al gevoelen wij - zo lang de strijd duurt - precies het tegenovergestelde.

Doch wanneer het Woord uit het gezicht verdwenen is, is er noch raad noch hulp. Ik spreek dit uit ondervinding. Ik heb verscheidene en vele verdrukkingen ondergaan, en wel van de allerzwaarste. Doch zodra ik het één of andere Woord heb mogen aangrijpen, en daarop als op een heilig anker mijn vertrouwen mocht stellen, zijn de verzoeken dadelijk uitgewoed, die ik zónder dat Woord onmogelijk - zelfs niet voor een kleine tijd - had kunnen uithouden, veel minder had kunnen overwinnen. Paulus leert dus hoofdzakelijk, door deze redenering aangaande de strijd tussen vlees en Geest, dat de heiligen of de gelovigen niet kunnen volbrengen, hetgeen de geest wil. Want de geest zou gaarne geheel rein willen zijn, maar het vlees, dat met de geest verbonden is, laat dat niet toe. Toch zijn zij behouden door de vergeving der zonden, die in Christus is. Verder, omdat zij ook wandelen en geleid worden door den Geest, zijn zij niet onder de wet; dat is: de wet kan hen niet beschuldigen en verschrikken. Of, indien zij dit ook al probeert te doen, kan de wet hen toch niet tot wanhoop brengen.

Vers 19: ***De werken des vleses nu zijn openbaar: welke zijn***, enz.

Deze plaats lijkt veel op Christus' uitspraak: "aan hunne vrucht zult gij hen kennen. Leest men ook druiven van doornen of vijgen van distelen? Alzo een ieder goede boom brengt voort goede vruchten en een kwade boom brengt voort kwade vruchten!" [Matth. 7 : 16]. Paulus leert op deze plaats geheel hetzelfde, als Christus daar ter plaatse, dat namelijk de werken en vruchten voldoende uitwijzen, of de boom goed of kwaad is, of de mensen de leiding des vleses of des Geestes volgen, alsof hij zeide: Opdat sommigen uwer niet voorwenden, dat zij mij, nu ik de strijd tussen vlees en Geest bespreek, niet begrijpen, zal ik u voor ogen stellen, in de eerste plaats de werken des vleses, waarvan de meeste ook aan de goddelozen bekend zijn, en daarna de werken des Geestes. En dit doet Paulus daarom, omdat er vele geveinsden onder de Galaten waren, zoals tegenwoordig ook onder ons, die veinsden, dat zij vroom waren, zich verhieven op den Geest, en wat de woorden betrof, voortreffelijk de leer der Godsvrucht kenden. Toch wandelden zij inmiddels niet door den Geest, maar naar het vlees en volbrachten haar werken.

En door die zaak overtuigt Paulus hen er zonneklaar van, dat zij niet die mensen waren, waarvoor ze zich uitgaven en opdat zij deze zijn waarschuwing niet zouden in de wind slaan, spreekt 'hij tegen hen een verschrikkelijk vonnis uit, nl. dat zij het koninkrijk Gods niet zullen beërven, opdat zij daardoor gewaarschuwd, zich béteren zouden.

Elke leeftijd, zelfs onder de vromen, kent haar eigen bijzondere verzoeken. In hun jeugd worden zij verzocht door de wellust, op mannelijke leeftijd door de eierzucht en ijdele roem, in hun ouderdom vooral door de gierigheid.

Daarom heb ik hierboven opgemerkt, dat er nooit een heilige geweest is, die niet dikwijls in zijn leven, door het vlees, tot ongeduld is verzocht geweest; evenals tot toom, enz. Vandaar, dat Paulus van de heiligen sprekende, hier zegt, dat het vlees in hen begeert tegen den Geest. Daarom zullen de begeerlijkheden en de bestrijdingen des vleses niet ontbreken, toch zijn ze daarom nog niet direct nadelig voor hen, die ze gevoelen, maar zó moet men van deze zaak oordelen, dat het iets anders is, van het vlees aangevochten te worden en haar begeerlijkheden niet gewillig te ondergaan, maar door den Geest te wandelen en zich ertegen te verzetten; èn dat het nog weer iets geheel anders is, het vlees toe te geven en haar werken rustig te volbrengen, en daarin te volharden en toch onderwijl Godsvrucht te veinzen en zich op de Geest te beroemen. De eerstgenoemden vertroost hij, wanneer hij [de Apostel] zegt, dat zij door den Geest geleid worden en dat zij niet onder de wet zijn. De laatstgenoemden bedreigt hij met een eeuwige ondergang. Ja, het gebeurt zelfs zo nu en dan, dat de heiligen vallen en de begeerten des vleses volbrengen.

Zoals David door een zware en verschrikkelijke val in overspel viel; evenzo is hij oorzaak geweest dat velen zijn omgekomen, toen hij wilde, dat Uria in de slag zou sneuvelen en door die zaak heeft hij ook aan de vijanden aanleiding gegeven, om zich tegen het volk Gods te verheffen, om hun eigen afgod te vereren en de God Israëls te lasteren. Petrus is ook verschrikkelijk gevallen, toen hij Christus verloochende. Maar hoe groot die zonden ook zijn, toch zijn ze niet begaan uit een verachting van God, of uit opzettelijke boosheid, maar uit zwakheid. Verder volhardden zij, nadat zij erover onderhouden waren, niet koppig in hun zonden, maar zij kwamen tot inkeer.

Van zulke mensen beveelt Paulus hieronder, Hfdst. 6 : 1, dat ze weer aangenomen, onderricht en hersteld moeten worden, zeggende: "Indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht." Dus hun, die uit zwakheid zondigen en vallen, wordt de vergeving niet geweigerd, indien zij maar weer opstaan en in hun zonden niet volharden. Want zo'n volharding is de allerergste. Doch indien zij niet tot inkeer komen, maar koppig de begeerlijkheid des vleses blijven volbrengen, is dat het onweersprekelijk bewijs, dat er bedrog in hun geest is.

Niemand zal dus zonder begeerten zijn, zolang hij in het vlees leeft; en dus zal niemand vrij van verzoeken zijn. De een wordt evenwel op een andere manier verzocht dan de ander, naar het verschil in karakter. Deze wordt met zwaarder aanvechtingen overvallen, als daar zijn: droefgeestigheid, Godslastering, wantrouwen, wanhoop en dergelijke; een ander met nog grover, zoals: wellust, toom, haat, enz. Maar daarom eist Paulus van ons, dat wij door den Geest wandelen en het vlees tegenstaan. Wie echter het vlees gehoor geeft en lichtvaardig verder gaat haar begeerten te vervullen, die moet weten, dat hij niet bij Christus behoort, en hoezeer hij zich oppronkt met de naam "Christen", dat hij zich toch bedriegt. "Want die van Christus zijn, kruisigen hun vlees met de begeerlijkheden" (Gal. 5 : 24).

Wie naar waarheid heiligen genoemd worden en zijn? Deze plaats, zoals ik hierboven

ook terloops herinnerde, behelst een zeer gewichtige troost, omdat ze erop wijst, dat de heiligen niet leven zonder begeerlijkheid en aanvechtingen des vlees, ja zelfs niet zonder zonden. Hij waarschuwt ons dus ervoor, dat wij niet zouden doen als sommigen, over wie Gerson schrijft, die zich dermate inspanden om totaal geen enkele aanvechting en zonde te gevoelen, dat is: om geheel en al van steen te zijn. Zulk een inbeelding hebben de Sofisten en monniken over de heiligen gehad, alsof zij louter blokken en stokken waren en geheel ontbloot waren van alle gemoedsaandoeningen. Stellig gevoelde Maria een zeer grote zielesmart bij het verlies van haar Zoon [hetwelk haar de oude Godvruchtige Simeon voorzegde], Luk. 2: 35. David klaagt in de Psalmen erover, dat hij door onmatige droefheid, die vanwege de grootheid van zijn aanvechtingen en zonden hem overviel, bijna verslonden werd. Ook Paulus klaagt, dat hij van buiten strijd en van binnen vrees gevoelde [allerlei strijd en vrees, in het meervoud, 2 Kor. 7 : 5], dat hij met het vlees de wet der zonde diende; hij zegt, dat hij hoogst bezorgd was over al de Gemeenten en dat God Zich over hem ontfermde, toen Hij Epafroditus, die nabij de dood was, wederom in het leven hersteld heeft, opdat hij niet droefheid op droefheid zou hebben.

Dus zijn de heiligen van de Sofisten gelijk aan de wijzen der Stoicijnen, die zulk een soort wijze mensen hebben bedacht, als er nooit in de wereld geweest zijn en met deze dwaze en goddeloze gedachte, die voortgekomen is uit onbekendheid met deze leer van Paulus, hebben de Sofisten zichzelf en oneindig veel anderen tot wanhoop gebracht.

Toen ik monnik was, wenste ik dikwijls van harte, dat mij dat geluk mocht te beurt vallen, dat ik de wandel en het leven van een of andere heilige kon zien. Intussen droomde ik echter van zo'n heilige, die zich in de wildernis ophield, zich van spijs en drank onthield en alleen maar leefde van wat aardwortels en koud water en dat idee van die wonderbaarlijke heiligen had ik niet alleen gevonden in de boeken der Sofisten, maar ook bij de Kerkvaders. Want de H. Hieronymus schrijft ergens dit: 'Doch van spijs en drank zwijg ik, daar het overdaad is, dat zelfs de zieken koud water gebruiken en iets gekookts genuttigd hebben.'

Doch nu de Zon der waarheid zeer helder schijnt, zien wij, dat Christus en de Apostelen niet hen *Heiligen* noemen, die een ongehuwd leven leiden, zich van alles [hoezeer in matigheid en dankbaarheid genuttigd wordende geoorloofd] onthouden of andere schijnbaar wonderbaarlijke werken verrichten, zoals men in de Levens der Kerkvaders van velen kan lezen, maar hen die door het Evangelie geroepen en gedoopt, geloven, dat zij door Christus' dood en bloed geheiligd en gereinigd zijn. Zo noemt Paulus overal wanneer hij aan Christenen schrijft, hen Heiligen, kinderen en erfgenamen Gods. Zij zijn dus allen heiligen, zovelen er in Christus geloven, hetzij mannen of vrouwen, dienstbaren, vrijen enz. zijn; niet op grond van hun werken, maar op grond van die van God, die zij door het geloof ontvangen; als daar zijn: het Woord, de Sacramenten, Christus' lijden, dood, opstanding, overwinning, de zending des Heiligen Geestes enz. Kortom, de heiligen zijn zulks door een lijdelijke heiligheid en niet door een dadelijke.

Dus zijn de ware heiligen de dienaars des Woords, de burgerlijke Overheden, Ouders, kinderen, heren, dienstpersoneel, enz., indien zij boven alles geloven, dat Christus hun wijsheid, Gerechtigheid, heiligmaking en verlossing is.

Verder, indien een ieder in het bijzonder, volgens het bevel van Gods Woord, zijn taak vervult in zijn beroep, het vlees niet gehoorzaamt, maar door den Geest haar lusten en begeerlijkheden bedwingt. Dat zij allen niet even vast staan, maar dat er in de meesten nog vele zwakheden en ergernissen bespeurd worden, dit hindert hun heiligheid aller-

minst, mits zij niet uit een opzettelijk boosheid, maar uit zwakheid zondigen. Want zoals ik al eens eerder gezegd heb, gevoelen de vromen de begeerlijkheden des vleses, maar zij weerstaan die, opdat zij ze niet volbrengen. Evenzo, zelfs indien zij onverhoeds in zonde vallen, verkrijgen zij toch vergeving, indien zij door het geloof in Christus zich weer laten oprichten, Die niet wil, dat wij het verloren schaap verstoten, maar het opzoeken.

Verre zij het dus van mij, dat ik de zwakken in het geloof of zeden, indien ik zie dat zij het Woord liefhebben en dat eerbiedigen, dat zij van de Tafel des Heeren gebruik maken, enz. dadelijk zou oordelen, onheilig [natuurlijke onbekeerde mensen] te zijn. Want God heeft dezulken aangenomen en houdt ze voor rechtvaardig door de vergeving der zonden. Voor Hem, staan of vallen zij.

Verheugd dank ik God dus, dat Hij mij overvloedig geschonken heeft, hetgeen ik vroeger als monnik gewent heb, niet dat ik een enkele heilige zou zien, maar velen, ja oneindig veel werkelijk heiligen, niet zoals de Sofisten, maar zoals Christus Zelf en de Apostelen die tekenen en beschrijven, van wie ik - door Gods genade - er ook een ben. Immers ben ik gedoopt en ik geloof, dat Christus, mijn Heere, mij door Zijn dood van de zonden verlost, en mij de eeuwige gerechtigheid en heiligheid geschonken heeft en een ieder zij een vervloeking, die Christus niet deze eer geeft, dat hij gelooft, dat hij door Zijn dood, Woord, Sacramenten enz. gerechtvaardig en geheiligd is, enz.

Laat ons nu dus, met verwerping van deze dwaze en goddeloze opvatting aangaande de benaming van de Heiligen (van wie zij meenden, dat ze slechts paste op de heiligen in de hemel, en op de aarde op de Eremieten en monniken, die enige monstrueuze werken verachtten), leren uit de Heilige Schrift, dat alle gelovigen van Christus [dat is: in Christus] heiligen zijn. De wereld bewondert de heiligheid van Benediktus, Gregorius, Bernhardus, Franciscus en dergelijke, omdat zij hoort, dat die mannen voor het uitwendige enige voortreffelijke en ongewone werken verricht hebben.

Stellig waren ook Hilarius, Cyrillus, Athanasius, Ambrosius, Augustinus en anderen, "heiligen", die zo'n ruw en streng leven niet geleid hebben als zij, maar die hebben onder de mensen verkeerd, hebben gewone spijzen gegeten en wijn gedronken en waren keurig en eerbaar gekleed en er was bijna geen verschil, wat de gewone samenleving betreft tussen hen en andere eerlijke lieden en toch zijn zij veel hoger te schatten, dan die eerstgenoemden. Want deze hebben zuiver, zonder enig bijgeloof, het geloof in Christus onderwezen, de ketters weerstaan en de kerk van onnoemelijk veel dwalingen weer gezuiverd.

Hun gemeenzame omgang was bij velen zeer geliefd en vooral bij de droefgeestige en bekommerde mensen (want zij hebben zich niet aan de omgang met de mensen onttrokken, maar hebben hun dienstwerk onder een talrijke schare verricht), die zij met het Woord hebben opgebeurd en vertroost. Daarentegen hebben de eerstgenoemden niet alleen in strijd met het geloof vele dingen geleerd, maar hebben ook velerlei bijgelovigheden en dwalingen verwekt en goddeloze plechtigheden ingesteld. Tenzij zij dus in de ure des doods Christus hebben aangegrepen en alleen op Zijn dood en overwinning hun vertrouwen hebben gesteld, is hun dat strenge leven van geen enkel nut geweest.

Hieruit kan men genoeg opmaken, wie in waarheid de heiligen zijn en wat een heilig leven genoemd moet worden, niet van dezulken, die in hollen en spelonken zichzelf verstoppen, hun lichamen door honger uitmergelen, harige pijen dragen enz., in die verbeelding, dat zij in de hemel een zekere bijzondere beloning te wachten hebben boven andere Christenen, maar zij, die gedoopt zijn en in Christus geloven, die niet zo

maar ineens de oude mens met zijn bewegingen afleggen, maar gedurende hun leven blijft de begeerlijkheid in hen; en die te gevoelen, is hun niet nadelig, mits zij niet toestaan, dat die begeerlijkheid over hen heerst, maar haar aan de geest onderwerpen.

Deze leer bereidt de godvruchtige harten troost, opdat zij niet gaan wanhopen, wanneer zij die pijlen des vleses, waarmee satan de geest bestrijdt, gevoelen, zoals velen in het pausdom overkomt, die zich verbeelden, dat zij totaal geen begeerlijkheid des vleses moeten gevoelen, daar evenwel Hieronymus, noch Gregorius, noch Benediktus, noch Bernhardus en anderen (die de monniken zichzelf ter navolging gesteld hebben, als de volmaakte voorbeelden van kuisheid en van alle christelijke deugden) het zover niet hebben kunnen brengen, dat zij in het geheel geen begeerlijkheid des vleses gevoelden. Integendeel, zij hebben die wel terdege gevoeld en zelfs in krachtige mate; iets, wat zij op meer dan één plaats in hun boeken openhartig erkennen. Daarom heeft God hun niet alleen die lichte misdrijven, maar ook die verderfelijke dwalingen, die sommigen van hen in de kerk invoerden, niet toegerekend. Gregorius heeft de private Mis ingesteld; groter verfoeiing is er nooit in de Kerk van het Nieuwe Testament geweest. Anderen hebben het monnikenwezen, goddeloze plechtigheden en eigenwillige godsdienstige vereringen uitgedacht. Cyprianus verdedigde voortdurend de stelling, dat zij, die door ketters gedoopt waren, herdoopt moesten worden.

Terecht belijden wij dus in de Geloofsbelijdenis, dat wij geloven een Heilige Kerk. Want zij is onzichtbaar, wonende in de Geest in een ontoegankelijke plaats, daarom kan haar heiligheid niet gezien worden. Want God verbergt en bedekt haar zo met zwakheden, zonden en dwalingen, met verscheidene vormen des kruises en ergernissen, dat die heiligheid volgens het gevoel nooit geopenbaard wordt. Zij die dit niet weten, worden dadelijk geërgerd, wanneer zij de zwakheden, zonden, enz. bespeuren van degenen, die gedoopt zijn, het Woord hebben en geloven; en zij oordelen, dat zij tot de kerk niet behoren, en intussen dromen zij, dat de kerk bestaat uit Eremieten, monniken enz., die God slechts met de lippen eren en Hem tevergeefs dienen, omdat zij niet het Woord van God, maar de leringen en geboden van mensen volgen en die aan anderen onderwijzen.

Omdat zij nu bijgelovige en wonderlijke werken verrichten, die de rede hoogacht en bewondert, daarom oordelen zij, dat zij heiligen zijn en de kerk vormen. Zij verdraaien het Artikel des Geloofs: Ik geloof een Heilige Kerk, en voor "ik geloof" stellen zij: "Ik zie". Zulke menselijke gerechtigheden en eigenwillige heiligheden zijn inderdaad geestelijke vergiftigingen, waardoor de ogen en de harten der mensen verduisterd worden en afgetrokken van de kennis der ware heiligheid.

Wij echter leren op deze wijze, nl. dat de Kerk geen vlek of rimpel heeft, maar dat zij heilig is, wel te verstaan, door het geloof in Jezus Christus; voorts in dit leven door de onthouding van de begeerlijkheden des vleses, en door de beoefening van geestelijke vruchten, maar dat de kerk nog niet heilig is door de bevrijding en wegneming van alle kwade begeerten, noch door uitzuivering van allerlei goddeloze opvattingen en dwalingen.¹⁴⁴ Want de Kerk belijdt altijd haar zonde en bidt dat haar de schulden vergeven worden. Evenzo gelooft de Kerk de vergeving der zonden. Daarom zondigen de heiligen, zij vallen en dwalen zelfs, maar uit onwetendheid. Want zij zouden niet gaarne Christus willen verloochenen, het Evangelie kwijt raken, hun Doop herroepen.

¹⁴⁴ Hieruit blijkt ook, dat Luther geenszins gedacht heeft, dat in zijn tijd de heerlijke kerkstaat reeds was. En ik voor mij kan ook niet zien, of die gewenste tijd van de Heerlijke kerkstaat op aarde (wat ook anderen daarvan mogen zeggen) nog te wachten is.

Zij hebben dus de vergeving der zonden en indien zij al door onkunde in de leer dwalen, zulks wordt hun vergeven, omdat zij tot het laatste toe hun dwaling erkennen, en alleen hun vertrouwen stellen op de waarheid en de genade Gods in Christus; zoals Hieronymus, Gregorius en Bernhardus en anderen gedaan hebben. Laten de Christenen zich dus inspannen om de werken des vleses te vermijden, de begeerten kunnen zij niet vermijden.

Bovendien komt het dus de vromen ten goede, dat zij de onreinheid van hun vlees gevoelen, opdat zij niet door de ijdele en goddeloze inbeelding inzake de gerechtigheid der werken opgeblazen worden, alsof zij daarom voor God aangenaam zouden zijn. Door deze inbeelding opgeblazen, hebben de monniken gemeend, dat zij vanwege hun eigenwillige levenswijze zo heilig waren, dat zij zelfs aan anderen - ofschoon zij intussen in hun eigen gemoed ervan overtuigd werden, dat zij onrein waren - hun gerechtigheden en heiligheden hebben verkocht. Zulk een verderfelijke besmetting is het vertrouwen op de eigen gerechtigheid en te dromen, dat men rein is. Omdat nu de vromen de onreinheid van hun hart gevoelen, kunnen zij op hun eigengerechtigheid niet vertrouwen. Dat gevoel vernedert hen, zodat zij hun hoofd laten hangen en geen vertrouwen kunnen stellen op hun goede werken en brengt hen ertoe om naar Christus de Verzoener te snellen, Die geen verdorven of besmet, maar een volkomen zuiver en heilig vlees heeft, dat Hij voor het leven der wereld gegeven heeft [Jobs. 6 : 51]. In Hem vinden zij een onkreukbare en volmaakte Gerechtigheid. Zo blijven zij in een ootmoed, die niet geveinsd of kloosterachtig is, maar echt is, vanwege de vuilheden en gebreken, die hun vlees aankleven, waarom zij, indien de HEERE gestreng wilde oordelen, de eeuwige dood schuldig waren. Omdat zij zich evenwel niet tegen God verheffen, maar ootmoedig en met een verbrijzeld hart hun zonden erkennende, om vergeving smeken en zij in vertrouwen op de weldaad van de Middelaar Christus voor Gods aangezicht verschijnen, en bidden dat om Zijnentwil hun zonden vergeven mogen worden, spreidt God Zijn onmetelijke hemel der genade over hen uit en rekent hun de zonden om Christus' wil niet toe.

Dit zeg ik daarom, opdat wij ons zouden wachten voor de verderfelijke dwalingen der Sofisten, aangaande de heiligheid van het leven, met welke dwalingen onze harten zodanig bezet waren, dat wij ons er niet zonder veel moeite van hebben kunnen ontdoen. Spant u daarom ijverig in, om een recht onderscheid te maken tussen de ware gerechtigheid of heiligheid en de geveinsde, dan zult gij met andere ogen het Koninkrijk van Christus kunnen aanschouwen, dan de menselijke rede kan doen, namelijk met geestelijke ogen, en beslist oordelen, dat hij heilig is, die gedoopt werd en in Christus gelooft, en onmiddellijk daarna onthoudt hij zich - in het geloof, waardoor hij gerechtvaardigd wordt en hem de vroegere en tegenwoordige zonden vergeven worden - van de begeerlijkheden des vleses. Maar hiervan wordt hij niet geheel gezuiverd, want het vlees begeert tegen de Geest. Die smetten blijven evenwel in hem, opdat hij vernederd wordt en opdat degene, die zo verootmoedigd is, Christus' genade en weldaad zoet wordt. Zo zijn die onreinheden en overblijfselen der zonde de vromen niet nadelig, maar zeer nuttig. Want hoezeer zij hun zwakheid en zonden gevoelen, des te meer vluchten zij tot de Genadetroon Christus, en smeken om Zijn hulp, opdat de Heere hen met Zijn gerechtigheid versiere, opdat Hij hun het geloof vermeerdere, hun de Geest toezende, opdat zij onder Diens leiding de begeerlijkheden des vleses overwinnen, opdat zij niet overheersen, maar dienen. Zo heeft een Christen gedurig met de zonde te strijden en toch, al worstelende, bezwijkt hij niet, maar behaalt hij de overwinning

Dit heb ik gezegd, opdat gij niet uit menselijke dromerijen maar uit Gods Woord

zoudt verstaan, wie werkelijk heiligen zijn. Wij zien dus dat de Christelijke leer hoogst nuttig is om de gewetens op te richten, voorts dat het een leer van die aard is, dat ze niet over een monnikskap, geschoren kruinen, rozekransen en dergelijke onnozele dingen handelt, maar over moeilijke en zeer gewichtige zaken, namelijk hoe wij het vlees, zonde, dood en duivel moeten overwinnen. Zoals deze leer bij de werkers der eigen gerechtigheid onbekend is, zo is het hun onmogelijk om zelfs één enkel dwalend geweten terecht te brengen, of een verslagen en wanhopend geweten te vertroosten en vrede te schenken.

Vers 19, 20: ***Overspel, hoererij, onreinheid, ontuchtigheid, afgoderij, venijngeving, vijandschappen, twisten, af gunstigheden, toorn, gekijf, tweedracht, ketterijen.***

Paulus noemt niet alle werken des vleses op, maar hij gebruikt een bepaald voor een onbepaald getal. Eerst somt hij de soorten wellust op, nl: overspel, hoererij, onreinheid, ontucht, enz. Nu is niet alleen de wellust een werk des vleses, zoals de Papisten dromen (die ook het huwelijk - zo kuis zijn die mensen -, waarvan God Zelf de insteller is, en dat zichzelf onder de Sacramenten geteld hebben, een werk des vleses genoemd hebben), maar Paulus rekent ook onder de werken des vleses afgoderij, zoals wij hierboven nu en dan al eens gezegd hebben. Daarom geeft zelfs deze plaats voldoende aan, wat voor Paulus het "vlees" betekent. Nu zijn deze woorden al te bekend, dan dat zij enige uitleg zouden behoeven. Wie wenst te weten, wat elk woord in het bijzonder beduidt, die leze, zo hij wil, **de vorige uitleg, die wij in het jaar 1519 uitgaven.**¹⁴⁵

Daar hebben wij naar ons vermogen, breedvoerig genoeg de aard en kracht van elk bijzonder woord van het ganse Register van de werken des vleses en van de vruchten des Geestes aangewezen. Nu was ons doel vooral, om bij het uitleggen van de Brief aan de Galaten het Artikel van Rechtvaardigmaking zo duidelijk mogelijk te behandelen.

Afgoderij.

De beste Godsdienst oefeningen, heilige verrichtingen en vurigste devoties van hen, die met buitensluiting van Christus de Middelaar en zonder Gods Woord en bevel God dienen, zijn afgoderijen, zoals in het pausdom voor een zeer geestelijk werk gehouden werd, wanneer de monniken, zittende in hun cellen, mediteerden over God en Zijn werken, wanneer zij met de vurigste geloften bezielde, knielden - baden - en hemelse dingen beschouwden, met zulk een verlustiging, dat zij vanwege al te grote vreugde gingen huilen. Daar dachten zij in het geheel niet aan vrouwen of aan enig ander schepsel, maar alleen maar aan de Schepper en Zijn wonderlijke werken, en toch is die - naar het verstand meent - aller-geestelijkste zaak volgens Paulus een werk des vleses. Daarom is alle zodanige religie, waarbij God gediend wordt zonder Zijn Woord en bevel, afgoderij en hoe heiliger en geestelijker in schijn, des te verderfelijker en besmettelijker is ze. Want zij leidt de mensen van het geloof in Christus af, en maakt, dat zij op hun eigen krachten, werken en gerechtigheden vertrouwen, zoals ook heden ten dage de godsdienst der Wederdopers is, ofschoon die zich dagelijks meer en meer openbaar maken, dat ze door de duivel bezeten en oproerige, bloeddorstige mensen zijn.

Dus zijn het vasten, haren kleeft, de allerheiligste handelingen, de Regel en heel het leven der Karthuizers, wier orde evenwel zeer streng is, werken des vleses, ja

¹⁴⁵ Waar de zaken klaar uitgedrukt zijn, Deel I, Fol. 392, pag. mihi 448. In editione Anni 1558. Hierbij kan nog, anno Domini 1964 worden aangetekend, dat men in de Erlanger uitgave van Luthers Werken bedoelde verklaring vindt, in Band 88, pagina 423 (1844)].

afgoderij; omdat zij zich inbeelden, heiligen te zijn en gezaligd te worden niet door Christus, voor Wie zij als een gestreng Rechter sidderen, maar indien zij hun Regel waarnemen. Zij denken wel aan God, Christus en Goddelijke zaken, doch niet overeenkomstig Gods Woord, maar naar hun eigen rede, dat namelijk hun kleding, voedsel en heel hun levenswijze heilig is en Christus behaagt, Dien zij met hun gestrengheid van leven niet alleen hopen te verzoenen, maar Dien zij ook denken tot een Beloner van hun goede werken en eigengerechtigheden te zullen hebben. Daarom zijn hun aller-geestelijkste - naar zij dromen - overwegingen niet alleen zeer vleselijk, maar ook uiterst goddeloos, omdat zij met uitsluiting en verachting van het Woord, geloof, Christus, enz., door op hun eigene gerechtigheid te vertrouwen, de zonden willen uitdelgen en de genade en het eeuwige leven willen verkrijgen. Derhalve zijn alle godsdienstige verrichtingen en plichten buiten Christus afgodendienst. Alleen in Christus heeft de Vader een welbehagen; wie Hem hoort en doet wat Hij gebiedt, is bemind om den Beminde. Hijzelf nu gebiedt ons Zijn Woord te geloven [zeggende: Die in Mij gelooft, gelijkerwijs de Schrift zegt, stromen des levenden waters zullen uit zijn buik vloeien, Joh. 7 : 38, 39; Mark. 16 : 16], gedoopt te worden [Matth. 28 : 19], en geen nieuwe vormen van Godsverering te kiezen [Matth. 15 : 9. Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen die geboden van mensen zijn].

Hierboven heb ik gezegd, dat de werken des vleses openbaar zijn, zoals stellig overspel, hoererij en dergelijke bij allen bekend zijn. Maar de afgodendienst is zo aanvallig en geestelijk, dat die aan weinigen en dan slechts bij wie in Christus geloven, bekend is. Want wanneer een Kartuizer kuis leeft, vast, bidt, zijn gezette uren leest, offert, enz., dan is hij er wel verre van te menen, dat hij een afgodendienaar zou zijn of dat hij zich met een werk des vleses zou bezig houden, veeleer ervan overtuigd, dat hij niets dan louter geestelijke dingen bedenkt, spreekt en doet en Gode de aller-aangenaamste dienst bewijst.

Niemand zal tegenwoordig de Papisten ervan overtuigen, dat de private Mis de grootste Godslastering en afgoderij is, de verschrikkelijkste die er ooit in de door de Apostelen ingerichte Kerk geweest is. Want zij zijn verblind en halsstarrig, daarom oordelen zij van God en Goddelijke dingen totaal verkeerd, zich inbeeldende dat afgodendienst de ware en voornaamste vorm van Godsverering is, daarentegen, dat het geloof afgodendienst betekent. Wij echter, die in Christus geloven en Zijn mening ("zin") vasthouden, oordelen alles en kunnen van niemand echt en voor Gods aangezicht geoordeeld worden [1 Joh. 2 : 20, 27].

Op grond hiervan staat voldoende vast, dat Paulus vlees noemt al wat in de mens is, alle drie vermogens der ziel, nl. de begerende wil, de toornende wil en het verstand samenvattende. De werken van de begerende wil zijn overspel, hoererij; van de toornende wil zijn het twisten, onenigheden, doodslagen; en van de rede of het verstand: dwalingen, bijgelovigheden, afgodendienst en ketterijen, dat is: sekten, enz. Die dingen te weten, is van groot nut, omdat het woord vlees in het ganse rijk van de Paus zo verduisterd is, dat het werk des vleses bij hen niets anders betekent, dan de huwelijksgemeenschap of het bevredigen van de lusten.

Hieruit volgde noodzakelijk, dat zij Paulus niet hebben kunnen verstaan. Hier zien wij nu duidelijk, dat Paulus onder de werken des vleses de afgodendienst en de ketterij rekent, waarvan, zoals wij gezegd hebben, het menselijk verstand oordeelt, dat ze de hoogste deugden, wijsheid, godsdienst, heiligheid en gerechtigheid zijn.

Paulus noemt het in Kol. 2 : 18 "dienst der Engelen". Maar hoezeer het een heilige en geestelijke zaak schijnt, toch is ze niets anders dan een werk des vleses, een verfoeiing en een afgodendienst tegen het Evangelie, het geloof en de ware verering van God. Dit

zien de vromen en gelovigen, die geestelijke ogen hebben, daarentegen de werkers van eigen gerechtigheid oordelen het tegendeel. Zoals een monnik er niet van kan overtuigd worden, dat zijn geloften werken des vleses zijn, zo gelooft ook een Turk niets minder, dan dat de onderhouding van de Koran, de dopen en andere plechtigheden, die hij in stand houdt, werken des vleses zijn. Het is voorzeker iets groots, dat de afgodendienst gerekend wordt onder de werken des vleses.

Venijngeving.

Over de venijngeving heb ik hierboven in het derde Hfdst. gesproken. Veel kwam deze zonde in deze tijden voor, aler het Evangelie geopenbaard was.

Toen ik nog een jongen was, **waren er veel tovenaars**, die vee en mensen, vooral jonge kinderen betoverden. Ook brachten zij schade toe aan de oogst, door onweders en hagelbuien, die zij door hun betovering opriepen.

Nu het Evangelie geopenbaard is, hoort men van die dingen niets, omdat het Evangelie de satan met zijn bedriegerijen van zijn zetel verdrijft. Maar nu betovert hij de mensen met nog verschrikkelijker venijngevingen, nl. met geestelijke. Paulus telt onder de werken des vleses de venijngeving op, welke gelijk bij ieder bekend is, toch geen werk van wellust is, maar een misbruik of nabootsing van afgodendienst. Want de toverij sluit een verdrag met de boze geesten, het bijgeloof of de afgodendienst doet het met God, doch echter niet met de ware, maar met een gemaakte god. Daarom is de afgodendienst werkelijk een geestelijke venijngeving. Want zoals de tovenaars vee en mensen betoveren, zo willen ook de afgodendienaars, dat is: alle werkers van eigen gerechtigheid, God betoveren, opdat Hij zo zij, als zij Hem met hun gedachten denken. Zij nu verzinnen zulk een God, die hen rechtvaardigt niet uit louter genade en uit het geloof in Christus, maar die hun godsvereringen en hun eigenwillige werken aanziet, en dat Hij daarom de gerechtigheid en het eeuwige leven aan hen vergeldt. Maar zij betoveren zichzelf en niet God, omdat zij, indien zij volharden in deze hun goddeloze opvatting van God, in hun afgodendienst sterven en verdoemd worden. De meeste werken des vleses zijn genoeg bekend, daarom hebben zij niet een volledige beschrijving nodig.

Ketterijen. [Haeresieën, door volksdwaling, bekend onder de naam van ketterijen, eigenlijk bijgelovige afwijkingen en sekten.] Ketterijen noemt de Apostel hier niet zulke onenigheden, die in maatschappij of staat wegens tijdelijke en wereldse zaken ontstaan, maar die in de kerk ontstaan wegens de leer, het geloof en de werken. Ketterijen, dat is: sekten, hebben altijd in de kerk bestaan, zoals hierboven op meer dan één plaats gezegd is; toch is de Paus de algemene sekteleider en het hoofd van alle ketterijen.

Want hij heeft als met een zekere zondvloed de wereld met oneindig veel sekten vervuld. Er is niet één monnik, die het met de ander eens is, want zij meten de heiligen af naar de moeilijkheid van de orden. Vandaar, dat een Kartuizer voor heiliger gehouden wil worden dan een Franciscan. Dus is er in de pauselijke kerk geen eenheid des geestes, geen eendracht van gemoed, maar de ergste verdeeldheid. Er is niet een en dezelfde leer, geloof, godsdienst, verering en bedoeling, maar alles is hemelsbreed van elkaar verschillend.

Daarentegen is bij de Christenen alles één en hetzelfde en gemeenschappelijk: het Woord, het geloof, de eredienst, godsdienst, de Sacramenten, Christus, God, hart, gevoel, ziel en wil; en die geestelijke eendracht wordt in niets belemmerd door de verscheidenheid van levensstaat en omstandigheden in de uiterlijke samenleving, zoals hierboven nu en dan al aangetoond is; en bij hen, die deze eenheid des Geestes

hebben, berust een onwrikbaar oordeel over alle sekten, waarvan anders niemand iets begrijpt, zoals stellig geen enkele godgeleerde in het pausdom verstaan heeft, dat Paulus op deze plaats veroordeelt: alle erediensten en godsdienstige oefeningen, de onthouding en de schijnbaar eerlijke wandel en het heilige leven van al de Pausgezinden en sektemensen, maar zij verbeelden zich, dat hij van de grove afgodendienst en ketterijen van de heidenen en Turken spreekt, die openlijk de naam van Christus lasteren.

Vers 21: *Dronkenschappen, brasserijen.*

Paulus zegt niet, dat drinken en eten werken des vleses zijn, maar zich te bedrinken en brassen; en niets is tegenwoordig in deze landen meer in zwang dan dat. Laten zij, die zich aan deze meer dan beestachtige wellust overgegeven hebben, weten dat zij niet geestelijk zijn, hoezeer zij zich erop laten voorstaan het te zijn, maar dat zij het vlees volgen en haar werken volbrengen en daarom horen zij een verschrikkelijk vonnis, dat zij het Koninkrijk Gods niet zullen beërven. Paulus wil dus, dat de Christenen dronken worden en gebras vermijden, en sober en matig leven, opdat zij niet - door het vlees goed te verzorgen - geprikkeld worden tot losbandigheid, zoals stellig na een al te grote drink- en eetpartij het vlees hevig pleegt op te spelen.

Toch is het niet genoeg, die dolzinnige geilheid te bedwingen, die het gezuip vergezelt, maar het vlees moet ook matig gehouden worden, opdat het haar begeerten niet volbrengt. Want het komt vaak voor, dat uiterst matige mensen het meest bestreden worden, zoals Hieronymus van zichzelf schrijft: Mijn gelaatstrekken zagen bleek van het vasten en mijn geest kookte van begeerten in het koude lichaam, en toen - vóór zijn eigen persoon - zijn vlees al eerder gestorven was, sloegen louter vlammen wellusten naar buiten. Ook ik heb dit als monnik ondervonden. Daarom, door onthouding van voedsel alleen wordt de gloed der wellust niet geblust, maar de Geest moet erbij komen, nl.: de overdenking van het Woord, het geloof en het gebed. Het vasten overwint wel die grove aanvallen der wellust, de begeerlijkheden des vleses zelf warden echter door geen onthouding van spijs en drank, maar door een ernstige overdenking des Woords en door de aanroeping van Christus bedwongen.

En dergelijke.

Aangezien het onmogelijk is, al de werken des vleses op te sommen.

Van welke ik u tevoren zeg, gelijk ik ook tevoren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven. Dit is een zeer harde uitspraak en toch hoogst nodig tegen de valse christenen en geruste geveinsden, die roemen op het Evangelie, het geloof, de Geest en toch onderwijl heel gerust de werken des vleses volbrengen. Inzonderheid echter de dwaalgeesten, opgeblazen door de inbeeldingen van - naar zij dromen - de aller-geestelijkste zaken, zijn mensen van de duivel bezeten, en geheel en al vleselijk, en daarom volbrengen zij door al de vermogens van hun ziel de begeerten des vleses.

Daarom was het hoogst nodig, dat er zo'n verschrikkelijk en vreselijk vonnis door de Apostel gevelde werd tegen zulke rustige verachters en hardnekkige geveinsden, nl. dat, wie zulke werken des vleses volbrengen, door Paulus genoemd, het Koninkrijk Gods niet beërven; opdat tenminste sommigen van hen door deze strenge uitspraak verschrikt, door den Geest zouden beginnen te strijden tegen de werken des vleses, teneinde die niet te volbrengen.

Vers 22: *Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid.*

De Apostel zegt niet de werken des Geestes, zoals hij spreekt van de werken des vleses, maar hij versiert deze christelijke deugden met een waardiger naam, door ze vruchten des Geestes te noemen. Want zij heeft een zeer grote nuttigheid en vrucht, want zij, die ermee begaafd zijn, geven God de eer, en nodigen tegelijk anderen erdoor uit tot de leer en het geloof van Christus.

Liefde.

Het was voldoende geweest, alleen de liefde te noemen. Want die breidt zich uit tot alle vruchten des Geestes en 1 Kor. 13 schrijft Paulus haar al de vruchten des Geestes toe, die in den Geest geschieden, wanneer hij zegt: "De liefde is lankmoedig, zij is goedertieren", enz. Toch wilde Paulus de liefde apart onder de vruchten des Geestes noemen en vooraan plaatsen, opdat hij de Christenen zou vermanen, dat zij vóór alles elkaar wederkerig liefhebben, door de liefde de een de ander met eer zouden voorgaan; en dat ieder de ander uitnemender zou achten dan zichzelf, en dit vanwege de inwonende Christus, en de Heilige Geest, vanwege het Woord, de Doop en andere Goddelijke gaven, die de Christenen hebben.

Blijdschap.

Het is de stem van bruidegom en bruid, dat is: verheugende gedachten aan Christus, heilzame opwekkingen, vrolijke liederen, lofzangen, dankbetuigingen, waarmee de vromen elkaar wederkerig aansporen, bezig houden en vrolijk stemmen. God heeft dus een afkeer van droefheid des geestes, Hij haat een treurig makende leer, droevige gedachten en woorden en Hij schept vreugde in blijdschap. Want Hij heeft Zijn Zoon niet gezonden om ons te bedroeven, maar om ons te verblijden.

Vandaar, dat de profeten, Apostelen en Christus Zelf overal ertoe aansporen, ja bevelen, dat wij ons zouden verheugen en van vreugde opspringen: "Verheugt u zeer, gij dochter Sions, juicht gij dochter Jeruzalems, ziet uw Koning zal u komen," Zach. 9: 9, en vaak in de Psalmen: "Verheugt u in den HEERE" [Ps. 31]. "Verblijdt u in den Heere te allen tijde" (Fil. 4 : 4). En Christus zegt: "Verblijdt u, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen" [Luk. 10 : 20]. Waar deze blijdschap des Geestes is, daar wordt het hart van binnen verheugd door het geloof in Christus, nl. wanneer het vast gelooft, dat Hij onze Zaligmaker en Hogepriester is en naar buiten toont hij die vreugde in woorden en daden. Eveneens verheugen zich de vromen, wanneer het Evangelie wijd en zijd verbreid wordt en wanneer velen tot het geloof komen en in die weg het Koninkrijk van Christus steeds meer komt.

Vrede.

Bij God en mensen, opdat Christenen zachtzinnig en tevreden zijn, niet twistziek en elkaar hatende, maar elkaars lasten geduldig dragen. Want zonder geduld kan de vrede niet bestaan. Daarom stelt Paulus haar direct na de Vrede.¹⁴⁶

Lankmoedigheid.

Naar ik meen is dit een standvastig geduld, waardoor iemand niet alleen de tegenheden, rampen en beledigingen verdraagt, maar ook lankmoedig uitziend naar verbetering van hen, die hem beledigd hebben. Wanneer de duivel de aangevochtenen

---

¹⁴⁶ Als dat het nodige merkteken van een Christen is, zoals het is, zo moet ik voor mijzelf en mijn lieve tijdgenoten beschaamd zijn, en bij God in Christus verzoening smeken, dat dit karakter en wezenlijke vrucht van de inwoning des Geestes, haast nergens te vinden is, en wens den HEERE vuriglijk te bidden om vernieuwing van Geest en genade, opdat deze vruchten, waardoor men alleen het beeld van Jezus vertoont, uit ons meer moge uitspruiten, opdat ons geloof door de liefde werkzaam mag zijn.

niet met geweld kan overwinnen, overwint hij ze door telkens terug te komen. Want hij weet, dat wij aarden vaten zijn, die talrijke en lang aanhoudende slagen en aanvallen niet kunnen uithouden. Dus overwint hij er velen door zijn aanvallen telkens te herhalen. Om nu dit zijn aanhouden meester te worden, is er lankmoedigheid nodig. Zoals de lankmoedigheid de betering van hen, die ons geweld aandoen, afwacht, zo ook wacht zij geduldig op het einde der verzoeken, die de duivel in het werk stelt.

Goedertierenheid.

Dat is een inschikkelijkheid en aangenaamheid in zeden en heel het leven. Want de Christenen moeten niet stuurs en gemelijk zijn, maar zachtmoedig, menselijk, beleefd, voorkomend, met wie anderen graag omgaan, die anderer fouten bedekken, of tenminste ten goede uitleggen, die gaarne voor anderen opzij gaan, de onhandelbaren dragen, zoals ook de heidenen gezegd hebben: Men mag de gewoonten van een vriend wel kennen, maar niet haten. Zo is Christus geweest, gelijk overal in het Evangelie te bemerken is. Van de H. Petrus leest men, dat hij geschreid zou hebben, zo dikwijls hij zich de zoetheid van Christus herinnerde, die Hij in de dagelijkse omwandeling hem bewees. Het is de voortreffelijkste deugd en in elke levenswijze noodzakelijk.

Goedheid.

Gaarne anderen in hun armoede helpen, meedelen, te leen geven, enz.

Geloof.

Ofschoon Paulus hier het geloof onder de vruchten des Geestes rekent, is het duidelijk, dat hij daaronder niet het geloof in Christus verstaat, maar de getrouwheid of oprechtheid. Vandaar dat de Apostel zegt, dat de liefde alle dingen gelooft, 1 Kor. 13 : 7. Wie dus dit geloof heeft, is geen wantrouwend mens, maar is van een eenvoudige en oprechte inborst, die, ook al wordt hij bedrogen en ook al ondervindt hij het tegendeel van wat hij gelooft, toch zo zachtmoedig is, dat hij zulks gaarne vergeeft; in één woord: hij gelooft allen, toch vertrouwt hij niet op een ieder. Daarentegen zijn zij, die deze deugd missen, wantrouwende mensen, moeilijk in de omgang, gemelijk en lomp. Zij wijken voor niemand, noch geloven zij iemand, zij kunnen niets verdragen, de goede woorden en daden van anderen belasteren en verdraaien ze, en hen, door wie zij niet geprezen en hoog geacht worden, haten ze.

Daarom is het onmogelijk, dat zij in liefde, vriendschap, eendracht en vrede met de mensen leven. Als deze dingen echter ontbreken, is het tegenwoordige leven niets anders dan bijten en verscheuren. Het geloof betekent dus op deze plaats, dat de een de ander geloof schenkt in deze zaken, die tot het tegenwoordige leven behoren. Want hoe zou ons tegenwoordige leven eruit zien, als de een de ander niet geloofde?

Zachtmoedigheid.

Het is een deugd, wanneer iemand niet gemakkelijk tot toom bewogen wordt. De gelegenheden in dit leven zijn echter oneindig in aantal, die aanleiding tot boosheid vormen kunnen, doch de vromen overwinnen die door zachtmoedigheid.

Matigheid.

Dat is een soberheid, zelfbeheersing of matiging in het hele leven, die Paulus tegenover de werken des vleses stelt. Hij wil dus, dat de Christenen kuis en matig leven, dat zij geen overspelers, hoereerders en ontuchtigen zullen zijn, die, indien zij niet kuis kunnen leven [als die de geest van onthouding niet hebben], beter deden te trouwen; evenzo, dat zij niet strijdlustig en twistziek zijn, zich niet bedrinken of hun

gezondheid verbrassen, maar dat zij zich van al deze dingen zullen onthouden. Dat alles is in de kuisheid en zelfbeheersing begrepen.

Hieronymus verklaart het uitsluitend van de maagdelijke staat, alsof gehuwden niet kuis kunnen zijn, of dat de Apostel die dingen alleen aan de maagden geschreven heeft. Stellig vermaant Paulus in Titus 1 en 2 de Opzieners en de jonge vrouwen, die beide getrouwd waren, dat zij kuis en zuiver zouden zijn.

Vers 23: *Tegen de zodanigen is de wet niet.*

Er is wel een wet, maar niet tegen dezulken. Zo zegt hij elders: De wet is niet voor de rechtvaardige gesteld (1 Tim. 1 : 9). Want de rechtvaardige leeft op die wijze, dat hij geen wet nodig heeft, om hem te vermanen, aan te sporen en te dwingen, maar hij doet zonder enige dwang der wet, uit eigen vrije beweging, hetgeen de wet van hem eist. Dus kan de wet niet hen, die in Christus geloven, beschuldigen; noch hun geweten verontrusten. De wet verschrikt en beschuldigt wel, maar Christus door het geloof aangenomen, verdrijft haar met haar verschrikkingen en bedreigingen.

Daarom is de wet voor hen eenvoudig afgeschaft. Zij heeft dus geen recht om hen te beschuldigen. Want de rechtvaardigen doen vanzelf, wat de wet van hen eist. Immers hebben zij door het geloof de Heilige Geest ontvangen, Die hen niet ledig laat zijn. Indien het vlees weerstand biedt, wandelen zij door den Geest. Zo vervult een christen de wet door het geloof inwendig; - want Christus is de vervulling der wet tot rechtvaardiging voor een ieder, die gelooft -; naar buiten door de werken en de vergeving der zonden. Wie echter de werken en de begeerlijkheden des vleses volbrengen, hèn beschuldigt en verdoemt de wet burgerlijk en geestelijk [theologisch].

Vers 24: *Maar die van Christus zijn, hebben het vlees gekruisigd met de bewegingen en de begeerlijkheden.*

Die hele verhandeling over de werken bewijst, dat de ware gelovigen geen geveinsden zijn, dus dat niemand zichzelf bedriegde. Al wie tot Christus behoren, zegt hij, kruisigen het vlees met haar kwalen en gebreken. Want omdat de Heiligen de besmetting des vleses nog niet geheel hebben afgelegd, zijn zij tot zondigen geneigd, vrezen en beminnen zij God niet voldoende; eveneens worden zij opgehitst tot toom, nijd, ongeduld, wellust en dergelijke bewegingen, die zij echter niet volbrengen, omdat - zoals Paulus hier zegt - zij het vlees kruisigen met haar hartstochten en zonden; hetgeen gebeurt, wanneer zij niet alleen de bewegingen des vleses bedwingen door vasten of andere werkzaamheden, maar - zoals Paulus hierboven gezegd heeft -, wanneer zij door den Geest wandelen, dat is, als zij, vermaand door Goddelijke dreigingen, waarmee God bedreigt dat Hij de zonde gestreng zal straffen, van zondigen afgeschrikt worden; evenzo, wanneer zij door het Woord, het geloof en het gebed gesterkt, de begeerlijkheden des vleses niet opvolgen.

Wanneer zij op déze wijze het vlees wederstaan, spijkeren zij dat vlees met de hartstochten en begeerten aan het kruis, opdat het vlees, ofschoon het nog leeft en zich nog steeds roert, toch niet, wat het wil, kan volbrengen, omdat het met handen en voeten gebonden, aan het kruis genageld is. Zo lang derhalve de vromen hier [op aarde] leven, kruisigen zij het vlees, dat is, zij voelen wel haar begeerlijkheid, maar willigen die niet in. Want bekleed met de wapenrusting Gods, met het geloof, de hoop en het zwaard des Geestes, weder- staan zij het vlees en met die geestelijke wapenen, als met enige nagelen, slaan zij het vlees aan het kruis, zodat het, hoe onwillig ook, gedwongen wordt aan de geest onderworpen te zijn. Wanneer zij later sterven, leggen zij het vlees geheel af, en weer opgewekt, zullen zij een zuiver vlees hebben, zonder hartstochten en begeerlijkheden.

[N.B. Hier vind ik in Luther, dat het zesde Hoofddeel begonnen wordt, maar denke gevoeglijkst onze hedendaagse verdeling te volbrengen.]

Vers 25: ***Indien wij door den Geest leven, zo laat ons ook door den Geest wandelen.***

Paulus heeft hierboven onder de werken des vleses nadrukkelijk ketterijen en wangunsten genoemd, en heeft tegen hen, die afgunstig zijn en sekten stichten, het vonnis uitgesproken, dat zij het Koninkrijk Gods niet beërven zullen. Nu is als het ware vergeten, hetgeen hij even tevoren deed, en bestraft hij weer met een nieuwe toespraak hen, die elkaar tergen en benijden. Waarom doet hij dat? Was het niet voldoende, dit eenmaal gedaan te hebben? Paulus doet het opzettelijk, want hij wil op een verwoede manier uitvaren tegen die zeer lage zonde, die "ijdele leer" genoemd wordt en die in alle gemeenten van Galatië opschudding veroorzaakte en die [trouwens] altijd onheil brengt en verderf zaait in de Christelijke kerk. Vandaar, dat de Apostel in de Brief aan Titus, Hfdst. 1 : 7 niet wil, dat er een trotse opziener [Bisschop] aangesteld wordt. Want de hoogmoed is, naar een waar woord van Augustinus, de moeder van alle ketterijen, ja de bron van alle zonde en ondergang, iets wat de heilige en de ongewijde geschiedenis kan leren.

De ijdele eer nu is altijd de meest ter wereld verbreide besmettelijke ziekte, die ook de heidense Dichters en Geschiedschrijvers hevig berispten. Er is geen dorp, of er wordt wel iemand gevonden, die boven de anderen wijs en geacht wil zijn. Vooral echter lijden aan dit euvel scherpzinnige mensen, die met elkaar in beschaving en wijsheid wedijveren. Hier wil niemand de ander iets toegeven, volgens het gezegde: "Er zal niemand gevonden worden, die voor het genie opzij gaat." Want het staat zo mooi, met de vinger aangewezen te worden en dat men van hem zegt: daar heb je de man! Italië lijdt tegenwoordig opvallend aan "ijdele eer", zoals vroeger Griekenland. Maar in ambteloze burgers, ja zelfs in Overheidspersonen is die "ijdele eer" niet zo verderfelijk, als in hen, die aan het hoofd der christelijke Gemeente staan, ofschoon het ook in de politiek, vooral indien die zwakheid voortreffelijke mannen pakt, niet alleen beroering veroorzaakt en verwoestingen van gemenebesten, maar zelfs beroering en verandering in koninkrijken en regeringen, zoals de heilige en profane geschiedenis leert.

Wanneer nu die pest de kerk of het geestelijk rijk binnendringt, is het niet uit te spreken, hoeveel schade ze berokkent. Immers, daar strijdt men dan niet over geleerdheid, verstand, schoonheid, rijkdom, koninkrijken of regeringen, maar óf over de zaligheid en het leven óf over de verdoemenis en de eeuwige dood.

Daarom vermaant Paulus zeer ernstig voor die zonde allen, die in de bediening des Woords staan, zeggende: "Indien wij door de Geest leven, zo laat ons ook door den Geest wandelen"; alsof hij zeide: Indien het waar is, dat wij door de Geest leven, laat ons ook ordelijk voortgaan en door de Geest wandelen. Want waar de Geest is, vernieuwt Hij de mensen, brengt in hen nieuwe bewegingen voort, dat is: de Heilige Geest maakt van ijdele eerzoekers, van boosaardigen en afgunstigen: ootmoedige, zachtmoedige en lijdzame mensen, die niet hun eigen eer bedoelen, maar de eer van God; zij tergen en benijden elkaar niet, maar de een wijkt voor de ander, en komt het met eerbewijzen voor. Daarentegen, die naar ijdele roem streven, die elkaar èn tarten èn benijden, zij kunnen wel roemen, dat zij de Geest hebben en dat zij door de Geest leven, maar zij bedriegen zichzelf, zij volgen het vlees en volbrengen haar werken en houden hun oordeel, dat zij het Koninkrijk Gods niet zullen beërven.

Zoals er nu niets schadelijkers is, zo is er ook niets algemener in de kerk dan deze verfoeilijke zonde. Want overal waar God arbeiders in Zijn oogst uitgestoten heeft, verwekt ook satan dadelijk zijn knechten, die in geen enkele zaak voor minder geacht

willen worden dan zij, die wettig geroepen zijn. Hier ontstaat weldra een geschil. De goddelozen willen zelfs geen haarbreed voor de vromen opzij gaan, want zij dromen, dat zij hen verre overtreffen in verstand, geleerdheid, godsvrucht en geest (veel minder moeten de vromen voor de goddelozen wijken, opdat de leer des geloofs geen gevaar loopt).

Kortom, dit is de aard van satans dienaren, dat zij bij hun mensen niet alleen uitnemend liefde, eendracht, ootmoed en andere vruchten des Geestes weten voor te wenden, maar zij prijzen elkaar ook nog onderling, zij achten de een uitnemender dan de ander, en zeggen, dat een ander voortreffelijker is dan zij. Daarom willen zij allerminst voor "ijdele eerzoekers" doorgaan. Integendeel, zij zweren dat zij niets anders zoeken dan de eer van God en het heil der zielen, en toch zijn zij boordevol begeerte naar ijdele eer, en zetten alles op alles, om boven de anderen bij de mensen achting en lof voor zich te verkrijgen. In één woord: zij menen dat de godsvrucht een gewin is [1 Tim. 6 : 5], en dat de bediening des Woords hun daarom is toevertrouwd, opdat zij hierdoor beroemd worden en daarom kunnen zij niet dan geschillen en sekten doen ontstaan.

Omdat dus het zoeken van ijdele eer, aan de zijde der valse apostelen, er oorzaak van was, dat de Gemeenten in Galatië beroerd werden en van Paulus afvielen, wilde hij dit verderfelijke kwaad in een bijzonder woord en Hoofdstuk gaan bestrijden. Ja, die pest gaf een Paulus er aanleiding toe, om heel deze Brief te schrijven en als hij ze niet geschreven had, zou al de moeite, die hij zich in het verkondigen van het Evangelie bij de Galaten had aangewend, tevergeefs zijn geweest. Want in zijn afwezigheid speelden de valse apostelen al de baas, die, zo op het gezicht mannen van groot gezag, behalve dat zij voorgaven de eer van Christus en de zaligheid der Galaten te zoeken, ook nog verkeerd hadden met de Apostelen, wier voetstappen zij voorgaven te volgen in hun onderwijs.

Voorts, omdat Paulus Christus in het vlees niet gezien had en niet met de Apostelen van nabij verkeerd had, verachtten zij hem als beneden zich staande en na Paulus' leer verworpen te hebben, roemden zij erop, dat de hunne waal en zuiver was. En zo beroerden zij de Galaten en verwekten verdeeldheden onder hen, zodat de een de ander tartte en beneed; en dit was een zeer duidelijk bewijs, dat noch de leraars noch de leerlingen door den Geest leefden en wandelden, maar dat zij het vlees volgden en haar werken volbrachten, en dat zij bijgevolg de ware leer van Christus, het geloof, Christus en al de gaven des Geestes verloren hadden en dat zij nu erger waren dan de heidenen.

Toch valt Paulus hier niet alleen de valse apostelen aan, die in zijn tijd de Gemeenten beroerden, maar hij voorziet in den Geest, dat er oneindig vele van dat slag mensen zouden komen tot aan het einde der wereld toe, die met dit aller-verderfelijkt kwaad besmet, zonder roeping de Kerken zullen binnenbreken, die zullen voorgeven, dat zij de Geest en de hemelse leer hebben en onder dit voorwendsel de zuivere leer en het geloof omver zullen werpen.

Van dat soort lieden zagen wij er ook in onze tijd velen, die ongeroepen zichzelf in het Rijk des Geestes indrongen, dat is: in de bediening des Woords en voor een tijd wilden zij ervoor gehouden worden, hetzelfde te leren als wij en door die dubbelzinnigheid verwierven zij zich een naam en achting, dat zij leraars des Evangelies waren, die door de Geest leefden en die ordelijk hun werk deden. Doch zodra zij de gemoederen van de massa door hun mooie praatjes aan zich verbonden hadden, zijn zij terstond bij de eerste de beste gelegenheid van de rechte weg afgeweken en begonnen zij wat nieuws te leren, opdat zij op deze manier beroemd

zouden worden en dat de massa van hen zou verklaren, dat zij de eersten waren, die de dwalingen in de kerk hadden aangewezen, de misbruiken afgeschaft en verbeterd, het pausdom verwoest en als het ware een voortreffelijk nieuw leerstuk uitgevonden, en dat zij daarom terecht de voorrang moesten genieten onder de Evangelische leraars. Omdat nu hun roem niet in God, maar in de mond der mensen gefundeerd was, kon ze niet vast en bestendig zijn; maar naar Paulus' voorzegging is er verwarring ontstaan en hun einde het verderf; want de goddelozen zullen in het gericht niet bestaan, maar als kaf worden weggedreven, en door de wind verstrooid [Ps. 1 : 4, 5].¹⁴⁷

Hetzelfde oordeel wacht allen, die in het verkondigen van het Evangelie het hunne zoeken en niet hetgeen van Christus Jezus is. Want het Evangelie is niet geopenbaard, opdat wij onze lof en roem daaruit zouden zoeken, of opdat het volk ons, de bedienaars ervan zouden eerbiedigen en hoogachten, maar opdat daardoor de weldaad en de eer van Christus zou vergroot worden, opdat de Vader in Zijn barmhartigheid zou verheerlijkt worden, die Hij ons in Christus Zijn Zoon geopenbaard heeft. Hem heeft Hij voor ons allen, [zovelen als wij begenadigde uitverkorenen zijn] overgegeven en met Hem ons alle dingen geschonken. Daarom is het Evangelie een soort van onderricht, waarin wij niets minder moeten zoeken dan onze eigen eer. Het stelt hemelse en eeuwige zaken voor, die de onze niet zijn, die wij noch bewerkt noch verdiend hebben, maar het biedt ze ons, onwaardigen, op grond van Gods goedertierenheid aan. Waarom zouden wij dan ons de eer daarvan aanmatigen?

Dus wie in het Evangelie eigen eer zoekt, spreekt van zichzelf. "Wie nu van zichzelf spreekt, is een leugenaar, en de ongerechtigheid is in hem. Daarentegen, wie de eer zoekt Desgenen, Die Hem gezonden heeft, die is waarachtig en geen ongerechtigheid is in hem," Joh, 7 : 18.

Met grote ernst waarschuwt Paulus daarom al de dienaars des Woords, zeggende: "Indien wij door de Geest leven, zo laat ons ook door de Geest wandelen," dat is: laat ons in onze orde blijven, dat is: in de eenmaal overgeleverde leer der waarheid, in broederlijke liefde en eendracht des Geestes. Laat ons Christus en de ere Gods met een eenvoudig hart verkondigen en Hem dank voor het Zijne toebrengen en laten wij ons niet onderling de een boven de ander stellen, laat ons geen verdeeldheden veroorzaken. Want dit is niet de rechte weg betreden, maar de ware orde verlaten, en een nieuwe en verkeerde in te stellen.

Hieruit kan verstaan worden, dat God door een bijzondere genade de leraars des Evangelies aan het kruis en aan allerlei beproevingen onderwerpt, tot heil van henzelf en van het volk; want anders zou dit beest (ijdele eer) op geen enkele manier kunnen bedwongen en ten onder gebracht worden. Want indien de leer des Evangelies enkel lof, bewondering en eer bij de mensen genoot, en er zou totaal geen vervolging, kruis, schande, enz. op volgen, dan zouden stellig alle belijders ervan door de pest van ijdele eer besmet worden en te gronde gaan.

Hieronymus zegt ergens met betrekking op dit woord, dat hij er velen gezien heeft, die allerlei tegenslag in hun lichaam en zaken hebben kunnen doorstaan; doch niet één,

---

¹⁴⁷ Hier openbaart zich wederom onze waardige Luther, dat hij een mens is, en nog niet geheel gezuiverd van Kenodoxie, alzo hier wederom drift bijkomt, tegen hen, die volgens hun licht die gewenste Daniël in alles niet konden toestemmen, noch ook mochten; en die verwaardigd werden, om volgens Gods Woord, in die toen meest verbasterde Kerk, meer dwalingen te ontdekken, tot doorbreking van verdere Reformatie; waartoe de HEERE des oogstes in onze dagen verdere getrouwe arbeiders uitzende, opdat de Kerk niet weer gedeformeerd, maar meer en meer in Christus gezuiverd worde.

die zijn eigene loftuitingen heeft kunnen verachten [en onder toejuiching voor ijdele eer en roem is bewaard gebleven]. Want het is onmogelijk, dat iemand niet zou opgeblazen worden door de verbreiding van zijn eigen loftuitingen.

Paulus zegt, geleid door de Geest van Christus, dat hem een Engel van Satan daartoe gegeven is, opdat hij hem met vuisten slaan zou, opdat hij zich niet vanwege de uitnemendheid der openbaringen verheffen zou.

Daarom zegt Augustinus terecht: Indien een dienaar des Woords geprezen wordt, verkeert hij in gevaar; zo zijn broeder hem veracht en niet prijst, verkeert die broeder in gevaar. Wie mij het Woord Gods hoort verkondigen, is mij, om des Woords wil, eer verschuldigd; indien hij mij eer bewijst, doet hij wél, doch indien ik mij daarop verhef, ben ik in gevaar; daarentegen, indien hij mij veracht, ben ik buiten gevaar, doch niet evenzo hij.

Daarom moet men op allerlei wijze erop uit zijn, dat wij ons goed, dat is: de bediening des Woords, de Sacramenten enz. eer bewijzen [Rom. 14 : 16]; eveneens, dat de toehoorders aan de leraars en omgekeerd, de een de ander onderling eer bewijzen, naar dat gezegde: "met eer de een de ander voorgaande" (Rom. 12: 10). Waar dit plaats heeft, wordt het vlees terstond door deze loftuitingen gekitteld en gaat het zich te buiten. Want er is niemand, zelfs niet van de vromen, die niet liever zou willen geprezen dan berispt worden, tenzij iemand in dit opzicht zo vastberaden is, dat hij noch door lof noch door laster bewogen wordt, zoals die [wijze Thekietische] vrouw van David zeide: "zoals een Engel Gods, also is mijn heer de koning, dat hij noch door zegening noch door vloek bewogen wordt", 2 Sam. 14: 17.¹⁴⁸ Zo ook Paulus: "door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht" [2 Kor. 6: 8].

Zulke mensen, die noch door lofredenen opgeblazen, noch door verachting gebroken worden, wandelen ordelijk; zij zijn er eenvoudig op uit, om de weldaad en de eer van Christus te verkondigen en het behoud der zielen te zoeken. Zij daarentegen, die door de verbreiding van hun lof hoogmoedig worden, zoeken hun eigen en niet Christus' eer, of die door smaad en oneer afgeschrikt worden en de bediening des Woords in de steek laten: die beide soorten van mensen wandelen niet ordelijk.

Laat daarom een ieder, die zich op de Geest beroemt, toezien, dat hij in zijn orde blijft. Indien gij geprezen wordt, zo weet, dat niet gij, maar dat Christus geprezen wordt, aan Wie alle lof en eer toekomt. Want dat gij godvruchtig leert en heilig leeft, zijn niet uwe, maar Gods gaven. Derhalve wordt gij niet geprezen, maar God in u. Wanneer ge dit erkend hebt, zult gij in uw orde blijven, gij zult door eer niet opgeblazen worden (want wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt?), maar ge zult er God voor dank weten en ge zult niet door lasteringen, verachting of vervolging ertoe bewogen worden, om uw roeping na te laten.

Derhalve verduistert God heden ten dage, door een bijzondere genade, onze roem met smaadheid, zeer bittere hatelijkheden, vervolgingen en lasteringen van heel de wereld, verder met verachting en ondank van onze eigen mensen, van hoeren, burgers en edelen (wier vijandschap en vervolging tegen het Evangelie, gelijk die bedekt en van binnen, inwendig is, nog schadelijker is dan die van openbare vijanden, die het Evangelie openlijk bestrijden), opdat wij ons niet op onze gaven zouden verhovaardigen. Deze molensteen moet aan onze hals gehangen worden, opdat wij door die pest van ijdele eer niet besmet zouden worden.

Er zijn wel enige van onze mensen, die eerbied voor ons hebben wegens de bediening des Woords, maar waar is er één, die ons hoog acht? Omgekeerd zijn er wel honderd,

¹⁴⁸ Zo vertaalt het hier Luther. Onze overzetting is, die het goede en het kwade horen kan. Nl. zonder nochtans daardoor van zijn plicht en taak afgedreven te worden.

die ons haten, verachten en vervolgen. Dus die lasteringen en vervolgingen der tegenstanders en de uiterste verachting, ondank en zeer bittere verborgen haat van hen, onder wie wij leven, zijn zulke aangename vertoningen en maken ons zo blij [moedeloos en droefgeestig, meent hij], dat wij gemakkelijk de ijdele eer vergeten. Daarom, wanneer wij ons in den Heere, Die onze Roem is, verheugen, blijven wij in onze orde. Wij overtreffen wel verre anderen in geestelijke gaven, maar omdat wij erkennen, dat die van God zijn en niet van onszelf, ons geschonken tot opbouw van het lichaam van Christus, verheffen wij ons niet deswege. Want wij weten, dat van hen overvloediger geëist wordt, aan wie veel toevertrouwd is, dan aan wie weinig toevertrouwd is, Luk. 12: 48.

Kortom, wij weten dat bij God geen aanneming des persoons is. Daarom is een trouwe koster [trouw nl. in de waarneming van zijn werk] Gode niet minder aangenaam dan een leraar in het Woord, omdat hij met hetzelfde geloof en dezelfde Geest God dient. Daarom moeten wij aan de geringste Christenen niet mindere eer bewijzen dan zij aan ons bewijzen en op deze manier blijven wij vrij van de pestziekte van "ijdele eer" en wandelen wij door de Geest. Daarentegen, omdat de dwaalzieke geesten hun eigen roem, gunst en toejuiching van mensen, de vrede van de wereld en de rust des vleses zoeken, echter niet de eer van Christus en de zaligheid der zielen (ook al zweren zij voortdurend, dat zij dit wel doen), kunnen zij zich niet beheersen, of ze maken zich openbaar en trachten hun leer en werkzaamheden bekend te maken en die van anderen te berispen en te vernietigen, daar ze er alleen op bedacht zijn, om boven de anderen een naam en lof te verkrijgen. Niemand, zeggen zij, heeft dit vóór mij geweten, ik heb dit het eerst ontdekt en geleerd. Zulke zoekers van ijdele eer roemen niet in God, maar in zichzelf. Zij zijn dapper en vermetel bij de toejuiching van het volk, dat zij met wonderlijke bekwaamheid aan hun zijde krijgen. Want zij weten met woorden, gebaren en geschriften alles te veinzen en te verbergen. Zonder de toejuiching van de grote massa zijn het zeer bedeesde mensen, want zij haten en ontvluchten het kruis van Christus en de vervolging. Wanneer zij daarentegen de massa aan hun zijde hebben, is er niets zo trots en onbezonnen, geen Hector of Achilles is zo stout en ondernemend als zij.

Dus is het vlees zo'n sluw beest, dat zij om geen andere reden de instelling Gods verlaat, de ware leer bederft, en de ware eendracht der Gemeenten losmaakt, dan om die vervloekte ijdele eer. Daarom is het niet zonder reden, dat Paulus die hier en elders zo ernstig aanvalt. Hierboven zegt hij: "zij ijveren niet recht over u, maar zij willen u van mij uitsluiten, opdat gij over hen zoudt ijveren", Gal. 4: 17. Dat is: zij willen mij in vergetelheid brengen, om zelf beroemd te worden. Zij zoeken niet de eer van Christus en uw behoud, maar hun eigen roem, mijn smaad en uw dienstbaarheid.

Vers 26: *Laat ons niet zijn zoekers van ijdele eer.*

Dat is: laat ons niet ijdel hoogmoedig worden, hetgeen daarin bestaat, zoals ik gezegd heb, dat men zich niet in God en in de waarheid beroemt, maar in de leugens, inbeelding, mond en toejuiching van de massa. Daar ligt geen deugdelijk fundament van de roem in, maar een bedrieglijke. Dus is het onmogelijk dat die van lange duur is. Wie een mens als mens prijst, liegt, omdat in hem niets lofwaardigs is, maar alles veroordeeld is. Voor zover dus onze persoon aangaat, is dit onze roem: Allen hebben zij gezondigd en voor God zijn ze de eeuwige dood schuldig. Het is echter iets anders, wanneer onze bediening geprezen wordt. Daarom moeten wij niet alleen wensen, maar ook met al onze vermogens ernaar streven, dat de mensen die bediening hoogachten en eer bewijzen. Want dit werkt hun mee tot zaligheid. Paulus vermaant

de Romeinen, dat zij niemand aanstoot zouden geven, "opdat ons goed, zegt hij, niet gelasterd worde", (Rom. 14 : 10-16). En: "Opdat de bediening niet gelasterd worde", (2 Kor. 6 : 3). Wanneer dus onze bediening geprezen wordt, worden wij niet vanwege onze persoon geprezen, maar, zoals de Psalm zegt: in God en in Zijn heilige Naam worden wij geroemd [Ps. 34 : 3, 4].

Elkander tergende, elkander benijdende.

Hier beschrijft de Apostel de uitwerking van de "ijdele eer". Een leermeester van dwaling en een uitvinder van een nieuwe leer kan niet anders dan anderen tergen. Indien zij zijn leerstellingen niet goedkeuren en aannemen, begint hij hen dadelijk zeer bitter te haten. Wij zagen in onze dagen, met welk een onverzoenlijke haat de dwaalgeesten tegen ons ontbrand zijn, omdat wij voor hen niet hebben willen wijken, noch hun dwalingen goedkeuren. Wij hebben voorwaar hen niet het eerst getart, noch een goddeloze leer in de wereld verbreid, maar de misbruiken in de kerk berispende en het stuk van Rechtvaardiging getrouwelijk behandelende, zijn wij in de instelling gebleven. Zij hebben die verlaten en veel dingen goddeloos geleerd, in strijd met Gods Woord, aangaande de Sacramenten en de erfzonde en het uitwendige Woord. Daar hebben wij ons, opdat wij de waarheid des Evangelies niet zouden kwijtraken, tegen hen verzet en hebben hun verderfelijke dwalingen veroordeeld. Daar zij dit niet konden verdragen, hebben zij niet alleen het eerst, buiten onze schuld, ons getergd, maar ook nu nog benijden zij ons en haten ons zeer bitter, door geen andere zaak daartoe gedreven, dan door ijdele eer. Want zij zouden graag ons helemaal doen vergeten en zelf alleen heersen. Immers droomden zij ervan, dat het een grote eer is, het Evangelie te verkondigen, daar er toch in werkelijkheid - voor het oog der wereld - geen groter schande bestaat.

HOOFDSTUK 6

Vers 1: *Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid.*

Een ander zedelijk, voortreffelijk voorschrift is ook in deze onze tijd zeer noodzakelijk. De Sacramentariërs grijpen deze tekst aan en trachten daaruit aan te tonen, dat wij aan gevallen broeders wat moeten toegeven in verdraagzaamheid en hun dwaling door de liefde bedekken, die alles gelooft, alles hoopt, alles verdraagt, vooral daar Paulus hier met duidelijke woorden leert, dat zij, die geestelijk zijn, de dwalenden moeten terechtbrengen door de geest der zachtmoedigheid, dat het geen zaak van zo groot gewicht is, dat wij om dit éne Artikel de christelijke eendracht zouden verbreken, daar er niets mooiers noch nuttigers is in de Gemeente, dan eendracht.

Zo brengen zij ons de vergeving der zonden onder de aandacht en beschuldigen ons ervan, dat wij koppig zijn, die zelfs geen haarbreed voor hen willen opzij gaan, noch hun dwaling verdragen (ofschoon zij die niet openlijk willen erkennen), veel minder door de geest der zachtmoedigheid willen berispen en weer terecht brengen; zo pronken die vriendelijke mensen zichzelf en hun zaak op en bezorgen ons de nijd van velen.

Geen enkele zaak (mijn Christus is mijn Getuige) heeft mij enige jaren zo hevig gesmart als die tweedracht in de leer en dat ik daarvan geen oorzaak ben, weten de Sacramentariërs ook zelf heel goed, indien zij maar de waarheid willen spreken. Want hetzelfde, als ik van meetaf in deze zaak geloofd en geleerd heb aangaande de Rechtvaardiging, de Sacramenten en al de andere artikelen van de Christelijke leer, dat geloof en belijd ik nog tot op de huidige dag, met volkomener zekerheid (want die is door oefening, praktijk en ondervinding en verder door grote en talrijke aanvechtingen toegenomen), en ik bid Christus er dagelijks om, dat Hij mij in dat geloof en in die belijdenis bewaart en versterkt tot de dag van Zijn heerlijke komst. Amen.

Verder is het door heel Duitsland bekend en openbaar, dat aanvankelijk door niemand het Evangelie bestreden werd dan door de Pausgezinden. Doch onder hen, die de leer des Evangelies aannamen, was de grootste eensgezindheid inzake al de stukken der Christelijke leer, die geduurd heeft totdat de Sektaristen voor de dag kwamen met hun nieuwe begrippen, niet alleen inzake de Sacramenten, maar ook betreffende de andere Artikelen. Zij hebben het eerst de Gemeenten in beroering gebracht en haar eendracht verbroken. Van die tijd af aan zijn er, zoals het niet anders kan, nu en dan meer sekten ontstaan, waarop altijd groter verdeeldheden der gemoederen gevolgd zijn. Daarom doen zij, tegen hun eigen geweten in, ons dit ongehoorde onrecht aan en tegen onze verdienste bezwaren zij ons met deze onduldbare afgunst voor de ganse wereld. Het is erg vervelend, dat een onschuldige, vooral in zo'n moeilijke zaak, straf moet lijden die een ander verdiend heeft.

Maar wij zouden gemakkelijk dat onrecht kunnen vergeten en hen weer broederlijk aanvaarden en door een geest van zachtmoedigheid terechtbrengen, indien zij maar op de rechte weg terugkeerden en met ons in een rechte orde voortgingen, dat is: indien zij vroom over het Avondmaal des Heeren en de andere punten van de Christelijke leer van gevoelen waren en leerden en indien zij in een eensgezinde samenstemming met ons niet hun eigen verkeerde begrippen, maar Christus verkondigden, opdat de Zoon van God door ons verheerlijkt werd en door Hem de Vader. Dat zij echter alleen van de Liefde en de Eendracht zo hoog opgeven en de zaak van de Sacramenten

veronachtzamen, alsof het een zaak van geringe betekenis is, hoe wij over het Heilig Avondmaal, dat door onze Heere Jezus Christus is ingesteld, denken: dit kunnen wij niet verkroppen. Maar zozeer zij de eendracht in het leven hebben aangeprezen, zo moeten wij aandringen op de eendracht in de leer en in het geloof. Indien zij ons die ongeschonden laten houden, dan zullen wij samen met hen ook de eendracht in de liefde bevorderen, die ver bij de eendracht in het geloof en in de Geest moet ten achter gesteld worden. Want indien gij de eendracht des geloofs of des Geestes verliest, hebt ge Christus verloren. En wanneer Hij kwijt geraakt is, zal de liefde u niets baten. Indien gij daarentegen de eenheid des Geestes en Christus blijft behouden, is er niets tegen, al verschilt gij van hen, die het Woord bederven, en hierdoor de eenheid des Geestes scheuren. Ik heb dus liever dat zij samen met de gehele wereld van mij van mening verschillen en mijn vijanden zijn, dan dat ik van Christus afwijk en Hem tot een vijand heb; iets, dat geschieden zou, indien ik, met verlating van Zijn eenvoudig en duidelijk Woord, aan hun ijdele dromen zou blijven hangen, waardoor zij Christus' woorden naar hun eigen gevoelens verdraaien. Christus is mij alleen meer waard dan oneindig veel eenstemmigheid in de liefde.

Overigens bieden wij ons aan, om met hen, die Christus liefhebben en Zijn Woord vroom verkondigen en geloven, niet alleen de vrede en de eendracht te zullen onderhouden, maar ook hun zwakheden en zonden te zullen verdragen en hen, wanneer zij gevallen zijn, weer te zullen terechtbrengen, naar dit voorschrift van Paulus, door de geest der zachtmoedigheid. Zo heeft Paulus de zwakheid en val van de Galaten en van anderen, die de valse apostelen ten val gebracht hadden, verdragen, nl. wanneer zij zich van harte bekeerden. Zo heeft hij weer in gunst aangenomen die bloedschendige Korintiër [1 Kor. 5 en 2 Kor. 2: 7]. Evenzo heeft hij de voortvluchtige slaaf Onesimus, die de Apostel, toen hij in Rome gevangen zat, voor Christus gewonnen had, weer met zijn meester verzoend [Philemon 10].

Daarom heeft hij - hetgeen hij hier en elders leert, van het aannemen van de zwakken en van het oprichten van hen, die gevallen zijn - metterdaad in praktijk gebracht, maar bij hen, die niet ongeneeslijk waren, dat wil zeggen: die van harte hun zonde, val en dwaling hebben beleden en zich daarvan hebben bekeerd.

Daarentegen heeft hij met de valse apostelen, die halsstarrig waren en verdedigden, dat hun leer niet een dwaalleer was, maar de ware, zeer streng gehandeld: "Och!, of zij afgesneden werden, zegt hij, die u onrustig maken!" Verder: "Die u beroert, zal zijn oordeel dragen, wie hij ook zijn mocht"; alsook: "Al ware het, dat wij of een Engel uit de hemel u een ander Evangelie verkondigden, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt", Gal. 5: 12, 5: 10, 1: 8.

En er is niet aan te twifelen, of velen zullen tegen Paulus de valse apostelen verdedigd hebben en gezegd, dat zij op gelijke wijze de Geest hadden en dat zij evenzeer dienaars van Christus waren en het Evangelie leerden als Paulus; en dat hij, ook al waren zij het in de leer niet in alles met Paulus eens, toch daarom niet zo'n vreselijk vonnis tegen hen moest uitbrengen; dat Paulus door die hardnekkigheid niets anders bereikte, dan de Gemeenten in opschudding brengen en hun zo bijzonder schone eendracht verbreken. Door al deze stemmen niet in het minst bewogen, vervloekt en veroordeelt Paulus onverstoord de valse apostelen, door hen beroerders der Gemeenten en verwoesters van het Evangelie van Christus te noemen. Daarentegen verheft hij zijn eigen leer zodanig, dat hij eenvoudig wil, dat alles daarvoor opzij gaat: eendracht der liefde, Apostelen, Engel uit de hemel, enz.

Zo laten ook wij niet toe, dat deze zaak zou gering geschat worden, omdat Hij, Wiens zaak dit is, groot is. Eens is Hij wel klein geweest, toen Hij in de kribbe neerlag en

toch was Hij toen al zo groot, dat Hij door de Engelen werd aanbeden en als Heere van alles werd uitgeroepen. Dus zullen wij niet toelaten, dat Zijn Woord in enig Artikel geschonden wordt. In de Artikelen des Geloofs moet ons niets klein of gering schijnen, dat wij zouden moeten of kunnen loslaten. Want de vergeving der zonden komt de zwakken in het geloof en zeden toe, die hun zonde nl. belijden en om vergeving smeken; en komt niet aan de verwoesters van de leer toe, die hun dwaling en zonde niet erkennen, maar vijandig volhouden, dat het de waarheid en de gerechtigheid is; en door die zaak bereiken zij, dat wij de vergeving der zonden verliezen, omdat zij het Woord, dat de vergeving der zonden predikt en meebrengt, bederven en loochenen. Laten zij derhalve eerst met ons in Christus het eens worden, dat is: laten zij hun zonde erkennen en hun dwaling verbeteren. Indien ons dan de geest der zachtmoedigheid ontbreekt, kunnen zij ons terecht beschuldigen.

En wie met nauwgezetheid de woorden van de Apostel nagaat, ziet duidelijk, dat hij niet spreekt van ketterijen, of zonden tegen de leer, maar van veel geringer zonden, waarin de mens, niet uit opzettelijke boosheid of voornemen des harten valt, maar uit zwakheid. Vandaar, dat hij ook zo milde en vaderlijke woorden gebruikt en niet spreekt van dwaling of zonde, maar van een misstap [misdad]. Verder, opdat hij de zonde verkleinen en als het ware verontschuldigen en de hele schuld de mens ontnemen zou, voegt hij eraan toe: "Indien een mens overvallen ware", dat is: overrompeld door de duivel of het vlees en het woord mens dient ook tot verzachting van de zaak, alsof hij zeide: Wat is er meer een mens eigen, dan te kunnen vallen, zich te vergissen en te dwalen? Zo spreekt Mozes: "Gelijk de mensen gewoon zijn te zondigen" [Lev. 6: 3].

Het is dus een uitdrukking, boordevol vertroosting, die mij eens in de uiterste aanvechting van de dood verlost heeft. Omdat dus de heiligen in dit leven niet alleen in het vlees leven, maar ook somtijds door ingaving des duivels de begeerlijkheid des vleses volbrengen, dat is: in ongeduld, nijd, toorn, dwaling, twijfel, wantrouwen, enz. vallen (want de satan valt gedurig op beide aan, en op de zuiverheid van de leer, die hij probeert weg te nemen door sekten en onenigheden, en op de zuiverheid van leven, die hij door dagelijkse vergripen en beledigingen bezoelt), leert Paulus, hoe men met zulke gevallen moet handelen, nl. dat zij die sterk zijn, hen door de geest der zachtmoedigheid terecht brengen.

Die dingen zijn hoogst nuttig om te weten voor hen, die in de Gemeenten leiding moeten geven, opdat zij niet, terwijl zij erop uit zijn alles tot in het leven af te snijden, deze vaderlijke en moederlijke genegenheid zouden vergeten, die Paulus hier van hen eist, die zorg voor de zielen dragen, en van dit voorschrift gaf hij een voorbeeld in 2 Kor. 6, waar de Apostel zegt, dat voor een uit de Gemeente gebannene de straf voldoende was, die door velen hem was bereid; dat zij hem nu moesten vergeven en vertroosten, opdat hij niet door onmatige droefheid zou verslonden worden, "daarom bid ik u, zegt hij, dat gij de liefde aan hem bevestigt". Daarom moeten de herders de gevallen wel scherp bestraffen, maar wanneer zij hen bedroefd zien, zullen zij beginnen hen op te -beuren en te vertroosten en hun zonden - zoveel zij kunnen - door de vingers zien, uit mededogen evenwel, dat zij tegenover de zonden stellen; opdat de gevallen niet door onmatige droefheid verteerd worden. Zo onverzettelijk de Heilige Geest is in het vasthouden aan en verdedigen van de leer des geloofs, zo gemakkelijk en goedertieren is Hij in het dragen en verkleinen van de zonden, indien maar degenen, die ze begaan hebben, er waar berouw over tonen.

Maar de synagoge van de Paus heeft, zoals in alle andere dingen, ook hier iets geleerd en gedaan, dat afwijkt van het voorschrift en voorbeeld van Paulus. De Roomse Paus

en de Bisschoppen waren in waarheid tirannen en beulen van de gewetens, want van tijd tot tijd hebben zij de gewetens belast met nieuwe overleveringen, en om zeer geringe zaken hebben zij de consciënties verwoest met hun uitsluiting door de ban, en opdat de gewetens te gemakkelijker hun ijdele en onrechtvaardige verschrikkingen zouden gehoor geven, hebben zij deze uitspraken van Paus Gregorius aangehaald: Dat het een bewijs van een goed gemoed is, de schuld te vrezen, waar geen schuld aanwezig is; evenzo: Onze uitspraken moeten, zelfs al zijn ze onrechtvaardig, gevreesd worden. Met die uitspraken, door de duivel in de kerk ingevoerd, bevestigden zij hun uitsluiting door de ban en dat aanzien van het Pausdom, dat heel de wereld zo doet huiveren. Die goedheid van hart is niet nodig, maar het is daar voldoende schuld te bekennen, waar schuld is; wie heeft u, roomse satan!, de macht gegeven om met uw onrechtvaardige uitspraken de tevoren al bange gewetens nog meer te verschrikken en te veroordelen, die veeleer moesten opgebeurd, van valse angsten bevrijd en van de leugen, tot de waarheid teruggebracht moesten worden? Dit laat ge na en (overeenkomstig de naam, die ge draagt: De mens der zonde, de zoon des verderfs, 2 Thess. 2 3) verzint ge schuld, waar geen schuld is. Dat is beslist de antichristelijke sluwheid en bedriegerij, waardoor de Paus zijn ban en tirannieke gewetensdrang zeer krachtig bevestigd heeft. Want niemand kon zijn onrechtvaardige besluiten in de wind slaan, dan hij, die verhard en bijzonder kwaadwillig was; zoals sommige vorsten ze verwierpen, maar met beschuldiging van hun geweten, omdat zij in die duistere tijd niet begrepen hebben, dat die vervloekingen van de Paus ijdel waren.

Dat zij dus, aan wie de zorg om de gewetens te besturen toevertrouwd is, uit deze vermaning van Paulus mogen leren, hoe zij de gevallen moeten behandelen. "Broeders, zegt hij, "indien een mens overvallen ware," verbittert of bedroeft hem niet verder, verwerpt noch veroordeelt hem, maar verbetert hem, beurt hem op of "brengt hem weer terecht" (dat is: de kracht van het Griekse woord) [de verstuurde afgeweken leden weer in zijn rechte plaats brengen], en hetgeen van hem verloren ging door de list van de duivel of door de zwakheid des vleses, herstelt dat wederom door uw zachtmoedigheid. Want het koninkrijk, waartoe gij geroepen zijt, is geen koninkrijk van vrees en droefheid, maar van vertrouwen en blijdschap. Indien gij dus de een of andere broeder verslagen ziet wegens het begaan van een zonde, komt hem te hulp en reikt hem in zijn val de hand, vertroost hem met zachte woorden en omhelst hem met moederlijke armen. De harden en halsstarrigen, die zonder vrees rustig in hun zonden volharden en verder gaan, moet ge scherp bestraffen.

Daarentegen moeten zij, die door een misdaad overvallen en bedroefd worden, en hun val bewenen, opgebeurd en onderricht worden door u, die geestelijk zijt, en wel door de geest der zachtmoedigheid en niet door die van ijverzucht, strenge gerechtigheid of wreedheid, zoals sommige belijders gedaan hebben, die, toen zij amechtige harten door de een of andere zoete vertroosting behoorden te verkwikken, hun alsem en edik te drinken gaven, zoals de Joden Christus aan het kruis.

Hieruit verstaan wij nu voldoende, dat de vergeving der zonde niet moet plaats hebben in de leer, zoals de Sacramentariërs beweren, maar in het leven en in onze werken.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ Deze onderscheiding inzake de vergeving der zonden, tussen dwaling van leer of in leven is mijns inziens wat te subtiel en tegen het Woord van God ingaande. Want Paulus telt ook in Gal. 5 : 20 onder de werken des vleses onrechtzinnige gevoelens, dwalende sekten. Indien nu iemand ook van die zonde overtuigd wordt, en van dat vleselijk werk in oprechte verootmoediging belijdenis doet, en zich tot de Rechtzinnige leer bekeert, waarom zou die zonde onvergeeflijk zijn? Luther staat hier al weer op zichzelf, en openbaart zijn drift, en dan is hij wel eens meer verdwaasd, om Gods Woord en zijn eigen

Daarin mag niemand de ander veroordelen, of in woede en gestrengheid bestraffen, zoals van de herders Israëls gezegd wordt, dat zij met strengheid en geweld over de kudde Gods geheerst hebben, Ezech. 34 : 4; maar de ene broeder moet de ander, wanneer hij gevallen is, vertroosten met de Geest der zachtmoedigheid; en dat omgekeerd de gevallen het Woord aanhore van hem, die hem opbeurt en hem geloof schenkt.¹⁵⁰ Want God wil de verbrijzelden niet verworpen zien, maar opgebeurd, gelijk de psalmdichter zegt; want Hij heeft meer voor hen ten koste gelegd, dan wij, nl. Zijn leven en bloed. Ook wij moeten dus dezulken met de uiterste zachtmoedigheid aannemen, genezen en helpen.

Daarom weigeren wij geen vergeving aan de Sacramentariërs of aan andere invoerders van goddeloze sekten, maar wij vergeven hun van ganser harte de smaad en lasteringen tegen Christus; ook zullen wij nooit de ons aangedane beledigingen gedenken, indien zij er maar berouw over tonen, hun goddeloze leer - waarmee zij de Gemeenten van Christus in beroering brachten - prijsgeven en in het vervolg een rechte wandel met ons voorstaan. Indien zij echter in de dwaling volharden en de gepaste orde in verwarring brengen, vragen zij tevergeefs van ons de vergeving van hun zonden.

Ziende op uzelf, opdat ook gij niet verzocht wordt.

Deze waarschuwing is voldoende gewichtig, om de gestrengheid en wreedheid van hen te breken, die de gevallen niet opbeuren en terecht brengen. Er is geen zonde, zegt Augustinus, die een mens begaan heeft, die een ander niet zou kunnen begaan. Wij verkeren nog op glibberige plaatsen, dus, indien wij hoogmoedig zijn en de gewone orde prijsgeven, dan is er niets gemakkelijker dan vallen. Terecht heeft hij dus, in de levens der Kerkvaders, gezegd, toen hem werd meegedeeld, dat een van de broeders in hoererij gevallen was: Hij gisteren, zegt hij, ik heden. Paulus voegt er daarom deze ernstige waarschuwing aan toe, dat de herders niet hard en ongoedertieren mogen zijn jegens gevallen en dat zij niet met de Farizeeërs hun heiligheid naar hán zonden mogen afmeten, maar met een genegenheid als van een moeder jegens zulke mensen moeten aangedaan zijn en bedenken: Deze is gevallen, mogelijk valt gij nog veel gevaarlijker en schandelijker dan hij; en indien zij, die zo gemakkelijk anderen oordelen en veroordelen, op de juiste manier hun eigen zonden zagen, zouden ze merken, dat de zonden der gevallen splinters zijn, maar die van henzelf de grootst mogelijke balken.

---

ondervinding tegen te spreken. De bij hem zogenaamde Sacramentariërs zagen mogelijk de zaak wat dieper en bedarder in, en wilden Luther in zijn nog overgebleven oude zuurdesem niet volgen, hoewel zij hem anders voor een Man Gods, en groot Reformateur hebben erkend, zoals de Christenen nog heden ten dage gaarne belijden, en zijn geschriften zullen te allen tijde, onder degenen, die alleen in Christus Gerechtigheid en behoudenis zoeken, in achtning en zegening, blijven.

¹⁵⁰ Aan mensen mag men wel geloven, voor zover zij ons, overeenkomstig Gods Woord, onderrichten en bestieren, maar niet in mensen. Dat laatste komt den Drieënigen God alleen toe, in Wien, met afzien van alle schepselen, volkomen betrouwen en berusting te vinden is. Zie de nette onderscheiding hier van tussen "in" en "aan" te geloven in die dierbare en getrouwe vermaning van Koning Josaphat, dat een vaderlijke les is voor alle Christenen: Geloof in den HEERE uw God, zo zult gij bevestigd worden, gelooft aan Zijne profeten, en gij zult voorspoedig zijn, 1 Kron. 20 : 20. Evenzo Joh. 8 : 30, 31, vindt men klaar en duidelijk het onderscheid tussen hen, die in den Heere Jezus, als de beloofde Messias, de God-Mens, de Zoon van God, God uit God, geloofden, en tussen hen, die slechts Hem of aan Hem geloofden, als aan een ander bijzonder Profeet of mens, die Hem voor de Messias en hun Zaligmaker niet kenden noch aannamen, en daarom verachtelijk van 's werlds Heiland spraken, zoals onze hedendaagse beklaaglijke Socinianen en verstokte Joden; vers 31 vinden wij niet dat zij geloofden "in Hem", maar "aan Hem", niet "in Hem", hetgeen wel opgemerkt mag worden, dat (in) daar tussen haakjes niet moest wezen.

Wie dus staat, zie toe, dat hij niet valle [1 Kor. 10 : 12]. Indien zo'n heilig man als David, vol des geloofs en des Geestes Gods, die zulke bijzondere beloften bezat, en de gewichtigste zaken voor de HEERE ten uitvoer bracht, zo schandelijk valt en hij, al bijna op leeftijd, nog door jeugdige gloed ten val gebracht wordt, na zoveel en menigvuldige verzoeken,¹⁵¹ waarmee God hem beproefde, wat voor hoge dunk zullen wij dan van onze standvastigheid hebben? Want God laat ons door dergelijke voorbeelden zien, vooreerst onze zwakheid, opdat wij niet hoogmoedig zouden worden, maar vrezen; verder Zijn oordeel, dat Hij niets minder dan hoogmoed kan verdragen, of tegenover Zichzelf, of jegens de broeders. Paulus zegt daarom niet zonder reden, "ziende op uzelf, opdat gij niet verzocht wordt". Zij die in de verzoeking geoefend zijn, weten hoe noodzakelijk deze les is. Zij daarentegen, die daardoor niet beproefd gebleken zijn, verstaan Paulus niet en daarom worden zij door geen barmhartigheid bewogen jegens de gevallenen, zoals men kon zien in het Pausdom, waar enkel tvrannie en wreedheid geheerst heeft.

Vers 2: *Draagt elkanders lasten, en vervult also de wet van Christus.*

Een heel erg menslievend voorschrift, waaraan hij een voortreffelijke aanbeveling bij wijze van konklusie toevoegde. De wet van Christus is een wet van liefde. Nadat Christus ons verlost, vernieuwd en tot Zijn gemeente gemaakt heeft, gaf Hij ons geen enkele wet, behalve die van de onderlinge liefde, Joh. 13 : 34, 35. "Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkander liefhebt, gelijk Ik u liefgehad heb." Evenzo: "Daaraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijne discipelen zijt, zo gij liefde onder elkander hebt." Elkaar lief te hebben, is nu niet - zoals de Sofisten beuzelen - voor een ander goed te willen zijn, maar elkaars lasten te dragen, dat is: die dingen te dragen, die u moeilijk vallen en ge niet graag draagt. Een Christen behoort dus stevige schouders en sterke benen te hebben, die het vlees kunnen dragen, dat is: de zwakheid der broeders, omdat Paulus zegt: zij hebben lasten en moeilijkheden. De liefde is derhalve toegeeflijk, goedertieren en verdraagzaam, niet in het ontvangen, maar in het uitdelen. Want zij moet zich in veel schikken en dat verdragen.

De vrome leraars zien in de kerk vele dwalingen en zonden, die zij gedwongen worden te verdragen. In de staat beantwoordt de gehoorzaamheid der onderdanen nooit aan de wetten der Overheden. Daarom, indien de Overheid niet verstaat iets door de vingers te zien, zal zij niet bekwaam zijn om het gemenebest te besturen. In de huishouding gebeurt er veel, dat de vaders niet bevalt. Maar indien wij nu onze eigen gebreken en zonden, die wij dagelijks veel doen, kunnen verdragen en er ons opperbij neerleggen, laat ons dan ook die van anderen dragen, naar dat woord van Paulus "draagt elkanders lasten", alsook: "gij zult uw naaste liefhebben als uzelf" [Gal. 5 : 14, Rom. 13 : 9].

Aangezien dus in elke levensstand en in alle mensen gebreken zijn, stelt Paulus de Christenen de wet van Christus voor ogen, waardoor Hij hen vermaant, om elkanders lasten te dragen. Zij die dit niet doen, geven duidelijk daarmee te kennen, dat zij zelfs niet het geringste deel verstaan van Christus' wet, die een wet der liefde is, die - zoals Paulus zegt in 1 Kor. 13 : 7 - alles gelooft, alles hoopt, en alle lasten der broeders draagt; met inachtneming evenwel altijd van de eerste orde, waarin de zondaars niet

---

¹⁵¹ Dit moet in een gezonde zin genomen worden. Want anders eigenlijk gesproken, verzoekt God niemand, volgens Jak. 1: 13. Had onze waardige Auteur de Brief van Jakobus voor canonic en orthodox gehouden, en wat bedarder Gods Woord onderzocht, mogelijk zou hij nog wel wat meer van zijn oude zuurdesem kwijt geraakt zijn, edoch, zijn rechtzinnigheid en doorzicht in het stuk van Rechtvaardiging is hoog te achten, en daarom kan hij wel in vele andere dingen broederlijk verdragen worden.

de wet van Christus overtreden, nl. de liefde, noch de naaste tekort doen, maar Christus en Diens koninkrijk, dat Hij door Zijn eigen bloed verkregen heeft. Dit rijk wordt niet in stand gehouden door de wet der liefde, maar door het Woord, het geloof en door de Geest. Deze vermaning strekt zich dus niet uit over hen, die Christus loochenen en niet alleen hun zonde niet erkennen, maar ze ook verdedigen [want met dezulken mag noch kan een Christen zich in zo'n nauwe en innige liefde niet verenigen, maar moet met David betuigen: Zoude ik niet haten, HEERE!, die U haten? en verdriet hebben in degenen, die tegen U opstaan? Ps. 139]; verder heeft deze vermaning ook geen betrekking op hen, die in hun zonden volharden (die ook gedeeltelijk Christus loochenen), om nl. hun lasten te dragen, maar men moet hen laten varen, opdat wij geen gemeenschap met hun boze werken hebben [1 Tim. 5 : 22]. Daarentegen, die het Woord geloven en het gaarne horen en toch tegen hun wil in zonde vallen en vermaand zijnde, niet alleen luisteren, maar hun zonde verfoeien en zich trachten te beteren, zij worden overvallen en hebben lasten, die Paulus ons beveelt te dragen.

Laat ons hier niet hardvochtig en gestreng zijn, maar laten ook wij - naar het voorbeeld van Christus, Die dezulken verdraagt en draagt - hen verdragen en dragen. Indien Hijzelf zulke mensen niet bestraft, hetgeen Hij toch met recht zou kunnen doen, veel minder wij.

Vers 3: *Want zo iemand meent iets te zijn, daar hij niets is, die bedriegt zichzelf in zijn gemoed.*

Hier berispt hij wederom de aanvoerders van sekten en tekent hen in hun eigen kleuren, dat zij hard en streng zijn, zonder enige aandoening van barmhartigheid, die zwakken verachten en hun lasten niet dragen, maar alles nauwkeurig (zoals sommige norse getrouwde mannen en harde leermeesters) eisen, die nergens genoeg mee nemen, dan met hetgeen zijzelf gedaan hebben, in wie ge tenslotte altijd uw bitterste vijanden zult vinden, als ge niet al hun spreken en handelen goedkeurt, en gij u in alles niet schikt naar hun gewoonten. Het zijn dus zeer hoogmoedige mensen, die zich alles durven aanmatigen. Dat is, hetgeen Paulus hier zegt: zij menen iets te zijn, dat is: ze menen de Geest te hebben, al de verborgenheden van het Woord te verstaan, niet te kunnen dwalen of vallen, geen vergeving van zonden nodig te hebben.

Daarom voegt Paulus er terecht bij, dat zij niets zijn, maar dat zij zichzelf met dwaze inbeeldingen van wijsheid en heiligheid bedriegen. Zij verstaan daarom niets van Christus, noch van de wet van Christus. Anders zouden ze zeggen: Gij broeder, lijdt aan deze zonde; ik lijdt aan een andere: God heeft mij tienduizend talenten kwijtscholden, ik zal u ook honderd penningen kwijtschelden [Matth. 18]. Doch wanneer zij alles haarfijn willen onderzoeken, en totaal geen lasten van de zwakken willen verdragen en dragen, geven zij met deze hun barsheid aanstoot aan velen, die hen beginnen te verachten, te haten en te ontwijken; zij gaan bij hen niet om troost, zij bekommeren er zich niet om, wat en op welke wijze zij leren, daar de herders zich integendeel liever zo behoorden te gedragen jegens hen, over wie zij gesteld zijn, dat zij door hen geëerd en geprezen worden, niet wegens hun persoon, maar om hun bediening en Christelijke deugden, die in hen vooral moeten uitblinken. Paulus heeft dus zeer fraai op deze plaats zulke stugge en onbarmhartige [schijn-] heiligen afgeschilderd, wanneer hij zegt: "zij menen iets te zijn", dat is: opgeblazen door hun dwaze opvattingen en ijdele dromerijen, hebben zij van zichzelf een wonderlijke inbeelding van kennis en heiligheid en toch zijn ze inderdaad niets, maar zij bedriegen slechts zichzelf. Want het is louter bedrog, wanneer iemand denkt, dat hij iets is en toch niets is.

Zulke mensen worden in de Openbaring van Johannes beschreven: "Want gij zegt, ik ben rijk en verrijkt en heb geen dings gebrek en gij weet niet, dat gij zijt ellendig en jammerlijk en arm en blind en naakt," Openb. 3 : 17.

Vers 4: *Maar een iegelijk beproeve zijn eigen werk; en alsdan zal hij aan zichzelf alleen roem hebben, en niet aan een ander.*

De Apostel gaat door, die verfoeilijke mensen te bestraffen, die genoemd worden zoekers naar ijdele eer. Want die begeerte naar eigen ijdele eer is een hatelijke en vervloekte fout, die allerlei kwaad veroorzaakt en tegelijk staten en gewetens in beroering brengt en voornamelijk in geestelijke dingen is het helemaal een ongeneeslijk kwaad. Ofschoon nu deze plaats zou kunnen verstaan worden van de werken des levens zelf, of van de onderlinge samenleving, past Paulus dit toch voornamelijk toe op het werk der bediening en hij vaart tegen die zoekers van ijdele eer uit, die door hun dwaalzieke begrippen de wel-onderwezen gewetens verwarren. Dit nu is eigen aan hen, die aan "ijdele eer" lijden, dat zij er in het geheel niets om geven, of hun werk - dat is: hun bediening - zuiver is of niet, maar ze zijn er alleen op uit, om de toejuiching van de massa te verdienen.

Zo begonnen de valse apostelen, toen zij zagen, dat Paulus het Evangelie aan de Galaten zuiver verkondigd had en dat zij er niets beters aan konden toevoegen, hetgeen recht en godvruchtig door Paulus onderwezen was, te belasteren en hun leer boven die van Paulus te stellen, en door die list verzekerden zij zich van de gunst der Galaten en maakten Paulus bij hen gehaat. Daarom verbinden de zoekers van ijdele eer deze drie ondeugden:

Ten eerste zijn zij uiterst begerig naar ijdele eer.

Verder zijn ze verwonderlijk knap om hetgeen door anderen goed gesproken en gedaan is, te lasteren, opdat zij in deze weg de goedkeuring van het volk op hun zijde krijgen.

Ten derde, wanneer - evenwel door de moeite en schade van anderen - zij nu bij de massa in hoge achting zijn geraakt, worden zij zo flink en moedig, dat ze alles durven. Het zijn dus zeer gevaarlijke en alle vervloeking waardige mensen, die ik als de pest haat. Want zij zoeken het hunne en niet hetgeen van Christus Jezus is.

Tegen zulke mensen handelt Paulus hier, alsof hij zei: Zulke zoekers van ijdele eer verrichten hun werk tot dat doel, dat is: zij leren het Evangelie, om eer en toejuiching van de mensen te verkrijgen, te weten, dat men van hen zegt, dat zij voortreffelijke en uitnemende leraars zijn, bij wie Paulus en de anderen niet te vergelijken zijn. Zodra zij deze hoogachting maar verkregen hebben, beginnen zij het werk, de woorden en gedragingen van anderen te belasteren en die van henzelf wonderbaarlijk uit te meten en door die sluwheid betoveren zij 'het gemoed van de schare, die - omdat ze 'kittelachtig is van gehoor - niet alleen vermaak schept in nieuwe leerstellingen, maar zich ook erover verheugt, dat zij, die ze vroeger als leraars gehad hebben, door die nieuwe en - naar zij dromen - luisterrijke leraars in de schaduw gesteld en gehinderd worden vanwege de oververzadiging en walg, die zij in het Woord hebben.

Dit, zegt hij, moet niet gebeuren, maar een ieder zij getrouw in zijn bediening, hij zoek geen eigene eer, noch stelle hij zijn betrouwen op de lichtvaardige toejuiching van de grote massa, maar laat hij er slechts voor zorgen, dat hij zijn werk goed doet, dat is, dat hij het Evangelie zuiver verkondigt. Zo iemand mag wel weten, dat, indien zijn werk recht is, hem geen roem bij God, en ook niet bij de vromen onthouden wordt. Dat hij intussen bij de ondankbare wereld geen lof behaalt, moet hem allerm minst uit de koers brengen. Want hij weet, dat het doel van zijn bediening daarin bestaat, niet dat hijzelf, maar dat Christus erdoor verheerlijkt wordt. Dus moet hij,

voorzien van de wapenen der gerechtigheid ter linker- en ter rechterzijde, standvastig van hart zeggen: Ik begon het Evangelie niet te leren, opdat de wereld mij eer zou bewijzen, en daarom zal ik er ook niet mee ophouden wegens de smaad, die ze mij aandoet. Zo iemand verkondigt het Woord en volbrengt zijn bediening zonder één mens naar de ogen te zien, zonder enige aandacht voor lof, eer, flinkheid, wijsheid enz. Hij stelt zijn vertrouwen niet op de lof van anderen, maar heeft die in zichzelf.

Wie daarom recht en getrouw zijn bediening volvoerd heeft, geeft er niets om, wat de wereld van hem zegt, het deert hem niet, of zij hem prijst of bekritiseert, maar hij heeft de roem in zichzelf, welke het getuigenis van het geweten is en de roem in God. Daarom kan hij met Paulus zeggen: "Want onze roem is deze, nl. de getuigenis van ons geweten, dat wij in eenvoudigheid en oprechtheid Gods, niet in vleselijke wijsheid, maar in de genade Gods in de wereld verkeerd hebben" (2 Kor. 1 : 12). Die roem is zuiver en bestendig, want zij hangt niet van het oordeel van anderen af, maar van het eigen geweten, dat ons getuigenis schenkt, dat wij recht onderwezen hebben, de Sacramenten op de rechte wijze bediend en alles wèl verricht hebben en dus kan die roem niet bezoedeld of weggenomen worden. Die andere roem, die de zoekers van de ijdele eer hebben, is een onzekere en uiterst gevaarlijke roem, omdat zij haar niet in zichzelf hebben, maar omdat ze afhangt van de mond en de meningen van de grote massa,¹⁵² en daarom kunnen zij het getuigenis van het eigen geweten niet hebben, dat zij alles met een eenvoudig en een oprecht gemoed, alleen maar om de eer van God te verbreiden en het behoud der zielen te bevorderen, verricht hebben.

Want hierom is het hun te doen, dat zij uit het werk of de arbeid van hun prediking beroemd worden en bij de mensen eer behalen. Zij hebben dus roem, vertrouwen en getuigenis, maar bij de mensen, niet in zichzelf, noch bij God. Op deze wijze wensen de vromen geen roem te hebben. Indien Paulus lof en roem bij de mensen gehad had, en niet bij zichzelf, zou hij gedwongen zijn geweest het op te geven, toen hij zag, dat vele staten, landschappen en geheel Azië van hem afvielen, toen hij zag, dat zoveel ergernissen en sekten op zijn prediking volgden.

Toen Christus alleen was, dat is: toen de Joden Hem niet alleen zochten te doden, maar Hij ook door Zijn discipelen verlaten werd, was Hij nochtans niet alleen, want de Vader was met Hem, omdat Hij roem in Zichzelf had [Joh. 16 : 32]. Zo zouden wij, indien heden ten dage ons vertrouwen en roem afhing van het oordeel en de gunst der mensen, binnenkort van droefheid des gemoeds omkomen. Want wel verre ervan, dat de Papisten, dwaalzuchtigen en de gehele wereld ons enige roem en lof waardig oordelen zouden, haten zij ons veeleer op een zeer bittere manier, en vervolgen zij ons, ja zij zouden gaarne onze bediening en leer zo erg mogelijk lasteren en totaal vernietigen. Wij hebben derhalve bij de mensen niets dan louter smaad. Maar wij verheugen en beroemen ons in de Heere. Daarom volharden wij gerust en blij met de hoogst mogelijke trouw en nauwgezetheid in de Bediening, waarin God ons gesteld heeft en waarvan wij weten, dat ze Hem aangenaam is. Wanneer wij daarin bezig zijn, geven wij er niets om, of ons werk de duivel al of niet bevalt en of de wereld ons gunstig gezind is of haat. Want als wij weten, dat ons werk wèl gedaan is en als wij een goed geweten bij God hebben, gaan wij recht door zee, door eer en oneer, door goed en kwaad gerucht, als verleiders en nochtans waarachtiger [2 Kor. 6 : 8]. Dit noemt Paulus roem in zichzelf hebben.

En deze vermaning is zeer noodzakelijk tegen deze schadelijke zonde, omdat het Evangelie zulk een leer is, die uit haar eigen natuur, verder ook door de boosheid van

¹⁵² Waarin volgens Lodensteijns zingen bedrog steekt

satan, het kruis met zich meebrengt. Vandaar, dat Paulus het Evangelie: Het Woord des kruises en der ergernis [1 Kor. 1 : 18, 23] pleegt te noemen. Het heeft niet voortdurend standvastige leerlingen, die vandaag toetreden en dat Evangelie belijden, en morgen, als ze aan het kruis aanstoot nemen, weer afvallen en dat Evangelie verloochenen. Dus moeten zij, die het Evangelie verkondigen om toejuiching en lof bij de mensen na te jagen, noodzakelijk verloren gaan, en hun roem in schande veranderen, wanneer het volk ophoudt hun toe te juichen. Dat dus elke leraar lere verstaan, dat hij zijn roem niet in de mond van anderen, maar in zichzelf moet hebben. Zijn er enigen, die hem prijzen, zoals de waarlijk vrome mensen gewoon zijn ("door eer en oneer," zegt Paulus in 2 Kor. 6: 8), dat hij deze roem aanneme, maar bij wijze van toevoegsel aan zijn roem. Echter moet hij voor het wezenlijke van zijn roem het getuigenis van zijn geweten houden.

Zo iemand beproeft dan zijn eigen werk, dat is: in het minst niet bekommerd inzake zijn eigen roem, is hij er alleen op uit, om zijn bediening behoorlijk waar te nemen, om zuiver het Evangelie te verkondigen en een wettig gebruik der Sacramenten te tonen. Wanneer hij op die wijze zijn werk beproeft, heeft hij roem in zichzelf, die niemand hem ontnemen kan, omdat hij die wél geplant, vastgehecht en bevestigd heeft in zijn eigen hart, en niet in de mond van anderen, die de satan zeer gemakkelijk van hem kan efkerig maken en hun mond en tong, die tevoren zegende, aller-smadelijkst kan laten vervloeken. Indien gij dus, zegt Paulus, begerig zijt naar roem, zoekt die handig en behoorlijk, dat zij niet berust bij de mond van anderen, maar in uw hart aanwezig is. Dit gebeurt dan, wanneer gij uw bediening deugdelijk waarneemt. Zo zal het ook gebeuren, dat de roem die gij in uzelf hebt, soms gevolgd wordt door de roem bij anderen. Maar indien gij slechts bij anderen, en niet in uzelf roem hebt, zal op die beschaming en verwarring, die ge van binnen in het hart hebt, ook naar buiten bij anderen onzekerheid volgen.

Zulke mensen zagen wij in onze tijd in sommige dwaalgeesten, die niet hun werk beproefden, dat is: die er niet om gaven, om het Evangelie zuiver te verkondigen, maar het misbruikten om de toejuiching van het volk te verkrijgen, en dat in strijd met het tweede [denkelijk wordt het derde bedoeld] Gebod; en daarom is op hun inwendige beschaming ook een uitwendige gevolgd, volgens die bedreiging: "De HEERE zal niet onschuldig houden, die Zijn Naam ijdelijk gebruikt" (Ex. 20: 7); alsook: "Die Mij versmaden, zullen licht geacht worden" (1 Sam. 2: 30). Daarentegen, indien wij door de bediening des Woords eerst de ere Gods zoeken, zal ook zeker onze roem daarop volgen, overéénkomstig dat woord: "Die Mij eert, zal Ik eren". Kortom, dat een ieder beproeve, dat is, nauwkeurig acht geve, dat zijne bediening getrouw is, want dit wordt vooral in de Dienaars des Woords vereist, 1 Kor. 4 : 2. Alsof hij zeide: Dat een ieder zich inspanne dit éne te bereiken, om dit Woord zuiver en getrouw te verkondigen, en om niets te bedoelen, dan de ere Gods en de zaligheid der zielen, dan is zijn werk getrouw en behoorlijk goed, en heeft hij in zijn gemoed een roem, die daarin bestaat, dat hij met vertrouwen kan zeggen: Deze leer en mijn bediening is Gode aangenaam, hetgeen voorzeker een uitnemende en voortreffelijke roem is.

Die uitspraak nu kan ook gevoeglijk toegepast worden op de verrichtingen, waartoe de vromen in allerlei levenstaken geroepen worden en waarin zij zich bezig houden; zodat hij, die een Overheidspersoon, huisvader, knecht, leraar of leerling is, in zijn roeping blijft, en daarin vroom en getrouw zijn bediening verricht, zich niets bekommerende om die werken, die zijn roeping niet aangaan.

Door dit te doen, heeft hij roem in zichzelf. Immers kan hij zeggen: Ik heb zo getrouw en stipt mogelijk het werk mijner roeping, dat God mij oplegde, verricht; en daarom

weet ik, dat dit werk, dat ik in het geloof en in gehoorzaamheid aan God gedaan heb, Code aangenaam is. Of anderen dit lasteren, is van weinig belang. Want er zijn er altijd, die de leer en het leven der vromen verachten en lasteren. Maar God heeft ernstig gedreigd, dat Hij de lasteraars verdoen zal [Ps. 8 : 3]. Dus wanneer zulke mensen zich lang pijnigen om ijdele eer na te jagen, en de ware vromen met hun lasteringen proberen te doen vergeten, overkomt hun hetgeen Paulus gezegd heeft: "Welker heerlijkheid is in hun schande" (Fil. 3 : 19). En op een andere plaats: "Hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden" (2 Tim. 3 : 9). Door wie? Door God, de rechtvaardige Rechter, Die gelijk Hij hun lasteringen bespot, zo zal Hij der vromen Gerechtigheid doen voortkomen als het licht, Ps. 37 : 6.

De korte uitdrukking "***aan zichzelf***" - om hier in het voorbijgaan even op te wijzen - moet aldus opgevat worden, dat God evenwel niet buitengesloten wordt, opdat nl. een ieder wete, dat zijn werk, hoe vroom en godvruchtig zijn levenswijze ook zijn mag, een Goddelijk werk is, omdat het een werk is van Goddelijke roeping, dat berust op een bevel Gods.

Vers 5: *Want een iegelijk zal zijn eigen pak dragen.*

Het is als 't ware een bewijs van de vorige uitspraak, opdat niemand zijn vertrouwen stelle op het oordeel van anderen, alsof hij zeide: Het is de uiterste dwaasheid, dat gij roem bij anderen zoekt, en niet in uzelf. Want in strijd des doods en in het laatste oordeel zal u niets baten, dat anderen u geprezen hebben, want anderen zullen uw last niet dragen; maar gijzelf zult voor de rechterstoel van Christus staan en alleen uw last dragen. Daar zullen uw lofbezingers u niets kunnen helpen. Want wanneer wij sterven, houden die prijzende monden op; en op die dag, waarop de Heere de verborgen dingen der mensen zal oordelen, zal het getuigenis van uw geweten vóór of tegen u opstaan. Tegen u, indien gij roem bij anderen zult hebben; vóór u, indien gij die in uzelf zult hebben, dat is: indien uw geweten met u mede getuigen zal, dat ge vroom en getrouw de bediening des Woords hebt vervuld, door slechts de ere Gods en de zaligheid der zielen te bedoelen, of uw bediening volgens uw beroeping hebt waargenomen in oprechtheid; en die woorden: "een ieder zal zijn eigen oordeel dragen", zijn indringend genoeg, om ons stellig te doen schrikken, opdat wij niet begerig zijn naar ijdele roem.

Verder moet men erop letten, dat wij hier niet bezig zijn in de verhandeling van de rechtvaardiging; waar niets geldt dan vrije genade en vergeving der zonden, die alleen door het geloof aangegrepen wordt, waar alle werken, zelfs die, welke de beste zijn, en overeenkomstig de Goddelijke roeping verricht werden, vergeving van zonden nodig hebben, omdat wij ze niet volmaakt doen; maar dit is een andere zaak. Hier handelt de Apostel niet over de vergeving der zonden, maar vergelijkt hij de ware met de schijnheilige werken, waarom die zo moeten opgevat worden, dat, ook al is het werk of de bediening van een vrome herder niet zo volmaakt, of het heeft verzoening van zonden nodig, het nochtans in zichzelf vroom en volkomen is, in tegenstelling met de bediening van hen, die ijdele eer zoeken.

Zo is onze bediening vroom en oprecht, omdat wij de ere Gods en het behoud der zielen daardoor zoeken. Daarentegen is de bediening van de dwaalgeesten zo niet, omdat zij hun eigen eer zoeken. Ofschoon dus geen enkel werk de consciëntie voor God gerust kan stellen, is het toch nodig, dat wij vast kunnen stellen, dat wij ons werk in oprechtheid, waarheid en Goddelijke roeping vervuld hebben, dat is: dat wij het Woord niet bedorven, maar het zuiver geleerd hebben. Dit getuigenis van ons geweten inzake de op juiste wijze volbrachte bediening en het ook wél door ons bestede leven hebben wij nodig. In zover moeten wij dus over onze werken roemen, als wij weten,

dat ze door God bevolen en Hem aangenaam zijn. Want een ieder zal in het laatste oordeel zijn eigen pak dragen; dus zullen de vreemde lofredenaars daar niet helpen. Tot nu toe is de Apostel tegen het zeer verderfelijke euvel van ijdele roem tekeer gegaan. En niemand is zo sterk om dat euvel te verdrijven, of hij moet gedurig daarbij bidden. Want wie is er, hoe vroom hij ook moge zijn, die geen vermaak schept in zijn loftuitingen? Alleen de Heilige Geest kan ons ervoor behoeden, dat wij door die pest besmet worden.

Vers 6: *En die onderwezen wordt in het Woord, dele mede, van alle goederen dengenen, die hem onderwijst.*¹⁵³

Hier wekt Paulus de leerlingen of hoorders van het Woord ertoe op, om hun leraars van alle goed te verzorgen. Vroeger heb ik mij dikwijls erover verwonderd, waarom de Apostel zo nauwkeurig de Gemeenten voorschreef, dat zij hun leraars zouden onderhouden. Want ik zag, dat een ieder in het pausdom met een wonderlijke mildheid van alles aanbracht om prachtige kerken te bouwen, de traktementen te vergroten, en de inkomsten te vermeerderen van hen die het heilige [zogenaamd] bedienen.¹⁵⁴ Vandaar, dat de waardigheid en rijkdom van bisschoppen en van andere geestelijken zo toegenomen is, dat zij overal beslag wisten te leggen op de vruchtbaarste en beste landerijen.

Ik meende dus, dat Paulus zulks tevergeefs voorschreef, daar allerlei goederen niet alleen de geestelijken in overvloed geschonken werden, maar ze ook van alle kant toevloeden; en dus meende ik, dat de mensen liever afgeraden moest worden om voortaan nog meer te geven, dan aangespoord worden, om te geven. Want ik bemerkte, dat door die al te grote milddadigheid der mensen de gierigheid der geestelijkheid toenam.

Maar nu kennen wij de reden, waarom zij tevoren overvloed hadden aan allerlei goederen, en waarom nu de herders en Dienaars des Woords gebrek lijden. In vroeger tijden, toen goddeloze en valse zaken geleerd werden, toen vloeide alles overvloedig binnen, zodat uit het erfdeel van Petrus (die ontkent, dat hij zilver en goud bezit, Hand. 3: 6) en uit de zgn. geestelijke goederen, Paus, keizer, kardinalen en bisschoppen enz. koningen en prinses der wereld geworden zijn. Nu echter, nu men begonnen is het Evangelie te verkondigen, zijn zijne belijders zo rijk [versta arm] als eertijds Christus en de Apostelen. Wij ondervinden dus, hoe schitterend dit voorschrift

---

¹⁵³ De Griekse grondtekst luidt eigenlijk: Degenen die het Woord gecatechiseerd wordt, dele mede aan degene, die hem catechiseert, in alle goed. Daaruit ziet men, dat catechiseren origineel Bijbels is, en die lering en onderrichting, door middel van Vragen en Antwoorden, hoogst prijselijk, om onder de bearbeiding des Geestes verstand in het Woord te verkrijgen, waartoe onze dierbare Heidelb. Catechismus een gepaste leiding heeft; mochten die Waarheden aan onze zielen geheiligd worden, en dat wij ons inzonderheid met die kostelijke eerste Vraag gelovig konden verenigen. Amen.

¹⁵⁴ Ik denk, dat sedert de verwoesting van de tempel te Jeruzalem de heiligheid van een afgezonderde plaats tot de godsdienst ophoudt. De Christenen worden vermaand op alle plaatsen heilige handen op te heffen. En de Heere belooft Zijn Goddelijke tegenwoordigheid niet aan een afgezonderde plaats, maar aan zulken, die in Zijn Naam vergaderd zijn; zodat het wel voor een volksdwaling gehouden mag worden, dat men onze hedendaagse gebouwen, gesticht tot openbare bijeenkomsten, noemt Huizen Gods, Poorten des hemels, Bergen Sions, Hoge plaatsen. Och!, werden die hoogten uit onze bevattingen weggenomen, en dat onze harten en huizen tempelen van Gods Geest werden, en dat de HEERE in Geest en Waarheid gediend en aangebeden werd, zoals de Heiland Jezus van onze dagen voorzeggd heeft, Joh. 4 : 23. Niet dat ik de openbare of bijzondere bijeenkomsten tot verkondiging van het Evangelie, en onderwijs in de waarheden, klein acht, en de goede nodige orde daarin misprijs; nee, integendeel acht ik het een voorrecht, die tot onderlinge stichting te mogen bijwonen, en dat onze tijden daarin vruchtbaarder zijn dan de vorige dagen.

aangaande het onderhoud van de leraars des Woords in acht genomen wordt, welk voorschrift Paulus hier en elders zo ernstig aandringt, en zijn toehoorders inscherpt. Er is geen stad, voor zover ons bekend, die haar leraars onderhoudt, maar allen worden onderhouden uit de goederen, niet welke aan Christus, aan Wie niemand iets geeft, toebehoorden (want toen de Heere Jezus geboren was, had Hij een kribbe tot wieg, daar er voor Hem geen plaats was in de herberg; toen Hij op aarde omwandelde, had Hij niets om Zijn hoofd neer te leggen; tenslotte van Zijn klederen beroofd en naakt aan het kruis tussen twee moordenaars hangende, sterft Hij zeer ellendig), maar zij worden onderhouden uit de goederen, die aan de Paus geschonken zijn voor zijn [antichristelijke] verfoeiingen, omdat hij met onderdrukking van het Evangelie menselijke overleveringen geleerd heeft, en goddeloze kerkelijke plechtigheden ingesteld.

En zo dikwijls ik de vermaningen van Paulus leer, waarmee hij de Gemeenten opwekt, of om haar leraars te onderhouden, of om wat mee te brengen, om de armoede van de heiligen in Judea te verlichten, ben ik gewoon mij hevig te verwonderen, en ik bloos van schaamte om het feit, dat een zo groot Apostel genoodzaakt was, zoveel woorden te gebruiken, om deze weldaad van de Gemeente te verkrijgen.

Tegenover de Korinthiërs behandelt hij deze zaak in twee hele Hoofdstukken [2 Kor. 8 en 9].

Ik zou niet graag Wittenberg, dat bij Korinthe vergeleken, in het niet valt, in opspraak brengen, zoals Paulus de Korinthiërs deed door zo'n angstige en verontruste bedelarij om levensonderhoud voor de armen. Maar dat is zo het lot van het Evangelie, wanneer dat verkondigd wordt: niet alleen, dat niemand iets geven wil, om zijn dienaren te onderhouden, en de scholen in stand te doen blijven, maar een ieder begint te roven, te stelen, de een de ander te misleiden met allerhande bedriegerijen; in één woord: het is, of de mensen plotseling in wilde dieren veranderen. Daarentegen, wanneer de leringen der duivelen gepredikt worden, dan zijn de mensen echt goedgeefs en bieden van alles uit eigen beweging hun verleiders aan. De Profeten verwijten dezelfde zonde aan de Joden, dat zij nauwelijks aan de vrome Priesters en Levieten hun levensonderhoud gegeven hebben, doch aan de goddelozen van alles volop.

Daarom verstaan wij nu eerst, hoe noodzakelijk dit bevel van Paulus is aangaande het onderhoud van de Dienaren der Gemeenten. Want de satan kan niets minder verdragen dan het licht des Evangelies. Dus wanneer dat Evangelie licht uitstraalt, ontsteekt satan in woede en probeert uit alle macht dat licht te doven; en dit onderneemt hij op tweeërlei manier: vooreerst door de leugens der ketters en door de wapenen der tirannen; en vervolgens, door schaarste en honger. Aangezien de duivel echter tot nog toe in onze landen, door Gods genade, het Evangelie niet heeft kunnen onderdrukken door middel van dwaalzuchtigen en tirannen, beproeft hij dit langs een andere weg te bereiken, nl. aan de Dienaren des Woords het levensonderhoud te onttrekken, opdat zij door gebrek en honger gedwongen, de bediening verlaten en dat dus mettertijd het ellendige volk, van het Woord beroofd, helemaal in wilde dieren ontaardt, en de satan - opdat dit afgrijselijke kwaad des te sneller zou komen - dringt dat heftig aan door middel van goddeloze Overheidspersonen in de steden en door de adel ten platten lande, die de kerkelijke goederen, waarvan de Dienaren des Evangelies behoorden te leven, roven en ze tot een verkeerd gebruik aanwenden. "Uit hoerenloon, zegt de profeet Micha, zijn deze goederen bijeen vergaderd, daarom zullen zij tot hoerenloon wederkeren" [Hfdst. 1 : 7].

Verder trekt de satan persoonlijk zelfs de goede mensen van het Evangelie af, door al te grote verzadiging. Want die vlijtige en dagelijkse behandeling des Woords bezorgt

de meesten [die er een verkeerd gebruik van maken] een walging en verachting, welke mensen daarna langzamerhand nalatig, worden in de beoefening van al hun plichten der Godzaligheid. Evenzo geeft niemand meer zijn kinderen om goede, veel minder: heilige Schriften [en wetenschappen] te leren, maar zij leiden hun kinderen slechts op tot ambachten en wetenschappen, waar geld bij te verdienen is. Dat alles onderneemt de satan met dat doel, dat hij het Evangelie in onze landen onderdrukt, zelfs zonder het geweld van tirannen en de bedriegerijen van dwaalzuchtigen.

Dus vermaant Paulus de hoorders des Woords niet zonder reden, dat zij aan hun leraars alle goeds zullen meedelen. "Indien wij, zegt hij tot de Korinthiërs, voor ulieden het geestelijke gezaaid hebben, is het wat groots, indien wij van u het lichamelijke maaïen?" (1 Kor. 9: 11). Dus behoren de hoorders (die onderwezen en gecatechiseerd worden, hoe klaarder en eenvoudiger naar hun vatbaarheid, hoe gezegender en nuttiger) hen in het tijdelijke te onderhouden, van wie zij de geestelijke gaven ontvingen. Maar de boeren, burgers en adel maken tegenwoordig een misbruik van onze leer, alleen maar om rijkdom te verzamelen.

Toen vroeger de paus aan de macht was, was er niemand of hij bracht jaarlijks iets op voor de priesters, voor Nieuwjaarsgiften, zoals zij het noemden, alsook voor de Missen, Waken enz. De bedelmonniken hadden ook hun deel. De Roomse kramen en de dagelijkse offeranden namen ook iets weg. Van die, en van nog oneindig veel meer invorderingen zijn onze mensen door het Evangelie verlost. Maar wel verre ervan, dat zij dankbaar zouden zijn voor die vrijheid, werden zij veeleer van royale gevers pure dieven en rovers, die noch het Evangelie, noch zijn Dienaren, noch de arme heiligen zelfs maar één enkele stuiver gaven, wat het aller-zekerste bewijs is, dat zij het Woord en het geloof al verloren hebben; en in één woord: dat zij niets van de geestelijke goederen bezitten, omdat het onmogelijk is, dat de ware vromen hun Herders gebrek kunnen zien lijden. Omdat zij echter heden ten dage verheugd zijn en lachen, wanneer de Herders het wat tegenloopt en zij hun levensonderhoud weigeren, of niet die trouw daarbij in acht nemen, als zij behoorden, is het zeker, dat zij erger zijn dan de heidenen.

Maar zij zullen binnenkort gewaar worden, welke onheilen op die ondank zulks volgen. Want zij zullen deze beide zaken kwijt raken: lichamelijke en geestelijke. Want het kan niet anders, of op deze zonde moeten zeer zware straffen volgen, en ik meen stellig, dat om geen andere oorzaak de Gemeenten in Galatië, Korinthe en elders door de valse apostelen zo in beroering gebracht zijn, dan dat zij hun ware leraars verwaarloosd hebben. Het gebeurt dus zeer terecht, dat wie aan God een klein muntstukje [oobool] weigert, Hem nl., Die de mens alle goederen en het eeuwige leven aanbiedt, hij aan de duivel - de bewerker van allerlei kwaad en van de dood - een stuk goud geeft. Wie God niet wil dienen in het kleine tot zijn hoogste voordeel, die diene de duivel in het zeer grote tot zijn uiterste schade. Nu zien wij eerst, nu het Woord volop licht verspreidt, wat de duivel en de wereld is.

Dat Paulus nu zegt "in alles goeds", moet niet zo opgevat worden, dat een ieder al zijn goederen aan zijn leraars zou moeten meedelen, maar dat men hen mild zou onderhouden, voor zover het voldoende is, om het leven behoorlijk te onderhouden. Het woord "katechoumenos" is aan hen, die Grieks kennen, bekend.¹⁵⁵

Vers 7: *Dwaalt niet, God laat Zich niet bespotten.*

De Apostel legt op deze plaats over het onderhoud der leraars, zo ernstige nadruk, dat

¹⁵⁵ Wij hebben het woord catechiseren hierboven in dit zesde vers verklaard: Luther in zijn Nieuwe Testament, zet het aldus over: Die nu onderricht wordt, met het Woord, dele mede met allerlei goed dien, die hem onderricht.

hij aan zijn berisping en aansporing ook een bedreiging toevoegt, door te zeggen: "God laat Zich niet bespotten!" Paulus nu treft, als een spijker op zijn kop, de zeden van onze volksgenoten, die zonder de minste schroom onze bediening verachten. Want zij menen, dat het een grap en een soort spelletje is, en daarom zijn ze (vooral de adel) erop uit, om hun Herders, als geringe slaven, van zich afhankelijk te maken, en indien wij geen vorst hadden, die zo vroom en een liefhebber der waarheid was, zij zouden ons al lang uit deze landen verjaagd hebben. Zij schreeuwen luidkeels (wanneer de herders om hun loon vragen, of wanneer ze erover klagen, dat ze gebrek lijden): de priesters zijn gierigaards, zij willen overvloed van alle goederen hebben, niemand kan hun onverzadigbare gierigheid bevredigen. Indien zij werkelijk Evangelisch waren [dat is: Christenen in waarheid, en niet slechts in naam], zouden zij niets van hun eigendommen moeten vasthouden, maar als armen zouden zij de arme Christus moeten volgen, en allerlei smaad verdragen.

Paulus bedreigt hier vreselijk zulke tirannen en bespotters van God, die met het grootste gemak de ellendige Herders belachen, en intussen toch voor Evangelisch willen doorgaan, en ervoor gehouden worden, dat ze God niet bespotten, maar dat ze de Heere met de hoogste eerbied dienen. "Dwaalt niet, zegt hij, God laat Zich niet bespotten", dat is: Hij duldt niet, dat Hij in Zijne dienaars bespot wordt. "Wie u verwerpt, zegt de Heere Jezus, verwerpt Mij" (Luk. 10 : 16). En tot Samuël zegt de HEERE: "Zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben Mij verworpen" (1 Sam. 8 : 7). Hoezeer God dus voor een tijd Zijn straf uitstelt, Hij zal u toch op Zijn tijd vinden, en de verachting des Woords en uw bittere haat tegen Zijn dienaars straffen. Gij misleidt dus God niet, maar uzelf: Gij zult God niet bespotten, maar Hijzelf zal u bespotten. Die in de hemel woont, zal lachen, de HEERE zal hen bespotten, Ps. 2 4. [Zekerlijk, de spotters zal Hij bespotten, Spr. 3 : 34.]

En bekend is het versje: Non me doctorem, sed te deluseris ipsum, dat is: Gij zult Mij, Die u leert, niet bedriegen, maar uzelf! Maar de trotse adel, burgers en boeren worden door deze vreselijke bedreiging in het minst niet bewogen, toch zullen zij - wanneer de ure des doods nadert en het gevaar ophanden is - ervaren, of zij ons (integendeel niet ons, maar - zoals Paulus hier zegt - God Zelf) dan wel zichzelf bedrogen hebben. Intussen, omdat zij onze waarschuwingen trots verachten, zeggen wij dat tot onze troost, opdat wij weten zouden, dat het beter is onrecht te lijden dan te bedrijven. Want de lijdzaamheid is altoos onschuldig. Verder zal God niet toelaten, dat wij, Zijn Dienaars, van honger omkomen, maar wanneer de rijken gebrek hebben en honger lijden, zal de HEERE ons van het nodige voorzien, en in dagen van honger zal Hij ons verzadigen [Ps. 34: 10, 37 : 19].

Vers 7: *Want zo wat de mens zaait, dat zal hij ook maaien.*

Dat alles behoort tot de verhandeling van het onderhoud der Dienaars. Ik verklaar dergelijke uitspraken niet graag. Want zij schijnen ons aan te prijzen, zoals zij inderdaad doen. Verder draagt het een zekere schijn van gierigheid aan zich, indien iemand dat nogal ijverig bij zijn hoorders inscherpt. Toch moeten de mensen ook hierin onderricht ontvangen, opdat zij weten, dat zij eer en levensonderhoud aan hun leraars verschuldigd zijn. Hetzelfde leert Christus: "Etende en drinkende, hetgeen van hen voorgezet wordt, want een arbeider is zijn loon waardig"; en elders Paulus: "weet gij niet, dat degenen, die de heilige dingen bedienen, van het heilige eten, en die steeds bij het altaar zijn, met het altaar delen? Alzo heeft ook de HEERE geordend degenen, die het Evangelie verkondigen, dat zij van het Evangelie leven" (Luk. 10: 7, 1 Kor. 9: 13). Deze dingen zijn ook ons, die in de bediening zijn, nuttig te weten, opdat wij niet met een kwaad geweten loon voor onze arbeid ontvangen, welk loon

ons uitgekeerd wordt uit de goederen van de paus. Ofschoon deze door louter bedrog samengeschaapt werden, gebruikt God, Die de Egyptenaars beroofde, dat is: Die de Papisten van hun goederen beroofde, toch die goederen op onze plaatsen tot een godsdienstig en goed gebruik, niet wanneer de adel die goederen rooft, en misbruikt, maar wanneer zij, die de ere Gods verkondigen, en die de jeugd vroom onderwijzen, daaruit onderhouden worden. Want het kan niet geschieden, dat een en dezelfde persoon, zich dag en nacht met huiselijke aangelegenheden zou kunnen bezighouden, om de kost te verdienen, en tegelijk zou kunnen bezig zijn in het onderzoek van de Heilige Schrift, zoals het leeraamt vereist.

Laat ons dus weten, dat wij met een goede consciëntie (omdat God zulks geboden en ingesteld heeft) die dingen kunnen genieten, die ons tot behoorlijk levensonderhoud van de kerkelijke goederen verschaft worden, opdat wij ons ambt zouden kunnen vervullen.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ Dit alles zou men ook op de Vijf Kapittelen te Utrecht kunnen toepassen, en ik vind niet de minste zwarigheid in mijn gemoed om te verdedigen: Dat een Christen, al was hij een geordend leraar, (ach!, dat alle Kanunniken, Profeten en Godvruchtige Mannen waren, dat de HEERE Zijn Geest over hen gave, Num. 11 : 29) wel mag in zijn lot of prebende fungeren, en uit de inkomsten genoeglijk tot eer van God tot enig nut voor hemzelf en zijn naaste leven. En de aangevangen Reformatie van de Ed. Mag. Heren Staten van Utrecht moet veeleer bewonderd en geprezen worden, dan tegengesproken en bedild. De HEERE geve Hun Ed. Mog. genade en wijsheid, om op die voet in de Reformatie voort te gaan, en haar roemrijke plakaten en besluiten eenvoudig uit te voeren, en aan de getrouwe ingezetene van dat hun lieve Vaderland, het voorrecht om daaraan te gehoorzamen.

Onder de hoognodige Punten van Reformatie was het te wenschen, dat in ons ganse lieve Vaderland deze vier God tergende, en doorbrekende Hoofdzonden geweerd werden, en, volgens de macht, die de HEERE aan onze Soevereinen verleent, openlijk bestreden. Nu volgt een zeer uitvoerige uiteenzetting over de volgende 4 punten:

I. Het lichtvaardig vloeken, lasteren, misbruiken en ijdel gebruiken van Gods Naam, enz. II. De schending en ontheiliging van de Dag des HEEREN op velerlei wijzen; enz. III. In de Gerechtshandeling en Burgerlijke samenleving was het te wenschen, dat meer de wetten, vermaningen en besturingen van Gods Woord, zowel van het Oude als van het Nieuwe Testament gevolgd en ingezien werden, enz. IV. De Kermissen het ganse Land door uit te roeien, enz. enz.

Indien ik niet vreesde, te lang te zijn, zou ik bij deze gelegenheid wat breder melding willen maken van die kostelijke en getrouwe waarschuwing en raad, die de Gecommitteerde Raden van Holland (zo gehouden wordt) gedaan hebben in het Jaar 1625, betreffende enige hoognodige Punten van Reformatie; waarin sindsdien helaas nog niet veel gedaan is. Te vinden in dat nuttige boek, waarvan geen oprecht Batavier behoorde onkundig te zijn, **A. van der Velde**, Wonderen des Allerhoogsten, pag. 559. De verstandige en godvruchtige konklusie, die tegelijk ontzaglijk is, naar de daar te vinden Premissen, luidt aldus: Uwe Ed. Groot Mog. worden vriendelijk verzocht en gebeden, zo lief als hun is de ere Gods, hun eigen Zaligheid, en de welstand van ons lieve Vaderland, dat hun Ed. Gr. Mog. gelieve orde op zaken te stellen, dat deze en dergelijke zonden en gruwelen, die het Land hard drukken, en de Hand Gods tegen ons doen zijn, uit het midden van ons geweerd mogen worden.

Want zolang als wij ons zo verre tot den HEERE niet bekeren, dat wij met deze en dergelijke aktiën betonen, dat onze bekering oprecht is, zo mogen wij ons wel vast inbeelden, dat noch onze wateren en rivieren, noch onze fort en versterkingen, noch de alliantien, noch de uitheemse hulp, noch onze veldheren en legers ons zullen kunnen bevrijden voor het verderf. Maar daarentegen, indien de verzochte Reformatie, in de vreze Gods, naar behoren behartigd wordt, zo hebben wij te verwachten, dat door Gods genade de ingezetenen dezer Landen, daardoor tot meerder boetvaardigheid zullen opgewekt, de toom Gods van ons lieve Vaderland afgeweerd, en de macht van de algemene vijand vernietigd zal worden; waartoe de goede God, om de verdienste van Christus Jezus' wil, Zijn genadige Zegen wil verlenen.

Ik stel dit niet voor uit een onbezonnen drift, of dat ik mij zou zoeken te voorkomen als heiliger dan mijn naasten. Nee, ik ben bijna in alle kwaad geweest, en heb mij mede met bovengemelde misdaden, volksdwalingen en gruwelijke zonden jammerlijk bezoedeld, en belijd het met schaamte, dat ik ook in dwaasheid en overgieting van menigerlei ontuchtigheden en wereldse begeerlijkheden, tegen zware overtuigingen en kloppingen in het gemoed in, gewandeld heb, en naar mijn zondige drift nog zou

Dat dus niemand zich hierover bezwaard gevoele, alsof hij van die goederen geen gebruik zou mogen maken.

Vers 8: *Want die in zijn eigen vlees zaait, zal uit het vlees verderfenis maaïen; maar die in den Geest zaait, zal uit den Geest het eeuwige leven maaïen.*

De Apostel voegt er een gelijkenis en een allegorie bij. Deze algemene uitspraak over het zaaien past hij toe op die bijzondere zaak van het onderhouden van de Dienaren des Woords, door te zeggen: "Die in den Geest zaait", dat is: die de leraars des Woords onderhoudt, zo iemand verricht een geestelijk werk, "en hij zal het eeuwige leven maaïen". Hier is de vraag, of wij door de goede werken het eeuwige leven verdienen.

Want dit schijnt Paulus op deze plaats te beweren. Inzake de meningen, die over de werken en het loon handelen, hebben wij hierboven nauwkeurig en breedvoerig genoeg gesproken. Nu is het naar Paulus' voorbeeld hoogst nodig, de gelovigen aan te sporen om goede werken te doen, dat is: om het geloof te beoefenen door goede werken. Want indien zij niet op het geloof volgen, is dat een aller-zekerst bewijs, dat het geen waar geloof is. De Apostel zegt dus: "die in het vlees zaait" (sommigen lezen: "in zijn eigen vlees"¹⁵⁷), dat is: die niets aan de Dienaren des Woords mededeelt, maar die alleen zichzelf goed voedt en verzorgt (zoals het vlees aanraadt), "die zal in het vlees verderfenis maaïen", niet alleen in het toekomstige, maar ook in het tegenwoordige leven. Want de goederen der goddelozen verdwijnen, en tenslotte komen ook zijzelf smadelijk om. De Apostel zou graag de hoorders willen opwekken, om mild en weldoende te zijn jegens hun leraars. Nu is het een wonderlijke zaak, dat de boosheid en ondank der mensen zover gaat, dat men in de Gemeenten daaraan herinnerd moet worden.

De Enkratieten hebben deze plaats misbruikt, om hun waanzinnige opvatting tegen het huwelijk te bevestigen en hebben ze op deze wijze uitgelegd: Die in het vlees zaait, zal verderfenis maaïen, dat is: die een vrouw trouwt, zal verdoemd worden. Derhalve is een vrouw een verdoemelijke zaak, en het huwelijk is verkeerd, omdat daarin het zaaien in het vlees geschiedt. Die schandelijke beesten zijn zodanig van alle verstand beroofd, dat zij niet eens zagen, dat de duivel door middel van zijn dienaars zeer gemakkelijk de eenvoudigen van harte kan verleiden.

Van zulk [beestachtig] soort zal hij er binnenkort velen hebben, ja hij heeft er nu al velen in Duitsland, omdat hij de vromen op de éne plaats vervolgt en ter dood brengt, en op de andere plaats verwaarloost en in de grootste armoede laat leven. Laten wij

---

wandelen.

Zo het de HEERE naar het vrije van Zijn genade niet behaagd had, nu ongeveer acht jaar geleden, mij in mijn verderfelijke loop te stuiten, en tot mijn eeuwige behoudenis te bepalen. Om eerst en boven alles het koninkrijk van God en Christus' Gerechtigheid tot verzoening te zoeken, aan welk heuglijk en lieflijk Evangelie-gebod ik wens te gehoorzamen, en daartoe de leidingen des Geestes afsmeek. Ik mag intussen niet verzwijgen, tot roem van vrije genade, dat het de HEERE somtijds 'behaagt de Zoon Zijner liefde aan mij, ellendige te openbaren, terwijl ik in het geloof verlang, om die algenoegzame Heiland meer van nabij te kennen, en in Hem te wandelen. Och!, mocht ik ook met Paulus' woorden mijzelf, huis- en tijdgenoten in verwondering en overtreding aanspreken: *Wat vrucht dan had gij toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt? Want het einde derzelve is de dood. Maar nu van de zonde vrijgemaakt zijnde, en Gode dienstbaar gemaakt zijnde, hebt gij uw vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven, Amen.* Rom. 6 : 20, 21.

¹⁵⁷ Eautou. Dit woord is in de Latijnse vertaling verzuimd uit te drukken. Eigenlijk is het sui ipsius, zijns zelfs vlees, gelijk het de onzen recht hebben. Want die met een dwaze vrekgerige Nabal alleen hunzelf en zondig vlees verzorgen, en niets voor hun naasten over hebben, van zo iemand is niet veel goeds noch in 't burgerlijke noch in 't geestelijke te wachten.

ons tegen deze en dergelijke dwalingen sterken, en laat ons de echte zin van de Schrift leren verstaan. Paulus spreekt echter niet, zoals iemand die slechts een algemeen inzicht heeft, kan merken, over het huwelijk; maar over het onderhoud van de Dienaren in de Gemeenten, ofschoon zulk onderhouden lichamelijk is, noemt hij het toch "in de Geest zaaien". Daarentegen alles bijeen te schrapen en het zijne te zoeken, noemt hij "in het vlees zaaien". Van de eerstgenoemden getuigt hij, dat zij in het tegenwoordige en toekomstige leven gezegend zullen zijn, dat de anderen daarentegen in het tegenwoordige en toekomstige leven vervloekt zullen zijn.

Vers 9: *Doch laat ons goed doende, niet vertragen; want te zijner tijd zullen wij maaïen, zo wij niet verslappen.*

Nu hij de Brief gaat besluiten, gaat de Apostel van het bijzondere tot het algemene over en in het algemeen spoort hij tot alle goed werk aan, alsof hij zeide: Laat ons niet alleen mild en weldoende zijn tegenover de Dienaren des Woords, maar ook jegens allen, en dat zonder verslappen. Want het is gemakkelijk slechts een en ander maal wèl te doen, maar er in te volharden en niet overwonnen te worden door de ondank of boosheid dergenen, aan wie gij welgedaan hebt, daar is werk en moeite aan verbonden. Dus spoort de Apostel ons niet alleen aan om wel te doen, maar om in het weldoen niet te verslappen, en om ons daarvan te gemakkelijker te overtuigen, voegt hij erbij: "Wij zullen ook te zijner tijd maaïen, indien wij niet verslappen", alsof hij zei: Ziet er naar uit, en verwacht een voortdurende oogst, die komen zal, en dan zal geen ondank of boosheid der mensen u van weldoen kunnen weerhouden, want in de tijd des oogstes zult gij een overvloedige vrucht van uw gezaaide inzamelen. Zo vermaant hij de getrouwen, met de aangenaamste woorden, om goede werken te doen.

Vers 10: *Zo dan, terwijl wij tijd hebben, laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs.*

Dit is het besluit van de opwekking om op milde wijze de Dienaren der Gemeenten te onderhouden, en om aan allen, die behoeftig zijn, aalmoezen uit te delen, alsof hij zei: Laten wij het goede werken, terwijl het dag is, want wanneer de nacht gekomen zal zijn, kunnen wij niet werken. Zodra het licht der waarheid weggenomen is, zijn de mensen met velerlei bezig, maar tevergeefs, omdat zij die in duisternis wandelen, niet weten, waarheen ze gaan moeten. Daarom is hun ganse leven, hun werken, lijden en dood tevergeefs. In het voorbijgaan krenkt hij echter de Galaten met deze woorden, alsof hij zei: Tenzij gij bij de gezonde leer, die gij van mij ontvangen hebt, blijft, brengt het u in het geheel geen voordeel, veel goede werken te verrichten, veel te lijden enz. Zo zeide hij hierboven in Hfdst. 3: "Hebt gij zoveel tevergeefs geleden?" Hij noemt hen met een nieuwe naam Huisgenoten des geloofs, die in onze geloofsgemeenschap zijn, onder wie eerst de Dienaren des Woords, verder alle andere gelovigen.

Vers 11: *Ziet, hoe grote brief ik u geschreven. heb niet mijn hand.*

De Apostel besluit de Brief met een opwekking tot de zijnen, en een hevige berisping of aanval tegen de valse apostelen. "Ziet, zegt hij, hoe grote brief ik u geschreven heb met mijn eigen hand". Dat zegt hij, om hen over te halen en hun zijn moederlijke genegenheid jegens hen te tonen, alsof hij zei: Ik schreef nooit zo'n breedvoerige brief met mijn hand aan een andere gemeente, dan ik aan u geschreven heb. Want de overige Brieven heeft hij gedikteerd, en slechts de groeten eigenhandig eronder geschreven, en met zijn naam ondertekend; zoals te zien is aan het eind van zijn Brieven. Naar mijn oordeel doelt hij met deze woorden op de lengte van de Brief.

Anderen vatten het anders op.

Vers 12: *Al degenen, die een schoon gelaat willen tonen naar het vlees, die noodzaken u besneden te worden, alleenlijk opdat zij vanwege het kruis van Christus niet zouden vervolgd worden.*

Hierboven had hij de valse apostelen vervloekt, en een vervloeking gemaakt. Nu herhaalt hij als het ware hetzelfde, maar met andere woorden beschuldigt hij hen weer ernstig, om de Galaten af te schrikken en af te brengen van de leer van hen, hoezeer zij voor het oog mannen van groot gezag waren. Gij hebt zulke leraars, zegt hij, die vooreerst zich niet bekommeren om de eer van Christus en om de zaligheid van uw zielen, maar slechts hun eigen eer zoeken, die vervolgens het kruis ontwijken, en ten derde niet verstaan, veel minder doen hetgeen zij leren. Indien iemand, vooral een Apostel, wegens die drie verfoeilijke "deugden" een leraar aanbeveelt, zou hij terecht van een ieder gemeden moeten worden.

Maar alle Galaten hebben aan deze waarschuwing van Paulus geen gehoor gegeven, ook verongelijkt Paulus de valse apostelen niet, wanneer hij zo verwoed tegen hen van leer trekt, maar hij oordeelt hen met apostolisch gezag. Zo doen ook wij, wanneer wij de paus de Antichrist noemen, en de bisschoppen en dwaalzieke mensen een vervloeking, hun geen onrecht, maar met een Goddelijke autoriteit oordelen wij hen vervloekt, naar dat woord: "Al ware het, dat wij of een Engel uit de hemel u een ander Evangelie verkondigden, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt" (Gal. 1 : 8); omdat dezen de leer van Christus vervolgen, en de anderen die leer omverwerpen.

De Apostel nu gebruikt een veelbetekenend woord, dat wij in het Hoogduits "wol geberden, sich fein wissen zu stellen" noemen, d.i.: zich wel te gedragen, zich voor het uitwendige mooi weten voor te doen. Hun eerste "deugd" is, zegt hij, dat zij de Magnaten en de priesters vleien, om bij hen in de gratie te komen; en om hun achting ongeschonden te bewaren, dwingen zij u, om besneden te worden. Want de voornaamsten der Joden weerstaan koppig het Evangelie, en verdedigen Mozes. Aan IMn wil proberen de valse apostelen zich aan te passen en naar buiten zo te leven, en hun gedragingen ernaar te schikken, om hun te behagen. Opdat zij de gunst der Joden mochten behouden, en de vervolging des kruises niet zouden ondergaan, leren zij de besnijdenis als noodzakelijk tot zaligheid. Zulke valse bedriegers zijn er ook heden ten dage, die om de paus, bisschoppen en vorsten te begunstigen, tegen ons uitvaren en kwaadaardig onze geschriften lasteren, niet gedreven door liefde, om de waarheid te verdedigen, die zij tegen beter weten in bestrijden en lasteren, maar om hun afgoden, de paus, bisschoppen, koningen en vorsten der wereld te behagen; verder, om de vervolging van Christus' kruis niet te ondergaan. Indien zij echter deze zelfde voordelen voor het vlees als vrucht van het Evangelie hadden, die zij van hun afgoden hebben, alsook indien met de belijdenis des Evangelies vergezeld gingen rijkdom, vermaken, vrede en rust voor het vlees, dan zouden ze zich terstond naar ons begeven.

Uiterst ijdele mensen, zegt Paulus, zijn uw leraars, die het niet gaat om de eer van Christus en om uw zaligheid, maar zij zoeken slechts hun eigen eer. Verder, omdat zij voor het kruis bang zijn, prediken zij de besnijdenis en de gerechtigheid des vleses, om zich de haat en de vervolging der Joden niet op de hals te halen. Daarom, ook al hebt gij lange tijd heel ijverig naar hen geluisterd, toch hoort ge hen als dezulken, die hun buik dienen, hun eigen eer zoeken, en het kruis ontvluchten [Fil. 3: 18, 19]. Er ligt nadruk op het woord "noodzaken". Want de besnijdenis betekent niets, maar het nóódzaken tót de besnijdenis, en wanneer die ondergaan is, daarvan de gerechtigheid en genoegdoening te maken, en ingeval van nalatigheid, dat een zonde te achten, d i t

is Christus smaad aandoen. Over deze zaak is hierboven breedvoerig genoeg gesproken.

Vers 13: ***Want ook zichzelf, die besneden worden, houden de wet niet, maar zij willen, dat zij besneden wordt, opdat zij in uw vlees roemen zouden.***

Hier is Paulus een onrechtzinnige, omdat hij zegt, dat de valse apostelen en het ganse Joodse geslacht, die zich lieten besnijden, de wet niet onderhouden; ja, dat de besnedenen, door de wet te vervullen, haar niet vervullen. Dit is in strijd met Mozes, die zegt, dat besneden worden betekent de wet te onderhouden; en niet besneden te worden, het verbond Gods krachteloos te maken [verbreken], Gen. 17 : 14. En de Joden werden om geen andere reden besneden, dan om de wet te onderhouden, die voorschreef, dat al wat mannelijk was, ten achtsten dage moest besneden worden. Die zaken zijn hierboven breedvoerig behandeld, dus is het niet nodig, dat nu te herhalen. Dat echter strekt tot veroordeling van de valse apostelen, dat hij de Galaten waarschuwt, om hun gehoor te geven; alsof hij zei: Ziedaar, ik schilder u en toon u aan, wat voor soort leraars gij hebt, nl. vooreerst zijn het mensen, die ijdel-eerzuchtig zijn, en slechts het hunne zoeken, en de buik verzorgen [Fil. 2 : 21]; verder, die het kruis ontwijken, en tenslotte, die niets waars of zekers leren, maar al hun spreken en handelen is geveinsd.

Daarom, ook al onderhouden zij de wet uiterlijk met hun gebaren en plechtigheden, toch met die te onderhouden, onderhouden zij die toch niet. Want de wet kan zonder de Heilige Geest niet vervuld worden. Zonder Christus echter wordt de Heilige Geest niet ontvangen en wanneer de Heilige Geest niet ontvangen wordt, blijft er een onreine geest, dat is een geest, die God veracht en zijn eigen eer zoekt. Dus al wat de wet verricht, is geveinsd en dubbel zonde. Want het onreine hart volbrengt niet, maar veinst slechts uitwendig, de wet te vervullen en wordt zo te meer gesterkt in zijn goddeloosheid en geveinsdheid.

Deze uitspraak nu moet wel in acht genomen worden: "die besneden worden, houden de wet niet"; dat is: de besnedenen zijn geen besnedenen; en dit kan ook op de andere werken toegepast worden. Wie buiten Christus werkt, bidt en lijdt, die werkt, bidt en lijdt tevergeefs; omdat al wat uit het geloof niet is, zonde is [Rom. 14 : 23].¹⁵⁸ Het is dus niet van het minste nut, dat iemand uitwendig besneden wordt, dat hij vast, bidt en wat dies meer zij, en dat hij toch van binnen blijft een verachter van de genade, de vergeving der zonden, van het geloof en van Christus; en zich verhovaardigt op zijn zelfvertrouwen en op de inbeelding van eigen gerechtigheid, welke gruwelijke zonden ingaan tegen de eerste Tafel der wet. Daarmee gaan later ook de zonden tegen de tweede Tafel vergezeld, zoals: ongehoorzaamheid, wellust, woede, toom, haat en dergelijke. Dus zegt de Apostel juist: "Die zich laten besnijden, onderhouden de wet niet", maar zij veinzen slechts, uitwendig die te onderhouden. Veinzen nu is voor God een dubbele zonde.

Wat bedoelen de valse profeten, dat zij willen dat zij besneden wordt?

Zij willen, dat ge besneden wordt, niet opdat gij zoudt gerechtvaardigd worden, ofschoon zij dit wel voorwenden, maar opdat zij in uw vlees zouden roemen. Wie nu moet niet ten hoogste verfoeien de verderfelijke zonde, de hoogmoed of eerezucht, die met zo groot gevaar voor de zielen gezocht wordt Het zijn allerijdelste mensen, zegt

¹⁵⁸ Hierop is ook zeer het gepast Paulus' woord: Want die is niet een Jood die het uitwendig in 't openbaar is, noch die is niet de besnijdenis, die het in 't openbaar in het vlees is, maar die is een Jood, die het in 't verborgene is, en de besnijdenis des harten in den Geest, niet in de letter. Wiens lof niet is uit de mensen, maar uit God, Rom. 2 : 28, 29. Zulk een Jood wens ik ook te zijn, want die inwendige zalving des Geestes, door de vereniging met de Heere Jezus maakt alleen een Christen.

hij, die hun buik dienen en het kruis haten. Verder, hetgeen nog het slechtste is, noodzaken zij u om besneden te worden volgens de wet, opdat zij zo een misbruik zouden kunnen maken van uw vlees tot hun eigen roem en tot eeuwige schade voor uw ziel. Want het voordeel, dat gij daaruit ontvangt, betekent verlies voor God, en betekent in het oog der wereld, dat de valse apostelen zich erop kunnen beroemen, dat zij uw leraars zijn en gij hun leerlingen, aan wie zij evenwel leren, hetgeen zijzelf niet doen. Zo striemt hij tamelijk wrang en hatelijk de valse apostelen.

Die woorden "opdat zij in uw vlees zouden roemen", moeten met bijzondere nadruk gelezen worden, alsof hij zeide: Zij hebben zelf het Woord des Geestes niet, dus is het onmogelijk, dat gij uit hun prediking de Geest zoudt ontvangen. Zij matten slechts uw vlees af, door u tot vleselijke werkers van eigen gerechtigheid te maken, die uitwendig zonder de Geest dagen, tijden en offers - overeenkomstig de wet - onderhouden. Deze zaken zijn louter vleselijk, waaruit gij niets dan vergeefse arbeid en verdoemenis verkrijgt. Daarentegen ontvangen dit de valse apostelen, dat zij er zich op kunnen beroemen, dat zij leraars van de Galaten zijn, die door hen van de leer van de onrechtzinnige Paulus teruggebracht zijn tot hun moeder, de synagoge. Zo roemen ook tegenwoordig zij, die het met de Papisten houden, dat zij degenen, die zij verleiden, terugbrengen tot de schoot der kerk. Wij daarentegen roemen niet in uw vlees, maar in uw geest, omdat gij uit onze prediking de Geest ontvangen hebt. Zie hiervan breder in het derde Hoofdstuk, vers 2.

Vers 14: *Maar het zij verre van mij, dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onze Heere Jezus Christus.*

De Apostel toont zijn uiterste verontwaardiging en uit een ontroerd gemoed barst hij uit in die woorden: "Doch het zij verre van mij", enz., alsof hij zei: Die vleselijke roem van de valse apostelen is zo'n schadelijke pest, dat ik wel wenste, dat zij in de hel begraven lag, omdat ze velen tot een verderf is. Maar laten zij, die willen, in het vlees roemen, en met hun vervloekte roem ten verderve varen. Mij echter blijve die enige roem voorbehouden, die daarin bestaat, dat ik in het kruis van Christus roem. Op dezelfde wijze spreekt hij ook: "wij roemen in verdrukkingen", Rom. 5 : 3. "Ik zal veel liever roemen in mijne zwakheden", 2 Kor. 12 : 9. Paulus toont hier dus aan, welke de waarachtige roem der Christenen is, nl. zich te beroemen, te verheugen en te verheffen op verdrukkingen, smaad, zwakheden, enz. (de wereld oordeelt niet alleen, dat de Christenen de meest verachtelijke mensen zijn, maar ze haat, vervolgt, veroordeelt en doodt¹⁵⁹ hen ook uiterst bitter, en wel - naar zij meent - met een rechtvaardige ijver, als de schadelijkste pesten van het geestelijke en wereldlijke rijk; dat is: als onrechtzinnige en oproerige lieden.

Omdat zij nu die dingen ondergaan, niet wegens moord, diefstal en dergelijke wandaden, maar omwille van Christus, Wiens weldaad en glorie zij verkondigen, zo roemen zij in de verdrukkingen en in het kruis van Christus, en verheugen zich met de Apostelen, dat zij waardig geacht worden voor de Naam van Christus de smaadheid van Christus te mogen ondergaan [Hand. 5 : 41]). Evenzo moeten wij in deze tijd, nu de Paus en de hele wereld ons vervolgt, en ons wreed veroordeelt en doodt, ons in die zaak beroemen en erover van vreugde opspringen, omdat wij dat ondergaan, niet vanwege onze euvelheden, als dieven en bandieten, maar om Christus' wil, onze Zaligmaker en Heere, Wiens Evangelie wij zuiver verkondigen.

Door die twee zaken nu neemt onze roem zeer toe, en wordt bevestigd, dat wij

¹⁵⁹ Volgens de voorzegging van mijn Koning en Heere Jezus: Die u zullen doden, zullen menen Gode een dienst te doen, Joh. 16 : 2.

vooreerst er vast van verzekerd zijn, dat wij een zuivere en Goddelijke leer hebben; verder, dat ons kruis of lijden van Christus is [dat is: wegens de vereniging met Hem]. Wanneer dus de wereld ons vervolgt en doodt, hebben wij geen reden om te klagen of te kermen, maar ook grotelijks verblijdt te zijn, en van vreugde op te springen. De wereld houdt ons wel voor ongelukkig en verdoemelijk. Daarentegen verklaart Christus, Die groter is dan de wereld, en om Wiens wil wij lijden, ons zalig, en beveelt ons verblijdt te zijn. "Zalig, zegt Hij, zijt gij, wanneer zij u smaden en vervolgen, en liegende alle kwaad tegen u spreken om Mijnentwil, verblijdt en verheugt u" (Matth. 5: 11). Daarom is onze roem een geheel andere, dan die van de wereld, die niet roemt in verdrukkingen, smaad, vervolging en dood, maar in macht, rijkdom, vrede, eer, wijsheid en gerechtigheid. Maar het laatste van die roem en vreugde is gejammer en beschaming.

Voorts betekent *het kruis van Christus* niet dat hout, dat Christus op Zijn schouders droeg, en waaraan Hij daarna genageld werd, maar in het algemeen betekent het alle verdrukkingen van alle vromen, wier lijden is het lijden van Christus: "Het lijden van Christus is overvloedig in ons", 2 Kor. 1 : 5. "Ik verblijdt mij in mijn lijden voor u, en vervul in mijn vlees de overblijfselen van de verdrukkingen van Christus voor Zijn lichaam, hetwelk is de gemeente", Kol. 1 : 24. Dus betekent het kruis van Christus in het algemeen de ganse verdrukking der kerk, die zij om Christus' wil lijdt; zoals Christus Zelf getuigt in de Handelingen, waar de Heere zegt: "Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?", Hfdst. 9 : 4. Saulus gebruikte geen geweld tegen Christus, maar tegen Diens Gemeente. Wie nu haar aanraakt, raakt Zijn oogappel aan [Zach. 2 : 8]. Het gevoel is fijner en sneller in het hoofd, dan in de andere leden van het lichaam.

Dit merken wij door de ervaring. Want als slechts een teen, of een ander zeer klein lichaamsdeel gekwetst is, toont het hoofd in het gezicht dit te gevoelen. De neus trekt op, de ogen staan somber, enz. Zo maakt Christus ons Hoofd onze verdrukkingen tot de Zijne en lijdt, wanneer wij, Zijn lichaam, lijden.

Die dingen te weten, is daartoe nuttig, dat wij niet al te zeer bedroefd zijn, of helemaal wanhopen, wanneer wij zien, dat de tegenstanders ons vervolgen, in de ban doen en doden: alsook, dat de onrechtzinnige dwaalgeesten ons met zo'n vijandig gemoed haten, maar laat ons bedenken, dat wij dán - naar Paulus' voorbeeld - moeten roemen in het kruis van Christus, dat wij ontvangen niet vanwege onze zonden, maar om Christus' wil. Indien wij al het lijden, dat wij ondergaan, slechts in onszelf beschouwen, is het ons niet alleen moeilijk, maar ook ondraaglijk. Wanneer daar echter het voornaamwoord van de tweede persoon "uwe". bij komt, zodat wij kunnen zeggen: Uw lijden, o Christus, is overvloedig in ons; alsook: "om Uwentwil worden wij de ganse dag gedood" (Ps. 44 : 23), dán juist wordt het lijden niet alleen licht, maar ook zoet, naar dat woord: "Mijn juk is zacht, en Mijn last is licht" (Matth. 11 : 30).

Nu is het duidelijk, dat wij heden ten dage om geen andere reden de haat en de vervolgingen der tegenstanders dragen, dan omdat wij Christus zuiver verkondigen. Indien wij Hem nu verloochenden en hun verderfelijke dwalingen en goddeloze kerkelijke instellingen goedkeurden, zouden zij niet alleen ophouden ons te haten en te vervolgen, maar zouden ons ook ereambten en invloed aanbieden. Omdat wij derhalve die dingen om Christus' wil lijden, kunnen wij volkomen naar waarheid met Paulus roemen in het kruis van onze Heere Jezus Christus, dat is: niet in onze macht, gunst der mensen, op rijkdom enz., maar in verdrukkingen, zwakheid, droefheid, lichamelijke aanvechtingen, angsten in de geest, vervolgingen en verdere rampen. Daarom hopen wij dat het ook binnenkort gebeuren zal, dat Christus het ons zeggen zal (zoals David tot de priester Abjathar zeide): Ik heb oorzaak gegeven tegen uw

zielen (1 Sam. 22 : 22). Evenzo: die u aanraakt, beledigt Mij, omdat, tenzij gij Mijn Woord verkondigt, en Mij beleet, gij dat alles niet zoudt ondergaan. Zo ook: "Indien gijlieden van de wereld waart, zo zou de wereld het hare liefhebben, maar omdat Ik u uit de wereld heb uitverkoren, daarom haat u de wereld", Joh. 15: 19. Deze zaken zijn ook hierboven behandeld.

Door welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld.

Het is een gewone spreekwijze van Paulus, "de wereld is mij gekruisigd", dat is: Ik oordeel dat de wereld verdoemd veroordeeld is; "en ik ben aan de wereld gekruist", dat is: de wereld meent van haar kant, dat ik verdoemd ben. Zo kruisigen en veroordelen wij elkaar over en weer. Ik vervloek alle leer, gerechtigheid en werken der wereld als gif van de duivel. De wereld op haar beurt vervloekt mijn leer en verrichtingen, zij oordeelt dat ik een verderfbrenger, en onrechtzinnige dwaalgeest en oproermaker ben. Zo is heden ten dage de wereld aan ons gekruist, en wij der wereld. Wij vervloeken en veroordelen de menselijke overleveringen inzake Missen, Orden, geloften, ceremoniën, werken en alle verfoeiselen van de Paus, en van de onrechtzinnige dwaalgeesten, als gruwelen van de duivel. Zij van hun kant vervolgen en doden ons, als verwoesters van de godsdienst en verstoorders van de publieke vrede. De monniken droomden, dat de wereld aan hen gekruist werd, toen zij hun kloosters binnengingen. Maar op deze manier wordt niet de wereld, maar Christus gekruist, integendeel, de wereld wordt zo van de kruisiging verlost, en wordt meer levend gemaakt door die inbeelding van heiligheid en vertrouwen op eigen gerechtigheid, welke zij hadden, die dat kloosterleven begonnen; en dus is deze uitspraak van de Apostel zeer dwaas verdraaid met betrekking tot het kloosterleven. Hij spreekt echter van een heel wat moeilijker zaak, nl. dat Paulus en elke heilige of Christen dat een Goddelijke wijsheid, gerechtigheid en kracht acht te zijn, hetwelk de wereld houdt en oordeelt de hoogste verering en dienst van God te zijn, daarom weten de vromen stellig, dat het de uiterste godslastering is. Zo beoordelen de vromen de wereld en beoordeelt op haar beurt de wereld de vromen. Maar bij de vromen berust het juiste oordeel. Want de geestelijke mens onderscheidt alle dingen, en wordt van niemand onderscheiden [1 Kor. 2 : 15].

Daarom verschilt het oordeel der wereld aangaande de godsdienst of de gerechtigheid voor God zodanig van het oordeel der vromen, als God en de duivel onderling verschillen. Zoals nu God aan de duivel gekruist is, en daartegenover de duivel aan God, dat is, gelijk God de leer en de werken des duivels veroordeelt ("Hiertoe is de Zone Gods geopenbaard, zegt Johannes. opdat Hij de werken des duivels verbreken zou", 1 Joh. 3:8), 8), en de duivel daartegenover veroordeelt en vernietigt het Woord en de werken van God (want hij is een mensenmoorder en een vader der leugen, Joh. 8 : 44), zo veroordeelt de wereld de leer en het leven der vromen, hen noemende de allerverderfelijkste dwaalgeesten en verstoorders van de publieke rust, de vromen op hun beurt noemen de wereld een kind des duivels, die uitnemend in de sporen van haar vader wandelt, dat is: die evenzeer een mensenmoorder en leugenaar is, als haar vader.

Dit wil Paulus, wanneer hij zegt: "door Welken mij de wereld gekruisigd is, en ik der wereld". In de Heilige Schrift nu wordt met het woord "wereld" niet alleen bedoeld de openbare goddelozen en misdadigers, maar ook zelfs de allerbeste, meest wijze en heilige mensen. De Apostel striemt echter bedektelijk tegelijk de valse apostelen, alsof hij zei: Ik haat en verfoei ten eerste alle roem, die buiten het kruis van Christus is, als een vervloekte zaak, en ik houd die roem niet alleen voor gedood, maar als op de schandelijkste wijze gedood, zoals iemand zeer schandelijk sterft, die gekruisigd

wordt. Want de wereld met al haar glorie is aan mij gekruisigd, en ik aan de wereld. Laten dus allen een vervloeking zijn, die in uw vlees en niet in het kruis van Christus roemen. Paulus betuigt dus met deze woorden, dat hij met een volkomen haat des Heiligen Geestes de wereld haat, en van haar kant de wereld met een volkomen haat van een boze geest hem haat; alsof hij zei: Het is onmogelijk, dat er enige eendracht tussen mij en de wereld bestaat. Wat moet ik dus doen? Zal ik het opgeven, en leren hetgeen de wereld bevalt? Nee, maar ik zal met ongebroken moed des te stouter tegen haar optreden, en ik zal haar zo uitnemend te schande maken en kruisigen, dat zij mij veracht en kruisigt.

Tenslotte leert hier Paulus ook, hoe men tegen de satan strijden moet, die ons voortdurend met allerlei lichamelijke kwalen overvalt, en van binnen gedurig met zijn vurige pijlen kwetst in het hart, opdat hij tenminste door dat aanhouden - als hij anders niet vermag - ons geloof vernietigen en ons van de waarheid en van Christus afbrengen zou; nl. opdat wij op gelijke wijze, als waarop wij zien, dat de H. Paulus zelf trots de wereld verachtte, zo ook wij de duivel, de overste van de wereld, met al zijn krachten, listen en helse woede verachten zouden, en op deze wijze vertrouwende op de bescherming van Christus, op hem [satan] zouden aanvallen. Hoe meer schade, o satan!, gij toebrengt, en wenst toe te brengen, des te meer trotseer en belach ik u. Hoe meer gij mij verschrikt, en tot wanhoop probeert te brengen, des te meer vertrouw en beroem ik mij in uw razernij en boosheden, niet door mijn eigen kracht, maar door die van Christus, mijn Heere, Wiens kracht in mijn zwakheid volbracht wordt. Dus wanneer ik zwak ben, dan ben ik machtig. Daarentegen, wanneer de duivel ziet, dat men enige rekening houdt met zijn bedreigingen en verschrikkingen, dan is hij in zijn schik, en dan verschrikt hij meer en meer degenen, die al voor hem bevreesd waren.

Vers 15: *Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel.*

De Apostel Paulus spreekt hier een wonderlijke taal, wanneer hij zegt, dat in Christus noch besnijdenis enige kracht heeft, noch voorhuid. Hij moest liever zeggen: Of besnijdenis, of voorhuid heeft enige kracht, aangezien deze twee zaken tegenover elkaar staan. Nu zegt hij, dat ze geen van beide enige kracht bezitten, alsof hij zei: Wij moeten hoger gaan, want de besnijdenis en voorhuid zijn veel te geringe zaken, dan dat zij enige kracht zouden hebben om de gerechtigheid voor God te verkrijgen. Wel zijn ze onderling tegenstrijdig, maar dit doet niets ter zake voor de Christelijke gerechtigheid, die niet aards, maar hemels is. Dus bestaat ze niet in lichamelijke zaken. Het zij gij u derhalve laat besnijden, hetzij ge de voorhuid hebt, het is hetzelfde. Want geen van beide hebben zij in Christus Jezus enige kracht. De Joden zijn hoogst beledigd, toen zij hoorden, dat de besnijdenis niet van enige kracht was. Gemakkelijk gaven zij toe, dat de voorhuid niet van enige kracht is, doch hetzelfde te beamen van de wet, en van de besnijdenis, dat was hun ondraaglijk te horen. Want om de wet en de besnijdenis te verdedigen, strijden zij ten bloede toe.

De Papisten strijden tegenwoordig ook hevig om hun overleveringen inzake eten van vlees, ongehuwde staat en feestdagen te verdedigen; ons, die leren, dat die dingen in Christus Jezus van geen kracht zijn, doen zij in de ban en vervloeken zij. Evenzo sommigen van de onzen, niet minder flauw als de Papisten¹⁶⁰ houden de bevrijding

¹⁶⁰ Klaarblijkelijk meent de Auteur daar de Geuzen mee, die ja wel degelijk menen uit Babel, het Pausdom te moeten uitgaan, volgens Gods geopenbaarde wil: Gaat uit van hen, Mijn volk, opdat gij aan hun zonden geen gemeenschap hebt, en opdat gij van hun plagen niet ontvangt, Openb. 18 : 4. Want wel degelijk is het zondigen, meer de mensen dan Gode te gehoorzamen, zo begrepen het Petrus en

van de overleveringen van de Paus voor zo'n noodzakelijk ding, dat, indien zij ze niet terstond krenken en afschaffen, zij bevreesd zijn te zondigen. Maar Paulus zegt, dat wij heel wat groters en kostbaarders moeten hebben, dat van kracht is, om gerechtigheid voor God te verkrijgen, dan de wet en de besnijdenis, en dan de onderhouding of krenking van de roomse tradities betekent. In Christus Jezus, zegt hij, heeft noch besnijdenis noch voorhuid, noch de ongehuwde staat noch het huwelijk, noch spijs noch vasten enige kracht. De spijs maakt ons niet aangenaam voor God [1 Kor. 8: 8], en wij worden door de onthouding ervan niet beter, en door het gebruik van spijs niet slechter. Die dingen zijn van minder belang, ja de ganse wereld met al haar wetten en gerechtigheden, is veel te gering, dat dat die in aanmerking zou komen in het stuk van Rechtvaardiging.

Het begrip en de wijsheid des vleses verstaat dit niet; want het begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn [1 Kor. 2 : 14]. Daarom beweert de natuurlijke mens, dat de gerechtigheid gelegen is in de uitwendige zaken. Wij zijn echter op die wijze uit het Woord Gods onderwezen, dat wij als vast en zeker verkondigen, dat er totaal niets onder de zon is, dat enige kracht heeft ter rechtvaardiging voor Gods aangezicht behalve Christus alleen; of, zoals Paulus hier zegt: "een nieuw schepsel". De burgerlijke wetten, de menselijke overleveringen en kerkelijke plechtigheden, alsook de wet van Mozes nu, zijn zaken die buiten Christus omgaan. Zij zijn dus niet van enige kracht ter rechtvaardiging voor God. Men zag die zaken wel gebruiken als goed en noodzakelijk, maar op hun tijd en plaats. Indien zij echter in overweging komen met betrekking tot de rechtvaardiging, zijn ze in het geheel niet van enige kracht, maar hoogst schadelijk, omdat "in Christus Jezus noch besnijdenis van enige kracht is, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel".

En werkelijk sluit Paulus door die twee dingen: besnijdenis en voorhuid, eenvoudig alle zaken uit, die in de wereld gevonden worden en ontkent hij, dat die van enige kracht zijn in Christus Jezus, dat is: in de zaak van geloof en zaligheid. Want hij neemt korthedshalve een deel voor het geheel, dat is: onder voorhuid verstaat de Apostel alle heidenen, onder besnijdenis alle Joden, met al hun vermogens en al hun heerlijkheid, alsof hij zei: Al wat de heidenen kunnen uitwerken met al hun wijsheid, gerechtigheid, wetten, macht, koninkrijken, heerschappijen, is niet van enige kracht in Christus Jezus. Alsook, al wat alle Joden met elkaar zijn en vermogen, met hun gehele Mozes, wet, besnijdenis, eredienst, tempel, koninkrijk, priesterschap, is in het geheel niets van enige kracht. Daarom is in Christus Jezus, of in de zaak van rechtvaardiging niet te redetwisten over de wetten van de heidenen of van de Joden, of de schaduwwachtige dan wel de zedelijke wet rechtvaardigt, maar eenvoudig moet men die ontkenning poneren: "In Christus Jezus heeft noch besnijdenis, noch voorhuid enige kracht".

Derhalve zijn de wetten kwaad?

Nee, integendeel zijn ze goed en nuttig, maar op hun gepaste orde en plaats, dat is: in lichamelijke en burgerlijke zaken, die zonder de wetten niet kunnen bestuurd worden. Verder onderhouden wij ook in de kerken enige ceremoniën en wetten, niet dat die

---

Johannes, Hand. 4 : 19 en 5 : 29. Daniël, die niemand dan de ware God wilde aanbidden; de drie Jongelingen, die hun knieën voor het beeld niet wilden buigen, en alle oprechte Christenen en gelovigen van Adams tijden af tot nu toe, en zo zal het zijn tot aan de voleinding der wereld. Deze nadere verklaring van Luther nochtans gaat op, en moet van elk gelovig oprecht Christen warden toegestaan, want het uitgaan uit het pausdom is de gerechtigheid en zaligheid zelf niet. Maar de zaligheid bestaat alleen in de gerechtigheid van Christus, en het gelovig aangrijpen van Hem en van al Zijn heilsgoederen.

onderhouding van enige kracht is tot gerechtigheid, maar voor de goede orde, voorbeeld, rust en eendracht, naar dat woord: "Dat alles eerbaar en met orde geschiede" (1 Kor. 14 : 40). Indien echter de wetten zo voorgesteld en geëist worden, dat ze bij onderhouding rechtvaardigen, en zo niet, dat ze dan verdoemen, dan moeten zij geheel en al afgeschaft en weggenomen worden, omdat Christus dan Zijn ambt en eer verliest, Die alleen rechtvaardigt, en de Heilige Geest schenkt. Paulus bevestigt dus met deze woorden zeer duidelijk, dat noch besnijdenis noch voorhuid van enige kracht is, maar een nieuw schepsel. Daar nu in Christus niets van enige kracht is, noch de wetten van de heidenen, noch van de Joden, heeft de Paus zeer goddeloos gehandeld, dat hij ons dwong zijn wetten te onderhouden met verbeelding van gerechtigheid. Want een nieuw schepsel, waardoor het beeld Gods hersteld wordt, wordt niet geschapen door enig vernis of schijn van uitwendige werken (omdat in Christus Jezus noch besnijdenis enige kracht heeft, noch voorhuid), maar door Christus naar het beeld Gods, in gerechtigheid en ware heiligheid. Wanneer de werken verricht worden, brengen zij wel een nieuwe gedaante mee, waardoor de wereld en het vlees ten onder gebracht wordt, maar ze brengen geen nieuw schepsel voort. Het hart blijft immers goddeloos, zoals tevoren, vol van verachting van God, en ongeloof. Daarom is een nieuw schepsel het werk van de Heilige Geest, Die door het geloof het hart reinigt, en de vreze Gods, liefde, kuisheid, enz. werkt en kracht schenkt om het vlees te bedwingen en de gerechtigheid en wijsheid der wereld te ontwijken. Werkelijk wordt er een ander gevoelen en een ander oordeel, nl. een geestelijk, geboren, dat de zaken, die zij eerst hoogschatte, later verfoeit. Vroeger was ons gemoed zodanig ingenomen door het kloosterleven, dat wij dat alleen voor de weg ter zaligheid hielden; nu oordelen wij daarover geheel anders, over die dingen dus, die wij vóór dat nieuwe schepsel als hoogst heilig aangebeden hebben, schamen wij ons nu, wanneer zij in onze herinnering komen.¹⁶¹

Daarom, de verandering van kleding en van andere uitwendige zaken, zoals de monniken dromen, betekent nog geen nieuw schepsel, maar de vernieuwing des gemoeds door de Heilige Geest [Ef. 4: 23], waarop later ook volgt de verandering van de lichaamsdelen en lichamelijke zinnen. Want waar het hart een nieuw licht, een nieuw oordeel en nieuwe bewegingen door het Evangelie ontvangt, daar gebeurt het, dat ook de uitwendige zinnen vernieuwd worden. De oren immers verlangen naar het Woord Gods, en niet langer naar de overleveringen en menselijke dromen. De mond en tong verheffen zich niet op hun eigen werken, gerechtigheden en Regel, maar roemen alleen met vreugde de barmhartigheid Gods in Christus. Dat zijn veranderingen, om zo te zeggen, die niet in woorden bestaan, maar in de werkelijkheid, die aanbrengen een nieuw gemoed, wil, nieuwe gevoelens en bewegingen, ook des vleses, zodat de ogen, oren, mond en tong niet alleen anders, dan vroeger zien, horen en spreken, maar zo, dat ook de geest zelf iets anders goedkeurt en volgt.

Want tevoren verblind in de papistische dwalingen en duisternis droomde men, dat God [als het ware, het zij met eerbied gezegd] een koopman was, die ons Zijn genade verkocht voor onze werken en verdiensten. Nu het licht des Evangelies is opgegaan, gelooft de ziel, dat wij alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden; en

---

¹⁶¹ Zodat Luther nu tot God bekeerd zijnde, en in Christus een nieuw schepsel geworden, geschapen tot heerlijkheid en deugd, zichzelf met Paulus' woorden wel mocht afvragen: Wat vrucht dan had gij toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt? Want het einde derzelve is de dood. Maar nu van de zonde vrijgemaakt zijnde, en Gode dienstbaar gemaakt zijnde, hebt gij uwe vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven. Rom. 6 21, 22.

daarom verwerpt zo iemand nfi de verzonnen werken en verricht de werken van beroep en liefde, die van God geboden zijn, hij prijst en verkondigt God en beroemt en verheugt zich alleen in het vertrouwen op de barmhartigheid door Christus. Indien er iets kwaads of gevaarlijks moet ondergaan worden, daarom onderwerpt hij zich gaarne en met vreugde (ofschoon het vlees daartegen murmureert). Dit noemt Paulus een nieuw schepsel.

Vers 16: *En zovelen, als er naar deze regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn Vrede en Barmhartigheid.*

Dit voegt er de Apostel bij, als een eindkonklusie. Dit is de enige en ware regel, langs welke wij wandelen moeten, nl. het nieuwe schepsel. De Franciskanen verdraaien deze uitspraak zeer goddeloos en brengen die over tot hun eigen Regel. Vandaar, dat die godslasterlijke mensen verkondigden, dat hun Regel veel heiliger was dan de andere, omdat die met een Apostolisch getuigenis en gezag gefundeerd en bevestigd is. Werkelijk, Paulus spreekt hier niet van monnikskapen, geschoren kruinen, een gordel van touw, barvoets gaan, in de kerk getier maken en van dergelijke allerijdelste beuzelarijen, die in hun Regel opgenomen zijn, maar van een nieuw schepsel, dat noch besnijdenis noch voorhuid is, maar de nieuwe mens, naar het beeld Gods geschapen in gerechtigheid en ware heiligheid, en dat van binnen in de geest rechtvaardig is en naar buiten heilig en rein in het vlees. De Franciskanen en alle monniken bezitten wel een gerechtigheid en heiligheid, maar een geveinsde en goddeloze, omdat zij niet hopen alleen door het geloof in Christus, maar door de waarneming van hun Orde gerechtvaardigd te worden. Verder, hoezeer zij naar buiten heiligheid voorwenden, hun ogen, handen, tong en andere leden bedwingen, nochtans hebben zij een bezoedeld hart, vol begeerlijkheid, nijd, toom, wellust, afgodendienst, verachting en haat van God, lastering van Christus, enz. Want zij zijn de allerbitterste vijanden van de waarheid.

Vervloekt zij daarom de Regel van Franciscus, Dominicus en van alle monniken, omdat daardoor allereerst de weldaad en glorie van Christus verduisterd en bedekt is en het Evangelie van genade en leven geheel en al onderdrukt, verder is de wereld door die regels vervuld met oneindig veel afgodendiensten, valse godsvereringen en goddeloze godsdiensten en eigenwillige werken, enz.

Doch deze regel, waarover Paulus hier spreekt, zij alleen gezegend, waardoor wij leven in het geloof van Christus, en waardoor wij een nieuw schepsel worden, dat is: waarlijk rechtvaardig en heilig, door den Heiligen Geest, niet door vernis of geveinsdheid. Hen die naar deze Regel wandelen, komt vrede toe, dat is: de gunst van God, vergeving van zonden, vrede in het geweten, en barmhartigheid, dat is: hulp in benauwdheden en vergiffenis van de overblijfselen der zonden in het vlees. Ja, indien ook zij, die volgens deze regel wandelen, door enige zonde of misstap overvallen worden, toch komt Hij - omdat zij kinderen der genade en des vredes zijn - hun barmhartigheid te hulp, zodat hun de zonde en misstap niet toegerekend wordt.

En over het Israël Gods.

Hier valt hij de valse apostelen en Joden aan, die zich beroemen op hun vaderen, verkiezing, wet, enz., Rom. 9, alsof hij zeide: Dit zijn het Israël Gods, niet die vleselijk voortgesproten zijn uit Abraham, IzaAl en Israël; maar zij, hetzij Joden of heidenen, die met de gelovige Abraham geloven aan de beloften Gods, die nu in Christus zijn geopenbaard. Deze zaak is hierboven in Hfdst. 3 breedvoerig behandeld.

Vers 17: *Voorts, niemand doe mij moeite aan.*

De Apostel sluit zijn Brief met ergernis en verontwaardiging af, alsof hij zei: Ik heb getrouw het Evangelie verkondigd, zoals ik het door de openbaring van Christus ontvangen heb. Wie dit niet wil volgen, laat zo iemand dan volgen, wat hij wil, mits hij mij in het vervolg geen moeite aandoe. Kortom, in het kort is dit mijn gevoelen, dat Christus, Dien ik verkondigd heb, de enige Hogepriester en Zaligmaker der wereld is. Laat dus de wereld naar deze regel, waarover ik hier en in heel de Brief gesproken heb, wandelen, of voor eeuwig verloren gaan.

Want ik draag de littekenen des Heeren Jezus in mijn lichaam.

Zoals de Minrebroeders [dat zijn de Franciscanen, waartoe Luther zelf vroeger in het klooster behoorde] menen, dat de vorige uitspraak "zovelen er naar deze regel wandelen" op hun Regel slaat, zo verzinnen zij ook, dat deze uitspraak van de littekenen van hun Franciscus verstaan moet worden. Ik meen, dat het louter verzinsel en spotternij is, hetgeen zij over die zaak gezegd hebben. Maar laat het zo zijn, dat Franciscus in zijn lichaam de merktekenen zou gedragen hebben, zoals hij afgebeeld wordt, toch zijn zij hem niet ingedrukt om Christus' wil, maar hijzelf heeft ze zich ingedrukt uit een soort dwaze devotie, of liever ten gevolge van een ijdele eer, waarmee hij zich heeft kunnen kittelen, dat hij Christus zo vurig liefhad, dat Hij ook Zijn wonden in zijn lichaam heeft ingedrukt. Doch dit is de zuivere verklaring van deze plaats: De in mijn lichaam ingedrukte tekenen bewijzen voldoende, Wiens dienstknecht ik ben. Indien ik mensen zocht te behagen en aandrong dat de besnijdenis en de onderhouding der wet tot de zaligheid noodzakelijk was, en ik mij in uw vlees beroemde, op de manier van de valse apostelen, dan behoefde ik in mijn lichaam die merktekenen niet te dragen.

Omdat ik echter een dienstknecht van Christus Jezus ben en ik naar de ware regel wandel, dat is: omdat ik openbaar verkondig en belijd, dat niemand, zonder enige uitzondering, buiten Christus genade, gerechtigheid en zaligheid verkrijgt, daarom past het, dat ik ook de merktekenen van mijn Heere Jezus draag, die geen merktekenen zijn, die ik mijzelf heb ingedrukt, maar die tegen mijn wil mij toegebracht worden van de zijde van de wereld en van de satan, om geen andere reden, dan dat ik verkondig, dat Jezus de Christus is.

Merk- of littekenen noemt hij dus de kastijdingen en geselslagen, die de Apostel in zijn lichaam geleden had, en zijn lijden; verder de pijlen van satan, droefheid en angsten der ziel. Want aan dit lijden herinnert hij overal in zijn Brieven, zoals ook Lukas in de Handelingen der Apostelen. 1 Kor. 4 : 9, 11-13: "Want ik acht, dat God ons, die de laatste apostelen zijn, ten toon heeft gesteld als tot den dood verwezen; want wij zijn een schouwspel geworden der wereld en den engelen en den mensen"; alsook: "Tot op deze tegenwoordige ure lijden wij honger en lijden wij dorst, en zijn naakt, en worden met vuisten geslagen en hebben geen vaste woonplaats, en arbeiden, werkende met onze eigene handen; wij worden gescholden en wij zegenen, wij worden vervolgd en wij verdragen, wij worden gelasterd en wij bidden, wij zijn geworden als uitvaagsel der wereld en aller afschrapsel tot nu toe"; alsook 2 Kor. 6 : 4, 5: "In veel verdraagzaamheid, in verdrukkingen, in noden, in benauwdheden, in slagen, in gevangenissen, in beroerten, in arbeid, in waken, in vasten, enz.", en Hfdst. 11, vers 23-26: "In arbeid overvloediger, in slagen uitnemender, in gevangenissen overvloediger, in doodsgevaar menigmaal. Van de Joden heb ik veertig slagen min één, vijfmaal ontvangen. Driemaal ben ik met roeden geselsd geweest, eens ben ik gestenigd, driemaal heb ik schipbreuk geleden, een ganse nacht en dag heb ik in de diepte doorgebracht. In het reizen menigmaal in gevaren van rivieren, in gevaren van

moordenaars, in gevaren van mijn geslacht, in gevaren van de heidenen, in gevaren van de stad, in gevaren in de woestijn, in gevaren op de zee, in gevaren onder de valse broederen enz."

Dit zijn de ware merktekenen, dat is: ingedrukte littekenen, waarvan de Apostel hier spreekt, die ook wij heden ten dage, door de genade Gods, in ons lichaam dragen, om Christus' wil. Want de wereld vervolgt en doodt ons, de valse broederen haten ons op het allerbitterst, de satan verschrikt ons van binnen in het hart met zijn vurige pijlen, om geen andere oorzaak, dan dat wij verkondigen, dat Christus onze Gerechtigheid en ons Leven is.

Deze merktekenen verkiezen wij niet uit een soort van lieflijke devotie, en wij verdragen ze niet gaarne, maar omdat de wereld en de satan ons ze om Christus' wil toebrengen, worden wij gedwongen ze te lijden, en wij roemen met Paulus in den Geest (dewelke altijd vol- vaardig is, roemt en zich verheugt), dat wij die dingen in ons lichaam dragen. Ze zijn immers een merkteken en het allerzekerst bewijs van de ware leer en het geloof. Deze dingen heeft Paulus, zoals ik hierboven aangaf, met een zekere verontwaardiging uitgesproken.

Vers 18: ***De genade van onze Heere Jezus Christus zij met uwen geest, Broeders. Amen.***

Dit is het laatste Vaarwel. De Apostel eindigt zijn Brief met dezelfde woorden, waarmee hij begonnen is. Alsof hij zei: Ik heb u zuiver Christus verkondigd, ik heb u gesmeekt, bestraft, en heb niets nagelaten, waarvan ik oordeelde, dat het in uw belang was. Er is niet meer, dat ik erbij zou kunnen voegen, behalve dat ik van ganser harte bid, dat onze Heere Jezus Christus mijn werk zegene en doe toenemen, en u in eeuwigheid door Zijn Geest besture.

Tot zover de Verklaring van de Brief van de H. Paulus aan de Galaten.

De Heere Jezus Christus, Die ons rechtvaardigt en zaligt, Die mij de genade en het vermogen van verklaring gaf, en u om deze Brief te horen, Dezelfde Christus beware en versterke mij en u (hetgeen ik van harte bid), dat wij dagelijks meer mogen wassen in de kennis van Zijn genade, en in een ongeveinsd geloof; en onberispelijk en onbestraffelijk bevonden worden in de dag van onze verlossing. ***Aan Hem met de Vader en den Heiligen Geest zij de eer tot in eeuwigheid der eeuwigheden. Amen.***

[1 Tim. 1 : 17. Soli Deo Gloria].

Kap. 6: 18. De genade onzes Heeren Jesu Christi. 763

een
Christen;
en ver-
kondiger
van Chri-
stus Ge-
rechtigheid
draegt.

Vers 18. De Genade onzes Heeren Jesus Christus, zy
met uwen geest, Broeders, Amen.

Dit is het laetste vaertwel; den Apostel eindigt syn Brief met *Ultimum*
dezelfde woorden / waer mede hy begonnen heeft: Als of hy *Vale,*
zeide; Ik hebbe uwlieden zuiverlyk Christus verkondigt, Ik heb- Het laetste
be uw gesmeekt, bestraft, en hebbe niet nagelaten, 't welk ik Vaertwel,
oordeelde dat voor uwlieden nuttig zoude zyn, daer is niets meer
overig dat ik daer by zoude kunnen voegen, als dat ik van gan-
scher herten bidde, dat onze Heere Jesus Christus myn werk
zegenen en voorspoedig make, en uw in eeuwigheid door zyn
Geest geleide.

Dus verre de Verklaringe van den Brief van PAULUS
tot de GALATERS, de Heere Jesus Christus, die
ons regtvaardigt en zaligt, die my de Genade, en het ver-
mogen van verklaren gegeven heeft, en aen Uwlieden dezen
Brief te hooren, dezelve beware en versterke my en
uwlieden, ('t welk ik van harte bidde) dat wy van dag
tot dag meer aenwassende in de kennisse van zyne Ge-
nade, en in een ongeveinst Geloove, onberispelyk en
onstraffelyk bevonden worden in den dag van onze ver-
lossinge; aen wie met den Vader en den Heiligen Geest
zy eere in eeuwigheid der Eeuwigheden. Amen.

(1 Tim. I: 17.)

Soli Deo Gloria.

€ € € €

BLAD-